Б. Грінченко

Словник Української мови

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК
ЗБІРНИК ІСТОРИЧНО-ФІЛОЛОГІЧНОГО ВІДДІЛУ Ч. 66.

СЛОВНИК
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Зібрала редакція журнала „Кіевская Старина"
Упорядкував з додатком власного матеріялу
БОРИС ГРІНЧЕНКО

3-е ВИДАННЯ, ВИПРАВЛЕНЕ й ДОПОВНЕНЕ,
ЗА РЕДАКЦІЄЮ
Акад. СЕРГІЯ ЄФРЕМОВА та АНДРІЯ НІКОВСЬКОГО

Том III
К—Н

ГОРНО
КИЇВ—1928

Київський Окрліт № 19427.

Замовлення № 1689 –8.000.

ВІД РЕДАКЦІЇ.

Подаючи при III томі нового видання словника Б. Грінченка лист редактора до тогочасних рецензентів П. Житецького та К. Михальчука і рецензії обох цих видатних філологів, редактори цього видання мали на думці перш за все опублікувати невідомі ще документи, як руки Б. Грінченка, так і П. Житецького та К Михальчука. З цих рецензій окрім того знати, що в першій редакції Б. Грінченка словник виглядав уже значно змінений та доповнений, при чому на користь Б. Грінченка й те промовляє, що він послав найменше в нього і з найменшим для нього досвідом свіжо оброблену літеру «К.». Дрібні уваги до цих документів такі: 1) В листі Б. Грінченка пункт 5-ий—вихідний для уваг Житецького і Михальчука. 2) П. Житецький «малорусским языком» називає за тодішньою термінологією всю українську мову, як, наприклад, і галицькі вчені деякий час писали («Малоруско-німецкий словар» Євгена Желехівського, 1886 р.), а українською мовою зве центральну групу українських говірок, що лягла в основу української літературної мови. 3) Особливості мови К. Михальчука («єднаковий» то-що) лишаємо, як притаманну прикмету його власної говірки (волинської). 4) Правопис Михальчуків подекуди зміняємо на сучасний, бо в нього був зближений до драгоманівки («мйакий»).

Редакція вважає, що рецензії П. Житецького і К. Михальчука будуть мати і тепер деяку цінність та інтерес, тому що й досі маємо надто мало праць з лексикології, а широкі міркування Михальчукові про український правопис і на сей день не втрачають ні актуальности, ні живого значіння, коли згадати наш теперішній правописний гамлетизм.

В обох документах одбилася і вдача цих видатних учених: Житецький—простий, різкий, авторитетний; Михальчук—делікатний, насмішкуватий, нерішучий у висновках і вимогах, але зате обертає величезним науковим апаратом.

А. Ніковський.

I.

НЕСКОЛЬКО ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫХ ЗАМЕЧАНІЙ, КОТОРЫЕ ПРОШУ ПРОЧЕСТЬ РАНЬШЕ ЧТЕНИЯ СЛОВАРЯ *).

Предлагаемая редакция может считаться лишь черновиком той редакции, которая будет сдана в переписку. Она посылается ради выигрыша времени,—чтобы можно было г.г. экспертам успеть познакомиться с ней раньше приезда редактора словаря в Киев со второй буквой—**Д.** Уже после замечаний г.г. экспертов черновик этот будет превращен в годный для переписки начисто, для чего необходимо будет:

а) окончательно установить алфавит;

б) исправить несколько неоднообразное правописание;

в) поставить, согласно данному печатному образцу, наречия при прилагательных, а увеличительные и уменьшительные имена при основных, причем будут выдержаны следующие правила: 1) при каждом основном имени будут указаны его увеличительные и уменьшительные, 2) если уменьшительное или увеличительное имеет свое самостоятельное значение, то при основном оно только упоминается, а ставится на своем месте в алфавите с указанием всех значений и приведением примеров; 3) во всех остальных случаях примеры к уменьшительным и увеличительным ставятся при основном имени, причем если уменьшительное или увеличительное должно бы по алфавитному порядку следовать непосредственно за основным, то оно уже отдельно не ставится, в иных случаях ставится отдельно для ссылки на основное (Коник, ум. от кінь);

г) быть может, вычеркнуть некоторые лишние примеры;

д) закончить обработку нескольких незаконченных по недостатку материала слов;

е) привести в одну систему сокращения при ссылках;

ж) сделать дополнения новыми словами и пр., и пр.

Несмотря на эти недочеты, работа, кажется, все-же даст понятие о том, что именно и как именно будет делать редактор словаря, а потому является возможность сделать и необходимые замечания.

Еще несколько пояснений.

1. Богатый материал словаря все-же очень неполон по сравнению с тем, что можно было бы добыть. Не говоря уже о том, что не исполь-

*) Передмова до літери К, яку першу редагував я (Примітка Б. Грінченка).

зованы десятки новейших томов этнографических изданий Кольберга, Ястребова, Милорадовича, Манжуры, Новицкого, Малинки, Ивановых (П. и В.), «Етнографічний Збірник», «Матеріяли до у.-р. етнології», «Кіевская Старина», Издания Краковской Академии, «Сборн. Харьк. Ист.-фил. О-ва», «Харьк. Сборник» и пр. и пр.,—даже из изданий семидесятых годов одни сборники едва-едва тронуты («Записки Юго-Зап. Отд. Геогр. Об.»), а другие и совершенно не использованы (по крайней мере на всем протяжении буквы К не встретилось ни одной ссылки на них), что, как показывают сделанные дополнения, было бы невозможно, если бы они были использованы. К последним принадлежат: «Малорусские нар. предания» Драгманова, «Чумацкие песни»» Рудченка, томы VI и VII Чубинского и пр. «Основа» использована недостаточно—повидимому, сделаны лишь выписки из ее словаря и лишь некоторых статей, благодаря чему нет ни одной ссылки на довольно богатые лексическим материалом статьи Г. Барвинок (А. Нечуй-Вітер) и П. Кулиша. Из сочинений последнего, как кажется, пропущена также «Хмельнищина» и переработка проповедей Гречулевича. Таким образом, материал мог бы быть дополнен в сильнейшей степени [1]). Редактор постарается сделать в этом отношении возможное, но заранее предупреждает, что, в виду ограниченности времени, то, что он сделает, будет очень далеко от того, что должно было бы быть сделано и что могло бы быть сделано при ином сроке.

2. При выборе примеров, кроме стремления по возможности вполне пояснить значение слова самим примером, редактор преследует еще ту цель, чтобы, доказав принадлежность слова народной речи примером из народных уст, указать и на употребление его лучшими нашими писателями,—вследствие этого рядом с цитатами из нар. поэзии поставлены, где было возможно, образцы из таких писателей, как Гулак-Артемовский, Квитка, Макаровский, Шевченко, Кулиш, М. Вовчок, Г. Барвинок и пр. Затем хотелось еще давать из многих примеров лучшие по своим художественным (относительно языка) достоинствам.

3. Все, что сделано редактором словаря, изображено красными или зелеными чернилами и карандашем. Было бы желательно, если бы все это и было прочитано. Некоторые места, которые неизбежно прочесть, отмечены синим карандашем или зелеными чернилами. Слова, которых не было ни в тетради, ни в карточках и которые редактор добавил сам, перечисляются для удобства просмотра в нижеприводимом списке; все остальные добавления в тетради сделаны из карточек.

4. Сокращения, употребленные редактором для новых, им самим использованных книг, лишь таковы:

Браун = А. Браунер. Заметки о рыболовстве на р. Днестре и Днестровском лимане (Оттиск из «Сб. Херс. земства»).

Алв. = Вовкулака Стеф. Александрова («Южн. Русск. Сборн.» Метл.). 1848.

---

[1]) Сделанные дополнения производились по пути работы, более или менее случайно и не дают понятия о размерах того, что могло бы быть.

Ив. = Игры крестьянских детей в Купян. у. Собр. П. Иванова (с предисл. проф. Сумцова). 1889.

Мик. = Народні назви предметів дотичачих млина водяного—Якова Миколаевича («Зоря» 1893, № 24).

Маркев. = Обычаи, поверья и т. и. 1860.

Св. = Любрацьки. Сем. хр. А. Свидницького, 1901.

МН. Ск. = Сказки, пословицы. . И. И. Манжура. Харьк. 1890.

5. Редактор просит г.г. экспертов сделать на полях этого предисловия хотя краткие свои замечания по поводу высказанных предположений [1]).

6. Редактор словаря просит редакцию «Киевской Старины» предоставить ему для работы оба академические словаря русского языка, словарь Даля, ботанический словарь с русскими названиями растений, а также словари или иные какие-небудь сочинения, дающие технические названия русского языка по различным ремеслам, промыслам и пр.,—все это безусловно необходимо для правильного и точного об'яснения украинских слов. Незаконченность обработки некоторых слов **К** об'ясняется отчасти недостатком этих материалов

Б. Гринченко.

---

[1]) Рецензії П. Житецького та К. Михальчука й писані обидві з приводу цього пункту. Докладно про цю справу див. передню до II т. цього видання статтю акад. С. Ефремова. *А. Н*

II.

ЗАМЕТКИ ПО ПОВОДУ НОВОЙ РЕДАКЦИИ МАЛОРУССКОГО СЛОВАРЯ.

Не нравится мне этот дуализм в словаре—часть историческая и неисторическая. Если в состав исторического материала войдут такие слова, которые только мелькнули в исторических памятниках и затем вымерли, то отдельное издание такого материала еще имеет смысл. Если же в историческом материале помещены будут слова, и доныне находящиеся в народном или литературном употреблении, то является вопрос, чем руководствоваться в выборе тех или иных слов из исторических источников? Конечно, было бы самое лучшее—выбрать все, что в них есть, даже и такие слова, которые не несут на себе яркой малорусской печати и в то же время составляют органическую принадлежность малорусской речи на всем протяжении ее истории, напр., в о д а, н е б о, з е м л я и пр. и пр. Но это значило бы дать полный исторический материал, чего по краткости срока сделать нельзя. Придется, таким образом, выбирать преимущественно те слова, которые изменились по звукам или значению в современном употреблении. В таком случае отправной точкой для редакторской работы должна служить неисторическая часть словаря, к которой нужно подгонять исторический материал. Теперь посмотрим, что представляет по своему составу неисторическая часть словаря. Здесь мы видим прежде всего народные слова, то повторяющиеся, то не повторяющиеся в литературной речи,—затем слова литературные, или переработанные из народных, или даже совсем не встречающиеся в народном языке. Слова, выбранные из исторических памятников, могут в большей или меньшей степени совпадать или даже совсем не совпадать с указанными выше категориями слов. Все эти данные должен представлять отчетливо и ясно тот, кто пользуется словарем, а еще более тот, кто его составляет. Но с дуализмом в самом процессе составления этого достигнуть нельзя. Желательно, по крайней мере, чтобы для согласования исторической части словаря с неисторическою в окончательной редакции было установлено единство.

Мне кажется, что для словаря нужно принять правописание Кулиша, но без **ъ**, как у Желеховского. Ведь это работа, во всяком случае, научная и отдана будет на суд не цензуры, а высшего в стране научного учреждения. Костомаров в условиях премии предложил свое правописание. В сущности это кулишовка с небольшими отклонениями в сторону Максимовича— с **ô, ê** вместо **і** из **о, е.** В дашках этих над **ô и ê** нет никакой филологической на-

Еще Гримм советовал печатать примеры из народных песен и вообще из стихотворения стихами. Так и принято теперь в лучших словарях. Так желательно было бы и в малорусском.

Другие заметки см. в самой рукописи, где вопросы и недоумения редактора отмечены зеленным чернилом.

П. Житецкий.

1902 г. Марта 29 д.

III.

ДЕ-ЯКІ УВАГИ ЩО-ДО РЕДАКЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВАРЯ.

I.

Перш усього треба б доконче перебалакати з Академією Наук [1]), чи не згодилась би вона друкувати словар звичайною українською правописсю (виправленою Кулішівкою чи тобто «українкою»), яко заведеною уже офіціяльно в Галичині, та й у нас теж уживаною авторитетними філологами в їх наукових працях (як ось, бувало, Потебнею, а тепер Шахматовим, Соболевським і иншими), ба таки й самою Академією—в українських словах, які наводяться в її Російському словарі.

Можна б звернути увагу Академії бодай на те, що настоювання на нашій казенній правописі (чи тобто просто «казенці») опирається цілком тільки на недорозумінні й не має за собою ніякогісінької навіть політичної рації. Бо й справді-ж, правопись цяя, не відповідаючи як слід науковим вимогам, але, хоч-не-хоч, мусячи все-таки потурати фонетичному принципові і сяк так нагинатись до нього, не тільки не спроможня доп'ясти того, за-для чого вона власне й заведена у нас, себто, щоб як найбільш наламати й приподобити на вигляд українську грамоту до російської, але навпаки—вона навіть де в чому більш одрізняє українську грамоту від російської, ніж та буцім-то сама вже по собі, мовляв, «сепарастичня» — українка. Подивімося-ж, та даймо побачити й Академії, чи справді воно такий страшний чорт, як його малюють.

Всякому, наприклад, відомо, як дуже часто в українській і російській мові вживаються звуки, що відповідають старослов'янському **и**. Кожен також знає, що в російській мові цей звук «м'який» і означається теж буквою **и**, а в українській мові він «твердий» і хоч через те, розуміється, вже—инший, але з уваги на історичнє вживання для нього цеї самої букви **и** [2]), вона й заведена в нашій українці; отже від маси таких, напр., російських слов, як ось: **сито, лисица, читать, сидеть, лить, тихій, щипцы** і т. и. дуже мало відрізняються на вигляд відповідні українські слова, написані таки українкою: **сито, лисиця, читати, сидіти, лити, тихий, щипці** і т. и., тимчасом як і в росіяниона й українця не можуть не муляти очей і не вражати їх своїм різко окромішнім і таки доволі варварським виглядом ці самі слова, написані «казенкою»: **сыто, лысыця, чытаты, лыты, тыхый, щыпци** і т. и.

---

[1]) З Російською, натурально, Академією Наук, що мала видати Костомарівську премію за український словник. *А. Н.*

[2]) З XVII віку дуже часто вона у нас трапляється замісто старослав'янського **ы**: **ми** (=мы), **добрий** (=добрый) etc

В других знов разах в єднаковій мірі відрізняється вигляд українських слів від російських (хоч і на инші способи), коли в російських словах трапляються звуки ѣ, **е, ё, о, ы,** а в відповідних українських словах всім цім звукам відповідатиме звук «м'яхкий» **и** чи то **і,** все одно чи ті слова написані будуть казенкою, чи українкою, а таких слів теж чималенький гурт. Ось прирівняймо, приміром, російські: вѣять, ѣхать, сѣно, шесть, лед, конь, овцы і т. и., та українські слова, писані казенкою: віяты, **ийсты,** сино, шисть, лид, кинь, вивци, чи писані українською: віяти, **йіхати,** або їхати, сіно, шість, лід, кінь, вівці.

В українській правописі найбільш може кидається в вічі часте **і** або **ї,** але воно принципіяльно зовсім не перечить російській графіці, бо й вона має **і,** котре правопись російська наказує теж писати в деяких разах замість и: мір, кій, тихій, зимній, сіяніе і т. и., а в XVIII віці **і** замість **и** писалось в російській грамоті часом майже таки скрізь. Що-ж до того, що українська грамота, писана своєю власною правописсю, через частіше в ній **і** відрізняється своїм виглядом від теперішньої російської грамоти, то через нього вона ні кришки менче не відрізняється від цеї остатньої, ніж грамота українська писана казенкою, через єднаково частішее в ній, як ми бачили, **и** на місці тих самих, що й **ї,** російських букв, себто ѣ, е, ё, о, та часом теж ы [1]).

В инших, врешті, разах не мало українських слів пишеться майже зовсім так само українкою, як і казенкою, але позаяк рідко котрі з таких слів мають ті самі звуки і форми в українській мові, що й в російській, то виходить таке, що й транскрипцією своєю вони теж відрізняються єднаково від російських слів, як ось, напр., такі українські слова, як дошка, **дзвона, цяцю,** на пляцу, чоло, чого, пшоно, **його, йому,** плече, брова, пара і т. и., та відповідні їм і дуже близькі слова російські: доска, звона, цацу, на плацу, чело, чего, пшено, его, ему, плечо, бровь, паръ etc.

Українка більш усього відступає на вид від казенки, окрім занехаяння **ы,** хіба ще тільки тим, що занехаює теж дармовіса **ъ** та вживає окремої букви **є.** Але без **ъ** обходиться вже тепер частенько й російська грамота, на що зважується навіть подекуди й така ультра-шовіністична російська газета, як «Новое Время». Що-ж до **є,** то без нього, або иншої якої замість його букви, ніяк обійтись не можна,—бо коли ось пишеться по-російськи **е** однаково в таких разах, як день, идите, та есть і бѣгаетъ, то це робиться не стільки правильно й консеквентно, як і тоді, коли пишеться також в подібних разах **и, я** або **ю:** тихо, дѣти та **их,** мои; тянуть, дитя та **я,** твоя; люблю та **юлить,** твою etc. Але хіба-ж правильно-б було замість такої транскрипції та писати єднаково (таки по-російськи) і эх, этот, экой і заразом уже дэнь, идитэ, эсть, бегаэт; або й тын, вилы та заразом з цим тыхо, деты, ых, моы; плата, азбука та за сим прикладом уже й тануть, дита, а, твоа; луб, ему і лублу, улить, твоу? Адже, видима річ, що так писати не можна, що э за **е** не можна ставити так само, як і **ы** за **и, а** за **я** та **у** за **ю,** хоч можна проте,

[1]) Ще рябішою виглядала б українська грамота і більш одрізнялася б від російської, як би замість — і — вживати — ѣ —, як, напр., у Довгалевського: шѣсть, лѣдъ вѣнъ, кѣнь, вѣвцѣ і т. ин., або писати ѣ, ô, и, ѣ, як пробували Галичане: цѣсть, лѣдъ вôнъ, кôнь, вôвци або вôвцѣ и т. и.

як ми бачили, умовно вживати **е** для означіння раз **ье,** а другий раз **йе,** точнісінько так, як **и** для **ьи** і **йи, я** для **ьа** і **йа,** та **ю** для **ьу** і **йу.** Тимчасом наша «казенка» робить таке, що завівши **ы** за-для «твердого», а **и** за-для відповіднього йому «м'яхкого» звука, не завела, одначе, так само **э** за-для «твердого», а **е** вже тоді за-для такого-ж «м'яхкого» звука, як це воно практикується зовсім правильно у російській графіці, але зовсім безпутньо робить, бо вживаючи у себе **е** не за-для «м'яхкого» вже, але за-для «твердого» звука у таких разах, де справді **е** «тверде», як ось день, йдите і т. и. і які трапляються в українській мові найчастіше, вона зовсім неконсеквентно і нелогічно вживає його також заразом, яко і «м'яхкого» звука, та не тільки в таких разах, як, напр., сыне, трете і т. и., а й у таких, як, приміром, есть, бигае, мое і т. и. І хіба-ж це не єднаковісінько було-б, як би замість **е** та написати усі ці слова через **э,** себто не тільки дэнь, идитэ, але й сынэ, трэтэ, та навіть эсть, бигаэ, моэ? Зрештою, позаяк заборони на **э** нема, то чом би пак і справді не вживати його за-для «твердого» звука, лишивши **е** за-для «м'яхкого» тільки? Але ж бо тоді дуже часте в нашій мові **э,** так як і **ы,** зробили б укупі нашу українську грамоту, писану казенкою, на вигляд зовсім уже не схожою ні з російською, ні з якою-небудь другою слав'янською грамотою, і це-б уже був справжній у грамоті «сепаратизм». Отже як-раз навпаки, зовсім консеквентно, коректно і логічно, зробила «українка» за-для згаданої реальної потрібки нашої мови. Вона-бо, лишивши у себе традиційне спільноруське та полуденнослов'янське **и** за-для «твердого» звука, а старий його варіянт **і** та **ї**—за-для відповіднього «м'яхкого» звука, так само, але ще з більшим історичним правом, вживає традиційне спільноруське і полуденнослов'янське **е** за-для «твердого», а старий кирилівський «м'яхкий» варіянт його **є** (є) за-для «м'яхкого» звука; не взяла ж за-для цього самого звука другу кирилівську букву, що теж означає «м'яхкий»—«йотованний» звук, **ѥ** мабуть, через те, що ця буква більш узловата і менш зручна для писання. А позаяк в українській мові «мйаке» є без міри рідше вживається, ніж «тверде» **е,** то звичайна річ, що воно мало запримітне і зовсім нездатне зробити українську грамоту на стільки несхожою на вигляд з російською, на стільки зробило б її уживання **э** за-для «твердого» **е,** якого в російській мові зовсім обмаль.

Дуже також кумедно виходить, коли бачиш, як завзяті цензорі—хоч-нехоч—потурають, за-для непереможньої сили логики та живих фактів мови, таку контрабанду у «казенці», як **йи, йе** та **йо,** котрих цілком не знає російська правопись, як ось в словах: **йи**халы, попо**йи**лы, **йе**сть, мо**йе, йо**го, мо**йо**му etc. Та все ж таки без жадного ратунку лишається ще в «казенці» звук **є** в таких, наприклад, разах, як сыне, трете́, пизьне́ і т. и., бо йому уже тут ніяк не зарадити російським **ье,** тим що цей комплекс читається **йе** після консонантів; довелось би хіба братись знов на хитрощі та складати для нього контрабандою таки **ьэ:** сыньэ, третьэ, пизньэ ect.; позаяк таких **ьэ** було б дуже мало, то його б не легко було б і спостерегти.

Врешті є ще й другі контрабандні річі. Тим що «казенка» так само, як і «українка» вживає букву **г** за-для українського звука h, не зважаючи на те,

що вона в російській азбуці означає не h, а g, то довелось за-для спеціяльно українського звука g, знов таки за приводом «українки», допустити старий в українськім письменстві комплекс **кг**, якого ніколи не було в російській азбуці: кгвалт, кгрунт, кгуля і т. и.

Можна ще й більш показати усякої нісенітниці у нашій «казенці», та мабуть, уже доволі й цього, що вказано, щоб Академія побачила й зміркувала гаразд, чи справді вже ця «казенка» така, мовляв, ортодоксальна з «общероссійського» погляду, за яку її де-хто, нічого як-слід не тямлячи й не добачаючи, має, а заразом з цим теж—чи й насправжки «українка» наша така то вже страшенна єретичка (з того ж самого погляду)—якою її вславили ті, у кого очі, поробившись з дурного переляку баньками, зугарні у всякій мусі що найменше бачити вовка. А все це зміркувавши, ачей Академія згодиться таки друкувати наш словар «українкою», котру, зрештою, треба буде тоді як слід, швидко уладнати трохи, бо їй теж дечого не достає. Переписувати словар ще раз редакційним способом усе одно треба,—чи тею, чи иншою правописсю; а українська правопись цього діла ані кришки не загаїть, аби тільки не забарились перебалакати з Академією.

Взявши на увагу, що «українкою» друкується й друкуватиметься далі у Галичині все, що є найчільнішого й найкращого в нашому письменстві, що орфографічня єдність в нашому письменстві річ дуже важна й бажана, та що словар, виданий Академією, матиме вагу законодавчого авторитета для нашого письменства,—осмілююсь сказати, що ніяково таки пускати наш словар у сьвіт між люди не в своїй власній українській одежі, а у чужому казенному дранті, за що вже, мабуть, не дуже то сказали б нам спасибі потомки наші...

II.

Що-до самої редакції переглянутої мною частини словаря (буква **К** та **КГ**) та загалом що-до редакції усього таки словаря, то якбю-б правописсю не писався і не друкувався він, треба сказати скільки слів про де-які питання, що мають для нього принципіяльне значіння, а власне:

1) Не можна змішувати слів, що починаються на **КГ**, з словами на **К**, а треба їх писати окремо; я думав би, краще всього після слів на **г**, позаяк цей останній звук далеко частіше буває в мові органічним (етомологічним) варіянтом **КГ**, ніж **К** (кажуть кгрунт і грунт etc). Що ж до того, що **КГ** ближче до **К** з графічнього погляду, то це чиста випадковість, бо адже ж замість **КГ** можна б було взяти і другий який буквенний знак, напр., g, якого й вживали уже у нас, або галицького **ґ**, який там і тепер уживається [1]).

Так само, я думаю, треба теж писати окремо слова на **ДЗ** та **ДЖ**, а не разом з словами на **д** [2]).

2) Річові ймення середнього роду, що закінчуються на суфікс, відповідний старослов'янському **иѥ** пишуться в словарі з закінченням на **я** і, ли-

[1]) **Кг** було виділено в належне місце алфавиту, себ-то до **ґ**, як і треба, бо належність **кг** до **к** не органічна. *А. Н.*

[2]) Тільки тепер на це звернула увагу правописна нарада 1927 року в Харкові, що для **ДЖ** і **ДЗ** треба осібного знаку і місця в алфавиті. *А. Н.*

бонь частіш, на **є** (у казенці—**е**), але краще б уже, як це було сказано вище, писати **ьэ**. Як ці слова писати? По моєму—через **я**, а не через **є** (чи то **е**, або **ьэ**), і ось з якої речі:

а) У цих словах, як, наприклад: миле браття, тонке пруття, зелене листя, біле каміння, сухе зілля, мохнате пір'я, гниле палічча etc (ймення гуртові в поодинокому числі) та щастя, життя, мучіння, писання і т. инш. (ймення поєдинчі абстрактні в поодинкому числі=ц.-слав. братиѥ, прдтиѥ, листиѥ, камениѥ, землиѥ, периѥ etc., житиѥ, писаниѥ etc.), як це довів в своїй докторській дисертації ак. Шахматов [1]),—накінчене **е** споконвіку було у всіх руських діялектах дуже широке (відкрите) і нахилялось в вимові до—'**а** (**я**), тим то в російській мові в одній категорії цих слів, а власне в іменах гуртових—collectiva (почасти через підмогу аналогії з суфіксом многого числа инших слів цеї ж категорії на **я**) задержалось і в мові й на письмі **я**: братья, прутья, листья, зелья, каменья etc вже тепер тільки з значінням многого числа [2]). Зрештою, разом з цим постали нові форми гуртових імен серед. р. в російській мові на ё: тряпье, лубьё, гольё etc, а в другій категорії відповідних слів, що означають поєдинчі абстрактні ідеї, **е** теж звузилось—палятально або лабіяльно, в залежності від того, матиме чи ні воно над собою наголос (так саме, як і в аналогічних словах серед. рода з темою на **іо**: счастье, житье etc, як і по́ле, плечо́, лицо́ (=укр. по̀ле, плече́, лице́). Таким чином, як бачимо, російські слова цих категорій дуже відрізнились від їх стародавнього типу, що переховався цілком в українській мові. Отже нам нічого позичатись тут у російської мови.

б) У всіх українських говірках в цих словах вимовляється **я**, а не **є**; цей же остатній звук, а також і розвинутий з його **і** мають тільки поліські та галицькі говірки, та й то не всі [2]), а тільки ті, що й основне **я** (або **я** з **ѧ**) частенько звужують палятально, себ-то в **є**, а то в **ї**, як ось в словах: **є**кий, або **ї**кий, пс**є**с—по**ї**с, кон**є**—кон**ї́**, щ**є**стє—щ**ї**сті **е́**tc замість **я**кий, поя́с, кон**я́**, ща́стя etc. З цього можна вивести, що поліське та галицьке **є** (та **ї**) зам. **я** тут не морфологічне і не дуже давнє, а часто фонетичне і постало в поліських і галицьких говірках згодом наслідком так званого «перекласування» давнього **я**, бо що в цих словах наконешне **я** споконвічне у всій полуденно-руській мові, то про це свідчать документально пам'ятники ще з XII—XIII в., ба навіть і раніші, у яких воно уже прокидається наперекір церковно-слов'янщині, як ось, напр., в «Поученії» Володимира Мономаха: братья (С о б о л е в с к и й—Лекции, 196), в Типографському Євангелії XII—XIII в. № 6: умножѣнья, круглашѣнья; далі в Галицькому Євангелії коло 1266 р.. куроглашенья; в Житіи Савви Освящ.: ослушаня наше; в словах Єфрема Сирина 1492 р.: веселья; в Пересопн. Євангелії 1561 р. выображеня и напи-

[1]) „Исследования в области русской фонетики" (1893). *А. Н.*

[2]) Дивись у С о б о л е в с ь к о г о. **„Формы имен. ед. некоторых слов средн. р., предварительно принявшіе окончаніе я вместо е: деревья, каменья, колья и т. п., сделались формами именит. множ ч. къ именит. ед. дерево, камень, кол"**. Лекціи по исторіи русск. яз., изд. 2, стр. 197 (Front-low palatal—називає іх Шахматов за таблицею Сіверса. *А. Н.*).

[3]) В одній з угорських говірок сконстатовано також тут **я**, а не **є**: zyt'à, klôca etc (житя', клòча). **Олафъ Брохъ**. Угрорус. нарѣчіе села Убли. Изд. Акад. 1899, стор. 87.

саня, вышло выреченя, нападеня (Соболевский—Лекции, 75); у Голятовського в XVII в.: камѣнья, камѣньямъ instrumentalis,—див. Житецький—Литерат. ист. млр. языка, 26, etc.—Nota bene). В багатьох українських говірках стрічається ще також **я** (**'а**) зам. **е** (=**ıє**) без наголосу в партиципіяльних формах: **метяний, несяний, хваля́ний, дояний, стрижаний, печаний, мешаний** (від **місити**), **саджаний** (від **садити**) etc, але ту **я** (**'а**) пізніше і мабуть по аналогії з такими органічними формами, як: **віяний, сіяний, вистояний, лежаний, держаний, мішаний** (від **мішати**), **саджаний** (від **саджати**) і т. и.

3) Теж що до граматичних форм, треба ще мати на прикметі:

а) Що біля багатьох річевників м. рода ставляться в словарі закінчення генетива тільки на **а**, або ж тільки на **у**; а на **а** і **у** не довелось надибати. З цим треба-б обертатись дуже обережно (особливо поки ставляється одно тільки **у**; бодай чи не частіш буває одно **а**), бо багато таких слів можуть однаково мати і **а** і **у**, при чому кожне таке закінчення часто надає слову трохи инший відтінок значіння, або навіть зовсім окреме значіння. Порівняти-б, напр., кгноту (так тільки стоїть в словарі), тим часом кажуть кгнота, і в першому разі значіння не зовсім те саме, що в другому; або теж було в словарі тільки: каштан—каштана́, а переправлено на одно каштану́; тим часом це слово має значіння і деякого дерева та овощу його, і коня такої масти: отже можна сказати: зрубав каштана́, нехай би собі набрав, спробував каштану́ (?), але не знаю, чи можна сказати: зрубав каштану (дерево), або купив каштану́ (коня)?[1])

б) Не заважало б також звернути увагу на те, як власне писати нормально деякі форми глаголів: чи писати, напр., купа**тися**, чи купа**тись**, чи може **купаться** (або ще й купа**цця**)? По моїй гадці, найкраще б писати в повній формі, себ-то: купа**тися** і т. и.,—раз через те, що вона повна, а вдруге—що вона старіша і найбільш розповсюднена, а в передньому слові до словаря оговорити, що разом з цею формою є ще й такі ось її варіянти по таким-то говіркам.

в) Також: чи писати кувати, купувати, клювати, воювати: чи може, **ковати**, куповати, кльовати, войовати? По моєму, хоч ці остатні форми більш, бачиться, етимологічні, але позаяк через аналогію з кую, купую, плюю, воюю, взяли перевагу в мові інфінітиви з **у**, а не з **о** (коли, зрештою, не буває на ньому наголоса), то й писати тут **у**; але й про ці форми теж треба оговоритись в передньому слові. Що тут основне **о**, а не **у**, видко з таких форм, у яких **о** у цьому суфіксі знаходиться під наголосом: ско́вувати, скупо́вувати, поскльо́вували, позвойо́вували etc.

4) В словарі трапляється не мало дублетів, ба й триплетів слів у одній граматичній формі з єднаковим значінням, тільки що з окремими звуковими одмінами. Це найчастіше є не що инше, як діялектичні, або й навіть одноговірчані варіянти одних і тих самих слів, сіпльніх або усій нашій мові, або усьому якому-небудь діялектові. Так, напр.:

---

[1]) Тут не зовсім щасливий приклад у Михальчука. Одначе можливо казати бака̀н—бакана̀ й бакану́, прибери зо сто̀лу й з стола̀; в останнім прикладі рішає наголос, але в першім справа не ясна. *А. Н.*

а) Окреме стоять слова комирка й комурка, тимчасом це одно слово, тільки що перший варіянт його український з **и** (**і**) із **о**, а другий—поліський з **у** із **о**. Так само стоять окреме по скілька разів одні і ті самі слова, раз в українській звуковій постаті на різні лади: кривавый, крывавый та кровавый, а також кротына (кротовина?), і вдруге в верховинській (у Карпатах) звуковій постаті: кервавый та киртына etc. Або ось одні і ті самі таки українські слова з **ы** або **е** (коли **ы** та **е** без наголосу) та **і**, найбільш після к: **кы**рныця і **ке**рныця і **ки**рныця; **кы**бета і **ке**бета; **кы**як і **кі**як; **кы**сіль, кажуть, одначе, і **кі**сіль etc. Сюди відносяться теж і такі дублети, як каратати і коротати [1]). Можна б сподіватись ще й таких, як косар при косарь; корупъ при корупъ хоч їх і нема в словарі.

б) Стоять слова: **ки**сний, **ки**сто, котрі отже не що инше, як діялектичні варіянти слів з **к** замість **т** перед **і**: тісний, тісто. Єсть групи говірок (як ось на Покутті), у яких в таких разах стоїть звичайно тільки **к** за **т**, як теж і **кг** за **д**: **КГід** зам. **Дід** і т. и. Трапляються також слова: **киля**, **кипот**, в яких **к** стоїть зам. **п.**: **пі**ля (біля, **по**біля), **пы**поть; це либонь уже не фонетична заміна звуків, а по аналогії і етимологізації: **кі**ля із комбінації **пі**ля, з **ко**ло (через єднакове значіння цих слів), **кі**поть із комбінації **пи**поть з **ки**коть (через співзвуччя й схожість слів в значінні хороби).

в) Написано—зрештою, галицьке слово—**кановцá** з твердим **ц** через те, що в прикладі, з якого воно взято, стоїть тверде **ц** в формі слова—**кановцу**. Але й в Галичині такі слова в номінативі мають частіш м'яхке **ц**; себто я думаю, що тут повинно бути й по-галицьки—**кановця** з **я**, а не з **а**, хоч в дативі (sic!) буде **кановцу**; а втім за все це не ручаюсь, бо щось тут є неясного і непевного.

Можна б ще й більш знайти подібних прикладів усяких звукових варіяцій, за-для яких одні й ті самі слова повторяються окреме по скілька разів; але доволі, мабуть, і цих, які тут наведені, за-для того загального питання, яке вони мимоволі викликають, себто: чи ставити такі слова окремо, чи ні? На це питання можна-б одказати тільки те, що позаяк вичерпати в словарі усі діялектичні, говіркові ба й одномісцеві одміни кождого слова з погляду фонетичного й морфологічного ми не можемо, да що це й не діло словаря, а фонетики та граматики, то треба-б було про всі такі одміни сказати в передньому слові до словаря і коротко там зазначити данні про головніші в кожній говірці та діялекті, які єсть у нашій мові, звукові та формальні одміни в словах. В самому-ж словарі приводити усі слова в найбільш уживаній українській звуковій та морфологічній постаті, а коли трапиться у прикладах те саме слово з якими-небудь одмінами місцевими, говірковими або діялектичними, то приклад приводити без найменшої переміни при даному слові в українській постаті, помітивши тут же тільки документ, з якого узятий той приклад, та до якого діялекту він относиться. Тільки раритетні варіянти звичай-

---

[1]) Каратати, як паламар, як багач etc.; **йуму**, як біднуму etc.; **а** із **о** без наголосу асимілювалось вокалом **а** з наголосом, так само **у** із **о** (і **ьо**) без наголосу асимілювалось вокалом **у** з наголосом. Це закон української „гармонії“ вокалів. (Цю думку про явища української гармонії вокалів (ніби „ákання“) висловив також акад. А. Кримський в його „Українській граматиці“ (1907). *А. Н*).

них слів чи то з погляду фонетичного, чи морфологічного (себто які не підходять під закони діялектичної полуденноруської фонетики та граматики), як ось бодай у м а н с ь к е кільки=тілки (з **к** зам. **т**, що рідкість в українських говірках), або невідомо вже з якої говірки взяті—кіля, кіпоть, де **к** зам. **п** (що, як ми казали, зявилося в цих словах не чисто фонетичним способом) і т. и.—треба-б, я міркую, ставити окремо, пояснивши, з якої вони говірки і до якого відносяться нормального слова, яко раритетний варіянт його.

Далі, врешті, треба б уже доконче ставити окремо такі слова инших (не українського) діялектів нашої мови в їх власній природній вдачі, які не мають відповідних собі п о ф о р м і й з н а ч і н н ю, або тільки п о з н а ч і н н ю українських слів, пояснивши, до якого діялекту ці слова належать.

Що-до уваг, які шановний добродій редактор словаря виставив у зшитковi, в котрому містяться слова на букву **К**, то всі вони такі, що з ними не можна не згодиться хочай би принціпіяльно.

Отож поки що й усе, що на разі мав-би я тепер сказати відносно до редагування українського словаря.

В кінці мушу ще тільки додати, що міркуючи по тій першій спробі виправок словаря, яка зроблена уже поки що з буквою **К**, можна напевно сподіватись, що робота з редагуванням його піде спірно й дотепно, і не можна не радіти, що це важне діло дісталось до рук такого тямущого в ньому, щирого, роботящого та до того ще й вільного працьовника, котрий напевно доведе його гаразд до путя, аби тільки ніщо не заважало йому в роботі.

К. М(ихальчук).

22 квітня 902 р.

К.

К, *пред.* К. С дат. падежем обозначает: а) Указание места или предмета, к которому направляется действие. *Іде к лісу.* Гринч. *Ну тебе к бісу!* Гринч. б) Определение времени, к которому близится действие. *Сподівайся мене, серденятко моє, ой к первій Пречистій; як не буду я к первій Пречистій, сподівайся к Миколі.* Мет. 25. *К Великодню сорочка хоч лихенька, аби біленька.* Ном. Переходит в некоторых случаях в **г.** Если предыдущее оканчивается, а следующее за **к (г)** слово начинается согласной, то слог принимает пред собою **і:** *ідуть ік лісу;* часто то же бывает и для пополнения стиха. Вообще же **к (г)** употребляется не часто (вместо него употребляется **до)** и преимущественно в указанном определении времени и в бранных выражениях. *Іди к нечистій матері! Туди к лихій годині!* и пр.

Ка'. 1) См. **Каза́ти.** 2) Сокращ. из **кат** в выражении **ка́'зна,** употребляющемся также и в полной форме. См. **Кат. Ка́'-зна-що.** Чорт знает что; дрянь; чепуха. *Казав парубок—дівка нічого, а вийшло ка'-зна що.* Ном. № 7557. Употребляется иногда как существительное: **Таке́ ка́'-зна-що́ гово́рить.** Такую чепуху говорит. *Прийде ка'-зна-що, ка'-зна-звідки, та й грукотить, як воріт не розламає.* К. ЧР. 5. **Ка'-зна-яки́й робі́тник.** Плохой работник. **Ка'-зна-куди́.** Чорт знает куда. **Ка'-зна-чого́, ка'-зна-на́що.** Чорт знает зачем. **Ка'-зна-звідки.** Чорт знает откуда и т. д.

***Кабайла́, ли́,** *ж.* Вид детской игры. *Діти граються у кабайлу — палички пускають, як спружинки від землі, щоб далеко летіли.* Вержб. Кат.

Кабак, ка́, *м.* 1) Тыква. Чуб. I. 309. *Ішов же я через тин, через три городи, потолочив кабаки, наробив я шкоди.* Нп. **Піднести́ кабака́.** Отказать жениху. *Наталка многим женихам піднесла печеного кабака.* Котл НП. 352. 2) Кабак, питейный дом. *Тогді то козак, бідний нетяга, по кабаку похождає, квартирку одчиняє.* ЗОЮР. I. 207.

Кабака, ки, *ж.* 1) Нюхательный табак. *Мерщі ісхопився, протерся, кабаки понюхав.* Сніп. 160. *Натрусив з ріжка кабаки, раз, другий понюхав.* Мкр Н. 9. *Мовчи, бо я тебе на кабаку зотру!* Ном. № 3618. **Кабаки да́ти кому́.** Наказать кого. Желех. Закр. 2) Penis.

Кабако́вий, а, е. Тыквенный.

Кабала, ли, *ж.* Гадание на картах. Желех. **Кла́сти кабали.** Гадать на картах. Желех.

Кабали́к, ка, *м.* Беспокойство, хлопоты, кутерьма, суматоха. Желех. См. **Кала-бали́к.**

***Кабали́ти, лю, лиш,** *гл.* Вносить беспокойство, кутерьму, суматоху. Сл. Яворн.

Ка́балка и **ка́белка, ки,** *ж.* Тонкий просмоленный канатик, употребляемый при укрывании построек камышем. Херс.

Кабан, на́, *м.* 1) Кабан; вепрь. *Не бурли, як кабан у кориті.* К. ЧР. 152. *2) Растолстевший человек, толстяк. Ум. **Кабане́ць, кабанча́, каба́нчик.** Ув. **Кабанюга, *кабани́сько, кабаня́ка.**

***Кабанкува́тий, а, е.** Полный, ожиревший. *Чоловік не старого віку... кабанкуватий, широкоплечий.* Кон. «Правда», 1890. I. 12.

Кабанник, ка, *м.* 1) Торгующий

свиньями. Подольск. г. 2) Свинобой, режущий свиней.

Кабано́вий, а, е. См. **Кабаня́чий.**

Кабанува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Валяться, лежать подобно кабану. *Не хочеться мені уставать,—щось я утомився,—так би й кабанував цілісінький день.* Афан. Чужб., Восп. о Шевч. 19.

Кабанча́, ча́ти и **каба́нчик, ка,** *м.* Ум. от **каба́н.**

Кабанюга, ги, *м.* Ув. от **каба́н.** Желех. **Ти б краще, старий кабанюго,... розказав би по-людськи.* Кон. II. 199

Кабаня́тина, ни, *ж.* Мясо кабанье. *Розговілись і стали ласувать кабанятиною.* Гринч. I. 105.

***Кабаня́тник, ка,** *м.* = **Каба́нник.** Харьк. Сл. Яворн.

Каба́ня́чий, а, е. Кабаний. *Бийте його, кабанячу тушу.* К. ЧР. 341.

Каба́рда, ди, *ж.* Кабарга. *Зоол. Moschus moschiferus. *Гасав і я, як божевільний, по степах за кабардою.* К. ЧР. 94.

Кабарди́нка, ки, *ж.* Шапка из меха **кабарди.** **У запорожців шапки з цього звірка* (кабарди) *звалися кабардинками.* Яворн. *Чоботи сап'янці, пояс шалевий і шапка кабардинка кругла.* Стор. (изд. 1897). 305. У Вас. иначе: Шапка с барашковым околышем и шестиугольным верхом, отделанным перекрещивающимся позументом или цветными шерстяными снурками. Вас. 156.

Каба́сь! *меж.* Призыв свиней.

Каба́ськати, каю, єш, *гл.* Кричать: **кабась! кабась!** сзывая свиней.

Ка́ба́т, ба́та, *м.* 1) Куртка, солдатский мундир. *Ой вийду я з хати та й стану гадати: коби то не зброя, не білі кабати.* Федьк. I. 43. *Ой маю я кабат, зброю,—буде в чім ходити.* Щасный Сол. Коломыйки и шумки. 66. 2) У женщин—юбка. Гол. Од. 75, 76. 3) **Ка́бата пійти́.** Перекувыркиваться. *Пострілений заєць кабата пійшов.* Вх. Зн. 23. Ум. **Каба́тик.** Гол. Од. 59, 81.

Каба́тик, ка, *м.* Ум. от **каба́т.**

Кабати́на, ни, *ж.* То же, что и **каба́т,** но только один экземпляр. *Подиви ж ти ся, мати, на жовнярські кабати: вся кабатина кров і калина.* Федьк. 48.

Каба́тина, ни, *ж.* Длинное шелковое или перкалевое женское платье, зимой на вате (у галицких мещанок). Гол. Од. 24.

Кабати́ння, ня, *с. соб.* Солдатская одежда. Федьк. Желех.

Кабати́рка, ки, *ж.* Табакерка. Кв.

Каба́ття, тя, *с. соб.* = **Кабати́ння.** Федьк. Желех.

Кабатува́ти, *гл. безл.* **Кабату́є мені́.** Мне досадно, мне жаль. *Кобись мені не кумочка, була би сь мі фраїрочка, лем мі тото кабатує, що мі мовиш: «Пане куме!»* Гол. II. 237.

Каба́цький, а, е. Кабацкий. *Була і вишнівка, і тернівка, й дулівка, було й пиво кабацьке, так дешевеньке.* Кв. II. 184.

Кабачки́, ків, *м., мн.* 1) Раст. Pepo L. var. citriformis. ЗЮЗО. I. 120. 2) Тыквенные семена, семячки. **Доста́неться на кабачки́.** Достанется на орехи. Ном. № 3613.

Каба́шний, а, е. Кабацкий. *Гей, каже, ти, шинкарко молода, ти Насте кабашна.* Мет. 378.

Каба́шник, ка, *м.* Сиделец в кабаке.

Каба́шниця, ці, *ж.* Продавщица водки или содержательница кабака. *Гей, Насте Горовая, шинкарко молодая, кабашнице степовая.* ЗОЮР. I. 319.

Каба́щина, ни, *ж. соб.* Кабаки. *Якось московщиною дивиться: замість шинків—проклята кабащинà, постоялі двори на московський звичай.* Стор.

Ка́белка. См. **Ка́балка.**

Кабза́, зи́, *ж.* Кошелек. *Кабза грошей добра.*

Кабза́н, на́, *м.* Ходатай. Желех.

Кабзува́ти, зу́ю, єш, *гл.* 1) Портить. Вх. Зн. 23. 2) Бранить, порицать. Вх. Зн. 23.

Кабине́т, ту, *м.* Кабинет. *Восьма хата—мій кабинет.* Левиц. I. 219.

Кабине́тний, а, е. Кабинетный. *То велика помилка кабинетних людей, польських політиків.* Правда, 1868, 437.

Кабиця, ці, *ж.* 1) Очаг в земле (в сенях или на дворе) для приготовления пищи. Вас. 194. *Онучі інші полоскали, другії лежа розмовляли, а хто прудився*

у *кабиць*. Котл. Ен. VI. 20. *Горить огонь тихенько на кабиці*. Шевч. 2) Круглая или четырехугольная яма, в которой помещается гончарная печь. Вас. 180.

Кабиш, ша, *м.* Шуточное название солдата и вообще великоросса за часто употребляемое ими выражение: «кабы-ж». Сим. 45.

Кабіж, жу́, *м.*=**Шкóда 1.** *Він став і стереже, щоб іще кабіжу не наробили.* ЗОЮР. II. 66.

Ка́блі, лів *м., мн.* Вилы с тремя остриями, *вилки. Канев. у.

Каблу́к, ка́, *м.* 1) Дуга, часть окружности. 2) Снаряд для спугивания рыбы, состоящий из дуги, концы которой соединены доской, оканчивающейся зубьями в виде гребня; бороздя дно, эти зубцы спугивают мелкую рыбу, попадающую в поставленную раньше сеть. Дуга наз. **каблу́к,** доска с зубьями—**гре́бінь.** Шух. I. 228. 3) Лука в седле. См. **Облу́к.** Шух. I. 252.

Каблу́ка, ки, *ж.* 1) Кольцо вообще какое бы то ни было. 2) Кольцо, перстень. *Вони твої білиї руки поламають, вони твої срібні каблуки поздіймають.* Чуб. V. 304. Ум. **Каблу́чка.**

Ка́блукува́тий, а, е. Дугообразный.

Каблу́ч, ча́, *м.* Обруч из нескольких сплетенных прутьев.

Каблу́чка, ки, *ж.* Ум. от **каблу́ка.** 1) Кольцо вообще какое бы то ни было—металлическое или из иного материала. 2) Кольцо, перстень. *Подарував золоту каблучку.* Гринч. III. 69. *Од'їзжаючи, приказував Онилці, надіваючи на палець каблучку.* Г. Барв. 204. *Не гарбузом тут пахне, коли сама дала війтенкові каблучку.* К. ЧР. 297, 298. 3) Сплетенное из дерева кольцо, которым прикрепляются ворота к столбу в глухом конце, а также то, которым запираются ворота на другом конце путем набрасывания **каблу́чки** на столб и на ворота. Чуб. VII. 392. *Коли ходиш у ворота,—накидай каблучку.* Мил. 81. 4) Сплетенное из дерева или из сыромятной кожи, иногда железное кольцо, которым **ярмо** прикрепляется к дышлу. Чуб. VII. 405, 406. Мнж. 121. Рудч. Чп. 250. 5) Такое же кольцо, охватывающее средину **війя́** в том месте, где **війя́** раскалывается на две части. Рудч. Чп. 250. 6) В повозке: кольцо, связывающее **підто́ки** с **підге́рстю.** Рудч. Чп. 249.

Кабу́рх! *меж.* Швырь! *Кабурх той хліб у піч!* Харьк. у.

Кабута́ти, та́ю, єш, *гл.* 1) Бросать палку так, чтобы она ударялась о землю то одним, то другим концом. *2) Перевертываться, отлетать со стуком, грохотать. *Турнув креселко, аж покабутало.* Свидн. Люб. 261.

Кабу́тка, ки, *ж.* Игра, во время которой бросают палку так, чтобы она ударялась то одним, то другим концом о землю.

Кав! *меж.* Выражает писк ребенка, щенка, мяуканье кота, крик галки и пр.

Ка́ва, ви, *ж.* 1) Кофе. *Та готуй їй чай, та готуй їй каву.* Левиц. I. 318. 2) Сивая ворона. *Чорні кави, чорні врани круту гору вкрили.* «Чтения Об. Ист. и Др.». 1863. III. 21. 3) *м.* Род пугала. *Часом Галя жахнеться і пошептом питає:—«Що ж як кава прийде?» —Не прийде,—одказують їй усі.—«А як вовк присуне?»* МВ. III. 68. *Пішла б вона гуляти того таки самого вечора, коли б не той вовк невірний з лісу, а що гірш—турбував її той кава навісний, що не знає вона навіть, де він і сидить у світі—чи у лісі, чи під горою на луці, чи у Дніпрі у нурті.* МВ. III. 72. *4) Цветок (лупиновый боб) голубого цвета. Крим. Ум. **Ка́вка, ка́вонька, ка́вочка, *ка́вця** (детск.). *За дівчиною всі звони зазвонили, а за козаченьком всі кавки закавчали.* Гол. I. 106. *Ой ви, кавоньки, ой ви, голубоньки, піднесіться вгору.* Нп. *Ой кавочки вороночки усе поле вкрили.* Нп. *Не жаль мені на кавочку, як на тую на ворононьку.* Чуб. V. 458.

Кава́л, лу, *м.* Кусок, часть. *Нема нікде кавал землі.* Гол. Ум. **Кава́лець, кава́лок, кава́льчик.** *Не порубаний я дуже: головонька на четверо, а ніженьки на шестеро, білі палці на кавалці, а рученьки на штученьки.* Гол. III. 90. *За кавалок кишки сім миль піщки.* Ном. № 6473. *Треба працювати, щоб кавалок хліба мати.* Чуб. I. 147. *Ой не руш же, наймитоньку, та хліба цілого, —ой там лежить на полиці кавалок*

цвілого. Гринч. III. 556. *Рвали тіло по кавалку, пускали на воду.* Гол. I. 9.

Кава́лер, кава́лір, ра, *м.* 1) Кавалер, мужчина. *Сама знаю, що не маю кавалера близько.* Гринч. III. 185. *Плачуть мами за синами, жінки за мужами, а дівчата ластів'ята за кавалерами.* Галич. 1867. 2) Холостяк. *Бувай, бувай, Касю, здорова, я їду кавалір, а ти вдова.* Чуб. V. 355. 3) Кавалерист. *І без тебе ся нам жало королеві і полякам, кавалірам і козакам.* Pauli. Ум. **Кавале́рочок.** Мил. 216.

Кавале́рія, рії, *ж.* 1) Кавалерия. *З молоду служив я в воєнній, в кавалерії ще.* Стор. 2) Орден. *Дав звістку, що почепили йому кавалерію.* Стор. *3) *Соб.* Компания мужчин. *Зібралася кумпанія, така слічна кавалерія.* Нп.

Кавале́рочок, чка, *м.* Ум. от **кава́лер.**

Кавале́рський, а, е. Относящийся к **кава́леру.** Желех.

Кава́лець, лця, *м.* Ум. от **кава́л.**

Кава́лір. См. **Кава́лер.**

Кавалірува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Жить холостяком.

Кава́лок, лка, *м.* Ум от **кава́л.**

Кавальцюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* Дробить, крошить, резать на куски. Желех.

Кава́льчик, ка, *м.* Ум. от **кава́л.** Желех.

Кавду́н, на́, *м.* 1) Брюхо. *Козак не гордун, що обірве, то й в кавдун.* Ном. № 12166. *2) Карман.

Каве́лок, лка, *м.* = **Кава́лок.** Употреблено в значении: комок, бесформенный кусок. *Хиба ж це пампушки? Це кавелки якісь.* Екатериносл. г.

Ка́верза, зи, *ж.* Проказа, проделка. *Ось як жінок я укараю: пошлю вас в запорожську Січ; там ваших каверз не вважають, жінок там на тютюн міняють.* Котл. Ен. VI. 7.

Ка́верзник, ка, *м.* Проказник. *І старий був, кажуть, каверзник великий. А який каверзник? Посадять у клітку, а він і втече.* ЗОЮР. I. 73. *Оттак тії каверзники змовлялись у-очевидьки на ґвалтовний учинок.* К. ЧР. 96.

Ка́верзниця, ці, *ж.* Проказница. *Пішла по хаті вихилятись, а за нею й друга каверзниця—Секлета. Де й сльози поділись—усі в сміху.* Г. Барв. 47.

***Каверзува́ння, ня,** *с.* Проделки, проказы, пакостничание. Сл. Нік.

Ка́верзувати, зую, єш, *гл.* 1) Проказить.

Каверзя́кати, каю, єш, *гл.* Говорить чепуху. *Що там він каверзяка? Каверзяка таке, що й не слухав би його.* Лебед. у.

Ка́вза, зи, *ж.* 1) Порицание, брань. Желех. 2) Ссора. Желех.

Кавзува́ти, зу́ю, єш, *гл.* 1) Порицать, бранить. *Кавзує мене межи люди.* Вх. Зн. 23. См. **Кабзува́ти 2.** 2) Жаловаться, роптать, выражать свое неудовольствие. Вх. Зн. 23.

Ка́від, вода, *м.* Род, отродье. Левч. *Дід його, батько і мати, та і ввесь їх кавід такий закатований.*

Ка́вка, ки, *ж.* Ум. от **ка́ва.** *За дівчиною всі звони зазвонили, а за козаченьком всі кавки закавчили.* Гол. I. 106.

Ка́вкати, каю, єш, *гл.* 1) Кричать по-вороньему. *Кавкає як ворона, а хитрий як чорт.* Ном. № 2978. *2) Пищать, мяукать. *Аби чим кишку напхати, щоб не кавкала.* Ном. № 12171.

Ка́вкнути, кну, неш, *гл.* Однокр. в. от **ка́вкати.**

Ка́вний, а, е=Ка́лний. *Ой Олена прибілена, Василина кавна, а Маричка пишна чічка, бо то любка давна.* Гол. II. 362.

Ка́вонька и **ка́вочка, ки,** *ж.* Ум. от **ка́ва.**

***Ка́ворот, та,** *м.* Только в выражениях: **Взя́ти за ка́ворот.** Взять за шиворот. **Да́ти у ка́ворот.** Дать в зашей, по шее. Пир. у., Конон.

Кавпі́ти, пі́ю, єш, *гл.* Терпеть нужду, нуждаться. Желех.

***Кавра́жити, жу, жиш,** *гл.* Трепать, мять. *Сірко наш на греблі зостався, там собаки якесь стерво кавражать.* Пир. у., Конон.

Кавра́тити, ра́чу, тиш, *гл.* Смущать, смутьянить, возбуждать людей. *Нічого не робе, та ще й усіма кавратить.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Кавра́тка, ки, *ж.* 1) Кружка. *А всипте мені кавратку меду.* Гринч. 2) Цер-

ковная кружка для сбора пожертвований.

Кавсі́кнути, кну, неш, *гл.* Умереть. Желех.

Кавта́н, на, *м.* Род полукафтанья с откидным воротником,—женская праздничная одежда галицких горожанок. Гол. Од. 23. Ум. **Кавта́ник.**

Кавува́ти, ву́ю, єш, *гл.* Распивать кофе.

Кавýк, ка́, *м.* Мешок. Желех. Закр.

***Кавýлька, ки,** *ж.* Рукоятка у палки. *Коло кожуха його паличка лежить, також дуже давня, бо кавулька геть долонею витерта.* Стеф.

Кавýля, лі, *ж.* Название кукушки. *Зозуле-кавуле! чи довго ще мені у батенька, у матінки жити?* Новц.

Кавýн, на́, *м.* 1) Арбуз. Cucumis citrullus. *Ой ти ходиш по горі, а я по долині, ой ти садиш кавуни, а я саджу дині.* Нп. *Родючий баштан жовтіє динями, зеленіє кавунами.* МВ. I. 104. Отличают **кавýн** от **кавуни́ці** и **кавýнки:** у **кавуна́** серенькій кружок, где был цветок, меньше, чем у **кавýнки;** последняя вкуснее **кавуна́.** Афанасьев-Чужбинский. Поездка в Ю. Россию, I. 410. 2) *Мн.* Детская игра. Ив. 44. Ум. **Кавуне́ць, кавýник, кавýнчик, кавýнчичок.**

Кавуне́ць, нця́, кавýник, ка, *м.* Ум. от **кавýн.**

Кавуни́ця, ці, *ж.*=**Кавýнка.**

Кавýнка, ки, *ж.* См. **Кавýн.**

Кавýнник, ка, *м.* Торговец арбузами.

Кавуно́вий, а, е. Арбузный.

Кавýнчик, ка, кавýнчичок, чка, *м.* Ум. от **кавýн.**

Кавуня́чий, а, е. Арбузный. *Одкрилося поле, неначе засіяне картатими хустками, де зеленіло дрібненьке... кавуняче огудіння.* Левиц. Пов. 227.

Кавуня́ччя, чя, *с.* Собирательное от **кавýн.** *І як уродився ж той баштан! то кавуняччя оттаке, а дні оттакі!* Рудч. Ск. II. 9.

Кавýрник, ка, *м.* Большой палец (в загадках). Желех.

Кавча́ти, чý, чи́ш, *гл.* Кричать, пищать. *Тут змій тільки що в хату, а вони скакають та кавчать.* Рудч. Ск. II. 190.

Кав'я́р, ру, *м.* Икра соленая рыбья. *Вина з Цареграду відер троє у барилі, і кав'яру з Дону, — всього везе.* Шевч. 116. (Тут були): *тараня, ще по весні з Дону навезена, суха й солона, кав'яр, оселедці.* Квітка, I. 137.

Кав'я́рка, ки, *ж.* Прислужница в кофейной. Желех.

Кав'я́рник, ка, м. Варящий кофе. Желех.

Кав'я́рня, ні, *ж.* Кофейная. Желех.

***Кав'ярня́ний, а, е.** Относящийся к кофейням. **Кав'ярня́не життя́.** Жизнь по кофейням, ресторанная жизнь. Сл. Нік.

Кага́л, лу, *м.* 1) Кагал — еврейская община. *Жидівські кагали, ярмарки були йому замість телеграфів.* Левиц. I. 180. 2) Презрительно: вообще какая-нибудь община, группа, кружок людей. *Що там ні коять по ворожих кагалах, що ні видумують, як би те життя зупинити,—воно ширше та ширше виявляється.* О. 1862. III. 26. 3) У Гулака-Артемовского **кага́лом** названо общество чертей, вообще население ада: *В письмі стоїть (читай сміло): на кагал бісовський з начинкою душу й тіло одписав Твердовський.* О. 1861. III. Г.-Арт. 104. 4) Шумное, крикливое собрание. ***Це не сходка, а просто кагал якийсь.*** Умань. Ефр.

Кагала́, ли́, *ж.*=**Кага́л 4.** *Там уже кагала така дітей.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кага́ловий, а, е. Кагальный.

Кага́льний, а, е. 1) = **Кага́ловий.** Желех. 2) Старшина кагала.

Кагане́ць, нця́, *м.* 1) Плошка, ночник. Вас. 182, 196. *Гляне, посвічуючи по глибці каганцем.* К. ЧР. 394. *Дрі-жить, ізігнувшись над каганцем, лічить гроші.* Шевч. 135. *Живе, як каганець без лою.* Посл. 2) Переносно: искры, мелькающие в глазах после удара. *Як заїхав по потилиці, так аж каганці в віччу засвітились.* Ном. № 3982. 3) Полка ружейная. Шух. I. 229. 4) Изолятор на телеграфе. Желех. 5) Шуточно: рюмка. «*Давай по чарці нам скоріш!*» *Я добрий каганець підправив та сам і випив наперед.* Алв. 54. 6) Вообще углубление или гнездо, в которое вставляется шип, пятка столба и пр. Напр.,

в глухом конце ворот то гнездо, в котором вращается нижний конец воротного столбика; в дверях в него входит шип дверной пяты; в снаряде для подвешивания котелка над огнем (см. **Верклю́г**) в нем ходит пятка столба. Шух. I. 87, 93, 187. 7) В устроенной для ловли зверей яме (см. **За́падница**) последнюю покрывает досчатая крышка, вращающаяся на валу, приходящемся посредине крышки; углубления в боках ямы, в которые вставлены концы этого вала, так-же называются **каганця́ми.** Шух. I. 235. 8) В ручной мельнице в верхнем жернове углубление, в которое входит шест, двигающий жернова. См. **Жо́рна.** Шух. I. 146. Ум. **Кага́нчик.** *Каганчик стоїть... на віконці.* К. ЧР. 393.

Каганце́вий, а, е. Плошечный.

Кага́нчик, ка, *м.* Ум. от **каганець.**

Ка́гат, ту, *м.* Куча. *Кагат кавунів, кагат соли.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Тоже о рыбе: куча рыбы, особым образом сложенной и прикрытой камышем (на Дону).

***Кага́та, ти,** *ж.*=**Бурта 1.** *У Шрамковці вже буряки в кагати складено.* Пир. у., Конон.

Ка́гла́, ли́, *ж.* Отверстие дымовой трубы, закрывающееся для удержания теплоты. *Послала жінка чоловіка каглу затикати, та й каглянка вбила.* Ном. № 9165. Шух. I. 96.

Кагля́ний, а, е. Принадлежащий, относящийся к **каглі́.**

Кагля́нка, ки, *ж.* Ветошная затычка для закрывания печной трубы. *Послала жінка чоловіка каглу затикати, та й каглянка вбила.* Ном. № 9165. **Сорочка—як каглянка.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Ка́дження, ня, *с.* Каждение. *Множество народу молилось із надвору під час кадження.* Єв. Л. 10.

Ка́ди и **кади́вай,** *нар.*=**Куди́.** Сяноцк. у. в Галиции. Вх. Зн. 23.

Кади́ло, ла, *с.* 1) Кадильница. *Дяк співа, попи з кадилами, з кропилом.* Шевч. *З кадила дим по церкві вже пішов.* Метл. 2) Фимиам, ладон. *Дурному персвазія, а умерлому кадило, то все єдно.* Ном. № 12967. 3) Раст. Melittis Mellissophyllum L. ЗЮЗО. I. 128. 4)—**ди́ке.** Раст. Lamium maculatum. Лв. 99.

Кади́льний, а, е. Кадильный. *Вознесу я жертви із кадильними димами.* К. Псалт. 147.

Кади́льниця, ці, *ж.* Кадильница. *Піп почав кругом ріки ходить з кадильницею.* Рудч. Ск. 174. Ум. **Кади́льничка.**

Кади́на, ни, *ж.* Втрое сплетенный якорный канат при рыболовной лодке на Азовском море. Стрижевск.

Кади́ти, джу́, диш, *гл.* Кадить, курить. *Ні світила, ні кадила, як тебе смерть вхопила.* Ном. № 4054.

Кади́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Подвергаться каждению, *окуриваться кадильным дымом. *Василева мати ходила щедрувати. По церкві ходила, чесний хрест носила, золотії кадила: кадіться люде, бо к нам Христос буде.* Чуб. III. 446.

Ка́діб, доба и **ка́дівб, довба,** *м.* 1) Большая кадка, употребляющаяся для хранения зерна или муки, капусты и пр. *Наше просо в кадобі.* Гринч. III. 96. *На городі капуста росла, в стозі насічена, в кадовбі наквашена.* Гринч. III. 539. 2) Квасильный чан для обработки кож. Вас. 145, 153. 3) Часть древесного пня, пустая в средине и вставляемая в родник вместо колодезного сруба. Шух. I. 9. Ум. **Ка́дібець, ка́довбець.**

Кади́ння, ня, *с.*=**Ка́дження.** *Махає кадилом, а з його кадіння диму нема.* Ум.

Ка́дка, ки, *ж.* 1)=**Ка́діб 2.** Шух. I. 253. 2) Большой чан в винокурне. *Тут у винницькій кадці місять тісто троє разом ногами.* К. ЧР. 258. 3) Футляр над жерновом в водяной мельнице. Мик. 481.

Кадни́й, а́, е́. Дымный, закоптелый. Желех. Закр.

Ка́довбина, ни, *ж.* Небольшая прорубь.

Кадри́ль, лі, *ж.* Кадриль. *Боярин насилу розігнав гурт, щоб поставити молодих до першої кадрилі.* Левиц. I. 187.

Ка́дуб, ба, *м.*=**Ка́діб.** Ном. № 12888. *Звен. у.

Кадук, ка́, *м.* 1) Род болезни. *За твоє добро кадук тобі в ребро.* Посл.

Закр. 2) Дьявол, чорт. «Народ называет чертей следующими именами: *кадук, дідько, болотяник*»... Чуб. I. 191.

Кажа́н, на́, *м.* Летучая мышь. *Людей не чуть; через базар кажан костокрилий перелетить.* Шевч. 150. *Як миш іззість шматочок чого свяченого, то в неї виростуть крила і зробиться з неї кажан.* Чуб. I. 55. Ум. **Кажано́к.**

***Кажа́нка, ки,** *ж.* Самка **кажана́.** Сл. Яворн.

Кажано́к, нка́, *м.* 1) Ум. от **кажа́н.** *Замиготіли кажанки, наче хто перекидав грудками.* Левиц. I. 109. 2) Меховая или кожаная куртка. Сим. 138. *Дома в себе вони, кажу, ходять було у дьогтяних сорочках да в дірявих кожухах-кажанках.* К. ЧР. 87. *А на йому був кажанок, то з під того кажанка кров так і ллється.* ЗОЮР. I. 133.

Кажне́сенький, а, е. Ум. от **ка́жний.**

Ка́жний, а, е=Ко́жний. *Та за се по три поклони кажному святому покладав.* Срезн. Запор. Стар. Ум. **Кажне́сенький.** См. **Кажні́ненький, кажні́сінький.**

Кажні́ненький, а, е = Кажні́сінький. *Кажніненький у селі знає про те.* НВолын. у.

Кажні́сінький, а, е. Ум. от **ка́жний.** Каждый без исключения.

I. Каз, зу, *м.* Бешенство. *Нехай на тебе каз найде.* Ном. № 5127.

***II. Каз, зу,** *м.* Росказни, болтовня. *Почалися кази та перекази.* Мирн. ХРВ. I. 253. II. 55.

Каза́льниця, ці, *ж.* Амвон, кафедра. *Оце ж то вона, та діявольська спокуса, що про неї було нам отець Дем'ян з казалниці глаголе.* К. ЦН. 220.

Каза́н, на́, *м.* Котел. *Нехай наш казан закипить іще і з другого боку.* К. ЧР. 108. *Як у казані кипить.* Посл. Ум. **Казано́к, казано́чок, каза́нчик.** *Наймит роспалив багаття, повісив казанок і почав варити кашу.* Левиц. *Пойди ти до річки Самарки, до криниці Салтанки, казанок у руки взявши.* Мет. 442. *Вітер віє, повіває, казаночок закипає.* Щог.

***Ка́заний, а, е.** Рассказываемый, говоренный. *Казаному кінця не має.* Мирн. «Повія», рукопис.

I. Казани́на, ни, *м.* Один котел, плоховатый котел.

***II. Казани́на, ни,** *ж.* Росказни, болтовня. *Твоєї казанини до віку не переслухаєш.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

***Каза́нник, ка,** *м.* Котельщик. Сл. Дубр.

Каза́ння, ня, *с.* 1) Говорение. 2)= **Ка́зань.**

Казано́к, нка́, казано́чок, чка, каза́нчик, ка, *м.* Ум. от **каза́н.**

Ка́зань, ні, *ж.* Слово, речь, проповедь. *Якусь тобі він* (Плутон) *казань скаже, дорогу добру в Рим покаже.* Котл. Ен. II. 38. *Попи тільки раз у год кажуть казань перед постом.* О. 1862. I. 71.

Каза́рма, ми, *ж.* Казарма. *Із казарми нечистої чистою, святою пташечкою вилетіла.* Шевч. 619.

Каза́тель, ля, *м.* Оратор, вития. Желех.

Каза́ти, кажу́, жеш, *гл.* 1) Говорить. *Ой казав єсь, присягав єсь: не покину я тебе.* Чуб. V. 180. *Хоч будуть питати, не буду казати.* Нп. *Ти казане кажеш, а мій батько під корчмою чув.* Посл. *Не при нас кажучи.* Ном. № 8365. В наст. времени вместо обычной формы: **кажу́, ка́жеш** и пр. в некотор. местностях сокращ.: **кау(ку), каеш, кае(ка), каемо.** *А я йому й ку: не бачиш, — ку, — роззявляко, куди їдеш?* Грин. II. 310. *Чую, я, кае, вчора пани поносять якусь політику.* Рудч. Ск. II. 209. *Ми усім наготовили, а тепер він один да ще ка': мало.* Рудч. Ск. I. 26. Эта форма в частом употреблении у Квитки. *Намалювавши та й кае нам: «Тепер, хлопці, дивітеся, що за кумедия буде». А ми каемо: «а ну, ну, що там буде?».* Кв. I. 7 (Изд. 1887). **Не вам ка́жучи.** Извините за выражение. *Та тут, не вам кажучи, така хвороба прикинулась: чиряками обкидало всього.* Гринч. **Каза́ти з уст.** Говорить изустно. Каменец. у. ***Нема́ чо́го й каза́ти.** Нечего и говорить. *Нема чого й казати,—дівка, як дівка.* Полт. у. Г. Йов. ***Каза́ти собі на ду́мці.** Думать, размышлять. *Ходила по своїй хаті і, поглядаючи на своє зібрання, казала собі на думці.* Кв. I. 274. 2) Приказывать, велеть. *Казав єси нас пан наказ-*

ний додому одпускати, а тепер єси наказуєш землянки копати. Рк. Макс. *Кажіть мені, панове, сього хлопця до себе узяти; я буду й ростити і подушне за його платити.* О. 1861. VIII. 17. *Скачи, враже, як пан каже.* Ном. *Обіцяв бог дати, тіко казав заждати.* Ном. № 157. *3)—**на щось щось.** Называть что-нибудь чем-нибудь. *В Херсонській губернії кажуть на затірку «мотузки».* Крим. *4)—**на ко́го.** Говорить что-либо о ком, указывать на кого. *Кажуть на тебе, що ти дурна. Все село каже на Охріма, що він коня вкрав.* Полт. у. Г. Йов.

Каза́тися, жу́ся, жешся, *гл.* 1) Быть сказану. *Казатиметься й те, що зробила оця.* Єв. Мр. XIV. 9. 2) Показываться, являться. *Чи сам пан дома? Хоч же він дома, та не кажеться, к коню в шубочку прибірається.* Чуб. III. 457.

Казе́нний, а, е. Казенный. *Москаль казенна вещ.* Ном. № 799. *Були і панські, і казенні.* Котл.

***Казеннико́штній, я, є.** Состоящий на казенном содержании. Сл. Яворн.

Ка́зень, ні, *ж.*=**Ка́зань.** *Прочувши ж казень, любувались уряду всякого жінки.* Мкр. Г. 8. *Що це, яку сьогодня писарь казень казав?* Новц.

Кази́ти, кажу́, зиш, *гл.* Искажать, портить. *Гостець казить йому вид.*

Кази́тися, жу́ся, зишся, *гл.* 1) Беситься. *Собаки з жиру казяться.* Ном. № 10801. 2) Беситься, проказить. *Як же були на самоті, то молитовники ховали, казились, бігали, скакали.* Котл. Ен.

Кази́нка, ки, *ж.* *Проказа, шалость. *Колись у дяків і... в школах, кара школярам за казінку, що не вміли штиха і д.—і така була...* Ном. № 3632.

Кази́ння, ня, *с.* Беснование.

Ка́зка, ки, *ж.* Сказка. *В пісні правда, а в казці брехня.* Посл. ***На ва́шу ка́зку.** На сказанное вами (я отвечу). ***За ва́шою ка́зкою.** По вашим словам. Сл. Нік. Ум. **Ка́зочка.** *От вам казочка і бубликів в'язочка.* Рудч. Ск.

Казкови́й, а, е. Сказочный. Желех. Кулиш.

Казна́, ни́, *ж.* Казна, деньги (Заимствовано из русского языка). *Їздив наш бурмистер до князя Ромодановського з грошима у московську казну.* К. ЧР. 185. *Є казна, та ніхто не зна.* Посл.

***Ка́зня, ні,** *ж.* Тюремная камера. *Шостий раз уже сидів він під ключем і знав усю арештантську практику, трохи що не всю історію кождої казні.* Франко. «В поті чола», 269.

Ка́зочка, ки, *ж.* Ум. от **ка́зка.**

Ка́зус, са, *м.* Случай. *Казус сей так налякав усіх людей, що більше вже ніхто із глузду не скрутився.* Гліб. 65.

Ка́зусний, а, е. Казусный. *Казусне діло, обізвався таки писарь.* Кв. I. 157.

Казю́ка, ки, *ж.* 1) Козявка. *Казюка повиїдала хліб у полі. Метелики і казюки усякі дружно пречисту душу з неї випивають.* Кул. 2) Змея. Ум. **Казю́чка.**

Кайда́ни́, нів, *м., мн.* Кандалы, оковы, цепи, колодки. *Возьміть Палія Семена та забийте в кайдани.* О. 1862. VIII. 26. *Часто бо заковувано його в кайдани.* Єв. Мр. *Ой дала ж, дала славним запорожцям та цариця заплати: ой понабивали на ноги кайдани, дали в руки лопати.* Новц. *Угору руки підіймали, кайданами забряжчали.* АД. I. 88. Ум. **Кайда́ники, кайда́ночки.** *Кайданики на ноженьки, а скрипонька у рученьки.* Андр. *Ой будемо зімувати в Станіславі на риночку, в кайданочках, в залізочку.* Лукаш.

Кайда́ниці, ць, *ж. мн.* = **Кайда́ни́.** *Вбрали б ноги в кайданиці, а руки в скрипиці! Тото тобі, легінику, за чужі ягниці.* Шух. I. 204.

Кайда́нки, нок, *мн.* Ручные цепи. *Ой злапали* (вдовиного сина), *назад руки зв'язали, ще в кайданки оковали.* Гол.

Кайда́нник, ка, *м.* Закованный в кандалы, *кандальник.

Кайда́ння, ня, *с., соб.* Кандалы. Ум. **Кайда́ннячко.** *Наділи на руки і на ноги кайданнячко гостре.* Федьк.

Кайда́ночки, ків, *м., мн.* Ум. от **кайда́ни́.**

Ка́йла, ли *(м.?).* Венгерский бык с большими рогами. Желех.

Кайла́к, ка́, *м.* 1) Короткий обрубок дерева, стоймя поставленный и употребляющийся как скамеечка для сиденья. Шух. I. 96. 2) *Мн.* Обрубки дерева кривые, годные только как дрова, сучье, лом древесный. Вх. Зн. 23.

Кайленя́, ня́ти, с. Бычок, теленок. *Ой зайняла файна рибка сиві кайленята у зелену полонину,—там отава м'ята.* Гол. III. 232. См. **Ка́йла.**

***Ка́йло, ла,** с. Кирка. *І кайлом уґіль б'є і б'є в норі шахтар.* М. Черняв.

Кайма́, ми́, *ж.? Ой увійди, батеньку, увійди, з кайми віночок іздійми.* Мил. 130.

Кайма́н, на́, *м.* В артели гуцульских дровосеков тот из них, на обязанности которого лежит топить печь, варить пищу, вообще наблюдать за порядком в помещении дровосеков. Шух. I. 175. См. **Кальма́н.**

***Кайми́стий, а, е.** Отороченный каймой. *Вив'язалася каймистою хусткою.* Кон. I. 120.

Кайо́ра, ри, *ж.* Плоскодонная лодка. Вас. 151.

***Кайо́рчитися, чуся, чишся,** *гл.* Кочевряжиться. Пир. у., Конон.

Ка́йстра, ри, *ж.* Мешок. *От зробив* (кіт) *собі скрипочку й молоточок і писану кайстру. Прийшов до* (лисичиної) *нори—як загра... «Піду я, подивлюся: хто там грає». От вона* (лисиця) *й пішла, а він її цок да в лобок, да в писану кайстру.* Рудч. Ск. I. 28.

Кайстро́вий, а, е. Касторовый? *Кайстрові капелюхи.* Гол. Од. 19.

Ка́ка, ки, *ж.* Детск. 1) Испражнения. 2) Все дурное, нечистое, грязное. О. 1861. VIII. 8. ***Ум. Кака́шка.** Крим.

Какаба́т, та, *м.*=**Кабат.** *Лучшая кошуля, ніж какабат.* Ном. № 11147.

***Какаве́лька, ки,** *ж.* Испражнение, кал. *Він ходить до вітру коло самого порога—скрізь какавельки.* Крим

Какарі́кати, каю, єш, одн. в. **какарі́кнути, кну, неш,** *гл.* Кукурекать, кукурекнуть. См. **Кукурі́кати.**

Какарі́ку! *меж.* Крик петуха. *Курить як чорт од какаріку!* Ном. № 4420. *Летів півень через ріку, казав: какаріку!* Нп. См. **Кукурі́ку.**

Какарі́шник, ка, *м.* Петух, постоянно поющий. *Казка про півня какарішника.*

Ка́кати, каю, єш, *гл.* Испражняться. *На ледачій ниві трава не росте, а тільки собаки какають.* Ном. № 6156.

Ка́ки. Детск. Говорят дети, когда хотят испражняться.

***Каки́ш, ша́,** *м.* Молочай, дикий салат, Lactuca pratensis. *Какиш у нас діти їдять.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Кал, лу, *м.* 1) Грязь. *Ой гей, воли, та гей помалу, та витягніть мене із калу, та поставте мене на суші.* Гринч III. 367. *Як посієш ячмінь та овес у кал* (=поки земля ще мокра), *так вони тебе нарядять і в жупан.* ХС. I. 75. *Земля взялась од крови калом.* Котл. Ен. *Бодай мої сльози, сину, на кали не впали.* Нп. **Посади́в на кал (кого́).** Поставил в безвыходное положение. Ном. 2) У Кулиша употреблено в значении: кал, помет. *І зчезне він, мов кал його, без сліду.* К. Іов. 43.

Калаба́йка, ки, *ж.* Зарубка на дереве для добывания сока.

Калаба́ли́к, ку, *м.* Суматоха, кутерьма. См. **Кабали́к.**

Ка́лаба́ня, ні, *ж.* Лужа. *Аж калабані стоять, такий дощ був.* Камен. у.

Калаба́тина, ни, *ж.* Топкое место, *лужа (дождевая). Пир. у., Конон. Ум. **Калаба́тинка.**

Калаба́ч, ча и **калаба́ш, ша,** *м.*= **Калаба́ня.** Желех. Miklosich, Vergleich. Grammatik. d. sl. Spachen. II. 291.

Калабу́ха, хи, *ж.*=**Калаба́ня.** Желех.

Калаве́рці, ців, *мн.* Сапоги с вывороченными голенищами. Kolb. I. 44.

Калаву́р, ра, *м.* Заимствов. из русского языка. 1) Караул. *Ой кругом церкви січової калавури стали.* Нп. *Для ночі вдвоє калавури на всіх поставили баштах.* Котл. Ен. V. 40. 2) Крик: караул! *А він гукає: пробі! калавур!* Гліб. 16.

Калаву́рити, рю, риш, *гл.* Заимств. из русск. яз. Караулить. *Оце за ним ходимо, калавуримо.* ЗОЮР. I. 78.

Калаву́рний, а, е. Заимств. из русск. яз. Караульный. *Біля дьогтярної лавки стоїть з оружжом калавурний.* Кв.

Калака́луша, ші, *ж.* Раст. Черемуха. ЗЮЗО. I. 133.

Каламáйка, ки, *ж.* Ткань: коломенка. Котл. Ен. Словарь, 13. *Юпка в її була з байки, а спідниця з каламайки.* Сніп. 129. *Жупан на ньому синій і китаєва юпка, поясом з аглицької каламайки підперезаний.* Кв. П. I. 35.

Каламáйковий и каламáйчатий, а, е. Из **каламáйки.** *Каламайковий пояс.* Кв. П. I. 33. *Червоні або зелені каламайкові пояси.* О. 1862. IX. 68.

Каламáнка, ки, *ж.* Презрительно: водка. Вх. Зн. 23.

Каламáрок, рка, *м.*=**Каламáрь 1.**

Каламáрчик, ка, *м.* Ум. от **каламáрь.**

Каламáрь, ря́, *м.* 1) Чернильница. *Піп жиє з олтаря, а писарь з каламаря.* Ном. № 212. 2) Пузырек. 3) Сосуд, в котором гуцульские плотники держат разведенную в воде сажу. Шух. I. 88. Ум. **каламáрчик.**

Каламíтний, а, е=**Каламýтний.**

Каламýт, та и **ту,** *м.* 1)=**Баламýт.** 2) Ссора, раздор; смута, волнение. *Прийшов сюди,—ну вже й буде каламут. Досі як хороше було, тихо, поки його не було.* Павлоград.

Каламýта, ти, *ж.*=**Каламýт 2.** Мир. ХРВ. 86.

Каламýтити, мýчу, тиш, *гл.* 1) Мутить, возмущать. *А що се ти, собачий сину, тут каламутиш беріг мій?* Гліб. 2) Смутить, смутьянить, возмущать людей.

Каламýтитися, мýчуся, тишся, *гл.* 1) Мутиться (о воде). 2) Возмущаться, беспокоиться, тревожиться. *Каламутиться народ, почувши від його таке.* Гринч.

Каламýтний, а, е. 1) Мутный, взбаломученный. *Каламутна вода як кісіль.* Ном. № 12420. *Над Летою бездонною та каламутною.* Шевч. *Чого вода каламутна? чи не хвиля збила?* Нп. 2) Смутный. *Щоб під каламутний час людським добром поживатись.* К. ЧР. 191.

***Каламýтник, ка,** *м.* Смутьян. Харьковск. г. Сл. Яворн.

***Каламýтниця, ці,** *ж.* Смутьянка, возмутительница. Екат. г. Сл. Яворн.

***Каламýття, тя,** *с.* Раздор, ссора, смута, волнение, беспокойство, смущение. Екат. г. Сл. Яворн.

Калáндек, ка, *м.* = **Полýкіпок.** Вх. Зн. 23.

***Калáнити, ню, ниш,** *гл.* Бедствовать, жить кое-как. Екат. г. Сл. Яворн.

Каланúця, ці, *ж.* Яма или ящик для разведения извести. НВолын. у.

Калáнник, ка, *м.* 1) Бедняк. Шух. I. 73. *2) Хозяин (в презрительном смысле), лентяй. Франко.

***Калáнниця, ці,** *ж.* Хозяйка (в презрительном смысле), лентяйка. *Жінко, ти каланнице моя неприторенна.* Франко. В поті, 11.

Калантáрити, рю, риш, *гл.* 1) Калякать, болтать громко. *Знають гості й сами, що вони нудні,—а то чого б вони калантарили.* Ном. № 11905. *2) Громко стучать, звонить. Пир. у., Кон.

Калантúр, ра, *м.* Карантин. Закр. Желех.

Кáлап, па, *м.* Черная шляпа с низким круглым верхом и широкими полями, загнутыми вниз. Угор. Гол. Од. 79. *Лем мене спізнала моя фраєрочка, що мі закладала за калап пірочка.* Гол.

Калатáйло, ла, *с.* 1) Колокольчик из дерева, который вешают волам на шею. *Тільки десь далеко в гаю стукало калатайло на шиї ватажка вола.* Левиц. I. 206. 2) Колотушка. *Як був Сидір та Михайло та зробили калатайло: куди ідуть, калатають, та нікого не питають.* Нп. *Піп у дзвін, а чорт в калатайло.* Ном. № 2650.

Калатáло, ла, *с.*=**Калатáйло.**

***Калатáння, ння,** *с.* Стук, биение, стучание. *Так було тихо, що мені соромно було калатання свого серця.* Коцюб.

Калатáти, тáю, єш, одн. в. **калатнýти, тнý, нéш,** *гл.* 1) Бить, колотить, ударить. *Калатнув батька.* НВолын. у. 2) Стучать, стукнуть. 3) Звонить. *Ото калатають, ще й дзвони поб'ють.* Харьковск. г. 4) Хлопотать, прилагать усилия, биться. *Треба довго калатати, щоб бабу ошукати.* Ном. № 9075. 5) Молотить, не развязывая снопа (о ржи). 6) Шевелить, тормошить. *Не счулась, як воно й народилось,—так мені стало негарно. Дивлюсь—воно лежить біля мене мовчки. Я його калатала, так воно вже неживе, то я й закопала.* Новомоск. у. Залюбовск. *7) Отряхивать, оббивать. *Беріть оцю скибку дині, та беріть ножа, та калатайте насіння.* Крим. *8) **Вік калатáти.** Проводить неудачную жизнь, прозябать. *Не жалуй тільки, дитино моя, на матір, як—не приведи, господи,—прийдеться вік калатати.* Мирн. ХРВ. II. 199.

***Калантáти, тáю, єш,** *гл.* = **Калáнити.** Кон.

Калáч, чá, *м.* 1) Калач. *За багачем сам чорт з калачем.* Ном. № 1423. *Чужим діткам дулі, а нашому калачі, щоб спало уночі.* Мет. 3. *Вип'є коряк меду чи горілки, калачем закусить.* К. ЧР. 273. 2) Детская игра, в которой лежащий вниз лицом ребенок, имея на своей спине пальцы сидящих вокруг детей, угадывает по счету слов песни, на чьем пальце остановилось кольцо. Чуб. III. 99. Ум. **Калáчик.**

Калáчик, ка, *м.* 1) Ум. от **калáч.** 2) Раст. просвирки, Malva rotundifolia L. ЗЮЗО. I. 128. *Воли... пішли собі... і де не вздрять калачики, або ромен і всякий бур'янець, то там і пасуться.* Кв. II. 83. *3) Ремешок у ярма. *Посеред чашини продовбана діра, то там чіпляється ремінний калачик і привій.* Крим.

Калáчити, чу, чиш, *гл.* Стучать, бренчать. *Під моєю кобилою підкови калачуть.* Гол.

Калáшник, ка, *м.* Пекарь, делающий калачи.

Калáшниця, ці, *ж.* Пекущая калачи или продавщица белого хлеба. *Як не піду за Івана, піду я за Гриця, а у Гриця все пшениця,—буду калашниця.* Чуб. V. 175.

Калган, ну́, *м.* Раст. калган, Maranta galanga. *Баба Параска заправляла горілку міцним калганом.* Левиц. I. 522. *На запікану коріньковy купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69.

Калганівка, ки, *ж.* Настойка на калгане. *Наготуй нам снідання, та щоб більш було настойок, запіканок, наливок і м'ятної, і кардимоновки, і калганівки.* Стор. Ум. **Калганівочка.**

Калгáнка, ки, *ж.* = **Калганівка.** *І кубками пили слив'янку... горілку просту і калганку.* Котл. Ен. I. 19.

Калгано́вий, а, е. Калгановый.

Калдани́, нів, *м., мн.* Места, на которых осталась прошлогодняя трава. Левч. Желех.

Калéка, ки, *ж.* Налим. Желех.

Календáрь, ря́, *м.* Календарь. *Віщував календарь, та в помийницю впав.* Ном. № 13438.

Калéник, ка, *м.* Хлеб с калиновыми ягодами. *Чого то з сього святого хліба не зробиш? Усячину: діда, братки, рябка, сучку, каленика, натикана.* О. 1861. XI. Кухар. 27.

Каленúця, ці, *ж.* Посуда, в которой приготовляют глину для мазанья. Вх. Зн. 23.

Калúло, ла, *с.* Грязь. Мнж. 181.

Калúна, ни, *ж.* 1) Раст. калина, Viburnum opulus—дерево и ягоды. *Та висип же, мила, високу могилу, та посади, мила, червону калину.* Мет. 93. *Ой у лузі на калині зозуля кувала.* Мет. 97. 2) Девство, а также кровавый знак на сорочке после первого совокупления. *Темного лугу калина, доброго батька дитина: хоть вона по ночах ходила, та калину при собі носила: купували купці—не продала, прохали хлопці—вона не дала, шовком ніженьки зв'язала, за всіх тому Іванку держала.* Чуб. IV. 451. **Калúну ламáти**—в свадебных песнях: терять девство. **Калúну стрáтити.** Потерять девственность. ***Стáти як калúна.** О людях: зардеться. Пир. у., Конон. 3) Название вола или коровы темнокрасной масти. КС. 1898. VII. 41. Kolb. I. 65. Ум. **Калúнка, калúнонька, калúночка.** *Зашуміла шабелька, як в лузі калинка.* Нп. *Ой у лузі калинойка, там дівчина походила, калинойку поломила.* Чуб. III. 472. *Зацвіла калинонька в лузі.* Чуб. V. 63. *Будуть пташки прилітати, калиноньку їсти.* Нп. *Ой припну я коня коло калиночки.* Гол. *Да зацвіла калинонька к Роздву...-У нашої Мар'юхни на подолі.* Чуб. IV. 445.

Калинúна, ни, *ж.* Калиновое дерево.

Калинівка, ки, *ж.* Настойка на калине.

Калúнка, ки, *ж.* Ум. от **калúна.**

Калúнник, ка, *м.* 1) Пирог или хлеб, спеченный с калиною. Маркев. 166. 2) Кисель из калины.

Калúновий, а, е. Калиновый, из калины. *Калинова вітка як рідная тітка.* Ном. *Догнав голуб сивую голубку на калиновій вітці.* Грин. III. 362. *З-за темного дуба то калинова вітка витягнеться, то червоний кетяг горить як жар.* МВ. *Калиновий кисіль.* Чуб. VII. 442.

Калúнонька, калúночка, ки, *ж.* Ум.

от **кали́на.** **Ой у полі калинонька хилитається...* Нп. Пир. у., Конон.

Калита́, ти́, *ж.* 1) Мешок с деньгами. *За сиротою бог з калитою.* Ном. № 10703. 2) Лепешка, смазанная медом и употребляемая для гадания в день св. Андрея. *Їду, їду калити кусати.* Чуб. III. 259.

Калити́на, ни, *ж.*=**Калита́.** Желех.

Кали́тка, ки, *ж.* 1) Кошелек кожаный. *Скупий збірає, а чорт калитку шиє.* Ном. 2) Писанка с изображением **кали́тки.** КС. 1891. VI. 380. *3) Мошонка у животных и у мужчин. Харьк. г. Сл. Яворн. *4) Переносно о человеке: скупой, бережливый. Ум. **Кали́точка.** *Узяла я ті гроші в калиточку.* МВ. *Лікарям—поможись чи не поможись, а калиточка розв'яжись.* Ном.

Калі-буд-буд! Крик русалок. *Калі-буд-буд! дайте мені волосинку зарізати та дитинку.* Нар. пов.

Ка́ліво, ва, *с.* 1) Куст картофеля. *Картопля сеє літо не вродила: потроху пуд калівом.* Черниг. у. *Оце три каліва викопала.* Черниг. у. 2) О конопле, льне: половина **повісма.** Черниг. у.

Ка́лі да́ти. Запачкать умышленно грязью во время купанья. Дети, шаля во время купанья, пачкают друг друга грязью, крича: **«Ка́лі! ка́лі».**

Кали́ка, ки, *об.* Калека, увечный. *Каліка не родиться — робиться.* Ном. № 4663. *Була колись Гандзя каліка небога, божилася, молилася, що боліли ноги.* Шевч. 138. Ум. **Кали́ченька, кали́чка.** *Ой не бий, мати, і не лай, мати, не роби каліченьки.* Чуб. V. 146.

Кали́куватий, а, е. Уродливый, с телесными недостатками, увечный. Чигир. у. *Калікуватий трохи хлопець.* Змиев. у.

Каліфа́ктор, ра, *м.* Сторож при духовных учебных заведениях. Подольск. у.

Кали́цтво, ва, *с.* Калечество, увечье. *Сціпило, звернуло їй руку—не дай бог каліцтва.* Харьк. г. *Спасеть вас біг, що й нас при каліцтву не забуваєте.* Лебед. у. *Хиба яке каліцтво знайдуть дохторі, то не піде в москалі.* НВолын. у.

Ка́ліч, чі, *ж. соб.* 1) Калеки. *Попродав увесь скот—зосталась сама каліч.* Лохвиц. у. 2) Все искалеченное, испорченное. *Знов піднімали в його головці на другий лад—покручені фантазії, якусь каліч образів.* Левиц. I. 244.

Кали́чений, а, е. Искалеченный. *Підняв руки калічені до святого бога.* Шевч. 529.

Кали́ченька, ки, *об.* Ум. от **кали́ка.**

Кали́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Увечить, калечить. *Скинь її* (свиту) *зараз, скинь!.. Ти себе покалічиш.—А селяне носять та й не калічать же себе.* Левиц. Пов. 159. 2) Уродовать, искажать, извращать, *коверкать. Сл. Нік. *Не з щиростю... приступає до рідного слова, та й почне його калічить.* О. 1861. IV. 34.

Кали́читися, чуся, чишся, *гл.* 1) Увечиться. *Калічиться бідна дитина.* Мирг. у. *2) Искажаться, извращаться, коверкаться.

Кали́чка, ки, *об.* Ум. от **кали́ка.** 1) Немного калека или маленький калека. 2) Вторая ручка на косовище,—в конце его. Шух. I. 169. 3) Род с'едобного гриба. Вх. Зн. 23.

Кали́чний, а, е. Увечный. *Царь уп'ять послав сказать: щоб зібрались до його... усі: і старе, й мале, й калішне.* Гринч. I. 174.

Каліи́, лії, *ж.* Индиго, синяя краска. Вас. 170. *Синій як калія.* Ном. № 13150. *Так було б'є, що під очима як калія синє.* Лебед. у.

Калки́й, а, е=Кальни́й.

Ка́лко, *нар.*=**Ка́льно.** *Сів би, та калко.* Ном. № 13323.

Калми́чити, чу, чиш, *гл.* Смачивать снопы в жидкой глине пред покрыванием ими крыш.

Калми́чіння, ня, *с.* Смачивание снопов в жидкой глине пред покрыванием ими крыш.

Кални́й, а́, е́ = Кальни́й. *Пізнають хлопці і в калній сорочці.* Ном. № 11245. *Треба їм десь через дуже калну балку їхати.* Мнж. 121.

Ка́лно, *нар.*=**Ка́льно.** *І снігу нема і води, і в полі не кално, а сухісінько всюди.* Кв. II. 38.

Калому́т, та, ту, *м.*=**Каламу́т.**

Калому́тити, му́чу, тиш, *гл.* = **Каламу́тити.**

Калому́титися, му́чуся, тишся, *гл.* =**Каламу́титися.**

Калому́тни́й, а, е = **Каламу́тни́й.** *Каломутна річка.* К. Досв.

Калу́гирь, ря, *м.* 1) Монах. *Калугирю, каже* (до ченця): *що то це ти робиш?* Рудч. II. 201. 2) Великоросс. *Калугерів оцих понаїздило—до смутка!* Киев. Ефр.

Кальбу́ки, бу́к, *ж. мн.* См. **Цапа́р.** Шух. I. 171.

Ка́львинець, нця, *м.* Кальвинист. (Українські пани), *приподобляючись до панів ляхів, робились римськими католиками, кальвинцями, лютеранами.* К. XII. 114.

Ка́львинський, а, е. Кальвинистский. *У XVI-му ст. лютеранська та кальвинська колотнеча за віру.* К. Кр. 9.

Кальма́н, на́, *м.*=**Кайма́н.** Шух. I. 175.

Кальни́й, а, е. Грязный, нечистый. *В ремесника золота рука, та кальний рот.* Ном. № 410. *Як загнали ляхів в кальнії болота.* Лукаш. 57. *Шлях кальний,— коні ледве-ледве сунуть.* Мир. ХРВ. 298. См. **Калний.**

Ка́льник, ка, *м.* Хлебная лепешка. Желех. и Липов. у.

Ка́льність, ности, *ж.* Грязь, нечистота.

Ка́льно, *нар.* Грязно. *Ой шинкарочко Ганно, чого в тебе в сінях кально? То бурлаченьки були і горілочку пили: вони танці водили, вони грязі наносили.* Нп. См. **Ка́лно.**

Калюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* **(орі́хи).** Калить (орехи). Лебед. у.

Калю́жа, жі, *ж.* Лужа, грязь. *Не шукай моря, у калюжі втопишся.* Ном. № 1982. *Зараз, чи калюжку вбачить де на дорозі,—так у калюжу і лізе в кармазинах.* К. ЧР. 87. Ум. **Калю́жка.** *Калюжка після вчорашнього дощику.* Кв. II. 156.

Калю́жити, жу, жиш, *гл.* 1) Делать лужи. 2) Пачкать, грязно что-либо делать. Вас. 211.

Калю́житися, жуся, жишся, *гл.* Купаться в луже. *Ти його* (порося) *святити несеш, а воно ще таки калюжиться.* Черк. у.

Калю́жка, ки, *ж.* Ум. от **калю́жа.**

Калю́жний, а, е. Болотистый, грязный, нечистый. *Пити... калюжну воду.* Левицк.

Калю́ка, ки, *ж.* Большая, сильная грязь. Мнж. 121. *Тепер дощ, калюка,— покаляєш свої білі ноженята.* Мир. ХРВ. 306. *Калюка на всі боки розбігалась од прудкої їзди.* Мир. ХРВ. 301.

Ка́лю́х, ха, *м.* 1) Брюхо, собств. задний проход, а во мн. ч.—кишки Желех. Вх. Зн. 23. 2) Желудок молодого ягненка или теленка, который не употреблял еще никакой пищи, кроме молока матери. Шух. I. 213.

Калюха́тий, а, е. Выгнутый наружу. *На бербениці та барівки треба калюхатих—вигнених дотів, бо ті судини у середині ширші.* Шух. I. 250. **Калюха́та пила́.** Пила, пластинка которой с того края, где зубья, дугообразна. Шух. I. 175.

Калябу́ра, ри, *ж.* Лужа. *З чужого коня і серед калябури вставай.* Ном. № 9691.

Каляни́ця, ці, *ж.* Деготь, стекающий из колес. Черниг. у.

Каля́ння, ня, *с.* Маранье, пачканье.

Каляріпа, пи, *ж.* Раст. кольраби, Brassica oleracea caulorapa.

Калярува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Окончательно полировать гребенку посредством трения между ладонями рук, слегка покрытых золой. Вас. 163.

Каля́ти, ля́ю, єш, *гл.* 1) Пачкать, марать, грязнить. *І вже мені не честь, не подоба по ріллях спотикати, жовтих чобіт каляти.* Макс. (1849). *Глядіть, діти, слави своєї не каляйте.* Г. Барв. 293. 2) Испражняться. Мил. 31. *А теля стало, каля та й каля; да таку купу накаляло здорову.* Рудч. Ск. I. 39. **Як покупиш коняку та ведеш, а вона почне каляти, то це тобі на щастя, а як мочить, то буде нещастя.* Крим.

Каля́чити, чу, чиш, *гл.* Быть невнимательным, рассеянным, зевать, ротозейничать. *Піддружий, ти там що калячиш? про тебе так усе дарма! буяри роблять що—не бачиш?? дивись, уже шишок нема.* Алв. 36.

Кам, *нар.* Чем. Угорск. Желех. Вх. Зн. 23.

***Каманак, ка,** *м.* Капюшон. Сл. Нік.

Кама́та, ти, *ж.* Процент. Желех. и

Бессар. *Я жидові вироблю, ще й камату йому заплачу.*

Кама́ші, шів, *м. мн.* Гамаши. *Дают мені камаші, заплакали всі наші.* Pauli.

Камбра́т, та, *м.* Товарищ. *Той* (семинарист) *пісню насвистує, той таки співа стиха, той гука до камбрата...* Св. Л. 218.

Камбра́ття, тя, *с. соб.* Товарищи *Ні Антосьо, ні його камбраття й не думали чванитися родом.* Св. Л. 169.

Каменѝстий, а, е. Каменистый. *Инше ж* (зерно) *упало на каменистому.* Ев. Мр. IV. 5.

Каменѝця, ці, *ж.* 1) Каменная постройка. Козел. у. 2) Раст. костяника, Rubus saxatilis L. ЗЮЗО. I. 134.

Камені́ти, нію, єш, *гл.* Окаменевать. *Я мов камінь той каменію.* МВ. *Вона каменіла, дивлячись на все те.* Мир. Пов. I. 128.

Ка́менний, а, е. Каменный. *Попід гору каменную покопали шанці.* Коцип.

***Каменору́б, ба,** *м.* Каменотес. Сл. Дубр.

Каменува́ння, ня, *с.* Побиение камнями. Желех.

Каменува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Побивать камнями. *Єрусалиме, що каменуєш посланих до тебе.* Єв.

Ка́мень, ню, *м.*=**Ка́мінь.**

Каменю́ка, ки, *ж.*=**Камінюка.** *Як би мені попалась каменюка.* Кв.

Каменя́р, ра́, *м.* Каменолом. Желех. *На шляху поступу ми лиш каменярі.* Франко.

***Каменя́рня, ні,** *ж.* Каменоломня. Сл. Сблд.

Каменя́рський, а, е. Принадлежащий **каменяре́ві.** Желех.

Каменя́стий, а, е = **Каменѝстий.** *Господь сорок літ не допускав їх до обітованої землі..., а водив по камінястій пустині.* К. Грам. 60.

Камза́, зи́, *ж.*=**Кабза́.** Мужик, не зная, что в постолах папоротник, согласился продать их за целую **камзу́** денег. Чуб. III. 198. *Мабуть, не мала й камза перепала? — питає хтось. — Та буде з нас,—одказує Чіпка, витягаючи гаман з кишені.* Мир. ХРВ. 303.

Камила́вка, ки, *ж.* Камилавка. *Кафедральний протоєрей високий, чорний і чорнявий, з високою камилавкою на голові.* Левиц. Пов.

Камили́ки, ків, *мн.* Обрезки кожи, которые идут на подборы. Чуб. VII. 575.

Камізе́лок, лка, *м.* Жилет. Гол. Од. 15.

Камізе́лька, ки, *ж.*=**Камізе́лок.** *На паничу камізелька, пристав панич до серденька.* Чуб. V. 1168.

Камізе́льковий, а, е. Жилетный.

Камізе́льчаний, а, е = **Камізе́льковий.**

Камінéць, нця́, *м.* Ум. от **ка́мінь.** 1) Камышек. 2) Косточка у косточковых плодов. *Сливу ззів, а камінець кинув.* Гринч. 3) **Си́ній камінéць**=**Ка́мінь 6.** Мил. 31. *4) Круглый стеклянный шар для разглаживания **намі́ток.*** Сл. Яворн.

Кам'і́нний, а, е. Каменный. *Всюда гори камінні, всюда ріки водяні.* Гол. *Антосьо сидів як камінний.* Св. Л. 312.

Кам'і́ння, ня, *с. соб.* 1) Камни. *На сире коріння, на біле каміння ніжки свої козацькії посікає.* Дума про братів озівських. *Зможе бог з каміння свого підняти дітей Авраамові.* Ев. Лк. III. 8. 2) Жернова. **Пускай вже каміння.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Ка́мінь, меню, *м.* 1) Камень. *Трудно вийти з біди, як каміню з води.* Ном. № 2757. *Возьми ти, сестро, піску у білу ручку, посій ти, сестро, на каміню: коли той буде пісок на білому камені зіхожати, синім цвітом процвітати, хрещатим барвінком біленький камінь устилати...* ЗОЮР. I. 26. **Стоя́ти як у ка́мені.** Стоять как окаменелому. Выражение встречено только у М. Вовчка: *І засоромилась, і злякалась,—стою як у камені, оніміла.* МВ. (О. 1862. III. 54). То же значение имеет и выражение: **Як з ка́меню те́саний.** *Сижу, мов з каменю тесаний.* Г. Барв. 211. 2) Драгоценный камень. *От де, люде, наша слава, слава України: без золота, без каменю.* Шевч. 46. 3) Жернов как в обыкновенной, так и в ручной мельнице, а также и в гончарских **жо́рнах.** *На добрий камінь що ні скинь, то все змелеться.* Посл. *Млин на два камені.* Желех. Шух. I. 261. **Млино́вий ка́мінь.** Жернов. 4) Часть ткацкого стан-

ка. См. **Верста́т.** Шух. I. 225. 5) Вес в 24, 30, 32, 36 фунтов. *Камінь воску. Купила цукру камінь. Тютюну камней сто.* Закр. Гол. Од. 39. 6) **Си́ній ка́мінь.** Медный купорос. Ум. **Камінéць, каміньóчок, кáміньчик.** *Ой дзвеніте, перстенці, з дорогими камінці.* Рк. Макс. *Посій ти при дорозі та на каміньочку.* Нп. *Бодай пани при дорозі каміньчики били.* Нп.

Камінюка, ки, *ж.* Камень (один). *Ти бачиш, у неї є серце, і ти замість його кладеш камінюку.* Шевч. 293. См. **Каменюка.**

Камінюччя, чя, *с. соб.* Камни. *Нав'язали їй на руки і на ноги камінюччя.* Кв.

Каміняччя, чя, *с. соб.*=**Камінюччя.** *Шо бог создав, те рівне, чисте; а вже що идолове, там саме каміняччя і гори, і всякі викрутаси.* Драг. 15.

Ка́мка, ки, *ж.* Головной женский убор. *Зелена сукня слід замітає, золотий перстень на руці сяє, перлова камка голову клонить.* Чуб. III. 318.

***Камка́, ки́,** *ж.* Морская трава. Левиц. Сл. Нік.

Камра́т, та, *м.* Товарищ. *А як прислав своє військо і свої гармати, аж тоді се врадували всі наші камрати.* Галиц. *Я співаю, а мій камрат Саданюк сміється з мене.* Федьк.

Камрати́ськo, ка, *м.*=**Камра́т** (ув.), *дружище. *А чекайте, камратиська, горілки нап'ємся.* Гол.

Камса́, си́, *ж.* Род морской рыбки, величиной в палец, просоленой; варят в борще. Мнж. 181.

Камужéльський, а, е? *Черевики камужельські.* Гол. III. 252.

Камýз, зу, *м.* Мелкие куски. *Зухвальцу на камуз роспасти.* Федьк. См. **Гамýз.**

***Камха́, хи́,** *ж.* Трава морская. Херс. Нік.

Камчýг, га́, *м.* Раст. Thlictrum minus L. ЗЮЗО. I. 138.

Кам'яни́й, а, е=**Ка́менний.** *Жінка і кам'яну гору пересіче.* Ном. № 9080. *Стояло ж там шість кам'яних водників.* Єв. Іо. II. 6. *І жив він... у кам'яній горі.* МВ. I. 99. *Десь у тебе, мати, кам'янеє сердечко.* Мет. 203.

Кам'яни́стий, а, е = **Каменистий.** *Як ішов ти, боже, з нами кам'янистими степами.* К. Псалт. 150. *Там гори... кам'янисті.* Гринч. III. 482.

Кам'яни́ці, ни́ць, *ж. мн.* = **Каменúця 2.**

Кам'яни́ця, ці, *ж.* 1) Каменное строение. *Де-не-де стояли по подолу кам'яниці, а то все було дерев'яне.* К. ЧР. 63. *Алкана-башу за білу руку брала, у світлиці-кам'яниці зазивала.* АД. I. 211. 2) Ловушка для воробьев, сделанная из четырех кирпичей, прикрываемых пятым, а этот последний поддерживается небольшою палочкою.

Кам'яни́чин, на, *м.* Обитатель города, каменного дома. *Ой земле, земле, ти справді ж проклятая! Тільки турчину-кам'яничину на сребро, на злото весьма багатая.* ЗЮЗО. I. 11 (Прилож.).

Кам'яни́чний, а, е. Принадлежащий **кам'яни́ці,** замковый.

Кам'яни́ще, ща, *м.* Каменоломня Донск. обл.

Кам'яні́ти, нію, єш, *гл.*=**Каменíти.** Мнжр. 29. *Серце кам'яніє—таке мені горе.* НВолын. у.

Ка́м'янка, ки, *ж.* 1) Банная печь для паров. 2) Каменная посуда. 3)=**Каменúця 2.** 4) Шоссе. *Кам'янкою їхати.* Миргород (В. Горленко). Ум. **Ка́м'яночка.** *Там Маруся молода ходила, кам'яночки на віночок ламала.* Рк. Макс.

Кам'янща́нин, на, *м.* Житель города, замка. *Пустили в гармати як грім по небі... Щоб ся паркани поздрігали, щоб ся міщане полякали, а всі міщане-кам'янщане.* Колядка. См. **Кам'яни́чин.**

Кана́ва, ви, *ж.* 1) Канава, ров. *Од села Ситників до города Корсуня канавою перекопайте, Потоцького піймайте.* Нп. Кул. 2) Канал. *Ой обізвався козак молоденький воєводі за плату,— ой набили на ноги кайдани, дали в руки лопату, ой послали на вішню роботу та канави копати.* Гринч. III. 595.

Кана́л, лу, *м.* Канал. Желех. *Вся* (країна) *обсажена садами, виноградом і лісами, вся облита ріками й каналами, з багатими городами й селами.* Левиц. Пов. 175. *Од послали ж його у сібірну роботу, ще й канали копати.* Гринч. III. 596.

Кана́лія, лії, *об.* Каналья, *шельма.

Кана́льський, а, е. 1) Тяжелый, каторжный. *Канальська робота.* Ном. № 12844. Первоначальное значение этого слова: канальный, относящийся к каналу. **Кана́льський похі́д** — поход казаков в 1721 и 1722 гг. к Ладоге для рытья канала; но так как эта принудительная работа оказалась крайне тяжелой (в первом году умерло уже 2.461 чел.), то слово и получило указанное значение. 2) Шельмовский (от слова **Кана́лія**). *Канальський шпак так умудрився, що як почне було співать, диковина й казать.* Гліб.

Кана́па, пи, *ж.* Диван. *Сидів о. Хведір Чепурковський на канапі в своїй світлиці.* Левиц. І. 131. Ум. **Кана́пка.** КС. 1882. X. 61.

Кана́пчик, ка, *м.* Диванчик. *Славненький такий канапчик.* Лебед. у.

Канаре́єчок, чка, *м.* Ум. от **канаре́йко.**

Канаре́йко, ка, *м.* Самец-канарейка. *Як задумав горобейко женитися та й узяв дружка канарейка.* Гринч. III. 662. Ум. **Канаре́єчок.** *Мій таточку, мій канареєчку.* Мил. 184.

Кана́рка, ки, *ж.* Канарейка. Ум. **Кана́рочка.** *А в нашої канарочки сіра свита й піджачок.* Гринч. III. 667.

Кана́рок, рка, *м.* Канарейка-самец.

Кана́рочка, ки, *ж.* Ум. от **кана́рка.**

Кана́рхати, хаю, єш, *гл.* 1) Петь на клиросе. Бил.-Нос. 2) Говорить невнятно, в нос.

Канархи́ст, та, *м.* Клирошанин. Бил.-Нос.

Канаста́с, су, *м.* Иконостас. *І на канастасі святі, і скрізь по стінах святі.* Стор. І. 148. *Канастас новенький, церква веселенька.* О. 1862. IX. 64.

***Кана́т, та,** *м.* Канат. Сл. Яворн.

Кана́ти, на́ю, єш, *гл.* Гибнуть. *Люде мруть, канають в тюрмах голі, босі.* Шевч. 160.

***Канатува́ти, ту́ю, єш,** *гл.* Связывать канатом, вообще связывать. *Дивлюсь у вікно, аж він—моя матінко!—лежить там сканатовианий.* С..Турбів Лип. у. Ефр.

Канделя́бр, ра, *м.* Канделябр. *Ольга вхопила канделябр, Катерина вхопила другий і всі побігли в коридор на зустріч Турманші.* Левиц. Пов. 313.

***Канделя́ти, ля́ю, єш,** *гл.* Ковылять. *Чекай,—чого поканделяв?* С. Ситківці, Лип. у. Ефр.

Кандзю́ба, би, *ж.* Кривизна, крючек. Мнж. 181.

Канди́ба, би, *ж.* Плохая лошадь, кляча. Желех. *Бачили, яку кандибу Криженко купив у ярмарку? Там же й кандиба! Висока така, що й під повітку не підійде, а сама така, шо так їй кістки й повилазили.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

***Канди́бистий, а, е.** Худой, исхудалый. *В темряві з'явилась постать високого, кандибистого, вже пристаркуватого сторожа.* Н.-Лев. IX. 19.

Канди́бити, блю, биш, *гл.* Скареднічать. *Як що купив, то їж відразу та й не кандиб.* Змиев. у.

Кандида́т, та, *м.* Кандидат. *Кандидатам до академії були видані скарбові гроші.* Левиц. Пов. 4. *Побіжи-но мені до Платона-брата, нехай мені призве Марка-кандидата.* Гринч. III. 566.

Кандійка, ки, *ж.* Миска с вогнутыми несколько краями. Вас. 181.

Кандьо́р, ру, *ж.* Жидкая кашица из круп или пшена.=**Кулі́ш.** *Як наварить кандьору, — і собакам уволю.* Гринч. III. 562.

Кани́ця, ці, *ж.* 1) Детская игра с камешками. Желех. 2) Раст. Chrysanthemum leucanthemum L. Вх. Зн. 23.

***Каніфо́лія, ії,** *ж.* Канифоль. Сл. Дубр.

Ка́нка, ки, *ж.* 1) Раст. Scirpus lacustris. Вх. Пч. І. 12. 2) Головной жёнский убор. Вх. Зн. 23.

Кано́вця, ці, *ж.*=**Коно́(і́)вка.** *Ганчя ся дознала, кановцу порвала, кановцу порвала, на воду біжала.* Гол. II. 711.

Кано́на, ни, *ж.* Пушка. *Гей, скажи мі, красний улан, ци не тут канони ліпше знають зазвонити, як удома звони.* Федьк.

Канона́да, ди, *ж.* Канонада, пушечная пальба. К. Бай. 90.

Канона́дити, джу, диш, *гл.* Стрелять из пушек. *На турчина бив нею, канонадив.* К. ПС. 65.

Канові́рка, ки, *ж.* Пуговица канонирского мундира. Шух. І. 286.

Кантаба́л, лу, *м.*=**Кантаба́с.** *Як на-*

пився кантабалу, — ляшок нетверезий. Нп.

Кантаба́с, су, *м.* Род опьяняющего напитка. *Як нап'ється кантабасу, стане нетверезий.* Чуб. V. 1161.

Ка́нта́р, ру, *м.* 1) Узда, недоуздок. Чуб. VI. 111, 403. *Сивий коник,—кантарь на нім.* Гол. III. 436. 2) Род ручных небольших весов. Ум. **Канта́рок.** См. **Канту́рь.**

***Канта́рка, ки,** ж. Уздечка без удил (оброть). Нік. Звен. у.

Канта́рок, рка, *м.*=**Ка́нта́р.**

Кантони́ст, та, *м.* Кантонист. *Він, бач, ніби салдатський син, значить кантонист.* Левиц. I. 59.

Канто́пля, лі, *ж.*=**Карто́пля.** *У городах чого там немає?.. Капуста, морквиця, огірочки, стрючечки, квасоля, кантопля.* О. 1862. IX. 111.

Канто́ра, ри, *ж.* *Контора. *Кондратович... пішов у кантору.* Стор.

Канто́ха, хи, *ж.*=**Карто́ха.** Сумск. у. *Наберуть мішків п'ять кантохи.* Гринч. I. 99.

Ка́нтурь, ря, *м.*=**Ка́нта́р 2.** *Безмена ти не положиш у кишеню, а кантурь положив та й ходи.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Кану́дити, дить, *гл. безл.* Тошнить. *Наїлась ціх опеньків, так аж канудить.* Харьк. у.

Кану́н, ну, *м.* Мед, который варят к храмовому празднику. *Пішов по канун, та там і втонув.* Ном. № 10929.

Кану́пер и **кану́пір, ру,** *м.* 1) Калуфер, Tanacetum balsamita. Вх. Пч. I. 13. *З-за плота виглядали чорнобрівчики, васильки і канупер.* Стор. 2) **Кану́пірь пі́льний.** Раст. Salvia pratensis. Лв. 101. Ум. **Кану́перець.** Гринч. III. 539.

Ка́нути, ну, неш, *гл.* 1) Капать, течь. *Держить палаш в правій руці, а з палаша кровця кане.* Гол. *Ой зоре, зоре!—і сльози кануть,—чи ти зійшла вже на Україні?* Шевч. 403. 2) Исчезать. *Зірочка покотилась, далі друга, третя—і поховались у синьому небі, мов у море канули.* Кв. I. 28. *Бідна ж моя голівонько! всі надії мої канули.* Г. Барв. 85. *3) Кануть, потонуть. *Старшая менчу турнула, менчая в воду канула.* Нп. Крим.

Канцелю́ра, ри, *м.* Ув. от **канцеля́ри́ст.** Св. Л. 242.

Канцеля́ри́ст, та и **канцеля́ри́ста, ти,** *м.* Канцелярист, канцелярский чиновник. *Зачав водити бенькети з повитчиками, з канцеляристами, з купцями.* Котл. НП. 356. Ув. **Канцелю́ра.**

Канцеля́рия, рії, *ж.* Канцелярия. *Пішов я у канцелярию, дав писарю четвертака.* Стор. II. 89.

Канцілю́га, ги, *ж.* Бранное слово. *Аже поти коїла, поки розвела чоловіка з жінкою, канцілюга така.* Кобелякск. у.

Канціля́жка, ки, *м.* Чиновничишко, презрительное название канцеляриста. *Достається од неї деколи, як попри їзджають, оттим цвентюхам, канціляжкам.* Котл. МЧ. 471.

Ка́нцур, ра, *м.* Отрепье, кусок. **До ка́нцура.** До остатка, дочиста, до конца, совершенно. *Витоптала бісова душа увесь овес до канцура.* Черном. *Онучи чвахтіли, хоч викрути, — до канцура помочились. Покрали усе до канцура. Забув усе до канцура.* Черк. у. Ум. **Ка́нцурок.** *Так той меч на канцурки і розскочивсь.* Мнж. 10.

Ка́нцурря, ря, *с.* Лохмотье, отрепье. *Превеликий п'яниця, обшарпаний, в канцуррі.* Ном. № 4625.

Канчу́к, ка́, *м.* Плеть, нагайка. *Знайшли його повішеного за ноги й зашмагованого канчуками.* Стор. МПр. 96. *Під'їжджає пан оконом, канчук роспускає.* Нп. *Ум. **Канчучо́к.** *Єй-єй, вельможний пане, (б'ю) не канчуком, а канчучком.* Тобіл. IV. 232.

***Ка́нькати, каю, еш,** *гл.* О коршуне (**ка́ня**): кричать. *Він розумів, про що канькає каня.* Коцюб. «Тіні», 4.

Канюка, ки, *об.* 1) Попрошайка. 2) Ув. от **ка́ня 2.** Вх. Пч. I. 16. *Летіла канюка, постреляна з лука.* Чуб. V. 833. *Канюкою сидить.* Ном. № 2768.

Канючити, чу, чиш, *гл.* Клянчить. *Ото конючить.* Ном. № 2769. **А взяточок... весьма-очень скусно... треба виканючити.* Котл. НП.

Ка́ня́, нї, *ж.* 1) Четырехугольное углубление, выдолбленное долотом в **підва́лині,** слово, в которое входит **чіп** столба. Киев. и Подольск. г. 2) Род коршуна. *Ой летіла сива каня по полю.*

Чуб. III. 251. *Пищить як каня.* Ном. № 2770. *Виглядає, як каня дощу.* Чуб. I. 256.

Каня́нка, ки, *ж.* Раст. повилика, Cuscuta. Хотинск. у.

I. Кап! *меж.* Кап! *А в Улити сльози тільки кап, кап!..* Г. Барв. 223. *Наче і всміхається вразький запорожець, а сльози в ложку тілько кап!* К. ЧР. *Тут горілка кап, а там хап!* (з кишені). Ном.

II. Кап, пу, *м.* **Волосо́вий кап.** Род шерстяного мешка, в котором пережаренное конопляное семя кладется в маслобойню для выжимания масла. Шух. I. 163.

Капа́, пи́, *ж.* 1) Покрывало, попона. 2) Капюшон. 3) Капор, шапка. 4) В ножной толчее (в маслобойне) железный лист, которым покрыто дно выдолбленной для песта лунки, **сту́пи.** Шух. I. 161.

Капама́, ми́, *ж.* Род греческого пирожного. Котл.

Ка́паний, а, е. Вышитый, испещренный вышивками в виде розеты. Гол. Од. 74. *Як ідете, хлопці, в танець,— повмивайте пальці, та щоби сте не зваляли капані рукавці.* Гол. II. 397.

Капани́на, ни, *ж.* 1) Капание постоянное. Желех. 2) Небольшой доход по мелочам. *Сяка-така капанина буде з парафії: то за треби, то з приносів.* Св. Л. 112.

***Капани́стий, а, е.** Веснушчатый. *Лицаті старшини спивають зелені вина та моргають на Дзельшанові русявки капанисті.* Черемш.

Ка́пар, ра, *м.* 1) Обедневший, обнищавший. **В ка́пар, на ка́пар перехо́дити.** Приходить в бедность, в упадок. Желех. 2)—**ру.** Насос. 3) Снаряд для забивания свай. НВолын. у.

Капара́н, на, *м.* Род верхней козацкой (у задунайских сечевиков) одежды с откидными рукавами. *А він* (кошовий Гладкий) *у штанях широких, у шапці смушевій, капаран на йому з чотирма рукавами.* К. С. 1883. II. 285.

Капари́с, су, *м.* Кипарис, Cipressus Angustifolia.

Капари́совий, а, е. Кипарисовый.

Капа́рити, рю, риш, *гл.* 1) Худо делать, кропать, пачкать. Желех. 2) Жить в нищете. *Свій вік капарить.* Желех.

Капа́рка, ки, *ж.* Обедневшая, обнищавшая.

Капа́рний, а, е. Жалкий. Желех.

Капа́рник, ка, *м.* 1) Презренный. 2) Медлитель. 3) Кропатель, плохой работник. *4) (За)коперщик. Сл. Дубр.

Капа́рниця, ці, *ж.* 1) Презренная. 2) Медлительница. 3) Неряха, плохая работница. *Луччє було дівчиною, як теперки хазяйкою: стоять ложки під лавкою, поросята в печі риють, а собаки горшки миють, коти хату замітають, хлопці в вікна заглядають. Це котора капарниця, то з її сміються.* Уман. у.

Капа́рства, ви, *ж.*=**Капе́стра.** Вх. Зн. 24.

Капа́рство, ва, с. 1) Жалкая жизнь. 2) Плохая работа. Желех.

Ка́пати, паю, єш и **плю, плеш,** с. в. **ка́пнути, пну, неш,** *гл.* Капать. *Хоміха слухала, а сльоза за сльозою капали з лиця на руки.* Левиц. I. *Дав бог весну, віє теплом, із стріх вода капле.* МВ. *Капле кровця у кирницю.* Рус. Дн.

Ка́пелечка, ки, *ж.* Ум. от **ка́пля.**

Капели́на, ни, капели́нка, ки, капели́ночка, ки *ж.* Ум. от **ка́пля.**

Капели́ста, ти, *м.* Музыкант. *А ви, пани капелисти, танцю мі заграйте.* Гол. *А заграйте, капелисти, та не дуже дрібно.* К. С. 1883. XI. 521.

Капе́лія, лії, *ж.* Капелла, оркестр. *У містечку Берестечку капелія грала, молодая Бондарівна з хлопцями гуляла.* Грин. III. 612.

Ка́пель, пля, *м.* Один из двух длинных наушников у **капелю́хи.** Находясь без употребления, **ка́плі** отворочены вверх шапки и концы их связаны; во время употребления они опускаются вниз и завязываются под подбородком. Харьк. г.

Ка́пелька, ки, *ж.* 1) Уменьш. от **ка́пля.** *Ні кришечки, ні капельки.* Ном. *Бігла через гребельку, та вхватила водички капельку,—тілько й пила.* Рудч. Ск. *Капельку там було сиру.* 2) *Мн.* **Капельки́.** В раскрашиванье глиняной посуды: рисунок, состоящий из точек, расположенных группами по несколько вместе. Вас. 184.

Капельма́йстер, стра, *м.* Капель-

мейстер. Ум. **Капельма́йстерчик.** *Доньку віддала за дударчика за годного тверезого капельмайстерчика.* Гол. III. 463.

***Капе́льня, ні,** *ж.* Мелюзга (малолетняя), семья, малые ребята, детишки. *Оце ж уся моя капельня.* Крим.

Капелюх, ха, *м.* 1) = **Капелю́ха.** Чуб. VII. 413. Котл. Ен. (Слов.). 2) Иногда **капелю́хами** называются только наушники в такой теплой шапке. Вас. 156. *У зайчика шкурка м'якенька, тепленька,—будуть мені на зіму рукавички і капелюхи.* Рудч. Ск. II. 15. См. **Ка́пель.** 3) Шляпа. Гол. Од. 48, 75. *Мут зілечко ізривати, за капелюх класти.* Гол. Ум. **Капелю́шок.** Желех.

Капелю́ха, хи, *ж.* Зимняя теплая шапка с отворачивающимися наушниками, концы которых завязываются под подбородком. См. **Ка́пель.** *Іде зіма проти літа у кожусі і червоних чоботях, в капелюсі, в рукавицях.* Чуб. I. 13.

Капелю́ш, ша, *м.* Шляпа. *Ходили в капелюшах, а тепер босенькі ходять.* Ном. 2) *Мн.* Листья растения Nuphar luteum Smith, а также Nymphaea alba L. ЗЮЗО. I. 129.

Капелюша́нка, ки, *ж.* Кусок старой шляпы. Желех.

***Капелю́шечка, ки,** *ж.* Ум. от **ка́пля.** *Хоч би ж тобі капелюшечка молока!* Волынь. Сл. Яворн. **Ні капелю́шечки.** Ни капельки.

***Капелю́шник, ка,** *м.* Шляпник. Канев.

Капелю́шок, шка, *м.* Ум. от **капелю́х.**

Капеля́н, на, *м.* Капеллан.

Капеля́нець, нця, *м.* Музыкант. *Поки стали капелянці різать походної, і весілля до Покрови ринулось святої.* Мкр. Н. 25.

Капе́стра, ри, *ж.* Уздечка. Шух. I. 79. Kolb. I. 65.

Ка́пець, пця, *м.* 1) Кожаная обувь без голенищ, опорки, туфли. *Від злого давця бери й капця.* Ном. *А дід бабці купив капці, та короткі були, то втяв пальці.* О. 1861. XI. 68 (Нп.). 2) Род суконных шитых носков. Гол. Од. 67. Иногда к ним пришивается продолжение, охватывающее икры ног. Шух. I. 125. 3) Переносно: конец, смерть. *Як де нагрюкають якого жида, там йому й капець.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн. См. **Капу́т.**

Ка́пи, пів, *м., мн.* Союзы у сапог.

Капи́рь, ря́, *м.* Мужик? *А шо ви капирі, чи запорожці?* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Капита́л, лу, *м.* Капитал. *Наша плодюча країна бідна на гроші, бо... капітали постягали туди десь за Оку.* О. 1861. IX. 181.

Капитали́ста, ти, *м.* Капиталист. *Покористуються тільки деякі капіталисти.* О. 1861. IX. 181.

Капита́н, на, *м.* 1) Капитан в войске. *Вона на салдатів не дуже й доглядалась, все дивилась на капитана.* Кв. 2) Капитан корабля. (Матрос) *на вахті стоя, журився сам собі чогось, та й заспівав, звичайне тихо, щоб капитан не чув.* Шевч. 576. Ум. **Капита́ник.** *Вона, обнімаючи, пестувала його: і капітанику мій, і соколику, і голубчику.* Кв. I. 177.

Капита́новий, а, е. Капитанский. *За капитанового денщика.* Кв. I. 188.

Капита́нський, а, е. Капитанский. *Стане панеєю, як буде капитанська теща.* Кв. I. 196.

Ка́пиця, ці, *ж.* 1)=**Ка́пець 1.** *Панщанні та поєдинкові, що на єдній нозі капиця, а на другій чобіт.* Ном. № 1309. 2) Кожаная связь, прикрепляющая в цепе **бич** к **ціпи́лну.** 3) *Мн.* Гребень крыши на избе. Вх. Зн. 24. 4) Бранное слово.

Ка́пище, ща, *с.* Капище. *Росердили його* (бога) *своїми капищами.* К. Псалт. 182.

Ка́пів, пова, *м.* Охотничья собака. Шух. I. 235.

***Капі́ж, жа́,** *м.* Капание. *Капіж із стріх.* Харьк. г.

Ка́пка, ки, *ж.* 1) Капля. *Капками росą бренить та миготить.* Св. Л. 295. 2) Крапинка, пятнышко, точка. Камен. у. 3) Вышивка в виде розеты. Гол. Од. 73. Ум. **Ка́почка.**

Капка́н, ну, *м.* Капкан. *Капкан її* (лисицю) *за хвіст.* Мнж. 2) Ум. **Капкане́ць.** Желех.

Капкани́стий, а, е. Испещренный крапинками. Вх. Зн. 24.

Капка́ч, ча́, *м.* Деревянная крышка к котлу. О. 1862. V. Кухар. 88.

Каплаву́х, каплау́х, ха, *м.* Вислоухий.

Каплаву́хий, а, е = Каплову́хий. *Чи ба який каплавухий!* Полт. г.

Капли́на, ни, *ж.*=**Капели́на.**

Капли́ця, ці, *ж.* Часовня. *І в віфліємську каплицю пішов молиться вірний Гус.* Шевч. II. 33. *Ой ходімо у каплицю, богу помолюся. У нас каплиця, а не церква.* О. 1861. XI. 108. Ум. **Капли́чка.** *На пригорі, ніби капличка, козацька церква невеличка.* Шевч. 407. *Чи ти знаєш ту капличку, що в кінці парку?* Стор. I. 182.

Капли́чка, ки, *ж.* Ум. от **капли́ця.**

***Капли́чний, а, е.** Часовенный. Екат. г. Сл. Яворн.

Ка́плі. См. **Ка́пель.**

Каплову́хий и **каплоу́хий, а, е.** 1) Вислоухий. *Хоч каплоуха, та до двора сторожка.* Ном. Обыкновенно употребляется, когда говорят о свинье. *По толоці капловухі тільки трюх-трюх одна за 'днією.* Гринч. *Каплоуху хоч родзинками годуй, а все буде каплоуха.* Ном. № 2832. 2) **Каплоу́ха ша́пка = Капелю́ха.** *Були кожухи, усякі пояси, шапки—і козацькі, і каплоухі.* Кв. *3) О человеке: с оттопыренными ушами. Пир. у., Конон.

Каплу́н, на́, *м.* 1) Кладеный, холощеный петух. *У містечку Берестечку десять кур, а десята чубатая, ще й каплун.* Нп. (О. 1861. II. 6). *В маслі каплунів зготувати.* ЗОЮР. I. 321. 2) Название хитрого вола. КС. 1898. VII. 46.

Каплу́нити, ню, ниш, *гл.* Выхолащивать. Черниг. Желех.

Каплуно́вий, а, е. Относящийся к **каплуну́.**

Ка́пля, лі, *ж.* 1) Капля. *Лисиця од дощу під борону ховалась: не всяка, казала, капля капне.* Ном. № 6462. *По каплі виточу з його діявольську кров.* Стор. МПр. 136. 2) Немного, небольшое количество. Ум. **Ка́пелечка, ка́пелька, капели́на, капели́нка, капели́ночка, капли́на.** *Адже ж у тебе в роті ні капелиночки квасу не було.* Ком. *Тільки капелиночка там була.*

Капни́к, ка́, *м.* В плуге то-же, что и **ужва́.** *Придолоб плуга причіпленний капником до колісниць.* Шух. I. 165.

Ка́пнути. См. **Ка́пати.**

Капо́вий, а, е. Капо́ві пси. Охотничьи собаки. Вх. Зн. 24. См. **Ка́пів.**

Ка́посний, а, е. Пакостный, вредный, злой, дрянной. *Цить, капосний! Либонь, не знає... ще й огризається, щеня!* Гліб. *І в хату капосна баба не пусте.* Канев. у.

Ка́посник, ка, *м.* Пакостник.

Ка́посниця, ці, *ж.* Пакостница.

Ка́постити, пощу, стиш, *гл.* Пакостить.

Капости́ти, ті́ю, єш, *гл.* Делаться гадким.

Ка́пость, сти, *ж.* Пакость. *На тобі мішок грошей, тілько не роби цієї капости для нас.* Рудч. Ск. I. 68. *Капости мені робив.* Гліб. **На ка́пость роби́ти.** На зло. *Усе на капость робить. То все на капость!* Ном. № 3117.

Капо́та, ти, *ж.* Верхнее одеяние. У галиц. мещан, — мужское: суконная верхняя одежда длинее и просторнее жупана. Гол. Од. 16. У Котл. это—женская одежда: *Були в дульєтах і капотах, були всі грішні жіночки.* Котл. Ен. III. 51.

***Капоті́ж, жі,** *ж.* Капанье с крыш. *Уже капотіж пішла із стріх: одлига буде.* Харьк. г. Сл. Яворн.

Капоті́ти, почу́, ти́ш, *гл.* Капать сильно, часто. *Дощик, дощик аж із стріхи капотить.* Нп. *Затулила руками очі, а сльози між пучки так і капотять.* К. ЧР. 129. *Піт так і капотить із лоба.* Гринч.

Ка́почка, ки, *ж.* Ум. от **ка́пка.** 1) Капелька. **Ка́почку чого́сь.** Немножко. Желех. 2) Род девичьего головного убора. *Всі дівчата в капочках і в рутяних віночках.* Гринч. III. 346.

Капра́вий, а, е. С гноящимися глазами. Франко.

Капра́віти, вію, вієш, *гл.* Гноиться (о глазах). Угор.

Капра́лик, ка, *м.* Ум. от **капра́ль.**

Капра́ль, ля, *м.* Капрал. *Позволь, позволь, пане капраль, на мед, вино пойти.* Гол. Ум. **Капра́лик.** *Чого би ми, капралики, від вас утікали?* Гол.

Капрово́кий, а, е=Капра́вий. Вх. Зн. 24.

Ка́пса, си, *ж.*=**Кабза́.**

Капса́н, на́, *м.* Бранное слово. *См. **Капца́н.**

Ка́псель, сля, *м.* 1) Пистон (ружейный). 2) Пистон, медная оправа для отверстий в коже или материи, через которые проводится шнурок (в обуви, одежде и пр.). Шух. I. 287.

Капслеви́й, а́, е́. Пистонный (о ружье). Шух. I. 229.

***Капся́, сі,** *ж.* Килька. Херс. Нік.

Капта́н, на́, *м.* Кафтан. *Іскинув чумак із себе каптан.* Нп. *Міщане в личаках і в синіх каптанах.* К. ЧР. *Парубок... у синьому сукняному каптані.* Мир. Пов. I. 138. Ум. **Каптане́ць, каптано́к, каптано́чок, капта́нчик.** *На йому свитина неначе отой німецький каптанець.* Гліб. Сим. 18, 133. *Коли ж приходить ще один* (гайдамака) *у жидівську каптанку.* ЗОЮР. I.

Капта́нка, ки, *ж.* 1) Верхняя одежда в роде кофты. 2) Пиджак из выбойки. НВолын. у.

Капта́нник, ка, *м.* Шьющий кафтаны.

Каптано́к, нка́ и **каптано́чок, чка,** *м.* Ум. от **капта́н.**

Капта́нчик, ка, *м.* Ум. от **капта́н.**

Капти́ти, пчу́, ти́ш, *гл.* Капать. *З носа каптить.* О. 1861. XI. Свидн. 68. См. **Капоті́ти.**

Капті́й, тія, *м.* Скряга. Змиев. у.

Капті́ти, пчу́, ти́ш, *гл.* Скряжничать. *Гроші все збіра, каптить.* Змиевск. у.

Ка́пту́р, ра, *м.* 1) Клобук, капюшон монашеский. *Хиба хотілось знову під чорний каптур?* 2) Капюшон у верхней одежды. Чуб. VII. 419. См. **Ка́па, богоро́дица, відло́га.** 3) Женский головной убор с круглым дном из цветной материи, разновидность **очіпка.** *Накладають* (молодій на голову) *каптур, як у других серпанок чи очіпок.* Мет. 208. О. 1861. XI. 27. Гол. Од. 59. 4) Род наказания женщин: держа в левой руке над головой наказываемой все ее одежды, правой секут розгами. Новц. *5) Мешочек, чаще всего сделанный из рукава старой женской рубахи. Пир. у., Конон. Ум. **Каптуре́ць, капту́рик, капту́рок, капту́рчик.** *Моя жінка знакомита: задрьопана ззаду свита... Ляга спать у рові, прокинеться, як та курка,—нема платка і каптурка.* Чуб. V. 1639.

Капту́рка, ки, *ж.* Мужской головной убор: шерстяной колпак в виде усеченного конуса. Гол. Од. 48.

Капту́рник, ка, *м.* Монах, как носящий капюшон. К. МБ. II. 134.

Каптуро́вий, а, е. Относящийся к **ка́птуру.**

Капту́рок, рка, *м.* Ум. от **капту́р.**

Каптуроно́сець, сця, *м.* = **Капту́рник.** К. МБ. II. 134.

Капту́рчик, ка, *м.* Ум. от **ка́птур.**

Капу́за, зи, *ж.* = **Капелю́ха.** Гол. Од. 18.

Капу́рис, са, *м.* Конец. Говорится о евреях, когда они умирают. *От Мошкові й капурис.* Новц.

Капусня́к, ка́, *м.* Род щей.

Капусняко́вий, а, е. Относящийся к **капусняку́.**

Капусня́чий, а, е=**Капусняко́вий.**

Капу́ста, ти, *ж.* 1) Капуста. *І межі капустою доброю буває багато гнилих качанів.* Ном. № 2449. **На капу́сту сі́кти.** В куски рубить. *Як узяв ляхів, як узяв панів на капусту сікти.* Лукаш. 33. **Кача́нна капу́ста.** См. **Кача́нний.** 2) **За́яча капу́ста.** Раст. а) Sedum Telephium L. ЗЮЗО. I. 136. б) Menyanthes trifol. Шух. I. 21. 3) Густые щи из рубленной кислой капусты. Ум. **Капу́стиця, капу́стонька, капу́сточка.** *Поливайте капустицю, то буде родити.* Чуб. V. 147. *Щоб моя капустиця була із кореня коренистая, із листу головистая.* Ном. № 261.

Капусти́на, ни, *ж.* Один кочень капусты, один листок капусты.

Капу́стиця, ці, *ж.* Ум. от **капу́ста.**

***Капу́стище, ща,** *с.* Место, где росла капуста. Сл. Яворн.

Капусті́йник, ка, *м.* Горшок для варки **капу́сти** 3. *Верни, любко, капустійник, що'сь украла з ночі.* Гол. II. 299.

Капу́стниця, ці, *ж.*=**Капу́ста** 3. *Кусок хліба на полиці киця не доїла, капустниця під лавкою іще не скисліла.* Грин. III. 327.

Капу́сторька, ки и **капу́сточка, ки,** *ж.* Ум. от **капу́ста.**

Капу́стяний, а, е. 1) Капустный. *Набрав капустяного листя.* Рудч. Ск. II. 12. 2) Глупый. *Ви, голови капустяні: думаєте, може, що я плачу.* Федьк.

*3) **Капу́стяна му́ха.** Порода мух, истребляющая капусту. Сл. Яворн.

Капустя́нка, ки, *ж.* 1) Кадка для капусты. 2) Место, с которого снята уже капуста. Вх. Зн. 24. *3) Насекомое-вредитель, Gryllotapla vulgaris Latr.

Капу́т, *несклоняемое.* Конец, смерть, гибель. *Там йому й капут.* Ном. *Присягайте мені на послушенство гетьманське, а не присягнете, то тут вам і капут.* К. ЧР. 300. ***Капу́т По́льщі!** Мирн. ХРВ. І. 107. **Да́ти капу́т.** Убить. *Ми йому дамо капут.* Рудч. Ск. І. 26.

Ка́пуш, ша, *м.* Насек. Melophagus ovinus. Вх. Пч. І. 7.

Капца́н, на́, *м.* Голяк, бедняк. Желех.

Капцані́ти, ні́ю, єш, *гл.* Беднеть. Желех. **Зовсім скапцанів наш Дувид.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Ка́пці. См. **Ка́пець.**

Капцюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* **Сніг капцю́є.** Снег идет большими хлопьями. Желех.

Капчу́ри, рів, *м., мн.* Род зимних штанов у гуцулов. Вх. Зн. 24.

Капши́вий, а, е. Неряшливый, грязный. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Капші, шів, *мн.? Чортови капші.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Капшу́к, ка́, *м.* 1) Кошелек. *Повнісінький капшук золота і срібла.* Стор. **Бря́знути капшуко́м.** Дать денег, раскошелиться. *Брязнув капшуком перед владикою,—той і вимудрував щось на Сомка.* К. ЧР. 26. 2) *Мн.* Раст. Земляника, Fragaria vesca L., а также и клубника, Fragaria collina L. Под. г. ЗЮЗО. І. 123. Ум. **Капшучо́к.** *Не находив ти часом у себе... капшучка із грішми? Де ж то! Найшла моя жінка... ми гроші забрали, а капшук викинули.* Рудч. Ск. II. 144.

Капшуко́вий, а, е. Кошельковый.

Капшучо́к, чка́, *м.* Ум. от **капшу́к.**

Капшушки́, кі́в, *м., мн.* Раст. Campanula glomerata. Шух. І. 21.

Ка́пщина, ни, *ж.* Пошлина с напитков. Желех.

Ка́ра, ри, *ж.* 1) Наказание. *Стоять Гонта з Залізняком, кричать: «Ляхам кари! Кари ляхам, щоб каялись».* Шевч. 187. *Се кара божа на нас.* Мет. 263. ***За ка́ру.** В наказание. *Нічого їсти не дати... за кару... най знає...* Борд. *І через те за кару тиняються (цигани), мандрують спокон віку по світі.* О. Кобил. В нед. 2) Гнев, немилость. *А я живу в божій карі: не дав мені господь пари.* Мет. 57. Ум. **Ка́ронька.** *Яку б же нам, славным запорожцям, та кароньку дати?* Нп.

Карабе́ль, бля́, *м.*=**Корабе́ль.** Ум. **Кара́блик.**

Карабе́ля, лі, *ж.* Изогнутая сабля. *Біля боку моталась карабеля, обсажена самоцвітами.* МПр. 76.

Карабі́н, на, *м.* Карабин, короткое ружье. *Ой той же то козак Зарвай а він бистрого ока: ой як затопив із карабина, вивернув Шамрай бока.* Мет. Ум. **Карабі́нок.** *В руках карабінок, на плечах кишкетик, на плечах кишкетик, при боку багнетик.* Гол. І. 149.

Карабине́р, ра, *м.* Карабинер.

Карабі́нок, нка, *м.* Ум. от **карабі́н.**

Карабі́н, на, *м.* = **Карабі́н.** *Стан салдатський, вус козацький, карабін до того.* Федьк. Ум. **Карабі́нчик.** *Вже ж мому рідну сину карабінчик дали.* Гол. І. 137.

Карабу́нитися, нюся, нишся, *гл.* Лезть, карабкаться. *Куди воно карабуниться оце?*

Карава́н, ну, *м.* 1) Большая повозка, фургон. 2) Траурные дроги. Желех. 3) Винокуренный завод. *Збудував караван і жене таку горілку, що люде зо всіх слобід ідуть до його купувати.* Стор. 4) Караван. *За для його звертають каравани, ідуть степом і марне погибають.* К. Іов. 14. 5) Толпа людей, ищущих работы. 6) Отдел конского табуна из одного жеребца и нескольких кобыл. 7) Несколько речных судов, идущих в товариществе.

Карава́ти, *мн.? Ой як мене, моя мамко, в рекрути ловили, пам'ятаю, моя мамко, ще й котрої днини, записали в нову барму, в тоті каравати; кажут, кажут, моя мамко, шоби не втікати. Записали в нову барму, в тоту оделію.* Гол. І. 150, 151. *Галицк. **карва́т, карава́т** — хорват, хорватский полк.

Каразі́йовий, а, е. Сделанный из простого толстого сукна.

Карáзія, зії, *ж.* Простое сукно. *Вбіраєте... каразіями своїх слуг.* Левиц. (Правда, 1868, 485). *Козацьку каразію та кожухи.* К. ЦН. 238.

Караíмка, ки, *ж.* Низкая баранья шапка с плоским верхом. Вас. 156.

Караká́ти, тів, *м.* Короткие сапоги. Желех.

Карáки, ків, *мн.* Место, где ствол дерева разделяется на двое. *Як насіла у лісі сарана, то де гілля, або караки, то геть усе поламала.*

Карáкуватий, а, е. О дереве: суковатый, с наростами. Черк. у.

Каракýля, лі, *ж.*=**Картóпля.** Вх. Пч. I. 13.

Каракýцьки, цьок, *ж., мн.* Раст. Cucurbita pepo L. Var citriformis. ЗЮЗО. I. 120.

Каралýш, ша, *м.* Клин, которым сбивают плот. Вх. Зн. 24.

Караман, на, *м.* Название черного вола. КС. 1898. VII. 42.

Карáння, ня, *с.* Наказание. *Не боже карання, своє дурування.* Ном. № 7044.

Карапáвка, ки, *ж.* = **Коропáвка.** Вх. Зн. 24.

Карапáня, ні, *ж.* = **Карапáвка.** Желех.

Карапýдитись, джуся, дишся, *гл.* =**Харапýдитися.**

Карапýдливий, а, е. О лошади: пугливый. Чигир. у.

Карапýз, за, *м.* Карапузик. *Діток сплодив двойко: карапуза хлопчика та скверуху дівчинку.* К. ЧР.

Карапýзка, ки, *ж.* Род круглой дыни.

Карáсик, ка и **карáсичок, чка,** *м.* Ум. от **карáсь.**

***Карасúн, ну,** *м.*, и **карасúна, ни,** *ж.*=**Карасíр.**

Карасíр, ру, *м.* Керосин. Харьк. и Полт. г. *Як Лепестина карасіру добувала.* Л. Янов.

Карасíрниця, ці, *ж.* Керосиновая лампа, преимущественно без стекла. Вас. 196.

Карáсь, ся́, *м.* 1) Карась, Carassius vulgaris. *Не всі старі щуки карасів хватають.* Макс. *Ой лин та карась у ятері трепетавсь.* Нп. 2) Название вола цвета оперения куропатки. КС. 1898. VII. 41. Ум. **Карáсик, карáсичок.** *За періжками подали печені карасики.* Левиц. 395. *Ліз карасик через перелазик, та у воду плюсь!* Ном.

Карасьчá, чáти, *с.*=**Карася́.**

Карася́, ся́ти, *с.* Молодой карась, карасик. Ум. **Карася́тко, карася́точко.**

***Карáсячий, а, е.** Принадлежащий, свойственный, относящийся к карасю. Пир. у., Конон.

Карася́ччя, чя, *соб.* Караси. *Карасяччя як макогін завдовшки.* Константиногр. у.

Каратáти, таю, еш, *гл.* Коротать. *Тілько з нелюбом свій вік каратати.* Мет. *Дев'ятий десяток каратала* (бабуся). Сим. 235.

Каратель, ля, *м.* Каратель. *Бог один каратель грішних.* К. Псалт. 172.

Карáти, рáю, еш, *гл.* Наказывать, карать. *Було тобі знати, як Байду карати: було Байді голову істяти.* Нп. *Доля карає і вельможного, і неможного.* Ном. № 1729. *Мене, браття, милосердний господь б'є й карає: хлібом і сіллю, скотиною і дитиною.* Грин. III. 693. *Кого бог кара на світі, то й вони карають.* Шевч. 80. **Слóвом карáти.** Корить, бранить. *Він не б'є мене, не лає, він мене словом карає.* Мет. 263. **На гóрлі карáти.** Предавать смертной казни. КС. 1885. VII. 448.

Карáтись, юся, єшся, *гл.* Мучиться. *Я каралась ввесь вік в чужій хаті.* Шевч. 123. *Караєшся ти страхом та бідою.* К. Іов.

Караýл, лу, *м.* (Заимств. из русск. языка)=**Калавýр.** *Як опанували Умань, то й поставили усюди свій караул.* ЗОЮР. I. 299. *Ой кругом церкви, церкви січової караули стали.* Нп.

Караýлити, лю, лиш, *гл.* (Заимств. из русск. яз.)=**Калавýрити.** *Голова послав, щоб коло того зарізаного караулили.* Кв. II. 313.

Карáфа, фи, *ж.* Графин. Ум. **Карáфка, карáфочка.**

Карафкóвий, а, е. Графинный.

Карáфочка, ки, *ж.* Ум. от **карáфа.**

Карахвéт, та, *м.* Карась. *Бач, які гарні карахвети ловляться.* Екатер. г.

Карахóнька, ки, *ж.* Род маленькой тыквы. О. 1861. IV. 34.

Караяч, чу, *м.* Раст. Черноклен. Терск. обл.

Карб, бу, *м.* 1) Нарезка, зарубка, рубец, метка. Подольск. г. Переносно: след, воспоминание перенесенного. *В короткий вік мій багато карбів лягло на мойому серці.* Г. Барв. 99. 2) Вырубка в бревне поперек, на половину толщины, для закладки в нее другого бревна. Каменец. у. 3) Бирка, счетная палочка. **На карб узя́ти.** Поставить в счет. Ум. **Карбе́ць, ка́рбик, ка́рбичок.**

Ка́рба, би, *ж.* Борозда. Уманск. и Гайсин. у.

Карба́с, су, *м.* Большая весельная лодка для прибрежного плавания в море. Левч.

Карба́ч, ча́, *м.* 1) Кнут, плеть, нагайка. *А козаченько оглядається, карбачем одбивається.* Макс. *Карбачем по спині затинає.* ЗОЮР. I. 218. 2) Жгут в игре. Мил. 56. *3) Пятнальщик (в игре). Хот. Нік.

Карбе́ць, бця́, *м.* Ум. от **карб.**

Ка́рбик, ка и **ка́рбичок, чка,** *м.* Ум. от **карб.**

Карбі́вка, ки, *ж.* 1) Нарезывание меток. 2) Чекан, чеканка. 3) Сушеная рыба с нарезками.

Карбівни́к, ка́, *м.*=**Карбівни́чий 1.**

Карбівни́чий, чого, *м.* 1) Накладывающий клейма. 2) Полесовщик. *Вийшов з хати карбівничий, щоб ліс оглядіти.* Шевч. 84. *Я тут у лісі карбівничим.* КС. 1882. X. 187.

Карбі́ж, жа́, *м.* Нарезки на дереве для счета, для отметки предмета и пр. Вас. 155, 174. *По пальцях тож не розлічу... Над карбіжем тож не трудилась.* Котл. Ен.

Карбо́ванець, нця, *м.* Рубль — первоначально серебряный, затем всякий. *Далебі дав би карбованця, як би не пропив учора.* Шевч. Ум. **Карбо́ванчик.** *Ми що-разу де карбованчика заробимо або позичимо, то й одішлемо.* Г. Барв. 499. *Нехай протрусить батькові карбованчики.* Кв. II. 139.

Карбо́ваний, а, е. 1) Испещренный нарезками, покрытый резьбой, *изрытый. *Сволок карбований. *По жовтому, карбованому зморшками обличчю пройшла якась темна тінь.* Мирн. I. 170. 2) Изрезанный, израненный. *Купив чабака карбованого.* Харьк. **Карбо́вана ри́ба.** Рыба, из которой вынуты внутренности и сделаны по ней разрезы для соления. 3) Изукрашенный карнизами и пр. (о здании). *Ой на дворі дворець карбований.* Гол. 4) Серебряный (о рубле). *За чотирі карбовані рублі оддав.*

Карбо́ванчик, ка, *м.* Ум. от **карбо́ванець.**

Карбо́вка, ки, *ж.*=**Карбі́вка 3.** *Оселедців щось не беруть люди, а рибою карбовкою ми визволились.* Сумск. у.

Карбува́ти, бу́ю, єш, *гл.* 1) Нарезывать, делать нарезы. Харьк. г. 2) Резать, сечь. *І тих двох братів порубали, тіло козацьке карбували.* 3) Анатомировать, *вскрывать. *На другий день лікарь її карбував, — каже: вмерла.* О. 1861. VII. 3. **Його покарбували, потім зашили й поховали.* Мирн. I. 120. 4) Замечать, ставить в счет. *Дивиться господарь скалубиною, що робить жовнір з господинею; дивиться, дивит, а все карбує, на свою жіночку дрючок готує.* Гол. I. 147. Отсюда переносно: давать в долг. *Мусить гаспедська Настя* (шинкарка) *карбувати тобі.* К. Бай. 39.

Карбуля́ти, ля́ю, єш и **карбуча́ти, ча́ю, єш,** *гл.*=**Кабута́ти.** Kolb., Pokucie. I. 196. Желех.

Карваса́рь, рю, *м.* Словесный суд, помещавшийся в прежние времена в городах и селениях на ярмарочных площадях в палатке. Котл. Ен., также и словарь к ней.

Карва́тка, ки, *ж.*=**Кавра́тка.** *Повна карватка ще торішньої дулівки.* Кв. *Старий, дуже вже старий! Як візьме в руки карватку, шоб напиться води, то і в руках не здоліє держать.* Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн.

Карва́ш, ша, *м.* Обшлаг. См. **Закавра́ш.**

Карда́, ди́, *ж.* Железная щетка, которою расчесывают шерсть или лен.

Кардина́л, ла, *м.* Кардинал. *Як тая Ченчіо колись убила батька-кардинала.* Шевч. 335.

Кардова́ний, а, е=**Кордова́ний.** *Ой увидів би ти мої красні строї: кардовані чижми землицю точ'ят, ройова сукня тереми зміта'т.* Гол. II. 81.

Кардо́вник, ка, *м.* Раст. Sparganium simplex L. и Sparganium ramosum L. ЗЮЗО. I. 137.

Каре́та, ти, *ж.* Карета. *Вивели йому коники в сідлі, шабельку в сріблі, панну в кареті.* Pauli.

Ка́ри, кар, *ж. мн.* Водовозные дроги. *Колеса, бендюги і кари, і самиї церковні мари.* Котл. Ен.

Ка́рий, а, е. 1) Карий. *Єсть карії очі, як зіроньки сяють.* Шевч. 131. *Нащо мені чорні брови, нащо карі очі?* Шевч. 40. 2) Вороной. *Коню сивий, коню карий.* Федьк. *Ой у нашім та заводі єсть коняка кара.* Гринч. III. 565. Ум. **Каре́нький.** *Очі мої каренькиї, горе мені з вами.* Чуб.

Кари́та, ти, *ж.* = **Каре́та.** *Вийшов він із карити.* О. 1862. II. 59.

***Карівни́ця, ці,** *ж.* Художница, мастерица (подрисовывающая глаза). *Карували оченьки карівниці для молодої Ганночки-дівиці.* Сл. Яворн.

Карк, ка, *м.* 1) Затылок, загривок. *Єдин веде за чуприну, другий у карк б'є.* Новц. **Ка́рка вломи́ти.** Сломать шею. Ном. № 4318. **Ка́рка вигина́ти.** Земно кланяться, низкопоклонничать. Александровск. у. 2) Верхняя часть шеи у вола. Мнж. 181.

Карко́вий, а, е. Затылочный.

***Ка́рли, лів,** *м. мн.* Карлики. *Вам і блазнів і карлів не треба.* Леп.

Ка́рлик, ка, *м.* Карлик. Ум. **Ка́рличок.**

Карлува́тий, а, е. Приземистый.

Карлю́жа, жі, *ж.* Маленький урод.

Карлю́ка, ки, *ж.* Крючок, загиб на конце палки. Кв. II. 170. Ум. **Карлю́чка.**

Карлю́чити, чу, чиш, *гл.* Кривить, искривлять.

Карлю́читися, чуся, чишся, *гл.* Кривиться, искривляться.

Карлю́чка, ки, *ж.* Ум. от **карлю́ка.** *О. Мойсей зігнув шию карлючкою, а голова звисла на груди.* Левиц. I. 142. *Кажда ручка собі карлючка.* Ном. № 9718. **Загну́ти карлю́чку кому́.** Задать трудный вопрос кому, поставить в затруднительное положение кого. **Почав карлючки гнути.* Квітка. «Конот. в.». I. 244. *Отаку загнув йому карлючку.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Карлючкува́тий, а, е. Крючковатый, с изгибом, изломом. *Ніс довгий та карлючкуватий.* Кв. II. 170. *Писання карлючкувате.* Гринч.

Кармази́н, ну, *м.* 1) Сукно малинового цвета. Ном. № 13159. 2) Платье из **кармази́ну.** *Будуть куми у жупанах, побратими у луданах, сусідоньки в кармазині.* Макс. *Взяли зняли з Морозенка кармазин, сап'янці.* Мет. 411. *Не важились ходити у кармазинах.* К. ЧР 64.

Кармази́нка, ки, *ж.* Род яблок с темнокрасною кожею. Харьк. г.

Кармази́нник, ка, *м.* Носящий **кармази́ни,** вообще богатый человек. Желех.

Кармази́новий, а, е. 1) Сделанный из **кармази́ну.** (Скидає) *жупани кармазинові з себе.* К. ЧР. 2) Малиновый цвет.

Кармак, ка́, *м.* Рыболовный снаряд, для ловли подо льдом: волосяная веревка, к которой прикреплены 5—6 удочек. Вас. 189. В Добрудже снаряд этот делается в бо́льших размерах: он состоит из многих **переме́тів** (от 200 до 400 штук), т. е. осмоленных канатов, на каждом канате по 60 крючков. МУЕ. I. 40.

Кармалю́к, ка́, *м.* Биллиард. *З'їхалися комисари в кармалюка грати.* ЗЮЗО. I. Материалы, 56, 60.

Карма́н, на́, *м.* 1) Карман. *Ті каптани, та не ті кармани.* Ном. № 7921. 2) Небольшой изукрашенный мешечек, пришитый к поясу и носимый женщинами. Харьк. у. *3) Ковш (элеваторный). Сл. Дубр. *4) Часть плуга. Сл. Яворн.

Карма́ш, ша, *м.*=**Карма́н?** *Білаш—іди в кармаш, а чорниш—біжи в комиш.* Ном. № 4643.

Карна́вка, ки, *ж.* Церковная кружка для сбора денег. *Всі... клали в карнавку по копійці.* Стор. *Люде гроші кидали до карнавки церковної.* О. 1861. VI. 75. Ум. **Карна́вочка.**

Карна́вочний, а, е. Кружечный. *Є їх чимало церковних грошей: самих, мовляв, карнавочних я кладу більш як дев'ятдесят карбованців, а знов свічкових, кошилевих.* Василь. у.

Карни́з, зу, *м.* Карниз. *Стояла палата хороша, висока, убрана в карнизи.* Левиц.

Ка́рний, а, е. Наказуемый, уголовный. **Ка́рне пра́во.* Уголовное право.

Ка́рність, ности, *ж.* 1) Наказание, *наказуемость. *Нехай мене бог боронить від лихої напасти, від панської карности, від людської ненависти.* Ном. № 152. *За злодійство йому сієї карности мало.* Донск. Об. *А хоч коли й мине день без карности,—то все неспокійно... все горя та лиха сподівайся.* МВ. I. 45. *2) Сознание ответственности.

Ка́рно, *нар.* Наказуемо.

Карноу́хий, а, е. С маленькими (*или обрезаными) ушами.

Карноу́шка, ки, *ж.* С маленькими ушами. *А ягнички карноушки поскакали коло грушки.* Чуб.

Ка́рок, рку, *м.*=**Карк.** *Казав орел закликати крука до росправи: крука ведут, в карок го б'ют, не дают поправи.* Гол. II. 502.

Ка́ронька, ки, *ж.* Ум. от **ка́ра.**

Кароо́кий, а, е. Имеющий карие глаза. *Білолиця, кароока і станом висока.* Шевч. *Грицько був парубок високий, чорнявий, кароокий, — парубок як орел.* МВ.

Карпі́тка, тки, *ж.* Носок (надеваемый на ноги).

Карпу́льці, ців, *м. мн.* Блок в ткацком станке. МУЕ. III. 19. См. **Начиння.**

Карсе́т, ту, *м.,* и **карсе́тка, ки,** *ж.* Женская верхняя одежда: короткая безрукавка. *Карсет розщепнувся, сорочка розхрісталась.* Кв. *Заялозена карсетка на плечах розлізлася.* Мир. Пов. II. 56.

Ка́рта, ти, *ж.* 1) Четырехугольник, четырехугольная площадь, клетка. Употребляется, когда говорится о полевой земле, о рисунке клетчатой материи. 2) Листок бумаги. *І взявши карту, щоб на їй писать споминник дорогий.* Щог. *Паперу пів карти.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 104. 2) Игральная карта. *Балакають, у карти грають, співають.* Кул. *В карт грають.* Мнж. 133. 4) Билет. 5) Письмо. 6) Указ, предписание. *Чоловіче біснуватий, нащо жінку продавати? Прийшла мені карта з неба, на податок грошей треба.* Гол. *Пала карта від цісаря з самої Верони, а щоби ми, молоденькі, ступали до войни.* Гол. Ум. **Ка́ртка, ка́рточка.**

***Карта́стявий, а, е**=**Карта́тий.** *У картастявій хорошій плахті.* Мирн. Ркп.

Карта́ти, та́ю, еш, *гл.* Упрекать, корить, выговаривать. *Ой догнав він Лемерівну, та й не б'є, тілько ж її словечками картає.* Мет. 285. *Такий гнівний, крий мати божа! Почав її словами картати.* МВ. I. 99. *Мене матінка зроду не била, все словом картала.* Гол. *Він у церкві їх картав словами, соромив ледачими ділами.* К. МБ. X. 3.

Карта́тий, а, е. Клетчатый. *Картату плахту червоною окравкою підперезала.* ЗОЮР. II. 290. *А де твої, дочко, картатиї плахти?* Чуб. V. 582.

Карта́цький, а, е=**Карта́тий.** *Плахта на їй картацька, червчата, ще материнська придана; тепер уже таких не роблять.* Кв. I. 6. *Плахти, знаєте, все хороші, картацькі, старосвітські.* Г. Барв. 63.

Карти́на, ни, *ж.* 1) Четырехугольник. 2) Небольшой листок бумаги. 3) Картина. *Так як на картині змалював той монастирь печерський.* К. ЧР. *А як сяде кінець стола та обіпреться рукою,—як та картина.* Левиц. I. 4) Изображение словесное в образах. *Як би почав я виставляти в картинах да в речах, як той Тетеря обліг Паволоч, як хотів достать і вистинать усе місто... і як старший Шрам головою своєю одкупив полковий свій город, то не скоро б ще скончив своє оповідання.* К. ЧР.

Карти́нуватий, а, е. Четырехугольный. **Карти́нуватий ка́мінь.** Камень, порезанный ровными плитками. Донск. Обл.

Карті́вни́к, ка́, *м.*=**Ка́ртник.** *І п'яниця, і картівник,—козак забіяка.* Нп. *Уподобав картовника і костира п'яного.* К. Бай. 32.

Картівни́цтво, ва, *с.* Картеж. К XII. 20.

Картівни́ця, ці, *ж.*=**Ка́ртниця.**

Ка́ртка, ки, *ж.* Ум. от **ка́рта.** 1) Листок книги. *Мудрацію сю шановний читець швидко і сам розбере, прочитавши дві-три картки.* Ном. VI. 2) Пас-

порт. *Магдусю, Магдусю, маю таку картку, що з'їдемо всю Польшу, ще й землю цісарську.* Нп.

Ка́ртник, ка, *м.* Картежник. Желех. КС. 1892. I. 152.

Ка́ртниця, ці, *ж.* Картежница.

Картопели́на, ни, *ж.*=**Картопли́на.**

Карто́пелька, ки, *ж.* Ум. от **карто́пля.**

Картопли́на, ни, *ж.* Картофелина. (Свиня) *хапала картоплину і зараз кидалась до другого* (куща). Левиц. I

***Картопли́сько, ка,** *с.* = **Карто́пли́ще.**

Карто́пли́ця, ці, *ж.* 1)=**Карто́пли́ще.** *2) Ум. от **карто́пля.**

Карто́пли́ще, ща, *с.* Место, с которого снят картофель, а также и вообще место, употребляющееся для посадки картофеля. Киев. г. Вас. 196.

Картопли́ння, ня, *с.* Картофельные стебли.

Карто́пля, лі, *ж.* Картофель. *А чиєю кров'ю тая земля напоєна, що картоплю родить?* Шевч. *Тут же був хрін, ріпа, картопля, що вже швидко хліб святий з світа божого зжене.* Кв. Ум. **Карто́пелька, *карто́пли́ця.** *А на Січі мудрий німець картопельку садить.* Шевч. II. 69. См. **Бараболя, бу́льба, бури́шка, мандибу́рка.**

Картопля́к, ка, *м.* Мера картофеля, равна 4 четверикам. Радом. у.

Карто́пляний, а, е. Картофельный.

Карто́пля́ник, ка, *м.* 1)=**Карто́пли́ще.** *2) Лепешка, котлета из картофеля, картофельной муки. Пир. у., Конон. Звен. у.

Карто́ха, хи, *ж.*=**Карто́пля.** Ум. **Карто́шка.** *Не жалій хазяїна: їж картошку з лушпиною.* Ном.

Карто́хля, лі, *ж.*=**Карто́пля.** Желех.

Ка́рточка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ка́рта.** 2) Маленькая четырехугольная площадь, клетка. 3) Листок бумаги, бумажка. *Така маленька карточка, що ніде й писати.* Гринч. 4) Письмецо. *Приманив до себе голубка, аж під крильцем карточка. Він за карточку. Читає, аж дочка пише: так і так.* ЗОЮР. II. 28. *Та напишу карточку, та пошлю їк батечку.* Гринч. III. 81. 5) Билетик. 6) *Мн.* Род узора в вышивках на рубахе. КС. 1893. V. 278.

Ка́рточний, а, е. Карточный. *Встаючи з-за карточного стола, сміялись.* Левиц. Пов. 57.

Карто́шка, ки, *ж.* Ум. от **карто́ха.**

Картува́ти, ту́ю, єш, *гл.*—**по́ле.** Разбивать поле на полосы. Богод. у.

Карту́з, за́, *м.* Картуз, фуражка. Вас. 156. Чуб. VII. 413. *Хто ходить у картузі, так у того чорти у пузі.* Ном. Ум. **Карту́зик, *картузо́к, карту́зчик.** *Взялось за картузик та й прощається.* О. 1862. V. 58.

Карту́зний, а, е=**Картузо́вий.**

Картузо́вий, а, е. Картузный.

***Карту́ш, ші,** *ж.* Гильза. Сл. Дубр.

***Картя́р, ра́,** *м.*=**Ка́ртник.**

Карува́ти, ру́ю, єш, *гл.* 1) Значение неясно. Потебня (К истории звуков. III. 37) переводит на основании нижеприводимой песни,—чаровать. См. еще **Накарува́ти.** *Навчи, навчи, бідная вдова, до свойого сина! Як не будеш научати, будем карувати: окаруєм руки й ноги і чорнії брови, щоб не ходив до дівчини молодої. Окаруєм руки й ноги і карії очі, щоб не ходив до дівчини опівночі.* Мет. 214. 2) Подрисовывать, подводить глаза. *Карували оченьки карівниці для молодої Ганночки-дівиці.* Сл. Яворн., С. Васильч.

Кару́к, ка́, *м.* и пр. См. **Карю́к** и пр.

***Карука́рня, ні,** *ж.* Клееваренный завод. Сл. Дубр.

***Каруко́вий, а, е.** Клееваренный. Сл. Дубр.

Кару́нка, ки, *ж.* 1) Позумент. *Аж зирк—Паллантова лядунка і золота на ній карунка у Турна висить на плечі.* Котл. Ен. VI. 89. 2) Карниз. Черниг. и Харьк. г.

Кару́пір, ру, *м.*=**Кану́пір.** Вх. Пч. I. 13.

Ка́рус, са, *м.* Осока, Carex hirta.

Кару́ца, ци, *ж.* 1) Карета. *Я тобі подарую... і оціх коней, і каруцу.* Чуб. II. 565. 2) Гуцульский экипаж: глубокий ящик на двух колесах, в который собирают навоз, а затем вывозят на поле. Шух. I. 106. *Вивозить каруцами гній.* Шух. I. 145.

Карчи́ло, ла, *с.* Затылок.

Карю́к, ка́, *м.* Столярный клей. *Насилу моргав сонними очима, що злипалися, наче карюком примазані.* Левиц. I. 235.

Карюко́вий, а, е. Принадлежащий **карюко́ві.**

Карю́чений, а, е. Склеенный столярным клеем. *Ой на столі тарілочка карюченая.* Нп.

Карю́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Клеить столярным клеем. 2) Коробить, кривить.

Ка́са, си, *ж.* Касса.

Каса́рня, ні, *ж.* Казарма. *Мене вимінила з касарні рекрута.* Гол.

Каси́р, ра, *м.* Кассир.

Каске́т, та, *м.* Фуражка. *Плаче жовнір, плаче, каскет в руках носить.* Желех.

Касп'я́га, ги, *ж.* Четырехугольный деревянный сосуд, употребляемый для соления рыбы. Черном.

Кастра́т, та, *м.* Кастрат. Шевч. II. 168.

Касува́ти, су́ю, єш, *гл.* Отменять, уничтожать. *Ну то як же воно буде, старшино: касуєте моє слово, чи най буде, як кажу?* Камен. у.

Кас'я́нів рік. Високосный год. *Чи у нас оце кас'янів рік, чи ні?* Лебед. у.

Кат, та, *м.* 1) Палач. *В понеділок рано Марусяка ймлено, а ві второк рано по ката послано, а в середу рано ката привезено, а у четвер рано Марусяка згублено.* Гол. *Що то, що він мовчить! Кажуть, що й кат не говіркий, а голову він одтинає...* МВ. II. 80. Переносно: мучитель, изверг. **Кат-зна.** Чорт знает. *Воно, бач, і робота москалям кат-зна яка.* Левиц. I. **Кат-ма,— має.** Нет, не имеется. *Багато ума, та в кишені кат-ма.* Ном. *На йому шапка-бирка, ізверху дірка, соломою шита, а вітром підбита, а коло околиці нічогісінько кат-має.* Мет. 445. **Бери, Семене, що дають, а то й того кат-матиме.* Кон. I. 13. **До ка́та.** Очень много. *У нас ворогів до ката.* Левиц. I. *В мене ім'я не одно, а єсть їх до ката.* ЗОЮР. **Не взяв його́ кат.** Ничего с ним не сделается; не тем будь помянут. *Сущі пронози,—не взяв їх кат: були вони і на конях, і під кіньми.* Кон. II. 71. Ув. **Катю́га.** *Вів їх стременний князя, найлютійший катюга з челядинців Єремії.* Стор. МПр. 83. *А все таки катюзі, як кажуть, буде по заслузі.* Гліб.

Катако́мби, ко́мб, *ж. мн.* Катакомбы. *І за апостолом пішли у катакомби.* Шевч. 605.

Ката́нка, ки, *ж.* 1) Куртка суконная. КС. 1893. XII. 447. *Тут Василь вступив у хату в новій чорній катанці з фабрицького сукна.* Левиц. I. 27. 2) Солдатский мундир. *Скидай свої сіраки, бери наші катанки* (До рекрута після прийому). Гол. I. 143. 3) Род женской кофты, обыкновенно суконной, надеваемой сверх одежды. Волынь. Гол. Од. 51, 76, 23.

Ка́таржний, а, е=Ка́торжний. *Я дуже боявся катаржної лози.* Левиц. I.

Ката́ти, та́ю, єш, *гл.* 1) Бить. *Горілку, мед не чаркою,—поставцем кружає, а ворога, заплющившись, ката, не минає.* Шевч. *2) Катать. *А він як малий—запряжеться в саночки та й катає дітей по селу.* Полт. у. Г. Йов. 3) **Ката́й,** как приказание. Вали, дуй, сбегай. *Маткша, катай «Гуси»!* Тобіл. V. 215. *Катайте, дядьку, разом танцювать будете.* Винн. *Катай, Варко, по воду.* Пир. у., Конон.

Ката́тися, та́юся, єшся, *гл.* Кататься. *Ізробимо санчата, запряжемо коня та будемо кататься.* Рудч. Ск.

Кате́дра, ри, *ж.* 1) Кафедра. *Наука по катедрах кульгала або дрімала.* Левиц. I. 257. 2) Кафедральный собор. О. 1861. II. Слов.

Кателі́к, ка, *м.* Католик. *Іще не заржавіла і шабля, моя сваха... Таки вона й тепер як би розозлилась, то не один кателик лобом догори стане.* ЗОЮР. I. 318.

Кателі́ків, кова, ве. Принадлежащий католику.

Кателі́цтво, ва, *с.* Католичество. *Теперечки тільки мені і надії, що на те кателицтво і патерів.* Стор.

Кателі́цький, а, е. 1) Католический. 2) Употребляется как бранное слово в смысле: злой, дурной. *Хай тобі кателицький батько!*

Кателі́чий, а, е=Кателі́цький.

Кателі́чка, ки, *ж.* Католичка. *Ти думаєш, що я мав би кателичку за жінку?* К. ЧР. 220.

Катерва́к, ка, *м.* = **Тетерва́к.** Вх. Зн. 24.

Ка́терга, ги, *ж.*=**Ка́торга.** *Мучився 54 годи в турецькій катерзі.* К. ЧР.

Ка́тержний, а, е=**Ка́торжний.** *Уже вона мені отут сидить в печінках, ся річка катержна.* Греб. 388.

Катери́нка, ки, *ж.* 1) Шарманка. *В шинку голосить, та вже не своїм голосом, катеринка.* Левиц. *Чути: катеринка грає.* Св. Л. 293. 2) Ворот для притягивания якоря на плоту, *для поворачивания ветряной мельницы. Канев. у. *Сл. Яворн.

Катери́нщик, ка, *м.* Шарманщик. *Катеринка грає... іде катеринщик.* Св. Л. 294.

Катери́нщиця, ці, *ж.* Шарманщица.

Ка́терка, ки, *ж.* Катер. *Гей, катерко розбитая.* Чуб. V. 954.

Катехи́зис, са, *м.* Катехизис. *Народ прикладає до бога ті властивости, котрі звичайне прикладуються до його в катехизисові.* Левиц. *Дітей малих збірають, катехизиса учать.* О. 1862. II. 58.

***Катехи́зм, му,** *м.* = **Катехи́зис.** Жел.

***Катехи́т, та,** *м.* Гал.: священник, обучающий катехизису. Жел.

Ка́тир, ра, *м.* Селезень. *Ой ходила дівчина по полю да гонила катира додому.* Нп. См. **Ка́чур.**

Кати́ха, хи, *ж.* Жена палача.

Ка́тів, това, тове. 1) Принадлежащий палачу. *Пекла—бодай катових рук не втекла.* Ном. № 12284. 2) Бранное слово, употребляемое подобно слову **чо́ртів, бі́сів.** *Той же козак... один шостак розгадав, да й той к катовій матері у корчмі прогуляв.* Макс. **Іди́ собі́ к ка́товій ма́тері!** Иди к чорту!

Кати́вка, ки, *ж.* Мучительница. *Петрівка—на хліб катівка.* Ном. № 463. Значение слова ясно из следующего места письма Мазепы к М. Кочубей: «*Тяжко зафрасовалемся, почувши же тая катувка не перестаєть в. м. мучити*». Костомаров. Мазепа, 360.

Катівня́, ні, *ж.* 1) Пытка, истязание. Харьк. у. Лободовск. См. **Катува́ння.** *2) Застенок. Франко.

Кати́вський, а, е. Палачев. *Щоб тебе не минули катівські руки.* Ном. № 3690.

Катла́ма́, ми́, *ж.* Пресные лепешки, жареные в бараньем жире (чабанское кушанье). Мнж. 181.

***Ка́тній, я, е́** = **Кати́вський.** *Пошесть піде—тоді вам катніх рук не минуть.* Кон. II. 73.

Като́ваний, а, е. Наказанный палачем; пытанный; измученный.

Католи́к, ка, *м.*=**Кателик.** *Я прощаю, що ви католики.* Шевч. 204.

Католи́ків, кова, кове = **Кателі́ків.** *Гаспидську католикову Явдоху б'ють.* Кв.

Католи́цтво, ва, *с.*=**Кателицтво.**

Католи́цький, а, е=**Кателицький.** 1) *Католицькі пани з нашими перевертнями усиловувались унію прищепити.* К. ЧР. 2) *Будьте ласкаві, зведіть з нашого місця отого навіженного, католицького, бусурменського москаля.* Кв.

Католи́чка, ки, *ж.* = **Кателичка.** *Чом матір не вбили, ту прокляту католичку, що вас породила?* Шевч. 199.

Ка́торга, ги, *ж.* 1) Гребное турецкое судно, галера. АД. I. 91. *Подай нам, господи, із неба дрібен дощик, а знизу буйний вітер! хочай-би чи не встала на Чорному морю бистрая хвиля, хочай-би чи не повиривала якорів з турецької каторги.* АД. I. 89. *Бо як стане Чорнеє море согравати, то не знатиме отець, либонь мати, у которій каторзі* (невольника) *шукати: чи у пристані Козловській, чи у городі Царьграді на базарі.* АД. I. 94. *Визволь, господи, всіх бідних невольників з тяжкої неволі турецької, з каторги бусурменської на тихі води, на ясні зорі.* АД. I. 89. 2) Каторга, каторжные работы. *Живцем на вічну каторгу завдав..* Нп.

Ка́торжний, а, е. 1) Каторжник. *В кайдани забиті із нор золото виносять, щоб пельку залити неситому—то каторжні.* Шевч. 2) Каторжный. *Втік уже може в десятий раз з каторжної тюрми.* КС. 1882. XI. 245. 3) Употребляется как бранное слово в смысле: злой, дурной. *Каторжні собаки,—од їх не втечеш.* Стор. МПр. *Зроби, діду, сільце, то ти його, каторжного, піймаєш.* Рудч. Ск.

Ка́торжник, ка, *м.* Каторжник.

Катра́га, ги, *ж.* 1) Шалаш; шалаш или хижина в пчельнике или над погре-

бом. 2) Стропила для шатра. Ум. **Катра́жка.** *Хлопці як їдуть на ніч коні пасти, то часом роблять для захисту катражку.* Волч. у. *Хто на сонці спать ліг і од сонця катражку зробив, з свити або з рядна, на триніжках нап'яв, або снопи поставив і на снопи накинув.* Закр.

Катра́н, ну, *м.* 1) Раст. Bunias orientalis L., а также Crambe tatarica jacq. ЗЮЗО. I. 115, 120. *2) Иначе **соба́ка.** Черноморская акула. С. Дуфінка, Херс. 3) Передник. Гол. Од. 61. Ум. **Катра́нець.** *Єдній сь купив чоботята, а другій катранець.* Гол. III. 231.

Катра́новий, а, е. Принадлежащий катрану.

Катра́ночка, ки, *ж.*=**Катра́н?** *У городі катраночка, ходить Галя як паночка.* Нп.

Катри́га, ги, *ж.*=**Катра́га 1.** Чуб. VII. 347.

***Катри́нца, ци,** *ж.* Черная **запа́ска.** Хот. Нік.

Катря́га, ги, *ж.* 1)=**Катра́га.** *На току був льох, а над ним катряга чи половник.* Св. Л. 206. *2) Треножник, к которому подвешивается котел для варки пищи. *Варять на таганах та на катрягах кашу.* К. ЧР. 259. *3) Бранное слово. *Був вдовець, стара катряга, та такий вам скупердяга, що шукать по всій землі.* Франко. Абу-каз. капці.

Катува́ння, ня, *с.* 1) Наказание через палача. 2) Пытка. 3) Истязание, мучение.

Катува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Казнить, наказывать плетью рукой палача. *Уже ж тую Яковову жінку три попи ховають, а Якова з тею удовою три кати катують.* Гринч. III. 354. 2) Пытать. 3) Истязать, бить, мучить сильно. *Буду бити, буду катувати.* Нп. *Ще день Украйну катували ляхи скажені.* Шевч. 162. *Катувала, мордувала, та не помагало: як маківка на городі Ганна розцвітала.* Шевч. 22. *Колись* (пани) *били, катували, посторонками в'язали.* Нп.

Катува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Мучиться, страдать. *Нема сем'ї, немає хати, немає брата, ні сестри, щоб не заплакані ходили, не катувалися в тюрмі.* Шевч. 606.

Кату́н, на, *м.* 1) Солдат. *Як піду я у катуни, катуником буду.* Гол. III. 122. 2) Раст. Gipsophila paniculata L. См. **Перекоти́поле.** ЗЮЗО. I. 124.

Кату́ша, ші, *ж.* Мучение, пытка; *застенок. *У п'ятницю порубали, в суботу завили, а в неділю до Драгіри в катушу трутили.* Гол.

Катю́га, ги, *м.* Ув. от **кат.**

Катю́жний, а, е. Принадлежащий **катюзі.** *Не ти, розбійнику, а тілько катюжні руки твої.* Кв. II. 206.

Като́! *меж.* Крик на зайца. *Дивись, дивись, заєць, заєць! От же дорогу перебіг! Катя, катя! га-га, га-га!.. Бач, і перебіг!* О. 1861. V. Ніс. 66.

Ках! *меж.*, выражающее утиный крик. *А він селехом плава і тілько ках, ках, ках!* Рудч. Ск.

Ка́хель, хля, *м.*=**Ка́хля.** Вас. 182.

Ка́хельний, а, е. Изразцовый. *Од кахельної грубки до другої стіни йшла перегородка.* Стор. II. 110.

Ка́хельник, ка, *м.* Мастер, делающий изразцы. Вас. 177.

Кахи́, *меж.*, выражающее кашель. *Ой ти, старий, кахи-кахи, я, молода, хихихихи!* Нп. *Знов біжить москаль поз двір та: кахи! А вона й собі: кахи!* Рудч. Ск. II. 165.

Кахи́кати, ка́ю, еш, *с. в.* **кахи́кнути, кну, неш,** *гл.* Кашлять, кашлянуть. *Кахикав писарь, кахикав, покручував уси.* Кв. *Раз кахикнула,—трьох ляшків прикликнула; вдруге кахикну,—п'ятьох прикликну.*

Ка́хкати каю, еш, *с. в.* **ка́хнути, хну, неш,** *гл.* Кричать (об утке). *На морі качки кахкали.* Мнж. 56. *Кахнула утка—на морі чутка.* Ном. № 290.

Ка́хльовий а, е=**Ка́хельний.** *Кахльова грубка.* Подольск. г.

Ка́хля, лі, *ж.* Изразец. *Принеси цеглинку або кахлю з груби.* Шевч. 310.

Кахля́ний, а, е=**Ка́хельний.**

Ка́хнути. См. **Ка́хкати.**

Ка́холь, хля, *м.*=**Ка́хель.** *Мені все одно—що кахоль, що пічка.* Ном.

Ка́хольний, а, е=**Ка́хельний.**

Кацала́п, па, *м.* Презрительное от **кацап.** Грубый великорос, великорусский мужик. Св. Л. 249.

Кацап, па, *м.* 1) Великороссіянин. *Тут дивляться, аж виходить кацап.* Руд.

КС. 1901. XII. 472. 2) У галицких дровосеков: куча дров вишиною в $1^1/_2$ метра, длиною 2 и шириною 1 метр. МУЕ. III. 28. Ум. **Кацáпчик.** Ув. **Кацапю́га.** Св. Л. 192.

Кацапеня́, ня́ти, *с.* Великорусский ребенок.

Кацáпка, ки, *ж.* 1) Великороссиянка. *Приїхав в одно село—дивиться, кацапка кричить.* Рудч. Ск. *2) Верхняя мужская сорочка. Екатер. г. Сл. Яворн.

Кацапня́, ні, *м.* Соб. от **кацáп.**

Кацáпський, а, е. Великорусский.

Кацáпчик, ка. Ум. от **кацáп.**

Кацáпщина, ни, *ж.* Великороссия. *Лаяв кацапів і кацапщину.* Мир. ХРВ. 141.

Кацапю́га, ги, *м.* Ув. от **кацáп.**

Кацарі́вна, ни, *ж.* Царевна. *Ой одчиняй ворітечка, кацарівно!* (Говорится к царевне). ЗОЮР. II. 14.

***Кацірува́ти, ру́ю, еш,** *гл.* Идти, поспешать. *Кацíруй сюди. Бач, як кацíрує.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Кацу́бнути, ну, неш, *гл.* Замерзать, застывать. Мнж. 181.

Ка́ця, ці, *ж.* Длинная хворостина с крючком на конце,—зацепив им за шерсть овцы, ловят последнюю, если ее нельзя удержать обычным способом при помощи **гирли́ги.** Кубань. О. 1862. V. Кухар. 38.

Кач! Слово, употребляющееся при девичьей игре в **Бердо́вичко** и означающее приказ бежать: *Кач дале, кач!* Гол. IV. 527.

Кача́, ча́ти, *с. (мн.* **кача́та** и **ка́чата.** Каменец. у.). Утенок. *Гусята, качата гречку поїли.* Нп. *Качка качат вивела.* Мнж. 36. Ум. **Кача́тко, кача́точко.** *Хлюпощуться качаточка поміж осокою.* Шевч. 660.

Качава́нка, ки, *ж.* Сорт овчины: крымская белая, грубошерстная и крупная. Вас. 154. См. **Воло́шка.**

Кача́лка, ки, *ж.* 1) Скалка для раскатывания теста и белья. *На річці попрала, качалкою покачала.* Чуб. 2) Каток для укачивания полей.

Кача́лковий, а, е. Относящийся к **кача́лк'е.**

Качалкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Бить скалкой. *Як ухопе качалку та й давай його качалкувати.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Кача́ло, ла, *с.* Кружек деревянный. Желех.

Кача́льня, ні, *ж.* Каток для белья. Радом. у.

Кача́льце, ця, *с.* Сверток, напр., лент.

Кача́н, на́, *м.* 1) Кочень капусты. *І межи капустою доброю буває багацько гнилих качанів.* Ном. № 2449. 2) Кочерыжка капустная. 3) Початок кукурузы. Kolb. I. 51. 4) *Мн.* Места в борту лодки, где помещаются весла, когда ими гребут. Ум. **Кача́нчик.** *Були три синки, мов три качанчики.* О. 1861. X. 37.

Качани́стий, а, е. С большим кочнем (о капусте). *Капуста моя качанистая.* Гринч. III. 229.

Кача́нка, ки, *ж.* Порода дыни. Черномор.

Кача́нний, а, е. Относящийся к кочню, имеющий кочень. **Кача́нна капу́ста.** Капуста, Brassica oleracea L. Var. capitata. Dc. ЗЮЗО. I. 114.

I. Кача́ння, ня, *с.* 1) Катанье, перекатывание. 2) Катанье белья, раскатыванье теста.

II. Кача́ння, ня, *с.* Соб. от **кача́н.** Ум. **Кача́ннячко.** *Капуста моя ще й качаннячко.* Гринч. III. 229.

Качано́вий, а, е. Принадлежащий кочню, кочерыжке.

Качаня́, ня́ти, *с.* Маленький кочень, початок, маленькая кочерыжка. *Покотив качаня капусти з чієгось воза.* МВ. III. 93.

Кача́ти, ча́ю, еш, *гл.* 1) Катать. *Вони і ну його качати та вертіти, поки аж прочунявся він.* Рудч. Ск. I. 136. 2) Катать белье. *Старша сестра коня сідлала, а середульша хустку качала.* Макс. (1834). 117. 3) Раскатывать тесто. *Хомиха качала корж.* Левиц. I. 5. 4) О собаках: повалить и грызть. *Скажена собака нашого Рябка качає.* Гринч. *Свої собаки шкодить стали: з овечок перше вовну драли, а далі мняса забажали та й ну що-дня овець качать.* Гліб. 118.

Кача́тина, ни, *ж.* Утиное мясо. *Та казала собі сніданя дати, сніданя дати*

все гусятину, єї подружечки—все качатину. Чуб. III. 403.

Кача́тися, ча́юся, е́шся, *гл.* 1) Качаться. *Качається Нечаєва голова по ринку.* Нп. 2) Кататься. *Качавсь колесом і виробляв такі викрутаси.* К. ЧР. 3) Валяться. *Попід дверима качаються купами замурзані, обстрьопані, закудлані, трохи не голі жиденята.* Левиц. I. 90. 4) Бегать в разных направлениях. *І внучечка качається по садку білим клубочком.* МВ. 5) Колыхаться. *Туман по полю качається.* Мет. 243. *Дніпро синій шумів і легенький туманець качавсь по над ним.* МВ. III. 90.

Кача́тко, ка, с. Ум. от **кача́.**

Кача́тник, ка, *м.* Помещение для уток. Мнж. Ск. 181.

Кача́точко, ка, *с.* Ум. от **кача́.**

Ка́ча́чий, а, е. Утиный.

Каченя́, ня́ти, с. Утенок. *Роспалився, як жаба до каченяти.* Ном. № 3411. *Білії гуси поспішаються на воду з гори, а чорнорябі каченята, крякаючи, у двір садком беруться.* МВ. Ум. **Каченя́тко, каченя́точко.**

Ка́чер, ра, *м.*=**Ка́чур.**

Ка́чество, ва, *с.* (Заимств. из русск. яз.) Недостаток. *Усі в один голос сказали, що за ним (Левком) ні одного качества.* Кв.

Ка́чечка, ки, *ж.* Ум. от **ка́чка.** 1) Уточка. *Ой на ставу, на ставочку качечка ночує.* Гринч. III. 227. 2) Употребляется как ласкательное слово к женщинам: *моя ж ти, качечко!* 3)= **Ко́ник 4.** Чуб. VII. 410.

Ка́чильці, ців, *м. мн.* = **Карпу́льці.** МУЕ. III. 24.

Качи́ний, а, е. Утиный. *Це качине яйце.* Канев. у.

Ка́чка, ки, *ж.* 1) Утка. *На бистрому на озері геть плавала качка.* Мет. 2) Часть снаряда для мотания ниток. См. **Звіяшки** и **Самото́ка.** МУЕ. III. 14. Шух. I. 150. 3) Часть ткацкого станка. См. **Верста́т.** МУЕ. III. 16. Ум. **Ка́чечка.**

Качкова́л, лу, *м.* Род овечьего сыра.

Качконо́гий, а, е. Ходящий по-утиному, переваливаясь. *Ач, яка качконога.* Харьк. г.

Качну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Одн. в. от **кача́тися.** Покатиться. *Той чоловік... як качнеться по траві.* Гринч. I. 173.

Качня́ ні, *ж. соб.* Утки. О. 1861. II. Ревяк. 51.

Ка́чор, ра, *м.* 1)=**Ка́чур.** 2) *Мн.*= **Качори́сті ви́лочки.** Kolb. I. 49.

Качори́стий, а, е. Качори́сті ви́лочки. Название особого рода вышиванья в Галиции. Kolb. I. 48.

Качуле́я, ле́ї, *ж.* Головка маку. *Качулея маку.* Вх. Зн. 24.

Качу́лка, ки, *ж.*=**Качуле́я.** Желех.

Качуля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Ковылять. *Будемо ся качуляти із гор на долини.* Гол. II. 440.

Ка́чур, ра, *м.* 1) Селезень. *Хлюпощуться качаточка поміж осокою. А качечка випливає з качуром за ними, ловлять ряску, розмовляють з дітками своїми.* Шевч. 660. *Дикий качур все на воді і днює, й ночує.* Чуб. V. 265. 2) Рабочий, перевозящий груз на тачке. Ростов-на-Дону. Ум. **Качу́рик.** *Зморозь того качурика, нехай качка кваче.* Нп. Ув. **Качури́на.** *Заріж, сину, качурину,—нехай кача кваче.* Чуб. V. 883. *3) Род танца. Сл. Яворн.

Ка́ччин, а, е. Принадлежащий утке.

Ка́ша, ші, *ж.* 1) Каша. *Борщ без каші вдовець.* Канев. у. **Так і дурень ка́ші нава́рить.** Это всякий сделает. **Не дасть собі́ в ка́шу наплюва́ти.** Не даст собой помыкать. ***Ка́шу завари́ти.** Затеять историю. Мирн. I. 238. *2)—**круп'яна́.** Крупеник. *Вариться каша пшоняна і круп'яна, що деруть із ячменю або з гречки.* Крим. 3) **Бере́зова ка́ша.** Розги. 4) Род игры в мяч. Чуб. IV. 43. КС. 1887. VI. 461. 5) Пятая фигура при игре в мяч, называемой **сті́нка.** КС. 1887. VI. 463. *6) **Ма́ло ще ка́ші їв.** Недостаточно опытен, слишком молод. Пир. у., Конон. Ум. **Ка́шка, ка́шечка.** *Горщечок кашечки.* Гринч. III. 657.

Кашево́к, вка́, *м.* Зоол. Hyrudaeus arvalis. Шух. I. 22.

Ка́шель, шлю, *м.* Кашель. *Старість не приходе з добром: коли не з кашлем, то з горбом.* Ном.

Ка́шечка, ки, *ж.* Ум. от **ка́ша.**

Ка́шиця, ці, *ж.* Род быка, составленного из двух сбитых из обрубков дерева стенок, поставленных парал-

лельно одна другой, причем пространство между ними наполнено камнями; употребляются при постройке **ри́зей.** Шух. I. 179.

Ка́шка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ка́ша.** *Мовчи, язичку, кашки дам.* Посл. 2) Раковая или рыбья икра. *Ото, що товста шийка, то рачиха з кашкою.* Уман. у. 3) Внутренности насекомых. 4) Различные растения: Spiraea Ulmaria L., Trifolium repens, Capsella Bursa Pastoris, Lycium flos cuculi (кашка червона), Galium verum (кашка жовтенька). ЗЮЗО. I. 123, 137. Желех. Вх. Пч. I. 11. 5) **Бере́зова ка́шка=Бере́зова ка́ша.** *Хведько не вчився і скоштував березової кашки.* Гул.-Арт.

Кашке́т, та, *м.*=**Каске́т.** Чуб. VII. 413. *На голові кашкет добрий.* Св. Л. 303. Ум. **Кашке́тик.**

***Кашке́тник, ка,** *м.* Картузник, городской ухарь. *Матір мені з хати: ти, кашкетнику рогатий.* Черемш.

Кашке́товий, а, е. Фуражечный.

Кашлю́к, ка́, *м.* Коклюш. Желех. Харьк. г.

Ка́шляти, ляю, єш, одн. в. **кашляну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Кашлять, кашлянуть. *Хтось за воротями почав кашляти.* К. ЧР. *Коли ведмідь кашлянув,— ждати, що зареве.* МВ. III. 141.

Ка́шний, а, е. Икристый. *Кашна риба.* Чигир. у.

Ка́шник, ка, *м.* 1) Горшок для каши. *Наставила кашник з водою.* Кв. Ум. **Ка́шничок.** Мнж. Ск. 181. *2) Питающийся кашею, подросток. Сл. Яворн.

Кашова́р, ра, *м.* Кашевар. *Є в рукописях оповідання Івана Цалібала, кашовара запорожського.* Ном. *Кашовар, почепивши на вила свитку, зійшов на могилу та знай маха, щоб ішли вечерять.* Греб. 401.

Кашова́рість, рости, *ж.* Кашеварство. *Да возьмемо, братця, по семеро молодців, а по восьмому, братця, за для кашоварости.* Рудч. Чп. 83.

Кашова́рка, ки, *м.* Кашеварка. Желех.

Кашова́рник, ка, *м.*=**Кашова́р.** Ум. **Кашова́рничок.** КС. 1882. XI. 231.

Кашова́рниця, ці, *ж.*=**Кашова́рка.**

Кашова́рський, а, е. Принадлежащий кашевару.

Каштан, на́, *м.* 1) Каштан. Fagus castanea. 2) **Кінський каштан.** Раст. Aesculus hippocastanum. ЗЮЗО. I. 110. Желех.

Каштано́вий, а, е. Каштановый.

Каштанчик, ка, *м.* Раст. Dianthus barbatus. ЗЮЗО. I. 121.

Кашеля́н, на, *м.* 1) Кастелян, управитель замка. 2) Сановник, заседавший в сенате в Польше. *Ті вельможні каштеляни і старости... пійшли в неволю до Криму.* К. ЧР. 38. *Він каштелян і райця королівський.* К. МБ. II. 120.

Каштеля́нство, ва, *с.* Достоинство кастеляна. *Владики роздавали манастирські маєтности, землі, дивлячись на їх, як на свої каштелянства.* Левиц.

Каштеля́нський, а, е. Кастелянский.

***Кашува́тий, а, е.** Кашеобразный. Сл. Дубр.

Кающва́ння, ня, *с.* Деревянные рубленные замки для связи, напр., в закроме. Мнж. 181.

Кающва́ти, каю́ю, ю́єш, *гл.* Рубить в дереве замки для связи. Мнж. 181.

Каю́к, ка́, *м.* 1) Род лодки; в различных местах различной величины и устройства: на Днестре и Днестровском лимане до трех сажен длины, сделанная из досок, рыболовная лодка. Браун. 19; в Полтав. г.—килевая лодка из цельной колоды, поднимающая груза до 30 пуд. Вас. 151; в Харьк. у.—небольшая рыболовная лодка для одного человека. В думе «Про Кішку Самійла» **каюки́** имеются у запорожцев: когда Самійло Кішка под'ехал к о. Тендрову на турецкой галере,—*тоді козаки у каюки скакали, тую галеру за мальовані облавки брали та на пристань стягали.* АД. I. 218. Ум. **Каючо́к.** *Разів з чотирі погребнувся і з каючком причалив.* Котл. Ен. *2) Конец, смерть. *Там йому буде й каюк.* Сл. Яворн.

Каю́та, ти, *ж.* Задняя часть днепровской лодки—**ду́ба,** то-же, что и **ко́рма.** Мнж. 179.

Каючо́к, чка́, *м.* Ум. от **каю́к.**

Каюши́на, ни, *ж.* Раст. 1) Trifolium montanum L. ЗЮЗО. I. 169. 2) Trifolium alpestre L. ЗЮЗО. I. 169.

Ка́яний, а, е. Раскаявшийся. *Бог любе грішника, але каяного.* НВолын. у.

Ка́яння, ня, *с.* Раскаяние. *По смерти нема каяння.* Ном. № 2237. *До світу плач її по хаті, до світу каяння.* МВ. (О. 1862. I. 100).

Ка́янський, а, е. Первоначально: принадлежащий Каину, но теперь употребляется просто как бранное слово: *мовчи, відьмо,—каянська ти дочка!* О том, что ведьмы из семьи Каина, см. нар. рассказ в «Черниг. Губ. Ведомостях». 1853, стр. 388.

Ка́ятися, ка́юся, єшся, *гл.* 1) Каяться. *Вони проповідували, щоб каялись.* Єв. Мр. VI. 12. *Роскажи людям... нехай пам'ятають на праведний суд божий, бо вже мученик Іван у Київі, в печерах, по шию в землі стоїть; а як увійде зовсім у землю, тогді ніколи буде каяться.* ЗОЮР. *2) **Ка́ятися на гріха́х.** Раскаиваться, каяться в грехах. Пир. у., Конон. 3) Раскаиваться, сожалеть о сделанном. *Не потурай їй, жінко, бо каятися будеш.* МВ. *Не кайся, рано вставши, молодо оженившись.* Ном. 4) **Ка́ятися на кому́.** Перестать грешить при виде наказания, постигшего за грехи кого-либо. Ном. № 3910.

***Каяття́, тя́,** *с.* Покаяние, раскаяние. *Як настане Страшний Суд, то не встигнеш і покаятися. Тай не до каяття тоді буде, бо... Кайся, доки живий, а як помреш, то каяття не буде, бо тоді вже й рота не роззявиш.* Крим. **Буде каяття, та не буде вороття.* Нп.

Ква-ква! *меж.,* выражающее крик лягушки. *Мов жаби квакають: ква-ква!*

Ква́дра, ри, *ж.* Четверть (фазы луны). *В остатню квадру жінота ні за віщо ні садитиме нічого, ні сіятиме, ні солитиме угірків.* Ном. № 13418.

Квадра́нець, нця, *м.* Четверть часа. Котл.

Квадра́т, ту, *м.* Квадрат.

Квадрато́вий, а, е. Квадратный. *Я воліла б собі збудувати... три великі зали: довгу, квадратову і круглу.* Левиц. I. 297.

Квадратува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Превращать в квадрат.

Квадро́вий, а, е = Квадрато́вий. *Вся хата була зложена з липових квадрових брусів, гладко витесаних.* Стор. Ум. **Квадро́венький.** НВолын. у.

Квак, ка́, *м.* 1) Род птицы. *Стирчить, мов у квака чубик.* Сим. 230. 2) Детск. игра: плюють сквозь согнутые кольцом пальцы и оплевавший их должен ловить остальных играющих. Мил. 55. См. **Квач.** *3) Мужик, нетеса. Полт. г. Сл. Яворн.

Ква́кання, ня, *с.* Кваканье.

Ква́кати, каю, еш, *гл.* 1) Квакать (о лягушке). *Сіла жаба та й квакає.* Кв. 2)—**ква́чу, ква́чеш.** Крякать (об утке). *Заріж, сину, качурину,—нехай кача кваче.* Чуб. V. 883. 3) Говорить (выражение презрительное). *Годі, годі, квакати!—кажуть кармазини.—Побачимо ось, чия візьме.* К. ЧР. 298.

Квакун, на́, *м.*=**Квак.**

Ква́нька, ки, *ж.* Род жидкого кушанья ***(ква́ша).** *Добра кванька, та нема лоньки, — хіба буду пальком.* Ном. № 11968. Употребляется только в поговорке?

Квап, пу, *ж.* Поспешность, торопливость.

Ква́пити, плю, пиш, *гл.* 1) Торопить. Желех. 2) Совать. *Та квапиш ніс поганий свій у чистую оцюю воду.* Гліб.

Ква́питися, плюся, пишся, *гл.* 1) Спешить, торопиться. *Не квапся против невода рибу ловити.* Ном. № 2603. *Не квапся поперед батька в пекло.* Ном. *Ходім, Рябко!—Еге, ходім! Не дуже квапся!* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 84). 2) Стремиться. *Мирських забавок, до которих молода душа його, не згірш, як і в инших людей, квапилась.* К. Г. Кв. XII. *Хлоп'ята вже квапляться чумакувати.* Г. Барв. 11. 3) Льститься, зариться. *Ти не квапся на мою дочку, бо вона не твоя: ти безштанько, наймит, а вона хазяйського роду.* Каневск. у. **Нашому братчику нічого туди квапитись.* Квітка. «Конот. в.». I. 223.

Ква́плення, ня, *с.* 1) Торопливость, поспешность. 2) Прельщение.

Квапли́вий, а, е. 1) Поспешный, торопливый. 2) Склонный. *Чоловік квапливий тілько до злого, лихого.* Левиц. (Правда, 1868, 508).

Квапли́вість, вости, *ж.* Поспешность.

Квапли́во, *нар.* Поспешно.

Квапля́тися, ля́юся, єшся, *гл.* Спешить, торопиться. *Квапляється-хапа-*

ється, як попівна заміж. Гатц. 337. Ном. № 4833.

Квапни́й, а, е. 1) Спешный. 2) Охочий до чего. 3) Соблазнительный. *Гроші квапні! що кожне на їх квапиться.* Чигир. у.

Ква́пно, *нар.* 1) Спешно. **Мені́ ква́пно ді́ється.** Я спешу. *Так тото мені квапно діялося.* Федьк. 2) Соблазнительно.

Ква́рта, ти, *ж.* 1) Кварта, мера жидкостей. *Три кварти не простої горілки, оковитої взяли.* ЗОЮР. I. 218. *Смиренна правда одкуповується од смілої нахаби квартою горілки.* К. Г. Кв. В Полтавск. губ. **ква́ртами** продают семена лука. Вас. 203. 2) Кварта—посуда. Чуб. VI. 112. *Две бутылки, $^{2}/_{20}$ ведра. Пир. у., Конон. *Він сьому випивши осьмуху, послідки з кварти виливав.* Котл. Ен. Ум. **Ква́ртонька, ква́рточка.** *Ой піду я до шинкарочки, возьму меду й да дві кварточки.* Чуб. V. 533. См. еще: **Кватирка, кватирочка, кватирка, кварту́га.**

Кварта́л, лу, *м.* 1) Четвертая часть. 2) Четвертая часть года. 3) Сборы, подать, собиравшаяся по четвертям года в прошлое время в Украине: *зникли збори, вже... не правлять кварталу.* КС. 1882. IX. 568. 4) Квартал. *Оселя... воротьми виходила з другого боку кварталу на другу вулицю.* Левиц. Пов. 18. 5) Известная часть земли, получаемая домохозяином-крестьянином при общественном переделе. Ефименко. Черн. г.

***Кварта́льник, ка,** *м.*=**Кварта́л 2.**

Кварти́на, ни, *ж.* = **Ква́рта.** Ум. **Кварти́ночка.** Чг. 77.

Кварти́ра, ри, *ж.* 1) Квартира. *Гордо і пишно переступив поріг своєї панської квартири.* Левиц. I. 219. 2) Форточка в окне. *Одсунь, господаре, квартиру, поглянь на небо й на ниву.* Грин. III. 671. Ум. **Кварти́рка, кварти́ронька, кварти́рочка.** *Одчиню я квартирочку, подай, мила, білу ручку.* Чуб См. **Кваги́ра.**

Кварти́рка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ква́рта.** Небольшая мера водки. *Любив неборак і яку квартирку в горлянку вилити.* Св Л. 169. 2) Ум. от **кварти́ра.**

Кварти́ронька и **кварти́рочка, ки,** *ж.* Ум. от **кварти́ра.**

Кварто́ви́й, а, е. 1) Вместимостью в одну кварту. 2) **Кварто́ва́ цибу́ля.** Лук, оставляемый на семена; последние продаются квартами, отчего и получилось название. Вас. 203.

Ква́ртонька и **ква́рточка, ки,** *ж.* Ум. от **ква́рта.**

Кварту́га, ги, *ж.* Ув. от **ква́рта.** *Взяли б кварту́гу та сіли б кошем, та й пили б.* Ном. № 14091.

Кварця́ний, а, е. О войске, солдате содержащийся на четвертую часть дохо́дов с королевских имений старой Польши. *Біля замку стояли курені на три тисячі кварцяного війська.* Стор МПр. 67.

Квас, су, *м.* 1) Кислота. 2) Квас. Чуб. VII. 446. *Знайте нас: ми кислиці, із нас квас.* Ном. № 2524. 3) Закваска. *Остерегайтесь квасу фарисейського.* Єв. Мр. VIII. 15. 4) Также **квас ше́вський.** Квас для выделки кож. Шух. I. 253. Вас. 157. Ум. **Квасо́к.**

***Квасени́на, ни,** *ж.*=**Ква́сиво.** Е. Чик.

Квасе́ць, сця, *м.* Раст. Rumex acetasella. *Щавель. *Нарвала квасцю на борщ. Винесла продавати ціле решето квасцю.* Крим.

Ква́сиво, ва, *с.* Квашенье (квашеные бураки, капуста, яблоки и пр.). *Закупила я яблук на квасиво.* Чигир. у.

Квасйло, ла, *с.* Плохой, спитой квас. *Як був квас, то не було вас, а як настало квасило, то й вас розносило.* Ном. № 4579.

Квасина́, ни, *ж.* Квашенье. НВол. у.

Ква́сити, шу, сиш, *гл.* 1) Квасить. 2) Окислять. 3)—**гу́би.** Иметь кислую мину. *Жінкам та дітям можно квасить губи.* Сніп. 22.

Ква́ситися, шуся, сишся, *гл.* Иметь кислую мину, хныкать, брюзжать Желех.

Кваскува́тий, а, е. Кисловатый.

Квасли́на, ни, *ж.* 1) Иногда только во мн. ч.: **квасли́ни.** Квасная гуща. Черниг. 2) Хлебная гуща, употребляемая при выделке овчин. Сумск. у.

Ква́сни́й, а, е. Кислый. *Оце вишні квасні, а це—солодкі.* Каменец. у. **Квасне́ тісто.** Кислое тесто, а также небольшое количество теста, оставляемо-

го в квашне для следующего раза. Каменец. у.

Квасни́к, ка́, *м.* 1) Погреб для квашеных овощей. Киев. г. 2) Кадка для квашения. Екатериносл. г. Мнж. 181. *3) Выделывающий или продающий **квас.** *Там на ріжку квасник сидить.* Умань. Ефр. 4) Дубильный чан. Сум. у.

***Квасни́на, ни,** *ж.* Квашенье. *Як залити дірку в діжці баранячим лоєм з білою глиною, то хай вона вік свій буде стояти з квасниною, а не буде текти.* Крим.

Квасни́ця, ці, *ж.* 1) Дикое яблоко. *Носив хлопець молоденький до дівчини ябка, носив перше солоденькі, а послі квасниці.* Чуб. V. 122. 2)=**Гуслянка.**

***Квасні́ння, ня,** *с.* Закисание. Сл. Дубр.

Ква́сність, ности, *ж.* Кислота.

Квасні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Киснуть.

Ква́сно, *нар.* Кисло.

Ква́снути, сну, неш, *гл.*=**Квасні́ти.** *Шиплять, як квасnуть, буряки.* Котл. Ен. III. 33.

Квасо́к, ску́, *м.* Ум. от **квас.** 1) Квасок. 2) Щавель. 3) Род кушанья. *Варють борщі, локшину, квасок.* Кв. 4) Раст. Rumex acetosella. Вх. Пч. I. 12.

Квасо́лечка, ки, *ж.* Ум. от **квасо́ля.**

Квасоли́на, ни, *ж.* Одно зерно фасоли.

Квасо́люва́тий, а, е. О барашковом мехе: с завитками в фасольное зерно. Вас. 198.

Квасо́ля, лі, *ж.* Фасоль. Phaseolus vulgaris. *У нашого дядька, квасолі грядка, та все біла.* Ном., стр. 297. *Оттут бувало із-за тину вилась квасоля по тичині.* Шевч. 492. Ум. **Квасо́лечка.** *Посадила квасолечку.* Грин. III. 350.

Кватє́ра, ри, *ж.* = **Кваті́ра.** Мет. 378. Шевч. 346.

Кваті́ра, ри, *ж.* 1) Квартира. *До Хотії прибував, у старшого копитана на кватирі став.* Макс. (1849). 72. *Тутечки недалечко... й на кватирі стали.* Стор. 2) Оконное стекло. *Подивися, моя доню, в вишнюю кватиру: спускаються козаченьки з гори на долину.* Лукаш. 3) Форточка в окне. *Ой одсунув козак Нечаєнко кватиру од ринку.* АД. 74. 4) Фаза луны. Чуб. I. 10. Ум. **Кваті́рка, кваті́ронька, кваті́рочка.** *Поїдемо у Москву на кватироньки стояти.* Нп. Млр. л. сб. *Відчинила кватироньку.* Грин. III. 308. *А я шовком вишиваю, в кватирочку виглядаю.* Шевч. 196. *Подай, подай крізь кватирочку руку!* Мет. 7. *Ой одсуне спідню кватирочку.* АД. II. 73. См. **Кварті́ра, кватє́ра, кваті́ря.**

Кватира́нт, та, *м.* Квартирант. Лебединск. у.

Кватира́нтів, а, е. Принадлежащий квартиранту.

Кваті́рка и **кваті́рька, ки,** *ж.* Ум. от **кваті́ра.** 1) Квартирка. 2) Стекло в окне. *Подивився козак Нечай у нову кватирку.* Макс. 3) Форточка в окне. Вас. 149. *Хтось одсунув знадвору кватирку і гукнув на всю світлицю: Пугу!* К. ЧР. 221. *Ой відсунув та пан Нечаєнко кватирку од ринку.* АД. II. 71. 4) Часть шапки (какая?). *Дуже гостра кватирка: на його шапку треба крутішу.* Лебед. у. По об'яснению Василенко, часть фуражки между околышем и верхом. Вас. 156. 5) Небольшое отверстие, вырезанное в арбузе, чтобы узнать, спел-ли он. *Нехай наріже кавун на кватирку, так я покуштую, який він.* Черниг. у. 6) Ум. от **ква́рта.** *Мені молодиці купують горівки. Їдна купить кватирочку, друга пів кватирки.* Гринч. III. 281.

Кваті́рний, а, е. Квартирный.

Кваті́ронька, ки, *ж.* Ум. от **кваті́ра.**

Кваті́рочка, ки, *ж.* 1) Ум. от **кваті́ра.** 2) Ум. от **ква́рта.** *Гей поставлю я кватирочку меду, таки тебе з розумоньку зведу.* Чуб. V. 347. *Возьми собі кватирочку та йди додомочку, та й вдома напийся та й не волочися.* Гринч. III. 323.

Кватирува́ння, ня, *с.* Квартирование, стоянка.

Кватирува́ти, ру́ю, єш, *гл.* 1) Квартировать. *В його кватирував о. Яким ще семинаристом.* Св. Л. 216. 2) Стоять постоем. *В неділю рано стало світати, стали ся жовніри кватирувати.* Гол. I. 147. *Москаль, що кватирував у нас.* Г. Барв. 425.

Кваті́рька. См. **Кваті́рка.**

Кваті́ря, рі, *ж.*=**Кваті́ра.** *Да й іди, мати, поскорій із хати! Да чого й, ма-*

ти, на ворота поглядаєш? Да чому й, мати, да кватирі не шукаєш? Грин. III. 379. *Мені звелів капраль іти на кватирю.* Федьк. *Виглядає в кватирю, чи не йде ще мужик з поля.* Федьк.

Квацюва́ти, цю́ю, є́ш, *гл.* Сильно намазывать какою-либо жидкостью, напр., краской.

Ква́цяти, цяю, єш, *гл.* Размазывать, пачкать. Вх. Зн. 24. *Ото не їсть, а тільки кваця́є.* Гринч.

Квач, ча́, *м.* 1) Мазилка для смазки колес дегтем. (Продавався) *дьоготь і в ширітвасах, і в мазницях, і самі квачі.* Кв. **П'я́ний як квач.** Пьян как стелька. Ном. № 11755. ***Набра́житися як квач.** Напиться до положения риз. *Купимо горілки, набражимось як квачі.* Мирн. ХРВ. I. 174. 2) О человеке переносно: бесхарактерный, тряпка. *Не буде з його* (з пана) *нічого... я одразу побачив, що квач.* МВ. (О. 1861. III. 60). 3) Род детской игры. См. **Квак.** КС. 1887. VI. 481. Ив. 48. Мил. 55. *4) Жирно пишущее перо. *Це ти квачем писав: не сохне ніяк.* Умань. Ефр. Ум. **Ква́чик.**

Ква́чик, ка, *м.* Ум. от **квач.** 1) Мазилочка. 2) Кисточка (для мазания).

Ква́ша, ші, *ж.* 1) Вареное жидкое кисло-сладкое тесто. Чуб. VII. 440. *Куди тобі грішному кісіль їсти, коли ти й кваші не вкусиш.* Посл. 2) Переносно: плакса. *3) Слабохарактерный человек. *А я ж по твоєму що? Тюхтій, лемішка, кваша?* Тобіл. IV. 62. Ум. **Ква́шка.**

Ква́шений, а, е. Кислый, скисший. *Квашене молоко на сир зсілося.* Чиг. у.

Ква́шення, ня, *с.* Квашение.

Квашія́, шії, *ж.* Длинная полоса кожи. *Як коняка, або инша скотина здохне, її обдеруть, шкура висохне, потім її мочать, далі воголять, складають у четверо або й більш і надавлюють на день (не більш), а потім б'ють (ріжуть) на квашії* (длинные полосы). Черномория. Ув. **Квашія́ка.** *Хто кому скаже брешеш, так тому од с... до потиляки вирізати на три пальці шкури квашія́ки.* Мнж. 124.

Ква́шка, ки, *ж.* Ум. от **ква́ша.**

Квизнути, ну, неш, *гл.* Хныкать. *І чого квизне?* Екатериносл. г.

Квили́на, ни, *ж.* Плач, стенание. *Ненько моя, ненько, мала-сь мя єдину,—дала-сь мене, ненько, навіки в квилину.* Гол. III. 319.

Квили́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Плакать, стонать. *І квилить-плаче Ярославна.* Шевч. *І росло ж воно трудно та болезно: усе нездужає та квилить.* МВ. II. 48. 2) Кричать, преимущественно жалобно (о зверях, птицах). *Вовки-сіроманці набігали, по тернах, по балках жовту кість жвакували, жалібненько квилили-проквиляли.* Макс. (1849). 23. *Не ясний сокіл квилить-проквиляє, як син до батька, до матері з тяжкої неволі в городи християнські поклон посилає.* АД. I. 95.

Квилля́, ля́, *с.* 1) О людях: **стон,** стенание, плач. 2) Вой ветра.

Квиль, лю́, *м.* Стон, жалобный крик. Желех.

***Квиснути, ну, неш,** *ж.* Киснуть (в прямом и переносном смысле). *Чого ревеш, чого квиснеш?* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Квит, ту, *м.* 1) Рассчет, получение рабочими денег. Черк. у. 2) Квитанция, расписка в получении. 3) Расписка, дающая право на получение чего-либо. *Надів... рясу та й пішов до його* (пана). *Думаю: і познакомлюсь, і поговорю за квит на дрова. Бо то ж, бач, пани давали нам дрова з свого лісу.* Левиц. I. 4) Запись, реестр. *Записати її в листи, щоб її були такі й сестри; записати її в квити, щоб були такі її й діти.* Мет. 235.

Квито́к, тка́, *м.* 1)=**Квит 2.** 2) Билет на вход. *Чи зараз дають квитки на пароход?* Харьк. 3)=**Квит 3.** Чуб. VI. 123.

Кві, *меж.*, выражающее крик свиньи.

Квік, ку, *м.* Визг поросенка. *Не мала баба клопоту, купила порося: порося у квік, а баба у крик.* Ном. № 10058.

Квіка́ло, ла, *с.* Визжащее существо.

Квіка́ти, каю, єш, однокр. в. **квікнути, кну, неш,** *гл.* Визжать (о свиньях). *Мудрість Грицькова свиней ізляка́ла—хрукнули, квікнули, далі з лігва драла.* Март. См. **Кувіка́ти.**

Квіт, ту, *м.* 1) Цветок. *Зацві́ла калина у лузі та пустила квіти.* Макс. *Діточки мої, квіти мої! пов'яли ви у зеленочку.* МВ. I. 46. 2) **В квіти=Квіт-**

ка 4. *Зав'язала голову новою хусткою, все чорною і краї в квіти.* Св. Л. 76. *3) **Квіт викида́ти.*** Быть в периоде цветения. Сл. Нік.

Кві́тень, тня, *м.* Апрель. *Коли на Мартина (14 квітня) буде хороша година, то буде хороше на людей і на урожай.* Ном. №, 431.

Квіти́на, ни, *ж.* Один цветок. *Ось я принесла тобі сорочечку і тую квітину з стьожок... сьогодня моє вінчання.* О. 1862. VIII. 25. Ум. **Квіти́ночка.** *А дитиночка—як квітиночка.* Гринч. III. 337.

Кві́тка, ки, *ж.* 1) Цветок. *А без долі біле личко,—як квітка на полі: пече сонце, гойда вітер, рве всякий по волі.* Шевч. 70. *Процвітає в саду квітка... О, траво висока! Закрий її, сховай її від людського ока.* К. Досв. *Ой вирву я з рожі квітку та й пущу на воду: пливи, пливи, з рожі квітко, та й до мого роду.* Нп. 2) *Мн.* Венок из искусственных цветов, который носит девушка, преимущественно просватанная. 3) Цветной бант, пришиваемый к шапке на свадьбе жениху и **боя́рам.** *Беруть шапки у бояр і пришивають квітки, співають так само, як і тоді, коли пришивають квітку молодому.* Чуб. IV. 567. *Пійду з села,—зараз оженюся: мені, дівко, та пришиють квітку, тебе, дівко, завертять в намітку.* Мет. 15. Переносно: **кві́тку приши́ти (кому́).** Осмеять кого острым словцом, метким ответом и пр. *Се така, що кожному квітку пришиє.* Эта каждого осмеет. (Уміла) *квітку хоть кому пришити, хитро насміяться.* Мкр. Н. 35. *Обізветься який парубок,—він зараз і пришиє квітку: дівчатам регот, парубкові сором.* О. 1861. VIII. 19. 4) Букетик из калины или цветов, подносимый на крестинах повивальной бабкой гостям. КС. 1893. VII. 79. 5) Особый род вышивки на сорочке. Залюбовск. Чуб. VII. 427. 6) **У квітки́.** О материи: с рисунком в виде цветов. *Жілетка шовкова в квітки.* Св. Л. 174. Ум. **Кві́тонька, кві́точка.** *По садочку йшла, квітойки рвала.* Чуб. V. 6. *Квітоньками гарненько рожа розцвіла.* Сніп. *У хаті в її—як у віночку, хліб випечений—як сонце, сама сидить —як квіточка.* ЗОЮР. I. 145. *Дівчинонька, як квіточка, з нею рай.* Гліб.

***Квітко́вий, а, е.** Цветочный. Сл. Дубр.

Квітне́вий, а, е. Апрельский.

Квітни́й, а, е. Цветущий. *Можна розгуляться в лугах зелених, на квітних луках.* Левиц. (Правда, 1868, 520).

Квітни́к, ка́, *м.* Цветник. *Як багато квіток в вашім саду! промовив Дашкович, заглядаючи в вікно на квітник.* Левиц. Пов. 33. *Зеленіли... хутірські сади, як роскішні квітники.* Мир. ХРВ. 8. Ум. **Квітничо́к.** *Ходимо ми з нею по садку, робить вона квітнички і я їй помагаю.* О. 1862. X. 3. *З обох боків ґанку був квітничок, де панські квітки перемішувались з зеленим зіллям.* Левиц. Пов. *Степи з невеличкими хуторами, що як квітнички* (здавались). Мир. ХРВ. 140.

Кві́тнути, ну, неш, *гл.* Цвести.

Квітню́чий, а, е. Цветущий.

Кві́тонька и **кві́точка, ки,** *ж.* Ум. от **кві́тка.**

Кві́ття, тя, *с., соб.* Цветы. Угор. **Розпяття, прибране віночками пахучого зів'ялого квіття...* Леп.

Квітува́ти, ту́ю, єш, *гл.* О хлебных злаках: цвести. *Жито квітує.* Ном. № 10162.

Квіту́щий, а, е. Цветущий. *Весна прийшла теплая, свіжая, квітуща.* МВ. I. 115.

Кві́тча́ний, а, е. 1) Цветочный. *Тепленький вітрець зо всього степу несе йому квітчані запахи.* Стор. I. 206. 2) Украшенный, *убранный цветами. *Квітчаною головою схилишся до неньки.* К. Досв.

Квітча́ння, ня, *с.* Убирание цветами. *Жаль мені дівування і дитячого квітчання.* Чуб. V. 44.

Квітча́стий, а, е. 1) Цветистый, усеянный цветами. *Радуйся, ниво неполитая! Радуйся, земле, не повитая квітчастим злаком!* Шевч. 628. *Ми знайдемо, мій голубе, зелені діброви і долини квітчастії.* О. 1861. II. 49. 2) О материях: разноцветный, цветной. *Квітчастий пояс.* Чигир. у. *В'ються по вітру стрічки дівочі різноцвітні, квітчасті.* МВ. I. 93.

'Квітча́ти, ча́ю, єш, *гл.* 1) Убирать, украшать цветами. *І барвінком, і ру-*

тою, і рястом квітчає весна землю. Шевч. 252. 2) Украшать. *І волоцюгам помагали рогами людський лоб квітчать.* Котл.

Квітча́тися, ча́юся, єшся, *гл.* Украшаться цветами. *Сухій вишні не квітчатися.* Посл. *Квітчалася Настечка.* Гринч. III. 79.

Квітю́чий, а, е. Цветущий. *Квітюча лука.* Мир. ХРВ. 65.

Квіча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Визжать. *Свиня квічить, а в пліт лізе.* Ном. № 2740.

Квіче́ння, ня, *с.*=**Кле́чання.** *Коли побачиш, що гроші горять, то зроби квіченням хрест на тому місці,—гроші так і вийдуть з-під землі.* Подольск. г.

Кво-кво! *меж.*, выражающее клохтанье наседки. *Ой ходила квочка вдоколя кілочка, кво-кво-кво, вдоколя кілочка.* Чуб. III. 194.

I. Квок! *меж.*=**Кво.** *Ходить квочка коло кілочка та все квок, квок!* Загад.

II. Квок, ка, *м.* В сказке крестьянин, который брался высиживать цыплят. Мнж. 117.

Кво́кати, каю, еш, *гл.*=**Квокта́ти.** Угор.

Квокта́ти, кчу́, чеш, *гл.* 1) О наседке: клохтать. 2) О лягушке: квакать глухо. *Тілько квокче усе жаба здорова.* 3) О человеке: постоянно охать, стонать, жалуясь на болезнь, несчастье и пр. **Бодай би ти на живіт день і ніч квоктав та й не переставав!* Кон. I. 137. *Почала ото моя Настя квоктати.* Кон. III. 392.

Квокту́ха, хи, *ж.* Наседка.

Кво́лий, а, е. Слабый, хилый, болезненный, больной.

Кво́литися, люся, лишся, *гл.* 1) Быть больным, хиреть. *Вона й кволиться вже,—нездужає.* ЗОЮР. II. 53. 2) Жаловаться на боль. *Перед товариством сором кволитися, а дома заляжу до завтрого.* К. ЧР. 266. *Почав кволитись, що в боку болить.* Г. Барв. 110.

Кво́лість, лости, *ж.* Слабость, хилость.

Кволі́ти, лі́ю, еш, *гл.* Хворать, хиреть, болеть. *Буде спати—не плакати, буде рости—не боліти, на серденько не кволіти.* Нп.

Кво́чечка, ки, *ж.* Ум. от **кво́чка.**

Кво́чка, ки, *ж.* 1) Наседка. *А з курчатами квочка... кублилась у моркві.* Левиц. I. 28. 2) Созвездие плеяды. Мнж. 148. Созвездия имеют следующие наименования: *Віз, Квочка, Чепіга, Косарі...* Чуб. I. 14. 3) Название играющего ребенка в игре в **пиж.** Ив. 37. Ум. **Кво́чечка.**

Кв'як, ка, *м.*=**Квак 1?**

Ке (для ед. ч.), **ке́те** (для мн. ч.). Дай, подай, подайте. Ogon. 165—166. *Що воно за сопілка, що вона так гарно грає?.. А ке, я заграю.* ЗОЮР. II. 21. *Коли не вмієш пирога ззісти, ке його сюди.* Ном. № 6204. *Кете лиш кресало та тютюну.* Шевч. 78.

Ке́ба, би, *ж.* = **Кебе́та.** *Нема кеби зробить.* Киев. г.

Кебе́та, ти, *ж.* Дарование, умение, способность. *Ех, як би то!.. Та що й казать! Кебети не маю.* Шевч. 46.

Кебе́тливий, а, е. Способный, даровитый, талантливый. *Дуже кебетлива дитина.* Харьк. г.

Кебе́тний, а, е=**Кебе́тливий.** *Кебетний чоловік.* Киев. г.

Кебі́тливий и **кебі́тний, а, е** = **Кебе́тливий** и **кебе́тний.** Левч. 30. Мнж. 182.

***Ке́вкання, ня,** *с.* Крик коршуна. *Чути шум, але не чути ні *кудкудакання курей, ні кевкання кані.* Франко.

***Ке́вкати, каю, еш,** *гл.* О ястребе (**ка́ня**): кричать. *Он каня кевкає, кури кудкудачуть.* Франко. «В поті чола». 32. Однокр. в. **ке́вкнути, кну, неш.** Екнуть. *Як махнув під бік, то стара й зуби стяла, лиш кевкнуло.* Св. Л. 286.

Кед, *нар.*=**Кедь.** *Тоді співала, кед єсь сина колихала.* Гол. I. 172.

Ке́дзі-ке́дзі! *меж.* Призыв коз. Вх. Зн. 24.

Кеді́, *нар.* Когда. Подражание языку белоруса в анекдоте о последнем: *Він мене кеді чи не кеді обухом, а я його шасту та пошасту кашельом.* Ном. № 745.

Кедр, ра, *м.* Кедр, Pinus cembra. *Як ливанський кедр високий гілля широко пускати.* К. Псалт.

Ке́дра, ри, *ж.*=**Кедр.** *Ще на його дворі там стояла кедра, що на тій кедрі три святії щедрі.* Гринч. III. 5.

Кедри́на, ни, *ж.* Кедр; кедровое дерево. *Треба, браття, товаришу кедрину*

тесать. Федьк. *Ой умру, мій миленький, умру,—зроби мені кедровую труну!— Ой де ж, мила, кедрини достати? Будеш, мила, і в сосновій лежати.* Мет. 267. *Ум. **Кедри́нонька.***

Кедровий, а, е. Кедровый. *Зроби мені кедровую труну.* Мет. 267. *Застель столи кедровиї.* Гол.

Кедру́ша, ші, *ж.* Зоол.: кедровка пестрая, Corvus caryocatactes. Желех. Вх. Зн. 24.

Кедь, *нар.*=**Коли́.** *Як би я го зчарувала, кедь я чари не видала?* Голов. *Кедь не прийду за рік, за два—не чекай м'я, мила, нігда.* Гол. I. 83.

Ке́жінь, ня, *м.* Тяжесть, бремя. *Єкий кежінь мі на душі, головки не зведу.* Гол. III. 11.

Кей=Ке. *Кей сюди.* Харьк. у.

Ке́йло, ла, *с.*=**Кі́йло.** *Одна гора траву родить, а другая кейло.* Гол.

Кейло́вий, а, е. 1) Ковылевый. 2) Волнующийся подобно ковылю. *Шовковим фостом* (кінь) *сліди заметає, кейловов гривков все поле застелає.* Гол. IV. 357.

Ке́ларь, ря, *м.* Инок, заведывающий всеми монастырскими имениями.

Ке́лев, ва, *м.*=**Ке́леп 2.** Гол. Од. 70, 80.

Ке́ленька, ки, *ж.* Ум. от **ке́лія.**

Ке́леп, па, *м.* 1) Чекан. (Голота) *до його прибуває, келепом міжи плечі грімає.* ЗОЮР. I. 18. *Чи не рокололи лях мені голови шаблями да келепами?* К. ЧР. 116. 2) Палка с рукояткой, преимущественно в роде молотка. *Взявши келеп в руки... потягну і доберуся сяк то так в Теплиці.* Мкр. Н. 14. 3) Черепаха. Мнж. 182. Ум. **Келепе́ць.** *Із-під поли позлотистий келепець виньмає, по столу три рази затинає.* ЗОЮР. I. 319.

Ке́леф, фа, *м.*=**Ке́леп 2.** Шух. I. 128, 274.

Ке́лех и ке́ліх, ха, *м.* 1) Чаша церковная. 2) Кубок, чара, бокал. **Дід мого батька з королем Карлою під Полтавою колись з одного келеха горілку пив.* Морд.

Ке́лиця, ці, *ж.* Кисть, украшающая шляпу парня галицкого Покутья. Kolb. I. 36.

Ке́ліечка и ке́лійка, ки, *ж.* Ум. от **ке́лія.**

Келі́шок, шка, *м.* Рюмка. Св. Л. 58.

Ке́лія, лії, *ж.* Келия. *Отець Залізо з келії вийшов.* Чуб. I. 162. *Перевезти із келії в хату на помості.* Шевч. 194. Ум. **Ке́ленька, ке́ліечка, ке́лійка.** *Велю слугам келеньку зробити, велю старцю у келенці жити.* Нп. *Сидить* (чернець) *у себе в келійці, чита боже слово.* Рудч. Ск. II. 201. *Ой построю келієчку на крутій горі.* Нп.

Келтува́ти, ту́ю, еш, *гл.*=**Глита́ти.** Вх. Зн. 24.

Ке́льбух, ха, *м.*=**Те́льбух.** *Знайшов там десь задріпане теля, облупив його, бандури випустив, кельбух на голову нап'яв.* Мнж. 13.

***Ке́льма, ми,** *ж.* Род рыболовной снасти. С. Звонкова Киев. у. Ефр.

Ке́льня, ні, *ж.* 1) Лопатка у штукатуров. 2) Каретный кузов.

Ке́люх, ха, *м.*=**Ке́лех 2.** *Столи заставлені туровими рогами, келюхами і чарками.* Стор.

Кемзува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Думать, размышлять. *Що він там собі кемзує?* Харьк. у.

Кендери́ця, ці, *ж.* Кукуруза. Вх. Зн. 25.

Ке́нді. См. **Ке́ндя.**

Ке́ндюх, ха, *м.* Желудок четвероногих животных. Сим. 142. Чуб. VII. 443. *І виняв* (у вола) *тельбухи з кишками і пильно кендюх розглядав.* Котл. Ен. Ум. **Кендюшо́к.**

Кендюхо́вий, а, е. Относящийся к желудку.

Кендюшо́к, шка́, *м.* Ум. от **ке́ндюх.**

Ке́ндя, ді, *ж.* Чаще во мн. ч. **Ке́нді, дів.** 1) Валенки, валеные калоши. Чуб. VII. 575. Сим. 71, 72. 2) В насмешку так называют большие сапоги. Чуб. VII. 575.

Кеп, ке́па и кпа, *м.* 1) Дурак, глупец. *Було не кпити з Микити, бо Микита і сам кеп.* Ном. № 6815. *Не таким кпам, пане-брате, в Польщі крулювати.* О. 1862. II. 54. 2) Карточная игра в дураки. *Які ж були до карт охочі...,—гуляли часто до півночі... у памфиля, в візка і в кепа.* Котл. Ен. III. 9.

Ке́пень, пня, *м.*=**Кепеня́к.**

Кепеня́к, ка, *м.* 1) Одежда угорских украинцев-горожан: род венгерской чемерки с особого рода вышивками и с большим количеством пуговиц. 2) Верхняя суконная кофта, носимая украинскими мещанками в Угорщине. Гол. Од. 81.

Кепкува́ння, ня, *с.* Насмешка. *Аж ось посипались кепкування і нарікання і на Павлюгу.* Стор. МПр. 148.

Кепкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Смеяться над кем, насмехаться. *Кепкують з його, як із блазня, та тілько за боки беруться.* К. ЧР. 139. *Ой косить хазяїн зелену діброву, аж піт з його лиця ллється, а чумак під возом сидить в холодочку та з хазяїна кепкує, сміється.* Гринч. III. 569. 2) Пренебрегать. В таком значении слово это находится в одной пословице, по всем признакам фальсифицированной, появившейся сперва в «Ужинку» М. Г(атцука), а затем перепечатанной Номисом: *Пани правдою кепкують, протеж у світі панують.* Гатц. 345.

Ке́пство, ва, *с.* Глупость. *Сховай кепство на господарство.* Ном. № 2838. *Щоб не робив кепства, то поклади три карбованці.* Черк. у.

Ке́пський, а, е. 1) Глупый. *Лучче з добрим загубити, як з кепським найти.* Посл. 2) Плохой, дурной. *Грицько забачив, що то кепська справа, мацнув ся ззаду, сукмана дірява.* Гол. *Кепські вісті засмутили і роздратували князя.* Стор. МПр.

Ке́псько, *нар.* Худо, плохо. *То кепсько, що не купив соли.* НВолын. у.

Кепта́р, ра, *м.* Род короткого полушубка без рукавов (у гуцулов). Шух. I. 121. Kolb. I. 41, 42. Ум. **Кепта́рик.**

Керва́, ви́, керва́вий и пр.=**Крів, крива́вий** и пр.

Ке́рвель, лю, *м.* Раст. Scandix Cerefolium L. ЗЮЗО. I. 135.

Ке́рез, *пред.* 1) Через. *Москаль... пошов навпрямець керез став.* Рудч. *Утоптав стежечку керез тещин двуір.* Чуб. 2) Из-за. *Керез тебе, жено, своїх будем страхати.* Гринч.

Кере́я, ре́ї, *ж.* = **Кире́я.** *Уповала, мамцю, на керею,—думала бути попадею.* Мет. 237.

Кери́нниця, ці, *ж.* = **Кири́нниця.** Шух. I. 34.

Керли́ба, би, *ж.*=**Си́воротка.** Шух I. 213.

Ке́рма, ми, *ж.* 1) Весло, которым правят, руль. Желех. Руль у плотов; состоит из **до́шки** (лопасть) и **друґара́** (рукоятка), который вращается на **сво́рені** (шипе), вделанном в **стіле́ць.** Шух. I. 181. *2) Руководство. Сл. Яворн.

Керма́нич, ча, *м.* Рулевой, кормчий на судне, плоте. Шух. I. 37. *Досвідчений керманич, що знає усі закрути ріки, усі плиткі місця, на яких би дараба могла осісти, всі скоки у воді, о які розбитися може дараба, держить керму при передній тальбі.* Шух. I. 183. *Пишні керманичі кедровими весельцями плюскають.* Федьк. Пов.

Керме́к, ку, *м.* 1) Раст. Statice Gmelini Willd. ЗЮЗО. I. 137. 2) Statice tatarica L. ЗЮЗО I. 137.

Керме́цький, а, е. Относящийся к **керме́ку.** *Сей ремінь не хлібної чиньби, а кермецької.* Конст. у.

***Кермува́ти, му́ю, еш,** *гл.* 1) Направлять. 2) Править, управлять. *Справами чужими кермувати.* Кул.

***Кермува́тися, у́юся, ешся,** *гл.* **(чим).** Руководствоваться (чем). *Люде... повинні кермуватися інтересами загальної ідеї.* Кон.

***Керни́ця, ці,** *ж.* Колодец. *Аби то по правді, що в моїй керниці води немає, відколи у школі викопали керницю.* Черемш.; Херс.

***Керовни́к, ка́,** *м.* Руководитель. Сл. Дубр.

***Керовни́чий, ого,** *м.* Управляющий, начальник, заправила, главарь. Сл. Яворн.

Ке́рпець, пця, *м.* 1)=**Лича́к.** Желех. 2)=**Пости́л.** Гол. Од. 75.

Керсе́т, та, *м.*=**Керсе́тка.** *Та продала дівчина керсет, та купила чумакові кисет.* Нп.

***Керсети́на, ни,** *ж.* Худенькая **керсе́тка.** *І така—в кєрсетині в латаній, в платочку в старенькому, а гарненька.* Тесл.

Керсе́тка, ки, *ж.* Верхняя женская одежда без рукавов. **Ряботиння плахт,*

керсеток, шитих та мережаних сорочок. Мирн. ЛНВ. 1018. VII—VIII. 23.

Керти́на, ни и **керти́ця, ці,** *ж.* Крот. Желех.

Керти́чина, ни, *ж.* Холмик, поднятый кротом. Желех.

Кертови́ння, ня, *с. соб.* Холмики, поднятые кротом. Желех.

Керува́ння, ня, *с.* Управление. Желех.

Керува́ти, ру́ю, єш, *гл.* 1) Направлять, управлять. *Чоловік мислить, а бог керує.* Ном. № 82. *Попереду Гамалія байдаком керує.* Шевч. 57. *Коня керують уздом, а чоловіка словом.* Посл. *2) Направляться. *Знати, куди чайка носом керує.* Посл. С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Керу́нок, нку, *м.* Направление

Ке́сарик, ка, *м.* Ум. от **ке́сарь.**

Ке́сарів, а, е. Кесарев, кесарский. *Непевне видумали свято патриції-аристократи і мудрий кесарів сенат.* Шевч. 607.

Ке́сарський, а, е=**Ке́сарів.**

Ке́сарь, ря, *м.* Кесарь, император. *Та заразом щоб доканать, вони на раді й присудили, щоб просто кесаря назвать самим Юпитером.* Шевч. 608. *Война настала од кесаря пана уже виволана.* Ум. **Ке́сарик.** *Загадала Наталія кесарика вбити.* Нп.

Ке́те. См. **Ке.**

Ке́тяг, гу и **ке́тях, ху,** *м.*=**Ки́тяг.** *З-за темного дуба... калинова вітка витягнеться і червоний кетяг ягід горить, як жар.* МВ. I. 156. *Ягоди на калині, на бузині кетяхами, а на терновіві, на вишні—порівці.* НВолын. у.

Кефала́, ли́, *ж.* Кефаль.

Ке́цка, ки, *ж.*=**Ки́цка.** *На місці, з якого вирізав кецку, закопує хрест так завеликий, аби застав вирізану кецку.* Шух. I. 213.

Кець-кець! *меж.* Зов свиней. Радом. у.

***Кешенько́вий, а, е**=**Кишенько́вий.**

Кеше́ня, ні, *ж.*=**Кише́ня.**

Кза́мент, ту, *м.* Экзамен. Змиев. у.

Кзаментува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Экзаменовать. Змиев. у. *Школярі кзаментовані.* Змиев. у.

Киба́лиця, ці, *ж.*=**Киба́лка.** *Дівки вінки погубили, молодиці кибалиці.* Чуб. V. 1113.

Киба́лка, ки, *ж.* Род головного женского убора. Гол. Од. 27. *Впрягла в гринджолята павичку, сховала під кибалку мичку, щоб не світилася коса.* Котл. Ен. (В старовину молода) *в понеділок не очіпок, а кораблик мала, або білую кибалку любо надівала.* Мкр. Н. 34. Ум. **Киба́лочка.** *Крають китаєчку, зшиють кибалочку та на твою головочку.* Мет. 158. *Он глянь на поріг, діво, несуть твоє діло: чіпчичок, кибалочку на твою головочку.* Гринч. III. 499.

***Ки́бель, бля,** *м.* Железное ведро (Употребляется на нефтяных промыслах в Бориславе, в Галичине, для поднимания из ям земного воска). *Ну, ну, дзюбай, дзюбай, нехай кибель не чекає.* Франко. III. 249.

Кибе́та и пр.=**Кебе́та** и пр.

Ки́бисть, сти, *ж.*=**Кебе́та.** *Нема кибисти у його.* НВолын. у.

Кибі́т, бі́ту, *м.*=**Кебе́та.** *Кибіт є співати, то й гарно співає,— краще, ніж у кого голос є.* Лебед. у.

I. Кив! *Меж.* Выражает кивание. *Вона йому кив оддалеки головою.* Г. Барв. 461. *Кив-морг на його!* Нп.

II. Кив, ва, *м.* Кивок, мимический знак. *Хто не слухає кива, той послухає кия.* Ном. *Там такий, що все на кивах та на мигах.* Ном. № 5774. *Підсунувши вгору шлика кивом.* К. ЦН. 173.

Ки́ва, ви, *с. об.*=**Кивун, кивуха.**

Кива́ння, ня, *с.* Кивание. *Кивання головою за кожним поклоном.* Левиц. (Правда, 1868, 557).

Кива́ти, ва́ю, єш, одн. в. **кивну́ти, вну́, не́ш,** *гл.* 1) Кивать. *Хоч поміра, а таки пальцем кива.* Ном. № 3339. *Кива головою, наче кобила в спасівку.* Ном. № 2418. *Не кивай на мене чорними бровами.* Мет. 16. 2) Махать. *Кивнув на чуру, і чура сів коло його.* К. ЧР. 248. *3) Красть, воровать. *Я цілком простий мужик, але я чужого не люблю кивати.* Стеф. **Кива́ти дзво́нами.** Звонить. *За шинкаром молоденьким дзвонами кивають, а шинкаку Явдосеньку кіньми ростягають.* Гол. **Кива́ти п'ята́ми.** Шляться, ша-

таться. *П'ятами киває, бо діла не має.* Ном. № 11049. ***П'ятами накивáти.** Убежать, улизнуть, улепетнуть. *П'ятами з Трої накивав.* Котл.

Кивáтися, вáюся, єшся, *гл.* Качаться. Шух. I. 256. Покачиваться. *Ой п'є Байда та й кивається, та на свою цюру поглядається.* АД. I. 145.

Кивáч, чá, *м.*=**Кúвень.**

Кúвень, вня, *м.* Месяц июль, когда лошади мотают головою от укуса насекомых. Каменец. и Чигирин. у.

Кúвер, ра, *м.* Кивер. *Китель білий, кивер чорний, хлопець гарний і моторний.* Нп. *Там козак виїзжає на коникy ворному..., а в жупані голубóму, а в кивері золотому.* Чуб. V. 8.

Кивнýти. См. **Кивáти.**

Кивýн, нá. Любящий кивать.

Кивýха, хи, *ж.* Любящая кивать, преимущественно из кокетства. Кв. Жел.

Кигú! *меж.* Выражает крик чайки. *Ой біда чайці, чайці небозі, що вивела дітки при битій дорозі. Киги! киги! злетівши вгору.* Лукаш. 85.

Кигúк, ку, *м.* Крик чайки. *Чайка... пронеслась з кигиком по-над Дніпром.* МВ. II. 117.

Кигúкання, ня, *с.* Крик чайки. Желех.

Кигúкати, гúчу, чеш, одн. в. **кигúкнути, кну, неш,** *гл.* О чайке: кричать, крикнуть. *Чайка кигиче—згинь ти, куличе.* Лукаш. 85. (Чайка) *літала над його могилою і кигикала.* Чуб. I. 62.

Кигúтка, ки, *ж.* Чайка. Желех.

Кигúця, ці и **кигúчка, ки,** *ж.*=**Кигúтка.** Желех.

Кúдальник, ка, *м.* Рабочий, подающий снопы или сено при укладке его. *Мій синочку, мій голубчику! Мій молотнику, мій косарику і мій копілнику, і мій кидальнику!* Мил. 215.

Кúдати, даю, єш, одн. в. **кúнути, кúну, неш,** *гл.* 1) Бросать, кидать. *Та й почав мені кидати у пазуху п'ятаки з обох кишень.* ЗОЮР. I. 250. *Не стій на могилі, не кидай пісочку.* Мет. 92. *Ой взяли го за реберці та й кинули через дверці.* Гол. 2) Оставлять, бросать, переставать. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине.* Шевч. 65. *Ой не кидай же мене та на чужій чужині.* Мет. 78. *Кидай... вечеряти: час на коня сісти.* Макс. 3)—**вóду.** Качать насосом. 4)—**кров.** Делать кровопускание. 5)—**сíно.** Подавать сено при укладывании его в стоги. *Я вам лучче так чого поможу днів три робить за процент—косить там, чи сіно кидать.* О. 1862. IX. 7. 6)—**лúхом об зéмлю.** Забыть о горе, пренебречь им. *Кинь лихом об землю та давай погуляєм.* Гринч. 7) **Кúнути óком.** Взглянуть, завидеть. *Скілько оком кинути — гора мріла. Кинула оком мати на його вбрання, та й відвернулась.* Св. Л. 170. 8) **Кúдати хлящéм.** Бросать в беспорядке, как попало. *На току повно свиней, а в хаті такий гармидер: миска з водою перекинута, кури поваляли горшки з полиць, а він кинув так хлящем усе хазяйство, а сам пішов на улицю.* Киевск. у. *9) **Кúдати зóром.** Бросать взоры, поглядывать. *Присяжний споглядав на долину, кидаючи зором на паничів.* Черемш.

Кúдатися, даюся, єшся, одн. в. **кúнутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Бросаться. *Кинувсь до Шрама і поцілував його.* К. ЧР. *Кидається і сірою собакою, і білою собакою, та ради не дасть.* Ном. № 1766. *Кинулася до Ганнусі і в коси впилася.* Шевч. 22. 2) Обращаться. *Вже й на прощу ходили, і до знахарів кидались—не пособляє.* О. 1862. VIII. 1. 3) Впадать. *Там, де Случ з Горином кидається у Припець,—звідти ми пригнали.* Черниг. 4) О сердце, пульсе: биться. *А серце моє кидається, кидається.* Г. Барв. 397. Мил. 166. *5) Содрогаться, вздрогнуть. *Христя кинулась, аж починок з рук випав.* Мирн. ХРВ. II. 70. *Злякалася я, аж кинулась.* Мирн. I. 23. *6) Одн. в. Спохватиться, хватиться. *Картопля лежала цілу зіму в льоху; весною кинулася я—немає картоплі.* Крим. 7) **Не кúдатися чогó.** Придерживаться, не оставлять. *До Св. Духа не кидайся кожуха.* Ном. № 458. *Цілий вік він брехав, дак того хліба не кинеться, поки і вмре.* Гринч. ***Я роботи не кидаюсь.** Крим. **Пéршого купця́ не кúдайся.** Не упускай первого покупщика. Чуб. I. 298. *Чи стала*

ціна, чи не стала, а ти первого торгу не кидайся. Кв. І. 130.

Ки́дик, ка, *м.* 1) Маленький человечек. Вх. Зн. 25. 2) Замарашка. Вх. Зн. 25.

І. Кидь, ді, *ж.* Расстояние, на которое можно что-нибудь бросить. *А він був од мене не більше, як на одну кидь.* Харьк.

ІІ. Кидь! *меж.* Выражает бросание. *Ухопив та кидь його об землю!*

Ки́злик, ка, *м.* Род льдины из замороженного **кизяка́**, на котором катаются с горки вместо саней. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Грима́к.**

Кизя́к, ка́, *м.*=**Кізя́к.**

Ки́ївський, а, е. Киевский.

І. Кий, кия́, *м.* 1) Палка, трость. *Язик доведе до Київа і до кия.* Ном. № 1125. *Один тілько мій Ярема на кий похилився.* Шевч. 207. 2) Дубина, палка, на конце которой шаровидное утолщение от оставленной части корня. *Приходить багато народу з мечами й киями.* Єв. Мр. XIV. 43. Ум. **Кийо́к, кийо́чок.** *Который козак не міє в себе шаблі булатної, пищалі семип'ядної, той козак кийка на плечі забірає, за гетьманом Хмельницьким ув охотне військо поспішає.* Мет. 391, 392. Ув. **Кию́ра, кия́ка, кия́ра.** *Як сім раз одважить киякою, то хліба більше не їстимеш.* К. ЧР. 273.

ІІ. Кий, *мест.*, сокращенное из **яки́й** в выраж. **Кий біс!** Гліб. **Кий чорт!** Мнж. 61.

Кийкува́тий, а, е = **Кияхува́тий.** *Просо кийкувате.* О. 1861. IX. 192.

Кийови́й, а, е. Палочный. **Кийове́ кара́ння.** Наказание палками (у запорожцев). К. ЦН. 237.

Кийо́к, кийка́, *м.* Ум. от **І. Кий.**

Кийо́чок, чка, *м.* 1) Ум. от **І. Кий.** 2) Небольшая палочка, обвязанная вишневыми ягодами сверху до низу, кроме кончика, за который держит рука. Богодух. у.

Ки́ка, ки, *ж.* Детск. слово. Мясо. О. 1862. IX. 119. *Як дає дитині мняса, то каже: на кики! на кики!* Уманск. у. и Харьк. г.

Ки́кати, каю, еш, *гл.* Куковать. *Ой кикала зозуленька.* Гол. IV. 497

Ки́кіть, ки́коть, ктя, *м.* Остаток отрезанного пальця, руки, ноги, а также недоразвитая рука, нога. Желех. Ум. **Ки́ктик.**

Ки́кнути, кну, неш, *гл.*=**Ги́ґнути.** Желех.

Ки́ла́, ли, *ж.* Грыжа. Гринч. II. 121. Пот. III. 32.

Ки́лавець, вця, *м.* Человек, больной грыжей. Желех.

Ки́лавий, а, е. 1)=**Ки́лавець.** 2) **Ки́лаві у́ставки.** 'Уставки с известного рода вышивкой. Kolb. I. 48.

Кили́кати, ли́чу, чеш, *гл.* Щебетать. *Так жалісно, як пташеняточко, киличе—пустіть.* МВ. I. 78. *Вона як пташка киличе.*

Ки́ли́м, ма, *м.* 1) Ковер. *Будем жити, вино пити, яничара бити, а курені килимами, оксамитом крити.* Шевч. 61. 2) Ковровая скатерть. *Килимом стіл застеліти.* Алв. 12. *Стояв стіл під турецьким килимом.* К. ЧР. 334. *А в тіх наметах все столи стоять, позастилані все килимами.* Мет. 338. Ум. **Килиме́ць.** К. ЧР. 38. **Килимо́к.**

***Килима́рство** и **килимка́рство, ва,** *с.* Коверный промысел, изготовление **килимі́в.**

***Килима́рь** и **килимка́рь, ря́,** *м.* Коверщик. Крим.

***Кили́мник, ка,** *м.*=**Килима́рь.** Сл. Яворн.

Кили́мниця, ці, *ж.* Делающая ковры. *Жінка—ткаля, дочка—килимниця.* Сим. 196.

***Килимо́вий, а, е.** Ковровый. Сл. Дубр.

Килимо́к, мка, *м.* Ум. от **ки́лим.**

Кима́к, ка́, *м.* Обрубок дерева. *Дубовий кимак.* Ум. **Кимачо́к.** Ув. **Кимачи́ще, кимачи́сько.** Вх. Зн. 25.

Кимачи́на, ни, *ж.* = **Кима́к** (Небольшой). Вх. Зн. 25.

Кимачи́сько, ка и **кимачи́ще, ща,** *с.* Ув. от **кима́к.**

Кимачо́к, чка́, *м.* Ум. от **кима́к.**

Кима́ччя, чя, *с. соб.* Обрубки дерева, части жердей и пр. Вх. Зн. 25.

Кимня́х и **ким'я́х, ха́,** *м.*=**Кімня́х, кім'я́х.**

Кинджа́л, лу, *м.* Кинжал. *А є у нас, коли хочеш, турецькі запоясники, кинджали, однакі завдовжки і одного майстера.* К. ЧР. 168.

Ки́нді, дів, *мн.*=**Ке́нді.** *Надів на ноги кинді нові і рукавиці взяв шкапо́ві.* Котл. Ен.

Киндя́к, ка́, *м.* Лента; род материи. В думе про С. Кишку употреблено, повидимому, в значении флага: *Ой із города, із Трапезонта виступала галера, трьома цвітами процвітана, мальована: ой первим цвітом процвітана,—златосиніми киндяками побивана; а другим цвітом процвітана,—гарматами арештована.* АД. I. 208. (Паювали) *златосині киндяки на козаки, златоглави на отамани.* АД. I. 219.

Ки́нути. См. **Кида́ти.**

Ки́нутися. См. **Кида́тися.**

Ки́па, пи, *об.* Неповоротливый человек, толстая женщина. *Оце ще кипа сидить.* Чуб. VII. 575.

Кипари́с, су, *м.* Кипарис. *Біжить у сад меж кипариси чорні.* К. МХ. 42.

Кипари́совий, а, е. Кипарисный, кипарисовый. *Роздаю всім кипарисові хрестики та пляшечки з почаєвською водою.* Левиц. ПЙО. I. 387.

***Кипа́шка, ки,** *ж.* (Очевидно, от турецкого «кöп»—много). Гроздь. *Яблука висять кипашками.* Крим.

Ки́пень, пню, *м.* Кипяток. *Кипнем її... спарив.* О. 1862. V. 85.

Кипі́ння, ня, *с.* Кипение. Дещо.

Кипі́ти, плю́, пи́ш, *гл.* 1) Кипеть. *В печі палає полум'я... кипить вечеря.* Левиц. I. 5. *У тих казанках киплять грішники.* Стор. **Як у казані́ кипі́ти.** Сильно волноваться, шуметь; сильно ссориться. *На ярмарку — як у казані кипить,—такого народу.* Харьк. *Під'їхав Іванець із своїми запорожцями, і пійшло усе як у казані кипіти.* К. ЧР. 312. *У їх у хаті що-дня як у казані кипить: невістки не помиряться, а за їми й чоловіки—така сварка.* Гринч. 2) Волноваться. *Як кипів ти в молодому вікові і як тугував на старости.* Кв. *Голова горить і серденько кипить, і тіло болить.* Вовч. III. 15. *Кипи, кипи, моє серденько, на ножі.* Нп.

Кипля́чий, а, е=Кип'я́чий.

Ки́поть, птю, *м.* Копоть, сажа. *Аж заплакали: змили той кипоть, що за сім літ на серці осів.* Г. Барв. 96.

Кипта́р, ра, *м.*=**Кепта́р.** Гол. Од. 67.

Киптюга́, ги́, *ж.*=**Кіптяга́.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кипу́чий, а, е. Кипучий. *Нащо мені жити на світі!—крикнув Карпо і скочив у білу кипучу хвилю.* Левиц. Пов. 352.

***Ки́п'яток, ку,** *м.*=**Кип'я́ч.** Крим.

Кип'я́ч, чу́, *м.* Кипяток. Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Кип'я́чий, а, е. Кипящий. *Кланяється дяволу! Він тебе кип'ячою смолою напоїть.* Шевч. 294. *Потім ставлять тепломір у кип'ячу воду, то живе срібло піднімається вгору.* Дещо.

***Кип'я́чка, ки,** *ж.* Нефть. *Повна яма кип'ячки, лиш бери та черпай.* Франко. III. 236.

Кирга́н, на́, *м.* Большой, из камыша, с трубой, шалаш, в котором живет и хранит свои снаряды артель рыболовов на Днестре. Одесск. у.

Кирд, да, *м.* Стадо овец. Ум. **Ки́рдик.**

Ки́рдик, ка, *м.* Ум. от **ки́рд.** 1) Небольшая часть овечьего стада. Мнж. 184. 2) Стадо котных овец. Мнж. 184.

Кире́я, ре́ї, *ж.* Плащ, длинная суконная верхняя одежда; большая свита с капюшоном. Чуб. VII. 421. *Козацьке панство похожає в киреях чорних, як один.* Шевч. 152. *І шабля й булава з бунчуками, і горностаєва кирея поляжуть колись поруч із мертвими кістками.* К. ЧР. 101.

***Киржа́ка, ки,** *ж.* Палка, дубина. *Як почне чистити їх киржакою по плечах.* Крим.

***Ки́рик, ка,** *м.* Драч(ка), плотнич.—ресмус; чертильник (стол.). Сл. Дубр.

Кири́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Вскапывать, взрывать. Желех. 2) Приводить в беспорядок. 3) Пачкать, марать. Желех.

Кири́нний, а, е. Грязный, испачканный. Желех.

Кири́нник, ка, *м.* 1) Беспорядочный человек. Желех. 2) Пачкун, маралщик. Желех.

Кири́нниця, ці, *ж.* 1) Пачкунья, маральщица. Желех. 2) Помойная лохань. Желех. У гуцулов употребляется как ругательное слово относительно женщин. Шух. I. 34.

Кири́ння, ня, *с.* 1) Беспорядочно набросанная куча, груда. Желех. 2) Пачканье, маранье. Желех.

Кири́ня, ні, *ж.* Прозвание водки. Желех.

Ки́ркати, каю, еш, одн. в. **ки́ркнути, кну, неш,** *гл.* Резко, пронзительно кричать, крикнуть (о курице). Желех. *Пипоть у курей після ячменю робиться,—вони тоді киркають.* Гринч. I. 253.

Кир-кита́йка, ки, *ж.* Род ткани. *Один на собі дорогий каптан має, та з-під того кир-китайку видирає.* КС. 1882. XII. 501.

Кирни́ця, ці, *ж.*=**Крини́ця.** *У лузі при кирниці, при студеной водиці.* Гол. Ум. **Кирни́ченька, кирни́чка.**

Кирни́чний, а, е=**Крини́чний.**

Кирома́**н, ну,** *м.* Раст. Stalice latifolia Lm. ЗЮЗО. I. 137.

***Кирочки́, чо́к,** *ж. мн.* Маленькие куры, корольки. Верж. Кат.

Ки́рпа, пи, *ж.* 1) Вздернутый нос. *Лічить Енея приступає, очками кирпу осідлав.* Котл. Ен. VI. 72. **Ки́рпу гну́ти.** Задирать нос. *А як закуштує школи, вже й одвертає пику, вже й кирпу гне.* Левиц. I. 277. *Стара не страшна, так молода кирпу гне.* Котл. НП. 353. **Ки́рпу верну́ти.** Отворачиваться, избегать. *Моя Стеха від мене кирпу верне.* Кон. III. 402. 2)=**Кирпа́тий.** *3) Высокая прическа. Хот. Нік. *4) Шутливо: девушка. Шевч. Ум. **Ки́рпонька.** МВ. (КС. 1902. X. 143).

Кирпа́тий, а, е. Курносый. *Перехрести ніс, щоб великий ріс, а то кирпатий.* Ном. № 5447. ***Кирпа́та.** Шуточное, презрительное название смерти. *Косить кирпата завзятих, а вони знову наростають.* Тобіл. IV. 257. ***Гля́нути кирпа́тій в ві́чі,** Рисковать жизнью. Пир. у., Конон. Ум. **Кирпа́тенький.** *Моя* (дівчина) *он бач русява, що трошки кирпатенька.* Кв. I. 15.

Кирпи́ч, чу́, *м.* Плиты навозу для топки в печах. Харьк. г., Екатериносл. г. ***Візьми кирпичу під повіткою та добре напали піч: хліб сажатимемо.** С. Пальчик Звен. у.. Ефр.

Кирпичи́на, ни, *ж.* Плитка **кирпичу́.** Ум. **Кирпичи́нка.**

Кирполо́ї, їв, *м. мн.* Деревянные вилы с тремья зубьями. Херс.

Ки́рпонька, ки, *ж.* Ум. от **ки́рпа.**

Кирр! *меж.* Выражает пронзительный крик испуганной курицы. *На сідало тихе чиясь рука жорстка сягає помацки і курицю хапає... «Кирр! кирр! кудах!»* К. Дз. 145.

Ки́ршава, ви, *ж.* Волоса? *Ну, в нас і батько: тілько проти них що небудь скажи, так зараз за киршаву й ловлять.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Кис, кис! *меж.* Уськанье собак. *Джий! кис, кис! джий! Уджга, рябко! уджга!—цькував дід.* Левиц. Пов. 227.

Киса́, си́, *ж.* 1) Мешок, кошелек, мошна. *В кого віл та коса, в того й грошей киса.* Ном. № 10207. *За кису світ увесь не мирить.* Г. Барв. 448. 2) Веревочный мешок. Чуб. VI. 403.

Киселик, ку, *м.* Ум. от **кисіль.** ***Зажди, милий, не вмірай—киселику дожидай.** Нп. Пир. у., Конон.

Киселиця, ці, *ж.* 1) Род киселя, варимого из слив и кукурузных круп (Шух. I. 143) или из муки кукурузной, гречневой или ржаной (Kolb. I. 54), ячменной или овсяной. Желех. *2) Вообще жидкий кисель. *То таки кисіль, а це киселиця.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Киселичник, ка, *м.* Сосуд, в котором приготовляется **киселиця.** Желех.

***Ки́сень, сня,** *м.* Кислород. Сл. Яворн.

Кисе́т, та, *м.* Кисет. *Плели з ниток якісь кисети на тютюн.* Левиц. I. 506.

Кисети́на, ни, *ж.* = **Кисе́т.** *Кладе чапко гроші в кисетину.* О. 1861. XI. Кух. 23.

Киси́рь, ря́, *м.* Овцы с новонарожденными ягнятами. О. 1862. V. Кух. 38.

Кисіль, лю́, *м.* Кисель. *Добрі зуби, що й кисіль їдять.* Ном. № 2048. *Правда Сидорова! киселем млинці помазані. на паркані сушаться.* Ном. № 6883.

***Кисле́ць, ця́,** *м.* = **Ки́сень.** Сл. Яворн.

Ки́слий, а, е. Кислый. *Кисле в рот тисне.* Ном. № 5086. *Борщ кислий,*

оскомистий, чорт зна колишній. ЗОЮР. I. 217. **Ки́сле молоко́.** Простокваша. *Дак мати все було любить молоко парене, а ми все кисле.* ЗОЮР. I. 229. Ум. **Кисле́нький.**

Кисли́ця, ці, *ж.* 1) Яблоко с дикой яблони. *Знай нас! ми кислиці, з нас квас!* Ном. № 2524. **Наговори́в—на вербі́ гру́ші, на оси́ці кисли́ці.** Наговорил несообразностей, наврал. **Хто кисли́ці поїв, а на ко́го оско́ма напа́ла.** В чужом пиру похмелье. Ном. № 4068. 2) Яблоня-дичка. 3) Название необузданного, непослушного вола. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Кисли́чка.**

Кисли́чка, ки, *ж.* 1) Ум. от **кисли́ця.** *Адам ззів кисличку, а в нас оскома на зубах.* Ном. № 125. 2) Дубовые орешки. Про хвороби, 14. 3) *Мн.* Раст. Pyrola secunda L. ЗЮЗО. I. 169.

***Кисли́чний, а, е.** Изобилующий **кисли́цями.** Екат. г. Сл. Яворн.

Кисли́ччя, чя, *с., соб.* Дикие яблони, дикие яблоки. Змиев. у.

Ки́слище, ща, *с.* **(Ки́шлище?).** Стадо, гнездо, сборище рыб, насекомых. Мнж. 184.

Ки́слість, лости, *ж.* Кислота. *Велику кислість має.* НВолынск. у.

***Кисли́ти, лі́ю, єш,** сов. в. **скисли́ти, лі́ю, єш,** *гл.* Делаться кислым, киснуть. *Капустниця під лавкою іще не скисліла.* Грин. III. 327.

Ки́сло, *нар.* Кисло. *Хоч кисло, хоч прісно—усе умісто.* Посл.

Кислоо́кий, а, е. С гноящимися, *закисшими глазами. *Був тонкий, сухий, високий і гунявий й кислоокий.* Сніп. 135.

Кислота́, ти́, *ж.* Кислота, *все кислое. **Кислото́ю взя́тись.** Покрыться кислым. *Як не вимієш довго глечика після молока, то він через день кислотою візьметься.* Волч. у.

Ки́слощі, щей и **щів,** *ж., мн.* Кислота. *Щоб не заводилось кислощів.* Чигир. у.

Кисля́к, ка́, *м.* 1) Хлеб кислый. *Їж прісняки, заким будуть кисляки.* Ном. № 12288. 2) Простокваша. Шух. I. 215. **Постановила миску, гладишку кисляку.* Кон. III. 152. *3) Угрюмый, вялый человек. Тавр. Сл. Яворн.

Ки́снути, сну, неш, *гл.* 1) Киснуть. *Не можно вже юшки їсти: почала киснути. Учинила вчора хліб,—кисне, кисне, та ніяк не сходе.* Харьк. *Чи не той то хміль, хміль, що у пиві кисне?* ЗОЮР. I. 273. **Ки́сне, як соло́ний огіро́к.** Постоянно плачет. Ном. № 2380. **Гля́не—молоко́ ки́сне.** Сделает очень кислую физиономию. Ном. 3041. 2) Долго мокнуть. *Чи ти коли пооджимаєш ті сорочки? Доки їм киснути?* Харьк. 3) Хандрить, киснуть, плакать. *Та вже мабуть вас так бог создав, щоб усе киснути.* К. ЧР. 290. *Часом чоловік не купить на базарі своїй жінці шматок драпгини, а вона киснутиме цілий день.* Левиц. I. 499. 4)—**у шинку́.** Пьянствовать часто. *Стали тільки по шинках киснути.* Мир. ХРВ. 119.

Ки́сти, сну, неш, *гл.*=**Ки́снути.** *Ох і кис той кисіль да тринадцять неділь. Наварю я борщику: будем борщик їсти—перестанем кисти.* Ном. 334.

I. Кит, та, *м.* Кит. *Його кит-риба зараз і вхопила.* ЗОЮР. II. 60.

***II. Кит, ту,** *м.* Замазка. Умань.

Ки́та, ти, *ж.* 1)=**Ки́тиця.** В следующ. примере употреблено, повидимому, в значении: султан, перья на головном уборе: *Кита біла, кивер чорний, хлопець гожий і моторний.* Pauli (Но см. этот-же пример при слове **ки́тель**). 2) Хвост лисицы. Вх. Пч. II. 5. См. **Китю́х.** 3)=**Кита́йка?** *Один на собі каптан має та з-під того жовті та чорні кити видирає.* АД. I. 121 (В друг. вар. здесь: *китайку видирає.* АД. I. 116, 125).

Кита́євий, а, е. Из китайки. *Жупан китаєвий.* Гол *Жупан на йому синій і китаєва юпка.* Кв. I. 9. *Китаєві штани.* О. 1862. IX. 68.

Кита́єчка, ки, *ж.* Ум. от **кита́йка.**

Кита́й, та́ю, *м.* 1) Китай. 2)=**Кита́йка.** *Приніс китаю на дві спідниці.* Нп. *Будем драти, пане брате, з китаю онучи.* Гол. I. 14. 3) Род музыкального инструмента. *Можний пан лежит й а в китай грає, ой грає, грає, краще співає.* Kolb. I. 113.

Кита́йка, ки, *ж.* 1) Материя китайка. *Із кишені китайку виймає, поцілував мертвих в очі, хрестить. накриває червоною китайкою голови козачі.* Шевч. 214. Ум. **Кита́єчка.** *Ой десь же*

ти, дівчинонько, з китаєчки звита, що ти мене додержала до білого світа. Мет. 45. *2) Белая гончарная глина. Киев. г. Сл. Яворн.

Кита́йський, а, е. Китайский. Желех.

Китайча́, ча́ти, с. Маленький китаец. Желех.

Китайча́ний и **китайча́стий, а, е**= **Китае́вий.** *В китайчаних штанях.* Сніп. 134. *Взяв штани я китайчасті.* Сніп. 124.

Китви́ця, ці, *ж.* Деревянный цилиндр, подкладываемый под рычаг, которым поднимают мельничный жернов для ковки последнего. Мык. 481. См. **Кітви́ця.**

Кити́ль, ля, *м.* Китель. *Китель білий, кивер чорний, хлопець гарний і моторний.* Рк. Макс.

Кити́ти, кичу́, ти́ш, *гл.* Делать кисти. *Та шила хусточки з китаєчки, китила китиці з заполочі.* Мил. 88.

Кити́ця, ці, *ж.* 1) Кисть (у платья, ковра, сбруи и пр.). Вас. 160, 170. Шух. I. 128. 2) Кисть из сросшихся вместе нескольких орехов. Камен. у. 3) Сноп соломы, особым образом связанный с того конца, где колосья, и употребляемый для соломенных кровель. Чуб. VII. 379. См. **Ку́лик.** 4) Букет цветов. Желех. *5) Пучек волос. *Хвіст довгий... на кінці з китицею.* Мирн. ХРВ. I. 79. *6) Кисть ягод. *Бузина звисає з-за муру великими китицями.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 7) Гора, только на вершине покрытая снегом. Шух. I. 73. Ум. **Кити́чка.** *Хусточка у пояса мережувана і з вишитими орлами і ляхівка з-під плахти вимережувана і з китичками.* Кв. I. 7.

Кити́чний, а, е. Относящийся к кисти. **Кити́чний со́тник.** *Китишний тим звався сотник, що китиця в його була коло шаблі.* О. 1861. XI. Кух. 29.

Китки́, то́к, *ж., мн.* Косы, положенные над ушами. Гол. Од. 72.

***Кито́вання, ня,** *с.*=**II. Кит.** Сл. Дубр.

***Китува́ння, ня,** *с.* Замазывание замазкой. Сл. Дубр.

***Китува́ти, ту́ю, єш,** *гл.* Замазывать, шпаклевать. Сл. Дубр.

Китча́стий, а, е. Украшенный кистями. Желех.

Китю́х, ха, *м.* Лисий хвост. Вх. Пч. II. 5. См. **Кита́ 2.**

Кита́г, гу и **кита́х, ху,** *м.* 1) Гроздь, кисть. *Спілі вишні злипались китяхами, як бджоли кругом матки.* Левиц. Пов. 192. *Вишні так і висять китяхами.* Харьк. г. 2) Комок. *А сніг ліпив у шибки, набивався китяхами, блищав через скло.* Левиц. I. 515. 3) Метелка проса. Мнж. 184.

Ких! *меж.* Выражает смех. *Кихких-ких!—засміялись чумаки.* О. 1861. X. 22.

Ки́хкати, каю, єш, *гл.* Смеяться. *І почали кихкати усі чотирі.* Св. Л. 196. *І старі на печі, вовну скубучи, кихкають, а вона й не всміхнеться.* Г. Барв. 103.

Ки́ці-баба, би, *ж.* Игра в роде жмурок. *Хто баби не веде, того киці-баба поведе.* Ном. № 12573. *А колись, каже, ви так з ними вигравали в хрещика та в киці-баби.* Левиц. I. 276.

Ки́цка, ки, *ж.* Кусок дерна; ком земли, глыба, вывороченная плугом. Вх. Зн. 25. Шух. I. 165.

Киць, киць! *меж.* Зов кошек.

Ки́цька, ки, *ж.* Ум. от **ки́ця.**

Кицю́ня, ні и **кицю́нечка, ки,** *ж.* Ум. от **ки́ця.**

Ки́ця, ці, *ж.* 1) Кошка. *Пішла киця по водицю, та й упала у криницю.* Нп. 2) Род детской игры. Ив. 36. Ум. **Ки́цька, кицю́ня, кицю́нечка.** *Як до тебе ходити? В тебе кицька лиха.* Чуб.

Киця́, ця́ти, с. Маленький горшочек. Желех. Ум. **Кициня́, киця́тко.**

Киця́ти, ця́ю, єш, *гл.* В игре в жмурки: дотрагиваться до кого-либо из прятавшихся, который после этого начинает жмурить. О. 1861. XI. Свидн. 37.

Ки́чера, ри, *ж.* Гора, покрытая лесом, кроме вершины. Желех. Шух. I. 73. Ум. **Ки́чірка.** Вх. Зн. 25.

Ки́чка, ки, *ж.* 1) Прядь льна, заплетенная в косу новобрачной. *Беруть трошки льону і завивають їй* (молодій) *разом з косою, щоб більше було коси; хоть і великі коси, то завше треба той льон, і то називається зачіска та кич-*

ка. Метл. 208. 2) Кольцеобразный валик из пакли, шерсти или гарусу, иногда обшитый холстом, который носится замужними женщинами на головах под головным убором **(очі́пком, чепце́м).** Kolb. I. 38. 3) Хомутина, подушка вальком, кишкой, поджатая под клешни хомута. Вас. 159. *Лимарь кичку зашиває.* Шевч. 540. 4) Пучек соломы или камыша, употребляемый для крытья крыши. Желех. 5) Часть ворот, дверей: кусок дерева с вырезанным в нем с одной стороны углублением,—этой стороной он прибивается к столбу или стене, тогда углубление дает отверстие, в которое входит верх вертикального столбика глухого конца ворот или шип дверей. Шух. I. 87, 93. 6) Оставшийся в земле после срубленного дерева его пень или корень. *А наші кички викопують.* Гринч.

Ки́чматися, юся, ється, *гл.* Копаться, возиться. *Кичмався дома то над сим, то над тим.* Кременч. у.

Кичува́ти, чу́ю, еш, *гл.* Корчевать. *Отто ліс,—щоб же ви мені вирубали його, викичували, зорали, пшениці насіяли!.. А ті як ухопляться: той руба, той деревню вивозить, той кичує.* Рудч. Ск. II. 120.

Киш! *меж.,* которым отгоняют птиц. *Позгоним вас: киш-киш!*

Кише́нька, ки, *ж.* Ум. от **кише́ня.**

***Кишенько́вий, а, е.** Карманный. *Кишеньковий ножик.* Вин. *Кишеньковий злодій.* Ворон.

Кише́ня, ні, *ж.* Карман. *Спасибі в кишеню не ховають.* Ном. № 4137. *Шага з кишені панської виймає.* Дума. *У латаній свитині і без чобіт, а грошей носив повні кишені.* К. ЧР. 20. **Чо́ртова кише́ня.** Род брани. *Отто дочка, а то батько—чортова кишеня.* Шевч. 134. **В кише́ні гуде́.** Пусто в кармане, нет денег. Ном. № 1485. Ум. **Кише́нька.** *Бере люльку у кишеньку, йде до корчми пити.* Чуб.

Ки́шечка, ки, *ж.* Ум. от **ки́шка.**

***Кишинський, а, е.?** *З круглим, неначе кишинський кавун, обличчям.* Мирн. I. 334.

Киши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Кишеть. *Аж кишить невольника у Сиракузах.* Шевч. 606.

Ки́шка, ки, *ж.* 1) Кишка. *Чи мох, чи вовна, аби кишка повна.* Ном. 12173. *Треба думать та гадать, чим кишки напхать.* Ном. 2) Колбаса, начиненная кашей. Маркев. 154. *Дайте мені кишку, іззім у затишку.* Чуб. *3) Помпа, пожарная труба, насос пожарный, насосная труба. *Пускає воду кишкою. Обілляв мов із кишки.* Крим. 4) Красный нарост на голове индейского петуха. 5) **Ходи́ти без ки́шки.** Ходить без пояса. Гол. Од. 48. *6) **Кишки́ вимо́тувати.** Изводить. *А піймався їм свій чоловік у руки, кишки вимотають.* Мирн. Ркп. Ум. **Ки́шечка.**

***Кишка́нь, ня,** *ж.*=**Кишку́н.**

Ки́шкати, каю, єш, одн. в. **ки́шнути, шну, неш,** *гл.* Прогонять, прогнать птицу криком **киш!** *Прилетіла тетерочка... Не кишкайте, не лякайте: нехай привикає.* Нп.

Кишка́тий, а, е. 1) С красным наростом на голове (об индейском петухе). **Инди́к кишка́тий!**—говорится о спесивом человеке. О. 1861. XI. Кух. 16. *2) Прожорливый. *Там таке кишкате—що не постав, поїсть.* Умань. Ефр.

Кишко́вий, а, е. Кишечный; сделанный из кишек. *Кишкова струна.* КС. 1882, VIII. 282; 1892. III. 383.

Кишку́н, на́, *м.* Кабан с одним ядром. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Ги́лун.**

Ки́шло, ла, *с.* Жилище, гнездо. **Житимуть на власному кишлі.* Кон. III. 346.

Ки́шнути. См. **Ки́шкати.**

***Ки́шнява, ви,** *ж.* Густая стая, рой. *А того гайвороння назліталася ціла кишнява.* Крим.

Кию́ра, ри, *ж.* Ув. от **кий.**

Кия́к, ка́, *м.*=**Кия́х.**

Кия́ка, ки, *ж.* Ув. от **кий.**

Кияне́ць, нця́, *м.* Нога с ляжкой в мясной туше. Лебед. у.

Кия́нин, на, *м.* Киевлянин. *Ой кияне, кияне, панове громада!* ЗОЮР. I. 4.

Кия́нка, ки, *ж.* 1) Киевлянка. 2) Богомолка, идущая на богомолье в Киев или возвращающаяся оттуда. *Понеділкує, черничить, киянок годує.* Мкр. Н. 30. *3) Из дерева вырезанная, раскрашенная фигурка-игрушка, прино-

симая с **богомі́лля** как **гости́нець.** Пир. у., Конон. 4) Небольшой деревянный молоток у столяра. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Кия́ночка.** *Я з Києва швачка, я з Києва кияночка, а з города городяночка.* Мет. 197.

Кия́нський, а, е. Киевский. *В хаті мило та любо глянути: лавки й столи липові, образи киянські, хороше помальовані.* МВ. I. 84.

Кия́ра, ри, *ж.*=**Кию́ра.** Мнж. 60.

Кия́х, ха́, *м.* 1) Кисть, початок кукурузы. *За цілий день я ззів тілько два кияхи пшенички.* Сквир. у. 2) Раст. Thypha angustifolia L. ЗЮЗО. I. 169. 3) Метелка проса. Мнж. 184. Ум. **Кияшо́к.**

Кияхува́тий, а, е. О просе: **Кияхува́те про́со**—то просо, кисть которого собрана вместе, все веточки прижаты. Мнж. 184. См. **Кийкува́тий.**

Кияшо́к, шка́, *м.* Ум. от **кия́х.**

Кі́бець, бця, *м.* 1) Кобчик. *Ой намостив кібець гніздо на високій тополі.* Нп. 2) Название одного из играющих в детской игре в **перепели́цю.** Ив. 25. Ум. **Кі́бчик.** *Летять спастись в лісах обширних од злого кібчика когтей.* Котл. Ен.

***Кібі́т, ту,** *м.* Смышленность, расторопность. *Як у кого є кібіт, то тому не важко розібрати, що воно й як.* Крим.

***Кі́бка, ки,** *ж.* Печурка в печке. Остер. у. Бл. Неч.-Левиц.

Кі́бчити, чу, чиш, *гл.* Бить, колотить. Мнж. 61.

***Кіб'ячий, а, е.** Кобчиков. *Не чутно... голодного кіб'ячого гуку.* Мирн. I. 435.

Ківетóра, ри, *ж.* Половина **та́льби.** Шух. I. 182.

Ківки́, кі́в, *м., мн.* = **Лядобі́йці.** МУЕ. III. 24.

Ківна́та, ти, *ж.*=**Кімна́та.** *Ой деж тебе порубали? В ківнаті на блаваті.* Гол. I. 82.

Ківш, ковша́, *м.* 1) Совок для насыпки зернового хлеба, муки и пр. 2) Плата мельнику мукою за помол. *Ковша брати.* Грин. 3) Ковш, сосуд с рукоятью для черпанья и питья жидкостей. *Чи чарка то, чи ківш буде,—не глядить переміни: гладко п'ють, як з лука б'ють, до ночної тіни.* ЗОЮР. I. 317. **Ви́пити (*дозна́ти по чому) ківш ли́ха.** Претерпеть много горя. *Не один ківш лиха підсунула йому злая доля,—випив їх бідолашний.* Стор. I. 231. *Бийте його добре киями, щоб знав почому ківш лиха.* Ном. № 4954. ***По́вен ківш.** С избытком, предостаточно. *У його, думаю, і без того повен ківш* (суму). Кон. II. 72. Ум. **Кі́вшик.** *Сивушки зараз ковтонули по ківшику і не здрігнули.* Котл.

Кі́готь, гтя, *м.* Коготь. *Здається й мала пташка, та кігті гострі.* Посл.

Кіз, кі́зу, *м.* Кал животных. *Сердитий та недужий—кізові рівня.* Ном. № 3349. **Посади́ти в кіз** *(в тепле нутро убитої скотини—дитину од сухот).* Ном. № 8402. *Стілько кізу лежить, що у віз не забереш.* См. **Кізя́к.**

Кізі́вер, ра, *м.* Крутое взгорье, которое можно пахать сверху вниз, возвращаясь с плугом порожняком. Вас. 205.

Кі́зій, я, є. Козий. Желех. **Кі́зє моло́ко**=**Кі́тче молоко́.** Вх. Уг. 244.

Кі́зка, ки, *ж.* Ум. от **коза́.** 1) Козочка. *Коли б кізка не скакала, то б і ніжки не зламала.* Ном. № 7066. 2) Кнут, приделанный к козьей лапке.

Кі́зли. См. **Козе́л.**

Кі́злик, ка, *м.* Отгородка на чабанской арбе для топлива. Мнж. 182.

Кі́злини, лин, *мн.* 1) Подставки, на которых лежит конец вала в мельнице. Лебед. у. 2) Колышки, забитые по бокам **кі́злин** для того, чтобы лазить по ним вверх для смазки вала. Лебед. у.

Кізля́, ля́ти, *с.* Козленок. *Почали плодити рябих ягнят і кізлят.* Опат. 53.

Кі́зонька и **кі́зочка, ки,** *ж.* Ум. от **коза́.**

Кізь-кі́зь! *меж.* Зов коз.

Кізя́к, ка́, *м.* 1) Помет, кал домашних животных. *До нашого берега ніщо добре не припливе—не кізяк, то тріска.* Ном. № 2137. *2)=**Кирпи́ч.** Пир. у., Конон. *Учора мій Омелько в мене кізяки різав, а завтра може сидітиме рядом зо мною, за одним столом: я—гласний і він—гласний.* Мирн. ХРВ. II. 233. Ум. **Кізячо́к.** Мнж. 1.

Кі́йло, ла, *с.* Ковыль, Stipa pennata. О. 1862. V. Кух. 38. *Ой по горі, по горі, там Грицюхно ходить, там біле*

кійло косить та коню свойму носить. Грин. III. 462.

Кі́л, кола́, *м.* Кол. *Дурному хоч кіл на голові теши.* Ном. № 6185. *Св. Микола не поставить кола.* Ном. № 453.

Кіла́ш, ша́, *м.* Род горшка около 5 вершков вышиною, то-же, что **ка́шник.** Вас. 181.

Кіле́ць, льця́, *м.* 1) Росток в зерне. Каменец. у. 2) Глазок в картофеле. *Кепська справа, коли люде почали вже кільцями картоплю садити. Це лихо ріже на кільці бараболю.* Подольск. г. **Кільці пуска́ти.** Прорастать. Ум. **Кі́льчик.**

Кі́лки, кі́лко, *мест.* = **Кі́льки, кі́лько.**

Кілки́й, а́, е́. Колючий. *Зеленими споришами і кілкими будяками.* Нп.

Кі́лля, ля, *с., соб.* от **кіл.** 1) Колья. *Прославився на Вкраїні ще козак і Гонта, що сажав жидів на кілля рядом поверх плота.* Ном. № 672. *Инший на ярмарок брався, инший у гай по кілля.* К. ЧР. 67. 2) Приготовленные для постройки части ствола дерева — самые верхние, длиной по 5—6 метров. Шух. I. 88.

Кіло́к, лка́, *м.* 1) Колышек. 2) Кол в плетне. *На перелазі, вхопившись руками за два кілки, з'явилась, як з землі виросла, Ганна.* Левиц. I. 26. 2) Деревянный гвоздь. *Гива тим червива, що кілками з неї Христа мучили.* Ном. № 315. 4) Вешалка в виде колышка, вбиваемого в стену. *До півдня буде вбіратись та начіпляє на себе всього... як на кілок у коморі.* МВ. I. 28. 5) В дверях крестьянских построек: ручка в виде колышка, за которую берутся при отворянии дверей. Kolb. I. 57. 6) Колышек, вкладываемый у запора вместо замка. *Пивниця на колку.* Ном. № 1259. 7)=**Заніз** (у ярмі). Kolb. I. 67. 8) Один из двух деревянных шипов, которыми прикреплен к оси задний **насад** крестьянской повозки. Рудч. Чп. 249. Ум. **Кіло́чок.**

Кі́ло́чок, чка, *м.* 1) Ум. от **кіло́к.** Употребля тся как уменьшительное от **кіло́к** во всех указанных выше значениях. *Отут ще кілочок треба забити.—Та цей тин довго не стоятиме: кілочки поганенькі,—як же воно держатиметься?—Одріже од жмутка два шматочки та зв'яже докупи та й повісить на кілочку.* ЗОЮР. I. 308. *Два кілочки у стіні... на їх нічого не висить.* МВ. III. 2)=**Чека́.** Рудч. Чп. 249, 250. 3) В сновальнице: колышки, на которые надевается пряжа. Вас. 202. 4) Колок у струнных музыкальных инструментов для укрепы струн.

Кі́лька, кі́льки и **кі́лько,** *нар.* 1) Сколько. *Кілько смаку, тілько й гріху.* Ном. № 110. *Хоч кільки молися, з біди не вимолишся.* Ном. № 159. 2) Несколько. *Од вулиці поодрізнювались кілька пар хлопців та дівчат.* Левиц. I. 18. *Я кільком казав—коли не хотять.* НВолын. у. *То хустку купила, то сорочок справила кільки.* МВ. I. 28. *Сила одного чоловіка або кількох людей.* Левиц. (Правда, 1868, 415).

Кількаде́сять, *числ.* Несколько десятков.

Кількалі́тній, я, є. Существующий несколько лет. Желех.

***Кількасот-у́стний, а, е.** Стоустый. *Кількасот-устна юрма шумить, як злива улітку.* Коцюб.

Кі́льки. См. **Кі́лька.**

Кі́лькись, *нар.* Несколько. *Минуло кількись часу.* Г. Барв. 510.

Кі́лькіс(т)ний, а, е. Количественный. Сл. Дубр.

Кі́лькість, кости, *ж.* Количество. Желех.

Кі́лько. См. **Кі́лька.**

Кількона́дцять и **кількона́дцятеро,** *числ.* Сверх десятка. *Круг сонця ходять кільконадцять планет.* Дещо. *Розгорює де-небудь дівчина кільконадцять шагів.* О. 1862. I. 74.

Кількора́з, *нар.* Несколько раз. Вх. Зн. 25.

Кількоро, *нар.* Несколько. *Як тарахне в стадо гусей, так разом кількоро їх і вб'є.* О. 1861. XI. 73.

Кі́льце́, ця́, *с.* 1) Круг, кружок. *Ой у місті в крайній хаті кільцем танець ходить.* Гатц. 296. 2) Кольцо вообще, за исключением носимого на пальце. *Ведмідь здоровий, та кільце в носі.* Ном. № 4228. *Хто старцям милостину подавав, то все перед ним і лежить: чи шматок хліба, чи кільце ковбаски.* ЗОЮР. I. 306. 3) Звено. *Біда за біду*

чепляється, як у ланцюзі кільце за кільце. Ном. № 2164.

***Кільча́стий, а, е.** Кольчатый, кольцеобразный. Пир. у., Конон.

***Кільча́тий, а, е.** Кольцевый. Сл. Дубр.

***Кі́льчення, ня,** с. Прорастание. Сл. Дубр.

Кі́льчик, ка, *м.* Ум. от **кіле́ць.**

Кі́льчитися, чуся, чишся, *гл.* Пускать ростки, прорастать. *Вже кільчиться гречка, пшениця.* Каменец. у. *Він злиденний господарь: у його в коморі геть покільчилась пшениця.* Подольск. г.

Кілюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Заделывать, забирать стену вертикально поставленными жердями. *Кілювати хату.* Каменец. у.

Кіля́, *пред.*=**Бі́ля́.** *Сотворив з того ребра Єву і положив кіля Адама.* Чуб.

Кімла́ч, ча́, *м.* Сеть в виде **ве́рші** для лова рыбы. То же, что **я́тір** (см.), но без крыльев (Александровск. у. и Мнж. 182) и без **суя́трика.** Вх. Пч. II. 22.

Кімлашня́, ні́, *ж., соб.* Калмыки. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Кімли́к, ка, *м.* Калмык. **Кімлики чи киргизи коней дві пари у-осени на очах наших потурлили у степ.* Тобіл. III. 128.

Кімли́цький, а, е. Калмыцкий. **До кімли́цьких за́говін жда́ти.** Никогда не дождаться. Ном. № 5633.

Кімли́чка, ки, *ж.* 1) Калмычка. 2) Деревянная курительная трубка с длинной шейкой и выпуклой крышкой. Вас. 148.

Кі́мля, лі, *ж.* Сетка для ловли рыбы. Желех. и Лебед. у.

Кімна́та, ти, *ж.* В украинских хате, доме—небольшая комнатка, отгороженная в большой общей комнате; служит обыкновенно спальней. Вас. 195. *У вдовиці дві світлиці, а третя кімната.* Мет. 53. *Поставлю хату і кімнату.* Шевч. *Піду я до кімнати постіль білу слати.* Чуб. V. *Мати собі стрівожилась, устала з-за стола і одвела її в кімнату.* К. ЧР. 129. Ум. **Кімна́тка, кімна́точка.** *Він любив свою світличку з кімнаткою.* Г. Барв. 143. *Сам Сухобрус жив в сусідній кімнатці.* Левиц. Пов.

Кімня́х, ха, *м.*=**Кім'я́х.**

Кі́мса, си, *ж.* 1) Кусок, ком, напр., земли. Ном. № 10466. 2) Кусок хлеба. *Пастух за ворота, кімса в його коло рота.* Ном. № 10466.

Кім'я́х, ха́, *м.* Комок слипшихся ягод, гроздь. *Вишні так і висять кім'яхами.* Харьк. у. **Зіб'ються в купу, неначе кім'ях.* Мирн. ЛНВ. 1909. I. 36.

Кін, ко́ну, *м.* 1) Публичное место, где стояли присужденные к тому в виде наказания. *Коси різали блудяжкам, в погріб запірали, другі у кона стояли, год не причащались.* Мкр. Н. 35. 2) Место игры. 3) Сцена.

Кінато́в! Восклицание гуцульских дровосеков: когда с гор спускают вниз по деревянному желобу срубленное дерево, верхние рабочие кричат стоящим внизу вдоль желоба: **клейго́в!**—крик, предостерегающий об опасности от летящего с страшной силой дерева; когда последнее достигнет конца желоба и рабочие отбросят его в сторону, они кричат: **кінато́в!** Крик этот передается от одного к другому все выше и, достигнув стоящих на высотах рабочих, служит для них знаком, что путь свободен для нового дерєва. Шух. I. 179.

Кі́нва, ви, *ж.* 1) Деревянная кружка. *Кухарі ставлять по всіх столах дерев'яні ваганки з потравою, а між ними у великих кінвах, теж дерев'яних, горілку, мед, пиво...* Стор. II. 150. *Взяв раз покуштував, удруге напився* (пива), *а втретє як узяв ту кінву за ухо, то зробив у тій конівці сухо.* ЗОЮР. I. 204. 2) Ведро. *Молодичка кароока... бігла з кінвами по воду.* Федьк. Ум. **Коні́вка.**

Кінва́, ви́, *ж., соб.* Лошади. *Бач, скілько кінви пасеться.* Змиев. у.

Кіне́ць, нця́, *м.* 1) Конец, окончание, заключение. *Кінець—ділу вінець.* Посл. *Царству його не буде кінця.* Єв. Л. I. 33. **На при кінці́.** В конце, напоследок. *На при кінці всього й каже...* Гринч. **До кінця́.** До конца, до окончания. *До кінця там досидів.* Гринч. **Кіне́ць ві́ку.** а) Окончание жизни. *Оце вже кінець мого віку.* Гринч. б)

Конец мира. *Мабуть кінець віку оце приближився: хоч рідного брата тепер стережися.* ЗОЮР. II. **Дійти́ кінця́.** Окончить. Св. Л. 134. **А вже ж я тобі́ доїду кінця́!** Уж я тебя доканаю! Ном. № 3651. 2) Конец (предмета). *Попустила низько кінці стрічок.* Грин. *Устромив кілок гострим кінцем у землю.* Грин. *Кінцем ножа копирсає.* Грин. **Кінці́ в край.** Нет выхода, безвыходное положение. *Таке мені прийшлось тоді: прямо кінці в край,—нічого їсти. Пішов та й украв.* Новомоск. у. Залюбовск. ***Зво́дити кінці́.** Оканчивать дело. *Як собі хочете..., а зведіть кінці до купи.* Кон. III. 407. 3) Кожаная часть кнута. *На пугу ремінний конець.* Маркев. 64. 4) Край, предел. *Позбірає вибраних од кінця землі до кінця неба.* Єв. Мр. XIII. 27. Употребляется как наречие с родительным падежем: **кіне́ць стола́, кіне́ць села́.** На конце стола, села. *Сидить батько кінець стола.* Шевч. 71. То же значит и **кінці́ стола́.** *Сидить собі, сердека, у великій хаті, на лаві, кінці стола.* Кв. II. 69. 5) Окончание книги. *Кінець Чорній Раді.* К. ЧР. 422. Ум. **Кі́нчик, кі́нчичок.** *Бачив купку зірочок, або ріжок місяцевий, кінчичок.* МВ.

Кі́нний, а, е. Конный. *Найменший брат піший піхотою за кінними братами уганяє.* Дума. *Покотились по базару кінні* narodowi. Шевч. 197. *Тут військо кіннее валилось.* Котл.

Кінни́к, ка́, *м.* = **Кінни́ця.** Шух. I. 185.

Кінни́ця, ці, *ж.* Конюшня. *Коники іржуть у кінниці.* Нп. Ум. **Кінни́чейка, кінни́ченька, кінни́чка.** *Коничка вставте до кінничейки.* АД. I. 37. *Коники возьте до кінничейки.* Гол. II. 82. *Суть в вас коники у три кіннички.* Гол. II. 3.

Кі́нно, *нар.* На конях. *Слуги їдуть кінно округ воза.* К. ЧР. 357.

***Кінно́та, ти,** *ж.* Кавалерия, конница.

Кінце́вий, а, е. Конечный; последний в конце. *На кінцевій тальбі кладе керманич... лише одну керму.* Шух. I. 182.

***Кінце́вість, ости,** *ж.* Оконечность.

***Кінці́вка, ки,** *ж.* Концовка, кончик (типогр.), конечная последняя буква, конечн. слог в слове. Сл. Дубр.

Кінцьо́вий, а, е = Кінце́вий. Кінцьо́вий гребіне́ць. Гребень из верхушки (конца) рога. Вас. 164.

Кінча́к, ка́, *м.* Меч с узким лезвием.

Кінча́ння, ня, *с.* Окончание.

Кінча́стий, а, е=Кінча́тий.

Кінча́ти, ча́ю, єш, с. в. **кінчи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* 1) Оканчивать, кончать, кончить. *Кінчаючи своє слово до шановного читця, повинен додать...* Ном., стр. VII. *У роскоші кінчають вік щасливий.* *2)—**що.** Покончить с чем. *Пора вже кінчити це.* Пр. Пр. 3) Добивать. *Розійшлися гайдамаки... з ножем у халяві жидів кінчать.* Шевч. 208. *Було тобі жидів кінчать, ляшків не займати.* Нп.

Кінча́тий, а, е. Остроконечный. *Кінчатий ніж.* Гринч.

Кінча́тися, ча́юся, єшся, с. в. **кінчи́тися, чу́ся, чи́шся,** *гл.* 1) Оканчиваться, окончиться, приходить, придти к концу. *От уже і третій день кінчався, піп і сам не знає, що робить.* Рудч. Ск. II. 159. *Кінчився рік.* Рудч. Ск. II. 56. *Вони знали одно: чим суд кінчився і по тому судили.* Мир. Пов. I. 165. *Служба божа кінчалась.* Левиц. I. 13. 2) Умирать, умереть.

Кі́нчик, ка и **кі́нчичок, чка,** *м.* Ум. от **кіне́ць.**

Кінчи́ти, ся. См. **Кінча́ти, ся.**

Кінь, коня́, *м.* 1) Конь, лошадь. *Коваль коня кує, а жаба й собі ногу дає.* Ном. № 2548. *Їдуть вони поле, їдуть і другеє, а на третє поле став кінь спотикаться.* Мет. ***Бу́ти на коні́ й під коне́м.** Испытывать многое, пройти огонь и воду. *Були вони і на конях і під кіньми, і в ступі й за ступою.* Кон. II. 71. ***Хоч коне́м грай.** Просторно. *Добра хата, хоч конем грай.* Мирн. I. 372. 2) Детская игра в мяч, когда поймавший мяч садится на бросавшего и кричит: *продай коня!* Каменец. у. О. 1861. XI. Свидн. 36. 3) Часть ткацкого станка. См. **Верста́т.**

Кі́нський, а, е. Лошадиный, конский. *Уже почав він землю кінським копитом орати.* Макс. *Шкуратяні подушечки, напхані кінським волосом.* Ком. I. **Кі́нська м'я́та.** Раст. а) Поле-

вая мята. Mentha arvensis; б) Lamium amplexicalle. L. ЗЮЗО. I. 126. **Кі́нський щаве́ль.** Раст. Rumex obtusifolius. ЗЮЗО. I. 178.

Кіп, пу, *м.* **Яки́м кі́пом ти міг то учини́ти?** Каким образом, как ты мог это сделать? Желех.

Кі́пка, ки, *ж.* Ум. от **копа́.**

Кі́пний, а, е. Кі́пна доро́га. Грязная от растаявшего снега? *Як упаде пошпай (свіжий сніг), та дорога стане кіпною.* Шух. I. 81.

Кіпни́на, ни, *ж.* Кучка земли, поднятая кротом. *Кіпнини повказувалися.* Вх. Уг. 244.

Кіпні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Таять. Желех.

Кі́пно, *нар.* Потеплело, оттепель на дворе; грязно (от растаявшего снега). Желех.

Кі́почка, ки, *ж.* Ум. от **копа́.**

Кіпті́ти, пчу́, ти́ш, *гл.* Дымиться. *Не туман то в полі кіптить, не грім грімить.* Гол.

Кіптюга́, ги́, *ж.*=**Кіптяга́.**

Кіптяга́, ги́, *ж.* Пыль. *Кіптягу збили діти у хаті. Кіптяга така, що й світу не видко.* Черк. у. *Збив таку кептягу коло землянки.* Мир. ХРВ. 83.

Кір, ко́ру, *м.* Корь. *А піднялася на ноги—кір, гвіздочки та кашлі,—страшні заливні кашлі підкошували дитячі сили.* Мир. I. 69. ***На кір горі́ти.** Раскраснеться, разрумянится. *Чорнобрива та кароока, а на обличчі—як на кір горить.* Мирн. ЛНВ. 1909. I. 65.

Кіре́ць, рця́, *м.*=**Коре́ць.** *Возьми ж кіреиь та напийся... квасу.* Грин. I. 207.

Кі́рка, ки, *ж.* Ум. от **кора́.** 1) Кожица, корка плодов. *На запіканку корінькову купив кубеби, калгану... і свіжу кірку із лимон.* Мкр. Г. 69. 2) Сандал. *Крашанки галунють, а тоді варють у кірці.* Константиногр. у. 3) Подбор, каблук. *Убере було мене дядина, в дрібушки поплете, стьонжки до кірок попустить.* Г. Барв. (О. 1861. VI. 19).

Кірма́к, ка́, *м.*=**Кироман.** ЗЮЗО. I. 137.

Кі́рря, ря, *с., соб.* от **кора́.** Вх. Зн. 25.

Кірх, ко́рху, *м.*=**Корх.** *Підіймись* (=підрости) *на кірх.* Г. Барв.

Кі́рчик, ка, *м.* Ум. от **коре́ць.** Вх. Лем. 424.

Кіс, коса́, *м.* 1) Дрозд черный, Turdus merula. Желех. **Кіс гривка́стий.** Дрозд ошейниковый, Turdus torquatus. Вх. Лем. 424. *2) Род игры или забавы у тела покойника (Галичина и Угорщина). Етногр. Зб.

Кі́ска, ки, *ж.* 1) Ум. от **коса́.** Употребляется как уменьшительное в указанных при слове **коса́** значениях, преимущ. 1 и 2. *Дівки гуляють, кісками мають.* Грин. III. 85. 2) Нож из куска косы; употребляется как обыкновенный нож, а иногда служит и вместо бритвы. *Пороблю було кіскою колеса млинові і п'ятірні, точнісінько, як у млині.* Левиц. I. 102. 3) Род огорожи из хворосту. О. 1861. XI. Свидн. 63. О. 1862. V. Кух. 38. 4) В гуцульских хатах вешают в виде украшения под образами соединенные попарно початки кукурузы, для чего покрывающие их листья сплетаются в **кі́ску.** Шух. I. 100. 5) Род вышивки. Шух. I. 157, 158.

Кісни́й, а́, е́=**Тісни́й.** *Кіснії улиці, кіснії,—їхали бояре пишнії.* Грин. III. 534.

Кісни́к, ка́, *м.* 1) Косоплетка; лента, вплетенная в косу. Чуб. VII. 422. *Захотіла гиря нових кісників.* Ном. *А чому ти й досі ніколи не вплетеш кісники оті, що тітка привезла?* Шевч. 494. 2) Торговец косами для косьбы, раз'езжающий по селам. Константиногр. у. Ум. **Кісничо́к.** *Бач, чого гирі забажалось—кісничків!* Ном. № 5343.

Кісни́ця, ці, *ж.* Род рыбы. *Кісниця—широкий писк, пера червені, пляската.* Вх. Уг. 244.

Кісничо́к, чка́, *м.* Ум. от **кісни́к.**

Кі́сно, *нар.*=**Тісно. Та його́ ще не кі́сно тре́ба.** Да его еще не безотлагательно, не очень нужно. Змиев. у.

Кіснота́, ти, *ж.*=**Тіснота́.** *На пороні й ломка зробиться через те, що кіснота.* Каневск. у.

Кі́сонька и **кі́сочка, ки,** *ж.* Ум. от **коса́.**

Кісся́, ся́, *с.* Рукоятка у косы, косовище. Шух. I. 169.

Кі́стка, ки, *ж.* 1) Кость. *Чорток, чорток, не полічи моїх кісток.* Ном. № 275. *Кістки у могилі, сам в господа бога.* Рк. Макс. ***На́че кі́стка.** Слишком твердый. *Сухе дерево—наче кіст-*

ка. Кон. III. 73. 2) **Кі́стка ме́ртва.** Болезнь, нарост на теле. Чуб. III. 15. *3) Косточка плода. *Зварить вона великий горщик слив, а тоді ллє на діряву миску, що в дні повіртяні діри; то ті сливи геть ізбіжать, а в мисці зостануться кістки.* Крим.

Кістля́вий, а, е. Костлявый. *Хто тілько кістлявим пальцем проштрикує у носі ямки, замість табаки.* Кв. I. 243. *На кістлявих її плечіх сіріє сорочка.* Мир. Пов. I. 121.

Кістня́к, ка́, *м.*=**Кістя́к 1.** *Возила, возила* (коняка), *а тепер кістняк тліє.*

Кі́сто, та, *с.*=**Тісто.** *Знать мою матір, що хліб пекла, бо на воротях кісто.* Ном. № 10793. *Діжа з кістом.* Мнж. 174.

Кі́сточка, ки, *ж.* 1) Ум. от **кі́стка.** 2) Косточка (животного). *Казав пан дяк, що гусей не їсть, а повна стеля кісточок.* Ном. № 6893. 3) Анат.: Лодыжка, Malleolus. *З річки нашої куди влітку дівається вода, так що й горобцеві по кісточки перейти.* Ком. I. 22. *Там керви по кісточки.* Гол. 4) Гнездо в середине яблока или груши для зерен. Черк. у.

Кістри́ця, ці, *ж.*=**Костри́ця.** Вас. 200.

Кістри́читися, чуся, чишся, *гл.*=**Костри́читися.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кі́сть, ко́сти, *ж.* 1) Кость. *Кайдани-залізо ноги повривало, біле тіло козацьке-молодецьке коло жовтої кости пошмугляло.* Дума. 2) Игральная кость. *Програв чумак вози й воли в кости.* Нп. Ум. **Кі́стка, кі́сточка.**

Кістя́к, ка́, *м.* 1) Скелет или часть его. *Кістяки тлітимуть собі в домовині до страшного суду.* Г. Барв. 460. *Вирветься злющий з домовини та й задушить живу людину руками-кістяками.* Г. Барв. 459. *Кінську голову, костяк на порозі положить.* ЗОЮР. II. 17. 2) Греческий орех. 3) Серый речной рак с широкими клешнями. Браун. 32. См. **Залізня́к.**

Кі́стяни́й, а́, е́. Костяной. *Мишко, мишко! на тобі кістяні зуби, дай мені залізні.* Ном. № 263.

***Кістя́нка, ки,** *ж.* Костянка. Сл. Дубр.

***Кістя́р, ра́,** *м.* Собиратель костей. *Ясько... характеризував заробітки жебраків, водоносів, шматярів та кістярів.* Франко.

I. Кіт, кота́, *м.* 1) Кот. *Є сало, та не для кота.* К. ЧР. 92. *2)* **Кіт і ми́шка.** Род детской игры. Ив. 54. Ум. **Ко́тик, ко́тичок, кото́к, кото́чок, коту́сь.**

***II. Кіт, ко́ту,** *м.* Катящееся состояние (в игре). Херс. Нік.

***Кіта́р, ря́,** *м.* Шпаклевщик. Сл. Дубр.

Кі́тва, ви, *ж.* Якорь. Ум. **Кі́твиця.**

Кі́твиця, ці, *ж.* 1) Ум. от **кі́тва.** 2) Доски, по которым скатывают воз, чтобы поставить его на дуб при перевозке на другую сторону реки. Чигир. у. См. **Кі́твиця.** *3) Подручное колесо в плуге без обода. *В давніх плугах те колесо, що в борозні, то було високе, а підручне—то обід обрубаний, та тільки скаче на шпицях: то звали таке колесо—кітвиця.* Крим.

Кі́тка, ки, *ж.* Кошка. *Рано пташка заспівала б, як би кітка не ззіла.* Ном. № 1950. *Не грай, кітко, з медвідем, бо тя здавить.* Ном. № 1213.

Кі́тлик, ка, *м.* Горшок, в котором варится кулеш. См. **Кулеши́нник.** Шух. I. 96.

Кітлови́на, ни, *ж.* Котловина. *Воли* (в полонинах) *пасуться низом жолобами-долинами поміж двома горбами та кітловиною.* Шух. I. 211.

Кітля́р, ра́, *м.* Медник. Котл. Ен. (Словн.).

Кітля́рка, ки, *ж.* Жена медника. Ум. **Кітля́рочка.** *Моя мати не кітлярочка, я не кітлярчина дочка. Я кітлів не латала, щобим по грошу брала.* О. 1862. IV. 18.

Кітля́рчин, а, е. Принадлежащий жене медника. О. 1862. IV. 18. См. **Кітля́рка.**

Кітни́й. Употребляется только в женск. роде: **кітна́.** *Барани валують вівці, від чого ті стають кітні.* Шух. I. 210.

Кіто́к, тка́, *м.* Обмотанный веревочками жгут соломы, прибиваемый по краям дверей для защиты от холода. Мнж. 179.

Кі́тчий, а, е=Кошéчий. Вх. Уг. 244. **Кі́тче молокó.** Раст. Молочай, Euphorbia. Вх. Уг. 244. **Кі́тча совá.** Вх. Лем. 425.

Кіть-кіть! *меж.* Катится. *І перекинулась клубочком, кіть-кіть з Олимпа як стріла.* Котл. Ен. IV. 37. *Преимущ. в детском обиходе. *Кіть-кіть!—забавляє дитину.* Мирн. І. 357.

Кі́тька, ки, *ж.* Игра, состоящая в катании яиц. *І в кітьки крашанками грались.* Котл. Ен.

Кі́хоть, хтя, *м.* Коготь. *Розгреба* (курча) *своїми кіхтями пісок на греблі.* Кул. *На неї уже давно чорти кіхті гострять.* Посл.

Кіш, кошá, *м.* 1) Корзина большая стоячая для хранения муки или зерна. *Ой пійду я до коша,—муки ні пилини!* Нп. *У сінях стоїть кіш із борошном.* Г. Барв. 435. 2) Корзина передвижная. *Держу на голові три коші з хлібом.* Опат. 64. 3) Садок для рыбы в виде поставленной в воду плетеной цилиндрической корзины. Чуб. VI. 107. *Хоч риби нема,—нате вам кіш на рибу.* Ном. № 4777. 4) Деревянный короб в мельнице над жерновами, куда высыпается зерно. *Меле гречку, на кіш посипає.* Чуб. VI. 153. 5) Лагерь, стоянка. *Гайдамаки повертілись попід частоколом та й вернулись до коша. А кошем вони стояли тогді цілі сутки у Великих курганів.* ЗОЮР. І. 252. *Козаки вночі утікали і на тихому Дунаї новим кошем стали.* Шевч. 6) Запорожская Сечь. *Низове товариство закликало мене до коша, бо я всі гірла, як свої п'ять пучок, знаю.* К. ЧР. 23. **Дáти від кошá.** Прогнать, отразить. **Остáться на кошý.** Сесть как рак на мели. ***До кошá (кúнути).** Долой, вон (выбросить).

Кішáстий, а, е. Пегий, двуцветный. *Боцан кішастий.* Вх. Уг. 244.

Кíшка, ки, *ж.* 1) Кошка. 2) Небольшой якорь. Левиц. ПЙО. І. 3) **Сíра кíшка.** Род детской игры. Ив. 47.

Кішкáрь, ря́, *м.* Название одного из играющих **у плáза.** Ив. 19.

Кішни́ця, ці, *ж.* Сенокосное место в **полони́нах,** огороженное; там складывается сено в стоги и там-же находится летнее жилище для приходящих туда рабочих, с сараями для овец. Шух. І. 168, 189.

***Кішня́, ні́,** *ж.* Косьба. *Не тото кішня, що коси не вищербила.* Черемш.

Кія́вкати, каю, єш и кіявча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Кричать (о галках). *Кавки кіявкают або кіявчат.* Вх. Уг. 244.

***Кія́ня, ні,** *ж.* Лопата. *Най бере рускаль та кіяню, най іде шанці копати.* Черемш.

Кла, *м., мн.=*'**Ікла.** См. 'Ікол. Желех.

Клад, ду, *м.* *Трепка, лупцовка. **Кла́ду да́ти.** Поколотить, побить. *Він старших не займає, бо вони йому доброго кладу дадуть.* Радомысл.

***Кла́двище, ща,** *с.* Кладбище *Був на кладвищі.* Крим.

Кладі́жка, ки, *ж.* Укладывание.

Кладі́й, дія́, *м.=***Кладíльник.** *Кладієві найважче, бо той скидав снопи, той пхав, а я один.* Канев. у.

Кладíльник, ка, *м.* Укладывающий снопы в скирды. Ум. **Кладíльничок.** *Зберемо женці—дівки-панянки, а носільнички—хлопці-молодці, а кладільнички—середні люде.* Гол. II. 17.

Кла́дка, ки, *ж.* Мосток, мостки. *Ой у степу річка, через річку кладка.* Макс. *То було люблять прати на самій бистрині, положивши кладку з каміня на камінь.* Куліш. ***Слизька́ кла́дка.** Скользкий путь. *Хай ступає на слизьку кладку.* Мирн. І. 101. Ум. **Кла́дочка.** *Край гребельки млиночок, край млиночка кладочка.* Чуб.

Кладня́, ні́, *ж.* 1) Копна хлеба на поле в 15—20 снопов. Шух. І. 166. *2) Кладка, складывание. Пир. у., Кон.

Кла́довúсько, ка, *с.=***Кла́довúще.** О. 1861. XI. Свидн. 41.

***Кладовúти, влю́, вúш,** *гл.* Класть, ложить. Конощ.

***Кладовúтися, люся, вúшся,** *гл.* Ложиться спать. Холм. г. Сл. Яворн.

Кла́довúще, ща, *с.* Кладбище. *На шлях дивлюся та на поле, та на ворону на хресті, на кладовищі.* Шевч. *Опівночі дивиться—йде з кладовища гурба мерців.* ЗОЮР. II. 43.

Кла́дочка, ки, *ж.* Ум. от **кла́дка.**

Кладь, ді, *ж.* **Кла́ді да́ти=Кла́ду да́ти.** *Ну, наші парубки дали йому та-*

кої кладі, що не скоро вичухається. Харьк. у.

Клак, ка, *м.* 1)=**Клóччя.** *Хунта клаків не варт.* Ном. *Клаки йдуть на підкання в ряднах.* НВолын. у. *Ніякий дружбонька, ніякий,—має квіточку з клаків.* О. 1862. IV. 17. 2) Клык (свиной). Вх. Лем. 425.

***Клáка, ки,** *ж.*=**Толóка.** Хот. Нік.

Клáмцати, цаю, єш, *гл.* = **Клáцати.** *Між двома дубами кламцає баба зубами.* Ном., стр. 300, № 360.

Клáндати, даю, єш, *гл.* Упрашивать. *Вхопив гроші у його з рук та й заховав. Давай вони його кландать, щоб оддав.* Новомоск. у.

Клáнцати, цаю, єш, *гл.*=**Клáцати.** Желех.

Кланцáтий, а, е. Зубастый. Желех.

Клáнці, ців, *м., мн.* Клыки зверей и зубы. Вх. Зн. 25.

Клань, ня, *м.* и **клáня, ні,** *ж.* Полкопны, 30 снопов. *А на тих ланах пшениця в кланях, в кланях, не в кланях, в сто оборогах.* Желех. Могил.-Под.

Клáняння, ня, *с.* Поклоны. Ум. **Клáняненько.** *Останнє кланяненько, навіки мешканенько.* О. 1862. IV. 36.

Клáнятися, няюся, єшся, *гл.* 1) Кланяться. *Инший в ноги кланяється, а за п'яти кусає.* Ном. № 3047. *Кланяюсь, прошу: не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. 2) Покланяться. *І ми ся тобі кланяєм, ім'я твоє узиваєм.* Гол. 3) Приветствовать. *Кланяюсь їм низьким поклоном, приятним словом.* Мил. 221. *3)—**до кóго.** Передавать поклон. *Та ви її знаєте. У неділю як я йшла до неї, то ви кланялися до неї.* Крим.

Клап, па, *м.* 1) Род зубца в одежде. Гол. Од. 22. 2)=**Капéль.** Гол. Од. 69. 3) *Мн.* Об ушах свиньи. Ум. **Клáпоньки.** *Прийшла свиня до коня та й каже: «Ось бо й я румак!». А кінь одказав: «І ніженьки коротенькі, і ушеньки клапоньки, і сама як свиня».* Ном. № 7931.

Клáпан, на, *м.* 1) Клапан. *Внизу дудочки приробляються два клапани, котрі одкриваються і зачиняються.* Ком. I. 70. 2)=**Клап 1.** Гол. Од. 22.

Клапáня, ні, *ж.* = **Клепáня.** Kolb. I. 41, 48.

Клáпати, паю, єш, *гл.* 1) Болтать. Желех. *2)—**вýхами.** Хлопать ушами. Пир. у., Конон.

Клапáтий, а, е. Неуклюжий, большой. *Бо ми його не раз вчили то лихо клапате.* Федьк. II. 58.

Клапáч, чá, *м.* 1) Прозвище собаки с большими ушами. Вх. Зн. 25. 2) Болтун. Желех. 3) Род кривого ножа. Вх. Уг. 244. Ум. **Клапáчик.**

Клапáчка, ки, *ж.* 1) Род трещетки, стукалки. *Клапачки робит з ялового дерева і ними клапкат.* Вх. Лем. 424.

Клáпкати, каю, єш, *гл.* Стучать. *Клапкат в двері.* Вх. Уг. 224.

Клáпоть, птя, *м.* 1) Клочок, кусок (кожи, ткани, бумаги). *Ото клаптів скільки позоставалось!* 2) *Мн.* **Клáпті.** Обшлага на рукавах **опанчí.** Гол. Од. 18. Ум. **Клáптик.**

Клапоýхий, а, е=Каплоýхий. *Клапоуху хоч родзинками годуй, а все буде клапоуха.* Ном.

Клáптик, ка, *м.* Ум. от **клáпоть.**

Клáптош, ша, *м.* Складной нож. *Порізав клаптошом.* Вх. Лем. 425.

Клас, су, *м.* 1) Класс в учебном заведении. *І Антосьо вже був у четвертім класі.* Св. Л. 135. 2) Классная комната. *Чого ти тут стоїш? — Учитель вигнали з класу, що не слухав.* Харьк. г. *Він увійшов у сіни і заглянув у клас.* Левиц. Пов. 177. 3) Класс (на железной дороге, пароходе). *Поїдемо третім класом.* Грин.

Клáсик, ка, *м.* Классик.

Класúчний, а, е. Классический. *Згадав класичні Афини й пишні береги Мореї.* Левиц. Пов. 13.

Клáсний, а, е. Классный. Левиц. Пов. 124.

***Класовúк, кá,** *м.* Ученик. *В семинарії класовиків чимало, то інспектор мало кого зна.* Св. Л. 264.

Клáсти, кладý, дéш, *гл.* 1) Класть. *Як тя баба в купіль клала, на груди ті іскра впала.* Рус. Дн. 2) Ставить. *Виходят коло воріт і кладут столик маленький, а на столик хліб і чекают молодого.* Грин. III. 517. *Як уже проспівают,—кладут вечеряти.* Грин. III. 522. 3) Прикладывать. *У руку бере* (китайку), *к серцю кладе, словами промовляє.* Дума. 4) Раскладывать. *Тяж-*

кий огонь підо мною клали. Нп. *5) Допустить, предположить, положить. *На хату треба вісімнадцять стовпів. Треба дати за кожний стовп, кладім уже, по карбованцеві, бо за гарний стовп треба дати і півтора карбованця.* Крим. 6) Вить (гнездо). *Ой ремезе, ремезоньку, не клади гнізда близько над Десною.* Нп. 7) Убивать. *Ой як зачав ляшків-панків як снопики класти.* *8) Есть, уминать. *То ото цілого хліба умекати? Видно, не сам клав, а ще й другим давав.* Мирн. III. 283. 9)—**ва́риво.** Солить на зиму капусту, бураки, огурцы. *Батько старий, ні матері, ні сестри нема, сами собі й обідати варять, хліб печуть, вариво кладуть.* Г. Барв. 87. 10)—**копу́.** Копнить. 11)—**межу́.** Проводить межу. Мнж. 26. 12)—**ни́тку.** Забрасывать невод. Вас. 189. 13)—**приса́ди.** Прививать прищепы. Шух. I. 110. 14)—**ски́рту.** Метать скирду, стог. 15)—**ха́ту.** Строить избу, дом. Шух. I. 145. 16)—**честь на собі́.** Из уважения к себе самому не делать. *Давно я потоптав би сю ледарь, та тілько честь на собі кладу.* К. ЧР. 106. 17)—**до мі́ри.** Мерять. *Пригнали мя у Яблонів, кладуть мя до мі́ри, там же й забігали молоді жовніри.* Нп. 18)—**у го́лову.** Догадываться, думать, ожидать. Чуб. I. 273. *Бідна наша ненька і в голову собі не клала, щоб між нами стався такий великий гріх.* Стор. МПр. 34. *Лягли і в голову не клали, що вже їм завтра не вставать.* Шевч. ***Кла́сти на ко́го о́чі.** Вперять в кого взор. *Відвертається, коли дід кладе на нього свої очі.* Черемш.

Кла́стися, ду́ся, де́шся, *гл.* 1) Быть положенным, укладываться. *Умірать,—не на віз кластись.* Чуб. I. 294. 2) Ложиться. *Ще дівчина спатоньки не клалась, козакова пшениченька зжалась.* Мет. 28. 3) Готовиться, собираться. *Дощик сьогодня клався, клався, та й не зірвався.* Чуб. I. 301. *Кладеться на годину.* Змиев. у. *Се мені дорога кладеться.* Ном. № 11358. *Як на добро кладеться, то й на скіпку прядеться.* Ном. 4)—**за ко́го.** Выдавать себя за кого. *Ти кладешся за доктора.* Вх. Зн. 25. *5)—**кладе́ться на що.** *Безл.* Собирается, клонится к чему. *Це було, як на весну клалось.* Пирят. у., Конон. *На дощ мабуть кладеться, бо щось дуже парить.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Клата́ти, та́ю, єш, *гл.* Шелестеть, стучать. *При тім боці, при толоці, там смерека клата.* Гол. IV. 502. См. **Калата́ти.**

Клац! *меж.* Щелк! (зубами). *А пакінь клац її зубами.* Рудч. Ск. II. 12.

***Кла́цалка, ки,** *ж.* Род детской игрушки. Сл. Яворн.

Кла́цання, ня, *с.* Щелканье зубами.

Кла́цати, цаю, єш, *гл.* Щелкать зубами. *Зубами клацав мов би пес.* Котл. Ен. VI. 59. *Так те дерево й оступили, так зубами й клацають.* Рудч. Ск.

***Клацу́н, на́,** *м.* Щелкун. *Вовк-клацун.* Харьк. г. Сл. Яворн.

Кле, *пред.* Возле. *Жив колись кле Чепелихи відьми.* Гринч.

Клеба́н, на, *м.*=**Клеба́ня.** Угор.

Клебани́на, ни, *ж.* = **Клеба́ня.** Ум. **Клебани́нка.** *Загубив в клебанинку та й дарабчик свічки.* Гол. IV. 498.

Клеба́нка, ки, *ж.*=**Клеба́ня.**

Клеба́ня, ні, *ж.* 1) Шляпа. Угор. Желех. 2)=**Клепа́ня.** Желех.

Клева́к, ка́, *м.* 1) Кирка для разбивания глины. Радом. у. 2) Клык (свиньи). Вх. Пч. I. 14.

Клеветá́тися, вечу́ся, чешся, *гл.* Болтать, много говорить; спорить. *Та з нуди—що робити? Давай людей морочить, щоб опісля того цілу неділю об тім тілько й клеветаться.* О. 1862. IV. 87.

Клевету́ха, хи, *ж.* Болтливая или сварливая женщина? Молодая жена говорит мужу: *Я тобі, милий, миленька і голубонька сивенька, а твому батеньку—медведиця, а твоїй матері — похмурниця... твоїм братам—клеветуха.* Чуб. III. 211, 212.

Клеве́ць, вця́, *м.* 1) Молоток. *Доле, доле, ліпше сповить, чи клевцем убити, як так коротать.* Федьк. *Цигане в лузі в два клевці ковали.* Федьк. Поэз. I. 18. 2) Молоточек для клепания кос. Мнж. 182. Шух. I. 169. Kolb. I. 64. Ум. **Кле́вчик.**

Клевцу́р, ра́, *м.* Неуклюжий и неповоротливый человек большого роста. Чуб. VII. 575.

Кле́вчик, ка, *м.* Ум. от **клеве́ць.**

Клевчи́ха, хи, *ж.* Название коровы. Kolb. I. 65.

Клезну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Ударить по лицу. *Инший паном уродився, паном охрестився, паном і зріс, а далебі і мужика клезнуть не вміє.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 99.

Кле́їти, кле́ю, кле́їш, *гл.* Клеить.

Клей, кле́ю, *м.* Клей, клейстер, все клейкое.

Клейго́в! *меж.* Восклицание гуцульских древосеков: берегись! Шух. I. 179. См. **Кінато́в.**

Клейни́ти, нію́, ни́ш, *гл.* Клеймить, налагать клеймо, тавро. *Клейнити вівці.* Гринч. *Щепи у мене клейнеті,—от я й пізнав, хто вкрав у мене п'ять щеп.* Волч. у.

Кле́йно́, на́, *с.* Клеймо, тавро на животных. Черк. у. Мнж. 182.

Клейно́д, да, *м.* 1) Драгоценность, 2) Атрибуты власти, регалии. *Не на тее, миле браття, я Січ руйнувала, ой щоб я вам ваші землі, клейноди вертала.* ЗОЮР. I. 322. *Возьміть мої отаманські клейноди, панове, та однесіть москалеві.* Шевч. 573.

Клейно́дець, дця, *м.* Слово встречено только один раз в стихотворных переложениях народных поверий, сделанных А. Корсуном, и значит, повидимому: торговец драгоценностями, ювелир. *Польські клейнодці сиділи... купці заміженькі із крамом багатим; перстні золотії, жемчужні сережки вони продавали.* Сніп. 215.

Кле́йтух, ха, *м.* Пыж. Харьк. г.

Кле́кавка, ки, *ж.* Насек. Acridium stridulum. Вх. Пч. I. 5.

Клека́цка, ки, *ж.* Крыжовник. Вх. Лем. 425.

Кле́кіт, коту, *м.* 1) Шум, гам. *Вони всі говорили разом, та так голосно, що од того клекоту не було чути ні одного слова.* Левиц. Пов. 110. *Ішов мимо шинку, слухаю—клекіт, і собі зайшов—коли там лайка така!..* Верхнеднепров. у. **Якісь глухі клекоти доносились до їх.* Мирн. Повія. II. 49. 2) Крик орла.

Клекота́ти, кочу́, чеш, *гл.* Об орлах: кричать. *Не орли чорнокрильці клекочуть і під небесами літають.* Мет.

Клекоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* 1) Клокотать, бурлить, шуметь. *Смола там в пеклі клекотіла.* Котл. Ен. HI. 74. *Перед їми море миле гомонить і клекотить.* Шевч. 62. *Оце дудлить, аж у горлі клекотить.* Ном. № 14127. **У балці аж клекотить.* Тобіл. IV. 254. 2) О лягушке: квакать шумно. *Жаби клекотять.* Чуб. I. 65.

***Клекоту́чий, а, е.** Клокочущий, кипящий. *Буть тобі на тім світі у вогні пекельнім, у смолі клекотючій.* В. Мова.

Клект, ту, *м.*=**Кле́кіт.** *Клект орлячий з-під хмар чути.* Ном. № 999.

Клекта́ння, ня, *с.*=**Кле́кіт 2.** *Орлине чути здалеку клектання.* К. МБ. II. 134.

Клекта́ти, кчу́, ти́ш, *гл.*=**Клекота́ти 2.** *Кричить-клектить, орлят на бенкет звучи.* К. МБ. II. 134.

***Клемези́ти, межу́, зи́ш,** *гл.* Мастерить, сколачивать. *Як став буторити, якось я склемезив і собі такі жорна.* Франко.

Клен, ну, *м.* Клён, Acer platanoides L. *Рости, рости, клен-дерево!* Гринч. III. 318. Ум. **Кленок.** *Ой у ліску на кленку повісила колисочку на шнурку.* Чуб. III. 486.

Кленина, ни, *ж.* Кленовое дерево.

***Кленити, нію́, ни́ш,** *гл.* Давить, стоять клином. *У грудях кленить, голову палить.* Тесл. 22.

Кленица, ці, *ж.*=**Клен.** Шух. I. 18. Лв. 96.

Кленовий, а, е. Кленовый. *Тут їли розні потрави... з нових кленових тарілок.* Котл. Ен. I. 18. *Бігла через містечок та вхватила кленовий листочок.* Рудч. Ск. I. 43.

Кленок, нка́, *м.* Ум. от **клен.**

Клень, ня, *м.* 1) Рыба, Squalus ephalus. Шух. I. 24. *2) Клён. Хот. Нік.

Клепа́йло, ла, *м.* Тот, который **кле́пле.** См. **Клепа́ти.**

Клепа́к, ка́, *м.* 1) Доска, которую сапожник кладет к себе на колени и разбивает на ней молотком кожу. Вас. 161. *2) Клеветник. Екатер. г. Сл. Яворн.

***Клепа́лка, ки,** *об.* Болтун, болтунья, пустомеля. Полт. г. Сл. Яворн.

Клепа́ло, ла, *с.* 1) Колотушка, било. *Били під двором в клепало, як в панських водиться дворах.* Котл. Ен. *Піп у дзвін, а чорт у клепало, та й каже, що його голосніше.* Ном. № 2650. 2) Молоток для отбивания косы. *Ми взяли бруски й клепала... Гострим коси, в ручку йдем.* Щог. Вор. 86.

Кле́пало. Токованье тетерева. *Готурів стріляють лише в часі клепала.* Шух. I. 235, 238.

Клепа́ння, ня, *с.* 1) Кование. 2) Отбивание молотком косы.

Клепа́ня, ні, *ж.*=**Капелю́ха.** Гол. Од. 69. Шух. I. 137. **Зняв клепаню з голови.* Франко.

Клепа́ти, па́ю, єш и **кле́плю, кле́плеш,** *гл.* 1) Ковать. *Коваль клепле, поки тепле.* Посл. 2) Отпускать косу. *Тне косарь, не спочиває... Не клепає коси.* Шевч. 381. *Де теє ще у бога літо, а він уже косу клепа.* Ном. № 2614. 3) Бить, звонить в колотушку. 4) Бить. *Як почав він мужика то в той висок, то в сей—клепа, клепа—йому, сердешному, аж очі помутились, а той клепа.* Рудч. Ск. 5) Клеветать. *Поніміють, що клепали, гордим серцем промовляли.* К. Псал. 25. 6) **Клепа́ти язико́м.** Говорить вздор.

Клепа́ч, ча́, *м.* 1) Молоток. Угор. 2)=**Клепа́чка.** Чуб. VII. 575. *3) Клеветник; человек, несущий дичь, вздор. Полт. г. Сл. Яворн.

Клепа́чка, ки, *ж.* 1) Лопатка для оттачивания косы. Радом. у. 2)=**Кле́сачка.** *3) Колотушка. Сл. Яворн.

Клепе́ць, пця́, *м.* 1)=**Клепа́ч 1.** Желех. 2) Рыба. Abramis sapa (Pall). Браун. 26.

Кле́пка, ки, *ж.* 1) Клёпка. *Ой у полі озерце, там плавало відерце. Соснові клепки, а дубове денце.* Чуб. V. 81. *Торох відра об землю, аж клепки забряжчали.* Рудч. Ск. II. 124. **У йо́го кле́пки не стає́ в голові́. Немає́ тре́тьої (дев'я́тої) кле́пки в голові́.** Он глуповат. У него голова не в порядке. Ном. № 6254. Чуб. I. 249. **Наш пан сотник не мав дев'ятої клепки.* Квітка. «Конот. в.». I. 259. ***З кле́пкою в голові́.** Неглупый. *Він парубчина—не взяв його кат—заміристий, з клепкою в голові.* Кон. I. 124. **Ора́ти кле́пкою.** Идти наперекор. Ном. № 3308. *2) Палисадная жердь. *Дві клепки з штахет випали—і собаки, і свині влізають тепер у тую дірку.* Крим. Ум. **Кле́понька, кле́почка.** *Соснові клепоньки, дубове денце.* Грінч. III. 242. *Щоб твої обручі погоріли у печі, щоб твої клепочки розносили діточки.* МУЕ. III. 159.

Клепта́ти и **клепті́ти, пчу́, чеш,** *гл.* Много раз одно и то же говорить. Желех.

Клеса́чка, ки, *ж.* Сапожный инструмент для разглаживания швов. *Як би в шевця не клесачка, швець пропав би як собачка.* Харьк. у.

Клесува́ти, су́ю, єш, *гл.* Разглаживать **клеса́чкою** шов обуви. *Клесує чобіт.* Черн. у. *Харьк. губ.

Клець, ця, *м.* Чурбан, обрубок столба. Киев. и Подольск. г. Вх. Зн. 25. Ум. **Клецько́к.**

Клеча́льний, а, е. Троицкий. **Клеча́льна неді́ля.** Троицын день, воскресенье троицкой недели. **Клеча́льна субо́та.** Канун Троицына дня. Чуб. III. 186.

Кле́чаний, а, е. Украшенный ветвями деревьев в Троицын день; троицкий, то же, что и **клеча́льний.** *Ото ж у клечану неділю їх і повінчано обох.* Шевч. 418. **Кле́чані святки́.** Праздник Троицы. *На первий день, на клечаних святках дівчата плетуть вінки.* Ном. № 459.

Клечани́на, ни, *ж.* Одно дерево из **кле́чання.** *Закопай і осичиною з клечанини пристроми.* Мнж. 156.

Кле́чання, ня, *с.* Срубленные небольшие деревья и древесные ветви с листьями в домах и на дворах на Троицу. Чуб. III. 185.

Кле́шня, ні, *ж.*=**Клішня.**

Клешоно́гий, а, е = **Клішоно́гий.** *Уже наші поїхали... кобилою клешоногою.* МУЕ. III. 172.

Кливак, ка́, *м.* Клык.

Клик, ку, *м.* Зов. *Троянство, знаєш, все голодне сипнуло ристю на той клик.* Котл. Ен. IV. 19.

Кли́кання, ня, *с.* Зов, призыв.

Кли́кати, кли́чу, чеш, одн. в. **кли́кнути, кну, неш,** *гл.* 1) Кричать, подавать голос. *Володарь, володарьку, одчинь ворота! Чого хочете, чого кличете?* Нп. *Кликне-покликне Филоненко, корсунський полковник.* Дума. 2) Звать, призывать, сзывать. *Чи ти чула, дівчинонько, як я тебе кликав?* Мет. 9. *Кличе мати вечеряти, а донька не чує.* Шевч. 66. *Не прийшов я кликати праведників.* Єв. Л. V. 32. *Клич громаду!* Шевч. 208. Употребляется также с предлогом **на:** *От брат приостав трохи та й кличе на мене.* Федьк. С измененным ударением: **кликну́ти.** Позвать. *Пійдіть, гінця мені кликніте!* Котл. Ен. I. 27. 3) Называть (по имени). *Ой ти дівчино, ти мила моя! як же тя кличе мати твоя?* Гол. *4) Восклицать. *Ми хлопці-школярики, як тільки здибаємось коли з ним, то зараз, бувало, здіймаємо шапки й кличемо в один голос: «Слава богу».* Борд.

Кликоті́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Клекоті́ти.**

***Клику́н, на́,** *м.* Глашатай, зазыватель. *Скрізь коло крамниць стоять хлопці-кликуни і закликають покупців.* Полт. г. Сл. Яворн.

Клима́т, ту, *м.* Климат. *Одежа... пристосувалась до клімату.* О. 1862. VIII. 29.

***Климати́чний, а, е.** Климатический. Сл. Дубр.

Клин, на, *м.* 1) Клин. *Клин клином виганяй.* Ном. № 3886. Является составною частью различных снарядов, напр., ткацкого станка (Вас. 171), маслобойни (Шух. I. 163) и пр. 2) Кусок ткани в виде треугольника, как составная часть одежды. Шух. I. 153. Вас. 155. 3) Род рыбы. 4) Одна из трех частей посевной площади в крестьянском трехполье **(Озимий, яровий—).** *5) Небольшой (чаще трехугольный) участок земли. Пир. у., Конон. Ум. **Кли́нець, клино́к, кли́нчик.**

Кли́нець, нця, *м.* Ум. от **клин.** 1) Клинышек—отдельно или как часть различных снарядов. Шух. I. 99, 249. Так же, как часть одежды. 2) Клин, подкладываемый мельниками под рычаг, которым поднимается жернов для ковки последнего. Мик. 481. 3) Вешалка в виде деревянного колышка в стене. *Новеньке ситце на клинці, а старе під лавою.* Ном. № 5316. *Ой мій коник тобі стайні не загноїть, а золота зброя клинців не поломить.* Pauli. II. 23. 4) Гвоздь, подковный гвоздь. Вх. Уг. 244. 5) Различного рода орнаменты, в которые составною частью так или иначе входит треугольник или фигура, на него похожая: в размалевке глиняной посуды—ряд сегментов по краю тарелки (Вас. 184), в **пи́санках**—рисунок из 24 треугольников (КС. 1891. VI. 364), в вышивках: **овеско́ві, реп'яшко́ві кли́нці** (Залюбовск.) и пр.

Кли́ння, ня, *с. соб.* от **клин.** *Рубай, сину, яворину,—добре клиння буде.* Чуб. V. 883. *Розлетілися, як липове клиння.* Ном. № 1882. (В сорочці) *з боків вшито клинє.* Шух. I. 153. Вас. 155.

Клино́к, нка́, *м.* 1) Ум. от **клин**= **Кли́нець 1, 3.** Чуб. VII. 432. *Забивають з осики клинком.* Сніп, 160. *Канчук* (висит) *на клинку.* Гол. III. 310. *2) Часть, отрезок поля. *Моя земля врізалась клином у вашу, а Павло Миронович взяв та й показав той клинок вашим.* Кон. «Правда». 1875. 140.

Кли́нтух, ха, *м.* Пыж.

Клинува́тий, а, е. 1) Клинообразный. 2) Человек с одним ядром. Черк. у.

Клинцюва́ння, ня, *с.* Клинышки, забитые в стену перед обмазкой ее, клинцовка. *Глина по стінах давно облупилась, стирчало саме клинцювання.* Г. Барв. 19.

Клинцюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* 1) Забивать клин. Харьк. г. 2) Набивать стену для обмазки глиной. Чуб. VII. 380

***Клинцюва́тий, а, е.** Клинообразный; нескладный. Екатер. г. Сл. Яворн.

Клинча́стий, а, е. Клиновидный. **Клинча́сті**—о вышивках в Галиции Kolb. I. 48.

Кли́нчик, ка, *м.* Ум. от **клин.**

Клинчу́к, ка́, *м.* = **Клин 3.**

***Кли́пень, п(е)ня,** *м.* Камень подводный. Сл. Дубр.

Клич, ча, *м.* 1) Репутация. *То вже ж один козак доброго клича і луччой руки, один щостак розгадав.* Макс.

(1849). 75. *2) Клич, зов. *Подай клич!* Лепк.

Кли́ша, ші, *об.* Человек, на ходу задевающий ногою за ногу в косточках. Борз. у.

Кли́ша́вий, а, е. Косолапый. *Клишавий кінь.* НВолын. у.

Кли́шаво, *нар.* Косолапо. *Клишаво йде.* НВолын. у.

Клишоно́гий, а, е. Косолапый, *колченогий. *От лізе! Клишоногий!* Крим.

Клін, кло́ну, *м.*=**Кльон.** Желех.

Кли́нно, *нар.* Кланяясь; покорно. *Просили дєді і нені і я вашеці прошу, бисьте були ласкаві на коровай, корне покорно, клінно поклінно.* Kolb. I. 226.

***Кли́нчити, чу, чиш,** *гл.* Просить, клянчить, надоедать. *Кисіль і пристав до царя: клінчить та й клінчить.* Кон. II. 60.

***Кли́па, пи,** *ж.* Ресница. *Почав дмухати в самовар і обсмалив собі кліпи.* Крим.

Кли́павка, ки, *ж.* Веко глаза. Каменец. у. Вх. Пч. I. 14.

Кли́пайка, ки, *ж.* = **Кли́павка.** Вх. Уг. 224.

***Кли́пало, ла,** *с.* Мигун, моргун. *У нас одного чоловіка прозивали кліпало, бо він як зачне очима кліпати, то аж притискає.* Крим.

Кли́пати, паю, єш, *гл.* Моргать, мигать, хлопать глазами. *Бувайте здорові, мої чорноброві! Кліпайте очима, коли ласка ваша.* Ном. № 11882. *Сидить та очима кліпає.* Левиц. I. 496.

Кли́пка, ки, *ж.*=**Кли́павка.** Угор.

Кли́пкати, каю, єш, *гл.*=**Кли́пати.**

Кліпко́, ка́, *м.* Мигающий глазами.

***Клітина́, ни,** *ж.* Клетка. Сл. Дубр.

Кли́тка, ки, *ж.* 1) Клетка. *Лучче птиці на сухій гільці, ніж ся в золотій клітці.* Ном. № 1336. 2) Участок земли в 6 десятин. Вас. 197. 3) Полоса в рисунке **плáхти.** Вас. 170. 4) *Мн.* Род детской игры. Ив. 24. *5) Остов строения. *Купив* (дерева) *і на клітку, і на вал, і на рамена.* Кон. I. 221. Ум. **Кли́точка.** *Посадили солов'я у новую клíточку.* Чуб. V. 302.

***Клітни́на, ни** и **кліткови́на, ни,** *ж.* Клетчатка. Сл. Дубр.

Клітча́стий, а, е. *Клетчастый, в клетку. **Клітча́ста пла́хта**=**Пла́хта з кли́тками.** См. **Кли́тка 3.** О. 1861. XII. 112.

Кліть, ті, *ж.* 1) Клетка. *Та неволять нас у клітях, як тих бідних птахів.* Нп. 2)=**Комóра.** Шух. I. 105. *Узяла сестру по-під силу та веде в кліть.* Федьк.

Кли́шня, ні, *ж.* 1) Клешня. *Куди кінь з копитом, туди й рак з клішнею.* Ном. 2) *Мн.* Раздвоенная часть **вíйя́.** Черкасск. у.

Клішоно́гий, а, е = **Клишоно́гий.** *Плугаторі клішоногі.* Чуб. V. 1177.

Кліщ, ща́, *м.* Насек. Клещ. *Кліщі з дуба поспадали, головоньку покусали.* Нп. **Кліщ ві́вчий.** Овечий клещ. Melophagus ovinus. Вх. Лем. 425.

Кліща́к, ка́, *м.* Насек. Уховертка, Formicula. Вх. Пч. I. 6.

Кліщі́, щів, *мн.* 1) Щипцы, клещи. *Коли не коваль, то й кліщів не погань.* Ном. 2) Деревянный овал у хомута. Вас. 159. *Там такий кінь, що колінцями кліщі достає.* 3) Клешни (у рака). Ум. **Кли́щики.**

Кло, кла, *с.* 1) Ребро, грань, гребень предмета. *Доги* (=клепки) *клом—боками щільно приставали до себе.* Шух. I. 249. 2) Клык (свиной). Более употр. во мн. ч. **кла.** Желех. Вх. Лем. 425. 3) Росток. *Цибуля пущат кла.* Вх. Лем. 425.

Клобу́к, ка́, *м.* Клобук. *Надів клобук, взяв патерицю.* Шевч.

Клобука́рь, ря́, *м.* Войлочник. Желех.

Клобуча́ний, а, е. Войлочный. Желех.

Клобучи́на, ни, *ж.* Войлок. Желех.

Клобу́чити, чу, чиш, *гл.* Делать войлок. Желех.

Клобу́чі, *мн.* Валенки. Желех.

Кловáк, ка́, *м.* Клык. *У кнура кловаки які гострі.*

***Клóвня, ні,** *ж.* Небольшой рыболовный снаряд. Л. Укр.

***Клóкати, каю, єш,** *гл.*=1) **Квокта́ти.** Екат. г. Сл. Яворн. 2) Щелкать языком. *Вона клокнула язиком і лукаво прищурила око.* С. Васильч. 42.

Клокíчка, ки, *ж.* 1) Деревянный колокольчик, вешаемый скоту на шею.

Ковель. 2) Раст. Staphylea pinnata L. ЗЮЗО. I. 137. 3) **Клокі́чки.** У гуцульских женщин: монисто, сделанное из нанизанных круглых зерен этого растения. Шух. I. 130.

Клоку́ша, ші, *ж.* Дощечка, обделанная в виде ложки, употребляемая при ловле сома: от удара ею по воде получается звук, подобный кваканью лягушки, что приманывает сома. Браун. 30.

Клони́ти, ню́, ниш, *гл.* 1) Клонить, наклонять. *Клонить і в дощ, і в погоду зелені віти додолу.* К. ЧР. *Лежу собі та й думаю, а сон мене так і клонить.* МВ. I. 111. *Ой сон, мати, ой сон, мати, сон головоньку клонить.* Мет. 88. 2) **Клони́ти го́лову.** Кланяться. *І не прохались, бо такий невірний був, немилосердний, що дурно й голову було клонити.* МВ. I. 46.

Клони́тися, ню́ся, нишся, *гл.* Кланяться. *На сіделечку козаченько низенько клониться.* Нп. *Богу ся молим, а всім ся кланим.* Гол. *Чи кому клониться, чи кого прохать?* Полт. г.

Клопи́тися, плюся, пишся, *гл.* Ссориться. Вх. Лем. 425.

Кло́піт, поту, *м.* Забота, хлопоты; безпокойство. *Не мала баба клопоту, та купила порося.* Ном. № 10058. *З клопоту голова болить.* Ном. № 10038. *І хазяйка з неї добра, роботяща. Як діїшла вона літ своїх, то я без клопоту хліба їла.* МВ. II. 19. **От мені (вели́кий) кло́піт!** А мне какое дело? Ном. № 4987. ***Ха́тні кло́поти.** Домашние заботы. *Чіпці тепер не до того: його заклопотали хатні клопоти.* Мирн. ХРВ. II. 265. *Не звик я... хатніх клопотів слухати.* Мирн. I. 372.

Клопітни́й, а́, е́. 1) Заботливый. *Я їй довожу гарненько, беруся розсудливо... та шкода мого розуму клопітного.* МВ. II. 131. 2) О человеке: беспокойный, хлопотун, надоедливый. *Іван клопітний чоловік.* Донск. обл. 3) О деле: хлопотливый, беспокойный. *Зареклися, що сами з роду-віку у таке клопітне не вберемось.* МВ. III. 49.

Кло́піт'ко, *нар.* Безпокойно, хлопотно; хлопотливо.

Клопота́, ти́, *ж.*=**Кло́піт.** *Гроші не-великі, але клопота.* Камен. у. Ум. **Клопоточка.** *Та троє дітей покинула, а четверте в сповиточку та на мою клопоточку.* Чуб. V. 786.

Клопота́ти, почу́, чеш, *гл.* 1) Беспокоить, утруждать, надоедать. *Не тра стару клопотати: стара знає, кому дати.* Ном. № 2711. *Та чого тужиш, та чого плачеш, головоньку клопочеш?* Гол. I. 131. *Ще не час голівку молоденьку на господарстві клопотати,—нехай погуляє дівчиною.* МВ. I. 35. **Не клопочи́ мені голови́.** Не надоедай мне! Не приставай ко мне! 2) Озабочиваться о чем. *Клопочуть нянькою, так я й прийшла.*

Клопота́тися, чу́ся, чешся, *гл.* 1) Заботиться, хлопотать о чем. *А що хазяйствечком будеш клопотатись, того не бійся.* МВ. I. 36. *Повеселішала панночка, клопочеться своїм посагом.* МВ. (О. 1862. III. 50). *Усе мабуть про гетьманство клопочеться, так от і зозвав раду ще в Батурині.* К. ЧР. 208. 2) Тревожиться, беспокоиться. *Збула добро, клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі.* МВ. II. 7. *Уже і мати почали примічати та клопотатися.* МВ. I. 86 *Вона потім клопочеться... де, де ділося?* Г. Барв. 405. 3) Размышлять. *Про інші речі клопочеться він із старим Шрамом.* К. ЧР. 135.

Клопотія́, тії, *ж.*=**Клопота́.** Камен. у.

Клопотли́вий, а, е=**Клопітни́й.** *А тим часом, як в одній хаті весела молодість пісень співає, в другій хаті клопотлива старість раду радить.* Левиц. I. 175.

Кло́потни́й, а, е=**Клопітни́й.**

Кло́потно, *нар.*=**Кло́пітно.**

Клопотня́, ні, *ж.* Хлопоты. *Не думаючи прогнівити бога, перемішував слова молитви з хазяйською клопотнею.* Левиц. I. 246.

Клопото́чка, ки, *ж.* Ум. от **клопота́.**

Клопоту́н, на́, *м.* Хлопотун.

Клопоту́ха, хи, *ж.* Хлопотунья. *Як та бідна курка-клопотуха, що знайде зернятко да й те оддасть своїм курчаткам, так і я усе до останнього жупана пороздавав своїм діткам.* К. ЧР. 266.

Клоти́ти, клочу́, тиш, *гл.* = **Колоти́ти 1.** Мнж. 182.

***Клоті́чка, ки,** *ж.* Неприятность, беда. *Баба хвалилася, що біда навчила її також ворожити і вона знає, що Петрові падеться клотічка.—Аничка хотіла дізнатися докладніше про ту клотічку.* Черемш.

Клохті́ти, хчу́, ти́ш, *гл.* Сильно кипеть. Вх. Уг. 245.

Клоча́ник, ка, *м.* Кустарь плетельщик сетей. Так называются они в Лохвицком и смежных уу., потому что закупают на окрестных ярмарках **клоча́нку.** Вас. 187.

Клоча́нка, ки, *ж.* Пряжа из пакли, охлопьев, оческов. Вас. 187.

Клочкува́тий, а, е. Клоковатый, клочковатый. *Почав чухати... довгу клочкувату бороду.* Мир. ХРВ. 239.

Клоччя, чя, *с.* Пакля, охлопки. *Чоловік мій вдався вже геть то гнучкий, як батіг з клоччя.* Левиц. Пов. 336. **У йо́го в голові́ кло́ччя.** Он глуп. *Мені пароки забито киями, а в вас мабудь ізроду в голові клоччя.* К. ЧР. 283. Ум. **Клоччя́чко.** *У неї очіпок штопненький, тілько вже постарів, клоччячко видно.* Ном. № 8454. *Я думала, що нагаєчка з клоччячка, а вона, проклята, з протичка.* Чуб. V. 596.

Клоччяни́й, а́, е́. Из пакли.

Клуб, ба, *м.* 1) Клубок. *Побачила відьму, що клубом котилась.* Кв. I. 182. *Попід мостом трава ростом да й стелеться клубом.* Грин. III. 75. 2) *Мн.* Бедра (у скота). Рудч. Чп. 254.

Клуба́тий, а, е. С широкими бедрами. *Клубата коняка.*

Клубетува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Свиваться, свертываться (о черве). Вх. Лем. 425. См. **Клюба́читися.**

Клубо́к, бка́, *м.* Клубок. *По нитці й клубка можна найти.* Ном. № 7425. Ум. **Клубо́чок.** *Прийдеться ниточка до клубочка.* Ном. № 4092. *Мати божа панчішку плете, а вони перед нею золоті клубочки держать.* ЗОЮР. I. 305.

Клубота́тися, чу́ся, чешся, *гл.* Клубиться. *Дим почав клуботатися.* Мир. Пов. I. 114. *Вже нема, далеко, тілько пил слідом клубочеться.* МВ. I. 47.

Клубо́чок, чка, *м.* Ум. от **клубо́к.**

Клубу́к, ка́, *м.* Круглый, куполообразный навес над гончарной печью. Вас. 180.

***Клума́к, ка́,** *м.*=**Клу́нок.** *Забрав свої гнидники в клумак і ходу на домівку.* Пир. у., Конон. *Оце до вітряка клумак жита одніс, то будемо й з борошенцем.* С. Пальчик. Звен. у. Ефр. Ум. **Клумачо́к.** *Завдав я свого клумачка на плечі та й побрався шляхом-дорогою.* С. Пальчик. Ефр.

Клумакува́тий, а, е. Толковый. *Він чоловік клумакуватий—роскаже тобі, як, що і до чого.* Киевск. г.

Клу́мля, лі, *ж.* Рыболовный снаряд—сеть, напяленная на прутья, соединенные в виде трехгранной призмы. Радом. у.

Клу́нище, ща, *с.* Место, где стоит **клу́ня.** *А на той час Антін гній із клунища возив.* Г. Барв. 310.

Клу́нок, нка, *м.* Полмешка; котомка; узел. *Півдесяток сомини і клунок тарані.* Полт. г. *Одчинила вона скриню, виймала Василеві сорочки і вкладала в клунок.* Левиц. I. 37. *Зоставив він їй клунок з харчами.* Стор. МПр. 28. *Вийняв клунок з просом.* Под. и Харьк. г. Ум. **Клу́ночок.** *І внучатам із клуночка гостинці виймала.* Шевч. 112. *В'їхала в двір коняка, вступили богомольці з клуночками.* Левиц. I. 38.

Клу́нька, ки, *ж.* Ум. от **клу́ня.**

Клу́ня, ні, *ж.* Рига, гумно, овин, житница. *Мокрий апріль, а сухий май, то буде в клунях рай.* Ном. № 446. *Споглянь те на птаство небесне, що не сіють і не жнуть, а ні збірають у клуню.* Єв. Мт. VI. 26. Ум. **Клу́нька.** *Побачила наших воликів та клуньку повну збіжжя.* Г. Барв. 258.

Клус, са, *м.* Рысь. *Коні біжать клуса (клусом).* **Клу́сом їхати.** Ехать рысью. Желех.

Клусува́ти, су́ю, єш, *гл.* 1) Гнать рысью. *Клусує коня.* НВолын. у. *2) О лошади: бежать рысью. Желех.

Кльоб, ба, *м.* Пучек связанных после очистки от кострики пеньки или льна. Шух. I. 147.

Кльок, (ка́?), *м. Сьогодня врочище ярмарку* (=последний день), *сьогодня ж йому буде й кльок.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кльо́ка, ки, *ж.*=**Кво́чка.** *Когут топче курку, від чого вона зносить покладки, стає кльокою, яка кльоче.* Шух. I. 238.

Кльо́кати, кльо́чу, чиш, *гл.*=**Квокта́ти.** См. **Кльо́ка.** Шух. I. 238.

Кльо́мзати, заю, єш, *гл.*=**Цю́кати.** Лубен. у.

Кльон, ну, *м.* Проклятие. *То не огонь паше, то лице Мотрине; то не искри сиплються,—то її кльони й прокльони.* Мир. ХРВ. 34.

Кльоф, фа, *м.* Кирка (с клювом). Вх. Лем. 425.

Кльо́чити, чу, чиш, *гл.* О тетереве: токовать. *Ґотур на весну кльочит.* Вх. Зн. 25.

Кльо́чка, ки, *ж.* = **Кльо́ка.** Вх. Зн. 25.

Клю́ба, би, *ж.* 1) Выкопанное с корнем дерево, которое возят на **ґаля́рах.** Вх. Зн. 25. 2) Тиски. Вх. Зн. 25. Желех.

Клюба́ка, ки, *ж.*=**Ключ 3.** Вх. Уг. 245.

Клюба́читися, чуся, чишся, *гл.* 1) Извиваться. *Сліпец* (=anguis fragilis, медяница) *клюбачится.* Вх. Зн. 26. 2) Вз'ерошиваться. Вх. Зн. 26.

Клюва́к, ка́, *м.* 1) Клюв. Вх. Лем. 425. 2) Полукруглое большое долото для выдалбливания древесины внутри колоды. Вас. 151. 3) Поклеванный плод. *Огірки клюваки.* Харьк. у.

Клюва́ти, клюю́, е́ш, одн. в. **клю́нути, ну, неш,** *гл.* 1) Клевать, клюнуть. *Їдять шляхту, клюють очі.* Шевч. 174. *Списав спину, що й курці нігде клюнути.* Ном. № 4016. 2) Биться (о пульсе). *Вже жили не клюють.* Ном. № 8233.

Клюга́, ги́, *ж.* Металлический наконечник копья. *Чи не носить хто клюги в кишені?—Я ношу! У мене й ратища постругані...—І в мене клюга за халявою...—Не гаразд, братці, як пан із надвірніми наскочить. Колоти їх порано ще... Кете сюди, позасовуємо під сіно.—Люде достають із кишень і з-за халяв клюги списовії.* Кул. Колії («Хата». 25).

Клю́й-дерево, ва и **клюй-дуб, ба.** Дятел. ХС. VII. 419. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

I. Клюк! *меж.* 1) Выражает клевание. Мнж. 4. 2)=**Цюк.** *Сокиркою все клюк та клюк.* Грин. I. 225.

II. Клюк, ка́, *м.* Род деревянного крюка, колышек или деревянный гвоздь, загибающийся под прямым углом; употребляется при постройках для прикрепления жердей, на него запираются ворота и пр. Шух. I. 91, 87.

Клю́ка, ки, *ж.* 1) Палка с крючком, крюк. *Коли жиди Христа мучили, на роспятію гей роспинали, клюков за ребра гей розбивали.* Гол. II. 23. 2) **Клюки́ робити́=ключкува́ти.** Вх. Уг. 245.

Клю́кати, каю, єш, *гл.* 1) Клевать. *Якіл сів на дуба та й клюка.* Мнж. 4. 2) Биться (о пульсе). *Вже жили не клюкають.* Ном. № 8233. 3) Выпивать, пьянствовать. *Клюкнули вже з ранку добре.* К. ЧР.

Клю́ква, ви, *ж.*=**Ключи́на 2.** Вх. Зн. 26.

Клю́па, пи, *ж.* 1) Боек, пест в ножной ступе, толчее. Шух. I. 161, 162. 2) Обыкновенная ступа, толчея. Шух. I. 104.

Клю́пати, паю, єш, *гл.* 1) Стучать. Вх. Зн. 26. 2)=**Клю́кати 1.** *Жонва клюпає дзьобом в дерево.* Вх. Зн. 26.

Клюпа́ч, ча́, *м.* Рычаг, на котором ходит в ножной ступе боек. Шух. I. 161.

Клюса́к, ка́, *ж.* Кривой нож, резак. Вх. Зн. 26.

Клю́ска, ки, *ж.* Род кушанья: вареные кусочки теста с творогом и маслом. Хотин. у.

Клю́хта, ти, *ж.* Паяльная трубка (у трубочников). Вас. 149.

Клюца́к, ка́, *м.* = **Клюса́к.** Вх. Зн. 26.

Ключ, ча́, *м.* 1) Ключ для запирания и отпирания замка—металлический или деревянный. Kolb. I. 57. *Мати до церкви вихожає, срібними ключами хату замикає.* Нп. ***Сиді́ти під ключе́м.** Отбывать тюремное заключение. *Шостий раз уже сидів він під ключем і знав усю арештантську практику.* Франко. «В поті ч.» 269. 2) Брусок, вделанный в ось **колішні́** (плуга), посредством которого к **колішні́** прикреп-

ляется дышло. Чуб. VII. 399. 3) Шест с крючком для опускания в колодезь и вытягивания ведра. *Чи це ж тая криниченька і ключ і відро?* Чуб. V. 203 4) Снаряд для ношения сена, то-же, что и **цапа́р,** но с четырьмя **нарі́жниками**—палками, придавливающими сено под **роско́пом.** Шух. I. 171. 5) У гуцульских пастухов в **полони́нах;** столб, к которому прикреплен прибор, подобный половине ярма,—в него запирается шея теленка, пока пастух доит корову. Шух. I. 194. 6) Тупой струг, при помощи которого мнут и растирают овчину,—деревянный (Вас. 153) или железный. Последний у гуцулов состоит из следующих частей: деревянная **коло́дка** (рукоятка), к ней под углом прикреплен самый **ключ,** имеющий вид плоского крюка, более острого с наружного ребра, **ві́стря** (внутреннее, более тупое, наз. **ти́ле**); от **коло́дки** вниз идет железный **прут,** оканчивающийся **ла́нцем** (короткой цепью), имеющим на конце **стре́ме,** в которое работающий вкладывает ногу в то время, когда правой рукой держит **коло́дку,** а левую имеет на коже, лежащей под **ключе́м.** Шух. I. 253. 7) Стая птиц, летящих друг за другом, составляя фигуру, подобную острому углу, одна сторона которого короче другой. *А журавлі летять собі додому ключами.* Шевч. *Гусей... цілий ключ.* Сим. 218. 8) В весенних играх: ряд девушек, стоящих одна за другою и взявшихся за талии; так же называется и одна весенняя игра. КС. 1887. VI. 483. Мил. 52. 9) Несколько деревень или хуторов, составляющих одну общину или одно имение. 10) **Кипі́ти у ключ.** Кипеть волнуясь. *Уже окріп у ключ кипить.* Г Барв. 502. *Закипіли казани у ключ.* Рудч. Ск. II. 59. *Засичав окріп у печі, збігаючи ключем на черінь.* Мир. ХРВ. 171. Ум. **Клю́ченько, клю́чик.** *Золотії ключеньки в коморі.* Нп. *Золотий ключик до кожних дверей придасться.* Ном. № 7393.

Клю́ча, чи, *ж.* 1) Деревянный крюк. См. **Клю́чка 2.** Шух. I. 109. 2) В песне о Свирговском, очевидно, кем-то испорченной поправками, неправильно употреблено вм. **ключ**—стая птиц: *воронів ключа набігала.* См. Макс. (1834), 71. АД. I. 161.

Ключа́рь, ря́, *м.* Ключник, ключарь. *Не було нікого коло неї, тільки старий недужий ключарь панський сидів у хаті.* МВ. **Усе одкрите в нас тюремним ключарам.* Л. Укр.

Клю́ченько, ка, *м.* Ум. от **ключ.**

Клю́чечка, ки, *ж.* Ум. от **клю́чка.**

Клю́чик, ка, *м.* Ум. от **ключ.** 1) См **Ключ.** 2) *Мн.* Раст. Primula veris. Вх. Пч. I. 12.

Ключи́на, ни, *ж.* 1) Жердь. *У нас так гарно колиску вішають: парубки ключин чотирі вирубають, ужівками зв'яжуть та батогів два, та на батоги прив'яжуть дошку та й гойдаються.* Г. Барв. 64. **А невже немає і ключини—досягнуть у тому колодязі води?* Мирн. Ркп. 2) Жердь, которой прикрепляется солома на крыше, *переметина. *Ой загув, загув сизий голубочок, сидя на ключині.* Мет. 24.

Ключи́ння, ня, *с. соб.* Жерди, связанные по две под углом и лежащие по обе стороны соломенной крыши, *перемет. Могил. у.

Ключи́ця, ці, *ж.*=**Ключи́на 2.**

Ключівни́к, ка́, *м.* У кожевников: веревка на крюке, вбитом в потолок, служащая для подвешивания кожи. Шух. I. 253.

Клю́чка, ки, *ж.* 1) Крюк. *Зігнувсь як ключка.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 2) Деревянный крюк, употребляемый для подвешивания чего-либо, напр., детской люльки, ведра (две **клю́чки** висят на веревках на каждом конце коромысла) и пр. Чуб. VII. 384. Гол. Од. 61. 3) Деревянный крюк в виде острого угла, с длинной рукоятью, употребляемый для вытаскивания чего-либо, напр., *ключкою смичуть сіно з стогу;* а рыболовы галицкого Покутья **клю́чкою** вытаскивают из воды поставленные для ловли рыбы **вентері, верші.** Kolb. I. 73. **Принеси-но ключку та соломи насмикаємо.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 4)=**Кілок 4.** *На ключку почепила рушник.* Константиногр. у. 5) Крючек для вязания рукавиц из шерсти. Гол. Од. 69. 6) Крючек для протягивания нитей

сквозь **начи́ння** и **блят** (у ткачей). Константиногр. у. 7) Род деревянного крючка у колесника, которым прихватывается ступица с одной стороны и сверху, когда в ней пробивают отверстия для спиц. Сумск. у. 8) У гребенщика: деревянный крючек с подвязанною веревочкою подножкою или педалью для прижимания палки с нарезками, придерживающей при работе пластинку рога. Вас. 164. 9) Зубец. *Хотіли витягти кошкою відро, та ключки поломані.* Крим. 10) Петля, образованная ниткою, снурком, веревкой. Шух. I. 151. Гол. Од. 21, 23. 11) Росток. **Ключки пуска́ти.** Прорастать (о семени). 12) Переносно. Хитрость, зацепка; придирка. Каменец. у. Желех. **Ключки собі́ шука́ти.** Искать предлога. **Ключку заки́нути.** Намекнуть. 13) Род детской игры. Ном. № 12577. Ум. **Ключечка.**

Ключкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* 1) О зайце: метать петли, умышленно запутывать дорогу, убегая, чтобы сбить гонящихся за зверем собак. Желех. 2) Делать увертки, увертываться. Желех.

Ключник, ка, *м.* Ключник.

Ключниця, ці, *ж.* Ключница.

Ключува́ти, чу́ю, єш, *гл.* У овчинников и кожевников: мять кожу при помощи **ключа́.** См. **Ключ 6.** Шух. I. 254.

Клю́шник, ка, *м.* 1) = **Клю́чник.** *Правда, добродію мій любий, каже старий клюшник.* К. ЧР. 6. *Лях-Бутурлак клюшник галерський.* АД. I. 210. 2) В цехе: помощник цехмистра. 3) В рыболовной артели: хранитель одного из двух ключей от денежного сундука (на Азовском море).

Клю́шниця, ці, *м.* = **Клю́чниця.** *Ракша—клюшниця од вирію.* Ном. № 14029. *У нас невістка не робітниця, нашому добру не кукібниця, і нашим коморам не клюшниця.* Чуб.

***Кляво,** *нар.* 1) Хорошо. 2) Зорко. *Тільки треба кляво шпонувати, бо в кукурузі може кимати жолоб, то щоб вас не заскочив.* Франко.

Кляк, ка, *м.* 1) Залом на дереве, камыше, стеблях хлеба, делаемый обыкновенно с целью обозначить нужное; зарубка на дереве с той-же целью. 2) Межевой знак, состоящий в обозначенном чем-либо (обыкновенно—зарубами, а иногда просто заломом) дереве или граничном столбе. К. ЧР. 424. *Оборе плугом, обнесе копцями, ровом обкопає, або огряничить кляками* (землю). К. ЧР. 199. 3) Во внешнем колесе водяной мельницы каждый из двух деревянных кругов, ограничивающих колесо и связывающих **лопа́тки.** Черниг. у. 4) Ледяная сосулька. 5) Род детской игры. Ив. 22.

Кляка́ти, ка́ю, єш, с. в. **кля́кнути, кну, неш,** *гл.* Становиться, стать на колени. *Ой як дівча ся улякло, на коліни пред ним клякло.* Гол. I. 237. *Клякни, клякни, жено моя, буде свята головка твоя.* Гол. I. 172.

Кляковий, а́, е́. Кляко́ве де́рево. Дерево, отмеченное знаком для обозначения места межи. См. **Кляк, клячи́ти.** Левч. 48.

***Кля́мар, ру,** *м.* Скрепа. *В тій колоді забито такий клямар,—і цей дручок, що з його буде обід, закладається в той клямар одним боком.* Крим.

Кля́мати, маю, єш, *гл.* 1) Стучать щеколдой. 2) Чавкать. *Клямаєш як свиня.* НВолын. у.

Кля́мба, би, *ж.*=**Кля́мбра 2.** Угор.

Кля́мбра, ри, *ж.* 1) Род скрепы или деревянных тисков, употребляющихся для удержания вместе сколачиваемых досок. *Перш треба у клямбри взяти, а потім вже шпуги заганяти.* Подольск. г. 2) Скоба, скрепа железная. Угор.

Кля́мка, ки, *ж.* Щеколда. *Коли чує,—хтось лапає біля клямки; відчинив двері.* Стор. **Кля́мка запа́ла.** Дело кончено, поздно уж. Ном. № 1840, 1841. ***Трима́тися кля́мки.** Быть заодно, в спайке, в союзе с к.-н. *Переконався, що крім Искри й Кочубея та ще може декого, що тримався їх клямки, всі були огорчені московською господаркою на Україні.* Лепк. Ум. **Кля́мочка.** *Вона зараз притягне залізну клямочку з гвіздочком.* Ком. II. 67.

Кля́мра, ри, *ж.*=**Кля́мбра 1.** Шух. I. 88.

Кля́ння, ня, *с.* Брань. Вх. Лем. 425.

Кля́нути, ну, неш, *гл.* Хлынуть. *А кров так і клянула з його.* Звенигор. у. Слов. Д. Эварн. См. **Хля́нути.**

Кля́па, пи, *ж.* Старая корова. Вх. Лем. 425.

Кля́скати, каю, єш, одн. в. **кля́снути, сну, неш,** *гл.* 1) Хлопать, хлопнуть. *Біс перістий свиснув, кляснув.* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 106). 2)—**язико́м.** Щелкать, щелкнуть языком. Вх. Лем. 425.

Клясти́, кляну́ (клену́), не́ш, *гл.* 1) Проклинать. *Не співає чорноброва, кляне свою долю.* Шевч. 69. *Любіть ворогів ваших, благословляйте, хто клене вас.* Єв. М. V. 44. 2) Поносить, ругать. *Хоч і діжу з тістом оддай, то ще буде клясти, що важко нести.* Ном. № 4831.

***Клясти́ся, ну́ся, не́шся,** *гл.* Клясться, божиться. *«Клянусь тобі богом, що більше не буду!»—і клянеться й присягається злодій.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Кля́тий, а, е. 1) Проклятый. *Нехай кляті бенкетують.* Шевч. 53. *Жидюга... лічить гроші коло ліжка, клятий.* Шевч. 135. 2) Переносно: упорный, упрямый. *3) Злой, злобный. *Мухи в Спасівку дуже кляті, кусливі.* Крим. *Є всякі відьми: і добрі, і кляті.* Крим.

***Клято́ваний, а, е.** Проклятый, гнусный, злобный. *Клятований хлопець.* Крим. *Всі цигани дуже клятовані.* Крим.

Кляття́, тя́, *с.* Проклятие. *Ой згадай про мене, здійми кляття з мене, горлице сивенькая.* Гатц.

Клятьба́, бо́, *ж.* 1) Проклятие. *Слухайте, панове-молодці, як то жіноцька клятьба дурно йде.* ЗОЮР. I. 217. 2) Заклятие. *Як німа клятьба, то візьмеш скарб, а то, кажуть, ні.* Канев. у. *3) Клятва, зарок. *Дали один перед другим клятьбу таку, що як я порушу цю клятьбу, то хай мені оберне назад в'язи.* Крим. *4) Заповедное завещание. *Як помірав, то написав він клятьбу, щоб хату його не продавали, а зробили в ній школу.* Крим.

Кляч, ча́, *м.* Каждая из двух палок на концах рыболовной сети **(го́нишної се́тки),** невода; к **клячу́** привязан канат, за который вытягивается сеть. Браун. 12. *Біля кляча на сподах камінь, щоб сторч кляч ішов.* Азовск. побережье.

Кляча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Стоять на коленях. 2) Делать род плетня в лесу, подрубив тонкие деревья, наклонив и перепутав их между собою. Чигир. у.

Клячи́ти, чу, чиш, *гл.* Заламывать стебли растений для обозначения чего-либо; вообще делать **кляк** (см. **Кляк 1** и **2**). *Клячать комиш: охвативши в оберемок стоячого на пні комишу і стиснувши його кріпко руками, переломлють: комиш... покаже признаку.* О. 1862. II. Кух. 65.

Кляч(ш)ни́к, ка́, *м.*=**Кляч.** Вас. 186.

Кля́штор, ра, *м.* Католический монастырь. *Будувать кляштори і костьоли.* Стор. МПр. 45.

Кметиня, ні, *ж.*=**Кмети́ця.** *В рям'я б одяглася я, наче та кметиня.* Щог. Вор. 36.

Кме́ти́ти, кмечу́, ти́ш, *гл.* Смекать, понимать; замечать, примечать. *Уже дитина кметить.* НВолын. у.

Кметиця, ці, *ж.* Крестьянка, жена крестьянина. *Коб мі бог дав такі косоньки, годна ж бим бути за кмітським сином, за кмітським сином кметицьов бути.* Гол. IV. 77.

Кметли́вий, а, е. Понятливый.

Кме́тський, а, е. Крестьянский, принадлежащий **кме́теві.** *За кмітським сином кметицьов бути.* Гол. IV. 77.

Кметува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Думать, раздумывать. 2) Соображать, понимать, разбираться в чем. *Так чоловік кметував, поглядаючи.* Св. Л. 160. **Я кметую що-до саду.* Хот. Нік.

Кметь, тя, *м.* 1) Крестьянин, хлебопашец. *Два кметі, пан третій.* Ном. № 1175. 2) Сметливый человек, находчивый, хитрец. Подольск. г.

***Кмі́та, ти,** *м.* Наблюдатель. Н.-Лев.

Кмі́ти́ти, кмі́тливий, кмітува́ти = **Кмети́ти, кме́тливий, кметува́ти.** *Кмітливий хлопець, то й швидко навчиться.* Канев. у.

Кнап, па, *м.* Ткач. Вх. Лем. 425.

Кни́га, ги, *ж.* 1) Книга. *Листоньки пише, книги читає.* Чуб. III. 306. *Ой хто б мої слова списав у книгу.* К. Іов. 42. 2) Том, часть сочинения. 3) Чайка (птица). Волын. г. Ум. **Кни́жечка,**

кни́жка, *книгу́ся. *Зроблю маленьку книжечку.* Шевч. 376. *Письменному — книжка в руки.* Ном. № 6016. *Троянське плем'я все засіло коло книжок та аж потіло і по латинському гуло.* Котл. Ен. IV. 21.

Книга́рня, ні, *ж.* Книжный магазин.

Книга́рський, а, е. Книгопродавческий.

Книга́рь, ря́, *м.* Книжный торговец, книгопродавец. *За поміччу ш. п. Кожанчикова, що не тільки яко книгарь, але яко правдивий... приятель покійників прийнявся за сю справу, друкується тепер усе.* Передмова до Кобз. Шевч. 1867.

Книгогри́з, за, *м.* Презрительно: книжник, вечно возящийся с книгами, *книгоед. *Ти написав томів із сотню, книгогризе.* К. Дз. 52. **Прийми й мене, старого книгогриза, до гурту инших книжних робаків.* П. Стеб.

Книгозбі́р, збо́ру, *м.* Библиотека. *В книгозборі батька Тараса.* Ном. II.

***Книгозбі́рня, ні,** *ж.* Библиотека. Киев.

Кни́жечка, ки, *ж.* Ум. от **кни́га.**

Кни́жка, ки, *ж.* 1) Ум. от **кни́га.** *2) Третий желудок у рогатого скота. Сл. Яворн.

Книжко́вий, а, е. Книжный. *Залюбовський прислав власного збору приказки: 127 книжкових і 585 записаних в Катеринославщині.* Ном. I.

Кни́жник, ка, *м.* Книжник, любитель книг; большой грамотей. Одно из пожеланий на крестинах новорожденному: *Щоб був великий книжник!* Мил. 27. *З мене не великий книжник.* О. 1862. VIII. 9.

Кни́жницький, а, е. Книжничий. *Тепер займаймо книжницьку голоту* (бурсаків), *що висипала з Брацтва в личаках.* К. ПС. 69.

Кни́жній, я, є. 1) Книжный. *Вибачайте, люде добрі, що козацьку славу так навманя росказую без книжньої справи.* Шевч. 206. *2) **Кни́жній чоловік.** Ученый, образованный человек. *О то чоловік дуже книжній: він вам за всякі землі роскаже й усі закони знає.* Пир. у., Конон.

Книп, па, *м.* 1)=**Ґнип.** 2) Неотеса, мужик. *Там ходило два: подивиться— книпи, а як загра!* Лебед. у.

Кни́пець, пця, *м.*=**Ґнипе́ць.**

***Кни́пити, плю, пиш,** *гл.* Нервничать. Под. г.

***Кни́поть, пти,** *м.* Неотеса. *Чортів книпоть.* Екатер. г. Сл. Яворн.

Книш, ша́, *м.* 1) Род хлеба с завернутыми внутрь краями и смазанного свиным салом или конопляным маслом. Чуб. VII. 444. *Повна піч паляниць, посередині книш.* Ном. У гуцулов в **книш** кладется смесь из вареного картофеля, овечьего сыру, смешанного с петрушкою, чесноком и пр., а сверху маслю или солонина. Шух. I. 143. 2) Пренебрежительное прозвище священников, дьячков *и учеников духовной школы. Умань. *Книш лапал лики.* Св. Люб. 223. 3) Камковый верх меховой шапки галицкого мещанина, выдающийся над опушкой в форме **книша́.** Гол. Од. 18. 4) *Мн.* Род вышивок на рубахе. Чуб. VII. 427. *5) Прозвище малорослого человека. Пир. у., Конон. *6) Один из сортов яблок. Е. Чик. **Ум. Кни́шик.**

***Книшоха́п, па,** *м.* Взяточник (преимуществ. в духовном быту). Екат. г. Сл. Яворн.

***Книшува́тий, а, е.** Похожий на **книш.** Екат. г. Сл. Яворн.

Кно́рос, са, *м.* Кабаний самец, не кладеный. Шух. I. 212.

Кнур, ра́, *м.* Боров. *Кнур у берлозі.* К. ЧР. 372.

Кнурова́тий, а, е. Похожий на борова.

Кнурови́на, ни, *ж.* Мясо борова.

Кнуря́чий, а, е. Принадлежащий, свойственный борову. *Волосся жорстке, як кнуряча щетина.* Стор. МПр. 129.

Кнюх, ха, *м.* Увалень, неповоротливый человек.

Кнюха́тий, а, е. Брюхастый. Борз. у.

Княги́нечка, ки и **княги́нька, ки,** *ж.* Ум. от **княги́ня.**

Княги́ня, ні, *ж.* 1) Княгиня, жена князя. *У його жінка княигня, з Волині ляшка.* К. ЧР. 46. 2) Новобрачная. *Ой вийди, мати, огляди, що тобі бояре привезли: привезли скриню й перину і молодую княгиню.* Нп. *Ні, молода княгине,*

не піду я до тебе на весілля. МВ. І. 42. 3) Род весеннего хоровода с песнями. Грин. III. 114. Ум. **Княги́нечка, княги́нька, княже́йка.** *Засватав собі княгинечку.* Нп. *Жінка княгинька, а хата неметена.* Ном. № 9118. *Яворові сінці, тесові стільці, а на тих стільцях красна княжейка.* АД. І. 45.

Княгі́вна, ни, *ж.* Вместо общераспространенного **князі́вна** встречено у Стороженка: *Ольгерда Гедеминовича, народженного од тверської княгівни Уляни.* Стор. МПр. 62.

Княгня́, ня́ти, *с.*=**Княжя́.** *А в танці ходить княгня Іванко, на головойці сокола носить, в правій ручейці коничка водить.* АД. І. 36.

Княжа́(я́), жа́(я́)ти, *с.* Молодой князь; сын князя. *То в тій галері Алкан-паша, трапезонськеє княжя.* АД. І. 208. *В ридвані сидів князь із княжам.* К. ЧР. 212.

Княже́вський, а, е. Княжеский. *Княжевські челядниці вештались по містечках, селах і хуторах.* Стор. МПр. 65.

Княже́йка, ки, *ж.* Ум. от **княги́ня.**

Княжене́цтво, ва, *с.* Достоинство князя. К. ЦН. 280.

Кня́женецький, а, е. Княжеский. *Княженецькі замки.* К. ЧР. 220.

Кня́жество, ва, *с.* Княжество. *Було в якомусь княжестві три княжецькі дочки.* Рудч. Ск. II. 89.

Княже́цький, а, е. 1)=**Княженецький.** *Було в якомусь княжестві три княжецькі дочки.* Рудч. Ск. II. 89. 2) Относящийся к новобрачным. *Вже й коровай спекли, княжецький калач на столі.* О. 1862. VIII. 24.

Кня́жий, а, е. Княжеский. *Лютує голод в Україні, лютує в княжому селі, скирти вже княжі погнили.* Шевч. 332.

Княжи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* 1) Княжить. 2) Быть женихом или невестою. *Буду ж бо я в суботу княжити, будуть мені бояри служити.* Рк. Макс. *Устань, Марусенько, не княжи, відсунь кватирочку, погляди, чи всі бояри на дворі.* Рк. Макс.

Княжна́, ни́, *ж.* Княжна. *І княжні своїй маленькій сорочечки шила.* Шевч. 328.

***Князе́нко, ка,** *м.* Сын князя. Сл. Яворн.

Кня́зик, ка, *м.* Ум. от **князь.**

Кня́зів, зева, зеве. Принадлежащий князю. *Князева перва жінка.* Рудч. Ск. II. 93.

Князі́вна, ни, *ж.* Княжна. *Кирило, вбивши змія, визволив князівну і оддав князю.* ЗОЮР. II. 30. *Чи воно яка князівна, чи королівна?* Рудч. Ск. II. 46.

Князі́вство, ва, *с.* Княжество.

Князі́вський, а, е=**Княженецький.** *Ми роду князівського.* Мил. 96.

Князь, зя, *м.* 1) Князь (государь или особа княжеского титула). *Тогді то у городі Лебедині царі і князі великим всі дивом дивували.* Макс. *Стереглись вони, проходячи побіля замку князя Вишневецького.* Стор. МПр. 61. 2) Новобрачный, жених. *Слухайте, бояре, що князь бреше.* Ном. № 12778. *Молодії князя зараз будуть* (=молодий з молодою). МУЕ. III. 128. Ум. **Кня́зик, князьо́к.** *Мій орлику, мій князику!* Г. Барв. 495. *На білому острові живе собі... якийсь князьок.* Рудч. Ск. II. 93. Ув. **Князю́ка.** К. ЦН. 223.

Князьки́й, а́, е́. 1)=**Княже́цький 1.** *Обернемо в хліви князькі чертоги.* К. ЦН. 241. 2)=**Княже́цький 2. Підхо́дити під князьки́й вене́ць.** Венчаться. **Щоб ти під князьки́й вене́ць не підійшла́!** Желаю тебе остаться в девках! К. ЦН. 201.

Князьо́к, зька́, *м.* Ум. от **князь.**

Кня́зьство, ва, *с.*=**Князі́вство.**

Князьськи́й, а́, е́=**Князьки́й.** *Всякому роскаже, що вона князьська дочка.* МВ. II. 32.

Князюва́ння, ня, *с.* Княжение.

Князюва́ти, зю́ю, єш, *гл.* 1) Княжить, быть князем. *Але то ще за Батия, як князювали колись князі.* Василь. у. *Не перестане, мабуть, князь... князювати.* К. Бай. 39.

Князю́ка, ки, *м.* Ув. от **князь.**

Ко. Неотделимая частица, употребляющаяся при повелит. наклонении, подобная русскому ка. *Ходи-ко, дай-ко!* Вх. Зн. 26.

Коб и **коби́,** *сз.* 1) Если-бы, когда-бы. *Коб хліб та одежа, то їв би лежа.* Ном. *Ой коби я зозуленька, щоб я*

крильця мала, я ж би тую Україну кругом облітала. Чуб. V. 5. 2) Как. *Сухий марець, мокрий май,—буде жито коби гай.* Ном. № 446. 3) Как-бы. *Пливе човен... коби не схитнувся.* Гол. III. 299. 4) Пусть, лишь-бы. *Легіні, коби здорові, не конче і журяться про це.* Федьк. *Коби зуби, то хліб буде.* Посл.

Ко́ба, би, *ж.* 1) Капюшон в верхней одежде **(в опанчі́, кобеняку́).** Мирг. у. Слов. Д. Эварн. *Здорові! привітався він, скидаючи разом з кобою й шапку.* Мир. Пов. I. 115. 2) Рыба: Golio fluviatilis. Вх. Лем. 425. *Ум. **Ко́бка.** Пир. у., Кон.

Кобе́ля, лі, *ж.* 1) Корзина. Вх. Зн. 26. *Постав, мати, кобелю, де я мала постелю.* Гол. 2) Сумка, котомка. *Набірають калачів-гусочок в кобелі (торбинки) скільки спроможуть.* О. 1862. IV. 30. 3) Рыболовный снаряд, похожий на **сак.** Чигирин. у.

Кобени́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Ругать, поносить. *Кричав буцім то навіжений і кобенив народ хрещений, як водиться в шинках у нас.* Котл. Ен.

Ко́бень, ня, *м.* Капюшон у бурки. *Надів даху... ззаду кобень так і грає.* ЗОЮР. I. 175.

Кобеня́к, ка́, *м.* Суконная длинная верхняя одежда с капюшоном. Чуб. VII. 422. *Чоловік в чорному кобеняку і татарській кучмі.* Стор. МПр. 107. *Під'їжає якийсь чоловік до куріня, — кобеняком нап'явся, у простій одежині.* Рудч. Ск. II. 206.

Кобе́р, бра́, *м.* Ковер. Левч. 58. Ум. **Кобе́рець.** *Постелю я коберець.* Нп.

Ко́бець, бця, *м.* = **Кі́бець.** *Страхопуда гріх драти, бо він за курами тягне—кобця б'є.* Чуб. I. 60.

Ко́бза, зи, *ж.* 1) Струнный музыкальный инструмент. *Сидить на могилі козак старесенький, у кобзу грає-виграває, голосно співає.* Мет. 443. *Він усюди вештається та на кобзі грає.* Шевч. 7. *На речах—як на кобзі.* Ном. № 2989. 2) Рыболовный снаряд из тонких прутьев. Сим. 148. Ум. **Ко́бзонька, ко́бзочка.** *В кобзоньку грає, гарно співає.* Грин. III. 21.

***Ко́бзалка, ко́бзати** и т. д. см. **Ко́взалка, ко́взати** и т. д. *Ходім, хлопці, на кобзалку. Е, тут погано кобзатися: на річці краще.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Кобзарі́в, ре́ва, ве. Принадлежащий кобзарю. *Шанували пам'ять кобзареву.* О. 1861. III. 25.

Кобза́рство, ва, *с., соб.* Кобзари. К. Кр. 112.

Кобза́рь, ря́, *м.* 1) Певец, аккомпанирующий себе на кобзе. *Кобзарі швендяють поміж людьми, грають на кобзах, на бандурах да співають усяких пісень.* К. ЧР. 259. *І про неї добрим людям кобзарі співають.* Шевч. 2) Поэт. *Кобзарю! не дивись ні на хвалу темноти, ні на письменницьку огуду за пісні.* Куліш.

Кобза́рський, а, е. Принадлежащий кобзарю.

Кобзарюва́ння, ня, *с.* Бытие **кобзаре́м.** Желех.

Кобзарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Быть **кобзаре́м.** Желех.

Кобзи́на, ни, *ж.* = **Ко́бза.** *Узяв кобзину в руки та й зачав співати.* Федьк. Поез. I. 4. *Ой далеко чути козака Ворла, що іде з кобзиною.* Гол. I. 272.

Ко́бзонька, ки, *ж.* Ум. от **ко́бза.**

Кобзу́ра, ри, *ж.* Ув. от **ко́бза.** *Глянь, Орфію, глянь із неба, дай кобзури мні своєй.* Котл. Ен.

Коби́. См. **Коб.**

Коби́ла, ли, *ж.* 1) Кобыла. *Норовиста як кобила.* Ном. № 2672. *Старій кобилі не брикаться, сивій бабі не цілуваться.* Ном. № 8888. 2) Скамья на высоких ножках, употребляемая при мазанье стен и потолков. 3) Скамья или подмостки, на которых наказывают кнутами преступников. 4) Бревно, на котором кожевники развешивают кожу для выработки и для сушки. Вас. 157. 5) У горшечников: круглый или кубический ком глины, весом от 8 до 30 пудов, составленный из слепленных вместе отдельных шаров мокрой глины. Вас. 178. 6) Название шестерки треф при игре в **ци́гана.** КС. 1887. VI. 466. *7) Род забавы на святках. Харьк. г., Черном. *8) Астраханская селедка. Киев. г. Ум. **Коби́лка.**

Коби́лина, ни, *ж.* Конина, кобылье мясо. *Ікавко-ікавко, де була?—У Киї-*

ві.—Що їла?—Кобилину. — Де діла?—Покинула. Ном. № 13390.

Кобили́нець, нця, *м.* Конский помет. Вх. Уг. 245.

Кобили́ця, ці, *ж.* 1) Кобыла. *Він нанявся в єї... три кобилиці пасти.* Рудч. Ск. I. 87. 2) Козлы, подпорки, подмостки. 3) Столбик на дорожках и мостиках с вертящимся крестом. 4) Отрубок дерева, на который натягивается кожа для очистки от мездры. Сумск. у. 5) Часть ветряной мельницы: балка, в которую упирается веретено шестерни верхним концом. Есть еще и **кобили́ця ни́жня** (Залюбовск.). 6) *Мн.* Перила. Лохвиц. и Гадяч. у. 7) Насек.: род полевых кузнечиков. Шух. I. 23. *8) Эшафот. *Ой бачу ж я шибеницю, ще й мальовану кобилицю.* Новц. *9) Род детской игрушки.

Коби́лка, ки, *ж.* 1) Ум. от **кобила.** *Тарадайка торкоче, кобилка бігти не хоче.* Ном. № 11439. 2) У гребенщиков: инструмент для нарезки зубьев гребня. Вас. 164. 3) Ручка весла (гребки), перпендикулярная к **ло́паті** (на днепровских лодках, дубах). Мнж. 179. 4) Часть **лу́ка,** употребляемого шерстобитами. См. **Лук.** Черниг. у. 5) Подставка для струн у скрипки, бандуры. КС. 1882. VIII. 282. 6) Грудная кость у птиц (cicada). 7) Палка, употребляемая в детских играх **дідо́к і ма́тка.** Ив. 25, 29. 8) Часть **начи́ння.** См. **Начи́ння 3.** Шух. I. 256. МУЕ. III. 18. 9) Насек. Aphrophora. Вх. Пч. I. 5. *10) Петля для крючка. Нік.

***Кобильни́ці, ць,** *ж., мн.* 1) Перила. 2) Деревянные козлы. Полт. г. Сл. Яворн.

***Кобили́ця, ці,** *ж.* Липовая доска для вытягивания на ней кожи; полукруглый кусок дерева, на котором разбивают кожу. Сл. Яворн.

Кобильо́ха, хи, *ж.* = **Кобиля́рка.** Вх. Лем. 425.

Кобильчи́на, ни, *ж.* Плоховатая кобыла.

Кобиля́, ля́ти, *с.* Жеребенок женского пола. Вх. Лем. 425.

Кобиля́нка, ки, *ж.* 1)=**Кобиля́рка.** Вх. Уг. 245. 2)=**Кобили́нець.** Вх. Лем. 426.

Кобиля́рка, ки, *ж.* Порода больших круглых слив. Вх. Лем. 426.

Кобили́лячий, а, е. Кобылий. *Вештаюсь, як кобиляча голова. Кобиляча голова дурніша за курячу.* Ном. № 10234.

***Ко́бка, ки,** *ж.* 1) Ум. от **Ко́ба 1.** 2) Кожаный мешок. Мартинович. Укр. зап.

Ко́бло, ла, *с.* Куст камыша, возвышающийся над окружающим; обыкновенно это кусок оторванного во время половодья пловучого камыша, где-нибудь снова остановившегося. Днестр.

Кова́дло, ла, *с.* Наковальня. Вас. 148. *Вліз між молот і ковадло.* Ном. № 1817. *Казав положити їх на ковадло і ну дути молотами.* Чуб. I. 155.

Кова́лдо, да, *с.* Молот для передвижения шпал. Борз. у.

Ковале́нко, ка, *м.* 1) Сын кузнеца. *Ой ніхто ж так не заграє, як той коваленко.* Чуб. 2) Иногда—просто кузнец. *Ой де ж тії коваленки живуть, що хороші черевички кують?* Чуб.

Ковале́нька, ки, *ж.* Маленькая наковальня для отбивки кос, имеющая вид четырехугольной пирамиды, вершина которой обращена вниз и вставлена в деревянную подставку. Константиногр. у. *См. **Ба́бка 8.**

Кова́лик, ка, *м.* Ум. от **кова́ль.**

Ковали́сько, ка, *м.* Ув. от **кова́ль.** *У коваля того був старий батько... От ковалисько посилає... по свого батька.* Чуб. I. 155.

Ковали́ха, хи, *ж.* Жена кузнеца. *Аби коваль та ковалиха,—а того буде лиха.* Ном. № 5426.

Ковалів, лі́ва, ве. Принадлежащий кузнецу. *Проїжджаючи мимо ковалеву хату, Шрам одрізнився.* К. ЧР. 203. **Ковале́ва горі́лка.** Название водки, которую пьют на крестинах. Мил. 24. См. **Кова́ль 3.**

Коваліївна, ни, *ж.* Дочь кузнеца. *Оце ж тобі, ковалівно,... опівночне обніманя.* Нп.

Кова́ль, ля́, *м.* 1) Кузнец. *У кузні коваль, забувши про залізо в горні, балакав з хуторянами про чорну раду.* К. ЧР. *Коваль коня кує, а жаба і собі ногу дає.* Ном. № 2548. ***Коваля́ кую́ть.** Оторопь берет. *Ждемо* (генерала). *Кажу я до писаря: «кують у мене ковалі».* Кон.

II. 28. 2) **Холо́дний кова́ль.** Слесарь. *Жінка старого холодного коваля.* Стор. МПр. 155. 3) Название отца новорожденного (на крестинах). Мил. 24. 4) Название плохого в ходу вола. КС. 1898. VII. 46. 5) Насек. щелкун, Elater. Вх. Пч. I. 6. 6)=**Коваля́к.** Вх. Уг. 245. 7) Насек.: таракан. Вх. Уг. 245. 8) Кусок сала, даваемый лучшему гонщику берлин и плотов. *Він добре жене—коваля дістане.* Любеч. Ум. **Кова́лик, кова́льчик. Кова́лики в паністарі́й ку́ють.** Страшно. Ном. № 13650.

Кова́льний, а, е. Для ковки употребляющийся (о молотке). Вас. 148.

Кова́льня, ні, *ж.* Кузница. Левч. 63. КС. 1889. V—VI, прилож. 75.

Кова́льство, ва, *с.* Кузнечество, кузнечное ремесло. *Батько знов його вибив і оддав ковальства вчитись.* Рудч. Ск.

Кова́льський, а, е. Кузнечный. *Роздувсь, як ковальський міх.* Ном. № 3377. *Сопе, наче ковальський міх.* Лев. Пов. 346. ***По-кова́льськи ди́хати.** Сопеть, сердиться. *Мовчу я та по-ковальськи сам на себе дишу.* Кон. III. 392.

Кова́льчик, ка, *м.* 1) Ум. от **кова́ль.** 2) Птица: пищуха, Certhia familiaris. Вх. Лем. 480.

Ковальчу́к, ка́, *м.* 1)=**Ковале́нко 1.** 2) Ученик кузнеца.

Ковалюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Заниматься кузнечным мастерством. (Цигани) *ковалюють та кіньми мінжують.* Стор. МПр. 170.

Коваля́к, ка́, *м.* Навозный, лошадиный жук. Geotrupus stercorarius. Вх. Уг. 245.

Ко́ваний, а, е. 1) Подкованный. *Ой стукнули ковані коні на дворі.* О. 1862. IV. 31. **Ся на оби́дві ко́вана.** Этой не проведешь. Ном. 2) Окованный. *Ой де ж твої, Нечаєнку, кованії вози?* Макс. *Старосвітська скриня на коліщатах, кована залізом вся.* Левиц. I. 193. 3) Мощеный. *Як поїдете у місто, то шукайте кованої вулиці; вона тілько одна там і є.* Звенигор. у. 4) Чеканенный. *Достав мальовану тацю, сріблом кована.* К. ЧР. 42.

Кова́ний, а, е. Пятнистый (о масти свиней). *Кабана будут смалить... и смалять кова́ного или бі́лого.* Сим. 142. *Від мого кованого кабанця не втече ні один заєць.* О. 1862. II. 25.

Ко́ванка, ки, *ж.* Кованье. *Кованка коней одна що стоїть.*

Кова́ння, ня, *с.*=**Кува́ння.**

Кова́ти, кую́, єш, *гл.*=**Кува́ти.**

Кова́ч, ча́, *м.*=**Кова́ль.** Вх. Зн. 26.

Ковба́н, на́, *м.* 1)=**Ко́вбиця 2.** Желех. 2) Короткий толстый обрубок дерева, употребляющийся вместо табурета. Вх. Зн. 26.

Ковба́нитися, нюся, нишся, *гл.* Валяться в грязи. *Ковбаняться свині в грязюці.* Харьк. у.

Ковба́нька, ки, *ж.* Ум. от **ковба́ня.**

Ковбанюга, ги, *ж.* Ув. от **ковба́ня.**

Ковба́ня, ні, *ж.* 1) Котловина или глубокая яма, наполненная водой. Вас. 200, 207. *Не шукай моря,—і в ковбані втопишся.* Чуб. I. 294. 2) Яма в реке, море. Ум. **Ковба́нька.** Ув. **Ковбанюга.** *Він згромадив усі води у моря великі і на дні їх ковбанюги поховав навіки.* К. Псалт. 74.

Ковбаса́, си́, *ж.* Колбаса. *Як би ковбасі да крила, то вже б луччої птиці й на світі не було.* Ном. **Ла́сий на ковба́си.** Чего захотел! *Тисяча асигнацій! Який ласий на ковбаси.* Кон. II. 84. Ум. **Ковба́ска.** *Кожній свашці по ковбасці.* Ном. № 3528.

Ковба́ситися, шуся, сишся, *гл.* Возиться в грязи.

Ковба́ска, ки, *ж.* Ум. от **ковбаса́.**

Ковба́сний, а, е. Колбасный. *Ковбасні кишки.*

Ковба́сник, ка, *м.* Колбасник.

Ковба́сниця, ці, *ж.* 1) Колбасница. 2)=**Ковбася́нка.** Вх. Лем. 426.

Ковба́сня, ні, *ж.* 1) Колбасная лавка. 2) Место, где делаются колбасы.

Ковбася́ник, ка, *м.* = **Ковба́сник.** Вх. Зн. 26.

Ковбася́нка, ки, *ж.* Кишка для колбас.

Ковба́тка, ки, *ж.* Кусок. *Дали ковбатку свинини, що була в борщі.* Алв. 50. *Чоловік кабана смалив, циган і нарипився: дай та й дай йому м'яса. Той дав йому ковбатку.* Ном. № 938.

Ко́вбах, ха, *м.*=**Ку́бах.**

***Ко́вбик, ка,** *м.* Желудок, живот. *Бодай би йому ковбик грудьми виперло.* Кон. II. 137. *Гукай, думаю собі, хоч*

ковбика свого ввірви—нічого тепер вже не вдієш. Кон. І. 203.

Ковби́рь, ря́, *м.* Место на реке глубокое, с тихой водой. Шух. І. 6.

Ко́вбиця, ці, *ж.* Печь, переднее отверстие печи. Желех. *Шануавши ковбиці, лавиці, коцюбу, помело, пікну лопату, ступу й перехрестя і вас, яко гречних* (Знахарский приговор). Ном. № 8372. 2) Чурбан, на котором рубят дрова. Вх. Зн. 26.

Ко́вбок, бка, *м.* Более толстая часть дерева, уже отрезанная от вершины. Шух. І. 88. 177. Ум. **Ко́вбчик.** Вх. Зн. 26.

Ковбо́та, ти, *ж.* Яма в болоте, реке. См. **Ковба́ня.** Сим. 145.

Ковбу́р, ра, *м.* 1) Яма в воде, выбитая падением последней. *Під першим ускоком був ковбур, єго вибила вода.* Шух. І. 316. 2)=**Ковба́ня.** Желех.

Ко́вбчик, ка, *м.* Ум. от **ко́вбок.**

Ковга́н, на, *м.* 1) Кусок льда или облитого водой и замороженного **кізяка́,** на котором дети катаются с гор. 2) Кабан. Мнж. 89. Харьк. г.

Ко́вга́нка, ки, *ж.* 1) Деревянная ступка для толчения сала. *Ковганка салу переводчиця.* Ном. № 10297. *Сала... чорт-ма в ковганці.* К. МБ. ІІІ. 241. 2)=**Ковган 1.** КС. 1887. VI. 482.

Ковдо́ба, би, *ж.* Озерцо.

Ковдо́вбина, ни, *ж.*=**Колодо́вбина.** Левч.

Ко́вдра, ри и **ко́вдря, рі,** *ж.* Одеяло. Котл. Ен. Слов. Г. Барв. 363. В крестьянском быту очень плотное **рядно́,** служащее одеялом или подстилкой вместо тюфяка. Вас. 168.

***Ковеза́, зи́** и **ковиза́, зи,** *ж.* Палка с закруглением внизу, употребляется при игре, называемой **ґурджя́.** Пир. у., Конон. Ум. **Ковиз́ка.**

Ковер, вра́, *м.* 1) Ковер. Вас. 171. *Од свата до свата доріжка услата шитими коврами.* МУЕ. ІІІ. 102. 2) Одеяло. Мил. 162. Ум. **Ковере́ць.** *На віз посадила та коверцем заслала.* МУЕ. ІІІ. 159. *Ночувала, моя матінко, під коверцем.* Мил. 162.

Коверза́, зи́, *ж.* 1) Раздумье, размышление. *Об миленькій своїй дитині водив по мізку коверзу.* Котл. Ен. ІІІ. 68 и Слов. 2) Чепуха. *Лемішка хотів і собі закидати по московській... але замолов таку коверзу, що тільки сам махнув рукою.* Левиц. І. 332. *3) Измышление, вымысел, мудрствование. *Всіляких інтриг та коверз, без котрих жаден двір не обійдеться.* Лепк.

Коверзува́ти, зу́ю, еш, *гл.* 1) Умствовать, измышлять, стараться. *Розумом мирським гріховно коверзує.* К. М. Х. 18. *Як уже він не коверзував, щоб вирятувать його, а нічого не здужав вигадать.* Стор. 2) Привередничать, капризничать. *Навісноголовий Васюта коверзував-коверзував, далі таке вигадав, що ледві й сам не пропав.* К. ЧР. 300. *Було шляхта знай чваниться, день і ніч гуляє та королем коверзує.* Шевч. 130. 3)—**над ким.** Издеваться, помыкать. *Отак уранці жид поганий над козаком коверзував.* Шевч. 132. *Ще гірш надо мною коверзує вона, ще гірш варить з мене воду.* МВ. (О. 1862. ІІІ. 68).

***Коверзу́ха, хи,** *ж.* Привередница. В. Мова.

Коверцо́вий, а, е. Ковровый. *Коверцові (барвні) лежники.* Шух. І. 98.

Ко́вза́лка, ки, *ж.* Каток на льду. Мил. 55.

***Ковзани́** и **ковзані́, нів,** *м. мн.* Коньки. Екат. г. Сл. Яворн.

***Ко́вза́ння, ня,** *с.* Катание по льду. Киев. г.

***Ковза́рство, ва,** *с.* Конькобежный спорт. Пр. Пр.

***Ковза́рь, ря,** *м.* Конькобежец. Пр. Пр.

Ко́взати, заю, еш, *гл.* Делать скользким, гладить, тереть. *Не ковзай підлоги ногами.*

Ко́вза́тися, заюся, ешся, *гл.* Скользить, кататься по льду. *Не ковзайся, бо підошви в чоботях попротираєш.*

Ковзе́лиця, ці, *ж.* Гололедица. *От ковзелиця,—насилу до хлівчика дійшла.* Черниг. у.

Ковзки́й, а́, е́. Скользкий. *Реміняка плавка, ковзка, до дерева не пристає.* Чигир. у.

Ко́взко, *нар.* Скользко.

Ковзу́н, на́, *м.* Ползающий ребенок.

Ковзь! *меж.* Скользь!

Ковиза́, зи́, *ж.* 1) Бочарный инструмент для сгибания обручей. Сумск. у. *2) См. **Коveза́.** Ум. **Ковиз́ка.**

Ковизи́тися, жу́ся, зи́шся, *гл.*=**Комизи́тися.** Сим. 213.

Кови́зка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ковиза́.** 2) Палка с загнутым концом, разновидность **кийка́.** *От ідуть льодом, а дід ходе з ковизкою... Як учеше* (по льоду) *ковизкою, так селезень і вкипів.* Мнж. 119. В игре в **сви́нку** ею гоняют **сви́нку.** Мнж. 182.

Ковила́, ли́, *ж.*=**Ти́рса.** *Ковила, що стелеться по широких степах.* О. 1862. IV. 90.

***Ковина́, ни́,** *ж.* Загвоздка. *От тутто й ковина, та ще й не аби-яка.* Мирн. «Правда», 1874. 467.

Ковíнька, ки, *ж.* 1) Палка с загнутым концом. Род детской игры, в которой **ковíнькою** гоняется обрубок дерева или камешек. Сим. 6. От этой игры выражение: **На́ руку ковíнька.** Как-раз того и надо. Как-раз кстати. Сим. 6. *Нашому Нечипору на руку ковінька.* Ном. *Марусі на руку ковінька,—мерщій з хати.* Кв. I. 49.

***Ко́вляти, ляю, єш,** *гл.* Пожевывать. Под. г.

Ко́вмір, ра, *м.* Воротник. *У його на сертуці був червоний ковмір.* Ком. II.

Ко́вмо, ма, *с.* Вязка конопли или льна.

***Ковни́й, а, е.** Ковкий. Сл. Дубр.

Ко́внір, ра, *м.*=**Ко́вмір.** *Козак звик червону стрічку в ковнірі носити.* К. ЧР. 327. Ум. **Ковніре́ць.** *А в нашого Василя... вишиваний ковнірець.* Чуб. V. 1115.

Ково́дка, ки, *ж.* Позвонок (спинной). Вх. Лем. 426.

Ко́ворот, ту, *м.* 1) Коловорот. *Язик як на кокороті гуляє.* Ном. № 12972. 2) Ворота, которыми запираются выходные улицы из села для охранения полей от домашних животных. КС. 1893. V. 275. Рудч. Ск. 171.

Ковпа́к, ка́, *м.* 1) Колпак, шапка. *От тепер я козак, що на мені червоний ковпак.* Мет. 194. 2) Род посуды? *Як я була в свого батька дівкою, то вмивалася з ковпака орілкою, а втиралася білою хустиною.* Гринч. III. 358. Ум. **Ковпачо́к.** *Ізігнувся і підскочив, ще й поправив ковпачок.* Чуб. V. 20.

***Ковпа́чистий, а, е.** Имеющий вид колпака, колпачный. *Шапка висока, ковпачиста.* Крим.

***Ко́впіт, поту,** *м.* Пыль. *Видко ділу, що битва наближається, бо мости горять, а над людською працею хмари диму збиваються, дороги ковпотом закриваються.* Черемш.

Ковта́ти, та́ю, єш, одн. в. **ковтну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Глотать, глотнуть. *Мовчав він, мовчав, тілько знай сльози ковтає.* Кв. I. 57. *Бідна Леся мабуть добре ковтнула знахарчиного зілля од переполоху.* К. ЧР. 156. **Сли́нку ковта́ти.** Видеть, как другие едят, а самому не иметь возможности. *Нашому теляті лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038. Употребляется и в более широком значении: не иметь возможности сделать желаемого в то время, как другие делают.

***Ко́втати, таю, єш,** *гл.* Бить, колотить, стучать. *Легесенько ковтала головою в стіну, як би з радости, що сина доброго має.* Стеф. *Мирон починає рахувати, ковтаючи за кождим разом бучком о землю.* Франко. «В поті чола», 29.

Ковтки́, кі́в, *мн.* 1) Серьги. О. 1861. XI. Свид. 29. Гол. Од. 60. Шух. I. 130. *В стьожках, в намисті і ковтках тут танцювала викрутасом.* Кот. Ен. 2) Сбившиеся комья шерсти. *Диви, які ковтки он на собаці.* Канев у.

Ковтну́ти. См. **Ковта́ти.**

Ковто́к, тка́, *м.* Глоток. *Кричить: Енея ледащицю злигаю я в один ковток.* Котл. Ен. VI. 27. *От він ізійшов на низ, щоб ковтків ізо три води ковтнути.* Рудч. Ск. II. 171.

Ковтону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Сильно глотнуть. *Сивушки зараз ковтонули по кілишку.* Котл. Ен.

Ковтрушко́вий, а, е. Сделанный из простой, недостаточно очищенной шерсти (о сукне).

Ковту́н, на́, *м.* 1) Медиц.: Колтун, Plica polonica. *Лучче відразу ковтун з голови збути.* Ном. № 4285. 2) Вообще сбившиеся в комья волосы. *І довгі коси в реп'яхах о поли бились в ковтунах.* Шевч. 340. 3) Комок овечьей шерсти, попадающийся при разбирании ее для чесания. Вас. 152.

I. Ковть! *меж.*, выражающее глотание. Сосниц. у.

***II. Ковть, тя,** *м.* Глоток. *Та там і на пів ковтя вже не зосталося.* Пир. у.; Конон.

Ковтьо́ба, би и **ковтьо́бина, ни,** *ж.* 1) Оставшееся на луках после половодья углубление в земле, наполненное водою и заросшее осокою. *А вже кабана то шукай де-небудь біля ковтьоби.* Черном. и Крем. у. *Там така твань та такі ковтьоби, що й волами звідтіля не виїдеш.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. *2) Бранное слово. *А ти, бісова ковтьобо, чужі пальчики лижеш?* Мирн. III. 59.

Ковтю́х, ха́, *м.* Карлик. Вх. Зн. 26.

Ковтя́х, ха́, *м.*=**Ковту́н 2.** *В головах ковтяхи.* К. МБ. XII. 276.

Ковче́г, га, *м.* Ковчег. *Увійшов Ной у ковчег.* Єв. Л. XVII. 27.

Ко́гут, та, *м.* 1) Петух. *Два когути, два дима, дві господині ніколи не погодяться.* Ном. 2) Тетерев (у гуцулов). Шух. I. 237. 3) Петушье перо на шляпе гуцула. Шух. I. 128. Ум. **Когу́тик.** Ув. **Когути́ще.** *Є у мене когутище, що всю нічку кукуріче.* Нп.

Когу́тик, ка, *м.* 1) Ум. от **ко́гут.** *Ой морозе, морозоньку, добрий чоловіче! Зморозь того когутика, нехай не кукуріче.* Чуб. V. 113. 2) Самый верхний конец **смере́ки.** Шух. I. 176. 3) Узел на перевязи снопа. Вх. Зн. 26. 4) Курок ружья. Шух. I. 229. 5) Порода продолговатых кислых яблок. Вх. Лем. 426. 6) Раст. Convallaria bifolia. Лв. 97.

Когути́ще, ща, *м.* Ув. от **ко́гут.**

Когу́тій, я, є = **Когу́тя́чий.** Вх. Лем. 426.

Когу́тя́чий, а, е. Петушиный. Желех.

***Ко́да, ди,** *ж.* Шевелюра. Хот. Нік.

Кода́ш, ша́, *м.* Исполняющий обязанность возницы на свадьбе (в Буковине). *Скиньтеся по грошеві, купіть коня кодашеві.* ЗЮЗО. II. 486.

Коді́й, дія́, *м.* Название вола с толстыми ногами. КС. 1898. VII. 46.

Кодільни́чий, чого, *м.* Тянущий канат при вытягивании невода. Желех.

Ко́дкати, каю, еш, *гл.* Кудахтать. Вх. Зн. 26.

Кодкода́ти, ко́джу, диш, *гл.*=**Ко́дкати.** Вх. Уг. 245.

Ко́дло, ла, *с.* 1) Род, племя. *Іродове кодло.* Ном. *А тих може перевелось і кодло, що сими гербами величались.* К. ЧР. 54. *Кодло твоє пропаде і сам изведешся.* **Щоб твоє́ ко́дло звело́сь! Щоб тебе́ з ко́дла звело́!** (брань). Пусть твой род погибнет. Ном. № 10202. 2) Порождение, выводок. *Рече до людей: кодло гадюче!* Єв. Л. III. 7.

Ко́длова́тий, а, е. Многосемейный. *Усі попи кодловаті, бо книшами годовані.* Подольск. г.

Кодо́ла, ли, *ж.* Канат. *А ну, хлопці, до кодоли порон тягти.* Канев. у. **Кодо́ли,** привязанные к крыльям невода, имеют названия по имени заведывающих каждой: **ота́мана** и его помощника **крилаша́—отама́нська кодо́ла** и **крила́шська кодо́ла.** Браун. 9.

Ко́дря, рі, *ж.*=**Ко́вдра.** *Укрієтесь кодрями.* Кобеляк. у.

Ко́єць, ко́йця, *м.* Клетка для кур, плетеная или обтянутая сеткой. ЗЮЗО. I. 288.

Ко́жа, жі, *ж.* Кожа. *Вловіть ту щуку та потіль бить, покіль та щучина кожа облізе.* Рудч. Ск. II. 53.

Кожа́н, на, *м.*=**Кажа́н.**

Кожане́ць, нця́, *м.* Башмак, сделанный из цельного куска кожи. *Господи благослови стару бабу на постоли, а молоду на кожанці.* Ном. 8663.

Кожано́к, нка́, *м.* Род кожаного короткого полушубка, род кожаной куртки. *Найстаріший кожушок був у Тупотуна. Він звав його кожанком.* Г. Барв. 304.

Ко́ждий, а, е=**Ко́жний.** *Кожда пригода — до мудрости дорога.* Ном. № 1752. *То не можна жінку бити, жінка кожда вгідна.* Гол.

Кождісенький и **кождіський, а, е**=**Кожнісенький.**

Ко́жен и **ко́жний, а, е.** Каждый, всякий. *Набожний! як би такий кожний, то б увесь світ догори ногами перевернули.* Ном. № 175. *У кожної купи був свій ватажок.* К. ЧР. 355. **Ко́жній ва́шці по ковба́сці.** Посл. Всем сестрам по серьгам.

Кожні́сінький, а, е. Каждый без исключения. *І приходила б туди кожнісінький ранок бесідувати з богом.* Левиц. І. 27.

Кожня́рь, ря́, *м.* Овчинник. Гол. Од. 10.

Кожом'я́ка, ки, *м.* Кожевник. *А як вийде на Дніпро мочить кожу (бо він кожом'яка), то не одну несе.* ЗОЮР. II. 28.

Кожом'я́ківна, ни, *ж.* Дочь кожевника. *Везе на батьківщину багату кожом'яківну.* Г. Барв. 253.

Кожом'я́цтво, ва, *с.* Кожевенное ремесло.

Кожом'я́цький, а, е. Кожевницкий.

Кожу́х, ха, *м.* Тулуп, шуба. *Казав пан—кожух дам, та й слово його тепле.* Ном. № 4517. *Трудно літом без корови, а зімою без кожуха.* Ном. № 560. Ум. **Кожу́шок.** Ув. **Кожуши́ще.** *Тільки зосталось старе є волище, дране кожушище.* Рк. Макс.

Кожуха́рь, ря́, *м.* Портной, шьющий **кожу́хи.** Хотин. у.

Кожуша́ний, а, е. Относящийся, свойственный **кожу́ху.** *Кожушана латка за рідного батька.* Ном. № 11162.

Кожуша́нка, ки, *ж.* 1) Женская шуба, покроем подобная **сви́ті.** КС. 1893. V. 283. Чуб. VII. 433. *Тільки баба випровадила чорта, зараз натягла на себе кожушанку та й побігла до церкви.* Стор. I. 2. 2) **Ша́пка-кожуша́нка.** Шапка (из овчины?). Сим. 198. Ум. **Кожушано́чка.** *Якось принесла до нас Пилипиха кожушаночку — хвалилася, що добра.* МВ. II. 153.

Кожуша́ночка, ки, *ж.* Ум. от **кожуша́нка.**

Кожуши́на, ни, *ж.* 1) Тулуп более легкий. Вас. 154. *Ой загину, дівчино, загину, викинь мені вікном кожушину.* Чуб. V. 57. *То ви, діду Панасе, вмієте й кравцювати?.. Пошиєте ж мені кожушину, як прийде зіма.* Левиц. I. 101. *2) Презрительно: шубенка.

***Кожу́шитися, шуся, шишся,** *гл.* Вздуваться, коробиться. Харьк. г. Сл. Яворн.

Кожуши́ще, ща, *с.* Ув. от **кожу́х.**

Кожу́шка, ки, *ж.* = **Кожуша́нка.** *Думаю потєгти свою кожушку черкасином.* Черниг. у.

***Кожу́шник, ка,** *м.* Мастер, шьющий **кожухи́.** Харьк. г. Сл. Яворн.

Кожу́шно, на, *с.*=**Кожу́х.** Известно только в следующей пословице: *Душно!—Скинь кожушно.* Ном. № 14266.

Кожу́шо́к, шка́, *м.* 1) Ум. от **кожу́х.** *У новеньких кожушках, у сивеньких шапочках,—так гарно повдягані дітки.* Харьк. г. *Послі собі й кожушок справимо.* МВ. 2) Кожа, внешняя оболочка некоторых животных. В сказке —лягушечья кожа у женщины, превращенной в лягушку. *Взяла кожушок з себе скинула, вийшла... Знову кожушок наділа і стала такою жабою, як і була.* Рудч. Ск. II. 101. *Кожушок у воші.* Константиногр. у. 3)—**на орі́сі.** Листоватая плюска у ореха. Желех. 4) Тонкая кожица поверх молока, киселя и пр. Желех. 5) *Мн.* Раст. Echinospermum lappula. ЗЮЗО. 121.

Коза́, зи́, *ж.* 1) Коза, Capra. *На похиле дерево і кози скачуть.* Ном. № 4075. **Пішо́в туди́, де ко́зам ро́ги пра́влять.** Пошел в Сибирь. **Ко́зи в зо́лоті пока́зувати.** Прельщать обманчивыми обещаниями. *Не кидайтесь ви на ту оману городянську, котора вже тисячу років кози в золоті вам показує.* К. (О. 1861. II. 229). 2) Музыкальный инструмент, волынка. Мнж. 182. Ном. № 7130. 3) Бурдюк. 4) Весенняя игра, состоящая в том, что девушку, изображающую **козу́,** дразнят остальные, она за ними гоняется и какую поймает, та становится **козо́ю.** Чуб. III. 84. 5) Святочное представление на рождественск. святк., преимущественно под Новый год, состоящее в том, что компания парней, из которых один одевается **козо́ю,** ходит по хатам, коза танцует под музыку, причем поют особые песни. Это называется **води́ти козу́.** Чуб. III. 265. О. 1861. XI—XII, 61. «Черниг. Губ. Вед.» 1859, № 16. Переносно: **козу́ води́ти** — значит пьянствовать долгое время, несколько дней. Грин. I. 237. 6) Тюрьма. *У нас скоро чоловіка спантеличить мирська суєта, то в куну або до кози не сажають.* К. ЧР. 138. *Чоловіка та старшого сина за крадіж у козу посаджено.* Г.

Барв. 252. 7) Переяславское название семинариста. К. 1887. VI. 485. 8) Выглядывающая из носа засохшая сопля. **Кози гна́ти.** Чистить нос. Кремен. у. 9) Полоса, которую пропалывает полольщица. *Як полють, так кожна полільниця жене козу; змагаються, коли яка вузеньку дуже козу жене.* Харьк. 10) **Коза́ сі́кавка.** Рыба Cobitus taenia. Шух. I. 29. Ум. **Кі́зка, кі́зонька, кі́зочка, козу́ня.** *А я тую кізоньку пасла та пасла, та моя кізонька добра до масла.* Чуб. V. 1105. *Гоп, гоп, козуню! гоп, гоп, сіренька!* Чуб. Ув. **Козя́ка.** *Ходім, жінко, у нас десь козяка була.* Маркев. 63.

Коза́к, ка́, *м.* 1) Казак, воин, рыцарь. *Висипали козаченьки з високої гори: попереду козак Хмельницький на воронім коні.* АД. II. 107. *То велю я вам междо собою козака на гетьманство обірати, буде междо вами гетьманувати, вам козацькі порядки давати.* АД. II. 120. *О милий боже України, не дай пропасти на чужині в неволі вольним козакам!* Шевч. 58. 2) Как идеал рыцаря, прекрасного в нравственном и физическом смысле, слово **коза́к** прилагается в народной поэзии ко всякому молодому человеку. *Ой ти, козаче, ти хрещатий барвінку!* Мет. 87. *Під тією калиною стоїть козак з дівчиною.* Мет. 79. 4)—**чорномо́рський.** Казак Кубанского казачьего войска. 4) Член вольного сословия казаков в Черниговск. и Полтавск. губ. МВ. 5) Танец. *Парубки... розганяли дівчат як полохливих лебедів і починали козака.* Левиц. I. 15. 6) Название красивого, но хитрого вола. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Коза́че́нько, козачо́к, козу́ря.** *Зібрав Тарас козаченьків поради прохати.* Шевч. *Буде тобі, моя доню, лихая година, що ти того козаченька щиро полюбила.* Мет. 72. *Козаченьку-барвіночку!* Мет. 8. Ув. **Козарлю́га, козачи́ще.** *Васюринський козарлюга все п'є та гуляє.* ЗОЮР. I. 322. *Козарлюга дуже ручий, жвавий.* Мкр. Н. 30. *Славного війська козачище.* Нп. *Первий запорожець був здоровенний козарлюга.* К. ЧР.

Козаки́н, на, *м.* Казакин. *Вийняла жінка з скрині мій милиціонний козакин, що порвалось—позашивала.* Стор. I. 161.

Козаки́в, ко́ва, ве. Принадлежащий козаку. *Ще дівчина дверей не одчинила, козакова пшениця поспіла.* Мет. 28.

Козакома́н, на, *м.* Любитель казаков. Слово, введенное Кулишем: *Присвят усіх моїх творів землякам-козакоманам.* К. Дз. 100.

Козакува́ння, ня, *с.* Казацкая жизнь. *Господь наустив тебе взятись знов до козакування.* К. ЧР. 22.

Козакува́ти, ку́ю, єш, *гл.* 1) Жить, быть казаком. *Не козакувать Миколі, бо не буде у його коня ніколи.* Ном. № 6291. *2) Вести холостой образ жизни. Киев.

Козакува́тий, а, е. Имеющий казацкий нрав. Желех. *Козакувата руська шляхта.* К. Кр. 14.

Козарлю́га, ги, *м.* Ув. от **коза́к.**

Коза́рня, ні, *ж.* Казарма для разсыльных казаков в панских имениях. *У тій козарні живуть самі козаки, там сідла козацькі, уздечки, то що.* Черк. у.

Коза́рь, ря́, *м.* Пастух коз. Шух. I. 190.

Коза́рька, ки, *ж.* 1) Загон, сарай для коз. Вх. Зн. 26. *2) Дикий гусь. Херс. г. Сл. Яворн.

Коза́цтво, ва, *с.* 1) *Соб.* Казаки. *З Смілянщини, з Чигирина, просте козацтво, старшина на певне діло налетіли.* Шевч. 151. 2) Звание казака. *Ти свою сиву голову пошануй, коли не шануєш козацтва.* МВ. 3) Молодые люди. *Нашому козацтву хотілося побачити того дива.* Гринч.

Коза́цький, а, е. 1) Казацкий, принадлежащий казаку. *Не китайкою покрились козацькії очі.* Шевч. 2) Казацкий, рыцарский, воинский. *Ой засію я надії і думи високі у козацькій, у лицарській натурі широкій.* К. Досв. **Коза́цьке мо́ре.** Черное море. *Чорне, або по старосвітському Козацьке море.* О. 1862. III. 34. **Коза́цьке со́нце.** Луна. *Козацьке сонце високо підбилось угору; зорі вкрили все небо як ризу.* К. ЧР. 147. **Коза́цький залізня́к.** Раст. Phlomis pungens Wild. ЗЮЗО. I. 131.

Козача́, ча́ти, *козаченя́, ня́ти, *с.* Дитя казацкое. Желех.

Коза́че́нько, ка, *м.* Ум. от **коза́к.**

Коза́чизна, ни, *ж.*—**Коза́ччина.** *Не вернеться козачизна, не встануть гетьмани.* Шевч. II. 2.

Коза́чий, а, е. Казачий. *Сонце гріє, вітер віє на степу козачім.* Шевч.

Козачи́на, ни, *ж.* 1) Молодой человек, молодец. 2) Казакин. *Мати хотіла одягти його в козачину, в нові крамні штанці.* Левиц. I. 245.

***Коза́чити, чу, чиш,** *гл.* 1)=**Козакува́ти.** *Так отак то ти козачив?* Кух. 2) Оказачивать. Кул.

***Коза́читися, чуся, чишся,** *гл.* Оказачиваться. Кул.

Козачи́ще, ща, *м.* Ув. от **коза́к.**

Коза́чка, ки, *ж.* 1) Казачка. *Та хто таке чув, щоб вільна козачка за крепака віддавалась?* МВ. *Скоро стала козачка козацький голос зачувати.* ЗОЮР. 2) Род верхней мужской суконной одежды. Чуб. VII. 419. 3)—**піскова́.** Насек. Cicindela sylvatica. Вх. Пч. I. 5. **Дітвора висипала з хати на призьпу, проти сонця з козачками грається.* Мирн. ХРВ. II. 147.

Козачо́к, чка́, *м.* Ум. от **коза́к.** 1) Маленький казак. *Я не царенко, не короленко, я ж отецький синок да панок козачок.* Чуб. III. 281. 2) Прислуга комнатная из крепостных в прежнее время. *Шевч. 3) Насек. Cerambux. Вх. Пч. I. 5. *Червоні козачки... ворушаться по землі.* Г. Барв. 541. 4) *Мн.* Прутики, употребляемые в детской игре того-же имени. Харьк. г. Ив. 38.

Коза́ччина, ни, *ж.* Казачество. *Хто не пізнав би тут потомків старого Запорожжя, старої козаччини, одягнутої в мундири.* Левиц. I. 258.

Ко́згирь, рю, *м.*=**Ко́зирь 3.** Терск. обл. Пятигорск. окр.

Козе́л, зла́, *м.* 1) Козел. 2) Мальчик, состоящий в качестве прислуги и пастуха. Азовск. побережье. 3) Название растений: Boletus luteus L., Heracleum sibiricum L., Pimpinella Saxifraga L. ЗЮЗО. I. 114, 124, 131. 4) Род игры. **Козла́ води́ти.** Играть в масляничную хороводную игру с песнями о козле. Харьк. Ив. 78. 5) Четырехугольный столб или подставка для **черіня́** гончарной печи. Вас. 180. *6) Облучок, козлы. *Сидить на козлі.* Борд. 7) *Мн.* **Ко́зла.** Козлы. *Стали вряд, а ратища в козла поставили.* ЗОЮР. I. 254. 8) *Мн.* **Кі́зли.** В гуцульских хатах тоже, что и **кро́кви,** стропила. Шух. I. 91. Kolb. I. 55.

Козе́лець, льця, *м.* 1) Козел. *Вибіг козелець... наставив рожок.* Грин. III. 52. 2) Статив в **витю́шці.** 3) Снаряд, подкладываемый мельниками под рычаг при поднимании жернова с целью ковки последнего. Галиц. Мик. 481. 4)=**Козе́лок.** **Ішли дівки по козельці.* Нп. Пир. у., Конон.

Козе́лок, лка, *м.* Раст. Tragopogon majus L. ЗЮЗО. I. 139.

Козе́льок, лька, *м.*=**Козе́лок.** *Павлик... бігав по степу, гуляв там в гілки, в цурки... їв козельки, щавель.* Левиц. Пов. 150.

Козеня́, ня́ти, *с.* Козленок. *Одна козочка з козеням.* Чуб. Ум. **Козеня́тко.** *Дала мені моя мати козу з козенятком.* Чуб. V. 1105.

Кози́нець, нця, *м.* Болезнь колен передних ног лошади, от чего эти ноги в коленах всегда согнуты. Мирг. у Слов. Д. Эварн.

Кози́ний, а, е. Козий. *Козиний кожух, а вербові дрова, то й смерть готова.* Грин. I. 237. ***Кози́на смерть.** Крайне истощенный человек. *Ходить, як козина смерть.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Кози́нячий, а, е=**Кози́ний.**

Кози́рити, рю, риш (ушима), *гл.* О лошади: прясть ушами, насторожить уши. О. 1861. V. Слов.

Козири́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* 1) *Безл.* Идти картам. *Не буду дивиться, нехай козириться.* Мнж. 165. 2) Принимать бравый вид. *Коло дівки парубонько півнем козириться.* Чуб. III. 178.

Ко́зирь, ря, *м.* 1) Козырь. *До всякої масти козирь.* Ном. № 13551. 2) Картуз (головной убор). *Паробічка в жупанині, на голові козір.* О. 1861. VIII. 19. 3) Железная лопата. Терск. обл. Пятигорск. окр. 4) Бойкий, бравый человек. *Вже козирь-дівка—не вам рівня.* Шевч. 310. 5) **Ко́зирем стоя́ти, диви́тися.** Стоять в вызывающей позе, иметь вызывающий, задорный вид. *А то ж як? кажуть, стоячи козирем, міщане.* К. ЧР. 72. Ум. **Козирьо́к.**

Козирька, ки, *ж.* Картуз, шапка с козырьком.

Козирьок, ка, *м.* Ум. от **козирь.** 1) Маленький козырь в картах. *Не буду дивиться, нехай козириться, як під тим козирьком сидить чорт з молотком, він іде і кує, мені козирі дає.* Мнж. 165. 2) Козырек (головного убора). Вас. 156. 3) Картуз (головной убор). *Виходить з могили якийсь пан... Він у козирьку, і той козирьок так і горить, так і горить на йому.* СХО. VIII. 316. *На йому був московський мундір з червоним коміром, козирок з червоною стрічкою навкруги.* Левиц. I. 10. 4) Название вола с рогами, расходящимися в противоположные стороны почти горизонтально, кончики которых загнуты внутрь. КС. 1898. VII. 45. *5) Небольшие сани с сидением. Пир. у., Конон. Ум. **Козирьочок.** *То я б свого миленького по шапці пізнала. Хоть по шапці, не по шапці, то й по козирочку.* Гринч. III. 177.

Козиряти, ряю, єш, *гл.* 1) Ходить с козыря (при игре в карты). 2) Храбриться, козырять. *Одначе як не козиряв, утратив силу над собою.* Мкр. Г. 19.

Козиця, ці, *ж.* 1) Коза. 2) Род духового инструмента. Гол. II. 458. 3) Насек. Pelor blapoides. Вх. Пч. I. 7.

Козій, зія, *м.* 1) Название вола с расходящимися в стороны рогами, концы которых закручены наружу. КС. 1898. VII. 45. *2) Козий пастух. *Там козій прийшов.* С. Ситківці Липов. у. Ефр.

Козлик, ка, *м.* 1) Ум. от **козел,** козлик. *Козлик ускочив у капусту, і вона у капусту.* Рудч. Ск. I. 41. 2) Весенняя игра. Играющие, взявшись за руки и составивши круг, поют про козлика. Чуб. III. 89. 3) *Мн.* Раст. Pimpinela Saxifraga. L. ЗЮЗО. I. 131.

Козлина, ни, *ж.* 1) Козье мясо. 2) Козья кожа. *З козлини пошила чоботи.*

Козлиний, а, е. Козлиный. *Яка в тебе, дідусеньку, козлиная борода.* Чуб. V. 843.

Козлов'ий, а, е. Козловый.

Козлоногий, а, е. С козлиными ногами. *Козлоногий п'яний дід.* Шевч. 604.

Козлуватий, а, е. С коротким хвостом. *Той віл був козлуватий: хвіст одкручено йому колись.* Екатер. у.

Козля, ляти, с.=**Кізля.** *Не прийму тельців од тебе, ні козлят з отар твоїх.* К. Псалт. 118.

Козлячий, а, е. Козлиный. *Хиба ж їм я те м'ясиво, або ж п'ю кріпцю козлячу.* К. Псалт. 118.

***Козодра, ри,** *ж.* Первый **ряст,** белый подснежник. Под. г. Бл. Неч.-Лев.

***Козолуп, па,** *м.* Козодер; обдиратель, грабитель. *Усі вони, оті урядники та станові—козолупи.* Екат. г. Сл. Яворн.

Козонька, ки, *ж.*=**Кізонька.**

Козоріз, за, *м.* Мясник, режущий коз. Желех.

Козуб, ба, *м.* 1) Лубочная коробка, лукошко. *Коли ти мені муж, то будь мені дуж, а як не гриб, то не лізь у козуб.* Ном. № 9131. 2) **Козубом стати.** Замерзнув, сделаться твердым как кора (о мокрой одежде). *Поки до санок дійшов,* (мокрий) *підрясник козубом став.* Св. Л. 96. Ум. **Козубець.** Вх. Зн. 26.

Козубенька, ки, *ж.* Ум. от **козубня.**

Козубка, ки, *ж.*=**Козубня.** *Ото ви мабуть і несли картуз в козубці.* Лебед. у.

Козубня, ні, *ж.*=**Козуб.** *Гиря-мокотиря, собаки дражнила; собаки за нею, вона з козубнею.* Ном. № 9281. Ум. **Козубенька.** *Да й забрала той овес козубенькою увесь.* Нп. *Із лик плетені козубеньки, з якими ходять по опеньки.* Котл. Ен. IV. 58.

Козулька, ки, *ж.* 1) Ум. от **козуля.** 2) Раст. Gentiana germanica. Лв. 99.

Козуля, лі, *ж.* 1) Маленькая корова с загнутыми назад рогами. Желех. Kobl. I. 65. 2) Насек. Cerambyx. Желех. 3) Двойной крючек для ловли рыбы. Ум. **Козулька.**

Козуня, ні, *ж.* Ум. от **коза.**

Козуря, рі, *м.* Ум. и ласк. от **козак.** *Лучче б, козурю, могли мої очі на потилиці стати, так би я міг із-за річки Вісли на Україну поглядати.* Макс. (1849). 77.

Козухна, ни, *ж.*=**Коза.** *Ой ти, козухна, ой ти, матухна, ти росходися, розвеселися, старому пану у ноги поклонися.* Чуб. III. 266.

Козьодри́ст, ту, *м.* Раст. Galanthus nivalis. Вх. Пч. I. 10.

Козя́, зя́ти, *с.* Козленок. Вх. Пч. II. 5.

Козя́ка, ки, *ж.* Ув. от **коза́.**

Ко́зячий, а, е=**Кози́ний.** *Борони, боже... від козячого кожуха.* Чуб. I. 231.

Ко́їти, ко́ю, їш, *гл.* Делать, творить (преимущественно дурное). *Се воно коїть не хто, як проклятущий Іванець.* К. ЧР. 75. *Лихо коїти.* Ном. № 2874.

Ко́їтися, їться, *гл. безл.* Происходить, делаться (преимущественно о дурном). *На дворі таке коїться, що і виглянуть не можна.* Канев. у. *Якесь іще лихо коїться.* МВ.

Кой, *сз.* Когда, если. *Заплатит ті пан бог з неба, кой ті найбарже буде треба.* Гол. **Так як кой.** Как. *Зійди, місячку, зійди, місячку, так як кой млинське коло.* Гол.

Ко́йлити, лю, лиш, *гл.* У днестровских рыбаков: складывать канат кругами.

Ко́кати, каю, єш, *гл.* Стричь (преимущественно овец). Мнж. 182.

Коки́н, на, *м.* Петух кохинхинской породы. Вх. Уг. 245.

Коки́ня, ні, *ж.* Курица кохинхинка. *Кокиня мат оброснуті ноги.* Вх. Уг. 245.

Кокиня́к, ка́, *м.* = **Коки́н.** Вх. Уг. 245.

Кокі́ль, ко́лю, *м.*=**Кукі́ль.** *Не вродила мні пшениця, но кокіль і метлиця.* Чуб. V. 168. *Ходила дівочка по полю, звила собі віночок з коколю.* Мет. 138.

Кокі́рчики, ків, *м. мн.* Раст. Corydalis cava Schweigg. ЗЮЗО. I. 120.

I. Ко́ко, *меж.* Выражает клохтанье курицы. А *курочка коко да коко.* Чуб. V. 113.

II. Ко́ко, ка, *с.* Детск.: яйцо.

Кокору́ддя, дя, *с. соб.* Шишки (сосны и пр.). Вх. Уг. 245.

Кокору́дка, ки, *ж.* Шишка (сосн. и пр.). Вх. Уг. 245.

Ко́косом, *нар.* Злобно, искоса. *Дивиться кокосом.* Канев. у.

Ко́кот, та, *м.* Шалун, резвое дитя. *Менши кокот, менше клопот.* Ном. № 13591.

Ко́котень, тня, *м.*=**Ко́кот.** *Мій ти кокотень маленький.* Ном. № 9252.

Кокоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Лепетать, болтать. *Кокотить, як бойко жовточеревий.* Ном. № 12891.

Ко́кош, ша, *м.* Петух. *Два кокоші жито молотили, дві курочки чернушечки у млин поносили.* Гол. II. 558.

Кокоши́тися, шуся, шишся, *гл.* Важничать, петушиться. Вх. Зн. 26

Кокоші́, кокі́ш, *ж. мн.* 1) Ноги. *Підгорни свої кокоші, щоб не наступила.* Харьк. г. *2) Зерна кукурузы, будучи брошенными на раскаленную плиту (печь), лопаясь превращаются в ватоподобные шарики; их потом варят в меду. Анан. у. Хер. Переш

Кокоші́ка, ки, *ж.* 1) Курица. 2)—**зелена́, зеленоно́га.** Пт. Gallinula chloropus. Желех. *Ой на горі, на горі кукала кокошка.* Гол. II. 204. *Гей во моєм городчику зелена кокошка.* Гол II. 422.

Кокоші́ний, а, е. Кичливий, спесивый. Вх. Зн. 26.

Ко́кус, су, *м.* 1) Кокс. Славяносерб. у. 2) Раст. Potentilla verna. L. ЗЮЗО. I. 132.

Ко́ла, ли, *ж.* Телега. *Вийди, мила, з коли, покажи личенько родові.* Гол. IV. 302. .

Колаба́тина, ни, *ж.* = **Калаба́тина.** *Двори такі великі, буцім це яка колабатина, де баби коноплі пряжать.* Федьк.

Кола́к, ка́, *м.* Клык свиной. Вх. Лем. 426. См. **Кло, кловок.**

Кола́т, ту, *м.* Стук. Kolb. I. 82.

Колата́ти, чу, чеш, *гл.*=**Калата́ти.** О сердце: биться, колотиться. *Тота скаче, тота плаче, а в тамтої серце колаче.* Гол. III. 56.

Кола́ч, ча́, *м.* 1) Калач, крендель, вообще белый хлеб. Желех. Kolb. I. 52. 2)—**си́ріний.** Кушанье: овечий творог лепится в форме круглого хлеба с отверстием посредине и затем варится в масле. Шух. I. 100. 216. 3) Род посуды: глиняная труба, согнутая в виде кольца, с горлышком; употребляется для водки и носится на шнурке через плечо. Шух. I. 270. 4) Свясло, витень из сена длинный, которым обматывается на верху стога конец **острева́,** чтобы дождь не проникал внутрь стога по **острева́.** Шух. I. 170. Ум. **Кола́чик.** *Та*

він мі принесе колачик біленький. Гол. I. 337.

Колáчини, чин, *ж. мн.* Четвертый день свадьбы (в Галиции), когда новобрачные получают подарки. Kolb. I. 311.

Колáчиння, ня, *с.* = **Колáчини.** *У тиждень було у нас колачиння.* Федьк.

Кóлдра, ри, *ж.*=**Кóвдра.** *Тещенька затя жегнала, колдрами двір застилала.* Гол. IV. 290.

Кóлейка, ки, *ж.* Ум. от **кóлія.**

***Колективник, ка,** *м.* Коллективист (член коллектива). Пр. Пр.

Колесни́ця, ці, *ж.* Колесница. *І на возах, на колесницях із Колізея, із різниці святії вивезли тіла.* Шевч. 616.

Колéсня, ні, *ж.* 1) Станок для навода спиц в ободе. См. **Стелю́га.** 2) Колесная мастерская.

Кóлесо, са, *с.* 1) Круг. *Колесом сонечко вгору йде.* Грин. III. 533. 2) Колесо в экипаже, машине, мебели. *А'вони окаянні коней зупиняють, у колесах спиці рубають.* К. ЧР. *Дивися, які баюри колісьми повироблювано.* Харьк. *Скрині такі на колесах, що було перехилишся та й дна рукою не достанеш.* МВ. ***Кóлесом заходи́ти.** Закружиться. *Думки колесом заходили.* Мирн. I. 24. ***На за́дні колéса оглядáтися.** Действовать осмотрительно, быть на стороже. *Позирай, дівко, на задні колеса.* Кон. II. 122. **П'я́те кóлесо до вóза.** Совершенно ненужная вещь. *Я тут нічого, п'яте колесо до воза, моє діло писарське.* Кон. III. 100. **К. млинóве, к. мли́нське** (Галиц.). Мик. 480. Колесо водяной мельницы. **К. водяне́.** Наружное колесо водяной мельницы. Мик. 480. То же значит и **надвірне к.** Черниг. у. **К. палéчне (палéшне).** Внутреннее колесо водяной мельницы, приводящее в движение шестерню. Мик. 480. Черниг. у. **К. замахове́.** Часть ткацкого станка. МУЕ. III. 24. 3) Люди, ставшие в кружок (на сходке, в собрании казацкой **ра́ди** и пр.). *Увесь поїзд із музиками іде за молодим і стає коло діжи кругом—колесом.* МУЕ. 113. *Посеред колеса,—а колесо одзначили таке, що з одного краю до другого ледві можно було що почути...—стояв стіл під турецьким килимом. На столі лежала булава Брюховецького з бунчуком і корогвою.* К. ЧР. 334. **Віщóве к., су́дне к.** Собрание запорожских казаков для суда над товарищами. *Курінне отамання і всяка старшина кінчали первий обід віщового колеса.* К. ЧР. 270. *Посеред судьного колеса стояв Кирило Тур.* К. ЧР. 269. **Ра́днє к.** То-же собрание для решения дел. *Кругом радьного колеса крик і гомін.* К. ЧР. 335. 4) Ряд ветвей, идущих вокруг ствола дерева приблизительно на одинаковой высоте. Шух. I. 224. 5) Игра. Также: **к. дурне́.** Игра состоит в том, что взявшиеся за руки дети составляют вращающийся круг, постоянно выворачивающийся то внутрь, то наружу. Ив. 48. Маркев. 73. ***К. ходи́ти.** Акробатический трюк, состоящий в плавном быстром переваливании в одну из сторон с ног на руки. *Микола наш коні колесом завертає, каже, остило пішки.* Пир. у., Кон. Ум. **Колéсонько, колісце́, колісча́, колісча́тко.** *А з мене, березоньки, колесонька будуть.* Чуб. 5. 111.

Колесува́ти, су́ю, єш, *гл.* 1) Колесовать. *Відьом же тут колесували і всіх шептух і ворожок.* Котл. Ен. *2) Кружиться. *Перед очима все щось миготить, колесує, привижується.* Мирн. I. 37.

Кóлечко, ка, *с.* Ум. от **кóло.**

Колéшня, ні, *ж.* 1) Каретный сарай. 2) Также и для скота под одной крышей с хатой. Шух. I. 106, 189. 3) Иногда—пристройка при хате, где рубят и складывают дрова. Волын. г.

***Колешня́, ні,** *ж.* Передняя, колесная часть плуга. Пир. у., Кон.

Коли́, *нар.* и *сз.* 1) Когда. *Сину мій, коли приїдеш до нас?* Макс. *Коли хліб, тоді й розум.* Ном. № 1364. *Коли б же се було?* **Єсть мені коли́!** Мне некогда. 2) Если. *Коли ти будеш вірно пробувати, будуть тебе козаки поважати.* Макс. *Стоїть вода у кубочку, коли хоч—напийся.* Макс. 3) Вдруг. *Коли виводять мого чоловіка.* МВ. (О. 1862. III. 72). *4) Да ведь, да вот. *Поїду я...—Коли може вдарити плюта, то й передрягнете, дядю.* Черемш. 5) **Коли́-б.** Как-бы, кабы. *На мене він не нарікатиме, а от коли б ви його не зневажили.* К. ЧР. ***Коли-б мені, господи, не-***

ділі діждати, то пішла-б я до роду гуляти. Нп. 6) **Коли-б.** Пусть, чтоб. *Коли-б же ви, вороні коні, а походу не сходили, як ви мою головоньку навіки втопили.* Макс. 7) **Коли́ ось.** Как вот. *Коли ось лежить дві дороги.* Гринч. 8) **Коли́ не.** Как. *Кабан коли не розбіжиться з перестраху, коли (не) вдариться об дуб.* Рудч. Ск. I. 23. 9) **Коли́-не-коли́.** Изредка. *Сонце темніє в ряди-годи, коли-не-коли.* Ком. II. 10) **А коли́-то, *коли, *як-коли́.** *Иногда, а иногда. *Добрі люде її не забували: то стара тітка прийде, розважить, то дівчатка прибіжать, нащебечуть, а коли, то й за собою витягнуть.* МВ. 11) **Коли́ ра́зом.** Как вдруг. *Живемо ми оттакеньки собі приязненько та любо. Коли разом я помічати стала, що Парася щось сама собі думає.* МВ. *12) **Коли́ це.** Как-вот. *Сидимо собі в хаті розбалакуємо, коли це і він увіходить.* Пир. у., Конон.

Коли́ба, би, *ж.* 1) Пастуший шалаш. Желех. 2) Зимнее жилище древорубов-гуцулов; строится в форме восьмиугольника, без окон и потолка, с отверстием в верхушке пирамидальной крыши для прохода дыму. Шух. I. 173, 174. Ум. **Коли́бочка.** *Добре тому то бог дає, що на горі конарь має, а в долині колибочку, серед села фраєрочку.* Гол.

Коливáння, ня, *с.* 1) Колебание, качание. *2) Колебание, нерешительность. Киев.

Коливáти, вáю, éш, *гл.* 1) Колебать, качать. *Стоїть дід над водою, коливає бородою.* Ном., стр. 296, № 207. *Верби та садовина поперехилялись через тини та коливають віттям, куди вітер віє.* О. 1862. IX. 60. 2) Итти медленно; итти переваливаясь, *ковылять. *Стара пані немов одужала: коливає з кімнати до кімнати, виглядає у кожне віконце.* МВ. (О. 1862. III. 35). **Поколивав старець дорогою.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Коливáтися, вáюся, єшся, *гл.* Колыхаться, качаться. *Ой у полі билиночка коливається.* Нп.

Ко́ливо, ва, *с.* Кутья, канун. *Царство небесне, пером земля!.. (примовляють, як їдять коливо).* Ном. № 252.

Коли́воро́т, ту, *м.*=**Коло́ворот.** *Коливорот—ще й помальований зеленим —на ланцюгах ходив, обкований був. І на стовпі бляшане півпівника: куди вітер, туди й він обертався та чергинькав.* Св. Л. 77.

Колиса́нка, ки, *ж.*=**Коли́ска 1.** Ум. **Колиса́ной(нь)ка.** *В тих яворах висить скобойка, а в тій скобойці колисанойка, в тій колисанці сам милий господь.* Гол. II. 41.

***Колиса́ння, ня,** *с.* Колебание, качание. Сл. Нік.

Колиса́ти, шу́, шеш, *гл.* 1) Колыхать. 2) Качать в люльке. *Теща дитя колисала.* Гол. I. 43. *Колисала мама сина, свого чорнобривця.* КС. 1893. VII. 82.

Колиса́тися, шу́ся, шешся, *гл.* Колыхаться. *Усе чутніш плескавсь та колисавсь Дніпро.* МВ. III. 98.

Коли́ска, ки, *ж.* 1) Люлька, колыбель. *Яке в колиску, таке в могилку.* Ном. № 3212. 2) Качели. *Хочете... гуляти, ідіть до колиски, та тілько сами не колишіться.* Кв. I. 75. Ум. **Коли́сочка.** *Мальована колисочка, засни мала дитиночка.* Макс. (1849). 105.

***Колисько́вий, а, е.** Колыбельный. *Зверху ллється на покоси ніжна пісня колискова.* Чупр.

Коли́сь, *нар.* 1) Когда-то, некогда, прежде. *Була колись шляхетчина.* Шевч. *Колись і ти був в такій неволі, як ми тепера.* Макс. *Щоб народ дивився та не забував, як колись за батьків та за дідів діялось.* К. ЧР. 2) Когда-нибудь. *Нароблять вони колись нам до сто чортів лиха.* Стор. 3) Как-то раз. *Колись прихожу, а він такий гнівний.* Гринч.

Колиха́лочка, ки, *ж.* Та, которая качает колыбель (няня). *І до печі куховарку найняв, і до пива пивоварочку, до колиски колихалочку.* Чуб. V. 1122.

Колиха́ння, ня, *с.* Колебание, качание.

Колиха́ти, шу́, шеш, одн. в. **колихну́ти, хну́, не́ш,** *гл.* 1) Качать, качнуть, колебать. *Як тії струни колихнеш.* Руд. 2)=**Колиса́ти 2.** *Прийшлося тещі зятнії діти колихати.* Ном. № 4910. *Там я буду ночувати, дитиночку колихати.* Мет. 3) Качать на качелях.

Колиха́тися, шу́ся, шешся, одн. в. **колихну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Колыхаться, качаться. *Ой у полі билиночка колихається.* Нп. *Кладочка така*

хистка, що вся так і колишеться. В. Кулик. 2) Качаться в люльке. 3) Качаться на качелях.

Коли́шній, я, є. Прошедший, бывший когда-то. *Згада козак колишнє, згада та й заплаче.* Шевч. *Оповідаю дещо про колишніх крепаків.* О. 1862. І. 61. **Бо-зна-коли́шній.** Давно прошедший. *Бо-зна колишні звичаї в душі своїй перебіраю.* Шевч. **Чорт-зна-коли́шній.** Очень давний. *Борщ оскомистий, чорт-зна-колишній.* ЗОЮР. І. 217.

Коли́шнійсь, ня(я)сь, нє(є)сь = Коли́шній. *Озвалась, блиснувши очима, колишнясь краля.* Г. Барв. 426. Левиц. Пов. 174.

Коліївщина, ни, *ж.* Гайдамаччина. *Батько діда просить, щоб той росказав про коліївщину, як колись бувало, як Залізняк, Гонта ляхів покарав.* Шевч. 205.

Коліи́, лія́, *м.* 1) Мясник, режущий свиней. Херсон. г. 2) Эпитет гайдамак. *А коліям нічим стрілять—куль нема.* К. ЗОЮР. І. 135.

Колімажа́рь, ря, *м.* Продающий мазь для колес, деготь. Вх. Уг. 245.

Коли́нечко, ка, *с.* Ум. от **коли́но.**

***Колінкува́ти, ку́ю, єш,** *гл.* Двигаться на коленях. *Сонце пражить, але не пражить, аж огнем сипле, а я колінкую з гноєм наверх, аж шкура з колін обскакує.* Стеф.

Коли́нкуватий, а, е. Коленчатый.

Коли́ння, ня, *с., соб.* Колени. *На коління падають, владиці богу честь дають.* Чуб.

Коли́но, на, *с.* 1) Колено. *Жупанина по коліна, пошита до діла.* Мет. 38. ***Коли́ном ви́перти.** Насесть на кого-либо, силой заставить; вытеснить. *Громада... виперла мене на старшину, прямо коліном виперла.* Кон. II. 26. **З коли́на ви́колупати.** Добыть во что-бы то ни стало. *А де його взяти? З коліна не виколупаєш.* Мирн. «Правда», 1874. 470. 2) Род, происхождение. *Одно—що вона пані великого коліна, а друге — що з прадіда ляшка.* К. ЧР. 317. 3) Поколение. *Через тебе і твого потомка благословлятимуться усі коліна на землі.* Опат. 49. 4) Изгиб (реки и пр.). *Коліно трохи було: так іти прямо, а потім повернуть у бік коліном.* Екатер. у. 5) Переход голоса при пении. *Не попадеш пісні: на коліна крута.* Харьк. г. Ум. **Коли́нечко, коли́нце.** *Первий раз ступив* (у воду) *по колінечка, другий раз ступив—як під рученьки.* Грин. III. 279.

Колінува́тий, а, е. 1) Коленчатый. 2) Извилистый. *Колінувата річка.*

Коли́нце, ця, *с.* 1) Ум. от **коли́но 1** и **4.** *Посип пшінця по колінця, водиці по крильця.* Мет. 23. *Рось вирвалась з неволі, як гадючка тричі зверетенилась колінцями на зеленій траві.* Левиц. І. 93. 2) Коленце в стебле односеменодольных растений, из которого начинается лист. Харьк. г. *3) Часть **ду́дки** (свирели). *Дірку велику під колінцем зробить—не грає дудка.* Мирн. І. 169.

Коли́нчастий, а, е. Коленчатый.

Коли́нчик, ка, *м.* Коленце в стебле. *Ой стерегла я жита, пшаниці... Щоб з колосочка не видзьобало, щоб колінчика не виломало.* Чуб. III. 454. См. **Коли́нце 2.**

Коли́нчити, чу, чиш, *гл.* Бить (коленом?). *Ну, вже він мене колінчив, колінчив після сього.* Г. Барв. 302. *Звалив його, колінчив уже, колінчив, стілько йому схотілось.* Мнж. 91.

Ко́лір, ру, *м.* Цвет. *Санько розмалював той кружок усякими колірами.* Ком. II. 85.

Колісни́к, ка́, *м.* 1) Колесник. Чуб. І. 285. Вас. 146. *2) Плотник. Хот. Нік.

Колісни́цтво, ва, *с.* Ремесло колесника. О. 1862. І. 52.

Колісни́ця, ці, *ж.* 1) Колесница (только в литературном языке). См. **Колесни́ця.** 2) *Мн.* **Колісни́ці=Колішня́.** Шух. І. 165.

Колісня́, ні́, *ж.* 1)=**Колішня́.** 2) *Мн.* **Колісні́.** Род вышивок. Kolb. I. 48.

Колісце́, ця́, *с.* 1) Ум. от **ко́лесо.** Вообще маленький кружок, маленькое колесо в значениях 1—4 слова колесо. *Колісце у млині.* Гринч. *Одчиніться, ворітця, одкотіться, колісця.* Мет. 171. *Колесцем, бояре, колесцем!* МУЕ. III. 113. 2) В блоке: каточок с углублением для веревки. Шух. І. 162, 256.

Колісча́, ча́ти, *с.*=**Колісце́.** Константиногр. у. Ум. **Колісча́тко.**

Колісча́стий и **колісча́тий, а, е.** 1) Круглый. *Сонце круглобоке як кавун, а не як корж; бо коли б воно було тільки*

колісчасте, а не опукле, то ми бачили иноді повний круг, а вдруге одну тільки смужку від сонця. Ком. І. 22. 2) На колесах. *Колісчата скриня.* Левиц. І. 184. 3) Узорный. *Запасочка ж моя колісчаста... стрічечки мої блакитнії.* Кв. II. 15. *Були і в... картацьких плахтах з колісчастими запасками спереду.* О. 1862. IX. 62.

Колісча́тко, ка, *с.* 1) Ум. от **колісча́.** 2) Резец для теста. 3) *Мн.* Род прошвы или вышивки на белье. Чуб. VII. 415.

***Коли́ти, лі́ю, єш,** сов. в. **заколи́ти, лі́ю, єш,** *гл.* Окоченевать, коченеть, делаться неподвижным, остановиться. *Заколіло веретено в одній руці, а волокно в пучці—в другій.* Мирн. ХРВ. II. 11. *Горобці по повітках коліли.* Мирн. «Повія», І. 113.

Ко́ліш, ша, *м.* Колесо на валу (над колодезем)? *Колішем тягнуть воду.* Вх. Зн. 27.

Колішéнний, а, е (О волах). **Колішéнні воли́.** Первая пара волов в плуге, идущая возле колес. *Запріг він п'ять,—нема шостого колішенного, борознього.* Рудч. Ск. І. 182.

Колішня́, ні, *ж.* Двухколесный передок плуга. Чуб. 7. 398, 399.

Ко́лія, лії, *ж.* 1) Колея. *Держи по колії.* 2) Железная дорога, рельсы. *Так і преться машина по колії.* Ромен. у. 3) Порядок, очередь. *Тепер прийшла колія, так треба йти.* Ум. **Ко́лійка.** *Ой пійду я, пійду дорогою широкою, ой гляну я, ой паду я в колійку глибокую.* Мет. 65.

I. Ко́ло, ла, *с.* 1) Круг. *Ой колом, колом до гори місяць (сонце) іде.* Рк. Макс. 2) Колесо. *Ой зійди, зійди, ясний місяцю, як млиновеє коло.* Чуб. 3) В ткацком станке то-же, что и **ко́лесо** у переднего **навоя.** См. **Навій.** Вас. 165. 4) Постав (мельницы). *Млин з двома колами.* Черниг. у. КС. 1883. VII. 508—517. 5)=**Ко́лесо 3.** *Дівчата стали у коло.* Мир. Пов. 144. Ум. **Ко́лечко.** Желех.

II. Ко́ло, *пред.* 1) Около, вокруг. *Чи не той то хміль, що коло тичини в'ється?* Макс. (1849). 96. *Кайдани-залізо ноги повривало, біле тіло козацьке-молодецьке коло жовтої кости пошмугляло.* АД. І. 89. 2) Возле, подле. *Заховаю змію люту коло свого серця.* Шевч. *Звелів їх садовити купа коло купи.* Єв. Мр. VI. 39. 3) **Ко́ло чо́го ходи́ти.** Заниматься чем-либо. **Ко́ло ко́го ходи́ти.** Заботиться о ком, присматривать за кем.

Колоба́тина, ни, *ж.*=**Калаба́тина.** *Як попав я в колобатину, то й не міг вилізти.* Чуб. І. 215.

Колобо́к, бка́, *м.* Лепешка круглой формы. *Баба... витопила в печі, замісила яйцями борошно... спекла колобок.* Рудч. Ск. II. 2.

Колобро́дити, джу, диш, *гл.* Куралесить. *Еней добре колобродив і всіх на чудо потрошив.* Котл. Ен. *Цілу нічку колобродить, за собою челядь водить.* Нп.

Коло́ватень, тня, *м.* Отдельно выросший и потому ветвистый, развесистый стебель конопли. Желех.

Коло́ватиця, ці, *ж.* 1) = **Коло́ватень.** 2) Вертячка, веретенница (овечья болезнь). Желех.

Коло́ватниця, ці, *ж.*=**Коло́ватень.** Гол. Од. 35.

Ко́ловатній, я, є. Ко́ловатнє зі́лля. Раст. Silybum Marianum. Шух. І. 22.

Ко́ловертень, тня, *м.*=**Ко́ловерть.**

Ко́ловерть, ті, *ж.* Водоворот.

Колови́й, а́, е́. Круговой. **Колова́.** В шлее: круговой ремень, к которому пришиты откосные ремни. **Колова́ сви́та.** *См. **Сви́та.** Вас. 154.

***Колові́дниця, ці,** *ж.* Воробка (столярн.). Сл. Дубр.

Коловóдник, ка, *м.* Птица: лонзик, Totanus. Вх. Зн. 27.

Коло́воріт и ко́ло́ворот, роту, *м.*= 1)=**Ко́ворот 2.** 2) Верхняя подвижная (вращающаяся) подушка на передней оси телеги. Kolb. I. 67. 3) Бревно, которым поворачивается ветряная мельница. Залобовск.

Коло́да, ди, *ж.* 1) Колода, бревно. *Чи на полі під копою сина забавляє, чи в діброві з-під колоди вовка виглядає.* Шевч. 77. *На колоді сиділи музики з скрипками, цимбалами.* Левиц. І. 15. 2) См. **Рева́ш.** Шух. І. 209. 3) Составная часть **п'я́л.** Шух. І. 254. См. **П'я́ла.** 4)=**Ди́би.** *Запишався, як Бер-*

ко в колоді. Ном. № 2474. 5) В ручной мельнице: толстая доска, на которой, в углублении лежат жернова. Шух. I. 146. 6) Ступа. Колода с выдолбленным углублением или углублениями, в которые бьют песты,—в различных снарядах: в ступе, толчее, в сукновальне, маслобойне и пр. Шух. I. 161, 162, 163. Мик. 481. Вас. 172. 7) Длинное корыто у колодезя—выдолбленное или из досок. *Приверни коней до колоди.* Харьк. 8) Улей. 9) Колода карт. 10) У горшечников: партия мисок, до 35 штук, вложенных одна в другую; ставится боком в гончарную печь. Вас. 180. 11) Стадо овец, идущее тесно. *Колода — отара, як іде тісно, не в роспаш.* О. 1862. V. Кух. 38. Ум. **Колóдка, колóдочка.**

Колодáч, чá, *м.* Большой нож. КС. 1887. VII. 474. Нож, носимый в ножнах на поясе. Чуб. VII. 418. Ум. **Колодáчик.** Вх. Зн. 27.

Колоддя́, дя, *с. Соб.* от **колóда.** *Я закладав комори й хату з віковічного дубового колоддя на два людські віки.* Левиц. I. 374.

Колоди́тися, джýся, дишся, *гл.*= **Коро́дитися.** *Вона ще звечора стала колодитися на поперек, що болить.* Зенък. у. Залюбовск.

Колóдиця, ці, *ж.* Ступица в колесе. Вас. 147. См. **Колóдка.**

Колоди́й, дія́, *м.* 1) Колесник. Левч. *Ходи, ходи, колодію, за мнов ночувати.* Гол. II. 470. 2)=**Колодáч.** *Я йому такого колодія викував, що хоч куди.* Хата, 122. 3) Понедельник сырной недели, когда привязывают **колóдку 2.** Ном. № 528. **Справля́ти колодія́.** Пировать, выпивать на деньги, полученные как выкуп от **колóдки.** О. 1861. X. Свидн. 62. *4) Шутливое имя, которое дают на Масленице чурбану, будтобы родившемуся на свет от женщины. *Показує баба всім той рубанець і дають йому мня: «колодій».* Крим.

Колóдка, ки, *ж.* 1) Ум. от **колóда.** Небольшая колода. *А-а, котку! не лізь на колодку, бо заб'єш головку.* Макс. (1849). 103. Сложенные у дворов на улице бревна обыкновенно служат местом собрания крестьян (преимущественно молодежи) в праздничный день; поэтому—*усі хлопці на колодці, а мого не має.* Мет. 10. *Гриць... устав з колодки.* Г. Барв. 451. 2) Обрубок дерева, привязываемый женщиной неженатому мужчине в понедельник сырной недели (*это называется **колóдку чіпля́ти);** мужчина должен **волочи́ти колóдку,** пока не откупится. Маркев. 2. О. 1861. X. Свидн. 63. **Віддава́ти колóдку.** Обычай, по которому в день Пасхи девушка, христосуясь, не обменивается с парнем писанкой, а только дает ее ему, за что парень должен ей **найня́ти танéць,** т. е. музыку к танцам. О. 1861. X. Свид. 60, 62. 3) =**Колóда 4.** *Скручують йому руки і забивають у колодку.* Левиц. I. 41. 4) =**Колóда 8.** *Тутечки у його велика пасіка була,—колодок з двісті.* Стор. 56. 5) Ступица в колесе. Рудч. Чп. 250. 6) У кожевников: рукоять **шкафи́,** скребка для кож. См. **Шкафа.** Шух. I. 253. 7) У гребенщиков: часть рога, соответствующая охвату рукой. Вас. 163. 8) Висячий замок. 9) Кадык, головка дыхательного горла. Вх. Уг. 246. *10) Черенок у ножа, рукоять. *Ніж добрий, тільки колодка розкололася.* Крим. Ум. **Колóдочка.**

Колóдник, ка, *м.* Арестант. *Посадив Іосифа в темницю, де сиділи царські колодники.* Опат. 62.

Колодóвбина, ни, *ж.* Выбой, ухаб. Желех.

Колóдочка, ки, *ж.* 1) Ум. от **колóдка** в указанных значениях. 2) Черенок ножа. Г. Барв. 463. 3) Подбор деревянный, обтянутый кожей. Чуб. VII. 431. *Ввійшов молодий парубок в крамній сіренькій козачині, в чоботях на колодочках.* Левиц. Пов. 181. 4) Деревянная выпуклая часть седелки,—к ней прикреплены металлические дужки для пропуска черезседельника. Вас. 160. *4) *Мн.* **Колодочки́, чóк.** Оперение. **В колодочки́ вби́тися.** Оперяться, вырости, войти в силу. *Курчата саме в колодочки вбиваються.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *Воно ще тоді в колодочки вбивалося.* Кон. III. 392. *У колодочки не вбився, а вже сотнями ворочає.* Мирн. III. 131.

Колóдрочка, ки, *ж.* Ум. от **колóдра.** *Ходи ж, моя доню, до хати: час тобі на*

посаг сідати!—Постеліть колодрочку, —я війду, благослови, отець-мати, я сяду. Гол. II. 100.

Колодю́х, ха́, *м.* Раст. Rubus caesius. Лв. 101. См. **Дери́нник.**

Коло́дязний, а, е. Колодезный. *Замигтіли хати, колодязні цямриння, садки і городи.* МВ. I. 13. *Високо вгору піднімалися колодязні журавлі.* Левиц. Пов. 144. *Колодязна вода.* Гринч.

Коло́дязь, зя, *м.* Колодец. *В яру бачила вона колодязі з високими журавлями.* Левиц. I. 514.

Колоддя́ччя, чя, *с., соб.*=**Колоддя́.** *Все те мертвим сном спить, пороскидане як колодяччя.* Мир. ХРВ. 269.

Колокі́л, ко́лу, *м.* 1) Колокол. *Ой чия ж тут беседа тут вечеряє весела? Бийте коли, все колоколи, колоколи кованії у нас гості проханії.* ХС. VII. 425. 2) Звонок на шее коровы, козы. Вх. Зн. 27. Ум. **Колокі́лок.**

Колокі́лок, лка, *м.* 1) Ум. от **колокі́л.** 2) *Мн.* Род прически девушек с **зубча́стим** пробором. Чуб. VII. 423.

Колокі́льце, ця, *с.* Бубенчик. *А-а люлечки! шовковії вірвечки, золотії бильця, срібні колокільця, мальована колисочка: засни, мала дитиночка!* Макс. (1849). 105.

Коломáзник, ка, *м.*=**Колімажа́рь.** Угор.

***Коломáзня, ні,** *ж.* Завод колесной мази. Пр. Пр.

Коломáзь, зі, *ж.* Деготь, скопляющийся на осях; вообще деготь и мазь для колес. **Траплялося, що й помічу у отця Максима коломазь на закаблуці, дак я собі байдуже.* Кон. III. 355.

Коломи́єць, ми́йця, *м.* 1) Житель Коломыйского округа. 2) Добывающий соль. *Ой чи ти козак, чи ти чумак, чи ти коломиєць? передай мені хоть сухарь на гостинець.* Нп. Значение слова видно из следующих стихов Климентия: *Торяники велику працю подіймають, паче коломийцов, що гуски виробляють.* О. 1861. I. 226.

Коломи́йка, ки, *ж.* 1) Жительница Коломыйского округа. *Ой славная коломийка по дворі ходила.* Чуб. IV. 492. 2) Особый род песен в Галиции, Буковине и Угорской Руси, получивший свое название от г. Коломыи, где оне наиболее распространены; каждая песня состоит из 2—6 стихов в 14 слогов каждый, с цезурой после 8-го стиха. *Як я тую коломийку зачую, через тую коломийку дома не ночую.* Гол. См. Сумцов. Коломыйки. КС. 1886. IV. 3) Танец в Галиции и Угорск. Руси. Де-Воллан, Угро-русские песни. 16. 4)=**Клепа́ня.** Шапка эта так называется в Галиции по той причине, что ее носят в Коломыйском округе. Гол. Од. 69. 5) Род сумки шерстяной, носимой гуцулами-мужчинами через плечо. Тоже, что и **дзьо́бенка.** Kolb. I. 37.

Коломи́йський, а, е. Коломыйский.

Коломи́я, ми́ї, *ж.* 1) Глубокий выбой, наполненный водой. 2) Город Коломыя.

Коломі́тний, а, е=**Калому́тний.**

Колонизува́ти, зу́ю, єш, *гл.* Колонизовать. *Колонизують Кавказ козаками.* О. 1862. X. 111.

Колони́ст, та, *м.* Колонист. *Тут тих колонистів німців багато.* Херс. *На гетьманських могилах колоністи німці насадили картоплі.* Левиц. Пов. 367.

Коло́нія, нії, *ж.* Колония. *Він по німецьких колоніях у наймах жив.* Херс. г. *Біля Москви хотіли нашкодить усім німцям,—ціла б то їх колонія завелась там.* О. 1862. V. 45.

Колопе́нник, ка, *м.*=**Конопе́льник.** Вх. Зн. 27.

Коло́пня, ні, *ж.*=**Коно́плі.** Шух. I 137. В Лохвицк. у. только во мн. **Коло́пні.** Ум. **Колопе́нька.** *Ой дала-сь мня моя матенька, дала, як би колопеньку в болотонько впхала.* Гол. I. 275.

Ко́лос, су, *м.* 1) Колос. *Колос повний гнеться до землі, а пустий догори стирчить.* Ном. № 2472. *Шумить золотим колосом пшениця.* Левиц. I. 77. ***Викида́ти ко́лос.** Пускать колос, начинать колоситься. *Уже ячмінь ко͡лос викидає. Пшениця колос викинула.* Крим. 2) Часть косы (орудия), находящаяся перед ее концом, носком. Шух. I. 169. Ум. **Колосо́к.**

Колоси́на, ни, *ж.*, и **колоси́ння, ня,** *с.* Оторванные от стеблей колосья, колосья после молотьбы. Вх. Зн. 27.

Колоси́стий, а, е. Колосистый. *Широке поле, жито густеє..., колосистеє,*

ядренистеє. Чуб. III. 385. *Хвилюються жовті ниви житом колосистим.* К. Досв. 6.

Колоси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Колоситься, выбрасывать колос. *То ячмінь колоситься.* МВ. I. 14.

Колосі́й, сія́, *м.* О раст.: колосистый. *І овес самосій, і ячмінь колосій.* Чуб. III. 266. *Овес-колосій.* Грин. III. 55.

Колоси́ти, сі́ю, єш, *гл.* Колоситься; виднеться своими колосьями. *Там дивлюсь—жита колосіють, волошки блакитніють.* Г. Барв. 352.

Колосо́к, ска́, *м.* 1) Ум. от **ко́лос.** *В того доля ходить полем, колоски збирає.* Шевч. 2) Род орнаментики в виде колоса. Шух. I. 303.

Коло́сся, ся, *с., соб.* Колосья. *Лежить як жива, у пшениці, аж колосся над нею похилилось.* МВ. *Молоде колосся з жита зриваю.* Г. Барв. 353.

Колосува́ння, ня, *с.* 1)=**Колоси́на.** *А ні гречки, ні полови, ні колосування.* Чуб. V. 674. *2) Выбрасывание колосьев.

Колосува́ти, су́ю, єш, *гл.* *1)=**Колоси́тися.** *Жита саме оце тепер колосують.* Пир. у., Конон. 2) Перемолачивать колосья?

Ко́лот, ту, *м.* Ссора, спор, сумятица. *Як Чаюна взяли у острог, так і колоту не стало на селі; а то було щовечора то крик на вулиці, то бійка,—без колоту не обійдеться.* Екатер. у. *Колот такий підняли, що хоч з хати тікай. Боялась, щоб не вийшло якого колоту через сей случай.* Г. Барв. 154. *За ту бражку зчинили козаки з ляхами превелику дражку, за той молот зробили козаки з ляхами превеликий колот.* АД. II. 33.

Коло́твиця, ці, *ж.* Лучина, драньВх. Зн. 27.

Коло́ти, лю, леш, одн. в. **кольну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Колоть. *В серце коле.* Шевч. *Голкою колола.* Гринч. *Піде вогонь од ноги по тілу,—кольне аж у голові.* Левиц. 2) Бодать. *Рогата скотина вдасться, то всіх коле.* Ном. *Коли б свині роги, то б усіх поколола.* Посл. 3) Убивать, закалывать. (Гайдамаки) *прибігли туди, давай колоть орендаря і всіх жидів.* ЗОЮР. 4) Резать (свиней). 5) Раскалывать. *Тріски колоти.* Гринч. *6)—**о́чі.** Упрекать, укорять. Сл. Нік.

Коло́тися, лю́ся, лешся, *гл.* 1) Колоться, производить уколы. *Ячмінь колеться.* 2) Раскалываться. *Не колеться дровеняка.* Гринч.

Колоти́ти, чу́, тиш, *гл.* 1) Мутить. *Два голуби воду пили, а два колотили.* Мет. 2) Масло сбивать. 3) Ссориться. *Як у клуні не молотить, то в хаті колотить.* Ном. № 10131. 4)—**чимсь.** Помыкать; распоряжаться чем, *производить беспорядок среди ч.-н., производить суматоху. *Так колотить всіма, як вир водою.* Ном. № 3429. *Оце колотить, як чорт лозою.* Ном. № 3422. *Поснули й ви, що світом колотили.* К. ПС. 7. **Прийде на наше подвір'я і от як побачить курей, так і зачне тими курами колотити та за ними бігати, та все кричати.* Крим.

Колоти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Мутиться. 2) О масле: сбиваться. *Щось масло довго не колотиться.* Гринч. 3) О сердце: биться. *Душа її уся порушилась, серденько колотилося.* МВ. 4) Дрожать. *Чи змерзла, чи з трівоги вся колотилась.* Г. Барв. 168. 5) Ссориться, браниться, спорить. *Як на току молотиться, то і в хаті не колотиться.* Ном. № 10131.

Коло́тиця, ці, *ж.* = **Коло́твиця.** Желех.

Колоті́вка, ки, *ж.* Мутовка. Вх. Зн. 27.

Колотне́ча, чі, *ж.* Ссора, спор, драка, свалка. *Тіки на поріг, аж там така смертенна бійка та колотнеча діється.* Харьк. *Смерть запанувала там, де недавно був гармідер і колотнеча.* Левиц. *Добра та ладу не було, а були тільки бучі, колотнеча та сваволя.* Мир. ХРВ. 87.

Коло́тник, ка, *м.* Забияка, сварливый.

Коло́тниця, ці, *ж.* Сварливая женщина, заводящая ссоры.

Колотня́, ні́, *ж.*=**Колотне́ча.**

Ко́лотов, тви, *ж.*=**Колоті́вка.** Вх. Уг. 246.

Колото́вця, ці, *ж.* Раст. Gálium aparine. Вх. Уг. 246.

Колоття́, тя́, *с.* 1) Закалывание мно-

гих (преимущественно о свиньях). 2) Раскалывание.

Колоту́ха, хи, *ж.* 1) Сварливая женщина. *Радуйся, мати,—іде невістка до хати: добрая роботуха, а ліпша колотуха.* Чуб. IV. 669. 2) Варенец, искусственная сметана. *Умань. См. **Ря́жанка.***

Колоту́ша, ші, *ж.*=**Колоту́ха 2.** О. 1862. VI. 98. Ум. **Колоту́шка.**

***Колоту́шити, шу, шиш,** *гл.* Бить, колотить. *Колотушив доти, поки я не зомліла.* Крим.

Колоту́шка, ки, *ж.* 1) Ум. от **колоту́ша.** 2)=**Колоти́вка.** Вх. Зн. 27.

Ко́лоть, ті, *ж.* О дороге: замерзшая комками грязь. Харьк. **Колоть, од котрої перекидає вас з одного боку воза на другий.* Мирн. «Правда», 1879. 439.

Коло́ша, ші, *ж.*=**Холо́ша.** Ном. № 7225.

Коло́шкати, каю, єш, *гл.* Тревожить, вспугивать. *За те (б'ють),—сказав один Рябкові з наймитів,—щоб не колошкав ти вночі своїх панів.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 82. *Я гнав овець до старости, а вони два перебігли та й давай мені колошкати овець: кишкають на вівці, одбивають од мене. Я кричу: не полохайте, а вони колошкають.* Павлогр. у.

Коло́шні, нів, *мн.* Зимние суконные штаны.

Колуба́ха, хи, *ж.*=**Ковба́ня.** Желех.

Колува́ння, ня, *с.* Об'езд кругом, вместо прямой дороги.

Колува́ти, лю́ю, єш, *гл.* 1) Итти кругом, итти по круговой линии. *Горою сонечко колує.* О. 1862. IV. 23. 2) Кружить, колесить, делать об'езды. *Хто колує, той вдома ночує.* Чуб. I. 248. *Волю колувати, як просто їхати та бідувати.* Ном. № 11409.

Колу́драбок, бка, *м.* Часть сновальницы: каждая из двух поперечных пластин, в которых укреплены колышки. Шух. I. 150, 151. См. **Оснівниця.**

***Колу́н, на́,** *м.* Топор для раскалывания дров. *Поклав колуна біля дров, та якась лихая душа й потягла.* Киев.

Колупа́ти, па́ю, єш, одн. в. **колупну́ти, пну́, не́ш,** *гл.* 1) Ковырять. **Піч колупа́ти**—обрядовое действие невесты во время сватовства. *Стала коло печі та й колупає її пальцем.* Кв. I. 76. **Колупну́ло за се́рце.** Защемило сердце. *Колупнуло Антося за серце,— аж заплакав.* Св. Л. 160. *2) **Колупну́ти.** Выпить, клюкнуть. Сл. Яворн.

Ко́лька, ки, *ж.* 1) Колика, колотье. *Русин каже: «іди в поле!» Полька каже: «колька коле».* Грин. III. 314. *Марині неначе колька заколе в саме серце.* Левиц. I. 40. 2) Колючка; игла (у ежа). *Їж ма кольки.* Вх. Лем. 426. *3) Заноза. *Понаганяв кольок у ногу.* Крим.

Ко́лькиї́й, а́, е́. Колючий. *Сіли твої діти на високім древі. На якому древі? На колькому терні.* Чуб. V. 852.

Ко́лько, *нар.* Колко. *На стерні колько.* Киев. г. *Чи й у вас, як у нас, на леваді колько?* Грин. III. 648.

Ко́льо, ля, *м.* Детск.: **хлеб.** Вх. Лем. 426.

Кольока́тор, ра, *м.* *Сожитель, совладелец. *Після смерти кольокатора зосталось шість хлопців і одна дочка, обійстя і трохи землі і одним оден піданий.* Ном. № 1174.

***Ко́льор, ру,** *м.* Цвет. Сл. Дубр.

***Кольоро́вий, а, е.** Цветной.

***Кольпорта́жа, жі,** *ж.* Распространение (издания, товара). Сл. Нік.

Кольфа́рба, би, *ж.* Клеевая краска *Під кольфарбу золотити.*

Ко́люватина, ни, *ж.* Щель. *Є колюватини у стіні.* Волч. у.

Колю́ки, к, *ж. мн.* Раст. Datura stramonium L. ЗЮЗО. I. 121.

Колю́х, ха́, *м.* 1) Колючее растение. *Взяв, наламав колюхів, обтикався да й сидить.* Рудч. Ск. I. 159. *2) Колотье. Сл. Яворн.

Колю́ча, чі, *ж.* Раст. Salsola Kali L. ЗЮЗО. I. 134.

Колю́чий, а, е. 1) Колючий. *І стежечка, де ти ходила, колючим терном поросла.* Шевч. 387. 2) Легко раскалывающийся. *Дуб колючіший, ніж грушина.* Волч. у. 3) Резкий. *Мужича правда єсть колюча, а панська на всі боки гнуча.* Котл. Ен.

Колю́чка, ки, *ж.* 1) Шип растения. *Колючка залізла в ногу.* 2) Колючее растение вообще. *Була і чоловік сьому колючці* (будякові) *пара.* Греб. *Прий-

шов у садок, намостив на дереві колючок і сів на їх. Рудч. Ск. 3) *Мн.* Название растений: Echium vulgare L., Tribulus terrestris L, Xanthium spinosum L. ЗЮЗО. I. 141. *Будяки, колючки стремлять на просторі та глуха кропива купчиться.* МВ. (О. 1862. I. 96). 4)=**Ко́лька.** *П'ять ніч не спала: колючка колола.* Константиногр. у. *Я стара людина: або ногу підколю, або колючка нападе, то й опізнюся.* Г. Барв. 497.

Колюше́нний, а, е = **Коліше́нний.** Мнж. 92.

Коло́щий, а, е = **Коло́чий.** *Помостимо вам кладочки з колющого глоду.* Мил. 65.

Коляда́, ди́, *ж.* 1) Рождественский праздник, когда поют **колядки́.** *Будьте здорові з колядою!* Ном. № 343. 2) Песни в вечер 25 декабря. *Пустіть його до хати, він вам буде коляди співати.* Чуб. III. 425. 3) Вознаграждение колядникам за песни. *Он і пан іде, коляду несе: коробку вівса, наверх ковбаса.* Нп.

Колядин, на? *м.* Встречено только в начале шуточной колядки. *Коляд, коляд, колядин, а я в батька один.* Гринч. III. 36.

Коля́дка, ки, *ж.* Рождественская песня, исполняемая на первый день рождественских святок сельской молодежью, которая ходит для этого от хаты к хате и получает за пение вознаграждение. ***Коля́дку пропива́ти.*** Заканчивать пирушкой хождение с **коля́дкою.** *З богом, діти, щасливо! А колядку пропивати—до мене.* Мирн. Повія. I. 144. **Коля́дку проганя́ти.** Стрелять во время водоосвящения 6 января. С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Коля́дний, а, е. Относящийся к рождественским святкам. *На колядному попелі поставила горщик.* Нп.

Коля́дник, ка, *м.* Поющий **коля́дки́.** *Під вікном колядник човпеться.* Чуб. Ум. **Колядни́ченько, коля́дничок.**

Коля́дниця, ці, *ж.* Поющая **коля́дки́.** *Сороківку дала колядницям.* Мирн. Повія. I. 197.

Колядни́ченько, ка и **коля́дничок, чка,** *м.* Ум. от **коля́дник.**

Колядува́ння, ня, *с.* Пение **коля́док** в рождественский вечер (25 декабря).

Колядува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Ходить по хатам и петь **коля́дки́.** *Збіраюсь колядувати, як вже й щедрувати пора.* Ном. № 512.

Колядча́ний, а, е. Относящийся к **коля́дкам.** Желех.

Коля́к, ка́, *м.* Раст. Xanthium Spinosum. Вх. Пч. I. 14.

Коля́ка, ки, *м.* и *ж.* Увелич. от **кіл.** *У иншого сокира за поясом, у того коса на плечі, а другий притяг із колякою.* К. ЧР. 258. **Де це ви такого коляки собі доп'яли.* Пир. у., Кон.

Коля́ндра, ри, *ж.* Раст. Кишнец, Coriandrum sativum. Анн., 109.

Коля́р, ра́, *м.* 1) = **Колісни́к.** Вх. Лем. 426. 2) Мясник, режущий свиней. Желех. См. **Коли́й.**

Коля́са, си, *ж.* Экипаж, коляска. *Ой пізнала мила вороні коні, а ще пізнавай новую колясу.* Чуб. V. 742. *Їхала, кажуть, одна скупа пані... і попалася розбійникам: обступили колясу.* МВ. III. 24. Ум. **Коля́ска, коля́сонька, коля́сочка.** *Ласка не коляска: сівши, не поїдеш.* Ном. № 4488. *Вже кучері молодії на колясоньках стоять і віжечки шовковії в білих рученьках держать.* Чуб. V. 536. *Уже коничеки позапрягані, і колясочки позавертані, тільки сісти та поїхати.* Гринч. III. 548.

Коля́стра, ри, *ж.*=**Моло́зиво.** Подольск. г.

Ко́ма, ми, *ж.* Запятая. *Читайте од слова до слова: не минайте а ні титли, а ні тії коми.* Шевч. 214.

Кома́на́, ни́, *ж.*=**Кома́ниця.**

Кома́нда, ди, *ж.* 1) Команда. 2) Отряд, команда. *А тогді у нас у Черкасах команда стояла.* ЗОЮР. I. 264. 3) Кружок, товарищи. *Вже Оксана і зібрала свою команду: шатнулась, метнулась з кінця в кінець, веде низку дівчат.* Кв. I. 161.

Командерство, ва, *с.* Начальство военное. *Господа москаль! а скажіть, будьте ласкаві, вашому командерству, коли треба вівса, або якого борошна, то нехай прийдуть.* Кв. I. 131.

Кома́ндувати, дую, єш, *гл.* Командовать. *Сами кільки салдат воюються,*

а тих, що командують, і немає. Рудч. Ск. І. 107.

Комани́ця, ці, *ж.* 1) Трилистник, клевер, дятлина. *На сім боці на толоці жовта комаиця.* Гол. II. 418. 2) Раст. Viola tricolor. Лв. 102.

Кома́нка, ки, *ж.*=**Комани́ця.** Желех.

Кома́рик, ка, *м.* Ум. от **кома́рь.**

Комари́стий, а, е. Изобилующий комарами.

Комари́ця, ці, *ж.*=**Кома́рь.** Вх. Зн. 27. Желех. Ум. **Комари́чка.**

Комари́ще, ща, *м.* Ув. от **кома́рь.**

Комарі́в, ре́ва, ре́ве. Принадлежащий, свойственный комару. *Шевчиха не злюбила, загадала шевцю черевики шити з комареві шкури.* Нп. **З кома́ре́ву ні́жечку, *на комарі́в носо́к.** Немножко, очень мало. *Дайте мені з комареву ніжечку, з Антонову слізочку.* Ном., стр. 283. **Дала отак, на комарів носок, — тільки покуштувати.* Умань. Ефр. **Комаре́ві но́сики.** Раст.= **Сокирки́.**

Комарни́к, ка́, *м.* Род шалаша для пастуха овец. Вх. Зн. 27.

Комарня́, ні, *ж. Соб.* от **кома́рь.** *Комарня так і лізе у вічі.*

Кома́рь, ря́, *м.* 1) Комар. *Не лучче б нам з ляхами, мосцівими панами, мирно пробувати, аніж пійти лугів потирати, своїм тілом комарів годувати.* Дума. 2) Название тощего вола. КС. 1898. VII. 46. 3) Род детской игры. Ив. 27. Ум. **Кома́рик, кома́ронько.** *І нас бог не оставить, коли й комарика й малюсеньку комашинку доглядає.* Кв. *Вилетіла муха з хати комарика рятувати.* Нп. Ув. **Комари́ще.** *Ой се ж лежить комарище, славного війська козачище.* Лукаш.

***Кома́ство, ва,** *с. соб.* Насекомые. *Це робить усяке комаство, котре завжди нишпорить по квітках.* О. Степ.

Кома́ха, хи, *ж.* 1) Насекомое. Вх. Пч. І. 6. 2) Муравей. Ум. **Кома́шечка, кома́шка.** *Ой летіла комашечка да по сонцю, припадала комашечка ік віконцю.* В. Кулик. *Комашки! комашки! ховайте подушки, бо татаре йдуть.* Ном. № 339.

Комаши́на, ни, *ж.* Одно насекомое, один муравей. См. **Кома́ха.** *Чоловік проти землі менше, аніж сама менша комашина проти чоловіка здається.* Дещо. Ум. **Комаши́нка.** *Здалеку рій комашинок зразу побачиш, а кожну комашинку нарізно побачиш тільки зблизька.* Ком. II.

***Комаши́ний, а, е.** Муравьиный. **Комаши́на ку́па.** Муравейник. С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Комаши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Копошиться.

Кома́шка, ки, *ж.* Ум. от **кома́ха.**

***Комашни́к, ка́,** *м.* Муравейник. Харьк. г. Сл. Яворн.

Комашни́ця, ці, *ж.* Муравейник. Канев. у.

Кома́шня, ні, *ж.* 1) Пирушка. 2) Поминальный обед после похорон. Угор.

Комашня́, ні́, *ж. соб.* 1) Муравьи. *Де не взялась та комашня і, чуючи труп, лазила по його виду.* Стор. 2) Муравейник. *Як би таку жінку та мені,— я б її у комашню втрутив.* МВ. (О. 1862. III. 60). ***Комашня́ ла́зить.** Дрожь пробирает. *Чую, що чогось наче комашня у мене по ногах і по спині лазить.* Кон. І. 110.

Коме́дія, дії, *ж.* 1) Комедия. *Почав він... писати... комедії на театр.* К. Гр. Кв. XVIII. *2) Смехотворная история, смехотворное приключение, забавный случай, потеха. *Така зо мною оце комедія трапилась.—Комедія з тобою та й годі!* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Комедія́нський, а, е. Смешной, комедиантский. *В їх фігурах, в їх уборі було щось комедіянське, німецьке.* Левиц. І. 491.

***Комедія́нщик, ка,** *м.* Актер, клоун. *Мов той комендіянщик повертався на всі боки.* Мирн. І. 133.

***Коме́дний, а, е.** Забавный, потешный, смехотворный. *Комедний, як я бачу, ти чоловік: ну, чого до неї вчепився?* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Коме́ль, мля́, *м.* Толстый конец отрубленного древесного ствола. *Як узяв колоду за комель, підвів проти себе, як свічку, та як ударе комлем у землю,— так вона на сажень у землю ввійшла.* Мнж. 9.

Коме́нда, ди, *ж.* 1) Команда, отряд. *В славнім місті Берестечку коменда стояла.* Гол. І. 67. 2) Начальство. *Мо-*

лоденький козаченько в коменди ся просить: пусти ж мене, комендante, з обозу додому. Чуб. V. 332.

Комендáнт, та, *м.* Комендант. Рудч. Чп. 103. *Пусти ж мене, комендante, з обозу додому.* Чуб. V. 332.

Комендерувáти, рýю, єш, *гл.* Начальствовать, командовать. *А пан майор молоденький на воронім коню, ворон конем вигравáє та й комендерує.* Федьк.

Комéта, ти, *ж.* Комета. *Є зорі, що звуться кометами, або мітлами чи віхами.* Ком. I. 50.

Кометú, *нар.*=**Комíть.** *Голуб в лету комети паде.* Вх. Зн. 27.

Комúз, зу, *м.* Каприз. *Ач як на його комиз напав. Ось я тобі!* Полтава.

Комизá, зú, *ж.* 1)=**Комúз.** 2) Капризный, привередливый человек.

***Комúзистий, а, е.** Капризный, затейливый. В. Мова.

Комизúтися, зю́ся, зúшся, *гл.* 1) Капризничать, упрямиться. *Коли б вона та не бісилась, замовкла і не комизилась.* Котл. Ен. *2) Беленитьcя. *Як почав у ту крутню встрявати та чужих наговорів слухати, то й скомизився.* Мирн. III. 132.

Кóмин, на, *м.* 1) Передняя часть варистой печи, устроенная для прохода дыма в трубу. Чуб. VII. 381. *Забілів комин, зачорнів рядок горшків на полиці.* Левиц. I. 2) Верхняя часть дымовой трубы над кровлей. 3) Полка кремневого ружья. Шух. I. 231. Ум **Коминóк.**

Коминне́, нóго, *прил.*, употребляемое как сущ. ср. р. Подымная подать. *Та заплатиш коминного півкопи грошей.* ЗОЮР. I. 143.

Коминóк, нкá, *м.* 1) Ум. от **кóмин 1 и 2.** 2) Цилиндр в ружье, куда накладывается пистон. Уман. у. Шух. I. 229.

Коминотрýс, са, *м.* Трубочист. Полтавск. г.

Коминя́р, ра́, *м.*=**Коминотрýс.** Гайсинск. у.

Комиса́р, ра, *м.* 1) Комиссар. *Чого вже не робили тії старости й комисари з городовими козаками.* К. ЧР. 12. 2) Исправник. *Добре було жити, поки не писали пани комисари хлопців у некрути.* Нп. *Я бачив сам таких і може б показав, да цур йому! боюсь: розсержу комисара.* Греб. 368. Ум. **Комиса́рчик.** *Приїхали комисарчики, зі Львова писарчики господу записати, де має король стати.* О. 1862. IV. 19.

Комúш, шý, *м.* Тростник. *Жили по комишах і очеретах.* ЗОЮР. I. 75.

***Комишúна, ни,** *ж.* 1) Один стебель тростника. 2) Тросточка. *Побив його добре комишиною.* Звен. у.

Комишúтися, шýся, шúшся, *гл.* Мелькать. *А то що за світ комишиться у малій хатині?* Мир. Пов. II. 55.

Комúшник, ка, *м.* 1) Разбойник, живший (в старину) в тростнике в низовьях Днепра. *Комишники тії жили по комишах і очеретах. Було йде чумак, то вискочать, обдеруть.* ЗОЮР. I. 75. *2) Накладка из тростника при запорожских **чáйках.** Сл. Яворн.

***Комишувáтий, а, е.** Заросший тростником. *Озеро... комишувате.* Екатер. г. Сл. Яворн.

Кóмін, на, *м.*=**Кóмин.** *З верху криші по ріжках шпилі, а наверх коміна вертиться по вітру залізний півень.* К. ЧР. 209. Ум. **Комінóк, комінóчок.** *Щоб ліжко там було і коміночок, і огонь щоб горів.* Рудч. Ск.

Кóмір, ра́, *м.* Воротник. *Не до нашої шиї ті коміри шили.* Левиц. Ум. **Комірéць, *комúрчик.** *У лисички, каже, тарна шкурка... на комірець.* Рудч. Ск. II. 15.

***Комірéць, рця́,** *м.* 1) Ум. от **кóмір.** 2) Углубление в оконной раме для стекла. Екат. г. Сл. Яворн.

Комúрка, ки, *ж.* 1) Ум. от **комóра.** *Відчиняй, пане, комірку, давай гребцям горілку.* Нп. 2) См. **Бéрдо** и **Блят.** *3) Ячейка (пчелиная). Пир. у., Конон. *4) Клеточка (физиолог.). В. Корол.

Комúрне, ного, *прил.* ср. р. Наемная плата за квартиру. **Приня́ти кого́ в комúрне.** Пустить, принять на квартиру кого. Чуб. I. 4. **В комúрнім сидíти.** Нанимать квартиру. Желех. *Нажилась в комірнім.* Св. Л. 245. **Пітú в комúрне.** Сделаться квартирантом. Желех.

***Комірни́й, о́го,** *м.* Кладовщик. Сл. Нік.

Комúрник, ка, *м.* 1) Жилец, постоялец. Уман. у. Вх. Зн. 27. 2) Сборщик пошлин на таможне. Ум. **Комірниче́нь-**

ко. *Там на долині стоїть дві ялині: там наша пані ягідки рвала, комірниченька ісподобала.* Нп.

Комі́рницький, а, е. 1) Квартирантский. *Хазяйська наука комірницькій корові ногу переломала.* Ном. № 2817. 2) Таможенный.

Комі́рниця, ці, *ж.* Квартирантка. Вх. Зн. 27.

Комірниче́нько, ка, *м.* Ум. от **комі́рник.**

Комі́ронька, комі́рочка, ки, *ж.* Ум. от **комо́ра.**

***Комі́рство, ва,** *с.* Квартирование. *Впросилася до Микитича на комірство за відробіток.* Франко.

***Комі́рчик, ка,** *м.* 1) Ум. от **ко́мір.** 2)=**Комі́рець 2.**

Комірчи́на, ни, *ж.* Небольшая **комо́ра.** *Через сіни була пекарня з комірчиною.* Левиц. I. 192.

Комі́ть, *нар.* Вниз. **Комі́ть-голово́ю.** Вниз головою. Вх. Зн. 27.

Комли́к и пр. См. **Кімли́к** и пр.

Ко́мнір, ра, *м.*=**Ко́мір.** *Панство в голові, а воші за комніром.* Ном.

Комо́д, ду, *м.*, и **комо́да, ди,** *ж.* Комод. *Воздвиженський... одпер комод, витяг гроші і одніс жінці.* Левиц. *Коло стола стояла комода, а перед канапою стіл.* Левиц.

Комо́лий, а, е. Безрогий. *Комолий віл і гулею б'є.* Ном. № 3364.

Комо́нний, а, е. Конный. *Комонне військо.*

Комо́нник, ка, *м.* Всадник, кавалерист. *За ними ще півдесятка комонників.* К. ЧР. 169. *Піхота з пищаллю поміж гарматами, а комонник по крилах.* К. ЧР. 343. В детской игре в **ка́шу** так называется тот из играющих, который едет верхом на товарище. КС. 1887. VI. 461.

Комо́нниця, ці, *ж.* 1) Раст. Трилистник полевой, Trifolium arvense. Вх. Лем. 426. См. **Комани́ця.** 2) Бесплодная кобыла. Желех.

Комо́нно, *нар.* Конно.

Комо́нь, ня, *м.* Конь. *Ой як тяжко комоневі протів води плисти, ой так тяжко кохатися, не мавши користи.* Нп.

Комо́ра, ри и **комо́ря, рі,** *ж.* 1) Амбар, кладовая. *Виніс із комори казан.* Стор. *Заздро, що в брата є в коморі і на дворі, і весело в хаті.* Шевч. Служит также для ночевки взрослой дочери или женатому сыну. *Ти в коморі, я на дворі,—вийди, серце, злічим зорі.* Мет. 10. *2) **Зернова́—.** Зернохранилище. Рад. С. 3) **Крамна́—.** Лавка, *склад. *Сомко має в Переяславі крамні коморі в ринку.* К. ЧР. 25. 4) Таможня. Гайсин. у. *5) Хранилище. *Лежать їх грошеняґа дурно в скринях, а в казенні комори вони бояться давати.* Крим. 6) См. **Ри́тки.** Ум. **Комі́рка, комі́ронька, комі́роча, *комірчи́на.** *Ой в мене коморонька новая, в тій коморонці постілонька тісовая.* Чуб. *Да мати гуляти да не пускала, да й у комірочку да й зачиняла.* Чуб. V. 9. *Крамарю, крамарочку, одчиняй комірочку та сип перець та канаперець.* Гринч. III. 539.

Комо́рити, рю, риш и **коморува́ти, ру́ю, єш,** *гл.* Жить на квартире. Желех. *Він коморит у мене.* Вх. Зн. 27.

Комо́рячий, а, е. Амбарный. *Василь зирк на коморячі двері.* Кв.

Компани́ст, та, *м.* Товарищ. *Хоч старий, а не цурається давніх компанистів.* Св. Л. 38.

Компані́ець, ні́йця, *м.* Казак легкоконного войска в XVIII веке. *В поход у дорогу славні компанійці до схід сонечка рушали.* Шевч. 361. *Ой над Богом над рікою, на турецькій гряниці, там стояли пикиніри, з ними компанійці.* Макс.

Компані́йський, а, е. 1) Относящийся к **компані́йцю.** *Полковник компанійський.* Шевч. (1883). 235. *2) Общительный, любящий общество. *Компанійський це чоловік.* Умань. Ефр.

Компа́нія, нії, *ж.* 1) Общество, компания. *Злі компанії і доброго чоловіка зопсують.* Ном. № 5982. 2) Отряд войска, *рота. *Чому сь мене, моя мамо, зранку не здубила, коли тота компанія з міста виходила.* Гол. I. 145.

Компанува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Водить компанию. *Грицько з Іваном компанували.* Волч. у.

Компа́нчик, ка, *м.* Солдат. *Полюбила компанчика, гей за їм тужила.* Гол. I. 145.

Ко́мпас, су, *м.* Компас. Ком. II. 90.

Компе́ря, рі, *ж.,* и **ко́мпір, ра,** *м.*= **Конфе́ря.** Вх. Уг. 246. Вх. Лем. 426.

Комперя́нка, ки, *ж.* 1) Стебель картофеля. Желех. 2) Вода, в которой варился картофель. Желех.

Компли́к, ка́, *м.* Обрезки кожи, склеенные между собой и крепко сбитые в бруски; употребляются также для каблуков. Вас. 162. В Сумск. у. так называется низкий каблук.

Компонува́ння, ня, *с.* 1) Сочинение. *У євреїв... писателі мали свій взоровзір компонування.* К. Іов. XI. *2) Составление, комбинирование. Сл. Нік.

Компонува́ти, ну́ю, еш, *гл.* 1) Составлять, сочинять. *Отой дід і співав, і компонував пісні й думки.* Стор. *Дуже письменний був і вірші компонував.* Стор. 2) Выдумывать, интриговать. *Пане осауле полковий, побійся бога! Мені здається, що ти щось недобре на нашого пана полковника компонуєш.* К. ЧР. 323. *3) Комбинировать. Сл. Нік.

Компонува́тися, ну́юся, єшся, *гл.* Составляться, сочиняться. Шевч. 1883, 140.

Комфо́рт, ту, *м.* Комфорт. *Занедбавши свої прості звичаї, вкинулись у той комфорт.* К. (О. 1861. I. 317).

Кона́нійко, ка, *с.* Ум. от **кона́ння.**

Кона́ння, ня, *с.* Агония, умирание. Ум. **Кона́нійко.** МУЕ. III. 35.

Кона́ти, на́ю, еш, *гл.* 1) Умирать, кончаться, отходить. *Не один бідаха, конаючи в крові, тужить, що не поліг під Берестечком.* К. ЧР. 358. *Уже твоя, козаченьку, дівчина конає.* Нп. 2) Мучиться. *Сам не соромиться конать в ярмі у ляха.* Шевч. *Або в пана у кайданах у склепу конає.* Шевч. **Він кона́є.** Он при последнем издыхании.

Конва́лія, лії, *ж.* Ландыш. *Васильки, папороть, шевлію. Петрів батіг і конвалію.* Котл. Ен. *З великого лугу віяло холодком і пахло конвалією й барвінком.* О. 1862. VIII. 16.

Конво́й, во́ю, *м.* Конвой. *Руки і ніжки закують в кайдани, конвоєм приведуть.* Чуб.

Конда́к, ка́, *м.* Кондак. *Тропарі з кондаками.* Ном.

Конди́йка, ки, *ж.* Ендова; церковный сосуд, в котором святят воду.

Кондри́читися, чуся, чишся, *гл.* Капризничать. Мнж. 182.

Конду́ри, рів, *мн.* Род сапог у жителей Покутья галицкого. Kolb. I. 44.

Кондя́к, ка́, *м.* Дьячек и учитель церковной школы. *А, дай боже пану бакаляру! ти наш таки, кондяче...* Маркев. 62.

Ко́ненько, ка, *м.* Ум. от **кінь.**

Коненя́, ня́ти, *с.* Ум. от **коня́.**

Коне́ць, нця́, *м.*=**Кіне́ць.** *Як ся зійде Стрий і Ломець, то буде світу конець.* Ном. № 392.

Коне́чне, *нар.* 1) Непременно, неизбежно. *Вони почули, що за пшеницею треба конечне йти в двір фараонів.* Опат. *Любилося двоє дітей сердечне, присудив господь розлучити конечне.* Гринч. III. 251. 2) **Не коне́чне.** Не совсем, не очень. *Не конешне вона влюбляла, як до чоловіка трапиться гість.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Коне́чний, а, е. Непременный, неизбежный, безотлагательный.

***Коне́чність, ности,** *ж.* 1) Цель. **Життєва́—.** Цель жизни. *Смачно зісти і добре випити, це була тоді життєва конечність.* Лепк. 2) Необходимость. *Вчительського стану... я довгі літа власними силами добивався—не з покликання, а з конечности.* Борд.

Коне́чно, *нар.*=**Коне́чне.**

Ко́ник, ка, *м.* 1) Ум. от **кінь.** *Під явором коник стоїть, на нім козак молоденький.* Мет. 2) Насек. Кузнечик, Locusta. Вх. Пч. I. 6. *В траві ворушився і тріщав цілий мир коників і всяких кузок.* Левиц. Пов. 97. 3) Пряник или глиняная игрушка в форме коня. *І внучатам із клуночка гостинці виймала... А Карпові соловейка та коників пару.* Шевч. 112. 4) *Мн.* Род узора для вышивок на рубашках. Гол. Од. 73. 5) Конская голова, выделываемая как украшение разных предметов, напр., рукояти гуцульского **ке́лифа.** Шух. I. 275. **Стіл на ко́никах.** Стол на ножках с украшением в виде конской головы? Сим. 227. 6) Часть гончарного **кру́га:** деревянная дощечка, прибитая одним концом к скамье, с выемкой на другом конце, в которую входит веретено. Вас. 179. 7) Пластинка, вертикально стоящая на каждом из

четырех концов креста **витýшки**, с загнутыми концами; на **кóники** надевается пряжа. Чуб. VII. 410. Вас. 202. 8) Часть ткацкого станка. См. **Верстáт.** 9) Часть **начúння.** См. **Начúння 3.** *10) **Кóники.** Карусель. Сл. Яворн. 11) *Мн.* **Сорóчі кóники.** Раст. Delphinium consolida. Вх. Пч. I. 10.

Конúна, ни, *ж.* 1) Лошадь, конь. *Та купуй уже, купуй, — славная конина.* Рудан. IV. 18. 2) Конина, лошадиное мясо.

Конúти, ню, ниш, *гл.* Класть известным образом палку на **кону́** при игре в **плáза.** Ив. 18.

Кóнич, ча, *м.* = **Конюшúна.** Вх. Лем. 426.

Коничéнько, ка, *м.* Ум. от **кінь.**

Кóничок, чка, *м.* Ум. от **кінь.**

***Конúще, ща,** *м.* Ув. от **кінь.** *І конища помучив, і сам утепенився, як бачите, тай годі.* Франко.

Конíвка, ***конóвка, ки,** *ж.* 1) Ум. от **кíнва.** 2) Кружка деревянная или металлическая. Шух. I. 250, 251. *Як узяв ту кінву за ухо, то зробив у тій конівці сухо.* ЗОЮР. I. 204. *Зачепила рукавом срібну коновку, повну вишнівки.* К. ЧР. 229. 2) Ведро. (Дощ) *ллє, як з коновки.* Ном. № 575. *Посилаю з коновками по воду.* Гол. Ум. **Конíвонька, конíвочка.** *Зашли козакові пива коновочку.* Чуб. *Сосновая коновочка, а дубове денце.* Гринч. III. 613.

Конклáв, ву, *м.* Конклав. Шевч. (1883), 199.

Кóнов, ва, *м.* Кружка. *На морозі стояти, конов меду держати.* Гол. См. **Кíнва.**

Коновáл, ла, *м.* Коновал. *Сюди шевці й кравці, шаповали й коновали.* Левиц. I. *Такий коновал, що через шкуру бачить.*

Коновáльство, ва, *с.* Ремесло коновала. Желех.

Коновáльський, а, е. Коновальский. *Цехи: різницький, коновальський, кушнірський, ткацький, шаповальський.* Котл. Ен.

Коновíд, вóда, *м.* 1) Приводящий на ярмарку для продажи лошадей, *конский барышник. ***Коноводи, воловоди, люлешники, табашники, шилники, милники, селяне, городяне, міщане... добрі** *люде! А сходьтесь, сходьтесь, сходьтесь!.. Я щось скажу».* Из выкликания на базаре. КС. 1882. III. 600. 2) Конокрад. *А вже циганів, отих коноводів... що обдурюють народ, так і не розминешся.* Кв. II. 323. **Оце пісня кругла, кругла... батько злодій-коновід, отакий увесь мій рід.* Нп. Пир. у., Конон.

***Конóвка, ки,** *ж.* = **Конíвка.** *Тут лише злопотіла коновцями та коромислом.* Франко.

Коновóй, вóю, *м.*=**Конвóй.** *Як піду я у чужу країну,—коноводм приведуть.* Рудч. Чп. 85.

Конóв'язь, зі, *ж.* Столб или жердь, или кольцо, к которым привязывают лошадей. *Позлізали і поприв'язували коней... у конов'язей.* ЗОЮР. I. 254.

***Конóза, зи,** *ж.* Капризник, привередник, задира. Киев.

Конóзити, жу, зиш, *гл.* 1) Корчить, морщить (в работе). Мнж. 2) *Безл.* Знобить? корчить? *Бачу, що так його конозить.* Уман. у.

***Конóзливий, а, е.** Капризный, привередливый. **Киев.**

Конокрáд, да, *м.* Конокрад. *Ті жидки були всім завідомі конокради.* Левиц. I.

Конопéлька, ки, *ж.* Раст. Galeopsis pubescens. Лв. 98.

Конопéльки, льок, *ж. мн.* Ум. от **конóплі.**

Конопéльний, а, е. Пеньковый. *Конопельна нитка.* Ком. II.

Конопéльник, ка, *м.* Птица: коноплянка, Fringilla cannabina. Шух. I. 23.

Коноплúна, ни, *ж.* Стебель конопли. *Утопила мене мати як коноплину в воду.* Гринч. III. 329. Ум. **Коноплúнка, коноплúнонька, коноплúночка.** *Ой у городі коноплиночка, на тій коноплинці... роса.* Чуб. III. 394. *Ой як же тій коноплиноньці у ставу вимокати.* Гринч. III. 330.

Конопли́ця, ці, *ж.* ? *П'ять сорочок, що дві ув іржиці, а дві в коноплиці.* Чуб. IV. 458.

Конóплище, ща, *с.* 1) Место, бывшее под коноплею. *Яка паша на коноплищі? Як брали коноплі, то й повиривали погану травицю.* Канев. у. 2) Место, годное для посева конопли.

Коно́плі, пе́ль, *ж. мн.* 1) Раст. Конопля. *Вирвався, як Пилип з конопель.* Ном. 2) Пенька. *Оце коноплями обмотають та смолою обмажуть, та й запалять.* К. *Набрала Ганна у людей конопель та льону і почала прясти.* Левиц. Ум. **Конопе́льки.** *Сію конопельки дрібні зелененькі.* Чуб.

Коно́пля́ний, а, е. Конопляный. *Залізний вовк, конопляний хвіст (Голка).* Заг. Ном. № 352.

Конопля́ник, ка, *м.*=**Конопе́льник.** Вх. Лем. 426.

Конопля́р, ра, *м.,* и **конопля́рка, ки,** *ж.*=**Конопе́льник.** Вх. Уг. 246.

Конопля́стий, а, е. Покрытый веснушками. *Чорти мабудь гречку сіяли на пиці—такий коноплястий з себе.* Волч. у.

Конотува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Замечать. *Я буду співатоньки, а ти конотуй сі: як же нам ся росходити, сама поміркуй сі.* Гол.

Консисте́нт, та, *м.* Употребляется более во мн. ч. **Консисте́нти.** Польские войска, стоявшие постоем на Украине. *Безбожний глум польських консистентів і урядників над українцями.* К. ЧР. 9.

***Консисте́нція, ії,** *ж.* Постой. *Ремствує на мене народ за консистенцію славного війська його величества на Україні.* Лепк.

Консисто́рія, рії, *ж.* Консистория. Шевч. (1883). 197.

Консисто́рський, а, е. Консисторский. Св. Л. 134.

Консистува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Стоять постоем. *Почали жолніре, консистуючи по городах і селах, беззаконні окорми од людей вимагати.* К. ЧР. 9.

Консоля́ція, ції, *ж.* Угощение. *Обіцяв о. Яким кого не кого* (з консисторських) *повести на «консоляцію», се б то... на могорич.* Св. Л. 134.

Ко́нсул, ла, *м.* 1) Консул. *З Росії... втікло три чоловіки... От—що робить? У Галац, до німецького консула.* КС. 1883. IV. 738. 2) В старинной бурсе: род надзирателя за учениками. *Втікайте з бурси: вас тепер не знайде ні консул, ні трибун.* К. ПС. 68.

Конт, ту, *м.* 1) Продовольствие, с'естные припасы. *Хліба не купуємо; конту з обох нас доволі.* Г. Барв. 438. 2) Конец, конец делу. *А коли уже розсердилась, то полайся, та й конт.* В. Мова.

Конте́нтий, а, е. Довольный. *Чим же ми контенті, як не грошима?*

Контентува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Кормить, пропитывать; содержать. *Жінки обіцянку дали глину місити, воду носити, людей контентувати.* Г. Барв. 171. *Нехай даремне всякого прочанина й захожого і проїзджачого контентує.* К. (О. 1861. IV. 156).

Контентува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Кормиться, питаться, есть; угощаться. *Контентуйтеся, люде добрі!* Гринч.

Контетува́ти, ту́ю, єш, *гл.*=**Контентува́ти.** *Тею соломою хазяїн нас* (волів) *буде контетувати до нової паші.* Драг. 3.

Контетува́тися, ту́юся, єшся, *гл.*=**Контентува́тися.** *Контетуйтесь, люде добрі!* О. 1861. XI. Кух. 27.

Конти́на, ни, *ж.* Храм. *А священник старець ходить по святій континї, молить слави Запорожу, щастя Україні.* Федьк.

Конто́ра, ри, *ж.* Контора.

Конто́сити, шу, сиш, *гл.* = **Кундо́сити.** *Нехай коси Дунай носить, та нехай нелюб не контосить.* Чуб.

***Ко́нтра, ри,** *ж.* Вражда, враждебные отношения. *Я з ним у контру зайшов і вже цілий рік не говоримо.* Умань. Ефр.

Контра́кт, ту, *м.* Контракт. *Ніхто з богом контракту не брав.* Ном. № 36.

Контрове́рсія, сії, *ж.* Возражение (в судебном процессе). *Кому хочеш позов заложу і контроверсію сочиню.* Котл. НП. 358.

***Контрува́ти, ру́ю, єш,** *гл.* Враждовать. Екат. г. Сл. Яворн.

Контува́ти, ту́ю, єш, *гл.*=**Контентува́ти.**

Контува́тися, ту́юся, єшся, *гл.*=**Контентува́тися.** *Ми ж контуємось із своїх ручок та з пучок.* Г. Барв. 438.

Конфедера́т, та, *м.* Конфедерат. *А конфедерати знай гукають: «жиде! меду!»* Шевч. 138.

Конфедера́ція, ції, *ж.* Конфедерация. *Встає шляхетская земля, і—разом сто конфедерацій.* Шевч. 131.

Конфе́ря, рі, *ж.* Картофель. Вх. Уг.

Конферя́ник, ка, *м.* Род лепешки из картофеля и сыра. Вх. Уг. 246.

Ко́нче, *нар.* 1) Безотлагательно, непременно, именно. *Нащо се вам його так конче треба?* МВ. II. 188. *І треба ж було сім паничам потрапити перелізти конче в мій садок.* Лев. Пов. 37. *2) Вполне, совсем. *Не конче то статечне життя провадив дядько Федюсь, коли вернув з війська додому.* Борд. *Купив собі хатину в однім не конче великім селі.* Борд.

Кончи́на, ни, *ж.* 1) Край, конец. *Я не бороню йому стояти при престолі божому й до кончини його віку.* МВ. I. 16. 2) Смерть. *Ідіть, діти, кланяйтесь батькові, бо недалеко його кончина.* ЗОЮР. II. 284.

Конюх, ха́, *м.* Конюх. *Я конюха не люблю, за конюха не піду: конюх коні ганяє, він гноєм воняє.* Чуб.

Конюха́рити, рю, риш, *гл.* Быть конюхом. Вх. Зн. 28.

Конюший, шого, *м.* Конюший. *Служив у Потоцького конюшим.* Стор.

Конюши́на, ни, *ж.* Клевер, Trifolium pratense. Волын. г. ЗЮЗО. I. 139.

Конюшня, ні, *ж.* Конюшня. *Як коня вкрали, він конюшню замкнув.* Ном.

Коня́, ня́ти, *с.* Жеребенок, а также плохая лошаденка *Чуже коня—паня.* Ном. Ум. **Коненя́.** *Назирив він коненя на ярмарку.* Рудч. Ск. II. 175.

Коня́ка, ки, *м.* и *ж.* Ув. от **кінь.** *Ой у мене був коняка, був коняка розбишака.* Щог. *Вовк був з добру коняку.* Чуб. Ум. **Коня́чка.** *Бодай тебе волами возили, а мене хоч коростявою, та конячкою.* Ном.

Коня́нка, ки, *ж.* Лошадиный помет, лошадиный навоз. Вх. Уг. 246.

Коня́р, ра́, *м.* Конюх; пастух лошадей. Радом. у. Вх. Уг. 246.

Коня́рка, ки, *ж.* Конюшня. Вх. Лем.

***Коня́рство, ва,** *с.* Коневодство. Пр. Пр.

Коня́тина, ни, *ж.* Лошадиное мясо. *Вийняв ковбасу... німецьку, от що і свининою, і кошатиною, і конятиною начинена.* Кв.

***Коня́чий, а, е.** Лошадиный. *Конячий гній.* Харьк. г. **Коня́чий ба́тько.** Цыган. Сл. Яворн.

Конячи́на, ни, *ж.* Дрянная лошаденка. *Найняв я конячину та потягся аж на довгопільський ярмарок.* Левиц. I.

Коня́чка, ки, *ж.* Ум. от **коня́ка.**

Копа́, пи́, *ж.* 1) Мир, сельское общество, сходка для решения судебных дел; судебное заседание (встарину). *Копа переможе й попа.* Ном. № 10742. *Позови й копи страх надоїли.* Котл. НП. 342. 2) 60 штук чего-либо. *Тепер давай мені хоч копу таких дівчат.* Кул. *Сидить курка на столі, знесла яєць три копі.* Нп. 3) Копна хлеба (в ней 60 снопов). *Жито жали, в копи клали.* Шевч. 61. *Де ж Катрусю пригорнула?* (ніч) *Чи в лісі, чи в хаті? Чи на полі під копою сина забавляє.* Шевч. 77. *Хто їде з копами,—у двір завертає.* ЗОЮР. II. 90. *Наплюю я багачу: свою копу молочу.* Ном. № 2559. **У ко́пи вкла́сти.** Побить сильно. *Так мене, синку, у копи вклали, що й не приведи мати божа.* Харьк. 4) 50 копеек. *Ой нате вам, рибалочки, мідну копу грошей.* Мет. *Нанялася носить воду, бо грошей не стало... кіп із вісім заробила.* Шевч. 109. 5) Счетная единица у оконщиков: **копа́ рядова́** заключает в себе 14 окон; кроме нее, есть **копа́ шіснадцятка** (16 окон), **двадця́тка** (20), **сорокі́вка** (40) и **шестидеся́тка** (60 окон). Вас. 150. Ум. **Кі́пка, кі́понька, кі́почка.** *Поставлю женців сімсот молодців, поставлю кіпок—що на небі зірок.* Гринч. III. 19. *Сюди хіп, туди хіп,—за сміттячко дев'ять кіп, а десята кіпка, що вимела тітка.* Гринч. III. 493. *В снопочки в'язала, в кіпочки складала.* Гринч. III. 414.

***Ко́пак, ка́,** *м.* Шутливо: копна, копнище. *Ішов піп коло кіп, лічив копи по пів-копи; одна копа—копаком, друга копа—копаком, третя копа—копаком...* Народн. скороговорка. Крим.

***Копа́лина, ни,** *ж.* Ископаемое. Сл. Дубр.

Копа́льник, ка, *м.* Землекоп. Лебед. у. и Желех.

Копа́льниця, ці, *ж.* Копающая женщина. Лебед. у. и Желех.

***Копа́льня, ні,** *ж.* Копь, шахта, прииски. Сл. Нік.

***Копальня́ний, а, е.** 1) Копальный. 2) Относящийся к шахте.

Ко́паний, а, е. 1) Выкопанный. *Ой у полі край дороги копана кирниця.* Нп. 2) **К. м'яч.** Футбол. Гал.

Копани́на, ни, *ж.* Копанье постоянное.

Копани́ця, ці, *ж.* 1) Заступ. 2) Род мотыги для копанья глины. Шух. I. 260. 3) Искривленное дерево, идущее на полоз, выкопанное с корнем из земли. Kolb. I. 68. *Ум. **Копани́чка.** *Другого дня по обіді я сам якось бавився на оборі, стругав копаничкн до санок.* Франко.

Ко́панка, ки, *ж.* 1) Копание, выкапывание. 3) Род маленького колодезя без венца. *Узяв хліба шматочок, а води таки не брав: була там у лісі копанка.* Гринч. I. 4. 3) Выкопанный прудик, сажалка. Вас. 200. 4) Расчищенное под посев место в лесу, которое еще нельзя пахать, можно лишь копать. Желех. Вх. Зн. 27. Ум. **Ко́паночка.** *Пішла пошукать води, аж найшла маленьку копаночку.* Рудч. Ск. II. 64.

Копа́ння, ня, *с.* Копание.

Ко́пань, ні, *ж.* 1)=**Ко́панка 3.** *А як далеко річка, то щоб був колодязь або копань при коші. З них* (отара) *напивається щоденно.* О. 1862. V. Кух. 30 2)=**Ко́панка 4.**

Копа́ня, ні, *ж.* Деревянная заслонка к печи. Вх. Зн. 28.

Копа́тельний, а, е. Усердный рабочий. *Щирі були покійники... до хазяйського добра копательні.* Сим. 206.

Ко́патень, тня, *м.*=**Ко́питень.** Лв. 97.

Копа́ти, па́ю, єш, одн. в. **копну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Копать, рыть. *Тоді козаки шаблями суходіл копали.* Макс. *І свяченим* (ножем) *копа яму.* Шевч. **Копа́ти я́му під ким,** *сокращенно: **копа́ти на ко́го, під ко́го, під ким.** Подкапываться под кого, злоумышлять, *оговаривать кого-либо. *Копають вороги яму підо мною.* Мет. 2) Выкапывать. *А там знов копають буряки та возять до сахарні.* Левиц. I. *Ой став козак царь-зілля копати.* Мет. 3) Раскапывать, разрыхлять. *Копай грядку!* Гринч. 4) **Копа́ти нога́ми.** Бить ногами; унижать, отталкивать. *Змилуй єси, Христе-боже, над нами панами, а щоб нас не копали москалі ногами.* Нп.

***Копну́ти що, кого́.** Ударить, поддеть ногой что-нб., кого-нб. *Як хороший,—не жаль грошей, а як поганий,—копну ногами.* Ном. № 8474.

Копа́тися, па́юся, єшся, *гл.* 1) Копаться, рыться. *На улицю не піду і дома не всижу, хиба піду підкопаюсь до дівчини в хижу. Бодай тебе копалася лихая година!..* Мет. 2) Рыться (в вещах) *Одімкнули скриню, копалися, копалися—нічого не взяли.* ЗОЮР. *3)—**на ко́го.** Интриговать против кого, строить козни. *Вони копаються на нашого попа.* Крим.

Копа́ч, ча́, *м.* 1) Землекоп. *Де копачі копали, там і гроші пропали.* Ном № 11717. 2) Могильщик. *А вам, копачі, рябую корову, а щоб несли мене молодую з дому до гробу.* Грин. III. 284. 3) Заостренная палка, которою роют землю. **Прали прачі прачами, копали копачі копачами...* Народ. скорогов. Пир. у , Конон. 4) Род зимней шапки у лемков. Гол. Од. 75. Ум. **Копа́чик.**

Копа́чик, ка, *м.* 1) Ум. от **копа́ч.** 2) *Мн.* В ткацком станке то же, что **же́рдка.** МУЕ. III. 24.

Копачки́й, а, е=**Копа́тельний.** *Дід Юрко замолоду був копачкий.* Волч. у.

Ко́пень, пені, *ж.* Ледяная сосулька. Вх. Уг. 246.

Копер, пра, *м.*=**Кріп.** Вх. Лем. 426.

Копе́ць, копця́, *м.* 1) Межевой знак. *Оборе плугом, обнесе копцями, ровом обкопає.* К. ЧР. 199. 2) Инструмент для долбления меду.

Копи́вка, ки, *ж.*=**Копи́лиця.** Вх. Лем. 426.

Копи́л, ла́, *м.* 1) Сапожная колодка. *Швець копилом перекинув.* Ном. № 301 ***На свій копи́л переробити.** Переделать на свой лад. 2) Столбики (от 4 до 6), связывающие полозья с ящиком саней. Kolb. I. 67. Шух. I. 180. *Копили поробив на сани.* 3) Незаконнорожденное дитя. Вх. Зн. 28. Ум. **Копиле́ць.** Ном. № 14299. *Бранно: **Копилю́к, ка́.** Черемш. Верх.

Копи́лити, лю, лиш, *гл.*—**гу́би.** Отдувать, оттопыривать (губы). Переносно: важничать, относиться к чему с пренебрежением; дуться. *Не копильте, каже, дітки, губок, не копильте! Їжте, воно смашне!* Сим. 231—232. *Не*

будете ви в нас копилить губу, як ті запорожці, що всі в них рівні. Кул.

Копи́литися, люся, лишся, *гл.* 1) Родить вне брака ребенка. Угор. *2) Чваниться, задаваться. *І такої,—копилиться й сам не знає чого.* Пир. у., Конон.

Копи́лиця, ці, *ж.* Незаконная жена, наложница. Вх. Зн. 28.

Копи́лля, ля, с. *соб.* 1) Сапожные колодки. *Розгубивсь як швець з копиллям.* Ном. № 6622. 2) Столбики в санях. См. **Копи́л 2.**

Копилча́, ча́ти, с.=**Копи́л 3.** Угор. и Желех.

Копильчаки́, кі́в, *м. мн.* Род саней. Желех.

Копильчу́к, ка́, *м.* = **Копи́л 3.** Вх. Зн. 28.

***Копилю́к, ка́,** *м.*=**Копи́л 3.** Черемш.

Копиля́, ля́ти, *с.* = **Копи́л 3.** Вх. Зн. 28.

Копиля́к, ка́, *м.*=**Копи́л 3.** Вх. Лем. 426.

Копирса́ти, са́ю, єш, одн. в. **копирсну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Ковырять, ковырнуть. *Сів на приспі, похилив голову і все щось по піску паличкою копирсає.* Кв. *Знай копирсає сліпуючи то очіпки, то рушники.* Кв. 2) Только с. в.: полететь, упасть куда. *Пошлю Енея до Плутона, або і сам в ад копирсну.* Котл. Ен. VI и Слов.

Копи́рстка, ки, *ж.*=**Копи́стка.** Екатерин. у. Ум. **Копи́рсточка.**

Копиря́ти, ря́ю, єш, *гл.* Ковырять. *Сніг ногами копиряє.* Харьк. г.

Копи́стка, ки, *ж.* 1) Веселка, деревянная лопатка для мешания теста. 2) Лопаточка. Мнж. 182. 3) Презрительно—о плохом оружии: шпаге, сабле. *На дуель! Вихопивши свою копистку, ну нею вихрить чоловікові.* Ном. *Соснові кописткі стругали і до боків поначепляли* (о каррикатурном вооружении). Котл. Ен. IV. Ум. **Копи́сточка.** *Руки як кописточки.* Ном.

Копи́стник, ка, *м.*=**Копи́стка.** Ум. **Копи́стничок.** *Сіли тато під миснич-ком, мамка татка копистничком.* Чуб.

Копи́сточка, ки, *ж.* Ум. от **копи́стка.**

Ко́писть, ти, *ж.* Клинообразный зуб в земледельческом орудии **ра́ло.** Чуб. VII. 400.

Копи́т, та́, *м.* 1)=**Копито́.** *А у мого коня золота грива, золота грива, сребраний копит.* Чуб. III. 309. *Не дба про те, що їх нога роздавить, або копит звіряти польового.* К. Іов. 89. 2) *Мн.* **Копити́.** Раст.=**Ко́питень.** Ум. **Копито́к, копи́тонько.** *Кінь мій сивий, золотії гриви, копитоньки золотії.* МУЕ. III. 116.

Копита́л, лу, *м.*=**Капита́л.**

Копита́льний, а, е. Богатый, с капиталом. *Копитальні люде.* Вас. 210.

Копита́н, на, *м.*=**Капита́н.** *Їхав пан копитан, став, дівчини попитав.* Ном.

Копита́нський, а, е = **Капита́нський.** Левиц. Пов. 207.

Копита́нша, ші, *ж.* Капитанша. Левиц. Пов. 206.

Копита́ха, хи, *ж.* Сорт **пла́хти.** КС. 1893. XII. 448.

Ко́питень, тня, *м.* Раст. Asarum europeum. ЗЮЗО. I. 113.

Копитки́, кі́в, *м. мн.*=**Ко́питень.**

***Копи́тний, а, е.** Копытный. Яворн.

Копи́тник, ка, копитня́к, ка́, *м.*= **Ко́питень.** Лв. 97.

Копито́, та́ с. Копыто. *Вороний коню, чом води не п'єш, копитами сиру землю б'єш?* Нп. ***З копи́та́.** С места в карьер. Пир. у., Конон. **Коні рушили з копита й виходці щезли в темряві.* Борд.

***Копито́вий, а, е.** Копытный. Яворн.

Копито́к, тка́, *м.* Ум. от **копи́т.**

Копи́тонько, ка, *с.* Ум. от **копи́т.**

Копитце́, ця́, *с.* 1) Ум. от **копито́.** *Кінь води не п'є, копитцями б'є.* Чуб. I. 2) Род инкрустации из меди в форме подковы. Шух. I. 278. 3) *Мн.* Род вышивки. Kolb. I. 49. 4) *Мн.*=**Ко́питень.** ЗЮЗО. I. 113.

Копи́ця, ці, *ж.* 1) Копна травы. *Дівчата на луці гребли, а парубки копиці клали.* Шевч. *Погоріло в степу сіно, нема ні копиці.* Нп. 2) Куча чего-либо. *А в лагері знайшли різниці: лежали битих мняс копиці.* Котл. Ен. Ум. **Копи́чка.** *А ввечері холодками клали в копички рядками.* Мет. *Кілько грачів у «короля» кладуть... руки долонями вниз, одна рука на другу, щоб стала копичка.* Чуб. III. 45.

Копича́стий, а, е. Копича́сті у́ставки. *У́ставки* с особого рода вышивкой. Kolb. I. 48.

Копи́чення, ня, с. 1) Складывание, сваливание в кучу. Желех. 2) Складывание в копны. Желéх.

***Копи́чий, чого,** *м.* Рабочий, складывающий сено в копны. Екат. г. Сл. Яворн.

Копи́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Складывать, сваливать в кучу. Желех. 2) Складывать в копны. Желех.

Копи́чка, ки, *ж.* Ум. от **копи́ця.**

Копи́ш, ша́, *м.* Палочка, заостренная в виде лопаточки,—для копания земли (у детей). *Зробив копиш,—он шо діти на вулиці пічки копають, та й ходе кругом криниці, підкопує її.* Мнж. 90.

Копи́шитися, шуся, шишся, *гл.* Копошиться.

Копи́шник, ка, *м.* = 1) **Коповик.** Богодух. у. *2)=**Злот.** О. Степов.

Копия́, пиї, *ж.* Пика, копье. *Іде козак улицею, копиєю упирається.* Нп.

Копі́ечка, ки, *ж.* Ум. от **копі́йка.**

Копі́й, пія́, *м.* Копейка. *Нема ні копія.* Харьк. *Копій камінь довбе.* Ном. № 1392.

Копі́йка, ки, *ж.* 1) Копейка. *У Попівці хліб по копійці, у Перекопі хліб по копі.* Ном. 2) Деньги, капитал. *Скотинку попродала і стала собі з копійки жити.* Кв. *Як стали хазяйнувать, так де та й копійка набралась! Зараз і почав скуповувать землю.* О. 1861. X. 29. Ум. **Копі́ечка.** *А я оддала братові всі до копієчки, що взяла за худобу.* МВ. ***Як одну́ копі́ечку.** Все дочиста, все сполна. *Вісім сотень як одну копієчку заплатив.* Мирн. III. 86. ***Склада́ти (збива́ти) копі́ечку до копі́ечки.** Отлагать деньги. *Продає Мотря молоко глечечок по глечечку, складає копійку до копієчки.* Мирн. ХРВ. I. 68. ***Души́ти копі́йку.** Скопидомствовать, копить деньгу. *Старий таки, нівроку, скупенький був, любив душити копійку.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Копійча́ний, а, е. Копеечный, стоющий копейку. *Ми громадяне, а то все суччя копійчане, бадилля світове.* Гліб. *Копійчані бублики.*

Копійчи́на, ни, *м.* 1) Копейка. *Перепадає було там сяк так копійчина за копійчиною.* Левиц. 2) Деньги. *Та вже став і на свою копійчину збиватись.* Кв.

Копі́льник, ка, *м.* Складывающий в копны. *Мій синочку, мій голубчику! Мій молотнику, мій косарику і мій копільнику і мій кидальнику!* Мил. 215.

Ко́піт, поту, *м.* 1) Пыль (в воздухе). *Наче череда йде—такий копіт зіб'ють.* Св. Л. 91. *За коником став копіт.* Чуб. 2) Топот. *З копотом і ржанням коней табунових.* К. МБ. XI. 42.

Ко́пія, пії, *ж.* Копия. *Хто в Шевченковій Катерині, або хоч і в Марусі Квітчиній, бачить ескіз, копію з людини?* Хата.

Копія́шний, а, е=Копійча́ний.

I. Ко́пки, *гл.* Ум. Детск.: ехать верхом. **Дав же він йому́ ко́пки!** Оттрепал его, побил.

***II. Ко́пки, ків,** *м.* Детск.: башмачки. Крим.

Ко́пний, а, е = 1) **Коповий.** *2) Проторенный, наезженный. *Залубні... посунулись копною дорогою в село.* Лепк.

Ко́пно, *нар.* Много. *Як густо, то й копно.* Ном. № 1367.

Копну́ти. См. **Копа́ти.**

***Ко́пня, ні,** *ж.* Прииск (горный). Сл. Дубр.

Коповий, а́, е́. Общественный, мирской. *Вічовий, коповий, громадський суд.* К. ПС. 24. См. **Копа́ 1.**

Коповик, ка́, *м.* Полтинник, 50 копеек. *Заплати мені коповика, а я тебе сластьонами нагодую.* Ном. № 11988. *Тиць йому в руки коповика, а він подивився на мене та й каже: Ні, за півкарбованця не можно.* О. 1862. I. 42.

Коповиця, ці, *ж.* Время сгребания копен, сгребание копен. *Коповиця була, люде мов бджоли гудуть да мед збірають, так люде нагребли, копи возять.* Г. Барв. 339.

Коповіз, во́зу, *м.* = **Возовиця.** *Як зайде коповіз, багато роботи волам буде.* Черниг. г. **У коповіз.** Во время перевозки копен.

Коповозиця, ці, *ж.*=**Коповіз.** *Ночі не досипа сам і скотина день і ніч тя-*

гає,—от як у жнива, або в коповозицю. О. 1862. VI. 57.

Копоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Стучать, топать, бежать мелкими шагами. *Ой ще зілля не кипить, а вже милий копотить.* Чуб. V. 417.

***Копоті́тко, ка,** *с.* Бегущее мелкими шажками. *Ніжечка - копотятко.* Мирн. «Правда», 1874, 438.

Копоши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Копошиться. *Люде, як та комашня, копошаться.* МВ.

Ко́пра, ри, *ж.* 1) Гной в глазах. Угор. *2) Копра кокосовая.

Копра́вий, а, е = Капра́вий. Угор.

Копри́ва, ви, *ж.* = **Кропи́ва.** Вх. Уг. 246.

Копри́вник и **копривня́к, ка,** *м.* Травник, Sylvia. Вх. Уг. 246. Вх. Лем. 427.

Копти́ти, пчу́, ти́ш, *гл.* Копить деньги, скряжничая. *Гроші все збіра, коптить.* Змиев. у.

Коп'я́к, ка́, *м.* Большая копна, стог (сена). Вх. Зн. 28. *Коп'як чортів тобі!* Канев. у. Ум. **Коп'я́чо́к.** *Нема сіна, хиба десь-не-десь коп'ячок побачиш.* Черк. у.

Кора́, ри́, *ж.* Кора. *Короста ні велика, ні мала, як дубова кора.* Ном. № 8163. Ум. **Кі́рка, кори́ця.**

Кораблі́ль, бля́, *м.* Кораблъ. *Жаль багатому корабля, а вбогому кошеля.* Ном. № 1597. *До самої хмари з щоглистими кораблями палає Скутара.* Шевч. 59. Ум. **Кора́блик, кора́бличок.** *Одвів милу на корабличок.* Гринч. III. 337.

Кораблі́вий, а, е. Корабельный. *Попереду на морі видно тілько верх щогли кораблевої.* Ком. I.

Кора́блик, ка, *м.* 1) Ум. от **кораблі́ль.** *А на синім морі пливуть кораблі, а в тих корабликах сидять козаки.* Мет. 2) Головной женский убор. *В понеділок не очіпок, а кораблик мала, або білую кибалку любо надівала.* Мкр. Н. 34.

Кора́бличок, чка, *м.* Ум. от **кораблі́ль.**

Кора́лики, кі́в, *м. мн.* Ум. от **кора́лі.**

Кора́лі, лі́в, *м. мн.* 1) Коралл. *Глибоко в морі ростуть коралі.* О. 1862. III. 51. 2) Мониста, ожерелье из кораллов. *Були коралі, та пішли далі, були перли, та ся стерли.* Ном. № 1560. Ум. **Кора́лики.** *Начипляє кораликів на білую шию.* Нп. *Ой сусіди, сусідоньки, шо за молодиця, шо різані коралики, шовкова спідниця.* Гринч. III. 529.

Кора́левий, а, е=Коралловый. *Перериваючись де-не-де, як порване коралеве намисто.* МВ.

Ко́рба, би, *ж.* Ручка, рукоятка (к вороту, к колесу в машине, к круглому смычку **лі́ри).** Шух. I. 103. *Корбу крутить, ліра грає.* Ном. № 12484.

Корґі́та, ти, *ж.* Вырубленное с корнем дерево, употребляющееся для постройки **ґаля́р.** Вх. Зн. 28.

Кордоба́н, ну, *м.*=**Кордова́н.** Желех.

Кордоба́нець, нця, *м.* Башмак из козловой кожи. Желех.

Кордова́н, ну, *м.* 1) Сафьян, козловая кожа. 2) Сафьянный сапог. Гол. Од. 75, 80. *Купив чижми-кордовани. Я ся в чижми та обую.* Гол. II. 551.

Кордова́ний, а, е. Сафьянный, козловый (о коже). Желех.

Кордо́н, ну, *м.* Граница, кордон. *Від цісарського (остріяцького) кордону їдуть підзамчем... а далі мостом.* Св. Л. 214. *Ой звідкіль ти?—З-за кордону.* Гринч. III. 673.

Кордю́к, ка́, *м.*=**Дю́к.** Вх. Пч. I. 6.

Коре́кта, ти и **коректу́ра, ри,** *ж.* Корректура. Желех. *Так погано видержена коректура, що цур йому.* О. 1862. V. Шевч. 4.

Корена́стий и **корена́тий, а, е.** 1) Коренастый. *Петро укладе Тура, дармо, що Тур такий коренастий.* К. ЧР. 169. *І в огород загородив козак аж сім дубів високих, старих, коренатих.* МВ. III. 134. *2) Раскоренившийся, разросшийся, размножившийся. *Все кругом мовчало, терпіло, слухало й робило на коренастий рід панів польських.* Мирн. ХРВ. I. 145.

***Корене́вий, а, е.** Корневой. Сл. Дубр.

***Корени́стий, а, е.** 1) Твердый как корень. 2) Имеющий много корней. Сл. Яворн. 3) Многосемейный. *Рід у мене коренистий.* С. Ситківці Лип. у. Ефр.

Корени́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) Укоренять. 2) Бранить сильно, ругать. *Не коренила ж вона його ні трохи.* Кв. II.

19. *Кого попало і коренить, і ганить.* Стор. І. 53.

Кореня́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Укореняться. *Рости, рости, орішеньку, рости, коренися.* Нп. *Усе теє пригодиться, що на полі корениться.* Ном. № 10135.

Коре́ць, рця́, *м.* 1) Мера сыпучих тел. *Способом, способом 12 жидів насилу корень хмелю витаскали на гору.* Ном. № 924. *З'їхалася Марусина родина, звезла, знесла сім кірців муки на коровай.* О. 1862. IV. 13. 2) Железный или деревянный ковш. *І в корці води напій маєш.* Ном. № 3020. *Корець меду у рученьках держучи. Поїхали в ліс, вирубали на ківш і одтяли на корець.* ЗОЮР. II. 57. *Що це ти, бабо, ополоником їси?—Десь діти корець занесли.* Ном. № 12220. 3) Каждая пара соединенных под углом (по длине) поперечных досок на окружности колеса водяной мельницы,—в них ударяет вода, поворачивая колесо. См. **Коре́чний, корча́к.** Шух. І. 113. 4) Насек. уховертка; клещак, Forficula auricularia. Вх. Зн. 28. Ум. **Кі́рчик.**

Коре́чний, *прил. м.* **Коре́чний млин.** Водяная мельница с наливным колесом. Kolb. I. 61.

Коре́чник, ка, *м.*=**Коре́чний млин.** Мнж. 481.

Корж, жа́, *м.* Род лепешки. Чуб. VII. 445. *Я б спекла собі коржа.* Рудч. Ск. І. 123. Ум. **Ко́ржик.** *Коржик мені спечи.* Рудч. Ск. І. 168.

Коржа́вий, а, е. Высохший и жесткий (о коже).

Коржа́віти, вію, єш, *гл.* Жестким, твердым делаться. Желех.

Ко́ржик, ка, *м.* Ум. от **корж.**

Ко́рзати, *гл.* Плести, морщить (в работе). Мнж. 182.

Ко́рзити, *гл.*=**Ко́рзати.** Мнж. 182.

***Коридо́р, ру,** *м.* Корридор. *У вузьких вуличках, як у коридорі, було безлюдно й сумно.* Коцюб.

Кори́на, ни, *ж.* Древесная кора. Ум. **Кори́нонька.** *На яворі коринонька.* Гол. III. 101.

***Користа́ти, та́ю, єш** и **кори́ста́тися, та́ються, єшся** *гл.*=**Кори́стувати, кори́стуватися.**

Кори́стне, *нар.*=**Кори́стно.**

Користни́й, а́, е́. Полезный, выгодный. *Щось оці дрова не дуже користні: витопили—ні хуху, ні духу.* Харьк. г. *Спориш дуже користна трава.*

Кори́стність, ности, *ж.* Полезность.

Кори́стно, *нар.* Полезно, выгодно. *Чай користніше пити, ніж горілку.* Канев. у.

Кори́стонька, ки и **кори́сточка, ки,** *ж.* Ум. от **кори́сть.**

Кори́стування, ня, *с.* Пользование.

Кори́стувати, ту́ю, єш и **кори́стуватися, туюся, єшся (з чо́го),** *гл.* Пользоваться (чем). *Як би ми вміли користувать з города, як німці.* О. 1862. IV. 108. *І благо тому чоловікові, который користується з сього світла.* К. Гр. Кв. XXIX.

Кори́сть, ти, *ж.* 1) Польза, выгода, прибыль. *Любив козак три дівчини, та не мав користи.* Мет. 108. *Іванець для своєї користи роздуває старе огнище.* К. ЧР. 200. ***Одібра́ти кори́сть од чо́гось.** Лишить пользы в чем. *Вона своєю замовою хоче одібрати в Параски користь од курей.* Крим. 2) Добыча. *У тому саду три користи: перша користь—орішечки, друга користь —красні вишеньки.* Мет. 340. *Не було в лісі жадної користи.* НВолын. у. *Впарта коза—вовку користь.* Ном. № 2630. Ум. **Кори́стонька, кори́сточка.** *Ристю, коники, ристю, ми їдемо з користю, ми веземо да користочку, молодую да невісточку.* Гринч. III. 491.

***Коритá́р, ру,** *м.* Корридор. Сл. Нік.

Коритáрство, ва, *с.* Выделка **кори́т.** Шух. І. 248.

Коритáрь, ря́, *м.* Делающий **кори́та.** Шух. І. 248.

Кори́течко, ка, *с.* Ум. от **кори́то.**

Кори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Покорять. *Річ твоя тиха, а корила всю Україну.* О. 1861. III. 16. 2) Упрекать, укорять. Змиев. у. *Прислухайся—що старі про мене казатимуть: чи будуть хвалити, чи корити.* Кв. І. 49.

Кори́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* 1) Подчиняться, покоряться. *Того не роби, рибочко, а корись твоєму батькові.* Федьк. *Бачить, що корюся, та ще й гірш мене зневажає, а далі й бити вже порвалась.* МВ. І. 29. 2) Повиноваться. *Біси коряться нам в ім'я твоє.* Єв. Л. X. 17.

Кори́тко, ка, *с.* *1) Ум. от **кори́то.** 2) Коробок, прикрепленный под **кошем** над жерновами, сквозь который высыпается в жернова зерно. Мик. 481.

Кори́тний, а, е. 1) Относящийся к **кори́ту.** 2) **Кори́тна жа́ба=Кори́тня́чка.** Вх. Уг. 246.

Коритня́чка, ки, *ж.* Черепаха. Вх. Уг. 246.

Кори́то, та, *с.* 1) Корыто, из которого кормят животных. Сим. 19. *Корита не ходять до свиней, а свині до корита.* Ном. У гуцулов **кори́то=но́чви.** Шух. I. 248. *Херс., Анан. у. Переш. ***Під кори́то хова́ти, підверта́ти, кори́том наверта́ти.** Согласно обычаю, на время **весі́лля** под **кори́то** прячут старшую незамужнюю сестру, выдавая замуж младшую. Пир. у., Кон. Переносно: перещеголять, нос натянуть. *Підвернемо тепер ми під корито ваших полковників та гетьманів.* К. ЧР. 285. 2) В ручной мельнице: ларь, в который падает мука. Шух. I. 104, 146. 3) Русло реки. *Частина ґрунту, по котрій тече річка, зветься річище, або корито.* Дещо. 68. 4) Продолговатая ямка в земле, выкапываемая детьми при игре в **мі́сяць.** Ив. 36. 5) Панцырь черепахи. Вх. Уг. 246. Ум. **Кори́течко, кори́тце,** * **кори́тко.**

Кори́тце, ця, *с.* 1) Ум. от **кори́то.** 2)=**Кори́тко 2.** Шух. I. 104. Черниг. у.

Коритча́, ча́ти, *с.* 1) Маленькое корыто. Ном. № 13964. 2)=**Кори́тко 2.** Лебед. у. (Залюбовск.).

***Кори́ця, ці,** *ж.* Ум. от **кора́.**

Кори́чуватий, а, е. Корытообразный, усеянный рытвинами. *Дорога в лісі коричувата.* Харьк. г.

Корі́вка, ки, *ж.* 1) Ум. от **коро́ва.** *Покидали й хати, і маленьких діток, і поросяток, і птицю, і корівок.* Кв. II. 85. 2) Самка жука носорога (orycteS). Мнж. 183.

Корі́вне, ного, *с.* Молочные продукты. *Вареників!.. Моя дитино, нема корівного, нема сирку!* Г. Барв. 501.

***Корівни́к, ка́,** *м.* Сарай или загорода для рогатого скота. Сл. Яворн.

Корі́вниця, ці, *ж.* Коровница. *Одну дочечку мала, та й ту утеряла: із поля робітницю, од печі топілницю, од коров корівницю.* Нп.

Корівня́к, ка́, *м.* Коровий помет.

Корі́вонька и **корі́вочка, ки,** *ж.* Ум. от **коро́ва.**

Корівчи́на, ни, *ж.* Плоховатая корова. *Корівчина була, та стара, дак і загинула.* Гринч.

***Корі́ль, ролі́,** *м.* Кролик. *У нас ідять зайців і королів. Королі—то такий звірок домашній: вони нічого не шкодять, їдять солому й бур'ян, так само, як зайці.* Крим.

Корі́не́ць, нця́, *м.* Ум. от **ко́рінь.**

Корі́ни́стий, а, е. С крепким и большим корнем. *На городі бузина корінистая.* Чуб. V. 9.

Корі́ни́ще, ща, *с.* Ув. от **ко́рінь.**

***Корінко́вий, а, е́=Корі́нний. Корінко́ва.** Настоянная на кореньях водка. Сл. Яворн..

Корі́нний, а, е. 1) Корневой, относящийся к корню. 2) Пряный. Желех. **Корі́нна.** Водка, настоянная на кореньях. *В приставках стояла брага, а в бутелях пінна і перцівка, і кропкова, і густа корінна.* Мкр. Н. 23.

Корі́ння, ня, *м. соб.* 1) Коренья. *На сире коріння, на біле каміння ніжки свої козацькії посікає.* Дума. *В Лесі тільки й було роботи, що копати коріння, варити зілля.* К. ЧР. 2) Пряности. Желех. Ум. **Корі́ннячко.** *Щоб ті сади висохли аж до коріннячка.* Чуб.

Корінча́стий, а, е = Коріни́стий. *Хрін корінчастий.* МВ. II. 80.

Корі́нчик, ка, *м.* Ум. от **ко́рінь.**

Ко́рінь, ня, *м.* 1) Корень. *Камінь росте без коріня.* Ном. Ум. **Корі́не́ць, корі́нчик.** *Схопилась буря і зломила деревце бідне з корінцем.* Гліб. *Хріну корінчик.* Г. Барв. 66. *2) Penis. Сл. Яворн. Ув. **Корі́ни́ще.** *Істовк собі головище об дубове корінище.* Нп.

Корінько́вий, а, е. 1) Сделанный из корня. *Корінькова люлька.* 2) О водке: настоянная на кореньях. *Була і пінна... і запікана, і полинькова, і корінькова.* Кв. II. 185. *На запікану корінькову купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69.

Коркобе́ць, бця́, *м.* Радуга. Вх. Зн. 28.

Коркове́нький, а, е. Ум. от **корко́вий.**

Корко́вий, а, е. *1) Пробочный. Сл. Нік. 2) С каблуками, на каблуках. *Про-*

пив бички невеличкі, проп'єш мої черевички корковії. Чуб. V. 1093. *Бере чоботи коркові.* Гринч. III. 650. Ум. **Корковéнький.** *Я маленька дівочка, як у полі квіточка, черевíчки корковенькі,—будьте з празником здоровенькі.* Чуб. III. 435.

Корм, му, *м.* Корм. *В той час безчасному вовкові не послав бог корму.* Рудч. Ск. I. 5.

Корма́, ми́, *ж.* В лодке: задняя часть, корма. Мнж. 179. Вас. 151.

Корми́га, ги, *ж.* Иго, ярмо, власть. *Ми тілько тоді кумпанія кармазинам, як треба виручати їх із-під кормиги лядської.* К. ЧР. 68. **Під корми́гу підгорну́ти.** Подчинить под власть. *Хотіла невістку під свою кормигу підгорнути, але не вдалося таки.* Канев. у. ***Держа́ти в корми́зі.** Держать в руках. *Сам він усе наше село держить у кормизі.* Кропивн. «Глитай».

Корми́ло, ла, *с.* (Заимств. из русск.). Кормило. *І попливе човен з широкими вітрилами і добрим кормилом..* Шевч. 238.

Корми́люд, да, *м.* В загадке: мельница. *Біжить обходисвітка, з шумом крутить кормилюда руки.* ХС. III. 65.

Корми́ти, млю́, миш, *гл.* Кормить. *Хлібом кормлють, а стеблом очі колють.* Ном. № 4589.

Корми́тися, млю́ся, мишся, *гл.* Кормиться. Ном. 10105.

Ко́рмний, а, е. Откормленный. *Ситі пришли придани: з'їли вола кормного і кормну корову.* Гол. IV. 397.

Ко́рне, *нар.* Покорно. *Просили дєді і нені і я вашеці прошу, бисьте були ласкаві на коровай, корне-покорне, клінно-поклінно, бардзо покорне!* (Одно из свадебных приглашений). Kolb. I. 226.

Ко́рноз, за, *м.*=**Кнур.** Вх. Лем. 427.

Ко́роб, ба, *м.* Род корзины, ящика из луба или прутьев. *Коробом сонце, ситом дощ.* Ном. № 571.

***Коробáр, ря́,** *м.* Коробочник. Сл. Дубр.

Коробе́йник, ка, *м.* (Заимств. из русск.). Коробейник, великорусский разнощик мелкого товара. *Не сват ситник коробейникові.* Чуб. I. 292.

Коробе́н, бна́, *м.* Коробок. Гол. III. 23.

Коро́бка, ки, *ж.* 1) Род корзины из липового луба или дерева. 2) Деревянная мера, преимущ. для сыпучих тел. *Дают мені, матусенько, жита по коробці.* Нп. **З коро́бки молоти́ти.** Молотить, получая как плату часть вымолоченного зерна. Сим. 196. *Нехай же він іде до старшого брата і попросить хліба; як не дасть, то нехай у нього молотить з коробки.* Стор. *Иди до попа та ставай на жито, шоб скосити, перевезти і змолотити; та не ставай за гроші, або з коробки.* Мнж. 127. Ум. **Коро́бочка.**

Коро́бочка, ки, *ж.* 1) Ум. от **коро́бка.** *Ой я свій крам у коробочку склав.* АД. II. *Чи зробиш луб'яну коробочку?* Г. Барв. 324. *А до мене Яків приходив, коробочку раків приносив.* Нп. 2) В водяной мельнице чугунное гнездо для веретена шестерни. Черн. у.

***Коро́бушник, ка,** *м.*=**Коробе́йник.** Полт. г. Сл. Яворн.

Коро́ва, ви, *ж.* Корова. *Піди до льоху, до корови, та швидче, хаме!..* Шевч. 132. *Вийшло сім корів.* Опат. Ум. **Корі́вка, корі́вонька, корі́вочка.** *Корівонька, рику-рику!* Рудч. Ск. I. 50.

Короваєць, ва́йця, *м.* 1)=**Корова́й.** *Благослови, боженьку, короваєць місити!* О. 1862. IV. 12. 2) Блин из пшеной муки. Лебед. у.

Корова́їв, ваєва, ве. Принадлежащий **корова́ю.** *Короваєве тісто не замісилося вміcто.* Нп.

Корова́й, ва́ю, *м.* Свадебный хлеб. *Через тиждень молодиці коровай місили на хуторі.* Шевч. 108. **Корова́й бга́ти.** Делать коровай. *Хорошії коровайниці хороший коровай бгають.* Ном. № 7156.

Корова́йний, а, е=**Корова́їв.** *Замість весільних медяничків, або коровайних шишечок дає вам мати... воскові свічечки.* Кв. I. 110.

Корова́йниця, ці, *ж.* Женщина, приготовляющая **корова́й.** *Хороші коровайниці хороший коровай бгають.* Ном. № 7156. Ум. **Корова́йничка.** *Чи тут тії коровайнички, що шитії та рукавочки?* Мет. 162.

Корови́на, ни, *ж.* Корова, плоховатая корова.

Коро́вица, ці, *ж.* 1) Корова. *Пасла ж бо я коровиці, пригнала додому.* Грин. III. 685. 2) Насек. Oryctes nasicornis.

Вх. Пч. І. 7. 3)—**рога́та.** Насек. Hammaticherus cerdo. Вх. Пч. І. 6.

***Коровід, во́ду,** *м.* Хоровод. Рудч. Желех. **Корово́ди.** Возня, затяжка. Желех. *Торг був скінчений без великих короводів.* Борд.

***Коровки́, во́к,** *с. мн.* Дурман, высокая сорная трава с крупными белыми цветами типа повилики и плодами, колючими семенными коробочками, полными семян покрупнее мака. Иначе называется **дурноп'ян.** Крим.

***Коро́вня, ні,** *ж.* Помещение для коров. Сл. Яворн.

Короволи́тник, ка, *м.* Раст. Veronica agrestis. Вх. Пч. І. 13.

Коров'я́к, ка́, *м.* 1) Раст.: а) Царский скипетр, Verbascum phlomoides L. и V. Tapsus L. ЗЮЗО. І. 140. б) Hypericum perforatum. Лв. 99. См. **Деревій.** в) Linaria vulgaris. Лв. 99. *2) Навоз рогатого скота. *Та він оце тепер багатирем став, а то бувало всею семнею у неділю коров'яки сухі на пастовні збірає.* Пир. у., Конон.

Коров'я́ка, ки, *ж.* Корова. *Коров'яку продали та п'ять овечат.* Г. Барв.

Коров'я́нка, ки, *ж.* Коровий помет. Вх. Уг. 246.

Коров'я́р, ра́, *м.* Пастух коров. Вх. Лем. 427.

Коров'я́рка, ки, *ж.* Хлев для коровы. Вх. Лем. 427.

Коров'я́рня, ні, *ж.* = **Коров'я́рка.** Вх. Лем. 427.

Коро́в'ячий, а, е. Коровий. *Одізвуться вовкові коров'ячі слізки.* Ном. № 4099. **Коро́в'яче зілля.** Раст. Orobanche epithimum. Шух. І. 22.

Корогва́, ви́, *ж.* 1) Знамя. *Із за гори козацькі корогви видко.* Дума. *У запорожців на білих корогвах тілько червоні хрести, а в городових—орли і всяке малювання з золотом.* К. ЧР. 328. *Тоді Кішка Самійло, гетьман запорозький, чогось одгадав, сам на чердак виступав, червонії хрещатії давнії корогви... винімав, роспустив...* Дума. 2) Церковная хоругвь. *Поміж возами попи з кропилами пішли; за ними корогви несли.* Шевч. 159. 3) Красный флаг, вывешиваемый на утро после свадебной ночи, если невеста оказалась непорочной. Маркев. 148. *Біля червоної корогви казились п'яненькі молодчиці.* Сторож. Ум. **Короговка, короговця.** *Над річкою, над Дніпром короговка в'ється.* Мет. 430. *Ой військо йде, короговці мають.* Нп. *А в нашій церковці три короговці, а в тих короговцях три зірочки ясних.* Чуб. ІІІ. 215. Значит также флаг, значок. *А за ним* (Залізняком) *усе по два, усе по два з ратищами і у передніх пар, може, у трьох, ратища з короговками двойчатими, так що оце... половина жовта, а половина чорна, або синя.* ЗОЮР. І. 253.

Корогі́д, го́ду, *м.*=**Пере́звa.** *Прийшовши з корогода, танцюють по лавках, батько дає горілки.* Грин. ІІІ. 444, 445.

Корого́в, гви́, *ж.*, и **корого́в, гву́,** *м.*=**Корогва́.** *Полковник Корсунський на ринок вихожає, хрещату короговроспускає.* Мет. *Хвилон, корсунський полковниче... хрещатий корогов на ринку поставляв.* Мет. 414. *І на корогов до церкви двісті подарую.* Мкр. Н. 14.

Короговка, ки, *ж.* Ум. от **корогва́.**

Короговний, а, е. Относящийся к знамени, хоругви, флагу.

Короговця, ці, *ж.* Ум. от **корогва́.**

***Корогод, да,** *м.*=**Корогі́д.** *Обіймає голоту веселий корогод думок поетичних.* Куліш.

Коро́да, ди, *ж.* Сильно сучковатое дерево. Шух. І. 176.

Кородити́ся, джу́ся, дишся, *гл.* 1) Жаловаться на боль. *Як прийшла косовиця, то й жінка кородиться.* Ном. *2) Упираться, сопротивляться, артачиться. *Він не хоче, кородиться.* Екат. г. Сл. Яворн. *Та чого ти, дурна, кородишся?* Мирн. ІІІ. 266.

Кородки́й, а, е. Больной, хилый, слабый. *Цей віл кородкий на ноги: як горяна дорога,—верстов 20 пройшов,—уже й кульгає.* Донск. обл.

Коро́дливий, а, е. Чувствительный к боли.

Короїда, ди, *м.* Насек. Короед. Bostrychus. Вх. Пч. І. 5.

Ко́рок, рка, *м.* 1) Каблук. Чуб. VII. 431. *Один чобіт на підкові, а другий на корку.* Нп. *Чоботи на височенних корках пошив, шоб не швидко зносились.* Г. Барв. 516. *2) Пробка. Сл. Нік. Ум.

Ко́рочок. *Черевички на корочках височеньких.* МВ. II. 77.

Корол́ева, ви, *ж.* Королева. *Королева ішпанська Ізабелла.* Ком. I. 53. Ум. **Корол́івонька.** *Запишалась єси, королівонько ти наша, не озвешся до нас.* Г. Барв. 208.

Корол́евенко, ка, *м.*=**Корол́енко.** *Ой поїхав та королевенко на погуляння.* Г. Барв. 492.

Корол́евич, ча, *м.* Королевич. *Ой поїхав королевич на прогуляння.* Чуб. V. 758.

Корол́енко, ка, *м.* = **Корол́евич.** *Дасть тобі король червоний корогов, а королиха—полумисок червонців, а короленко—вороного коня.* Чуб. III. 281.

Коро́лик, ка, *м.* 1) Ум. от **коро́ль.** 2) Зоол. Крапивник, Motacilla troglodytes. Вх. Лем. 427. *3) Ум. от **кріль I.** *Вишкіряється, моргає, як королик вусами.* Св. Л. 258.

Корол́иха, хи, *ж.* Жена короля. *Дасть тобі король червоний корогов, а королиха—полумисок червонців.* Чуб. III. 281.

Корол́иця, ці, *ж.*=**Корол́ева.** *Ззіла царя й царицю, короля й королицю.* Грин. I. 249. *Була гарна вбога панна, краля-королиця.* К. МБ. X. 4.

Корол́ів, л́ева, ве. 1) Королевский. *Я шукав, я питав королевого двора.* Чуб. 2) **Корол́ів цвіт.** Раст. Phaseolus multiflorus. ЗЮЗО, I. 131.

Корол́івна, ни, *ж.* Королевна. *Ой ходять вони по риночку, як ті королівни.* Чуб. V. 33. *Чи воно яка князівна, чи королівна.* Рудч. Ск. II. 46.

Корол́івонька, ки, *ж.* Ум. от **корол́ева.**

Корол́івство, ва, *с.* Королевство.

Корол́івський, а, е. Королевский.

Корол́івщина, ни, *ж.* Жалованная королем земля. *За службу королівщин допевнявся.* К. Бай. 32.

Коро́ль, л́я, *м.* 1) Король. *Сейми, сеймики ревіли, сусіде мовчали, дивилися, як королі із Польщі втікають.* Шевч. 130. *То король ниверсали писав, самому Барабашу до рук подавав.* Дума. 2) Название вола самой светлой масти. КС. 1898. VII. 42. 3) Весенняя хороводная игра молодежи, существующая в двух видах. Опис. у Чуб. III 42—46, Ив. 74, Маркев. 70. *Ну лиш у хрещика, або в короля.* МВ. 4) Король (в картах). КС. 1887. VI. 463. 5) Преимущ. во мн. Род игры в бирюльки; из употребляющихся при этом 36 палочек четыре, более толстые, также называются **коро́лями.** КС. 1887. VI. 478. Ум. **Коро́лик.**

Коро́льский, а, е=**Корол́івський.** *Іде він проз корольский двір.* Чуб.

Коро́льство, ва, *с.* Королевство. *Як найдеш ти мені де-небудь дівку таку, щоб мені за жону була, то я оддам половину свойого корольства.* Чуб.

Королюва́ння, ня, *с.* Пребывание королем. Желех.

Королюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Быть королем. *Ой ти будеш, Семене Палію, королем королювати.* КС. 1882. III. 613.

Корол́я́, ля́ти, *с.* Маленький король, дитя-король. **Корол́я́тами** называли козаки польских и украинских магнатов... *Поки зрадники поспільства будуть великими достатками пишатись, нам правди, ситости, впокою від лядських королят не сподіватись.* К. ЦН. 241.

Коро́мисел, сла, *м.*, и **коро́мисло, сла,** *с.* 1) Коромысло. *Несе дівка воду з броду, коромесло гнеться.* Чуб. *Ой із броду несу воду,—коромисел гнеться.* Мег. 50. 2) Рычаг, которым приводятся в движение при звоне языки маленьких колоколов. Сим. 170. 3) Детская игра: двое детей становятся друг к другу спиной, переплетаются руками и поочередно каждый нагибается вперед, отчего другой подымается на воздух. Мил. 55. КС. 1887. VI. 479.

Коромо́ла, ли, *ж.* Крамола, заговор. *Князі кують коромоли.* О. 1861. III. Костом. 30.

Коромо́лувати, лу́ю, єш, *гл.* Учинять заговор. *Коромолує з ним на Данила владика.* О. 1861. III. Костом. 30.

Коро́на, ни, *ж.* 1) Корона. *Являлась перед ним в золотій короні, як малюють святих на образах.* Левиц. I. 271. *2) Верховная власть, корона. *Нам корона давала землю, а ми не схотіли.* Киев. г. Сл. Яворн. Ум. **Коро́нка, коро́нонька, коро́ночка.** *А за нею мати божа, зложила корононьку на її головоньку.* Рк. Макс.

Коро́нний, а, е. Коронный, государственный. *Гетьману коронному узять себе за шию не давали.* К. ЧР. 11.

Корonóвка, ки, *ж.* Венец при венчании супругов. *Де ж ти підеш, Марисенько, під божий вінок стати?.. Підемо до церковці порушати короновці.* Гол. IV. 383.

Коро́нонька и **коро́ночка, ки,** *ж.* Ум. от **коро́на.**

Коронува́ння, ня, *с.* 1) Коронование. 2) Обряд принятия нового члена в общество **парубкі́в,** состоящий в поднятии принимаемого на руках, пении обрядовой песни и затем угощении. КС. 1887. VIII. 767—768.

Коронува́ти, ну́ю, еш, *гл.* 1) Коронова ть. Желех. 2) Принимать нового члена в общество **парубкі́в.** См. **Коронува́ння 2.**

Коронува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Короноваться. Желех.

Ко́роп, па, *м.* Карп, *сазан. Сл. Нік. Cyprinus barbus. *І риба не аби яка,— все веризуб, коропи, карасі.* Стор.

Коро́па, пи, *ж.* Жаба. Вх. Зн. 28. Ум. **Коро́пка.**

Коропа́вий, а, е. Шероховатый, в бугорках. Желех.

Коропа́вица, ці, *ж.*=**Коро́па.** Желех.

Коро́павка, ки, *ж.*= **Коро́па.** Вх. Зн. 24.

Коропа́тва, ви, *ж.*=**Коро́па.** Вх. Лем. 427.

Коропа́тий, а, е=**Коропа́вий. Коропа́та жа́ба**=**Коро́па.** Вх. Уг. 246.

Коропа́тниця, ці, *ж.*=**Коро́па.** Вх. Уг. 246.

***Коропи́ця, ці,** *ж.* Самка **ко́ропа.** Сл. Яворн.

Коро́пка, ки, *ж.* Ум. от **коро́па.**

***Короп'я, п'я́,** *с. соб.* Карпы, карповая порода. *Короп'я в нашім Тікачі мало, хіба коло скал.* Крим.

***Короп'я́чий, а, е.** Относящийся к **ко́ропу.** Сл. Яворн.

Ко́рост, ту, *м.* Корни и пр. на поле. *Коросту багацько на полі.* Чигир. у.

Коро́ста, ти, *ж.* Чесотка. *Короста не велика й не мала—як на дубові кора.* Посл.

Коро́ставий, а, е. 1) Чесоточный. 2) О твердой поверхности: шероховатый. Шух. I. 284.

Коро́ставка, ки, *ж.* 1) Женщина, больная чесоткой. Употребляется как бранное слово. Шух. I. 34. 2)=**Коро́па.** Вх. Зн. 28.

***Коростіве́ць, вця́,** *м.*=**Коросте́й.** *Чортів коростівець.* Екат. г. Сл. Яворн.

Коросте́й, тія́, *м.* Имеющий **коро́сту.** *Коростій, коростій! веди бабу на постіль!* Нп.

Коро́стовий, а, е=**Коро́ставий.** *Не тіш тещі коростовим зятем.* Ном. № 5611.

Коростува́тий, а, е. Коростува́те по́ле. Поле, на котором много всяких корней. Чигир. у.

Коро́стявий, а, е=**Коро́ставий.** *Бодай тебе волами возили, а мене хоч коростявою, та конячкою.* Ном. № 3254. *Коростява чухмариться.* Грин. III. 652.

Коро́стявіти, вію, еш, *гл.* Заболевать чесоткою.

Коро́стяний, а, е=**Коро́стявий.** *Обізвався коростяний до шолудивого.* Посл.

***Коро́стяник, ка,** *м.* Паразит чесотки. Сл. Яворн.

Корота́ти, та́ю, еш, *гл.* Коротать, проводить. *Дітей годувать, свій вік коротать.* Ном. № 9200.

Коротéнький, а, е. 1) Коротенький. *І ніженьки коротенькі, і ушеньки клапоньки, і сама як свиня.* Ном. № 7931. 2) Краткий.

Коротéнько, *нар.* 1) Коротко. 2) Кратко. *Скажемо хоч коротенько, з яких частин вода складається.* Дещо.

Коротéсенький, а, е. 1) Самый короткий. *А сама жінка маленька, коротесенька.* МВ. II. 132. 2) Самый краткий.

Коротéча, чі, *ж.*—**на тéбе!** Чтоб ты пропал! Желаю тебе смерти. Вх. Зн. 28. См. **Коро́тка годи́на.**

Коротúти, чу́, ти́ш, *гл.* Укорачивать.

Коротúтися, чу́ся, ти́шся, *гл.* Укорачиваться. *Коротився вже ж вік мій: давайте мі свічки в руки.* Kolb. I. 220.

Коро́ткий, а, е. 1) Короткий. *Короткий той веселий вік дівочий.* Левиц. *Пристав з короткими гужами.* Ном. 2) Краткий. **І показали коротшу дорогу.*

Лепк. 3) **Коро́тка годи́на, коро́ткий час.** В выражении: **Бода́й на те́бе коро́тка годи́на (коро́ткий час)!=Бода́й на те́бе коротє́ча!** Вх. Зн. 28. Ум. **Коротє́нький, коротє́сенький.**

Коро́ткість, кости, *ж.* Краткость. *Короткість часу.* Желех.

Ко́ротко, *нар.* 1) Коротко. *Гарно, та коротко.* Ном. **Ко́ротко жи́ти.** Быть недолговечну. 2) Кратко. *Тепер скажемо коротко, що Шрам Паволоцький... сам удавсь до Тетері.* К. ЧР. 411. Ум. **Коротє́нько.**

***Короткозо́рий, а, е.** Близорукий. Сл. Нік.

***Короткозо́рість, рости,** *ж.* Близорукость.

Короткозо́ркий, а, е. Близорукий. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Короткомо́вність, ности, *ж.* Лаконизм. *Знаходимо в їй* (у книзі) *усі прикмети старосвітського стилю: короткомовність, нахил до загадки.* К. Іов. IX.

Коротконо́гий, а, е. С короткими ногами. Желех.

***Короткоро́гий, а, е.** С короткими рогами. Желех.

***Короткоши́їй, я, є.** С короткой шеей. *Глибока думка... скрашала... його постать широку-розвальнувату, короткошию, мов аж сутулу.* Мирн. I. 160.

***Коротун, на́,** *м.* Малорослый человек. Харьк. г. Сл. Яворн.

Коротуха, хи, *ж.* Малорослая женщина. Ум. **Коротушечка, коротушка.** *Ой жінко моя, коротушечко! Чи нічого повечерять, моя душечко?* Чуб. V. 686.

Коротушка, ки, *ж.* 1) Ум. от **коротуха.** 2) Короткая **свитка.**

***Коро́тш(ч)ати, шаю, єш,** *гл.* Делаться короче, укорачиваться. Сл. Яворн.

Коротюха, хи, *ж.*=**Коротуха.** *Най тя бере зла тетюха, таки будеш коротюха.* Гол. I. 320.

Ко́рочок, чка, *м.* Ум. от **ко́рок.**

Ко́рпати, паю, єш, *гл.* Ковырять. **Ко́рпати о́чі.** Укорять, попрекать. *Як побачить було, що хто їде на коняці, то так і заздрить очима, і ну корпать очі чоловікові своєму.* Рудч. Ск. II. 174.

Ко́рпатися, паюся, єшся, *гл.* Копаться. *Антосьо все корпався у капшуці.* Св. Л. 178.

Корписа́ти, са́ю, єш, *гл.*=**Копирса́ти.** *Палічками землю корписали.* Св. Л. 174. ***Шкере́берть корписа́ти.** Лететь вверх тормашками. *Все вростіч пішло, шкереберть закорписало.* Мирн. I. 353.

***Корписа́тися, са́юся, єшся,** *гл.* Копаться, ковыряться. *Нарошне довго корписався коло хазяйства.* Мирн. ХРВ. II. 205.

Корпи́сочка, ки, *ж.* О лисице (в песне): хлопотунья? постоянно копающаяся? *Ой не знала удівонька, як у світі жить, та наняла ведмедика за плугом ходить... А лисичку-корписочку обідать носить.* Чуб. V. 812.

Ко́рпус, са, *м.* Корпус, стан. *Лемішка робив своїм огрядним корпусом і ростом великий контраст.* Левиц. I. 333.

Корс, са, *м.*, и **ко́рса, си,** *ж.* Полоз саней. Шух. I. 180. *Екат. г. Сл. Яворн.

***Корса́к, ка́,** *м.* Порода лисицы. Яв.

Корса́тка, ки, *ж.* 1) Раст.? 2)—**гі́рська.** Рас. Hieratium aurantiacum. Шух. I. 20.

Корсе́т, ту, *м.*, и **корсе́тка, ки,** *ж.*=**Керсе́т, керсе́тка.** Гол. Од. 22. КС. 1893. V. 282. *Плахта на їй шовкова.. корсет зелений.* МВ. II. 77.

Кортіти, кортить (кого́ и кому́), *гл. безл.* Не терпеться, тянуть к чему, хотеть и желать чего-нибудь. *Кортить литвинка скоринка.* Ном. № 5013. *Хто язик держить за зубами, то того нічого не кортить.* Ном. № 1106. *Як ріжуть птицю, то аж дріжу, так мене кортіло напиться тієї крови.* Стор. МПр. 30. *Кортить таки тобі домівка.*

Кортя́чка, ки, *ж.* Нетерпеливое, сильное желание.

***Корува́ти, ру́ю, єш,** *гл.*=**Курува́ти.** Волынь. Сл. Яворн.

***Кору́пція, ції,** *ж.* Подкуп, нарушение свободы выборов при помощи подкупа.

Коругов, гви, *ж.*=**Корогов.** *Щоб військо йшло під коругов.* Котл. Ен.

Корх, ха, *м.* 1) Мера длины в ширину ладони или в четыре пальца. *В старі годи, бач, на ціп міряли корхами.* Харьк. г. *Виріс, як ячменик на корх, що тілько на голу косу косити.* Черн. у. *Виріс на три корхи вгору.* Г. Барв. 347. ***Трохи не на корх лежало на шляху***

пилу. Мирн. ХРВ. II. 300. 2) Щепотка (земли). *І то не наш корх землі, що нам очі закриють*. Ном. № 1499.

Корці́вка, ки, *ж.* = **Корчі́вка 2.** Kolb. I. 61.

Корч, ча́, *м.* 1) Пень. 2) Куст. *Тілько при долині два корчі калини*. Чуб. V. 32. Ум. **Ко́рчик.** *Ой на городі дві лободі, третій корчик бобу*. Грин. III. 219.

Корча́га, ги,* *ж.* Глиняный сосуд с узким горлышком для водки. Вх. Зн. 28.

Корча́к, ка́, *м.* 1) Водяная мельница с наливным колесом. Левч. См. **Коре́чний.** *2) Кривые ветви. Екат. г. Сл. Яворн.

***Корчакува́тий, а, е.** Кустистый. *Корчакуватий та дуплинастий буряк*. Н.-Лев.

Корча́стий, а, е. Кустистый, густой. *Садочок вишневий корчастий*. Грин. III. 527.

Корче́мний, а, е. 1) Принадлежащий корчме. 2) Кабацкий, непотребный, непристойный. *Підла чернь корчемна*. К. ЦН. 245.

Ко́рчик, ка, *м.* Ум. от **корч.**

Корчи́стий, а, е=Корча́стий. *Корчисте жито*. Подольск. г.

Ко́рчити, чу, чиш, *гл.* 1) Корчить, гнуть. *Як берест од огню корчиться, так... місячного відьмача, або відьму, щоб корчило і ломило*. Чуб. I. 85. *Хлопці сиділи, постолики корчили*. Грин. III. 103. 2) Кривить. *Батько як зачав корчити лице*. Ном. № 2346. 3)=**Корчува́ти.** Вх. Лем. 427.

Ко́рчитися, чуся, чишся, *гл.* Корчиться. *Берест од огню корчиться*. Чуб. I. 85. *Барило вихопив із-за пояса пистоль, навів на ляха, що од мук корчився на палі*. Стор. МПр. 131.

Ко́рчів, чо́ва, *м.*=**Корча́га.** Вх. Зн. 28.

Корчі́вка, ки, *ж.* 1) Выкорчеванное место. *Се корчівка: тут були колись грабки—він вирубав, після викорчував та й почав сіяти*. Брацл. у. 2) Нижняя доска в **корці́** колеса водяной мельницы. Мик. 480.

Корчі́й, чія́, *м.* Судороги.

Ко́рчма́, ми́, *ж.* Корчма. *А козак сидить у корчмі та мед-вино кружає*. Дума. **Корчму́ роби́ти.** Значит у лемков устраивать забаву с музыкой и угощением. Вх. Лем. 427. Ум. **Корчо́мка, корчо́мочка.** *Ой крикнули молодці да сидючи в корчомці*. Макс. *А всі дівки прийдуть до корчомочки гуляти*. Чуб. V. 114.

Корчома́ха, хи, *ж.* Толстая, кривая палка. Козелецк. у.

Корчо́мка, корчо́мочка, ки, *ж.* Ум. от **ко́рчма́.**

Корчува́ння, ня, *с.* Корчевание.

Корчува́ти, чу́ю, еш, *гл.* Корчевать. Чигир. у.

Корчува́тися, чу́юся, ешся, *гл.* Куститься (о хлебе). Херс.

Корчу́га, ги, *ж.* Преимущ. во мн. Короткие сани с толстыми и высокими полозьями, употребляющиеся для перевозки срубленных деревьев. Шух. I. 180.

Корчу́ля, лі, *ж.* = **Корча́га.** Вх. Зн. 28.

Ко́ршак, ка́, *м.* Коршун. *Нехай коршак на ваші кури насяде́ться*. Чуб. I. 286.

Ко́ршма́, ми́, *ж.*=**Ко́рчма́.** *Доброго коршма не зопсує, а лихого і церков не поправить*. Ном. № 3232. Ум. **Корше́мка, коршмо́нька, коршо́мка.** *Іди, сину, до коршемки*. Грин. III. 322. *Козак ледащиця не хоче робити, іде до коршмоньки мед-горілку пити*. Чуб. V. 39. **Ой в полі коршомка муром мурована*. Нп. С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Коршми́ця, ці, *ж.*=**Ко́ршма́.** *Піп каже: ідімо до божниці; а п'яниця каже: ідімо до коршмиці*. Ном. № 11728.

Коршмо́нька, ки, *ж.* Ум. от **ко́ршма́.**

Коршо́в, ва́ и **коршо́вик, ка,** *м.* Род посуды. Вх. Лем. 427. *П'є винце за столиком, мірят собі коршовиком*. Гол. I. 86. См. **Ко́рчів.**

Коршо́мка, ки, *ж.* Ум. от **ко́ршма́.**

Коря́к, ка́, *м.* 1) Ковш. *Святе діло наші січові коряки! У нашому коряці утопиш иншого мізерного ляшка*. К. ЧР. 122. *Льохи, шинки з шинкарками, з винами, медами, закупили запорожці та й тнуть коряками!* Шевч. 369. 2) Плата мельнику мукою за помол. *Моє діло мірошницьке: підкрути та й сядь, а коряки бери*. Ном., стр. 285, № 3114. 3)=**Коре́ць 3.** Вх. Зн. 28. Ум. **Коря́чо́к.** *Кожному гостю по корячку і по-*

чали частуваться і кружать. Стор. МПр. 154.

Корячкува́тий, а, е. О дереве: кривой и со множеством разветвлений. *Дерево й нарубалось. Таке корячкувате, що й на палицю не вибереш.* Рудч. Ск. II. 7.

Корячо́к, чка́, *м.* Ум. от **коря́к.**

***Кос, са,** *м.* Дрозд чорный. Ум. **ко́сик.** Полт. г. Сл. Яворн.

Коса́, си́, *ж.* 1) Коса. *От поберуть коси, та й пійдуть ніби-то косить.* ЗОЮР. I. 287. Части косы: самая полоса называется **полотно́,** обух ее—**прут,** носок—**пи́сок,** часть около **пи́ску — ко́лос,** конец острия — **жало́,** пятка—**п'я́тка,** в которой находится **пупе́ць,** входящий в **я́мку** косовища; пятку придерживает на косовище железное кольцо—**пе́рстінь,** а сверх того еще железная **за́ківка** и деревянный **па́склин** (клин). Шух. I. 169. 2) Коса, сплетенные волосы. *Тихо, тихо Дунай воду несе, а ще тихше дівка косу чеше.* Нп. 3) Только мн. ч. и в некоторых местностях: **Ко́си.** Волосы вообще. О. 1862. VIII. 49. *Який він чудний: борода чорна, коси русяві.* Радом. 4) Луковая плетеница, венок, в который вплетены луковицы. Вас. 204. 5) Селезенка. *Коса свиняча, що коло печінки, довгенька.* Ном. № 310. *6) Песчаная гряда на воде. Сл. Яворн. 7)=**Коса́рь 2.** Вх. Уг. 246. 8) *Мн.* **Коса́рь 4.** Вх. Лем. 427 9) **Коса́ Богома́тєрина.** Раст. Hypericum numifusum. Черк. у. Ум. **Кі́ска, кі́сонька, кі́сочка, ко́ска, ко́сонька, *косиня́.** *По три копи дівочка, по чотирі кісочка.* Маркев. 68. *Що суботи ізмивала і в кісоньку заплітала.* Ув. **Коси́ще.** *В тих багатих паннів такі здоровецькі косища, неначе в кожної куделя на голові.* Левиц. Кож. 22.

Коса́к, ка́, *м.* Большой нож для сечения капусты. Вх. Уг. 246.

Коса́рик, ка, *м.* 1) Ум. от **коса́рь.** *Гей нуте, косарі, ви, косарики мої.* Ном. № 9998. 2) *Мн.* Раст. Кавалерские шпоры, Delphinium consolida. Анн. 124.

Коса́ричок, чка, *м.* Ум. от **коса́рь.**

Коса́рка, ки, *ж.* 1) Сенокосильная машина. Екатер. у. (Залюбовск.). 2) *Мн.*=**Коса́рик 2.** Вх. Пч. I. 10.

Коса́рський, а, е. Косарский. *Рівняє роботу теслярську до косарської.* Ном. № 10037. *Косарі співали косарських пісень.* Левиц. Пов. 109.

Коса́рь, ря́, *м.* 1) Косарь, косец. *Гей нуте, косарі, ви, косарики мої.* Ном. № 9998. 2) В виде косаря представляется смерть. *Над головою вже несе свою неклепаную косу косарь непевний.* Шевч. 3) Насек. Фалангид, сенокос, Phalangium opilio. Вх. Пч. I. 7. 4) Нож из обломка косы, употребляемый для бритья. Сим. 157. 5) Созвездие Орион. Чуб. I. 14. 6) *Мн.* Раст. Erodium cicutarium. Вх. Пч. I. 10. Ум. **Коса́рик, коса́ричок.** *Мій синочку, мій косаричку!* Мил. 213.

Косарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Быть косцем. *Ми з Петром косарюємо вдвох.* Волч. у.

Косата́рь, ря́, *м.* Эпитет селезня: имеющий **коси́ці.** См. **Коси́ця 3.** *Качуре-косатарю, Марусини проматарю, проси своїх гостей.* Чуб. IV. 201.

Коса́тий, а, е. С большими косами. *Дві дівки косатих та два парубки усатих.* Чуб. V. 439.

Коса́тка, ки, *ж.* Раст. Aconitum napellus. Вх. Лем. 427.

Коси́бав, ва, *м.* = **Коса́рь 2.** Вх. Лем. 427.

Ко́сий, а, е. 1) Косой. *Постіл косий, а я босий.* Чуб. 2) О столе: треугольный. *По-під стінами стояло 12 стільців, в кутках косі столики.* Левиц. I. 133. 3)=**Косми́на.** КС. 1898. VII. 45.

***Коси́на, ни,** *ж.* Нож. *Вона косиною рубала капусту.* Вержб. Кат.

***Косина́, ни́,** *ж.* Неровность, покатость. *Як хату спинали, то не вгледіли, що там саме косина, так хата кривувата й вийшла.* Пир. у., Конон.

Коси́льки, лькок, *ж. мн.* Раст.=**Сокирки́.** Вх. Пч. I. 10.

Коси́нець, нця, *м.* 1) Треугольник. 2) Треугольная полка в углу комнаты. *3) Треугольный столик в углу. С. Пальчик. Звен. у. Ум. **Коси́нчик.** *Попід стінами стояли дванадцять стільців, в кутках косі столики, а над ними вгорі косинчики з карнизом на книжки.* Левиц. I. 133.

I. Косиня́, ні́, *ж.* Кривая линия, кривизна. *Наша межа йде рівно, а далі ко-*

синею, а від косині знов рівно. Донск. обл. Миусск. окр.

II. Косиня́, ня́ти, *ж.* Ум. от **коса́.** *Роздивлялась на свої бровинята, лизала пальці і приглажувала ними свої косинята.* Левиц. I. 199.

Коси́тень, тня, *м.* Раст. а) Косатик, Iris. Вх. Пч. I. 10. Шух. I. 20. б) Aerus calamus. Шух. I. 21.

Коси́ти, шу́, сиш, *гл.* Косить. *Ой там по-над яром козак сіно косить.* Мет. 17.

Коси́ця, ці, *ж.* 1) Небольшая коса. 2) *Мн.* Начесы на висках у девушки. Харьк. г. 3) Загнутое перо на хвосте птицы. *Сизий селезень з чорними косицями.* Маркев. 118. *Сидить півень на криниці, спустив крильця ще й косиці.* Грин. III. 53. 4)=**Косни́ця.** *А в пшениці золоті косиці.* Нп. 5) Цветок,—говорится преимущ. о тех цветах, которыми девушки украшают голову. Вх. Зн. 28. *Ой зацвіли черешеньки, зацвіли косиці.* Гол. IV. 514. В этом стихе б. м. **коси́ця=iris,** так как **коси́чка**—Iris. Вх. Уг. 246. 6) Род вышивки. Чуб. VII. 427. 7) Сортированный (по длине) волос из конских хвостов для сит. Вас. 152. 8) Узорчатая набивка гвоздиками на задниках. *В закаблуках у дівчат поробляні косиці з дрібненьких гвіздочків.* Крим. Ум. **Коси́чка, коси́ченька.**

Коси́чити, чу, чиш, *гл.* Украшать цветами или зеленью. Желех.

Коси́чка, ки, *ж.* Ум. от **коси́ця.**

Коси́ще, ща, *с.* Ув. от **коса́.**

***Косі́й, ія́,** *м.* Косарь. Полт. Екат. г. Сл. Яворн.

Коси́нка, ки, *ж.* Плетеница из пеньки в виде косы,—к ней прикрепляют цветы, из которых составляется венок невесты. *Вінок для княгині плетуть на косінці з прядіва... Дружко прив'язує оцю благословенну квітку* (барвінок) *до косінки... а доплітають його вже дівчата.* О. 1862. IV. Рус. вес. 2.

Косма́к, ка́, *м.* Космы, косы. *Ось постій, каже, суча дочко: дай мені тебе за космаки піймати.* К. ЧР. 204.

Косматі́й, тія́, *м.* Человек в космах, косматый. Встречено в пасхальной вирше, в приложении к Іоанну Крестителю: *Йван Косматій його хрестив.* О. 1862. VI. 51.

Косма́читися, чуся, чишся, *гл.* Косматиться. Гол. Од. 35.

Косма́чки, чо́к, *ж. мн.*= **Агрус.** Вх. Уг. 246.

Косма́шечка, ки, *ж.* Косматая. *Овечко-космашечко, хто тебе напаше, моя машечко?* Чуб. III. 170.

Ко́смик, ка, *м.* Ум. от **ко́сом.** **Поправила собі на голові неслухняний космик рудого волосся.* Борд.

Косми́на, ни, *м.* 1) Название вола с неправильно посаженными рогами: один имеет наклон вперед, другой назад. КС. 1898. VII. 45.

Космогру́дий, а, е. С волосатой грудью. Вх. Зн. 28.

Космо́к, сомка́, *м.* Ум. от **косо́м.**

Косни́ця, ці, *ж.* Ус растения. *А в пшениці золоті косниці.* Грин. III. 94.

Косови́й, а́, е́. Косови́й са́жень. Косая сажень. *Щоб під ним і над ним земля горіла на косовий сажень.* Ном. № 3795.

Косови́ця, ці, *ж.* Время уборки сена. *Коли ще косовиця, а ми вже сіно возимо.* Ном. № 2613. **Під но́сом косови́ця**—употреблено в пословице в смысле: усы выросли. *Під носом косовиця, а на розум не орано.* Ном.

Косови́ще, ща, *с.*=**Кісся́.** *Похилились на кий або на косовище.* К. ЧР.

Косогі́р, го́ру, *м.* Косогор. *Горілка так і потекла з комір по косогору.* ЗОЮР. I. 255.

Косо́м, сма́, *м.* Клок, клочек (перьев, шерсти). *Сорока в часнок,—вирвала космок... Із того косма напряла кросна.* Чуб. V. 1154. См. **Космо́к.**

Косоно́га, ги, *м.*=**Коса́рь 2.**

Косоо́кий, а, е. Косоглазый. *Рають йому дві дівиці: єдна косоока, друга сивоока.* Чуб. V. 35.

Косо́рий, а, е. Косо́ра вівця́. Овца с рогами, похожими на косы. Желех.

Косо́рити, рю, риш, *гл.* Наряжать, красиво одевать. Желех.

Косо́ритися, рюся, ришся, *гл.* Заявлять претензии; дерзким быть с кем-либо. Вх. Зн. Желех.

Косоро́гий, а, е. С рогами, обращенными в разные стороны. Павлогр. у.

Костёл, лу, *м.* Костёл.

Костёльний, а, е. Принадлежащий костелу. *Взивають усе духовенство*

грецької віри Наливайковою сектою... навіть із костельних казальниць. К. Кр. 19.

Костéльник, ка, *м.* Католик. *Костельники свою погибель чують.* К.

Костéр, трá, *м.* 1) Сажень дров. 2) Куча камыша, сложенная из 30 **кіп** камыша, причем каждая **копá** имеет 60 **кулів.** Павлогр. у. *Стояв у неї на городі в кострі на зіму очерет.* Котл. Ен. I. *3) Раст. Костёр.

Костерáва, ви, *ж.* Раст. Festuca. Вх. Пч. I. 10. **—овéча.** Festuca ovina. Шух. I. 20.

Костúрник, ка, *м.* Игрок в кости. *Котрі п'яниці, котрі костирники не хочете в кості програвать, ідіть до мене в охотне військо погулять.* Дума.

Костúрство, ва, *с.* Игра в кости. *Добра свого на кабацьких служебок, на костирство, на танці-музики не прогайнували.* К. Бай. 49.

Костúрь, ря́, *м.* 1)=**Костúрник.** О. 1861. II. 4. *Уподобав картовника і костира п'яного, що... в козацьтва вигравав у кості.* К. Бай. 32. 2) Раст. Bromus secalinus L. ЗЮЗО. I. 114. Ум. **Костúронько.** *А він шельма костиронько, превеликий п'яниченько.* Грин. III. 380.

***Костовúтий, а, е.** Костистый. Сл. Яв.

Костогрúз, за, *м.* Птица. Frangilla coccathraustis.

Костогрúза, зи, *об.* Презрительно: бедняк. *Той волоцюга, костогриза ще дитиною тебе зводив.* Г. Барв. 87.

Костокрúлий, а, е. Перепончатокрылый. *Через базарь кажан костокрилий перелетить.* Шевч.

Костомáра, ри, *ж.* Большая кость.

Костомáруватий, а, е. Ширококостый. *Широке костомарувате чоло, ніби воляче.* Г. Барв. 22.

Костомáха, хи, *ж.* 1)=**Костомáра.** Желех. **Хочу його підвести, а він як костомаха.* Борд. 2) Назв. смерти в галицк. песне. *А як прийде тая костомаха... я їй скажу: «будь здорова, свахо!»*

***Костопáльня, ні,** *ж.* Костоварка. Сл. Дубр.

Костоправ, ва, *м.* Костоправ. Подольск. г.

***Кострúкуватий, а, е.** Придирчивый. Екат. г. Сл. Яворн.

Кострúця, ці, *ж.* Кострика. *Я ж думала, що нагаєчка з костриці, аж то вона з поганої сириці.* Чуб. V. 599.

Кострúчитися, чуся, чишся, *гл.* Хорохориться, ерошиться. *Блоха усе костричиться.* Ном. № 2461.

Кострúчуватий, а, е. Имеющий много кострики. *Костричувате прядіво.* НВолын. г.

Кóструб, ба, *м.* 1) Ястреб. Мнж. 183. 2) Весенняя хороводная игра девушек, описанная у Чуб. III. 77 и Kolb. I. 158. 3) Неряха. *Сидів кострyб на припічку, я не подивився.* Гол. III. 290. Ум. **Кострýбонько.**

Кострубáнь, ня, *м.* С вз'ерошенными волосами, шерстью, перьями. *А кому з нас, небого, ти здоровьлом озвалась?—Отому коштрубаневі... що в середині.—А то був вітер.* О. 1861. XI. Свид. 50.

Кострубáтий, а, е. 1) Косматый, вихрастый. *Москалі руді, пикаті, та бородаті, та кострубаті.* Левиц. I. 334. 2) Шероховатый. Лебед. у.

Костурбáч, чá, *м.* Вз'ерошенный. *Оженився кострубач та взяв пелехату.* Гол. II. 438.

***Кострубáчити, чу, чиш,** *гл.* Ерошить. *Вона з радощів почала кострубачити його голову.* Мирн. Повія, III. ЛНВ. 1919. I. 42.

Кострýбонько, ка *м.* Ум. от **кóструб.**

Кóстур, ра, *м.* Клюка, посох.—*Діду Сидоре, собак боюся!—А з костуром, бабко, а з костуром, любко, а з костуром, Пархомівно, сивая голубко.* Ном. № 12813. Ум. **Костурéць.** *Я собак боюся.—Ой з костурцем, бабко.* Гринч. III. 659. Ув. **Костурáка.** (Старець) *розбігся, опершися на костуряку.* Ном. № 13663.

Костýра, ри, *ж.* Нож для убивания животных. Вх. Уг. 246. Ум. **Костýрка.**

Костýронька, ки, *ж.* Посошек. *Дайте мені костуронькн опіратися.* Мил. 149.

Костурáка, ки, *ж.* Ув. от **кóстур.**

Костьóл, лу, *м.*=**Костéл.** *Бачте, у Вільшаній у костьолі... у титаря.* Шевч. 140.

Костьо́льний, а, е = Костє́льний. К. Досв. 125.

Костю́к, ка́, *м.* Рог (в загадке). *Два костюки, два лопухи, чотирі ходори, дев'ятий Матвій* (Загадка о корове). Ном., стр. 293.

Костю́льки, льок, *ж. мн.* Назв. растений. Bromus secalinus L. и B. arvensis L. ЗЮЗО. I. 114.

***Костя́вий, а, е.** Костлявый. *І суха вона, і костява вона, а вбірається усе у таке ясне.* МВ.

Костя́к, ка́, *м.*=**Кістя́к.**

Костяни́й и косцяни́й, а́, е́=Кістяни́й. *На тобі костяного зуба, а мені дай залізного.* Рудч. Ск. *Баба-Яга—косцяна нога.* Ном. № 241.

Костяни́ця, ці, *ж.* = **Кам'яни́ця 2.** ЗЮЗО. I. 134.

Косу́хна, ни, *ж.*=**Кісонька.** *Живи ти, мой татухна, без мене, без моєї русої косухни.* Чуб. IV. 280.

Кось-кось! *меж.* Зов лошади: *кось, кось, кось!* Ном.

Ко́ська, ки, *ж.* Детск.=**Ко́ся.**

Ко́ськання, ня, *с.* Призывание лошадей криком: **ко́сь-ко́сь!** *Коськання ночліжне парубоче.* К. Дз. 214.

Ко́ськати, каю, еш, *гл.* Призывать лошадь криком: **ко́сь-ко́сь!**

Косю́рки, *мн.* Раст. Linaria genistaefloria L. ЗЮЗО. 126.

Ко́ся, сі, *ж.* Детск.: лошадка. *Ти до неї: косю-косю! а вона і голову дере.* Ном. № 2470.

Кося́к, ка́, *м.* 1) Острый угол, клин. 2) Бревно, которое укрепляется между двумя столбами (или диагонально одно или два таким образом, что вместе со столбами составляют букву М) и служит для укрепления последних. Киев. и Подольск. г. 3) Кусок сети; из шести **косяків** сшивается бредень. Браун. 39. 4) Канат для якоря на днепровской лодке. Мнж. 179. 5) Небольшой табун лошадей. *Було в його трохи коров і волів та по полю пасся косяк чималенький.* Сніп. 156.

Косяка́, *нар.* Наискось, диагонально. *То взад, то вбік, то косяка.*

Косятинець, нця, *м.* Род растения. Черниг.

Кота́! *меж.* Крик на кота: прочь! *А кота! бо тя наздопчу.* Ном. № 497.

Кота́ра, ри, *ж.* Юрта, шалаш. *І вибрав за царя раба свого Давида, з котари його взяв од батьковських овечок.* К. Псал. 183.

Кота́рь, ря́, *м.*=**Кіт?** Колыбельная песня: *Ой ну люлі, котарю, та вимети кошару, а ти, котко рудю, та вимети грубу, а ти, котку волохатий, та й обмети коло хати.* Мил. 43.

***Ко́твиця, ці,** *ж.* Якорь. *Врешті грек підняв котвицю, і чорний баркас, підхоплений брудною хвилею, що з ніг до голови змила татар, посунув до берега.* Коцюб.

Коте́л, тла́, *м.* 1) Котел. 2) Литавры. *Приїхали* (в Січ), *вдарили в котли, зібрались козаки.* ЗОЮР. I. 168. Ум. **Котело́к.**

Коте́лка, ки, *ж.* Окалина меди, получаемая при выделке медных котлов. Вас. 182.

Котело́к, лка́, *м.* 1) Ум. от **коте́л.** *Докопавсь до грошей да й витяг як сили мога котелок хороший.* ЗОЮР. II. 88. 2) *Мн.* Раст. Trapa natans L. ЗЮЗО. I. 139.

Котеня́, ня́ти, *с.*=**Кошеня́.** *Ум. **Котеня́тко.***

Коте́ць, тця́, *м.* 1) Камышевая загородь в виде почти сомкнутого круга, стоящая в воде для ловли рыбы. Браун. 15. *Пішли на озеро,—там наші кітці стояли, на рибу поставили.* Новомоск. у. 2) Род пасхальной игры, состоящей в катании яиц. КС. 1891. V. 207. См. **Котю́чка.**

Ко́ти, тів, *мн.*=**Коте́ць.** Браун. 15.

Коти́га, ги, *ж.* 1) Телега, на которой возят необходимые для пастухов овец припасы. Левч. *Мали вони ще при отарах і котигу... возили харчі, воду і дрова.* Стор. II. 182. *2) Крытая брезентом и приспособленная только к упряжке волов телега. Одесск. окр.

Котигоро́шок, шка, *м.* Сказочный богатырь, мать которого забеременела от с'еденной горошинки. Мнж. 30.

Ко́тик, ка, *м.* 1) Ум. от **кіт.** *Був собі котик та півник та спряглися жить.* Рудч. Ск. I. 27. 2) Род женской шубки. *Зап'яті одинаковими хустками, в одинакових котиках, критих ясно-зеленою матерією, вони були ніби однолітки.* Левиц. Пов. 21. 3) Щетка (на

ногах лошади); задний коготь (у собаки). Желех. Вх. Пч. I. 14. 4) Кусок дерна, употребляющийся в игре, называемой **ко́тики.** КС. 1887. VI. 484. 5) Цвет вербы, лозы, ивы. *Свячена лоза і котики—ліки од трясці.* Ном. № 8401. 6) *Мн.* Glechoma hedoracea L. ЗЮЗО. I. 124. 8) Пузырьки, поднимающиеся со дна пруда, болота. *Коли замерза вода, то котики підходять зі дна, то тим і крига як сіль розсипається.* Чигир. у. Ум. **Ко́тичок.** *А котичок няв-няв-няв!* Рудч. Ск. I. 51.

Коти́на, ни, *м.* Кот. *Котино, котино! поїдемо по сіно.* Мет. 3.

Коти́ти, чу́, тиш, *гл.* Катить. *Лід кріпкий, хоч гармати коти.* Ном. *Реве, стогне хуртовина, котить, верне полем.* Шевч. 82.

Коти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Катиться. *І по сей бік гора, і по той бік гора, а між тими крутими горами котилась зоря.* Мет. *Піт з його котиться.* Гринч. 2) О кошке, овце и зайце: рождать. *Кішка, то вже звір і навіть не несеться, а котиться.* Левиц. Пов. *3) Размножаться. *На новім хазяйстві... семейка, як кукіль, покотилася.* Мирн. ХРВ. I 140. 4) О дыме, тумане: клубиться. *Туман яром котиться, дівці гулять хочеться.* Нп. *5) Раздаваться, отдаваться, звучать. *Батогом витрахкує, аж луна котиться.* С. Пальчик. *Як покотиться грім, як лине дощ...* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Ко́тичок, чка, *м.* Ум. от **ко́тик.**

Коти́ще, ща, *м.* Ув. от **кіт.**

Коти́ль, ля́, *м.* Наружная плетеная воронка верши. Шух. I. 226.

Коткі́, кі́в, *м. мн.* Раст. Trifolium arvense L. ЗЮЗО. I. 139.

Ко́тко, ка, *м.* Котик. *Продрав котко стелю.* Гринч. III. 492. *За що його дурно бить? Котко буде молотить.* Мил. 44.

***Коткува́ти, ку́ю, єш,** *гл.* Укатывать вспаханную землю деревянным катком. Екат., Херс. г. Сл. Яворн.

Котля́р, ра́, *м.*=**Кітля́р.** Котл.

Котляре́нко, ка, *м.* Сын медника, литаврщика.

Котлярі́вна, ни, *ж.* Дочь медника, литаврщика.

***Котля́рня, ні,** *ж.* Меднолитейный, медноплавильный, котельный **завод.** Сл. Дубр.

***Котля́рський, а, е.** Котельный. *Котлярський цех.* Сл. Яворн.

Ко́тма, ми, *ж.* Котомка. Лохвиц. у.

Кото́вий, а, е. Кошачий.

Кото́вка, ки, *ж.* Конура для кота (в сказке). *Вона построїла йому* (котові) *котовку і городець чималий дала.* Рудч. Ск. I. 25.

Кото́к, тка́, *м.* 1) Ум. от **кіт.** *Сама баба злизала і на котка сказала.* Мет. 3. *Ой ну люлі, кітку, украв в баби квітку.* Мил. 44. 2) Колыбельная песня. *Над колискою котка виспівувати.* К. Гр. Кв. XXIV. *Сяду прясти, повкладавши діток та поприсипавши котками.* Г. Барв. 442 *3) Ласкательное название для ребенка. *А що, котку, скажеш?* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 4) Каток *(сельско-хоз. орудие). Пир. у., Конон. 5) Деревянный цилиндр, подкладываемый под ухват, чтобы легче было вынимать из печи горшки. 6)= **Кото́чка.** КС. 1891. V. 207. 7) См. **Коткі́.** Ум. **Кото́чок.** *Ой був собі коточок, украв собі клубочок.* Мет. *Колише в запічку маленького внучка, виспівуючи коточка.* Левиц. I. 24.

Котолу́п, па, *м.* 1) Кошкодер. *Хоч і котолуп, та гроші має.* Ном. № 14334. 2) Разносчик мелких товаров из м. Рашевки Гадяцк. у. ЗЮЗО. I. 228. Вас. 189.

***Котолу́півна, ни,** *ж.* Любовница, содержанка, шлюха, потаскуха. *Зрадів, що жінка заслабла, тай знайшов собі котолупівну.* Крим.

Котолу́пня, ні, *ж.* Место, где убивают и обдирают кошек, а в переносном смысле—место пыток.

Которá, рú, *ж.* Ссора, раздор; обида. **Котору́ завдава́ти.** Обижать, оскорблять. Вх. Зн. 28.

Кото́ргати, гаю, єш, *гл.* Сильно дергать, теребить, тормошить.

Кото́рий и **котри́й, а, е,** *мест.* 1) Какой. *Три пани — едні штани: котрий успіє, той і штани надіне.* Ном. № 1180. *Не знаєш, з котрого боку зайти.* Ном. *Который би міг турчин-яничар сей сон одгадати, міг би йому три гради турецькії дарувати.* Дума. 2) Какой-нибудь. *Як доживе було ко-*

торий запорожець до великої старости... то наб'є черес дукатами, та забере з собою приятелів... та й іде з ними в Київ бенкетувати. К. ЧР. 84. *Часом несподівано котора дівчина вбіжить до мене з будинку.* МВ. (О. 1862. III. 43). 3) Иной. *Як который, то й навчиться, а сей—ніколи.* Гринч. 4) Некоторый, один, другой... *Та в тій школі так: котрий пише, котрий читає, а котрий то й байдики б'є.* Гринч. *Которих дівчат то матері не пустили в дружки, которі й сами не пішли.* МВ. *Дітвора,—которе біжить, которого на руках несуть.* Квітка.

Котри́й. См. **Кото́рий.**

Котри́йсь, ра́сь, ре́сь, *мест.* Какой-то, некоторый, *тот или иной. *Жиє до котрогось часу.* Ном. № 8215.

Котуля́ти, ля́ю, єш, *гл.*=**Кутуля́ти.** Мнж. 182.

Коту́на, ни, *ж.* Плита с котлом, устроенная таким образом, что дым выходит из отверстий вокруг котла в находящийся сверху **ко́мин.** Подольск. Св. Л. 27.

***Коту́ня**=**Кутуня.** Херс., Анан. у.

Коту́сь, ся́, *м.* Ум. и ласк. от **кіт.** *Котусю-братіку! скажи мені скоріше, хто з хазяїнів оттут усіх добріше?* Гліб.

Котю́га, ги, *м.* 1) Ув. от **кіт.** *Стар як котюга, а бреше як щеня.* Ном. № 6905. *Невже котюга знов думає про сало?* К. ЧР. 289. 2) Собака домашняя (у гуцулов). Вх. Пч. I. 16. *Котюга забрехала.* Шух. I. 89.

***Котю́ра, ри,** *м.* Большой кот. *Ото так котюра!* Екат. г. Сл. Яворн.

Котю́чий, а, е. 1) Легко катящийся. *Бач, які котючі гроші—швидко вже й роскотились.—Котючий вітер низався поміж деревом безлистим.* МВ. II. 113. 2) Плодовитый (о животных).

Котю́чка, ки, *ж.* Игра в катание яиц на первый и второй день Пасхи, описан. у. Чуб. IV. 43. КС. 1891. V. 207.

Котя́, тя́ти, *с.* 1) Котенок. 2) Употребляется как ласкательное слово для детей: *Цить, котю, цить!—каже мати, втираючи сльози дитині.* Св. Л. 100.

***Котя́ка, ки** и **котя́ра, ри,** *м.*=**Коту́ра.** Киев. г.

Котя́х, ха́, *м.*=**Кізя́к.** *Гава зимою: «руб котях!» І тому рада.* Мнж. 172.

Котя́чий, а, е. Кошачий. *Котяча шерстина.*

Ко́фа, фи, *ж.* Кружка для воды. Федьк.

Кох, ху, *м.* Корзинка, коробок. *Дівчата танцюють з парубками — тільки одляски йдуть, а музиці так кох і наскидають грошей.* Г. Барв. 58.

Коха́н, на́, *м.*=**Коха́нець.** Вх. Лем. 427.

Коха́ненький, а, е. Ум. от **коха́ний.**

Коха́нець, нця, *м.* Возлюбленный. *Ой хоч ламай, хоч не ламай мизинного пальця, як не було, то й не буде над мене коханця.* Нп.

Коха́ний, а, е. 1) Любезный. *Ляхам своїм коханим росказуйте, а не мені.* Стор. 2)=**Коха́нець.** *Не жди свого коханого з далекого краю.* Мет. 3) Милый, любимый, дорогой. *Чи я в батька не кохана була?* Нп. *Пан-отченьку ти наш коханий!* К. ЧР. Ум. **Коха́ненький.** *Синочки да кучерявенькії, а дочечки да коханенькії.* Гринч. III. 442.

Ко́ханий, а, е. Взлелеянный, выращенный. *Тілько що соняшники не кохані, не прохані ростуть собі.* МВ. (1862. I. 96). *Ой косо, косо кохана! Сім літ я тебе кохала.* Мет. 205.

Коха́нка, ки, *ж.* 1) Возлюбленная, любовница. *Коханко ти моя! Викохав же я тебе не для кого, для себе.* Чуб. V. 87. 2) Взлелеянная, неженка, воспитанная в роскоши. *Ой ну люлі-люлі, а коткові дулі, а дитинці калачі... Нашій дитинці коханці.* Мил. 42. *Мали вони дочку і вона була в їх така коханка, що виросла, вже пора й сватать, а вона не вміла діла робить.* Рудч. Ск. I. 179. Ум. **Коха́ночка.** *Вийди, серце-коханочко!* Мет. *Всі дівочки-коханочки до церковці йдуть.* Мил. 120.

Коха́ння, ня, *с.* 1) Любовь, любовная страсть. *Чи всім людям із кохання так ся діє? Очі не сплять, серце стогне, душа мліє.* Мет. 28. *Минулося моє кохання, моє женихання.* Левиц. 2) Любимый предмет; возлюбленный или возлюбленная. *Кохання моє! така в*

мене думка, що я тобі світ зав'язав. МВ. 3) Воспитание, взлелеивание, возрощение (детей, животных, растений). *Вони більш куповані, ніж із свого кохання.* Киев. Ум. **Коха́ннячко.** *Ой жаль мені коханнячка, дівочого гуляннячка.* Мет. *Спасибі тобі та, мій батечку, за твоє коханнячко.* Чуб. V. 485. *То ж тобі, ненько, за твоє коханнячко, що мене викохала, як утя на воді, та людям—не собі.* Чуб. III. 392.

Коха́нок, нка, *м.*=**Коха́нець.** *Росказала гайдамаці, хто вона, і як її пустив старий чоловік до коханка.* Стор. I. 35. *І сама тобі коханка передам.* Сніп. 63. Ум. **Коха́ночок.** *Рибалочки-коханочки та рибку ловили.* Мил. 120.

Коха́ночка, ки, *ж.* Ум. от **коха́нка.**

Коха́ночок, чка, *м.* Ум. от **коха́нок.**

Коха́стий, а, е. О растении: хорошо выросшее, хорошо выращенное. *Кохасте зілля. Се як полемо в городі, то найдемо роскішне і кажемо: оце кохасте.* Полтав. г.

Коха́ти, ха́ю, єш, *гл.* 1) Любить (кого-либо). *Ой ти, дівчино, мислоньками блудиш, сама ти не знаєш, кого вірно любиш. Ой знаю, знаю, кого я кохаю, тілько я не знаю, із ким жити маю.* Нп. *Хто вірно кохає, той часто вітає.* Ном. № 8757. *Батько й мати твої живуть при тобі і дякують... що ти їх при старости й кохаєш і поважаєш.* Кв. 2) Взлелеивать, взращивать, воспитывать (о детях, животных, растениях). *Котору дитину кохала, любила,—крій себе не маю.* Макс. *Ой косо, косо, кохана, сім літ я тебе кохала!* Мет. 205. **Ліс треба сто років кохати.* Черемш. См. **Ви́кохати.**

Коха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* 1) Любить друг друга. *Нехай же нас поховають і хрест укопають, та щоб люде дивувались, як ми вірненько кохались.* Мет. 98. 2)—**з ким, в кому́.** Любить кого. *Кохайтеся, чорнобриві, та не з москалями.* Шевч. *Нема тії дівчинонькн, що я в їй кохався.* Мет. 3)—**в чому́.** Заниматься чем с любовью, любить что-либо, находить наслаждение, удовольствие в чем-либо. *Пан дуже кохався в городах.* Кв. *Кохайтеся в правді!* Сніп. *У скупощах не кохайся!* Ном. № 4675. *4)—**до чо́гось.** Питать любовь к ч.-н., питать склонность к ч.-н. *Всякий кохається до грошей.* Крим. 5) Воспитываться, нежиться. *Ти тільки й звикла на чаях та на сахарях кохатись. Куди ж тебе наняти, таку пановиту?* Харьк.

Кохі́тник, ка, *м.* Раст. Rhododendron ferrugineum. Шух. I. 22.

Ко́хля, лі, *ж.* У рыболовов: шест, прикрепленный к веревке, которая другим концом привязана к сети: во время зимней рыбной ловли этот шест опускается в прорубь и проталкивается подо льдом до следующей проруби и т. д., отчего сеть растягивается подо льдом в воде. *А сам кохлю попереду гониш.*

Коца́бки зроби́ти. Перекувыркнуться (о пораженном выстрелом зайце). Вх. Уг. 246.

Коца́рка, ки, *ж.* Коверница. Сумцов. Культ. переж. № 18. Харьковские коцарки (КС. 1889. IV. 131).

***Коца́рство, ва,** *с.* Коверный промысел. Харьк. Сл. Яворн.

Коцарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Делать ковры. Желех.

***Коцкати, каю, еш,** *гл.* Стучать. *Нестерпуче коцкав десь млин.* Коцюб.

Ко́цур, ра, *м.* Кот. Желех. **Кіт ко́цури во́зить.** Кот мурлычет. Вх. Лем. 425.

Ко́цурник, ка, *м.* Раст. Котовник, будра, Glechoma hederacea. Вх. Уг. 246.

Коць, ця, *м.* 1) Ковер. Вас. 172. *А коць важний з розводами, і посередині великий орел.* Кв. *Ну, тепер, діти, несіть мене до церкви. От ми положили його на коць та й понесли.* Стор. 2) Одеяло тканое—шерстяное, шелковое. Гол. Од. 82. *Ліжко, заслане мняким шовковим коцем.* Мир. ХРВ. 315. **Витягла з-під коця свою бліду, замлілу руку.* Мирн. I. 345.

Ко́цький, а, е. Фамилия сказочного кота, произведенная от слова **кіт (ко́тський).** *Приходить до його лисичка, та й питає його* (кота): *Що ти таке? А він каже: я пан Коцький.* Рудч. Ск. I. 28.

Коцюба́, би́, *ж.* 1) Кочерга. *Мовчи, суко, чорт з тобою! ось я тебе коцюбою!* Чуб. **Бий тебе, коцюба!* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 2) Название вола с выступающими вперед и расходящимися в стороны рогами, концы которых загнуты наружу. КС. 1898. VII. 45.

***Коцюба́тий, а, е.** Скрюченный. Екат. г. Сл. Яворн.

Коцю́битися, блюся, бишся, *гл.* Артачиться. *То вже вірь сьому—чого ще ти коцюбишся? То ж не один хто сказав, громада вирекла.* Ном. 10744.

***Коцю́бник, ка,** *м.* Место возле печи, где ставятся **коцюба́** и **рогачі́.** Киев. г.

Коцюрба́, би́, *ж.* Черемуха. Prunus padus. Вх. Лем. 427.

Коцюрга́, ги́, *ж.* Палка, клюка. *Добрий собака так аж за коцюргу хапає.* Ном.

Коч, ча, *м.* Род фаэтона, коляски. *Із коча пан мій вилізає і посила за молодим.* Шевч. 515.

Ко́чало, ла, *с.* 1) Круг. *Оббігає череду три рази в кочало.* Шух. I. 212, 213. 2) Кружок деревянный или иной, —входит в состав различных предметов: у рюмки в него упирается ножка, у **кужі́вки** оно делит верхнюю часть **(кужі́вник)** от **держака́,** оно обхватывает **би́ло друлівника́** и пр. Шух. I. 148, 277, 307. Ум. **Ко́чальце.** Кружок, обхватывающий нижний конец веретена. Шух. I. 148.

Ко́чать, ті, *ж.*=**Ко́четь.**

Кочевни́й, а, е. Кочевой. *В жодній кочевній отарі мусить бути: лічман один, чабанів два і гарбачий один... Отари кочують по степах.* О. 1862. V. Кух. 29.

Кочеди́жник, ка, *м.* = **Па́пороть.** «В Ивановскую ночь расцветает красно-огненный цвет папоротника, он еще называется **кочеди́жником».** Чуб. III. 196.

Кочерга́, ги́, *ж.* 1) Кочерга. *Підняв морду так, що й кочергою носу не достанеш.* Ном. № 2462. 2) В курительной трубке: треугольная металлическая пластинка, посредством которой крышка прикреплена к самой трубке. Шух. I. 276. Ум. **Кочере́жка.**

Кочерга, ги, *ж.* В штанах: разрез спереди. Шух. I. 153.

Кочере́ґа, ґи, *ж.* Брюква. Вх. Зн. 29.

Кочере́жка, ки, *ж.* Ум. от **кочерга́.**

Кочере́жник, ка, *м.* Место, где ставят кочерги, ухваты. *Да ту* (сорочку) *із себе та в піч, да стала в кочережнику.* Рудч. Ск.

Кочержи́льно, на, *с.* Древко кочерги. *Рубай, сину, ясенину, буде кочержильно.* Чуб. V. 879.

Ко́чет, та и ко́четь, тя, *м.* 1) Колышек на конце **гради́ля,** на который надевается деревянное кольцо, соединяющее плуг и **колішньо́.** Чуб. VII. 399. 2) В лодке: кочеток, каждый из двух колышков, в которых ходит весло. Мнж. 179.

***Кочівни́к, ка́ и кочо́вник, ка,** *м.* Кочевник. Сл. Нік.

Кочо́вище, ща, *с.* Кочевье. К. МБ. XI. 142. К. ПС. 111.

Кочубе́й, бе́я, *м.* Птица: хохлатый жаворонок. *Сорока напряде, а кочубей витче.* Мет. 4.

Кочува́ння, ня, *с.* Кочевье, лагерь, временное поселение. Котл. Ен.

Кочува́ти, чу́ю, єш, *гл.* 1) Кочевать. *Вже сім день, як під горою ми стоїмо, кочуєм караваном.* К. МХ. 38. *Отари кочують по степах.* О. 1862. V. Кух. 29. *Кочуючи тепер, уже зімою, від куреня до куреня і від будинка до будинка, Шевченко опинивсь на весіллі.* К. XII. 18. 2) Вести, препровождать. *Я повернувсь до бідашки,—два гайдуки ймили, ой імили та кочують гет до отамана.* Шух. I. 199.

Кочува́тися, чу́юся, ешся, *гл.* Приходить к кому-нибудь. *Так і завтра кочуюся хиба до тебе?* Федьк.

Кош, ша́, *м.*=**Кіш.**

Кошалка, ки, *ж.*=**Ко́шик 1.** Левч.

Кошани́ця, ці, *ж.* Скошенный на траву хлеб. *Ой пшениця, кошаниця—товарові паша.* Мил. 80.

Ко́шар, ра, *м.* 1)=**Ко́шик 1.** Вх. Уг. 246. 2)=**Коша́ра.** Вх. Лем. 427. Ум. **Коша́рик.** Вх. Уг. 246.

Коша́ра, ри, *ж.* Сарай, загорода для овец. Чуб. VII. 394. Шух. I. 185. *Чужа кошара овець не наплодить.* Ном. № 9659. *Сімсот овець дам з кошари.* Мет. 9.

Кошáрик, ка, *м.* Ум. от **кóшар.**

Кошáрище, ща, *с.* Место, где стоя-ла **кошáра.** Желех.

Кошарчúна, ни, *ж.* Небольшая **кошáра.** Полт. г.

Кошáтина, ни, *ж.* Кошачье мясо. *Винняв ковбасу німецьку, от що і свининою, і кошатиною, і конятиною начинена.* Кв. II. 173.

Кошáчки, ків, *м. мн.*=**Кóтики 3, б.**

Кошвá, ви́, *ж., соб.* Кошки. Брацл. у.

***Кошéвка, кошóвка** и **кошóлка, ки,** *ж.* Плетеная корзина. Киев. г.

Кошéлик, ка, *м.* Ум. от **кошíль.**

Кошелúна, ни, *ж.* = **Кошíль.** Желех.

Кошенúця, ці, *ж.*=**Кошанúця.** *Три копиці кошениці.* Ном. № 13874. *Ну, каже кінь, пусти мене... на три зорі, на пшеницю, на зелену кошеницю.* Мнж. 34.

Кошеня́, ня́ти, *с.* Котенок. *Запишався, як кошеня в попелі.* Ном. № 2473.

Кошéчий, а, е=**Котя́чий.** *Любить її, наче кошечим мізгом нагодувала його.* Ном. № 8747. **Кошéча м'я́та.** Раст. а)=**Кóтики 3, б.** ЗЮЗО. I. 124. б) Nepeta Catartica L. ЗЮЗО. I. 129.

Кошéчник, ка, *м.*=**Кóтики 3, б.** ЗЮЗО. I. 129.

Кóшик, ка, *м.* 1) Корзина. *З кошиком та з грошиком.* Ном. № 10479. *Молодиця йшла з кошиком, дівчина з другим.* МВ. III. 39. 2) Корзина плетеная на телеге для перевозки картофеля, бураков и пр. Чуб. VII. 403. 3) *Мн.* Раст. Trifolium montanum. ЗЮЗО. I. 139.

Кошикáрство, ва, *с.* Ремесло корзинщика. Желех.

Кошикáрський, а, е. Корзинщиков. Желех.

Кошикáрь, ря́, *м.* Корзинщик. Желех.

Кошúці, шúць, *ж., мн.* Раст. Trifolium montanum? См. **Кóшик 3.** *Ой у лісі зацвіли кошиці.* Мет. 278.

Кошíвка, ки, *ж.*=**Кóшик 1.** Левч. 60.

Кошíвниця, ці, *ж.* Корзина для хранения зерна=**Кошíль 2.** *Там в кошівниці трохи зернища.* Грин. III. 105.

Кошíль, ля́, *м.* 1) Корзинка с крышкой, которую носят в руках. *Дружко коровай крає, семеро дітей має, та все з кошелями, ввесь коровай забрали.* Мет. 203. **Кошелі́ носúти за ким.** Ухаживать за кем, подлаживаться к кому. Под. 2) Соломенная или из прутьев большая стоячая корзина для ссыпки зернового хлеба. 3) Плетеные корзины с землею, для увеличения окопов на них поставленные. *Скрізь поверх валу поставили кошелі, сплетені з лози і натоптані землею.* Стор. Ум. **Кошéлик.**

Кошíння, ня, *с.* Кошение, косьба. Шух. I. 169, 189.

***Кóшка, ки,** *ж.* Колодезный якорь, которым вылавливают утонувшее ведро. *Втопили відро в криниці: треба десь кошки попитати.* Крим.

Кóшлання, ня, *с.* Вз'ерошиванье (волос, шерсти).

***Кошлáнь, ня́,** *м.* Человек с длинными волосами, косматый. Умань. Ефр

Кóшлати, лаю, єш, *гл.* Вз'ерошивать (волосы, шерсть).

Кошлáтий, а, е. 1) Мохнатый. *Іде коза рогата, веде діток кошлата.* Гатц. 17. *2) Ворсистый. *Воно б і нічого собі суконце, та кошлате трохи.* С. Пальчик. *3) Косматый. *Слухай-но ти, голово кошлата, чи довго ще тут стовбичитимеш?* С. Пальчик, Звен. у. Ефр.

Кошлáтити, лáчу, тиш, *гл.*=**Кóшлати.**

Кошлáтіти, тію, єш, *гл.* Вз'ерошиваться. *Шерсть кошлатіє.* Херс.

***Кошмилá, ли́,** *ж.* Кострика, ломанная солома. Сл. Нік.

Кóшниця, ці, *ж.* Род высокого и узкого хворостяного амбарчика, в который ссыпают кукурузу в початках. Kobl. I. 62.

Кошовúй, á, é. 1) Относящийся к **кошу́.** 2) Только м. р. Кошевой, начальник Запорожской Сечи. *Ой полети, галко, ой полети, чорна, на Дін риби їсти, ой накажи, галко, ой накажи, чорна, од кошового вісти.* Грин. III. 602. *3) В революцию 1917 года—корпусный командир. Киев.

Кошт, ту, *м.* 1) Расход, издержки. *Хитро, мудро та невеликим коштом.* Ном. № 3716. 2) Иждивение, средства

Поробивши власним коштом човни. К. ЧР. 234. *Хрест я вже своїм коштом ставлю.* Св. Л. 311.

***Кошти́на, ни,** ж. Ценность. Волынь. Сл. Яворн.

Кошто́вий и **коштови́тий, а, е.** Дорогой, ценный. Харьк. г. *Ой справ же мені, мати... коштовитий цвіток.* Чуб. V. 748.

Кошто́вний, а, е. 1) Ценный, дорогой. *Який я коштовний дом збудував.* Грин. III. 693. 2) Драгоценный.

Кошто́вність, ности, ж. 1) Ценность. Желех. 2) Драгоценность.

Кошто́вно, нар. 1) Ценно, дорого. 2) Драгоценно.

Кошто́вня, ні, ж. Ценная, дорогая вещь. *Це вже ви, пане, скупитесь: таку коштовню та чорт-зна чим укривати* (Пан хотів гарну клуню вкривати старою соломою). Полт.

***Кошто́ри́с, са.** Смета. Киев.

Коштува́ти, ту́ю, єш, гл. 1) Стоить. *На йому була біла свита, сім кіп коштувала вона.* Котл. *Воно коштуватиме їх не багато.* Канев. у. **Мене (мені) це дорого коштує.* Сл. Нік. 2)=**Куштува́ти.**

Кошу́ленька, кошу́лечка и **кошу́лька, ки,** ж. Ум. от **кошу́ля.**

Кошу́ля, лі, ж. 1) Рубаха. *На нім кошуля як біль біленька, як біль біленька, як лист тоненька.* Гол. II. 18. *Ой мати-мати, вчини мою волю, передай козаку білую кошулю.* Чуб. V. 373. 2) Струпья на голове ребенка. КС. 1893. VII. 80. Вх. Зн. 29. *3) Род травы. Сл. Яворн. Ум. **Кошу́ле(о)нька, кошу́лечка, кошу́лька.** *Головонька змита і кошуленька біла.* Мет. 287. *Ой ходить сон по улонці, в білесенькій кошулоньці.* Макс. *В тонких білих кошулечках козака водила.* Чуб. V. 306. *Шила кошульку з тонкого рубку.* Мет. 176.

Кошу́р, ра́, м.=**Куши́рь.** *Бодай тая річка кошуром заросла.* Нп.

Кощавий, а, е. Костлявый. *Високого зросту, кощавий, похіпливий, жвавий.* МВ. II. 137.

Ко́щок, ка, м. Собачка ружейная, спуск. Шух. I. 229.

Ко́яшник, ка, м. Скупщик птиц, ездящий для этого с **ко́йцем** в селах. ЗЮЗО. I. 288.

Кпи́ни, кпин, ж., мн. (***з ко́го.** Сл. Нік.). Насмешки, издевки.

Кпи́ти, кплю́, кпиш (з ко́го, з чо́го), гл. Трунить, насмехаться. *Було не кпити з Микити, бо Микита і сам кеп.* Ном. № 7093. *Давно се діялось колись: ще як борці у нас ходили по селах, та дівчат дурили, з громади кпили, хлопців били.* Шевч. 565.

Кпи́тися, кплю́ся, кпи́шся, гл. 1) Издеваться. *Ой знати, знати, хто з кого кпиться, здалека сідає, вкосом дивиться.* Гол. I. 314. *Ледащиця з мене кпиться,—мені соромота.* Нп. 2) Жеманиться. *Не кпися, сванечко, не кпися: візьми чарочку, напийся.* Мет.

Крава́льниця, ці, ж.=**Крамни́ця 2.** Вх. Зн. 29.

***Крава́льня, ні,** ж. Кроильница, кроильная доска. *У нашого шевця все пропало: шило, молоток, кравальня—що для кроїння чобіт—клинець, рашпель.* Крим.

***Крава́тка, ки,** ж. Галстух. *І їх суворість наче замикали чорні костюми аж до краваток з крепу.* Коцюб.

Кравеція, ції, ж. Кутерьма. Чуб. VII. 575.

Краве́цтво, ва, с. Портняжество. *Швець знай своє швецьтво, а в кравецьтво не мішайся.* Ном. № 9573.

Краве́ць, вця́, м. Портной. *Кидають шевці, кравці і ковалі свою роботу.* К. ЧР. 12. *Вражі кравці не вгодили і каптана вкоротили.* Мет. Ум. **Кра́вчик.** *Первий городок—усе кравчики, другий городок—усе ткачики, третій городок —усе шевчики.* Чуб. III. 387.

Краве́цький, а, е. Портняжеский. **Нехай його бог поб'є, кравецького пройдисвіта.* Мирн. I. 40.

Кравни́к, ка́, м. Раст. Odontites rubra. Вх. Пч. I. 11.

Кравці́вна, ни, ж. Дочь портного.

Кравцюва́ти, цю́ю, єш, гл. 1) Портняжить, шить. *Жидки сидять, кравцюють руками швидкими та сухими як кість.* Левиц. I. 95. 2) Быть портным.

Кравче́нко, ка, м. Сын портного.

Кра́вчик, ка, м. 1) Ум. от **краве́ць.** *2) Жук (хлебн. вредитель). Пир. у., Конон.

Кравчи́на, ни, *ж.* Название войска, собранного в конце XVI в. С. Наливайком. *Обізвався Наливайко—не стало кравчини! Обізвавсь козак Павлюга—за нею полинув.* Шевч. 52. *Славна стала та кравчина, як на Польщу стала, вовкулакам, католикам мстючи зраду здала.* Срезн., Запорож. Стар. I. 39.

***Кравчи́ня, ні,** *ж.*=**Кравчи́ха.** *Повела мене мати до кравчині.* Под. г.

Кравчи́ха, хи, *ж.* Портниха или жена портного. Желех.

Кра́голь, гля, *м.* 1) Род кегля. КС. 1887. VI. 478. См. **Кра́коль** и **скра́коль.** 2) Род скалки для катанья? (Хуста) *качала в краглю на столі.* Чуб. III. 290.

Крагу́лець, льця, *м.* 1) Ястреб, Nisus communis. Вх. Уг. 324. 2) Род звонка или бубенчика на шее овцы или козы. Вх. Уг. 247.

Кра́демці, *нар.* = **Крадькома́.** Вх. Зн. 29.

Кра́дений, а, е. Краденый. *Не їсть пан дяк гусей, бо крадені.* Ном. № 6893.

Крадіж, жу́, *м.* Кража, воровство.

Крадіжка, ки, *ж.*=**Крадіж.** *Лиха нахідка гірша від крадіжки.* Посл.

Крадіжний, а, е. Воровской. *Крадіжні гроші.* НВолын. у.

Крадій, дія́, *м.* Вор. Лубен. у.

Крадіння, ня, *с.*=**Крадіж.** *Хиба насіння—крадіння? Набрав та й пішов.* Драг. 380.

Кра́дки, *нар.*=**Крадькома́.** Желех.

Кра́дці, *нар.*=**Крадькома́.** Желех.

Крадько́, ка́, *м.*=**Крадій.** Желех. *Пир. у., Конон.

Крадькома́, *нар.* Украдкою. *У наметі поставили образ Пресвятої і крадькома молилися.* Шевч. 365. *З хати не виходив, хиба пізно, крадькома.* МВ. II. 193.

Крадю́ка, ки, *м.*=**Крадій.** Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Крадю́чий, а, е. Крадущий. *Роди, боже, і на трудящого і на крадючого.* Ном. № 10134.

Крадя́щий, а, е=**Крадю́чий.** *Уроди, боже, на трудящого, на ледащого, на просящого, на крадящого и на всякую долю.* Грин. I. 16.

***Краєви́д, ду,** *м.* Вид. *Нічого не думав, тільки милувався краєвидом.* Коцюб.

Краєви́й, а́, е́. Местный. *Широко роскидав він вісти про краєве духовенство.* Левиц. I. 180.

Кра́єць, йця, *м.* Кусок. *Хліба не стало, випросив був краєць у чоловіка.* Мир. ХРВ. 216. *Ум. **Кра́йочок.** *Вона видерла за-для Пилипка шматок мнякої палянички або крайочок булки.* Мирн. I. 310. См. **Окра́єць.**

Кра́єчка, ки, *ж.* Ум. от **кра́йка.**

Краєчок, чка, *м.* Ум. от **край.**

Країна, ни, *ж.* Край, страна. *Да дивись, дивись, да, бусурмене, на свою країну.* Мет. 179. *Нема в світі, як своя країна!* Рудч. Чп. 248. **Рі́дна країна.** Родина, отечество. Ум. **Країнка, країнонька, країночка.** *Ой пошлю я зозуленьку у чужую країноньку.* Грин. III. 410.

Край, кра́ю, *м.* 1) Край, конец. *Суне, суне той кухлик аж на край столу,—поки впав і розбився.* Харьк. *До краю одежі його приторкнулись.* Єв. Мр. VI. 56. *Нема краю тихому Дунаю.* Мет. 14. *Уразив він моє серце в самий край.* КС. 1882. X. 37. **Од кра́ю до кра́ю.** Из конца в конец. *Тому доля запродала од краю до краю, а другому оставила те, де заховають.* Шевч. 75. 2) Конец, окончание. *Він отто переговорив та й край, більш нічого й не промовив.* Екатер. г. *Край уже! більше не хочу сьогодня робити.* Харьк. *Оце ж моєму наймитуванню край.* Полт. **До кра́ю.** Окончательно. *Він і перш був ледащо, а як прийшов з війська, то вже до краю розлайдачився.* Подольск. **Кра́ю, до кра́ю дово́дити.** Оканчивать, приводить к концу. *Треба краю доводити, коли й де вінчати, та й весілля.* Шевч. 107. *Та доведу вже до краю, доведу—спочину.* Шевч. 206. ***Діжда́ти кра́ю.** Утерпеть, дотерпеть до конца, выдержать. *Думає: чия це дівка така гарна в церкві? Не діждав краю, пішов упізнати.* Крим. ***Дійти́ до кра́ю.** Обеднеть, опуститься. *Що казати,—колись був чоловік, а тепер спився, зовсім дійшов до краю.* Полт. у. Г. Йов. 3) Борт (судна). Мнж. 179. 4) Берег. *На широкім Дунаю, недалеко від краю козак потопає.* Гол. I. 115.

5) Сторона. *Ой ходімо, товаришу, да на той край помалу.* Мет. 85. ***На той край.** В ту сторону. *Як їздиш на той край, то й забіжиш.* Мирн. «Правда», 1874, 468. 6) Край, страна, область. *Ой визволи, боже, нас всіх бідних невольників з тяжкої неволі, з віри бусурменської на ясні зорі, на тихі води, у край веселий.* ЗОЮР. I. 214. *Тяжковажко умірати у чужому краю.* Шевч. **Рі́дний край.** Родина, отечество. *От і виходили з Запорожжя один за одним гетьмани козацькі... супротив ворогів рідного краю.* К. ЧР. 11. *Треба рятувати рідний край.* Стор. МПр. 57. 7) Кусок, ломоть (хлеба). *Як хліба край, то й під вербою рай.* Посл. 8) Употребленное как наречие: а) Очень, крайне. *Тут край треба грошей, а їх нема.* Волч. у. *Мені край треба продати корову, а инчу купити.* Волч. у. б) На конце, на краю. *Довго вони на могилі край села стояли.* Макс. *А думка край світу на хмарі гуля.* Шевч. в) Возле, около, при, над. *Котору дитину любила-кохала,—край себе не маю.* Макс. *Виплакала карі очі, край козака стоя.* Нп. *Тільки край мого серденька як гадина в'ється.* Грин. III. 220. *По діброві вітер віє, гуляє по полю, край дороги гне тополю.* Шевч. *Надибав дівчину край долини.* Гол. I. 120. *Моя хата край води.* Нп. Ум. **Краєчо́к, крайо́к.** *З краєчку рожево зорялося од схід сонця.* МВ. II. 188.

Кра́йка, ки, *ж.* Кромка. Чуб. VII. 417. Гол. Од. 50. Употребляется женщинами как пояс. Ум. **Краєчка.** *Боржій на себе запаску, краєчку нашвидку підперезала.* Г. Барв. 141.

Кра́йнебо, ба, *с.* Небосклон, горизонт. *Схилившись на руку, дивлюся я в вечірнє крайнебо далеко й глибоко.*

Кра́йник, ка, *м.* *Воевода, начальник края. *В нашого пана, пана крайника, писано, ей писано, злотом му терем писано.* АД. I. 44. **Пан крайник наказав вам дати знать.* Франко. «Ж. і Сл.». III. 362.

Кра́йній, я, є. 1) Крайний. *Зачну свататися з крайньої хати.* ЗОЮР. I. 309. *2) Окончательный. *Крайня ціна.* Полт. у. Г. Йов.

Крайо́к, йка́, *м.* Ум. от **край.** **Вечірнє сонце... лягло через усю хату, ховаючись крайком аж десь за грубою.* Мирн. ХРВ. II. 21. **Покутня радість крайком зачепила й їх.* Мирн. ХРВ. II. 258.

***Кра́йочок, чка,** *м.* Ум. от **кра́єць.**

***Кра́йчий, чого,** *м.* Кравчий. *За барієрою тупцював старий ключник і поралося двох крайчих.* Лепк.

Кра́йчик, ка, *м.* Кончик. *Бачив крайчик повняка місяця.* МВ. III. 58.

Крак, ка, *м.* Куст. *У нас де крак, там і козак.* Ном. № 772.

Кра́кати, каю, єш, *гл.* 1) Каркать. *Як летіла ворона до гори, то й кракала.* Ном. 2) Таскать? *Да мене жиди злапали, за чуприну кракали.* Чуб.

Кра́коль, кля, *м.*=**Скра́коль.** Желех.

Кра́коч, ча, *м.* Таракан, Periplaneta orientalis. Вх. Уг. 247.

Кракун, на́, *м.* Ворон. Вх. Зн. 29.

Кралевський, а, е. Королевский. *У землі кралевській добра нема.* Мет. 388.

Кра́лечка, ки, *ж.* Ум. от **кра́ля.**

Краль, ля, *м.*, также **пташа́чий краль=Кріли́к.** Вх. Уг. 247.

Кра́лька, ки, *ж.* Раст. Златоцвет, Chrysanthemum leucanthemum. Вх. Уг. 247.

Кра́ля, лі, *ж.* 1) Королева. *Король каже: потіха моя! Краля каже: погибель моя.* К. ЧР. 43. *Король і краля не знали, як шанувати Колумба.* Ком. I. 2) Красавица. *Таку кралю висватали, що хоч за гетьмана, то не сором.* Шевч. 107. *І що ж то за хороша з лиця була!.. Здається, і не змалювати такої кралі.* МВ. (О. 1862. III. 35). 3) Дама (в картах). КС. 1887. VI. 463. Ум. **Кра́лечка, кра́лька.** *Не бійсь, моя кралечко, каже дід.* Стор. I. 113.

Крам, му, *м.* 1) Товар. *На готовий крам найдеться пан.* Ном. № 4622. 2) Мелкий хлам, всякая мелкая утварь. *Жінка наставила в кухні краму, що й пройти не можна.* Крим. *3) Мануфактура, вообще ткани, кроме кустарных полотен и сукон. *У нашій брацькій не тільки бакалія, а й крам є.* Пир. у., Кон. 4) Род детской игры. Ив. 43.

Крамаре́нко, ка, *м.* Сын торговца.

Крама́рик, ка, *м.* Ум. от **кра́марь.**

Крамари́ха, хи, *ж.* Жена торговца *Висока довгобраза крамариха, товстого крамаря жінка.* Мир. Пов. II. 67.

Крамарі́вна, ни, *ж.* Дочь торговца.

Крама́рня, ні, *ж.* Лавка. *Завтра день базарний, Петру Лукичеві треба рано в крамарні бути.—Людей труїти гнилою чехонею! подумала Христя.* Мир. Пов. II. 55.

Кра́ма́рочка, ки, *ж.* Ум. от **кра́марька.**

Крама́рочок, чка, *м.* Ум от **кра́марь.**

Кра́ма́рство, ва, *с.* Торговля. *Одначе протисся* (до багацтва) *не крамарством, а більше промислами.* Левиц. I. 239.

Кра́ма́рський, а, е. Торговый, купеческий. *Говорив про свої крамарські діла.* Мир. Пов. I. 172. *Крамарський віз простугонить.* МВ.

Крамарчу́к, ка́, *м.* 1) Сын торговца. 2) Незначительный торговец. 3) Приказчик.

Кра́марь, ря, *м.* 1) Купец, торговец, лавочник. *Геть к нечистому, переяславський крамарю!.. Се то, бач, що Сомко має в Переяславі свої крамні комірі в ринку.* К. ЧР. 25. *Були і крамарі, цехові, чумаки і запорожчики.* Стор. МПр. 126. 2) Разнощик товара, преимущественно красного, коробейник. Ум. **Крама́рик.** Мил. 95. **Крама́рочок.** *Крамаре, крамарочку, прочини кватирочку.* Мет. 189.

Кра́марька, ки, *ж.* Торговка, лавочница. *Та немає тіх крамарок, що продають ріднесеньких маточок.* Мил. 205. Ум. **Кра́марочка.** *Ой крамарко, крамарочко, скажи ж мені всю правдочку.* Чуб. V. 910.

Крамарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Торговать, быть торговцем. *Дядьки сміються з його, яким він товаром дума крамарювать.* Рудч. Ск. II. 28.

Крамина́, ни́, *ж.* Лавочная, покупная материя. *Ісповили та мале дитя в тонку крамину.* Мил. 120.

Кра́мкати, каю, еш, *гл.* О вороне: каркать. Вх. Уг. 247.

Крамни́й, а́, е́. 1) Лавочный. *Ми з Одаркою за нікольством не понапрядали на рушники та на хустки, то я оце крамне вам покупила.* Г. Барв. 330. *Мати хотіла одягти його в козачину, в нові крамні штанці.* Левиц. I. 245. **Крамна́ комо́ря.** Лавка, склад. *Голота... давай коло крамних комір поратись.* К. ЧР. 360. *2) Мануфактурный, из мануфактуры. См. **Крам** 3. Пир. у., Конон. Ум. **Крамне́нький.** *Нагайка дротянка з кілка не вбуває, сорочка крамненька кров'ю закипає.* Чуб. V. 494.

Крамни́на, ни, *ж.*=**Крамина́.** *Де ж тобі, мила, крамнини шукати? Будеш, миленька, в плосконній лежати.* Нп. *Навчала її рідная мати... в дорогу крамнину сповиваючи.* Чуб. III. 388. *У тих москалів усяка крамнина є.* Черниг. г.

Крамни́ця, ці, *ж.* 1) Лавка. *Завів крамницю з тютюном.* Левиц. Пов. 6. *Зайшов собі в таку крамницю, де продають фиги-миги і всякі ласощі.* Гатц. 62. 2) Дощечка у сапожников, на которой режут товар и выстругивают гвозди. Константиногр. у. Ум. **Крамни́чка.**

Крамови́й, а́, е́. 1)=**Крамни́й.** *Скидала плаття все крамовеє, а надівала все золотеє.* Чуб. III. 396. *2) Коммерческий, деловой. *Загнибіда, яко крамний чоловік, позбуває росту не менче, як на два карбованці.* Мирн. Пов. I. 168.

Крамо́к, мку́, *м.* Ум. от **крам.**

Крампл, лів, *м., мн.* Щетка для расчесывания шерсти: деревянная доска с ручкой, усеянная мелкими проволочными крючками. Гол. Од. 40.

Крамплюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Чесать шерсть чесальными щетками, **крампля́ми.** Гол. Од. 39.

Крампу́лець, льця, *м.* Часть ткацкого станка. См. **Верста́т.** Шух. I. 254.

Крамський, а, е=**Крамни́й.** *Крамська сорочка.* Гол. Од. 50. *Свита крамська.* О. 1861. XI. 26.

Крамува́ти, му́ю, єш, *гл.* Торговать. *Поїхала Галя крамом крамувати.* Чуб V 912. *Крамуєш на тисячі.* Мир. Пов. II. 71.

Крамча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Кра́мкати.** Вх. Уг. 247.

Крап, пу, *м.* Раст. Rubia tinctorum L. ЗЮЗО. I. 134.

Кра́пати, паю (плю), єш (леш), *гл.* Брызгать, капать. *Дощик крапле.* Рудч. Ск. II. 75.

Крапели́на, ни, *ж.* = **Кра́пля.** Ум. **Крапели́нка, крапели́ночка.** *А дощику ніхто і крапелинки не бачив.* Кв.

Кра́пелька, ки, *ж.* Ум. от **кра́пля.** *Жалости в його ні крапельки.* Мирн. Пов. I. 120.

***Крапеля́стий, а, е**=**Краплі́стий.** *Линув буйний краплястий дощ.* Кон. III. 337. *Піт крапелястий укрив йому лоб.* В. Мова.

***Кра́пка, ки,** *ж.* 1) Точка. 2) Крапинка. Сл. Нік.

***Краплі́на, ни,** *ж.* Капля, капелька. *Нема в пляшці ні краплини.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Краплі́стий, а, е. 1) О дожде: крупный. *Да пішов дощик краплистий, да уродив черчик черчистий.* Мет. 233. 2) В крапинках. *Дві великі подушки у краплистих темних пошивках.* МВ. II 200.

***Краплі́ння, ня, є.** Ожижение (пара). Сл. Дубр.

Кра́пля, лі, *ж.* Капля. *Виточить з мене останню краплю крови.* Стор. МПр. 93. *Краплями піт тече.* Св. Л. 11. Ум. **Кра́пелька, *краплі́на.** *Довго держав він чарку коло рота, висмоктовував останню крапельку.* Левиц. I. 137.

Крапо́вий, а, е. В крапинках. *Хто червоного пояса продає, а хто крапового пояса хоче.* МВ.

***Крапоті́ти, чу́(тю), ти́ш,** *гл.* Падать каплями. *Дощ крапотить.* Умань. Ефр.

Крапча́стий и **крапчи́стий, а, е** = **Краплі́стий.** *Крапчастий дощ.* Мнж. 148. *Дощ не дуже крапчистий, — він дрібний.* Змиев. у.

Крас, су, *м.*=**Краса́.** *Вдовонька не дівонька, не дівочий крас.* Чуб. V. 71.

Краса́, си́, *ж.* 1) Красота. *Дочка в тебе буде на ввесь світ красою, а зять —на ввесь світ славою.* К. ЧР. 56. *Ой хоч знайдеш з русою косою, да не знайдеш з такою красою.* Нп. **Краси́ набіра́тися.** Хорошеть. *Поки Явтух ріс та краси набірався, Фрузина ледачіла, старілась.* Св. Л. 65. 2) Раст. Amarantus caudatus L. ЗЮЗО. I. 111. Ум. **Кра́сонька.** *Свою красоньку утеряла, хоть я й молода.* Макс. *Круз но́ве люстренько виглядалася, сама свої́й красонці дивувалася.* Чуб. V. 6.

Кра́сень, ня, *м.* Красавец. Мир. ХРВ. 131.

Краси́вий, а, е. Придающий красоту. *Прибігли до його трупу, покропили цілющою водою—він сцілився; покропили красивою—то був гарний, а це ще кращий став.* Мнж. 17.

***Краси́виця, ці,** *ж.* Красавица. *Таких красивиць, як ти, на світі багацько.—Ой же що ти задумав-загадав, що такую розкрасивицю втеряв! (Пісня).* Крим.

Кра́сий, а, е. Пестрый, разноцветный. Вх. Зн. 29. **Кра́са.** Название коровы. Kolb. I. 65.

Краси́ло, ла, *с.* Красная краска. *Та й купили білила, ще й чорного чорнила, червоного красила: дідам бороди білити, хлопцям пояси красити, дівчатам запаски чорнити.* Грин. III. 95. Ив. 81.

Краси́ти, шу́, си́ш, *гл.* 1) Делать красивым, украшать. *Лихо нікого не красить.* Чуб. I. 263. *Ой рясна красна калинонька в лузі, рясніше-красніше ваш поїзд! Ваш поїзд бояре красять.* ХС. XII. 428. 2) Красить, окрашивать. *Да пішов дощик краплистий, да уродив черчик черчистий, да не вміла Маруся носити, да не вміла красити.* Мет. 233. 3)—**рід.** Свадебный обычай на второй день, большею частью в понедельник, перевязывать родственницам невесты волоса красными нитками по получении известия о целомудрии новобрачной. *Красять рід, шо хороша молода.* Мил. 125.

Краси́течний, а, е. 1) Очень красивый. Вх. Лем. 428. 2) Очень хороший. Вх. Лем. 428.

Краси́течно, *нар.* 1) Очень красиво. 2) Очень хорошо. *Квіт пахне красітечно.* Вх. Лем. 428.

Краси́ти, сію, єш, *гл.* Красоваться. *Ой там на горі, на красі, красіє кукіль у овсі.* Чуб. III. 139.

Краси́тка, ки, *ж.*=**Красо́тка.** Желех.

Краси́тний, а, е. 1) Красивый. Вх Лем. 428. 2) Хороший. *Красітна вода,—можно ся й напити.* Вх. Лем. 428.

Кра́ска, ки, *ж.* 1) Краска. *Кружок би я розмалював, краски мені подарували.* Ком. II. 2) Цветок. Чернигов. 3) Цвет на хлебных растениях. *Краску з жита збило вітром.* Харьк. г. *4) Кровь на сорочке новобрачной. *Чи ту краску кіт ізлизав, чи дощі обмили, чи... вродилася, мо батьки не гледіли...* Свад. нп. Пир. у., Кон. *5) Вообще кровь из женск. полов. орган. *Що та кушорка не говорила-б, а я вже тридцять літ бабую, то оце кажу вам, як піде перед дитям краска, то воно чи мертвеньке буде, чи все одно довго не житиме.* Пир. у., Конон. Ум. **Кра́сочка.** *Продай, Кулинко, красочку за шапочку.* Ном. № 13297. *Зійду я на гору, аж красочки грають. Не грайте, красочки... Мені в батька не жити, мені віночків не вити.* Чуб. III. 189.

Красни́вечко, ка, *с.* Румяны? *Твоя Мар'юхна хорошенька, без білого білечка біленька, без красного красивечка красненька.* Чуб. IV. 70.

Кра́сний, а, е. 1) Прекрасный, красивый, хороший. *Не родися красна, та родися щасна.* Ном. № 1674. *За тиждень прийшла в Київ. Красний, боже який!* МВ. I. 23. *Ой я знаю, ой я знаю, чого мила красна: перед нею й поза нею впала зоря ясна.* Нп. *Ти, козаче молоденький, слова твої красні.* Мет. 107. *Хто б мав таке слово пишне да красне, щоб так як на картині змалював той манастирь.* К. ЧР. 99. *Красний сей світ!* Федьк. 2) **Кра́сна ді́вка.** а) Созвездие Девы. б) Радуга. Чуб. VII. 575. *3) **Кра́сне ве́рем'я.** Хорошая погода. Черемш. *4) **Кра́сне письме́нство.** Беллетристика. Комаров. Бібл. Ум. **Красне́нький, краснéсенький.**

Кра́сно, *нар.* 1) Хорошо, прекрасно, красиво. *Красно в садочку.* МВ. I. 140. *Три дні не живився, а красно дивився.* Ном. № 12567. *На гуслях грає, красно співає.* АД. I. 33. 2) **Кра́сно, краснéнько дя́кую.** Очень, весьма благодарен (Галиц.). Ум. **Красне́нько, краснéсенько.**

Красноголо́вець, вця, *м.* Гриб, Agaricus emeticus. *Гайку, гайку, дай гриба й бабку! сироїжку з добру діжку, красноголовця з доброго молодця!* Ном. № 340.

Краснозі́рка, ки, *ж.* Красная крымская соль. Сумск. у.

Краснокóрінь, ня. *м.* Раст. а) Echium rubrum L., б) Onosta echioides L. ЗЮЗО. I. 121, 130.

Красномóвець, вця, *м.* Оратор, красноречивый. *Іов хоче... довести, що він не згірший красномовець над Сахвира.* К. Іов. 26.

Красномóвний, а, е. Красноречивый. Левиц. Пов. 52.

Красномóвність, ности, *ж.* Красноречие. *Нічна доба, чарка горілки додають красномовности навіть не красномовній речі о. Мойсея.* Левиц. I. 138.

Краснопи́сний, а, е. Каллиграфический, красиво написанный. Желех.

Красно́пись, сі, *ж.* Каллиграфия; чистописание. Желех.

Краснопі́рка, ки, *ж.* 1) Рыба: Scardinius erythrophthalmus. Браун. 28. *2) Название красноперой курицы. Ум. **Краснопі́рочка.** *А курочка-краснопірочка похожає, курчаток за собою зазиває...* Нп. Пир. у., Конон.

Краснота́ль, лю. *м.* Раст. Salix acutifolia Willd. ЗЮЗО. I. 134.

Красню́к, ка́, *м.* Гриб из породы Boletus. Киев. г.

Красови́тий, а, е. Красивый. *Удовине личко красовите.* МВ. II. 146. *Пані моя, пані влюбленная, моя красовита!* Мет. 122.

Красови́ця, ці, *ж.* Красавица. *Що то вже за молодиця була красовиця!* МВ. II. 182.

Красóля, лі, *ж.* Раст. Настурции, Tropaeolum majus. *От примостилась* (муха) *на красолі та й думає про те, що як то гарно жить на волі.* Гліб.

Красота́, ти́, *ж.*=**Краса́.** *Ой тяжко жаль мені русої своєї коси, красоти дівоцької.* Мет. *Божою красотою людей веселити.* Шевч.

Красотво́рний, а, е. Творящий красу. *Божий день на землю красотворний прийде.* Костом.

Красóтка, ки, *ж.* О девушке, ребенке: красавица. *Моя ти красотко!* Вх. Уг. 247.

***Красóха, хи,** *ж.* Красавица, пригожая. *Пропала красоха!* МВ. ЛНВ. 1908. IV. 35.

Кра́сочка, ки, *ж.* Ум. от **кра́ска.**

Кра́сти, кра́ду, деш, *гл.* Красть, воровать. *Телят боїться, а волів краде.* Ном. № 3034.

Кра́стися, кра́дуся, дешся, *гл.* Подкрадываться. *Крадеться як вовк.* Ном. № 2977. *А із яру в киреї козачій хтось крадеться.* Шевч.

Красува́ння, ня, *с.* 1) Красованье, состояние того, кто или что красуется. 2) О хлебах: цветение. Ум. **Красува́ннячко.** Грин. III. 404.

Красува́ти, су́ю, еш, *гл.* Красоваться, цвести.

Красува́тися, су́юся, ешся, *гл.* 1) Красоваться. *Пишається, красується, сонце зустрічає.* Шевч. 219. *Чесна дівка красується косою.* Кв. *Весело йому, легенько і світ йому красується.* МВ. 2) О хлебе: цвести. *Жито красується.* Ном. 10163.

Красу́лька, ки, *ж.* 1) Ум. от **красу́ля.** 2) Насек. Karabus nitens. Вх. Пч. I. 5. 3) *Мн.*=**Красо́ля.** ЗЮЗО. I. 139.

Красу́ля, лі, *ж.* Насек. Calomosa sycorhanta. Вх. Пч. I. 5.

Красу́нок, нка, *м.* Род хлебного жучка. Кобел. у.

***Красу́нь, ня,** *м.* Красавец. *Такий красунь, що не дай бог, щоб яка жінка на тебе не задивилася.* Лепк.

Красу́ня, ні, *ж.* Красавица. *Й я не молода, але й дячиха красуня—нічого сказати.* Левиц. ПЙО. 372.

Красу́ха, хи, *ж.*=**Красу́ня.** Загадка: *Прийшов дід* (мороз), *зробив міст* (крига), *прийшла дівка красуха* (весна), *по мосту тупа,—міст розвалився.* Грин. I. 249.

Кра́сь, сі, *ж.*=**Крас.** Вх. Лем. 428.

Красю́к, ка́, *м.* Красавец. Желех.

Красю́чка, ки, *ж.* 1) Красавица. 2)=**Красу́лька.** Канев. у.

Кра́та, ти, *ж.*=**Гра́та.** *Коли ж вони впадають у кайдани і мучаться за кратами в темниці.* К. Юв. 79.

Кра́шанка, ки, *ж.* 1) Окрашенное пасхальное яйцо. *На великдень, на соломі проти сонця, діти грались собі крашанками.* Шевч. 461. *Де той у бога великдень, а він уже із крашанками!* Ном. № 2619. 2) Яйцо вообще. КС. 1891. V. 191. *Низом у крашанки буде жовток, а верхом буде лушпайка.* Ком. I. Ум. **Кра́шаночка.** Мнж. 47.

Крашени́к, ка, *м.*=**Крашеня́к.** Вх Зн. 29.

Крашени́ці, ць, *ж. мн.* Красные суконные штаны у гуцулов. Шух. I. 120.

Крашеня́к, ка, *м.* Окрашенный в красную краску **серда́к.** Шух. I. 126.

Кра́щати, щаю, еш, *гл.* 1) Делаться более красивым, хорошеть. 2) Улучшаться.

Кра́ще, *нар.* Лучше.

Кра́щий, а, е. 1) Ср. ст. от **кра́сний.** Более красивый. *Така дівка, кажу, що кращої в селі нема: біла, повна, тіло ніжне—як панночка.* Стор. *Хороший, хороший! Був би ще кращий, та вже нікуди.* Ном. № 8467. 2) Лучший *Я тобі не пара; я в сірій свитині, а ти титарівна. Кращого вітай.* Шевч. 142. 3) **Що кра́щий.** Наилучший, самый лучший. *Спокою мені не дають, щоб я що кращих їм у руки видав.* Лепк.

Кращі́ти, щію, еш, *гл.* Быть лучшим, улучшаться. *Дужче кращіє, як червоно.* Полт. г.

Кращі́шати, шаю, еш, *гл.*=**Кра́щати.**

Кращі́ший, а, е. Ср. ст. от **кра́щий.** *Над Марусею нема й кралі кращішої.* Харьк.

***Краяни́н, на,** *м.* 1) Живущий в конце села. 2) Земляк. Сл. Нік.

***Кра́янка, ки,** *ж.* Мелко изрезанные кусочки, ломтики хлеба, хлебные сухарики. *Страву попивали пивом, кидаючи до нього краянки прижареного хліба.* Леп.

***Края́нка, ки,** *ж.* 1) Живущая в конце села. 2) Землячка.

Кра́яння, ня, *с.* 1) Разрезывание. Желех. 2) Кройка.

Кра́яти, кра́ю, еш, *гл.* 1) Резать, разрезывать. *Яблучко крають.* Грин. III. 10. *Краяти коровай дрібненько.* Мет. *Опанас поставив чарку, оселедець крає.* Мкр. Н. 2) Кроить. *Сукно крайте.* Грин. III. 101. 3)—**се́рце.** Раздирать, разрывать сердце, *терзать. *Не край мого серця.* Мет. 12.

Кра́ятися, кра́юся, ешся, *гл.* О сердце: разрываться. *Крається серденько на дві половини.* Чуб. V. 47. *А в*

мене ся серце крає, шо'м любив, а не взяв. Гол. I. 294.

Крева́вий и пр.=**Кріва́вий** и пр.

Кре́вне и **кре́вно,** *нар.* До кровавого пота, усердно; очень сильно. *Ми трудимося кревно, а ви знай лежма лежите.* Харьк. *Роби кревно і ходи певно.* Ном. № 9965. *Почав гірко і кревно ридати.* Мир. Пов. I. 162.

Кре́вний, а, е. Кровный. *Упирь і непевний усім відьмам родич кревний.* Ном. *Кревна родина.*

Кре́вність, ности, *ж.* Родство.

***Кревня́к, ка́,** *м.* Кровный родственник.

Кре́де́нець, нця, *м.* Буфет, посудный шкап. Левч.

***Кре́де́нс, су,** *м.*=**Кре́денець.** *Хлопці рядом уставилися від дверей до кредensу.* Лепк.

Кре́жити, жу, жиш, *гл.* Беречь, скупиться. Мнж. 183.

Кре́йда, ди, *ж.* Мел. *Побілів як крейда.* Ном. ***Кре́йдою взя́тися.** Побледнеть. *Стоїть, очима на людей блимає і увесь крейдою взявся.* Кон. III. 360.

***Крейди́на, ни,** *ж.* Кусок мелу. Сл. Яворн.

Крейдяни́й, а, е. Меловой. *Ой ти горо крейдяная.* Чуб. *Викопали печері у крейдяній горі.* МВ. II. 73.

Крейдя́нка, ки, *ж.* 1) Место, где добывается мел. Суджан. у. 2) Посуда для разбалтывания мелу.

Кре́ймах, ха, *м.*=**Кре́м'ях.** *А Маруся тут же знайшла черепочки та давай у креймахи грати.* Кв. I. 40. Ум. **Кре́ймашок.** Ив. 39.

Кре́котень, тня, *м.* Крехтун, старый, постоянно крехтящий человек. Хорольск. у.

Кректа́ти, кчу́, чеш и **крекоті́ти, ко́чу, ко́чиш,** *гл.* Кряхтеть. *Цупить із печі горщик, аж крекче.* ЗОЮР. I. 34.

***Кректу́н, на́,** *м.* Бекас. Полт. г. Сл. Яворн.

Кре́ля, лі, *ж.* Большая льдина. Вх. Зн. 29.

***Кре́мез, за,** *м.* Здоровяк. *Чумачило—кремез перед нею стоїть.* МВ. ЛНВ. 1908. I. 8.

Кремезли́вий и **кремезни́й.** 1) Крепкий, здоровый. *Не закутуй дитину, то вона буде кремезлива.* Берд. у. *Старинні люде були кремезніші.* Харьк. 2) Твердый, неуступчивый. *Хазяїн був чоловік кремезний и норовливий.* МВ. II. 76.

Кремени́на, ни, *ж.* 1) Кусок кремня. *Котилася кременина.* Нп. 2) Кремнистое место. *Прилетів орел з чорної хмари, убив голубця на кременині.* Мет. 107.

Кремени́стий, а, е. Кремнистый. *Усе порожевіло: кременисті шпилі, грукучий Дніпро.* МВ. III. 125.

Кремени́ця, ці, *ж.* Раст. Petasites officinalis. Шух. I. 22.

***Кременува́тий, а, е**=**Кремени́стий.** Екат. г. Сл. Яворн.

Кремі́зний, а, е=**Кремезни́й.** *Баба кремізна.* Черк. у.

Креміне́ць, нця, *м.* Ум. от **кре́мінь.**

Кремі́нний, а, е. Кремневый. *Ой ти, горо кремінная!* Мет. 37.

Кремі́ння, ня, *с. соб.* от **кре́мінь.** *Я маю вельми дорогий крам: шпильки і голки, креміння і люльки.* Макс. (1849). 70.

Кремі́нчик, ка, *м.* Ум. от **кре́мінь.**

Кре́мінь, меню, *м.* 1) Кремень (минерал). 2) Кремень для высекания огня. *Ой продала дівчина гребінь да купила козакові кремінь.* Нп. *Я, добродію, був колись кремінь, а тепер і губки не стою.* ЗОЮР. Ум. **Креміне́ць, кремі́нчик.** *Лежали губка, кремінець.* Котл. *Погляділа в гаманець,—аж люлечка й кремінець.* Нп. *Крешіть, крешіть, кремінчики.* Чуб. V. 548.

Кремпіле́ць, льця, *м.* 1) Косяк для укрепления полки. Волын. г. 2) Палка для связывание узлом концов веревки.

Кре́мпіль, ля, *м.* 1) *Способ (также палка), которым натягивают связывающую что-либо веревку (напр., воз дров). Пир. у., Конон. *Узявся за кремпіль добре.* Ном. № 13876. 2) **Кремплі́** и пр.=**Крамплі́** и пр.

***Кремплюва́ти, люю, єш,** *гл.* Стягивать палкой связывающую что-либо веревку, укреплять. См. **Кре́мпіль 1.** *Казав йому, дурню, кремплюй навильником, бо сіно—пірей сковзьке—ну й роз'їхалося, як на греблю з'їзджав.* Пир. у., Конон.

Кре́мсати, саю, єш, *гл.* 1) Обрубывать, обтесывать. 2) Переносно: плохо, неумело делать что.

Кре́м'ях, ха, *м.* Округленный по возможности кремешек, просто камешек или черепок, употребляющийся при игре **у кре́м'яхи.** Ив. 39. *Нумте у крем'яхи гуляти.* Грин. *Оббивсь як крем'ях.* Ном. См. **Кре́ймах.**

Кре́ніль, ля, *м.* Бабка (игральная кость). Шейк. Слов. 15.

***Крент, та́,** *м.* Кран, верток. *В самоварі крент забився, вода не біжить.* Крим. *Вода з крента дзюрить.* Крим.

Креп, пу, *м.* Мощь, крепость, сила. *Мій син був таки здоровенький і креп був у руках у його, роботи не боявсь він.* Екат. у.

Крепа́к, ка́, *м.* 1) Крепостной. *А сей Іван Золотаренко та був крепак.* МВ. I. 37. *2) См. **Кріпа́к 2.** Пир. у., Конон.

Крепа́цтво, ва, *с.* Крепостное состояние. *Такий то виходився хороший, моторний, і не пізнати його, що в гіркому крепацтві зріс.* МВ. I. 37.

Крепа́цький, а, е. Крепостной. *А він був з роду крепацького.* Шевч. Передм. V.

Крепа́чка, ки, *ж.* Крепостная. *Ти, дякувать господеві, не крепачка: твоя праця не згине дурно.* МВ. I. 36.

***Крепа́ччина, ни,** *ж.* Крепостное право. *Це було ще за крепаччини.* Умань. Ефр.

***Крепе́нний, а, е.** Крепкий. *Горілка крепенна.* Под. г.

Кре́плики, ків, *м. мн.* Пирожки с капустой, сливами или рыбой. Kolb. I. 86.

Кресак, ка́, *м.* Кремневое ружье. *Кресак стрілецький.* Федьк. I. 19.

Кресало, ла, *с.* Огниво. *А тим часом кете лиш кресало та тютюну.* Шевч. *Ти курець? — Курець.—А є люлька, кресало й гаманець?* Рудч. Ск.

Кресання, ня, *с.* Высекание огня.

Кресаночка, ки, *ж.* Ум. от **кресаня.**

Кресаня, ні, *ж.*=**Крисаня.** *На голові кресаня в самих павах.* Федьк. *А брат убереться, кресаню з полами насуне на чоло.* Федьк. Ум. **Кресаночка.** *Здоймив, здоймив кресаночку та й перехрестився.* Гол. I. 230.

Кресати, крешу́, шеш, одн. в **кресну́ти, сну́, не́ш,** *гл.* 1) Высекать, высечь огонь. *Один став кресати, щоб кашу варити.* Сніп. *Щось у полі та за військо йде, шаблями огонь креше.* Грин. III. 463. 2) Бить, колотить, ударить. *Та й став по ребрах ще кресать.* Сніп. 188. *Одсувається... щоб була з п'яних очей не креснув зачепа.* Мир. ХРВ. 260. **Діду, діду, я до тебе їду калити кусати.—А я буду по морді кресати.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 3) Подковами звенеть. *Пішов козак дорогою, підківками креше.* Грин. III. 376. 4) Быстро делать ряд одних и тех же движений (при работе и пр.). *Женці молодії, серпи золотії,—так і крешуть.* Г. Барв. 347. *Ой млин меле, вода реве, а колесо креше, а колесо креше.* Грин. III. 70.

Кресатися, шу́ся, шешся, *гл.* Драться, биться. *Штирі воли як соколи рогами ся крешуть.* Гол. IV. 455.

Кре́сиво, ва, *с.*=**Кресало.** Шух. I. 129.

***Кре́ска, ки,** *ж.* Черточка. Екат. г. Сл. Яворн.

***Кре́слити, лю, лиш,** *гл.* Чертить. Екат. г. Сл. Яворн.

Кре́снути, сну, неш, *гл.* Таять. *Крига почина креснути.*

Кресну́ти. См. **Кресати.**

Кресь! *меж,* выражающее звук высекания огня. *Кресь да й єсть!* Посл.

Крет, та́, *м.*=**Кріт.** Вх. Лем. 428.

Кретівка, ки, *ж.* Кучка земли, поднятая кротом. Вх. Лем. 428.

Кре́чет, та, *м.* Кречет. *Закуркають кречети сизі.* Макс.

Кре́чний, а, е=**Гре́чний.** *Зачекай мя, кречна панно.* Гол. I. 130.

***Крива́вий, а, е**=**Крів'а́вий.** Сл. Нік.

Крива́к, ка́, *м.* 1) Кривое дерево (срубленное). Вх. Зн. 23. 2) Посуда, в которой жарят поросят. Подольск. 3) Заяц. Вх. Уг. 247.

Криванжа́, жі, *об.* Хромой, хромая. Мнж. 183.

Кри́вда, ди, *ж.* 1) Несправедливость, обида. *І велів панам ляхам на Україні чотирі місяці стояти, а ні козаку, ні мужику жадної кривди чинити.* Макс. 2) Неправда. *Чия правда, чия*

кривда і чиї ми діти. Шевч. 46. *Чия кривда, нехай того бог скарає.* Ном. № 2293. Ум. **Кри́вдонька, кри́вдочка.**

Кри́вдити, джу, диш, *гл.* Обижать. *Хто кривдить людей, той кривдить своїх дітей.* Ном. № 2296.

Кри́вдиця, ці, *ж.*=**Кри́вда.** Желех.

Кри́вдний, а, е. Обидный, несправедливый. *Цінування, складене українським народом Москві і москалям, не повинно бути кривдне за-для Москви.* Левиц. (Правда, 1868, 449).

Кри́вдно, *нар.* Несправедливо, обидно. *Е, братці, так на мене кривдно: у мене п'ятеро дітей, а стіки землі мені даєте.* Канев. у.

Кри́вдонька и **кри́вдочка, ки,** *ж.* Ум. от **кри́вда.**

Кривдува́тися, ду́юся, єшся, *гл.* 1) Обижаться. *Ви, діду, не кривдуйтесь тим, що ми вас не вибрали.* О. 1862. V. 7. *2) Жаловаться. *Комендант кривдувався: видиш, як нас наші газдині малюють.* Черемш.

Криве́нький и **криве́сенький, а, е.** Ум. от **кривий.**

***Криве́ць, вця́,** *м.* Хромой. *Воно так і народилось кривцем.* Екат. г. Явор.

Кривий, а́, е́. 1) Кривой, искривленный. *Кум красно говорить, але кривий писок має.* Ном. № 2982. *Криве дерево не дужо випрямитись.* Ном. № 3216. 2) Хромой. *Усім подав вечеряти, а одному старому кривому вовкові нічого було дати.* Чуб. I. 51. 3) Ложный, неправый. *В моїх словах не знайдете лукавства, я знаю й сам, що просте, що кривеє.* К. Іов. 15. 4) **Криве́ сло́во.** Противоречие кому. *Так уже її поважали, що, мовляв, і кривого слова боялись.* Сим. 229. 5) **Кривим о́ком поглядáти.** Косо смотреть. *На козацьку Україну кривим оком поглядали.* Макс. 6) **Кривий танéць.** Весенняя хороводная игра. Чуб. III. 32. О. 1861. XI. Свид. 40. **Кривого танця не виведу кінця.* Нп. 7) **Криве́ зíлля.** Раст. Polygonum bistorta. Шух. I. 22. Ум. **Криве́нький, криве́сенький, кривíсінький.** *Така... гарна, тільки трошки кривенька.* Рудч. Ск. II. 33. *Горобчичок манісінький, на ніженьку кривісінький.* Грин. III. 662.

Кривина́, ни́, *ж.* Кривизна. *Положи дерево кривиною вгору.* Волч. у.

Кривúти, влю́, виш, *гл.* 1) Кривить. 2) Поступать несправедливо. *Він перших вас за кривду покарає, дарма, що ви кривили за-для його.* К. Іов. 28.

Кривúтися, влю́ся, вишся, *гл.* 1) Искривляться. *Чобіт кривиться.* 2) Кривиться, делать гримасу. *Матері, батьки кривились.* Мкр. Н. 35. *Хто п'є, той кривиться; кому не дають, той дивиться.* Ном. № 11493. *3)—**куди́.** Делать излучину, делать уклон, изгиб, изгибаться куда. *Ця вулиця держить прямо, не кривиться нікуди, а йде прямо аж на кінець села.* Крим. *Річкою довго їхати, бо вона кривиться сюди-туди; краще піти шляхом, навпрошки.* Крим.

Кривíсінький, а, е. Совершенно кривой.

***Кривкó, ка́,** *м.* Хромоногий. Екат. г. Сл. Яворн.

Кри́во, *нар.* 1) Криво. *Криво забив кілка. Хоч криво впріг, та поїхав так.* Ном. 2) Не так, как следует, невпопад; ложно. *Коли нога моя ступала криво.* К. Іов. 66. *В тім себе милиш і на криво цілиш.* ЗОЮР. I. 317. *Не свідкуй криво.* Єв. Мр. X. 19.

Кривобéдрий, а, е. 1)=**Кривоклу́бий.** Желех. 2) О четырехугольнике: косоугольный. Напр., о плоте: когда плот сплавного леса, ударившись о что-либо и скосившись, превратится в косоугольник. Черк. у.

Кривобéдро, *нар.* Косоугольно. Например, о плоте говорят, что он **пливе́ кривобéдро,** т. е. его бока параллельны берегам. Черк. у.

Кривобóкий, а, е. Искривленный. *Людей чимало на землі, а доведеться одиноким в холодній хаті кривобокій, або під тином простягтись.* Шевч. 658.

Кривовíрний, а, е. Ложно верующий, не правоверный. К. Кр. 112.

Кривов'я́зий, а, е. Кривошеий. Вх. Зн. 29.

Кривоголóвий, а, е. С уродливой головой. Вх. Зн. 29.

Криводу́шний, а, е. Несправедливый, бессовестный. *Родились ви на світ зрадливі, з утроби вийшли криводушні.* К. Псалт. 132.

Кривоклу́бий, а, е. С кривыми бедрами. Желех.

***Кривóк, вка́,** *м.* Порода кулика. Полт. г. Сл. Яворн.

***Кривоколі́нчик, ка,** *м.* Человек с расходящимися в стороны коленями. Екат. г. Сл. Яворн.

Кривомóвий, а, е. 1) Плохо говорящий, косноязычный. *2) Лукавый в речах, лукавствующий. *Тим язикам лихим, калікам кривомовим.* К. Дз. 25.

***Кривоні́г, -но́гу,** *м.* Род вышивки. Чуб. VII. 415, 427.

Кривоні́с, но́са, *м.* С кривым носом. *Хоч кривоніс, аби бог приніс.* Чуб. I. 245.

Кривоно́гий, а, е. Хромой, косолапый. *Були багаті і убогі, прямі були і кривоногі, були видющі і сліпі.* Котл. Ен.

Кривоо́кий, а, е. Косоглазый.

Кривопи́кий, а, е. С кривым лицом, с кривой рожей. Чуб. VII. 385.

Кривопле́кий, а, е. Кривоплечий. *Хотіла мене мати та за третього дати, аж той третій такий кривоплекий.* Чуб. V. 497.

Кривопри́сяга, ги, *ж.* Ложная клятва, ложная присяга. Желех.

Кривоприся́жний, а, е. Клятвопреступный. *Кривоприсяжний... слуго!* К. Дз. 74.

***Кривоприся́жник, ка,** *м.* 1) Клятвопреступник. 2) Дающий ложную присягу. Кон.

Кривоприся́жство, ва, *с.* Ложная присяга, клятвопреступление.

Кривоп'я́тий, а, е. С кривыми пятками. *Хотіла мене мати за п'ятого оддати, аж той п'ятий стидкий, кривоп'ятий.* Чуб. V. 497.

Криворо́тий, а, е. С кривым ртом. *Баба бридка криворота.* Котл.

***Криворо́тько, ка,** *м.* = **Криворо́тий.** Екат. г. Сл. Яворн.

Кривору́чка, ки, *об.* Человек с кривой или увечной рукой. Желех.

Кривосу́дця, ці, *м.* Неправедный судья. *Кривосудця ти, небоже!* Гол. II. 95.

Кривоу́стий, а, е = Криворо́тий. Желех.

Кривоши́я, ши́ї, *об.* Кривошеий человек. Ум. **Кривоши́йка.**

Кривува́ти, ву́ю, еш, *гл.* Быть хромым. *Я кривуючи живу.* Г. Барв. 226.

Кривýлечка, ки, *м.* Ум. от **кривýля.**

Кривýлька, ки и **кривýльця, ці,** *ж.* Ум. от **кривýля.**

Кривýля, лі, *ж.* 1) Всякая кривая, ломаная, зигзагообразная линия или полоска. В орнаменте (вышивки, раскраска посуды, резьба по дереву и металлу и пр.) **кривýля** (чаще: **кривýлька**)—зигзаг простой или составленный из кружечков и пр. Kolb. I. 48. Вас. 184. Шух. I. 281, 283. *Любила таки їх* (миски) *показувать ...і білу велику, на вінцях хрещики, по боках пружки, і червону, що паски святять, з кривульками і з зеленими голубами на дні.* Сим. 233. *Чумак у дорозі вирізує* (на ярмі) *складаним ножем то доріжки, то кривульки, то зубчики.* Чуб. VII. 406. 2) Каракуля, плохо написанная буква. *Хоть би великою кривулею, аби було слово написáне.* Гринч. *Стулити ту кривулю,—виходить слово.* Г. Барв. 403. 3) Кривой кусок дерева,—напр., употребляющийся для полоза и пр. В загадке **кривýлечкою** названа ложка: *Чотирі чотиречки та п'я́тий Макаречко несуть кривулечку через тин та в вуличку.* Гринч. I. 249. 4) В токарном станке: искривленный кусок древесного ствола, на который опирается левая рука работающего. Шух. I. 305, 306. *5) Хромоножка. *Одна наша курка—кривуля, бо в зиму ногу одморозила.* Крим. *6) Кривая казацкая сабля. *Є ще кривуля та цяя рука,—о, бидлу я дам себе знати.* М. Стар. Ум. **Кривýлька, кривýлечка, кривýльця. Заєць ро́бить кривýльки або кривýльці**—бежит зигзагами. Вх. Зн. 29. Ум. **Кривуля́ка.** Желех.

Кривуля́стий, а, е. Зигзагообразный. **Кривуля́ста пла́хта.** Плахта с узором в виде **кривýлі.** КС. 1893. XII. 448.

Кривуля́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Искривлять, делать кривые, ломаные линии. Желех. 2) Хромать, ковылять. *Безногий шов, кривуляв, на підсінню простий став.* Чуб. V. 65.

***Кривунда́, ди,** *об.* Хромой. *Оце ще чортова кривунда!* Полт. г. Сл. Яворн.

***Кривýца, ци,** *ж.* Хромоножка. *Він продражнив Олександру приблудою, кривуцою та кульгою.* Неч.-Лев. IX. 90.

Кри́га, ги, *ж.* Лед; пловучий лед. *Тричі крига замерзала, тричі ростава-ла.* Шевч. 111. *Холодний, як крига.* Ном. **Кри́га скре́сла, кри́га йде.** Лед тронулся. *Скоро отсе крига скресла... Катря уже й веснянки заспівала.* МВ. II. 77. Ум. **Кри́женька, кри́жка.** *Іще по гороньках сніженьки лежали, ой ще по долинах криженьки стояли.* Чуб. III. 110.

Кри́гнати, наю, еш, *гл.* Хиреть; охать, стонать. *Старий дід кригнає.* Вх. Зн. 29.

Криж, жа́, *м.* 1) Крест. *Ой виступала матір божая, на крижеві стала.* Чуб. I. 161. **Кри́жем.** Крестообразно. *Церква здубована крижем.* Лубен. у. *То простягнеться крижем, то кулаком в груди себе стосує.* Стор. **Кри́жем па́дати, кри́жем упада́ти.** Падать как пласт. *Його мати старенькая крижем упадає.* Макс. *Оксана в двері: «Вбили! вбили!» Та й пада крижем.* Шевч. 147. 2) Чаще *мн.* **Кри́жі.** Крестец, поясница. *Взяв дід бабу за крижі та повів по хижі.* Чуб. V. 1136. *Летів ворон... сів у сірого коня на крижі, з крижа на спину, з спини на гриву.* Чуб. I. 68. 3) Мера в косую сажень. Подольск. г. Ум. **Кри́жик.** *Виходить мі там золотий крижик, а під тим крижом сам милий господь.* Гол. II. 7.

Крижа́вка, ки, *ж.* Дикая крыжная утка. См. **Кри́жень.**

Крижа́к, ка́, *м.* 1) Рыцарь тевтонского ордена. Желех. 2) = **Кро́шня.** Желех. *3) Дикая крыжная утка. *На ставкові цей рік не то лисок, а й крижаків є чимало.* Пир. у., Конон.

Крижа́лка, ки, *ж.* Целый кочень в квашеной капусте. Kolb. I. 51.

***Крижа́ло, ла,** *с.* Кусочек. *Одні бурякові крижала плавають по верху.* Мирн. Пов. II. 88.

Крижани́й, а́, е́. Ледяной, *ледовитый. Желех. **Серед крижаного моря.* Гринч.

Крижа́нка, ки, *ж.* = **Крижа́вка.** Желех.

Крижа́стий и **крижа́тий, а, е.** 1) Широкий в спине, в плечах. Вх. Уг. 247. *2) Широкобедрый. *А крижаста яка* (дівка)! Мир. Пов. II. 57.

Крижа́ти, жа́ю, єш, *гл.*=**Кружа́ти.** *Мед, горілку крижаєш.* Мет. 403. 2) =**Крижува́ти.** *А на тій горі а клен-древо стоїть, а на тім клен-древі крижі крижають, крижі крижають, церкву будують.* Чуб. III. 448.

Крижа́тий. См. **Крижа́стий.**

Крижа́цтво, ва, *с. соб.* Рыцари тевтонского ордена. *Руссю взяв ти, ляше, гору над крижацтвом лютим.* К. Дз. 123.

Крижа́цький, а, е. Относящийся к **крижаку́ 1. 2.**

Криже́вий, а, е. Квадратный. Шух. I. 110, 176. **Крижева́ пла́хта?** Чуб. VII. 428.

Кри́жень, жня, *м.* Крыжовая утка. Anas boschas. *І тілько край ставка оставсь табун утят. Чи крижні то були, чи то були чирята,—про те нам байдуже.* Греб. 387.

Кри́женька, ки, *ж.* Ум. от **кри́га.**

Кри́жик, ка, *м.* Ум. от **криж.**

Крижи́на, ни, *ж.* Льдина. *Дивіться, яка здоровенна крижина пливе!* Славяносерб. у. Ум. **Крижи́нка.**

***Крижі́вка, ки,** *ж.* 1) Круглая пластинка, кружок (по-польськи krzyzówka—філе, філейна частина). 2) Позвонок. *Різати редьку крижівками, себ-то не вподовж, а кружальцями впоперек. Не покришила буряк, а порізала тонкими крижівками.* Крим.

Крижівни́ця, ці, *ж.* Часть воза: доска или брус, которым соединены вверху два **полу́драбка.** Рудч. Чп. 250.

Кри́жка, ки, *ж.* 1) Ум. от **кри́га.** 2)—**ме́ду.** Пчелиный сот. Вх. Зн. 29.

***Крижма́к, ка́,** *м.*=**Грима́к.** Черн. г. Сл. Яворн.

Кри́жмо, ма, *с.* Ризки. Мил. 168. КС. 1893. VII. 77. *А кума одріже полотна на крижмо.* Гринч. **Кумою буде генеральша Яловська,—вона крижмо хороше дасть.* Тобіл. I. 330.

Крижни́стий, а, е=Крижа́стий. Вх. Лем. 428.

Кри́жня, ні, *ж.*=**Крижа́вка.** *Кахне крижня.* О. 1862. VIII. 16.

Крижня́к, ка́, *м.*=**Кри́жень, крижа́к 3.** КС. 1887. VI. 458.

Крижова́тка, ки, *ж.* = **Кро́шня.** Желех.

Крижо́вий, а, е. Крестообразный. **Крижо́ва доро́га.** Перекрестная дорога. *На крижовій доріженці там ся іспіткали.* Гол. І. 14. **Крижо́ва це́рква.** Церковь, построенная в форме креста. Св. Л. 24. См. **Криже́вий. Крижови́й са́жень.** Косая сажень. Ново-Ушицк. у.

***Крижовни́ця, ці,** *ж.*=**Крижівни́ця.**

Крижува́ти, жу́ю, єш, *гл.* 1) Воздвигать кресты. *На тій землі крижі крижують, ой там вони церков будують.* Чуб. III. 353. 2) Распинать на кресте. *Ой, Ісусе мій, Сусе крижований.* О. 1861. X. 92.

***Крижува́тися, жу́юся, єшся,** *гл.* Распинаться, припадать, горевать, убиваться. *Крижувався, давився смутком і відходив від пам'яти.* Черемш.

***Крии́вка, ки,** *ж.* Укрытие. *З галасом, тюканням та свистом вони повискакували зі своїх криївок.* Коцюб.

Кри́йма, *нар.* Закрыто вплотную. *По синьому морю як бжоли снували* (кораблі), *що аж море собою, наче хмарами тими, крийма укривали.* ЗЮЗО. І. 176.

Кри́к, ку, *м.* Крик. *Не мала баба клопоту та купила порося: порося у квік, а баба у крик.* Ном. № 10058. *Як ось: трус, галас, крик.* Гул.-Арт. **Кри́ком крича́ти.** Громко кричать. *Криком кричала: пробі ратуйте!*

Крикли́вий, а, е. Крикливый. *Ірися... цьохля проклятуща... крикливійша із щебетух.* Котл. Ен.

Крикли́виця, ці, *ж.* 1) Кликуша. *Була оце, але вмерла жінка крикливиця.* Киев. г. *Як воно на вашу думку: чи то од бога оті крикливиці, чи воно з дання, чи з нечистою силою накладають?* 2) *Мн.* **Крикли́виці.** Болезненное состояние ребенка, когда он кричит без слез. Мил. 33. *Прийшла я до вас з крикливицями і безсонницями. Кури-курици, нате вам крикливиці.* Чуб. І. 141.

***Крикли́вці, ців,** *ж., мн.*=**Крикли́виці.** *Крикливці напали.* Кон. «Правда», 1875, 174.

Кри́княва, ви, *ж.* Крик многих голосов. *Там така крикнява, свиснява.* Харьк. Левч. 62.

Кри́кнути. См. **Крича́ти.**

***Крикону́ти, ну́, не́ш,** *однокр. в гл.* **крича́ти.** *Нехай тільки ще раз криконе —знатиме!* Крим.

Кри́кси, сів, *мн.* Бессонница ребенка, сопровождаемая плачем. Ефим.

Крику́ль, ля, *м.* В загадке: петух. *Бігла моргуля* (миша), *питала крикуля: чи є вдома хапуля?* (кіт). Чуб. І. 311.

Кри́лас, са, *м.* Клирос. *На два криласи не можна співати.* Ном.

Крила́тий, а, е. Крылатый. *Його хотять крилаті вовкулаки ззісти.* Чуб. І. 13. *...вітре мій єдиний, легкий, крилатий.* Шевч. 643. *Кого ж він по світах шукає? Орлицю сміливу, крилатшу над орла.* К.

***Крила́ч, ча́,** *м.* 1) Крылатый. 2) Рыбацкая сеть особого устройства: по обеим сторонам, **на кри́лах,** имеются **ку́лики**—мешки, натянутые на обручи, сюда попадает рыба, ищущая выхода из сети. *Ця сітка у нас крилачем зветься.* Звонкова Киев. у. Ефр.

Кри́лаш, ша, *м.* Помощник рыболовного атамана. Левиц. Браун. 9.

Кри́лашський, а, е. Принадлежащий помощнику рыболовного атамана. Браун. 9.

Крило́чко, ка, *с.* Ум. от **крило́.**

Кри́ллячко, ка, *с. соб. ум.* Крылья. *Вибрала голубка: таке й криллячко, таке й пір'ячко, така й голова, як в мого була.* Чуб.

Крило́, ла́, *с.* 1) Крыло (птицы). *Летів орел по-над морем, опустивши крила.* Мет. 65. 2) Крыло (ветряной мельницы). *3) Плавник (у рыбы). *Попатрала рибу, попідрізала крила.* Крим. 4) Сторона, бок. *З обох боків старої будівлі прибудував ще по крилу.* Стор. МПр. 65. *Пішла отара; чабани спереду на крилах.* О. 1862. V. Кух. 33. 5) В церковном здании, построенном в виде креста,—каждый из четырех концов. *Плян церкви се хрест з чотирма рівними крилами.* Шух I. 115. 6) Борт, бок лодки. О. 1861. XI. 9. 7) Боковые полотнища, стены невода. Также стоячее полотнище (одно или два) в **я́тірі.** Шух. І. 227. 8) Из четырех полотнищ, составляющих плахту, каждое из отвороченных сверху вниз. Вас. 170. См. **Кри́си.** 9) Часть **ботеле́ва.** Шух. І. 214. 10)—**орли́не.** Раст. Astragalus glycyphyllos L. ЗЮЗО. І. 113. Ум. **Крило́чко, кри́-**

лонько, крильцé. *Прилетіла пава, коло його впала, крилечками стрепенула та й поцілувала.* Мет. 113. *Возьмуть тя на крилоньки, занесуть тя в чужиноньку.* Ном. *Посип пшінця по колінця, водиці по крильця.* Мет. 23. *Ой пливе човен, води повен да мальовані крильця.* О. 1861. XI. 9.

***Крильцé, ця́,** с. 1) Ум. от **крило́.** 2) Метелка, крыло для обметания пыли. *Там пил обмахне крильцем, там лампадку заправить.* Дн. Чайка. II. 41.

Криля́, ля́ти, с. Крылышко. *Гуси, гуси, лебедята, візьміть мене на крилята.* ЗОЮР. II. 19. Ум. **Криля́тко.** *Гуся, гуся, лебедятко, візьми мене на крилятко!* ЗОЮР. II. 20.

Крим, му, *м.* Крым. *Годі, годі, чумаченьки, в Криму соли брати!* Рудч. Чп. 102.

Кри́мець, мця, *м.* Житель Крыма. Желех.

***Кримінáл, ла,** *м.* 1) Уголовное преступление. 2) Тюрьма. *Ти змудра мені відповідаєш, бо ти був у криміналі та там тебе розуму навчили.* Стеф.

Кри́мка, ки, *ж.* 1) Крымская соль. *Несли подарки пред собою: пиріг завдовшки із аршин і соли кримки і бахмутки.* Котл. Ен. 2) Шапка из крымских барашков. Желех. 3) Проказа? *У його матері кримка,—така болість, що й не вигоїть.* Екатеринодар (Залюбовск.).

Кримкувáтий, а, е. Лепрозный? Прокаженный? *У них батько був кримкуватий та й вони такі.* Екатеринодар (Залюбовск.).

Кри́мський, а, е. Крымский. *В кримськім степу пропадали* (чумаки). Рудч. Чп. 105.

Крин, ну, *м.* Раст. Крин, Lilium candidum. *Роспустись, рожевим крином процвіти!* Шевч. *В кринах схована криниця.* К.

Крини́ця, ці, *ж.* 1) Ключ, родник, источник. *Піди до криниці; поки півні не співали, умийся водою.* Шевч. 15. *До доброї криниці стежка утоптана.* Ном. № 4471. *2) Колодец. *У нас сьогодні на тім кутку криницю копали,—насилу докопалися до води.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 3) Одно из созвездий. *По дорозі* (млечный путь), *саме в розсохах єсть криниця—чотирі зірки, а від неї пішла дівка з відрами—три зірки.* Мнж. 148. *4) У целебного источника, колодца раз в год устраивается праздник в день святого покровителя данного колодца и этот праздник носит название **Крини́ця.** *Ось поїдьте у Єнковці на криницю (на Спаса), там і ярмарок аж три дні й гульня ночами, там свічок волам на роги поналіплюють—видко, наче у Київі на Хрещатику, а від пісень аж гори розлягаються.* Пир. у., Конон. Ум. **Крини́ченька, крини́чка.** *Ой у полі криниченька на чотирі зводи.* Мет. 7. *Зайду до тіє кринички, що я чистила, то, може, там нап'юсь.* Рудч. Ск. II. 57.

Крини́чáний, а, е. Родниковый. *В воді тихо плавала криничана чернобока жабка.* Левиц. I. 288. **Крини́чана осокá.** Раст. Carex praecox.

Крини́ченька, ки, *ж.* Ум. от **крини́ця.**

Крини́чка, ки, *ж.* Ум. от **крини́ця.** ***Криничкú.** Источники, родники. *В ту сторону в полі славні кринички, і школа по суботах було ходить туди.* Св. Л. 138. *Найчистіша вода—з джерел, з криничок, що сами біжать з землі, з-під каменя.* М. Лев. Лік. пор. 77.

Крини́чний и **крини́шний, а, е**= **Крини́чáний.** *Умиваюся криничною та водицею.* Грин. III. 676.

Крини́човина, ни, *ж.* Местность, богатая ключами. *Липина і горобина, і дуб кучерявий поспіталися вітами зеленими над холодною криничовиною.* МВ. II. 98. *Шукає вона очима тих ярків зелених, де буває криничовина, де густа осока покриває долинку, а на долині блищить водиця.* Левиц. I. 83.

Крини́чуватий, а, е. О местности: богатый родниками. *Криничувате місто.* Херс. г.

Крини́шний, а, е. См. **Крини́чний.**

I. Кри́са, си, *ж.* Крыса. *Вигляда, мов криса з крупів.* Ном. № 13791.

***II. Кри́са, сів**=**Кри́си.** Пир. у., Конон.

Крисáк, кá, *м.* 1)=**Крисáня.** Вх. Уг. 247. 2) Оковка на концах оси. Желех. Ум. **Крисачóк.** Вх. Уг. 247.

Крисáнечка, ки, *ж.* Ум. от **крисáня.**

Крисани́на, ни, *ж.*=**Криса́ня.** *Ой того я хлопця люблю в жовтій крисанині.* Гол. II. 825.

Криса́ня, ні, *ж.* Шляпа. *Мій милий в крисані.* Гол. II. 191. Ум. **Криса́нечка.** *Іздоймила крисанечку та й поцілувала.* Гол. I. 229.

***Криса́тий, а, е.** Широкополый; с широкими краями. *Крисатий бриль.* Екат. г. Сл. Яворн.

Крисачо́к, чка́, *м.* Ум. от **крисак.**

Кри́си, сів, *м. мн.* 1) Края горшка, миски. *Здавались йому крисами коло горшка, або коло миски.* Левиц. I. 244. 2) Поля шляпы. Рудч. Чп. 248. Чуб. VII. 413. Гол. Од. 69. *В солом'яному брилі з широкими крисами.* О. 1862. IX. 60. 3)=**Кри́ла 8.** Черниг. у. Ум. **Кри́сочки.** *Взели шепочки по-за крисочки.* Kolb. I. 109.

***Кри́ска, ки,** *ж.* Оборочка, рюшик. *Білою крискою коло шиї обмотано.* Волынь. Ол. Пчілка.

Крисла́тий, а, е. Ветвистый, развесистый. *Берестоκ крислатий.* Грин. I. 118.

Кристова́тий, а, е=Крисла́тий.

Криста́ль, лю, *м.*=**Кришта́ль.** *Дівчино-ягодо! який у тебе кристаль під носом—як московський патрон.* Ном.

Кри́ти, кри́ю, єш, *гл.* 1) Крыть, покрывать, укрывать. *Коли стидаєшся, то крий решетом голову.* Ном. № 3200. *А тепера* (листонько) *падаєш, земленьку криєш.* Нп. *Крити хату.* Гринч. 2) Скрывать. *Криє від матері свою лиху годину, щоб не вразити її серця.* Мир. Пов. II. 88. 3) Сохранять, защищать. Преимущественно в выражениях, обращаемых к богу и святым. *Нехай бог криє!* Г. Барв. 310. **Крий, бо́же!** Сохрани бог! Избави бог! Не дай бог. Часто употребляется в значении: очень сильно. *По небу хмари скрізь погнало, і вітер по землі, крий боже, заревів!* Греб. 376. *Так важко зітхнула, що крий мати божа!* Кв.

Кри́тий, а, е. Покрытый, крытый. *Критий кожух.* Гринч. *Крита хата.* Гринч. **Кри́тий віз.** Воз с верхом, будкой. *Віз критий, полубчастий.* МВ. II. 198.

Кри́тик, ка, *м.* Критик. *А критиків хиба не страшно, котрі за помилку одну збентежуть так тебе?..* Алв. 6.

Кри́тика, ки, *ж.* Критика. *На Стрийковських, Коховських і Грондських нічого було п. Падалиці здаватись без усякої критики.* О. 1861. X. 136.

Критикува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Критиковать. *Надрукованого і критикованого нічого не читав.* Шевч. Передм. до Гайдам.

Кри́тися, кри́юся, єшся, *гл.* 1) Покрываться. *У неділю вранці рано поле крилося туманом.* Шевч. 95. *Улиці, базари крились трупом, плили кров'ю.* Шевч. 168. 2) Скрываться, прятаться. *У сизому тумані крилося село.* Мир. Пов. II. 94. *І позад базару через мертвих переступа, криється в пожарі за костьолом.* Шевч. 202. *Вона од мене, здається б, не крилась.* МВ. *Сама пішла до його, пішла не криючись.* Г. Барв. 399. *3)—**з чим від ко́го.** Таить, утаивать что-либо от кого. *Вона від матері з тим криється, боїться, що битимуть.* Пир. у., Конон.

Крити́чний, а, е. Критический. Желех.

***Кри́тка, ки,** *ж.* = **По́критка.** *Кажуть, що вона не дівчина, а критка.* Крим.

Кри́тни́к, ка, *м.* Кровельщик. О. 1862. IX. 8. *Він майстер був—критник.* О. 1862. VIII. 7.

Криття́, тя́, *с.* 1) Покров, верх платья. *Не знаю, що в криття, що в рукава.* Ном. № 13516. *2) Укрывательство. Пир. у., Конон. *3) Утаивание. *Ото все з тим крилася, а тепер сама бачить, до чого те криття призвело.* Пир. у., Конон.

Криха́, хи́, *ж.* 1) Кроха. *За тую криху мало гріху.* Ном. № 113. 2) Малость, небольшое количество. Ум. **Кри́шечка, кри́шка.** *Кришечкою паски розговілась.* Г. Барв. 67. *Ні кришечки, ні капельки.* Ном. № 4241. (Черевань) *хоч би кришечку переміпився.* К. ЧР. 21. *Немає хліба й кришки.* Грин. III. 130. Все эти уменшительные употребляются также и как ласкательные слова. *Не говори мені сього, Маню, і не думай про се, моя кришечко!* Кв. I. 40. *Моя душечко, моя кришечко!* Мет. 122.

Кри́хітка, ки, *ж.* Ум. от **кри́хта.**

Крихке́нький, а, е. Ум. от **крихки́й.**

Крихке́нько, *нар.* Ум. от **кри́хко.**

Крихки́й, а́, е́. Хрупкий, ломкий. **Неначе він ніс щось дороге та крихке, що боявся розбити.* Дн. Чайка. II. 37. Вас. 147. Ум. **Крихке́нький.**

Кри́хкість, кости, *ж.* Хрупкость, ломкость. Желех.

Кри́хко, *нар.* Хрупко, ломко. Ум **Крихке́нько.**

Кри́хта, ти, *ж.* 1) Крошка. *Голодувала часто, оставляючи дитині і послідню крихту.* Кв. I. 213. 2) Малость. *Приніс я тобі грошенят крихту: п'ять карбованців.* МВ. (О. 1862. III. 76). 3) Крошка—ласкательное слово, прилагаемое к людям (употребляется преимущественно в форме уменьшит.). *Серце моє, крихто моя!* Гринч. Ум. **Кри́хітка, кри́хточка.** *В чужу землю чужі люде мене заховають, а своєї ся крихотка надо мною ляже.* Шевч. 73. *Так гуртом по християнській і поховали мою крихітку.* Г. Барв. 532. *В мене в хазяйстві зайва крихточка не пропаде.* Левиц. Пов. 63.

***Крихти́на, ни,** *ж.* Одна крошка. Сл. Яворн.

***Крихтобра́ння, ня,** *с.* Крохоборство. Сл. Нік.

Кри́цевий, а, е. Стальной. Шух. I. 276.

Кри́ця, ці, *ж.* Чистая сталь. *Роблять дзеркала з міді, срібла, криці, а то й золоті роблять.* Ком. II. 43. *Криця—не лошиця! пів корця ззість, а мірки не довезе.* Ном. № 10226. Иногда **кри́ця** употребляется вм. **кресало.** *Взяв губку та крицю, креснув і викресав.* Рудч. Ск. II. 202.

Крицяни́й, а́, е=Кри́цевий. Шух. I 192 *Похмуро дивит в крицяну рушницю.* Федьк. I. 19.

Крича́ння, ня, *с.* Крик. *Кричання не своїм голосом.* Левиц. (Правда, 1868, 520).

Крича́ти, чу́, чи́ш, одн в. **кри́кнути, ну, неш,** *гл.* Кричать. *Кричить—на десятій вулиці чутно.* Ном. № 3452. *Кричать сови, спить діброва, зіроньки сияють.* Шевч. 77. *Ой як крикнув Гамалія.* Шевч. 61. *Стара крикнула, кинулась до його і заголосила.* Левиц. I. 4. **Крича́ти на пуп.** Кричать благим матом. *Все море зараз спузиріло, водою мов в ключі забило, Еней тут крикнув, як на пуп.* Котл. Ен.

Кри́чма, *нар.* Крича. К. ПС. 117.

Кри́ша, ші, *ж.* Кровля.

Кришане́ць, нця́, Род пряника. *Солодкі кришанці медові.* Мкр. Н. 31.

***Кри́шений, а, е.** Крошеный. **Дрібно кри́шений тютю́н.** Табак мелкой крошки. Черемш.

Кришени́к, ка, *м.* Ломтик, кусок. *Чи шматок хліба, чи кільце ковбаски, чи сала кришеник, то все так на столах перед ними і лежить.* ЗОЮР. I. 306. **Чо́ртів кришени́к.** Бранное выражение. Ном. № 3563.

Кришеня́, ня́ти, *с.* Крохотка. Ум. **Кришеня́тко, кришеня́точко.** Употребляется по отношению к детям как ласкательное: крошка. *Дитинка ще не зовсім одужала, ще квилило кришенятко.* МВ. II. 180. *Каліки нещасливі, діти-кришеняточка,—і ті неї не гуляли.* МВ. (О. 1862. III. 60.)

I. Кри́шечка, ки, *ж.* Ум. от **криха́.**

II. Кри́шечка, ки, *ж.* Ум. от **кри́шка.**

***Криши́льний, а, е.** Дробильный, резальный. Сл. Дубр.

Криши́ти, шу́, шиш, *гл.* 1) Крошить. *Ой сип сірівець та криши петрушку.* Шевч. *Чого не люблю, того і у борщ не кришу.* Ном. № 5075. 2) Рубить. *Дід і почне кришить татар, як локшину.* Стор. 3) Резать, разрезывать. *Сало кришене стоїть на столі.* Г. Барв. 201.

***Криши́ння, ня,** *с.* Дробление, изрезывание ч.-л. Сл. Нік.

Кри́шка, ки, *ж.* 1) Ум. от **криха́.** *Кришка на світі чоловіка тримає.* Ном. № 12850. 2) Крышка,—напр., на трубке, но не в сундуке, гробе и пр. Вас. 148. 3) Чуточку. *А рука—як дерев'яна, і на кришку не стухла.* Крим.

Кри́шний, а, е = Крихки́й. *Голки кришні.* Лебед. у.

Криштале́вий, а, е. Хрустальный. *Заправлю горілки в кришталевій пляшці.* Мет. 250. *Великі бризки кришталевим стовбом стрибали догори.* Стор.

МПр. 66. *Срібні, золоті і кришталеві кубки.* К. ЧР. 38.

Криста́лик, ка, *м.* Ум. от **криста́ль.**

Криста́ль, лю, *м.* 1) Хрусталь. *Зуби такі, як кришталь.* Гринч. III. 164. *Як кришталь біла.* Ном. № 13149. *Чиста, як кришталь, вода стояла вщерть з кам'яними краями криниці.* Левиц. I. 2) Употребляется как ласкательное слово. *Ой ти, Грицю, дорогий кришталю!* Чуб. V. 431. *Я тебе, кришталю, давно дожидаю.* Гринч. III. 171. Ум. **Криста́лик.**

***Кришталюва́ння, ня,** *с.* Кристаллизация. Сл. Дубр.

Крів, кро́ви, *ж.*=**Кров.** Левч.

Крива́вий, а, е. Кровавый. *Заспівали козаченьки пісню тої ночі, тої ночі кривавої.* Шевч. *Працюєм до кривавого поту.* Ном. № 1570. *Заводите криваві чвари.* К. ЧР. 299. *Криваві сльози.* Гринч.

Крива́ви́ти, влю́, ви́ш, *гл.* Окровавлять.

Крива́ви́тися, влю́ся, ви́шся, *гл.* Окровавляться.

Крива́ви́ця, ці, *ж.* 1) Добытое тяжким трудом. *За чужую кривавицю купив у церкву плащаницю.* Ном. № 13556. *2) Кровавый понос, дизентерия. *Дизентерія (кривавиця, різачка, кривава бігунка).* М. Лев. Лік. пор. 71.

***Крива́вка, ки,** *ж.* Окровавленная сорочка. *Ой поклали пана Саву на тесову лавку, ой здіймали з пана Сави сорочку-кривавку.* Нп.

Крива́вник, ка, *м.* Раст.=**Дерев'ій.** Вх. Пч. I. 8.

Крива́вниці, ць, *ж. мн.* Красные бусы. Гол. Од. 70.

Крива́во, *нар.* Кроваво. *Кривавo за велику здобич бились.* К. ЦН. 167.

Кр'вля́ний, а, е=Кров'я́ний.

Кр'вця́, ці́, *ж.* 1) Ум. от **кров.** *Людська кривця не водиця; розливати не годиться.* Ном. №1283. 2) Раст. Зверобой, Hypericum.

Кров'яни́й, а́, е́=Крива́вий. *Річка кров'яною стала.* Мнж. 6. *Куди тягли Саливона,—кров'янії річки.* Гринч. III. 638

Крізь, *пред.* Чрез, сквозь. *Хоч крізь землю йди.* Ном. № 2080. *Хоч крізь сон подивлюся на ту Україну.* Шевч. *Крізь сльози.* Шевч. **День крізь день.** Каждый день. *Як таки отак день крізь день сидіти за роботою,—це можна й захворіти.* Лебед. у.

Крізьки́й, а́, е́. Прозрачный. *Воздух ...прозорий, крізький і проміння сонячне нагріває його дуже мало.* Дещо. 85.

Крій, *пред.*=**Край.** *Ой там моя хаточка крій води.* Макс.

Кр'лик, ка, *м.* =**Кропи́в'янка.** Вх. Уг. 247. См. **Кріль 2.**

Кріли́чка, ки, *ж.* Название коровы. Kolb. I. 65.

Кріль, кроля́, *м.* Кролик. *Зевс моргнув як кріль усами.* Котл. *Котик у його хліві кролів ловить.* Рудч. Ск. 2)= **Кропи́в'янка.** Вх. Уг. 247.

Крім, *пред.* Кроме. *Крім церков святих.* Ном. № 8373. *Кохав він єще крім мене другі.* Гол. I. 203.

Крім'язни́й, а́, е́=Кремезни́й. *Та його ніяк, там такий крім'язний.* Липов. у.

Кріп, кро́пу, *м.* 1) Раст. Укроп, Anethum graveolens. Лв. 96. *Ой кріп та ромен та петрушечка.* Чуб. V. 11. 2)=**Окрі́п.** Вх. Лем. 428.

Кріпа́к, ка́ и пр. 1) См. **Крепа́к** и пр. *2) О табаке: крепкий; крепыш. *Сей рік я був доброго насіння* (табака) *розжився, там такий вам кріпак уродив, що й ну.* Пир. у., Конон.

Кріпе́нний, а, е. 1) Очень крепкий. 2) Очень здоровый, сильный. *Цей дід кріпенний.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Кріпе́нький, а, е. Довольно крепкий. *Я ж хоч був собі п'яненький, а в ногах таки кріпенький.* Сніп. 138.

Кріпе́нько, *нар.* Довольно крепко. *А рака кріпенько держить.* Стор. I. 15.

Кр'пець, пцю, *м.*=**Кріп.** Вх. Пч. I. 8.

Кріпи́ти и **крепи́ти, плю́, пи́ш,** *гл.* Укреплять, усиливать. *Вона мене кріпила своєю радою.* Г. Барв. 287. *Як стали крепить морози... та такечки більш місяця крепили.* О. 1861. V. 73.

Кріпи́тися, плю́ся, пи́шся, *гл.* Крепиться, твердо держаться. *Кріпиться, як диня на морозі.* Ном. № 2444. *Не давши слова—держись, а давши—кріпись.* Ном. № 10675.

Кріпка, ки, *ж.* Куропатка. Вх. Зн. 29

Кріпке́нький, а, е = Кріпе́нький. *Коник він кріпкенький.* Гр. б. 403.

Кріпке́нько, *нар.*=**Кріпе́нько.**

Кріпки́й, а́, е́. 1) Крепкий. 2) Здоровый, сильный (о человеке). *Іще кріпкий чумак був.* МВ. І. 65. *Це ж добре, як дівчина кріпка на вдачу... а инша зовсім розбештується.* О. 1862. І. 74. 3) Сильный. *А зіма вже морозами кріпкими укріпила.* МВ. ІІ. 25.

Кріпко, *нар.* 1) Крепко, сильно. *Тут, обнявшись кріпко, ми загинем вкупі.* Сніп. 2) Очень. *Кріпко стереглись наші дівчата панських парубків.* О. 1862. V. 109. *3) Твердо, непоколебимо, упорно. *Кочубей стояв кріпко на тім, що він хазяїн у своїй хаті.* Лепк.

***Кріпни́й, а, е.** Крупный. *Кріпна сіль, тра потовкти.* Крим.

Кріпость, пости, *ж.* 1) Сила, крепость. *Ти—господь моєї кріпости і сили.* К. Псалт. 103. 2) Крепость, укрепление. *Дорош розміряв окопи..., бо знав і кріпості будувать.* Стор. ІІ. 55.

Кріпота́, ти́, *ж.* Прочность, крепость. *Для кріпоти роблять стріхи над тином, щоб дощ не набивав.* Донск. обл.

Кріпшати, шаю, єш, *гл.* Крепнуть, делаться крепче. *Мороз не кріпшав.* МВ. І. 81.

Кріпше, *нар.* Ср. степ от **кріпко.** Крепче. *Жіноче царство стоїть кріпше над усі царства.* К. ЧР. 50.

Кріпший, а, е. Ср. степ. от **кріпки́й.** Более крепкий. *Над жида нема кріпшого в вірі.* Ном. 897.

Кріс, кре́са, *м. Мн.* **кресй.** Ружье (кремневое). Шух. І. 229. *У нас справа швидка: з креса та в груди.* Федьк.

Кріселко, ка и **кріселько, ця, с.** Ум. от **крісло.** **Опустивсь Любораченко на кріселко.* Св. Л. 259.

Кріслатий, а, е=Кріслатий. *В середині церква хороша... і малювання дороге... а над кріслатим лихтарем Дух Святий.* Св. Л. 26.

Кріслечко, ка, *с.* Ум. от **крісло.**

Крісло, ла, *с.* 1) Кресло. *Голова не до ради, а купра не до крісла.* Ном. № 6257. *На чім посажену? На золотих кріслах.* АД. І. 41. 2) Шест, идущий сбоку саней от головы полоза в сторону для того, чтобы сани не опрокидывались. Сумск. у. 3) Разрез в штанах спереди или сзади. КС. 1893. V. 278. XII. 447. Ум. **Кріселко, крісельце, кріслечко.** *У кімнатах у нас було гарно: і кріслечко, і столичок, усе як слід.* МВ. ІІ. 31. *Сядь собі на кріслечку.* Грин. ІІІ. 432.

Кріт, крота́, *м.* Крот, Talpa europ.

Кров, ви, *ж.* 1) Кровь. *Довго, довго кров степами текла-червоніла.* Шевч. 163. *Стали бідні невольники на собі кров забачати.* Дума. 2) Род болезни. *Не пий води—кров нападе.* Радом. у. *Кров видно напала.* Гринч. *—**ки́дати.** Пускать кровь. *Треба завтра щепія покликати—хай кине кров.* Мир. Пов. І. 163. 3)—**св. Іва́на.** Раст.=**Іванóк.** Вх. Пч. І. 10. Ум. **Крівця́, кро́вка.** *З пальця мизинця кровка канула.* Чуб.

Крова́вий, крова́вити и пр. См. **Кріва́вий, кріва́вити** и пр.

Крова́тонька, ки и **кро́ваточка, ки,** *ж.* Ум. от **кро́вать.**

Кро́вать, ті, *ж.* Кровать, ложе. *І в кімнаті на кроваті спочити лягли.* Шевч. *На моїй кроваті постілька біленька.* Грин. ІІІ. 212. **Не плаче, не туже* (дівчина), *в кроваті лежить, лівою рукою за серце держить.* Нп. Пир. у., Конон. Ум. **Кро́ва́тонька, кро́ва́точка, кро́ва́тька.** *А він їй загадав постіленьку слать на тій кроватеньці.* Чуб. V. 820. *В коморонці кроватонька тесова, на кроватоньці периночка пухова.* Чуб.

Кровéць, вця́, *м.* Скрытое место; убежище; притон. *Увірка (=білка) наносит оріхи до дупляка, до крівця.* Вх. Уг. 247.

Кровни́к, ка́, *м.* Раст. 1) Hypericum quadrangulum. Шух. І. 21. 2) = **Кріваві́ник.** Вх. Лем. 428.

***Кровожéра, ри,** *м.* и *ж.* 1) Кровопиец, кровожадный. 2) Ростовщик. Пир. у., Конон.

***Кровожéрливість, вости,** *ж.* Кровожадность. Киев.

Кровожéрний, а, е. Кровожадный. *Були ми кровожерними яструбами-рарогами.* К. Дз. 115.

***Кровомíшний, а, е.** Кровосместительный. *Сюжети... про кровомішний шлюб.* А. Ніков.

Кровопи́вець, вця, *м.* Кровопийца. *Становий і волосний кровопивці усі.*

Гринч. *От і наш кровопивець незгірший.* Канев. у.

Кровопи́йка, ки, *ж.* Глоток крови. *Нехай я й жупан, та з своєї праці, а в твоєму каптанці не одна кровопийка.* О. 1861. II. 28. (З нар. уст).

Кровопій, пія́, *м.* = **Кровопи́вець.** *Сказано,—кровопій людський.* Мир. Пов. I. 131.

Крово́тіч, чі, *ж.* Кровотечение. *Жінка одна була в кровотечі років дванадцять.* Єв. Мр. V. 25.

Кровува́тий, а, е. Многокровный. Мнж. 183.

Кровця́, ці́, *ж.*=**Крівця́.** *Червоная кровця—то дівоча краса.* Чуб. V. 17.

Кров'я́нка, ки, *ж.* 1)=**Кров.** *Тільки му ся кров'янки лляло.* Вх. Зн. 25. 2) Кровяная колбаса. Черниг. у. *Киев.

Кроїти, кро́ю, їш, *гл.*=**Кра́яти.** *Про те знає швець та кравець, що він буде кроїти.* Ном. № 9577. *Як будуть козаче то тіло кроїть.* Федьк. III. 152.

Крок, ку, *м.* 1) Шаг. *Дурному з року ступити,—сто днів одпусту доступити.* Ном. № 6212. *По що ту приходиш кроком зрадливим.* Гол. I. 346. 2) Часть основы, которую ткач может заткать до нового поворота навоя: заткав ее, ткач, поворачивая верхний навой, развивает с него часть основы, навертывая в то-же время сотканный **крок** полотна на нижний навой; **крок** находится между **ма́глем** и **ля́дою.** Шух. I. 258. МУЕ. III. 20.

Кро́ква, ви, *ж.* Стропило. *Яка кроква, така й лата—яка робота, така й заплата.* Ном. № 10403. *Положимо сволоки з зеленої осоки; поставимо крокви з жовтенької моркви.* Нп. Ум. **Кро́ківка, кро́ковця.** Грин. III. 155. *Поставлені кроковки.* Мет. 119.

Кро́ква́на, ни, *ж.* Одно стропило. Волч. у.

Кро́ківка, ки, *ж.* Ум. от **кро́ква.**

Крокі́с, косу, *м.* Раст.: а) Дикий шафран, Carthaumus crocos. б) Pulmonaria mollis. Лв. 101. *Квітками сухими то з рожі, то з крокосу обквічали.* ЗОЮР. II. 290. *Та купили крокосу дівочкам у косу.* Грин. III. 95.

Крокі́ш, ко́шу, *м.* Раст. Pulmonaria mollis. Вх. Пч. I. 12. См. **Крокі́с.**

Крокоди́л, ла, *м.* Крокодил. *Сокрушаєш крокодила і годуєш сем'ї дикі.* К. Псалт. 170.

Кро́кус, са, *м.*=**Кро́кіс.** *Ой де Петрусь походив,—червоний крокус посходив.* Макс.

Кро́лик, ка, *м.* 1)=**Кріль.** *То це прийде кролик, улізе в мішок.* Рудч. II. 12. 2)=**Кро́лик.** Вх. Лем. 428.

Кроля́чий, а, е. Кроликовый, кроличий. *Червоні кролячі очі.* Мир. Пов. II. 50.

Кро́мка, ки, *ж.*—**хлі́ба**=**Окраєць хлі́ба.** Вх. Уг. 247.

Кро́мкати, каю, єш, *гл.*=**Кра́мкати.** *Орони кромкавут.* Вх. Лем. 428.

Кромка́ч, ча́, *м.* Ворон. Вх. Лем. 428.

Кро́пець, пцю, *м.*=**Кріп 1.** Вх. Лем. 428.

Кропива́, ви́, *ж.* Раст. Крапива. *І на жалку кропиву мороз буває.* Ном. № 3824. **Глуха, біла кропива́, ме́ртва кропива́.** Раст. Lamium album L. ЗЮЗО. I. 126. **Глуха́ кропива́** еще: Leonorus cardiaca. Лв. 99. **Кущова рослина—порічки, агрус—розпросторилась-розширилась, мішаючись з глухою і жалкою кропивою.** Мирн. I. 157. Ум. **Кропи́вка.** *Там же при долинці, в зеленій кропивці.* Грин. III. 663.

Кропи́в'яний, а, е. Крапивный. Грин. III. 93. **Кропи́в'яним сі́м'ям заси́пати.** Забранить, наговорить много попреков. *Я було піякам кажу: «Пийте, та його* (чоловіка-п'яницю) *не заволікайте»! А то ще прийдуть під вікно* (кликати). *До хати вже і не вступають, бо я кропив'яним сім'ям так і засиплю.* Г. Барв. 290.

Кропи́в'янка, ки, *ж.* Птица: крапивник, Troglodytes parvulus. Константиногр. у. **Прицмокує в чорнобилі кропив'янка.* Мирн. I. 425.

Кропи́ло, ла, *с.* 1) Кропило. *Дяк співа, попи з кадилами, з кропилом.* Шевч. *2) Кузнечная кисть. *Ще є в кузні кропило, те, що вогонь гасити.* Крим. Ум. **Кропи́льце.**

***Кропи́льниця, ці,** *ж.* Кропильница, сосуд, из которого кропят. *Пожертвувала... срібну кропильницю й золоту чашу.* Неч.-Лев. IX. 159.

Кропи́ти, плю́, пиш, *гл.* Кропить, окроплять. *Сонце світить, дощик кропить.* Ном. № 236. *Кропи нас, мати, свяченою водою.* Грин. III. 510.

Кропівни́к, ка́, *м.* У гуцульских древорубов: рабочий, поливающий водой деревянный желоб, по которому с горы вниз спускается дерево. Шух. I. 179.

***Кропі́й, я́,** *м.* Кропильщик. Вержб. Екат.

Кропко́вий, а, е. Настоянный на укропе (о водке). *В приставках стояла брага, а в бутилях пінна і перцівка, і кропкова, і густа ко́рінна.* Мкр. Н. 23.

Кро́пля, лі, *ж.*=**Кра́пля.** *Буду пити, буду пити й кропли не пущу.* Чуб. V 252.

Кро́повий, а, е. Укропный? из укропа? Грин. III. 86.

Кро́сенце, ця, *с.* Ум. от **кро́сно.**

Кро́сневий, а, е=**Кро́снева пи́лка.** Столярная пила со станком. Шух. I. 88.

Кро́сно, на, *с.* Употребляется преимущественно во мн.: **кро́сна.** 1) Рама или полная,—напр., в окне (Желех), или только с трех сторон; входит как составная часть в ряд снарядов и машин: **кро́сна** в столярной пиле—станок (Желех. Шух. I. 88), в ручной мельнице—два столбика с перекладиной сверху (в виде буквы П) над жерновом: сквозь перекладину проходит шест, при помощи нижнего конца которого вращается жернов (Шух. I. 146, 261). 2) Швальный станок у переплетчиков, также представляющий из себя неполную раму в виде буквы П. Желех. 3) Ткацкий станок простой, в виде двух стоек с перекладинами вверху и внизу, употребляемый и теперь для тканья ковров (Вас. 171), решет и сит (Вас. 175), также усложнившийся и существующий в том виде, в каком он описан под словом **Верста́т.** Шух. I. 255. МУЕ. III. 24. Вх. Уг. 247. *Твоя стара мати за кроснами сидить.* Гол. 4) Полотно, холстина. *Поставила і виткала шовковії кросна.* Нп. Г. Барв. 422. Ум. **Кро́сенце, кросонки́.** *Молодим господиням кросенця ткати.* Чуб. III. 109.

Кросонки́, но́к, *с. мн.* 1) Ум. от **кро́сно.** 2) Небольшой станок для тканья сит. Вас. 152.

Крот, кроть, *нескл.* Крат, раз (только в бранных выражениях). *Сто сот крот його ма.* Ном. № 3767. *Не зводь з ума, кроть твою ма, бо я не дитина.* Чуб. V. 216. *Прийшли жиди воли брати, а я стала не давати, кроть сот вашу ма.* Чуб. V. 1160.

Кроти́ти, чу́, ти́ш, *гл.* О кротах: рыть землю. *Кроти накротили на сіножаті.* Канев. у.

Кро́тість, тости, *ж.* Кротость. *Притчу Христову роскаже, схиляючи буії душі до кротости та до любови.* К. ЧР. 313.

***Кротови́на, ни,** *ж.* Кротовая кучка. *По луках скрізь кротовини,—погано косити.* Харьк. г. Сл. Яворн.

***Кротови́ння, ня,** *с. соб.* Кротовые кучки. Полт. г. Сл. Яворн.

Кроть. См. **Крот.**

Крохма́ль, лю, *м.* 1) Крахмал. *Робити крохмаль з картоплі.* Г. Барв. 373. 2) Кисель. *Крохмаль, який їдять пани.* Котл. Ен.

***Крохма́льний, а, е.** Крахмальный. Сл. Дубр.

Кро́шня, ні, *ж.* 1) Рыболовный сак. Вх. Зн. 29. Желех. 2) Верх, будка повозки. Вх. Зн. 29. Ум. **Крошéнька.**

Крубочки́, кі́в, *мн.* Род вышиванья. Kobl. Рок. I. 48.

I. Круг, га, *м.* 1) Круг, окружность, круговая линия. 2) Горизонт, кругозор. **Вже со́нце в кру́зі.** Солнце на горизонте. Желех. *Зійшли мої літа, як вихор з круга світа.* КС. 1883. II. 468. *Щоб ти пішов круга світа.* Ном. № 3677 (Проклятие). *Бодай йому з круга світа повернуло!* Киев. у. (Проклятие). 3) Круг, составленный расположившимися по окружности предметами, людьми. *Тихо виступали в круг дівчата, побравшись по дві попід руки.* Левиц. 4) Круг (дороги), об'езд. *Хто кругу не боїться, —далі становиться.* Посл. 5) Известная часть (пудов до 2—3) волокна пеньки, льна, намотанная на деревянный обруч. Вас. 200. Чуб. VII. 408. *Сорок кругів прядіва.* Мнж. 46. 6)—**коли́с.** Комплект колес для воза. 7) Площадь, ограниченная окружностью. 8) Круг деревянный, металлический и пр.—от-

дельный или как часть различных снарядов, посуды, мебели и пр. Так, **кру́гом** называется дно деревянной посуды, вырезанное, но еще не обработанное (Шух. I. 250); **круг** является одною из двух сторон **коли́ски** (Шух. I. 98), частью **м'я́льниці** (Вас. 159). 9) Род деревянного столика у гуцульской печи, на который выкладывается приготовленная **кулеша.** Шух. I. 96. 10) В повозке: каждая из двух поперечных стенок кузова. Рудч. Чп. 250. 11)—**гончарський.** Круг, станок гончара; устройство: вертикально стоящее **веретено,** которое своей пяткой, **спіне́м,** вращается в подшипнике, лежащем на полу; верхний конец **веретена** прикреплен к высокой скамье, называемой **ла́виця,** при помощи **жа́бки,** дощечки с выемкой; внизу на веретене нижний круг,—**спідня́к,** вращаемый ногами, а вверху = **верхня́к,** меньший круг, на котором формуют посуду. Шух. I. 261, 262. Полтавские названия частей круга: **верете́но**—веретено, **п'я́тка**—деревянная подставка для круга, **порпли́ця**—железный подшипник для веретена, а **ду́чка**—лунка в ней, **ла́ва**—скамья, **ко́ник=жа́бка, спідня́к, спо́дек, кру́жка**—нижний круг, **верхня́к, голова́, голо́вка, кружа́лко**—верхний круг; **спи́ці**—большею частью круглые деревянные трости, в числе шести, образующие подпорку для нижнего круга и располагающиеся под ним в виде круглой клетки; **шпе́ник** железный стержень на верхнем кружке, на который накладывается комок глины при формовке. Вас. 179. Несколько различаясь по своей конструкции, **круги́** бывают: **шльо́нський, голова́тий, шестерня́, воло́ський.** Вас. 179. 12) Тулья шапки. Вас. 156. 13) Темя головы? *Болить моя головонька від самого круга.* Грин. III. 162. 14) Участок поля. *Там же мі стоїть три круга ярини, пішли її жати три красні дівчини.* Гол. *В сьому крузі луччі буряки, аніж на низу.* Киев. г. 15) Переносно: область. *Будем висліжувати, світогляд народа в крузі релігії.* Левиц. 16) — **дуга́ну.** Пятьдесят пачек табаку (курит.). Вх. Лем. 428. *17) **З кру́гу спи́тися.** Окончательно расп'янствоваться. *От дивіться, коли не здурів парубок..., з кругу спився.* Мирн. ХРВ. II. 59. Ум. **Круже́чок, кружо́к.**

II. Круг, *нар.* Вокруг. *На ріках круг Вавилона, під вербами в полі, сиділи ми.* Шевч. *Круг його гукають.* К.

Кругав, ва, *м.* Ястреб. *Циганочко-волошечко, я кругава вбив.* Федьк. II. 71.

Круги́, *нар.*=**Круг.** *Намітивши на ньому (яблуці) яке місце, вести від того місця пальцем круги яблука.* Дещо.

Кругиня, ні, *ж.* Порода круглых слив. Вх. Лем. 428.

Кру́глий, а, е. Круглый. *Гріш круглий—роскотиться.* Ном. **Кру́глий хре́щик.** Игра, подобная горелкам. Ив. 55. Ум. **Кругле́нький.**

Кру́глість, лости, *ж.* Круглота, шарообразность. *Про круглість землі я трохи чи не сам доміркувався.* Ком. I. 48.

Круглі́ти, лі́ю, єш, *гл.* Делаться более круглым, округляться. Желех.

Круглобо́кий, а, е. Круглый, шарообразный. *Земля круглобока, така точнісінько, як кавун.* Ком. I 7

Кругловатий, а, е. Кругловатый. *Вся його постать, цілий обвід повного кругловатого лиця виявляло зразу його м'яку натуру.* Левиц. I. 239

Кругловидий, а, е. Круглолицый. Ном. № 13790. *Огрядний собі пан, кругловидий, русявий.* К. ЧР. 104. Ум. **Кругловиденький.** *Була кругловиденька, ясноока, уста рум'яні, як вишня.* МВ. II. 83.

Круглоли́ций, а, е=Кругловидий. *Із-за лісу, з-за туману місяць випливає, червоніє круглолиций, горить, а не сяє.* Шевч.

Круглоо́кий, а, е. Имеющий круглые глаза.

Круглота́, ти́, *ж.*=**Кру́глість.** *Давно вже в голові його заклюнулась думка про круглоту землі.* Ком I. 52

Кругловва́рий, а, е=Кругловидий. Вх. Зн. 30

Кругля́вий, а, е. Круглый. *Ще й на личку круглявіша.* Нп.

Кругля́к, ка́, *м.* 1) Ветряная мельница голландской системы. 2) Раст. Equisetum palustre L. ЗЮЗО. I. 266. *3) Шарикообразный навоз животных (на-

прим., зайца), а также скатаный навозным жуком шарик. Пир. у., Конон. *4) Необтесанный ствол дерева. *5) Неколотые дрова. Ум. **Круглячо́к.**

Круглянча́, ча́ти, *с.* Маленький круглый горшок. Вх. Зн. 30.

Кругля́стий, а, е. Шарообразный. *Земля кругляста, як кавун.* Ком. І. 6.

Кругля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Пить круговую. *Да з кумою з Хмельницькою медвино кругляє.* Макс.

Кругля́ччя, чя, *с. соб.* Бревна нераспиленные. *Таки се круглячча поколи,— з їх дров сила.* Гринч.

Кругови́д, ду, *м.* Кругозор, *горизонт, вид. *Чи ви любите гуляти по сім узгір'ї та любувати круговидом.* Левиц. І. 273.

Кругови́й, а́, е́. 1) Круговой. *Вода, коли в неї кинеш камінь, росходиться круговими хвилями.* Ком. ІІ. 2) Название ветра. *Иноді так, що вітер круговий подме.* Гринч.

***Кругови́на, ни,** *ж.* Круглая площадь. Харьк. г. Сл. Яворн.

Кругогля́д, ду, *м.*=**Кругови́д.** *Прозорий воздух розширив кругогляд на всі боки.* Левиц. Пов. 97.

Кругойду́чий, а, е. Поворачивающийся в виде круга. *Над глибоким кругойдучим яром стоїть у руїнах колись-то пишний замок.* К. (О. 1861. ІІ. 234).

Круго́м, *нар.* 1) Кругом, со всех сторон. *Золотоноша кругом хороша.* Ном. № 727. *Кругом його степ як море.* Шевч. 2) Кругом, вокруг. *Кругом дуба русалоньки мовчки дожидали.* Шевч. 30. *Обійшли кругом церкви.* ЗОЮР.

Кругосві́т, ту, *м.*=**Кругови́д.** *Його* (М. Вовчка) *кругосвіт немаленький.* О. 1861. IV. 34.

Кругосві́тній, я, є. 1) Всемирный. *Дійшовши з прогресом кругосвітньої наукової праці тієї правди...* К. XII. 135. *2) Кругосветный. Киев.

***Кружала́,** *нар.* Кружась. *Пішли хлопці вистрибом та кружала.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

***Кружа́лка, ки,** *ж.* Кружок, кружочек, круглый ломтик. *В чаї була кружалка—така кисла кружалочка, що я насилу її ззів.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. Ум. **Кружа́лочка.** *Увійшла Параска, несучи на блюді печену качку, кругом обложену добре зарум'яненими кружалочками картоплі.* Мирн. ЛНВ. 1909. І. 48.

Кружа́лко, ка, *с.* 1) Ум. от **кружа́ло.** 2) Часть гончарного круга. См. **Круг.**

Кружа́ло́, ла, *с.* Круг; диск. *Парубки обсіли кружалом її хату.* МВ. *Аж кружало витоптав, танцюючи.* Св. Л. 207. *У коморі воскові кружала.* М. Загірня. *З вікон низеньких сільських хат блискає світло якимись жовтими кружалами.* Мирн. ХРВ. ІІ. 155. **Кружа́ло** является частью различных снарядов, напр., ткацкого станка. Вас. 167. Ум. **Кружа́лко, кружа́льце.** *Коли б подивитись з місяця на землю удень, вона б здавалась нам біленьким кружальцем.* Ком. І.

***Кружаля́тко, ка,** *с.* Кружок, кружочек. *На очах оці чорненькі кружалятка—то звуться чоловічки.* Крим.

Кружа́нин, на, *м.* Участник хороводного круга. Грин. ІІІ. 105.

Кружа́ти, жаю, єш, *гл.*=**Кружля́ти.** *Зевес тоді кружав сивуху і оселедцем заїдав.* Котл. Ен. *А козак сидить у корчмі, мед-вино кружає.* ЗОЮР. І. 219.

Кружга́нок, нку, *м.* Галлерея. *Освітились залі, кружганки і кімнати княжеського замку.* Стор. МПр. 74. *З обох сторон будівлі прибудував ще по крилу покоїв і з'єднав їх кружганками.* Стор. МПр. 65.

***Кру́женъ, жня,** *м.* Донце луковицы, круглая часть ч.-л. Сл. Дубр.

Круженя́ти, ня́ю, еш, *гл.* О птице: кружить, делать круги летая; парить. *Коршак літає, літає,—чого він так круженяє?* Радомысл. у.

Круже́ць, жця́, *м.* В прялке для шерсти—катушка, на которую постепенно наматывается спряденная шерсть. Вас. 153.

***Круже́чки,** *нар.* Кружком, в кружок, кругообразно. *Посядьмо отут, дівчатка, кружечки—я вас нової пісні навчу.* Пир. у., Конон.

Круже́чок, чка, *м.* Ум. от **круг.**

Кружина́, ни́ и **кружиня́, ні́,** *ж.* 1) Окружность. *Чотирі четверті кружині.* Черниг. у. *Се болото верстов із сім кружині.* *2)=**Круг** 4. *Кружина та виходила от з чого. Коли б не було загати, дак зробив би кілька ступнів через*

межу та й годі; а тепер—ходи навкруги. Кон. III. 275.

Кружі́вка и **кружі́лка, ки,** *ж.*=**Кужі́лка?**=**Верете́но?** *Буде мати бити щіткою, гребінкою і веретеном-кружівкою.* Грин. III. 72. *Добру свекруху маю, не дасть мя бити, знаю: видре щітку і гребінку, веретена і кружілку.* Грин. III. 92.

Кру́жка, ки, *ж.* Часть гончарного круга. См. **Круг II.** Вас.. 179.

***Кружка́,** *нар.* В кружок, кругообразно, делая круг. *Сяде верхи на ломаку, та й гасає кружка по вигону.* Пир. у., Конон. **Става́ти, сіда́ти кружка́.** Становиться, садиться в круг. *Жонаті чоловіки тим часом стали в раді кружка і обрали з між себе отамана.* Г. Барв. 138. *Сідайте ж бо кружка та й слухайте!* МВ. **Всі посідали в траві кружка, зробили коло.* Мирн. Ркп. **Кружка́ бі́гати.** Кругом бегать. Херс. **Голова́ кружка́ йде́.** Голова кружится. Г. Барв. 532.

Кружкома́, *нар.* Кружком, в кружок. *Посідали кружкома.* О. 1862. VIII. 18.

***Кружля́стий, а, е.** Кругловидый. *Дивний місяць... одкидає від себе кружлясті плями біловатого світу.* Мирн. ЛНВ. 1918. VII—VIII. 29.

Кружля́ти, ля́ю, єш, *гл.* 1) Кружиться, реять в воздухе. *Як спускали домовину в яму, то все над нею білі голуби кружляли.* МВ. I. 79. 2) Пить. *Пообідавши, стали кружляти горілку.* Стор. I. 204. *А в тій корчмі два чужоземці: ой їден чужоземець мед-вино кружляє.* Чуб. V. 393.

Кружо́к, жка́, *м.* 1) Ум. от **круг.** Небольшой круг, образованный линией или расположенными по окружности предметами, людьми. 2)=**Круг 5.** Чуб. VII. 408. 3)—**обича́єк.** Двадцать штук обечаек для сит. Вас. 152. 4) Площадь, ограниченная небольшою окружностью. *І квіток цвіте без ліку, все кружками, кружками.* МВ. Вообще всякий деревянный кружок, служащий для различного употребления,—напр., вместо тарелки, как крышка для различной посуды (напр., кувшинов, кадок с квашеной капустой, огурцами, кадок с водой) и пр. Чуб. VII. 386. 6) Круг в мельничной шестерне. Мнж. 481. Ум. **Круже́чок.** *Миттю подала на стіл гарячих млинчиків, сала кусочок положила на кружечку.* К. ЧР. 242.

Крук, ка́, *м.*=**Крюк.** *Висить пуга на круку, буде жінці і дяку.* Ном. Ум. **Кручо́к.**

***Кру́кати, каю, єш,** *гл.* Каркать. Крим.

Круле́вство, ва, *с.* Королевство. *Був обраний на польське крулевство.* Стор. МПр. 64.

Крулевщи́зна, ни, *ж.* Жалованное от короля имение. К. Досв. 148.

Крулі́вна, ни, *ж.* 1) Королевна. 2) Род игры. Грин. III. 96.

Круль, ля, *м.* Король (Заимствовано из польск. языка).

Крулюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Царствовать, управлять. *Не таким кпам, пане брате, в Польщі крулювати.* О. 1862. II. 54.

Кру́мкати, каю, єш, *гл.*=**Кра́мкати.** Вх. Лем. 428.

Крумка́ч, ча́, *м.* Ворон. Киев. г. Вх. Лем. 428.

***Крумса́ти, са́ю, єш,** *гл.* Пить запоем. *Днів три без просипу крумсає.* Кон. IV. 26.

Крумча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* = **Кру́мкати.** *Гавран крумчит.* Вх. Лем. 428.

Крупи́, круп и **крупі́в,** *мн.* 1) Крупа. *Не сягай через крупи до пшона.* ***Товкти́ на кру́пи.*** Толочь в крупу. *Не мололи її (каву), лиш товкли на крупи.* Лепк. 2) Мелкий град. *Гуляє вітер по вулиці, з неба порощить крупами.* Левиц. I. 3) Икра рачья. Икра селедки. Вх. Лем. 428. Ум. **Крупці́.** *Еге, крупець! може і м'ясця.* Ном.

Крупи́на, ни, *ж.* Зернышко крупы. *Добра каша: крупина за крупиною гониться з дрючиною.* Ном. № 12321.

***Кру́пка, ки,** *ж.* Трихина. *Купила свинини, та доглянулася—аж вона з крупкою.* Киев.

Крупки́й, а́, е́. Крупистый, из крупинок состоящий. *Крупкіща мука (грубша).* Шух. I. 104.

Крупни́й, а́, е́=**Крупки́й.** *Зазнаєши крупного й м'якого.* Ном. № 13915.

Крупни́к, ку́, *м.* Кашица жидкая из крупы. Чуб. VII. 439. *Крупник кулішеві брат.* Ном. № 12322.

Крупни́стий, а, е. Зерни́стый. Вх. Лем. 428.

Крупня́к, ка́, *м.* Самка селедки. Вх. Лем. 428.

Круподе́рник, ка, *м.* Делающий крупу. *Оттам, мамо, мельник, оттам круподерник.* Нп.

Круподе́рня, ні, *ж.* Мельница для приготовления крупы.

***Круп'яни́й, а, е.** Крупяный, из круп гречневых или ячных. Крим.

Круп'я́нка, ки, *ж.* Колбаса, начиненная кашей. *Дайте ковбасу, я додому понесу; дайте круп'янку, пудкину пуд лавку.* Чуб. III. 477.

Круп'я́р, ра́, *м.* = **Круподе́рник.** Гол. Од. 11.

Крута́й, тая́, *м.* Раст. Echinops Rirto L. ЗЮЗО. I. 121.

Крутани́на, ни, *ж.* 1) Суетня, хлопоты. *Там така крутанина, що ну: все тілько—там підмети, там застели та принеси.* Брацл. у. 2) Путаница.

Крута́рь, ря́, *м.*=**Крути́й.** Хотин. у. Вх. Зн. 30.

Кру́тель, лю, *м.* Скрученная из соломы веревка. *Пошов до святих просити соломи, щоб скрутити крутеля і по йому спуститись* (з неба) *на землю.* Чуб. II. 337.

Кру́тень, тня и **теня,** *м.* 1) Пук соломы для топки. *Посади там* (у печі) *та й спали соломи три крутені під челюстями, щоб загнітити.* Чуб. I. 123. 2) Свернутый пук соломы для заплетания между кольями в стенах плетеной хаты, **ма́занки.** Чуб. VII. 381. *3) Пук соломы вместе с колосьями, из которого делают **перевесло.** *Куце жито цей рік породило, з двох крутнів перевесла ніяк не зробиш.* Пир. у., Конон. 4) Сверток сена, остающийся по дороге от протащенной копны. Канев. у. 5)= **Кру́тель.** *Що на йому свита соломою шита, крутнем пудперезався да в бояре вбрався.* Грин. III. 438. 6) Маховое колесо (в машине). Лубен. у. *Ум. **Крутє́ник.**

Крутє́нький, а, е. Ум. от **крути́й.**

Крутє́нько, *нар.* Ум. от **кру́то.**

***Крутиголо́вка, ки,** *ж.* 1) Хитрая, сложная задача, головоломка. 2) Вертишейка (птица). Полт. г. Сл. Яворн.

Крути́й, а́, е́. 1) Крутой. *Буду крутії гори копати.* Мет. 2) Сильно загнутый. *Молодик-гвоздик! тобі—на уповня, мені—на здоров'я; тобі круті роги, мені чорні брови.* Ном. № 286. *Поцілуй же мене... у крутий усок.* КС. 1882. X. 27. **Крути́й ряд.** Весенняя игра девушек, в которой цепь играющих извивается заворотами и зигзагами. Kolb. I. 176. 3) Густой. *Наварила каші крутої.* Грин. I. 33. *Круті яйця.* 4) Крепкий, твердый. *На круте дерево крутого клина треба.* Чуб. I. 239. *А вгризніте, яка* (картопля) *крута.* Г. Барв. 428. *Ой маю я, моя мати, нагайку крутую.* Нп. 5) Трудный, тяжелый. *Еге, одвітує Білозерець, крута година наступила.* К. ЧР. 302. 6) Трудно разрешимый, трудно усвояемый (о слове, напеве). Уман. у. *Крута загадка.* Гринч. *Крута пісня.* Гринч. *Круте слово.* Гринч. *Не круте ймення, та забула.* Павлогр. у. 7) **Крута́ голова́=Крутого́лов.** Вх. Лем. 428. 8) **Крута́ м'я́та.** Раст. Курчавая мята, Mentha crispa. Вх. Лем. 428. Ум. **Крутє́нький.** *Крутенькую загадку нашим ти задав панам.* Котл. Од. 489.

Крути́ло, ла, *с.* 1)=**Крути́ж.** Вх. Зн 30. 2) **Крути́в, крути́в, та вже ся і крути́ло перекрути́ло.** Всевозможные усилия оказались неудачными. Желех.

Крути́ти, чу́, тиш, одн. в. **крутну́ти** и **крутону́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Крутить, скручивать, свивать. *Чоловік крутить, а бог роскручує.* Ном. № 84. *Перевесла дівчата в полі крутили.* Сніп. **Крути́ти мотузи́.** Вить веревки. Вх. Лем. 428. 2) Крутить, вертеть. *В віконце поглядає, чи крутить завірюха.* МВ. *Лисичка... крутнула хвостиком.* Гліб. **Крути́ти но́сом.** Быть недовольным. Ном. № 5083. 3) Интриговать. 4) **Крути́ти верємія.** *Доставлять неприятности, делать быстрые атаки. *Ніхто краще його не ставав до бою, ніхто не крутив лях-ам такого веремія.* К. ЧР. 13 и 423. *5) **К. свїтом.** Изловчаться, вертеться. *Так крутив Ратиця своїм світом і завсігди виходив на своє.* Борд.

Крути́тися, чу́ся, тишся, одн. в. **крутну́тися** и **крутону́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Кружиться плывя. *Плив-*

ла, пливла з рожі квітка та и стала крутиться. Мет. 2) Вертеться. *З дітворою кручусь по дворищу та бігаю.* МВ. *Крутнувся догори черева.* Ном. № 1833. *На те піп посвятився, щоб по церкві крутився.* Ном. № 210.

Крути́ус, са, *м.*=**Пруди́ус.** *Сотниківна вже кохалась з якимсь крутиусом чи шибай-головою.* Стор. I. 33.

Крути́хвіст, хвоста, *м.* Изворотливый, фальшивый, переменчивый человек.

Крутіж, жа́, *м.* Водоворот, омут. Шух. I. 6. *І як у той крутіж упав у ті прокляті чорні очі.* Федьк. II. 66.

Крути́й, тія, *м.* Плут. *О, не дуже водись з ними, гроші не дуже позичай, бо крутії вони добрі.* НВолын. у. *Ув. **Крутія́ка.***

***Крути́йка, ки,** *ж.* Плутовка. Екат. г. Сл. Яворн.

***Крути́йкуватий, а, е.** Плутоватый. Крим.

***Крути́йство, ва,** *с.* Мошенничество, плутни. *За таке крутійство варто й у тюрму посадити.* Крим. *Це він нове крутійство задумує.* Крим.

Крути́лка, ки, *ж.* Род зимней карусели на льду. Чуб. IV. 42. Мил. 55.

Крути́ль, те́лі, *ж.* Канатный двор, крутильня. Вх. Зн. 30.

Крутли́вець, вця, *м.*=**Крутіж.** Вх. Зн. 30.

Крутли́виця, ці, *ж.* = **Крутли́вець.** Вх. Зн. 20.

***Крутне́ча, чі,** *ж.* Возня, суета, хлопоты. *Хіба з тієї крутнечі не натомишся! Я аж ніг під собою не чую.* Крим.

Крутну́ти, ся. См. **Крути́ти, ся.**

Крутня́, ні, *ж.* 1) Постоянное верчение, вращение. 2)=**Крутани́на.** *3) Плутни, мошенничество. *Не я казав, що тут крутня є?* Мирн. III. 113.

Кру́то, *нар.* 1) Круто. *Круто з'їздити сюдою.* Гринч. *Круто спускалась гора.* Стор. 2) С сильным загибом. *Круто позагинаті роги.* Гринч. 3) Густо. *Круто наварила,—і ложкою в куліші не повернеш.* Гринч. 4) Трудно, тяжело. 5) Сильно. *Круто їм буде одвічать.* О. 1862. VI. 60. 6) О взгляде: остро. *Сив сокіл сидить, круто ся дивить.* Гол. Ум. **Крутє́нько.** *Садив крутенько гайдука.* Котл. Ен.

Крутобере́гий, а, е. С крутыми берегами. *Дніпро крутоберегий.* Шевч. 380.

Крутобере́жжя, жя, *с.* Обрывистый высокий берег. *В тім місті берег крутий—крутобереж'є.* Новомоск. у.

Крутобере́жисто, *нар.* Обрывисто. *Де на Міюсі крутобережисто, там добре млин постановити.* Миусск. окр.

Крутобере́жний, а, е. С обрывистыми берегами. Кв. (Желех).

Крутобе́режно, *нар.* = **Крутобере́жисто.** *Як же ми роз'їдемось, коли місточок маленький? Вертай назад!—Еге! перший ізнов каже: як я поверну, коли, бач, крутобережно.* Кв. II. 40.

Крутобо́кий, а, е. Обрывистый. *На скелі крутобокій... палац високий.* Щог. В. 130.

Крутове́жа, жі, *ж.* Раст. Dyanthus superbus. Шух. I. 21.

Крутови́на, ни, *ж.* Склон, спуск (в овраге, напр.). Мнж. 183.

Крутоголо́в, ва, крутоголо́вач, ча и **крутоголо́вець, вця,** *м.* Зоол. Вертишейка, Junx torquilla. Вх. Зн. 30. Желех.

Крутоголо́вчики, ків, *м., мн.* Раст. Prunella grandiflora. Лв. 101.

Крутого́рий, а, е. С обрывистыми горами. *Дніпр той дуже крутогорий.* Шевч. 562.

Крутопі́п, по́па, *м.* Шуточно вместо: **протопі́п.** Котл. (Изд. Фед.), 77. *Философи, крутопопи набірались страху.* КС. 1882. IV. 169.

Круторо́гий, а, е. С большими загнутыми рогами. *Чи не ревуть крутороги, чи не йде чумак з дороги?* Шевч. *Ой місяцю круторогий, світи надо мною.* Макс.

Крутоя́рий, а, е. С глубокими обрывами; овражистый. *Повилася з Лубень крутоярих дорога розлога.* К. Досв.

Круть, *меж.*, выражающее быстрый поворот. *Хоч круть верть, хоч верть круть.* Ном. № 8037. **Круть, верть—в черепочку смерть...* Нс.

Крутько́, ка́, *м.* 1) Вертун, постоянно вертящийся, кружащийся человек. Так-же: непоседа, непостоянный. 2) Вихрь. *Крутько схопився.* Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн. Вероятно, **крутько́м** называется собственно тот злой дух,

который, согласно народному верованию, производит вихрь. 3) Употребляется как наречие: **крутька́**—кружась. *Ізнов удвох носяться наздибочки і крутька по панськи.* Г. Барв. 341.

Крухо́ви́й, а, е. Крухо́ва́ сіль. Каменная соль. Вх. Лем. 429.

Круць, ця, *м.* Гвоздь. (І. Христа) *жиди мучили, на хрест роспинали, залізними круцями руці і ноги пробивали.* Мил. 15.

Кру́ча, чі, *ж.* 1) Крутизна, обрыв. *Тече річка невеличка, підмиває кручі.* Лукаш. 55. *Ой де кручі високії, то там броди гли́бокії.* Нп. *Кинувся гурт* (свиней) *із кручі в озеро та й потонув.* Єв. Л. VIII. 33. 2) Глубокое место в реке. *Попав у кручу та й утоп.* Мирг. у.

Кручак, ка́, *м.* Баран, больной **метли́цею,** с червем в голове. Анан. у. Маркев. 3.

Кручанка, ки, *ж.* 1) Вдвое сплетенный, как веревка, ремешок или проволока; медная **кручанка** употребляется для инкрустации художественных гуцульских изделий из дерева. *Крицеве кресало з мосяжною ручкою; при нім висить на кручєнці,—удвоє скрученім ремінці,—протичка.* Шух. І. 276. *Рівний скручений дріт=кручєнка.* Шух. І. 281, 280, 291. 2) Свернутые табачные листья, пропитанные водкой и муравьиной кислотой, дающие чрезвычайно крепкий табак. Шух. І. 36.

Кручати, чу́, чи́ш, *гл.* Хрюкать. Вх. Лем. 428.

Кру́чений, а, е. 1) Свернутый. *2) Извилистый. *Дорога тут дуже кручена.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. **Кру́чені схо́ди.** Извилистая, витая лестница. *Аж заскрипіли дубові кручені сходи, що вели з сіней на горище.* Лепк. 3) Придурковатый. *Ходить, як кручена курка.* Ном. № 10943. *4) Невразумительный, трудный для понимания. «*А чим то він кинув?*»—*питає*—Догматикою.*—«*Та кручена ж бо!*» Св. Л. 231. **Кру́чена вівця́, кру́чений бара́н.** Овца или баран, больные **метели́цею.** Желех. См. **Кручак.** 5) Шалун, сорванец. 6) **Кру́чені паничі́.** Раст. Ipomaea rubra.

Крученя́к, ка́, *м.* Табак в свернутых листьях. Вх. Зн. 30.

Кручечок, чка, *м.* Ум. от **кручо́к.**

Кру́чий, а, е. Воронов.—**син.** Бранное слово. *Да вже ж на Україні не одна жінка курку зготувала, тебе, ляха, кручого сина, на ніч чекала.* АД. ІІ. 114.

Кручі́нка, ки, *ж.* Крендель. Вх. Зн. 30.

Кручія́, чії, *ж.* Водоворот подле мели. Канев. у.

Кручкоде́р, ра, *м.* Крючкотвор; взяточник. *Поліцейські кручкодери.* КС. 1882. X. 189.

Кручо́к, чка́, *м.*=**Крючо́к.** *Коло тії криниченьки кручок і відро.* Чуб. V. 204. *Попробував то так, то сяк закидати оддалека кручка, щоб вивідать, що в нього на думці.* К. ЧР. *З вищого, бач, розуму закидає кручка.* **Ум. Кручечок.**

***Кручува́тий, а, е.** Обрывистый. *Там такий беріг кручуватий, що й не видряпаєшся.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Круш, ша, *м.* Руда, металл. *Лучче піти, моя мати, в Сібіроньку круш копати, ніж...*

***Крушéний, а, е.** Сокрушенный. *Лиця було не видко у крушеної матері за великою тугою.* Мирн. І. 67.

Крушина, ни, *ж.* 1) Крушина, Rhamnus frangula. *Нема роду-родини, ні вірної дружини, тільки в саду крушина.* Чуб. V. 332. 2) Печаль, кручина. *А на моїй голові штирі крушині. Ой перша крушина—отець-мати померла.* Чуб. V. 585.

Крушити, шу́, ши́ш, *гл.* Мять, сокрушать. *З старим жити, тіло крушити.* Ном. *Журба мене круше.* Чуб. *Не сушіте, не крушіте моєї молодости.* Гол. І. 232.

Крушитися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Сокрушаться. *Гляну в перше віконечко—плачу, крушуся, гляну в друге віконечко—богу помолюся.* Нп.

Крушни́й, а, е=Крихки́й. *Желізо крушне.*

Крьо-не́! *меж.* Крик, которым пастух приказывает козам возвратиться назад. *Козар гонить кози покликом: ці! ці! завертає їх—крьо-не!* Шух. І. 211.

Крюк, ка, *м.* 1) Крюк. *Зачеплені крюком за ребро моталися на шибени-*

цях. Стор. МПр. 129. 2) Перпендикулярная часть журавля (у колодца), на которой висит ведро. 3) Ворон. *Щоб летіли крюки з поля ляшків-панків їсти.* Шевч. Ум. **Крючо́к.** *4) Обход, об'езд, лишнее в дороге. *Тою дорогою крюку надасте верстов із двадцять.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Крю́кання, ня, *с.* 1) Карканье, крик ворон; курлыканье журавлей. 2) Квакание лягушек.

Крю́кати, каю, єш, *гл.* 1) О воронах: каркать. 2) О журавлях: курлыкать. *Угорі десь крюкають журавлі.* Мнж. 114. 3) О лягушках: квакать. *Не крюкайте, рябі жаби, в густім очереті.* Мил. 66.

Крючо́к, чка́, *м.* 1) Ум. от **крюк. Загина́ти, закида́ти крючка́.** Заговаривать издали о чем-либо с хитрым намерением. 2)=**Крюк 2.** 3) Небольшой ворон. *Налетів крючок.* Грин. III. 142. 4) Деревянная доска с загнутым краем, на которой сапожники вытягивают вытяжные сапоги. Сумск. у. 5) Мера водки самая малая. Чуб. VI. 333. *6) Писец, крючкотворец, взяточник. *Там, у присуствії, крючків тих,—аж сумно глянуть!* Умань. Ефр. *7) Обход закона, хитрость. *Я тебе законам навчу і до всяких крючків привчу, і на адвоката виправлю.* Кон. II. 12.

Кря́вча́ти, вчу́, чи́ш, *гл.* Каркать. О вороне: кричать (о Nucifraga caryocatactes). Вх. Уг. 248. См. **Кравча́ти.**

Кряж, жа́, *м.* 1) Спинной хребет. Чуб. VII. 575. 2) Холм. Мнж. 4. *З'їхавши на високий кряж, озирнувся Кирило Тур.* К. ЧР. 158. *Давно вже на його грудях лежить широкий кряж сирої землі.* Стор. I. 228. 3) Деревянный отрубок цилиндрической формы. Чуб. VII. 575. Вас. 184. ***Осере́дній кряж.** Средняя часть дерева, в ветвях. Хот. Нік.

Кряжи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* 1) Усердно работать, не разгибая спины. 2) Заботиться, радеть. *Лежень лежить, а над ним бог кряжить.* Ном. № 1682. *Стара, було, так і кряжить за дітьми, щоб ніхто не зобідив.* Канев. у. *За ним кряжили, значить жаліли, що наче він справний, щоб не рощитать його.* Верхнеднепр. у.

Кряжува́ти, жу́ю, єш, *гл.* Обтесывать дерево цилиндрами. Чуб. VII. 575.

Кряк, ка́, *м.* 1)=**Крак.** Вх. Лем. 429. 2) Порода водной птицы. *Полети ж ти, галко, де мій рідний батько, полети ж ти, кряче, де матюнка плаче.* Чуб. V. 465. Ум. **Кря́чо́к.** *Летить крячок на той бочок, да й сів на тичині.* Мет. 463.

Кря́ка, ки, *ж.* Лягушка. Вх. Пч. I. 16. Ум. **Кря́чка.**

***Кря́кання, ня,** *с.* Карканье. *Хіба це крякання? Це не крякання.* Виннич.

Кря́кати, каю, єш и **кря́чу, чеш,** одн. в. **кря́кнути, ну, неш,** *гл.* 1)=**Кра́кати 1.** *Убрався між ворони і крякай як они.* Ном. № 5880. *Крякнула ворона на ввесь рот.* Стор. I. 15. *Сидить сорока коло потока та й кряче, та й кряче.* ЗОЮР. II. 244. 2) Крякать поутиному. *Чорнорябі каченята, крякаючи, у двір садком беруться.* МВ. II. 134.

Кря́нути, ну, неш, *гл.* Ударить. Вх. Зн. 30.

Кря́татися, таюся, єшся, *гл.* Быть занятым, хлопотать. Вх. Зн. 30.

Кря́ч, ча́, *м.* Жердь, которой поворачивают бревно: при постройке дома, сарая нужно бывает положенную уже на стены, но еще не прикрепленную, матицу перевернуть; тогда туго обматывают ее веревкой и в петлю, которой оканчивается она, продевают **кряч,** жердь, при помощи которой бревно переворачивается. *Крячем можно хоч яке дерево криве у сволоці повернути чи так, чи инак.* Волч. у.

Кряча́, ча́ти, *с.* Утенок. *Трапляється, батьку, що кряча малеє ловить рибку краще ніж стареє.* Макс. (1849), 84.

Кряча́стий, а, е. Кустистый. *Крячастий барвінок молодій дівчині на вінок.* Гол. IV. 323.

Крячи́на, ни, *ж.* Маленький куст. Вх. Лем. 429.

Крячи́стий, а, е. Покрытый кустами. *Крячисте поле.* Вх. Лем. 429.

Крячи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Давать разветвляющийся корень. *Пернация крячится.* Вх. Лем. 429.

Кря́чка, ки, *ж.* 1) Утка. *Другі люде гуляють, ходять у гай, а ми крячкою сидимо дома.* Левиц. I. 344. *Як крячка та просиділа трохи не три тиждні коло*

матері. Мир. Пов. I. 137. *2) Ум. от **кря́ка.**

Крячо́к, чка́, *м.*=**Кряк.** *Летить крячок по-над морем та й летячи кряче.* Макс. *Ой летить крячок через Дунай річку.* Грин. III. 595.

Ксі! *меж.* Крик на свиней, когда их гонят. Вх. Лем. 429.

***Ксьо́-на́** и **ксьо-ксьо.** Зов для лошадей. Хот. Нік.

Ксьондз, за́, *м.* Католический священник. *В страшно-судную неділю ксьондз казання говорив.* Рудан.

І. Ку, *пред.* К. *Явор ку ней промовив.* Гол. II. 713.

Ку! *меж.*=**Ку́ку́!** *А зозуленька—як ку, так ку! А соловейко—як тьох, так тьох!* Чуб. V. 589.

Куб, ба, *м.* 1) Куб. 2) Выдолбленный из дерева кубок. Желех.

Куба́й, бая́, *м.*=**Куб 2.** Желех.

Ку́бан, на, *м.* Взятка. *Кубан все одно, що й хабар.* Св. Л. 164.

***Куба́нець, нця.** Житель Кубани.

Куба́нка, ки, *ж.* Шапка с широким барашковым околышем и остроконечным плисовым верхом. Вас. 156.

Куба́ра, ри (—ря, —і), *ж.* Снаряд для снятия роя пчел с дерева; он состоит из длинного шеста и прикрепленного к нему мешка.

Куба́ток, тка, *м.* Ком. Желех.

Куба́ття, тя, *с., соб.* Комья. Желех.

Ку́бах, ха, *м.* Лунка, круглая ямка в земле, сделанная для посадки капусты, картофеля и пр. *Ти кубахи роби, а я капусту садитиму.* Екатериносл. г. Когда картофель вырастет, то **ку́бахом** называется куст картофеля, собственно его корни с картофелинами в земле. *Піди викопай три кубахи картоплі.* Екатер. г. *Кубахи ростуть.* Г. Барв. 535.

Ку́башок, шка, *м.* Место под печью для золы. Желех.

Кубе́ба, би, *ж.* Раст. Кубеба, Cubeba. *На запіканку корінькову купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69.

Кубе́лечко, ка и **кубе́льце, ця,** *с.* Ум. от **кубло́.**

Куби́чний, а, е. Кубический. Дещо.

Ку́бка, ки, *ж.* Деревянная посуда для **бри́ндзи.** Вх. Зн. 30.

***Ку́блити, лю, лиш,** *гл.* Вить гнездо, устраивать гнездо, гнездить. *Чорногуз тільки на щасливім господарстві кублить своє гніздо.* Крим.

Ку́блитися, люся, лишся, *гл.* Гнездиться, вырывать в земле ямку для гнезда. *Бабина куриця на моїм подвіррі кублиться.* Ном. № 8967. *Ви мислите: де дівся дім тиранський? Де той намет, що кублились ледачі?* К. Іов. 47. **В тихому болоті самі чорти кубляться.* Кон. II. 141.

Ку́блище, ща, *с.* Логовище. *По кублищах своїх звірря заляже.* К. Псал. 237. *Кублище сліпого католицтва.* К. Дз. 134.

Кубло́, ла́, *с.* 1) Логовище. *Звіря... в своїм кублі недвижно спочиває.* К. Іов. 82. 2) Гнездо, преимущественно вырытое в земле, а затем и всякое. *На Благовіщення і птиця не несеться й кубла не в'є.* Ном. № 418. 3) В переносном значении также человеческое жилье. *Да чого ти, Марусе, без кубла?* Мет. 4)=**Бо́дня.** Черниг. г. Ум. **Кубе́лечко, кубе́льце.** *Знайшла ж бо я кубелечко, де утка несеться.* Мет. 107. *Туга коло серця як гадина в'ється, ізвила кубельце коло мого серця.* Чуб. V. 473.

***Кубовий, ва, ве.** Из **ку́бової** материи (нелинючий ситец или **китайка** синего цвета). *Баба Жмурка вбралася в кубову корсетку.* Кон. I. 120.

Ку́бок, бка, *м.* 1) Кубок. *Медом частували з золотого кубка.* Мет. *Що з тих кубків, як повні сліз?* Ном. № 1436. 2)—**на по́рох.** Пороховница для хранения мелкого пороха, употребляемого для подсыпки на полку ружья. Шух. I. 231. Ум. **Ку́бочок.** *Стоїть вода у кубочку,—коли хоч, напийся.* Макс. *Ой десь же ти, козаченьку, з кубочка вмивався.* Чуб. V. 62.

Ку́боша, ші, *ж.* Верша. Браун. 18.

Кубра́к, ка́, *м.* 1) Зоол. Phryganea (личинка). Вх. Зн. 30. 2) Бедняга. Желех.

Ку́брик, ка, *м.* Боченок. Любеч.

***Ку́брити, рю, риш,** *гл.* Купорить, закупоривать. Сл. Нік.

***Кубрі́й, ія́,** *м.* Выпивака, кутило. Черн. г. Сл. Яворн.

***Кубря́чити, чу, чиш,** *гл.* Выпивать, пьянствовать. *Легко згадатися о. Петру,*

приятний були батюшка,—добре ми з ними кубрячили. Полт. у. Г. Йов.

Кубу́шка, ки, *ж.* Кубышка. *«Вишнівки кварту дай сюди!»... Їм повну налили кубушку.* Алв. 43.

Кубцем-кубцем, *нар.* Предупредительно, любезно. *Так коло дітей, гостей кубцем-кубцем, прикукублю їх: і сякі, і такі, сідайте та балакайте, що там у вас доброго.* Канев. у.

Кува́! *меж.* Подражание крику грудного ребенка.

Кува́кання, ня, *с.* Крик грудного ребенка.

Кува́кати, каю, єш, *гл.* О грудном ребенке: кричать. *Дитина кувака.* Мнж. 45.

***Кува́льний, а, е.** Ковочный. Сл. Дубр.

Кува́ння, ня, *с.* 1) Кование. *Кування молотом.* К. Іов. 2) Кукованье кукушки. *Ой жаль мені* (зозулі) *раннього кування і пізнього літання.* Мет. 152. Ум. **Кува́ннячко.** *Нехай тобі зозуленька для куваннячка, нехай мені соловейко для щебетаннячка.* Мет. 40.

Кува́ти, кую́, єш, *гл.* 1) Ковать. *Князь Борис все плуги кував та людям давав.* Ном. № 661. 2) Подковывать (лошадь). *Коваль коня кує, а жаба й собі ногу дає.* Ном. № 2548. 3) Заковывать (в цепи). 4) Чеканить. *Достав мальовану тацю, сріблом кована.* К. ЧР. 42. 5) Наковывать (мельничный жернов). Мнж. 481. 6) Куковать (о кукушке). *Не сивая зозуленька в темнім лісі кувала.* Макс. 7)—**ре́чі недо́брії.** Злословить. *А тим часом вороженьки чинять свою волю: кують речі недобрії.* Шевч. 8)—**ли́хо.** Причинять зло, вред. *От яке лихо сі шинкарі кують.* Г. Барв. 291. *9) **Ні куе́, ні ме́ле.** Глаз не кажет; пальцем о палец не ударит. *Двісті рублів узяв, як одну копієчку взяв, та три роки ні кує, ні меле.* Мирн. III. 20.

Кува́тися, кую́ся, е́шся, *гл.* Ковать ся. *Не кується, дак плещеться.* Ном.

***Кува́ч, ча́,** *м.* Кузнец; мельник, наковывающий мельничные жернова. Кубань. Сл. Яворн.

Кувик и **кувїк, ка,** *м.* Сова. *Кувіки кувічат у ночі.* Вх. Уг. 248.

Кувї и **кувїк,** *меж.,* выражающее визг поросенка.

***Кувїкало, ла,** *с.* 1) Визжащий поросенок. Умань. 2) Кричащее дитя. С. Ситківці Лип. у.

Кувїкання, ня, *с.* Крик поросенка.

Кувїкати; каю, єш, *гл.* 1)=**Квїкати.** *Кричала, ґедзалась, качалась, кувікала мов порося.* Котл. Ен. V. 60. 2) Кричать (о сове). *Кед кувік кувікат, умре.* Вх. Уг. 248.

Куга́, ги́, *ж.* 1) Водное растение: Typha? *Посунули по синій хвилі поміж кугою в Сир-Дар'ю.* Шевч. *З чистої річки́ почнуть підійматься темні пучечки куги.* Щог. В. 35. 2) Деревянный поплавок к неводу или иной сети в виде небольшого ($^1/_4$—$^1/_2$ ведра) боченка, а к **переме́ту**—чурка из древесного корня. Вас. 186, 188. *3) Поплавок, указывающий фарватер. Ржищев Киев. г.

Куга́ва, ви, *ж.* Скалистое ущелье, пропасть; обрыв. Вх. Зн. 30.

Ку́гач, ча, *м.*=**Сич.** *Кугач реготів.* Мил. 10.

Ку́гик, ка, *м.*=**Сова́,** Athene noctua. Вх. Лем. 429.

Куги́кати, каю, єш, *гл.* Кричать: **куги́! куги́!** Вх. Лем. 429.

Куги́на, ни, *ж.* Раст. Prunus mahaleb. ЗЮЗО. I. 132.

***Кугівни́чий, чого** и **кугівни́к, ка́,** *м.* Постовой на реке. Сл. Дубр.

Ку́гут, та, *м.* 1)=**Пі́вень.** *Наш кугут чорнокрилий.* Гринч. III. 138. 2) Название вола с прямыми, расходящимися в стороны рогами. КС. 1898. VII. 44.

Куде́лечка, ки, *ж.* Ум. от **куде́ля.**

Куде́лити, лю, лиш, *гл.* 1) Прясть. *Коли б ти, приданочко, добра, то б сиділа дома; а в тую метелицю куделила б куделицю.* Мет. 236. 2) Таскать за волосы. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Куде́литися, люся, лишся, *гл.* Ерошиться. *Так працює, аж голова йому куделиться.* Черк. у.

Куде́лиця, ці, *ж.*=**Куде́ля.** Вас. 202. *В тую метелицю куделила б куделицю.* Мет. 236. *Ой пряла-б я куделицю,—головка болить.* Нп.

Куде́ль, лі, *ж.*=**Куде́ля.** *Очі як небо сині, а коса як кудель.* Стор.

Куде́лька, ки, *ж.* Ум. от **куде́ля.**

Куде́льний, а, е. 1) Относящийся к **куде́лі.** 2) **Куде́льна хи́жа.** Помещение, где бывают **вечерни́ці,** на которых прядут **куде́лі.** Вх. Уг. 248.

Куде́ля, лі, *ж.* 1) Шерсть, а также плохой лен или пенька, приготовленные для пряжи и привязанные на **пря́сницю.** *Куделя вовни.* Левиц. Пов. 339. 2) Насмешливо: шиньон. *Якіїсь мучились там птахи* (=жінки) *з куделями на головах.* Котл. Ен. III. 49. Ум. **Куде́лечка, куде́лька.** Вас. 152. *Ви, молодички, не їли, не спали, ночі не спали,—куделечки пряли.* Щог. В. 33.

Кудере́венький, а, е. Ум. от **кудере́вий.**

Кудере́вий, а, е=Кудря́вий. Ум. **Кудере́венький.** *Росте деревце тонке-високе, а на вершечку кудеревеньке.* Kolb. I. 118.

Ку́дерець, рця, *м.* Ум. от **куде́рь.**

Куде́рний, а, е. Кудрявый. *Під кудерним деревцем, під зеленим барвінцем.* Нп.

Ку́дерь, дря, *м.* 1) Локон, кудря. Употребляется более во *мн.* **Ку́дері** и **ку́дрі.** *Золотою гребіночкою кудрі росчесав.* Гринч. III. 129. *Від роскоші кудрі в'ються, від журби січуться.* Ном. № 13499. 2) Самый верхний кудрявый или загнутый конец верхушки дерева (употребляется больше в ум. форме). Ум. **Ку́дерець, ку́дрик,** *мн.* **ку́дерьки, ку́дречки, ку́дроньки.** *Сам верхний конець смереки се когутик... Когутик закривлений се кудрик.* Шух. I. 176. *Росте деревце тонке-високе, а на вершечку кудеревеньке, а в тім кудерці золоте крісельце.* Kolb. I. 118. *Кудерьки чеше.* Чуб. III. 434.

Кудря́вий, а, е = Кудря́вий. Вх. Лем. 429.

Куди́, *нар.* Куда. *Нема куди прихилиться.* Шевч. *Куди кінь з копитом, туди жаба з хвостом.* Ном. № 2547. **Хоч куди́.** Куда угодно. Маркев. 63. **Куди́ ви́дно втіка́є.** Убегает без оглядки. Ном. № 4422. **Куди́ да́лі.** Чем дальше. *Чоловік мій куди далі, то все хмурніший ходить.* МВ. (О. 1862. III. 118). **Куди́ тобі!** Сокращено из **куди́ тобі́ до йо́го, до то́го,** т. е. первоначально: где уж тебе! далеко тебе до!.. Теперь **куди́ тобі́** употребляется, чтобы подчеркнуть значительность чего-либо: *Такий великий виріс, що куди тобі!* Гринч. *Пригодилось мені і куди тобі!* Сим. 203. Чаще употребляется в целом ряде иронических выражений. *Куди тобі, який великорозумний!* Гринч. *Так запишалась, що куди тобі!* Гринч. ***Куди́ ж пак!** Вот невидаль, вот еще! *Боюсь я твоєї бабусі—куди ж пак!* Мирн. ХРВ. I. 31.

Куди́кало, ла, *м.* Человек, часто предлагающий вопрос—**куди́?**

Куди́сь, *нар.* 1) Куда-то. *Заносило його і туди кудись, де і літом, і в жнива—усе зіма.* Стор. МПр. 168. 2) Куда-нибудь. *Куди ж ми підемо? Та кудись,—аби дома не сидіти.* Гринч.

Куді́вка, ки, *ж.*=**Куде́ля.** *Ой стояла у порогах новая кудівка.* Гол. IV. 495.

Куді́лка, ки, *ж.* Раст. Хвощ, Equisetum. Вх. Уг. 248.

Кудкуда́к! *меж.,* выражающее крик кур. *А куриця кудкудак-кудкудак!* Чуб. V. 635.

***Кудкуда́кало, ла,** *с.* Кудахтающая курица. Сл. Яворн.

Кудкуда́кати, да́чу, чеш, *гл.* Кудахтать. *Хто хоче—сокоче, а хто хоче—кудкудаче.* Ном. № 4959.

Ку́дла, ли, *ж.* 1) Всклокоченная голова. 2) Мохнатая собака.

Кудла́й, лая́, *м.* 1) Человек со всклокоченной головой. 2) Кличка мохнатой собаки.

***Кудла́нь, ня́,** *м.*=**Кудла́й.** Харьк. г. Сл. Яворн.

Ку́длати, лаю, єш, *гл.* Вз'ерошивать. *Магирку зцуплю, волосся кудлаю.* Сим. 210.

Кудла́тий, а, е. Косматый, мохнатый. *Собака кудлатий—йому тепло, пан багатий — йому добро.* Ном. № 1372. *Вус кудлатий.* Левиц. I. 34. *Вхопив за бороду кудлату.* Котл. Ен. V. 49. *Дукий хміль колишеться кудлатими жмутками.* К. Орися.

Кудла́ч, ча́, *м.* С длинною всклокоченною шерстью или волосами. *Надходить ведмідь: одчини! — Утікай, пане кудлач, бо вже пана Козловського їмо..* Рудч. Ск. I. 22.

***Кудлі́й, ія́,** *м.*=**Кудла́й.** Полт. г. Сл. Яворн.

Ку́для, лі, *ж.* Потасовка, взбучка. *Ти бо мені там не дуже пащикуй, бо такої кудлі і валі завдам, що і в душу не полізе.* Екатер. г.

Кудо́вчати, чу, чиш, *гл.* Вз'ерошивать, спутывать (о волосах, шерсти).

Кудо́ю, *нар.* В каком направлении, какой дорогою. *Ми дивимся, кудою до нори ближче та краще бігти.* Рудч. Ск. I. 18. *Кудою їх обминути?* Мет. 61. *Кудою мені йти?* Гринч.

Ку́дра, ри, *ж.* 1) Кудрявая женщина. *Хто ж тобі, кудро, кудрі ізвив?* Чуб. V. 586. *2) *Об. р.* Кудрявый. Сл. Яворн.

Кудре́во, ва, *с.* Кедр. *Як жидова Христа мучила, та на кудреві й роспинала.* О. 1861. XI. Свид. 62.

Ку́дрий, а, е. О жидкости: пенистый. *Єден напоєць—кудроє пиво, другий напоєць — медок солодкий.* Гол. II. 69.

Ку́дрик, ка, *м.* Ум. от **ку́дерь.**

Ку́дрі. См. **Ку́дерь.**

Кудря́, ря́ти, *с.* Чаще во *мн. ч.*: **кудря́та.** Ласкательно: кудри. *Ізвила кудрята темна нічка.* Чуб. V. 586.

Кудря́вець, вця, *м.* Название нескольких растений: Sisymbrium Sophia (ЗЮЗО. I. 136), Chenopodium Botrys (ib. I. 116), Pyrethrum millefoliatum Willd (ib. 133), Panacetum vulgare (ib. 170). *На тім кудрявці сив сокіл сидить.* Чуб. III. 390.

Кудря́вий, а, е. 1) Кудрявый. *За те люблю Івана, що голова кудрява.* Нп. *Було б не топтати кудрявої м'яти.* Чуб. V. 160. 2) Пенистый. *Кудряве пиво людям на диво.* Чуб. III. 400.

Кудрятинка, ки, *ж.* ? *Ішла дівка крез лозинку, нашла собі кудрятинку: і варена, і печена, і поприком напапрена.* Гол. IV. 530.

Ку́єв [ва, *м.* ?]. Быстрый каменистый поток в лесу. Шух. I. 80.

Ку́жба, би, *ж.* 1) В треножнике: крюк, на который подвешивается котелок. Шух. I. 186, 187. 2) У колесников: жердь с привязанною к ней деревянною клюкой для прижимания колесного обода, во время гнутья к **по́відні.** Вас. 147. 3) Горбящийся. Желех.

Ку́жбитися, блюся, бишся, *гл.* Гнуться, горбиться. Желех.

Кужделе́ба, би, *ж.* Старая хижина, старый шалаш. Угор. Вх. Зн. 30.

Кужели́на, ни, *ж.* = **Ку́жіль.** *Навинула кужелину, та й не пряла.* Гринч. III. 325.

Кужели́ти, лю́, ли́ш и **кужели́тися, лю́ся, ли́шся,** *гл.* Клубиться, кружиться. *Дивлюсь, коли з-за садка дим кужелить, що й боже! коли слухаю: бов, бов! Вітер кужелить.* Лубен. у. *Чад і дим з нори кужелиться.* Полт. г.

Кужі́вка, ки, *ж.* Род пряслицы, шестика, вставляемого в донышко **(сі-де́ць),** на который привязывается **ку́жіль.** Части **кужі́вки:** нижняя половина **де́ржівно;** верхняя, на которую надевается **ку́жіль,—кужівни́к;** посредине, где сходятся **де́ржівно** и **кужівни́к,** — деревянный кружок, ободок — **ко́чало.** Шух. I. 148.

Кужівни́к, ка, *м.* См. **Кужі́вка.** Шух. I. 148.

Кужіле́ць, льця́, *м.*=**Ку́жіль.** Грин. III. 379.

Кужі́лка, ки, *ж.* 1)=**Кужі́вка.** Части **кужі́лки:** шестик—**стебло́,** вставляется в **кружо́к** или **хрест** (накрест сбитые два деревян. бруска); верхняя часть **стебла́** называется **шпеньо́к;** она более тонкая и **ку́жіль** сперва навертывается на трубочку, а затем эта трубочка надевается на **шпеньо́к.** Черниг. у. *Оддай людям жінку, а сам труби в кужілку.* Ном. № 4753. 2) Песня при прядении? *Не їж мене, вовчику-братіку, тут,—лучче сідай на мене, то я тобі кужілки заспіваю.* Рудч. Ск. I. 8. Ум. **Кужі́лочка.** *Зробіть мені, діду, кужілочку і веретенечко.* Рудч. Ск. II. 33. *Нехай вона ранесенько не встає, кужілочки густенько не в'є.* Чуб. V. 800.

Ку́жіль, ля, *м.*, и **кужі́ль, же́лі,** *ж.* Чесаный лен, приготовленный для прядения. *Кужіль м'якого льону на жердці.* МВ. (О. 1862. III. 57). *Дали кужелю прясти.* ЗОЮР. II. 23. *Ой піду я за ворота білу кужіль прясти.* Чуб. V. 76. **Дим ку́жілем.** Дым клубами. Желех.

Ку́жмарки, рок, *мн.* = **Ку́зьмірки.** Ив. 49.

Ку́зенька, ки, *ж.* Ум. от **ку́зня.**

Ку́зка, ки, *ж.*=**Ку́зька.** *Напала на капусту кузка.* Черк. у.

Ку́зня, ні, *ж.* Кузница. *Вулкан, до кузні дочвалавши, будить зачав всіх ковалів.* Котл. Ен. V. 19. Ум. **Ку́зенька.** Чг. 64. *Поміж тими кузеньками ковалі кували.* Чуб. V. 992.

Ку́зоб и **ку́зуб, ба,** *м.*=**Ко́зуб.** *Обібрався грибом — лізь у кузоб.* Ном. № 7077. *Нехай же я подивлюся, хто сидить в запічку—аж там дячок-неборачок у кузуб зігнувся.* Чуб. V. 674.

Кузубе́нька, ки, *ж.*=**Козубе́нька.**

Ку́зька, ки, *ж.* 1) Насекомое вообще. 2) Хлебный жук, Anisoplia austriaca. *Мале, та й те укмітило, що у просі кузька є.* Звенигор. у.

Кузько́м сиді́ти. Сидеть на корточках, сгорбившись. *Як сісти навпочіпки та ще згорбитись, то се буде кузьком сидіти.* Гринч.

Ку́зьмірки, рок и **рків,** *мн.* Жмурки (игра). Ив. 49. Мил. 54.

***Ку́йда, ди,** *ж.* 1) Растрепка. *У нас куйда—так це розпатлана, неохайна жінка.* Курск. г. 2) Медлительная женщина Сл. Яворн.

Куйна́ра, ри, *ж.* Шапка (у черноморских **чабані́в).** О. 1862. V. Кух. 57.

Куйо́вда, ди, *ж.* *Шевелюра, лохмы, всклокоченная голова. *Василь Семенович провів рукою по своїй куйовді від лоба аж до потилиці.* Мирн. Ркп. 2) Растрепыш, лохмач; переносно: мятель. *Ніч як куйовда стояла на дворі; мела страшна хуга, заверюха крутила.* Мир. ХРВ. 407.

Куйо́вдити, джу, диш, *гл.* 1) Всклокочивать. **Вітер куйовдить їм гострі голови.* Мирн. Повія. I. 112. 2) О мятели: мести. *А що, Петре, чи далеко заїдемо? бач, яка хуртовина! бач, як куйовдить.* О. 1861. V. 66.

Куйо́вдитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Всклокочиваться. 2) Возиться, рыться. *Як слід свині, в гної куйовдилася.* Гліб.

Ку́ка, ки, *ж.* Детск.: вошь. Ном. № 4762. О. 1862. IX. 119. **Да́ти ку́ку в ру́ку.** Дать взятку. Чуб. I. 231.

Кука́н, на́, *м.* Тонкая веревочка, на которую рыбаки нанизывают пойманную рыбу. Одесса.

Ку́кати, каю, еш, *гл.* 1) Куковать. *Двоє кукало, а єдно полетіло.* Ном. № 13788. *Сидить під тином, мов зозуля, та кукає або кричить.* Шевч. 430. *2) Плакаться. *Усе пороздавав, а тепер сам сидить та кукає.* Крим.

Куки́бливий, а, е—Куки́бний. *Я похвалила кукібливу і працьовиту мою гостю, що... так повела господарство.* Г. Барв. 426.

Куки́бний, а, е. 1) Рачительный, старательный. *Кукібна молодиця.* Павлогр. у. 2) Опрятный; приятный на вид. *Таке було кукібне, таке було охайне.* Г. Барв. 434.

Куки́бник, ка, *м.* Рачительный, заботливый человек. **В хазяйстві дбаха невсипущий, кукібник мозолистий.* Кон. I. 188. Ум. **Куки́бничок.** Черниг. г.

Куки́бниця, ці, *ж.* Рачительница. *Твоя жінка не робітниця, до нашого добра не кукібниця.* Гринч. III. 305. Ум. **Куки́бничка.** *До господарства перша кукібничка.* Г. Барв. 540.

Куки́бничок, чка, *м.* Ум. от **куки́бник.**

Кукіле́ць, льця́, *м.* Ум. от **куки́ль.**

Куки́ль, колю́, *м.* Раст. Куколь, Agrostema githago. Лв. 96. *Нехай радіє, поки надію серце гріє, поки росте з того зерна або кукіль, або пшениця.* Шевч. 554. *Вроди, боже, житопшеницю, всяку пашницю, без куколю, без метлички.* Чуб. III. 451. Ум. **Кукіле́ць, куки́льчик.** *Між щирим зерном єсть і кукілець.* О. 1862. I. 65. *Ой стану я, стану на нивці пшеницею... А я біля тебе буйним кукільчиком.* Чуб. V. 574.

***Кукільни́ця, ці,** *ж.* Куколеотборник. Харьк. г. Сл. Дубр.

Кукільова́тий, а, е. Перемешанный с раст. Argostema githago. *Є пшеничка, да кукільовата.*

Куки́льчик, ка, *м.* Ум. от **куки́ль.**

Ку́кла, ли, *ж.* 1)=**Ля́лька.** 2) Свернутое **повісмо** пеньки. Гол. Од. 35. 3) Искусственная соска для детей. Мил. 30. *Все на панщині, ніколи було годувать... Куклою і вигодувала.* О. 1861. X. 36. Ум. **Ку́колка.**

Куко́бити, блю, биш, *гл.* 1) Устраивать, заботливо собирать в одно место. 2)—**кого́.** Заботиться о ком, об его одежде, пище, удобствах. *Зовсім знемігся на силах; не мав снаги й себе самого кукобити.* Г. Барв. 247.

Куко́битися, блюся, бишся, *гл.* Гнездиться; устраиваться; хозяйничать; заботиться; возиться.

Куко́блитися, блюся, бишся, *гл.*= **Куко́битися.** *Старенька кукоблиться то до тієї паски, то до другої.* Сим. 206.

Ку́ковка, ки, *ж.*=**Зозу́ля.** Вх. Уг. 248.

Ку́колиця, ці, *ж.* Раст Lichnis vespertina. ЗЮЗО. I. 127.

Ку́колка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ку́кла 1** и **2. Ку́колкою** называется также сверток, до 15 арш., шнурка (для обшивки полушубка). Вас. 155. 2) Каждая из дополнительных (от 3 до 9) ремизок в ткацком снаряде при ткании плахт. Вас 170.

Кукольва́н, ну, *м.* Раст. Кукольван, Cocculus suberosus. *Рибалка, їздячи човном, кукольван розсипає.* К. ЧР. 314.

Кукольва́нити, ню, ниш, *гл.*—**ри́бу.** Ловить рыбу, отравляя ее высушенными плодами кукольвана (на Днепре). Слов. Д. Эварн.

Куко́ночка, ки, *ж. ? Отака куконочка, оттакий кукунець* (Загадка о сковороде и сковороднике). Ном., стр. 301. № 392.

Ку́кса, си, *ж.* 1) Изуродованная рука. *Доконала твою силу болюча кукса* (Сказано о человеке с отрубленной рукой). К. Бай. 124. 2) Человек с изуродованной рукой. *Я — кукса, куксою і зватись буду* (говорит о себе человек с отрубленной рукой). К. Бай. 128. 3) Животное с изуродованным от нароста копытом или самое изуродованное копыто. Мнж. 183.

Куксин, ну, *м.* Фуксин. Вас. 171.

Куксова́тий, а, е. С вывороченными копытами.

Куксова́тіти, тію, єш, *гл.* Становиться все более и более **ку́ксою** (о животных, у которых постепенно уродуются, выворачиваются назад копыта).

Ку́ку! *меж.* 1) Выражает крик кукушки. *Вилетіла зозуленька да крикнула куку!* Чуб. V. 364. 2) Употребляют дети, когда, спрятавшись, подают голос, чтобы их заметили. *А куку!* Ном. № 9269.

Кукува́кати, каю, єш, *гл.* О сыче: кричать. *Коли сичі кукувакають на хаті, треба чекати мерця в хаті.* Грин. I. 255.

Куку́кати, каю, єш, одн. в. **куку́кнути, кну, неш,** *гл.* О кукушке: куковать, один раз крикнуть. Вх. Зн. 34.

Куку́л, ла, *м.* Самец кукушки. Желех.

Кукули́чка, ки, *ж.*=**Зозу́ля.** Желех.

Кукулі́жка, ки, *ж.* = **Кукули́чка.** *Сивая кукуліжка, що на лісі кує.* Грин. II. 649.

Кукулю́х, ха, *м.* Улитка. Kolb. I. 54.

Кукуля́рія, рії, *ж.* Раст. Scrophularia nodosa L. ЗЮЗО. I. 135.

Кукуне́ць, нця, *м.* ? См. **Куко́ночка.**

Кукурва́с, су, *м.*=**Куперва́с.** Драг. 393.

Кукурі́кання, ня, *с.* Пение петуха. **Таке кукурікання півні зняли,—мабуть, на дощ.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Кукурі́кати, каю(чу), еш(чеш), одн. в. **кукурі́кнути, ну, неш,** *гл.*= **Какарі́кати, какарі́кнути.** *Така робота, що удень спить, а вночі кукурікає.* Ном. № 10910. *Зморозь того когутика, нехай не кукуріче.* Чуб. V. 113. *Придави півня, щоб кукурікнув.* Гринч. II. 96.

Кукурі́ку! *меж.*=**Какарі́ку.** *Кукуріку на свою голову.* Ном. № 321. *А тим часом з-за байраку півень «кукуріку!»* Шевч.

***Кукурі́читися, чуся, чишся,** *гл.* Петушиться. *Диви, як кукурічиться!* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Кукурі́чка, ки, *м.* Раст. Convallaria multiflora. Лв. 97.

Кукуру́дз, дза, *м.* Шишка хвойного дерева. Вх. Лем. 429.

Кукуру́дза, дзи, *ж.* Кукуруза. *Кукурудза сіється, кукурудза родиться.* Чуб. V. Ум. **Кукуру́дзка.**

Кукуру́дзайка, ки, *ж.* Зоол. Клест, Loxia. Вх. Уг. 248.

Кукуру́дзіння, ня, *с.* Стебли кукурузы. *Візьми кукурудзіння бикам.* Кам.-Подольск. у.

Кукуру́дзка, ки, *ж.* Ум. от **кукуру́дза.**

Кукуру́дзяний, а, е. Кукурузный.

Кукуру́дзянка, ки, *ж.* Белая мелкая фасоль, растущая между кукурузой. Шух. I. 142.

***Кукуру́зина, ни,** *ж.* Кукурузное поле. Хот. Нік.

***Кукуру́зище, ща,** *с.* Место, где была кукуруза. Е. Чик.

***Кукурузня́к, ка́,** *м.* Кукурузное поле. *Тома поїхав чи у сад, чи у кукурузняк.* Д. Марк.

Кукуру́чка, ки, *ж.* Раст. Epipactis palustris. Лв. 98.

Ку́куц, ца, *м.* Малый хлебец, даваемый детям в день Нового года. Kolb. I. 125. Шух. I. 144.

Куку́чка, ки, *ж.*=**Зозу́ля.** Вх. Уг. 248.

Кула́га, ги, *ж.* Род кушанья из муки. *Наварили горщик кулаги.* Гринч. I. 123.

Кула́й, лая́, *м.* Кулачище. *Він його як затопе кулаєм у пику, так той аж хряпом землі достав.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Кула́к, ка́, *м.* 1) Кулак. *Еней, матню в кулак прибравши, садив крутенько гайдука.* Котл. Ен. *Піде було по-за спинами та й давай тебе місити кулаками по спині.* Левиц. I. 7. *2) Зубец в зубчатом колесе водяной мельницы. *Треба нові кулаки в колесо вставити.* Тобіл. I. 228. Ум. **Кулачо́к.** *Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка.* Нп.

***Кулакува́ти, ку́ю, єш,** *гл.* **(кого́).** Бить, угощать ударами. Сл. Нік.

Кулача́, ча́ти, *с.* Кулачок. *Ба-ба... вимовляла невеличка дівчинка Оленка, простягаючи до Пріськи кулачата.* Мир. Пов. I. 140.

Кулачи́на, ни, *м.* Кулак. *А я постелю сірячину, а в головах кулачину.* Чуб. V. 938.

Кула́чити, чу, чиш, *гл.* Бить кулаками. *Нікого перше він не бачив; а послі, як прозрів, кулачив рутулян і других врагів.* Котл. Ен. VI. 40.

Кула́чки, чок, *ж., мн.* Кулачный бой, драка кулаками для забавы, состязания в силе. КС. 1887. VI. 485. ***Ще й чо́рти на кула́чки не б'ю́ться.** Спозаранку, слишком рано, ранним рано. *Ще й чорти на кулачки не б'ються, а Мотря з бабою біжать у ліс, зілля шукають, варять.* Дн. Чайка. II. 15.

Кула́чний, а, е. 1) Кулачный. 2) Кусками величиной в кулак. *Земляне угілля була плитне і кулашне.* Миусск. окр.

Кула́чник, ка, *м.* Кулачный боец. *Боєць, ярун і задирака, стрілець, кулачник і рубака, і дужий був з його хлопак.* Котл. Ен.

Кулачо́к, чка́, *м.* Ум. от **кула́к.**

Кула́ччя, чя, *с. соб.* Кулаки. *Три вирви в шию і між кулаччя.* Ном. № 4761. *А тут так кулаччам у стіл ріже.* Федьк.

Кулє́ба, би, *ж.* Густой переваренный **кулі́ш.** Мнж. 183.

Кулє́ша, ші, *ж.* Кушанье: сваренная кукурузная мука. Kolb. I. 52. Шух. I. 140.

Кулеші́нник, ка, *м.* Горшок, в котором варят **кулє́шу.** Шух. I. 96, 140.

Кулешір, ра, *м.* Палочка для размешивания **кулє́ші.** Шух. I. 96.

Кулє́шня, ні, *ж.*=**Колє́шня.** *Ой вийшов я д горі, д горі та й став за кулешнев.* Гол. II. 360.

Кули́бка, ки, *ж.* Род печеного хлеба. *Скажіть, синки, своїм жінкам, щоб вони напекли кулибок.* Чуб. II. 446.

Кули́дка, ки, *ж.* Коврига хлеба. *Побачив на столі цілу кулидку хліба.* Гринч. Из уст, 119.

Ку́лик, ка, *м.* 1) Ум. от **ку́ль.** *2) Особым образом связанные снопики, которыми покрываются **(ушива́ють)** строения. *Нав'язав оце куликів, а тепер буду хату вшивати.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *3) Мешок на обручах по крылам рыбацкой сети —**крилача́.** Звонкова Киев. у. Ефр.

Кули́к, ка́, *м.* 1) Кулик. *І кулик чайку взяв за чубайку.* Лукаш. 25. *Сидить кулик на болоті.* Чуб. I. 260. **Кулика́ вби́ти**=**Кули́кнути.** *Здоров був, кулика вбивши (куликнувши, спіткнувшись, не знать, де взявшись).* Ром. № 6640. 2) Вареная лепешка из гречневой муки. Маркев. 155. Ум. **Кулічо́к.**

***Кули́кати, каю, єш,** однокр. в. **кули́кнути, ну, неш,** *гл.* Выпивать ча

сто, пьянствовать, выпить основательно. *Що день, то і сходилися журитися та знай куликали.* Квітка. *Сидять собі, куликають.* Дн. Чайка. II. 13.

Куликів, кова, кове. Принадлежащий кулику. **Куликів лід.** Поверхность воды, покрытая водорослями. Лохвиц. у.

***Кулитися, люся, лишся,** *гл.* С'еживаться, сжиматься. *І мені так жалко стає себе, я такий скривджений, такий бідний, одинокий, я ввесь кулюся, лице моє жалібно кривиться.* Коцюб.

Кулиця, ці, *ж.* Род сорной травы. *Ліпша ріля раная та як тота пізная, бо на раній пшеница, а на пізній кулица.* ЗЮЗО. II. 530.

Куличок, чка, *м.* Ум. от **кулик.**

Кулíти, лíю, єш, *гл.* Хромать. Желех.

Кулíш, шу́, *м.* Жидкая каша. Чуб. VII. 439. *Хоч куліш, та з перцем.* Ном. № 5072. *Тут з салом галушки лигали, лемішку і куліш глитали.* Котл. Ен.

Кулішáрник, ка, *м.* Большой **кулешíнник.** Kolb. I. 70.

Кулішíвка, ки, *ж.* Фонетическое правописание украинского языка, установленное П. А. Кулишем. Желех.

Кулішни́ця, ці, *ж.* Патронташ. *Пластуни... на поясі ремінному носять: кинджал з ножем, жарівницю, чабалтас, кулішницю.* О. 1862. II. Кух. 65.

Ку́лка, ки, *ж.* Коса. *Заплелась в кулку* (warkocz). Св. Л. 14.

Куль, ля́, *м.* 1) Вымолоченный сноп, *приготовленный особым способом из лучшей соломы, связанный в двух местах. *Дав йому він в'язочку сіна і куль соломи і міх полови.* Ном. Употребл. для солом. кровель. *Купила дві копи кулів. Батько, де текло, кришу поладив.* Г. Барв. 249. 2) Связка камышу. *В костер кладуть 30 кіп очерету, а в копі—60 кулів.* Павлогр. у. 3) Палка или конусообразный обрубок, употребляемый в детской игре того-же имени. Ив. 22. 4) Род жгута, свернутого из **свúтки,** которым бьют во время детской игры в **крам.** Ив. 43. Ум. **Ку́лик.**

Ку́льбáба, би, *ж.* Раст. Одуванчик, Taraxacum Dens Leonis Desf. Анн. 349.

Кульбáвочка, ки, *ж.* Раст. Hieracium alpinum. Лв. 99.

Кульбáвка, ки, *ж.* = **Кульбáвочка.** Лв. 99.

Кульбáка, ки, *ж.* Седло. *Який кінь, така й кульбака.* Ном. № 8011.

Кульбáстий, а, е. Горбатый; загнутый. **Кульбáстий дзюбóк.** Загнутый клюв. Вх. Лем. 430.

Кульбáчити, бáчу, чиш, *гл.* Седлать. *Кульбач, хлопче, коня собі.* Гол.

Кульбáчний, а, е. Седельный.

Кульбáчник, ка, *м.* Седельник, седельный мастер. Желех.

Кульгá, гú, *м.* Хромой, безногий человек. К. Бай. 125. **Він продражнив Олександру приблудою, кривуцою та кульгою.* Н.-Лев. IX. 90.

Кульгáвий, а, е. Хромой, *хромоногий. *Кульгавий хлопчик.* Крим.

Кульгáти, гáю, єш, *гл.* Хромать. *На бога пеняєш, а сам кульгаєш.* Ном. № 89. *Одже дарма, що наука на катедрах кульгала або спала.* Левиц.

***Кульгáч, чá,** *м.* Хромой. Екат. г. Сл. Яворн.

Ку́лька. ки, *ж.* Ум. от **ку́ля.** 1) Шарик. 2) Пулька. *Кулька—не дулька: як уразить, то заболить.* Вас. 214. 3) Массивный глиняный кружок с дырой посредине: раскаленный до-красна бросается в сосуд с водой для нагревания последней. Вас. 182. 4) Род клейма для овец в виде пробитого в ухе круглого отверстия. Мнж. 182. 5) Дырочка для застегивания в обшлагах женской сорочки. Гол. Од. 20. 6) Раст. Prunus insititia. ЗЮЗО. I. 132.

Кульми́ч, чá, *м.* Толстый жирный хвост у овцы, курдюк. О. 1862. V. Кух. 38.

Кульмичувáтий, а, е. Об овцах: с большим курдюком. О. 1862. V. Кух. 38.

Кульóндра, ри, *ж.* Раст. Seseli coloratum. Вх. Пч. I. 12.

***Культáш, шá.** *м.* Безногий человек Екат. г. Сл. Яворн.

Культивувáти, вую, єш, *гл.* Культивировать. Желех.

Культу́ра, ри, *ж.* Культура. *Культура знищила крепацтво.* К. XII. 13. *Се бо* (література) *вже висока стадія розумової культури.* К. XII. 124. *Европейська культура.* К. XII. 115.

Культу́рний, а, е. Культурный. *Культурний світ.* К. XII. 23.

Культу́рник, ка, *м.* Распространитель культуры; культурный человек. *Забудь навіки путь хижацтва скверний і до сем'ї культурників вертайся.* К. XII. 73.

***Культу́рність, ности,** *ж.* Культурность. Киев.

Ку́льчик, ка, *м.* Сережка. Волынь.

Ку́льша, ші, *ж.* 1) Бедро. 2) Угол стога сена или воза с сеном. *Осмич кульшу праву у стозі.* Волч. у.

***Кульша́стий, а, е.** С широкими бедрами. Екат. г. Сл. Яворн.

***Ку́льшовий, а, е.** Относящийся к бедру. В. Корол.

Ку́ля, лі, *ж.* 1) Шар. *Сподівався колись добути свою законну долю і місце на земляній кулі.* Левиц. (Правда, 1868, 423). 2) Пуля. *Чоловік стріляє, а бог кулі носить.* Ном. № 83. *Щоб тебе перша куля не минула.* Ном. № 3771. **Ку́лі ли́ти.** Врать. *Кулі ллє.* Ном. № 6939. ***Одли́ти ку́лю.** Подстроить неожиданность, устроить подвох. *Нехай радіє! Але й я йому одлив кулю, побачить узавтра.* Крим. 3) Ядро. 4)=**Ми́лиця.** *Він на кулі ходе.* Гринч. Ум. **Ку́лька.**

Куля́га, ги, *ж.*=**Ку́ля 4.** Вх. Лем. 430.

Куля́с, са, *м.* Особого рода железный крючок с деревянной рукояткой для вынимания еще горячей посуды после обжигания в горне. Вас. 179.

Куля́стий, а, е. Шаровидный.

Куля́стра, ри, *ж.* Молоко коровы, только-что отелившейся. Шух. I. 213.

Кум, ма, *м.* Кум. *То Хмельницький тее догадав, кумом його до себе прохав.* Дума. **Куми́.** Кум и кума вместе. *В кого діти мруть, то треба тому брати кумів стрічних.* Ном. № 83. *Неси ж в хату, а я верхи кинусь за кумами.* Шевч. 102. **Одкупні́ куми́.** Кумовья, заменяющие, после соответственного народного обряда, прежних, обыкновенных, кумовьев, причем последние совершенно теряют все права кумовьев,—такая замена делается только в случае долгой болезни ребенка. См. **Купо́вана ма́ти.** Мнж. 183. **Про́хані куми́.** Обыкновенные восприемники. Мнж. 183. **Стрі́чані куми́.** Встречные кумовья. Мнж. 183. **Рі́дний кум.** Кум-восприемник по отношению к отцу дитяти, последний же—просто **кум.** Мнж. 183. Ум. **Кума́сь, ку́мець, кумо́чок, ку́мцьо.** *Здоров, кумасю мій, Кіндрате!* Гліб. *Прийде кумець на обідець, а ложки не буде.* Ном. № 11899. *Ой щучечки за-для кумочка, а карасі за-для кумасі.* Посл. *Та кумцьо таки не випив.* Св. Л. 59.

Кум-кум! *меж.* Подражание крику лягушек.

Кума́, ми́, *ж.* Кума. *Багатий шепче з кумою, а вбогий—з сумою.* Ном. № 1594. Ум. **Кума́сенька, кума́ся, ку́мка, ку́монька, ку́мочка, ку́мця.** *Куди се ти, кумасенько, біжиш?* Гліб. *Ой щучечки за-для кумочка, а карасі за-для кумасі.* Посл. *А сам пішов до кумоньки.* Лукаш. *Вмілисте, кумцю, варити, та не вмілисте давати.* Ном. № 11967.

Кума́к, ка́, *м.* Зоол. Bombinator ignaeus. Шух. I. 22.

Кума́н, на́, *м.* 1) Род кувшина металлического или глиняного. Убегая из дому, девушка-черкешенка выбирает, что с собой взять: *Візьмем гроші, намисто, кунтуші хороші, ложки та срібні кумани, жемчуг, атлас, парчу, сап'ян.* Мкр. Г. 32. В Лохвиц. у. так называется большая глиняная банка. 2) Большая корзина, сплетенная из соломы в виде кадки для хранения муки или зерна. Неж. у.

***Куманє́ць, ця́,** *м.* Колесообразный графин. Сл. Нік.

Кума́ння, ня, *с.* 1) Вступление в кумовство. 2) Дружба, близкие отношения с кем. *Кумання потайне з мамоною неправди.* К. XII. 102.

Кума́сенька, ки, *ж.* Ум. от **кума́.**

Кума́сь, ся, *м.* Ум. от **кум.**

Кума́ся, сі, *ж.* Ум. от **кума́.**

Кума́тися, ма́юся, єшся, *гл.* Кумиться. *Кого люде за люде мають, з тим ся кумають.* Ном. № 9493. *Годі нам з ляшками куматись.* Левиц. I. 226.

Кумбу́к, ка, *м.* 1) Пихта, у которой, еще молодой, срублен был вершок, отчего она не растет вверх, а раскидывается ветвями в ширину. Шух. I. 165. 2) Кривое, негодное к употреблению дерево. Вх. Зн. 30.

Кумбу́ч, ча, *м.* = **Кумбу́к 2.** Вх. Зн. 30.

Куме́дія, дії, *ж.* 1) Комедия—редко в значении литературного произведения, а преимущественно как комическое представление и в частности—театр марионеток. Чуб. VII. 452. *Туди люде сходяться дивиться ту кумедію. А бачив же ти, пане-брате, цю кумедію?* Котл. 2) Курьез, потеха. *Через тиждень, як усе минулося, росказав Дорош хуторянам про сю кумедію.* Стор.

Кумедія́нт, та, *м.* Комедиант, балаганный актер, *шут. *А на майдані кумедіянти ятку розіпнули—ото будуть кумедії приставляти.* Черномор. *Чого ти з мене регочеш? Хиба я тобі кумедіянт?* Черномор.

***Кумедія́нщик, ка,** *м.*=**Кумедія́нт.** *Що за кумедіянщик отой Петро!* Крим.

Куме́дний, а, е. 1) Смешной, комический. 2) Странный, чудной. *Кумедний чоловік! скажи, будь ласкав, наш визволителю,—хто ти такий?* Сніп. 44. *У мене така кумедна натура,—як тільки заговорив про дівчат, то і до завтрього не перестав би.* Греб. 399—400.

Куме́дно, *нар.* 1) Смешно. *Та кумедно ж і грається він з ляхами—неначе кіт з мишою.* Стор. МПр. 126. 2) Странно.

***Куме́кати, каю, єш,** *гл.* Соображать. Сл. Нік. *І всяк собі кумека: шукає гроші... клад копа.* Ярош.

***Ку́мелем,** *нар.* Кубарем, кувырком. (Дівчина) *кумелем скотилася до неї.* Дн. Чайка. II. 97. **Ку́мелем пі́ти.** Перекувыркнуться. О. 1861. XI. Свид. 35. См. **Коме́ль.**

***Ку́мельча,** *нар.* Кувырком. Черн. г. Сл. Яворн.

Ку́мець, мця, *м.* Ум. от **кум.**

Кумі́н, а́, е́. Принадлежащий куме. *Кумина хата горіла, а твоя тітка руки нагріла—от ми і родичі.* Ном. № 9347. *Не додому вночі йдучи з куминої хати і не спати лягаючи, згадай мене, брате.* Шевч. 446.

Ку́мів, мова, ве. Принадлежащий куму. *Поночі рвав угірки в кумовому городі.* Ном.

Кумі́вство́, ва, *с.* Кумовья. *Ми собі кумівство, ходім трохи в домівство.* Гол.

Кумі́вщина, ни, *ж.* Время битвы казаков с поляками под Кумейками в 1637 г. АД. II. 32. *Як од Кумівщини да до Хмельнищини, як од Хмельнищини да до Брянщини, як од Брянщини да й до сього ж то дня, як у землі кралевській да добра не було.* АД. II. 20.

Кумі́льга, *нар.* Спотыкаясь, шатаясь.

Ку́мка, ки, *ж.* Ум. от **кума́.**

Ку́мкати, каю, еш, *гл.* О лягушках: квакать монотонно, издавая звуки, подобные: **ку́м-ку́м.** *Кумкають в них жаби рано й вечір.* Мир. ХРВ. 5.

Ку́млик, ка, *м.*=**Кома́рь.** Ум. **Ку́мличок.** Вх. Зн. 30.

Ку́монька, ку́мочка, ки, *ж.* Ум. от **кума́.**

Кумо́чок, чка, *м.* Ум. от **кум.**

***Кумпа́н, на,** *м.* Компаньон, собутыльник. *Іде селом, взявшись по-під боки з своїми кумпанами.* Борд.

Кумпа́нія, нії, *ж.* 1) Общество, компания. *Зібралася кумпанія невеличка, але чесна.* Нп. 2) Компания. *Для кумпанії і циган повісився.* Ном. 10770.

Кумпа́нство, ва, *с.* Компания. *За кумпанство циган повісився.* Ном. № 10770.

Ку́мство, ва, *с.* Кумовство, духовное родство. *Умерла дитина, та й кумство пропало.* Ном. 9497.

Кумува́ти, му́ю, єш, *гл.* Быть восприемником, кумовать. *Ой не того прийшли до тебе да шоб кумувати, а ми того прийшли до тебе, щоб рощитати.* Макс.

Ку́мцьо, ця, *м.* Ум. от **кум.**

Ку́мця, ці, *ж.* Ум. от **кума́.**

Куна́, ни́, *ж.* 1) Куница. *Да поїдем, брате, у чистеє поле, у чистеє поле куну ловити.* Чуб. III. 283. 2) *Мн.* Куний мех. *Укривайся, зятю, укривайся кунами і соболями, дорогими суконьками.* Макс. *Не в дорогих кунах* (т -е. по карману). Ном. 3) Пробой у дверей. *По сій мові замки пудові у дверей забряжчали, і засови у кунах залізні важкі завищали.* К. МБ. XII. 278. В Камен. у. в этом значении только ум. **ку́нка.** 4) Желез-

ная скобка, прибитая в церковном притворе на шалнере,—в нее вкладывалась и запиралась потом рука женщины, отбывавшей это позорное наказание за проступки против нравственности. *Перше була куна... в бабинці, до которої припинались покритки, поки вся служба одійде. Се робилось в шість неділь після родин.* Чуб. VI. 20. Иногда—вообще место ареста, тюрьма. К. ЧР. 424. *Пріська Чирячка не раз сиділа в куні.* Кв. II. 87. 5) У кубанских пастухов овец: посуда для жира. О. 1862. V. Кух. 37. Ум. **Ку́нка, ку́ночка.** *Вчора звечора та порошенька пала, а опівночі куночка походила.* Мет. 123.

***Кундéлистий, а, е.** Неповоротливый, неуклюжий. Полт. г. Сл. Яворн.

Ку́ндель, ля, *м.* Собака овчарка. *Щирий кундель степовик.* Котл. Ен. 66. *Вівчарки прехорошенько найкращого баранчика взяли та й патрають гуртом, а кунделі мовчать.* Гліб.

Кундóсити, шу, сиш, *гл.* Дергать, трепать. *Було не савити, не варварити, ні амбросити, але куделю було кундосити.* Ном. № 4007. *Нехай мою русу косу да й Дунай-вода носить; нехай же той нелюбонько в рученьках не кундосить.* Грин. III. 329. См. **Контóсити.**

***Кундóситися, шуся, сишся,** *гл.* Медлить, копаться, медленно собираться. *Чого ти так довго кундосишся?* Екат. г. Сл. Яворн.

Куни́ця, ці, *ж.* 1) Куница. *Ось як раз попалась мені лисиця, або куниця.* Кв. 2) Куний мех. *Крийся, зятю, та куницями, куницями та лисицями.* Мет. 185. 3) Выкуп помещику за крепостную невесту (первоначально в виде меха, а затем и денег). **Дáти (заплатúти) куни́цю.** Заплатить такой выкуп. Ном. № 1316. **Ніхто ні женився, ні заміж не йшов, не заплативши куниці.* Мирн. ХРВ. I. 103. 6) Метелка на камыше. ХС. VII. 417. Ум. **Куни́чка.**

Куни́шник, ка, *м.* Раст. Calamogrostis epigejos Roth. ЗЮЗО. I. 115.

Ку́ній, я, є. Куний. *Куній хвіст.* Ном. *А він і зажартував, кунію шубочку попорвав; не журися, моя мила, кунія шубочка зашита буде, ми з тобою жити будем.* Нп.

Ку́нка, ки, *ж.* Ум. от **куна́.**

Ку́новий, а, е=Ку́ній. *Кунова шуба.* Чуб. III. 321.

Ку́ночка, ки, *ж.* Ум. от **куна́.**

Кунпа́нія, нії, *ж.*=**Кумпа́нія.** К. ЧР. 68.

Ку́нтуш, ша, *м.* Кунтуш, верхняя мужская и женская одежда. *Взяла очіпок грезетовий і кунтуш з усами люстровий, пішла к Зевесу на ралець.* Котл. Ен. *Коли син женився козацький, доня любо бралась,—той в жупан, а ся у кунтуш любо одягались.* Мкр. Н *Гуляй душа без кунтуша, лиха прикупивши.* Ном. № 12502. *Єремія... був у багатому кунтуші.* Стор. МПр. 76.

Кунштáція, ції, *ж.* Декорации, сценическая обстановка. *Дія третя. Кунштація та ж.* О. 1861. XI. Кух. 29.

Ку́нштик, ка, *м.* Рисунок, картинка, *виньетка. Сл. Нік. *І книжечок з кунштиками в Ромні накупили.* Шевч.

Кунштóвий, а, е. Художественный артистический. *За стіною скрізь виглядали кунштові верхи оранжерей.* Левиц. I. 217.

Куня́, ні, *ж.*=**Куни́ця 4.** Константиногр. у.

Куня́ти, ня́ю, єш, *гл.* Дремать. *Мале дитя коло його на сонці куняє.* Шевч. *Куняє й наливає, наливає — випиває, випиває і куняє, свого віку козацького доживає.* Ном. № 11730.

***Ку́нячий, ча, че=Ку́ній.** Екат. г. Сл. Яворн.

I. Кун, *меж.* от *гл.* 1) **Купáти.** 2) **Купувáти.** *На місті так: куп, та й луп.* Ном. № 10478.

II. Куп, па, *м.* 1) Купанье. *Купалочка з купа вийшла.* Мет. 312. 2) **Куп-куп-зíлля.** Раст. Convallaria Polygonatum L. ЗЮЗО. I. 119.

Ку́па, пи, *ж.* 1) Куча, груда. *Кров'ю вона (воля) умивалась, а спала на купах, на козацьких вольних трупах.* Шевч. 214. *Турки що тріски валяються купами, а деякі поранені ходять.* ЗОЮР. I. 219. 2) Толпа, сборище, скопление. *Йшли молодиці з малими дітьми на руках, а коло їх купами бігли невеличкі дівчата.* Левиц. I. 9. *Простували козаки невеличкими купами до Лубень.* Стор. МПр. 60. 3) Группа. *Заросль до шмиги розставлена купами.* Стор. МПр. 66. *4) Связь, связность.

Крим. 5)=**Купина́.** *Хай тебе візьмуть ті, що купами трусять* (т.-е. черти). Ном. № 3750. 6) **До ку́пи.** В одно место. *Усе військо своє до купи у громаду скликають.* Макс. *Збився народ до купи і наставляли сотників і тисяцьких.* Стор. МПр. 60. **У ку́пу.** Вместе. *У купу скласти.* Гринч. **У-ку́пі.** См. **Уку́пі.** *7) **Ку́пи не де́ржиться.** Безсмыслица, нелепость, несуразность. *Говорите, що й купи не держиться.* Крим. *8) **Мала́ ку́па.** Игра, состоящая в том, что валят играющих в кучу, крича: **«мала́ ку́па!»** *Пхаються, падають. А чоловіки: мала купа! мала купа! на купу! на купу!* Мирн. ХРВ. II. 108. Ум. **Ку́пка, ку́понька, ку́почка.** *Треба понасипати по купці жита.* Чуб. I. 101. *Хотів заздалегідь пристати до невеличкої купки вірних.* К. ЧР. 337. *Летів сивий голубонько та сів собі на купці.* Лукаш. *Жито половіє, а в житі купка льону голубо цвіте.* МВ. I. 14. *Чужі матері гуляють купочками.* Мил. 193. *Листи... перечитавши, у купочку склавши.* Мет. 25.

Купа́ва, ви, *ж.* Раст. Taraxacum officinale. Вх. Уг. 248.

Купа́вка, ки, *ж.* 1) Раст. Ranunculus arvensis L. ЗЮЗО. I. 133. 2)=**Купа́лка.** Вх. Лем. 430.

Купа́йла и **купа́ла, ли,** *ж.* 1) Имя женского существа, упоминаемого в песнях в ночь под 24 июня во время празднества **Купа́ла.** *Де Купала ночувала? Упала Купала на Йвана.* Грин. III. 125. Ум. **Купа́(й)лиця, купа́(й)лочка.** *На улиці купайлиці* (Чуб. III. 195),—т.-е. празднуется **Купа́ли.** *Купалочка з купа вийшла та й окропом очі завішала.* Мет. 312. *В Купалочки три дочки.* Мет. 311. *Ой Купалочка купалася, на бережку сушилася.* Чуб. III. 200. 2) Только: **купа́ла.** Раст.: а)=**Купа́ва.** Вх. Уг. 248. б) Tussilago farfara. Вх. Уг. 248.

***Купа́йлиця, ці,** *ж.* Купальское дерево. *На Купайла йдуть дівки на беріг, вирубають собі гарну купайлицю з верби, виносять ту купайлицю на вулицю, застромлюють у землю і чіпляють кожна свій вінок на ту купайлицю.* Крим.

Купа́йло и **купа́ло, ла,** *м.* 1) Ночь с 23 на 24 июня, обряд празднования, совершаемого в эту ночь сельской молодежью. Чуб. III. 193. *Сьогодня Купала, а завтра Івана.* Чуб. III. 205. Иногда так называется место празднования: *На купалі огонь горить.* Чуб. III. 221. 2) Чучело, употребляемое во время этого празднования. Чуб. III. 194. **Одна пхає у рукава в'язанки соломи; та розтопирює руки; ця піддержує, щоб не впав той Купало.* Мирн. ЛНВ. 1918. VII—VIII. 25. 3) Девушка, которая во время празднования, при обряде гадания, раздает цветы. Чуб. III. 195. 4) Употребленное в среднем роде и как собирательное, обозначает лиц, участвующих в этом празднестве. *Сходилось купало із дому до дому.* Чуб. III. 209. Ум. **Купа́(й)лочко.** *Час нам, дівчатка, з купайлочка додому.* Чуб. III. 209.

Купа́йловий и **купа́ловий, а, е.** Относящийся к **купа́лу,** купальский. *Купалове огнище.* К. ДС. 4.

Купа́(й)лочка, ки, *ж.* Ум. от **купа́(й)ла.**

Купа́(й)лочко, ка, *м.* Ум. от **купа́(й)ло.**

Купа́лий, а, е. Красивый. ***(=Хупа́вий).** *На нашеї на вулиці все купалиї молодці. Ой нема, нема найкупавшого над Івана над нашого, бо його дівка скупавіла, дівка Храсина полюбила.* Чуб. III. 201.

Купа́лка, ки, *ж.* Светляк, Иванов червячек, Lampyris. Вх. Уг. 248.

Купа́льний, а, е. 1) = **Купа́ловий.** *Купальний попел.* ЗОЮР. II. 38. *2) Купальный. Сл. Нік.

Купа́льник, ка, *м.* Купальщик. *У нас цей год купальників багато.* Полтавск. г.

Купа́льниця, ці, *ж.* Купальщица. Полт. г.

Купа́льночка, ки, *ж.* Купальская ночь. *Тепер нічка-купальночка, — не виспалась наша панночка.* Чуб. III. 212.

Купа́льня, ні, *ж.* Купальня. *У овечих воріт є купальня.* Єв. I. V. 2.

Купани́на, ни, *ж.* Беспрестанное купанье.

Ку́панка, ки, *ж.* Купанье. *Пісчане дно світилося й жовтіло. Те місце дуже*

гарне було для купанки. Левиц. Пов. 102.

Купа́ння, ня, *с.* Купанье.

Ку́патень, тню, *м.* Раст. Prunella vulgaris. Вх. Пч. I. 12.

Купа́ти, па́ю, єш, *гл.* Купать. *Иноді треба буває купати хворого чоловіка в теплій воді.* Ком. II. 81. *Кучеряві верби купають у воді віти.* МВ. I. 18.

Купа́тися, па́юся, єшся, *гл.* Купаться. *Хто по кладці мудро ступає, той ся в болоті не купає.* Ном. *Душно мені: ходім, дочко, до ставка купатись.* Шевч. 22.

Купе́ка, ки, *ж.* Раст. Convallaria maialis L. ЗЮЗО. I. 119.

Ку́пер, пра, *м.* 1) Хвостец и вообще седалищная часть туловища человека. О. 1861. XI. Свид. 35. *У купрах болить.* Грин. 2) Хвостец (птицы). 3) Концы платка в женской головной повязке. *Жінки зав'язують голову в хустку із купром—от, трохи так, як київські міщанки.* Св. Л. 2. Ум. **Ку́прик.** *Приніс нам зять курку, посадивши на бандурку, посадив он є мудре—куприком на полудне.* Гол. II. 673.

Куперва́с, су, *м.* Купорос. *Купервасу купувала—чорні брови малювала.* Нп.

***Куперва́совий, а, е.** Купоросный. Екат. г. Сл. Яворн.

Ку́пець, пця, *м.* Кучка, толпа, *гурьба. Сл. Нік. *Коло його хлоп'ят і дівчаток купець.* О. 1861. IV. 147. Употребляется в творительн. падеже как наречие: **ку́пцем.** Все вместе, всем обществом, толпою. *Жив він* (Квітка) *найбільш у городі; купцем горнулось до його найкраще харьківське товариство.* К. Г. Кв. XV. *До мене хлопці з усіх кутків так і купляться купцем.* Г. Барв. 223.

Купе́ць, пця́, *м.* 1) Купец. *І по купцях, і по панах пішла про неї слава всюди.* Гліб. *Ось слухай но, купче!* Каменец. у. 2) Покупатель. *Найдеться купець і на дірявий горнець.* Ном. № 5209. Ум. **Ку́пчик.** *Дочку Галю заміж дала, дала ж вона за купчика.* Нп.

Купе́цтво, ва, *с.* 1) Торговля. *Іде купець на купецтво.* МУЕ. III. 33. *Сухобрус усе ходив до магазина, не кидаючи купецтва.* Левиц. Пов. 50. *Отцева-материчина молитва в купецтві, в реместві на поміч помагає.* Мет. 2) Купечество.

Купе́цький, а, е. Купеческий. *Так оце та смиренна, богомільна купецька дочка.* Левиц. Пов. 62.

Куп'єва́ха, хи, *ж.*=**Купина́.** Нежин. у., Богод. у.

Купи́ло, ла *и **купи́лно, на,** *с.* Деньги (шуточно), *средства, покупная способность. *Купив би, та купило притупило.* Ном. № 10495. **Купив! А чи було ж у його купило?* Кон. I. 122.

Купина́, ни́, *ж.* 1) Зелень на кочке среди воды, а также и самая кочка. *Пнеться, як жаба на купину.* Ном. № 9245. *У тебе борода, як у лузі купина. Козак бідний убит лежить на купині головою.* Макс. *Ой твоя мила у лузі над водою умивається зіллєчком-купиною.* Чуб. V. 518. 2) = **Купе́ка.** ЗЮЗО. I. 119. 3) Купина. *Сонце світе—як купина палає.* Мирн. III. 40. Ум. **Купи́нка.** *Пошпотався під Нечаєм коник на купинку, зловив ляшок, скурвий синок, його за чупринку.* Гол.

***Купи́ння, ня,** *с. соб.* Кочки, кочковатая земля. *Наче купиння засіялось по болоту.* Мирн. Спокуса. 52.

Купиня́стий, а, е. Поросший кустами травы; кустистый. Желех.

Купиня́сто, *нар.* Кустисто. Желех.

Купи́ти. См. **Купува́ти.**

Ку́питися, плюся, пишся, *гл.*=**Ку́пчитися.** *Чужі діти до неї куплятся.* Г. Барв. 239. *А що ти скажеш про поспільство, що купиться коло Ніжена?* К. ЧР. 305. *Куптесь у полки, кричіть у раду.* К. ЧР. 355. *Кругом цього царя купилась ціла академія писателів.* К. Іов. IX. *Думка за думкою купиться.* Г. Барв. 48.

***Ку́пиця, ці,** *ж.* Метлообразная верхушка у камыша. *Очерет стояв чорною стіною, стиха похитуючи червонуватою купицею.* Мирн. I. 167.

Ку́пі! *гл.* Детск.: купаться.

Купі́вля, лі, *ж.*=**Ку́пля.** Желех.

Ку́піль, пелю и **плю,** *м.* Купель, посуда для купанья, также вода для купанья. *Звеліла принести купіль, налити окропів і почала купатись.* Левиц. I. 393. *Лучче було мене, мати, в купелі заляла, ніж мя таку нещасливу на сей світ пускала.* Чуб. V. 316. *Що ти мене,*

моя мати, в куплю не залляла? Гол. I. 239.

Купі́льник, ка, *м.* Ванна. Вх. Зн. 30.

Купі́льниця, ці, *ж.* = **Купі́льник.** Желех.

Купі́нка, ки, *ж.*=**Ку́пка.** Желех. *Купінки—малі копиці сіна.* Вх. Зн. 30.

Ку́пка, ки, *ж.* Ум. от **ку́па.**

Ку́пки, *гл.* Детск.:=**Ку́пі.** **Купки будемо.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

***Куплева́ха, хи,** *м.* Скупщик. Екат. г. Сл. Яворн.

Купле́нина, ни, *ж.* Вещи, приобретенные покупкою.

Ку́пля, лі, *ж.* 1) Купля, покупка, *покупанье. Сл. Нік. *Ні дар, ні купля.* Ном. *Купля руки пече, а продаж гріє.* Ном. № 10493. *Сей Іваненко напропале закохався у ярмарках, у куплі та в продажі.* МВ. II. 136. 2) Покупка, купленный предмет. *Ідіть подивіться на мою куплю.* Волч. у.

Купля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Покупать. *Що ти, мій Степане, там будеш куплять?* Чуб. V. 635. *От вони пішли в містечко і почали все куплять.* Рудч. Ск. I. 200.

Купни́й, а́, е́. Покупной. *Купне щупне.* Ном. № 10482. *А ні то воли продажні, а ні то вони купні.* Гринч. III. 518.

Купо́ваний, а, е. 1) Покупной, купленный. *Та роздавав нехай вже свій усім даром, а то вже й купований, що іменно по дорогій ціні купував, і той роздавав.* Кв. II. 27. **Купо́вана ма́ти.** Женщина, которой номинально продают больного (за 2—3 коп.), отчего он, согласно народному поверью, должен выздороветь. Гринч. I. 31.

***Ку́пок, ка,** *м.* Куча, кучка, толпа. *Постовпляться до купка та й ані руш.* Крим.

Ку́поньки, *гл.* Детск.=**Ку́пі.** *Купочки-купоньки.* Кв. II. 99.

Ку́почка, ки, *ж.* Ум. от **ку́па.**

Ку́почки, *гл.* Детск.=**Ку́пі.**

Ку́почок, чка, *м.* Кучка. *Стоїть купочок молодиць і дівчат.* МВ. I. 23. *Не дав йому господь діточок купочка, уродилась дівчинка одна одним.* МВ. I. 35.

Ку́пра, ри, *ж.*=**Ку́пер.** *Ти козак, тілько купра не так.* Ном. № 797.

Купра́жити, жу, жиш, *гл.* Кутить. *Як загуляють, так неділі дві або три купражуть.* КС. 1883. XI. 503.

Купра́тий, а, е. О людях, птицах: имеющий большой зад. **Купра́та дівка.** Род брани.

Ку́прик, ка, *м.* Ум. от **ку́пер.**

Куптити́ся, чуся, тишся, *гл.? Ой куптиться, куптиться, аж коржик котиться.* ЗОЮР. II. 27.

Купува́ння, ня, *с.* Купля; покупание. *Купування та перепродування.* Мир. Пов. II. 56.

Купува́ти, пу́ю, єш, сов. в. **купи́ти, плю, пиш,** *гл.* 1) Покупать, купить. *У наряді доброго коня купувала.* Макс. *Люде знають гірку долю, не йдуть купувати, та й не хочуть купувати, не хочуть питати.* Мет. 13. *І хліба ні за що купити.* МВ. **Купува́ти молоду́.** В свадебном обряде давать угощение и деньги братьям невесты и их товарищам, которые будто бы продают последнюю. Мил. 123. 2) Брать землю в аренду. *Чи не можна б на цей год купить де небудь землю на овес?* Нежин. у.

Купу́сі, *гл.* Детск.=**Ку́пі.** *Купочки-купусі!* Кв. II. 99.

Ку́пцем, *нар.* См. **Ку́пець.**

Ку́пці, *гл.* Детск.=**Ку́пі.** О. 1862. IX. 119.

Купці́вна, ни, *ж.* Дочь купца. *Купцівни не схотіли навіть пити чаю.* Левиц. Пов. 55.

Купцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Вести торговлю, быть купцем. *Дай, боже, щоб він і купцював, він нас ніколи не обіжав.* Чигир. у. *Попереду придбай грошей, а тоді вже учи купцювати дітей.* Лебед. у. *Твоя доля—купцювать.* Гринч. I. 112.

I. Ку́пча, чі, *ж.*=**Ку́пля.** *Та я не хочу її й купчі, як вона понароблювала мені отам добра.* Черк. у. *Не навчить купча, а навчить продажа.* Чуб. I. 298.

***II. Ку́пча, чої,** *ж.* Купчая. *Ху! Слава богу, справився з ділами, совершив купчу і земельки прибавилось.* Тобіл. II. 86.

***Купча́, ти,** *с.* 1) Купцов ребенок. 2) Купчик. Сл. Нік.

Купча́к, ка́, *м.* Гвоздика. Tagetes erecta. О. 1861. XI. 29. *Василечок, од-*

бившись від свого роду, других василечків, що їх заступили задирливі купачки, побратався з жменею конопель. МВ. III. 138. **Купча́к ди́кий, болотний.** Раст. Bidens tripartita. Вх. Пч. I. 9.

Купча́стий, а, е. Кучкой собранный; густой; кустистый. Вх. Зн. 30. **Купча́ста (ли́шта).** Род вышивки. Kolb. I. 48.

***Ку́пча́сто,** *нар.* Кучно, густо. *Добре ружжо, купчасто б'є. Пірей купчасто поріс.* Пир. у., Конон.

Ку́пчик, ка, *м.* Ум. от **купе́ць.**

Купчи́к, ка́, *м.* Покупатель. *Учора купчик приходив,—чи не продам меду.* Лебед. у.

Купчи́на, ни, *ж.*=**Ку́пка.**

Ку́пчити, чу, чиш, *гл.* 1) Продавать. Вх. Лем. 430. 2) Вместе, в куче находиться. Вх. Лем. 430. *3) Собирать вместо, группироваться вокруг чего.

Ку́пчитися, чуся, чишся, *гл.* Тесниться, толпиться, собираться, скопляться. МВ. III. 104. *Глуха кропива купчиться.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Купчи́ха, хи, *ж.* Купчиха. *Проти його стояв один купець з молодою купчихою.* Левиц. Пов. 55.

Купчи́ця, ці, *ж.*=**Купчи́ха.** Змиев. у.

Куп'я́, я́, *с.*=**Купина́.** *Заріс той шлях куп'ям та болотом.* КС. 1882. IV. 169. *Не мучте* (пропасниці) *бідних хрістиян, трясіть куп'ями, очеретами і болотами.* Чуб. I. 120. *Єдин каже: їй богу бачив—не тільки що воду тягла* (веселка), *але й куп'я перла у хмару.* Дещо.

I. Кур, ра, *м.* 1) Петух. Желех. **Ку́ри пію́ть.** Петухи кричат. *Ой рано, рано кури запіли, а ще ранійше пан Василько встав.* Чуб. III. 285. **О ку́рях.** Во время пения петухов. *Опівночі застогнала, а о курях сконала.* Гол. 2) **Кур-зі́лля,** *м.* Раст.: а) Potentilla Tormentilla Schrank. ЗЮЗО. I. 132. б) Convallaria Polygonatum. L. ЗЮЗО. I.

II. Кур! *меж.* Зов индюков. *Ти не знаєш, мій миленький, як индичку звати? Кур-кур! прийшов кум,—ми ж будем гуляти.* Нп.

Кура́, ри́, *ж.* 1) Пыль. *Кура встає шляхом.* Мир. ХРВ. 128. **Куру́ підня́ти.** Переносно: завести ссору. *Чорт батька зна, з чого таку куру підняли.* Стор. 2) Мятель. *В сніжну зіму, як нема кури, отара виходить в степ.* О. 1862. V. Кух. 30.

Ку́ра, ри, *ж.* Курица. *На Юра сховається в житі кура.* Ном. № 436. *Кура кудкудаче.* Вх. Лем. 429. *Моя кура жовтобура, ще й чубок, і на правій ніженьці мотузок.* Нп. *Кури сокочуть, у міх не хочуть.* Ном. *Усі кури на сідалі.* Мет.

Кура́й, раю́, *м.* Раст. Salsola koli. ЗЮЗО. I. 134.

Кура́йниця, ці, *ж.* Веревка, которой в кубанской степи привязывают на арбе собранный для топлива **кура́й** и вообще топливо. О. 1862. V. Кух. 38.

***Куратéля, лі,** *ж.* Опека. *Непоправного п'яницю віддали під курателю.* Борд.

Кура́тор, ра, *м.* 1) Лицо при церкви, соответствующее по своим обязанностям церковному старосте. Вх. Лем. 430. *2) Попечитель. *Петров, прийшовши до куратора Траскина, подав йому донос.* Кон.

Кура́х, ха́, *м.*=**Куря́й.** Желех.

Кура́шка, ки, *ж.* Курочка.

Ку́рбало, ла, *с.* Более глубокое место в речке. Шух. I. 81.

Курбе́ли збива́ти. Взбивать облака пыли. Желех. См. **Курде́ля.**

Курбе́лити, лю, лиш, *гл.* Вихриться, клубиться; лететь вихрем. Желех.

Курбельо́ха, хи, *ж.* Мятель, вьюга. Желех.

Курбелюва́ти, лю́ю, єш, *гл.*=**Курбе́лити.** Желех.

Курбе́т, та, *м.* ? *Наш брат курбет хліба не втреть, а бублики лупить, як хто купить.* Ном. № 12355.

Ку́рва, ви, *ж.* Распутница.

Курва́ль, ля́, *м.* Распутный человек. Ном. № 11213.

Курвалькува́тий, а, е. Распутный. *Курвалькувата жінка.* Черк. у.

***Курвалюва́ти, лю́ю, єш,** *гл.* Вести распутный образ жизни. Пир. у., Кон.

Ку́рвити, влю, виш, *гл.* Распутничать. *Як умер чоловік, давай вона курвити.* Харьк. у.

Курвій, вія́, *м.*=**Курва́ль.** Желех.

Курга́н, ну, *м.* Курган. *Ми підемо косити. То ти, як уже буде готова*

(каша), *вийди на такий-то курган да й зови нас.* ЗОЮР.

***Кургика́ло, ла,** *м.* 1) Визжащий поросенок. 2) Человек, говорящий срывающимся голосом. Умань.

Кургика́ти, чу, чеш, *гл.* 1) Визжать. *Кургиче, як свиня в дощ.* Ном. № 12451. 2) Тихо петь. *Гребці і весла положили, та сидя люлечки курили і кургикали пісеньок.* Котл. Ен. *Кургиче собі пісню під ніс.* Черном.

Кургон, на, *м.* Особого устройства большая телега у немецких колонистов, фура. *Минули деякі німці на кургонах.* О. 1862. IX. 120.

Курде́лица, ці и **курде́ля, лі,** *ж.* Сильно идущий снег. Конот. у. Желех.

Курде́ль (ля, *м.?).* Род болезни у скота, а также название червя, о котором народ думает, что он причиняет эту болезнь. Вх. Лем. 430.

***Курди́кати, каю, еш,** *гл.* Напевать. Под. г.

Курдимо́н, ну, *м.* Кардамон. *Гнав пінную на курдимон.* Мкр. Г. 69.

Курду́пель, пля, *м.* Карлик. Желех.

Курдю́к, ка́, *м.* 1) Болезнь языка у скотины. Киев. у. и Подольск. г. *2) Курдюк. Сл. Нік.

Ку́ревица, ці, *ж.* Мятель, вьюга. Желех.

Куревії́ница, ці, *ж.* = **Ку́ревица.** Желех.

Ку́рево, ва, *с.* Дым, *копоть. *То гуляла скажена наша недоля... то розстелеться по степу пекельним чадом і на десятки літ не опам'ятується народ од того диявольського курева.* Стор. I. 248. **Ще курево науки не вивітрилось.* Мирн. III. 76.

Куре́га, ги, *ж.* Абрикос (*сушеный ?). Кременчуг. у. Слов. Д. Эварн.

***Ку́рений, а, е.** Копченый. *Курена свинина.* Харьк. г. Сл. Яворн.

Куре́ць, рця́, *м.* Курильщик. *Коли ти курець, май свою люльку й тютюнець.* Ном. № 12601. *Ти курець?—Курець, ясновельможний пане!* Рудч. Ск. II. 203.

Куржа́н, на́, *м.* = **Кажа́н.** Вх. Пч. I. 16.

Курзу́(ю)-верзу́(ю). Чепуха, бессмысленная болтовня. *Курзю-верзю, Борисихо, дай куті на гречку!* Ном. № 13017. *Курзю-верзю! Горох молочу!* Ном. № 13018.

***Курзю́кати, каю, еш,** *гл.* Молоть чепуху, бессмыслицу. Полт. г. Сл. Яворн.

Ку́ри, ре́й, *мн.* от **кур** и **ку́ра.**

***Кури́льний, а, е.** Курительный. Киев. Бл. Неч.-Лев.

Кури́ний, а, е=**Ку́рячий.** *Як учистить град з курине яйце, всю пшеницю до стебла вибив.* Стор. I. 21.

Кури́ти, рю́, риш, одн. в. **курну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Курить. *Отто Гонта з Залізняком люльки закурили. Страшно, страшно закурили! І в пеклі не вміють оттак курить.* Шевч. 179. *Дурень нічим ся не журить: горілку п'є та люльку курить.* Ном. № 6207. 2) Дымить. *Не курила, не топила,—на припічку жар-жар.* Макс. 3) Пылить. *Не кури бо так вимітаючи,—курить, як чорт дорогою!* Мнж. 162. 4) Мчаться, подымая за собою пыль. *Курить, як чорт од какаріку.* Ном. № 4220. *Як ось... із Переяслава до Сомка гонець курить.* К. ЧР. 183. 5) Кутить, пьянствовать. *Троянці добре там курили: дали приманку всім жінкам, по вечерницях всі ходили, просвітку не було дівкам.* Котл. Ен.

Кури́тися, рю́ся, ришся, *гл.* 1) Куриться (о табаке). *Чогось у мене не курить ся,—чи табак не сухий, чи що.* Гринч. 2) Пылиться. *Не жаль мені доріженьки, що куриться курно.* Мет. 22. 3) Дымиться. *Зеленая ліщинонько, чом не гориш, та все куришся?* Нп. 4) Куриться, испускать благовоние. *Курився для духу яловець.* Котл. Ен. *Нате і мій гріш на ладан, щоб і моє перед богом курилось.* Ном. № 6433.

Ку́риця, ці, *ж.*=**Ку́рка.** *Сліпій куриці все пшениця.* Ном. № 6409. *Дарма, що в черепку, аби куриця жарена, куриця варена.* Ном. № 12183.

Кури́чка, ки, *ж.* Папироса. *Кожен придивлявсь на тютюн, кожен ліпив куричку.* Св. Л. 235.

Кури́шка, ки, *ж.* Глиняная кадильница для ладона, употребляемая крестьянами. Вас. 183.

Кури́ще, ща, *с.* Облако дыму, пыли, *тумана. *Од диму сонце закоптилось,*

курище к небу донеслось. Котл. Ен. **Крізь його* (туману) *курище миготить искорка світу.* Мирн. Пов. II. 100.

Ку́рище, ща, с. Дымящийся костер. Богуслав. **Дим і курище здіймалися з-за лісу.* Мирн. Повія. II. 49.

I. Курі́й, рія́, *м.*=**Куре́ць.** Драг. 13.

II. Курі́й, рія́, *м.* 1) Гермафродит куриной породы. Вх. Пч. I. 14. 2) Еврейский мясник, режущий птицу. Желех.

Курі́нний, а, е. 1) Шалашный. 2) Относящийся к запорожскому **курі́нню. Ота́ман курі́нний.** Начальник части запорожского войска. См. **Курі́нь 3.** *Хведора Безрідного, отамана курінного постріляли, порубали.* АД. I. 248. Часто вместо **ота́ман курі́нний** говорится просто **курі́нний.** *Оставили на мої руки товариша — занедужав у їх курінний.* К. ЧР. 207.

Курі́ння, ня, с. 1) Курение (табаку). *А вже мені це куріння ввірилося! Геть з хати, усю хату запоганив своїм тютюном!* Полт. г. *2) Воскурение, кажение. *Приніс ладану для куріння.* Крим.

Курі́нь, ня́, *м.* 1) Шалаш, курень. *Кругом мовчки подивилась; бачить— ліс чорніє; а під лісом край дороги либонь курінь мріє.* Шевч. 2) Иногда так называется вообще жилище или место жилища. *Спершу жив він ув одній хаті на старому курені, а оце годів зо два назад виселився за царину.* О. 1862. VI. 60. В Подольск. губ. говорят, приглашая войти в хату: *Хати наші на цвинтарі, а вас прошу до куріня.* О. 1861. XI. Свид. 52. 3) Казарма у запорожских казаков. *Тебе козаки не злюбили і в курінь не пустили.* ЗОЮР. I. 216. У Стороженка употреблено в значении казармы вообще: *Біля мурованого костьола стояли курені на три тисячі кварцяного війська.* Стор. МПр. 66, 67. 4) Составная часть запорожского войска. 5) Часть села или города (имеет обыкновенно и особое название). Черниг. г.

Курі́пка, ки, *ж.* 1) Курица. 2) Куропатка. *Певно полює за куріпками і вже побачите коли яка-небудь не заплутається в його сільце.* Стор. II. 243. Ум. **Курі́понька, курі́почка.** *Куріпочка рябенька сокорить.* К. Дз. 163. *Задумала бабусенька та забагатіти, посадила куріпочку, щоб вивела діти.* Нп.

***Куріпча́, ча́ти,** с. Детеныш куропатки. *Куріпчат або перепелинят повну пазуху напелехав.* Дн. Чайка. II. 150.

Куріп'я́, п'я́ти, с. Цыпленок. *Ой погнала бабусенька куріп'ята пасти, сама сіла на припічку куделицю прясти.* Нп. Ум. **Куріп'я́тко, куріп'я́точко.**

Курі́ти, рі́ю, рі́єш, *гл.* 1) Быть пыльным, пылить. *Кропить дощик дороженьку, да щоб не куріла.* Макс. *Тепер не курітиме,—дощик пройшов. Знов щось куріє, тільки не туди, а відтіль ближче, ближче, пил такий збива.* Г. Барв. 74. *2) Дымить. Сл. Нік.

Ку́рка, ки, *ж.* 1) Курица. *Голодній курці просо сниться.* Ном. № 9475. *Дмитер хитер: ззів курку та й сказав—сама полетіла.* Ном. № 3068. **Ку́рка в шта́нях.** Курица с оперенными ногами. Херс. ***Ку́рці ні́где клю́нути.** Живого места нет; вообще нет места. *Збив мене—курці нігде клюнути.* Мирн. Пов. III. ЛНВ. 1919. I. 50. *В церкві народу-народу: курці нігде клюнути.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 2) Vulva. Ум. **Ку́рочка.**

***Курка́н, на́,** *м.* Индюк. Сл. Нік.

***Курка́нка, ки,** *ж.* Индюшка. Хот. Нік.

Ку́ркати, рчу, чиш, *гл.* Урчать. *У череві курчит.* Вх. Уг. 248.

Куркоди́м, ма, *м.* В загадке: петух. *Вийшов царь земляний* (=миша) *і пита царя Куркодима, чи не бачив царя Цурупала* (=кота)? Грин. I. 249.

Куркоїд, да, *м.* Пожиратель кур. Употребляется в значении: лакомка. Так названы в старинных стихах о желтоводской битве (1648) польские паны и вообще польские солдаты: *От же Хмельницький може, — поможи йому, боже,—тих куркоїдів бити, як жидів не живити! Юж утікають з валів: бояться самопалів.* АД. II. 136. *Тих куркоїдів, як жидів, не живили.* Ном. № 873.

Куркува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Кричать кречетом.

Куркуль, ля́, *м.* 1) Пришлый, захожий из другой местности человек, поселившийся на постоянное жительство.

Екатер. г. Залюбовск. Слов. Д. Эварн. В Чигир. у.—прозвище, даваемое в насмешку мещанами казакам черноморцам. *2) Кулак, богач. Сл. Нік.

Курла́пий, а, е. Человек с изуродованными на руках и ногах пальцами. Лубен. у.

Курла́пиця, ці, ж.=**Курла́пий.**

Курлу́! *меж.*, выражающее крик журавля. *Коли це один журавель: курлу!* Грин. I. 223.

Курлю́кати, каю, єш, *гл.* О журавлях: кричать. *Журавлі десь курлюкають на тирлах.* Сим. 204.

Курма́н, на, *м.*=**Курме́й.** Желех.

Курмани́на, ни, ж. Разорванное платье. *Скинув з себе курманину, над ними роспняв.* Гол. III. 95.

***Курма́ння, ня** и **курма́ччя, чя,** *с. соб.* Отрепья, лохмотья. Желех. **На галуззю порозвішуване було якесь курмання.* Франко.

Курме́й и **курмі́й, мея,** *м.* Веревка. Шух. I. 84, 98. Вх. Зн. 30.

Курни́й, а́, е́. 1) Дающий много дыму. *Курне угілля.* Миусск. окр. 2) Дымный; курной. *Курна хата.* Шух. I. 96. 3) Пыльный. *Курний шлях.* Гринч. **Повернув з курного шляху на обніжок.* Мирн. ХРВ. I. 5.

Курни́к, ка́, *м.* Птичник, курятник. *То зазирне в курник.* Гул.-Арт.

Курни́кати, каю, єш, *гл.* Мурлыкать, бормотать. *Один тілько під лавою конфедерат п'яний не здужа встать, а курника, п'яний і веселий.* Шевч. 140. *А за ними сліпий волох... шкандибає, курникає.* Шевч. 161.

Ку́рно, *нар.* 1) Дымно. 2) Пыльно. *Курилася доріженька, курилася курно.* Чуб. V. 164.

Курну́ти. См. **Кури́ти.** **Оце колись зацькували були його поповичі собаками,—як же курнув од них, дак ні одна собака і не догнала.* Основа, 1862. II. 25. Срв. **Чкурну́ти.**

Курня́в! *меж.* Подражание мяуканью. Желех.

Курня́вка, ки, ж. Раст. Дождевик, Licoperdon. Вх. Уг. 248.

Куроїд, да, *м.* = **Куркоїд.** *Лях, по його мислі, то син чортів, вражий, поганий, негідний, куроїд, жабоїд.* Левиц. (Правда, 1868, 437). *2) Лиса. Сл. Нік.

Ку́рок, рка, *м.* Курок. *Да вже шаблі заржавіли, мушкети без курків, а ще серце козацькеє не боїться турків.* Макс. *Одвів курка і вже хотів був стріляти.* Чуб. I. 154.

Курокра́д, да, *м.* Крадущий кур. Мир. ХРВ. 256.

Куроля́п, па, *м.*=**Курокра́д.**

Ку́ронька, ки, ж. Ум. от **ку́рка.**

Ку́ронько, ка, *м.* Ум. от **I. Кур.**

Куропа́тва, ви, ж. Куропатка. *Мудрий! Ззів куропатву, а каже, що одгризлась.* Ном. № 3067.

Куропі́ння, ня, *с.* Пение петухов. *Учора я довго сиділа, аж до куропіння сиділа, все ждала, та ні,—не діждала.* Сніп. 224.

***Куропта́ха, хи,** ж. Куропатка. Ум. **Куропта́шка, куропта́шечка.** Пир. у., Конон.

***Куроп'я́тко, ка,** *с.* Цыпленочек. *Видні куроп'ятка.* Крим.

Куроспі́в, ву, *м.*=**Куропі́ння.**

Курохва́т, та, *м.*=**Курокра́д.** *Прибіг к троянцям, засапався, мов з торгу в школу курохват.* Котл. Ен.

Ку́рочка, ки, ж. 1) Ум. от **ку́рка.** *Нема тієї курочки, що несла золотії яєчка.* Ном. № 1843. 2) Куриная слепота. *У мене курочка була на очах... Так мені видно стало, наче не було в мене курочки.* Грин. II. 95.

Ку́рта, ти, ж. 1) Короткое одеяние до пояса. КС. 1882. VIII. 385. 2) Короткохвостая овчарка. *Ой ішов чабан дорогою, а курта йшла долиною.* КС. 1882. VIII. 385.

Курта́тий, а, е. Короткохвостый.

Ку́ртий, а, е. Короткий. Вх. Зн. 30.

***Курти́на, ни,** ж. Куртка. Чайк.

Ку́ртка, ки, ж. Короткое мужское одеяние: род кафтана или род казакина с талиею и узким стоячим воротником; возле Львова — полотняная одежда только до пояса. Гол. Од. 17, 54, 44.

***Курува́ти, ру́ю, єш,** *гл.* Лечить. *Пішла до лікаря; як почав він ото курувати...* С. Ситківці Лип. у. Ефр.

***Курува́тися, руюся, єшся,** *гл.* Лечиться. *Де вже там мені куруватись!* Ситківці. Ефр.

Курча́, ча́ти, *с.* 1) Цыпленок. *З курчатами квочка... кублилась у моркві.*

Левиц. І. 28. *В запалі налетів на Мага, як на мале курча шулік.* Котл. Ен. VI. 32. **Хо́дить, як курча́та погуби́в.** Имеет растерянный вид. *Що це ти, наче курчат розгубила?* Мирн. III. 177. 2) *Мн.* **Курча́та.** Трещины в коже на руках и ногах от холода и ветра. Ум. **Курча́тко, курча́точко.** *Ой виси́діла квочка четверо курчаток.* Чуб. III. 194. *Уже яєчко наклюнулось, то й курчатко незабаром вилупиться.* Ном. № 4891.

Курча́ти, чу́, чи́щ, *гл.* О голубях: ворковать. *Голуби курчат.* Говорится также и о лягушках, когда оне урчат. *Жаби курчат.* Вх. Уг. 248.

***Курча́тник, ка,** *м.* Ястреб, хватающий циплят. Сл. Яворн.

Ку́рчин, а, е. Принадлежащий курице. *Курчина сем'я.* К. Дз. 138.

Куря́, ря́ти, *с.* 1)=**Курча́.** 2) *Мн.* **Ку́рята=Курча́та** (см. **Курча́ 2).**

Ку́рява, ви, *ж.* 1) Пыль. *Їде шляхом до Києва берлин шестернею... Опинився против старців—курява лягає.* Шевч. 89. *У степу курява така, наче чия велика панщина почала віяти жито на току.* ЗОЮР. І. 291. 2) Мятель, вьюга. *Не велика курява, та багато людей губить.* Ном. № 13842. *3) Дым. *Бачу, над клунею чорна, чорна курява: догадався,—підпалили.* Крим.

***Ку́рявий, ва, ве=Ку́ряний.** *Шлях такий курявий, що й світу божого не видко.* Екат. г. Сл. Яворн.

Куря́виця, ці, *ж.*=**Ку́рява.** Желех.

Куря́к, ка́, *м.* Навоз для топки.

Ку́ряний, а, е. Пыльный. *Ой із того куряного шляху привертайте к зеленому гаю.* Рудч. Чп. 98.

Куряни́ця, ці, *ж.*=**Ку́рява 2.** Вх. Уг. 249.

Ку́рятина, ни, *ж.* Куриное мясо. *Та казала собі снідання дати, снідання дати—все гусятину, єї подружечки—все качатину, єї кухарочки—все курятину.* Чуб. III. 403.

Куря́тник, ка, *м.* 1)=**Курни́к.** *А ходім, панотці, що там за диво діється в курятнику.* Левиц. І. 189. *По заході сонця іди в курятник, під сідало з нездоровою дитиною.* Чуб. І. 141. *2) Скупщик кур. Сл. Яворн

Куря́ч, ча́, *м.*=**Куре́ць.** Вх. Лем. 430.

Ку́рячий, а, е. Куриный, петушиный. *Поставили собі хатку на курячій ніжці.* Рудч. Ск. І. 27. *Іди собі на очерета, на болота та на дрімучі ліса, де курячий глас не заходить.* Чуб. І. 134. **Ку́ряча голова́.** Дурак. *Не плачте, курячі голови, вам треба радуватись, а не плакать.* К. ЧР. 416. **Ку́ряча ла́пка.** Раст. Trifolium montanum. *Воно і походить на курячу лапку.* Черк. у. **Ку́рячі о́чки.** Раст. Курослепник, Anagallis arvensis L. ЗЮЗО. І. 111. **Ку́ряча сліпота́.** а) Болезнь глаз. *Як що перший раз побачиш (горицвіт) та насушиш, то воно добре од курячої сліпоти підкурювати.* Чуб. б) Раст.=**Ку́рячі о́чки.** У Рогов.: Ranunculus polyganthemus. ЗЮЗО. І. 133. У Шух. Ranunculus acris. Шух. І. 22. **Ку́ряче стеге́нце.** Раст.=**Ку́ряча ла́пка?** *Куряче стегенце в борщ по весні кришуть.* Константиногр. у.

Куря́чка, ки, *ж.* Куриный помет. Желех.

Кус, са, *м.* 1) Кусок. *Не тягни, Ониську, уса до Іванового куса* Ном. *Перший кує усьому голова.* Ном. № 11964. 2) Немного. Желех. *Іде Сава з України, юж кус засмутився.* Гол. II. 123. **Ні кус.** Ничего, ни мало, *ничуть. *Ні кус не помогло.* Вх. Зн. 41.

Куса́к, ка́, *м.*=**Кусо́к.** *Кусак сала.* Шух. І. 50.

Куса́ка, ки, *об.* 1) Кусливый человек. 2) *Ж.* Водка, настоянная на перце с прибавкой и иных кореньев. Маркев. 171.

Куса́ти, са́ю, єш, одн. в. **кусну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Кусать, грызть. *Інший в ноги кланяється, а за п'яти кусає.* Ном. № 3047. *Козаки, прислухаючись, тільки уси кусають.* К. ЧР. 314. *Оріх кусає.* Мет. *2) Есть. *Може з завтрішнього дня нічого буде кусати.* Мирн. Пов. І. 153. **Кусі́ його́!** ***Кусь!** Восклицание, натравливающее собак.

Куса́тися, са́юся, єшся, *гл.* Кусаться. *А собаки ж у вас не кусаються?* К. ЧР.

Ку́сень, сня, *м.* 1) Кусок *Відвалив криги кусень оттакий завбільшки.*

Харьк. у. *2) Укус, след. от укуса. *3) **Куснями постри́гти.** Постричь лесенкой. Сл. Нік. *Обстриг так, що скрізь по голові видно кусні.* Лебед. у.

Кусі! См. **Куса́ти.**

Куси́ка, ки, *ж.* Все кусающееся. Желех. *Лізе кусіка з-за сусіка, очі заочила, руки заручила, зуби зазубила.* Н. пог. (Зоря, 1883, 323).

Ку́сінь, сня, *м.*=**Ку́сень.** *Се мій кусінь, не їж, а то будеш на тім світі кусатися.* Уман. у.

Ку́ска, ки, *ж.* Все кусающееся, грызущее (мыши), насекомое - паразит (вошь, блоха, клоп и пр.). Вх. Зн. 31. Желех.

Кусли́вий, а, е. 1) Кусливый, кусающийся. *Звягливого не бійся, а кусливого.* Ном. № 7256. *Чорна комашня, то ця не кусається, а оця руденька—то клята куслива.* Канев. у. *2) Едкий.

Кусма́н, на́, *м.* Кусище. Миусск. окр.

Ку́сник, ка, *м.*=**Кусо́к.** Желех.

Кусну́ти. См. **Куса́ти.**

Кусо́к, ска́, *м.* Кусок. *Бог дав роток, дасть і кусок.* Ном. № 75. *Як хліба край, так і в хліві рай; а як хліба ні куска, так і в горниці туска.* Ном. № 1397. *Ви мене хліба куском тепер дорікаєте.* МВ. I. 10. *Сала кусок положила на кружечку.* К. ЧР. 242. Но о сахаре, соли, льде говорится не **кусо́к,** а **гру́дка.** Ум. **Кусо́чок.** *Кусочок з воловий носочок та м'якушки з шапку.* Ном. № 12219. *Кинь ці собаці кусочок хліба, то і вона буде за нами йти.* Рудч. Ск. I. 155.

***Кустра́тий, а, е.** Лохматый, взлохмаченный. *Кустрата голова на всі боки майтолалася.* Мирн. I. 323.

Кустре́ць, ця́, *м.* Чирей, прыщ; струп. Вх. Зн. 31.

Кустри́ця, ці, *ж.* Раст. Занозка; овсяница; Festuca. Вх. Уг. 249.

Ку́счик, ка, *м.* Ум. от **кус.** Употребляется в значении: немного. Вх. Зн. 31.

Кусь! *меж.* Восклицание, натравливающее собак. См. **Куса́ти.**

Кусю́чий, а, е=**Кусли́вий.** *Кусючі мухи.* Чигир. у.

Куся́, ся́ти, *с.* 1) Все кусающееся. Желех. 2) Кусливая змея. Желех. 3) Название злой женщины. Желех.

Кут, та, *м.* 1) Угол. *Запалю я крайню хату на всі штирі кути.* Гол. IV. 448. *Мого Василя поховали за цвинтарем у куті.* Федьк. *Язичок мельне та й у кут, а губу натовчуть.* Ном. № 1122. 2) Пространство земли в угле, образованном двумя сливающимися реками. *Зробила той кут якась річка самотека, павши у річку Остер.* К. ЧР. 257. 3) Свиной хлев. Вх. Лем. 430. См. **Куте́ць.** 4) Род детской игры. Ив. 46. См. **Куто́к.** Ум. **Ку́тик, куто́к.**

Ку́тання, ня, *с.* Кутание.

Куто́с, су, *м.* 1) Кисть (на одежде и пр.) для украшения. Гол. Од. 18. *На нашій ясній фані кутаси шовкові.* Федьк. Пов. I. 51. 2) В гуцульской церкви, имеющей вид креста с четырьмя крыльями: небольшой навес от дождя в том месте, где крыша крыла сходится с крышей **осмі́рки,** составляя угол. Шух. I. 118. Ум. **Куто́сик.**

Куто́сик, ка, *м.* 1) Ум. от **ку́то́с.** 2) *Мн.* Раст. Silene inflata. Вх. Пч. I. 13.

Ку́тати, таю, еш, *гл.* 1) Кутать. 2) Заботиться о ком, досматривать, воспитывать (детей). Желех. 3) Успокаивать, усмирять. Желех.

Ку́татися, таюся, ешся, *гл.* 1) Кутаться. 2) Заниматься; хлопотать с работой. *Челядь кутаєся—займаєся, лі́том і зімою то у хаті, де варить їсти... пряде, тче, красить вовну, шиє, вишиває, пере шматє, то по-за хатою, де доїть вівці та корови, ходить коло свиней, обходить городовину...* Шух. I. 145.

Куто́тство, ва, *с.* Хозяйство? Собственный дом? *Не будуть тебе при старості літ чужі діти у плечі торкати, будеш ти у своїм кутатстві хліба й солі вживати.* КС. 1882. XII. 498.

Куто́ч, ча́, *м.* Кочерга. Желех.

Ку́тен, ну, *м.*=**Кутня́к.** Вх. Лем. 430.

Кутерно́гий, а, е. Хромой, косолапый. *Лис, зиз, кутернога: як удасться що доброго—велика ласка пана бога.* Ном. № 8546.

Куте́сик, ка, *м.* Треугольник с прямым углом. Киев. г. Слов. Д. Эварн. См. **Куто́с 2.**

Куте́ць, тця́, *м.* 1) Пазуха в сети. Браун. 12. 2) Конусообразный глухой

конец рыболовной сети **я́тіра.** Браун. 18. 3) Хлев. *Свині... до кутця заганят.* Вх. Лем. 429. См. **Кут.**

Ку́ти, кую́, е́ш, *гл.*=**Кува́ти.** Желех.

Ку́тий, а, е. *1) Кованый. Сл. Нік. 2) Закованный. І спочинуть невольничі утомлені руки, і коліна одпочинуть, кайданами куті.* Шевч. 628.

Ку́тик, ка, *м.* Ум. от. **кут.** Желех.

Кути́ця, ці, *ж.*=**Кутя́.** Мил. 37.

Кутни́ця, ці, *ж.* Прямая кишка. *Росомаха запуска скотині лапу під хвіст та видира кутницю.* Радом. у.

Ку́тній, я, є. 1) Угловой. *В кутньому углі стояв кіот з образами.* Стор. II. 110. 2) Коренной (о зубах). Вх. Пч. I. 15. **На ку́тні смія́тися, *реготати(ся́).** Плакать. Ном. № 12640. *Смійся, смійся! Засмієшся ти в мене на кутні!* К. ЧР. 204. **То ми тепер регочемо, а чи не доведеться нам на кутні зареготатись, як німець справді машиною ввесь хліб підніме?* Мирн. I. 377. 3) **Ку́тня ки́шка=Кутни́ця.** Канев. у.

Кутня́к, ка́, *м.* 1)=**Ке́ндюх.** Вх. Уг. 249. *2) Коренной (**ку́тній**) зуб. Екат. г. Сл. Яворн.

Кутня́нка, ки, *ж.*=**Кутни́ця.** Жел.

***Кутови́й, а, е.** Угловой. Сл. Дубр.

Куто́к, тка́, *м.* 1) Угол внутренний. *Душі грішників пищать, як курчата, та ховаються по всіх кутках.* Стор. МПр. 47. *Я оступилась та й сіла в кутку.* МВ. I. 11. ***Кутки́ рознóсити.** Расхищать. *Чужі й кутки рознесуть.* Мирн. ХРВ. II. 101. 2) Часть, сторона (села). *Ой вечеряй, моя мати, коли наварила, а я піду на той куток, де дівчина мила.* Мет. 10. *Одна вулиця на однім кутку співала одну пісню, а десь далеко друга й третя.* Левиц. I. 17. Ум. **Куто́чок.**

***Кутомі́р, ру,** *м.* Угломер. Сл. Нік.

Куто́чок, чка, *м.* 1) Ум. от **куто́к.** *І ніхто не бачив, що мала дитина у куточку плаче.* Шевч. 206. *І знову на небо, бо на землі горе, бо на їй широкій куточка нема тому, хто все знає, тому, хто все чує.* Шевч. 9. 2) Весенняя игра, которая называется еще и мышкою. Чуб. III. 101.

Кутуля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Плохо жевать (напр., о беззубом). *Вона не їсть, а кутуля, як та баба.* Кобеляк. у. *Хліб—як сухарь сухий, насилу кутуляв його Чіпка.* Мир. ХРВ. 179.

***Кутуня, ні,** *ж.* Печка на открытом воздухе. См. **Кабиця.** Херс. Анан. у. Переш.

Кутя́, ті́, *ж.* Обрядовая каша из ячменных или пшеничных зерен накануне Рождества Христова и Крещения. Чуб. VII. 441. *Кутя на покуті, узвар на базарь.* Ном. № 343. **Кутя́ бага́та.** Канун Рождества, сочельник. Сим. 145. **Кутя́ голо́дна.** Канун Крещения. **Переда́ти кутю́ ме́ду.** Пересолить (иносказ.).

Ку́фа, фи, *ж.* Бочка. *Горілка, меди, пива так за їми в куфах і їздять—хто стрінеться, усякого частують.* К. ЧР. 85.

***Ку́фер, ра,** *м.*, и **ку́фро, ра,** *с.* Сундук. *В куті біля дверей умивальник, насупротив нього великий куфер застелений барвистим коциком.* Франко.

Кухаре́нко, ка, *м.* Сын повара.

Кухари́ти, рю, риш, *гл.*=**Кухарюва́ти.** Лебед. у.

Кухарі́вна, ни, *ж.* Дочь повара.

Ку́харка, ки, *ж.* Повариха; кухарка. *Звідтіль вона побігла до пекарні, переговорила з кухаркою, вислала її на Житній базар.* Левиц. Ум. **Ку́харочка.** *Та казала собі снідання дати, снідання дати все гусятину, єї подруженьки все качатину, єї кухарочки все курятину.* Чуб. III. 403.

Ку́харство, ва, *с.* Поваренное искусство, стряпня. НВолын. у.

Ку́харський, а, е. Поварской.

Кухарча́, ча́ти, *с.* Поваренок. О. 1861. IV. Слов.

Кухарчу́к, ка́, *м.*=**Кухарча́.**

Ку́харь, ря, *м.* Повар. *Жаба кричить-верещить, а кухарь на рожні її ...тащить.* Ном. № 1222. *В пекарні стукотять ножі—кухарі обід готують.* Левиц. I. 194.

Кухарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Быть поваром.

Ку́хва, ви, *ж.*=**Ку́фа.** *Не смійсь, барило, само кухвою станеш.* Ном. № 8007. Ум. **Ку́ховка.**

***Кухва́йка, ки,** *ж.* Куртка. *Мій* (себто чоловік) *кухвайки добре шиє.* С. Пальчик Зен. у. Ефр.

***Кухвайчи́на, ни,** *ж.* Куртка, кофта. *Дала оце пошити собі кухвайчину.* С. Пальчик. Ефр.

Кухве́т, та, *м.* Кисель из ягод бузины. *Як доїли усю страву, то наостанці подали нам кухвет.* Волч. у.

Кухе́нний, а, е. Кухонный. **Ось і кухенні двері.* Мирн. «Р. Край», 1906, ч. 6, 12.

Ку́хлик, ка и **ку́хличок, чка,** *м.* 1) Ум. от **ку́холь.** *2) Принос в церковь медом во время великого поста. *Кухликів у церкву нанесли, що й не злічиш.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Кухля́, ля́ти, *с.* Маленький **ку́холь.** *І лигнув кухля вишнівки.* Сніп. 131.

Ку́хня, ні, *ж.* Кухня. *Жаба кричить, верещить, а кухарь на рожні її до кухні тащить.* Ном. № 1222. *У кухні неначе пекло яке палало.* Стор. МПр. 72.

Кухня́ний, а, е. Кухонный. *Вона забачила здоровенний кухняний ніж на столі.* Мар. Пов. II. 78.

Кухова́р, ра, *м.*=**Ку́харь.** *Згодили якогось москаля з міста за куховара.* МВ. (О. 1862. III. 64).

Кухова́рити, рю, риш, *гл.* *Варить, готовить, стряпать. *А ви думаєте, що нас в институті не вчили куховарити?* Левиц. Пов. 128.

Кухова́рка, ки, *ж.* Кухарка. *Треба няньки, треба й мамки і до печі куховарки.* Чуб. V. 667. Ум. **Кухова́рочка.** *І до печі куховарочку наняв.* Мет. 26.

Кухова́рня, ні, *ж.* Кухня, поварская. К. ПС. 111.

***Кухова́рство, ва,** *с.* Поварство, стряпанье. Кон.

Кухова́рський, а, е. Кухонный, поварской. *Почала роспитувати Галю про якусь куховарську справу.* Левиц. I. 225.

Ку́холь, хля, *м.* Глиняная, деревянная или металлическая кружка. Чуб. VII. 386. *Будеш, будеш ти лежати, питоньки прохати, та нікому тобі буде і кухля подати.* Мет. 86. *Коло неї на лаві череп'яний кухоль з водою.* Левиц. I. 75. *Старі кухлі полив'яні, горілкою наливані.* Щог. В. 4. Ум. **Ку́хлик, ку́хличок.** *Брагу кухликом тягли.* Котл. Ен. *На вікнах наставляно в кухликах квіток.* Левиц. *Та подай, Галю, та подай мені і кухличок, і відерце.* Мет. 102.

Ку́хта, ти, *м.* 1) Поваренок. *Куди кухті до патини.* Ном. № 13232. 2) Счетная единица у продавцев галантерейных товаров: ниток десять пачек, из которых в каждой десять **па́сом.** Вас. 190.

***Кухта́рити, рю, риш,** *гл.* Готовить кушанье, стряпать. Черн. г. Сл. Яворн.

Куца́к, ка́, *м.* Чорт. *Іде полем... То було й води тут невидно ніякої, а то млини стоять... Аж ось вискакують з усіх млинів мірошники... а то не мірошники, а куцаки.* ЗОЮР. II. 45. **Прямо тобі як куцак перед вутренею крутиться.* Дн. Чайка. II. 138.

Куца́н, на́, *м.*=**Куца́к.** *Чоловік ставив свічечки в церкві, а дійшовши до св. Михайла приліпив йому одну, а куцанові другу. — Не ліпи,—кажуть,— там!—Мені наказував батько—і того, мов, не гніви, і того не дражни.* Ном., стр. 287. *Музика да мірошник наче родичі, прости господи, куцану.* Рудч. Ск. I. 74.

Куцба́йка, ки, *ж.* Байковая юбка, сшитая с лифом, корсажем. Гол. Од. 21.

Ку́ций, а, е. 1) Короткий, кургузый. *Козаченьку чорноусий, чому в тебе жупан куций?* Мет. 114. 2) Малорослый. *Повибігали якісь панночки, куці та бистрії, як сороки.* МВ. I. 112. *Да й не був він куций, то б то на зріст малий.* Г. Барв. 306. **Ку́ца ба́ба.** См. **Ба́ба.** 3) Короткохвостый, безхвостый. *Такий я добрий куций, як ти з хвостом.* Чуб. I. 260. *Пускать на раду всіх хвостатих, а куцих не пускать.* Гліб. *Далеко куцому до зайця!* Посл. 4) Чорт. *Куцим або куцаком звуть у нас того, хто в пеклі грішників припікає.* Г. Барв. 306. **Щоб часом куцому на хвіст не наступив.* Кон. II. 60. Ум. **Куце́нький.** *У других дочки і в двадцять років ходять в куценькій сукні.* Левиц. I. 140. *Дивись згодя: гуляє неборак в Охрімовій куценькій свитці.* Гліб. 48.

Ку́цик, ка, *м.* 1) У древорубов-гуцулов при распилке дерева на части—

более короткие куски ствола. Шух. I. 177. 2) Короткая куртка. Вх. Зн. 31. См. **Куци́на.** 3) Пони, лошадь малорослой породы. Желех.

Куци́на, ни, *ж.* Короткая мужская или женская одежда, род свитки, имеет три складки, называемые усами, и низкий воротник. Харьк. г. ХС. IV. 50. **Дитині штанці, куцину.* Мирн. ХРВ. I. 28.

Куці-ба́ба. См. **Ба́ба.** Сим. 192. Мил. 52.

Ку́цо, *нар.* Коротко. *Тепер от повелось: куцо ходять.* Ном. № 11140.

Куцола́пий, а, е. С короткими ногами. Подольск. г.

Куцопа́лий, а, е. С короткими пальцами.

Куцоре́брий, а, е. О воле: с двумя короткими ребрами, последними к заду Волч. у.

Куцоро́гий, а, е. С короткими рогами. Желех.

Куцохво́стий, а, е. С коротким хвостом. Вх. Зн. 31.

***Куцошта́нько, ка,** *м.* Одевающийся в короткие брюки. *Ми тому куцоштанькові полічили ребра.* Мирн. I. 189.

Ку́ць, *меж.* 1) **Куць вигра́в, куць програ́в.** Либо пан, либо пропал. Ном. № 4274. 2)—и **куць-кой!** Призыв для свиней. Kolb. I. 65.

Куцю́! *меж.* Призыв для свиней. Желех. *Звен. у.

Куцюру́б, ба, *м.* 1) Изогнутый палец вследствие уродства. 2) Название танца. *Після сіх другі стругали «гусаря», «ой ненько», «материнки», «куцюруба».* Мкр. Н. 30.

Куч! *меж.* Восклицание, которым гонят телят.

Ку́ча, чі, *ж.* 1) Куча. *Чужую кучу віючи, вочі завсіди запорошиш.* Ном. № 10314. **Мала́ ку́ча.** Игра, в которой с криком «мала куча!» играющие валят один другого в кучу. КС. 1887. VI. 480. 2) Клеть для птиц. *Лисичка прибігла і вп'ять украла* (курочку); *принесла додому, заперла в кучу.* Рудч. Ск. I. 20. 3) Хлев для свиней. Шух. I. 185. Ум. **Ку́чечка, ку́чка.**

Куча́нин, на, *м.* Житель **кутка́** 2. *Кучане—ті сусіде, що на одному кутку живуть.* Константиногр. у.

Ку́чер, ра и **ку́черь, ря,** *м.* Кучер. Харьк. г. Г. Барв. 470.

Кучери́ха, хи, *ж.* Жена кучера. *Кучерихи дома не було.* Г. Барв. 470.

Ку́черь, ря, *м.* Употребляется преимущ. во мн. ч. 1) **Ку́чері.** Кудри. *А твій кучерь... остригли, і рости не хоче.* Федьк. Поез. I. 31. *Голова в кучерях, як у золотому вінку.* К. ЧР. 104. О клубящемся тумане: *Туман, мати, по дорозі у кучері в'ється.* Мет. 463. 2) Хвостовые перья у селезня. *Кучері в качура на хвості.* Левиц. Пов. 183. Галицкие парни-покутяне украшают ими свои шляпы, где они называются также **ку́черями.** Kolb. 3) Род орнамента с завитками, употребляемого в вышивках, нашивках на одежде, резьбе и пр. Kolb. I. 49. Шух. I. 128, 303. 4) Украшения из загнутого металлического листа у крышки курительной трубки. Шух. I. 276.

***Кучерюва́ти, рюю, еш,** *гл.* Служить кучером, кучеровать. Екат. г. Сл. Яворн.

Кучеря́вець, вця́, *м.* 1) Кудрявый человек, кудрявич. Желех 2) Раст. Saxifraga aizoon. Лв. 101. Вх. Зн. 31. Ум. **Кучеря́вчик.** *Як їдять та п'ють, то й кучерявчиком звуть.* Ном. № 2329.

Кучеря́вий, а, е. 1) Курчавый, кудрявый. *Рибалонька кучерявий.* Шевч. 21. *Що Варочка громадила та Василька принадила, і чорнявого й кучерявого.* Грин. III. 131. *Ой ти, дубе кучерявий, широкий лист на тобі.* Мет. 15. *Кучеряві верби купають у воді віти.* МВ. I. 18. *2) Вычурный. *Намалював усякі кучеряві взори.* Крим. *Начитався книжок—тепер у нього мова така кучерява, що нічого й не розбереш.* Крим. 3) Название мужчины, сажающего свадебный коровай в печь. Маркев. 103—104. 4) **Кучеря́ве зі́лля.** Раст. Geranium molle. Шух. I. 21. 5) **Кучеря́ва капу́ста.** Цветная капуста. Уманець, II. 8. 6) **Кучеря́ва м'я́та.** Раст. Mentha piperita L. Var. crispa. ЗЮЗО. 128.

Кучеря́вити, влю, виш, *гл.* Завивать, делать кудрявым. Желех.

Кучеря́витися, влюся, вишся, *гл.* Виться. *Борода біла нижче пояса кучерявиться.* МВ. I. 17.

Кучеря́віти, вію, еш, *гл.* Делаться кудрявым. Желех.

Кучеря́во, *нар.* Курчаво, кудряво; извиваясь. *Сизий димок виривається з чорного димаря і кучеряво розвивається в прозорчатому повітрі.* Мир Пов. II. 84.

Кучеря́вчик, ка, *м.* Ум. от **кучеря́вець.**

Ку́чечка ки, *ж.* Ум. от **ку́чка.**

Ку́чити, чу, чиш, *гл.*—**кому́.** Надоедать кому, причинять неприятности Вх. Зн. 31. Вх. Лем. 430.

Ку́чка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ку́ча.** 2) *Мн.* **Ку́чки.** Еврейский праздник кущей, а также и самые устраиваемые тогда кущи. *Було ж близько жидівського свята кучок.* Єв. I. VII. 2. *Горобці в очерет, а жиди в кучки.* Ном. № 903.

Ку́чма, ми, *ж.* 1) Шапка меховая мохнатая, *папаха. Kolb. I. 43. Гол. Од. 19, 69. Вас. 156. *Благословіть отче!—каже Василь, знявши кучму.* Федьк. *Він і по одежі щось не просте: татарська кучма насунулась йому на очі.* Стор. 2) Всклокоченная голова. **Ку́чму да́ти.** Причинить хлопоты, насмеяться. *Хто в бога вірує, ратуйте!.. А хто ж таку нам кучму дав?* Котл. Ен. Ум. **Ку́чомка.** Чуб. VII. 414.

***Кучма́р, ря,** *м.* Человек **в ку́чмі.** *Хочеш, аби кучмарі знов нас минули?* Черемш.

Кучма́тий, а, е. Густой и всклокоченный (о мехе). Желех.

Ку́чомка, ки, *ж.* Ум. от **ку́чма.**

Кучопі́р, пе́ру, *м.*=**Кажа́н.** Вх. Пч. I. 16.

Кучугу́ра, ри, *ж.* 1) Холм. *Дорога то спускалась у байраки, то обходила кудлаті кучугури.* К. ЧР. 91. Употребл во мн. ч. обозначает холмистую местность. *На таких кучугурах сів, що ніхто не зайде, не заїде.* ЗОЮР. I. 108. 2) Куча. *Яка кучугура з'їдів,—хоч би на топливо брали.* Полт. г. *Кучугура й три оберемки (багато).* Ном. № 7687. *3) Сугроб. *Снігу такими кучугурами намело, що ні пройти, ні проїхати.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *Розривали кучугури снігу.* Мирн. I. 403.

***Кучурга́н, на,** *м.* Высокий, обрывистый холм. С. Ситківці Лип. у.

***Кучурга́нський, а, е.** Холмистый. Сл. Яворн.

Куш! или **а куш!** *меж.* Крик, которым гонят овец. Kolb. I. 65.

Ку́шати, шаю, еш, *гл.*=**Куштува́ти.** Подольск. г. О. 1861. I. Слов. *Звен. у.

Куши́рь, рю́, *м.* Водяная крапива. Ceratophillum demersum. *Сам Дашкович, забувши свою философію, обома руками вибірав раки й рибу з жабуриння і куширу.* Левиц. Пов. 109. *Бодай тая річка куширем заросла.* Нп.

Кушиль, лі, *ж.* То-же, что и **кошу́ля,** но употребляется только в том значении, что и **покра́са** в свадебном обряде «Дружко вносит рубашку молодой для исследования, приговаривая: *Старости, пани-старости! благословіть покрасу (или кушіль) в хату унести!*». Мил. 124.

Ку́шка, ки, *ж.* 1) У косцев: род деревянного станка, в который вкладывается точильный брусок и **муса́к**—кусок отточенной стали; сосуд этот имеет **ву́хо,** которое затыкается за пояс косца. Шух. I. 169, 307. Вх. Зн. 31. В Екатер. г. так называется ведро, в котором лежит в воде брусок. Мнж. 184. 2) Нос (на бурсацком жаргоне). *А ніс хіба кушка?—У нас кушкою зветься* (Ответ бурсака). Св. Л. 49.

Кушни́рка и **кушні́рка, ки,** *ж.* 1) Промысел овчинников, скорняков 2) Жена скорняка. Желех.

Кушни́рня и **кушні́рня, ні,** *ж.* Мастерская овчинника, скорняка. *Скрізь кидають ремейства, ба й плужки, мовчать кушнірні, воскобійні, ниви.* К. ПС. 111.

Кушни́рство и **кушні́рство, ва,** *с.* Скорнячество. Чигир. у. *Найпотрібніші для селян ремества підупали, як кушнірство, чимбарство, колесництво.* О. 1862. I. 52.

Кушни́рський и **кушні́рський, а, е.** Скорняческий. *Цехи: різницький, ковальський, кушнірський, ткацький, шаповальський.* Котл. Ен. III. 44. *Він*

і кушнірську роботу знає. ЗОЮР. І. 48.

Кушні́рь, ря́ и **кушні́р, ра́,** *м.* Овчинник, скорняк, меховщик. Вас. 153. *Зобачимось у кушніра на жертці.* Ном. № 1968. *Ідуть у двір, познімавши шапки, ніженські кушнірі.* К. ЧР. 214. *Він був кравець і кушнір.* Левиц. І. 101. *Кушнір чинить линтварі і смушки на кожухи.* О. 1862. І. 52.

Кушпела́, ли́, *ж.* 1) Пыль взбитая. *Піднялася страшенна кушпела. Вихор підхопив її.* Мир. ХРВ. 128. 2) Мятель, вьюга. *Була тоді кушпела велика,— сніг так зараз слід і замете.* Новомоск. у.

Кушпе́лити, лю, лиш, *гл.* 1) Пылить, *бежать, взметая пыль. *Загуло, закрутило, закушпелило шляхом.* Мир. ХРВ. II. 7. **А він у ноги, та як кушпелене...* Пир. у., Конон. 2) Дымить. *А він як запале ту гаспидську цигарку та все кушпелить, усе кушпелить, усе смале.* Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Кушпотіти, чу́, ти́ш, *гл.*=**Кушпе́лити 1.** *То не кушпела кушпотить, то татарва мчиться на наших.* Мир ХРВ. 128.

Куште́льники, ків, *м. мн.* Мелкий лес с полянами на низинах. Вас. 206.

Ку́штра, ри, *ж.* Всклокоченная голова. *Уп'явся руками в свою нечесану куштру. Посипалось волосся.* Мир. ХРВ. 234.

Куштува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Пробовать, отведывать. *Хто лихом жартує, той його куштує.* Ном. № 1968. **Куштува́ти борщі́ всяки́.** а) Часто переменять место жительства или должность. Полт. *б) Всего испробовать в жизни, в скитаниях. Сл. Нік. *в) Шататься по свету. Сл. Нік.

Куштунок, нку, *м.* Проба; отведывание. *Оце сотня яблук на продаж, а одно дай на куштунок людім.* Харьк

Кущ, ща́, *м.* 1) Куст. *Коло білої хатки червоніє рясне вишеннє, чи високий кущ калини стріху підпірає.* МВ. І. 18. *Цвів кущ панської рожі.* Левиц. І. 23. *Тоді ляхи догадливі бували, усі по лісах, по кущах повтікали.* Макс. 2)=**Кущанка.** 3) Группа. *Трохи далі—на белебені—стоїть кущ вітряків, обвішавши крила.* О. 1862. IX. 61. Ум. **Ку́щик.** *А в городі... два кущики пижма.* Мет. 70. *І кущики вишукує травиці.* К. Іов. 88. *Бере баба грибки, коли дивиться—у кущику гніздечко.* Рудч. Ск. II. 32.

Кущанка, ки, *ж.* Небольшое стадо овец, часть **отари.** *Отара—це як багацько овець, а як трошки, так кущанка.* Черномор. *Кущанка — малий шматок овечат.* О. 1862. V. Кух. 38

Ку́щик, ка, *м.* Ум. от **кущ.**

Кущи́тися, щу́ся, щи́шся, *гл.* О хлебе· куститься. Херс.

Кущува́тий, а, е. Кустистый. *Рідка пшениця, але ж кущувата за те.* Канев. у.

Куя́, куї, *м.* Понура; брюзга, старый ворчун. Вх. Зн. 31.

Ку́ява, ви, *ж.* 1) Плохая старая хижина. Вх. Зн. 31. Отдаленное жилище. Желех 2) Малоизвестная страна. Желех. 3) Крутой холм. Желех.

Куя́га, ги, *м.*=**Куя́.** Вх. Зн. 31

Кцьо! *меж.* Призыв для коз. *Козар гонить кози покликом: ці! ці! звертає їх: крьо-не! а накликує на них: кцьо-кцьо!* Шух. І. 211.

***Кчемний, а, е.** Годный. *Куди ж ти кчемний, на що ти способний?* Мирн III. 105. **Нікуди́ кчемний.** Ни к чему негодный. *Зовсім ти нікуди кчемний.* Мирн. ХРВ. II. 19.

Кшталт, ту, *м.* Образ, вид, форма **На кшталт, кшта́лтом (чого́).** На подобие, на манер. *Почали козаки жити на лядський кшталт із великої роскоші.* К. ЧР. 32. *Ходили голі... на кшталт циган.* Котл. Ен. V. 37. *Викопаємо печеру кшталтом зімовника.* К Бай. 112.

Л.

Ла́ба, би, *ж.* 1)=**Ла́па.** *Медвідь лежит, догори лаби держит.* Гринч. III. 504. 2) Ножки в козлах и пр. См. **Ремі́сник.** Шух. I. 179, 257. Ум. **Ла́бка.**

Лаба́з, зу, *м.* Раст. Cirsium Erisithalis. Вх. Пч. I. 9.

Лаба́зник, ку, *м.* Раст. Spiraea Ulmaria. ЗЮЗО. I. 137.

Лабайда́к, ка, *м.*=**Лайда́к?** *Чоловіче-лабайдаче, на що жінку продаєш?* Чуб. V. 621.

Лаба́йстер, стру, *м.* Алебастр. Харьк.

Лаба́тий, а, е. С большими лапами. Желех.

Лабе́ти, тів, *ж. мн.* Лапы. К. XII. 11. *Попаде він* (мрець) *і Грицька в кістяки-лабети!* Г. Барв. 464. **Взя́ти в лабе́ти.** Взять в ежовые рукавицы. **Піймався, попався в лабе́ти.** Попался в лапы. Ном. № 3923. ***В лабе́ти вскочити.** Попасть в беду. *Треба, щоб хто тямущий та видющий провів і стежку вказав, не то можна в лабети вскочити.* Кон. III. 143.

Лабза́, зи́, *м.* Попрошайка. Харьк. г

Лабзю́к, ка́, *м.* Попрошайка-мужчина. Харьк. г.

Лабзю́кати, каю, еш, *гл.* Попрошайничать, выпрашивать. *Лабзюкати хліб під вікном.* Харьк. г.

Лабзюкува́ти, кую, еш, *гл.*=**Лабзю́кати.** *Пот. I. 128.

Лабзюкува́тися, кую́ся, ешся, *гл.* Заискивать, стараться войти в милость. Харьк. г.

Лабзю́чка, ки, *ж.* Женщина-попрошайка. Харьк. г.

Лабири́нт *и **лабіри́нт, ту,** *м.* Лабиринт. *Блукав... у лабиринті мрій без вороття:* К. ПС. 81.

Ла́бка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ла́ба.** 2) Ножка в **сту́пі.** Шух. I. 161, 162. 3) Один из двух столбиков, деревянных или железных, поддерживающих на **при́пічку ко́мін** в гуцульской печи. Шух. I. 95. 4) **Ку́реча ла́бка.** Раст. Lycopodium. Шух. I. 21.

***Лабуда́ти, да́ю, єш,** *гл.* Строить. Под. г.

Лабу́з, зу, *м.* 1) Стебли сорной травы. Желех. 2) Листки, покрывающие початки кукурузы. Желех.

Лабу́ззя, зя, *с. соб.*=**Лабу́з 1.**

Лабузі́ння, ня, *с. соб.* = **Лабу́ззя.** Черниг. у.

***Лабу́зник, ка,** *м.* Ухажер, обольститель. *Ох, стережись, дівко: лабузник він.* Кон. I. 123.

Лабу́знитися, нюся, нишся, *гл.* Подделываться, подлазить, ласкаться, ухаживать. *Явдошка запала йому в око... Максим почав лабузнитись.* Мир. ХРВ. 164.

***Лабу́н, на́,** *м.* Собака с большими лапами. *Такса пес називає, як має великі лаби.* Хот. Нік.

Лабу́рник, ка, *м.? Бач, який лабурник: тут не хоче пастись, а на краще лізе* (про коня). Харьк. у.

***Ла́бус(ь), а(я),** *м.* Господчик, кавалер, ухаживатель. *Була в нас стара дівка, ніяк не можна було їй вийти заміж, — аж десь узявся лабусь тай узяв її.* Крим.

Лабушта́н, ну, *м.* Раст. Aconitum Cammarum. Шух. I. 21.

Лабцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Хватать в лапы? Тащить? *Хоч старого, хоч малого,—всіх туди лабцюють* (Чорт і смерть людей в пекло). КС. 1882. IV. 169.

Ла́ва, ви, *ж.* 1) Неподвижная скамья в хате вдоль стены. Вас. 194. *А ні печі, а ні лави.* Ном. № 1502. *Гість лави не засидить, ліжка не залежить.* Ном. № 11939. **Лягти́ на ла́ву.** Умереть (так как покойников кладут,

согласно обычаю, на ла́ві). **Положи́ти на ла́ву.** Хоронить. Отсюда проклятие: **Щоб тебе́ положи́ли на ла́ву!** Желаю тебе смерти! Ном. № 3790; также божба: **А щоб мене́ до ве́чора на ла́ві положи́ли!** *(коли не так кажу, зроблю).* Ном. № 6762. **Ки́нути під ла́ву.** Пренебречь, забросить. *Вони свою славу кинули під лаву.* Ном. № 761. *Поглузують, покепкують та й кинуть під лаву.* Шевч. 123. 2) Переносной мостик с пристани на судно или с судна на судно. Желех. *Сходня. 3) Ряд, шеренга (людей, предметов), *толпа, большая компания. *Повернувся козак Нечай од брами до брами, а поставив вражих ляхів у чотирі лави. Ой не вспів же та Нечаєнко на коника спасти, ой як став панів, гей як став ляхів у дві лави класти.—Пашня в полі як лава.* Ном. № 10159. *А в нашого пана пшениця як лава.* Гринч. III. 133. **Колядувати ходимо лавою.* Крим. **Іти́ ла́вою.** Итти рядами; итти сплошной массой. *От, позакручувавши уси, і йдуть лавою.* Кв. I. 147. **Цілою лавою до Бразилії маєте сунути.* Борд. **Става́ти ла́вою.** Строиться, выстраиваться в ряд. *У дві лави задніпрянці з москалями стали.* Шевч. 574. 4) Ряд рыболовных сетей, поставленных непрерывной стеной. Браун. 12. 5) Гряда в речном пороге. *Кодацький поріг появився... ввесь білий, вкритий піною та бризками. Байдак загув і полетів з лави на лаву рівно, як стріла. В одну мить його перенесло через поріг.* Левиц. Пов. 351. 6) Часть снаряда **лиси́ці** (см.). Вас. 164. 7) Коллегия судей в старом украинском городском суде. 8) Род карточной игры. КС. 1887. VI. 471. *Які ж були до карт охочі... гуляли часто до півночі, в ніска, в пари, у лави, в жгут.* Котл. Ен. III. 9. *9) Облава. *Зимою у нас на вовків що-дня лава.* Крим. Ум. **Ла́вка, ла́вонька, ла́вочка.** *Бідному Савці нема долі ні на печі, ні на лавці.* Ном. 1734. *І жив—не любила, і вмер—не тужила, і на лавці лежить, і не буду тужить.* Ном. № 8331. *Ой привезли Бондарівну до нової хати, положили на лавонці, стали убірати.* Чуб. V. 427. *Не встиг дячок-неборачок на лавочку сісти,—лихо несе шмаровоза ту вечерю їсти.* Чуб. V. 673.

Лаверджéт, та, *м.* = **Левержéт.** Харьк.

Ла́виця, ці, *ж.* 1)=**Ла́ва 1.** *Я його кладу на полицю, а він паде на лавицю.* Ном. № 13072. В гуцульской **ста́ї** служит постелью. Шух. I. 187. У гончаров к ней прикреплен гончарный круг, на ней лежит глина, стоят **жо́рна** и пр. Шух. I. 260—262. 2)—**сена́торська.** Сенат, собрание сената. *Кати сидять на лавицях в сенаті.* К. ЦН. 208. 3) Подставки для **веретíнника.** Шух. I. 149. Ум. **Ла́вичка.** *Усядь, брате, на лавичку, сьорбай добру наливочку.* Гол. I. 209.

Ла́вка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ла́ва.** 2) Доска в ткацком станке, на которой сидит ткачиха. Константиногр. у. 3) Ткацкий снаряд для вязания **начи́ння,** то же, что и **стіле́ць** (см.). Константиногр. у. 4) Один из двух гладких продолговатых кусочков дерева, находящихся внутри **лавча́стого замка́** (см.), посредством которых происходит замыкание. Шух. I. 9. 5) *Мн.* **Ла́вки.** Длинный рубанок. Шух. I. 87, 249. 6) Лавка (торговая),—заимств. из великорусского. *Міщане, що лавки в місті тримали, а тепер чи й лавки у хаті є* (т. е. обеднели). Ном. № 10562. *7)=**Кла́дка.** Желех.

Ла́вник, ка, *м.* 1) Член старого городского украинского суда. К. ЦН. IV. I. 2) В цеховом братстве (на Волыни) низшее должностное лицо цеха, исполняющее второстепенные обязанности, возлагаемые на них цехмистром. КС. 1890. VII. 92.

Лавникíвство, ва, *с.* Должность **ла́вника.**

Ла́вничка, ки, *ж.* То же в женском цехе, что **ла́вник 2** в мужском. КС. 1890. VII. 92.

Ла́вонька, ки, *ж.* Ум. от **ла́ва.**

Ла́вочка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ла́ва.** 2) Дощечка, по которой вползают в улей пчелы.

Ла́вр, ра, *м.* Лавр, Laurus nobilis (дерево). Желех.

Ла́врик, ка, *м.* = **Ра́влик.** Желех.

Лавро́вий, а, е. Лавровый. Желех.

Лаву́та, ти, *м.* Дурак, глупец. Вх. Зн. 31.

Лавча́стий замо́к. В гуцульских хатах один из двух родов деревянных замков, которыми запираются входные двери; называется также **сліпи́й. Лавче́стий замо́к** состоит из **одві́рника, за́сува** и **зубча́стого ключа́. Одві́рник** прибит до **одві́рок,** сквозь него проходит **за́сув** с двумя отверстиями **(ґа́рами);** в **одві́рнику** находятся **лавки́,** гладкие продолговатые куски твердого дерева, силою своей тяжести падающие в **ґа́ри,** чем и производится запирание; при помощи **зубче́стого ключа́** эти **лавки́** поднимаются, **за́сув** получает возможность передвинуться и отпереть дверь. Шух. I. 93.

Лавчи́на, ни, *ж.*=**Ла́ва 1** (но плохая). Желех.

Лагане́ць, нця́, *м.* Род кружки, деревянного сосуда с обручами. Желех.

Лаганок, нка́, *м.* Боченок из выдолбленного деревянного пня. Харьк.

Ла́герь, геря, гря, *м.* Лагерь. *Максим козак Залізняк з лагря виїзжає, перед донськими козаками він страху не має.* Нп.

Ла́гід, году, *м.* Употребл. как наречие: **ла́годом,** ум. **ла́годиком, ла́годком.** Кротко, мягко, ласково, миролюбиво. *Навчає лагодом.* Ном. № 9288. *Як набігли на мене, як зачали лаяться!.. Я дивлюсь, що непереливки, —давай біля їх лагодком, лагодком,— утихомирилися.* Лебед. у. *Вона боїться чоловіка та так коло його лагодком.* Черк. у.

Ла́гі́дний, а, е. Кроткий, мягкий, тихий, нежный. *Щастя, що господь йому послав за його добру лагідну вдачу.* Г. Барв. 148. Ум. **Лагіднє́нький.**

Ла́гі́дність, ности, *ж.* Кротость, мягкость душевная, миролюбие. *Чого ви хочете? Чи з лозиною прийти мені до вас, чи з любов'ю і духом лагідности?* Св. пис. I. Коринф. IV. 21.

Ла́гі́дно, *нар.* Мирно, кротко, тихо, мягко, дружелюбно; нежно. *Через що коти гризуться з собаками і... не живуть лагідно?* Гринч. I. 7. *Покірно вклонився... і відказав лагідно.* Г. Барв. 333. *Ум. **Лагіднє́нько.**

Ла́года, ди, *ж.* Кротость, мягкость душевная; согласие, миролюбивые отношения. *Вони робили... мечем та кулаччєм, а ми—пером та лагодою.* К. XII. 134.

Ла́годжіння, ня, *с.*=**Ла́годіння.**

Ла́годиком. См. **Ла́гід.**

Ла́годити, джу, диш, *гл.* 1) Готовить, приготовлять. *Іди лишень полудновать лагодь.* Шевч. 241. *За панича лагодила, за немила дала.* Гол. 2) Починять, исправлять, приводить в надлежащий вид. *Лагодили самопали, ратища стругали.* Шевч. *Шо ви лагодите чересла та лемеші? Лагодьте лучче батьківські списи, бо буде хутко усім робота.* К. ЧР. 194. *Я її чоловікові колись і чоботи лагодив.* Г. Барв. 301. 3) Снаряжать. *По вашій оборі сам господь ходить, ой ходить, ходить та все лагодить: лагодить воли й по три плуги, бички-третячки та й по чотирі.* Чуб. III. 346. 4) Улаживать миролюбиво, уговаривать; укрощать, смягчать. *Лагодить сварку.* Гринч. *Ліки трохи лагодять біль.* Гринч.

Ла́годитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Собираться, готовиться. *А я оце лагодився до вас іти.* Кобел. у. *Почали лагодитись, зарані виїхали.* МВ. II. 94. *Парубки лагодяться у танець.* Федьк. 2) Починяться. 3) Мириться. *Лагодимось, ніврокy, як кіт з собакою.* К. Михальчук.

Ла́годжіння, ня, *с.*=**Ла́годіння.**

Ла́годіння, ня, *с.* 1) Сборы, приготовления. *Не така дорога, як лагодіння.* Кобел. у. 2) Починка. 3) Улаживание, умиротворение.

Ла́годком, ла́годом. См. **Ла́гід.**

Ла́годливий, а, е. Сговорчивый, миролюбивый. Харьк.

I. Ла́го́дний, а, е=**Ла́гідний.** *Будь лагодним, будеш і богу угодним.* Ном. № 4425.

***II. Лаго́дний, а, е.** Приличествующий, подходящий. *Це у вас університанські думки! вони нашому братові зовсім нелагодні.* Мирн. III. 49.

Лагоми́на, ни, *ж.* Лакомство. *А на трьох* (хурах), *самих великих, всякі лагомини: сливи вагові, родзинки, фиґи та маслини.* Мкр. Н. 31. *Везли з собою*

лагомини: оливу, мило, риж, маслини. Котл. Ен. IV. 66. Ум. **Лагоми́нка.** *Книші, вареники і всякі лагоминки.* Греб. 383.

Лагоми́нець, нця, *м.* Лакомка, сластолюбец. См. **Лигоми́нець.**

Лагоми́нка, ки, *ж.* Ум. от **лагоми́на.**

Лагу́зка, ки, *ж.*=**Галу́зка.** *І лагузки не випросиш.* Черк. у.

Лагу́н, на́, *м.*=**Мазни́ця** (чумацкая для запасного дегтя). *Ум. **Лагу́нка.** Пир. у., Конон.

Лагу́н, на́, *м.* Ствол дерева в **нако́ті.** НВолын. у. См. **На́кіт.**

Лад, ду́, *м.* 1) Порядок, устройство, строй. *У полі-полі військо стояло, військо стояло, ладу не знало.* Маркев. 26. *Пропаде шкапина, то й той лад у хазяйстві погасне, що й був.* Гринч. II. 208. *За діло новим ладом узятись.* О. 1861. IX. 181. **В оди́н лад.** Под одну стать. Константиногр. у. **Ні ладу́, ні по́ладу нема́.** Нет никакого порядка. Ном. № 6653. ***Ні до ла́ду, ні до при́кладу.** Невпопад. *Цимбалистий знов ні доладу, ні до прикладу, а як то кажуть—нате й мій глек на капусту—не дочув як слід... та й каже.* Кон. II. 30. *Ні до ладу, ні до прикладу—їзіж те, що я викладу.* Н. посл. Умань. Ефр. ***Ні ла́ду, ні скла́ду.** Бессмыслица. *Таке замолов, що ні ладу, ні складу.* Полт. у. Г. Йов. **Зроби́ти лад.** Привести в порядок. Желех. ***Тим са́мим ла́дом.** В том же порядке. *Вертала громадка женців тою самою дорогою й тим самим ладом, яким ішли рано в поле.* Борд. **Че́рез лад.** Черезчур, чрезмерно. *Через лад, уже брешеш.* Ном. № 6872. **Став на лад.** Достиг известной прочности своего положения. Ном. № 4920. ***Ладу́ дійти́.** Разобраться, привести в порядок. *Сам Соломон ладу б не дійшов.* Св. Л. 317. ***На лад пійти́.** Принять благоприятный оборот. *Ідіть додому: ваше діло на лад пішло.* Мирн. Пов. I. 157. **Без ладу́ живе́.** Беспорядочно живет. В ряде выражений употребляется в смысле: толк, смысл. **Чи бу́де з сьо́го яки́й лад?** Выйдетли из этого толк? *З одкладу не буде ладу.* Ном. № 11006. **Без ладу́.** Без толку, некстати, глупо. *Вбовтнувся в річ без ладу.* Ном. № 3155. ***Не до ладу́.** Неумело, некстати. *Ці хатки так не до ладу поставляні, що й сказати не можна.* Крим. **В лад.** Кстати, уместно. *Дурень багатий, та й слово його в лад.* Ном. № 1428. *Коли наше не в лад, то ми з своїм назад.* Ном. № 4597. **До-ладу́.** а) Кстати, толково, умно, уместно. *Хто каже до-ладу, то ухо наставляй, а хоч і без ладу, то й тож не затикай.* Ном. № 6119. *Іти хиба до вас в найми? чи до-ладу буде?* Шевч. 449. *Говорила небіжка до самої смерти, а все не до-ладу.* Ном. № 1506. б) Как следует, хорошо. *В такій воді а ні виперешу до-ладу сорочки, а ні звариш страви.* Дещо. 88. **Ладо́м.** Толком. *Та ви ладом кажіть!* Ном. № 2717. 2) Обычай, общепринятые правила приличия. *Ми, хлібороби,—ніколи і в голову пошкрібатись, — не знаєм світові ладу.* Св. Л. 82, 83. *Щоб оце вигадувати* (нові убрання),—*почала мати,—то воліла дати б ті гроші на молитви.—Ет, що ви знаєте!—грімнула Мася... Коли не знаєте світові ладу, то не мішайтесь.* Св. Л. 113. 3) Распоряжение. *То Хмельницький листи читає, до козаків словами промовляє: «Гей стійте, діти, ладу́ ждіте!»* Дума. ***Не зна́ти сві́тові ладу́.** Ничего не понимать. *А коли не знаєте світові ладу, то й не мішайтесь.* Св. Л. 113. ***І той лад пога́с.** Еще хуже стало. *А як помер старий, то вже і той лад погас: почали ділитись та битись.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 4) Лад, взаимное согласие. *Живіть, дітки, в ладу та не забувайте батька!* Полт. г. **Ладо́м=Ла́годом.** *Ладом усе можна.* Ном. № 3303. 5) Стройность, лад; такт. **Співа́ють в лад.** Поют стройно. Шевч. *О, бодай вас! Що то літа! ні вже не доладу... Минулося!..* (время танцев). Шевч. 244. 6) Образ, способ. *Таким ладом се зроблено.* Гринч. **Неха́й іде́ своїм ладо́м.** Пусть делает по-своему. Ном. № 5299. **На всі лади́.** Всячески. *Кесаря хвалили на всі лади, що аж остило.* Шевч. 607.

Ла́да, ди, *ж.* 1) Название существа, под которым разумеют древнеславянскую богиню. *В веснянках співають про матір Ладу: «Благослови,*

мати, ой мати Лада, мати, весну закликати». Левиц. Світ. 7. *2) Часть припева в песне. *Ой ду, лада ду, замітала дівка хату до-ладу.* Нп. Пир. у., Конон.

Ла́дан, ну, *м.* Ладон. *Чорт ладану боїться.* Ном. № 197. **На ла́дан ди́хати.** Быть близким к смерти. Ном. № 8222. ***Не ла́даном па́хне.** Не шутки, не пустяки, грозит неприятностями. *Він покрутив своєю бородою та й каже: «Щось воно не ладаном пахне».* Кон. II. 80. Ум. **Ладане́ць.** *Купила свічечку, ладанцю, прийшла додому та й накадила у хаті.* Мнж. 104.

Ладани́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Курить ладоном. Александр. у.—*А шо, купила тютюну?—Та ні,—каже* (жінка),—*купила свічечку та ладанцю, та оце і наладанила трошки.— Ладанила, ладанила! Ладанила б тебе лиха година! Завтра годовий празник, а тютюну ні в зуб!* Мнж. 104.

***Ла́данка, ки,** *ж.* Ладонка. *А баба нам, як ходили на прощу, ладанок та пряників поприносили.* Пир. у., Конон.

Ладе́н, дна́, не́. 1) Готов. *Я й богом ладен побожитись, що цього не пам'ятаю.* Гринч. II. 178. *О, та ти ладен лежати, нічого не роблячи.* Лебед. у. *Ладен не знати що дати, аби мені не робити оцього.* Черк. у. **Я вже тепе́р ладе́н.** Я уж наелся, уж не голоден. Желех. *2) Согласен. Сл. Нік.

Ладе́нний млин. Мельница на плоту.

Ла́дити, джу, диш, *гл.* = **Ла́годити 1** и **2.** 1) *На вдовина сина шибеницю ладять.* Чуб. *Неня з кухарками ладять страву.* Федьк. 2) *Ой зацвіла калинонька в лузі, вломилася поличенька в плузі. Ой чи мені поличеньку ладити, чи до дівчини на зальоти іти?* Чуб. V. 377.

Ла́дитися, джуся, дишся, *гл.* 1)= **Ла́годитися 1.** *Умірать ладься.* Ном. № 10128. *Став пан у дорогу ладитись.* МВ. I. 46. 2)=**Ла́годитися 2.** 3) *Безл.* Спориться. *Як не ладиться, то й у печі не гориться.* Ном. № 1700.

Ла́ді *и **ла́ди,** нескл. детск.=**Ла́дки.** *Ладі, ладусі, а де були?—В бабусі.* Чуб. III. 106.

Ладівни́ця, ці, *ж.* Патронташ. *У ладівниці ні однісінького набою.* Мет. 444.

Ла́дка, ки, *ж.* 1) Оладья. *Млинець ладку посватав.* ЗОЮР. II. 27. 2) Преимущественно во мн. Ладонь, ладоша (детск. слово). **Плеска́ти у ла́дки.** Бить в ладоши. *Сидить баба на березі, ладками сплеснула.* Чуб. V. 845. *Ладки, ладки, а де були?—В бабки.* Ном. № 9264. Ум. **Ла́доньки, ла́дочки, ладо́шки, ладу́сі, ладу́сеньки, ладу́сики.** *А в ніженьки—ходусеньки, а в рученьки—ладусеньки.* Мет. 2. *Ладки-ладусі, а де були?—В бабусі.* Ном. № 9264.

Ла́дканка, ки, *ж.* Свадебная песня. Подол.

Ла́дкання, ня, *с.* Свадебное пение, а также и самые свадебные песни. Гол.

Ла́дкати, каю, єш, *гл.* Петь свадебные песни. Вх. Зн. 31. *Не все то правда, що на весіллі ладкають.* Ном. № 6823.

Ладна́ти, на́ю, єш, *гл.* 1) Ладить, жить в мире, в согласии. *Він з братом ладнає.* Гринч. 2) Договаривать. *Пішов майстрів ладнати.* 3) Готовить, приготовлять, снаряжать. *Ладнайте вози, пора їхать.* Гринч. 4) Поправлять. *Діти розмовляли спокійно проміж себе, часом ладнаючи Галі або одна одній квітки.* Г. Барв. 127. 5) Исправлять, починять. *Ци мені тую полицю ладнати?* Гол. III. 163. 6) Улаживать. *Поки в Солодьках ладнали діло проти Тимохи, в Кам'янці друге склалось.* Св. Л. 290. 7) Соглашать, примирять. *Як його ладнати чорне з білим?* К. Михальчук. 8) Прилаживать, уставлять, ставить. *Митро коні ладнав до ясел.* Св. Л. 76.

Ладна́тися, на́юся, єшся, *гл.* 1) Собираться, снаряжаться, готовиться. *Прокіп ладнається в дорогу.* Гринч. 2)—**з ким.** Уславливаться, сговариваться. Харьк.

Ла́дний, а, е. 1) Согласный. ***У людей і кілька дітей, та гарно; а у мене вона одна, та не ладна.*** Кон. III. 81. 2) Красивый. *Ладна баба без єдваба* Ном. № 7516. *Прибігаю до криниці,— беруть воду молодиці,— беруть воду, дають пити, не жаль ладну зачепити.* Чуб. V. 143. *Лужко ж моє ладне, ма-*

льоване. Чуб. V. 12. **Вона́ йому́ ла́дна.** Она ему нравится. *Най він любить, а його жадна, най тота зрадить, котра му ладна.* Чуб. V. 16. 3) Порядочный, взрослый. *Він уже ладний парубіка був, як узяли в москалі.* Гринч. 4) Свежий, доброкачественный. *Гуцульський кінь стає при достатній паші, ладній і здоровій воді сильний, живий.* Шух. I. 78. Ум. **Ладне́нький.**

Ла́дність, ности, *ж.* Миловидность, благообразность, красота.. *Довідався о ладності і о її цноті.* Чуб. V. 426.

Ла́дно, *нар.* 1) В согласии, в ладу. 2) Красиво. 3) Хорошо. *Оце ладно! три пани, єдні штани: котрий успіє, той і штани надіне.* Ном. № 1180. *Ладно марш вигравав.* Гол. III. 110. Ум. **Ладне́нько.** *Сідай на мене* (коня) *ладненько.* Мнж. 34.

Ла́до, да, *об.* Любовное название одного из любящихся или одного из супругов (в поэзии).—*Царівно, мостіте мости, ладо моє, мостіте мости!—Царенку, вже й помостили, ладо моє, вже й помостили!* Чуб. III. 83. *Вітрило, вітре мій єдиний!.. На князя, ладо моє миле, ти ханові метаєш стріли?* Шевч. 643. *Загинув ладо,—я загину!* Шевч. 644.

Ладо́жник, ку, *м.* Бодяга, Spongilla. Мнж. 184.

Ладо́м. См. **Лад.**

Ла́доньки, ла́дочки, ладо́шки. Ум. от **ла́дки.**

Ладува́ння, ня, *с.* Нагрузка.

Ладува́ти, ду́ю, єш, *гл.* 1) Грузить, нагружать. 2) Заряжать. Галиц. 3)= **Ла́дкати.** Вх. Зн.

Ладува́тися, ду́юся, єшся, *гл.* Грузиться, нагружаться.

Ладу́н, на́, *м.* Вьюк, *груз. (Хазяїн каравана) *одв'язав ладун од трока, відро оливи наточив.* Мкр. Г. 40.

Ладу́нка, ки, *ж.* = **Ладівни́ця.** *Як надів ладунку, то взяв і чортову думку.* Ном. № 974. Ум. **Ладу́ночка.**

Ладу́сеньки, ладу́сики, ладу́сі, *ж.* Ум. от **ла́дки.**

Ла́дянка, ки, *ж.* Часть **повісма,** горсть льна или конопли. Желех.

Лаз, зу, *м.* 1) Преимущ. во мн. ч. Лазание. *Минулись мої ходи через огороди; минулися мої лази через перелази.* ЮР. Збор. Петренко. 49. 2) Лесной проход зверей. 3) Лесная поляна. Желех. 4) *Мн.* Нарезки полей, участки. Ум. **Лазо́к.** Желех.

***Ла́зарь, ря,** *м.* Нищий. *Хто жидів та лазарів передражнює?* Мирн. I. 11. **Ла́заря ко́рчити.** Притворяться бедным, несчастным. *Той теж, як прийшов, то такого Лазаря скорчив.* Мирн. ХРВ. I. 19. **Ла́заря співа́ти.** Жаловаться, говорить жалобные речи. *На другий ранок він став співати перед сестрою лазаря, який він нещасний.* Мирн. ХРВ. II. 230. *Ти мені лазаря не співай: бачу я тебе наскрізь.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Ла́зенька, ки, *ж.* Ум. от **ла́зня.**

Ла́зити, ла́жу, зиш, *гл.* 1) Лазить, ползать. *Лазять діти у запічку голодні і голі.* Шевч. 532. *Лазарь, що по печі лазив.* Ном. № 4075. *По кавуну мухи лазили.* Гринч. *Гадина лазила.* Гринч. 2) Взбираться, взлезать, лазить. *На похиле дерево і кози лазять.* Ном. № 4075. *Люде лазили і на такі гори, що верстов шість або сім завишки.* Дещо. 18. 3) Лазить, лезть, перелезать. *Наладив дід хижку для бабки: то лазили кішки, а то й собаки стали лазити.* Ном. № 7580. *Через плоти лазив.* Чуб. V. 79.

Лазі́вка, ки, *ж.* Род гриба, растущего на **лазу́** (лесной поляне). Желех.

***Лазі́й, ія́,** *м.* 1) = **Ни́шпорка.** 2) Вор. Пир. у., Конон.

Ла́зіння, ня, *с.* Ползание. Ном. № 975.

Ла́зни́к, ка, *м.* Банщик. *Ви грубники, ви лазники, ви винники, ви броварники, годі вам у винницях горілок курити, по лазнях лазень топити.* Лукаш.

Лазни́ця, ці, *ж.* Банщица. Ум. **Лазни́чка.**

Ла́зній, я, є. В выражении: **Ла́зня піч.** Та часть печи, на которой просушивают зерно, а зимою спят. Киев. у.

Лазню́к, ка, *м.*=**Ла́зни́к.**

Ла́зня, ні, *ж.* 1) Баня. *Лазня в калу стоїть та людей миє.* Ном. № 11285. *Гаряче як у лазні.* Ном. № 14038. 2)

Низенькая хижина с маленьким входом, куда можно только пролезть. *Хата—так неначе лазня.—Що ж се—лазня?—Кажуть, що є такі дикі люде, що у їх у землянках, чи в курінцях нема дверей, а дірка, і туди лазять рачки. Оце тобі й буде лазня.* Киев. у. 3) Яма для сохранения хлеба в зерне. Ум. **Ла́зенька.** *Пристав нові дверці до старої лазеньки.* Ном. № 13296.

Лазови́й, а́, е́. Лазове́ сі́но. Сено, снятое с **ла́зу**, лесной поляны. Желех.

Лазо́к, зка́, *м.* 1) Грузило металлическое на сетях. Лебед. у. 2) Ум. от **лаз.**

Лазу́н, на́, *м.* Хорошо лазящий по деревьям. Желех. Ум. **Лазуне́ць.** Пирят. у.

Лазу́нка, ки, *ж.* = **Варяни́ця.** *Лазунки—ті ж варениці.* Ном. № 975. *На мнишки ладунки, на варениці лазунки.* Ном. № 975.

Лазуря́ка, ки, *м.* Разбойник, *вор (см. **Лазі́й**). *Були ще лазуряки, грабили, убивали, оббірали гроші і ховали їх у лісі, на степу... сами тож денебудь пропадали в розбоях, а гроші оставались.* ХС. IV. 9.

Лаї́стий, а, е. Об овцах и их шерсти: черный. Желех. Ум. **Лаї́стенький.** *А все баранці лаістенькі, лаістенькі, крутороги.* Гол. II. 16.

I. Лай, ла́ю, *м.* Брань. *Не купуй лаю.* Ном. № 1671.

II. Лай, ла́ю, *м.*=**Ла́я.** Вх. Зн.

Лайда́к, ка́, *м.* Бездельник, мерзавец. *Дала мене моя мати за лайдака, розійдеться худобонька хоть би яка.* Чуб. V. 210.

***Лайдакува́тий, а, е.** Не весьма трудолюбивый, не совсем надежный человек. *Не буде з Миколи людей, бо він вже й тепер лайдакуватий.* Пир. у., Конон.

***Лайда́цький, а, е.** Принадлежащий лентяю, бездельнику; непутёвый. *Та він і шкапини не має, там таке лайдацьке хазяйство, що й господи.* Пир. у., Конон.

Лайда́чка, ки, *ж.* Бездельница, мерзавка.

Ла́йка, ки, *ж.* Брань, ругань. ***Лайка не бійка.*** Ном. № 3807. ***Не було між ними не тільки бійки, та й ніякої лайки,*** Кв. I. 4. ***Моско́вська, пога́на ла́йка.** Матерная брань. Звен. у.

Лайла́к, ка́, *м.*=**Кизя́к.** *Кінські лайлаки.* Драг. 54.

Лайли́вий, а, е. 1) Бранный. *Дух вискочив в словах лайливих.* Котл. Ен. VI. 41. 2) Любящий ругаться, бранчливый. *Там—ратуй боже—який пан лайливий!* Харьк.

Лайно́, на́, *с.* Кал, помет, навоз. *Але з тебе й зух, зараз і осів, як лайно.* Подольск. г.

Лайну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Ругнуть. *Либонь уже десяте літо, як людям дав я «Кобзаря», а їм неначе рот зашито: ніхто й не гавкне, не лайне, неначе й не було мене.* Шевч. 580.

Лайня́к, ка́, *м.* 1)=**Лайла́к.** Харьк. 2)=**Лайня́р.** Вх. Лем. 431.

Лайня́р, ра, *м.* Навозный жук. Geotrupes stercorarius. Вх. Уг. 249.

Лайта́н, на, *м.* Испорч. **лейта́р.** *Ой як крикнув проклятий Мазепа на свої лайтани: возьмить Палія Семена та забийте в кайдани.* О. 1862. VIII.

Лайту́к, ка́, *м.* Молодой козленок. Одесск. у.

Лак, ку, *м.* Лак. *Чорні кучері блищали проти заходу сонця, як наведені лаком.* Левиц. I. 262.

Лаке́й, ке́я, *м.* Лакей. *Лакеїв гарних і моторних багацько дуже щось було.* Котл. Ен.

Лаке́йка, ки, *ж.* Жена лакея.

Лаке́йський, а, е. Лакейский.

Лакейча́, ча́ти, *с.* Дитя лакея.

Лакейчу́к, ка́, *м.* Лакей, лакей-мальчик. *Його* (хлоп'я) *взято за лакейчука до молодого пана.* Мир. ХРВ. 201.

Лаке́рда, ди, *ж.* Порода морской рыбы. Левиц.

***Лакеро́вник, ка,** *м.* Лакировщик. Сл. Дубр.

Лакеюва́ти, ю́ю, єш, *гл.* Служить лакеем, *лакействовать. Сл. Нік.

Лакеюва́тий, а, е. С лакейской душой. *Людці лукаві, лакеюваті.* Хата. XVIII.

Лаки́за, зи, *м.* Лакей (презрительно). Ум. **Лаки́зка.** *Будка проїхала оттам шестериком... і лакизка ззаду куняв.* Сим. 203.

Ла́кітка, ки, *ж.* Лакомство, сласти.

Лако́ваний, а, е. Лакированный. Херс. у.

Лакода́н, на, *м.* В загадке: горшок печной. *Був собі пан лакодан, ввесь світ годував.* Ном., стр. 301. № 389.

Лако́мий, а, е. 1) Соблазнительный, заманчивый. *Гроші—лакома річ.* Ном. № 1374. 2) Алчный, жадный. *Ви лакомі на чужі гроші.* НВолын. у.

Лакоми́на, ни, *ж.* Лакомство, лакомый кусочек. *Там лакомини разні їли, буханчики пшенишні білі.* Котл. Ен. II. 19.

Лако́мити, млю, миш, *гл.* Кормить лакомствами.

Лако́митися, млюся, мишся, *гл.* Жадничать, соблазняться чем. *Не лакомся, Грицю, на дурницю, бо дурниця тебе зрадить, що й воріжка не порадить.* Ном. № 10805.

Лако́мо, *нар.* 1) Соблазнительно, заманчиво. 2) Алчно, жадно. 3) Усердно. *Підважуй дрючком лакомо (лакоміш).* Черк. у.

Лако́мство, ва, *с.* 1) Лакомство, чревоугодие. 2) Утехи, чувственные наслаждения. *Потурчився, побусурменився для панства великого, для лакомства нещасного.* Дума. 3) Алчность, жадность.

Ла́костки, ків *и **ла́котки,** *мн.* Лакомства. Киев.

Лакува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Лакировать. Херс. у.

Лаку́за, зи, *м.*=**Лаки́за.** *Оцей мій муж... а цей—показує на того лакея—цей пройдисвіт, лакуза.* Рудч. Ск. I. 128. **Ззаду лакузи кричали: «Куди?..» Не дивлячись на лакуз, він сміло увійшов.* Мирн. Ркп. Ум. **Лаку́зка.**

Лаку́зитись, жуся, зишся, *гл.* Подделываться, подлаживаться. Мнж. 184.

Лаку́зка, ки, *м.* Ум. от **лаку́за.**

Лала, *меж.* *Часть припева в песне. *Лала, лала! мати била та вигнала з хати.* Мил. 64.

Ла́маний, а, е. Ломаный, переломленный. Харьк. *Назбірали останків ламаного* (хліба) *сім кошиків.* Єв. Мр. III. 8.

Ламани́на, ни, *ж.* 1) Ревматизм. 2) Простудная ломота. Вх. Уг. 249.

Ламани́ця, ці, *ж.* = **Ла́манка.** Вх. Лем. 431.

Ла́манка, ки, *ж.*=**Те́рниця.** Шух. I. 147.

Лама́ння, ня, *с.* 1) Лом, разлом, ломание, разламывание. 2) Нарушение, несоблюдение. *І в ламанні свого слова попадуться нечестиві.* К. Псалт. 135. 3) Ломота. *Ламання ма в кістю.* Вх. Уг. 249.

Ламанці́, ці́в, *мн.*=**Шулики́ 1.** **До самої смерти ламанці з маком уминав.* Кон. I. 4.

Ла́мань, ні, *ж.* Валежник, лесные обломки. *Поїде та ламані крадькома назбірає.* Черк. у.

Лама́ти, ма́ю, єш *и **млю, млеш,** *гл.* 1) Ломать, ломить, преломлять. *Бог ламав, та й нам давав.* Ном. № 12280. *Гамалія по Скутари, по пеклу гуляє, сам хурдигу розбиває, кайдани ламає.* Шевч. 59. *Вітер в гаї нагинає лозу і тополю, лама дуба, котить полем перекотиполе.* Шевч. 232. *Узявши п'ять хлібів та дві риби і поглянувши на небо, благословив їх і ламав, і давав ученикам класти перед народом.* Єв. Л. IX. 16. *Взявши Ісус хліб і поблагословивши, ламав і давав їм і рече: прийміть, їжте: се єсть тіло моє.* Єв. Мр. XIV. 22. 2) Размывать (о воде). *Ворскла—річка невеличка, береги ламає.* Ном. № 731. 8) Нарушать; не сдерживать слова. *Не ламав я божого закону.* К. Іов. 14. *Не то ламле суботу, а ще й отцем своїм зве бога.* Єв. I. V. 18. *Хто ламає слово, той віру ламає.* Ном. № 7423. **Не одступайте від закону, не ламайте звичаїв.* Мирн. I. 345. 4)—**коно́плі.** Бить коноплю при обработке ее. Сумск. у. 5)—**язи́к.** Коверкать речь, слова. *Ламаючи язик на татарський штиб.* Ном. № 13391.

Лама́тися, ма́юся, ешся *и **млюся (мнуся), лешся (мнешся),** *гл.* 1) Ломаться, разламываться, переламываться. *Віз ламається—чумак ума набирається.* Ном. № 10462. *Хліб чогось не ламається.* У Котл.: *Все зараз ламнеться і гнеться.* Ен. IV. 26. 2) О лучах: преломляться. *В воді світ ламається.* Ком. II. 39.

Ламки́й, а́, е́. Ломкий. Харьк.

Лампа́да, ди, *ж.* Лампада. *Перед Пречистою горить лампада уночі.* Шевч. 555. Ум. **Лампа́дка.** Стор. Оп. II. 110.

Лампа́ш, ша, *м.*=**Ліхта́рня 1.** Вх. Уг. 249.

Ламу́чий, а, е=Ламки́й. *Осика ламуче дерево.* Миусск. окр.

Лан, ну, *м.* 1) Мера пахотной земли от 10 до 30 десятин приблизительно. *Дарує тобі два лани жита.* Чуб. III. 370. 2) Поле, нива. *Ходім на лан жито жати.* Шевч. *Тихесенько вітер віє, степи-лани мріють.* Шевч. 219. 3) **Со́нце на лану́.** Солнце на горизонте, на заходе. *Вже сонечко на лану, я додому полину.* Чуб. III. 248. Ум. **Лано́к.** **Жадним словом і не згадав про той ланок.* Кон. III. 92.

Ла́нва, ви, *ж.* Железо или веревка, которыми **стельва́га** прикрепляется к оси. Киев. г. *Погана була їзда: то посторонок урветься, і вони стануть, ув'язують; а тільки рушать, як, дивись, орчик відірвався, або ланва спала.* Св. Л. 74. Также Чуб. VII. 405. См. **Стельва́га.**

Ла́нець, нця, *м.* Оборванец, оборвыш, голяк, сорванец. *Забравши деяких троянців, осмалених як гиря ланців, п'ятами з Трої накивав.* Котл. Ен. I. 5. *Ой, мати моя старая, за що ти мене скарала, за ланця мене оддала?* Мет. 263. Ув. **Ланцю́га.** *Ланцюга що дня п'є, прийде додому, мене б'є.* Мет. 263.

Лани́на, ни, *ж.* Поле, нива. *Туман, туман по ланині, широкий лист на калині.* Лукаш. 129.

Ла́нка, ки, *ж.* 1) Звено. 2) Низка монист. Вх. Зн. 31. 3) Каждая из ямок в земле, по которым катают мяч в детской игре того-же имени. Ив. 34.

***Ланкі́вни́чий, чого,** *м.* Сцепщик, прицепщик вагонов. Сл. Дубр.

***Ланкува́ння, ня, с.** Сцепка, прицепка вагонов. Сл. Дубр.

Лановé, во́го, *с.* Подать с пахотной земли. *Та щоб дожать до лановго, ще копу дожинать пішла.* Шевч.

Лановúй, á, é. 1) Поземельный. 2) *м.* Надсмотрщик за полевыми работами. *А потім ягнята приснились у житі; лановий біжить та б'є мене добре і ніби, проклятий, свитину здирає.* Шевч. 564. *Дівчата на луці гребли... Найкращая з всього села, давненько вже у яр пішла, узявши глечик, та й немає; а лановий і не шукає, мов і не бачить.* Шевч. 454. 3) Полевой сторож. *Тпрру!—став жид під коливоротом. Лановий, постогнуючи, виліз з куріня ворота відчиняти.* Св. Л. 309.

Лано́к, нка́, *м.* Ум. от **лан.**

Ла́нтух, ха, *м.* 1) Большое рядно, употребляющееся для ссыпки в него хлебных зерен. 2) Большой мешок. *Де можна лантух, там торби не треба.* Ном. № 1370. Ум. **Лантушо́к.** Ув. **Лантуши́ще.**

Лантухова́тий, а, е. Мешковатый, неповоротливый. *Ото ще Андрій лантуховатий!* Черк. у.

Лантухо́вий, а, е. Относящийся к **ла́нтуху.**

Лантуши́на, ни, *ж.* Плохой **ла́нтух.**

Лантуши́ще, ща, *м.* Ув. от **ла́нтух.**

Ла́нтушка, ки, *ж.* Неповоротливая, мешковатая женщина. Харьк.

Лантушо́к, шка́, *м.* Ум. от **ла́нтух.**

Ланц, ца, *м.*=**Ланцю́г.** Шух. I. 181, 253. **Ланцем залізним скуті.* Франко.

***Ланцу́г, га́,** *м.*=**Ланцю́г.** Хот. Нік.

Ланцюва́ти, цюю́, еш, *гл.*—**рі́ку.** Перегораживать реку двумя рядами камней, сближающимися в направлении течения воды, образуя угол, вершина которого не закончена,—в этом отверстии ставят сеть или иной снаряд для рыбной ловли. Вх. Зн. 31.

Ланцю́г, га́, *м.* Цепь. *Біда за біду чіпляється, як у ланцузі кільце за кільце.* Ном. № 2164. *Ланцюгами за поперек втроє буду тебе* (невольника) *брати.* Дума. *Несе з України аж у Сібір ланцюг-пута.* Шевч. 455. *Не рвися, як собака на ланцюзі.* Ном. № 3162. *Назад рученьки зв'язали, в ланцюг ніженьки скували.* Чуб. V. 986. Ум. **Ланцюжо́к.** *Невеличкі лампадки... на тоненьких ланцюжках.* Мир. Пов. II. 56.

Ланцю́га, ги, *м.* Ув. от **ла́нець.**

Ланцюго́вий ***и ланцю́жний, а, е.** Цепной. **Моста ланцюжного поляки розбили.* Киев.

***Ланцю́жник, ка,** *м.* 1) Носящий цепи, кандальник. 2) Землемер (насмешливо). *А ланцюжники ті скрізь однакові.* Кон. III. 287.

Ланцюжо́к, жка́, *м.* Ум. от **ланцю́г.** Цепочка. (Дидона) *взяла кораблик бархатовий... і начепила ланцюжок.* Котл. Ен. І. 21. *На грудях у його гойдався важкий золотий ланцюжок.* Левиц. І. 518.

Ла́нча, чі, *ж.* Копье, пика. *Крівавую ланчу по хаті носили.* Федьк.

Лань и **ла́ня, ні,** *ж.* Лань. *Чи знаєш ти, коли на скелях серна і тиха лань своїх теляток телять?* К. Іов. 88.

Лап! *меж.* Хвать. *Пан лап за кешеню, аж і хустки нема.* Рудч. Ск. II. 193. *А ззаду молдаван лап Антося за комір.* Св. Л. 140.

Ла́па, пи, *ж.* 1) Лапа. *Пише як сорока лапою.* Ном. № 6078. *2) Рука (насмешливо). *Виняв я тютюн з кишені, а він і свою лапу простягає.* Умань. Ефр. 3) Рычаг в валу, подымающий толчею в ступе. 4) Лапчатый лом, т. е. с двумя пальцами. Ум. **Ла́пка, ла́почка.** Ув. **Ла́пище, *лапи́сько.**

Лапа́й, пая́, *м.* С большими неуклюжими лапами, руками. Золотонош. у.

Лапани́на, ни, *ж.* 1) Постоянное щупание. Желех. 2) Постоянное хватание.

Ла́пання, ня, *с.* Щупание, ощупывание.

Лапа́нчик, ка, *м.* Заяц (в сказке). *Хто-хто в цій рукавичці?—Мишка-скряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-лапанчик, лисичка-сестричка, вовчик-братік.* Рудч. Ск. II. 1.

***Лапа́стий, а, е=Лапа́тий.** *Не переставав хлюскати лапастий дощ.* Мирн. Лихі люде, 3. *Сонце... червоніє на лапастій гречці.* Мирн. Лихі люде, 49.

Ла́пати, паю, еш, одн. в. **лапну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Щупать, пощупать, трогать тронуть. *Руками дивиться, а очима лапа.* Ном. *Щоб не бояться мерців, треба лапнути старця за торбу.* Грин. II. 24. 2) Хватать, ловить. *Утік соловій мій,—бігаймо, лапаймо!* Гол. III. 344. *Наперед невода риби не лапай.* Ном. № 2603.

Лапа́тий, а, е. 1) С большими лапами. 2) О листьях: лаповидный, лапчатый. *А поверх неї лапатий лист кленків та дубів.* Левиц. І. 347. 3) Об узоре материй и пр.: большими пятнами. *Візок був заслапий товстим здоровим килимом з червоними лапатими квітками.* Левиц. Пов. 203. *Лице його було якесь руде, бо на червонуватій шкурі було поналяпуване ряботиння, таке лапате, як п'ятаки.* Левиц. Пов. 179. 4) О снеге: большими хлопьями. *Лапатий сніг.* Мнж. 184.

Ла́патися, паюся, єшся, одн. в. **лапну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Щупаться, касаться, коснуться, дотрогиваться, дотронуться.

Ла́пик, ка, *м.* В загадке: лист капусты. *Лапик на лапику, а й голки не було.* Ном., стр. 296, № 186.

Ла́пики, ків, *мн.* Раст. Caltha palustris. ЗЮЗО. І. 115.

***Ла́пити, плю, пиш,** *гл.* Прижимать, тискать. *Дитя до серденька ручки лапить.* Герм. К.

Ла́пичка, ки, *ж.* Кусок земли, оставшийся после раздела целого загона. Черниг. г.

Ла́пка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ла́па. *Ла́пки покла́сти.** На все соглашаться, во всем полагаться. *Той і лапки поклав: роби, мов, що хоч, що знаєш.* Мирн. ХРВ. II. 232. 2) Подвижной и неподвижный брусок в станке для тесания. Сумск. у. 3) Поперечная перекладина к двум стойкам в токарне. Сумск. у. 4) Клинообразная дощечка, употребляемая гребенщиками при нарезывании зубьев гребней. Вас. 164. 5) В ткацком станке то-же, что и **підні́жок.** МУЕ. III. 24. 6) Ловушка. Вх. Пч. II. 7. 7) *Мн.* **Лапки́.** Род узора для вышивания. 8) *Мн.* Кавычки. 9) *Мн.* **Котя́чі лапки́.** Раст.: а) Erigeron acre. Лв. 98. б) Trifolium arvense. Лв. 102. *10) **Ку́р'ячі лапки́.** Гусиная кожа, гусиные лапки. *Від води тіло стягається і синіє, а під очима виступають круги і на личку показуються курячі лапки.* Черемш.

Лапко́, ка́, *м.* Кличка собаки с толстыми лапами. Харьк.

Лапну́ти, ся. См. **Ла́пати, ся.**

Ла́поть, птя, *м.* 1) Лапоть. *Як маєш кланяться лаптю, то лучче поклонись чоботу.* Ном. № 7303. 2) *Мн.* **Ла́пті.** Обшлага на рукавах. Гол.

Ла́поць, пця, *м.* Лапоть. Белоруссизм, употребленный в следующей пословице: *Потапці-потапці, вліз чорт у лапці.* Ном. № 13288.

Ла́почка, ки, *ж.* Ум. от **ла́па.**

Лапсерда́к, лапсерди́к, ка, *м.* Род длинной верхней еврейской одежды. Левиц.

Ла́пу-ла́пу, *меж.,* выражающее: а) ощупывание с целью нахождения чего-либо. *Лапу-лапу по лавиці, налапала мохнатиці* (рукавиці). Ном., стр. 303, № 457. б) Тяжелые, медленные шаги. *Не знав добрий чоловік та із чого жити: мусив собі волика купити. А воличок лапу-лапу, корівонька рику-рику...* Рудч. Ск. I. 51.

Лапува́тий, а, е.—сніг. Снег хлопьями. Золотонош. у. Слов. Д. Эварн. См. **Лапа́тий.**

Лапу́за, зи, *м.* Человек с широкой расплывшейся физиономией.

Лапу́н, на́, *м.* Любящий щупаться. *Такий лапун—усе з дівчатами лапається. Сказано, непутній чоловік.* Сумск. у.

Лас, су, *м.* Вкус, влечение, желание. *Кожний Івась ма свій лас.* Ном. № 7938.

Ласа́ч, ча́, *м.* Лакомка. Встречается лишь в разсказе М. Вовчка «*Ведмідь*», где так назван медведь, лакомящийся медом. *А страшний ласач патлатий учища та й учища мед.* МВ. III. 141.

***Ла́се, ого,** *с.* Лакомство. *Діти хотять чогось ласого.* Крим.

I. Ла́сий, а, е. О масти: чорный или рыжий с белым брюхом или грудью. См. **Підла́сий.**

II. Ла́сий, а, е. 1) Лакомый. *Ласа потрава.* Ном. *На ласий шматочок найдеться куточок.* Чуб. I. 261. 2)—**на що.** Лакомый, охотник до чего. *Всякий ласий на чужі ковбаси.* Ном. № 4634. **Який ласий на ковбаси.* Кон. II. 84. *Ласий, як кіт на сало.* Ном. № 5054. *До грошей я не дуже ласий.* Шевч. 156. *Хто не звик правди поважати, той завше ласий панувати.* Ном. № 1132. *Найму собі цимбали, щоб ніженьки дримбали; найму ще собі баса, бо робити не ласа.* Чуб. V. 1155. Ум. **Ласе́нький.** *Мачуха дала на снідання дітям чогось ласенького.* Ном. № 2041.

Ла́сити, шу, сиш, *гл.* Привлекать. О. 1862. I. 67.

Ла́ситися, шуся, сишся, *гл.* Льститься на что, быть охотником до чего. *Ласиться, як кіт на сало.* Ном. № 5010. *Від святого Власа заміж не ласься.* Посл. *А панночка до неї ласиться та просить* (О. 1862. III. 37).

Ла́сиця, ці, *ж.*=**Ла́ска 4.**

Ла́сівка, ки, *ж.* Время, обильное лакомой пищей. *Спасівка—ласівка, а петрівка—голодівка.* Ном. № 483.

I. Ласи́й, сія́, *м.* Вол, имеющий брюхо и конец хвоста белые. КС. 1898. VII. 42.

II. Ласи́й, сія́, *м.* Лакомка.

Ла́ска, ки, *ж.* 1) Любовь, привязанность, ласка. *У дівчини стільки ласки, як на тихій воді ряски.* Лавр. I. *Утеряла дівчинонька у козака ласку.* Мет. 8. *Серце рвалося, сміялось, виливало мову, виливало, як умію, за темній ночі, за вишневий сад зелений, за ласки дівочі.* Шевч. 4. *Чужа ласка сироті Великдень.* Ном. № 10702. 2) Милость, благосклонность, благоволение, благодать; покровительство. *Панська ласка до порога.* Ном. № 1200. *Боїться ласки втратити.* НВолын. у. *Я панською ласкою багатий.* Шевч. 139. *Знайшла бо єси ласку в бога.* Єв. Л. I. 30. *Святителю Миколаю, угоднику божий, помошнику скорий! допоможи мені ласкою своєю небесною!* Чуб. I. 114. *Кланяюсь, прошу: не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. II. 13. *І над собакою повинно мати ласку.* Ном. № 4498. ***Ла́скою.** Ласково, благосклонно. *А ти б з ним ласкою.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *Хазяїн коло його спершу миром та ласкою.* Мирн. ХРВ. I. 41. **З ла́ски.** Из милости, даром. *Хто служить з ласки, тому милосердієм платять.* Ном. № 10326. *Живу у чужій сем'ї з ласки.* МВ. II. 105. **З бо́жої ла́ски.** Божиею милостью. **Запобіга́ти ла́ски.** Добиваться милости, благосклонности. *Такої ласки можна і в цигана запобігти.* Ном. № 4769. **Ла́ску твори́ти.** Быть любезным. *На чиїм возі їдеш, тому й ласку твори.* Ном. № 9610. **Коли́ ла́ска ва́ша, твоя́.** Пожалуйста! Если возможно. *Пусти мене прогулятись, коли ласка твоя.* **То по ва́шій ла́сці.** Это как вам будет угодно. *То по вашій ласці: як дасте,— матиме.* НВолын. у. **Аби́ була́ ла́ска...** Лишь-бы было угодно... *Аби була ласка слуха-*

ти,—поки не охрип,—співатиму. Шевч. 156. **Те робив, що з ла́ски ва́шої звели́ли.** Я делал то, что вам угодно было приказать. Стор. МПр. 45. **Будь ла́ска, будь ла́ско!..** Пожалуйста! *Будь ласка, дай мені!..* Грин. *3) Нежность. *Хіврю на няньку не беріть, бо в неї ласки до дітей нема.* Крим. *Не одразу розпізнаєш, у кого в серці є ласка, а в кого нема.* Крим. 4) Одолжение. **Зробіть мені таку ласку—поборгуйте.* Умань. Ефр. 5) Ласочка, ласица. Ум. **Ла́сочка.** *Плаче собі тихесенько... Шелесть!.. коли гляне: по-під гаєм, мов ласочка, крадеться Оксана.* Шевч. 143.

Ла́скав. См. **Ласка́вий.**

Ласка́вець, вця, *м.* 1) Любовник (в песне). *Тілю несуть, коня ведуть, кінь головку клонить, за ним іде чорнявая, білі ручки ломить... Ввесь світ сходить, та не найде такого ласкавця.* Чуб. V. 317. 2) Милостивец, благодетель. 3) Раст. Bupleurum rotundifolium. Шух. Кв. I. 111.

Ласка́вий, ла́скав, а, е. 1) Милостивый, благосклонный, снисходительный. *Прошу, будьте ласкаві, не во гнів вам!* Ном. № 13121. *Пані моя ласкавая, я би м тобі щось сказала.* Гол. I. 71. 2) Кроткий, смирный, добрый, ласковый, приветливый, любезный. *Ласкаве телятко дві матки ссе.* Ном. № 3202. *Що в тебе, багачу, кози та овечки, а в мене, багачу, ласкаві словечки.* Мет. 49. *Вона ж мене сушить, вона ж мене в'ялить все ласкавими словами.* Чуб. V. 81. *Забарив нас ласкавими словами.* **Будь ла́скав, бу́дьте ласка́ві!** Пожалуйста! Будь так добр, будьте так добры! *Та встань, будь ласкав, пане свату!* Котл. Ен. *Пустіть, будьте ласкаві!* Шевч. Ум. **Ласкаве́нький.**

***Ласка́виця, ці,** *ж.* Цветущее растение. Bupleurum rotundifolium. *Виглядали дорогі образи з-за лісу васильків, мняти, ласкавиці.* Мирн. ХРВ. II. 208.

Ласка́вість, вости, *ж.* Кротость, ласковость. *Може ласкавостю своєю та покірливостю втихомирю її.* МВ.

Ласка́во, *нар.* 1) Благосклонно, милостиво, снисходительно. *Наш заступниче благий, приникни з неба і споглянь ласкаво з висоти на мене.* К. Псалт. 196. 2) Кротко, ласково, приветливо, любезно. *Вислухає тебе ласкаво і нагороду дасть.* Стор. II. 8. *Спитай мене, молодичко!—озвалась стара бабуся..., поглядаючи на мене ласкаво.* МВ. I. 15. Ум. **Ласкаве́нько.**

Ласни́й, а, е. Лакомый, вкусный. *На ласний кусок найдеться куток.* Ном. № 12011.

Ла́сно, *нар.* Вкусно.

Ласнове́нький, а, е. Блестящий, лоснящийся? Встречено у Чубинского, точность записи, повидимому, сомнительна. *Не пий, синоньку, першої чести в тещі, вилий, синоньку, коненькові на гривоньку, щоб гривонька ласновенька була, щоб наша дівонька прикладненька була.* Чуб. IV. 318.

Ла́со, *нар.* 1) Вкусно, лакомо. *Хто ласо їсть, той твердо спить.* Ном. № 12234. *Ласо їсть, на м'якому спить і така вродилась, що—молодиця хоть куди!* Кв. II. 325. *Ви ласіш їсте, ніж ми.* Харьк. 2) С вожделением, с аппетитом. *На неї* (торбу з грішми) *дивиться усяк так весело та ласо так.* Гліб. Ум. **Ласе́нько.**

Ласогу́б, ба, *м.* Лакомка, любящий хорошо покушать. Кремен. у.

Ла́сочка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ла́ска 5.** 2) Род игры, в которой один из играющих, держа руки под ладонями другого, старается их выхватить и ударить по рукам противника. Чуб. III. 103.

Ла́сощ, щі, *ж.* Употребляется более во мн. ч. **Ла́сощі, щів** и **щей.** Лакомство. *І уже в Одесі ласощ закупає з крамом.* Мкр. Н. 6. *Чуже лихо за ласощі, а своє за хрін.* Ном. № 12366. *Цурається тоді людина хліба, від ласощів одвернеться солодких.* К. Іов. 73.

Ласощохли́ст, та, *м.* Сластолюбец. *Ласощохлисти похожали, всі фертики і паничі.* Котл. Ен. III. 54.

Ла́ститися, щуся, стишся, *гл.* Ласкаться, лащиться. *І щебече й сміється, і вигадує, і регочеться, і до матері ластиться.* Кв. *Бійся не того собаки, що бреше, а того, що ластиться.* Ном. 7284.

Ластівеня́, ня́ти, с.=**Ластів'я́.** Ум. **Ластівеня́тко.** Желех.

Ла́стівка, ки, *ж.* 1) Ласточка, Hirundo urbica. *Ластівки вилітають, годинку обіцяють.* Ном. № 309. Употребляется

как ласкательное слово, особенно в форме уменьш., по отношению к женщине, которая в поэзии постоянно сравнивается с ласточкой. *Дівчино моя, переяславко, поцілуй же мене, моя ластівко!* Нп. *Челядонько, ластівонько, годуй ти дитину!* Коцип. *Прокинься, моя ластівочко.* Шевч. 317. *Ся як ластівка літала в сінцях і в коморі, прибірала коло столу, поралась на дворі.* Мкр. Н. *Сподівалась невісточки як ластівочки собі на втіху.* МВ. II. 12. *А в нашій стороні красні дівки, як ластівки, а тут—як ворони.* Чуб. V. 20. 2) Четыреугольный кусок материи, вставляемый в рубахе или другой одежде под мышками. 3) Один из кусочков сукна, преимущественно красного, вшиваемых в свитках у талии вверху **у́сів.** КС. 1893. XII. 449. 4) Название игр: а) детской, состоящей в попадании палками в брошенную вверх палку. Камен. у.; б) девичьей, с песней. Грин. III. 115. Ум. **Ла́стівонька, ла́стівочка.** *Да ластівочка да купалася, да на бережку да сушилася!* Чуб. V. 9.

Ла́стівчики, ків, *м. мн.* Раст. Geranium columbinum. Вх. Пч. I. 10.

Ластів'я́, я́ти, *с.* Детеныш ласточки. *Як ластівка з ластів'ятами.* Ном. № 9236. Ум. **Ластів'я́тко, ластів'я́точко.**

Ластів'я́чий, а, е. Ласточкин. **Не чіпай ластов'ячого гніздечка, бо бозя покарає—уся пика тобі ластовинням візьметься.* Пир. у., Конон.

Ла́стка, ки, *ж.*=**Ла́стівка 2** и **3.** Канев. у. *Швориха ходила... зімою у... кожусі під ластки.* О. 1861. X. 30.

Ла́стовень, вня, *м.* Раст. Asclepias syriaca. ЗЮЗО. I. 113.

Ластови́ний, а, е. Ласточкин. *Коли б мені ластовине зілля.* Мет. 61.—**зі́лля.** Раст. Chelidonium majus.

Ластови́ння, ня, *с.* Веснушки. *Хто має ластовиння на виду, то, побачивши вперше весною ластівку... умивається, щоб не було того ластовиння.* Ном. № 266. *Ото як тебе ластовиння обсіло!* Грин. **Одчепись, не в'яжись, бо ти в ластовинні,—отакії, як це й ти, в мого батька свині.* Нп. Пир. у., Конон.

Ластови́ця, ці, *ж.* 1)=**Ла́стівка 1.** *Райські птиці ластовиці весело співають.* КС. 1882. IX. 568. 2)=**Ла́стівка 2.**

Ла́сування, ня, *с.* Кушание лакомств, роскошествование; наслаждение.

Ла́сувати, сую, єш, *гл.* Есть что-нибудь вкусное, лакомиться; роскошествовать. *Лежить та ласує медком.* Гліб. *Коли ласувать, то ласувать, — бий, жінко, ціле яйце в борщ!* Ном. № 5062.

Ла́суватися, суюся, єшся, *гл.* Льститься на кого, на что. *Попоб'ю, щоб не ласувався на мою дівчину.* Полт. г. *Ти не ласуйся на те, що він узяв за ту роботу три карбованці, а тобі тих грошей не дадуть.* Черк. у.

Ласу́н, на́, *м.* Лакомка. Ум. **Ласуне́ць, ласу́нчик, ласу́нчичок.**

Ласу́ха, хи, *ж.* Лакомка. *Цібелла же була ласуха.* Котл. Ен. V. 36. Ум. **Ласу́шка, ласу́шечка.**

Ласько́, ка́, *м.*=**Ласу́н.**

Ла́ся, сі, *ж.* В загадке: дорога. *Лежить лася простяглася, як устане, то й неба достане.* Ном., стр. 303. № 458.

Лат, ту, *м.*=**Ла́та 2.** *Там такий обідраний, що аж лат на латові.* Харьк.

Ла́та, ти, *ж.* 1) Длинная жердь, перекладываемая в горизонтальном направлении поперек стропил. *Яка крокова, така й лата.* Ном. № 10403. *2) Шест, жердь. *У причілку його хати на високій латі плахта висіла червона.* 3) Заплатка, вставка. *І дівчина його любить, хоч лата на латі.* Шевч. 165. 4) *Мн.* **Ла́ти.** Отрепье, рубище. *Скидай з себе свої лати, вбірай дорогії шати.* Гол. I. 44. *Наші лати переходять панські шати.* Ном. № 1615. *Багатий на лати та на дрібні сльози.* Шевч. 134. *Коли б ти, сестро, так робила, ти б в таких латах не ходила.* Чуб. V. 916. Ум. **Ла́тка, ла́точка.** Употребляется почти исключительно в 3-м знач. *Свитина вся була в латках.* Котл. Ен. I. 32. *Будь мудрий: натягай маленьку латку на велику дірку.* Ном. № 9009. **Був собі чоловік Сашка,—на йому сива семирашка, на голові шапочка, а на спині латочка.* Нс. Пир. у., Конон. 5) Пятно. *Побитий чоловік лежав на землі, під їм і біля його була латка крови чимала, так кружалка така велика.* Екатериносл. у. 6) Небольшая грядочка. *Поса-*

дила маленьку латочку цибулі. Черниг. у.

Ла́таний, а, е. Покрытый заплатами. *Луччe своє латане, ніж чуже хапане.* Ном. № 9685. *Латану свитину з каліки здіймають.* Шевч. 219. *Батько каже: не поїду: в мене сани не латані.* Чуб. III. 320. **Ла́таний тала́н.** Несчастная участь. *Ой тумане, тумане,—мій латаний талане! Чому мене не сховаєш оттут серед лану?* Шевч. 95.

Латани́на, ни, *ж.* 1) Постоянное заплатывание, накладывание заплат. *Докучила мені оця латанина; що день божий латки латаю.* Богодух. у. 2) Вещь, состоящая из заплат; рубище.

Лата́ння, ня, *с.* Починка, вставка заплат. *Яке тепер латання—неділенька свята.* Богодух. у.

Латанці́, ці́в, *м., мн.* Покрытая заплатами одежда. Радом. у.

Лата́ти, та́ю, єш, *гл.* 1) Чинить, ставить заплаты, починять. *Так розбагатіла: поли деру та спину латаю.* Ном. № 1595. *Церкву обдирає, а коршму латає.* Ном. № 11723. 2) Прибивать **ла́ти** на кровлю. Угор. 3) Бить. *Ой, жінко, як начну сергієм латати, то вся шкура на тобі буде тріщати!* Маркев. 48.

Лата́тися, та́юся, єшся, *гл.* Чинить-ся, починяться. *Пішли наші вгору: в долині ріжуть, а вгорі латаються.* Ном. № 988.

Лата́ття, тя, *с.* Раст. а) Nymphaea alba. ЗЮЗО. I. 129. б)—**жо́вте.** Numphar luteum. ЗЮЗО. I. 129. в) Caltha palustris. ЗЮЗО. I. 115. *Показувала їй ті лози над ставочком, ті листки широкого латаття по воді.* Левиц. 514. Ум. **Лата́ттячко.**

Лата́ч, ча, *м.* Раст. Caltha palustris. Вх. Пч. I. 9. См. **Жа́бник.**

Ла́тва, ви, ж.=**Ла́та.** ЧГВ. 1853. 61.

Ла́твий, а, е. Легкий, нетрудный.

Ла́твість, вости, *ж.* Легкость, легкоисполнимость.

Ла́тво, *нар.* Легко, без затруднений. *Латвіше брати, ніж повертати.* Ном. № 10624.

Ла́тер, тра, *м.* Куча дров, кубическая сажень дров. Вх. Зн. 31. Млак. 108.

Лати́на, ни, *ж.* Латынь. *Віншувати не вмію, забувши латини.* Чуб. III. 353. *Навчили ми ляхву латину занедбати, польщизною листи й літописі писати.* К. Дз. 16.

Лати́нець, нця, *м.* 1) Католик. К. Кр. 9. *Мій отець із русина в латинця обернувся.* К. ПС. 52. *2) Древний римлянин. *Латинець старший по породі к Енею рацію начав.* Котл. VI. 83. *Дурні були латинці: вони і не знали, єсть лі на світі горілка.* Гоголь.

Лати́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Латынизировать. 2) Окатоличивать. *Підклонилися латиненій ляхві.* К. Дз. 114.

Лати́нник, ка, *м.* 1) Латынист. 2) Католик. *Святих церков і кладовищ отецьких латинникам на глум не подамо.* К. ПС. 99.

Лати́нський, а, е. Латинский. *Латинський віршник.* Шевч. 298.

Лати́нь, ни, *ж.*=**Лати́на.**

Лати́рник, ка, *м.* Пройдоха? Гуляка? *Ювелірник-латирник.* Ном. № 13615.

Лати́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Прибивать к стропилам **ла́ти.** Каменец. у. *Латитсє хата.* Вх. Зн. 31.

Латиш, ша́, *м.* 1) *Оборвыш, оборванец. *Латка на латці,—та й латиш.* Ном. № 11143. *2) Латыш. Сл. Нік.

Ла́тка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ла́та.** 2) Детская игра, в которой играющий бьет ладонью по спине соседа и убегает, а ударяемый должен кому-либо передать удар **(ла́тку).** Ив. 47.

Латкува́ти, ку́ю, єш, *гл.*=**Латува́ти.** Шух. I. 91.

***Ла́тний, а, е.—све́рдел.** Бурав для **лат.** Сл. Нік.

Ла́тник, ка, *м.*=**Лато́вець.** Вх. Уг. 244. *Пир. у., Конон.

***Лато́ва́ння, ня,** *с.* Обрешетка (предмет). Сл. Дубр.

Лато́вець, вця, *м.* Деревянный гвоздь для прибивания **лат** на стропилах. Угор.

Ла́точка, ки, *ж.* Ум. от **ла́та.**

***Ла́ття, тя,** *с.* Лохмотья, отрепье. *Драття та лаття покриває молоде тіло.* Мирн. I. 390. *Драттям та латтям скоріш дразниш панські очі.* Мирн. I. 396.

***Латува́ння, ня,** *с.* Обрешетка (процесс). Сл. Дубр.

Латува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Набивать **ла́ти** на стропила.

Лату́н, на́, *м.* **Сви́та** с заплатами. ЧГВ. 1853. 61.

Лату́нник, ка, *м.* Бедный поселянин. ЧГВ. 1853. 61.

Лату́ра, ри, *ж.* Род каши, приготовляемой херсонскими пастухами овец для собак. Херс. г.

Латя́нка, ки, *ж.* Одежда с заплатами. *У нас світилка-панянка, у неї сорочка латянка, буяри крали, ла́тали і в світилки прибрали.* Мил. 155.

Лах, ху, *м.*=**Ла́ха.** Желех.

Ла́ха, хи, *ж.* Отрепье. Желех. У угорских украинцев вообще платье. *Святочні лахи.* Вх. Уг. 249.

Ла́хавий, а, е. Оборванный; грязный. Желех.

Лахаме́ндрики и лахами́ндрики, ків, *м., мн.* Тряпье, рубище. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лахачі́, чів, *мн.* Раст. Voccinium uliginosum. ЗЮЗО. I. 140.

Лаха́ш, ша́, *м.* Плохой, изорванный сапог? *Скидай свої лахаші, бери наші камаші.* Гол. I. 143.

Лахва́, ви́, *ж.* Раздолье, пожива. Левиц. I. 152. *Спичка в ніс, а вам лахва.* Ном. № 8373.

Лахма́й, мая́, *м.* Оборвыш. *Піди, голяк, піди, лахмай, піди сполощися.* Чуб. V. 1042.

Ла́хман, на́, *м.* 1) Отрепье, лоскутье, рубище. 2)=**Лахма́й.**

Лахмани́на, ни, *ж.* Рубище, отрепье. *У таку лахманину вдяглася, наче справді старчиха.* Гринч.

Лахма́нка, ки, *ж.* Отрепье, лоскут. Вх. Зн. 31.

Лахма́нник, ка, *м.* Тряпичник, ветошник. Желех.

Лахма́ння, ня, *с.* Тряпье, рубище. *Заберу своє лахмання та й подамся геть із хутора.* Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Лахманува́тий, а, е. 1) Медленно ходящий. *Лахмануватий віл.* Черк. у. 2) Оборванный; состоящий из лохмотьев. 3) Косматый.

Лахманя́р, ра́, *м.* = **Лахма́нник.** Желех.

Лахманя́рка, ки, *ж.* Тряпичница. Желех.

Лахма́тий, а, е. Косматый. Черк. у.

Лахмі́ття, тя, *с.* 1) = **Лахмани́на.** *А сам, вернувшися в будинки, своє лахміття позбірав.* Котл. Ен. I. 30. *2) Одежка. *Ми на селі тільки оремо й сіємо, а лахміття і лікарства—це все з города йде.* Крим.

Лахмо́тник, ка, *м.* Оборванец. Харьк.

Ла́хта, ти, *ж.* Небольшой залив.

Лаху́та, ти, *ж.*=**Лахма́нка.** Вх. Зн. 31.

***Лаційо́н, ну,** *м.* Раст. Lycium barbarum **(=Повій, дереза́).** *Фоса так лаційоном заросла, що й не продерешся.* Умань. Ефр.

Ла́цний, а, е=Ла́твий.

Ла́цно, *нар.*=**Ла́тво.** *Лацно на сім світі що хотіти, те чинити.* Ном. № 1334.

***Лацю́га и ланцю́га, ги,** *м.* Жулик, оборвыш. *У вас он сорочки висять, а ви не бачите, що якийсь ланцюга сюди йде.* Крим.

Лашт, ту, *м.* 1) Ласт, 12 четвериков (мера сыпуч. тел). Желех. 2) **Ла́штом.** В изобилии. Желех.

Лаштабе́й, бе́я, *м.* Лентяй (так бранят детей). Мнж. 184.

Лаштува́ння, ня, *с.* 1) Приготовление, снаряжение. 2)=**Лашту́нки 1.**

Лаштува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Приготовлять, снаряжать. *Лаштуйте гармати.* К. Досв. 145. 2) Составлять (о книге). Ном., стр. II.

Лаштува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Готовиться, снаряжаться, укладываться, собираться. *Лаштуються чумаки на ночліги.* Грин. I. 293. *Украде коня та продасть та знов лаштується красти.* Волч. у.

Лашту́нки, ків, *м., мн.* 1) Леса, деревянн. подмостки. 2) Театральные кулисы. *За лаштунками чутно голос сотника.* Стор. II. 217.

Ла́щити, щу, щиш, *гл.* Ласкать. *Лаще мати дитину.* Харьк.

Ла́щитися, щуся, шишся, *гл.* Ласкаться. *Чого ж так лащишся тепер до мене, Йване?* Греб. 378.

Лаю́чий, а, е. Любящий ругаться. *Лаюча баба.* Ном. № 13620. *Чоловік був надто смирний; а жінка лаюча.* Г. Барв. 328.

Ла́я́, ла́ї, *ж.* Стая собак. *Куди панська лая, туди й сучка моя.* Ном. № 1316. *Лая—песє весілє.* Шух. І. 212.

Ла́яння, ня, *с.* Брань, ругань. *Криком та лаянням нічого не візьмеш.* Котл. МЧ. *Лаяння жіноче та дітський крик аж ув ушах лящить.* К. Дз. 214.

Ла́яти, ла́ю, еш, *гл.* Ругать, бранить. *Ніхто не бив і не лаяв.* Ном. *Дати не дай, а лаяти не лай.* Ном. № 4584. *Лаяла, лаяла,—насилу ціле село перелаяла.* Ном. № 3341. *Тяжко плакала Ганнуся і не знала защо, защо мати знущається, лає-проклинає.* Шевч 21. **Ла́яти в ба́тька, в ма́тір, ла́яти по моско́вському.** Ругать матерно. Ном. № 3536.

Ла́ятися, ла́юся, ешся, *гл.* Ругаться, браниться. *Говорить можно, а лаятись нічого.* Ном. 3499. ***Ла́ятися пога́но.** Ругаться матерно. Звен. у.

Ле, *нар.*=**Лем.** Желех.

Лебайстер, стру, *м.* Алебастр. Черном.

Лебеда́ха, хи, *ж.* Бедняга. *Набігається лебедаха, утомиться.* Кв. II. 326.

Лебеденя́, ня́ти, *с.*=**Лебедя́.** Ум. **Лебеденя́тко.**

Лебеде́ць, дця́, *м.* Ум. от **ле́бідь.** Чуб. V. 7.

Лебе́дик, ка, *м.* 1) Ум. от **ле́бідь.** *Біліє, як лебедик на воді проти сонця.* Г. Барв. 135. 2) Род игры. *Хоч у хрещика гуляє, хоч у лебедика бігає—усе не довго.* Г. Барв. 374. *3) Ласкат. —голубчик. *Ох, лебедики, бодай і не казать—нема у нас в Немирові ні права, ні суда.* Тобіл. IV. 155.

Лебеди́н, на, *м.* Лебедь-самец. *Шкода того лебедина, що високо літає.* Чуб. V. 567.

Лебеди́на, ни, *ж.* 1) Лебедь-самка. *Ой білая лебедина тихий Дунай сколотила.* Чуб. V. 151. 2) Лебяжье мясо. *А в Кирильця вечеря: буде рибка печена... лебедина варена.* Мил. 38.

Лебеди́ний, а, е. Лебяжий. Стор. II. 25. *Дай тобі, боже, лебединий вік.* Ном.

Лебеди́нка, ки, *ж.* Сорт груши. Желех *Груша-лебединка.* О. 1862 II. 48.

Лебеди́ця, ці, *ж.* Лебедка. Желех.

Лебе́дій, дя, дє. Лебяжий. *А у днину припочину на лебедіх грудях.* Федьк. III. 156.

Лебеді́ти, джу́, ди́ш, *гл.* 1) Настойчиво и слезливо просить, клянчить. **Діти лебеділи за їжою.* Борд. 2) Напевать, петь. *Зачав пісню лебедіти слізними словами.* Млак. 92. *3) Причитать. *Він став битись головою об стіну, лебедів, кричав несамовитим голосом.* Борд.

Лебе́дка, ки, *ж.*=**Лебі́дка.** Ум. **Лебе́дочка, лебе́донька.** *Плавай, плавай, лебедонько, по синьому морю.* Шевч.

Лебе́до, да, *с.*=**Ле́бідь?** В песне, поющейся при игре в **шу́ма:** *Сиди, сиди, ящуре, та ладо моє! Май собі дівчину, лебедо моє.* Грин. III. 102.

Лебе́донько, ка, *м.* Ум. от **ле́бідь.**

Лебе́дочко, ка, *м.* Ум. от **ле́бідь.**

Лебе́дя, ді, *ж.* Лебедь-самка. *Сивенька вже була, а хороша та чепурна, як тая лебедя.* МВ. II. 76. Ум. **Лебі́дка, лебі́донька, лебі́дочка.**

Лебедя́, дя́ти, *с.* Лебеденок. *Гиля, гиля, лебедята, додому! Горе ж тому лебедеві самому.* Нп. *Там плавала біла лебедонька з маленькими лебедятами.* Ум. **Лебедя́тко, лебедя́точко.**

Лебедя́ночка, ки, *ж.* Ум. от **лебе́дя.** *Там плавала лебедяночка з маленькими лебеденятками.* Рк. Новц.

Лебе́дячий, а, е. Лебединый. *Гурт лебедячий летів.* Щог. Сл. 142.

***Лебезува́ти, зую, еш,** *гл.* Лебезить, притворяться. *Добре тямив, що інспектор лебезує.* Кон. III. 40.

Лебені́ти, нію, еш, *гл.* Едва виднеться, неясно представляться. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Леберда́ші, *мн.* Медные крестики. Вх. Зн. 31.

Лебі́дка, ки, *ж.* Лебедка. Ум. **Лебі́донька, лебе́дочка, лебі́дочка.** *Ой крикнула лебідонька із-за хвилі вириначи.* Нп. *По бережку ходила, лебідочку ловила.* Чуб. V. 216. С **лебі́дкою** в поэзии сравнивается женщина. *Ой вийду я за ворота, гуляю, гуляю, як білая лебедочка по тихім Дунаю.* Чуб. III. 166. Это слово как ласкательное прилагается к женщине: *Ой матінко-лебідочко!* Чуб. V. 833. *Марусенько*

моя, лебідочко, зірочко моя, рибочко, перепеличко! — приговорював Василь, обнімаючи свою Марусю. Кв. І. 37.

Ле́бідь, бедя, *м.* Лебедь. *Чи важко вам, лебеді, проти води пливучи?* Нп. Ум. **Лебеде́ць, лебе́дик, лебе́донько, лебе́дочко.** *Лети, лети, лебедонько сивий, високо з орлами!* Чуб. V. 756. *Через бистрі річки білим лебеденьком переплини.* Чуб. V. 369. С лебедем постоянно сравнивается казак и вообще мужчина. *Вже ж білі лебеді серед ставу (в)пали, ой вже ж козаки в чистім полі стали.* Чуб. V. 46. *Да йшла дівка да яриною да ярина леліє, за нею іде козаченько, як лебідь біліє.* Чуб. V. 23. **Лебе́дик** и **лебе́дочко** употребляются как ласкательное название по отношению к мужчине, подобно тому, как в русском языке слово «голубчик». *Мій таточку, мій лебедочку!* Мил. 185. *Не цурайтесь, лебедики!* Шевч. 87. *Чого ж тепер заплакав ти?.. Що серце порване, побите, що ось як жити довелося? Чи так, лебедику?—Ere.* Шевч. 577.

Лебо́нь, *нар.*=**Либо́нь.** *Заслаб чумак, заслаб, молоденький, да лебонь хоче вмерти.* Чуб. V. 1044.

Лев, ва, *м.* 1) Лев. *Дома лев, а на війні тхір.* Ном. № 4352. 2) Монета: а) 10 коп.. Подол. и Бессар. г.; б) австрийский гульден. Федьк. І. 4. Гол. IV. 532. Ум. **Лев́ик.** *Песики б'ють, а левик боїться.* Ном. № 3902.

Лева́да, ди, *ж.* Окопанное или огороженное место, обсаженное деревьями вблизи усадьбы. *За городом левада, де збіралась громада.* Ном. № 9091. *Як би на вашій леваді та мій вітряк.* Ном. 8968. Ум. **Лева́дка.** *Купив левадку, поставив вітряк і довіку їв хліб.* Кв.

Лева́дний, а, е. Относящийся к **лева́ді.** Желех.

Лева́нець, нця, *м.* Молодец, рослый парень. *Ой козаченьку, левенце! Не скажу я тобі, серце!* Чуб. V. 319. *То був з Хресців Кононенко Опанас, левенець... Молодий, та ба: мисливець!..* Мкр. Н. 7. *Левенець довго опинавсь і серцю не давав потолі.* Мкр. Г. 18. Ум. **Лева́нчик.** *Ой левенче, левенчику, вдовин сину, одинчику! Чи знаєш ти степи турецькії і проходи козацькії?* Мет. 446

Левеня́, ня́ти, *с.* Львенок. *І левенят розгублює левиця.* К. Іов. 10. Ум. **Левеня́тко.**

Леверже́т, та, *м.* Клок волос, оставленный спереди надо лбом на совершенно остриженной голове мужчины; в настоящее время так стригут лишь детей. Образец стрижки см. на портрете лубенского полковника Максима Ильяшенка (КС. 1891. I).

Левинду́овий, а, е. Из лаванды. (Панна) *плете вінки левиндові на тісовім столі.* Гол. І. 81.

Леви́ний, а, е=Ле́вовий. *О боже! потрощи їм зуби, криваві щелепи левині!* К. Псал. 132.

Леви́ха, хи, *ж.*=**Леви́ця.** *Дивиться, перед їм левиха стоїть.* Рудч. Ск. І. 135.

Леви́ця, ці, *ж.* Львица. К. Іов. 10.

Левíхна, ни, *ж.*=**Невíхна.** *То моя левіхна коханка.* Мет. 232.

Ле́вовий, а, е. Львиный. *Навчав Галю послать брата левового молока достать.* Рудч. Ск. 135.

Ле́вурда, ди, *ж.* Раст. Polygonum Bistorta L. Черк. у.

Левýсь, ся́, *м.* Ум. и ласкат. от **лев.**

Левчу́к, ка́, *м.*=**Леве́ня.** *Томить лева голод і левчука згага.* К. Псал. 43.

Лев'я́, я́ти, *с.*=**Леве́ня.** Мнж. 31.

Ле́га, ги, *об.* Лежебок.

***Ле́гар, ра,** *м.* Лентяй. Франко.

Легáт, та, *м.* Легат. *Ієзуїт Посевин, легат папський, перший начав Унію в Україні.* Шевч. Гайдам., Приписи, № 13.

Ле́гво, ва, *с.*=**Лíгво.**

***Леге́йда, ди,** *м.* Лежебока. Хот. Нік.

Леге́ня, ні, *ж.* Легкое (pulmo). *Стали суди судити, комарика ділити: сьому-тому по стегну, а Костеві голова... а Йванові печінка... а Грицькові легені.* Нп.

Легíник, ка, *м.* Ум. от **ле́гінь.**

Ле́гінь, ня, *м.*=**Па́рубок.** *Ішов легінь з полонини на нове подвір'є.* Гол. III. 216. *Приходя до мене молодці-соколи: легіню, на танець, легіню, на поле!* Федьк. І. 44. Ум. **Легíник.** *Ой до мене, легіники!* Гол. II. 421.

Легіо́н, ну, *м.* Легион, отряд войска. *В британських гальських легіонах не муштрувались.* Шевч. 606.

***Легі́т, ту,** *м.* Зефир, легкий ветерок. *Потягнув свіжий легіт, заколихалось жито-пшениця, імла розплилась у повітрі. Шепіт леготом колисаного збіжжя.* Борд.

Ле́гке, кого, *с.*=**Легеня.** *Дметься, як легке в горшку.* Ном.

Ле́гки́й, а́, е́. Легкий, легковесный; нетрудный. *Нехай йому земля легка* (о покойнике). Ном. № 351. *Хліб глевкий, на зуби легкий.* Ном. № 12288. *Іде вовк та й думає: «Який я дурень єсть! Чи я пан, чи що, шо ще захотів легкого хліба?»* Рудч. Ск. I. 7. Ум. **Легенький, легесенький.** *Легеньке суденечко, срібне веселечко.* Чуб. V. 976. *Над широкими сіножатями, над зеленими ярами повстав легесенький туман.* Левиц.

Ле́гкість, кости, *ж.* Легкость. *А тобі дай бог крепість і легкість.* Чуб. I. 135.

Ле́гко, *нар.* Легко, легковесно; незатруднительно. *Інший легко робить, а хороше ходить.* Ном. № 1691. *Біда здибає легко, а трудно її збутися.* Ном. № 2171. *Легко йому лежати, пером землю держати* (Пожелание покойнику). Ном. № 356. *Легко йому дихать!* (Благожелание). Ном. № 4552. *Щоб тобі так легко дихать!* (Проклятие). Ср. ст. **Ле́гше** и **ле́кше.** Ум. **Легенько, легесенько.** *Піди собі тихенько і легенько з хати.* Чуб. I. 135. *Нехай тобі зозуленька, мені соловейко, нехай тобі там легенько, де моє серденько.* Чуб. V. 73. *Нехай йому легенько згадається, де він у світі повертається.* Ном. № 11609. *За помилки Зося легесенько скубла його за вухо.* Левиц. I. 338. *Ой як легесенько перстнику да котитися, а ще й легше, легше молодому та женитися.* Чуб. III. 142.

Легкоби́т, та, *м.* Человек, не занимающийся тяжелым трудом, *пенкосниматель. **Легкобитом він вік звікував.*** Кон. I. 5.

Легкова́жити, жу, жиш, *гл.* Мало ценить, мало придавать значения, пренебрегать.

Легкоду́мний, а, е. Легкомысленный. Желех.

Легкоду́мно, *нар.* Легкомысленно.

Легкоду́мство, ва, *с.* Легкомыслие. *Видавати всякі ґазети... ради редакторської наживи з людського недосвіду і легкодумства.* К. XII. 125.

Легко́ду́х, ха, *м.* 1) Изнеженный, слабый человек. 2) Малодушный человек. *Тілько легкодухам здається, що наша сила ніщо супротив тієї сили, що рине на нас.* К. XII. 127. *«Гей, хто зо мною вийде битись, покоштувати стусанів?»... Дарес довгенько дожидався, мовчали всі, ніхто не йшов, з ним всякий битися боявся, собою страху всім задав. «Так ви, бачу, всі легкодухи, передо мною так як мухи і пудохвети наголо!»* Котл. Ен. II. 8. *Легкодухів між ними не буває: ні слово нас, ні діло не злякає.* К. ЦН. 159.

Легкоду́хий, а, е. 1) Слабый, изнеженный. 2) Малодушный, трусливый. *Такі легкодухі, що в радощах та роскошах немає над їх, а в притузі вони як трава полягають.* МВ. (О. 1862. I. 90). *Чіпка росказував, який йому здався вовк: здоровий, а легкодухий.* Мир. ХРВ. 45.

Легкоду́шник, ка, *м.* Малый хлебец для подаяния нищим. *Легкодушники... се малі хлібці, які подають за простибіг, аби легче було померщим душам.* Шух. I. 143.

Легкокри́лий, а, е. О птицах: легко летающий. Желех.

Легкота́, ти́, *ж.* Легкость. НВол. у.

Легку́ша, ші, *ж.* Язык, дыхательное горло, легкие, сердце и печенка вместе.

Ле́глий, а, е. 1) О муке: залежалый, затхлый, прелый. *2) О посеве: полегший. Пир. у., Конон.

Ле́гма́, *нар.*=**Лі́гма́.**

Ле́гмас, са, *м.*=**Ле́га.**

***Легови́ще, а,** *с.* Логово, жилище, жилье. *Баба заворушилась у своїм леговищі.* Коцюб.

Ле́гот, ту, *м.*=**Ле́гіт.**

Легу́шка, ки, *ж.*=**Легеня.**

Ле́гче, ле́гше и **ле́гчий, ле́гший, а, е.** Сравн. ст. от **ле́гко, легки́й.** *Нехай тебе бог прощає та добрії люде; мо-*

лись богу та йди собі,—мені легше буде. Шевч. 73. Ум. **Ле́гш(ч)енько, ле́гш(ч)енький.** *Буду я для неї наймичку держати, щоб вона в мене легченько робила, щоб вона в мене хороше ходила.* Чуб. V. 624.

Ле́гшати, шаю, єш, *гл.* Становиться легче. *Оці вірші віршую я для себе, братія моя: мені легшає в неволі, як я їх складаю.* Шевч. 442.

Ле́ґа, ґи, *об.*=**Ле́жень.** *Свекор не давав невістці їсти, що леґа була.* Ном. № 9984.

Ле́ґавий, а, е. Ленивый, уклоняющийся от работы. Балт. у.

Ле́ґарь, ря, *м.* 1)=**Лі́ґарь.** 2) Лентяй, лежебок. Мнж. 184.

Леґедува́тися, ду́юся, єшся, *гл.* Довольствоваться. *Бідний леґедуєсі (вдовольняєся) стравою, зготовленою або випеченою з кукурудзяної муки.* Шух. I. 36.

Леґе́йда, ди, *м.* 1)=**Ле́ґарь 2.** Вх. Зн. 33. 2) Неповоротливый человек, увалень.

Ле́ґінь, ня, *м.* 1)=**Ле́гінь.** Kolb. I. 68. 2) Раст. пирамидальный тополь, Populus pyramidalis. Вх. Лем. 431.

Леґува́ти, ґу́ю, єш, *гл.* Завещать. **На храм божий леґую.* Кон. I. 126.

Ле́ґурний, а, е. Медлительный. *Та це чоловік леґурний собі. Йому, здається, хоча б і жінка зараз умерла, то й не гайка.*

Ле́ґурно, *нар.* Медленно, медлительно. *Гля', як яструб летить леґурно! Чого це він? Чи не голуба несе; а мо й ззів,—важко.* Екатерин. г.

Ле́да, *нескл.* Всякий, кто-бы ни, чтобы ни (в презрительном смысле). **Ле́да-хто (ле́да-кого́, ле́да-кому́)...** Всякий, первый попавшийся. **Ле́да-що (ле́да-чого́)...** Всякий пустяк, всякая безделица. **Ле́да-як.** Как-нибудь, лишьбы как, плохо. Желех. **Ле́да-біда́.** Негодяй, плохой человек. *Шкода мене молодої, шкода мого стану, та як я ся леда-біді у руки достану.* Гол. II. 779.

I. Ледай=Ле́да. *Ой благодарю тебе, господа милосердного, а що не ледай-кому моя худоба буде доставати.* АД. I. 253.

II. Ледай, дая́й, *м.* Бездельник. Левч. Лентяй. *Сказано,—ледай: і досі скотині не подавано, не позагрібано.* Полт. г.

Леда́ка, ки, *м.* 1) Лентяй. 2) Негодник, беспутник. Желех.

***Леда́кий, а, е.** 1) Ленивый. 2) Негодный. Сл. Нік.

Ле́дарство, ва, *с.* Праздность, бездельничанье, нерадивость. *Не раз господь спасав людей своїх з неволі, та ледарством своїм вони його гнівили.* К. Псал. 247.

I. Ле́дарь, ря, *м.* Лентяй, бездельник, лодарь. *В москалі оцих ледарів!* Левиц. Пов. 184.

II. Ле́дарь, рі, *ж., соб.* Лентяи, бездельники, сброд. *Давно я потоптав би сю ледарь, да тілько честь на собі кладу.* К. ЧР. 106. *Погуби ледачу ледарь.* К. Псал. 13.

***Ледарюва́ти, рю́ю, єш,** *гл.* Бездельничать, лентяйничать. *А от пити та ледарювати—то дзуськи.* Мирн. I. 333.

***Ледацюва́ти, цю́ю, єш,** *гл.*=**Ледарюва́ти.** *Та хіба з нього буде яка робота? Звик у матері ледацювати.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Ледацю́га, ги, *м.* Ув. от **леда́ка.** Ном. № 13663. *Ледацюга, ледацюга, ледачого й батька.* Марк.

Ле́дач, чі, *ж.* 1) Дрянь, плохая вещь. Вх. Лем. 431. *Се вино велика ледач.* 2)=**Леда́що.** *Він до краю розлайдачився; сказано, у ледач записався.* Подольск. г.

Ледаче́нький, а, е. Ум. от **леда́чий.**

Леда́чий, а, е. 1) Ленивый; обленившийся. *Ледачому все важко робити.* Гринч. *Туркеня дрімала. Дрімав у харемі ледачий султан.* Шевч. 58. *Ледача шкапа скрізь припинки має.* Ном. № 10848. 2) Дурной, ничтожный, негодный, плохой. *Ледача та дівка, що сама себе хвалить.* Посл. *Ледачому ледача й смерть.* Ном. № 7100. *З серця беруться ледачі думки.* Єв. Мт. XV. 19. *Ой чумаче, чумаче, життя твоє ледаче.* Рудч. Чп. *Добре далеко чуть, а ледаче ще далі.* Ном. № 4451. *Холодно, вдягнувшись у їдно!—Їднаково в двоє, як ледачі обоє.* Ном. № 643. *3) О материи: непрочный, плохого сорта. *Не бери цієї матерії, бо бачиш,*

один місяць походив, тай порвав; значить, воно ледаче. Крим. *Давай мені матерії на спідницю, та тільки не давай ледачого.* Крим. *4) Малоценный. *Познається настояща ціна нашому серцю: чи справді воно щире золото, чи ледача мідь, як її вияснять.* Куліш. Листи до Милор. Ум **Ледаче́нький.** *Внизу—путній ставок, а через його ледаченький місток.* О. 1862. IX. 62.

Ледачи́на, ни, *об.*=**Леда́що, ледащи́ця.** Гол. II. 427. Вх. Лем. 431.

Леда́чо, *нар.* 1) Лениво. 2) Плохо, дурно.

Леда́щий, а, е=**Леда́чий.** *Ледащому всюди зле.* Чуб. I. 262.

Ледащи́ця, ці, *об.* Нерадивый, нерадивая, негодник, негодница, негодяй, негодяйка. *Ходила б у білому, дак скажуть—чепуриться, ходила б у чорному, дак скажуть—ледащиця.* Мет. 279. Ум. **Ледащи́чка, ледащи́ченька.** *А Нечипорів батько та був собі великий ледащичка: спився і звівся ні на що.* Кв. I. 233. *Аж він самий п'яниченька й великая ледащиченька.* Гринч. III. 381.

Леда́щи́ти, щу́ю, єш, *гл.* Разленіваться, портиться, делаться негодяем.

Леда́що, ща, *об.* 1) Лентяй. *Ой роблю я, роблю,—робота ні за що: люде кажуть і говорять: сирота ледащо.* Нп. *Ледащо неробоче.* Котл. Ен. VI. 17. 2) Негодник, негодница, беспутный, беспутная. *Добрий доброго слова боїться, а ледащо й побою не боїться.* Ном. № 3873. *Люде серця не знитають, а скажуть: ледащо.* Шевч. 65. **Пусти́тися в леда́що.** Сделаться негодником. *Чи се і ти пустився в ледащо, що хочеш нас звести ні на що?* Котл. Ен. II. 6. 3) О предметах: плохой, негодный, дрянной. *Зіма! кожуха нема, чоботи ледащо і їсти нема що.* Ном. № 561. **Всі які були святі, всі стали ледащо.* Руданск.

Ледая́кий, а, е. Дрянной, дурной, плохой, негодный. *Доброму скрізь добре, а ледаякому скрізь погано.* Каменец. у. *Ледаякого бортника і мед ледачим пахне.* Ном. № 7160.

Ле́две, ле́дві, ле́дво, *нар.* 1) Едва, чуть, лишь только. *Держались ледве на ногах.* Котл. Ен. V. 16. *Ледве-ледве дише.* Шевч. 67. *Ледві додому прийшов.* Чуб. I. 201. *Та напила м ся, ледво стою.* Чуб. V. 681. *Ледві ми ввійшли, він почав сміятись.* МВ. 137. 2) Едва-ли, вряд-ли. *У цій корчмі ледві є пиво?* Каменец. у. *Сьогодня ледві прийде, бо свято.* Каменец. у. *Ледво є він дома.* Каменец. у. *Ледво тямите ви діда, бо були сте малі ще.* Каменец. у. **Ле́дві(о)-не-ле́дві(о́).** Едва, едва, с трудом. *Так упився на тій оказії, що ледво-не-ледво додому дійшов.* Каменец. у. *Я ледві-не-ледві забрав,—такі великі.* ЗОЮР. I. 229.

Леди́ця, ці, *ж.* Гололедица. Вх. Уг. 249.

***I. Ледніко́вий, а, е.** Ледниковый. Сл. Нік.

***II. Ледніко́вий, ого,** *м.* Рыбак, засыпающий рыбу льдом. Сл. Нік.

Ледівка, ки, *ж.* 1) = **Ледиця.** Вх. Лем. 431. 2) Ледяные сосульки на деревьях. Вх. Лем. 431. 3) Каменная (кристаллизированная) соль. НВолын. у.

Ле́дінь, ня, *м.*=**Ле́гінь.** *Узяв ледінь стару бабу, кайтеся, хрестяне!* Гол. III. 514. *Ой любили два ледіні єдну молодицю.* Гол. Ум. **Ледівник.** *Порубали ледівника у чужої жінки.* Гол. I. 227. *Поставайте, ледівники, до танцю, до танцю.* Гол.

Ледо́вий, а, е. Ледяной. **—сіль.** Кристаллизованная соль. *Учини їм оцту з перцем і барсуковим салом і ледової соли.* Чуб. I. 74.

Ледь-не́-ледь, *нар.* = **Ле́две-не-ле́две.** *Ледь-не-ледь доїхав, таке́ болото.* НВолын. у.

Ледя́нка, ки, *ж.* = **Ледівка.** *Вписавсь в купці, ямлив товар: ледянку-сіль і добру кримку, мед, віск...* Мкр. Г. 54.

Лее́стр, ру, *м.* Реестр.

Леестрови́к, ка́, *м.*=**Лейстрови́к.** *Стали недоляшки леестровиками.* К. Досв. 8.

Ле́жа, жі, *ж.* Лежание. *З спання не купить коня, а з лежі не справить одежі.* Ном. № 11299. **Упа́сти у ле́жу.** Заболеть. Шух. I. 97.

Лежа́йка, ки, *ж.* Рыба Barbus fluviatilis. Вх. Уг. 249.

Леж|ак, ка́, *м.* 1) *Боров, горизонтальная часть дымовой трубы в потолке. 2) Валежник. Волын. г. 3) Лежащий улей.

Ле́жаний, а, е. 1) Достающийся без труда. *У нас грошей лежаних нема.* Гринч. I. 244. *Попові а котові лежаний хліб.* Ном. № 8071. *2) Лежалый *З лежаного борошна хліб недобрий.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Ле́жанка, ки, *ж.* 1) Лежание, ничего неделание постоянное. 2) Леность. **Ле́жанка го напа́ла.** Он сделался ленив. Вх. Зн. 32. 3) Сорванная зеленою, но затем улежавшаяся груша.

Лежа́нка, ки, *ж.* Лежанка. *Стара сидить на лежанці та колише малого внука.* Левиц. Ум. **Лежа́ночка.**

Лежа́ння, ня, *с.* Лежание. *За спанням та лежанням і сорочки не будеш мати.* Ном. № 10301.

Лежа́ночка, ки, *ж.* Ум. от **лежа́нка.**

Лежа́ти, жу́, жи́ш, *гл.* 1) Лежать. *Боже поможи, а сам не лежи.* Ном. № 70. **Легéнько лежа́ти** (благопожелание покойнику). ***Ле́гко лежа́ти.** Плохо лежать, не быть припрятанным. *Не гріх тоді й підняти, що легко лежить.* Мирн. ХРВ. II. 47. 2) Болеть. *Теща Симонова лежала в пропасниці.* Єв. Мр. I. 30. *Дай, боже, з який час лежати, а не нагло помірати.* Ном. № 8003. *Кріпко лежали в піст, а ні одна не вмерла, всі повичунювали.* Черниг. у. **Лежа́ти на сме́ртній посте́лі.** Умирать. Харьк. 3) **Лежа́ти в обо́зі.** Стоять в лагере. *Годі, годі, козаченьки, в обозі лежати, ой ходімо під Гусятин жиди рабувати.* Гол. I. 13. *4) **Лежа́ти на се́рці.** Беспокоить, тревожить, волновать. *Бог один знає, як її доля лежить мені на серцю.* Лепк. *5)—**перед ким.** Предстоять кому. *А оцю карту бачиш? Це лежить перед тобою далека дорога.* Крим. *Ти іще чоловік молодий, перед тобою лежить довге життя.* Крим. *6) **Ле́жнем лежа́ти.** а) Сильно хворать, не вставая с постели, лежать пластом. *Як захворів на Різдво, то оце вже два тижні лежнем лежить.* Полт. б) Лежать, ничего не делая. *Таке здорове прокляте, а цілими днями лежнем лежить.* Полт. у. Г. Йов.

Лежа́тися, жи́ться, *гл. безл.* Лежаться. *Ой не спиться, не лежиться і сон мене не бере.* Чуб. V. 36.

Лежа́чий, а, е. 1) Лежащий. *Вовк зайця не дожене,—хиба так, лежачого нагиба.* О. 1861. V. 69. *Під лежачий камінь і вода не тече.* Ном. № 7206. 2) Находящийся без употребления. *Як би він не пив горілки, то досі б лежачі гроші лежали, не то що як тепера позичати по гривні.* Харьк. 3)=**Ле́жаний.** *Нема ніде хліба лежачого.* МВ. I. 25. *Лежачим хлібом набивають пузо.* К. ПС. 82. 4) **Лежа́ча худо́ба.** Недвижимое имущество.

Ле́жачки, *нар.* Лежмя, в лежачем положении. Ком. II. 19.

Лежебо́кий, а, е. Ленивый. *Була у чоловіка жінка—лиха, дурна, лежебока.* Ном. № 12000.

Ле́жень, жня, *м.* 1) Лебежок. *Що дворовий лежень не хоче робити, тільки спати та гуляти та горілку пити.* Мил. 73. **Ле́жня справля́ти.** Ничего не делать. 2) Бревно, лежащее на земле и служащее вместо фундамента для стены хаты. *Тепер становлять хати на стоянах, а перш було на лежнях.* Лебед. у. 3) Боров, дымовая труба на потолке, горизонтально лежащая, то же, что и **Лежа́к 1.** 4) Лежащий улей. См. **Лежа́к 3.** 5) Род большого калача, обрядовый свадебный хлеб. Чуб. IV. 236. *В п'ятницю до діла лежні з гурту поробили та шишки і перепійці в піч посадовили; коровайже спорядивши в самую суботу, посадить його впросили Кирика Голоту.* Мкр. Н. 21. *6) Ленивый пирог (из **лемі́шки,** с творогом). Пир. у., Конон. *А я сегодня лежнів напекла.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Лежі́ння, ня, *с.* Лежание. *Через сидіння не впало в лежіння.* Ном. № 10846.

Ле́жма, *нар.* В лежачем положении. *Попереду сніп лежма б'ють, а потім сторч поставе.* Каменец. у. —**лежа́ти.** Постоянно, не вставая лежать. *Лежма лежу хвора.* НВолын. у.

Ле́жник, ка, *м.* 1) Боров дымовой трубы? «Любимым местопребыванием **«вихова́нця» есть «ле́жник»,** на чер-

даке». Чуб. I. 208. 2) **Ле́жники справля́ти = Ле́жня справля́ти.** О. 1862. III. 20.

Лежню́ха, хи, *об.*=**Ле́жень 1.** Желех.

Лежня́, ні, *ж.*=**Ле́жа.** *За лежнею ніколи посидіти.* Ном. № 10846.

Лежня́ка, ки, *об.*=**Ле́жень 1.** Желех. Вх. Зн.

Лежу́н, на́, *м.*=**Ле́жень 1.** Чуб. I. 262.

Лежу́х, ха́, *м.* 1)=**Ле́жень 1.** Каменец. у. *Лежух лежить, а над ним бог кряжить.* Ном. № 1682. *Лежухові бог долю дає.* Ном. № 1683. 2) Упавшее или поваленное бурей дерево. Вх. Зн. 33. 3) Птица козодой, Caprimulgus europaeus. Вх. Лем. 431.

Ле́зиво, ва, *с.* Лестница из лыка (у бортник.).

Ле́зо, за, *с.* Лезвие. Уман. у. *Оце обух, а це лезо (у сокири).* Харьк. Ум. **Лі́зко.**

Ле́йбик, ка, *м.* 1) Род жилета у лемков. Гол. Од. 75. 2) Род женской верхней теплой одежды на вате. Рк. Левиц.

Леймента́рь, ря́, *м.* Рейментарь. Мет. 425.

Ле́йстер, стру, *м.* Реестр. *Запишіть у лейстри.* Мил. 162.

Лейстро́вий, а́, е́. Реестровый. *Тоді сироту Степана, козака лейстрового, отамана молодого, турки-яничари ловили.* Шевч. 255. *Тільки обізвався писарь військовий, козак лейстровий.* Дума.

Лейстрови́к, ка́, *м.* Реестровый казак. *Бенкетує шляхта, іграючи в карти, а козаки-лейстровики додержують варти.* К. Досв.

Лейта́рь, ря́, *м.* Рейтар. *Скоро лейтарі до його прибували, листи подавали.* АД. II. 123.

Ле́квар, ру, *м.* Варенье из слив. Угор.

Ле́кція, ції, *ж.* Урок, лекция. *Не вивчиш лекції,—професорі й слова не скажуть.* Левиц. I. 152.

Ле́кшати, шаю, єш, *гл.*=**Ле́гшати.** Желех.

Ле́кше, *нар.*=**Ле́гше.** *Лекше говорити, ніж зробити.* Ном. № 5605.

Ле́ле, ле́лечко! *меж.* Увы! Горе! Беда! *Ой леле, леле! битиме татусь!* Лубен. у. *Ой лелечко, лелечко, болить моє сердечко!* Чуб. V. 1061. *Леле, лелечко мені!* Ном. № 9270.

Леле́, *меж.* Припев в детской песенке: *Леле, діду, леле, бабо, леле, Коваленку! Та понесім погуляти дитину маленьку.* Ном. № 9262.

Леле́ка, ки, *ж.* Аист, Ciconia. *Облітав сердега море й землі, як лелека.* Мкр. Н. Ум. **Леле́чка.** Ув. **Леле́чище.**

Леле́кати, чу, чеш, *гл.* Вопить, стонать. *Лелечу-лелечу,—поки то встану.* Гринч. *Вона нездужає—всю ніч лелече.* Борз. у.

***Леле́куватий, а, е.** О человеке: аистоподобный, длинношеий, длинноногий. Пир. у., Конон.

Леле́нути, ну, неш, *гл.* Сильно полить, хлынуть. *А після тієї грози як лелене дощ!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Лелеса́ти, са́ю, єш, *гл.*=**Леле́кати.** *Як стали орла іс цехом ховати, і стала птиця небесна як коза лелесати. Лелеса мов скажений.* Харьк.

***Леле́снути, ну, неш,** *гл.* Вскрикнуть, заорать, испустить вопль. *Як скрикне воно на всю хату, як лелесне —аж я кинулась.* Мирн. I. 53.

Лелета́ти, чу́, чеш и **лелетї́ти, чу́, ти́ш,** *гл.* Напевать? Вх. Зн. 32.

Леле́чий *и **леле́чачий, а, е.** Свойственный, принадлежащий аисту.

Лелечиня́, ня́ти, *с.* Птенец аист. Харьк. Ум. **Лелечиня́тко.**

Леле́чич, ча, *м.* Аист-самец. *Полетів уже лелечич, полізу до гнізда.* Лубен. у.

Леле́чище, ща, *м.* Ув. от **леле́ка.**

Леле́чка, ки, *м.* Ум. от **леле́ка.**

Ле́лечко. См. **Ле́ле.**

Ле́лик, ка, *м.*=**Ли́лик.** Вх. Пч. II. 7.

Ле́лі=**Ле́льо.** Желех.

Лелї́енька, ки, *ж.* Ум. от **лелї́я.**

Лелї́ння, ня, *с.* Тихое течение. *Тихе леління... води по камінні.* Левиц.

Ле́літ, лета, *м.* Птица из породы сов, сыч. Вх. Зн. 33.

Лелї́ти, лї́ю, єш, *гл.* 1) Сверкать; струиться блестя, блестеть; переливаться. *Так і леліють церкви уряжені та золоті.* Змиев. у. *В неї подвір'я*

сріблом леліє. Гол. III. 543. *Да йшла дівка да яриною, да ярина леліє.* Чуб. V. 23. *Там вода леліє, на єї дивлюся.* Мет. *А на морі вода леліла.* Нп. 2) Лелеять. *Та мала собі сина єдиного Івася Вдовиченка змалку леліла, у найми не пускала.* Мет. 414.

***Лелі́тися, лі́юся, єшся,** *гл.* Блестеть, красоваться. Франко.

Лелі́тка, ки, *ж.* 1) Металлическая блестка, пришиваемая на одежде, церковн. облачении и пр. Каменец. у. 2) *Мн.* Головное украшение гуцулок: мелкие бляшечки вокруг голови. Гол. Од. 73. Ум. **Лелі́точка.** *Ніхто не вгадає, що на гільцю сяє: золоті корхи верхи, срібні да леліточки.* Рк. Макс. Употребляется, как ласкательное слово: *Ти ж моя леліточка!*

Ле́ліч, чу, *м.* *Ольха зеленая. Alnus viridis. Вх. Зн. 32.

Лелі́я, лії, *ж.* Лилия. *Насіяла миленькая білої лелії.* Гол. I. 327. *Ой як же ти процвітаєш, як в саду лелія.* Чуб. V. 428. Ум. **Лелі́єнька.** *Сестро ж моя, лелієнько біла!* Федьк. I. 9.

Лелі́яти, лію, єш, *гл.* Лелеять. *Мати сина леліяла, потіхи ся надіяла.* Гол. I. 164.

Ле́лька, ки, *м.* = **Ле́льо.** Гол. I. 223. Желех.

Ле́льо, ля, *м.* Батюшка, отец. Шух. I. 32.

Ле́льом-поле́льом, *нар.* Еле ноги передвигая. *Що ти ходиш лельом-полельом, наче тобі ступінь по червінцеві.* Подольск. г.

Леля́, лі, *ж.*=**Ле́я.** *Як пішла леля, то всі городи піском позаносило.* Черниг. у.

Ле́ляк, ка, *м.* Козодой, лилок. Радом. у.

Лем, *сз.* 1) Но. *Дівча, дівча, вода чиста, лем ти сама єсь нечиста.* Гол. I. Вступление, 725. 3) Как вставка в речь: вот, ведь, же.

Лема́к, ка́, *м.* Название украинца, живущего в Венгрии, в долинах, за Бескидами. О. 1861. I. 265; 1862. I. 79.

Лема́чка, ки, *ж.* Украинка из Венгрии, жительница долин за Бескидами. Желех.

Ле́мбик, ка, *м.* Алембик, перегонный куб.

Ле́ме, *сз.*=**Лем.** Вх. Зн. 32.

Ле́мент, ту, *м.* Плач, вопль, рыдание; крик. *Чутно було в Рамі голос, лемент.* Єв. Мт. II. 18. *Із городів встає під небо лемент.* К. Іов. 53. *Коли вихожу з хати, а на вулиці такий галас, такий лемент!* Канев. у. *Ото буде лементу!* Левиц. Пов. 143.

Лемента́рь, ря́, *м.* = **Лейментарь.** Мет. 425.

Лементі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Кричать, громко говорить. *Жінки лементіли біля корчми, аби дав жид без грошей горілки.* Каменец. у.

Лементува́ння, ня, *с.* Вопль, крик. *Охрипле лементування.* Мир. Пов. II. 108.

Лементува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Вопить, кричать. Ном. № 13022.

Лементува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Хлопотать, суетиться. Полт. г.

***Ле́мех, ха,** *м.* = **Лемі́ш.** Пир. у., Конон.

Леме́ха, хи, *ж.* 1)=**Лемі́шка.** 2) *Об.* Флегматик; неуклюжий. НВолын. у.

Лемехува́тий, а, е. Неповоротливый, медлительный, флегматичный. Черк. у., НВолын. у. Левиц. I. 163. *Стала така лемехувата.* Г. Барв. 365.

Леме́шик, ка, *м.* Ум. от **лемі́ш.**

Ле́мзати, заю, заєш, *гл.* Медленно есть.

Лемзі́ти, жу́, зи́ш, *гл.* Медленно идти, тащиться. Желех.

Ле́мич, чу, *м.* Раст. Alnus viridis. Лв. 96. См. **Ле́ліч.**

Лемі́ш, ша́, *м.* 1) Сошник, **ле́мех** (в плуге). *Чому ви, хлопці, не орете? —Да, дядьку, свято.—Яке свято?—Чересло й леміш ізнято.* ЗОЮР. I. 146. *Може викую я з його до старого плуга новий леміш і чересло і в тяжкі упруги, може, зорю пегеліг той.* Шевч. 669. **Зробив з лемеша́ шва́йку.** Испортил дело, гора родила мышь. Ном. № 7613. Ум. **Леме́шик.**

Лемі́шечка, ки, *ж.* Ум. от **лемі́шка.**

Лемі́шка, ки, *ж.* 1) Род кушанья из муки, саламата. *Галушки та лемішка, а хлібу перемішка.* Ном. № 12339. *Дівер з невісткою розбив горщик з лемішкою.* Чуб. V. 724. 2) Мямля; мяг-

кий и бесхарактерный человек. **А я ж по твоєму хто? Тюхтій, лемішка, кваша?* Тобіл. IV. 62. Ум. **Лемі́шечка.** *Чоловіче, наварю я тобі лемішечки.* Гринч. II. 164.

***Лемі́шкуватий, а, е.** Мешкотный, неповоротливый, увалень. Звен. у.

Лемі́щаний, а, е. Из **лемі́шки.** *Леміщані вареники.*

Ле́мківський, а, е. Принадлежащий лемку. Желех.

Ле́мківщина, ни, *ж.* Местность, заселенная **ле́мками:** погорье Низкого Бескида от р. Сяна по Попрадскую долину, в Сяндецком у. Желех. Голов. I. Вступл. 725.

Ле́мко, ка, *м.* Галицкий украинец, житель **Ле́мківщини.** Голов. I. Вступл. 725.

Лемну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Удалиться, отступить. Желех. 2) Стибрить, стащить. *Так то він її лемнув, як був тут.* Брацл. у.

Лендере́во, ва, *с.* Раст. Larix europaea. Шух. I. 18.

Лені́ти, ні́ю, єш, *гл.* = **Леля́ти.** *На калину вітер віє, калина леніє.* Мет. 41. *Леніла вода, леніла.* Чуб. III. 162.

Ленни́й, а́, е́=Лянни́й. *Розточено ленний обрус на столі.* Чуб. *Розстелено ленні скатерті по столу.* Мет. 152.

Ле́но, *сз.*=**Лем 2.** Вх. Зн.

Ле́нта, ти, *ж.* Лента (взято из русск. яз.). Кв. I. 6. *Куплю собі шаблю золотую, а до шаблі ленту голубую.* Черк. у.

Лента́вий, а, е. Рваный. Вх. Зн. 32.

Лентю́х, ха, *м.* Одетый в городскую одежду? Горожанин? Шух. I. 33.

Лену́ти, ну́, не́ш, *гл.* Лететь. Федьк. I. 27. *Леньмо, поленьмо до свого пана.* Чуб. III. 440. *Кину пером, лену орлом, конем поверну, а до свого отамана таки поверну.* Нп.

Ленча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Копить.

Леопа́рд, да, *м.* Леопард. *І леопард із льоху вискочив на сцену... Ступив, зирнув,—і полилась святая кров.* Шевч. 614.

Леп, пу, *м.* 1) Нечистота на теле, потная грязь. *Лепу на руках багато.* Харьк. у. **На йому ластовиння, як на свині лепу.* Н. посл. Пир. у., Конон. *2) Парафин, земной воск. *Відриває від неї кусні лепу.* Франко. Ум. **Лепо́к.** *А у моєї Ганнусі родимий лепок на третьому місяці зчесався увесь.* Пир. у., Конон.

***Лепе́ну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Помчаться. Вержб. Екат.

Лепесну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Броситься бежать. *Тілько пустив мене з рук, а я як лепесну тікати.* Екатер. у.

Лепета́йло, ла, *с.* Болтун, а в загадках название языка. Ном., стр. 297, № 222.

Лепета́ти, чу́, чеш, *гл.* Лепетать, болтать; говорить невнятно. *Не тямить голова, що язик лепече.* Ном. № 12987. *Лепече, як той пустий млин.* Ном. № 12984.

Ле́петень, тня, *м.* Болтун. *Лепетень лепече, а дурень слухає.* Чуб. I. 262.

Лепети́ця, ці, *ж.* Болтунья. Ном., стр. 294, № 121.

Лепети́ння, ня, *с.* Болтовня. Левиц. Пов. 84.

Лепети́ти, чу́, ти́ш, *гл.* = **Лепета́ти.** *Та чого лепетиш, як дзвоник?* Черк. у.

Лепетли́вий, а, е. Болтливый. Левиц. I. 399.

Лепету́н, на́, *м.* Болтун. Желех.

Лепету́ха, хи, *ж.* 1) Болтунья; ворчливая женщина. *Бо свекруха, лепетуха сварливая голова, вона ж мене заклопоче—я дівчина молода.* Чуб. V. 535. См. **Лепети́ця.** 2) Водка. *Як нап'ється лепетухи, стане не тверезий.* Чуб. V. 1161. 3) **Да́ти лепету́хи.** Убежать, удрать. *Баба дождала ночі і дала лепетухи до пана.* Гринч. I. 94. Ум. **Лепету́шка.** *Захтілося лепетушки, пропила моток і витушки.* Чуб. V. 680.

Лепе́тя, ті, *об.* Болтун, болтунья. **Мій Петро—чиста лепетя: базікає, аби тільки заговорити.* Херс. Нік.

Лепеха́, хи́, *ж.* 1) Раст. Аир, Acorus calamus. Также **Жидівська лепеха́.** ЗОЮР. I. 109. 2) Раст. Scirpus sylvaticus. ЗЮЗО. I. 135. **На Зелені свята у нас болотяною лепехою та осокою долівку встилають.* Пир. у., Конон.

Лепе́хуватий, а, е. 1) = **Лемі́шкуватий.** 2) Широколистый, стрельча-

тый. *Ой густий очерет да й лепехуватий.* Чуб. V. 176.

Лепе́ць, пцю́, *м.* Раст. 1) Asperugo procumbeus. ЗЮЗО. I. 113. 2) Galium Aparine. ЗЮЗО. I. 123.

Лепешни́к и **лепешня́к, ка́,** *м.* Раст. Scirpus sylvaticus. ЗЮЗО. I. 135. См. **Лепеха́ 2.**

Лепі́стка, ки, *ж.* Лепесток. Ум. **Лепі́сточка.**

Лепі́х, ха́, *м.* Раст. Gluceria spectabilis. Вх. Пч. I. 10.

Лепі́шник, ка, *м.* Раст. Carices. Лв. 97.

Лепо́к, пка́, *м.* *1) Ум. от **леп.** 2) Раст. Asperugo Aparine. ЗЮЗО. I. 113.

Лепо́рт, ту, *м.* Рапорт. *Іул, як комендант ісправний, Енеїві лепорт подав.* Котл. Ен. VI. 34. ***На лепо́рт верну́ти.** Возвратиться с рапортом. *Не знаю, чи котрий з них з душею до свого командира на лепорт верне.* Лепк.

Лепортува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Рапортовать, доносить. Харьк.

***Лепоті́ти, чу́, чиш,** *гл.* Лепетать. Франко.

Ле́пський, а, е. 1) Хороший, красивый. *Жив я собі недалеко од сього лепського города.* Греб. 400. *2) Хороший, вкусный. *Шинкарочка Хвеська, горілочка лепська.* Нп.

Ле́псько, *нар.* Хорошо, красиво. *Із кожного куріня везли знамена на конях, лепсько убраних.* Стор. II. 156.

Ле́пта, ти, *ж.* Лепта. *Спасибі, друже мій убогий,—ти, знаю, лепту розділив свою єдину.* Шевч. 561.

Лепти́ця, ці, *ж.* Раст. Lychnis. Шух. I. 21.

Лепу́х, ха́, *м.* Раст.=**Лопу́х.** Вх. Пч. I. 8.

Лепухо́вий, а, е = Лопухо́вий. *Прийде літо красне,—все готове, пошиємо шаравари лепухові.* Гринч. III. 325.

Лепчи́ця, ці, *ж.* Раст. а) Galium Aparine. Анн. 151. б) Asperugo procumbeus. ЗЮЗО. I. 113. в) Arperugo Aparine. ЗЮЗО. I. 113.

Ле́ськіт, коту, *м.* и пр. = **Ло́скіт** и пр.

Леслі́вий, а, е. Льстивый. *Тодос лесливий чоловік.* НВолын. у.

Ле́сний, а, е=Леслі́вий. *Діявіл лесний.* Чуб.

Лест, ту, *м.* В выражении: **Лесто́м заходи́ти.** Обманывать при помощи хитрости. Желех.

Ле́ста, ти, *ж.* Род шестерни в водяной мельнице на Днепре.

Ле́статися, таюся, єшся, *гл.* Едва идти, плестись. ЧГВ. 1853. 61.

Лесте́ць, тця́, *м.* Льстец.

Лести́вий, а, е. Льстивый. *Потребить господь лестивих і уста заціпить хитрим.* К. Псалт. 25.

Лести́вість, вости, *ж.* Льстивость. Желех.

Лести́во, *нар.* Льстиво. *Найгірший народові ворог бува той, хто лестиво вихваляє нас, щоб ми не по правді про себе думали.* О. 1862. IX. 29.

Лести́ти, щу́, сти́ш, *гл.* Льстить. *Не лести мене своїми пишними словами.* К. XII. 64.

Лести́тися, щу́ся, сти́шся, *гл.* Подольщаться, подлаживаться. *Леститься, як у пазуху не влізе.* Черк. у. *Хоть як вона буде до тебе леститься, а ти їй усії правди не кажи.* ЗОЮР. II. 71. *Давай уже хоть коло сього леститись: оце, кажуть, пан так пан!* К. Чр. 74.

Ле́стівочка, ки, *ж.* Ум. от **ле́стка.**

Ле́стка, ки, *ж.* Лесть, льстивая речь. *Лестки горшей отрутизни.* Ном. № 3072. *Оті шепотинники-окомони чого не допнуть у панів добрим способом, то завсіди доб'ються у них лестками.* Берд. у. **Ле́стками підійти́.** Лестью добиваться, льстить. НВолын. у. Ум. **Ле́стівочки.** *Як узяли лестівочками підходить.* Ном. № 3094.

Лестни́й, а́, е́. Льстивый, обманчивый. Чуб. III. 26.

Ле́стощі, щів, *ж. мн.* Лесть. Харьк.

Лесту́н, на́, *м.* Льстец. *Поки в коморі єсть і в скрині, лестун потреться в сій хатині.* Мкр. Г. 61.

Лесть, ти, *ж.*=**Ле́стощі.** Рк. Левиц. *Смерть лести не знає.* Ном. № 8252. *Тобою чоловік великий і у честі, але по всяк час у гріховній лесті на Христа воює.* Чуб. III. 17. **Ле́стю упада́ти.** Поддабриваться. *Сидить Гриць на важ-*

ниці, тяженько здихає, а до його чорнявая лестю упадає. Чуб. V. 1038.

Лесь=Єсь, єсй (2-е лицо наст. вр. от *гл.* **бу́ти**). *Дівча, дівча, вода чиста, лем ти сама єсь нечиста: юж лесь сім мужів мала, а зо жадним шлюб не брала; сім лесь хлопців породила, ні єдному кусту не дала.—Кед лесь хлоп, то не гварь мі то! Кед лесь бог,—отпусть мі то!* Гол. I. V. 522.

Лет, ту, *м.* Лет, полет. *Туди саме лет (бджолам) через яр.* Черк. у. *Були ми довго наче мертві, були нерухомі, в летаргичному сні.* К. XII. 123.

Летіти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Лететь; быстро стремиться, мчаться, нестись.

Ле́тарг, гу, *м.* Летаргический сон. *Із сього летаргу пробудила нас рідна мова.* К. XII. 123.

Летарги́чний, а, е. Летаргический. *Летить орел по над морем.* Мет. 64. *Летить літо, як крилами.* Ном. № 550. *Чого летиш як скажений?* Волын. г. *Летить миска до порога.* Нп. *Куля летить.* Дещо. ***Час летів кри́лами.** Время летело как на крыльях. Борд. *2) Падать. *Хлопці побігли; один зачепився ногою та як полетить!* С. Пальчик Звен. у. Ефр. Ум. **Летіто́ньки.** *Межи ними соколонько крилоньками махає, летітоньки гадає.* Лукаш. 168.

***Летки́й, а́, е́.** Летучий (вещество). Сл. Дубр.

Лету́чий, а, е. Летающий, летучий. Левиц. I. 226. *З пистолю кулею летючу птицю б'є.* Стор. II. 222. *Се летючий горобець.* НВолын. у. *Це летюча птиця, а це піша.* Черк. у.

Летя́га, ги, *м.*=**Нетя́га.** *Ой гуляв, гуляв козак, бідний летяга, сім год і чотирі.* Мет. 377.

Летя́чий, а, е=Летю́чий 1. *Летячу птицю б'є.* Канев. у.

Лехва́ря, рі, *ж.* Невкусный суп. Вх. Зн.

Ле́хки́й и пр.=**Ле́гки́й** и пр.

Леш, *сз.* Но, только. *Втонув, втонув козаченько, леш хусточка плавле.* Чуб. V. 309.

Ле́шко, ка, *об.* Ласк. Душенька. *Я тебе, лешко, ждала, ждала, а ти й не прийшла.*

Ле́щата, т, *с. мн.* 1) Тиски. **Узя́ти в ле́щата.** Стиснуть. 2) Тиски из лубков или дощечек, в которых сдавливают переломленную кость. 3) Два длинные куска дерева или железа, между которыми находится предмет, который необходимо сжать, а концы их скреплены. Напр.: а) при делании короба концы согнутой в круг драни соединяются так, что один заходит за другой; они помещаются между двумя палочками, концы которых связываются и палочки оттого сжимают концы драни так, что они не могут разойтись; б) при укреплении плетня два столба забиваются по обе стороны плетня один против другого и стягиваются насквозь проходящими их планками. *Я тин візьму у лещата.* Лебед. у. 4) Жомы для разминания кож. *В лещатах виминають квашію з сириці.* Черном. 5) Лещетка, употребляемая при кастрации лошадей. 6) Род снаряда, употребляющегося в игре. *Палили клочча, ворожили, по спині лещатами били, загадували загадок.* Котл. Ен. III. 70.

***Лещи́ти, щу́, щиш,** *гл.* Нагромождать, наряжать. *А то—напендючив на неї—аж горить усе! налещив—рублів і в десять не вбереш!* Мирн. III. 211.

Ле́я, ле́ї, *ж.* Ливень. *Де низька городина, лея позаливала й позабивала.* ЧГВ. 1853. 61.

Ли, *сз.* Или. *Сядем ми з тобою поснідаєм, ли пообідаєм.* ЗОЮР. I. 207.

Либ, *меж.* Выражающее толчок. *Либ Панька в око,—а він і так сліпий.* Ном. № 6392.

Ли́бавка, ки, *ж.* Скотина, с'едающая только верхушки корма. Желех.

Либа́к, ка́, *м.* Работник, собирающий нефть с поверхности воды. Желех. **Либаками звалися давніше в Бориславі жиди, що кінськими хвостами згортали з води (калюж та джерел бориславських) «ки́пячку», яка збіралася поверх води, і продавали її на смаровило до возів.* Франко. III. 199—200.

Ли́бати, баю, еш, *гл.* 1) Медленно пастись. *Там і паша така, що треба скотині по стебельцю либати.* Уман. у. 2) Пастись по росистой траве. 3) **Ли́бати очи́ма.** Мигать, моргать. *Так либа, так либа,—от-от заплаче.* Гринч. 4) Собирать при помощи лошадиного

хвоста нефть с поверхности воды. Желех.

Либа́цький, а, е. Принадлежащий **либак'у**, относящийся к нему. Желех. **Юдка, вже кільканадцять літ в Бориславі занятий своїм нужденним либацьким зарібком, жив у хлопа.* Франко. III. 200.

Либе́рія, рії, *ж.*=**Лібе́рія.**

Ли́бець, бця, *м.* Нищий, собиратель милостыни. Грин. II. 180.

Ли́бити, блю, биш, *гл.* Брать? Собирать? *Ходив* (торгувати)... *та добре либив гроші.* Мкр. Г. 45.

Либо́й, *нар.*=**Либо́нь.** Желех.

Либоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Ли́бати 2.** Желех.

Либо́нь, *нар.* Вероятно, кажись. *Либонь і до гробової дошки щастя не дочекаюся.* Ном. № 8317. *Чорна хмара наступає, либонь дощик буде.* О. 1862. X. *А під лісом, край дороги, либонь курінь мріє.* Шевч 82

Ли́бці, ців, *мн.* Бичевка с привязанным мясом для ловли рыбы.

***Лива́р, ря́,** *м.* Литейщик. Сл. Дубр.

***Лива́рний, а, е.** Литейный. Сл. Дубр.

***Лива́рня, ні,** *ж.* Литейная. Сл. Нік.

Ли́вень, вня, *м.* Ливень, проливной дождь. *Рече—і дощ, і ливень з неба ллється.* К. Іов. 82.

Ливне́ий, а́, е́. О дожде: проливной. Мнж. 148.

Ли́врити, рю, риш, *гл.* Плохо читать. *Вчився він добре на философії: в шіснадцять літ письмо мимрив та все по латині ливрив.* КС. 1882. IX. 480.

Лига́ти, га́ю, єш, *гл.* 1) Набрасывать веревку на рога вола. *Лигай вола! чого стоїш?* 2) и сов. в. **Лигну́ти, ну́, не́ш.** Хлебать, хлебнуть, глотать, глотнуть, проглотить, жрать. *Він плакав і лигав кулешик.* Котл. Ен. *Тут з салом галушки лигали.* Котл. Ен. I. 11. *Купив слив та й лигаю собі.* Лебед. у. *Тільки кусай, кільки можеш лигнути.* Ном. № 5587. *Менше вкусиш, борше лигнеш.* Ном. № 5588.

Лига́тися, га́юся, єшся, *гл.* Сходиться с кем, связываться с кем; соединяться.

Лиги́,—да́ти. Убежать, навострить лыжи. Ном. № 4411. *Ломаку під руку, да й лиги!* Ном. № 11047. *Та лиги!* Мнж. 95.

Ли́гирь, ря́, *м.* Нищий. *Там у городі скрізь лигиря сидять попід барканами, просять милостині.* Грин. II. 180. Ув. **Лигиря́ка.** Грин. II. 180.

Лигну́ти, гну́, не́ш, *гл.* 1) *Одн. вид* от **Лига́ти 2.** 2) Ударить, хватить. *Ларченка як хто по потилиці лигнув.* Мир. ХРВ. 263.

Лигну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Удариться. *Що се в тебе око підбите?—Та се я нахилилась хату мести та як лигнулась об стіл, об ріжок, та й набила.* Верхнеднепр. у.

Лигону́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Хлебнуть, глотнуть большим глотком. 2) Поспешно убежать. Мнж. 184.

Лигоми́на, ни, *ж.* и пр.=**Лагоми́на.**

Лигоми́нець, нця, *м.* = **Лагоми́нець.** *І ті були там лигоминці, піддурювали що дівок.* Котл. Ен. III. 43.

***Лига́ти, ґа́ю, єш,** *гл.*=**Лика́ти.** *Лиґай швидче та й забірайся з хати.* С. Ситківці Лип. у. Ефр.

Ли́джа, жі, *ж.* Раст. Ситник, Juncus. Вх. Уг. 250.

Ли́жка, ки, *ж.* 1)=**Ло́жка.** *Треба миски, треба лижки.* Грин. III. 678. 2) Нож, которым вырезывается углубление в ложке. Шух. I. 247. 3)—**жа́б'я.** Головастик. Вх. Лем. 413.

Лижка́рство, ва, с. Выделка ложек. Шух. I. 247.

Лижка́рь, ря́, *м.* Ложечник, мастер, делающий ложки. *Лижкарі виробляють звичайні лижки з... дерева.* Шух. I. 247.

Ли́за, зи, *об.* Прилизанный, прилизанная.

Ли́занка, ки, *ж.* Кушанье: сваренное молоко с мукой. Шух. I. 142.

Лиза́ти, жу́, жеш, одн. в. **лизну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Лизать, лизнуть. *Собаки лизали рани його.* Єв. Л. XVI. 21. *Дано тобі кісточку: хоч лижи, хоч на далі бережи.* Ном. № 12146. **Лиза́ти гу́би (собі).** Облизываться в предвкушении чего-либо приятного или в желании его получить. *Стриба Рябко, вертить хвостом, неначе помелом, і знай дурненький скалить зуби та лиже*

губи: «Уже ж бач», дума він... «Мабуть сам пан звелів оддать Рябку печене і що зосталося варене». Г.-Арт. В переносном смысле—хотеть чего-либо приятного, но еще не иметь возможности получить. У Макаровского описывается на свадьбе красивый парубок, лихой танцор, всех удививший своей ловкостью: *«Що за удаль, що за сила!» парубки казали, і дівчата тишкувались і губки лизали.* Мкр. Н. 30. **Лиза́ти гу́би до ко́го.** За кем ухаживать, зариться на кого. *Лизав до молодої губки, буркотав як голуб до голубки.* К. МБ. Х. 3. **Лиза́ти гу́би (кому́).** Надоедать с поцелуями. *Не тоді мені лижи губи, як солодкі, тоді мені лижи, як гіркі.* Ном. № 2315. **Лиза́ти халя́ву, чо́боти (кому́).** Пресмыкаться пред кем, унижаться. *У Ірода таки самого і у порогу й за порогом стояли ликтори. А царь лизав у ликтора халяву.* Шевч. 637. **Лизну́в ши́лом па́токи.** Ничего не получил, ничего не достиг. Ном. № 1814. **Бода́й тебе́ чорт лизну́в!** Чорт бы тебя взял! *Оттут тебе лизне і чорт!* Котл. Ен. **Як він лизну́в!** Исчезло. Ном. № 1894. **Неха́й тебе́ ли́зень лизне́.** См. **Ли́зень. Не дам тобі́ й лизну́ти!** И попробовать не дам. *Не діждеш, щоб я тобі й лизнути дав! Ні, сам поїм усе.* Кв. *2) Только в сов. в. **лизну́ти.** Угоститься, выпить. *На радощах і сам так лизнув, що насилу виліз з хати.* Мирн. ХРВ. II. 192.

Лиза́тися, жу́ся, жешся, *гл.* 1) Лизаться. 2) Подлизываться, заискивать. *Він усе коло панів лижеться.* Черк. у. *Хлопець не дурний: котком лижеться біля старих.* Полт. у. *3) Беспрерывно целоваться. *Ото лижуться: цмок та цмок... Не надокучило ще!* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Ли́зень, зня, *м.* Бычачий язык. *Телячий лизень.* Гринч. **Як ли́зень лиза́в (кого́).** Исчез, как в воду упал. Ном. № 13512. **Неха́й тебе́ ли́зень лизне́, зли́же!** Чтоб ты пропал! Ном. № 3739.

Ли́зкати, каю, єш, *гл.* 1) Лизать, вылизывать. Черк. у. 2) Часто понемногу есть. *Сіло б та наїлось одразу, а то й лизкає увесь день.* Черниг. у.

Лизну́ти. См. **Лиза́ти.**

***Лизогу́б, ба.** Часто облизывающий себе губы.

Лизу́н, на́, *м.* 1) Лижущий. 2) Подлиза, льстец. *Стали мужики лизуни добриться до панів.* Волч. у. 3) Мифическое существо, в образе большого зверя, живущее в лесах и пожирающее людей. Чуб. I. 193.

***Лизу́ха, хи,** *ж.* Подлиза, льстивая женщина. *В вічі то вона така лизуха.* Полт. у. Г. Йов.

Лизь, зя, *м.*=**Ли́зень. Як його́ лизь зли́за́в! = Як ли́зень зли́за́в його́.** Мир. ХРВ. 116.

Ли́зькати, каю, єш, *гл.*=**Ли́зкати.** *Лизькає кров собака.* Славяносерб. у. Полизывать, слизывать. *Сметану поки з льоху несе,—тільки, знай, лизькає.* Херс. Нік.

***Лика́ти, ка́ю, єш,** *гл.* Глотать. *Чуйкевич нагнав свого коня, щоб не ликати порохів.* Лепк.

Ли́ко, ка, *м.* 1) Лыко. *З однієї липи двічи лика не деруть.* Ном. № 7471. *Кричить, мов з його чорт лика дере.* Ном. № 3454. **Не міша́йтесь між чужі́ ли́ка.** Не мешайтесь не в свое дело. Ном. № 9569. ***Не ли́ком ши́тий.** Не хуже людей. *«Не личком же, бач, шитий!» виправлявся він.—«Коли не ликом, то валом!» скрикнула... крамариха.* Мирн. Пов. II. 68. 2) Веревки (из лык?), которыми татары в прежнее время связывали захваченных ими во время набега людей. Поэтому: **Бу́ти в тата́рських ли́ках**—попасть в неволю к татарам. **В'яза́ти в ли́ка.** Брать в неволю. *Попереду біжить чавуш великий і грамоту султанову читає: в'язати в лика всіх, або стинати.* К. ЦН. 212. Ум. **Ли́чко.** *Виміняв ремінець на личко.* Посл.

Ли́ктор, ра, *м.* Ликтор. *Жерці і ликторі стоять круг капітолія.* Шевч. 607.

Ли́куватий, а, е. 1) Мочалистый. *Як поростуть великі коноплі, то волокно буде ликувате.* Волч. у. 2) Волокнистый, жилистый. *Якась ликувата диня та несолодка.* Волч. у.

Ли́лик, ка, *м.* Летучая мышь. Каменец. у.

Лиліяс, су, *м.* Раст. *Схилився кущ роскішний лиліясу.* К. ПС. 119. *Кущ лиліясу і троянди два кущі.* Г. Барв. 214.

Лима́н, ну, *м.* 1) Лиман, расширенное устье реки. *Чорна хмара з-за лиману небо, сонце криє. Синє море звірюкою то стогне, то виє.* Шевч. 49. *Чорним морем далеко гуляли... На лиман-ріку іспадали, к Дніпру-Славуті низенько уклоняли.* Дума. 2) Большое и глубоководное озеро, не заросшее камышем. Браун. 3) Раст. Ranunculus acris. ЗЮЗО. I. 133. *Морской залив, отделенный перешейком от моря. Херс. Нік.

Лима́нний, а, е. 1) Относящийся к **лима́ну 1.** 2) Озерный. Браун. 17.

Лима́нник, ка, *м.* Часть лимана, которая при легком ветерке попадает в полосу безветрия и остается неподвижной. Браун. 51.

***Лиманóвий, а, е.** Лиманный.

Лима́нський, а, е=Лима́нний 1. *Ой що узяв Дніпр та свою волю: свої бережки промиває, а лиманські коси засипає.* Грин. III. 592. **То риба морська, а це лиманська.* Херс. Нік.

Лимаре́нко, ка, *м.* Сын шорника. *У перетику ходила по опеньки, лимаренка полюбила молоденька.* Шевч. 540.

Лимари́ха, хи, *ж.=Ли́марка.* *Ой пила, пила лимариха на меду, та й пропила свою дочку молоду.* Лис. I.

Ли́марів, рева, ве. Принадлежащий шорнику.

Лимарі́вна, ни, *ж.* Дочь шорника. *Ой хто купить цебер меду ще й вина, того буде лимарівна молода.* Лис. I.

Ли́марка, ки, *ж.* Жена шорника.

***Лима́рня, ні,** *ж.* Шорно-седельная мастерская. Пр.-Пр.

Ли́марство, ва, *с.* Шорное ремесло.

Ли́марський, а, е. Шорнический. *Він і ремінця лимарського не варт.* Посл.

Ли́марщина, ни, *ж.* Сыромятная кожа. Вас. 158.

Ли́марь, ря, *м.* Шорник. Вас. 159. *Оддала дочку та за крамаря, а сама пішла та за лимаря.* Чуб. V. 911.

Лимарюва́ння, ня, *с.* Занятие шорничеством.

Лимарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Заниматься шорничеством. *Добре Дорошеві: один син лимарює, другий кравцює, а небіж шевцює.* Канев. у.

Ли́мзати, заю, єш, *гл.=Ле́мзати.* *Полимзав він трошки з мисочки, та й знов ліг, сказано—недужий.* Киев. у.

***Лими́т, ту,** *м.* Твердая цена на продукты с хозяйства. Нік.

Лимпа́ч, чу́, *м.* Земляной кирпич, битый кирпич из глины с мякиной. Херс.

Лимпаче́вий, а, е. Сделанный из **лимпачу́.** Херс.

Лин, на́, *м.* Рыба линь, Cyprus tinea. *Ходить як лин по дну.* Ном. № 3238. Ум. **Лино́к, лино́чок.** *Дитиночка як линочок.* Ном. № 8469.

Ли́на, ни, *ж.=Ли́нва.*

Ли́нва, ви, *ж.* Толстый канат. НВолын. у. *Порон на линві ходе, а у вас кажуть на мотузі.* Литин. у. Ум. **Ли́новка.** *Шибениця старенькая, линовки новенькі.* Шух. I. 199.

Ли́не́ць, нця́, *м.* Рак во время линяния. Мнж. 185.

Лини́на, ни, *ж.* 1)=**Лин.** *Ой ви, рибалочки, ой ви, молодії, та поймайте мені риби линини.* Чуб. V. 1072. 2) Мясо линя. *Нема над рибу линину.* Ном. № 7522. Ум. **Лини́нка.** *Просить вона на вечеру і рибку лининку.* Чуб. V. 50.

Ли́нити, ню, неш, *гл.* У решетников: снимать слой коры с предварительно распаренных в печи липовых стволов, обнажая лыковый слой, который потом отделяют от стволов. Вас. 175.

***Линíйний, а, е.** Линейный. Сл. Дубр.

Ли́нія, нії, *ж.* 1) Линия, черта. 2) Пограничная черта. *Біля города, біля Килії, на турецькій лінії.* Нп. *Ішов козак на лінію і вельми надувся; ішов козак із лінії, як лихо зогнувся.* Ном. № 792. 3) Линейка.

Ли́нка, ки, *ж.* Веревка; корда, на которой гоняют лошадей. К. Михальч.

Линки́й, а́, е. Отсырелый, влажный. Мнж. 185. *Сіно линке, снопи линкі.* Лубен. у.

Линкóватий кінь. Лошадь со впавшей спиной, седлистая лошадь. Волынь.

* **Линовúй, á, é.** Канатный. Сл. Дубр.

Линóвище, ща, с. 1) Сброшенная вылинявшей змеей старая кожа. *Як нападе кого лихоманка, то треба повісити на шнурочку на шию гадюче линовище.* Кобел. у. 2) Кожура рака, потерянная при линянии. Мнж. 185.

Лúновка, ки, *ж.* Ум. от **лúнва.**

Линóк, нкá, *м.* 1) Ум. от **лин.** 2) Название вола светлорыжей масти. КС. 1898. VII. 41. 3) Раст.: а) Dianthus delitoides. Лв. 98. б) Tragopogon pratensis. Лв. 102.

Линóчок, чка, *м.* Ум. от **лин.**

Линтварéвий, а, е. Сделанный из овечьей шкуры. *Линтваревий кожух.* Сим. 226.—**опрáва.** Кожаный переплет. Елисаветгр. у.

Линтварéць, рця́, *м.* Ум. от **линтвáрь.**

Линтвáрик, ка, *м.* Ум. от **линтвáрь.**

Линтвáрь, ря́, *м.* Шкура годовалого ягненка. Вас. 154. Ум. **Линтварéць, линтвáрик.**

Лúнути, ну, неш, *гл.* 1) Лететь. *Линув сокіл з України.* Мет. 376. *Ангел линув, сльозу уронив.* Чуб. III. 305. 2) Стремиться. *А я дивлюся і серцем лину в темний садочок на Україну.* Шевч. 403.

Линýти, ну́, нéш, *гл.* 1) Политься, хлынуть. *Як линув дощ.* Черк. у. *Горщик як брязне об піл, як линуть на мене помиї.* Г. Барв. 225. *2) Плеснуть. *Линув на лоб йому води.* Мкр. Г. 57. *Не в'яжись, бо окропом лину межи-очі.* Пир. у., Конон. *3) Полететь. Сл. Нік.

Линýтися, нýся, нéшся, *гл.*=**Линýти.** *Вода линулася.* Харьк. у. *Дощик линувся — цебром, відром, дійничкою над нашою пашничкою.* Ном. № 334.

Линчá, чáти, с. Маленький линь.

Линь, ня́, *м.* Раст. Artemisia campestris. Лв. 97.

Линьбá би́, *ж.* Время линяния.

Линю́щий, а, е. Линючий, линяющий. *Заполоч линюща.* Черк. у.

Линя́ти, ня́ю, єш, *гл.* 1) Линять, терять цвет. 2) Линять, лишаться шерсти, ронять перья. *За тим вовк не линяє, що в комору часто никає.* Ном. № 7208.

Лúпа, пи, *ж.* Дерево липа, Filia parvifolia. *З однієї липи двічи лика не деруть.* Ном. № 7471. Ум. **Лúпка, лúпонька, лúпочка.** *Сухая липочка не гнеться.* Грин. III. 460.

Липáрка, ки, *ж.* 1)=**Липкóвиця.** Вх. Уг. 250. 2) Глина для кирпича, для печей. Вх. Лем. 432.

Лúпень, пня, *м.*=**Лúпець 1.** Желех.

Лúпець, пця, *м.* 1) Месяц июль. *Одного літнього гарячого дня в місяці липці 184... року з города Тули вийшла купка хлопців.* Левиц. Пов. 3. 2) Род. пад.—**пцю.** Липовый мед.

Лúпина, ни, *ж.* 1) Липовое дерево. *Білий як липина.* Ном. № 13147. 2) Липовый лес. *Пішов у липину.* 3) Щепки, лучина. Вх. Зн. 32. *Потрощити на липину для підпалки.*

Лúпиці, пиць, *ж., мн.* Семена липы. Черк. у.

Лúпівка, ки, *ж.* 1) Кадка из липового дерева. *Коли оглядíлись до липівки, що на горищі з медом була, аж вона перекинута й вилизана.* Драг. 363. 2) Род дыни. Ум. **Лúпівочка.**

Лúпка, ки, *ж.* 1) Ум. от **лúпа.** *Ой у полі горина, стоїть липка зелена, ой на тій липці... три птахове співають.* Чуб. V. 223. 2) Липовая кора, луб. *А моя хата липками шита.* Чуб. V. 412. 3) Раст. Spiraea Filipendula. ЗЮЗО. I. 170. 4)=**Лúпці.** Для снимания вишень **—очеретя́на лúпка.** О. 1861. V. 36.

Липкáчий, а, е=Липковáтий. *Липкача роля.* Вх. Уг. 250.

Липкúй, á, é. 1) Липкий. *Вона мене по тілу маже липким, вонючим, як смола.* Алв. 64. 2) О болезни: прилипчивый. 3) Имеющий влечение к чему-нибудь. Левиц. I. 341. *До хазяйства липкий такий, вже й ночі не доспить, коли треба.*

Липкóватий, а, е. Липкий, клейкий, вязкий. **Липкóвата земля́.** Глинистая и оттого вязкая почва. Вх. Уг. 250.

Липкóвиця, ці, *ж.* Глинистая и оттого вязкая почва. Вх. Уг. 250.

Липнéвий, а, е. Июльский. Желех.

Липнúк, ка́, *м.* 1) и 2)=**Липня́к 1** и **2.** 3) Мучной хрущ, Melolontha fullo. Вх. Пч. I. 7. 4) Раст. а) Silene vissora. Kolb. I. 202. б) Galium aparine. Вх. Лем. 432.

Ли́пнути, ну, неш, *гл.* 1) Липнуть, приставать. *З чим ся обходимо, тоє до нас липне.* Ном. № 5990. 2) Льнуть. *Всі його люблять, всі до його липнуть.* Котл. НП.

Липня́к, ка́, *м.* 1) Липовая роща, липовый лес. 2) Липовый мед. Желех.

Липова́тица, ці, *ж.* = **Липко́вица.** Вх. Лем. 432.

Ли́повий, а, е. Липовый. *Розлетілись, як липове клиння.* Ном. № 1881.

Ли́понька и ли́почка, ки, *ж.* Ум. от **ли́па.**

Ли́пці, ців, *м., мн.* Шест для снимания фруктов, расколотый на одном конце на четыре части, раздвинутые на известное расстояние, чтобы удобнее было снимать фрукты. Полт. г.

Ли́пчик, ка, *м.* Раст. Asperugo procumens. Вх. Пч. I. 9. См. **Ли́пчица.**

Ли́пчица, ці, *ж.* Раст. = **Ле́пчица.** *Ув'язавсь до мене, як липчиця.* Г. Барв. 246.

Лип'я́, п'я́, *соб.* Липы.

Лип'я́нка, ки, *ж.* Порода грибов. Черк. у.

I. Лис, са, *м.* 1) Лисица. *У вічі як лис, а за очі як біс.* Ном. № 13560. *Продав пса за лиса.* Ном. № 3086. *Старого лиса тяжко зловити.* Ном. № 5791. *Як лис хвостом виляє.* Гринч. **Ли́сом підши́тий, підби́тий.** Хитрый и льстивый. *Нехай буде собі й добрий, аби не був лисом підбитий, а собаками підшитий.* Кон. II. 122. 2) *Мн.* **Ли́си.** Лисий мех, шуба. *Ми в кожусі, та при своїм дусі, а в лисях та в мислях.* Ном. № 1613. Ум. **Лисо́к.**

II. Лис, ли́сий, а, е. 1) Лысый, плешивый. *Лис, сиз, кутернога: як удасться, що доброго,—велика ласка пана бога.* Ном. № 8546. *Лисий лисого здалека бачить.* Ном. № 7964. 2)—**гора́.** Гора, не покрытая растительностью,—обыкновенно считается притоном ведьм. 3) —**дя́дько.** Чорт, домовой. 4) — **кінь, віл** и пр. Имеющий белое пятно на лбу. *Знаються, як лисі коні.* Ном. № 9481. 5)—**хвіст.** Раст. Петуший гребень, Ononis. 6)—**я́йця.** Раст. Satyrion.

Ли́са, си, *ж.*=**Лиси́ця.** *Несе мене лиса за кленові ліса.* Рудч. Ск. II. 4. Ум. **Ли́ска, ли́сочка.**

Лиса́к, ка́, *м.* 1) Плешивец. Вх. Лем. 432. 2) Животное с светлым пятном на лбу. 3) Обнаженный берег или возвышенность. Вх. Зн. 32. 4) Птица лысуха, черная, Fulica atra. Вх. Пч. II. 11.

Лиса́н, на́, *м.*=**Лиса́к 2.** Желех.

Лиса́ня, ні, *ж.* Голая гора. Желех.

Лисеня́, ня́ти, *с.* Детеныш лисицы. МВ. (О. 1862. III. 45). Ум. **Лисеня́тко, лисеня́точко.**

Ли́сий, а, е. См. **II. Лис.**

Ли́сина, ни, *ж.* 1) Плешь, лысина. *Не по чім і б'є, як не по лисині.* Ном. № 7367. 2) Белое пятно на лбу у животных. *Як уродиться лоша з лисиною, то так воно й пропаде.* Ном. № 3218. 3) Проталина, прогалина, при снежном покрове место, свободное от снега. *Лисина чорної землі на добрій санній дорозі.* О. 1862. IV. 95. 4) Поляна в лесу. Ум. **Лиси́нка.**

Лиси́ця, ці, *ж.* 1) Лисица (зверь). *Зна, де вовк, а де лисиця.* Ном. № 5716. *Лисице, лисице! та й довгий же твій хвіст!* Ном. № 13568. **Накри́всь, мов лиси́ця хосто́м.** Неудачно скрывал свой поступок. В обряде сватовства, в обрядовых речах сватов девушка называется иногда вместо **куни́ці — лиси́цею.** *У вас лисиця є, нам снилось, котру Тетяною зовуть...* (Из речи сватов). Алв. 13. 2) Лисий мех. *Крийся, затю, та куницями, куницями та лисицями.* Мет. 185. 3) Только во мн. ч. Намерзшие узоры на оконном стекле. 4) Только во мн. ч. Деревянные тиски различной величины и вида, употребляющиеся: а) для сжимания склеенных досок (Мирг. у.); б) для выжимания воска; в) для сжимания разламывающегося в месте разветвления дерева. Прибор состоит из двух досок или кусков дерева, которые помещаются по обе стороны разветвления в дереве, после чего концы их сжимаются насквозь проходящими планками. *Треба грушу в лисиці взяти, а то розчахнеться.* Левч. 161; г) для укрепления стены: два столба один против другого по обе стороны стены, концы которых скреплены, отчего стена стискивается. *Хата наша похилилась... Батько хоч і взяв у лисиці. дак облупилася ж кругом, обпала.* Г. Барв. 249; д) для поддержания **же́рдки** при

работе гребенщиков. Вас. 164. *Жердка висить на лисиці.* См. **Лещáта.** 5) Название вола с малой белой отметиной на лбу. КС. 1898. VII. 42. 6) Раст. Gipsophila muralis. ЗЮЗО. I. 124. Ум. **Лисúчка.** В сказках обыкновенно с прибавлением слова **сестрúчка.** *Лисичка-сестричка і вовк панібрат.* Рудч. Ск.

Лисиченя́, ня́ти, *с.*=**Лисеня́.** Ум. **Лисиченя́тко, лисиченя́точко.**

Лисúчий, а, е. Лисий. *Нагибали нору лисичу.* О. 1861. V. 70.

Лисúчка, ки, *ж.* †) Ум. от **лисúця.** 2) Раст. Agaricus Cantharellus. ЗЮЗО. I. 110. *2) Род грибов. *Самих лисичок набрали.* С. Звонкова Киев. у. Ефр.

Лисúччин, на, не. Принадлежащий лисичке. *Дак лисиччина дочка й каже...* Рудч. Ск. I. 28.

Лисиччу́к, ка́, *м.* Сын лисицы. *Лисиччука запер під лавку.* Рудч. Ск. I. 133.

Лисíти, сíю, єш, *гл.* Плешиветь, лысеть. *Дурна голова не лисіє.* Богодух. у.

Лиск, ку, *м.* 1) Блеск; люск, глянец. *2) Широкая боковая часть чего-либо узкого, острого, — напр., ножа. См. **Лúском.** Пир. у., Кон.

Лúска, ки, *ж.* 1) Ум. от **лúса.** *Котику-братіку! несе мене лиска по каменю мосту.* Рудч. Ск. I. 27. 2)=**Лиса́к** 4. *Ой були ми в ліску та поймали лиску чорную та чубатую.* Ном. 3) Животное с белым пятном на лбу: корова, собака и пр. Ум. **Лúсочка.**

Лискавúця, ці, *ж.* Зарница.

Лúскавка, ки, *ж.* 1)=**Блúскавка.** Желех. **Лискавка раз-у-раз горіла та миготіла.* Мирн. Ркп. 2) Одно зерно блестящих бус, бусина блестящая. Шух. I. 130.

Лúскарь, ря, *м.* Кирка (К. П. Михальчук).

Лúскáти, каю, еш, сов. в. **лиснýти, нý, нéш,** *гл.* 1) Блестеть, блеснуть, сверкать, сверкнуть. *Ото драпонув! аж потилиця лиска.* Ном. № 4417. *Козаки шабельками лискають.* К. Досв. 141. *Блискавка між хмарами лискала. Тільки лиснув гострий ніж, червона кров закапала з пучки.* МВ. II. 66. 2) Только одн. в. **лиснýти.** Выпить, хватить. *Лиснути мокрухи.* Маркев. 59. *3) Ударить чем-либо плашмя, звонко. *Та як лисне його долонею по пиці.* Пир., у., Конон.

Лúскнути, ну, неш, *гл.* =**Лиснýти.** *Як разом лискне блискавка, так небо мов запала.*

Лискó, ка́, *м.* Кличка собаки с белым пятном на лбу.

***Лúском,** *нар.* Плашмя. *Не бий руба, а бий лиском.* Пир. у., Кон.

Лискотáти и пр.=**Лоскотáти** и пр.

***Лискунéць, нця́,** *м.* Блестящий предмет, блестящая игрушка. *Як би кому другому, то б і не дала такого лискунця.* Кон. I. 132.

Лискýчий, а, е. Блестящий. *З дверей виходилось на широкий ґанок з білого мармуру лискучого.* Федьк.

Лиснúтися, нюся, нúшся, *гл.*=**Лиснíти.** *Вода по полю лисниться.* Черк. у.

Лиснíти, нíю, єш, *гл.* Блестеть; лосниться. *Вода лисніє у криниці.* Лебед. у. *Всюди блищало і лисніло по світлицях.* Левиц. I. 298. (Панок) *з круглим червоним лицем, так гладесенько виголеним, що воно у його аж лисніло.* Мир. Пов. II. 60.

Лиснýти. См. **Лúскати.**

Лúсовий, а, е. Лисий. *Лисова шуба слід замітає.* Чуб. III. 313.

Лисовúн, на, *м.* Самец лисицы. Мнж. 185. Ум. **Лисовúнчик.**

Лисовúння, ня, *с.* Места в поле, лишенные растительности. Харьк.

Лисовúнчик, ка, *м.* Ум. от **лисовúн.**

***Лисóгора, ри,** *ж.* Обнаженная вершина. *Круглі лисогори... кидали од себе чорну тінь.* Коцюб.

Лисóк, ска́, *м.* Ум. от **лис.** Желех.

Лúсочка, ки, *ж.* Ум. от **лúска.**

Лист, ту, *м.* 1) Во мн. им. **листú.** Лист (растения). Употребляется также как соб. в значении листва: *Як розвернеться на весну лист, то підемо всі в свист (втічемо).* Ном. № 11035. *Тонковерха тополя пахучим листом шелестить.* МВ. II. 74. *Ой піду я в вишнев сад гуляти, де лист опадає.* Гринч. III. 243. **Лúстом стелúтись.** Прикидываться добрым, уступать во всем, лебезить. *Як вибірали, тоді старшина листом стелився, а тепер що!* НВолын. у. ***І лúсту не знáти.** Листьев не видно,

Уродять (груші), *так і листу не знати, так рясно.* Кон. І. 10. 2) *Род.* **листа́.** Письмо. *Тільки брат до сестри часто листи пише.* Мет. 244. *Ой як будеш же ти, серденятко моє, Дніпром водою плисти, засилай, посилай, серденятко моє, частенькії листи.* Мет. 24. **Лист визволе́ний.** Вольная, документ об освобождении из крепостного или рабского состояния. *Который би міг бідний невольник* (сей сон) *одгадати,— міг би йому листи визволені писати.* АД. І. 209. ***Ві́рчий лист.** Верительная грамота. Сл. Нік. **Бо́жий, небе́сний лист.** Рукописный листок религиозного содержания, в котором написано, что носящая или часто слушающая его женщина будет иметь легкие роды; носится при себе беременными женщинами (Подольск. г.). КС. 1893. VII. 75. **Так ка́же, як з ли́сту бере́.** Свободно и хорошо рассказывает. 3) *Мн.* **листи́.** Игральные карты. КС. 1887. VI. 463. 4) **Лист дубо́вий,—вишне́вий.** Род писанок с орнаментикой из дубовых, вишневых листьев. КС. 1891. VI. 373, 374. Ум. **Листо́к, листо́чок, ли́стонько, ли́стик.** *Листки широкого латаття по воді.* Левиц. І. 514. *В саду листоньки шумлять.* Гринч. III. 168. *Ой піду я у садочок та вирву листочок.* Мет. 73. *Писаннячко дрібнесеньке, листочок як сніг.* Федьк. І. 39. *Хоч буду далеко,— буду тебе знати, буду листоньки писати.* Мет. 79. *Листоньки читає, дитину хитає; листоньки малює, дитину годує.* Мил. 39. ***Листо́чком припада́ти, ли́пнути.** Льнуть, ухаживать. *Хлопчик мій листочком до мене припаде, обійме.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *Баба Явдоха листочком до неї.* Кон. І. 120. *Паненята до його листочком липнуть.* Кон. II. 13.

Ли́ста, ти, *ж.*=**Ли́тка.** Вх. Лем. 432.

Листа́тий, а, е. 1) Имеющий большие листья. *Бур'ян там поріс такий листатий.* Гринч. II. 14. *Сьогорішній очерет такий листатий.* Полт. г. *Тьохнув соловейко на листатому клені.* МВ. II. 78. Ум. **Листа́тенький.** *Любисток листатенький.* Мил. 89. *2) Широколистый. Сл. Нік.

Ли́ства, ви, *ж.* 1) Часть **бе́рда** (см.). Шух. І. 256. 2) Часть **снува́лки** (см.). МУЕ. III. 15.

Ли́ствиця, ці, *ж.* Часть **звія́шок** (см.). МУЕ. III. 14.

Ли́стик, ка, *м.* Ум. от **лист.**

Листико́вий, а, е. Из листьев. *Їхав козак морковий, коник бураковий, а шепочка з лопуха, кунтуш листиковий.* Kolb. I. 144.

***Листі́вка, ки,** *ж.* Открытка. открытое письмо. Киев.

Ли́стка, ки, *ж.* = **Ли́ста.** Вх. Лем. 432.

Листо́вий, а, е. Относящийся к листу растения, похожий на лист растения. *У мого коня золота грива, шовковий хвостик, очі тернові, очі тернові, вушка листові.* Чуб. III. 285.

Листови́й, а́, е́. 1) Письмовный, письменный. **Листова́ по́шта.** Письменная почта. НВолын. у. *2) **Листова́ бля́ха.** Листовое железо. Пир. у., Кон.

Листо́вне, листо́вно, *нар.* Письменно, письмом. Желех.

Листо́вний, а, е. Письменный. Желех. ***Листо́вна ка́ртка.** Открытка. Киев.

Листо́вня, ні, *ж.* Письмовник.

Листо́к, тка́, *м.* Ум. от **лист.**

Листоно́ша, ші, *м.* Почтальон.

Ли́стонько, ка, *м.* Ум. от **лист.**

Листопа́д, ду, *м.* 1) Время опадения листьев с деревьев. *На листопаді родився десь твій чоловік, що такий поганий.* Лебед. у. 2) Месяц октябрь. В таком значении употр. издавна,—напр., в четверо-евангелии 1144 г. *М-ць октябрь рекомий листопад.* Срезневский. Материалы для словаря др.-русск. языка. II. 23. То же в новой литературе: Левч., Опыт р.-укр. слов.; Уманець, Словарь. Основа 1862, X. Так же в календарях: «Рідного Краю» на 1907, «Просвіти» на 1908, «Промінь» на 1908. Галичане употребляют это слово для обозначения месяца ноября *и в последнее время это вошло во всеобщее употребление. Желех.

Листопа́дний, а, е. 1) Раньше октябрьский, *теперь ноябрьский, — см. предыдущее слово. 2) Гадкий, мерзкий. *Листопадні пісні.* Лебед. у. *Листопадний чоловік.* Лебед. у.

Листоподавець, вця, *м.* Податель письма.

Листо́чок, чка, *м.* Ум. от **лист.**

Листува́ння, ня, *с.* Переписка, корреспонденция.

Листува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Переписываться, находиться в переписке. К. ЦН. 312.

Ли́стя, тя, *с. соб.* 1) Листья растений, листва. *З верби листя опадає.* Чуб. III. 205. *Шелестить пожовкле листя по діброві.* Шевч. 195. 2) Письма. *Гей сів Сава кінець стола, дрібне листє пише.* Гол. I. 19. Ум. **Ли́стячко.** *У городі бузина, на їй листячко.* Чуб. V. 176.

Листя́стий, а, е. Лиственный. *Дуб і инші листясті дерева мають гіля.* Шух. I. 177.

Ли́стячко, ка, *с. соб.* Ум. от **ли́стя.**

Лису́н, на́, *м.* Плешивец. Желех.

Лису́на, ни, *ж.* Корова с белым пятном на лбу. Желех.

Лису́ха, хи, *ж.* Пт. = **Лиса́к 4.** Вх. Пч. II. 11.

Лись, *меж.* 1)=**Блись.** Черк. у. *2) Выражает звукоподражание при шлепке. *Він її не б'є, а отак озьме мантачку та лись, лись по щоках.* Пир. у., Конон.

Ли́ся, сі, *ж.* 1)=**Лису́на.** Желех. 2) Раст. Fulicata atra.

Лися́к, ка́, *м.*=**Лиса́к.** Желех.

Ли́сячий, а, е=**Лиси́чий.** *Знайшов собі таких хороших кравців, дав їм лисячих... шкурок.* Гринч. II. 176.

Ли́тва́, ви, *ж.* 1) Литва. 2) *Соб.* Белорусы. Ум. **Ли́твонька.** *Повінь, повінь, вітрогоньку, з Подолля на Литвоньку.* Гринч. III. 676.

Литви́н, на́, *м.* 1) Литовец. 2) Белорус. **Бог не дитина—не послуха дурного литвина.* Н. посл. Пир. у., Конон. Ум. **Литви́нок.** Г. Барв. 329.

Литви́нка, ки, *ж.* 1) Литовская женщина. 2) Белоруска.

Литвино́к, нка́, *м.* Ум. от **литви́н.**

Литви́нський, а, е. Белорусский.

Литви́нчики, ків, *м. мн.* Раст. Silene Arineria. ЗЮЗО. I. 136.

Лите́рний віз=**Літе́рний віз.**

Ли́ти, ллю, ллє́ш, *гл.* 1) Лить, наливать, проливать. *Дощ ллє, як з луба.* Ном. № 573. *Нащо в море воду лить, коли море повно?* Ном. № 1455. *Подруженьки будуть меди-вина пити, а ти слізоньки лити.* Гринч. III. 542. ***Сльоза́ми ли́ти.** Горько плакать. Сл. Нік. **Немов з відра ллє.* Идет проливной дождь. *Дощ тюжить, немов з відра ллє.* Кон. II. 43. 2) Лить, отливать, выливать. *Десь дзвін великий лили.* Ном. № 7807.

Ли́тий, а, е. 1) Литой. *Несуть пани есаули козацькую збрую: литий панцирь порубаний, шаблю золотую.* Шевч. 363. 2) Массивный, плотный, цельный. **Ли́тий по́яс.** Пояс, вышитый золотом. Гол. Од. 29.

Ли́тися, ллю́ся, ллє́шся, *гл.* Литься. *Ні п'ється, ні ллється, ні в чарці не остається.* Ном. № 7589. *А в тії дівчини, а в тії молодої аж на землю сльози ллються.* Мет. 80. *Столітнії очі як зорі сияли, а слово за слово сміялось, лилось.* Шевч. 205.

Ли́тка, ки, *ж.* Икра (у ноги). *Білий, мов циганська литка.* Ном. № 8530. *Що голова, то кість,—що литка, то м'ясо.* Ном. № 1287. **Аж йому́ в литка́х засти́гло, *похоло́ло.** Сильно испугался. Ном. № 4336. **Так і обімлів, так йому аж в литках похололо.* **Литки́ смали́ти, присма́лювати біля ко́го.** Ухаживать за кем. Ном. № 8974. ***Ли́гками світи́ти.** Ходить в короткой или высоко подобранной юбке. Сквир. у. Г. Йов. ***Ли́тка як під до́брим ста́рцем.** Толстоногий. Пир. у., Конон.

Ли́ткати, каю, єш, *гл.* Нищенствовать, выпрашивать. Киев. г.

Ли́ткуп, пу, *м.* Могорыч после состоявшейся сделки. Вх. Зн. 32.

Литó́вка, ки, *ж.* = **Литви́нка.** О. 1861. X. 32.

Литó́вський, а, е = **Литви́нський.** **Литó́вський ціп на оби́два бо́ки моло́тить**—говорится о лгунах. Чуб. I. 262.

Ли́тра, ри, *ж.* Фунт. *Марія ж, узявши литру мира нардового, правдивого, предорогого, намастила ноги Ісусу.* Єв. I. XII. 3.

Ли́хва, ви, *ж.* Процент, рост, прибыль *Позичив на лихву у жида три карбованці.* Каменец. у. *Хто, грошима запомігши, лихви не приймає,—оттакий ніколи в світі смутку не дізнає.* К. Псал. 29.

Лихва́рка, ки, *ж.* Ростовщица.

Лихва́рство, ва, с. Ростовщичество.

Лихва́рь, ря́, *м.* Ростовщик. *Він лихварь, дає гроші у позику, бере процент з людей, тим і пожива.* Новомоск. у.

Лихи́й, а́ (я), е́(е́). 1) Злой. *Помер наш пан, почав молодий господарувати. І старий був недобрий, а сей такий лихий, що нехай господь боронить!* МВ. I. 114. *Лихий доброго попсує.* Ном. № 5983. *Нещаслива година, як лиха родина.* Ном. № 9335. *Лиха доля і під землею надибає.* Ном. № 1728. **Бу́ти лихо́ї во́лі, лихи́м ду́хом ди́хати (на ко́го).** Быть злым (на кого). *І пан був лихої волі на його, і всі попи околичні хропли, сопли.* Св. Л. 287. *На дитину лихим духом дише.* Гринч. III. 304. **Бу́де лихи́й світ (кому́).** Будет беда. *Не сміла сказати... бо буде їй лихий світ.* Св. Л. 184. 2) Дурной, худой. *Не можеш збути, як лихого шеляга.* Ном. № 2867. *По ярмарку лихий торг.* Посл. **Бу́ти лихи́м на що.** Быть плохим в чем-либо. *Лихий на шерсть.* Вас. 209. **Лихи́й на о́чі.** С дурным глазом. Мнж. 155. ***Лихи́й на ру́ку.** Тяжелый на руку, драчун, забияка. Полт. у. Г. Йов. 3) Ветхий. *Лихий сірячок.* Гринч. 4) Чорт. *Нехай його лихий візьме.* Шевч. 79. *Лихий їх зна, що там робили.* Котл. Ен. Иногда: **лихи́й-необа́чний.** *От, нахилився, а він, лихий-необачний (то б то чорт), взяв мене за бороду та й не пуска.* Рудч. Ск. I. 117. **К лихи́й ма́тері!** К чорту. ***Лихи́й не взяв.** Не тем будь помянут. *Лихий не взяв її: золоті руки.* Дн. Чайка. II. 141. ***Лихи́й не ві́зьме.** Не пропадет. *Тепер його лихий не візьме! піде собі жити.* Мирн. ХРВ. II. 149. 5) **Лихе́.** Зло. *Що годиться по суботах: добре робити, чи лихе робити?* Єв. Л. VI. 9. *Романе! лихим живеши, литвином орешн.* Ном. № 662. 6) **Лиха́ годи́на.** Несчастье, беда, дурные обстоятельства, бедствование. *При добрій годині й чужі побратими; при лихій годині нема і родини.* Ном. № 2310. ***Розносила його лиха година!** Мирн. Пов. I. 164. *Буде тепер мені лиха година від моєї пані.* Г. Барв. 314. **Щоб тебе́ не мину́ла лиха́ годи́на!** (Проклятие). Ном. № 3746. ***Би́ла-б тебе́ лиха́я годи́на.** Чтоб ты пропал. Пир. у., Конон. ***Лиха́ не́нька.** Беда, достанется. *Як повернеться наш дідусь Морозенко, то буде тобі лихая ненька.* Мирн. I. 322. 7) **Лиха́ напа́сть.** Внезапное несчастье; болезнь. *Нехай мене бог боронить від лихої напасти, від панської карности, від людської ненависти.* Ном. 152. 8) **Лихі́ о́чі.** Дурной глаз, который, согласно народному поверью, есть у некоторых людей, могущих одним взглядом причинить какое-нибудь нечастье, болезнь и даже смерть. *Цур та пек, лихим очам!* Ном. № 8359. 9) **Лихи́й час.** а) Неблагоприятное, несчастное время. б) Плохое расположение духа. *В добрий час поговорити, а в лихий помовчати.* Ном. № 8362. ***Не будь лихи́й.** Не сердись. *Не будь лихий на мене.* Лепк. *10) Шальной. *Лиха искра поле спалить.* Н. посл. Тобіл. III. 341. Ум. **Лихе́нький, лихе́сенький.** *Єсть у мене коник вороненький,—перескоче ті чари лихенькі.* Чуб. V. 1197. *К Великодню сорочка хоч лихенька, аби біленька, а к Різдву хоч сирова, аби нова.* Ном. № 428. *Ой хоть він* (чоловік) *був лихесенький, та на ввесь світ славнесенький.* Гол. I. 89.

Ли́хо, ха, с. 1) Беда, несчастье; горе. *Не шукай лиха,—само тебе знайде.* Чуб. I. 263. *Живе баба за дівером, лиха прикупивши.* Ном. № 7506. *Аби танцювати вмів, а робити й лихо навчить.* Ном. № 12478. *Кожна людина своє лихо носе.* Ном. № 1992. *Через тебе і я буду у лисі.* НВолын. у. *Хто не знає закохання, той не знає лиха.* Мет. 31. **На ли́хо.** На беду. **Вда́рити ли́хом об зе́млю.** Стряхнуть с себя горе, *забыть о беде. *Козацтво, ударивши лихом об землю. садило гандзка.* Стор. МПр. 126. **Ли́хом зануди́лось.** Охватила сильная тоска. **Ли́ха набіжи́ш.** Будет тебе беда. Сим. 74. **Ли́ха набра́тись.** Испытать горе. *Так то й добуть, лиха не набравшись!* Ном. № 13882. **Ли́хо спітка́ло.** Случилось несчастье. **Ли́хом торгува́ти.** Эксплоатировать несчастье. ***Аби́ ли́хо ти́хо.** Лишь бы как-нибудь обошлось. *Шкода не моя... та що вже! Аби лихо тихо.* Кон. II. 42. ***До ли́ха та ще ли́хо.**

Беда не ходит одна. *До лиха та ще лихо; до печеного та ще вогню прикладають.* Мирн. Пов. I. 120. 2) Зло. *З письменних все лихо встає.* Ном. № 6042. *Піп людей карає, а сам лихо робить.* Ном. № 7031. *Лихо коїти.* Ном. № 2874. Ум. **Ли́шко, ли́шенько, ли́шечко. Оце́ ли́шко!** Вот беда! *Лишко тяжке!* О. 1861. VIII. 3. *Заграй мені, дуднику, на дуду,—нехай своє лишенько забуду!* Шевч. 486. *Ох лишечко! Хтось іде!* Шевч. 281.

Лихови́на, ни, *ж.* Несчастный случай.

Лихово́дити, джу, диш, *гл.* Злодействовать.

Лиховщи́на, ни, *ж.* Тяжелое, бедственное время. НВолын. у.

Лиході́й, дія, *м.* Злодей. *Ведено з ним двох лиходіїв на смерть.* Єв. Л. XXIII. 32.

Лиході́йка, ки, *ж.* Злодейка. Желех.

***Лиході́йний, а, е.** Злодейский, преступный. *Яка-будь зловорожа душа лиходійна візьме та й підпалить тобі стодолу.* Кон. I. 119.

Лиході́йство, ва, *с.* Злодейство. *Гадючий яд він виссав лиходійством.* К. Іов. 44.

Лиході́льниця, ці, *ж.* Злодейка. *Ішла ж вона до церкви, переходить єї чарівниця, лиходільниця, що лихо робить.* Чуб. I. 94.

Лихолі́ття, тя, *с.* Бедственное время, худые времена, *смутное время. *Як лихоліття було, то прийшов чужоземець татарин і ото вже на Вишгород б'є.* ЗОЮР. I. 3. *Росказали кобзарі нам про войни і чвари, про тяжкеє лихоліття, про лютії кари.* Шевч. 365.

Лихома́нка, ки, *ж.* Лихорадка. *Сама як у лихоманці, так і труситься.* Кв. I. 15.

Лихома́нник, ку, *м.* Раст. Gentiana cruciata. ЗЮЗО. I. 124.

Лихомо́вити, влю, виш, *гл.* Злоречить.

***Лихомо́вство, ва,** *с.* Злословие Киев.

Лихоро́б, ба, *м.* Злодей. *Не можна лихороба (змія) вдержати, бо пече таким огнем пекельним, пече, дере!* Чуб. II. 187.

Лихоро́бство, ва, *с.* Злодейство.

Лихосло́в, ва, *м.* Ругатель, сквернослов. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лихословити, влю, виш, *гл.* Сквернословить, браниться. Мнж. 113. *Казав, щоб не їли м'ясного, не лихословили, ходили до церкви.* Павлогр. у.

Лихо́та, ти, *ж.* Злонравие, задорливость. *Пий горілочку, випивай смакоту, бий жінку, вибивай лихоту.* Чуб. V. 1100. У Котл. о Даресе, который сперва задорно вызывал на бой, а затем испугался более сильного противника. *Дарис не рад своїй лихоті.* Котл. Ен.

Лихта́рик, ка, *м.* Ум. от **лихта́рь.**

Лихта́рний, а, е. Фонарный. *Обводе мури лихтарним світлом.* К. ПС. 39.

Лихта́рня, ні, *ж.*=**Ліхта́рня 1.** Сим. 207. *З голови буде лихтарня, з очей буде свічарня.* Чуб. V. 1120.

Лихта́рь, ря́, *м.*=**Ліхта́рь.** *Піддружий каганець з-за печі, в лихтарь поставивши, несе.* Алв. 56. Ум. **Лихта́рик.**

Лихтува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Сгружать часть груза для облегчения судна.

Лихува́ти, ху́ю, єш, *гл.* Злодействовать.

Лиху́н, на́, *м.* Лентяй, лежебока. Шух. I. 33.

Лица́рія, рії, *ж.* 1) Рыцари; рыцарство. 2) Рыцарский убор, рыцарские доспехи. *Чи був у тебе отець та мати, що могли тобі таку лицарію дати?* Рк. Новц.

Лица́рство, ва, *с.* Рыцарство. Гринч. I. 192. *Козацькі війни з ляхами, запорожське лицарство,—надали сміливости народові.* Правда, 1868. Неч-Лев. 437.

Лица́рський, а, е. Рыцарский. *Сьогодня достане один з нас лицарської слави, а другий лицарської смерти.* К. ЧР. 159. *Такий же то виріс козак з його хороший! Що до коня, що до зброї, що до звичаїв лицарських.* МВ. II. 59.

Ли́царь, ря, *м.* Рыцарь. Котл. Ен. V. 52. *А тут Михайлик лицарь був.* ЗОЮР. I. 3. *Громада вибрала гетьмана—преславного Лободу Івана, лицаря старого.* Шевч. 234. ***Л. без страху́ й без га́нжі.** Рыцарь без страха и упрека. Ніков.

Лицарькува́тий, а, е. С рыцарскими замашками. *Силач козак лицарькуватий.* Котл. Ен. V. 46.

Лицарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Рыцарствовать.

Лице́, ця́, *с.* 1) Лицо. *Гарна, хоч з лиця води напитись.* Ном. № 8450. **До лиця́.** К лицу. Ном. № 11169. **З лиця́ спа́сти, упа́сти, на лиці́ упа́сти,— змарні́ти.** Похудеть в лице. *Розважали матусеньку, таки з лиця спала.* Мет. 22. *Невістка скаржиться, а на лиці не змарніла.* Ном. № 9899. **В лиці́ міня́ється.** То краснеть, то бледнеть (о лице). *В лиці міниться, здрігається, труситься.* МВ. II. 51. 2) Только во мн. **Ли́ця, ли́ці.** Щеки. *Як була я молодиця,— цілували мене в лиця.* Нп. *Як сміється було, то на лицях аж ямочки стають.* Св. Л. 103. *Одним відром зачерпнула, а за другим утонула, нехай щуки їдять руки, а плотиці—білі лиці.* АД. I. 313. 3) Лицевая сторона. *Грошам лиця нема.* Ном. № 11113. *Хоч на лице, хоч на виворот, то все однаково.* Кобел. у. ***Одни́м лице́м.** Сплошь, исключительно. *Тепер вся вулиця одним лицем блищить.* Св. Л. 293. **Одни́м лице́м вода́.** Сплошь вода. Мнж. 169. 4) Деревянная матрица узора для набойки холста. Вас. 192. 5) Улика. *Так що, як він і бив його, але в його нема ніякого лиця, знаків нема.* Брацл. у. Ум. **Ли́чко, ли́ченько.** *Бо не довго, чорнобриві, карі оченята, біле личко червоніє, недовго, дівчата.* Шевч. 12. *Як у саду вишня ягідками рясна, — молоденька дівчинонька на личеньку красна.* Чуб. V. 9. *Най погляну на ті личка, що палахкотять, на ті очі, очі чорні, що вогнем горять.* Рудан. I. 19. *У ваших чоботях шкура на личко поставлена.* Лебед. у. В Галиции с измен. ударением: **Личко́** — верхняя сторона нагольного тулупа. Гол. Од. 18

Лицемі́р, ра, *м.* Лицемер. *Лицеміре, перш вийми в себе самого з ока ломаку.* Єв. Мт. VII.

Лицемі́рний, а, е. Лицемерный.

Лицемі́рно, *нар.* Лицемерно.

Лицемі́рство, ва, *с.* Лицемерие. *Скажи ж, братіку, яке тобі лучче всіх полюбилось, як каже пан возний, лицемірство.* Котл. НП.

Лице́рствіє, вія, *с.* = **Лица́рство.** *Чи не мог би котрий козак собі слави лицерствія достати?* Мет. 413.

Лицюва́ння, ня, *с.* Перелицовывание.

Лицюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* 1) Перелицовывать. *Сім раз відрізали—довга, сім раз лицювали—нова.* Ном. № 11139. 2)=**Ли́чити.** *Тобі тото не лицює.* Желех. **Ся назва як-раз лицювала нікому иншому (а тільки йому).* Борд.

Лиця́ння, ня, *с.* Ухаживание, любезничание.

Лиця́тися, ця́юся, ешся, *гл.* Любезничать, ухаживать. *І лицявся то з тією, то з другою любо.* Шевч. 473.

Лич, чі, ж.=Ли́ччя. *Свині хоч золотое колце управ, а вона не пойдеть всадити лич у гумно, разві у що иное.* Ном. № 2829.

Лича́к, ка́, *м.* 1) Обувь из лыка, лапоть. *А постіл личака да й попережає: ой коли ти постіл, то іззаду постій, ой коли ти личак, то попереду гоп-цак.* О. 1861. II. 6. *Неси, боже, в чоботях,— дамо личаки.* Ном. № 11806. **Все гулі та гулі, та й личаки узули.* Полт. у. Г. Йов. 2) Веревка из лык. Вх. Зн 33. 3) Простолюдин, простой человек. *Ходили тогді в кармазинах тілько люде значні да шабльовані, а міщане одягались синьо, зелено, або у горохв'яний цвіт; убогії носили личакову одежу. Через те козаки дражнять було міщан личаками.* К. ЧР. 64.

Личако́вий, а, е. Мочальный, лыковый. *Убогії носили личакову одежу.* К. ЧР. 64. *Скидають личакову драну свиту.* К. ЧР. 70.

Ли́чаний, а, е. Лыковый. *Погана пуга личана, а й без неї тяжко.* Ном.

Личи́на, ни, *ж.* 1) Маска. 2) Бранное слово: образина. *Дивися, пся його личина.* Шевч. 501. **Зла личи́на.** Чорт. О. 1861. II. 206. **А пропадай ти, зла личино, щоб я став перед тобою душею кривити.* Мирн. III. 199.

Ли́чити, чить, *гл. безл.* 1) Приличествовать, следовать. *Підпережись, як личить у поході.* К. Іов. 84. 2) Быть к лицу, идти. *Ці бинди їй дуже личать.* Подольск. г.

I. Ли́чко, ка, *с.* Ум. от **лице́.**

II. Ли́чко, ка, *с.* 1) Ум. от **ли́ко.** 2) *Мн.* **Ли́чка.** Лапти. *Ой у твоєї мами дубової личка, а в нас дворапеньків жовті черевички.* КС. 1883. IV. 906.

Личкóваний, а, е. 1) Прикрашенный с виду, *замаскированный. *Ви думаєте, у мене личкована капуста? Скрізь однакова, тугенька.* Гринч. 2) Шлифованный. *Личкований камінь.* Миусск. окр.

Личкови́й, а́, е́. 1) О материях: имеющий лицо с двух сторон. Лубен. у. 2) О людях: двуличный. Лубен. у.

***Личкува́льний, а, е.** Шлифовальный. Сл. Дубр.

***Личкува́льня, ні,** *ж.* Шлифовня. Сл. Дубр.

***Личкува́ння, ня,** *с.* 1) Маскировка. 2) Шлифование. Сл. Дубр.

Личкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* 1) Маскировать; скрывать недостатки; прикрывать. *Чи й на споді ж такі ягоди, як ото зверху?—А то ж хиба б личкувала?* Харьк. *Як не личкували льону, то купимо; ось наберіть з-під споду, чи такий буде, як і зверху, гарний.* Изюм. у. 2) Выглаживать поверхность (мельничного жернова), *шлифовать. *Личкує каміння мірошник.* Канев. у. 3) Подбирать вещи лицом, лучшее к лучшему.

Личма́н, на, *м.* 1) Старший пастух, чаще: старший пастух овец. О. 1862. X. 45. *Як череді без личмана, так козакам без гетьмана.* Ном. № 752. *Змалечку біля овець. Ось уже років з двадцять, як личманом.* Гринч. 2) Жетон, крупное металлическое украшение, носимое женщинами на шее. 3) Оплеуха. *Дав му личмана.* Вх. Зн. 33.

Лични́й, а́, е́. Аккуратно сделанный. *А й личний він!* Змиев. у.

Ли́ччя, чя, *с.* Морда, рыло. *Із свинячим личчям та в пшенишне тісто.* Ном. № 7595.

Лиш, *нар.* = **Лише́.** *Нашому маляті лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038. 2)= **Лише́нь.** *Гляди лиш!* Ном. № 13603. *Кете лиш кресало!* Шевч. 78. *Біжи лиш швидче в Карфагену.* Котл. Ен. I. 28.

Лиша́й, ша́ю и ***шая́,** *м.* Лишай. Гринч. II. 38. *У Марусі на щоці лишай підкинувся.* Кобел. у. *Стара вже деревина, бо вся в лишаях.* Пир. у., Конон.

Лиша́к, ка́, *м.* Название украинца, живущего в горах Венгрии (по часто употребляемому в разговоре слову **лиш**). О. 1861. I. 265.

Ли́шанка, ки, *ж.* Женщина, оставившая своего мужа. **Іти́, піти́ в ли́шанки.** Бросать, бросить мужа. Желех. Вх. Зн. 33.

Лиша́ти, ша́ю, єш, сов. в. **лиши́ти, шу́, ши́ш,** *гл.* Оставлять, оставить, покидать, покинуть. *Не ті люде тут живуть, яких він лишав, ідучи до брата.* Гринч. I. 290. *І вдома мене не лишай, і в поле не бери.* Ном. № 2710. *Все бери, а мене лиши.* Ном. № 9708. *Ти мене можеш лишити, а я тебе не лишу ніколи.* Федьк. *Бійтеся бога, хазяїне, що ви робите? Лишіть хазяйку живою!* Гринч. I. 120.

Лиша́тися, ша́юся, єшся, сов. в. **лиши́тися, шу́ся, ши́шся,** *гл.* Оставаться, остаться. *Наперед не виривайся, а ззаду не лишайся.* Ном. № 5862. *Пішли парубки, лишень шапки видко, лишилися шмаровози—подивиться гидко.* Чуб. V. 458. **Лиши́вся, як на били́ні,—як на воді́.** Оказался в беспомощном состоянии. Ном. № 1851 и 2282.

Ли́шачий, а, е. Лисий. Вх. Лем. 432

***Лишаюва́тий, а, е.** Покрытый лишаями. *Лишаювата яблуня.* Крим. *Лишаюваті обличчя.* Крим.

Лише́, *нар.* Только, лишь, но. *Не дивися на уроду, лише на пригоду.* Ном. № 8475. *Не вірь, мужу, своїм очам, лише моїй повісті.* Ном. № 6848.

Лише́нь, *сз.* Ка, же. *Куди вам! підіть лишень вмийтесь!* Ном. № 5477. *Тривай лишень, Миколу звалиш!* Ном. № 5565. *Геть лишень до ката!* Ном. № 5120. *Стривай лишень! Чи чуєш? щось плаче за ворітьми.* Шевч. 101.

Ли́шенько и ли́шечко, ка, *с.* Ум. от **ли́хо.**

Лиши́р, ра, *м.* Лишай. Вх. Зн. 33.

Лиши́ти, ся. См. **Лиша́ти, ся.**

Лиши́вка, ки, *ж.* Раст. Cantharellus cibarius. Вх. Лем. 432.

I. Ли́шка, ки, *ж.* 1) Нечет, нечетное число. *Чи чіт, чи лишка?* Ном. № 12569. Кв. 2) Излишек, лишнее. *Діждалась м'ясива, лишку ззіла і завадило.* О. 1862. V. 53.

II. Ли́шка, ки, *ж.* Лисица. Вх. Пч. II. 5. Ум. **Ли́шонька.** *Поносуються жовті лишейки, же їх доходять панські хортойки.* Гол. 3.

І. Ли́шки, ків, *мн.* Раст. Trifolium repens. ЗЮЗО. І. 170.

ІІ. Ли́шки, *меж.* Окрик на телят. Мнж. 185.

Ли́шко, ка, *с.* Ум. от **ли́хо.**

Лишни́ця, ці, *ж.* Лишек. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ли́шній, я, є=За́йвий. *Господи вишній, чи я в тебе лишній.* Ном. № 11729. ***Ли́шню перекида́ти.** Выпивать лишнее. *Посивів старий..., почав перекидати лишню.* Мирн. ХРВ. ІІ. 279.

Ли́шок, шку, *м.=***Ли́шка 2.** Мир. Пов. І. 112.

Ли́шонька, ки, *ж.* Ум. от **ІІ ли́шка.**

Ли́штва, ви, *ж.* 1) Вышивка белыми нитками в виде глади. Чуб. VII. 427. Вас. 193. *Ой чи є де дівка пишна, що в поділках лиштва?* Чуб. V. 165. *А мені хрещена мати лиштву вишивала.* Шевч. 461. ***Вербо́ва ли́штва.** Особый род вышивки. *Учу, як мережки шити, вербову лиштву, занизування.* Мирн. І. 19. 2) Обшлага рукавов мужской или женской рубахи. Гол. Од. 13, 20, 28. Вообще обшивка, оторочка в рубахе или юбке. 3) Планка. *На шпарках лиштва.* НВолын. у. Боковые планки в крышке сундука. Вас. 150. 4) Наличник (в окнах, дверях). 5) Продольный брусок створчатого окна. Ум. **Ли́штовка.** Вас. 149.

Лища́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Блестеть, лосниться. *Молода кора на яблуні аж лищить.* Черк. у.

Лищи́ця, ці, *ж.* Раст. Gipsophila muralis. ЗЮЗО. І. 124.

Ліб, ло́ба, *м.=***Лоб.** *Пани чубляться, а в мужиків ліб тріщить.* Ном. № 1304. *Під носом косить пора, а в лобі й орать ні на що.* Ном. № 13766.

Либе́рія, рії, *ж.* 1) В сказке: царское одеяние. *Царевич тоді став прохать у цара, щоб позволив убратись у його ліберію і погулять на коні по подвір'ю. Царь велів дать ліберію. Він убрався... Зняв ліберію, надів лахмання.* Чуб. ІІ. 21, 218. 2) Общая одежда для шляхты, служившей при дворе данного магната Речи Посполитой. *Увіходить панцерний боярин... Байда. Хто ж ти єси? Тебе я вперше бачу, а по твоїй ліберії вважаю, що службу служиш під щитом Острозьких.* К. Бай. 30. 3) Ливрея.

***Лі́бра, ри,** *ж.* Десть (бумаги). Сл. Дубр.

Ліва́**к, ка́,** *м.* О мужчине: левша. Вх. Зн. 33.

Лі́вар, ру, *м.* 1) Ливер, орудие для переливания жидкостей из бочки. Радом. у. 2) Машина с воротом и винтом для подымания повозки при смазке. Радом. у.

Ліва́**чка, ки,** *ж.* 1) О женщине: левша. Вх. Зн. 33. 2) Хата по левую сторону сеней (у гуцулов). См. **Прав**а́**чка.** Шух. І. 95.

***Ліверáнт, та,** *м.* 1) Барышник лошадьми. *Там у ярмарку тих ліверантів наїхало: геть чисто всіх коней закупили.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 2) Поставщик. *Бо то, видите, я ліверант до цісарських магазинів, то мені би треба таких мітовок багато, так зо сто.* Франко.

Лі́верник, ка, *м.=***Лі́рник.** Шух. І. 33.

Ліви́**й, а́, е́.** 1) Левый. *Повернувся козак Нечай на лівую руку, не вискочить Нечаїв кінь із лядського трупу.* 2)—**бік.** В вышивке: изнанка. Шух. І. 154.

Ліви́**ця, ці,** *ж.* Левая рука. *Єдиного сина по правиці, другого по лівиці.* Єв. Мр. Х. 37.

Лівку́тник, ка, *м.=***Лів**а́**к.** Вх. Зн. 33.

Лівку́тниця, ці, *ж.=***Лів**а́**чка.** Вх. Зн. 33.

Лі́вний, а, е. Умеющий хорошо ловить. *Кіт лівний, хлоп мівний—всюди поживиться.* Ном. № 1257.

Ліво́**біцький, а, е.** Левобережный. *Лівобіцька й правобіцька Україна—то все один край.* Св. Л. 23.

Ліво́**руч,** *нар.* 1) Левою рукою. 2) Налево.

Лівцу́н, на́, *м.=***Лів**а́**к.** Вх. Зн. 33.

Лівцу́нка, ки, *ж.* = **Лів**а́**чка.** Вх. Зн. 33.

Лівша́, ші́, *об.* Левша. Харьк. *Вона лівша: усе лівою рукою робить, а їсть правою.* Богодух. у.

Лі́гвиско, ка, *с.* Постель. Вх. Зн 33.

Лі́гвище, ща, *с.=***Лігви́ско.** Желех.

Лі́гво, ва, *с.* 1) Логовище, логово. *Знай свиня своє лігво.* Ном. № 13463. 2) Постель. *Побрався я до свого лігва.* Мир. ХРВ. 187.

Лі́гма, *нар.* 1) Лежнем. *То на полі, то в господі лігма не лежали.* Мкр. Н. 2) **Лігма́.** Горизонтально. Шух. І. 74.

Лі́гарь, ря, *м.* 1) Каждая из двух жердей, которые, при укладке дров в кубические сажени, кладутся на землю, под дрова. МУЕ. III. 29. 2) Накатина, каждое из бревен наката, находящегося под деревянным полом. Шух. І. 93. См. **Ле́гарь.**

Лі́герка, ки, *ж.* Род верхней мещанской женской одежды.

Лід, леду и **льоду,** *м.* Лед. *На язиці мід, а під язиком лід.* Ном. № 3055. ***Як тріснуть льоди́.** Когда вскроется река. Борд. ***Від льо́ду до льо́ду.** Круглый год. *Меду у його від льоду до льоду без виводу.* Кон. І. 10. ***Як на льоду́.** В неловком положении, не солоно хлебавши. *Оставсь інспектор як на льоду.* Св. Л. 299. ***На лід посади́ти.** Поставить в неловкое положение, подвести, оконфузить. *Ото посадили парубка на лід—тільки очима хліпає.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Лідни́ця, ці, *ж.* Ледник. *Та піди, хлопче, до лідниці та уточи меду.* О. 1862. IX. 4.

Лі́ечка, ки, *ж.* Ум. от **лі́йка.**

Лі́женько, лі́жечко, ка, *с.* Ум. от **лі́жко.**

Лі́жко, ка, *с.* Кровать. *По своєму ліжку простягай ніжку.* Ном. № 9883. *Гість лави не засидить, ліжка не залежить.* Ном. № 11939. *Не на ліжко,—в домовину сиротою ляжу.* Шевч. 27. *Там за стіною стоять ліжка й переліжка, а ти витираєш поміст.* А. Тесл. Ум. **Лі́женько, лі́жечко.** *Пішов до ліженька,—постілька біленька, а на тій постільці дитинка маленька.* Чуб. V.

Лі́жма, *нар.* = **Лі́гма.** *Ліжма треба лягти.* Сим. 236.

Лі́жник, ка, *м.* Шерстяное одеяло. Чуб. V. 1143. Вас. 172.

Ліжни́ця, ці, *ж.* 1) Спальня. 2) Ложе, постель. *Після обіда спровожують обох молодих в комору на ліжницю, котру дружби стараються зробити як тільки можна недогодну, щоб погано було лежати.* О. 1862. IV. 37.

Лі́зиво, ва, *с.* Род веревочной лестницы с железным крючком на конце, чтобы лазить по деревьям (у бортников и пр.). НВолын. у.

Лі́зка, ки, *ж.* 1) Ум. от **лоза́.** Желех. 2) Раст. Salix aurita. Мнж. 184.

Лі́зко, ка, *с.* Ум. от **ле́зо.**

Лізо́к, зка́, *м.* Запруда на воде поперек течения, в которой находятся отверстия для помещения в них верш.

Лі́зонька, ки, *ж.* Ум. от **лоза́.**

Лі́зти, зу, зеш, *гл.* 1) Лезть, ползти. *Гадюка лізе.* Гринч. *Муха лізе.* Гринч. *Щось лізе вверх по стовбуру.* Шевч. 30. **Ра́чки лі́зти.** Ползать на четвериках. *Було таке, що рачки ліз.* Котл. Ен. III. 20. *Та вже бим рачки ліз, а свого доконав.* Ном. № 3338. 2) Влезать; вползать во что-либо. *Показує дорогу, а сам в болото лізе.* Ном. № 182. *Лізь у воду!* Чуб. І. 142. 3) Лезть, стараться проникнуть, надоедать. *Живий до бога лізе.* Ном. № 2110. *І чого б я ліз туди, куди тобі не треба!* Ном. № 2790. *Лізе сліпицею.* Ном. № 2759.—**в вічі.** Навязываться, надоедать, приставать. *Як слюта у очі лізе.* Ном. № 2757. *Отой мене пече, ріже, що не люблю,—в вічі лізе.* Лис. 4) Вылезать (о глазах, волосах). *Аж очі йому рогом лізуть.* Гринч. *Коси лізуть.* О. 1862. IX. 115. 5) Вмещаться. *Рад би очима їсти, та в пельку не лізе.* Ном. № 12035.

Лій, ло́ю, *м.* Сало овец и рогатого скота; свечное сало. *Ні се лій, ні се масло.* Ном. № 7660. *Шкода й лою на лемішку.* Ном. № 7600. ***Залі́ти за шку́ру ло́ю.** Досадить кому. *Залив він нам усім за шкуру лою.* Кон. II. 143.

Лі́йка, ки, *ж.* 1) Воронка. Вас. 205. Шух. І. 283, 284. 2) Лейка. 3) В различных инструментах и снарядах та металлическая трубка, в которую вставляется деревянная ручка,—напр., в лопатке, в багре и пр. Шух. І. 164, 222, 223. Также в подсвечнике та трубка, в которую вставляется свеча. Шух. І. 299. Ум. **Лі́ечка.** Харьк.

Лійкува́тий, а, е. 1) Воронкообразный. 2) Имеющий вкус **ло́ю.** *Таке якеєсь лійкувате масло.* Черк. у.

Лійці, ців, *м. мн.* Возжи. Правоб. Левч. 13.

Лік, ку, *м.* 1) Счет, число. *А людеи, людей! біз ліку.* МВ. 22. *Лічу в неволі дні і ночі і лік забуваю.* Шевч. 548. **Більш тридцяти ліку не знав.* Кв. І. 235. **Без лі́ку-мі́ри.** Бесчисленное множество. *На морі огрядні кораблі без ліку-міри стоять собі.* Федьк. **Лі́ком оста́тись.** Остаться так немного, что счесть можно. *Усе сімня (з конопель) визбірали горобці — ліком осталось.* Черк. у. ***Під лі́ком.** На счету, на учете. *У нас усі груші під ліком.* Крим. 2) Лекарство. *Як дасть бог на вік, то найдеться й лік.* Ном. № 8344. *Хто здоров, той ліків не потребує.* Ном. № 8345. *Як ножем пробито, то знайдуться ліки, а як закохання,—пропала навіки.* Чуб. V. 3.

Лікаре́нко, ка, *м.* Сын лекаря.

Лі́карів, рева, ве. Принадлежащий лекарю.

Лікарі́вна, ни, *ж.* Дочь лекаря.

Лі́карка, ки, *ж.* Лекарка. *Не я лікарка, сам господь лікар.* Чуб. І. 134. Ум. **Лі́каронька, лі́карочка.**

Лікарня, ні, *ж.* Больница. Славяносербск. у.

Лікарстве́нний, а, е. Лекарственный, целительный, имеющий лечебную силу. *Лікарственна горілка.* Гринч. *Лікарственна вода.* Г. Барв. 339. *Павидло медове і кофій лікарственний.* К. МХ. 24.

Лі́карство, ва, *с.* Медицинская наука, медицина. *Єзуїти... вчились лікарства.* Стор. МПр. 83.

Лікарство, ва, *с.* Лекарство. *Лікар з лікарством, а бог з поміччю.* Ном. № 8416.

Лі́карський, а, е. Лекарский; врачебный.

Лі́карчин, на, не. Принадлежащий лекарке, докторше.

Лікарчу́к, ка́, *м.* Лекаришка, докторишка.

Лі́карь, ря, *м.* Лекарь, врач, доктор. *Добре в світі жити попові, лікарові та котові.* Ном. № 8069. *Не треба здоровим лікаря.* Єв. Мр. II. 17. *Лікарю, вилічи себе самого.* Єв. Л. IV. 23.

Лікарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Врачевать, заниматься лечением. *Потім її стала вчити і лікарувати.* Шевч. 352.

Лі́коть, ктя, *м.*=**Ло́кіть.** *Правди на ніготь, а прибавиться на лікоть.* Ном. № 7018. *Паноче, чого в вас такий малий лікоть?* Ном. № 10552. ***Те́рти лі́кті.** Пребывать постоянно, околачиваться. *Батько тер лікті у якомусь суді.* Кон. II. 145. Ум. **Лі́ктик.** *Опух пішов за долоню, мало не до ліктика.* Г. Барв. 530.

Лілійо́вий и **ліліо́вий, а, е.** Лилейный. Шух. І. 118.

Лі́лія, лії, *ж.*=**Лиле́я.**

Лім, ло́му, *м.* 1) Обломки (после кораблекрушения). *Гарасько, на талан і диво, якось до берега прибився, чи з ломом він туди заплив, чи хвиля верхова прибила?* Мкр. Г. 7. 2) Валежник, бурелом. Черк. у. Шух. І. 178. *Ой піду я в ліс по дрова та наберу лому.* Нп. **Ло́мом** называются большие деревья **(смере́ки)** с ветвями, поваленные вдоль границ земельного участка вместо огорожи. Шух. І. 75, 189.

Лині́вий, а, е. Ленивый. *Лінивий двічи ходить, скупий двічи платить.* Ном. № 4672.—**ове́с.** Не скоро созревающий овес. Черниг. г. —**пироги́.** Сырники. Ум. **Ліниве́нький.**

Лінивіти, вію, еш, *гл.* Делаться ленивым. Желех.

Лині́во, *нар.* Лениво. *Там ся ліниво працює, де пожитку не чує.* Ном.

Лині́вство, ва, *с.* Леность, лень. *Допікали його за недбалість, за лінивство.* Левиц. І. 425. *Пригнала жінка його за лінивство.* Г. Барв. 500.

Лині́тися, нію́ся, ни́шся, *гл.*=**Лінува́тися.** *При готовій колоді не лінись вогонь класти.* Ном. № 4623.

***Лінійка, ки,** *ж.* Линейка. Умань.

***Лі́нійний, лі́нія** см. **Лині́йний, лини́я.**

***Лі́нія = Лини́я. В пе́ршій лі́нії.** В первую очередь. Борд.

Лі́нка, ки, *ж.* Ленивая женщина. Вх.

Лінкува́тий, а, е. Ленивый, довольно ленивый. *Хлопець лінкуватий був, млявий.* Г. Барв. 223.

Лінний, а, е=**Лянний.** *Мене не будить до кужеля лянного.* Гол. І. 191.

Лінни́шки, *мн.* Скатерти? *Посаджу*

тя за тисові столоньки, за ліннишки тоненькі і за ясні свіченьки. Гол. IV. 272.

Ліногу́з, за, *м.* Лентяй.

ЛінО́к, нка́, *м.* Лень. *Через лінок не йде.* Каменец. у.

Лі́нощі, щей и **щів,** *ж. мн.* Лень, леность. Левиц. I. 194. *За лінощами богу не молюся, чим я богу сподоблюся?* Чуб. V. 442. *—**обсі́ли (кого́).*** Нашла лень (на кого). Пир. у., Конон.

Лінтюга́, ги́, *об.* Лентяй, лентяйка. *Ну й лінтюга!—усе б лежав!* Харьк. у.

Лінува́ння, ня, *с.* Леность.

Лінува́тися, ну́юся, єшся, *гл.* Лениться. *«Поможи, боже!»—А ти не лінуйсь, небоже!* Ном. № 9943. *Я їй щиро робила, не лінувалась і слухняна була.* МВ. I. 29.

Лі́ньки, ків, *м. мн.* = **Лі́нощі.** Г. Барв. 498. *За ліньками нічого не зробив.* Харьк. у.

Лінюга, ги, *об.*=**Лінтюга́.** Желех.

Ліпа́к, ка́, *м.* 1) Работник, обмазывающий глиной стены. Желех. 2) Пирог. Вх. Зн. 33.

Ліпа́нда, ди, *ж.* Мазь для замазки деревьев при прививке, древесная замазка. Вх. Зн. 33.

***Лі́панка, ки,** *ж.* 1) Ерунда, несуразность, нивесть что. Сл. Нік. 2) Что-нибудь слепленное. Херс. Нік.

Ліпа́р(ь), ря, *м.*=**Ліпа́к.** Желех.

Ліпа́шка, ки, *ж.* Женщина, которая делает что-либо из теста. *Свашка—не ліпашка, шишок не ліпила.* Мил. 155.

Ліпе́ць, пця́, *м.* Хлебный шарик. Желех.

Ліпи́ти, плю́, пиш, *гл.* 1) Лепить. *Баба вже вареники ліпить.* Левиц. I 447. *Не святі горшки ліплять.* Ном. № 6054. 2)—**харькй-макогóники.** Говорить вздор. *Ліпи, ліпи харьки-макогоники, поки хто не скаже годі.* Подольск. г.

Ліпи́ця, ці, *ж.* Раст. Asperugo procumbens.

***Лі́пка, ки,** *ж.*=**Ліпля́нка.**

Ліпки́й, а́, е́. Цепкий.

Лі́пля́нка, ки, *ж.* Мазанка, хижина из глины с навозом или соломой, из хворосту, облепленного глиной.

Ліпни́к, ка́, *м.*=**Ліпа́к 2.** Вх. Зн. 33.

Ліпота́, ти́, *ж.* Красота. *Та не одною ліпотою Маруся звісна стала всім, а більше розумом своїм.* Греб. 318. *Далеко їй було до стародавньої ліпоти.* К. ЧР. 99.

Ліпчи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* Липнуть. *Ліпчиться тістечко, ліпчиться, не дається у руки вхватиться.* Гринч. III. 472.

Ліпш, лі́пше, *нар.* Лучше. *Ой листи писати—будуть люде знати: ліпш самому сісти поїхати.* Чуб. V. 630. *Я милого ліпше люблю, як мама дитину.* Гол. I. 213. Ум. **Лі́пшенько.**

Лі́пшати, шаю, єш, *гл.* Улучшаться, хорошеть. *Кон.

Лі́пше. См. **Ліпш.**

Лі́пший, а, е. Лучший. *Ліпші вбогі лати, ніж твої дорогі шати.* Лукаш. *Коли люде до тебе добрі, а ти будь ліпший.* Ном. № 4441. Ум. **Лі́пшенький.**

Лі́п'я́нка, ки, *ж.* = **Ліпля́нка.** *Одтвори, мати, ліп'янку, ведемо ті міщанку.* Гол. IV. 364.

Лі́ра, ри, *ж.* 1) Лира. 2) Музыкальный струнный инструмент, в котором звук вызывает смычек в виде круга, вправленный внутрь **лі́ри** и вращающийся как колесо, причем исполнитель перебирает пальцами по клавишам. См. ЗЮЗО. I. 315.

***Ліра́ч, ча́,** *м.* = **Лі́рник.** *А з вас непоганий лірач.* Крим.

Лірви́ст, та, *м.*=**Лі́рник.** *Дуже гарний лірвист.* Харьк.

Лі́рик, ка, *м.* Лирик, лирический поэт. *Всі лірики об'являються змолоду.* К. Гр. Кв. 17.

Лі́рика, ки, *ж.* Лирика, лирическая поэзия. *Сказав, шо я в ліриці з кожним німецьким поетом мірятись можу.* Федьк. Пов. XIII.

Лірúчний, а, е. Лирический. *Не треба ліричному поетові великої словесної науки, щоб явити мірові всю красоту душі своєї.* К. Гр. Кв. 17.

Лі́рник, ка, *м.* Играющий на **лі́рі.** *Сиділи лірники та грали по шелягу за танець.* Шевч. 565.

Лі́рників, кова, ве. Принадлежащий **лі́рник**'у.

Лі́рницький, а, е. Относящийся, свойственный **лі́рник**'у. Левиц. Пов. 115.

Ліс, су, *м.* Лес. *Кривого дерева в лісі найбільше.* Ном. № 2454. *В ліс дров не возять.* Ном. № 1456. Ум. **Лісо́к, лі́сонько, лісо́чок.** *За темними лісоньками плаче дівка слізоньками.* Чуб. V. 187. *Прилетіла зозуленька з темного лісочку, сіла, пала, закувала в зеленім садочку.* Чуб. III. 164. Ув. **Лісищe.** *Ви, ліси-лісища, ви, бори-борища.* Чуб. I. 135.

Лі́са, си, *ж.* 1) Плетень из лозы. Чуб. VII. 392. *Звір лісу пролама та в хлів убереться.* ЧГВ. 1853. 61. 2) Камышевая изгородь между двумя **котця́ми.** См. **Коте́ць.** Браун. 15. 3) Решетка из деревянных палочек, находящаяся в сушильне для овощей,—на нее насыпаются фрукты. См. **Озни́ця.** Шух. I. 110. *4) Плетеные ворота. *Заїхав я, отворив лісу на вигін.* Франко. Ум. **Лі́ска, лі́сочка.**

Лісисти́й, а, е. Лесистый.

Лісиця, ці, *ж.*=**Лісу́нка?** Шух. I. 43.

Лісищe, ща, *м.* Ув. от **ліс.**

***Лісівни́к, ка́,** *м.* Лесовод. Сл. Дубр.

***Лісівни́чий, а, е.** Лесоводный. Сл. Дубр.

***Лісівни́цтво, ва,** *с.* Лесоводство. Сл. Дубр.

Лі́ска, ки, *ж.* 1) Ум. от **лі́са.** *Усі двори лісками обгорожувані.* Черном. *Прилетіла зозуля і сіла на лісці.* Гринч. III. 588. 2) Ворота, сплетенные как плетень. *Отворяй, мати, ліску, ведемо ті невістку.* Гол. IV. 332. 3) Рыболовная плетенка. Угор. 4) Орешник. *Ліски в сьому лісі багато.* Харьк. у. 5) Прут, палка. *Стоїть лісочка, на тій лісочці ні сучечка, ні болячечки.* Ном., стр. 296. № 209. 6) Известное пространство земли (на огороде, у землекопов и пр.). *А як у вас грабарі землю гатили,—від ліски, чи ні?* 7) Раст. Corylus avellana. Лв. 98. Ум. **Лі́сочка.**

Лісково́й, а, е. Из орешника. *Вирізав ліскову палічку.* Харьк. у. *Ліковий оріх.* Желех. *Загорожу курінь лісковий.* Щог. Сл. 58.

Ліскогри́з, за, *м.* Ящур, Myoxus avellanarius. Вх. Пч. II. 6.

Ліскоту́ха, хи, *ж.* Иволга. Константиногр. у.

Ліскýлька, ки, *ж.* Ум. от. **ліскýля.**

Ліскýля, лі, *ж.* = **Ліскогри́з.** Вх. Пч. II. 6. Ум. **Ліскýлька.**

Лісни́й, а́, е́. Лесной. *У темряві лісне звір'є блукає.* К. Псалт. 237.

***Лісни́цтво, ва,** *с.* Лесничество. Сл. Дубр.

Лісни́ця, ці, *ж.* Лесная груша или яблоко. Угор.

Лісни́чий, чого, *м.* Лесничий. *Бувесь лісничим, а тепер нічим.* Чуб. I. 271. *Плаче бідне... А москалям байдуже,—минули. Воно й добре, та на лихо лісничі почули.* Шевч. 87.

Лісни́чиха, хи, *ж.* Жена лесничего.

***Лісничі́вка, ки,** *ж.* Лесная сторожка, жилище лесничего. *Може у лісничівці, а може навіть у господаря.* Черемш.

Лісно́, *нар.* Много лесов. *У нас лісно.* Полт. у.

Лісови́й, а́, е́. 1) Лесной. *Лісова звірина.* Гринч. **Лісові́ лю́де.** По народным поверьям—обросшая шерстью особая порода людей, живущая исключительно в лесах. Чуб. I. 211. См. **Лісу́н.** 2)—**во́го,** *м.* Лесной сторож.

Лісови́к, ка́, *м.* 1) Житель лесов. НВолын. у. *Може він поїхав до казаків-лісовиків.* Левиц. I. 198. 2) Лесник, лесной сторож. *Скіпається до лісовика: нащо ти мою корову заняв? вона не була в шкоді.* Новомоск. у. 3) Леший. Чуб. I. 191.

Лісови́на, ни, *ж.* Лесное дерево. Каменец. у.

Лісо́к, ска́, лі́сонько, ка, лісо́чок, чка, *м.* Ум. от **ліс.**

***Лісокра́д, да,** *м.* Порубщик леса.

Лі́сочка, ки, *ж.* Ум. от **лі́ска.**

Лісу́н, на́, *м.* По народн. поверьям—человекообразное существо, живущее в лесу. *Лісун таки як чоловік, тільки в його нема тіні... В його й жінка є.* **Лісу́н** (также **полісу́н**) — бог волков, заботящийся об их прокормлении; кроме того *без його ярмарка ніколи не буде, він на все ціну зводить.* Грин. Из уст. 13, 10—11. См. **Лісові́ лю́де.**

Лісу́нка, ки, *ж.* Жена **лісуна́.** Грин. *Из уст. 13.*

Літ, ту, *м.* Полет, лет. *Цей і на літу хапа.* Ном. № 5720.

Літа́вець, вця, *м.* 1) Бумажный змей. 2) Метеор, который народ считает за нечистого духа, летающего в виде огненного змея.

Літа́виця, ці, *ж.* Сказочное женское существо, соблазняющее молодых мужей. Желех. *Мов літавиця пігналась.* Млак. 105.

Літа́вка, ки, *ж.*=**Літа́йка.** Вх. Лем. 432.

Літа́йка, ки, *ж.*=**Мете́лик.** Вх. Уг. 250.

Літайча́, ча́ти, *с.* Маленькая бабочка. Ух. Уг. 250.

***Літа́к, ка́,** *м.* Аэроплан. Сл. Дубр.

Літа́ння, ня, *с.* Летание. *Ой гиля, сизі голубоньки, на високе літання.* Мет. *Повчу я молодих орлят літання.* К. МБ. XI. 146. Ум. **Літа́ннячко.**

Літа́нья, ньї, *ж.* Литания, молебствие. *Літанью співає.* Шевч.

Літа́ти, та́ю, єш, *гл.* 1) Летать, носиться по воздуху. *Літа орел, літа сизий попід небесами.* Шевч. 155. *Хто високо літає, той низько сідає.* Ном. № 2554. *Думка ген-ген літає.* Ном. № 8270. 2) Быстро бегать. *Літає по полю, як навіжений.* Гринч.

Лі́теплечко, ка, *с.* Ум. от **лі́тепло.**

Лі́теплий, а, е. Теплый. *Літепла вода. Літепле молоко.* Шух. I. 141.

Лі́тепло, ла, *с.* Теплая вода. Вас. 169 *Начерпай води холодної і постав на огонь, зогрій літепла, промий мої смертельні рани.* АД. Ум. **Лі́теплечко.**

Лі́тера, ри, *ж.* Буква. Левиц. I. 243. ***Кни́жка у вели́кі лі́тери.** Книга крупным шрифтом.

***Літера́льний, а, е.** Буквальный. Сл Нік.

Літера́т, та, *м.* Литератор, писатель. **Леся Українка виросла на літерата европейського типу.* Ніков.

Літерату́ра, ри, *ж.* Литература. *Виставмо, миле браття, на високостях науки й літератури наше національне знамено.* К. XII. 133. *Українська література.* К. XII. 124.

Літерату́рний, а, е. Литературный. *Літературна мова.* О. 1861. I. 319. *Літературні твори.* К. XII. 38. *Літературні робітники.* К. XII. 124.

Літе́рний віз. Воз, приспособленный для возки снопов.

Літерня́к, ка́, *м.*=**Літе́рний віз.** *А попереду всіх їде віз-літерняк чорними волами. Так подоляне звуть драбинясті вози, що снопи возити.* Св. Л. 187.

Лі́течко, ка, *с.* Ум. от **лі́то.**

Лі́тити, лі́чу, тиш, *гл.* Оплодотворять *Бугай корову літит.* Желех.

Лі́титися, чуся, тишся, *гл.* Бегаться, быть в расходке (о корове). Вх. Пч. 5.

Лі́тісь, *нар.* Прошлый год. Вх. Зн. 33.

Лі́тішний, а, е=**Лі́тошній.** Вх. Зн. 33. Желех.

Лі́тком, *нар.* Летом. *Літком немає Мотрі дома.* Мир. ХРВ. 25.

Літне́нький, а, е. Ум. от **лі́тній.** Желех.

Літни́к, ка́, *м.* 1) Род верхней женской летней одежды из легкой материи. Гол. Од. 24. 51. 2) Летняя юбка из шерстяной материи. Чуб. VII. 429. Kolb. I. 45. *Сидить баба в літнику.* Чуб. III. 164.

Літни́ця, ці, *ж.*=**Літни́к 2.** Полт. г.

Лі́тній, я, є. 1) Летний. *А в дівчини словце як літнє сонце.* Чуб. V. 890. *Літньої пори, тихими та теплими ночами.* МВ. II. 12. 2) В летах; пожилой. *Це коні літні.* НВолын. у. *Вона була вже літня бабуся.* Переяс. у. *Уже Йвасеві двадцять років минуло. Парубок літній.* Мир. ХРВ. 89. 3) Тепловатый. *Вода ледь літня.* К. Михальчук. Ум **Літне́нький.**

Літня́к, ка́, *м.* Летняя дорога. Конотопск. у.

Літня́чка, ки, *ж.*=**Літни́к 1.** Полт. г.

Лі́то, та, *с.* 1) Лето. *Літо на зіму робить.* Ном. № 556. *Летить літо як на крилах.* Ном. № 550. *Я дав би дві зіми за одно літо.* Ном. № 656. **У-лі́ті, у-лі́тку.** Летом. *Діти, діти! добре з вами в-літі, а зімувати—то горювати.* Ном. № 557. *Скинеш оком по тому степу, що колись у-літку пишною травою зеленів.* Дещо. 34. 2) *Мн.* Лета, годы. *Пішли мої літа, як вітри круг світа.* Ном. № 2055 *Уживай світа, поки служать літа.* Ном. № 5931. *Не зазнала я роскоші,—вже й літа минають.* Мет. 106. *Чимало літ перевернулось, води чимало утекло.* Шевч. 106. *Там десь милий чорнобривий по полю гуляє, а я плачу, літа трачу, його виглядаю.* Шевч. 17. *Не мав од рода той царь до своїх старих літ дітей.* Рудч.

Ск. I. 115. *Довелось їй на старости літах збідніти.* Федьк. *Меншая сестра літ не доросла.* Мет. 32. *Дочка єдина була в його літ дванадцяти.* Єв. Л. VIII. 41. *Кохала козаченька два літі,—сама зосталася у світі.* Мет. 47. **Дійти́ літ.** Вырости. *Як дійшла вона літ своїх, то я без клопоту хліб їла.* МВ. II. 19. **На лі́та.** Летами, по летам. *В старости беруть двох родичів молодого, на літа не молодих.* Грин. III. 531. **На лі́ті (бу́ти).** Быть взрослым. *Ти на літі і Ярина зріє.* Шевч. 245. **З літ ви́йти (кому́).** Быть уже не в тех летах, когда... *Роди, бабо, дитину, коли бабі з літ вийшло.* Ном. № 6468. 3) Семя самца. *Корова бере літо від бугая.* Желех. Ум. **Лі́течко, лі́тко.** *Любив же я дівчиноньку та не літечко—два.* Чуб. V. 74. *...Літечко моє святе минуло хмарою.* Шевч. 584. *Кобис, мамко, осідлала коні вороненькі, може би я та здогонив літа молоденькі. Лишень коні вороненькі ноги утомили, літок моїх молоденьких та не здогонили.* Шух. I. 199.

Літови́ще, ща, *с.* 1) Место и время летнего пребывания в горах гуцульского скота. Шух. I. 197. 2) Слой древесины, определяющий возраст дерева. НВолын. у.

Лі́том, *нар.*=**Лі́тком.** *Панська ласка літом гріє.* Ном. № 1201.

Літопи́с, са, *м.* Летописец. *Буде їх слава славна поміж земляками, поміж літописами, поміж усіма розумними головами.* К. ЧР. 412.

Літо́пис, су, *м.* Летопись.

Літопи́сний, а, е. Летописный. *Читаючи про ту незгоду літописню скрижалю, написану сльозами і кров'ю.* Стор. МПр. 64.

Літо́пись, сі, *ж.*=**Літо́пис.** К. ЧР. 104.

Літопрово́д, ду, *м.* День 1 сентября. Харьк.

Літо́рка, ки, *ж.* 1) Лестница. Желех. 2)=**Драби́на у во́зі.** Вх. Лем. 432. См. **Лі́тря.**

Літо́рослий, а, е. Однолетний. *Тепер там* (де був ліс) *лани і проміж пашні пні чорніють та де-де дубки літорослі, або старі голінаті.* Св. Л. 306.

Літо́рост, ту, *м.*=**Літо́росток.** Вх. Зн. 33.

Літо́росток, тка, *м.* Однолетний побег. Каменец. у.

Лі́тошній, я, є. 1) Летний. *Літошній день дуже довгий.* Харьк. у. 2) Прошлогодний. *Треба, як літошнього снігу.* Ном. № 13692.

Літо́шній, я, є. В летах, немолодой. *Та він уже чоловік літошній, пожив таки на світі!* Новомоск. у.

Лі́тошок, шка, *м.* Годовалый. *Телят сьоголітніх одинадцять, літошків шість.*

Лі́тря, рі, *ж.* Переносная лестница обыкновенная. Шух. I. 104.

***Лі́тування, ня,** *с.* Провождение лета. *За своє літування в полонині Іван зазнав багато пригод.* Коцюб.

Лі́тувати, тую, єш, *гл.* Проводить лето. *Де літував, там було й зімувати.* Ном. № 2714. *Під стріхою літечко літувала.* Нп. *Ми з товаром жадне літо літуємо на хуторі.* Харьк. *Де твоя пасіка літувала торік?* Харьк.

Лі́туватися, туюся, єшся, *гл.*=**Лі́тувати.** Констант. у.

***Літу́н, на́,** *м.* Авиатор, летчик. Сл. Нік.

Літюга́н, на, *м.? Я вівчарь-літюган.* Лавр. 77.

Ліхта́рня, ні, *ж.* 1) Фонарь. Федьк. III. 165. 2) В церковном здании: цилиндрическая башенка, на которой покоится глава церкви. Шух. I. 115—117.

Ліхта́рь, ря́, *м.* 1)=**Ліхта́рня.** 2) Подсвечник. Левиц. I. 506. О. 1861. I. Слов.

Лічба́, би́, *ж.* Счет, исчисление. *Такий вірний, як лічба жидівська.* Ном. № 13829. *Он бачиш, по-за зорями ще зорі... Нема їм лічби.* Г. Барв. 358. *Чи є лічба твоїм неправдам лютим?* К. Іов. 48. **Не лічбо́ю.** Без счета. *Бере гроші не лічбою.* АД. I. 278. *Дам ті срібла не вагою, дам ті злота не лічбою.* АД. I. 297.

Лі́чений, а, е. 1) Считанный. *Вовк і лічене хапає.* Ном. № 11104. 2) Леченый. *На лі́ченому коні не наїздишся.* Ном. № 5249.

Лічи́лка, ки, *ж.* Во время игры в **ку́зьмірки** дети становятся рядом или в кружок, а один выходит из ряда и, указывая пальцем на каждого, начинает считать **(лічи́ти),** произнося при

этом по слову из особых фраз, которые и называются **лічи́лками.** На кого упадет последнее слово, тот выходит. *Лічилки, як у кузьмерки граються:* а) *Одіян, другіян, тройцан, царіцан, падан, ладан, сукман, дукман, дівен, дикса.* б) *Бігла вода з винограду до самого спадку, нема попа, нема дяка, не буде й порядку. Чорненькі боти пішли до роботи в красній китайці... Прикусіте пальці!* Ив. 49—51.

Лічи́льник, ка, *м.* Счетчик. *Я такий собі лічильник, що й досі ще тиї сороківки грошей не налічив.* Лебед. у.

Лічи́льниця, ці, *ж.* Счетчица. *Я така лічильниця, що й не полічу сама.* Лебед. у.

Лічи́ти, чу́, чиш, *гл.* 1) Считать. *Лічу в неволі дні і ночі і лік забуваю.* Шевч. 548. *Де гроші лічять, там не пхайсь.* Ном. № 5863. 2) Лечить. *Лічили, лічили,—поки її безталанну в труну положили.* Шевч. 330.

Лічи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* 1) Считаться. 2) Лечиться. *Я буду лічитись дома.* Левиц. Пов. 112.

Лічі́ння, ня, *с.* Счет. *Як на моє лічіння, то він належав* (в больницe) *тільки на дванадцять карбованців.* Лебед. у.

Лічма́, *нар.* Счетом.

Лічозі́р, зо́ра, *м.* Звездочет. О. 1861. I. Слов. В переносном смысле: бездомный бродяга (по ночам звезды считающий). *Се не лічозір, не пройдисвіт який небудь, се хазяїн добрий, що з срібного кубка своїх гостей почастує.* МВ. II. 122.

Ліщани́к, ка́, *м.*=**Ліщи́на.** Желех.

Ліща́ниця, ці, *ж.*=**Ліщи́на.** Желех. *Ба, чому то, ліщанице, така не вродлива? Зіма була студененька, мене змо розила.* Гол. II. 425.

Ліще́бник, ка, *м.* Орешник. Сумск у

Ліщи́на, ни, *ж.* 1) Орешник, Corylus Avellana L. *Ой гай, гай, шумить гай, зашуміла ліщина.* Чуб. V. 111. *Кущі зеленої ліщини.* Левиц. *2) Плетень. *Як перелазив через ліщину, то так пожалився кропивою.* Сквир. у. Г. Йов. Ум. **Ліщи́нка, ліщи́нонька, ліщи́ночка.** *Ти б пішов та ліщинки де заробив гринджола, огород би обгородили.* Г. Барв. 291. *Зашуміла ліщинонька.* Чуб. V. 289. *Сировая ліщиночко, чом не гориш, тільки куришся?* Чуб. V. 812.

Лі́я, лії, *ж.*=**Ле́я.** *Лія іде.* Вх. Лем. 432.

Лляни́й, а́, е́. Льняной. *Лляної кужелі прясти.* Чуб. V. 712. *Поший мені, мати, лляную сорочку.* Чуб. V. 261.

Лляти, ллю, ллєш, *гл.* Лить. *Нащо в кирницю воду лляти, коли вона і так повна?* Ном. № 1455. **Ку́лі лля́ти.** Врать; бояться. *Кулі ллє.* Ном. № 6939.

Лля́тися, ллю́ся, лле́шся, *гл.* 1) Литься. *По личеньку сльози ллються.* Чуб. V. 526. *2) О глазах: наливаться. *Розгнівався, зачав червоніти, аж очі йому ллялися.* Крим.

Лоб, ло́ба, *м.* Лоб. *Чужий лоб скубши, треба й свого наставити.* Ном. 82. *Ні з того, ні з сього бери за лоб один другого.* Ном. № 3517. Ум. **Ло́бик, ло́бичок, лобо́к, лобо́чок.** *А які твої телята?—На лобку лисинка, на шийці мотузочка.* Ном. № 12841. *Ой ти, котку-коточку, сіренький лобочку.* КС. 1893. VII. 82. Ув **Лоби́ще.**

Ло́ба, би, *м.* Вол с большим лбом и расходящимися рогами. КС. 1898. VII. 46.

Лоба́нець, нця, *м.* Иностранная золотая монета. *То не червінці, а лобанці.* Змиев. у.

Лоба́нь, ня́, *м.* С большим лбом.

Ло́бас, са, *м.* 1) С большим лбом. 2) Тупица, остолоп. *Ото ще дурний лобас! Нічого до пуття не зробить.* Харьк. г.

Лоба́тий, а, е. Имеющий большой лоб. *Світилка лобата, а сваха горбата.* Маркев. 131. Ум. **Лоба́тенький.**

***Лобза́к, ка́,** *м.* Лобзик. Сл. Дубр.

Лоби́дка, ки, *ж.* Ум. от **лобода́.** ЗЮЗО. I. 113.

Лобко́, ка́, *м.* Лобастый человек, человек с большим лбом. *У мого батька був великий лоб, так його і прозвали лобком.* Екатер. у. (Залюбовск.).

Лобови́й, а́, е́. Лобный. *Лобова кісточка.* Кв. II. 132.

Лобогри́йка, ки, *ж.* Шуточное название примитивного устройства жатвенной машины, очень тяжелой в работе. Херс.

Лобода́, ди́, *ж.* Раст. а) Лебеда. Atrible hortensis L. б)—**ди́ка,—соба́-**

ча, Chenopodium album. ЗЮЗО. І. 116. *Буває лобода свиняча, лобода біла, червона.* Харьк. у. Гринч. Ум. **Лобі́дка, лобо́денька, лобо́дочка.** Желех.

Лободи́на, ни, *ж.* Стебель лебеды. *По городу ходила, лободину зломила.* Нп. *Живе, як сорока на лободині.* Ном. № 2115.

Лобо́дочка, ки, *ж.* Ум. от **лобода́.**

Лободя́ний, а, е. Из **лободи́.** Желех. *Листя лободяне.* К. С.

Лободя́нка, ки, *ж.* Род каши из пшена и молодой лебеды с свиным салом. Маркев. 156.

Ло́боз, за, *м.*=**Ло́бурь.** Вх. Лем. 432.

Лобо́к, бка́, *м.* 1) Ум. от **лоб.** *2) Холмик, холм, возвышение. *Отут землю треба трохи зрізати, щоб лобка не було.* Крим.

Лобо́чок, чка, *м.* Ум. от **лоб.**

Лобузі́ння, ня, *с.* Растения, остающиеся от летних огородных овощей. *Позгрібай лобузіння на городі.* Харьк. г.

Лобури́сько, ка, *м.* Ув. от **ло́бурь.**

Ло́бурка, ки, *ж.* См. значение **ло́бурь** по отношению к женщине.

Лобурча́, ча́ти, *с.* *Ум. от **ло́бурь.** *Ой дівчата лобурчата, де ваш розум дівся?* Канев. у.

Ло́бурь, ря, *м.* Неотеса, болван, грубый человек, дубина. Харьк. *Ум. **Лобурча́.** Ув. **Лобуря́ка.** Г. Барв. 240. **Лобури́сько.** **А ці лобуряки й під вусом усе маляться.* Дн. Чайка. II. 147.

Ло́венький, а, е. Ум. от **ло́вкий.**

Лове́цтво, ва, *с.* Охотничий промысел. Желех.

Лове́ць, вця́, *м.* 1) Ловец, охотник. *На ловця і звір біжить.* Ном. № 9940. 2) Садовничье орудие для снимания фруктов с дерева. Ум. **Ло́вчик.**

Лове́цький, а, е. Охотничий, ловецкий. *За лаштунками чутно ловецькі роги:* Стор. II. 218. *Сплітають сіть ловецькую на нас.* К. ПС. 85.

Ло́ви, вів, *м., мн.* Ловля; охота, звериная ловля. *Біда тій курці, що на ній сокола заправляють на лови.* Ном. № 1301. *Ой пішло два паничі на лови, на лови, надибало дві панянці в зеленій діброві.* Чтения Ист. и др. Рос.

Лови́тва, ви, *ж.* Ловля. *На ловитву з багачами засів потай миру.* К. Псал. 21.

Лови́ти, влю́, виш, *гл.* 1) Ловить, уловлять. *Ловили, ловили та й піймали сома.* Ном. № 1827. *І рече до Симона Ісус: Не лякайся, від нині людей ловитимеш.* Єв. Л. V. 10. 2) **Ґа́ви, ви́трішки лови́ти.** Ротозейничать. Ном. № 10924. Г. Барв. 388. 2) **Дріжаки́ лови́ти.** Дрожать от холода. Ном. № 649. 4) **Ни́кони, окуні́ лови́ти.** Дремать. Ном. № 11321. *Хто слухає, а хто і окунів ловить.* Кв. 5) **Лови́ти бі́лі мете́лики.** Забавляться как дитя, ротозейничать. Ном. № 6260. 6) **Лови́ти ві́тра.** Преследовать что-либо несбыточное. Ном. № 10928.

Лови́тися, влю́ся, вишся, *гл.* 1) Ловиться. *Лови рибку, як ловиться.* Ном. № 5920. **Оттака́ лови́сь! Оттака́ лови́ся!** Вот те на! Вот так история! Этакая беда! *За правду б'ють, за брехню віри не дають. Оттака ловися!* О. 1861. III. 100. 2) Соединяться, сходиться. *Задньою стороною притикає побій* (=криша) *до осьмірки, де ловиться (сходиться) з такими ж побоями, поставленими на сусідніх крилах* (у церковній будівлі). Шух. І. 118. 3) О молоке: створоживаться. Шух. І. 213.

Лови́ще, ща, *с.* Место для охоты.

Лов'йво, ва, *с.* Ловля, ловитва. Мнж

Лов'ння, ня, *с.* Лов, ловля. *До ловіння пшениця краще ніж жито.* Канев. у

Ло́вка, ки, *ж.* Добыча. *Ловив вовк ловку, поки й сам піймався.* Ном

Ло́вкий, а, е. 1) Хороший; красивый; вкусный. *Ловка пісня.* Змиев. у *Ловка квіточка.* Змиев. у. *Ловкий борщ.* Сосниц. у. *Изящный. *Ловка молодичка.* Херс. Нік. *2) Мастерской. *Ловкі чоботи, що й казати.* Крим. Ум. **Ловке́нький, ло́венький.** *А були* (поросятка) *одно в одно, такі ловкенькі.* Г. Барв. 244.

***Ловкі́ший, а, е.** Ср. ст. от **Ло́вкий.** Более изящный. *Робив... діло, що не дозволяло йому гратися з витворною фразою, з ловкішим виразом.* Ніков.

Ло́вко, *нар.* Хорошо; красиво.

Ло́вний, а, е=**Лі́вний.** Харьк.

***Ловни́ця, ці,** *ж.* Ловушка. Сл. Дубр

Ловранкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Полдничать. Угор.

Ло́вранок, нку, *м.* Полдник. Угор.

Лову́чий, а, е. 1) Умеющий ловить 2)=**Лове́цький.**

Ло́вчий, чого, *м.* 1) Ловчий. *Спаслися ми, як пташки з клітки, як з сіті ловчого пірнаті.* К. Псал. 292. 2) Ловитель (сказано было о ловивших беглых рекрутов). Черк.

Ло́вчик, ка, *м.* Ум. от **лове́ць.** Желех.

Ло́га, ги, *ж.* Животное, лежащее на дне в море. Желех.—*Ой ти, мила дочко, та де твої лица?—Ой то мої лица їст в мори плотица,—тай нелюб не цулує!—Ой ти, моя дочко, та де твої ноги?—Ой то мої ноги їдя' в мори логи,—та най нелюб не схожає!* ЗЮЗО. II. 528.

Лога́за, зи, *ж.* Род каши из цельных зерен обдирного ячменя, иногда с прибавкой гороха, варящейся с салом или постным маслом. Каменец. у. О. 1861. XI. Свид. 61. Шух. I. 142. *Зразу їли логазу, а як ся запомогли, без вечері лягли.* Ном. № 10833.

Ло́гво, ва, *с.*=**Лі́гво.** *Недалеко од змієвого логва.* Грин. II. 235. *Я застав його на логві.* НВолын. у.

Логи́н, на, *м.* 1) Упавшее или сломанное бурей дерево. Вх. Зн. 33. 2) Лежебока, лентяй. Вх. Зн.

Ло́дарь, ря, *м.* и пр.=**Ле́дарь** и пр.

Ло́два, ви, *ж.* Доска. *Спит на голих лодвах.* Вх. Зн. 33. *Ослін, зроблений з лодвів.* Шух. I. 97, 95.

Ло́дді, дів, *ж. мн.*=**Ло́дя.** Черниг. у.

Ло́дя, ді, *ж.* Вымощенное место под наружным колесом водяной мельницы. *Перед лотоками робиться лодя, щоб вода не підмивала лотоків.*

Лодя́к, ка́, *м.* Водяная пловучая мельница (на лодках). Полт. и Черн. г.

I. Ложж, жі, *ж.* Ложа, приклад ружья. Шух. I. 229.

***II. Ложж, жу,** *ж.* Подлог, фальшь. *Заслали нашого писаря аж на Сибір, бо зробив якийсь ложж, вже не пам'ятаю, що саме.* Крим.

Ло́жа, жі, *ж.* Постель, ложе. *Вдовиченко буде на білій ложі лежати.* Чуб. V. 697. *Милого ложа—міх та рогожа,—то мені постіль гожа.* Чуб. V. 21. **Со́нце ся в ло́жі купа́є.** Солнце зашло. Ном. № 598.

Ло́же, жа, *с.*=**Ло́жа.** *Іде Мариня до ложа.* О. 1862. IV. 37. *Марусенька ходить, ясне біле ложе стеле.* Рк. Макс. **Па́нського ло́жа.** Знатного рода. **Непра́вого ло́жа.** Незаконнорожденный. Желех.

Ло́жечка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ло́жка.** 2) *Мн.* **Ложечки́.** Род детской игры, в которой «мать» наказывает будто-бы провинившегося в немытии ложек, а последний должен убежать известным образом от наказания. Ив. 64.

Ложе́чник, ка, *м.* 1) Ложечный мастер. 2) Футляр для ложки, носившийся запорожцами у пояса. *Підперезувалась вони шкуратяним поясом і прив'язували до його гаман... з кресалом і губкою, швайку, — часом налагодить збру́ю і ложечник з ложкою.* Стор. II. 181.

Ложи́ське, ка, *с.* 1) Место, послед (у родильницы), Placenta. *2) Русло ручья, реки. Л. Укр.

Ложи́ти, жу́, жиш, *гл.* Класть. *Батько цілує хліб і ложить на столі.* Грин. III. 423. *Діток спати ложити.* Мир. ХРВ. 126. *Котре дерево усохле, то не можна його ложити, шоб сад не всихав.* Чуб. I. 77. *Я за свиту карбованця ложу.* Мир. ХРВ. 195.

Ложи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* Ложиться. *Білу постіль стелила, сама ся спати ложила.* Чуб. V. 98.

Ло́жка, ки, *ж.* Ложка. *Коли мед, то и ложкою.* Ном. № 4849. *Його і в ложці не піймаєш* (Очень увертлив). Ном. № 3022. *Приміг би,—в ложці води утопив* (Так сильно ненавидит). Ном. № 3434. ***Ложки́ гуля́ють.** Нечего есть. *Коли жінка не заробить, так і ложки гуляють.* Кв. I. 332. Ум. **Ло́жечка.** *Я твоїй матінці не віожу: помию лавочки—не біло, помию ложечки—не чисто.* Чуб. V. 692.

Ложка́рь, ря́, *м.*=**Ложе́чник 1.**

Ложкоми́й, ми́я, *м.* 1) Моющий ложки, *судомойка. 2) Блюдолиз. Котл. Ен. V. 49.

Ло́жник, ка, *м.* = **Лі́жник.** Гол. Од. 82.

Ложни́ця, ці, *ж.* Спальня. (Молоду) *в ложницю повели.* К. Бай. 35.

Ложо́к, жка́, *м.* Сухое русло. Любеч

Лоза́, зи́, *ж.* 1) Раст. лоза. *Їж, козо, лозу, коли сіна немає.* Ном. № 2410. *Люде гнуться, як ті лози, куди вітер*

вієнь. Шевч. 80. 2)—**цареграда́ська.** Раст. Flaegnus hortensis. ЗЮЗО. I. 121. 3) Розга. **Добре його відшмагали лозою.* Умань. Ефр. 4) Весенняя хороводная игра, в которой играющие становятся **в ключ,** с одного конца которого две девушки подымают руки, под которыми пробегает крайняя играющая противоположного конца и **тя́гне за собо́ю уве́сь ключ,** причем поются принадлежащие этой игре песни. Такие-же точно игры (но с другими песнями)—в **смороди́ну** и **ключ** (Лубен. у.). Мил. 53. **Плести́ лозу́**—вариация этой игры в Переясл. у. КС. 1887. VI. 480. 5) **До́вга лоза́.** Игра, подобная чехарде, описанная у Чуб. III. 105, Ив. 66, КС. 1887. VI. 480. ***В до́вгі ло́зи піти́.** Пуститься в бега. *Ноги на плечі та й гайда в довгі лози.* Кон. III. 303. Ум. **Лі́зка (ло́зка), лі́зонька** (Маркев. 132), **(ло́зонька).** *За густими лізоньками біжить річка струєчками.* Чуб. V. 187.

Лоза́нки, нок, *ж.* Розги. Ном. № 975.

Лози́на, ни, ж. Стебель лозы. *Берегом, бережиною загубив хустку під лозиною.* Чуб. V. 106. Ум. **Лози́нка, лози́ночка.**

***Лози́нний, а, е.** Прутяной. Сл. Дубр.

Лози́ння, ня, *с., соб.* Лоза. Ув. **Лозиня́чча.**

Лози́ночка, ки, *ж.* Ум. от **лози́на.**

Лозиня́к, ка́, *м.* Пт. 1) Пеночка обыкновенная. Вх. Уг. 250. 2) Порода соловья. Lusciola philomela. Вх. Лем. 432. Ум. **Лозинячо́к.**

Лозиня́чча, ча, *с. соб.* Ув. от **лози́ння.**

Лози́вка, ки, *ж.* 1) Пт. Sylvia palustris. Вх. Пч. II. 14. *2) Хлыстик из лозы. Крим.

Ло́зниця, ці, *ж.* Род примитивной плодосушилки. Хотин. у.

Лозо́вець, вця, *м.*=**Лози́вка 1.** Вх. Пч. II. 14.

Лозо́вий, а, е. Сделанный из лозы.

Ло́зя, зі, *ж.* Детск.: ложка. О. 1861. IX. 119.

Лозяни́к, ка́, *м.* Корзинка из лозы.

Лоїти, лою́, їш, *гл.* Смазывать жиром. Желех.

Лойови́й, а́, е́. Сальный, сделанный из свечного сала. *Лойова свічка. Лойове світло.* Константиногр. у. **В мої чудовні твори лойову вгорнули свічку.* Самійл.

Лойо́к, лойку́, *м.* 1) Ум. от **лій.** *Як ноги в гнойку, то й губа в лойку.* Ном. 2) Раст. Ajuga genevensis. ЗЮЗО. I.

Ло́йтра, ри, ж.=**Драби́на** (в повозке).

Лойтра́к, ка́, *м.* Повозка, телега. К. МБ. X. 17.

Ло́ки, ків, *м., мн.* Локоны. Закр.

Ло́кіть, ктя, *ж.* 1) Локоть (часть руки). *Близько локіть, та не вкусиш.* Ном. № 5395. 2) Мера длины, раньше равнявшаяся третьей части сажня, как видно из след.: *Пятдесят и сем локтей вдовж, а вширь тридцять и сем локтей, що чинит девятнадцять сажней вдовж, а вшир дванадцять сажней и локоть* (Отрывки из Летоп. Мгарск. мон. КС. 1889. IV. 41). В соврем. употреблении это мера, соответствующая длине руки от локтя до конца среднего пальца. *Хто з вас журившись може прибавити до зросту свого один локіть?* Єв. Л. XII. 25. *Ой дам тобі... локіть полотенця.* Чуб. V. 504.

Локомоти́ва, ви, *ж.* Паровоз, локомотив. *Льокомотива свище там.* Млак. 109.

Локта́ти, кчу́, чеш, *гл.* = **Лопта́ти.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Локтьови́й, а́, е́. Локтевой.

Ло́кша, ші, *ж.* Лапша. *Локшу кришать.* Г. Барв. 3. Ум. **Ло́кшенька, ло́кшечка.**

Ло́кшина, ни, *ж.*=**Ло́кша.** *Свинячу голову до хріну і локшину на переміну.* Котл. Ен. I. 18. ***На ло́кшину сі́кти**= **Локши́ти.** Звен. у. Ум. **Ло́кшинка.** Харьк. губ.

Локши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* 1) Резать на мелкие куски. 2) Бить; рубить. *Так в гніві сильно їх локшив.* Котл. Ен. VI. 32. *Як назбігалось людей!.. Хто з сокирою, хто з ціпком, хто з вилами, а жінки з кочергами,—давай локшити того вовка.* Чуб. II. 117.

Лолоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Клокотать при течении, шуметь. *Там так лолотить* (вода), *аж луна в уші б'є.* Лубен. у.

Лом, ма, *м.* 1) Лом (железное орудие). 2) Излом, залом. *На рибальстві*

найкраще розумівся, знав усі печері в річці, всі ями і ломи... де любить сидіти риба. Борд.

Лома́к, ка́ *и **ло́мик, ка,** *м.* Пт. крапивник, Trogloditus parvulus. Вх. Лем. 432. Ум. **Ломачо́к.**

Лома́ка, ки, *ж.* 1) Дубина, большая палка, сук. *Ой у лісі на орісі сухая ломака.* Чуб. V. 1178. *Великий як ломака, а дурний як собака.* Ном. № 6343. *Не києм—ломакою.* Ном. № 8035. 2) О человеке: дубина, большого роста. Ум. **Лома́чка.** Ув. **Ломацю́га, лома́чище.**

***Ломакува́ти, ку́ю, єш,** *гл.*=**Лома́чити.**

Ломакува́тий, а, е. О человеке: грубый, неотеса. Желех.

Лома́ння, ня, *с.* Ломка (камня). *Поки докопаєшся до каміння, то грошей піде, а на ломання треба ще.* Камен. у.

Лома́ти, ма́ю, єш, *гл.*=**Лама́ти.**

Ломацю́га, ги, *ж.* Ув. от **лома́ка.**

Лома́чити, чу, чиш, *гл.* Бить палкой. Пир. у., Конон.

Лома́чище, ща, *с.* Ув. от **лома́ка.**

Лома́чка, ки, *ж.* Ум. от **лома́ка.**

Ломачо́к, чка́, *м.* Ум. от **лома́к.**

Лома́ччя, чя, *с., соб.* от **лома́ка 1.**

Ломе́ць, мця́, *м.* 1) Ломота. *Колись і в мене був ломець за молодих літ, то на це лихо ми ймем віри.* Василь. у. 2) Ломка. *Прийде ломець і на цей ліс, порубають.* НВолын. у.

Ломига́ти, га́ю, єш, *гл.* Бить палкою **(лома́кою).** Вх. Зн. 33.

Ло́мик, ка, *м.*=**Лома́к.** Вх. Лем.

Ломи́на, ни, *ж.* Валежник. *Ступлю я на ломину.* Чуб. IV. 163.

Ломи́ніс, носа, *м.* Раст. Clematis recta. ЗЮЗО. I. 170.

Ломи́ти, млю́, миш, *гл.* 1) Ломать. *Вітер віє, гілля ломить.* Грин. III. 319 *Дурень і м'яло ломить.* Ном. № 3030. *А милая по милому білі ручки ломить.* Чуб. V. 265. Рядом встречаются и следующие формы: *Ходить дівка по бережку, білі руки ломле.* Мет. 18. *Катря аж білі руки ламле.* МВ. II. 13. *Сила ламле вже трухле дерево.* К. Гр. Кв. XXXIII. Употребляются и формы: **Ламні́те (=ломі́те).** Грин. III. 540. *Мати ламнить паляниці, кладе на стіл.* Грин. III. 453. 2) О воде: размывать. *Тиха вода береги ломить.* Ном. № 1096. 3) Ломить, производить ломоту. *У мене ломить щось спину.* Грин.

Ломи́тися, млю́ся, мишся, *гл.* 1)=**Лама́тись.** *Щастя на коліні не ломиться.* Ном. № 1711. *Як не намочити обручі, то ломлються.* НВолын. у. 2) Пробиваться сквозь лес, тростник. *Слуха—ломиться щось, ломиться байрачком.* Сим. 217. *Гойдається де небудь поверх очерету гайок. Отто вже Мина начухрав там всячини і так з гіллям і листом і ломиться.* Сим. 200

Ломі́га, ги, *ж.* Большая дубина, большая палка.

Ло́мки, ло́мок, *ж., мн.* **Ло́мки льо́дові.** Место, где бьют лед. *Почали жолніре... людей серед зіми по ломках льодових у плуг запрягати.* К. ЧР. 10.

Ломова́тий, а, е. Очень большой, огромный. Вх. Пч. I. 14.

Ло́мо́к, мку, *м.* *1) Ум. от **лом.** 2) Одна из двух подставок в ткацком станке, на котором лежит **штак.** См. **Верста́т.** Константиногр. у. *Ум. **Ломо́чок, ло́мчичок.** Пир. у., Конон.

Ломота́, ти́, *ж.* Ломота.

Ломота́ти, ломоті́ти, ти́ть, *гл. безл?* Ломить. *Ломотить в костех.* Вх. Зн. 33.

Ло́мус, са, *м.* Богатырь, силач, сокрушитель. *Такий був ломус, що поставив пушку на долоні та як стрелив із Бикова, то досяг аж у Остер.* ЗОЮР.

***Лому́чий, ча, че.** Ломкий. *Хрупкі та ломучі.* Мирн. Правда 1874 438.

Ло́на, ни, *ж.* Зарево.

Ло́но, на и **ло́ньо, ня,** *с.* Лоно; грудь. *Молодиця молодая щось до лоня пригортає.* Шевч. 95. *Харцизники! вони в заклад від лоня беруть дітей у матері вдовиці.* К. Іов. 53.

Ло́нька, ки, *ж.* Ложка. Встречается только в след. пословице: *Добра кванька, та нема лоньки,—хиба буду пальком.* Ном. № 11968.

Лоп! *меж.* 1) Хлоп! *Утка дика лоп-ло-лоп крилами.* О. 1861. V. 69. 2) Хвать! *Але чоловік лоп його за чуприну!* Ном., стр. 282. № 566.

Ло́панка, ки, *ж.* ? *Щоб ти лопанки нагнав.* Ном., стр. 286. № 3779.

Лопа́рь, ря́, *м.* Лопатка, которой месят глину. Вх. Зн. 33.

Лопа́та, ти, *ж.* 1) Лопата для копания, пересыпки сыпучих тел. *Ніхто не*

розлучить, ні світ, ні зоря, хиба нас розлучить сирая земля, заступ, лопата, земляная хата. Чуб. V. 81. *З одного дерева і хрест, і лопата: хрестові ся кланяють, а лопатою нечисть відкидають.* Ном. № 8059. *Лопатами віяли.* Грин. *Лопата дерев'яна або залізна.* Грин. *Хоч лопа́тою горни́.* Очень много, очень сильно. *Оттоді то грошви з усіх боків так і суне—лопатою горни її.* Мирн. III. 88. *Голос у нього такий густий, хоч лопатою горни.* Кон. II. 29. 2) Лопата пекарная. *Химка й хазяйка, та лопати нема.* Ном. № 10784. Ум. **Лопа́тка, лопа́тонька, лопа́точка.**

Ло́патень, тня, *м.* 1) Широкий бурав для просверливания отверстий в ступице колеса. Вас. 147. **У йо́го язи́к як ло́патень.** Он болтлив. Ном. 2) Большой и широкий зуб. *Трошки опізнився!—промовив до його Кованько і показав свої лопатні з-під губ, сміючись якось ніби зубами.* Левиц. *3) Одна из плоскостей, набитых на колесо водяной мельницы. Пир. у, Конон. См. **Лопа́тка 2.**

Ло́пати, паю, єш, *гл.* 1) Стучать, хлопать. Желех. 2) Есть, жрать. *Старому чоловікові та лопати у піст скоромне.* Харьк.

Лопати́лно, на, с. Ручка у лопаты. Гайсин. у.

Ло́патися, паюся, єшся, *гл.* Лопаться; трескаться. *Нехай він скільки хоче лопається, а по його таки не буде.* Кобеляк. у.

Лопа́тка, ки, *ж.* 1) Ум. от **лопа́та.** 2) В колесе водяной мельницы каждая из расположенных по окружности его дощечек, на которые падает вода. Черниг. у. 3) Часть валька, которой колотят белье. Шух. I. 154. 4) Лопатка, плечевая кость. 5) Незрелый гороховый стручек. *Кум не кум—не лізь у горох, не псуй лопаток.* Ном. № 9713. **Знати́меш лопатки́ в горо́сі.** Будешь помнить! Ном. № 4331. *Тим часом вже почав* (горох) *вбиваться й в лопатки, аж тут прийшла пора і на самі стручки.* О. 1861. III. 95. Переносно **вбива́тися в лопатки́** значит вырастать. 6) Пластинка разогнутого рога.

Лопа́тник-жук, ка, *м.* Жук хлебный, Anisoplia Austriaka. Константиногр. у.

Лопа́тонька, ки и **лопа́точка, ки,** *ж.* Ум. от **лопа́та.**

Лопа́ття, тя, *с.*=**Лата́ття.** *Шльоп під лопаття, та й до чорта раків!* Ном. № 1877.

Ло́пать, ті, *ж.* 1) Лопасть весла. Мнж. 179. 2)=**Лота́й.** Лв. 97.

***Лопаці́га ги,** *ж.* Стоячая планка в ярме. Хот. Нік.

Ло́піт, поту, *м.* Стукотня. Желех.

Лопітли́вий, а, е. Плохо, неразборчиво говорящий. Шух. I. 33.

Ло́пкання, ня, *с.* Хлопанье. Желех.

Ло́пкати, каю, єш (крильми́), *гл.* Хлопать (крыльями). Желех. *Каня лопкає крилами, як летить.* Вх. Зн. 33.

Ло́пнути, ну, неш, *гл.* Лопнуть. *Против вогню і камінь лопне.* Ном. № 3299. *Щоб ти лопнув!* Ном. № 3799.

Лопону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Дать тягу, улепетнуть. *Лопоне він од мене.* Рудч.

Лопота́, ти́, *ж.* Название сита в загадке (от гл. **лопота́ти,** т. к. сито **лопоти́ть,** ударяясь о руку). *Прийшла кума до куми: дай, кумо, лопоти, полятати та й піти.* ХС. III. 62.

Лопота́ти, чу́, чеш и **лопоті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.* 1) Шелестеть (бумагой, лощеной материей). 2) Стучать или топать, бежа. *Щось лопотить, чи не отаман?* Стор. II. 244. *Тільки що дасть бог ранок, то всі до його аж лопотять.* Кв. II. 25. 3) Хлопать. *Крилоньками* (голуби) *лопотали.* Гол. I. 265. *Лопотить у долоні.* Грин. II. 95. 4) Болтать без умолку.

***Лопоті́ння, ня,** *с.* Шелест, топанье, хлопанье. *Я чув лопотіння її босих ноженят.* Коцюб.

Лопотня́, ні́, *ж.* 1) Шелест, хлопанье, треск, шум. 2) Пустая, вздорная болтовня.

Лопоту́н, на́, *м.* Болтун. *Лопотун лепече, а дурень слуха.* Ном. № 6405.

Лопоті́чий, а, е. 1) Сильно шуршащий, сильно шелестящий *Купила собі ситцю на спідницю, та там такий цупкий та лопотючий.* Полт. *2) О человеке: болтливый.

***Лопоца́нка, ки,** *ж.* Нашлепник, нашлепка, шлепанье ладонью. *А батько зараз до дитини і давай йому лопоцанки. А як дає лопоцанки, то приказує: а не роби так, не роби!* Крим.

Лопта́ти, пчу́, чеш, *гл.* Щемить. *Сіль чи горілка зайшла в виразку та и лопче.* Черк. у. *Як приклала мені до рани синього каменю, як почало мені лоптати, то й боже!* Харьк.

Лоптіти, пчу́, чеш, *гл.* = **Лопта́ти.** Вх. Зн. 84.

Лоптя́чка, ки, *ж.* Щемление. Желех. Вх. Зн. 84.

Лопу́х, ха́, *м.* Раст. репейник, Arctium lappa. *Лови рибу, де лопух є.* Ном. № 5897. *Дметься, як жаба на лопуху.* Ном. № 2500. Ум. **Лопушо́к.** Ув. **Лопуши́ще.**

Лопуха́тий, а, е. Похожий на репейник, имеющий большие листья.

Лопухо́вий, а, е. Репейниковый. *Та наросте широкий лист лопуховий.* Чуб. V. 668.

Лопухува́тий, а, е. Имеющий некоторое сходство с репейником, широколистый. *Гречка сей рік удалася лопухувата.* Лебед. у.

Лопу́цьок, цька, *м.* Молодой мягкий стебель растения, употребляемый в пищу. Сим. 135. *Хиба моя душа з лопуцька,—не хоче того, чого й людська.* Ном. № 1588. ***Го́лий як лопу́цьок.*** Гол. как сокол. *Але ж самим жениханням не наїсишся... Голий він як лопуцьок.* Кон. I. 124.

Лопуша́ний, а, е=**Лопухо́вий. Ду́рень лопуша́ний** — презрительно о простонародье. *Гордують—от не токмо вельможній, а й так дурні лопушані.* Ном. № 2461.

Лопуши́на, ни, *ж.* Лист **лопуха́.** *Вирвала лопушину та й потягла спідницю просто по грядках, прохолоджуючи пику лопушиною, неначе справді пані.* Левиц. Пов. 347. Ум. **Лопуши́нка.**

Лопуши́ння, ня, *с. соб.* Кусты, листья **лопуху́.** Желех.

Лопуши́стий, а, е. Широколистый. *Корнем коренистая, листом лопушистая.* Грин. III. 396.

Лопу́шник, ка, *м.* 1) = **Лопу́х.** ЗЮЗО. I. 112. 2)—**водяни́й.** Раст. Nymphaea alba. ЗЮЗО. I. 129.

Лопушо́к, шка́, *м.* Ум. от **лопу́х.**

Лопу́шшя, шя, *с., соб.* от **лопу́х.** Желех.

Ло́сенько, ка, *с.* Ум. от **лось.**

Лоск, ку, *м.* В выражении: **У лоск лягла́ пшени́ця**—в повалку. См. **Ло́ском.**

Ло́скати, каю, єш, *гл.* Хлопать, щелкать. *Лоскає язиком.* Вх. Зн. 33. *Лоскає батогом.* Вх. Зн. 33.

Лоски́рька, ки, *ж.* Ум. от **лоски́ря.**

Лоски́ря, рі, *ж.* Рыба: Blicca argyroleuca. Браун. 26. Ум. **Лоски́рька.**

Ло́скіт, коту, *м.* 1) Щекотание, щекотка. ***Боюсь лоскоту.*** С. Пальчик Звен. у. Ефр. *2)=**Лу́скіт.*** *В середину з лоскотом посипались тинк і цегла.* Коцюб. Fatamorg. *З лоскотом відчинить вікно.* Коцюб. Хо.

Лоскови́тий, а, е. Боящийся щекотки. *Не лоскочи мене!—Який ти лосковитий,—зараз уже и боїшся.* Константиногр. у.

Ло́ском, *нар.* Наповал. *Тільки той, хто не був на сватанні, то й не був п'яний, а то всі лоском лежали аж до другого півдня.* Кв. *Лоском лягло (про хліб, сіно і т. и.)* (Ном.).

Лоскота́ння, ня, *с.* Щекотание.

Лоскота́рка, ки, *ж.* Щекотунья. Русалка, которая замучивает щекотаньем встречающихся ей людей. Ум. **Лоскота́рочка.** Щог. Сл. 105.

Лоскота́ти, чу́, чеш, *гл.* Щекотать. *Наближує пальці ті до дитинки і лоскоче його під ручками,—воно сміється.* Чуб. III. 84.

Лоско́тниця, ці, *ж.* = **Лоскота́рка.** Чуб. I. 206.

Ло́скотно, *нар.* Щекотно. *Дитині лоскотно, воно й сміється.* Чуб. III. 108.

Лоскоту́ха, хи, *ж.* = **Лоскота́рка.** Чуб. III. 187.

***Лосня́к, ка́,** *м.* Слюда. Сл. Дубр.

Лосня́ти, ня́ю, єш, *гл.* Лоснится, блестеть. *Полики шовкові лосняють, літа мої минают.* Чуб. V. 1093.

Лось, ся, *м.* Лось. *Здоровий як лось.* Ум. **Ло́сенько.** *Чого лосенько, чого душенько меж горами лежить?* Рк. Макс.

Лосьо́вий, а, е. Лосий. *Да в того коня золота грива, золота грива груди покриває, шовковий хвостик слід замітає, лосьові ушка ради слухають, срібні копита камінь лупають.* Чуб. III. 289.

Лота́й, тая́, *м.* Раст. Caltha palustris. Вх. Уг. 25. См. **Лата́ття.**

Лота́ття, тя, *с.*=**Лата́ття.**

Ло́тать, ті, *ж.*=**Лата́ття.** Угор.

Лота́ш, ша, *м.* Раст.=**Лата́ч.** Вх. Пч. І. 9.

Лоти́к, то́ку, *м.*=**Лотоки́.** Мик. 380.

Лотоки́, кі́в, *м. мн.* При водяной мельнице: канал, по которому течет вода, мельничный лоток. *Не спиниш, мов воду з лотоків.* Ном. № 13884.

***Лото́чити, чу, чиш,** *гл.* Пилить кого, донимать. Франко.

Лото́чок, чка, *м.* Деревянная трубка, по которой мука идет из-под жернова. Черниг. у.

Лото́шити, шу, шиш, *гл.* Быть без дела. Шух. І. 37.

Лотр, ра, *м.* Вор, разбойник, грабитель, бездельник, плут, негодяй. *З такого похнюпи, як той Карпо, та такий лотр учинився.* Хата. 138. Ум. **Ло́трик.**

Ло́тра, ри, *ж.* Развратница. *Вона городська лотра.* Черк. у.

Ло́трик, ка, *м.* Ум. от **лотр.**

Лотро́вський, а, е. 1) Разбойничий. 2) Распутный, развратный.

Лох, ху, *м.* Раст. Elaegnus hortensis. ЗЮЗО. І. 121.

Лохи́на, ни, *ж.* Раст. Vaccinium uliginosum. ЗЮЗО. І. 140.

Лохма́тий, а, е. Название вола с большим брюхом. КС. 1898. VII. 47.

Лохма́тний, а, е. Изорванный, в лохмотьях. *Лучче своє лохматне, ніж чуже прохатне.* Ном. № 9685.

Ло́хнути, ну, неш, *гл.* Быть в отчаянии. *Чого ти так лохнеш?* НВолын. у.

Ло́цман, на, *м.* Лоцман. Дещо, 77.

Ло́цманський, а, е. Лоцманский. *Лоцманський отаман любив Карпа.* Левиц. Пов. 347.

Ло́цот, та, *м.* Раст. Caltha palustris

Лоша́, ша́ти, *с.* Жеребенок. *Гойда, гойда, гойдаша! і кобила і лоша; ми кобилу продамо, а лоша й так віддамо* (Припев при подбрасывании детей). Ном. № 9256. Ум. **Лоша́тко, лоша́точко.**

Лоша́к, ка́, *м.* Двух или трехлетний жеребенок, кастрированный. Вас. 197. *Горе козакові: нема сіна лошакові.* Ном. № 788. Ум. **Лошачо́к.**

Лоша́тко, лоша́точко, ка, *с.* Ум. от **лоша́.**

Лоша́тна, прилагательное, имеющее лишь ж. род. Имеющая жеребенка. *То твоя кобила лошатна?* Черниг. г.

***Лоша́тник, ка,** *м.* 1) Загородка для жеребят. 2) Шуточно, презрительно: кутузка. Пир. у., Конон.

Лошачо́к, чка́, *м.* Ум. от **лоша́к.**

Лошиня́, ня́ти, *с.*=**Лоша́.** НВолын. у.

Лоши́ця, ці, *ж.* 1) Кобылица. *Як корова за телям, як лошиця за лошям.* Чуб. І. 92. Ум. **Лоши́чка.** Вас. 197.

Ло́щина, ни, *ж.*=**Лощо́вина.** *На лощині пасеться стадо турів.* К. Орися (ЗОЮР. II. 203). Ум. **Ло́щинка.**

Лощи́тися, щу́ся, щишся, *гл.* Блестеть, лоснится. *Стільчики, столики— все те новеньке, аж лощиться.* МВ. (О. 1862. III. 53).

Лощо́вина, ни, *ж.* Лощина.

Лоюва́тий, а, е. Салистый. *Масло лоювате.* Гринч.

Лоюва́тіти, тію, єш, *гл.* Становиться салистым. *Масло лоюватіє.* Галиц.

Луб, бу и **ба,** *м.* Луб, кора (с липы и некоторых других дерев). *Гроші сховані під дубом, накриті лубом.* Ном. № 1485. **Лу́бом стоя́ти.** Быть твердым как лубок (об одежде, вообще о тканях). *Воно* (одежа) *лубом на нас і стоїть, аж тіло дере.* Г. Барв. 173. **Дощ лле як з лу́ба.** Дождь как из ведра. Ном. № 573. ***Язи́к лу́бом взя́вся.** Язык одеревенел. Пир. у., Конон. Ум. **Лубо́к, лубо́чок.**

Луба́рь, ря́, *м.* Выделывающий короба для решет. Радом. у.

Лу́бка, ки, *ж.* Табакерка. Черниг. г.

Лубо́к, бка́, *м.* 1) Ум. от **луб.** 2) В головном девичьем уборе: род картонного околыша, обвитого лентой, к которому сзади прикалываются другие ленты. О. 1861. Свид. 28.

Лубо́чок, чка, *м.* Ум. от **луб.**

Лубува́тий, а, е. Похожий на **луб.** *Лубуваті овчини.* НВолын. у.

Лу́б'я, б'я, *с.* Кора, снятая с дерева большими кусками. *Ти йому образи, а він тобі луб'я.* Ном. № 13071. **Старе́ луб'я,** а также и просто **луб'я.** О человеке: старый, старая. *Та він уже старе луб'я!—А ну, луб'я, йди сюди! (старий до старої, а стара тоді одка-*

зує):—Бач, як тепер, то і луб'я, а колись, то й голуб'я. Ном. № 9127.

Луб'яни́й, а́, е́. Сделанный из луба. *На вишневій гіллячці висіла луб'яна коробочка.* Левиц. Пов. 192. **Луб'яни́й язи́к.** Плохо выговаривающий (шуточно). *Лавреничків! Який то у вас, москалів, язик луб'яний! Скілько між нами вештаєшся, а й досі не вимовиш: вареників.* Котл. Моск. Чар. VII.

Луб'я́нка, ки, *ж.* 1) Повозка, обшитая лубом. 2) Осеннее жилище гуцульских дровосеков: род шалаша, покрытого лубом. Шух. I. 173.

Луг, гу, *м.* 1) Лес на низменности, низменность, поросшая лесом. Шевч. 233. *Через темні високі луги ясним соколом перелини.* КС. 1882. XII. 496. *Ой не шуми, луже, зелений байраче.* Мет. 92. *У зеленім темнім лузі червона калина.* Мет. 97. *2) Луг, побережье. *Ой піду я лугом, лугом, а там мій милий оре плугом.* Нп. Пир. у., Конон. 3) Щелок. *У понеділок не можна лугу спускати.* Гринч. I. 17. 4)=**Луго́вина.** Вх. Зн. Ум. **Лу́женько, лужéчок, лужо́к.** *Дай же мені, боже, з того луженька вийти, на береженьку стати.* Рк. Макс. *Ой у лісі, у лужечку терен процвітає.* Чуб. V. 254. **Оре плужок по-під лужок, од леду до леду.* Нп.

Луга́рик, ка, *м.* Ум. от **луга́рь.**

Луга́рь, ря́, *м.* 1) Разбойник, скрывавшийся в степных лесах (см. **луг**) и нападавший на купеческие и чумацкие обозы. Рудч. Чп. 51. У Стороженка, МПр., 164, слово это употреблено неправильно в смысле: житель лугов. Ум. **Луга́рик.**

Лугарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Быть **лугаре́м.** *Чи він в лузі лугарює, чи він чумакує?* Щог. В. 25.

Лугови́й, а́, е́. 1) Принадлежащий лесу, выросшему на низменности. *2) Луговой. Сл. Нік. См. **Луг.** *Верби луговії зашуміли.* АД. I. 248. *По під лужечком стежечка, туди пішла молодая Катречка, із луговою водою говорила: ой водо, водо луговая, чого ти стоїш да тихая?* Чуб. V. 722. Ум. **Луговéнький.** *Ой водо, водо луговенька.* Рк. Макс.

Луго́вина, ни, *ж.* 1) Место, где прежде был **луг;** пастбище. Лебед. у. *Сад Коржів розрісся на луговині неначе ліс.* Стор. II. 100. 2) Род лозы. Вх. Зн. 33.

Лу́да́, ди, *ж.* *1) **Полу́да 2.** *Роспадеться луда на очах ваших неситих; побачите славу, живу славу дідів своїх.* Шевч. 215. *2) Эмаль. Сл. Нік.

Луда́н, ну, *м.* Род блестящей материи. *Купили два косяка лудану* (Маркович, Закр.); также кафтан, сшитый из этой материи или расшитый золотом (К. ЧР. 425). *Будуть куми у жупанах, побратими у луданах, сусідоньки в кармазині, а ти, мати, в сірячині.* Гринч. III. 381. *Дома у Січі ходять у семряжках да в кажанках,... а тут жупани на їх будуть лудани, штани із дорогої саєти.* К. ЧР. 85. *З-під лудану червону китайку виймає.* АД. I. № 35.

***Луда́ний, а, е.** Сделанный. из **луда́н**'у. *Мати її в рантуху білім верх очіпка старосвітського і в луданім шушуні.* Б. Лепкий.

Луди́на, ни, *ж.* Одежда (одна штука). Вх. Зн. 33.

Луди́ти, джу, диш, *гл.* *1) Лудить, луживать. *Лудили-лудили самовара, а вода все-ж чимсь одгонить.* Киев. 2) Привлекать, приманывать, заманывать. Вх. Зн. Вх. Уг. 250. *До світлиці уступає молодець хороший, жвавий, вус маленький, око каре, волос красний кучерявий, а личенько таки лудить, хоч го трошки снядь приспіла.* Федьк. I. 127.

Луді́ння, ня, *с. соб.* Платье, одежда. Вх. Зн. 33. Шух. I. 31.

Лу́женько, ка и **лужéчок, чка,** *м.* Ум. от **луг.**

Лужи́на, ни, *ж.*=**Луг.** Ум. **Лужи́ночка.** *Дай мі ножа остренького,—най я піду в лужиночку вирізати калиночку.* АД. I. 301.

Лу́жити, жу, жиш, *гл.* Мыть в щелоке, бучить. *Лужити тра нитки.* Могил. у.

Лужо́к, жка́, *м.* Ум. от **луг.**

Лузавий, а, е. *О коне: в яблоках *По чім ти пізнала, що нас так назвала?—По коніках лузавих, сіделечках червоних.* Чуб. V. 965.

Луза́н, на́, *м.* Орех, который сам вылущивается. Борз. у. Ум. **Лузане́ць.**

Лузане́ць, нця́, *м.* Ум. от **луза́н.**

Луза́ння, ня, *с.* Лущение, шелушение.

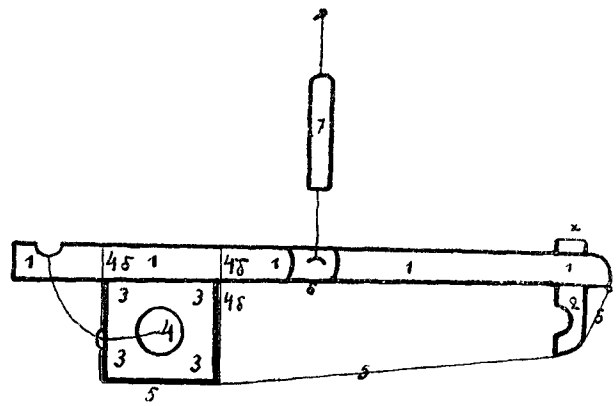
Луза́ти, за́ю, єш, *гл.* Лущить, шелушить. (Дівчата) *дивляться та шуткують, лузаючи насіння та оріхи.* Чуб. VII. 450. *Ой вийду я за нові ворота, гуляю, гуляю, волоські горішки лузаю, лузаю.* Лавр. 123.

Луза́тися, за́юся, єшся, *гл.* Лущиться. *Сире насіння погано лузається.* Чернигов. у.

Лузга́, ги, *ж.* Шелуха. *Я ліпила шишки з гречаної лузги, щоб давилися дружки.* Нп. **Попри корінні на землі чимало сіріє лузги: не вберегли хазяйки конопель!* Дн. Чайка. II. 81.

Лузгати, гаю, єш, *гл.*=**Луза́ти.**

Лук, ка, *м.* 1) Дуга. **Тільке біле чоло знімалося гордо по-над луком чорних бровів.* Лепк. ***Лу́ка става́ти.** Выгибаться дугой, извиваться. *В колисці Вівдя аж лука ставала кричучи.* Дн. Чайка. II. 101. 2) Лук. *Улучив, як стрілою з лука.* Г. Барв. 107. *Та вистрелив молодий козак із тугого лука.* Нп. 3) Снаряд шерстобита, которым он разбивает шерсть. Части его: собственно **лук** (1)—деревянный брусок с закругленными гранями, конец которого, находящийся по правую сторону работающего, несколько тоньше; сквозь этот конец проходит клинышек с выемкою, **коби́лка** (2); к левому концу прикреплена четырехугольная дощечка—**тарі́лка** (3), имеющая посредине круглое отверстие (4) и притянутая к **лу́ку** веревочкой, называемой **натяга́ч** (4б); тетива этого лука называется **струна́** (5); начинаясь у правого конца, она проходит через **коби́лку** до **тарі́лки** и через **тарі́лку.** Посредине **лу́ка** находится (б) крючок, за который **лук** прикреплен к **чаплії** (7), состоящей из деревянного брусочка с веревочками с обоих концов: к нижней веревочке прикреплен **лук,** а верхняя привязана к гвоздю в стене. Особым снарядом—**шляхуно́м** (см.) работник дергает за **струну́,** лежащую во время работы на шерсти, которая от движения струны и разбивается. М. Седнев Черниг. у. БГ.

Лука́, ки́, *ж.* 1) Луг поемный. Вас. 206. *Ой на луці, на луці, на зеленій травиці.* Нп. *А за горами розіслалась широкими подолами зелена лука.* Левиц. I. 93. 2) Крутой изгиб реки, образующий мыс. Харьк. у. Ум. **Лу́чка, лу́чейка, лу́ченька, лу́чечка.** *Взяв він єй за ручейку, повів він єй на лучейку.* Гол. I. 172. **У його, значиться, лучка є. Там тії й лучки—кіт наплакав, а все ж воно господареві рука.* Мирн. III. 10.

Лука́вий, а, е. 1) Лукавый, коварный. Ном. № 2877. *Бо ти не любиш злого серця, цураєшся людей лукавих.* К. Псалт. 8. *Як же тебе не проклинать, лукавая доле?* Шевч. 413. 2) Лукавый, чорт. *Ні богові свічка, ні лукавому дудка.* Ном. № 6558. *І ти, лукавий, чи ти водяний, чи ти вітровий?* Чуб. I. 111.

Лука́вити, влю, виш, *гл.* Лукавить, фальшивить, хитрить; кривить душой. *Ти (доля) не лукавила зо мною, ти другом, братом і сестрою сіромі стала.*

Шевч. 618. *Побачите, которе з нас лукавить.* К. Іов. 15.

Лука́вник, ка, *м.* Лукавый человек. К. XII. 83.

***Лука́вність, ности,** *ж.* Коварство, гнусность. *Що й казати! Лукавности є багато в людях, через те й діла нема.* Крим.

Лука́внувати, ную, єш, *гл.* Лукавить. Ном. **Нічого нам один перед одним лукавити.* Мирн. III. 101.

Лука́во, *нар.* Лукаво, коварно. Чуб. I. 163. *І небилиці вимишляєш, народ лукаво ввесь лякаєш.* Котл. Ен.

Лука́вство, ва, *с.* Лукавство, коварство. Стор. МПр. 46. *В моїх словах не знайдете лукавства.* К. Іов. 15.

Лука́нь, ня́, *м.*=**Лука́.** Могил. у.

***Луківни́цтво, ва,** *с.* Луговодство. Сл. Дубр.

Луко́ватий, а, е. 1) Имеющий углубление, кривизну, изогнутый. *Луковата деревина.* Каменец. у. *Луковата береза.* НВолын. у. *2) Закругленный. *Сказав, підіймаючи руку луковатим рухом вгору.* Коб. «В нед. рано».

Луко́вина, ни, *ж.* Изгиб, дугообразный выгиб. Канев. у.

Лулу́кати, каю, єш, *гл.* Кричать (о сове, сыче). Желех. Вх. Зн. 33.

Лулу́снути, ну, неш, *гл.*=**Лу́снути.** Ном. № 880. *Так і лулусне його ціпом.*

Лулу́сь! *меж.* 1) Выражает сильный и быстрый треск. *Аж ось—лулусь щось під ногами! Загоготів якийсь підземний глас.* Греб. 373. 2) Выражает удар. *Лулусь його у лоб!* Гринч.

Лун, на, *м.*=**Лунь. Лу́на піймáти,** Умереть.

Луна́, ни́, *ж.* 1) Отражение света, отблеск, зарево. *Базарь горить, а на море луна йде.* Скальков. Ист. Н. Сечи, 1846, III. 224. 2) Отражение звука, эхо, отголосок. *Задзвонили, задзвонили,—пішла луна гаєм.* Шевч. 157. *Розпочав нам Шевченко довгу і широку, справді вже рідню пісню,—пішла луна по всій Україні.* Хата. IX. *Аж луна пішла (так голосно).* Ном. № 13893. *Робила, як могла, щоб таки добра луна дійшла до того, кого мені треба.* Г. Барв. 270. ***Луна́ ко́титься.** Эхо раздается. *Хроле, що аж луна по хаті котиться.* Кон. II. 127. ***Б'е луно́ю.** Гремит эхо. Руданськ. 3) Куриная слепота (болезнь)? См. **Луна́вий.**

Луна́вий, а, е. Больной куриной слепотой? *Лунавий вечером нічого не видить, бо луна очі його заставить.* Шух. I. 33.

Луна́ння, ня, *с.* Отголоски. Желех.

Луна́ти, на́ю, єш, *гл.* О звуке: откликаться, раздаваться. *Так співає, аж по селу лунає.* МВ. I. 93. *А про мене... лунала луна, що в мене купи, дак усе пійде в руку.* Г. Барв. 418.

Луни́на, ни, *ж.* Родимое пятно.

***Лунки́й, а, е.** 1) Резонирующий. 2) Звонкий. Сл. Нік. **Лунка́ пі́сня.** Широкая, звучная песнь. *Як виїхали за греблю, та як заспівали лункої* (пісні) *з витягом...* Пир. у., Конон.

***Лу́нко,** *нар.* 1) Звучно, звонко. 2) О комнате, церкви: акустически. *Он у теплівській церкві ще лункіше.* Пир. у., Конон.

Лу́нути, ну, неш, *гл.* Умереть. *Щоб я лунув, коли не правду кажу!* НВолын. у. *Як іззів я посмоктаної гадюкою полуниці, то трохи не лунув. Я мало не лунула з плачу.* НВолын. у. *Хоч лунь, а їдь!* НВолын. у.

Лунча́к, ка́, *м.* Годовалый баран. Желех.

Лунь, ня, *м.,* и **ні,** *ж.* Птица: лунь, сарыч. *Сивий дід, як лунь.* **Щоб тебе́ лунь ухопи́ла** (Ном. № 3758), **щоб ти лу́ні нагна́в** (Ном. № 3738). Чтоб ты околел. *Лунь його вхопив.* О. 1862. X. 45. *Як піднесуть із оцтом фиги, то зараз вхопить тебе лунь.* Котл. Ен. III. 17.

Луп, пу, *м.* 1)=**Деру́н.** *Бодай вас луп облупив.* Харьк. 2) Добыча военная. *Величалися дейнеки будинковим лупом.* К. Досв. 207.

Луп! *меж.* 1) Хлоп! миг! *А сова із дупла очицями луп-луп!* Нп. 2) Хвать! цап! *Цуп та луп!—сховав у кишеню.* Ном. № 11065.

Лу́па, пи, *ж.* Лупа, увеличительное стекло. Ком. II. 89.

Лупа́, пи́, *ж.* 1) Перхоть (на голове). Харьк. г. 2) Чешуя рыбья. Вх. Лем. 433. *3) Шелуха. *Тут тільки висівки та лупа.* Крим.

Лу́павка, ки, *ж.* Зазубрина (на косе). Лубен. у.

Лупа́й, пая́, *м.* Глаз (в загадке). *Ой на горі гай, під гаєм мигай, під мигаєм лупай.* Ном., стр. 297, № 222.

Лупа́к, ка́, *м.* 1) Преим. во мн. **лупаки́.** Шелуха и крупные отруби, остающиеся после просеивания муки. Вас. 175. *2) Высохшая, растрескавшаяся и свернутая в завитки дорожная грязь. *Щось не та це дорога, нею не їздять, бо дивіться, коли дощі були, а вона у лупаках і досі.* Пир. у., Конон.

***Лупакува́тий, а, е.** О дороге: см. **Лупа́к 2.** Пир. у., Конон.

Лу́пання, ня, с. Мигание (хлопание глазами).

Лупа́ння, ня, с. Откалывание, отламывание.

Лу́пати, паю, єш, одн. в. **лу́пнути, ну, неш,** *гл.* Мигать, мигнуть. *Зорі на дощ дмуться та лупають.* Ном. № 567. **Лу́пати очи́ма.** а) Мигать, хлопать глазами. *Лупа очима.* МВ. (О. 1862. III. 55). *Як дам тобі,—тільки очима лупнеш.* Ном. № 3640. *Лупнеш очима вгору,—над тобою, між темним гіллям... висять спілі груші.* Греб. 402. *б) Чувствовать себя неловко. *Ото, жінко, наговорила такого, що тепер тільки очима лупай.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Лупа́ти, па́ю, єш, *гл.* Колоть, ломать. *Срібні копита кремінь лупають.* Чуб. III. 293. *Остався він у Криму, лупає сіль вагову.* Рудч. Чп. *Сам бог хліб лупав, та й нав давав.* Ном. № 12280. **Лупайте сю скалу.* Франко.

Лупа́тий, а, е. Пучеглазый. *Брехня—лупатий чоловік, та не довгий їй вік.* Ном. № 14203.

Лупа́тися, па́юся, єшся, *гл.* Трескаться, раскалываться.

***Лупа́ч, ча́,** *м.* Камнебоец. Сл. Дубр.

Лу́пень, пня, *м.* Удар, побои. **Да́ти лу́пня.** Задать потасовку. *Дав йому лупня добре,—довго буде джмелів слухати.* Ном. № 3986.

Лупеса́ти, са́ю, єш, *гл.* Лупить, облупливать, сдирать (кожу, кору, скорлупу). Желех. Вх. Зн. 34.

Лупеси́ння, ня, *с.* Снятая кожица, кора, скорлупа. См. **Лупеса́ти.** Желех.

Лупе́ха, хи, ж.=Злу́пок. Вас. 163.

Лупи́на, ни, *ж.* Скорлупа, шелуха, плева (семенная), кожица (на кукурузе, яблоке) и пр. Каменец. у. См. **Лупеси́ння.**

Лупи́рь, ря́, *м.=***Лупі́й.**

Лупи́ти, плю́, пи́ш, *гл.* 1) Лупить, обдирать, сдирать кожу (с животного), скорлупу (с яйца), шелуху, корку (с плода), кору (дерева) и пр. *Лупити смереку.* Шух. I. 177. *Чи ти ж, мати, та гарбуз лупиш?* Чуб. III. 132. 2) О наседках: высиживать. *Щоб квочки сідали й лупили курчат.* Ном. № 13424. 3) Драть, обдирать, грабить. *Що ступить, то лупить.* Ном. № 7414. 4) Есть, жрать, убирать, уписывать. *Бублики лупить, як хто купить.* Ном. № 12335. *Лупить, аж ніс гайдука скачеть.* Ном. № 12207. 5) Скоро говорить, читать, бегать. *Що кому рупить, той про те й лупить.* Ном. № 9752. *6) Таращить. *Теля не хоче, підійма хвіст, лупить налякані очі.* Коцюб. *7) **Лупи́ти зу́би.** Пересмеиваться, зубоскалить. *Не де ж він був, як не лупив зуби з Уляною.* Мирн. ХРВ. I. 133.

Лупи́тися, плю́ся, пишся, *гл.* 1) О коре: спадать; о коже: лупиться, шелушиться. *Лупляться ноги, що все в воді.* Василь. у. 2) О птенцах: выходить из яйца. Ном. № 13690.

Лупі́ж, жу́, *м.* Куски дерева, с которых содрана кора. Вх. Зн.

Лупі́й, пія́, *м.* Живодер. Каменец. у.

Лупі́йка, ки, *ж.* Жена живодера, живодерка. Желех.

Лу́пкавка, ки, *ж.=***Лу́скавка.** Желех.

Лу́пкати, каю, єш, *гл.* 1) Сгибаться на тонком месте (о косе). Желех. 2) Хлопать. *Лупкати бичем.* Вх. Лем. 433.

Лупління, ня, *с.* Сдирание, обдирание (кожи, скорлупы, коры, шелухи и пр.). Шух. I. 177.

Лу́пнути. См. **Лу́пати.**

Лупцюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* Бить, колотить. *Хворостиною лупцює то по плечах, то по голові.* ХС. IV. 32.

***Лупя́р, ра́,** *м.* Живодер. Франко.

Луск, ку, *м.* Треск.

Луска́, ки́, *ж.* 1) Чешуя. *Пливе щука з Кременчука, луска на їй сяє.* Чуб. V. 13. *На світі латок, як на короні луски.* Уманск. у. 2) Лузга; шелуха.

Ум. **Лу́сочка.** Желех. **Лущи́ця.** Чуб. IV. 369.

Лу́скавка, ки, *ж.* 1) Коса (орудие), толщина которой не везде одинакова, почему она легко ломается. Желех. 2) Конец кнута, приделываемый для хлопанья. Желех.

Лускане́ць, нця́, *м.* Орех, очень спелый, который сам вылущивается из плюски. Вх. Зн. 34. См. **Лу́щик.**

Лу́скати, каю, єш, сов. в. **лу́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Трещать, треснуть. *Шевська смола на дратві буде лускати.* НВолын. у. 2) Только несов. в.=**Луза́ти.** *Кабачки лускати. Узяв на шаг насіння і лускаючи пішов за своїм ділом.* О. 1862. IX. 64. 3) Хлопать, хлопнуть. *Прилетіла гуска, крилечками луска.* Грин. III. 656. *Дверима луснути.* Гринч. 4) Лопаться, лопнуть, трескаться, треснуть. Котл. Ен. VI. 22. *Очкур луснув.* Ном. № 4342. *Морда як не лусне.* Ном. № 8592. *Жартуй, глечику, поки не луснув.* Ном. № 12653. **А бода́й ти лу́снув!** Чтоб ты околел! *Звен. у. 5) Ударять, ударить, хватить. *Ой лопнув обруч та й на дійниці—дівчина козака луснула по пиці.* Нп. Пир. у., Конон.

Лу́скатися, каюся, єшся, *гл.* 1)= **Луза́тися.** 2) Трескаться, лопаться.

Луска́ч, ча́, *м.* Щипчики для раздавливания орехов. *Лускач на горіхи.* Шух. I. 300.

Лускирь, ря́, *м.* Род рыбы.

Лу́скіт, коту, *м.* Треск. Желех. *Звен. у.

Лусково́вий, а, е. О тканях: вытканный узором в виде чешуи **(луска)?** *Скатертиночки все лусковії.* Грин. III. 119.

Лускорі́х, ха, *м.* 1) Пт. кедровка пестрая, ореховая, Corvus caryocatactes. Вх. Пч. II. 9. 2)=**Луска́ч.** Шух. I. 291.

***Лускоті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.* Стучать, постукивать, отбивать. *Як лускотить та трахкає!* (о карманных часах). Крим. *Аж серце лускотить.* Крим.

***Лускува́тий, а, е.** Чешуевидный. Сл. Нік.

Лу́снути. См. **Лу́скати.**

Лу́сом, *нар.* Огулом. *А скільки візьмеш за них не нарізно, а лусом?* Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Лусону́ти, ну, неш, *гл.* = **Лу́снути 5.** *А господарь... як лусоне його.* Ном. 566, стр. 282.

Лу́сочка, ки, *ж.* Ум. от **луска́.** Желех.

Лу́ста, ти, *ж.* Ломоть, кусок. *У мене лусти хліба нема.* Черк. у. *Луста м'яса.* ЗОЮР. *Хоч яшна луста, да пшенишне слово.* Ном. № 12920. Ум. **Лу́стка, лу́сточка.** *Хто лустку дасть на чужині, водицею його напоїть? Не пожичала лусточки хліба, ні ложечки солі.* Чуб. V. 124.

Лусь! *меж.* Выражающее: 1) Легкий треск, щелкание, хлопание. *Прилетіла гуска, крилечками луска. Таки лусь! таки лусь! прийди, серце Петрусь!* Грин. III. 656. 2) Удар. *Прийшов чоловік до вовка: лусь, лусь! кийком.* Рудч. Ск. I. 21.

Лут, ту, *м.* Лыко. *Здоровий як лут.* Ном. № 13946. *Лут з його такий.* Ном. № 13946.

Луте́ць, тця́, *м.* Нашивка, которою прикрывается сходящаяся под острым углом обшивка лодей, на которых помещается водяная передвижная мельница или сукновальня. Вас. 173.

Лути́на, ни, *ж.* 1) Луб. Желех. 2) Прут. Угор.

Лу́тка, ки, *ж.* Оконный косяк. *Я за луткою коло вікна сиджу.* Г. Барв. 292.

Лутови́й, а, е. Лыковый. *Постоли лутові.* Мет. 382.

Лутóк, тка́, *м.* 1) Молодое липовое деревцо. Черк. у. 2) Лыко молодой липы. *Піти надрати лутків на личаки.* Харьк.

Луття́, тя́, *с. соб.* 1) Ветви или прутья лозы, ивы (корзиночной). Вх. Зн. 34. 2) Липовая кора для лаптей, лыко. КС. 1893. XII. 448. См. **Лут.**

Луцак, ка́, лу́цан, на, *м.* Толстолицый человек. Александров. у. Ув. **Луцаня́га.** Мнж. 184. *Лежить на лаві такий здоровенний луцаняга.* Мнж. 130.

Луци́пір, ра, *м.*=**Люци́пер.**

Луч-луч! *меж.* Крик доильницы, отгоняющей теленка от коровы.

Лу́ча, *нар.* В выраж. **Куди́, лу́ча.** Куда попало, куда зря. *Як та туча, ку-*

ди луча, так і покотили. КС. 1882. IV. 171. *Вся піхота (й)шла в ворота, вона—куди луча.* КС. 1882. IV. См. **Лу́чити.**

Лучáй, чáю, *м.* Случай.

Лучáтися, чáюся, єшся, сов. в. **лу́чи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* Случаться, случиться, *подворачиваться, попадаться на пути, по пути. З богом, Парасю, коли люде лучаються.* Ном. № 4977. *Така нам лучилась пеня.* Котл. Ен. I. 17. *Лучилось бігти їм через дорогу.* Грин. I. 146.

Лу́чен, лу́чний, а, е=Влу́чен. *Бог не скорен, та лучен.* Ном. № 47.

Лучéчок, чка, *м.* 1) Ум. от **лук.** 2) Ткацкий челнок, который употребляют, когда **в'яжуть начи́ння.** См. **Начи́ння** и **стілéць.** Константиногр. у.

Лу́чик, ка, *м.* Род вешалки для шапок. *Вирубається щиток з дубка і сучки на йому обрубуються і загинаються покіль сирі, та так і засохнуть. А тоді сей лучик прибивають до полутрямка і шапки на йому вішають. Шапок чотирі, а то й п'ять.* Черниг. у.

Лучи́на, ни, *ж.* Лучина. *Єсть у мене в кешені лучина, засвітимо чорними очима.* Нп. *Я ходила, молода, в темний ліс по лучину.* Чуб. V. 1171. Ум. **Лучи́нка.** *За лучинку найде причинку.* Ном. № 2795.

Лу́чити, чу́, чиш, *гл.* 1) Метить, целить, прицеливаться. *Лучив в ворону, а попав в корову.* Ном. № 1784. *Наберу я горстку, та й ногою тручу, сама добре знаю, що на біду лучу.* Чуб. V. 3. 2) Соединять.

Лу́чи́тися. См. **Лучáтися.**

Лучи́ця, ці, *ж.* Раст. Chara vulgaris. ЗЮЗО. I. 116.

Лу́чка, ки, *ж.* 1) Ум. от **лу́ка.** 2) Низка, одна нанизанная нить чего-либо (бус, грибов и пр.). Вх. Зн. 34. 3) Узорчатое ожерелье из разноцветных монист. Чуб. VII. 426.

Лучкова́тий, а, е. Дугообразный.—**кінь.** Лошадь с вогнутой спиной.

Лу́чний, а, е. 1)=**Влу́чний.** 2) Лучной. 3) Согнутый в дугу.

Лучни́й, а́, е́. Луговой. *Лучне сіно.* Константиногр. у.

Лучни́к, ка́, *м.* 1) Труба для вывода дыма из хаты при освещении ее лучиною. НВолын. у. 2) Делающий луки. 3) Стрелок из лука. *Були мізерні лушники, що знали тільки лук та сагайдак, та стріли.* К. Дз. 179.

Лучни́ця, ці, *ж.* 1) Смолистое сосновое дерево. Вх. Зн. 34. 2) Род факела из смолистого дерева, употребляемый при багрении рыбы. Шух. I. 223.

Лучня́, нí, *ж.*=**Лушня́.** Харьк.

Лучо́к, чка́, *м.* 1) Ум. от **лук.** 2) Смычок. *Лучок живицею помазав, та й до скрипки взявся.* Харьк. *3) Двутрехрогая изогнутая палочка при кошении (чаще ржи) **на кулі́,** прикрепляемая одним толстым своим концом к **напе́рстку,** верхним из двух-трех при помощи тонкого шпагата к ручке на **кіссі́,** чтобы **поко́с,** таким образом, ровно ложился. Пир. у., Конон.

Лу́ччати, чаю, єш, *гл.* Делаться лучше, улучшаться. Желех.

Лу́чче, *нар.* 1) Лучше. *Ні, лучче вже мовчімо!* К. Іов. 83. *Лучче кривду терпіти, ніж кривду чинити.* Ном. № 2295. *Іде берегом, шукає, де б то лучче скочити в воду.* Чуб. I. 55. 2) Больше. *Минуло годів десять, чи й лучче.* О. 1861. VIII. 26. *По чарці, по другій, та так... до десятка, чи й лучче доскочило.* Грин. II. 179. *3) Сильнее, крепче. *А він його притискає ще лучче, ще лучче.* Крим. Ум. **Лу́ччень ко.**

Лу́ччий, а, е. Лучший. *Добрий пес луччий, як злий чоловік.* Ном. № 2856. *Лучча солом'яна згода, як золота звада.* Ном. № 3279. Ум. **Лу́чченький.** *Житечка, де лучченьке місце, сім кіп узяли на десятині.*

Лу́шник, ка, *м.*=**Лучни́к.** К. Дз. 179.

Лу́шниця, ці, *ж.* = **Лучни́ця.** Вх. Зн. 34.

Лушня́, нí, *ж.* Кривой кусок дерева, верхним концом упирающийся в верхнюю связь телеги, а нижним надевающийся на ось, чем поддерживается **полу́драбок.** Чуб. VII. 403. Рудч. Чп. 250. См. **Лучня́.**

Лушпа́, пи́, *ж.* 1) Шелуха, скорлупа (орехов, яиц, картофеля), корка (арбузов) и пр. 2) Чешуя (рыбы). *Лушпа на рибі тій велика.* Вх. Зн. 34.

Лу́шпа, пи, *ж.* *Потасовка. **Лу́шпи да́ти (кому́).*** *Задать потасовки, отколотить (кого). Константиногр. у.

Лушпа́йка, ки, *ж.* То же, что и **лушпа́,** но только с одного плода. *Понакидали лишпайок з кавуна.* Херс. у. **Скарбо́ва лушпа́йка.** Презрительное название служащего. *Там як їздять в гостину, то піп до попа, дяк до дяка, пан до пана; лиш оті скарбові лушпайки лізуть на світло як тьма. Сіх всюди повно.* Св. Л. 201.

Лушпа́к, ка́, *м.*=**Лушпа́йка.** Желех. Вх. Зн. 34.

Лушпа́нити, ню, ниш, *гл.* Бить, колотить кого. *Ухопив його та й лушпанить.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лушпели́на, ни, *ж.* = **Лушпа́йка.** Желех. Ум. **Лушпели́нка.**

Лушпи́на, ни, *ж.* 1) = **Лушпа́йка.** *Не жалій хазяїна, їж картоплю з лушпиною!* Ном. № 10381. *Горіхові лушпини.* Гринч. 2) Скорлупа яиц. Ум. **Лушпи́нка, лушпи́ночка.**

Лушпи́ння, ня, *с., соб.*=**Лушпи́на.** *Лушпиння з яєць повкидала в піч.* Кв. I. 71. Ум. **Лушпи́ннячко.**

Лушпи́ночка, ки, *ж.* Ум. от **лушпи́на.**

Лущ, ща́, *м.* Пт. Fringilla coccothraustes. Вх. Пч. II. 10.

Лущак, ка́, *м.* Вылущенный орех. Вх. Лем. 433.

Луща́ти, щу́, щи́ш, *гл.*=**Лусча́ти.** *Коли діжа лущить,—скоро весілля буде.* Грин. I. 255. *Той луг тріщить, лущить.* Рудч. Ск. I. 145. *Лущать, як оріпи під ногами.* Гринч.

Лу́щик, ка, *м.* 1) = **Лускане́ць.** *Глянь, які оріхи—сами лущики.* См. **Лущак.** 2) Лен-текучка, головки которого, созрев, сами лопаются, роняя семя. Черниг. у.

Лу́щина, ни, *ж.* 1)=**Лушпа́йка.** 2) Оспина. НВолын. у. Ум. **Лу́щинка.**

Лу́щити, щу, щиш, *гл.* Снимать кору, шелуху, кожицу (с плодов, яиц). 2) Колотить. *Піймав і давай лущити йому боки києм.* О. 1862. X. 36. *Запорожці... татар і туркоту лущать.* Стор. МПр. 43. 3) О деньгах: брать. *Лущитимуть з нас грошики, та й ні гадки!* Мир. ХРВ. 386.

Лу́щитися, щуся, щишся, *гл.* О струпьях, сыпи: сходить, слазить. Харьк.

Лущи́ця, ці, *ж.* Ум. от **луска́.** Ч. IV. 369.

Лущі́ння, ня, *с.*=**Лу́скання.**

Львів, вова, *м.* Львов, Лемберг (город в Галиции). *Львів не всякому здорів.* Ном. № 718.

Львівський, а, е. Львовский. Федьк. III. 129.

Льво́вий, а, е. Львиный. *А на йому шуба львова.* Чуб. III. 457.

Львов'я́ни́н, на, *м.* Львовянин, житель Львова. Желех.

Львов'я́нка, ки, *ж.* Львовянка, жительница Львова. Желех.

Льнува́ння, ня, *с.* Собирание попадьей с прихожан льна и пр. даяний.

Льнува́ти, ную, єш, *гл.* О попадьях: ходить по приходу и собирать лен и прочие даяния. О. 1861. X. 62. **Як у чому буде недостача, піду по селі льнувати.* Н.-Лев. II. 119.

Льняни́й, а́, е́=**Лянни́й.** *Поший мені льняную сорочку.* Чуб. V. 365.

Льод, ду *и **лед, ду,** *м.*=**Лід. Од льо́ду до льо́ду.** *Круглый год. Ном. № 544. **Оре плужок по-під лужок од леду до леду.* Нп. Ум. **Льодо́к, льодо́чок.** *Бігла кізонька льодком-льодком.* Грин. III. 553.

Льоді́вка, ки, *ж.*=**Леді́вка.** НВолын. у.

Льодни́ця, ці, *ж.*=**Льодо́вня.**

Льодови́й, а́, е́. Ледяной. *Таке холодне, як льодове.* Лебед. у.

***Льодови́к, ка́,** *м.* Глетчер. Сл. Дубр.

Льодо́вня, ні, *ж.* Ледник. Лубен. у.

Льодо́к, дку́, *м.* Ум. от **льод.**

***Льодоло́м, му,** *м.* Ледоход. *В бурі, в громі, в льодоломі з-під зимової кори міцно вирвавсь Дніпр старий.* Чупр.

***Льодопла́в, ву,** *м.* Ледоход. Сл. Дубр.

***Льодоста́в, ву,** *м.* Ледостав.

***Льодохі́д, ходу,** *м.* Ледоход.

Льо́ка́й, ка́я, *м.* Лакей. Чуб.

Льо́лечка, ки *ж.* Ум. от **льо́ля.**

Льо́лька, ки, *ж.* Ум. от **льо́ля.**

Льо́ля, лі, *ж.* Детск.: рубашка. О. 1861. VIII. 8. *Хоч у одній льолі, аби*

до любови. Грин. I. 245. *Як буде доля, то буде й льоля.* Посл. Ум. **Льо́лька, льо́лечка.**

Льом, му, *м.* Раст. Ulmus montana. ЗЮЗО. I. 140.

Льон, ну, *м.* 1) Лен, Linum usilatissimum. L. 2) **Ди́кий льон.** Раст. Linum perenne. ЗЮЗО. I. 127. 3) **Жо́втий**—. Раст. Linum flavum. ЗЮЗО. I. 127. 4) **За́йців**—. Раст. Linaria vulgaris. ЗЮЗО. I. 126. Ум. **Льоно́к, льоно́чок, льони́ченько.** *Кидай, Петре, жито жать, йди до мене льонку брать.* Грин. III. 260. *Ой за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким, ой там брала дівка льоночок дрібненький.* Грин. III. 413. *Уродився льониченько, унадився козаченько да витоптав льон.* Чуб. V. 158.

Льоне́ць, нця́, *м.*—**ди́кий.** Раст. Linaria arvensis. Вх. Пч. I. 11.

Льо́ник, ка, *м.* Осевая чека, засовка. Чуб. VI. 112.

Льони́ченько, ка, *м.* Ум. от **льон.**

Льо́нище, ща, *с.* Место, бывшее подо льном. Черк. у. *Орали отте льонище.* Киев. г.

Льонни́й, а́, е́. Льняной. *Льоннії обруси на столі.* О. 1862. IV. 21. *Льонна олія.* Константиногр. у.

Льо́нок, нка, *м.* Часть верстату. Шух. I. 255.

Льоно́к, нку́, *м.* 1) Ум. от **льон.** 2) Раст.: а) Linaria vulgaris. ЗЮЗО. I. 126. б) Linum catharticum. ЗЮЗО. I. 126.

***Льонопря́дний, а, е.** Льнопрядильный. Сл. Дубр.

***Льонопря́дня, ні,** *ж.* Льнопрядильная фабрика. Сл. Дубр.

Льо́нток, тка, *м.*=**Льоно́к.** МУЕ. III. 17.

Льоп! *меж.* Шлеп! ляп!

***Льо́па, пи,** *об.* Болтун. *Та Микола Дячок, ота чортова льопа, усім розпатякав.* Пир. у., Конон.

Льо́пати, паю, єш, *гл.* 1) Ляпать, мазать. *Годі вже тобі оту долівку льопати: розводь маслинку, та ставай—вибіліш оцю стінку.* Кобел. у. *2) Болтать, врать. Пир. у., Конон.

Льо́пи, пів, *м.* 1) Пятна от разлитой цветной жидкости 2) О картине: мазня. Полт. г.

Льос, су, *м.* Жребий; судьба; удел, участь. *Єдну шагу Христову пошарпали, а о другій кидали льоси. Я в тому невинна, льос тому владає, заказує рідний отець і мати не дає. На що ж, невдачнице, на льос нарікати? Лучче сказать: нехороший, не можу кохати.* Чуб. V. 172.

Льот, ту, *м.*=**Літ.** *Пізнати сову по льоту.* Ном. № 7343. *Здоров'я льотом вилітає, та по воловому вертає.* Г. Барв. 541. *За твоїм льотом і ми полетіли і вже не згорнемо крил.* О. 1861. III. 7.

Льото́к, тка́, *м.* Отверстие в улье, куда летают пчелы.

Льох, ху, *м.* 1) Погреб, подвал. Стор. МПр. 72. *Льох був серед двору.* Грин. II. 155. *Двір гарний з рубленою хатою, коморою, льохом і садком.* Котл. НП. 356. *Піди до льоху, до корови, та швидче!* Шевч. 132. 2) Яма, пещера; подземелье. *Як з ним побігла на охоту, та грім загнав їх в темний льох.* Котл. Ен. I. 25. *Ярема з Лейбою прокрались аж у будинок, в самий льох; Оксану вихопив чуть живу Ярема з льоху.* Шевч. 189.

Льо́ха, хи, *ж.* Свинья. *Десятеро поросят одну льоху ссуть.* Чуб. I. 315. *Одну льоху маємо, та й ту вовки витягнуть з двору.* Левиц. Пов. 183. Ум. **Льо́шка.** Шух. I. 212.

Льоховиця, ці, *ж.* Яма; чаще: волчья яма, западня для поимки волков. Лубен. у. *У цій Барвінщині чисто якісь льоховиці.* Лубен. у.

Льо́шка, ки, *ж.* Ум. от **льо́ха.**

Люб, ба, *м.* Милый. *Од бога—люб, од попа шлюб, од короля весілля.* Рк. Макс. *На що люба любувала?* ЗОЮР. II. 14.

Лю́ба́, би́, *ж.* Любовь. *Коби нам ся ніч не стало з великої люби.* Гол. III. 394. *Моцний боже допоможе, дасть з люби користь.* Чуб. V. 2.

Люба́йстер, тру, *м.* Алебастр. Черкасск. у.

Любайстро́вий, а, е. Алебастровый.

Люба́нка, ки, *ж.* Возлюбленная. Желех. Ум. **Люба́ночка.** Гол. II. 465.

Люба́с, са, *м.* Любовник, *хахаль. Желех. Вх. Зн. Ум. **Любасо́к.** Желех.

Любáска, ки, *ж.* = **Любáнка.** Ум. **Любáсочка.** Гол. II. 551.

Любасóк, скá, *м.* Ум. от **любáс.**

Любáсочка, ки, *ж.* Ум. от **любáска.**

Любвá, ви, *ж.*=**Любóв.** *Тоді любва бере, як достатки є.* Ном. № 8921.

Любéзний, а, е. 1) Любезный. Кв. II. 232. *Промов мені слово, о любезний сину.* Чуб. III. 16. *2) Милый. Сл. Нік.

Любéць, бця, *м.* 1)=**Любúсток.** *Чи ти мене, моя мати, в любцю не купала, що ти мені, моя мати, долі не вгадала.* Чуб. V. 357. 2) Милый, *возлюбленный. *Ой як любця не любити, коли очки чорні!* Гол. III. 514.

Лю́бжа, жі, Раст.: а) Orchis incarnata, дремлик. б) Orchis latifolia. ЗЮЗО. I. 130.

Любúдра, ри, *ж.* Огородная мята, Tropaeolum urinus. Мнж. 185.

Любúжник, ка, *м.* Раст. Melampyrum pratense. Лв. 100.

Лю́бий, а, е. 1) Милый; приятный; хороший. *Бжола летить на любий цвіт.* Ном. № 8732. *Розмóва моя люба та мила.* Ном. № 12934. *Любого гостя весною частують медком, а в-осени молочком.* Ном. № 11802. *Така люба рілля, що дитина виросла б, коли б посадив.* Ном. № 10150. 2) Возлюбленный. *Ізійшов голос із небес: Ти єси син мій любий, що я вподобав.* Єв. Мр. I. 11. *До любої небоги нема далекої дороги.* Ном. № 8759. 3) Любовный. *У любий місяць уродилась* (про дівчину, котру всі кохають). Ном. № 8748. ***Лю́бий-мúлий.** а) Примерный, безукоризненный *З півроку просто люба-мила, хоч у вухо бгай.* Мирн. Пов. III. ЛНВ. 1919. I. 27. б) Здоровый. *Любісенька-милісенька була жінка зранку, а на вечір тільки тіло зосталося.* Мирн. ХРВ. II. 287. Ум. **Лю́бенький, любéсенький.** *Тіточко наша любенька, не кидай нас.* МВ. I. 12. *Там така любісінька дитина.* Полт.

Любú-менé. Раст.: а) Незабудка, Myosotis palustris. б) Astarantia major. Лв. 97. в) Eryngium planum. Лв. 98.

Любú-менé-не покúнь. Раст. 1) Lathyrus sylvestris. ЗЮЗО. I. 126. 2) Orchis Morio. ЗЮЗО. I. 130.

Любúста, ти, *ж.* = **Любúсток.** ЗЮЗО. I. 126.

Любистúна, ни, *ж.* Один экземпляр растения **любúсток.**

Любúсток, тку, *м.* Раст. Levisticum officinale. *Чи в любистку ти купався, що ти мені сподобався?* Чуб. V. 75. Ум. **Любúсточок.**

Любúти, блю́, биш, *гл.* Любить. *Кого бог любить, того й карає.* Ном. № 42. *Козак дівку вірно любить, заняти не сміє.* Мет. 105. *Любіть її, думу правди, козацькую славу, любіть її.* Шевч. 128.

Любúтися, блю́ся, бишся, *гл.* 1) Любить друг друга. *Так люблять, як собака з кішкою.* Ном. № 4147. *Ой за Бугом за рікою любився я з дівчиною.* Чуб. V. 24. *З ким вірно люблюся—не наговорюся.* Мет. 29. *Кохайтеся, любітеся, як серденько знає.* Шевч. 12. 2) Нравиться. *А що, хата любиться?* Лебед. у.

Любúтки, *гл.* Ум. от **любúти.** *Уже нам ся сього року любитки не веде.* Гол. IV. 508.

Любíсінький, а, е. Чрезвычайно милый, ч. приятный, ч. хороший.

Любíсінько, *нар.* Чрезвычайно приятно, ч. мило, ч. хорошо.

Лю́бість, бости, *ж.* 1) Любовь. *Заміж пішла по любости.* МВ. I. 92. *Не білись, личко біленькеє, будуть к тобі гості, гості не з любості, а од нелюба старости.* Чуб. V. 574. *Нехай о тім увесь світ знає, же з любости смерть буває.* Гол. III. 396. 2) Приятность; удовольствие. **До лю́бости бу́ти кому́.** Нравиться. **Робúти до лю́бости.** В свое удовольствие делать, по своему желанию. *Боклаги з напитками і всякі ласощі. Пий і їж до своєї любости, хто хочеш.* К. ЧР. 85. *3) Любовные утехи. Нік. **Болить мене голова, болять мене кости, то-ж не від роботи, а то від любости.* Нп. Хотк.

Любíсько, *нар.*=**Любíсінько.** Желех.

Лю́бка, ки, *ж.* 1) Милая, дорогая. *Ой мамко любко! моя мамочко!* Ном. № 7837. 2) Возлюбленная. *Добри-вечір, мила, добри-вечір, любко!* Чуб. V. 139. *Оженися, мій синочку, візьми собі любку, цілуй її, милуй її, як голуб голубку.* Чуб. V. 32. 3) Раст. а) Orchis latifolia. ЗЮЗО. I. 130. См. **Лю́бжа.**

б) Orchis sambucina, — purpurea. ЗЮЗО. І. 171. в) *Мн.* **Любки́.** Раст. Orchis militaris. ЗЮЗО. І. 130. *Зілля таке: любки зветься. Як хоче дівчина, щоб парубок любив, так у чому небудь і дає йому тих любок.* Черниг. г. Ум. **Лю́бонька, лю́бочка.** *О, да який же вінок ваш красний, сестро! да який же красний! Сестронько-любонько, коли ж ви його візьмете?* МВ. І. 171. *Діти помітили, жалують мене: тіточко-любочко! чого ви журитесь?* МВ. І. 11.

Любко́, ка́, *м.* Милый, любовник, *дружок. Сл. Нік. *Котра мого любка любить.* Гол. ІІІ. 453. *Не велика поточина луги ізмулила: хвалилася лепчина: любка вітлюбила; так би она дочекала світа біленького, чи в'на буде обнімати мого миленького.* Гол. ІІ. 427. Ум. **Лю́бонько.** *Ой Романе, Романоньку, що ж тя болить, мій любоньку?* Гол. І. 158.

Лю́блений, а, е. Тот, кого полюбили, *любимый. *Бере собі Химочку люблену.* Гринч. ІІІ. 460. *Баба сужена, а кума люблена.* Ном. № 8082. ***Ши́роко скрізь лю́блений.** Пользующийся всеобщей любовью. Ніков.

Люблю́вий, а, е. Влюбчивый. *Дід мав любливе серце.* Стор.

Лю́блин, на, *м.* 1) Название города. 2) Название хороводной игры. Гринч. ІІІ. 113.

Люблю́, *нар.* Нравиться, угодно. *Щоб ти мене на шиї возив, та скрізь, де мені люблю.* МВ. (КС. 1902. Х. 151). *Ну, хто куди люблю! Усюди є об віщо погріти руки! І от—одна купа сюди, а друга туди...* К. ЧР. 353.

Люблязню́й, а́, е́=Люб'язний.

Люблязно́, *нар.*=**Лю́б'язно.** Котл. Ен. VI. 34.

Люблю́нка, ки, *ж.* = **Люба́нка.** Ум **Люблю́ночка.** *Любили ж мене три люблюночки.* Гринч. ІІІ. 21.

Люблю́та, лю́т, *с. мн.*=**Люб'я́та.**

Лю́бо, *нар.* 1) Приятно; хорошо, красиво. *У людей діти—любо поглядіти.* Ном. № 9204. *Сияло сонце в небсах; а ні хмариночки, та тихо, та любо, як у раї.* Шевч 100. *Любо й неньці, як дитина в честі.* Ном. № 9226. *З гарної дівки гарна й молодиця,—гарно завертиться, любо подивиться.* Ном. № 9004. 2) С наслаждением. *Не дві ночі карі очі любо цілувала.* Шевч. 66 *Невольники лежять, простягшись любо.* К. Іов. 8. 3) Любовно, в любви, в согласии. Ум. **Любе́нько, любе́сенько.** *І досі ще стоїть любенько рядок на вигоні тополь.* Шевч. 492. *Ходить по хаті..., урядившись як можна гарніш, виголившись чистенько і чуб вистригши любесенько.* Кв. *Тихенько й любенько день мине.* МВ. І. 18. *Мені, моя доле, дай на себе подивитись, дай і пригорнутись, під крилом твоїм любенько в холодку заснути.* Шевч. 622 *Сестро моя, не журись, голубко! Досі жили з тобою любенько,—треба так і звікувати.* МВ. І. 12. *І за руки любенько взявшись, до ратуші пішли тишком.* Котл. Ен. V. 44.

Любо́в, ви, *ж.* Любовь. *Любови божої не маєте в собі.* Єв. І. V. 42. *Де любов, там сам бог пробуває.* Ном № 9514. *Не завидуй багатому: багатий не має ні приязні, ні любови,—він все те наймає.* Шевч. 227. *Ой боже, боже, що тая любов може!* Нп. **До любо́ви.** По любви. *Хоч у одній льолі, аби до любови.* Ном. № 8898. **Бу́ти до любо́ви.** Вызывать любовь, нравиться; быть приятным. *А ні до любови, а ні до життя.* Ном. № 6552. *Щоб біле личко, а чорнії брови,—то ж козакові дівка до любови.* Чуб. V. 40. *Тільки ж мені до любови, що чорнії брови.* Мет. 18. Ум. **Любо́вка.** *Хоч у одній льольці, аби до любовці.* Ном. № 8898.

Любове́ць, вця́, *м.* Любитель. Козелецк. у.

Любо́вний, а, е. 1). Любимый. 2) Полюбовный. *Могорич—любовна річ.* Ном № 14063. Ум. **Любо́вненький.** *Гості ви мої любовненькії, сядьте в мене, побесідуйте.* Чуб. V. 575.

Любо́вність, ности, *ж.* Любовь, согласие. *Муж із жоною не в любовности, в невірности живе.* ЗОЮР. ІІ. 118.

Любо́вно, *нар.* Любовно, в любви, в согласии. *Хороше да пригоже, да любовно живуть.* Чуб. V. 516. *У нас це так любовно.* Лебед. у. Ум. **Любо́вненько.**

Любому́др, ра, *м.* Мудрец. *Ти засвітив, любомудре, світоч правди, волі.* Шевч. 237.

Любо́нь, *нар.*=**Либо́нь.**

Лю́бонька, ки, *ж.* Ум. от **лю́бка.**

Лю́босний, а, е. 1) Любовный. К. ЧР. 2) Любезный, приятный. К. Дз. 182. *3) Страстный. Сл. Нік. *Сладострастный. *Душею любимо ми до конця жизні, а тілом—поки воно не прохололо. А коли б ви знали, як тії любоснії втіхи недовгі.* Куліш. Листи до Милор.

Любо́та, ти, *ж.* Наслаждение, удовольствие. *Любота глянути на молодят, як вони гарненько живуть укупці.* К. Михальчук.

Лю́бочка, ки, *ж.* Ум. от **лю́бка.**

Лю́бощі, щів, *ж. мн.* 1) Любовь, любовные ласки, выражения любви, любовное влечение. *Любощі та вечерниці заведуть до шибениці.* Ном. № 12563. *Щирії любощі серденьку одрада. Се на мене любощі напали; а матуся казала, що любощі як сон: ні заїси, ні заспиш і що робиш—не знаєш, мов в-ві сні.* Кв. 2) Средство приворожить к себе чью любовь. *Чи ти мені що починила? Чи ти мені любощів дала?* Чуб. V. 92.

Лю́брик, ка, *м.*, и **лю́брика, ки,** *ж.* Вап (красный карандаш). Харьк.

Любува́ння, ня, *с.* 1) Ласки; любовные ласки. 2) Удовольствие, наслаждение чем-либо.

Любува́ти, бу́ю, еш, *гл.* 1)—**кого́.** Любить; ласкать, осыпать любовными ласками. *Чужі жонки любувати.* Вх. Уг. 251. *Мій миленький іде тихою ходою з инчою милою, він її цілує, він її любує, а на мене, молоденьку, нагайку готує.* Чуб. V. 621. *На що люба любувала, з броду воду вибірала, кацарівно?* ЗОЮР. II. 15. 2) Выбирать по вкусу. *Любує кобилу.* Лебед. у. 3)—**на.** Любоваться. *Лубує на землю, що як писанка красується.* Мир. ХРВ. 354. *Любував на вола.* Черк. у.

Любува́тися, бу́юся, ешся, *гл.* Любоваться. *О пуцьверинку Купидоне, любуйся, як Дідона стогне.* Котл. Ен. I. 36.

Любу́ня, ні, *ж.* Ласк. от **лю́бка.** *Хаюню, любуню, чи любиш ти мене?* Pauli.

Любу́сь, ся, *м.* Милый, любимый (о мужчине). *Серце, дідусю, любусю, води хорошенько бабусю.* Чуб. V. 1134.

Лю́бця, ці, *ж.* Милочка. *Жінко ж моя, любцю ж моя, іди ти додому.* Чуб. V. 93.

Лю́бчик, ка, *м.* 1) Милый, дорогой. *Не їдь, братіку, не їдь, любчику!* Чуб. V. 49. 2)=**Люби́сток.** Вх. Лем. 433.

Любчи́на, ни, *ж.*=**Лю́бка.** *Що то за дівчина, що то за любчина?* Чуб. V. 48.

Люб'язни́й, а́, е́. Любезный, милый, приятный. *Водишся з люб'язними мені людьми.* Кв. II. 173. *Знаю, чом тобі всі не люб'язні.* Котл. НП. Ум. **Люб'язне́нький.**

Лю́б'язно, *нар.* Любезно, приветливо, мило. *Підійшов до неї і спитав так тихенько та люб'язно.* Кв. II. 244. Ум. **Люб'язне́нько.**

Люб'я́та, ят, *с. мн.* Милые. Желех. *Мої люб'ята!* (обращение). Гринч.

Люб'я́чий, а, е. Любящий. *Такий він був люб'ячий до мене.* МВ. I. 2.

Люд, ду, *м.* Народ, люд; человечество. *Не все ж біг дарує, про що люд міркує.* Ном. № 71. *Вона стане на користь людові нашому.* Дещо. 15. *Люд вже здавна коверзує — з того лихо плазує.* Ном. № 2456.

Лю́де, де́й, *мн.* 1) Люди. *Бог богом, а люде людьми.* Ном. № 170. *Бог судить не так, як люде.* Ном. № 34. *От уже й люде трапляються,—от уже й заміж пора.—Які там, мамо, люде?—Харько Кабиця.* О. 1861. XI. Кух. 13. **З йо́го лю́де бу́дуть.** Из него толк будет. Ном. № 4866. *Я тоді ще бачив, які з його люде будуть. *З нього були б люде вийшли.* Кобил. «Ніоба». **Вас за люде́й ма́ють.** Вас считают за людей, к вам относятся как к людям. **В лю́дях, *на лю́дях.** Публично, при народе. *Шануй одежу в дворі, вона тебе в людях.* Ном. № 11128. 2) Простой народ. *Дивись! пан, а балака, як люде.* Ном. № 1244. *Чи пани, чи люде?* Ном. № 1138. *То пани, а ми люде.* Ном. № 1139. ***Між лю́де, на лю́де (йти).** Искать общества. *До ладу не вміє слова вимовити, а тож і собі між люде.* Мирн. ХРВ. II. 245. *Час уже й нам на люде виходити.* Умань. Ефр. ***За лю́де піти́.** Расточиться. *Удруге він не захотів одружитись, то так усе*

й пішло за люде. Мирн. І. 63. ***Людéй бáчити.*** Бывать в обществе, понатереться меж людьми. *Ви чоловік торговий: всюди бу́ваєте, людей, світа бачили.* Мирн. ХРВ. ІІ. 246. Ум. **Лю́дки́** (Чуб. ІІІ. 109), **лю́доньки, лю́дочки.** *Людоньки! та де в мене гроші взялися?* Каменец. у. *Людочки! як же я злякалась!* Гринч. Ув. **Люди́ська, люди́ща.** *Єсть люде, єсть і людиська (людища).* Ном. № 2450.

***Лю́день, дня,** м. Человек. Сл. Нік.

***Людéць, дця́,** м. Человечишко. Сл. Нік.

Люди́на, ни, об. Человек. *Кожна людина своє лихо несе.* Ном. № 1993. *Перша жінка в мене була добра людина.* ЗОЮР. І. 9. *Якась людина.* Шевч. 340. *Не годиться потягаться на людину.* Чуб. І. 88. *З його вийде людина.* Миргор. у. Ум. **Люди́нка.**

Люди́ний, а, е=**Люди́нячий.** *Знайшов у полі ногу—дрібнесеньку—та й думаю: чи людиная се нога? Чи з людей ся нога?* Сосниц. у.

Люди́нка, ки, об. Ум. от **люди́на.**

Люди́нячий, а, е. Как у человека, человеческий. *Пика людиняча.* Полт. у. *Що воно ото таке намальовано? Людиняча голова на товарячих ногах.* Лубен. у.

Люди́ська и **люди́ща.** Ув. от **лю́де.**

Лю́дки́, ків, мн. Ум. от **лю́де.**

Людни́й, а́, е́. 1) Людской, свойственный человеку. *Одно, та й те не людно* (про дитину). Ном. № 9203. 2) Многолюдный. Левиц. Пов. 297. К. Псалт. 98.

Лю́дність, ности, ж. Население. Желех.

Людні́ти, ні́ю, єш, гл. 1) Начинать походить на человека, делаться более похожим на человека в физическом или нравственном смысле. 2) Наполняться, заселяться людьми.

Лю́дно́, нар. 1) По-людски, как следует человеку. 2) Перед людьми, публично. *Благословіть нас, тату, людно, та й весілля відгуляймо.* Г. Барв. 211. 3) Многолюдно. НВолын. у. *Стало трохи людніше.* Левиц. Пов. 205. *Приїду додому,—весело буде, людно.* МВ. (О. 1862. ІІІ. 39). 4) С людьми, с войском. *Попристава́ли* (пани до Жовковського) *людно й оружно.* К. ЦН. 277.

Людо́вий, а, е. Народный.

Людожéр, ра, м. Людоед. *Кріваві людожери.* К. ЦН. 314. *Змій людожер.* К. МБ. Х. 12.

Людожéрний, а, е. Свойственный людоеду, кровожадный. *Людожерне панство завдавало* (людям) *неронівські інквізіційні муки.* К. Кр. 25. *Почули свіжу кров сі людожерні птиці.* К. Дз. 11. *Гучить з гармат стреляння людожерне.* К. ЦН. 268.

***Людожéрність, ности,** ж. Людоедство.

Людоїд, да, м. Людоед. *Ах ти людоїд.* Ном. № 4082. *Колись на світі було так, що багато було, кажуть, людоїдів, або песиголовців.* Гринч. І. 1.

Людоїдний, а, е. Свойственный людоеду, кровожадный. Желех. *Ті прославляли війну людоїдну.* О. 1861. І. 94.

Людоїдство, ва, с. Людоедство. К. Досв. 112. Переносно: жестокое, безжалостное отношение к людям. *Що далі, то неначе лучче стає... розбійства того менше... людоїдства того нема.* КС. 1883. IV. 773.

Людоїдський, а, е. Принадлежащий людоеду, ему свойственный.

***Людоненáвисник, ка,** м. Человеконенавистник. *Поїсти він рад усіх... людоненависник.* Мирн. Ркп.

Лю́доньки, ків, мн. Ум. от **лю́де.**

Людорíз, за, м. Убийца, разбойник. Мирн. ХРВ. 321.

Людосла́вний, а, е. Славный, знаменитый людьми. *Відкіль тебе, брате, виглядати? Чи з буйної войни, чи з чистого поля, а чи з людославного Запорожжя?* Лукаш. 59.

Лю́дство, ва, с. соб. 1) Люди. *І все те людство навколішки стало.* *2) Человечество.

Лю́дськи́й, а, е. 1) Человеческий. *Де люде не ходють і людський християнський глас не заходе.* Чуб. І. 116. *Напився він не раз людської крови.* Ном. № 1281. *І погляд у його не людський.* Ном. № 2893. 2) Человечный, приветливый. 3) Порядочный, разумный, смыслящий. *Не попалось кому людському взяти.* МВ. **Півтора́ лю́д-**

ського. Неразумное, неуместное. *Що скаже, то півтора людського.* Ном. № 13031. 4) Народный, простонародный. *То земля панська, а то людська.* Полт. г. 5) Чужой, не свой. *Постаріла мене, брате, людська робітонька.* Грин. III. 400.

Лю́дськість, кости, *ж.* 1) Человечество. К. (О. 1861. II. 228). 2) Гуманность, человечность. Левиц. (Правда). *3) Светский лоск, светское обращение, хорошие манеры. *Беру хлопця на ярмарок—най людськости вчиться.* Винница. Ефр.

Людці́, ці́в, *м. мн.* Ум. и несколько уничижительное от **лю́де.** *Трясітеся, рубці, дивітеся, людці.* Чуб. V. 481. *Такі собі людці,—не дуже гарні!* Гринч. *Траплялись і хороші людці.* Котл. НП. *Людишки. Сл. Нік.

Людя́ка, ки, *ж.* Ув. от **люди́на.** (Харьк.). Человечина.

Лю́дяний, а, е. 1) Гуманный, приветливый в обращении. *О. Гервасій... вийшов пан-отцем простим, людяним.* Св. Л. 17. 2) Человеческий, свойственный порядочному человеку, настоящий. *У нього і скотини людяної чорт-ма. У багача і одежа людяна.* К. Михальчук. *В людяного шинкаря і в корчмі краще.* Св. Л. 272.

Лю́дяність, ности, *ж.* 1) Гуманность. Желех. 2) Приветливое обращение, соединенное с душевной добротой.

Люз, зу, *м.* 1) Свободное место. Желех. **Лю́зом.** Как наречие: свободно; в беспорядке; неукрепленно. *Люзом ходити.* Желех. *Кінь... на каменистій дорозі пошнипає (обнюхає) камінє, попробує ногою, чи не лежить воно люзом.* Шух. I. 79. 2) Смена караула? Федьк. III. 165.

Лю́за, зи, *ж.* Большая барка на Днепре, аршин до 30 длины, везущая преимущественно мелкий лес. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лю́зний, а, е. Свободный, вольный.

Люзня́к, ка́, *м.* Слуга в военном лагере старинного польского войска? *Люзняк в шляхетському обозі.* К. ПС. 9.

Люзо́ванець, нця, *м.* У гребенщиков: название верхушки рога. Вас. 163.

Люзува́ти, зу́ю, єш, *гл.* Сменять. *Пішов фрайтер молоденький стойку люзувати.* Федьк. III. 164.

Люзува́тися, зу́юся, єшся, *гл.* Расшатываться, ослабевать в связи, в прочности.

Люла́, ли́, *ж.* Большая курительная трубка. См. **Люлька 1.** *Виносе йому циган здоровенну люлу.* Мнж. 114.

Лю́лечка, ки, *ж.* Ум. от **лю́лька.**

Лю́лечки. Ум. от **лю́лі.**

Люле́шний, а, е. 1) Трубочный. 2) Любящий курить из **лю́льки.** Харьк.

Люле́шник, ка, *м.* Куритель из трубки. Ном. № 12603.

Люли́на, ни, *ж.*=**Лю́ля, коли́ска.** *Е... е... люлино! Засни, мала дитино!* Мил. 43.

Лю́лі-лю́лі, *меж.* Баюшки-баю. Чуб. V. 446. *Ой люлі, люлі, моя дитино.* Шевч. 481. *Ой ну люлі, люлі! Чужим дітям дулі, а нашому калачі, щоб спав і вдень, і вночі.* Мет. 3. Ум. **Лю́лечки.** *Люлі-люлечки.* Гринч.

Лю́лочник, ка, *м.* Раст. Oenothera bienis. Лв. 100.

Лю́лька, ки, *ж.* 1) Курительная трубка. Вас. 148. *Хто не курить люльки і не нюхає табаки, той не варт і собаки.* Ном. № 12600. У гуцулов части трубки называются: **верш**о́**к,** в который набивается табак, **сподо́к**—в него затыкается **чубу́к;** они делаются каждый отдельно и скрепляются **чо́пиком;** над **вершко́м** находится **на́кривка** или **ши́шка** (крышка), которая к **вершку́** прикреплена **кочерго́ю**—треугольною металлическою пластинкою, в которой крышка поворачивается на **чопу́;** металлические украшения крышки (завитки) наз. **ку́черями; сподо́к** украшается **гре́бінем,** а где последнего нет, там для крепости соединяет **сподо́к** с **вершко́м** проволочная **плети́нна;** та часть **чубука́,** которая берется в рот, наз. **пищо́к.** Шух. I. 276, 277. ***Накладáти лю́льку.** Набивать трубку. *Почав накладати люльку.* Мирн. Правда. 1874. 468. 2) Род писанки. КС. 1891. VI. 379. *3)=**Коли́ска.** *Одно на руках, друге у люльці, а третє за спідницю чепляється.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. Ум. **Лю́лечка.** *Козак сердега люлечку потягає.* Нп.

Люльо́к, лька́, *м.* Раст. Hyosciamus niger. Лв. 99.

Люлю-сю́! *меж.* Крик на свиней, когда их загоняют. Вх. Лем. 429.

Лю́ля, лі, *ж.*=**Коли́ска.** *Вже твоя дитиночка у люлі кричить.* Гринч. III. 302. Ум. **Лю́лечка.**

Лю́ляння, ня, *с.* Баюканье.

Люля́та. В колыбельн. припеве. *Люлі, люлі, люлята.* Мил. 40.

Лю́ляти, ляю, еш, *гл.* 1) Баюкать. *Люляю, люляю, поб'ю котка, полаю.* Мет. 2. 2) О детях: спать. *А Савиха молоденька дитину колише: «Ой люляй, люляй, вродливий синочку!»* Гол. I. 19.

Лю́нтра, ри, *ж.* Узкая длинная лодка. Мнж. 185.

Люну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Лину́ти.** *Дощику, дощику!.. люни як з луба!* Ном. № 334.

***Лю́ра, ри,** *ж.* Бурда. *Не борщ, а якась люра.* Крим.

Лю́стерко, лю́стеречко, ка, *с.* Ум. от **лю́стро.**

Люстри́на, ни, *ж.* Люстрин. *Шалевий пояс і люстрини, щоб к празнику пошив каптан.* Котл. Ен.

Люстрино́вий, а, е. Люстриновый. *Що за гарну спідницю я їй справив! Люстринову і юпку парчеву.* Кв.

Лю́стро, ра, *с.* Зеркало. *Морським милом умивалася, в ясне лустро виглядалася.* Чуб. V. 579. Ум. **Лю́стерко, лю́стеречко.** *В золотеє люстерко видивлялася.* Чуб. V. 19.

Люстро́вий, а, е. 1) Зеркальный 2) Люстриновый. *Взяла очіпок грезетовий і кунтуш з усами люстровий, пішла к Зевесу на ралець!* Котл. Ен. I. 12.

Люсува́ти, су́ю, еш, *гл.* Шипеть, кипеть; гасить известь. *На вапну налили води, то вона й люсує. Вапно люсувати.* Гринч.

Лют, ту, *м.* Гвоздь, которым стягивают **урва́нти** на ободе колеса. Чуб. VII. 576.

Лю́тень, ня, *м.*=**Лю́тий 3.** *Місяць лютень питає, чи обутий.* Ном. № 412. *Лютень казав: як би я в батькових літах—бику третяку роги вирвав би.* Ном., стр. 282. № 412.

Лю́тер, тра, *м.*=**Лю́тор.** К. МБ. III. 261.

Лю́терський, а, е. Лютеранский. *Польський міст, лютерський піст, турецьке набоженство—то все блазенство.* Ном. № 8108.

Лю́тий, а, е. 1) Свирепый, суровый, жестокий, лютый. *Збери всіх лютих змій, збери, роспитай, котора люта.* Чуб. I. 122. *Лютий звір.* Мет. 15. *Ой боїться ж воно да лютої зіми.* Мет. 149. *Лютий ворог.* Шевч. 256. *Люте горе.* Шевч. 44. *Не бачив кінця моїй лютій муці.* Стор. МПр. 40. 2) О табаке: крепкий. *Лютий тютюн* (у гуцулов). Шух. I. 36. 3) Февраль (назв. месяца).

Лю́тити, чу, чиш, *гл.* Сердить, раздражать. Желех.

Люти́тися, чу́ся, тишся, *гл.*=**Лютува́ти.** *Магнат лютився.* Мирн. ХРВ. 92. *Він лютиться, що я не радився його.* НВолын. у.

Лю́тість, тости, *ж.* Ярость, свирепость. Стор. МПр. 61. Котл. Ен. V. 68.

Лю́тно, *нар.* Морозно с холодным ветром. *Лютно на дворі.* Каменец. у.

Лю́то, *нар.* Свирепо, жестоко, люто, зверски. *Люто помордовано!* Гринч. *О злая доле! за що ти мене так люто караєш?* Стор. II. 269.

Лю́тор, тра, *м.* Лютеранин. *Пани лютори й кальвини, дознаючи собі напасти од католиків, наших підпірали.* К. Хм. 34.

Лю́тощі, щів, *мн.*=**Лю́тість.** *Її тиха мова гасила його лютощі.* Мир. ХРВ. 34.

Лютро́вий, а, е. Лютро́ві залі́зця. Род ловушки для лисиц, куниц, хорьков и подобных зверей. Вх. Пч. II. 7.

***Лютува́льний, а, е.** Паяльный. Сл. Дубр.

Лютува́ння, ня, *с.* 1) Свирепствование. *Лютуванням і кров'ю вони наситились уже в-доволю.* Стор. МПр. 147. *2) Запайка (процесс). Сл. Дубр.

Лютува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Свирепствовать, злиться. *Ревуть, лютують вороги.* Шевч. 59. *Лютує голод в Україні.* Шевч. 332. *Стеха дивиться, що з того буде, а сама так і лютує.* Кв. II. 18. *Лютував старший за те, що ляховку взяв, та вже як бог дав їм дітей, старий їх простив.* МВ. I. 73. 2) Паять.

Лютува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* 1)= **Лютува́ти 1.** 2) Паяться.

Лють, ті, *ж.* 1) Сильный холод. Ном. № 3737. *Теперки ще нічого, а як сама лють була, то хочень і три в'язки соломи спали, то холодно.* Каменец. у. *2) Злость, ярость, свирепость. *Рветься і не може вискочить зовсім зубата лють з глибокої пащі і лиш підкида копицею вовни.* Коцюб.

***Люцéрія, рії,** *ж.* Люцерна. Сл. Дубр.

Люци́пер, ра, *м.* Люцифер, дьявол. Шевч. 592. Чуб. I. 166. *Пойде Ірод сам до аду люциперу на пораду.* Чуб. III. 359.

Люше́нний, а, е. Имеющий **люшню́.**

Лю́шенька, ки, *ж.* Ум. от **люшня́.**

Лю́шки, *меж.* Крик на телят.

Люшня́, ні, *ж.*=**Лушня́.** *А оглянься,—люшню згубиш.* Полт. Ум. **Лю́шенька.**

I. Ля, *пред.*=**Бі́ля́.** *Стоїмо ми ля воріт.* Черниг. у.

II. Ля. Употребляется как вставка. *Я ходив ля до него.* Вх. Зн. 34. *П'ять днів ля робив.* Вх. Зн. 34.

Ля́бдати, даю, єш, *гл.* Болтать. Угор.

Лявр, ру, *м.* Лавр. *І цвинтарь озде, як го впарканили, ціприсом, лявром, зіллєм насадили.* Федьк. I. 75.

***Ляга́вий, а, е.** Ленивый, лежебок, медлительный. *Одна сестра моторна, а друга лягава.* Крим.

Ляга́ти, га́ю, єш, сов. в. **лягти́, жу, жеш,** *гл.* 1) Ложиться, лечь. *Так мені жилося: устаю—плачу і лягаю—плачу.* МВ. II. 15. *Лучче мені та гіроньки копати, аніж мені з нелюбом та спати лягати.* Мет. 260. *Високії ті могили, де лягло спочити козацькеє біле тіло.* Шевч. 48. *Курява лягає.* Шевч. 89. *Субота—не робота: помий, помаж та і спати ляж.* Ном. № 542. *Еней на піч забрався спати, зарився в просо, там і ліг.* Котл. Ен. 2) Только сов. в. Умереть. *Робила цілий вік панам, та мабіть ляжу як кістка гола.* Ном. № 1520. ***Ка́менем лягти́.** Умереть. *А щоб ти каменем ліг!* Полт. у. Г. Йов. 3) О солнце: заходить, зайти. *Лягло сонце за горою, зорі засіяли.* Шевч. 53.

Ляги́, гі́в, *м. мн.*=**Ля́гови.** *Іде він до неї о пізніх лягах.* Чуб. II. 183.

Ля́гмо, ма, *с.*=**Ля́гови.** *От як у добре лягмо і приліта змій.* Мнж. 9. *Іде селом—а ні телень, хоч би тобі собака гавкнув, а воно були пізні лягма.* Лебед. у.

Ля́гови, гов, *ж. мн.* Время, когда ложатся спать. *По Різдві сижу я одного вечора, так вже у пізні лягови, пряду.* МВ. II. 14. *Це діло діялось у пізні лягови,—ніде а ні телень.* Лебед. у.

Лягови́тися, влю́ся, ви́шся, *гл.*=**Ляга́ти 1.** *Крутиться, вертиться, під припічком спать ляговиться.* Гринч. I. 248. *Чи договорюсь я тобі, щоб ти покинула трясти та ляговилась швидче спати.* Кв.

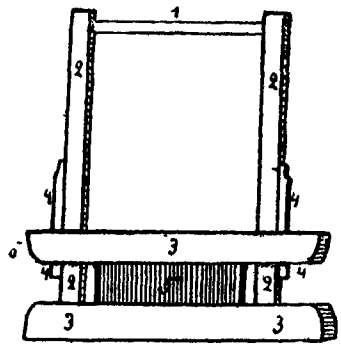
Ля́гома, м, *с. мн.*=**Ля́гови.** *Пізно, об лягома приїхав.* Змиев. у.

Лягти́. См. **Лягáти.**

Лягчи́=**Лягти́.**

I. Ля́да, ди, *ж.* 1) Опускная дверь: в потолке (на чердак), в погребе и пр. Подобное-же у колесников в **парні́.** Вас. 146. 2) Опускная ставня в прилавке. *Різники у нас продають м'ясиво на шпандарах, а в кого крамниця є, то на ляді.* Лебед. у. 3) Крышка над корытом, находящимся у **сажа́** (см. **саж**), поднимающаяся и опускающаяся, устроенная с тою целью, чтобы находящиеся на воле животные не могли пользоваться из корыта кормом, положенным для заключенного в **саж** животного. Чуб. VII. 396. 4) Помост? настилка деревянная? *Мені, мій пане, на ляді стояти* (говорит конь). Чуб. V. 871. 5) Часть ткацкого станка, сквозь которую проходят нити основы и посредством которой прибиваются одна к другой поперечные нити. Части **ля́ди:** два деревянных четырехгранника называются собственно **ля́дою** (3); сквозь них на концах проходят два более тонких четырехгранника—**хвости́** (2), находящиеся по отношению к **ля́ді** в вертикальном положении; нижние концы **хвостів** укреплены в нижнем бруске **ля́ди** (а), а верхний брусок (б) свободно ходит по **хвоста́м** вверх и вниз для того, чтобы можно было между верхним и нижним бруском поставить **блят** (5) (см. это слово). Когда **блят** вставлен в продолговатое углубление в ниж-

нем бруске и сквозь него пропущены уже нити основы, тогда верхний брусок (б) придвигается вниз и, прижимая **блят,** удерживает его в стоячем положении, а сам брусок укрепляется двумя клиньями, **клинка́ми** (4); верхние концы **хвості́в** связаны поперечной перекладиной, которая называется **ро́с-**

пинка (1). **Ля́да** вверху привязывается к особой перекладине в **верста́ті,** которая называется **же́рточкою,** таким образом, чтобы она могла качаться взад и вперед, как доска качелей. Константиногр. у. В Галиции **хвости́** наз. **лядобі́йцями.** МУЕ. III. 18. У гуцулов **ля́да,** называется **набі́вка,** имеет следующие названия частей: **стріла́= ро́спинка, сни́зьки=хвости́, ра́ма=** собственно **ля́да, бе́рдо=блят.** Шух. I. 256.

II. Ля́да, ди, *об.*=**Ле́дарь.** *Буб би ляда, був би ляда, та й нікуди більше: не хоче робити, аж ніяк не хоче!* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

III. Ля́да, нескл.=**Ле́да.** *Тільки о тім дівки дбайте, ляда кому не довіряйте.* Гол. I. 367. *Ой щось мо ся розлучили через ляда кого.* Гол. I. 261. *Ляда пліткам не ймай віри.* Ном. № 6980. *Ляда біс чоловіка удре.* Ном. № 13236. *Нехай мене ляда дурень в личко не цілує.* Чуб. V. 174.

Ляда́щий, а, е=Леда́щий.

Ляда́ячий, а, е=Ледаячий. *На лядаякого вибий весь ліс, то все іден біс.* Чуб. I. 261. *Аж виходить, вибігає найменшая свість і виносить козаченькові лядаяку вість.* Чуб. V. 777.

Ля́двенець, нцю, *м.* Раст. Lotus corniculatus. ЗЮЗО I. 127.

Ля́дер, ра, *м.* Верхняя сторона нагольного тулупа. Гол. Од. 18.

Ля́дина, ни, *ж.* Сосна, растущая на **ляд**'е. См. **Ля́до.** НВолын. у.

Ля́дник, ку, *м.* Раст. бобовина, vicia. Вх. Уг. 251.

Ля́до, да, *с.* Возвышенное место в лесу, заросшее строевой сосной. С. Сербы НВолын. у.

Лядобі́єць, бі́йця, *м.* Часть **ля́ди.** См. **Ля́да 5.** МУЕ. III. 18.

Ля́дський, а, е. Польский. *Перейшла як Уляна на лядську віру.* Ном. № 1854. *Лядський сину. Лядська дочко* (лайка). Ном. № 3573.

Лядува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Быть ополяченным. *Гей, доки́ль нам з ляхами лядувати?* К. ПС. 64.

Ляду́нка, ки, *ж.*=**Ладу́нка.**

Лязу́рок, рка, *м.* Синька.

Ляк, ку, *м.* Испуг. *Чого б ти з ляку не сказав.* Ном. № 4340. *Троянці з ляку задріжали.* Котл. Ен. IV. 8.

Ляка́ння, ня, *с.* Пугание. *Нічим так не допікали Якімцеві... як ляканням тією школою.* Левиц. I. 242.

Ляка́ти, ка́ю, єш, *гл.* Пугать, страшить. Стор. МПр. 92. Котл. Ен. Шевч. 289. *Тиха вода людей топить, а бурна тільки лякає.* Ном. № 3029.

Ляка́тися, ка́юся, єшся, *гл.* Пугаться. Шевч. 59. *Не лякайся нас, пане, не багацько нас стане.* Чуб. III. 244.

Лякли́вий, а, е. Пугливый.

***Лякли́вість, вости,** *ж.* Пугливость.

Ляку́чий, а, е = Лякли́вий. Левч. 133.

Ля́лечка, ки, *ж.* Ум. от **ля́лька.**

Ля́лька, ки, *ж.* 1) Кукла. Левиц. I. 390. *Була в мене наміточка й ту дітки украли, на ляльки подрали.* Мет. *2) Ребенок, дитя. *Обидві—і нянька, й лялька—трохи померзли.* Дн. Чайка. II. 92. Ум. **Ля́лечка. Ви́строїлась як ля́лечка.** Как куколка оделась. Ном. № 218. **А ні ля́лечки не ви́дко.** Ни души не видно. Ном. № 1919. **Хоч би лялечка тобі озвалась.* Дн. Чайка. II. 147. 2) Употребляется как ласкательное по отношению к женщине. *Добридень, моя кралечко, моя лялечко!* Стор. II. 217.

Ля́лько, ка, *с.* Зрачок в глазу. Вх. Лем. 438.

Ля́ля, лі, *ж.* Детск. 1) Маленькое дитя. 2)=**Ля́лька.** 3) Имя главной играющей девушки на весеннем хороводе того-же имени, устраиваемом 22 апреля, накануне Юрьева дня; она сидит в венке и зелени внутри танцующего и поющего вокруг нее хоровода, у ног ее кладут венки из зелени, а она затем раздает подругам молоко, сыр, масло, венки, и пр. Чуб. III. 29—30. Ум. **Ля́лька, ля́лечка.**

Ля́ма, ми, *ж.* Лямка, дугообразный деревянный снаряд, охватывающий грудь, к нему привязана веревка—**повіде́ць**—оканчивающаяся **чинбу́ркою.** При помощи **ля́ми** тянут лодку, сеть рыболовную и пр.—люди, иногда волы. Левиц. ПЙО. Сторожевск. *В Талигул до лями.* Ном. № 3064. *Сюди то ходили запоріжці на заробітки до лями.* Стор. II. 202. Ум. **Ля́мка.** *Запрягають у лямку волів, лямують.* Стрижевск.

Ля́мент, ту, *м.*=**Ле́мент.**

Ляментува́ти, ту́ю, єш, *гл.* и пр.= **Лементува́ти** и пр.

Ля́мець, мцю, *м.* Войлок. Вас. 156. 159. **Вони вдарились до пан-отця та лямцем йому до ніг.* Св. Л. 69. **Ля́мці.** *Мн.* Валенки. КС. 1893. XII. 448.

Лями́вка, ки, *ж.* Обшивка, (напр., **ю́пки, очи́пка**), опушка. Чуб. V. 1120. Вас. 192.

Ля́мка, ки, *ж.* Ум. от **ля́ма.**

Ля́мпа, пи, *ж.* 1) Лампа. Левиц. Пов. 313. *Вже і лямпа догорає і кампаття заніміли, коло столу сном присіли.* Федьк. I. 40. 2) Лампада. *Висить під лямпою писанка.* Чуб. I. 23. *Каплиця красна, в ній лямпи палають.* Федьк. I. 75. Ум. **Ля́мпочка.** *Перед образами висіли скляні лямпочки.* Левиц. Пов. 20.

Лямпа́да, ди, *ж.* Лампада. Ум. **Лямпа́дка.** *Перед образами засвітили лямпадку і свічки.* Левиц. Пов. 47.

Лямпа́рт, та, *м.* Леопард.

Лямпарто́вий, а, е. Леопардовый. *Лямпартові дорогі шкури.* К. Хм. 65.

Лямпа́с, су, *м.* Лампас. *Шаравари з лямпасом.* Чуб.

***Лямпівни́к, ка́,** *м.* Ламповщик. Сл. Дубр.

Лямува́ти, му́ю, єш, *гл.* 1) Окаймлять, каймить, обшивать края одежды. 2) Тянуть рыболовную сеть при помощи лямки. *Запрягають у лямки волів, лямують. А тоді й люде до того пристають, тож себе лямують, помагають витягати.* Азовск (Стрижевск.).

***Лямус, са,** *м.* Ком, сплошной ком. *А той попик та моторний, як той циган чорний, чорний, голова така, як сито, борода в лямус ізбита, ой як хоче розчесати, мусить бідний ґвалт кричати.* Нп. Крим.

Лямцеві чоботи. Валенки. НВол. у.

Ля́мчитися, чуся, чишся, *гл.* Сбиваться в колтун. Гайсин. у.

Ля́мщик, ка, *м.* Рабочий на рыбных ловлях. Браун. 34.

Лянни́й, а́, е́. Льняной. *Сам рано встає—мене не будить до кужеля лянного.* Ном. № 9138. *Полотенце на станок лянне.* Мкр. Н. 38.

Ляп! *меж.* Шлеп, хлоп. *Не рад лях, що по уху ляп, а він хоче і вдруге.* Ном. № 868.

Ля́павиця, ці, *ж.* Слякоть. *От знов ляпавиця вкинеться.* НВолын. у.

Ля́панець, нця, *м.* 1) Оплеуха, пощечина. *По пиці ляпанця дасть.* 2) *Мн.* **Ля́панці.** Туфли, шлепанцы. *Сл. Нік.

Ляпани́на, ни, *ж.* *1) Пачкотня, мазня. Сл. Нік. *Яка ляпанина, така і хватанина.* Ном. № 7116. *2) Плеск, плескание. *На дворі така ляпанина, що й носа не показуй.* Умань. Ефр.

Ля́пання, ня, *с.* 1) Хлопание. 2) Шлепание, плескание. 3) Бросание чем-либо липким и мокрым. 4) Пачкание, пятнание. 5) Звуки от ударов рукою. 6)—**язико́м.** Болтовня.

***Ляпанці́, ців,** *м. мн.* См. **Ля́панець 2.**

Ля́пас, са, *м.* Пощечина, шлепок. *Ляпаса у пику дати.* Ном. № 3853. *Дали по заду ляпаса.* К. Михальчук. **Ля́паса зла́пати, ззі́сти.** Получить пощечину.

Ля́пати, паю, єш, сов. в. **ля́пнути, пну, неш,** *гл.* 1) Хлопать, хлопнуть, стучать, стукнуть. *Не годиться по столу ляпать ложкою.* Чуб. I. 108. *Ляпнула дверима.* Гринч. 2) Шлепать, шлепнуть, плескать, плеснуть. *Життя лящам, мов тім панам,—гуляють, ляпають хвостами.* Гліб. 42. 3) Шлепать,

шлепнуть, бросать, бросить что-нибудь липкое и мокрое. *Ляпнув глиною в стіну.* Гринч. 4) Пачкать, пятнать; капать, капнуть. *Не ляпай мені чорнилом книги!* Гринч. *Крапля ляпнула на воду.* Гринч. 5) Ударять, ударить. *Ляпаю по ковадлу.* Грин. II. 236. *Ляпнув його по щоці.* Гринч. 6) Неумело говорить, сказать что-нибудь, болтать, сболтнуть. *Приневолили короля таке слово ляпнути, що багацько воно лиха наробило.* Стор. II. 133. *Не ляпай язиком!* Гринч.

Ля́пка ки, *ж.* 1) Пятно. *Ляпка на сіряці.* Новомоск. у. 2) Болтовня. Вх. Лем. 433.

Ля́пкатися, каюся, ешся, *гл.* Возиться с мокрой глиной или с подобной массой. Таврич. г.

Ля́пнути, пну, неш, *гл.* См. **Ля́пати.**

Ляпону́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Сильно хлопнуть, шлепнуть, плеснуть. 2) С шумом упасть, шлепнуться. Вх. Уг. 251.

Ляпота́, ти́, *ж.* Предмет, который шлепает или по которому шлепают, хлопают; встречается в загадке на сито: *Прийшла кума до куми: «дай, кумо, ляпоти, поляпати та й пійти.* Мнж. 174.

Ля́потіти, почу́, ти́ш, *гл.* Хлопать, шлепать (учащенно); капать. *І дощ не йде, і хмар нема, тільки з стріхи ляпотить.* Гринч. III. 308.

Ляпо́тнява, ви, *ж.* Хлопание, плескание. *Така ляпотнява у тому млині.* Лебед. у.

Ляпуна́, ни́, *ж.* Блин (в загадке). *Прийшла кума до куми, дай, кумо, бубони, спекти собі ляпуни.* ХС. III. 62.

Ля́рва, ви, *ж.* Потаскуха. Чуб. I. 90. *Ах ти паскудо, лярво безноса!* Подольск. г.

Ля́са, си, *ж.* 1) Ременная или пеньковая часть кнута (без кнутовища). Загадка: *Віз без коліс, а батіг без ляси (човен, весло).* Гринч. II. 312. 2)= **Ля́са 2.** Браун. 15.

Ляса́вці, ців, *м. мн.*=**Ла́сочка 2.** Чуб. III. 103.

Ля́си, сів, *мн.* Любезности. Кв. I. 192. **Ля́си підпуска́, *то́чить.** Любезничает, заговаривает зубы. Ном. № 3091. **Молодому розповідав брехеньки, то́чив ляси.* Мирн. Пов. III. ЛНВ. 1919. III. 264.

Ляск, ку, *м.* Звук хлопания, щелкания. *Що це за ляск?—Це на ставку хтось стріляє.* Радом. у. *Батіг без ляску.* Ном. № 434, стр. 302. ***Ляск іде́.** Слышно звук. *Там хтось купається: чуєте—по воді ляск іде.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Ля́скання, ня, *с.* Хлопание, щелкание.

Ля́скати, каю, еш, сов. в. **ля́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Хлопать, хлопнуть, щелкать, щелкнуть. *Батіг ляскав.* Ном. № 1276. *Прилетіла качка, крилечками ляска.* Нп. *В руках же довгий був батіг, їм грімко ляскав він із лиха.* Котл. Ен. II. 40. *Ляснув себе по щоці.* Кв. II. 173. *Ляснув погонич пугою.* К. Орися. *Щука... ляснула хвостом по воді та вп'ять на дно пірнула.* О. 1862. VIII. 17. **Вони́ тільки язико́м ля́скають.** Они лишь попусту болтают. Гринч. I. 233. *2) Хлопать в ладоши. *Панночка одспівала, а всі почали ляскати.* Крим.

Ля́скіт, коту, *м.* Хлопание, щелкание.

Ляскоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Учащенно хлопать, щелкать. 2) Быстро говорить, быстро болтать, чаще—крикливым голосом. *Вийде до них, ляскотить по пташиному, привітна, люба.* МВ. (О. 1862. III. 44).

Ляскотня́, ні́, *ж.* Хлопание, щелкание, трескотня.

Ля́снути. См. **Ля́скати.**

Лясь! *меж.* Хлоп! шльоп! щелк! *Лясь дверима, аж глина з стелі посипалась.* Г. Барв. 89. *Хоч лясь, та тільки не цурайсь.* Ном. № 3312. *Лясь зубами.* К. Михальчук.

Ля́тва, ви, *ж.* Дрянь. **Ля́твою-ля́тва.** Дрянь дрянью.

Лях, ха, *м.* Поляк. Шевч. 52, 46. Котл. Ен. Чуб. I. 106. Ум. **Ля́шенько, ляшо́к.** Ув. **Ляшу́га.** **Вже малювалось перед очима, як би він потовк гімназиста, щоб не чіпав, ляшуга.* Св. Л. 224.

Ляха́, хи́, *ж.* Гряда. Борз. у. Ум. **Ля́шка.**

Ляхва́, ви́, *ж. соб.* Поляки. *З нас висисає кров жидова і ляхва.* Левиц. Пов. 161. *Підклонилися латиненій ляхві.* К. Дз. 114.

Ля́хівка, ки, *ж.* 1) Полька. Левиц. I. 161, 209. 2) Прошвенный узор в женской или мужской рубашке, род **мере́жки;** различные названия **ля́хівки: ля́хівка на 3, 4, 5, 6, 7, 9 дірочо́к,—ці́ле коліща́,—ці́лий збан,—хре́стичками, —кру́гла наши́ванка, —ко́са, —кру́гла, —хреща́та, —реші́точка, —пру́тик.** На рукавах мужской сорочки бывает **мере́жка з ля́хівкою.** Чуб. VII. 415. Кв. I. 6, 143.

Ляхі́вський, а, е. Польский. *Наші дівчата і хлопці швидко зацвенькали по ляхівській.* Левиц. I. 159.

Ляхопа́нський, а, е. Шляхетско-польский. Встречено у Кулиша. (Київ) *піймався був у руки ляхопанські.* К. Дз. 156.

Ляхува́ти, ху́ю, єш, *гл.* Жить как поляки.

Ля́цький, а, е = Ля́дський. *Без... оборони земляків од ляцької нахаби.* Левиц. I. 258. **Ля́цька борода́.** Трава, которая осталась незахваченной косою. Ном. № 10185.

Лячни́й, а́, е́. 1) Страшный. 2) Боязливый. Желех.

Ля́чно, *нар.* 1) Страшно. *Туди не ходять люде, там страшно, лячно всюди.* Млак. 71. *2) Боязливо, испуганно. *Втомившись, вони збірались на біле каміння і лячно зазирали звідти у прірву.* Коцюб.

Ля́шенько, ка, *м.* Ум. от **лях.**

Ляшеня́, ня́ти, *с.* Ребенок-поляк.

Ляши́льник, ка, *м.* Человек, делающий знаки на поле, чтобы не было обсевок. НВолын. у.

Ля́шити, шу, шиш, *гл.* Полонизировать. Желех.

Ляши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* 1) Разбить огород на грядки. 2) Делать знаки на поле, чтобы не было обсевок. НВолын. у.

Ляши́ха, хи, *ж.*=**Ля́шка 1.** *Козак ляха доганяє, списом пробиває, а ляшиха козаченька сильно проклинає.* Гринч. III. 591.

***Ляші́ти, ші́ю, єш,** *гл.* Ополячиваться. Сл. Нік.

Ля́шка, ки, *ж.* 1) Полька. К. ЧР. 220. 2) Грядка. Черниг. у.

Ляшкова́тий, а, е. Ополячившийся. *Либонь ви, куме, ляшковаті, що так за панів тягнете.* Подольск. г.

Ля́шно, *нар.*=**Ля́чно.** *Ляшно їхати уночі по-при той ліс.* Каменец. у.

Ляшо́к, шка́, *м.* 1) Ум. от **лях.** Мет. 9. Шевч. 93. 2) Название вола масти песочного цвета, белый с желтым отливом. КС. 1898. VII. 41.

Ляшо́та, ти, *ж. соб.*=**Ляхва́.** Вх. Лем. 433.

Ля́шський, а, е=**Ля́дський.** *Перейшла, як Уляна, у ляшську віру.* Ном. № 1854.

Ля́шток, ка, *м.* Часть ткацкого станка. См. **Верста́т.** МУЕ. III. 20.

Ляшу́га, ги, *м.* Ув. от **лях.**

Лящ, ща́, *м.* 1) Рыба лещ, Cyprinus brama. 2) Пощечина. *Дати ляща в пику.* Ном. № 3852. *Як дам тобі ляща в пику.* Котл. Ен. I. 33. *А що, іззів ляща?* Ном. № 3972. Ум. **Ля́щик.**

Ляща́ння, ня, *с.* Пронзительный, резкий говор, крик. *Крики, співи, стоголосе лящання.* Мир. ХРВ. 269.

Ляща́ти, щу́, щи́ш, *гл.* 1) Пронзительно, резко говорить. **Ото капосні дівчата: забралися собі в беріг і тільки лящать.* С. Пальчик Звен. у. 2) О звуке: отдаваться, раздаваться. *Аж лящить жіночий регіт.* Шевч. *Не спить рябко та все так гавка, скаучить, що сучий син, коли аж в ухах не лящить.* О. 1861. III. Г.-Арт. 81. *Оце їсть! аж по-за ухами лящить.* Ном. № 12205. *Так уминає, що аж за ушима лящить.* Гринч. I. 125. *3) Щелкать, трещать. *Соловей лящить.* Крим.

Ля́щик, ка, *м.* Ум. от **лящ.**

М.

Ма. 1) Сокращ. из сущ. **ма́ти** в бранчивых выражениях: *Ой бабо моя! лихо твоїй ма! Темні луги, темні луги, ярая билина, не зводь з ума, кроть твою ма, бо я не дитина.* Чуб. 2) 3-е лицо наст. вр. от гл. **ма́ти=ма́є. Чорт-ма́, кат-ма́!** Нет. *Кат його ма!* Греб. 368. *Кат-ма долі на наше щастя!* **Жа́дного ма.** Ни одного нет. Житом. у. 3) Детск.: нет. О. 1861. VIII. 8. 4) Сокращ. из мест. **моя́, моє́.** *Здоров, синашу, ма дитятко!* Котл. Ен. III. 69.

Ма́біть, *нар.*=**Ма́бу́ть.** *Е-е, дядечку! вона, мабіть, чи не ковшем їх міряє.* МВ. I. 107.

Ма́бу́ти, ма́бу́ть, *нар.* 1) Должно быть, вероятно. *А плахта ся тобі мабути по знаку?* Гринч. *Мабуть не буть козі на торзі.* Ном. № 5618. *Мабуть у лісі щось велике здохло.* Ном. № 7897. 2) Да как-же! *А де це ти взяв хустку таку? — Найшов! — Мабуть! Гляди! — Далебі!* Канев. у. ***Ма́буть чи не.** Пожалуй и... то, пожалуй, что и, возможно, что. *Мабуть чи не бачив я тебе* (Пожалуй, я тебя и видел-то). Крим. *Мабуть чи не вона йому сказала* (Пожалуй, что она-то ему и сказала). Крим.

Ма́вка, ки, *ж.* Дитя женского пола, умершее некрещенным и превратившееся в русалку. Чуб. III. 186. *Мавко, мавко! на тобі полинь та мене покинь.* О. 1862. IX. 31. См. **На́вка.**

Ма́впа, пи, *ж.* Обезьяна. **Раз мавпа в дзеркалі забачивши свій лик, тихесенько ведмедя штовх у бік.* М. Стар. *Ум. **Ма́впочка.** *На старість мавпочка недобачати стала.* М. Стар.

Ма́вський, а, е. То-же, что и **на́вський,** но употребляется только относительно **ма́вок. Ма́вський вели́кдень.** Четверг недели Пятидесятницы, когда, по народному поверью, русалки празднуют свой **вели́кдень.** Чуб. III. 186.

Магазе́й, зе́ю, *м.* Хлебозапасный магазин, амбар для хлеба. *Бачили в пана магазей з хлібом, з усим зерном.* Грин. II. 70.

Мага́й-бі! (*Сокращение выражения: **Помага́й-біг).** Бог в помощь! (приветствие). *Втішно мені було добре слово почути: «Магай-бі».* МВ. I. 23.

Магала́, ли́, *ж.* Часть предместья. *На захід сонця по-за місто йде поперечний яр... Сей яр сходиться з подовжнім, що ділить Круті на дві половини—міську і не міську. Ті кутки, що за містом та за ярами, звуться: ся магала, та магала,—ніби то: ся сторона, та сторона; де хто живе, ту сторону і зве: ся магала.* Св. Л. 24.

Маги́рка, ки, *ж.*=**Маґе́рка.** *Дід* (бере) *новий кобеняк, навет батіг новий і нову магирку і з богом.* Сим. 206.

Магистра́т, ту, *м.* Городское управление, гражданское и судебное. К. ЧР. 214.

Магистра́тський, а, е. Относящийся к **магистра́ту.** *Осіли на рангових, або на магистратських та на чернечих грунтах.* К. ЧР. 198. *Лавник магистратський.* К. ЦН. 249.

Маги́чний, а, е. Магический. *Радюк ледві видержував магичну силу тих очей.* Левиц. Пов. 252.

Магівни́ця, ці, *ж.* Часть ткацкого станка=**Ма́ґіль, ма́ґоль 2.** Вас. 165.

Магля́за, зи, *об.* Имеющий, имеющая запачканное лицо.

Магна́т, та, *м.* Магнат. *А магнати палять хати, шабельки гартують.* Шевч. 131.

Магнате́рія, ії, *ж., соб.* Магнаты, высшее дворянство старой Польши.

Магни́тий, а, е. Болезненный, слабосильный. *Магнита дитина. Магнитий віл, відей, що не їсть.* Каменец. у.

Магні́т, ту, *м.* Магнит. *Магніт має у собі силу притягувати тільки залізо.* Дещо, 20.

Магні́тний, а, е. Магнитный. *Магнітне кресало, що положиш на столі голку або цвяшка та доторкнешся тим кресалом, то так зараз і пристане.* Дещо, 19.

Магомета́нин, на, *м.* Магометанин. К. ПС. 61.

Магомета́нка, ки, *ж.* Магометанка. Желех.

Магомета́нський, а, е. Магометанский. Желех.

Магоні́к, ка, *м.* Раст. Ledum palustre. Вх. Пч. I. 11.

Ма́гура, ри, *ж.* Высокая гора.

Ма́ґель и **ма́ґіль, ґлю,** *м.* 1) Каток (для белья). *На шнурах вішана, на маґлі тачана.* Гол. **Як будемо сорочки качати—на маґлі, чи просто рублем?* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 2) Часть ткацкого станка. См. **Верста́т.** МУЕ III. 17.

Маґельни́ця и **маґільни́ця, ці,** *ж.* То-же, что и **рубе́ль,**—валек для катанья белья. Подольск. г. См. **Ма́ґель 1.**

Магера́н, ну, *м.* Раст.=**Майра́н.** Вх. Уг. 251.

Маге́рка, ки, *ж.* Войлочная шапка О. 1861. I. 265.

Маґлівни́ця, ці, *ж.* = **Маґельни́ця.** *Шматє перуть... висушивши навивають на тачівку — валок, і тачають маґлівницею, у якої є плече, зуби і фіст.* Шух. I. 154.

Маґлюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* 1) Катать (белье). *А шестая* (дівчина) *хусти сушит, сьомая маґлює.* Гол. I. 253. 2) Плохо рисовать, плохо писать. *3) Отлынивать, недобросовестно исполнять свои обязанности. Киев. *4) Плутовать. Сл. Нік.

Маґне́с, су, *м.* Магнит. Желех.

***Маґнесо́вий, а, е.** Магнитный. Сл Тутк.

Маґнесува́ти, су́ю, єш, *гл.* Намагничивать. Желех.

***Маґне́тний, а, е.** Магнитный. *Маґнетна голка, стрілка.* Сл. Тутк.

Ма́ґоль, ґля, *м.*=**Ма́ґіль.** Шух. I. 255.

Маґро́, ра́, *м.* Бык с одним ядром (от природы). Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Ма́джер, ру, *м.* Деревянный пест для толчения в ступе проса. Вх. Зн. 34. См. **Мажчи́р.**

Ма́дзур, ра, *м.* 1) Прозвание украинцев, исповедующих католическую веру. Большая крыса, пасюк, Mus decumanus. Подольск. г. О. 1861. X Свид. 44. Вх. Пч. II. 6.

Маєт, ту, *м.*=**Маєток.** *Уручаю тобі, брате, всі мої маєти.* Нп.

Маєтний, а, е. Зажиточный, *имущий. **О, маєтна та людина: з голими руками до його не берись.* С. Ситківці Липов. у. Ефр.

Маєтність, ности, *ж.* 1) Имение, поместье. *Наїхали гості з чужої маєтности.* Рк. Макс. 2) Имущество. *Маєтность рухома і нерухома.* КС. 1883. VII. 508. *3) Владения; подданные. *Як он Латин сказав послам: «Скажіте вашому Енею, Латин із цілою сім'єю, крий боже, як всі раді вам; і вся моя маєтність рада, що бог вас навернув сюди».* Котл. Енеіда, IV, 30—31.

Маєток, тку, *м.* 1) Имущество, состояние. *Та нехай мій батько добре дбає, гуртів, великих маєтків нехай не збуває.* Дума. 2) Имение, *поместье. **Маєтки збива́ти.** Собирать, накоплять богатства. *Нема ні жінки, ні дитини, для котрих мав би маєтки збивати.* Кобил. «Ніоба».

Ма́жа, жі, *ж.* Чумацкий воз. *Приганяє дванадцять пар волів: шість маж соли, а шість риби.* Рудч. Ск. II. 143.

Мажа́ра, ри, *ж.* Большой воз, *арба. ***Звідна́, наставна́—.** Арба с двумя прицепными, под'емными боками—решетками, употребляется для перевозки скользящих предметов,—напр., малорослого степного сена. ***Уши́та—.** Арба с решетками, оббитыми дранью, для перевозки легко рассыпающихся предметов,—напр., мякины. Анан. у. Пер.

Ма́жний, а, е. Относящийся к чумацкому возу.

Мажо́рка, ки, *ж.* Турецкий табак. *Чи бач! жид вже насіяв мажорки та вже й пасемкує.* Борз. у.

Мажчи́р, ра, *м.*=**Мужчи́р.**

Ма́зальник, ка, *ж.*=**Мазі́льник.**

Ма́зальниця, ці, *ж.*=**Мазі́льниця.**

Ма́заний, а, е. 1) Мазаный, помазанный. **Одним миром мазані.* Н. посл. *Мазаний періжок.* М. Загірня. 2) Избалованый, изнеженный. *Вона така вже стала мазана.* Змиев. у. *Мазана паляниця хороша, та не дитина.* Гринч. *Мазана дитина ледача.* Г. Барв. 441. *Дядькові* (діти), *звісно, мазаніші,—муляться.* Сим. 231.

***Мазани́на, ни, ж.** Мазня. Сл. Нік.

Ма́занка, ки, *ж.* 1) Мазание. Сим. 130. *2) Мазка, обмазывание глиной стен постройки. *Приходив Іван Кравченків, казав, щоб послухали завтра йому на мазанку.* Пир. у., Конон. 3) Изба с обмазанными глиной стенками из плетня. Чуб. VII. 381. *Під горами стояли маленькі хатки-мазанки з невеличкими вікнами.* Левиц. 4) Кусок хлеба, намазанный маслом, бутерброд. 5) Белье гуцульских пастухов, вываренное в масле и жире (за невозможностью мыть его в горах). Шух. I. 190.

Ма́зання, ня, *с.* Мазание.

Маза́рня, ні, *ж.* Печь для гонки смолы. Черк. у.

Ма́зати, ма́жу, жеш, *гл.* 1) Мазать, подмазывать, размазывать. *Моїм салом та по мені й мажуть.* Ном. 4780. *Єдні руки право пишуть, єдні й мажуть.* Ном. № 7384. *Хто маже, той і їде.* Ном. № 7400. 2) Облепливать глиной, штукатурить. **Хату оце мазали—нехай сохне.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 3) Белить, *расписывать цветной глиной. **Вона збіралась мазати червоною глиною припічок.* Н.-Лев. Кайд. сім'я. 4) Пачкать, марать. 5) Баловать, ласкать. *Мазати дитину.*

Ма́затися, ма́жуся, жешся, *гл.* 1) Мазаться. 2) Пачкаться, мараться. 3)—**до ко́го, ко́ло ко́го.** Ласкаться к кому.

***Мазгуля́ти, ля́ю, єш,** *гл.* Скверно писать, царапать пером. Франко. *Що ти тут намазгуляв?* Умань. Ефр.

Мазґли́вий, а, е. Плаксивый. Вх. Лем. 433.

Мазе́па, пи, *об.* Первоначально тоже, что и **замазу́ра,**—замараха, а затем вообще неопрятный, грубоватый и простоватый человек, вахлак, простак, простофиля, глупец. Ном. № 3570. *У нас у селі мазепою лаються: от як дурна людина, чого не зрозуміє, так кажуть: ах ти мазепа!* Черниг. у. (Срав. персидское прилагат. «Мâзепâ», дословно значащее—хребтоногий, а переносно—неповоротливый, неуклюжий. Проф. А. Е. Крымский).

Мазе́пин, на, не, *м.* Принадлежащий **мазе́п**'е. Ном. № 3570.

Мазе́пський, а, е. Бранное слово: плохой, глупый. *Мазепська дівчина.* Грин. I. 86.

Маззя́, зя́, *с.* Мазь. *Маззя з дьохтю погане.* Константиногр. у.

Мази́ло, ла, *с.* 1) Матерьял, которым мажут. 2) Снаряд, которым мажут. См. **Квач.** Рудч. Чп. 251. *І мазниця, і мазило уже мені надостило.* Чуб. V. 1061.

Мазі́й, зія́, *м.* 1) Мазальщик. 2) Название вола пепельного цвета. КС. 1898. VII. 41. 3)=**Мазу́н.**

Мазі́йка, ки, *ж.* Мазуха, мазунья.

Мазі́льник, ка, *м.* Мазальщик.

Мазі́льниця, ці, *ж.* Мазальница.

Ма́зка, ки, *ж.* Металлическая сетка для защиты от пчел. Лохвиц. и Гадяц. у.

Мазка́, ки́, *ж.* Кровь. Черном. *Мазкою хоче хто умитись, кому не жаль своїх зубів?* Котл. Ен. II. 15. *Вишептати від чорної мазки.* Мнж. 152. ***Мазка́ вми́ла, обми́ла.** Пошла кровь. *Ляснув по щоці, аж луна пішла і мазка бідну обмила.* Св. Л. 285.

Мазлю́ка, ки, *об.* Некрасивый человек. *От такий мазлюка, а теж до дівчат.* Екатерин. у. Слов. Д. Эварн.

Мазни́ця, ці, *ж.* 1) Лагунка (для держания дегтя). *Така біла, як мазниця.* Ном. 2) Презрительное прозвище мужика. *Чи ти ж, мазнице, вчився в школі? чи ти ж тямиш далі од свого носа?—А ти, паскудо! Думаєш, як начепив хустку на шию, та почепив гудзя на груди, то вже маєш право глузувати з нас, дражнити нас мазницями!* Левиц. Пов. 182. 3) Черная большая барашковая шапка с суконным дном. Подольск. и части Волынск., Люблин. и Седлецк, г. Чуб. VII. 414. Ум. **Мазни́чка.** *Нате і мою мазничку на дьоготь.* Чуб. I. 264.

Мазну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Одн. в. от **ма́зати** (в 5-м значении не употребля-

ется). 2) Ударить, шлепнуть. *Випручавши руку..., мазнула його по виду.* Мир. ХРВ. 63.

Мазу́н, на́, *м.* Баловень, любимец. *Чи батьків синок, чи материн мазун?* Ном. № 9310. Ум. **Мазуне́ць, мазу́нчик.** *Він у мене один си́н—мазунець.* Новомосковск. у. **Одинчик-мазунчик.* Мирн. Ркп.

Мазунча́, ча́ти, *с.* Балуемый ребенок, любимец. Ум. **Мазунча́тко.**

Мазу́нчик, ка, *м.* Ум. от **мазу́н.**

Ма́зур, ра, *м.* 1) Мазур, поляк из Мазурии. 2) Танец мазурка. **Краковяка оддирають, вальса та мазура.* Шевч. 138. **Видри́ґувати ма́зура.** Отплясывать мазурку. *Забереться куди так, звідкіль тільки небо на його дивиться, і видриґує мазура.* Св. Л. 243. 3) Зоол. Fringilla montana. Вх. Пч. II. 11.

Мазура́тий, а, е. О человеке: испачканный. Вх. Лем. 433.

Мазу́рок, рка, *м.* 1) Сладкое печение, приготовляемое преимущественно к пасхе. 2)=**Ма́зур 3.** Вх. Пч. II. 11.

Мазу́ха, хи, *ж.* Баловница, любимица. *Дідова дочка така роботяща дитина, а що бабина, то така мазуха: все б тільки сиділа, згорнувши ручки.* Рудч. Ск. II. 44. Ум. **Мазу́шечка, мазу́шка.**

Мазь, зі, *ж.* Смазочный материал, мазь (преимущ. колесная). *І я вмію ворожити, коли язик на мазі.* Подольск. г. **Коле́са на мазі́,—не на мазі́.** Колеса подмазанные, не подмазанные. Чуб. VII. 576.

Мазю́кати, каю, єш, *гл.* Мазать, плохо рисовать. *З якими гордощами мазюкав я на взір цьоциних такі «ружі», що аж сама цьоця бралася за голову.* Франко.

Мазя́, зя́ти, *с.* Запачканное, неопрятное дитя. Борз. у.

Мазя́р, ра́, *м.* Продавец дегтя. Вх. Лем. 433.

Мазя́рка, ки, *ж.*=**Мазни́ця 1.** Вх. Лем. 433.

Ма́ївка, ки, *ж.* Гречиха, посеянная в мае.

Маївка, ки, *ж.* Майское гулянье (1-го мая), маевка. *Всі пішли в ліс на маївку.* Крим.

І. Май, ма́ю, *м.* 1) Зелень. *Славне Підгір'є шо ся маєм крило, в шовкові трави спати ся клонило.* Федьк. Поез. I. 17. 2)=**Кле́чання.** *Колись на сі свята в мене було весело-весело та зелено-зелено! І за образами май, і по гвіздочках май!* Св. Л. 271, 272. *А тут їде віз повен маю—так на Поділлю звуть клечання.* Св. Л. 272. 3) Раст. Leontodon taraxacum. Вх. Пч. I. 11. 4) Название пятого месяца, май. *Як випадуть в маї три дощі добрих, то дадуть хліба на три годи.* Ном. № 449.

II. Май, *нар.* 1) Почти. *Стали ми оба май у посліді.* Федьк. 2) Больше. *Вівця... остра... штрикає усюди, де найліпша паша, а від того дає май молока.* Шух. I. 196. При сравнит. степ. прилагат. обозначает усиление степени: гораздо. *Май більший, май ліпший.* Шух. I. 28. *Голова май менша у пструга.* Вх. Зн. 34. 3) **Май-май.** Частью—частью. *Риба май велика, май мала.* Вх. Зн. 34

III. Май-май-май, *меж.* О быстрых движениях, когда машут или что-либо развевается. *Крутиться, вертиться, тільки рукава май-май-май!* МВ. (О. 1862. III. 35).

Майбу́тній, я, є. Предстоящий, будущий. *Майбутнє життя сироти ввижалося у всіх тяжких неминучих дрібницях.* Л. Янов. Оповід. 150.

Майбу́тність, ности, *ж.* Будущее, то, что должно случиться в будущем. Киев.

Майбу́ть, *нар.*=**Ма́бу́ть.** *У нас ще до якої пори не видко сарани, але вже близько, хутко майбуть добереться і до нас.* О. 1862. X. 110.

Ма́йва, ви, *ж.* Флаг. Волынь. Слов. Д. Эварн.

Майда́к, ка́, *м.* ? *Заклинаю, проклинаю, запрещаю тя кізяком, майдаком, гайдуком, і псим хвостом, як воротилом* (Заклинание водки). Ефим. 23.

Майдала́ти, ла́ю, єш, *гл.* Болтать, махать. *Як налетить орляка на зайця та як ударе його крилом, а той, бідненький, перекинеться доголічерева та лапками майдалає, майдалає, та кричить тобі неначе дитина.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Майда́н, ну, *м.* 1) Площадь. *Передо мною дуже широкий майдан.* Левиц. Де

колись на майдані роєм гули на раді запорожці, там тепер паслася німецька череда. Левиц. Пов. 367. 2) Лесная поляна. Вх. Зн. 34. 3) Завод для гонки смолы.

Майда́нний, а, е. Относящийся к **майда́ну.** *Майданний дьоготь.* Сумск. у. *Поніміла майданна громада.* Г. Барв. 467.

Майда́нник, майда́нчик, ка, *м.* Служащий на заводе для гонки смолы. *Майданчики-окаянчики, да гірка ваша доля: не вмієте хліба-соли їсти да із чорного поля.* Мет. 466. *Дід служив на майдані майданчиком.* Рудч. Ск. II. 13.

Ма́йдати, даю, єш и **джу, джеш,** *гл.* Вилять (хвостом). *Пес майдат хвостом.* Вх. Уг. 251. *Пес майдже хвостом.* Вх. Лем. 433. См. **Майдала́ти.**

Ма́йже, *нар.* Почти. **Два парубчака майже однаких літ.* Франко. **Отак переїхали ми майже цілу дорогу.* Федьк.

Ма́йка, ки, *ж.* 1) Шпанская муха. Lytta visicatoria. Вх. Пч. I. 7. 2)— **оли́йна.** Майская букашка. Meloi proscarabeus. Желех.

Майку́т, майку́тник, ка, *м.* Левша Желех.

Майни́й, а, е. Облиственный, богато покрытый листьями.

Ма́йно́, на, *с.* Имущество. *І рече господь до сатани: оддаю тобі в руки все його майно; тільки не касайсь його самого.* К. Іов.

***Майнови́й, а, е.** Имущественный Сл. Нік. *Прибутково-майновий податок.* Пр. Пр.

Майну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Махнуть. *Вийшла ж вона за ворота хусточков майнула.* Гол. I. 60. 2) Мелькнуть. *І перед моїми очима майнули, як мрія, картини Макарта.* Левиц. *Щось наче майнуло поуз вікно.* Г. Барв. 299. *Та вже тому діду чуприна майнула, стоїть баба на березі, руками сплеснула.* Нп. *Ще він грімить, а вже стріла майнула.* К. Іов. ***Майну́ло крізь го́лову.** Промелькнула мысль. «*Богиня!*»— *майнуло Чуйкевичеві крізь голову.* Лепк. 3) Быстро пойти, быстро уйти, быстро броситься. *І діти майнули по горищах, по коморах, по льохах,— усюди.* Шевч. 168. *Стороженька п'яна була, уснула, я, молода, на улицю майнула.* Чуб. V. 640.

Майови́й, майовни́й, а́, е. Майский. *Дощику майового ждали.* О. 1861. III. 14.

Майо́р, ра, *м.* Майор. ***Майор молоденький, грає під ним коник вороненький...* Нп. Пир. у., Конон. Ум. **Майо́рик.**

Майори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Мелькать, виднеться слегка, изредка. *Сонце майорить між хмарами. Не вродила овощ: то там, то там майорить слива й груша.* Волч. у. 2) Развеваться. *Тільки чуприна майорить.* Ном. № 4419. *Табакове листя майорить на вітрі.* Лубен. у.

Майо́рці, ців, *м. мн.* Раст. Zinnia elegans L. ЗЮЗО. I. 142.

Майра́н, ну, *м.* Раст. Origanum majorana.

Ма́йстер, тра, *м.* 1) Мастер. *По роботі пізнати майстра.* Ном. № 7338. 2) Певец (кобзарь, лірник), обучающий пению отданного к нему в науку ученика. *Вже того майстра нема, що я пристав,—умер.* Вересай.

Майсте́рія, рії, *ж., соб.* Инструменты, принадлежности мастерства. *У того стельмаха однії майстерії на два вози не забереш. Самих сокир п'ять чи більше либонь.* Канев. у. *Майстерія швецька, столярська, кравецька.* Грин.

Майсте́рний, а, е. Мастерской; искусный, способный к мастерству. *Майстерна людина.* Г. Барв. 435. *Я майстерний до сього діла. Там у Рожеві народ усе майстерний.* Киев. у.

Майсте́рно, *нар.* Мастерски.

Майсте́рня, ні, *ж.* Мастерская.

Майстеро́ва, вої, *ж.* = **Майстро́ва.** *Крають кравці, крають да вже й докравають, на молоду майстерову з ока поглядають.* Чуб. V. 1086.

Майсте́рство, ва, *с.* Мастерство. *Нова мурована церква, простого майстерства.* Стор. II. 152.

Майсте́рський, а, е. Принадлежащий мастеру.

Майстра́т, ту, *м.*=**Магистра́т.**

Майстра́цький, а, е=**Магистра́тський.** *Всі майстрацькі бургомистри.* КС. 1882. V. 353.

Майстро́, ра́, *м.* Мастер. **Мій майстро майструє воза.* Канев. у. Ум. **Ма́йстрочко.** *Становили сіночки майстрочки.* Мил. 154.

Майстро́ва, вої, *ж.* Жена мастера, мастерового. *Майстер старий, хлопець малий, майстрова молода.* Чуб. V. 1085.

Майстрова́, во́ї, *ж.* Мастерская. *Оддаймо його у слюсарі в майстрову, —нехай лишень того хліба спитає.* Васильк. у.

Майстрови́й, а́, е́. Мастеровой. *Майстровий чоловік з його.* Канев. у.

Майстро́вич, ча, *м.* Сын мастера. Козел. у.

Майстро́вня, ні, *ж.* = **Майсте́рня.** *Пішов я шукати свого сина, як у москалі взяли. Прихожу у Київ. Кажуть, що він у майстровні. Прихожу,—мій майстро майструє воза.* Канев. у.

Ма́йстрочко, ка, *м.* Ум. от **майстро́.**

Майструва́ти, ру́ю, єш, *гл.* Мастерить, делать. *Ішли майстрі на Сіянську гору деревні рубати, церкву майструвати.* Гринч. II. 35. *Коло хлівця татусь майструє домовину.* Сим. 224.

Ма́йський, а, е. Майский. *І майський ранок веселий, і чорні очі гарні мов гладять по душі.* Левиц.

Майтала́ти и **майтола́ти, ла́ю, єш,** *гл.* Болтать, мотать, болтаться, мотаться. *Ну* (дяк) *гоцака садити. Тільки борода та коса майтолає.* Мирн. ХРВ. 258. См. **Майдала́ти.**

Майтала́тися *и **майтола́тися, ла́юся, єшся,** *гл.*=**Майтала́ти.** *А те помело* (хвіст) *ззаду тільки ковиль, ковиль!.. Майталається.* Сим. 211. **Кустрата голова на всі боки майтолалася.* Мирн. I. 323.

Мак, ку, *м.* 1) Мак. Papaver somniferum L. ЗЮЗО. I. 130. *Сім рік маку не родило, про те голоду не було.* Посл. *Маки процвітають і білим, і сивим, і червоним квітом.* МВ. I. 102. *З маком медовий шулик.* Котл. Ен. *Пироги з маком.* Гринч. *Дурниця—з маком паляниця.* Ном. № 5156. *Дівчина, маком заквітчана.* Гринч. **Як мак процвіта́є.** Расцветает в полной силе и красоте (о человеке). ***Почервоні́в як мак.** Сильно покраснел, зарделся. Квітка. **Ма́ку наївся.** Одурел. Ном. **Заси́пала як ма́ком дрібне́нько.** Заговорила скоро, быстро. Ном. № 12895. **На мак розби́ти, поруба́ти.** Разбить в дребезги, изрубить в мелкие куски. **Ма́ком сі́сти.** Погибнуть, *стать втупик. Сл. Нік. **Ма́ком ши́ти.** Шить мелкой строчкой. *Як шитиме маком, то їстиме борщ з таком.* Вас. 211. **О, як затру́сить зеле́ним ма́ком, так держи́сь бе́рега.** Поднимет кутерьму рассердившись, — тогда берегись! Ном. № 3359. 2)—**стоя́н.** Обыкновенный мак. 3)—**видю́к,—самосі́й.** Порода маку, зерна которого сами высыпаются из коробочки. Чуб. I. 81. 4)—**польови́й.** Раст. Papaver argemone L. ЗЮЗО. I. 130. 5)—**водяни́й.** Раст. а) Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129; б) Nymphaea alba L. ЗЮЗО. I. 129. 6)—**самосі́й.** См. 3. 7)—**сліпи́й.** Papaver orientale L. ЗЮЗО. I. 130. 8) Весенняя хороводная игра девушек, женщин и детей, описанная у Чуб. III. 47, Грин. III. 107, 108. Ум. **Мачо́к.**

Ма́ків, ко́ва, ве. Маковый. *Сей світ, як маків цвіт.* Ном. № 8259. **Ма́кові у́ставки. У́ставки,** вышитые известным узором. Kolb. I. 48. ***На ма́кове зе́рно (зе́рнятко, зере́нце).** Чуточку, капельку; (с отрицанием) ничего. *Хоч би тобі на макове зерно що зробив.* Кон. II. 3. *Я нікому нічого й на макове зернятко.* Кон. II. 134.

Ма́ківка, ки, *ж.* 1) Маковка, головка мака. 2) Цветок мака. *Катувала, мордувала, та не помагало: як маківка на городі Ганна росцвітала.* Шевч. 22. *Дівчина почервоніла як маківка.* Левиц. Пов. 107. ***Ма́ківкою гори́ти.** Раскраснеться, зардеться. *Маківкою моя дівчина горить.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 3) **М. водяна́** = **мак водяни́й.** Маркев. 166. 4) **Маківки́.** Род вышитого узора на сорочке. КС. 1893. V. 278. 5) Хороводная игра (см. **Мак 8),** а также красивая девочка, которую в этой игре, под конец песни, подбрасывают вверх, представляя тем отряхивание мака. Гринч. III. 108. Ум. **Ма́ківочка.** *Її ж дочка, як маківочка.* Рудч. Ск. II. 49.

Маківни́к, ка́, *м.* Лепешка из меду и маку. Ум. **Маківничо́к.** *Тая бубличка їй дає, друга маківничка.* МВ. I. 48.

Ма́ківочка, ки, *ж.* Ум. от **ма́ківка.**

Маки́терка, ки, *ж.* Ум. от **маки́тра.**

Маки́тра, ри, *ж.* 1) Род большой глубокой глиняной посуды с круглым дном и значительно большим дна широким отверстием, употребляющейся для помещения муки, теста, масла и пр. и для растирания соли, пшена и пр. У гуцулов **маки́тра** более напоминает глубокую миску. Шух. I. 264. 2) Котловина. 3) Переносно: голова у человека. *І злому Трої супостату макітру одділив од плеч.* Котл. Ен. V. 49. Ум. **Маки́терка.** *Носить дід макітерку, баба сковороду.* Гринч. III. 314. Ум. **Маки́трище.**

Маки́тритися, рюся, ришся, *гл.* В выражениях: **голова́ маки́триться, світ маки́триться.** Голова кружится Вас. 211.

Маки́трище, ща, *с.* Ув. от **маки́тра.**

Макове́ць, вця́, *м.*=**Макови́нець?** **Мак?** *Ой на горі мак, на долині мак, на горі маковець.* Чуб. III. 48.

Ма́ковий, а, е. Маковый; с маком. *Збудуй мені світлоньку з макового цвітоньку.* Чуб. V. 121. *Маковий періжок.* Харьк. у.

Макови́к, ка́, *м.*=**Маківни́к.** **Не гарна,—одказала вона, беручи маковик.* Мирн. I. 220. Ум. **Маковичо́к.**

Макови́на, ни, *ж.* 1) Маковый стебель. *Збудуй мені* (хату) *з лободи,—до чужої не веди; збудуй мені з маковини —для твоєї бідної дівчини.* Чуб. V. 122. 2) Раст. Papaver Rholas. Вх. Лем. 433.

Макови́нець, нця, *м.* = **Макови́на 2.** Вх. Лем. 433.

Маковиння, ня, *с., соб.* Стебли мака. КС. 1893. VII. 80.

Ма́ковиця, ці, *ж.* Вершина купола церкви, вершина горы. Гол.

Маковичо́к, чка́, *м.* Ум. от **макови́к.**

Макови́ще, ща, *с.* Поле, где был посеян мак.

Макові́й, вія, *м.* 1) Название дня, в который чтится память муч. Маккавеев—1 августа. ХС. I. 78 Маркев. 17. *Сумно-сумно. Оттак було по всій Україні против ночі Маковія.* Шевч. 150. 2)=**Макопі́йка.** Вх. Пч. II. 10.

Макові́йка, ки, *ж.* = **Макові́й 1.** Желех.

Макогі́н, го́ну, *м.* 1) Деревянный пест для растирания соли, маку, пшена и пр. *Лисий як макогін.* Ном. № 8661. **Макогі́н облиза́ти, *поволочи́ти.** Получить отказ в сватовстве, то же, что и **гарбуза́ вхопи́ти.** О. 1862. Русин. весілля. IV. 1. *Сл. Нік. 2) Пест толчеи для зерна или сукна. Шух. I. 104, 113. 3) У **мосяжник'**ов а) при инкрустации: род деревянной колотушки для вбивания в дерево металлических украшений. Шух. I. 278; б) при выделке глиняных форм для отливки медных вещей; род колотушки, втискивающей модели в глину для получения формы. Шух. I. 281, 283. *4) Конец оси. *Край осі, де накладається колесо, зветься рукав, або макогін і на кожному макогонові підбитий підісок залізний.* Крим.

***Макого́ник, ка,** *м.* Вздор. Употребл. в выражении: **харьків-макого́ників нагороди́ти, насади́ти**—напутать на письме, написать вздор. *Всунув цифру—не туди; нагородив харьків-макогоників.* Тобіл. I. 287. *Писати тільки те, що в бумазі було написано, а не видумувати своїх харьків з макогониками.* Мирн. I. 72.

Макольо́ндра, ри, *ж.*, и **макольо́ндрик, ка,** *м.* = **Макопі́йка.** Вх. Пч. II. 10.

Маколя́ндра, ри, *ж.* = **Макольо́ндра.** Вх. Пч. II. 10.

Макопі́йка, ки, *ж.* Птица коноплянка, Fringilla cannabina. Желех. Вх. Пч. II. 10.

Макорже́ник, ка, *ж.* Корж с маком. *Звен. у.

Ма́кортеть *и **ма́кортить, ти,** *ж.*= **Ма́котерть.** *Поставила йому макортеть з варениками.* Кв. I. 240.

Ма́корти, тів, *мн.* Котловина. Лохв. у.

Ма́кортик, ку, *м.* = **Маки́тра.** Шух. I. 106.

***Ма́котерть** и **ма́котирть, ти,** *ж.* 1)=**Маки́тра.** Вас. 182. *(Голова)

завбільшки з макотирть. Мирн. Спокуса, 53. 2) Котловина. Мнж. 185.

Макоти́ря, рі, *ж.* Низко остриженная голова. *Полетів татарський баша з коня сторчака бритою макотирею.* Мирн. ХРВ. 128.

Макотру́с, са, *м.* Время собирания маку.

Макоцві́тний, а, е. Глупый; идиотичный. *Макоцвітний чоловік.* Лебед. у.

Ма́кса, си, *ж.* Рыбная печень.

Маку́луватий, а, е. Неповоротливый, увалень. Мнж. 185.

Маку́х, ха, *м.*=**Маку́ха.** Шух. I. 164.

Маку́ха, хи, *ж.* 1) Сбоина, жмыхи, выжимки из семян конопли после добывания масла. 2) Увалень, неповоротливый человек, бесхарактерный человек, вялый. *Що ти за чоловік? Ти макуха! сього не одстоїш!* Мирн. Пов. I. 123. *А царь був мабуть не макуха, розлютувався він і злість його взяла.* Греб. 379.

Маку́ховатий, а, е. 1) О камне: ноздреватый, пористый. Лубен. у. 2) О камыше: с большими метелками? *Ой густий очерет, да й макуховатий.* Чуб. V. 176. *3) О человеке: увалень, растяпа, тюфяк. Сл. Нік.

Маку́шенка, ки, *ж.* Кушанье, сваренное из конопляных сбоин. Вх. Зн. 34.

Мала́й, лая́, *м.* 1) Хлеб из кукурузы, гороха или проса. Kolb. I. 51. *Малаю, малаю, я тебе за хліб не маю.* Ном. № 14115. Иногда—вообще плохо выпеченный хлеб, вязкий. 2) Раст. Просо, Panicum miliaceum. ЗЮЗО. I. 130.

***Маламу́р, ра,** *м.* Обжора. Херс. Нік.

Маламу́рити, рю, риш, *гл.* Жрать, трескать. *Як був хлопцем, так цілісінький день сидить та маламурить.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

***Мала́нка, ки**=**Мела́нка.** Сл. Нік.

***Маланкува́ти, кую, єш,** *гл.* Праздновать канун Нового года. Сл. Нік.

Мала́та, ти, *ж.*=**Куле́ша.** Вх. Уг. 251.

Малаха́єчка, ки, *ж.* Ум. от **малаха́йка.**

Малаха́й, хая́, *м.* 1) Плеть. *Чи татар бесурменів малахаями як череду у полон заганяєте.* Мет. 444. 2) Шапка с наушниками. ЗОЮР. II. 287.

Малаха́йка, ки, *ж.* = **Малаха́й 1.** Ум. **Малаха́єчка.** *Малахаєчка, що сама січе, сама і крає.* Мнж. 22. *Малахаєчка-дротяночка.* КС. 1882. V. 362.

***Малахві́я, ії,** *ж.* 1) Онанизм, рукоблудие. Крим. **Малахві́ю труси́ти.** Заниматься онанизмом. Крим. 2) Семя человека. Пир. у., Конон.

Мале́зний, а, е. Малый, пустячный, ничтожный. Желех.

Мале́нечкий, а, е. Ум. от **мали́й.**

Мале́ньство, ва, *с.* 1) Малолетство. **З мале́ньства.** С малолетства. *З маленьства він слабів.* НВолын. у. 2) Малютка, крошка.

Мале́сечкий, а, е. Ум. от **мали́й.**

Мале́ча, чі, *ж., соб.* Малые дети. Конотоп. у.

Малигува́тий, а, е. О животных: с вогнутою спиною. *Як здохне, борони боже, малигувата скотина в дворі: чи овечка, чи свиня, чи корова, то вже не буде добра. Малигуватий кінь.* Гринч.

Мали́зна, ни, *ж.* Малость; *пустяк. **Там мализну яку може і взяв коли, так з ким же того не буває?* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Мали́й, а́, е́. 1) Малый, маленький, небольшой. *З малої искри великий огонь буває.* Ном. *Мала дитина.* Гринч. *Мала вербочка.* Гринч. *Малі чоботи на мене.* Гринч. *На їх сем'ю се мала хата.* Гринч. *Хоч він малий серед панів чоловік, та великий розум має.* Гринч. *Ой гукну я на малого: сідлай коня вороного!* Мет. 73. ***За мали́м не.** Почти. *За малим не готовий великий образ порепався.* Ніков. 2) **Час мали́й.** Короткое время. *Літа ж, літа, та ви молодії, де ж я вас поділа за часи малії.* Г. Барв. 411. 3) У гуцулов употребляется для названия различных животных: **мали́м** называют волка, **мало́ю**—овцу; призывают теленка: **мале́! мале́!** Шух. I. 22, 211. Kolb. I. 65. Сравн. ст. **Ме́нший. По-ма́лу.** См. **Пома́лу.** Ум. **Мале́нечкий, мале́нький, мале́сенький, мале́сечкий, мане́нький, мане́сенький, маню́ній, манюсе́нький, манюсю́сенький, манюсю́нечкий.** *Ой ти, галочко чорная, маленькая! Скажи, галочко, де моя миленькая?*

Мет. 48. *Ще нема двох маленьких коробочок: одна маленька, а друга малесенька.* Левиц. *Там хатина малесенька, там дівчина гарнесенька.* Федьк. I. 7. *Голівка в його була така малесечка, як зернятко.* МВ. II. 163. *Вилися між деревами якісь сіресенькі пташечки малесечкі.* МВ. (О. 1862. I. 72). *Жінка маненька, коротесенька.* МВ. II. 132. *Горобчичок манісенький, на ніженьку кривісенький.* Нп. *Ти ж моя манюсюнечка!* Г. Барв. 100.

Мали́к, ка́, *м.*=**Гамали́к.**

Маликува́тий, а, е=**Малигува́тий. Маликува́тий віл.** Вол с ямкой между ребрами.

Мали́на, ни, *ж.* 1) Малина, Rubus idaeus. *Під горою малина.* Чуб. *Личко як малина.* Чуб. 2) Красный флаг на воротах свадебного двора, выставляемый в Черниг. г. (*и вообще на Левобережьи), как удостоверение целомудрия новобрачной. То же, что и **корогва́** в свадебном обряде. МУЕ. III. 158. Ум. **Мали́нка, мали́нонька, мали́ночка.** Чуб. V. 805. 1047.

Малини́вка, ки, *ж.* Наливка малиновая.

Мали́нка, ки, *ж.* Ум. от **мали́на.**

Мали́нник, ка, *м.* Малиновый мед, квас.

Мали́но́вий, а, е. Малиновый.

Мали́нонька и **мали́ночка, ки,** *ж.* Ум. от **мали́на.**

Малиня́к, ку́, *м.*=**Малини́вка.**

Мали́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Умалять, уменьшать.

Мали́тися, лю́ся, лишся, *гл.* 1) Умаляться, становиться меньше. 2) Поступать по-детски. *І так звані старші між дітворою хочай би й не повинні вже малитися, бо вуса мали... про те не відріжнялись від дітей... і ласощів забагали і все.* Св. Л. 136.

Мали́шко, ка, *м.* Малютка. Левч. 68.

Мали́сінький, а, е. Чрезвычайно маленький, крошечный.

Ма́літь, лости, *ж.* 1) Детство, детский возраст. *Оддав старий своє... серце малій дитині. Старість побраталась з малістю; малість прилипла до старости.* Мир. ХРВ. 90. *2) Мелочь, пустяк, глупость. *За всяку малість лається.* Крим.

Мали́ти, ли́ю, еш, *гл.* Умаляться, уменьшаться. *Той мусить рости, я ж маліти.* Єв. I. III. 30.

Ма́ліч, чі, *ж.* Мелочь, все маленькое, мелкое. Вх. Зн. 34.

***Малма́зія, ії,** *ж.* Вино из белого винограда (сладкое), ликёрное вино. *Приговарювала шинкарка, наливаючи знатному гостеві чарку малмазії.* Лепк.

Ма́ло, *нар.* Мало, немного. *Розуму багато, а грошей мало.* Ном. № 1553. *А діти на тоє і мало не дбають.* КС. 1883. II. 469. **Ма́ло не, ма́ло-ма́ло не, ма́ло що не.** Чуть не, чуть-чуть не, едва не. *За ним ідуть мало-мало не три тисячі.* Макс. *Мені мало рук не вломили, а ти мовчиш.* МВ. (О. 1862 III. 70). *Боже мій! мало коромисла не впустила і слова не промовлю—зраділа.* МВ. I. 19. **За ма́ло.** Слишком мало. **Ні ма́ло не.** Нисколько. *Ой ви ж мені в злій годині ні мало не важкі.* Мет Сравн. ст. **Ме́нше.** *Менше вкусиш, борше лигнеш.* Ном. № 5588.

Маловáжити, жу, жиш. (собí щось, когóсь), *гл.* Не придавать значения, не ценить. Желех.

Маловáжний, а, е. Не имеющий значения, незначительный. Желех.

Маловáжність, ности, *ж.* Незначительность. Желех.

Маловíр, ра, *м.* Маловер. *Коли бог траву так зодягає, то як більше вас, маловіри.* Єв. Л. XII. 28.

Маловíрний, а, е. Маловерный. *Бог зодягатиме вас, маловірні.* Єв. Мт. VI 30.

Малодосвíдній, я, є. Малоопытный *Діти малодосвідні.* К. ЦН. 192.

Малоземе́лля, ля, *с.* Малоземелье.

Малоземе́льний, а, е. Малоземельный.

Малолíт, та, *м.*=**Малолíток.** *В мене діти-малоліти не здужають в степ летіти.* Чуб. V. 827.

Малолíтка, ки, *об.* Несовершеннолетний. *На що на горе вродила, малоліткою женила.* Чуб. V. 668.

Малолíтній, я, є=**Малолíток.** *Ще малолітній, тільки ще сімнадцять літ.* Г. Барв. 402. Ум. **Малолíтненький.** Грин. III. 339.

Малолíток, тка, *м.* Малолетний, не-

совершеннолетний. *А у вдови дочка росла і син малоліток.* Шевч. 586.

Малоли́чний, а, е. Малочисленный. (Татари) *що-весни по свіжій паші пускали свої загони скрізь по наших осадах, хапаючи людей необачних, або малолічних.* К. Грам. 35.

Малолю́ддя, дя, с. Малолюдие.

Малолю́дний, а, е. Малолюдный. К. Гр. Кв.

Малолю́дно, *нар.* Малолюдно. *Тепер у полі малолюдно.* Волч. у.

Маломо́вний, а, е. Неразговорчивый, молчаливый. Желех. **Цей чоловік такий маломовний, поважний.* Кобил. «Ніоба».

Маломо́вність, ности, *ж.* Неразговорчивость, молчаливость. Желех.

Маломо́цний, а, е. Малосильный.

***Малописьме́нний, а, е.** Малограмотный. *А я ось... малописьменний, попихач чужий.* А. Тесл.

***Малоро́с, маларо́с** и **маляро́с, са,** *м.* В устах национально сознательного украинца звучит как пренебрежительно-бранное по отношению к украинцу-общеросу. Киев.

Малоро́слий, а, е. Малорослый.

Малоси́лий, а, е. Малосильный. *І про тебе, старче малосилий, ніхто й слова не промовить.* Шевч. 668.

Малоси́лля, ля, с. Малосилие.

Малоси́льний, а, е=Малоси́лий. *Оженив мене малолітнього, малолітнього, малосильного.* Грин. III. 339.

***Мальва́зія, ії,** *ж.*=**Малма́зія.**

Мальо́ваний, а, е. 1) Расписанный, раскрашенный. *В нього хата з сосни, з ялини, вся мальована.* Чуб. III. 416. *Купи ж мені, мати, мальовані п'яльця.* Мет. 2) Цветной, изукрашенный. *Прилетіла пташка—мальовані крильця.* Мет. 103. *Ой із города із Трапезонта виступала галера трьома цвітами процвітана, мальована: ой первим цвітом процвітана — златосиніми киндяками побивана; а другим цвітом процвітана —гарматами арештована; третім цвітом процвітана—турецькою білою габою покровена.* Лукаш. 15. 3) О человеке: красивый, выхоленный. *Іде було собі як мальована: очі у землю спущені, і не дивиться.* МВ. *Та й побережося, моя крале мальована.* Шевч. 621. *Не пускайте до нас ваших мальованих паничів, що вміють дівочим розумом і серцем, як пахущою квіточкою, щодня міняючи, забавлятися.* К. (О. 1861. I. 313). *Мальованим конем не далеко в'їдеш.* Ном. № 5248.

***Мальо́ванка, ки,** *ж.* Род женской одежды у гуцулов. Сл. Нік. *Вона була одягнена зовсім так, як звичайно, в грубій зрібній, брудній сорочці і мальованці, без хустини на голові.* Франко.

Мальо́вка, ки, *ж.* Раскрашивание, разрисовывание. Вас. 183, 184.

Мальовни́й и **мальовни́чий, а, е.** Живописный. *Леонид глянув з човна на ту мальовничу группу і осміхнувся.* Левиц. *Прозою мальовничою нам їх* (думки) *переказано.* К. (О. 1861. II. 231).

***Мальовни́чо,** *нар.* Живописно. Коцюб.

Ма́льство, ва, *с.* Малолетство, детство. *Терпіла з мальства всяке зло.* Мкр. Г. 18.

Малюва́ння, ня, *с.* 1) Писание красками, рисование. 2) Живопись. *Дивне малювання ожило на полотні.* Левиц. 3) Картина. *Послав гонця до богомаза, щоб малювання накупив.* Котл. Ен. IV. 24. *Гарним малюванням стіни обвішані.* К. Д. Сер. 31. *Ой ти, дівчино, моє малювання!* Нп. 4) Окраска. 5) Изображение, описание (словесное). (Квітка) *почувавсь на силах, що здолає дойти ширшої правди в малюванні.* К. Гр. Кв. XIX.

Малюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* 1) Писать (красками), живописать; рисовать. *Не такий страшний чорт, як його малюють.* Ном. № 4233. 2) Красить, малевать, расписывать. *Ой там на горі, малювали малярі, малювали, рисували чорні брови мої.* Чуб. V. 15. Изображать. *Ользі здавалося, що той вечір буде якийсь не простий, буде такий веселий, яким його малювала її молода фантазія.* Левиц. Пов. 141. 4) Оставлять знаки от ударов. *Нагай малює вдовж жидівську спину.* Шевч. 136.

Малюва́тися, лю́юся, єшся, *гл.* 1) Изображаться. *На килимі дуже ясно*

малювався здоровий лев з густою гривою. Левиц. 2) Румяниться. *Червоніла як калина, хоть не малювалась.* Мкр. Н. 4.

Малю́к, ка́, *м.* 1) Мальчик, маленький. *Може тепер і не так: я ще малюком туди заглядав.* Св. Л. 24. *2) Малый. **Малю́к ру́чий.** Шустрый, ловкий ма̀лый. *Вишукують собі таких малюків ручих, щоб вкрав і втік.* Св. Л. 136.

Малю́нок, нка, *м.* Картина; рисунок. *Я обіцяла школярці передати при нагоді книжку з малюнками.* Г. Барв. 42. Употребляется также для обозначения картины природы или словесного изображения. *Мій повоз швидче покотився, малюнок зближувавсь до нас.* Щог. Сл. 103.

Малю́сенький, а, е = Мале́сенький. Крошечный. Левч. 62.

Малю́та, ти, *м.* Малыш. Стор. II. 112.

Малю́хний, а, е. Крошечный, очень маленький. Левч. 62.

Малю́цький и **малю́чкий, а, е = Малю́хний.** Уг. Лем. 433.

Маля́, ля́ти, с: Малютка, малыш. *Нашому маляті лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038. Ум. **Маля́тко.**

***Малява́, ви,** *ж.* Конусообразная, снопообразная гора. Черемш.

Маля́р, ра́, *м.* Живописец, художник. *Коли б же мені тиї малярі,—вималювала б милого собі.* Мет. 52. *Там маляр продає образи.* Левиц. Ум. **Маля́рик.** *То я б собі була малярика мала, я б своє личенько тоді змальовала.* Чуб. V. 100.

Маляре́нко, ка, *м.* Сын живописца, маляра.

Маля́рик, ка, *м.* Ум. от **маля́р.**

Маляри́ха, хи, *ж.*=**Маля́рка 2.**

Маляри́вна, ни, *ж.* Дочь живописца, маляра.

Маля́рка, ки, *ж.* 1) Женщина-живописец. 2) Жена живописца, маляра.

Маля́рня, ні, *ж.* Мастерская живописца.

Маля́рство, ва, *с.* Живопись. *Він велику силу у малярстві знає.* Кв. I. 150.

Маля́рський, а, е. 1) Принадлежащий живописцу. 2) Малярный, малярский.

Малярува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Заниматься живописью, малярством.

Малярчу́к, ка́, *м.* Ученик живописца, маляра.

Маля́са, си, *ж.* Свекловичная патока.

Маляско́вий, а, е. Из свекловичной патоки. *Маляскова горілка.*

Маля́тко, ка, с. Ум. от **маля́.**

***Малята́ра, ри,** *ж.* Малевание. *Малюючи ходить довкола скрині, окидає зором знавця всю малятуру.* Франко.

Ма́ма, ми, *ж.* Мама. *З бідою, як з рідною мамою.* Ном. № 2226. Ум. **Ма́мка, ма́монька, ма́мочка, маму́нечка, маму́ня, маму́сенька, маму́сечка, маму́ся.** *Ой, мамочко, ой, мамочко! ви не бийте мене, ви не лайте мене,—коли я вам докучила, то оддайте мене.* Грин. III. 192. *Ой таточку наш, таточку, де ти подів мамочку?* Грин. III. 366. *Як дочка стелила, легенько здихнула: «щоб моя мамуня здорова заснула!».* Грин. III. 691. *Мамунечко, я коло вас.* Мир. Пов I. 171. *Мамуню ж мої рідненькі, мамусенько! Дайте ж мені раду!* Грин. III. 375.

Мама́й, мамая́, *м.* Каменная статуя в степи. См. **Ба́ба 12.** КС. 1882. V. 348.

Мамали́га, ги, *ж.* Род кушанья из кукурузной муки. Чуб. VII. 442. *Полента.

Ма́мин, на, не. Мамин. *Я маминих* (чобіт) *не взував, бо без підків і пришов.* Чуб. V. 1126.

Мамі́й, мія́, *м.* Маменькин сынок. *Нам таких мамі́їв не треба.* К. *А мовчи, мамію! доки ти ревтимеш?* Черк. у.

Ма́мка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ма́ма.** *Люблю, мамко, Івана.* Ном. *Та нема тих городянок, що продають рідних мамок.* Мил. 192. 2) Мамка, кормилица. **Матері там не мають, а мамку наймають.* Шевч.

Ма́мкати, каю, єш, *гл.* Часто говорить: **«ма́ма!»** звать мать.

Мамкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Быть кормилицей. Желех.

Ма́монька и **ма́мочка, ки,** *ж.* Ум. от **ма́ма.**

Ма́мрати, раю, єш, *гл.* 1) Шарить, разыскивать ощупью. *Він мамра, мамра,—так не найде, бо сліпий.* Новомоск. у. 2) Говорить непонятное.

Ма́мре в гаря́чці. Бредит. Вх. Лем. 433.

Ма́мсик, ка, *м.*=**Мамі́й.**

Мамýла, ли, *об.* Неповоротливый человек, увалень. Мнж. 185.

Мамýлити, лю, лиш, *гл.* Пачкать, гадить.

Мамýн, на, *м.* Злой дух, уводящий женщин, морочащий людей и пр. Шух. I. 43.

Мамýна, ни, *ж.* Закрытая, замаскированная фигура. Вх. Лем. 433.

Мамýнечка, ки, *ж.* Ум. от **ма́ма.**

Мамýнка, ки, *ж.* Кукла. Вх. Лем. 434.

Мамýня, ні, *ж.* Ум. от **ма́ма.**

Мамýсенька и **мамýсечка, ки,** *ж.* Ум. от **ма́ма.**

Мамýся, сі, *ж.* Ум. от **ма́ма.**

Ма́мця, ці, *ж.*=**Мамýня.** *Запорожець, мамцю, запорожець водив босу на морозець.* Мет. 238. *Сядай, мамцю, коло мене!* Грин. III. 680.

Ма́мчин, на, не. 1) Мамин. 2) Мамкин.

Ма́мчити, чу, чиш, *гл.* = **Мамкува́ти.**

Ма́мчич, ча, *м.* Сын мамки.

***Ма́мчур, ра,** *м.* Мазунчик, мамашин сынок. Пир. у., Конон.

Мана́, ни́, *ж.* Призрак, обольщение, иллюзия. *Се не мана—перед очами твоїми матінка твоя.* Греб. 342. **Ману́ пуска́ти, напуска́ти.** Морочить, дурачить, отводить глаза. *Еней пустив на нас ману.* Котл. Ен. I. 16. *Пускають між народ ману.* Греб. 328. *Хвалиться: хазяйка добра людина, а про те—бог його знає! Може таку ману пуска.* Мир. Пов. II. 89.

Манастири́ще, ща, *с.* 1) Место, где был монастырь. 2) Место, принадлежащее или принадлежавшее монастырю.

Манасти́рський, а, е. Монастырский.

Манасти́рь, ря́, *м.* Монастырь. *Посадили на покуту в манастырь.* Левиц. **Підвести́ під манасти́рь.** Одурачить. *Обдурив геть нас старий; так підвів під манастирь.* Драг. **Ти мене мусиш під манастирь підвести.* Кв. Мертв. вел. I. 167.

Мана́тка, ки, *ж.* Платок. *Втерла чорні очі писанов манатков.* Федьк. I. 100. **Мана́тки, ків.** а) Пожитки. *Микола вдосвіта забрав свої манатки і пристав до другої ватаги.* Левиц. б) Одежда плохая. *Жиди посхоплювались да, піднявши манатки, так і майнули.* Рудч. Ск. II. 194.

Мана́ття́, тя, *с., соб.* 1) Лохмотье, тряпки. *2) Имущество, преимущ. одежда. *Зібрала своє манаття, зв'язала та й пішла з ним додому.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Манахве́йка, ки, *ж.* Род игры в карты. КС. 1887. VI. 471.

***Манга́н, ну,** *м.* Марганец. Сл. Дубр.

Мандебу́рка, ки, *ж.* Порода картофеля, распространившаяся преимущественно из г. Магдебурга. Вх. Зн. 34.

Мандебуряни́к, ка, *м.* Хлеб из муки и картофеля, называемого **мандебу́рка.** Вх. Зн. 34. Желех.

Ма́ндель, длю, *м.* Мера при складывании снопов, горстей конопли и пр. в 15 (Желех.) или 50 штук (Гол. Од. 35).

Манджа́к, ка́, *м.* Насек. таракан, Blatta orientalis. Вх. Пч. I. 5.

Манджа́ти, жа́ю, єш, *гл.* Поспешно итти. *Я п'ять грошей розміняю, десять пожичаю, на Вкраїні дівчинонька, до неї манджаю.* Чуб. V. 1125.

Ма́ндра, ри, *ж.* Раст. ? КС. 1893. VII. 79.

Ма́ндри, рів, *мн.* Бродяжничество. *В домівці вже нудяться, за господарство не беруться: мандри пахнуть.* Г. Барв. 438. *Ще мало у мандрах пропало, мов їх земля проглинула!* Мир. ХРВ. 51. *Пішов у мандри.* Гринч.

Мандри́ка, ки, *ж.* Лепешка из сыру, муки и яиц, род сырника, приготовляемого на разговенье после петровок,—29 июня. *Зозуля мандрикою вдавилась.* Ном. № 471. Ум. **Мандри́чка.**

Мандрі́ве́ць, вця́, *м.* Странник; путешественник.

Мандрі́вка, ки, *ж.* Странствие; путешествие. *Заберу дітей я та піду в мандрівку.* Мет. 243. Ум. **Мандрі́вочка.** *Як узяв милий милу да за білу ручку да повів її да в мандрівочку.* Грин. III. 263. *А нашому Василечку мандрівочка пахне.* Мет. 300.

Мандрі́вний, а, е. Странствующий; захожий.

Мандрі́вочка, ки, *ж.* Ум. от **мандрі́вка.**

Мандрі́вський, а, е=Мандрі́вний. *Примандрує* (встаровину піп) *не знать вітки,—от було й кажуть: мандрівський піп служив.* О. 1861. XI. 8.

***Мандро́ваний, а, е.** Странствующий, забродяживший. Сл. Нік. *Оці мандровані дяки мені не до вподоби.* Тобіл. *Мудрий, мандрований дідок сліпець Гомер.* Ніков.

Мандрува́ння, ня, с. Странствие.

Мандрува́ти, ру́ю, єш, *гл.* 1) Странствовать, путешествовать, ездить. *Де то моя Катерина з Івасем мандрує?* Шевч. 79. *Я гадаю мандрувати.* 2) Отправляться, ехать, уходить. *Ой не плачте ви, карії очі, од роду мандрючи.* Чуб. V. 888. *Сватай мене, Марку, чи не оддасть мати. Як не оддасть мати, будем мандрувати.* Мет. 99. *3) Сов. в. **змандрува́ти.** Уйти, пуститься в странствования, в бега, бежать. *Кинули сім'ю та й змандрували.* Мирн.

Мандрьо́ха, хи, *ж.* Бродяга, потаскуха. *Квартал єсть цілий волоцюг, моргух, мандрьох, ярижниць, п'яниць.* Котл. Ен. **Вона, замиравши, бачила, яке на тім світі є мучение і злодіякам, і табашникам, і брехунам, і мандрьохам.* Квітка. «Конот. в.». I. 255.

***Маневрувати, ру́ю, єш,** *гл.* Маневрировать. Сл. Дубр.

***Мане́нький, а, е.** Маленький. Сл. Нік. *Соловейку маненький, в тебе голос тоненький.* Херс. Нік.

Мани́ти, нію́, ниш, *гл.* 1) Манить, заманивать, завлекать. *Манить, як кота мишею.* Ном. № 3100. *Молода дівчина неначе манила до себе молодого хлопця з другого човна.* Левиц. 2) Обманывать. *Привела сина додому та й не довго втішалась. Попереду манила, хто питав, неначе б то вона одпросила свого сина.* Левиц. I. 64. *А не маните ж? Справді зробите?* Константиногр. у. *Манять брехнями народи.* К. ЦН. 286.

Манівéць, вця́, *м.* Путь не по проложенной дороге, а минуя ее, *обходная дорога. *Хоч би спустився я і в смертную долину, з тобою, боже міи, і там я не загину: і звідти манівець твій жезл мені покаже, і палиця твоя дорогу правди вкаже.* К. Псалт. 54. *Мов божевільний дрегнув із поля додому. Не гледів і дороги, манівцем так і стрибає.* Г. Барв. 198. *Що ти пійдеш да доріжкою, а я піду манівцем.* Чуб. V. 286. *Бе́ри, сестро, срібло-злото та йди манівцями, щоб ми тебе не догнали, щоб ми тебе не вбили.* Чуб. V. 912.

***Манівці́, ці́в,** *м. мн.* Непроторенные пути. **Зби́тися на манівці́, піти́ манівцями́.** а) Уйти с проторенной дороги. б) Запутаться в блужданиях. Сл. Нік. **Манівця́ми.** Окольным путем; намеками. *Та й ну, як кажуть, манівцями.* Кон. II. 65.

***Маніжéння, ня,** с. Кривлянье, жеманство. Сл. Нік. *Все одно маніження, полуда, зло.* А. Тесл.

Маніжити, жу, жиш, *гл.* 1) Бить. *Я б її до стовпа на цілий місяць, як ту собаку, прив'язала... що-дня сирицею маніжила.* Мир. Пов. II. 95. *Маніжив-маніжив* (вовкулаку) *стілко йому схотілось, та тоді вже тілько пустив.* Мнж. 139. *2) Манежить. Сл. Нік.

Маніжитися, жуся, жишся, *гл.* Жеманиться; нежничать.

***Манійка, ки,** *ж.* Кошениль. Херс. Нік.

Манір, ру, *м.* Манер, образец. *У нас юпки не на такий манір шиють.* Киев. у.

Маніра, ри, *ж.* Манера. *Не турбуйся, бо то думок пакосна маніра.* Мкр. Н. 12. **Злюбив найбільше стару маніру українських малярів.* Ніков.

Маніритися, рюся, ришся, *гл.* Жеманиться.

Манірний, а, е. Манерный. *Наші вельможні пани такі манірні.* К.

***Манірниця, ці,** *ж.* Кокетка. Сл. Нік.

Манісінький, а, е = Малісінький. Мил. 216.

Манія́, нії, *ж.* 1)=**Мана́.** *Причепився, як тая манія.* Чуб. I. 196. 2) Кошениль, сурик. *Щоки терли манією, а блейвасом і ніс, і лоб.* Котл. Ен. III. 49.

Манли́вий, а, е. Соблазнительный, обманчивый.

Ма́нна, ни, *ж.* 1) Манна. Чуб. I. 74 *І манна на народ посипалася грядом.* К Псал 178 2) Раст. Gliceria fluitans

ЗЮЗО I 124. 3) Молочность. *Як би вівці на сукровищі попасли, зараз би їм уняло манну—вони утратили би молоко.* Шух. I. 210. **Як корова манну згубить.* (Заклинание). Хот. Нік.

Манни́стий, а, е. Молочный, обильный молоком. *Вона робила, що тільки знала, аби худоба була тиха така, як корінь у землі, така манниста, як у потоці вода.* Коцюб.

Ма́нок, нку, *м.* Достояние, имущество.

Маноці́вник, ка, *м.* Волшебник, колдун. *Запорожці маноцівники були, такі лицарі були—страшне діло! Оце розстелють бурку по воді, та сядуть по вуглах чотирі чоловіка та й пливуть.* КС 1882. XII. 591. Ум. **Маноці́вничок.** I. 592.

Ма́нта́, ти, *ж.* Род суконного плаща, **сви́ти,** сшитой мешком. Чуб. VII. 420. Шух. I. 138. *Ой сижу я, сижу, на палаш приперся, манта мі широка, полами утерся.* Федьк. I. 42. **Манта—вона чорна, проста, широка, а ззаду в неї каманак, шмат просто врізаний, без завороту і в негоду накриває голову.* Хот. Нік.

Манта́чити, чу, чиш, *гл.* Точить косу **манта́чкою.** Мнж. 185. *Косу мантачити.* Черниг. у. 2) Тратить, мотать. *3) Бить, трепать кого-либо. Пир. у.

Манта́чка, ки, *ж.* Род узкой лопаточки, намазанной смолою с песком и служащей для острения (*правки) косы. Мнж. 185.

Мантиля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Болтать, махать. *А він іде та свиткою мантиляє.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Манти́ти, чу, тиш, *гл.* Выманивать, выклянчивать выпрашивать.

Манту́ли, ту́л, *ж. мн.* 1) Подачки, собранные колядниками или нищими. Лебед. у. 2) Род пирога из кукурузной муки с сыром. Вх. Зн. 35.

Манту́лити, лю, лиш, *гл.* Выманивать подачки.

Манту́лки, ків, *м. мн.* Лакомства, сласти, также баранки, булки, привозимые с ярмарки, и пр. О. 1862. IX. 127. *Була оце на ярмарку та купила дітям мантулків.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Иногда употребляется в значении: разнообразный, неоднородный товар, преимущественно мелкий. *Показує на суздальців, що зайняли* (на ярмарку) *ряд з образами, ложками, поясами і иншими мантулками.* О. 1862. IX. 63. *Крамарь з усякими мантулками склада усе, що лучиться купити по вигоді: вощину, старі чоботи, віск, муку, пір'я, щетину, полотна.* О. 1862. IX. 69.

Мантя́р, ра, *м.* Обманщик, мошенник. Вх. Зн. 35.

Ману́рія, рії, *ж.* Пожитки? *Ну, оце вже всю манурію свою поскладала, то можна й їхати.* Хорольск. у. Слов. Д. Эварн.

Ману́ти, ну́, ниш, *гл.* Манить, приманивать. Змиев. у.

Ману́тися, не́ться, *гл. безл.* Тянуть (к чему), хотеть, хотеться. *Каже: «як мати схочуть».—Хиба самій не манеться?* МВ. II. 101.

Ману́шечка и **ману́шка, ки,** *ж.* Малютка. *Та воно манушечка,—не бий його.* Волч. у.

***Мань-мань-мань!** Призывной крик для коров и телят. Крим.

Ма́нька, ки, *ж.* Левая рука, шуйца.

Манько́, ка́, *м.*=**Маньку́т.**

Маньку́т, та, *м.* Левша.

Маню́ній, маню́нький, маню́сє(і)нький, манюсю́ненький и **манюсю́нечкий, а, е.** Ум. от **малий.** Очень маленький, крошечный.

***Ма́ня, ні,** *ж.* В детск. яз.: корова, теленок. Крим.

Маня́к, ка́, *м.,* и **маня́ка, ки,** *ж.* 1) Чучело. *А ще б'ють тетерюків на маняки.* 2) Веха. *Багацько снігу, але дарма! Маняки є шляхом, то потраплю.* Канев. у. 3) Призрак, привидение. *Боюсь сіх відьом да маняк.* ЗОЮР. II. 42. 4) Статуя? *Баня* (церковна) *виведена зкругла-гранчаста,—одна гранка більша, а друга менша, і на кожній більшій гранці вікно, а на меншій—замісць вікна маняк з чорного мармуру.* Св. Л. 25. *5) Столп. *Де гарячий дух у степу від землі здіймається, там маняк стоїть.* Херс. Нік.

Маня́чи́ти, чу́, чиш, *гл.*=**Маячити.** *Далеко над Россю манячив якийсь магазин з червоної цегли.* Левиц. *Образ за образом манячать, минаються, десь зникають.* Левиц.

Ма́па, пи, *ж.* Географическая карта. Гал. *Желех.

Мара́, ри́, *ж.* 1) Призрак, привидение. *Вони ж, бачивши його, що ходить по морю, думали, що се мара.* Єв. Мр. VI. 49. *Василина з'явилась і счезла, як мара.* Левиц. *Що ж се таке? Се не мара, моя се мати і сестра.* Шевч. 340. 2) Злой дух, разновидность чорта, обморочивающий людей, затемняющий им рассудок, чтобы завести их в опасное место. Чуб. I. 196. *Туда мене мара несе, де грають музики.* Гол. IV. 460. *Убрався в сажу, як мара.* **А мара́ його́ зна́є, де він ся поді́в!** А чорт его знает, куда он девался! Каменец. у. 3) Сон, сновидение, греза. *Сон—мара, бог—віра.* Ном. № 11345. Чаще во мн. ч.: **мари́.** *Ой місяцю-місяченьку! не світи нікому, тільки мойму миленькому, як іде додому. Світи йому вдень і вночі і розганяй мари.* ЗОЮР. II. 240. У Левицкого употребл. в значении: мечты. *Не зросла вона в роскоші. Мари об таких хатах роскішних здались їй пустими.* Причепа, 193. *4) Наваждение. *А тепер на панночку Олену наслала мару, буцім то вона і сліпа, і крива.* Квітка. «Конот. в.».

Мара́нча, чи, *ж.*.Множество. *Маранча гусениц на капусті.* Вх. Лем. 434.

Ма́раст, ту, *м.*=**Ме́рест 1.** Вх. Уг. 251.

***Мара́тися, ра́юся, ється,** *гл.* Испражняться. *Дай-но пелюшки чисті, бо дитя вмаралося.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Марва́вкати, каю, еш, *гл.*=**Мня́вкати.**

Ма́рга, ги, *ж.* = **Маржи́на.** Вх. Зн. 35.

Ма́рево, ва, *с.* 1) Сухой туман, волнующиеся испарения. *Сонце піднялось височенько, роса висохла; над ставками, над садками затремтіло ясне марево.* Левиц. I. 9. 2) Мираж, обманчивое видение. *Марево, паноче, увесь світ мороче.* Ном. № 3059. *Марево мріється, неначе діється.* Ном. № 13431. *3) Привидение, призрак, тень. *Якісь темні марева перелітали через багаття на той бік.* Мирн. ЛНВ. 1918. VII—VIII. 26. *4)=**Ма́риво.**

Маре́на, ни, *ж.* 1) Чучело, которое делают в праздник Ивана Купала. Чуб. III. 193. 2) Раст. Rubia tinctorum. ЗЮЗО. I. 134. Ум. **Маре́нка. Маре́нка паху́ча.** Раст. Asperula odorata. ЗЮЗО. I. 113.

Ма́рець, рця, *м.* Март (месяц). *В марець ще змерзне старець.* Ном., стр. 282, № 413.

Маржи́на, ни, *ж.* Скотина. Вх. Зн. 35. *Тітка... завела його* (пастушка) *до багача, чи не взяв би до маржини.* Федьк. Ум. **Маржи́нка.**

Ма́ри, мар, *мн. ж.* 1) Носилки (для умерших). *Несли труну на марах боляре.* Кв. I. 114. **Щоб тебе́ на ма́рах ви́несло!** Желаю тебе смерти (Проклятие). Ном. № 3791. 2) См. **Мара́ 3.**

***Ма́риво, ва,** *с.* Бред, бессвязные речи. *Хто?—не розбіраючи Чіпчиного марива, питає Лушня.* Мирн. ХРВ. II. 135.

Мари́на, ни, *ж.* 1) Раст.: а) Pyrethrum corymbosum. ЗЮЗО. I. 133. б) Anthiems nobilis. ЗЮЗО. I. 111. 2) Рыба, Barbus fluviatilis. Браун. 25. Шух. I. 24. *3)=**Маре́на 1.** Ум. **Мари́нка.** *Цур же, хлопці, не красти нашої Маринки, поки ми приберемо Купала!—просять дівчата парубків, помітивши, що ті вже скоса поглядають на їх Маринку.* Мирн. ЛНВ. 1918. VII—VIII. 25.

Ма́рити, рю, риш, *гл.* Грезить, мечтать. *Поетична душа марила.* Левиц. Пов. 11.

Ма́ритися, риться, *гл. безл.* Грезиться, представляться, сниться,

Мари́шка, ки, *ж.* Раст. Origanum vulgare=**Материнка.** Лв. 100.

Ма́рище, ща, *с.*=**Мара́.**

Марім'я́та, ти, *ж.* Раст. Tanacetum balsamita. Вх. Лем. 434.

***Марка́нтний, а, е.** Отмеченный. Сл. Нік.

Марки́тний, а, е. 1) Скучный, невеселый, недовольный, огорченный. 2) Жуткий.

Марки́тно, *нар.* 1) Скучно, невесело. 2) Жутко. **І стало мені маркітно.* Франко.

Марко́та, ти, *ж.* Тревога, беспокойство; дурное расположение духа.

***Марко́тка, ки,** *ж.* Махорка. *Щоб їх не дусив дим із маркотки.* Черемш.

Мармази́нка, ки, *ж.* Шапка из синего или красного сукна, с загнутою меховою опушкою. Гол. Од. 70.

Мармі́за, зи, *ж.* Презрительно о лице: морда, рожа. *Одпас уже товсту мармизу!* Гринч.

Ма́рмор и **ма́рмур, ру,** *м.* Мрамор. *З мармору вироблена постать.* Мирн. ХРВ. 388. *Якого там срібла, злота, квіток, мармуру!* Левиц. І. 223. *Широкий ґанок з білого мармуру.* Федьк.

Марморо́вий и **мармуро́вий, а, е.** Мраморный. *Ой у полю край дороги стоїть камінь мармуровий.* Ушиц. у. *Цілий день сном мертвим міцним спиш ти в гробі мармуровім.* К.

Мармо́с, са, *м.*=**Мармі́за**=**Мармуза.** Ув. **Мармося́ка.** Херс. Екатер. Слов. Д. Эварн.

Мармота́ти, чу́, чеш, *гл.* Бормотать.

Мармуза, зи, *об.* 1)=**Мармі́за.** 2) Неотеса, грубый человек? *На вгороді гарбузи,—нема мого мармузи* (о парне). Мет. 101.

Ма́рмур, ру, *м.* 1) См. **Ма́рмор.** 2)=Птица **Кропи́вник.** Вх. Пч. II. 7.

Мармурник, ка, *м.* Раст. Sathyrus silvèstris. Лв. 99.

Мармуро́вий. См. **Марморо́вий.**

Мармурок, рку, *м.* Род глины. Шух. I. 95.

Ма́рне, *нар.*=**Ма́рно.** *Ой плачу я, плачу, свої літа марне трачу.* Мет. Ум. **Марне́нько.** *Ой і як нам* (літам) *не марненько йти: нікому нас шанувати.* О. 1862. VI. 30.

Ма́рний, а, е. 1) Пустой; тщетный, напрасный. *У мене син марного слова не скаже.* НВолын. у. *Розгнівався мій миленький та за марне діло.* Чуб. *Та я прокляв його оселю марну.* К. Іов. 11. 2) Худой, болезненный на вид, *жалкий. *Сестро ж моя, сестро, сестро дорогая! Ой чого ж ти, сестро, на личку марная?* Гринч. III. 401. ***Ма́рні балачки́, слова́** (и **ма́рне сло́во).** Праздные разговоры, празднословие. *Були марні слова, так і зостались марні слова, а ніхто нічого доброго до ладу не зробив.* Крим.

Ма́рник, ка, *м.* Бес. Вх. Лем. 434.

Марни́ця, ці, *ж.* Пустяк, ничтожная вещь. Желех.

***Марни́чити, чу, чиш.** Расточать. Сл. Нік.

Ма́рність, ности, *ж.* 1) Суета, тщета, суетность. **Марність сього світу.* Квітка. 2) Ничтожность, пустота.

Марні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Чахнуть, худеть, вянуть. *Марніє та й марніє Парася моя.* МВ. II. 25. *А щоб личко не марніло з чорними бровами,—до схід сонця в темнім лісі умийся сльозами.* Шевч. 81.

Ма́рно, *нар.* Попусту, напрасно, без пользы; тщетно. *Літа мої молодії марно пропадають.* Шевч. 43. *Як марно нажив, так марно й піде.* Ном. № 7213. *Марно перегоріло і перетліло моє життя.* Левиц. Ум. **Марне́нько.** *Як батька покинеш, марненько загинеш.* Лукаш. 10.

Марнові́рство, ва, *м.* Суеверие. Желех.

Марнодумець, мця, *м.* Пустодум.

Марномовець, вця, *м.* Пустослов.

Марнота́, ти́, *ж.* 1) Суета, суетность. Угор. 2) Малость, ничтожная вещь.

Марнотра́в, ва, *м.*=**Марнотра́вець.**

Марнотра́вець, вця, *м.* Расточитель, мот.

Марнотра́вити, влю, виш, *гл.* Мотать, расточать.

Марнотра́виця, ці, *ж.* Мотовка, расточительница. Гол. III. 167.

Марнотра́вний, а, е. Расточительный.

Марнотра́вство, ва, *с.* Мотовство, расточительность.

Марнотра́т, та, *м.* Расточитель. Черн.

Марнотра́та, ти, *ж.* Расточительность, мотовство.

Марнотра́тити, чу, тиш, *гл.*=**Марнотра́вити.**

Марнотра́тка, ки, *ж.* Расточительница.

Марнотра́тний, а, е. Расточительный.

Марнотратни́к, ка, *м.* = **Марнотра́т.** Вх. Уг. 251.

***Ма́рнощі, щів,** *ж. мн.* Ничтожность. **Непотрі́бні ма́рнощі.** Ненужные, ничтожные вещи, пустяки. *І з*

серця свого все те, як непотрібні марнощі, геть далеко відкинув. Лепк.

Марнува́ння, ня, *с.* Напрасная трата, потеря. ***Марнува́ння ча́су.** Потеря времени. Кон.

Марнува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Попусту, без толку растрачивать, истреблять. *Марнують ліс пани: ще молодий, ріс би та ріс, а вони геть увесь вирубали.* Каменец. у. *Марнує чоловіка: бере великих у гвардію, а вони не вертаються і дітей від них нема.* Каменец. у. **Марнува́ти час.** Попусту терять время.

Марнува́тися, ну́юся, єшся, *гл.* Попусту пропадать, приходить в упадок. *Господарство марнується.* Левиц.

Мароква́, ви́, *ж.* Трясина, топь, болото. Угор.

Марти́н, на, *м.* Птица: мартын, рыболов. *В небі крутилися білі мартини і чайки.* Левиц.

Мартови́й, а́, е́=Марцьо́вий.

Мартови́к, ка́, *м.* Родившийся в марте. См. **Марчу́к.**

Мартопля́с, са, *м.* Вертопрах, фигляр. *Там мартопляс кричав, сміявся.* Котл. Ен. III. 53.

Мартю́к, ка́, *м.* Заяц, родившийся в марте. Ум. **Мартючо́к.**

***Марті́та, тят,** *мн. с.* Мартовские цыплята. А. Чайк.

Мару́да, ди, *об.* Копотун, копотунья, мямля, мешкотный. **Ну, та й маруда ж із тебе!* Киев.

***Мару́дити, джу, диш,** *гл.* Вяло действовать, медлить; надоедать. *Сидів він у мене довго та й марудив-марудив без кінця.* Умань. Ефр.

Мару́дитися, джуся, дишся, *гл.* Копаться, возиться, мешкотно делать, *чувствовать себя не в своей тарелке. *Він сам не догадувався, тільки нудився, марудився.* Св. Л. 250.

Мару́дний, а, е. Копотливый, медленный, мешкотный. **Марудний чоловік.* Черк. у.

Мару́дність, ности, *ж.* Копотливость, мешкотность.

Мару́дно, *нар.* Копотливо, медленно, мешкотно.

Мару́на, ни, *ж.* Раст. Маточная трава. Matricaria, Pyrethrum parthenium. Вх. Пч. I. 12. *А маруна посходила та пополовіла.* Гол. I. 290.

Маруча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Мурча́ти.** Вх. Лем. 434.

Ма́рфа, фи, *ж.* 1) У гуцульских древорубов: дерево, сбиваемое в плоты для сплава по реке. Шух. I. 181. *2) Имущество, утварь, товар. *Відтак церковну марфу несуть.* Черемш. ***Стріле́цька ма́рфа.** Дичь. *Та й гайда за стрілецькою марфою.* Черемш.

Мархотка, ки, *ж.* Махорка. Ум. **Мархо́точка.** *Ой курив я мархоточку, а тепер лехкий табак.* Гринч. III. 244.

Марци́зки, зок, *ж.* Раст. Aster chinensis L. ЗЮЗО. I. 171.

Марципа́н, ну, *м.* Род пирожного. *Обійдеться циганське весілля і без марципанів.* Чуб. I. 300.

Марцівки́, во́к, *ж. мн.* Цыплята, вылупившиеся в марте.

Марцьо́вий, а, е. Мартовский. *Нема з нього нічого, як з снігу марцьового.* Чуб. I. 272.

Ма́рчити, чу, чиш, *гл.*=**Марнува́ти, марнотра́тити.** *Він не марчив свого добра, а так з добрими людьми прогуляв та пороздарював убожі.* Канев. у. *Марче моє добро.* Канев. у. *Хиба він призведе до добра? Одно худобу марчить та й годі.* Лубен. у.

Марчі́ти, чію, єш, *гл.* Стариться, дряхлеть; приходить в упадок. *Вже й дід марчіє й пасіка марчіє.* Вас. 208.

Марчу́к, ка́, *м.* 1) Щенок, родившийся в марте. **Марчука ні вовк, ні відьма не візьме.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 2) Мартовский (1917 года) украинец. Сл. Нік.

Ма́ршал, ла, *м.* 1) Маршал. 2)= **Марша́лок 1.** *Ондрій Степанович ще й маршалом був.* О. 1862. V. 105.

Маршале́нко, ка, *м.* Сын маршала.

Маршалі́вна, ни, *ж.* Дочь маршала.

Маршалкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Занимать должность маршала.

Марша́лок, лка, *м.* 1) Предводитель дворянства. *Маршалок повітовий.* К. МБ. II. 121. 2) Староста в свадебном обряде. *Не дивуйтеся, маршалки, що коротенькі подарки.* Мет. 190. 3) Дворецкий.

Маршля́к, ка́, *м.* Род черной краски (у гончаров). Канев. у.

Маршува́ти, шу́ю, єш, *гл.* Маршировать. КС. 1882. V. 353.

Марь, рі, *ж.* Раст. Chenopodium Botrys L. ЗЮЗО. I. 116.

Марю́ка, ки, *ж.* Ув. от **мара́.** Призрак, привидение, злой дух. *Употребл. чаще как бранное. *Згинь ти, марюко!* Мирн. ХРВ. 10.

Маря́нка, ки, *ж.*—**паху́ча.** Раст. Смолка пахучая, Asperula odorata. См. **Маре́на.**

***Мар'я́ш, ша,** *м.* Игра в карты. *Давай різати в мар'яша, в дружбарта.* Св. Л. 222.

***Мас, са,** *м.* Круглый невысокий столик. Коцюб.

Масали́га, ги, *ж.* Мот, плут. Змиев. у.

***Маса́лка, ки,** *общ.* 1) Горемыка, человек, получающий об'едки, крохи. Пир. у., Конон. 2) Солдат (в насмешку). Киев.

***Масе́лко, ка,** *с.* Ум. от **ма́сло.**

Масла́к, ка́, *м.* Кость. *Хоч рябо на виду, так маслаки до ладу.* Ном. № 7313. *Полапають його за бок: чи багато поросло сала; як до маслака долапають, то значить худий.* Драг. 2. *Кати вінчанні, мов пси голодні за маслак, гризуться знову.* Шевч. Ум. **Маслачо́к.**

Маслакува́тий, а, е. Рококостный.

Маслачо́к, чка́, *м.* 1) Ум. от **масла́к.** 2) Кость пальца, Falanga.

Масла́ччя, чя, *с. соб.* Кости. *Маслаччя болить після того, як упав. У одного, кажуть, пана є чоловік, такий мертвяк, що без шкури і без мняса, саме маслаччя.* Лубен. у.

***Масле(я)ни́чка, ки,** *ж.* Маслянка (посуда). Сл. Нік.

Масли́на, ни, *ж.* Оливка, плод масличного дерева, Olea europaea L.

Ма́слити, лю, лиш, *гл.* Маслить.

Ма́сличко *и **ма́слечко, ка,** *с.* 1) Ум. от **ма́сло.** 2) Род игры. Ив. 46.

Ма́сло, ла, *с.* 1) Масло (коровье). *Плаває, як вареник у маслі.* Ном. № 1721 *Цур дурня та масла грудка.* Квітка. I. 171. **Ма́сло роби́ти, *би́ти.** Пахтать, сбивать масло. *Сонце світить, дощик кропить, чарівниця масло робить.* 2) Елей, миро. 3) **Муравине ма́сло.** См. **Муравиний.** 4) Род игры. Мил. 56. Ив. 29. 5)—**воро́няче.** Раст. а) Convallaria polygonatum. Лв. 98. б) Lilium martagon. Лв. 99. *Ум. **ма́слечко, ма́сличко, масе́лко.** *І молоко своє, сир і маслечко.* Мирн. ХРВ. I. 68. **Принесла оце вам маселка: чи не купите?* Умань. Ефр.

Масловий м'яч. Род игры в мяч. Ив. 33.

Маслосвя́тити, чу, тиш, *гл.* Соборовать, совершать елеосвящение. *Учора його маслосвятили.* Харьк.

Маслосвя́ття, тя, *с.* Елеосвящение. *Занедужала небога. Уже й причащали й маслосвятиє служили—ні, не помага́ло.* Шевч. 115.

Маслюва́ти, лю́ю, єш, *гл.*=**Маслосвя́тити.** *Хто у вас хворий?—Дід, та дуже трудний; так учора маслували.* Канев. у.

Масльо́ни, льо́н, *ж. мн.* = **Сластьо́ни.**

Масльо́нити, ню, ниш, *гл.* Муслить.

Масло́к, ка́, *м.*=**Маля́к 1 и 2.** **Маслюків за ніч наросло—хоч мішком бери.* С. Звонкова Киев. у. Ефр.

Маля́к, ка́, *м.* 1) Масленик (гриб). Радом. у. Раст. Boletus luteus. ЗЮЗО. I. 114. 2) Слизень, улитка, Limax. 3)=**Маля́нка 5.** Вас. 182.

Ма́сляна, ної, *ж.* Масленица. Св. Л. 222.

Ма́сляний, а, е. Масляный. **За ма́сляні ви́шкварки не помири́лись.** Поссорились за ничто. Ном. № 3513.

Ма́сляниця, ці, *ж.*=**Ма́сниця.** *Масляниця—баламутка: обіцала масла й сиру та не хутко.* Ном. № 526.

Ма́ля́нка, ки, *ж.* 1) Пахтанье, творожистая сыворотка, остающаяся после отделения масла. *Не прийшла я до тебе по воду, іно по грубий сир і густу сметану і густу маслянку.* Чуб. I. 56. Также и род кашицы, сваренной из такой сыворотки. *Іде циган вечеряти... випив пів бляшанки, та як муха до патоки припав до маслянки.* Рудан. I. 68. 2) Пахталка, ручная маслобойня. 3) Маслянка, посуда для масла. *На столі... тарілка з гарячими пирогами і маслянка з маслом.* Левиц. I. 157. 4) Раст. а) Lilium martagon L. ЗЮЗО. I. 157. б) Lathraea squamaria L. ЗЮЗО. I.

126. 5) Жирная белая мергельная глина. Вас. 182. Ум. **Масля́ночка.**

Ма́сляно, *нар.* Много масла. *Сиряно, масляно.* Ном. № 6485.

Масля́ночка, ки, *ж.* Ум. от **масля́нка.**

Масля́р, ра, *м.* Продавец масла.

Масля́рка, ки, *ж.* Продавщица масла.

Масни́й, а́, е́. 1) Масляный. **Масна́ неді́ля.** Воскресенье на сырной неделе. 2) Жирный, пропитанный жиром, маслом (о кушаньях). *Масні пироги.* Гринч. 3) Замасленный, засаленный. 4) Переносно (о словах). Усиленно ласковый, усиленно приветливый, но в то же время неискренний. *Слова масні, а пироги пісні.* Нп. *Масної бесіди чоловік.* Ном. № 12918.

Ма́сниця, ці, *ж.* Масленица. Каменец. у. *Почекайте, вареники, прийде на вас масниця!* Чуб. I. 265. Ум. **Ма́сничка.**

Ма́сни́чка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ма́сниця.** *Ой, масничко, яка ти була! Як би тебе сім неділь, а посту одна.* Гринч. I. 240. 2) Маслянка (посуда для масла). 3) Кадка с маслом. 4) Маслобойка.

Ма́сно, *нар.* 1) Масляно, жирно. **Ма́сно їсти.** Жирно есть, есть скоромное. Желех. 2) О словах: льстиво, преувеличенно ласково.

Маста́к, ка́, *м.*=**Мисте́ць.** *От я до жалю не мастак.* Котл. Ен. VI. 49. **Та й мастак ти, Якиме, кашу варити!* Мирн. I. 436.

***Мастакува́ти, ку́ю, єш,** *гл.* Мастерить, управляться. *Це все вона в нас мастакує.* Мирн. I. 218.

Масти́ло, ла, *с.* 1) Кисть для смазки. *І сокира, і мастило, що від воза ся лишило.* Чуб. V. 1061. 2) Мазь; масло. *Піддайте ще трохи до вареників мастила.*

Масти́ти, мащу́, ти́ш, *гл.* 1) Мазать, намазывать, смазывать маслом и вообще маслянистым веществом, умащать. *Хто мастить, тому віз не скрипить.* Чуб. I. 280. *Мастити голову.* Мир. Пов. II. 73. *Середа піст, не треба губи мастить.* Ном. № 534. *Моїм маслом та мене й мастить. Чоботи, закурені пилом, дістав... і почав їх мастити добрим дьогтем проти огню.* Г. Барв. 164. 2) Мазать глиной. *Щоб ніколи цього куточка не мастила, то тобі буде добре.* Чуб. I. 4. 3) Пачкать, загрязнять. *Продай, милий, рабі бички, купи мені черевички, щоб я боса не ходила, щоб ніженьки не мастила.* Гринч. III. 684. 4) Тасовать (карты) 5) **Слова́ми масти́ти.** Услаждать, утешать, обольщать. *Мої слова мастили людям душу.* К. Іов. *Як стали говорити, словами мастити, мусив же я з коня встати, горілки купити.* Нп.

***Масті́льний, а, е.** Смазочный. Сл. Дубр.

***Масті́льник, ка,** *м.* Смазчик, мазальщик. Сл. Дубр.

Масті́льниця, ці, *ж.* Мазальщица. Св. Л. 314. *Завтра мастільниці в нас будуть.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *З села й мастільниці, і все.* Св. Л. 314.

***Масті́ння, ня,** *с.* Смазка, мазка (процесс). Сл. Дубр. *О, те вже мені мастіння! Хоч хати не держись.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Масткі́й, а́, е́. Жирный, масляный, маслянистый. *Мастке сало.* Гринч. *Мастка глина.* Гринч. **Масткé полотнó.** Плотное полотно. Ум. **Масткéнький.**

Масткосло́вий, а, е. Сладкоречивый.

Масткосло́вити, влю, виш, *гл.* Умасливать, ублажать. **Як почав його масткословити, той і пішов.* Кон. I. 14.

Масть, ти́ и **масць, ці,** *ж.* 1) Мазь. *Треба масти шукати від пальця.* Киев. г. 2) Масть, цвет животного. **У нас такої масти коні не водяться.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. **А який же той кінь на масть?* С. Пальчик. Ефр. 3) Масть (в картах). *До всякої масти козирь.* Ном. № 13551. **Не до ма́сти (бу́ти).** Не подходить ко вкусу, не нравиться. *Ох, небого, не до масти ти йому.* Кон. II. 124.

Масю́ненький и **масю́сінький, а, е.** Крохотный, чрезвычайно малый.

Ма́та, ти, *ж.* Род толстой рогожи из соломы. *Ум. **Ма́тка.**

Матаржи́н, ну, *м.* Род хлеба из кукурузной муки с зеленью. Шух. I. 144.

Матербас, су, *м.* Пестрядь (материя). Гол. Од. 13. *Серед базару торгували жиди стрічками, ситцем, матербасом.* Левиц.

Матерза́нка, ки, *ж.* Раст. Thymus serpyllum.

Матери́зна, ни, *ж.* Наследство, полученное после матери. *Князь прогайнував усю батьківщину, зоставив їй (жінці) тілько будинок невеличкий у місті з садочком і двором, бо то була її материзна,—того вже не зміг прогайнувати.* МВ. II. 32. **Через тебе і я свою материзну потратила.* Квітка. I. 153.

Матери́знений, а, е. Из наследства, доставшегося от матери. *Се у мене плахта материзнена.* Волч. у.

Матери́к, ка́, *м.* Подпочва, нетронутая земля под почвой. *Докопалися до материка, либонь і вода буде.*

Ма́терин, на, не. Материн. *Отцева і материна молитва зо дна моря рятує.* Ном. № 9373.

Матери́нка, ки, *ж.* 1) Раст.: а) Душица, Origanum vulgare L. ЗЮЗО. I. 130. б) Chenopodium vulgare. Шух. I. 21. в) Thymus serpyllum. Анн. 354. Лв. 102. *Ой у полі нивка, на ній материнка.* Чуб. V. 96. 2) *Мн.* **Матери́нки** =**Ма́тірка 2.** ЗЮЗО. I. 115.

Матери́нський, а, е = **Ма́терній.** *Привернися до мене своїм добрим і материнським серцем.* Чуб. I. 92.

Мате́рия, рии и **мате́рія, рії,** *ж.* 1) Материя, ткань. *Те пасмо проміння обливало... крісла, оббиті рябою не́дорогою матеріею.* Левиц. *Так кравець крає, як матерії стає.* Чуб. I. 259. 2) Вещество, материя. 3) Предмет, материя, содержание. *Взяв він найнижчу матерію до оповідання.* К. Гр. Кв. XX.

Материя́л, лу, *м.* Материал. Желех.

Матеркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Бранить по матери. Вх. Лем. 434.

Матерни́й, а́, е́. Заматерелый. *Материна дівка.* НВолын. у.

Ма́терній, я, е. Материнский. *Материне молоко.* Мнж. 46. *Обнови у серці материну радість.* Чуб. II. 16. **Ма́терня мо́ва.** Родной язык.

Мате́рно, *нар.* По матери, по матерщине. *Лаяти материо.*

Матерюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Быть посаженной матерью. Черк. у.

Матер'я́нка, ки, *ж.* Венок из разноцветных бумажных цветов у девушек. Нежинск. у. КС. 1893. V. 283.

I. Ма́ти, тері, *мн.* **матері́,** *ж.* Мать. *Єсть у мене батько і рідная мати.* Мет. 94. *Тілько в світі правди, що рідная мати.* Нп. **Ма́ти бо́жа.** Богоматерь. **Голова́та ма́ти.** Мать на свадьбе. Маркев. 108, 109. **Ста́рша ма́ти.** Настоятельница монастыря. К. ПС. 118. **Скарбова́ ма́ти.** Монахиня, заведывающая монастырским хозяйством. К. ПС. 108. Ум. **Ма́тка, ма́тінка, ма́тінонька, ма́тіночка, ма́тонька, ма́точка, мату́ня, мату́ся, мату́сенька, мату́сечка.** Мил. 200. *Поклонися матоньці низенько у ніжки.* Мет. См. также: **Ма́ма, ма́мка, маму́ня, маму́ся, маму́сенька, не́ня, не́нечка, не́нька.**

II. Ма́ти, ма́ю, єш, *гл.* 1) Иметь. *Ой мала вдова сина сокола.* Макс. *І любив, і кохав, собі дівчину мав.* Мет. 25. *Отже матимемо зятя!* Левиц. *Яка коса глас довгий має, здає—ота й лучча.* Харьк. у. *Терпи, тіло: маєш, що-сь хотіло.* Ном. № 7073. *Ой мати, мати, ти жалю не маєш!* Мет. 70. *Ой повінь, вітроньку, а з гори в долину, де маю родину.* Мет. 244. *Маєш що їсти? Ну й іж мовчки!* Гринч. **Ось, ма́єш кни́гу!** На, возьми книгу! **От тобі́ й ма́єш!** Вот тебе на! **Ма́тимеш із їм кло́поту (робо́ту)!** Будет тебе с ним хлопот! *Дідона ж мала раз роботу, як з ним побігла на охоту.* Котл. Ен. I. 25. **Бог ма́є.** Нет. *За Ганною навіть піп не йшов, бо ховати бог мало защо.* Левиц. I. 76. **Чорт-ма́є, ма.** Нет. *Є гроші? Чорт-ма й копійки!* **Ма́ти дити́ну.** Родить. **Тільки мати знає, від кого дитину має.* Н. посл. *Кажуть люде,—чого я така гожа? Мене мати тоді мала, як зацвіла рожа.* Грин. III. 156. 2) Намереваться, быть намеренным, предполагать. *Щось маю казати тобі—іди сюди!* Гринч. *Кому господь має що дати, то дасть і в хаті.* Ном. *Козак дівку вірно любить,—заняти не сміє: тим я її не займаю, що сватати маю.* Мет. 105. *А сесі воли за що маєте продати?* Каменец. у. *Голуб голубоньку да покинути має.* Мет. 78. *Я мав заколоти свиню, та шкода, бо молода ще.* Черк. у. *Він... зараз постеріг, що то його мають виряжати з дому.* Левиц. I. 245. *Через тиждень Леонид Семенович мав*

виїхати до Київа. Левиц. *Ой мала я журитися,—нехай на Петрівку.* Макс. 3) Быть должным. *Як вас, паничу, маємо звати?* Харьк. у. *Маєш робити, то роби по правді, не виляй.* Гринч. *Чи зійшло сонце? Мало зійти вже.* Каменец. у. 4) С неопредел. накл. глагола переводится безличной формой: придется. *Ой знаю, знаю, кого я кохаю, тільки не знаю, з ким жити маю.* Мет. 78. *А ти маєш з їм укупі робити.* Гринч. 5) **Ма́ти за ко́го, за що.** Считать кого кем, чем. *Жінка, що сама відбувала б жнива, мала б себе за вдову і народ би ганив за се чоловіка, що він хліба святого вкупі не заробляв із жінкою.* Г. Барв. 147. *Мене люде за дурного мають.* Г. Барв. 343. *Він не має мене за матір.* НВолын. у. **Він не ма́є мене́ за у́стілку.** Он считает меня ни во что. НВолын. у. 6) **Ма́є-бу́ти = Ма́бу́ть.** *Має-бути панич простив.* МВ. I. 55. 7) **Ма́ючи зви́ча́й.** Соблюдая приличие. 8) **Ма́ти зліть на ко́го.** Злобствовать на кого. *Злість на мене має Кость.* НВолын. у. 9) **Ма́ти на ми́слі.** Предполагать, думать. *Скажи мені, серце моє, що маєш на мислі?* Мет. 63. 10) **Ма́ти на пеньку́.** Помнить, держать в памяти. *Я на пеньку собі маю, що він казав мені, той ворожбит-циган.* Каменец. у. 11) **Ма́ти на о́ці.** Не спускать с глаз. Св. Л. 70. *12) **Ма́ти собі́.** Вообразить, представить. *І ото, майте собі* (или *маєте собі!*) *він аж три дні додому не вертав.* Крим. *А де Павлик? Маєш собі, з ранку косить.* Крим. *13) **Ма́ти о́ко.** Присматривать за кем, чем. *Чуйкевич просив її, щоб на його людей мала око і заступалася за них.* Лепк.

Ма́тися, ма́юся, ешся, *гл.* 1) Быть, находиться, иметься. *А третя* (частина вій́ська) *где ся має? В Чорному морі потопає.* АД. *Як би так малось, як не мається, так що б то було!* Ном. № 5373. *А малась воля, малась сила!* Шевч. *Як би малась сила!* Шевч. 46. *День той малось свято.* Мкр. Н. 15. ***Річ ма́лася ина́кше.** Дело обстояло иначе. О. Кобил. 2) Поживать, чувствовать себя. *Здоров, Еоле, пане свату! Ой як ся маєш, як живеш?* Котл. Ен. Иногда вместо **ся—себе́:** *Там сидів сокіл, — смутно себе мав.* АД. **Ма́тимешся!** Будет тебе! *Як фельфебер тебе захопить, то матимешся!* Федьк. 3) О материальной обеспеченности: **Як він ма́ється?** Насколько он состоятелен? **До́бре ма́ється, зле́ ма́ється.** Он состоятелен, он не состоятелен. *Роспитує про його, як він собі мається, та й напитала, що в його хутір є.* МВ. (О. 1862. III. 48). *А як він собі мається добре, то й бояре... і тії за його тягнуть руку.* К. ЧР. 4) Долженствовать, предполагаться. *Скоро вже й весілля малось бути.* Грин. I. 66. *Подай, мила, білу руку, щоб бачили люде, що малася чужа бути,—тепер моя будеш.* Грин. III. 213. *Малося йти в город, та дощ не пустив.* Змиев. у. 5) Рассчитывать, предполагать. *Нехай сей козак, бідний нетяга, не мається в тебе сеї заставщини викупляти.* ЗОЮР. I. 206.

Ма́тиця, ці, *ж.* 1) Матка, Uterus. 2) Дикая свинья. Вх. Пч. II. 7. 3) Пчела-матка. Вх. Уг. 251. 4) Claviceps purpurea (Sclerotium). Вх. Лем. 434. 5) Втулка в мельничном колесе.

Ма́тінка, ки, *ж.* Ум. от **ма́ти.** Матушка. *Журба не матінка.* Ном. № 2259. В разговоре женщин между собою употребляется как слово обращения. *Ох, моя матінко, як утомилась!* Шевч. *Як згадаю, що стояв він гордий та спокійний такий,—матінко!.. ні, не піду!..* МВ. II. 27. Ум. **Ма́тіно́нька, ма́тіночка.** *А приходить додомоньку, б'є і лає матіноньку.* Грин. III. 380. *А нема роду найвірнійшого над ту матіночку.* Мет. 243.

Матінкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Часто говорить: **Ох, ма́тінко!** *Ох, матінко!— тут шепче, оха, матінкує* (баба-шептуха), *а там на здобич погляда.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Ма́тінчин, на, не. Матушкин.

Ма́тір, тері, *ж.* Матерь, мать. *А мені здається, що ви моя матір.* Левиц. *Як родивсь Сус Христос, до Матір божа поклала його в яслах.* Чуб. I. 49. *Матері кожної дитини жаль.* Ном. № 9216. *Потребували батька уп'ять на службу, а син остався з матерею.* Драг.

Ма́тірка, ки, *ж.* 1) Мать. *Оттак всі матірки нападають на дочок.* Кв. II. 178. *Добре, що матірки тут нічого не*

кажуть. Федьк. 2) Конопля, дающая семена, замашка, Cannabis sativa L. Вас. 199. **Прихватком тіпає плоскінь або матірку.* Мирн. ХРВ. І. 146.

Матіркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Ругаться по матери. *Іде, піп, а він матіркує, сказано, п'яний.* Каменец. у. *Став мене матіркувать.* НВолын. у.

Ма́тірний, а, е. Сделанный из **ма́тірки.** См. **Ма́тірка 2.** *Матірне прядіво.* КС. 1893. VII. 80. *Матірне полотно.* Волч. у.

Матірча́тий, а, е=Ма́тірний. Желех.

Ма́тіхна, ни, *ж.*=**Ма́тінка.** *На тобі кошульку, моя матіхно.* Мет. 177.

Ма́тка, ки, *ж.* 1)=**Ма́ти.** *Який тепер світ настав, що син матки не пізнав.* Чуб. *На те циган матку б'є, щоб його жінка боялась.* Ном. № 3906. 2) **Пані-ма́тка.** а) Хозяйка дома. б) Попадья, матушка. *А як твоя думка, пані-матко?—спитав о. Хведір у жінки.* Левиц. І. 405. 3) Самка, имеющая детей. *Ласкаве телятко дві матки ссе.* Ном. № 3302. 4) Пчела-самка, матка. *А за ним повалило козацтво, як за маткою бжоли.* К. 5)=**Ма́тірка 2.** *Жінкам же треба було ще й коноплі брати, мочити матки, щоб терти за літнього сонця.* Г. Барв. 147. 6) Ум. от **ма́та.** *Давай матки плести, ну запинати вікна, щоб не перся мороз у хату.* Мир. ХРВ. 126. 7) Род игры в мяч. Ив. 28. КС. 1887. VI. 458. 8)—**жи́тна=Ма́тиця 4.** Вх. Лем. 434.

Матковиі́й, а́, е. Матковиі́й м'яч, гі́лка маткова́=Ма́тка 7. Ив. 28. КС. 1887. VI. 458.

Ма́тланка, ки, *ж.* *Взбучка. **Ма́тланки да́ти.** Выдрать, потрепать за волоса. Грин. І. 238.

Матни́й, а́, е́. Состоятельный, зажиточный. Вх. Уг. 251.

Матни́стий, а, е. Имеющий большую **матню́.** Чуб. VII. 416.

Матня́, ні́, *ж.* 1) Средняя часть шаровар, приходящаяся между ногами, длинная и широкая внизу. *В червоних штанях оксамитних матнею улицю мете—іде козак.* Шевч. 369. 2) Средняя углубленная часть невода. Вас. 186. *Далеко на берег полізла мережа двома рядами, а за нею показалась з води широка матня.* Левиц. **Попа́стися в матню́.** Очутиться в безвыходном положении.

Ма́товий, а, е. Матовый. *Глянуло з дзеркала неначе її широке матове, трохи смугляве лице.* Левиц.

Ма́тонька, ки, *ж.* Ум. от **ма́ти.**

Маторже́ник, ка, *м.* = **Макорже́ник.** Желех.

Ма́точина, ни, *ж.* Ступица в колесе. Вас. 147. *Балагула засіла в грязь по самісіньки маточини.* Левиц. Пов. 99. *Ревнув мов у маточину.* Ном. № 12445.

Ма́точка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ма́ти.** *Та немає тих крамарок, що продають рідненьких маточок.* Мил. 265. 2) Крестная мать. Угор. 3) Пестик (у цветка). 4) Ум. от **ма́тка.**

Ма́точник, ка, *м.* 1) Ячейка в сотах для вывода матки-пчелы. 2) Прибор, в котором в улье помещают временно матку-пчелу, пока пчелы к ней привыкнут. Представляет или клеточку из прутьев, или цилиндрический кусок дерева, нижняя часть которого снабжена зазубринами, с помощью которых устанавливается прибор на перекладинах, а в верхней укреплена часть камышины, в которой и помещается матка. 3) Раст.: а) Petasites vulgaris. ЗЮЗО. І. 131. б) Ballota nigra. ЗЮЗО. І. 114. Dracocephalum moldavica. ЗЮЗО. І. 121. Nepeta nuda. ЗЮЗО. І. 129.

Матрига́н, ну, *м.* Раст. Atropa Belladona. Шух. І. 21.

***Матригу́на, ни,** *ж.* 1) = **Матриган.** 2) Раст. Scopolia Atropoides. *Матриґуно, матриґуно, крівавії цвіти.* Федьк.

Матро́с, са, *м.* Матрос. *Що поміж тими кораблями та матроси гуляють.* Нп. Ум. **Матро́сик.** *Ой, матросики, ви, голубчики, та верніте до броду!* Грин. III. 262.

Матро́ський, а, е. Матросский.

Мату́зка, ки, *ж.*=**Мотузка.**

Мату́ла, ли, *ж.* Вся сеть невода, кроме **матні.** Браун. 9.

Мату́ня, ні, *ж.*=**Мату́ся.**

Мату́сенька, ки, *ж.* Ум. от **мату́ся.** *Матусенька свого сина вечеряти просить.* Мет. 10.

Мату́син, на, не. Маменькин. *Та*

найшла в полі билину, та матусину й могилу. Чуб. V. 453.

Матýся, сі, *ж.* Ласк. от **мáти.** Матушка. Ум. **Матýсенька.**

Мáтушечка, ки, *ж.* Ум. от **мáтушка.**

Мáтушка, ки, *ж.* 1) Попадья. *Вона була дуже схожа на сельську матушку.* Левиц. 2) Игуменья, начальница в монастыре. Ум. **Мáтушечка.**

Мáтушчин, на, не. Принадлежащий попадье, игуменье.

Матчáний, а, е. Сделанный из **мáтірки.** См. **Мáтірка 2.** *Матчана пряжа.* Сумск. у.

Мáтчин, на, не=Мáтерин. *Коли б нас, браття, могла отцева й матчина молитва відсіля визволяти.* Дума. *Тобі уся матчина худоба досталась.* О. 1862. VIII. 8.

Мать, *нар.=***Мáбуть.** Лебед. у.

Матю́к, ка́, *м.* Брань в мать. **Матюки́ гнýти.** Ругаться по матери.

Матюкáти(ся), кáю(ся), сов. в. **матюкнýти(ся), нý(ся), нéш(ся),** *гл.* Ругать(ся), выругать(ся) по матери.

I. Мах, máху, *м.* Взмах, размах. *За їден мах голову зрубав. Так махнув шапкою, мов дýша його з тим махом вилинула.* Г. Барв. 126. *Так зо всього маху і сунув ночви з дяком додолу.* Драг. **У мах.** Быстро, сразу. ***За одни́м мáхом.** С одного взмаха. *За одним махом сім душ побивахом.* Н. ск. Умань. Ефр.

II. Мах! *меж.* от *гл.* **махáти.** *Сюди мах! туди мах! та й вискочив з неї лях!* Правда, 1868, 423.

Мáха, хи, *ж.* Бревно, вставленное в вал ветряной мельницы, к которому приделываются крылья. НВолын. у.

***Махáлка, ки,** *ж.* Сигнальный флажок. *Щоб хто на сітки не наїхав, там кидають на морі віху з махалкою.* С. Луфинка. Херс.

***Махáльний, ого.** Сигнализатор. Херс. Нік.

Махáн, нý, *м.* Баранье мясо, мясо вообще. «*Добийте вола того, котрий мучиться, поділіться та зваримо кулішу*». *Вони так і зробили: добили вола, поділили його, наварили кулішу з маханом і давай їсти.* Драг. 238. *Уже і п'є, і їсть чабан, чого не пив, не їв ізроду: сік з винограду ма за воду, щербу, оладдя і махан.* Мкр. Г. 22.

Махáння, ня, *с.* Махание. *Махання за биття не рахується.* Ном. № 3884.

***Маханути, ну́; неш,** *гл.* Сильно ударить, хватить. *Як махане він мене в один висок, а далі повернувся—та в другий.* Мирн. Пов. III. ЛНВ. 1919, II. 147.

Махáти, хáю, єш, одн. в **махнýти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Махать, махнуть. *Він ішов позад їх до клуні, тихо махаючи батогом.* Левиц. *Ой як зійшов серед моря та й став потопати, червоною хустиною на берег махати.* Нп. *Рукою* (на молитві) *махаєш, а думкою скрізь літаєш.* Ном. № 177. *Летить орел через море, крилечками маше.* Мет. 64. *Мечем махнув.* Гринч. 2) Быстро бежать, побежать, ехать, поехать, плыть, поплыть, мчаться, помчаться, отправиться. *Треба кобилу запрягати та на село махати.* Драг. *Махай додому, бравий мій козаче!* К. МБ. X. 16. *А тоді за греблю оп'ять човнами махають.* О. 1861. XI. 8. *А як же пан Шрам махне за Дніпро?* К. ЧР. *Про диво сеє як почули, то люде зараз в степ махнули.* Греб. 372. *І в ростич хто куди махнули.* Котл. Ен. III. 59. *За море махнули.* Грин. III. 601. *3)=**Маханýти.

Махи́на, ни и **махи́ня, ні,** *ж.* Громадина, громада. *У нас на хуторі навдивовижу віл: здоровенна махина.* Стор. II. 41. *Церква чимала махиня.* Св. Л. 25.

Махíтка, ки, *ж.* Махотка, малый горшочек. Вас. 181.

Махлювáти, лю́ю, єш, *гл.* Обманывать, плутовать, мошенничать.

Махля́р, ря́, *м.* Плут, мошенник. *Та воно мать є такі махляри, що не тільки таскають гроші з кишень, а й роблять їх.* Лебед. у.

Махля́рити, рю, риш, *гл.* = **Махлювáти.**

Махля́рка, ки, *ж.* Плутовка, обманщица. Ум. **Махля́рочка.** *Да циганочка-махлярочка тее поробила.* Рк. Макс.

Махнýти. См. **Махáти.**

Маховúй, á, é. Маховой. **Маховí ви́ла.** Длинные вилы для метания сена на вершину стога. ***Це така баба, що сам чорт їй на махових вилах чоботи**

подавав. Н. посл. Сторож. **Маховúй сáжень.** Мера длины, насколько можно разставить руки в противоположные стороны.

Маховúк, кá, *м.* 1) Маятник. Мнж. 185. *2) Маховое колесо. Сл. Нік.

Мáхом, *нар.* Быстро. *Прийшло махом і пішло прахом.* Ном. № 11835.

Махонýти, нý, нéш, *гл.* 1) Сильно махнуть. 2) Помчаться. **Як махоне, як дряпоне, то тільки його й бачили.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Махорнýти, нý, нéш, *гл.* = **Махонýти.** *До світа встав та що єсть мочі у довгий ліс і махорнув.* Алв. 91.

***Махорня́ний, а, е.** Махорочный. *Махорняний дим.* Пр. Пр.

Махóта, ти, *ж.* Колебание, качание.

Мац! *меж.* Щуп! *Мац-мац по лавиці, найшов мохнавиці.* Чуб. I. 314.

Мацá, ці́, *ж.* Опресноки у евреев. **А щоб ти маци не бачив!* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Мáцання, ня, *с.* Ощупывание.

Мацапýра, ри, *об.* Неуклюжий, неповоротливый человек. *Чортова мацапура.* Ном. № 3562.

Мацапýрів, рова, ве. Принадлежащий **мацапýрі.** *Мацапурова невіра* (брань). Ном. № 3562.

Мáцати, цаю, єш, одн. в. **мацнýти, нý, нéш,** *гл.* Щупать, ощупывать. *Усі кинулись шукати. Мацали-мацали по долівці—нема* (перстіня). Г. Барв. 206.

Мáцатися, юся, єшся, *гл.* 1) Ощупывать. *Еней все мацався рукою, щоб не ввалитися куди.* Котл. Ен. 2) Копаться, медленно делать. *Мацався, мацався мацько, доки вечір спобіг.* Черк. у.

Мацéнький, а, е=**Мацíнький.** *Маценьке горнятко.* Вх. Зн. 35.

Маценя́, няти и **мацінчá, чáти,** *с.* Очень маленький горшок. Ум. **Маценя́тко.**

Мацíненький, мацíнький, мацíпкий, мацíцький, а, е. Крошечный. Желех. Вх. Лем. 434.

Мацінчá. См. **Маценя́.**

Мацíпкий. См. **Мацíненький.**

Маціпýра, ри, *об.*=**Мацапýра.** К. МБ. II. 123.

Мацíцький. См. **Мацíненький.**

Мацкувáти, кýю, єш, *гл.* Искать ощупью. *Поночі у хаті, а я по лаві й мацкую.* НВолын. у.

Мацнýти. См. **Мáцати.**

Мацóка, ки, *об.* Косноязычный. *От ше хто роскаже,—це Кузьма! Як почне телиться, як почне сюркати та пирхати, та плюватьсяl..—Та він же мацока.* Там-же говорят: *Цока-мацока, борщу не їсти, а каші не дамо.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Мацý! *меж.*=**Мац!** *Мацу-мацу по лавицю, обмацаю мохнатицю.* Ном., стр. 303.

Мацýн, нá, *м.* Любящий щупать.

Мáцýр, ра, *м.* Кот. Гол. II. 559. Вх. Пч. II. 6.

Маць, ці, *ж.* 1) Все маленькое. Вх. Лем. 434. 2) Маленькие дети, маленькие люди. Вх. Лем. 434.

Мацькó, кá, *м.* Нерешительный человек, человек, идущий ощупью. **Мацався, мацався мацько, доки вечір спобіг.* Черк. у.

Мацюпéнький, а, е = **Мацíненький.** Борз. у. Желех.

Мацюрá, ри́, *ж.* Палка толстая. *Він мене оперезав сучковатою мацюрою по спині, отакою—в руку завтовшки.* Александров. у.

Маця́, ці́, *ж.* 1)=**Мацá.** 2) Недотрога, важная особа. *Дивись, яка маця! Буцім і доторкнутись до неї не можна, пручається.* Подольск. г.

Мáцяти, цяю, єш, *гл.* = **Мáцати.** Вх. Лем. 434.

Мачá, чáти, *с.* Зернышко мака. **Булó того́ як мачáт.** Было очень много. Вх. Лем. 434.

Мáчанка, ки, *ж.* Род пищи: смесь сыра со сметаной. Желех.

Мачáти, чáю, єш, *гл.* 1) Мочить, намачивать. *Копай, доню, корінці, мачай, доню, в горільці.* Чуб. V. 417. *2) Мокать, омокать. *А як ні—то вибачай, і ложечки не мачай.* Нп. Пир. у., Конон.

Мачáтко, ка, *с.* 1) Молодая кошечка. Вх. Уг. 251. 2) Сережка дерева (ивы, вербы и пр.). Вх. Уг. 251.

Мáченько, ка, *с.* Ласк. от **мак.**

Мачúна, ни, *ж.*=**Мачá.** Ум. **Ма-**

чи́нка, мачи́ночка. О. 1861. III. Гул.-Арт. 106.

Ма́чка, ки, *ж.* 1) Кошка. Гол. II. 559. Вх. Пч. II. 6. 2)=**Ба́га.** Шух. I. 277. См. **Ома́чка.**

Мачка́тий, а, е. О дожде: мелкий? *Мачкатий дощ.* Шух. I. 212.

Мачкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* 1) Вырывать руками просо, гречу. *Доведеться й йому мачкувати своє просо.* Брац. у. 2) Итти мелким шагом (о гуцульской лошади). Шух. I. 80.

Мачкува́тися, ку́юся, єшся, *гл.* Карабкаться. *Перекинулися з возами у яр та й мачкуються там; та поки вимачкувалися, я далеко від'їхав.* Волч. у.

Мачо́к, чку́, *м.* 1) Ум. от **мак.** 2) Раст. Papaver Rholas. ЗЮЗО. I. 130.. 3) *Мн.* **Мачки́.** Венок из цветов мака. *Вбірається в мачки, в добре намисто, в стрічки.* Г. Барв. 205.

Ма́чоха, хи, *ж.*=**Ма́чуха.** Желех.

Мачу́ла, ли, *ж.* 1) Рогожка, мочала. *Ми, бач, не бачили й не чули, а плели мачули.* Н. посл. *Василева борода мачулами увита, а смолою улита.* Мет. 2) *Об.*=**Машту́ла.** *Там такий мачула.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Ма́чуха, хи, *ж.* Мачеха. *Горілка не дівка, а мачуха не мати.* Ном. № 9378. *Добре тому жити, в кого рідная мати, в мене молодої мачуха лихая.* Чуб. V. 565.

Мачухі́вна, ни, *ж.* Дочь мачехи, сестра по отцу, но не по матери. Черк. у.

Мачуше́нко, ка, *м.* Сын мачехи, брат по отцу, но не по матери. Черк. у

Ма́чушин, на, не. Принадлежащий мачехе. *Зімнє сонце, як мачушине серце, зімнє тепло, як мачушине добро.* Ном. № 619.

***Машамба́, би́,** *ж.* Брезентовый щит от волны. Сл. Нік.

Машерува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Маршировать, итти. Желех. В песне о ветре в знач. дуть. *З-за гори високої вітер маширує.* Грин. III. 530.

Маши́на, ни, *ж.* 1) Машина. *Директорі заводів мали право од себе ставити до машин робітників.* Левиц. *Є на морі така машина, що сама меле, сама місить, сама пече.* Рудч. Ск. I. 136. *2) Поезд. *Машиною тепер до Київа за три часи доїдеш, а перше три дні ходилося.* Пир. у., Конон. *3) Паровая молотилка. Пир. у., Конон. Ум. **Маши́нка.**

Машини́стий, того, *м.* Машинист. Мнж. 143.

Маши́нка, ки, *ж.* Ум. от **маши́на.**

Маши́нник, ка, *м.*=**Машини́стий.** *Отто єсть машини бігають, то ті машинники, шо на їх.* Мнж. 143.

***Машино́вий, а, е.** Относящийся к **машин'е.** Пир. у., Конон.

***Машино́вка, ки,** *ж.* Молотьба. Хот. Нік.

***Машинува́ти, ну́ю, єш,** *гл.* Молотить. Хот. Нік.

Ма́шка, ки, *ж.* Ласкательное название женщины. *Кажи, машко! Чого ти соромишся?* О. 1861. XI. Кух. 28.

Машкара́, ри́, *ж.* 1) Маска. Канев. и Каменец. уу. Мил. 61. *А в нас є машкара.* Левиц. *Хто ж його обікрав?— Бог його знає. Якісь, каже, замурдовані люде. Понадівали машкари, пов'язали гаразденько всіх, та й забрали що знайшли.* Мир. ХРВ. 214. 2) Харя, рожа, уродина. *Бо ти того любиш, що красний із тварі; почкай, може достанеш страшную машкару.* Чуб. V. 253.

Машке́ра, ри, *ж.* Лягушечья шкурка зачарованной царевны, которую царевна может снимать (в сказке). Радомысл. у.

Машля́к, ка́, *м.* Смесь водяных растворов красок с свинцом и песком (при раскрашивании посуды). Вас. 183

Маштак, ка́, *м.*=**Мастак.** *Всяк маштак своє зна.* Ном. № 10415. У Мирного казак называет **маштака́ми** крепостных. **Важно парять бісових маштаків!* Мир. ХРВ. 267.

Машталі́р, ра, *м.* Конюх; кучер. **А коні правив машталір.* Котл. Ен.

Машталі́рський, а, е. Конюшенный.

***Маштарня, ні,** *ж.* Кучерская. Вол.

Машту́ла, ли, *об.* Неотеса (о человеке). *Прийшов у банок такий маштула, шо й слова не вміє вимовити, а грошви як витяг, так аж усі члени жахнулись.* Херсон. Слов. Д. Эварн. См. **Мачу́ла 2.**

Ма́щений, а, е. Масляный, облитый маслом или салом. *Їв там пироги з сиром, картоплю мащену.* Екатерин. г.

***Ма́щення, ня,** *с.* Мазка. *Багацько втратилися на майстрів, а мащення— байдуже: усю роботу сами зробили.* Крим.

***Маюва́ти, ю́ю, єш,** *гл.* 1) Зеленеть. Сл. Нік. 2) Праздновать маевку; устраивать пикник. *Оце підемо у ліс маювати.* Умань. Ефр.

Маю́чий, а, е. Состоятельный, зажиточный. Каменец. у. **Хто ма́ючий, хто убогий.* Нп.

Ма́явка, ки, *ж.* 1)=**Ма́вка.** Желех. 2)=**си́ня.** Раст. Monilia coeruba.

Маяк, ка́, *м.* 1) Призрак. *См. **Маня́к** 1. *Ой іде якийсь маяк; ангели десь то, не люде засвітили так всюди.* Чуб. III. 328. 2) Дерево, оставленное при порубке леса. *Ворони... сіли на маяку, що на горі посеред лісу.* Шевч. *3) Маяк. Сл. Нік.

Ма́яння, ня, *с.* Развевание.

Ма́яти, ма́ю, еш, *гл.* 1) Развеваться. *Через улицю гай, гай, моя кісочка май, май!* Чуб. *Стрічки мають в синьому небі.* Левиц. 2) Колыхать, колыхаться. *Вітер віє, гілля має.* Рудч. Чп. 216. *Ой високо клен-дерево має.* Мет. 115. 3) Махать. *Соловейко летить, крильцями має.* Грин. III. 410. 4) Виднеться; мелькать. *Орися росла собі, як та квітка в городі: повна да хороша на виду, маяла то сям, то там по господі в старого сотника.* К. Орися.

Ма́ятися, ма́юся, ешся, *гл.* 1) Качаться, колебаться от ветра. *Мається, як горох при дорозі.* Ном. № 2095. 2) О сердце: биться слегка. *Приложила я руку до її серця,—ще трошечки ма-ється.* Г. Барв. 116.

Маятний, а, е. Заметный, видный, ценный. *Ото й маятна річ, що стіл, а то все порохня.* Лебед. у.

Маячення, ня, *с.* 1) Мелькание, мерцание. 2) Бред, галлюцинация.

Маячити, чу, чиш, *гл.* Виднеться вдали; быть на виду. *Ой вийду я на вулицю,—маячу, маячу.* Грин. III. 679. *Нехай мене той забачить, що в полі маячить.* Чуб.

Маячли́вий, а, е. Мечтательный.

Маячний, а, е. Видный, заметный. *То вид маячніший, завидніший був, поки не стригсь, а як чуба збув, то таке гостропике стало.* Лубен. у.

Мгичка, ки, *ж.* Мелкий дождь.

Мгла, ли́, *ж.* Мгла. *Людей на зеленому полі як мгли: провожають своїх родичів.* Г. Барв. 239.

Ме! *меж.* Выражающее блеяние овцы. *Прийде коза до воза да й скаже: ме!* Ном. **Ні ґу, ні ме.** Ничего не может сказать. Мнж. 163.

Ме́бель, белі, *ж.* Мебель. *Мебель така гарна, така гарна! Чи й мебель уже купили?* Левиц.

***Ме́блі, лів.** Мебель. **Стан ме́блів.** Гарнитур мебели.

***Мебльо́вий, а, е.** Мебельный. Сл. Дубр.

***Мебля́р, ра́,** *м.* Мебельщик. Сл. Дубр.

***Мебля́рня, ні,** *ж.* Мебельная фабрика, мастерская. Сл. Дубр.

***Мегели́ти, лю, лиш,** *гл.* Уплетать, есть с аппетитом. Сл. Нік. *Петро булку мегелить.* Тесл.

Мед, ду, *м.* 1) Мед. *Нуте ви, бджоли!.. приносьте густії меди і рівнії воски.* Чуб. III. 9. ***Не з ме́дом, не мед.** Не сладко. *Не з медом йому прийдеться, як у москалі потягнуть.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *Воно точно, що не мед.* Кон. II. 83. ***Не ме́дом па́хне.** Не легкое дело, неприятное дело. *Така далека дорога і в літку не медом пахне.* Кон. I. 113. ***На язиці́ мед.** Сладкие речи. *В його на язиці мед, а в душі чортяча думка.* Кон. II. 120. ***На солóдкім меду́.** На пирушке. *На солодкім меду я була.* Умань. Ефр. **На солóдкім меду́ обізва́тися.** Заговорить сладкоречиво. *І шумить, і гуде, дрібен дощик іде,—ой хто ж мене молодую та й додому доведе? Обізвався козак на солодкім меду: «Гуляй, гуляй, чорнобрива, я додому доведу!»* Нп. 2) Мед (напиток). *Один сидить конець столу мед-вино кружає.* Мет. 8. Ум. **Меде́ць.** Грин. III. 106. **Медо́к, медо́чок.** *В першому кубці медок-солодок.* Чуб. III. 416.

***Меда́ль, лю,** *м.* Медаль. *З золотим медалем на грудях вернув додому.* Борд.

Меда́ля, лі, *ж.* Медаль.

Медве́диця, медве́дник, медві́дь и пр. См. **Ведме́диця** и пр.

Меделя́н, на, *м.* Ирландская собака, Canis molossus.

Меде́ць, дцю́, *м.* Ум. от **мед.**

Ме́джи, *пред.*=**Між.**

Медитува́ти, ту́ю, еш, *гл.*=**Метикува́ти.** *Думають кожен своє. Пан лежить, дивиться на небо та й медитує.* КС. 1883. III. 671.

Медівка, ки, *ж.* 1) Подслащенная медом водка? 2) Раст. Lotus corniculatus. Лв. 99. Ум. **Медівочка.** *Будем пити медівочку у жида на шеньку.* Гол. II. 438.

Медівни́к, ка́, *м.* 1)=**Медяни́к 1.** 2) Название различных растений: а) Galium verum. Вх. Пч. I. 10. б) Galeopsis versicolor. ЗЮЗО. I. 123. в) Dracocephalum Moldavica. ЗЮЗО. I. 121. См. **Медяни́к 2.**

Медля́к, ка́, *м.*=**Меделя́н.** Желех.

Медни́й, а́, е́. Обильный медом; медоносный. *Медний рік.* О. 1861. XI. Свид. 60. *Щоб ваша бджола все медна була.* О. 1861. Свид. 62.

Медо́ви́й, а, е. 1) Медовый, медвяный. *Браго ж моя, бражечко медовая, з ким я тебе пити буду молодая?* Чуб. V. 51. **Ой бочечко, бочечко, гей, медовая...* Киев. *2) Сладкий, вкрадчивый. *І в цього бестії язик медовий!* Тобіл. IV. 239.

Медови́к, ка́, *м.*=**Медівни́к.**

Медовчи́к, ка́, *м.* Пчеловод. Закр.

***Ме́догóнка, ки,** *ж.* Пчеловодская центрофуга. Сл. Нік.

Медо́к, дку́ и **медо́чок, чку,** *м.* Ум. от **мед.**

Медуни́ця, ці, *ж.* Раст. а)=**Меду́нка 1.** ЗЮЗО. I. 133. б) Spiraea Filipendula. ЗЮЗО. I. 137. Thalictrum angustifolium. ЗЮЗО. I. 138.

Меду́нка, ки, *ж.* 1) Раст. а) Pulmonaria angustifolia L. ЗЮЗО. I. 133. б) Pulm. azurea Bess. Ibid. в) Pulm. officinalis L. Ibid. г) Cytissus nigricans. Лв. 98. д) Lychnis. Лв. 100. 2) Род сладкой груши. Вх. Зн. 36. 3) Ласковая женщина. *Не медунку ведуть, та не медунка й в коноплях сидить* (та злюща, а та ще гірша). Ном. № 2903. **Дівка міду́нка.** Хорошая и милая девушка. Вх. Зн. 36.

Ме́дя, ді, *ж.* Детск. 1) Мед. 2) Все сладкое. *3) Причастие. *Підемо до церкви, батюшка меді дасть.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Медявни́к, ка́, *м.* Раст. Galium verum. L. ЗЮЗО. I. 171. См. **Медівни́к 2.**

Ме́дяни́й, а, е. Медовый. *В нас ріки медяніі, в нас верби грушки родять.* Чуб. V. 335.

Медяни́к, ка́, *м.* 1) Медовый пряник. *Той купує горілку, той медяників.* Левиц. 2) Раст. а) Galium verum L. ЗЮЗО. I. 123. б) Primula officinalis L. ЗЮЗО. I. 132.—Veris. ЗЮЗО. I. 171. Ум. **Медяничо́к.**

Медяни́шний, а, е=**Медяни́й.**

Медя́нка, ки, *ж.* Берестянка для меду.

Ме́дяно, *нар.* 1) Сладко. 2) Сладко, легко, приятно. *Та й мені не медяно гроші достаються. Не стало Пилипа, то й Прісці не медяно прийдеться.* Мир. Пов. I. 141.

Меж, ме́жи, *пред.* Между: а) С родит. и творит. на вопрос: где? *Межи білих хаток.* О. 1861. I. 9. *Знаєте нас самих, знайте й меж людьми.* Ном. № 14108. б) С винит. на вопр.: куда? *Вліз межи молот і ковадло.* Ном. № 1817. *Ох, ідеш ти, доню, меж чужії люде.* Мет. **Межи́ очі (вдари́ти, плю́нути).** В глаза.

Межа́, жі́, *ж.* Межа, граница, предел. *На полю пшениченька через межу похиляється.* Чуб. *Хто розміряв по всій землі гряниці, натягував верівку на тіх межах?* К. Псалт. 84. Ум. **Ме́жка.**

Ме́же, *пред.*=**Ме́жи́.** *Пусти уха меже люде, то чимало почуєш.* Ном. № 6994.

Межéний, а, е. 1) Средний; обычный; как-раз такой, как должно быть. *Косарь саме межений.* Харьк. г. *Чи зелений хліб?—Ні, він тепер саме меженний.* Лубен. у. *То була прибутна, а то вже стала межена вода.* Кременч. у. 2) Летний. *Добич* (у рибалок) *весняна —до Тройці, межена—до Покрови, просол—до заговін або до Миколая, поки льод стане.* Азовск. побереж. 3) Вяленый? маринованный? *Межені осетри до хріну.* Мкр. Г. 60.

Ме́жень и **ме́жінь, ні,** *ж.* Средина лета, лето. *Добич* (у рибалок) *весняна*

—до Тройці, межена—до Покрови, просол—до заговін, або до Миколая... Настояща добич—то межінь. Сказано —літо: на все хороше: чи хліб упорать, чи в рибальстві зарибалить. Азовск. побереж. Залюбовск. В Хорольск. у. **Ме́жень, жня,** *м. Люде казали, що сей год на гречки добрий межень буде, на проси не так, а на гречки добрий.*

Межи́. См. **Меж.** **Та увага викликала межи дядьком і братаничем дуже прикру сцену.* Борд.

***Меживу́зля, ля,** *с.* Междоузлие. Сл. Нік.

Межи́гірець, рця, *м.* Живущий между горами.

Межи́гірря, ря, *с.* Долина между гор, ущелье.

Межи́гірський, а, е. Находящийся между горами.

Межимі́р, ра, *м.* Землемер. Желех.

Межинаро́дний, а, е. и **—ній, я, є.** Международный. Желех.

***Межипі́лля, ля,** *с.* Черезполосица. Рад. С.

Межи́річчя, чя, *с.* 1) Водораздел, междуречье. *2) Дельта реки. Канев. у.

Межи́сітка, ки, *ж.* Остаток после сеяния муки, мелкие отруби. *Сяка-така межисітка.* Ном. № 13868. **Куди нам з межисіткою та в пшеничний ряд!* Мирн. Пов. III. ЛНВ. 1919. II. 149.

Межи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Мариновать? вялить?

Межі́вка, ки, *ж.* Размежевание. Желех.

Ме́жка, ки, *ж.* Ум. от **межа́.**

Межни́к, ка́, *м.* 1) Полоса незасеянной земли между двумя нивами. Харьк. у. 2) Промежность, perinaeum. Пятигор. окр.

Межо́вий, а, е. Землемерский, межевой. *Межовий шнур. Покладеш їх, звоювавши, густо серед поля і межовий шнур покаже, яка кому доля.* К.

***Межови́к, ка́,** *м.* Землемер. *Межовики зарізали нас без ножа.* Кон. II.

Межува́ння, ня, *с.* Межевание.

Межува́ти, жу́ю, єш, *гл.* 1) Межевать. *Ой уступив москаль у запорозьку землю та й став межувати, де слободи, де городи добре буде сажати.* Нп. 2) Граничить. *Чернігівська губернія межує з Київською.* Черниг. у.

Межува́тися, жу́юся, єшся, *гл.* 1) Размежевываться. *2) Граничить, соприкасаться. *Наші городи межуються з їхніми.* Пир. у., Конон.

Мезга́, ги́, *ж.* Мягкая кора под твердой на сосне.

Мези́нець, нця и пр. См. **Мизи́нець** и пр.

Ме́кати, каю, єш, одн. в. **ме́кнути, ну, неш,** *гл.* Блеять.

Мекека́ти, ке́чу, чиш, *гл.*=**Ме́кати.** *Або нявчить по котячи, або мекече по ягнячи.* Гліб. 87.

Мекеке́! *меж.* Крик ягненка, овцы, козы. *От біжить баран: «мекеке, мекеке!».* Рудч. Ск. I. 40. *Коли це приходе один вовк та й став біля кози, а вона: «мекеке!».* Грин. I. 116.

Мекеке́кати, каю, єш, *гл.* Издавать звук: **«мекеке́»,** блеять. *Дружко аж охрип мекекекаючи.* Кв. 16.

Ме́кнути. См. **Ме́кати.**

Мекоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* = **Ме́кати.** Вх. Зн. 35.

Мела́й, ла́ю, *м.* 1)=**Мала́й.** 2) Кукуруза. Угор.

Мела́йник, ка, *м.* 1) Хлеб из кукурузы. 2) Ломкая порода шиферного камня. Вх. Зн. 35.

Мела́нка, ки, *ж.,* также и *мн.* **Мела́нки.** Канун Нового года. **Ходи́ти з Мела́нкою.** Компания парубков, среди которых один, называемый **Мела́нкою,** одет в женскую одежду, а другие переодеты цыганом, стариком, козою и пр., ходит вечером под Новый год из хаты в хату, поет обрядовые песни и пр. О. 1861. XI. Свид. 66. См. **Коза́** 5.

Ме́ливо, ва, *с.*=**Мли́во.**

Мели́кати, каю, єш, *гл.* Издавать звук. *Яка там тварь меликає?*

Мелі́й, лія́, *м.* Человек, привезший хлеб для помола. Миуск. окр.

Мелу́н, на́, *м.* Болтун, пустомеля. **Утну́ти мелуна́.** Солгать. Ном. № 6930.

***Мельдува́ти, ду́ю, єш,** *гл.* Доносить, докладывать, рассказывать. *Жовніри мельдують комендантові, що піймали, і приводять йому живого козака.*

Черемш. **Мельду́ю поко́рне.** Честь имею доложить. Франко.

Мелька́ти, ка́ю, єш, одн. в. **мелькну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Мелькать, мелькнуть. *І хвіст мелькнув.* Ном. № 1890.

Мелька́тися, ка́юся, єшся, *гл.* Касаться, соприкасаться. *Пола з полою мелькається, побратим з побратимом на здоров'є питається.* Лукаш. 61.

Мелькну́ти. См. **Мелька́ти.**

***Мелькома́,** *нар.* Мельком. *Коли б побачити хоч здалека, хоч одним оком, хоч мелькома.* Мирн. І. 27.

Ме́льник, ка, *м.* Мельник. *Ой мельнику, мельниченьку, змели мені пшениченьку.* Чуб. **Ме́льника пітй.** Полететь кувырком. *Я його як ударила* (гуся), *так воно мельника й пішло.* Ромен. у. Ум. **Ме́льничок, мельниче́нько.**

***Мельникува́ти, ку́ю, еш,** *гл.* Быть мельником. Пир. у., Конон.

Ме́льничка, ки, *ж.* Жена мельника. *Ой мельничко, круподерничко, позич мені ступки, обідрати крупки.* Грин. III. 654.

Ме́льничок, чка, *м.* Ум. от **ме́льник.**

Мельничу́к, ка́, *м.* Сын мельника, помощник мельника.

Мельну́ти, ну́, не́ш, *гл.* одн. в. от **моло́ти.** *Язичок мельне, та й у кут, а спину натовчуть.* Ном. № 1122.

Мельчко́м, *нар.* Мельком. *І в голову йому не кла́лось, щоб з ним так бачитись мельчком.* Котл. Ен.

Мелю́с, са, *м.* Искажение собственного имени: Миус—река и прилегающее к ней урочище. В думе: *І до байраків, до мелюсів добігали, і тернові віття, верхи стинали... Далі з байраків, із мелюсів вибігали.* АД. І. 108. В других вариантах: **Міюс** или **Міус.** *Стали вони до Міуса, до байрака добігати* и т. д. Потебня. III. 122.

Мелю́чий, а, е. Мукомольный. *Мелючий млин.* Вас. 172.

Ме́ляний и **ме́лятий, а, е.** Молотый. НВолын. у.

Меля́са, си, *ж.* Свекловичная патока.

Меля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Вилять, вертеть. *Моє теля хвостом меля.*

Ме́лятий. См. **Ме́ляний.**

Ме́мель, ля, *м.* ? *Бідний батько схватив удруге мемеля од парубків* (=побито його) *і пішов плачучи додому.* Гринч. II. 172.

Ме́ндель, ля, *м.* Маленький снопик хлеба. Ум. **Ме́ндлик.** См. **Ма́ндель.**

Менджигува́ти, гу́ю, еш, *гл.*= **Манджува́ти.** Козел. у.

Менджува́ти, джу́ю, єш, *гл.* Постоянно меняться; барышничать посредством промена. *Менджує, як циган кіньми.* Н. посл. **Любив дуже менджувати кіньми.* Мирн. ХРВ. II. 234. **Любила Параска уборами менджувати.* Мирн. І. 187.

Менджу́н, на́, *м.* Барышник, занимающийся меной лошадей. *Найшов менджуна: продавай, кажу, мого коня аби кому.* Лебед. у.

Мендиве́шка, ки, *ж.* Насек. вошь. Вх. Пч. І. 7.

Ме́ндлик, ка, *м.* Ум. от **ме́ндель.**

Мене́ний, а, е. Поименованный, названный. *У мененому селі жінка вдова злюбилась з парубком.* О. 1862. II. 57.

Мензе́ря, рі, *ж.* Дойная овца. Херс. г.

Мензи́рь, ря, *м.* Род овечьего сыра.

Мени́ни, ни́н, *ж., мн.* Именины. Мирн. ХРВ. 109. *У пана менини.* Мнж. 107.

Мени́нник, ка, *м.* 1) Именинник. 2) День ангела. *Прийшов мениник багатого; він наззивав повну хату гостей.* Гринч. І. 179.

Мени́нниця, ці, *ж.* Именинница.

Менке́т, ту, *м.* Манжета. Сборки на рукавах женской сорочки у кисти руки. Гол. Од. 20. Желех.

Ме́ння, ня, *с.* Имя. **На ме́ння. По** имени. *На мення не знаю, як його звуть.* Конотоп. у. Ум. **Ме́ннячко.** *Та два сини вродила, сама меннячно дала.* Чуб. V. 923.

Менняти, ня́ю, еш, *гл.* Именовать *Як вони себе менняли, чи святими, чи як,—не знаю.* Павлогр. у.

Мент, ту, *м.* Миг. **У-мент.** Вмиг. *Сів на хозяйського коня, в-мент придув із горілкою.* Драг. *В один мент одно за 'дним переміняється.* Г. Барв. 466. *Изредка употребляется и в женском роде: **У тій ме́нті.** Сию минуту. *Знала б, у тій менті вигнала б.* Крим.

Ме́нта, ти, *ж.* Род мехового женского полушубка, окаймленного тесемками. Гол. Од. 81.

Мента́лик, ка, *м.* Род медальона у женщин. См. **Дука́ч.** Гол. Од. 50.

***Ментели́ти, ли́о, ли́ш,** *гл.* Бежать вприпрыжку. Под. г.

Ментре́га, ги, *ж.* Бунт, беспорядок, замешательство.

Ментре́житися, жуся, жишся, *гл.* Волноваться, бунтоваться. *Оттоді то народ почав ментрежитись проти панів.* Киев. у.

Менту́з, за, *м.* Рыба налим, Gadus lota.

Менува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Именовать.

Менува́тися, ну́юся, єшся, *гл.* Именоваться.

Ме́нчий, а, е=Ме́нший и пр. *На світі вже давно ведеться, що нижчий перед вищим гнеться, а більший менчого кусає та ще й б'є.* Гліб. 22.

Ме́нчир, ра, *м.* Раст. Erica. Лв. 98.

Ме́ншати, шаю, єш, *гл.* Уменьшаться.

Ме́нше, *нар.* Меньше, менее. *Менше вкусиш, борше лигнеш.* Ном. № 5588. **Ме́нше з тим.** Это не важно! пустяки! *Побила?—Побила!—Менше з тим!* НВолын. у. **Та ще й хустку в мене вкрали... Ну, та менше з тим. А от що дитину налякали, так цього я не подарую.* Крим. Ум. **Ме́ньшенько.**

Ме́нший, а, е. Меньшой; младший. *Менша сестра літ не дійшла.* Нп. *Старший не буде меншим.* Чуб. *Сами, мовляв, і старші, й менші.* Ном. № 10404. Ум.**Ме́ншенький.** Чуб. V. 862. МВ II. 10.

Меншити́, шу́, ши́ш, *гл.* Уменьшать.

Ме́ншість, шости, *ж.* Меньшинство. Желех

Мень, ня, *м.* Рыба налим, Gadus lota.

Ме́нька, ки, *ж.* Рыба: конь, конек, Syngnatus Hyppocampus.

Меньо́к, нька́, *м.=***Мень.** Котл. Ен. IV. 9.

Ме́рва, ви, *ж.* 1) Мятая, тертая, негодная солома. *На городі мерва.* Гринч. III. 659. 2) Дрянь, негодное. 3) *Мн.=* **Мо́рва.**

Мерви́стий, а, е. Измятый, помятый. *Мервиста солома.*

Ме́рвисько, ка, *с.=***Ме́рва.**

Ме́рвити, влю, виш, *гл.* Комкать, мять.

Мерві́ти, ві́ю, єш, *гл.* Приходить в негодность (о соломе).

Мерга́снути, сну, неш, *гл.* Стемнеть, сделаться пасмурным. Вх. Зн. 35

Мере́гий, а, е. О масти: бурый с темными полосами.

Мере́жа, жі, *ж.* Невод с большими очками. Браун. 11. *Над вечір отаман звелів готувати здорову мережу.* Левиц.

Мере́жаний, а, е. 1) С ажурными узорами; узорчатый. *Мережана сорочка, плахта.* Гринч. 2) Украшенный резьбой. *Старий воли випрягає, занози ховає мережані.* Шевч. 117. *Мережані ярма.* Рудч. Чп 129. 3) Изукрашенный. *Не для людей і не для слави мережані та кучеряві оці вірші віршую я.* Шевч. 442. *І там степи, і тут степи, та тут не такії: руді, руді, аж червоні, а там голубії, зеленії, мережані нивами-ланами, високими могилами, темними лугами.* Шевч. 378.

Мере́жати, жаю, єш, *гл.* 1) Делать ажурные узоры. *Ой стрічечка до стрічечки, мережаю три ніченьки, мережаю, вишиваю.* Шевч 375. 2) Украшать резьбой деревянные вещи. 3) Исписывать, испещрять. *І довелося знов мені на старість з віршами ховатись, мережать книжечки.* Шевч. 376.

Мере́женка, ки, *ж.* ? *Угадай, Ганно, приличная панно, на чиїй руці на мереженці перстень упав.* Чуб. III. 99.

***Мере́живо, ва,** *с.* Кружево, узор. (Соловейко), *здавалося, крутив швидко срібними та золотими голками, вплітаючи ніжне, тонке, як павутина, мереживо, заплутане, довге та хитре.* С. Васил.

Мере́жити, жу, жиш, *гл.* 1)=**Мере́жати.** 2) Колотить. *Ірода козак мережив києм як собаку.* Мкр. Н. 34.

Мере́жка, ки, *ж.* 1) Ажурный узор, получаемый помощью выдергивания нитей из полотна и закрепления оставшихся белыми нитками. Вас. 192. Название частей: отверстия — **дірочки;** узкие полосы полотна, разделяющие отверстия, стоящие в группе,—**стовпці;** более широкие полосы, разделяющие группы отверстий,—**полоте́нця;**

рубец, который идет по краю **мере́жки,** или ряд мелких отверстий там же **—пру́тик.** Харьк. (Залюб.). *У нашої да Ганночки в подолі мережки.* Чуб. III. 131. **Горла́та мере́жка**—с слишком большими отверстиями; а **сліпа́**—с слишком малыми. Славяносерб. у. Кроме того, мережки носят целый ряд различных названий, смотря по узору или способу шитья: **безчи́сна, збан, колісча́, колісча́тка, ко́са, кру́гла, ля́хівка, моско́вка, переплу́тання́чко, трійча́тка, хреща́та, черв'ячо́к, з чи́сницями** и пр. Залюбовск. Чуб. VII. 415. **Соро́чка-мере́жка.** Рубаха с ажурными узорами. *А в нашої бондарівни сорочка-мережка.* Гол. 2) Узорные украшения цветными нитками сверх канта по талии полушубка. Вас. 155. 3) Узоры в ожерелье из цветных бус. «В некоторых местах, на правой стороне Днепра, из мелкого разноцветного мониста приготовляют узорчатое ожерелье, на кот. употребляется больше всего черного и белого мониста: *«чорне для поля, а біле, червоне і голубе, чи там друге яке небудь, для мережок»*. См. **Лу́чка.** Чуб. VII. 426. 4) Резьба на дереве. Чуб. VII. 404. 5) Орнамент на металлических частях курительной трубки, а также и стальной шаблон для выбивания его. Вас. 149. Ум. **Мере́жечка.**

Мере́жуваний, а, е = **Мере́жаний.**

Мере́жуватий, а, е. У кожевников, о коже: покрытый мелкими пятнами,— *«наче горохом побита»*. Вас. 157.

Мере́жчатий, а, е=**Мере́жаний.** О. 1862. VIII. 16.

Мереконі́ти, ні́е, *гл. безл.* Мерещиться. Угор.

Мере́на, ни, *ж.* Рыба: многоусачка речная (Угор.), чебак, Cyprinus barbus.

Мере́ндати и **мере́ндзати, джу, джиш,** *гл.* Пережовывать, отрыгать жвачку. Угор. *Віл мерендже.* Вх. Зн. 35.

Мере́ндя, ді, *ж.* Приготовленная пища. *У пічках стоїть мерендя (готовий харч).* Шух. I. 96.

Мере́нька, ки, *ж.* = **Ме́рест 1.** Вх. Лем. 435.

Ме́рест, ту, *м.* 1) Лягушечья икра. Вх. Лем. 435. 2) Низкие болотные травы. Вх. Лем. 435.

***Мерехті́ти, хчу́, хти́ш,** *гл.* Мерцать, дрожать. Сл. Нік. *Звізди мерехтіли, мов золоті чічки на гладкім залізнім тоці.* Стеф.

Мерза́, зи́, *ж.* Гадость, мерзость. Вх. Зн. 35. Угор.

Мерзене́нький, а, е. Плохой, гадкий. *Мерзененька дорога.* Черниг. у.

Мерзе́ний, а, е. Мерзкий, гадкий, отвратительный, омерзительный. *Таке ж бридке, таке мерзене, поржавіло, від жабуру зелене* (болото). Греб. 369. *Ой на чужій на улиці верба не зелена, ой тим вона не зелена, що челядь мерзена.* Нп. Ум. **Мерзене́нький.**

Мерзе́ник, ка, *м.* Мерзкий человек, мерзавец. *Ти, мерзенику!* Вх. Лем. 435.

Мерзе́но, *нар.* Гадко, мерзко, омерзительно. *Як вість така прийшла до Турна, то так мерзено іскривився, що тварь зробилась нечерпурна.* Котл. Ен. VI. 63.

Мерзе́нитися, нюся, нишся, *гл.* Мараться, пакоститься. *Чи мені треба мерзенитися? Нащо мені цей клопіт?* НВолын. у.

Мерзе́нство, ва, *с.* Пакость, мерзость. *А мерзенства скільки!* НВолын. у.

Мерзине́ць, нця́, *м.* Плохая, гадкая вещь. *Ой а вінець-мерзинець, а хусточка мати, треба єй шанувати.* Гол. IV. 392.

Мерзи́ти, зи́ть, *гл. безл.* Возбуждать отвращение, омерзение.

Ме́рзлий, а, е. 1) Мерзлый, замерзший. *Захотілось мерзлого в Петрівку.* Ном. № 5344. 2) Чувствительный к холоду. Ум. **Мерзле́нький.**

Мерзлува́тий, а, е. Немного примерзший.

Мерзля́к, ка́, *м.* 1) Что-либо замерзшее. 2) Чувствительный к холоду. ***Такого мерзляка я зроду ще не бачив: тільки вийшов на двір, так і посинів.** С. Пальчик Звен. у. Ефр. Ум. **Мерзля́чо́к.**

***Мерзля́ка, ки,** *общ.* Чувствительный к холоду. Пир. у., Конон.

Мерзлякува́тий, а, е. Чувствительный к холоду.

Мерзлячо́к, чка́, *м.* Ум. от **мерзля́к.**

Мерзосві́тній, я, е. Очень мерзкий. *Ах ти мерзосвітня!* Харьк. г.

Ме́рз(ну)ти, зну, неш, *гл.* Мерзнуть, зябнуть. *Не купив батько шапки, —нехай ухо мерзне.* Ном. № 5911. *Ластівки на зіму не летять у вирій, а мерзнуть у воді.* Чуб.

Ме́рин, на, *м.* Мерин, холощеный жеребец. *Вернулись із добрим мерином... жеребця такого доскочили, що так і йграє на поводі.* К. ЧР. 115. Ум. **Меринець.** Ном. № 770.

Ме́ркнути и **ме́ркти, кну, неш,** *гл.* Меркнуть. *І пожарище не вгасало, і мерк за димом божий світ.* Шевч. 437. *Вже зорі поперед нього меркнуть.* МВ.

Мерковея́, ве́ї, *ж.* Раст. Senecio jacobaea. ЗЮЗО. І. 136.

Мерку́рія, рії, *ж.* Ртуть, меркурий. *Як напав курдюк, уже чого не робили: і меркурією терли язик, і цінаброю, і зануздували—згинула таки.* Киев. у.

Ме́рлий, а, е. Мертвый. *Не поможе воронові мило, а мерлому кадило.* Ном. № 5668. *Оглянув мерлу.* МВ. (О. 1862. І. 91).

Мерли́ни, ли́н, *ж., мн.* Отбывание церемонии по смерти кого. НВолын. у. Ум. **Мерли́нки.** *Родинки й мерлинки не глядять лихої годинки.* Ном. № 9499.

Мерли́ця, ці, *ж.* Шкура дохлой овцы.

Ме́рло, *нар.* Мертво.

Мерля́к, ка́, *м.* Труп, мертвец.

Мерля́тина, ни, *ж.* 1) Специфический запах животного: собачий, козлиный. Мнж. 185. 2) Мездра, мездрина. Мнж. 185.

Мертве́ць, ця́, *м.*=**Мрець.** *Місяць світе, мертвець їде.* Чуб.

Мертве́цький, а, е. Мертвецкий. *Прийшов Нечипір на мертвецький великдень.* Кв. І. 263.

***Мертве́чий, а, е.** Мертвецкий. *Мертвече тіло нічого не чує.* Крим.

Мертвечи́на, мертвещи́на, ни, *ж.* Мертвечина.

Ме́ртвий, а, е. 1) Мертвый. *Ні живий, ні мертвий.* Ном. № 4394. 2) Употребляющийся при похоронах? траурный? *Понесли: поперед усього хрест святий з хоругвами, далі криша з мар сукном мертвим покрита.* Кв. І. 114. 3) **Ме́ртва кропива́.** Раст. Lamium album. ЗЮЗО. І. 126. 4) **Ме́ртва кі́стка.** Нарост на теле. Чуб. III. 15.

Мертви́ти, влю, ви́ш, *гл.* 1) Умерщвлять. (Смерть) *три годи мертвила саме середніх людей.* Мнж. 63. *Старих людей турки мертвили.* Волч. у. 2) Желать смерти кому. *Вона сього сина все мертвила, аж той умер.* Змиев. у.

Мертві́ти, вію, єш, *гл.* Мертветь. *Старий дожидав—як дожидав! і мертвів, і оживав.* МВ. II. 195.

Ме́ртво, *нар.* Мертво. *Було якось тихо й мертво на світі, ніби само небо вже дрімало.* Левиц. Пов. 155.

***Мертву́щий, а, е = Мертвя́щий.** Звен. у.

Мертв'я́к, ка́, *м.* Мертвец. *Труна роскривається і мертв'як вилазить з труни.* Гринч. II. 104.

Мертв'яків, ко́ва, ве. Мертвецу принадлежащий. *Все тіло мертв'якове було поколоте та порізане косою.* Гринч. II. 99.

Мертв'я́чка, ки, *ж.* Эпидемия, мор. *Тоді була мертв'ячка скрізь, люде здорово мерли.* Залобовск. Екатер. у.

Мертв'я́щий, а, е. Умертвляющий, убивающий. **Ціло́ща та мертв'я́ща вода́.** Живая и мертвая вода (в сказках). Рудч. Ск. І. 130.

Ме́рти, мру́, мре́ш, *гл.* 1) Умирать, умереть. *З щастя не мруть.* Ном. № 1710. *У Горбоносихи мерли діти.* Г. Барв. 421. 2) Замирать. *Чогось сумно і боязно, аж моє серце мре.* МВ.

***Ме́ртнути, тну, тнеш,** *гл.* Мереть, дохнуть. *Поставили на мухи отруту, вони й позліталися: вип'є отрути та й мертне, та й мертне.* Крим.

Меру́щий, а, е. Умирающий. *Бжоли* (сняться)... *проти мерущого.* Мнж. 161.

Ме́рхнути и **ме́рхти, хну, неш,** *гл.* =**Ме́ркти.** *Зорі мерхнуть.* МВ. II. 44.

Мерцвя́, вяти, *с.* Мертвец. Встречено только у Гребинки в переводе Пушкинской Полтавы: *І дівка блиснула в подушки зовсім, мовляють, як мерцвя.* Греб. 343.

Мерцвя́к, ка́, *м.*=**Мертв'я́к.** Греб. 358.

Ме́рча, чи, мерча́чка, ки, *ж.*=**Мжа.** Желех. Вх. Зн. 35.

Ме́рчик, ка, *м.* Маленький покойник, трупик. Желех.

Мерчу́к, ка́, *м.* Мертворожденный.

Мерша́, ші́, *ж.* Падаль. Шух I. 22. Вх. Зн. 35.

Мершáвиця, ці, *ж.* Мертвояд, Silpha. Желех. Вх. Зн. 35.

Мершáник, ка, *м.* 1) Бык. 2)=**Мершáвиця.** Вх. Зн. 35.

Мершáнка, ки, *ж.* Корова. Желех. Вх. Зн. 35.

Мерщéнько, *нар.* Ум. от **мерщíй.**

Мерщíй, *нар.* Скорей, поскорей. *Дíли мерщíй!* Кв. Ум. **Мерщéнько.** Чуб. VII. 576.

Мерявий, а, е. Жесткий, упрямый. Угор.

Мести́, мету́, те́ш, *гл.* 1) Мести. *Піднялась така хуґа: світу не видно,— мете.* Рудч. Ск. II. 206. 2) Мести, выметать. *Три дні хати не мела, не вмивалася.* Чуб.

Мéстний, а, е. Мстительный.

Мéстник, ка, *м.* Мститель. *Підпалу жде, як той местник часу дожидає.* Шевч. 236.

Мéстниця, ці, *ж.* Мстительница.

Мет, ту, *м.*=**Мент.** *В один мент.* Ном. № 7741.

Мета́, ти́, *ж.* 1) Цель. *Я тілько одно мав на меті: щоб книжку видать яко мога скоріше.* Ном. II. *Очевидячки, досягла до своєї мети.* Левиц. **На близьку́ мету́.** В близком расстоянии. Волын. г. 2) Род игры в мяч. **Бий у мету!* Умань. Ефр.

Мета́л, лу, *м.* Металл. Дещо. К. Бай. 153. Ком. II. 65.

Металéвий, а, е. Металлический. Желех.

Мета́лец, лця, *м.* Сказочный змей, берущий хвост в рот и катящийся колесом и свистящий пред дождем. Вх. Лем. 435.

Металíчний, а, е = **Металéвий.** *Порфирій... причесав свої коси рідким металичним гребінцем.* Левиц.

***Металообро́бний, а, е.** Металлообделочный (станок). Сл. Нік.

***Металорíзальний, а, е.** Металлообрезной (инструмент). Сл. Нік.

Мета́ль, ля, *м.* Клин в мельничном валу для поднятия песта, падающего в толчею. Лебед. у.

Мета́льня, ні, *ж.*=**Мета́ль.** Лебед. у. Залюбовск.

Метани́на, ни, *ж.* Суета. *Настала після сього велика метанина по селу.* Г. Барв. 171.

Мета́ритися, рюся, ришся, *гл.* Суетиться. *Жидки... метарились, де б набір закупити у панів шльонську вовну.* О. 1861 VII. 6.

I. Мета́ти, та́ю, єш, *гл.* 1) Метать, бросать. *Камнем на Степана метали.* Чуб. 2) Наливать. *Дорогого напитка метає, по два, по три кубки в руки наливає.* Лукаш. 19.

***II. Мета́ти, мечу́, че́ш,** *гл.* Метать (петли). Сл. Нік.

Мета́тися, та́юся, єшся, *гл.* Бросаться, метаться. *Лютим огнем, яростію палають без міри, метаються ось як на мене, як лютії звіри.* Чуб. V, 448.

Мете́лик, ка, *ж.* 1) Мотылек, бабочка. **Ло́вить бíлі мете́лики.** Забавляется как дитя. Ном. № 6260. 2) Род ажурного узора **мере́жки.** КС. 1893. V. 181. Чуб. VII. 427. 3) Гарусное украшение в виде кисточки на женском полушубке. Вас. 155. 4) Небольшая брошюрка. 5) *Мн.* **Мете́лики.** Раст. Spergula arvensis L. ЗЮЗО. I. 171. Ум. **Мете́личок.**

Мете́лиця, ці, *ж.* 1) Мятель. *Бодай того коваля метелиця замела.* Нп. *Метелиця засипала як піском землю снігом.* Левиц. 2) Род танца, также музыка и песня к этому танцу. 3) Раст. Agrostis alba L. ЗЮЗО. I. 110. 4) **Мете́лиці дава́ти.** Трепать за волосы. *Мужик попав коваля за верхів'я і давай йому метелиці давати.* Гринч. I. 109.

Метели́ця, ці, *ж.* Болезнь: овечий вертеж=**Мотили́ця 1.** 2)=**Мотили́ця 2.**

Мете́личок, чка, *м.* Ум. от **мете́лик.**

***Мете́лишник, ка,** *м.* Болезнь у коровы. *Нашу корову метелишник напав.* Под. г.

Метеллюга́ти, га́ю, еш, *гл.* Переносно: вилять, изворачиваться? *Її питають, де діла те, що вкрала, а вона метеллюгає сюди-туди, не каже, де дівала.* Новомоск. у. Залюбовск.

Мете́лочки, чок, *ж.* Раст. Lepidium ruderale L. ЗЮЗО. I. 126.

Мéтений, а, е. Выметенный. *Без хазяйки хата не метена.* Ном. № 10098.

Метени́ця, ці, *ж.* Вощинная моль.

Мете́ць, тця́, *м.* Проворный, мастер, мастак.

Метикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Размышлять, соображать.

Метикува́тий, а, е. Замысловатый.

Мети́ж, жу, *м.* Смятение, шум. *Метіж пішов, як почали битись, то я й почув, а то не бачив нічого до тієї пори і не чув.* Новомоск. у.

І. Мети́ль, те́лі, *ж.*=**Мете́лиця 1.** *Ой на зятя та метіль мете.* Мет. 185. *Не метіль з моря піднімалася, а то гуси сірі, лебеді білі.* Чуб. V. 939.

ІІ. Мети́ль, ля, *м.* 1)=**Мете́лик.** *Рубанок тільки дж-ж-ж, дж-ж-ж! а стружки як метелі здіймаються.* Г. Барв. 51. 2) Название рубля, который дарится новобрачным на свадьбе. Борз. у. Грин. III. 454.

Мети́льник, ка, *м.* Метельщик. *Метільники хату замітають.* Харьк. у.

Мети́льниця, ці, *ж.* Метельщица. У* **Мети́льничка.** *Я б до хати куховарочку наняв, а до груби та топільничку, а до хати та метільничку.* Харьк. у.

Ме́тка, ки, *ж.* Нанизаный ряд (рыбы, напр.). *В'юнів метками продають.* Богодух. у. Переносно: *куча, вереница, свора *У старшого нема дітей, а у меншого ціла метка, аж п'ятірко.* Г. Барв. 130. *Завернув старий Кривинський з цілою меткою старих дочок.* Мирн. ХРВ. 108. **Тут вони стріли метку москалів.* Мирн. ХРВ. II. 189.

Метки́й, а́, е́. Шустрый, проворный, ловкий, живой, скорый, бойкий. *Ота смілива меткая Катря немов перелякалась чого.* МВ. II. 91. *А до роботи ж яка метка й берка!* Г. Барв. 448. **О, миша метка!* Каменец. у.

Ме́тко, *нар.* Скоро, бойко, ловко. *Метко пробігти.* Борз. у. *Там снопи кладу метко, там кубахи ростуть, тільки махну сапою—аж курієе земля.* Г. Барв. 535.

Метла́, ли́, *ж.*=**Мітла́.** *Тільки явиться на небі метла, то буде війна.* Чуб. I. 18.

Метла́стий, а, е=**Мітла́стий.** *Метласта борода.* К. ЦН. 224.

Метли́ця, ці, *ж.* = **Мітли́ця.** *Мої гроші не метлиця.* Чуб. V. 58. Ум. **Метли́чка.** *А вроди, боже, жито, пшеницю, всяку пашницю без куколю, без метлички, щоб родилися бички, телички.* Чуб. III. 451.

Метли́ще, ща, *с.* Палка к метле.

Ме́тло, ла, *с.* Место, удобное для охоты. Лебед. у.

Метлю́г, га, *м.* Раст. Apera Spica venti. P. Beauv. ЗЮЗО. I. 111.

Метля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* Болтаться. *Довга одежа на їй метлялась, як на паліччах.* Левиц. Пов. 313. *Аж намітка метляється.* Левиц.

Метну́ти, ну́, не́ш, *гл.,* одн. в. от **мета́ти.**

Метну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.,* одн. в. от **мета́тися.** Броситься, устремиться. *Метнулась я та двері всі попричиняла.* МВ. (О. 1862. III. 56). *До ляса мов ляхи метнулись.* Котл. Ен. *Бог не попустив великого гріха, так ви метнулись тоді старого чоловіка обіжати.* МВ. I. 134.

Ме́то, та, *с.* Шум, гам. *Собаки таке мето зчинили.* Борз. у.

***Мето́да, ди,** *ж.* Метод. Сл. Дубр.

***Метону́тися** = **Метну́тися.** *Оксана метонулася за водою.* Пр. Пр. 1927, № 192.

Ме́трика, ки, *ж.* Метрическая запись, метрическое свидетельство. *Се купимо попові гостинець, то він у метрику не так буде дозиратись.* Г. Барв. 184. *А тут метрики не позаписувані!* Левиц.

Метри́чний, а, е. Метрический.

Метуши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Суетиться. *Як ні лає, як ні кричить на неї пані,—бабуся не лякається, не метушиться: іде тихо, говорить спокійно, дивиться ясно своїми очима ясними.* МВ. (О. 1862. III. 61).

***Метушли́вий, а, е.** Суетливый, суетящийся. Умань.

***Метушня́, ні,** *ж.* Суета, замешательство, беспорядочное движение. *І всюди рух та метушня, та клопіт.* М. Стар. *Там метушня — як у ярмарку!* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Метчі́й, *нар.,* сравн. ст. от **ме́тко.** Скорей. *Я метчій до Марусі.* МВ. II. 189.

Меть, ті, *ж.*=**Мент.** *Як заграв* (Соломон) *в третю сопілку, чорне військо в одну меть прилетіло.* Драг.

***Ме́фіст, та,** *м.* Мефистофель. *Ро-*

зумію тебе, докторе Фавсте, і тебе, і твого Мефіста. Лепк.

***Механи́чний, а, е.** Механический. Сл. Дубр.

Ме́цька, ки, *ж.* Название овцы. Kolb. I. 65.

Меч и **міч, меча́,** *м.* 1) Меч. *Яким мечем махає, такою путтю й погибає.* Ном. *І наш ясен міч твоєї головоньки не йме.* АД. *Голий як міч, гострий як бритва.* Ном. № 1526. *А позад війська мечем махає.* Чуб. **Під меч положи́ти.** Изрубить. *Скочу-поскочу за тими турки, гой як здогоню—під меч положу.* Kolb. I. 101. 2) Сабля, украшенная цветами, шумихо́й, пучком калины, с горящей свечей, обвязанная платком, —употребляется в свадебном обряде и находится в руках **світи́лки.** Иногда сама сабля отсутствует. *Світилочці зробили меч, як таки водиться на весіллі: нав'язали ласкавців, васильків і позолоченої шумихою калини і свічечку ярого воску засвітили і меч обв'язали, і світилочку перев'язали рушниками.* Кв. I. 111. Ум. **Ме́чик.**

Мечве́док, дка, *м.*=**Кажа́н.** Вх. Пч.

Ме́чет, ту, *м.* 1) Печь для хлеба (у черноморских рыбаков). *Поставили мечѐт, чи пі́ч для хліба.* Левиц. ПІО. I. 86. 2) Лесок в степи. Хорольск. у.

Ме́четь (ти, *ж?*)=**Ме́чет 1.** *Оце викопа* (запорожець на землянку) *я́му, обставе її, чим там попало, обліпе, обмаже, поставе мечеть (хліб пекти), зробе кабицю (страву варити) та й живе.* КС. 1883. XI. 504.

Мечѐть, ти, *ж.* Мечеть. *Буде наш пан турецький до мечети від'їжджати.* ЗОЮР. I. 212.

Ме́чик, ка, *м.* 1) Ум. от **меч.** **Бігла чечітка через ворітка, вийшов чечик, дав їй мечик, то вона тиць та й стала.* Н. загадка. С. Пальчик Звен. у. Ефр. 2) Деревянный нож у **те́рлиці;** на нем летают ведьмы на лысую гору, откуда выражение, обозначающее слишком скорое возвращение кого-либо: *Ти, мабуть, на мечику літав.* Ном. № 5771. 3) Часть **п'я́л.** См. **П'я́ла.** Шух. I. 254.

Ме́чник, ка, *м.* Меченосец.

Меши́ни, шин, *ж., мн.* Кожаные штаны из **кожу́ха,** шерстью внутрь (у пастухов и табунщиков). Херс. г.

Мешка́ненько, ка, *с.* Ум. от **мешка́ння.**

Мешка́нець, нця, *м.* Житель, жилец.

Мешка́нка, ки, *ж.* Жительница, жилица.

Мешка́ння, ня, *с.* Жительство, помещение, жилье; местопребывание. *У домівці на мешканні.* Гринч. III. 693. *Підемо до Бендеру мешкання глядіти.* Гол. I. 79. Ум. **Мешка́ненько, мешка́ннячко.** *Ой покидаю сивого голубка і дрібненькії діти, а сама лечу, сама полечу мешканенька глядіти.* Гринч. III. 483.

Ме́шти, ме́шт, *ж., мн.* Татарские туфли, легкие башмаки. Желех.

Мжа, мжі, *ж.* Мелкий частый дождь.

Мжи́ти, мжить, *гл. безл.* О дожде: моросит.

Мжи́ця и **мжи́чка, ки,** *ж.* = **Мжа.** Вх. Зн. 35.

Ми, *мест.* Мы.

Миг, га, *м.* 1) Миг, мгновение. ***У три мига́ (мига́).** Мигом, моментально, во мгновение ока. **Я тобі водою їх добуду у три мига.* Мирн. Спокуса, 72. **Дайте-но мені: в три мига зроблю все.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *А Радюк уже в три мига вилетів на улицю.* Левиц. Пов. 246. 2) *Мн.* Перемигивания.

Ми́гавка, ки, *ж.* 1) Мигание. 2) Мелькание. *3) Молния. *Дощу нема, тільки мигавка мигає та трохи гримотить.* Крим.

Мига́ння, ня, *с.*=**Ми́гавка.**

Мага́ти, га́ю, еш, одн. в. **мигну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Мигать, мигнуть. *Зорі... мигали і бризкали світом в сухому прозорому повітрі.* Левиц. Пов. 165. 2) Мелькать, мелькнуть. 3) Только одн. в. Ударить. *Мигнув попід бороду бурсака.* Св. Л. 220. *4) Сверкать, поблескивать, ярко мерцать. Крим.

Мига́тися, га́юся, ешся, одн. в. **мигну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Мерещиться, виднеться, мелькать, мелькнуть. *Мигається мені та Орлиха, мов у тумані.* МВ. I. 122. *Він хутенько вбіжить. Яка з нас під той час мигнеться: «Здорова була, дівчино!».* МВ. (О. 1862. III. 46).

Мигдале́вий, а, е. Миндальный. *Три мисочки зроблені взором горіха мигдалевого на одній віті.* К.

Мигда́ль, лю, *м.* Миндаль.

Миги́кати, чу, чеш, *гл.*=**Муги́кати.** *Стала буцім то пісеньку мигикати.* Кв. I. 41.

Миги́чка, ки, *ж.*=**Мжа.**

Ми́гкати, каю, еш, *гл.*=**Мигті́ти.**

Мигко́м, *нар.* 1) Мельком. *Мигком я його бачила.* 2) Мгновенно.

***Мигкоті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.* Мерцать. *Тільки каганець мигкотить.* Крим. *Чогось лямпа мигкотить, мабуть, гасу нема.* Крим.

Мигну́ти, ся. См. **Мига́ти, ся.**

Мигону́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Мигну́ти.** *Мигонула в мене грішна думка.* Г. Барв. 466.

Миготи́ти, миготі́ти и **мигті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.* Сверкать, мерцать, мелькать. *Над ставками, над садками миготіло, грало, лилося хвилями золоте марево.* Левиц. I. 25. *В очах миготить, а в голові свистить.* Ном. № 6329. *Зірки мигтять собі, блимають.* Подольск. г. *Аж в очах мигтить.* МВ. I. 157. *Миготіла в очах дорога горорізьба.* К.

Миготі́ння и **мигті́ння, ня,** *с.* Мерцание, дрожащий свет. Желех.

Миготі́ти. См. **Миготи́ти.**

Ми́готли́вий, а, е. Блещущий. Желех.

Мигті́ння, ня. См. **Миготі́ння.**

Мигті́ти. См. **Миготи́ти.**

Мигуне́ць, нця́, *м.* Падающая звезда.

Мигу́шка, ки, *ж.* Зарница, молния.

Ми́ґа, ґи, *ж.* Пантомима. *Він йому нічого не казав, а так на миґах, шо вони нічого й не думали, а той все знав.* Гринч.

Миґдале́вий, а, е=**Мигдале́вий.**

Миґда́ль, лю, *м.*=**Мигда́ль.**

Ми́ґза, зи, *ж.*=**Ми́дза.** Лохв. у.

Ми́ґла, ли, *ж.* Куча сложенного дерева. Шух. I. 180. См. **Миґлюва́ти.**

Миґла́ш, ша́, *м.* Сортировщик срубленного дерева, складывающий его в **ми́ґли.** *Ті, що миглюють дерево, називаються миглаші.* Шух. I. 180.

Миґлюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Сортировать срубленное дерево и складывать в кучи. *Над рікою бгають (перебірають) і миглюють ковбки, значить складають осібно третяки, осібно четвертячі і т. и. у миґли (купи).* Шух. I. 180.

Ми́дза, зи, *ж.* Морда, толстое лицо.

Мидза́тий, а, е. С толстыми отвислыми щеками, мордастый. Мнж. 185.

Ми́згатися, гаюся, єшся, *гл.* Любезничать, повесничать. *Женихався, мизгався, бісики пускав.*

Мизги́рь, ря́, *м.* Тарантул. Левч.

Мизе́льний, а, е=**Мизи́нний.** *Ломить ручки і мизельні пальці.* Лукаш. 123.

Мизе́рія, рії *ж.* 1) Бедность, убожество. *Мизерія на сім світі мені молодому.* Гол. III. 374. 2) Имущество бедняка, вообще движимое имущество. *У бодні мизерія, а доброго нема.* НВолын. у. *Мизерії наклав дві скриньки.* Котл. Ен. *Як би взять і всю мизерію з собою, дідами крадене добро.* Шевч.

Мизе́рний, а, е. 1) Убогий, бедный. *Смиренного возносить на високість, мизерного із нужди визволяє.* К. Іов. 12. 2) Жалкий, несчастный, бедственный; ничтожный. *Приїхало сюди воно на окономію недавно, таке миршаве, обшарпане, мизерне, замліле.* Левиц. I. 143. 3) Болезненный, худой, тощий. *Нігде не видко було ні одного блідого, мизерного лиця.* Левиц. I. 348.

Мизе́рність, ности, *ж.* 1) Бедность, убожество. 2) Жалкий вид. 3) Ничтожество. *Я знав свою мизерність перед богом.* К. Іов. *Скажи, господи, чи довго ще на світі мені жити? Дай мені моє безсилля і мизерність зрозуміти.* К. Псалт. 95.

Мизерні́ти, ні́ю, єш, *гл.* 1) Беднеть, нищать. 2) Худеть, тощать, приходить в болезненное состояние. *Оце й захиріє дитина, стогне, мизерніє. Думаю: от-от умре.* Левиц. I. 139.

Мизе́рно, *нар.* 1) Убого, бедно. 2) Жалко.

Мизе́рство, ва, *с.* 1) Бедность, убожество. 2) Имущество бедняка. *Єсть у мене деяке хазяйство — мизерство: овечки, свині.* Борз. у. 3) Ничтожество. 4) Бедный народ.

Мизеря́ка, ки, *ж.* Мелкие вещи? Хлам? *Бере сакви, висипає з них мизеряку, знаходить гроші в торбинці.* О. 1861. XI. Кух. 39.

***Мизи́льний**=**Мизи́нний.** Борд.

Мизи́нець, нця́, *м.* 1) Мизинец, меньшой палец. *Ой іскиньте золот перстень із мизинця пальця.* Мет. 19. 2) Самый младший ребенок. Ум. **Мизи́нчик.** **А це мій мизинчик, то як же не пожалувати його?* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Мизи́нка, ки, *ж.* Наименьшая дочь. Харьк. г.

Мизи́нний, а, е. Самый меньший, младший, последний. **—па́лець.** Мизинец. *Ой не ламли, дівчинонько, мизинного пальця.* Чуб. V. 309. **Мизи́нне дитя́.** Младшее в семье дитя. *Що ж ви нам продасте? Мизиннє дитя.* Чуб. III. 39. **Мизи́нний день.** Суббота. *Мизинний день да суботонька.* Рк. Макс.

Мизи́нник, ка, *м.* = **Мизи́нець 2.** Харьк. г.

Мизи́нок, нка, *м.*=**Мизи́нець.** Каменец. у. *Була як мизинок і зосталась знов одна як гичечка.* Г. Барв. 361.

Мизинча́, ча́ти, *с.* = **Мизи́нець 2.** Каменец. у.

Мизи́нчий, а, е. Самый младший. *Мизинче, поки буде инче.* Каменец. у.

Мизи́нчик, ка, *м.* Ум. от **мизи́нець.** ***На мизи́нчик.** Самую малость, чуточку. *Як би ти мене хоч трохи любила... на мизинчик, на пів мизинчика.* Мирн. III. 204.

Ми́зка, ки, *ж.* Мездра на коже. Сумск. у.

Ми́зкати, каю, єш, *гл.* Об одежде: занашивать, затаскивать, употреблять без бережения, истрепывать. *Мизкай, мизкай одежу!—все мене мати було лають.* Гринч. *Тобі що ні дай, то ти зараз замизкаєш.* Гринч. *Хоч і платок новий даси,—зараз і змизкаєш.* Черниг. у.

Ми́зкатися, каюся, єшся, *гл.* 1) Занашиваться, затаскиваться, истрепываться (об одежде). *Як усякому свою одежу давати, так вона ж не новиться, а все мизкається та мизкається.* Черн. у. Гринч. 2)—**з ким.** Заигрывать с кем. **У Версалі над злодієм набор розпустила, чи з ким иншим мизкаєшся з нудьги та з похмілля?* Шевч. См. **Ми́згатися.**

Ми́зя, зі, *об.* Плакса.

Ми́йка, ки, *ж.* Тряпка или мочалка для мытья посуды. Уман. и Каменец. у. **Покажешся до хати—такий, як вихоть, як мийка, усотаний.* В. Стефаник.

***Ми́йник, ка,** *м.* Мойщик. Пр. Пр.

Ми́йниця, ці, *ж.* 1) Умывальник, умывальный таз. Желех. *2) Мойщица. Пр. Пр.

Мик! *меж.*, выражающее быстрое движение. *Обступлять удвох барана, а він мик! та й утік.* НВолын. у.

***Мик-мик,** *межд.* Тык, шасть. *Туди-сюди мик-мик, бачить—нічого нема.* Крим.

Ми́кавка, ки, *ж.* Палка с крючком для выдергивания сена из середины стога. Каменец. у.

Ми́канець, нця, *м.* Расчесанные и надерганные из **ми́чки** части пеньки, которые наворачивают на **кужі́лку** для прядения. Гол. Од. 36.

Ми́канка, ки, *ж.* Худший сорт пряжи.

Ми́кати, каю, єш, *гл.* 1) Дергать, рвать, таскать; вырывать, выдергивать с корнем. *Здається... микав би за коси. Люде бачили, що вони микали пшеницю, та й досвідчили.* Каменец. у. *Такий уродив маленький ячмінь, що косою не зачепиш,—доводиться микати.* Анан. у. 2) Мыкать прядь пеньки, льна. *Микати мичку.* Вас. 200. 3) **Ми́кати губа́ми.** Шевелить губами.

Ми́катися, каюся(чуся), каєшся (чешся), *гл.* 1) Бросаться. Вх. Лем. 435. 2) Слоняться, шататься, бродить, носиться. *На Марусю, що тут микалась то в кімнату, то в хату, то з хати в сіни, то з сіней знов у хату, і не дивись.* Кв. I. 49. *Коло рота мичеться, та в рот не попаде.* Ном. № 1772. 3)—**у що.** Лезть, соваться. *Коли не піп, не микайся у ризи.* Ном. № 9571.

Мики́тити, ки́чу, тиш, *гл.* 1) Изворачиваться, искать оттоворок, нечисто действовать. Желех. *2) Надувать, обманывать. *Мав оце прийти до мене Саливон; та й змикитив щось.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Микито́н, ну, *м.* Демикитон.

Микито́новий, а, е. Демикитоновый.

Микну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Умчать, помчать. *Москалі микнули його аж до Київа.*

Миколáйки, ків, *м., мн.* Раст. Eringium planum. Вх. Пч. I. 10.

Миколáйці, цíв, *м., мн.* Раст. Neottia nidus avis. ЗЮЗО. I. 129.

Миколáйчики, ків, *м., мн.* Раст.= **Миколáйки.** ЗЮЗО. I. 122.

Микýлити, лю, лиш, *гл.* Хитрить, вилять. *І чого тобі микулити? Сказав би просто, що винен.* Волын. г.

Микýлитися, люся, лишся, *гл.* Мяться; вилять; хитрить. *Усі бояться, микуляться,—чи йти, чи ні?* Г. Барв. 427. *Ич бісова коняка! шоб же рівно йти по дорозі,—ні, вона микулиться туди та сюди та й край!* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Микуля́ти, ля́ю, єш, *гл.* — **очи́ма.** Смотреть, избегая встречаться глазами, чувствуя себя неловко. *Микуляє очима, як кіт на глині.* Ном. № 3187. В другом случае: *Не микуляй очима, бо не твоя дівчина.* Следить глазами? Поворачивать глаза следом за чем? Мил. 103.

Милáй, лая, *м.* Род хлеба. Ном. № 7570.

***Милéнний, а, е.** Премилый, прехороший, чудесный. *Миленний був собака.* Крим.

Ми́лий, а, е. 1) Милый, любезный. *Батько милий, мати мила, дівчина миліща.* Чуб. V. 110. **По-під сáм ми́лий біг проси́ти кого́.** Молить, заклинать. Желех. 2) Милый, возлюбленный. *Милий милу покидає,—вороги раденькі.* Нп. *Нехай милий подивиться, що на серці діється.* Мет. 15. 3) Приятный, любезный. Ум. **Милéнький, милéсенький.** *Миленький, милесенький мій!* Мет. *Моя мила милесенька, голубка сивесенька.* Чуб. V. 13.

Ми́лини, лин, *ж., мн.* Мыльная вода, остающаяся после стирки. *У милинах виперу катанку.* НВолын. у.

Мили́ти, лю́, лиш, *гл.* Мылить, намыливать. *Їдна шиє, друга миє, третя поливає, а четверта милом милить, п'ята помиляє.* Чуб. V. 395.

Мили́тися, лю́ся, лишся, *гл.* 1) Мылиться, намыливаться. *Не милися, бо не будеш голитися.* Ном. № 5479. 2) Ошибаться. *В тім собі милиш.* КС. 1882. X, 23.

Ми́лиця, ці, *ж.* Костыль, деревяшка, деревянная нога. *Щоб ти на милицях пішов.* Ном. 3720. *Коло пустки на милиці москаль шкандибає.* Шевч. 398.

Милійóн, на, *м.*=**Милióн.** Харьк.

Мили́н, на, *м.* Рукоятка у ручной мельницы. НВолын. у.

Мили́ння, ня, *с.* Мыльная вода. *Підмочене у Вислі мило зібрав, роспустив на миління, злив у бочку.* Ном.

Милióн, ну, *м.* Миллион. *Сонце завбільшки таке, що з нього можна б зробити сливе півтора миліони наших земель.* Дещо, 25.

***Милióнщик, ка,** *м.* Миллионер. *Як так будеш торгувати — міліонщиком станеш.* Умань. Ефр.

Ми́лість, лости, *ж.* Приятность. Левиц. (Пр. 1868, стр. 519).

Милки́й, а́, е́. Хорошо мылящийся.

I. Ми́ло, ла, *с.* 1) Мыло. *Чуже й мило голило, а моя бритва не бере.* Ном. ***Пáнським ми́лом умива́тися.** Обращаться в высшем кругу; заважничать. *Хоч той судовичок і з аби-яких, а все ж воно панським милом вмивалося.* Кон. II. 63. ***Аж ми́ло лягло́, вста́ло.** Пот прошиб. *Аж упрів, аж мило на йому лягло.* Мирн. ХРВ. II. 107. *Аж мило на конях встало—так гнав.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 2) — **соба́че.** Раст. Herniaria glabra. L. ЗЮЗО. I. 124. Ум. **Ми́льце.**

II. Ми́ло, *нар.* Мило, приятно; любезно; хорошо. *На тебе дивитися мило.* Мет. *Не бачила миленького,—і діло не мило.* Мет. 83. *Не там щастя, не там доля, де багаті люде—як злучаться по любови, то все мило буде.* Чуб. V. 141. **Ми́ло віта́ти.** Любезно принимать. Чуб. III. 356. Ум. **Милéнько.** *Миленько Ганна подивлялась на панянку.* Св. Л. 39.

Милова́нець, нця, *м.* Фаворит, любимец.

***Милова́нка, ки,** *ж.* Любимица. *Моя милованка.* М. Стар.

Миловúд, да, *м.* Красавец? Г. Барв.

Миловúння, ня, *с.*=**Ми́лини.**

Милода́н, на, *м.* Возлюбленный. *Сіла б, полетіла на чужую сторонку шукать свого милодана.* Чуб. V. 811. ***Усе думати про свого милодана.** Квітка. «Конот. в.». I. 287.

Милода́нка, ки, *ж.* Возлюбленная.

Милови́дий, а, е. Миловидный, красивый. *Пеклись тут гарні молодиці... чорняві, повні, милолиці.* Котл. Ен. III. 48.

Милосе́рд(н)ий, а, е. Милосердный. *Дав єсь волю серцю мому, милосердий боже!* Чуб. V. 3. *Приручаю тебе, серденятко моє, милосердному богу.* Мет. 25.

***Милосе́рдитися, дюся, дишся,** *гл.* Сожалеть о ком. *Аж люди милосердятся надо мною.* Борд.

Милосе́рдник, ка, *м.* Милосердный, сострадательный человек. *Сміється, зробивши милосердника тираном.* К. Бай. 84.

Милосе́рдя, дя, *с.* Милосердие. *Хоч одно ж ви милосердя майте!* Дума. *Чи схоче він, то покарає грішних, чи схоче він,—покаже милосердя.* К. Іов. 82.

Милости́вий, а, е. Милостивый. *Господи милостивий.* Ном. № 3544. *Пані милостива! будьте ласкаві, скажить мені, що мій чоловік на чужині, як проживає.* МВ. I. 49. *Блаженні милостиві, бо такі будуть помилувані.* Єв. Мт. V. 7.

Милости́нник, ка, *м.* Раздающий милостыню.

Ми́лостинька, ки, *ж.* Ум. от **ми́лостиня.**

Ми́лостиня, ні, *ж.* Милостыня. *Багато й старцям милостині подавали.* Кв. I. 117. *Який манастирь, така милостиня.* Посл. Ум. **Ми́лостинька.** *Мала милостинька, та варт за велику.* Чуб I. 266.

Ми́лость, ти, *ж.* 1) Милость, милосердие. *Що день хвалили бога за його милость.* Кв. I. **Ми́лость на ко́го кла́сти.** Миловать кого, прощать кому из сожаления. *Це ще я милость на його кладу, що не позиваю, а то було б йому.* Константиногр. у. 2) Любовь. *О боже мій нескончений! що ся тепер стало! Як то віра, так то віра, а милости мало.* Нп *Як бись знала, що то милость може, казала б сь: оженися.* Гол III. 289. 3) **Ва́ша ми́лость.** Ваша милость (титул) *Просимо вашої милости і на обід.* Левиц. 4) **Ми́лость бо́жа.** Раст. Myosotis palustris Шух. I. 21.

Ми́лощі, щей и щів, *ж., мн.* Ласки, любовные ласки. *Ні любощам, ні милощам не йму міри.* К. Досв. *Добридень тобі, сонечко яснеє... освіти мене, рабу божу... добротою, красотою, любощами й милощами.* Чуб. I. 93.

Ми́лування, ня, *с.* Помилование, прощение, пощада. *Бог не без милування.* Ном. № 4872. *До милування нема силування.* Ном. № 4979.

Милува́ння, ня, *с.* 1) Ласки, *любезничание, ухаживание. *До дівування треба і милування.* Кон. I. 124. *2) Предмет любви. *А мій милий обідати варить та й на мене дубиночку парить: кайся, кайся, моє милування!* (П'яницька пісня). Крим.

Ми́лувати, лую, еш, *гл.* Миловать, щадить, беречь. *Нас ще господь до якого часу милує.* МВ. II. 83. *Нехай бог милує.* Ном. № 8388.

Милува́ти, лю́ю, еш, *гл.* Ласкать. *Не цілуй, не милуй, коли хисту нема.* Чуб. V. 9. *Як де попаде чужу дитину, то вже цілує і милує.* МВ. I 97. *Холодок ніби лащився до лиця, милував його.* Левиц.

Милува́тися, лю́юся, ешся, *гл.* 1) Ласкать друг друга. *Вони собі цілувались, цілувались, милувались.* Мет. 25. 2) Любоваться. *Знайшла очима свого сина і милувалась ним.* Левиц. I. 269. *Милувався такою вродливою красою.* Мир. ХРВ. 61.

Милу́н, на́, *м.* 1) Возлюбленный, любовник. 2) Милый, любимец. *Удала мама милуна* (т.-е. родила сына). Черк. у.

Миль-миль! *меж.,* выражающее мелькание. *Миль-миль, як у Петрівку ягода (де-не-где побачиш).* Ном. № 7697.

Ми́лька, ки, *ж.* Ум. от **ми́ля.**

Ми́льний, а, е. 1) Ошибочный. *Мильна твоя думка.* Гринч. *Зведіть його на мильну дорогу.* КС. 1883. III. 546. 2) Серый. *Були й свити простого уразівського і мильного сукна.* Кв. I. 137. *Мильна свита.*

Ми́льник, ка, *м.* Банщик? *Коноводи, воловоди, люлешники, табашники, шильники, мильники, селяне, городяне, міщане, крамарі, шинкарі... А сходьтесь, сходьтесь, сходьтесь!.. я щось*

скажу (Формула ярмарочного зазывания). КС. 1882. III. 600. Ср. стар. **Ми́лня,** баня (см. Житецкий, Словарь книжной малорусской речи по рукописи XVII в. Прилож. к «Киев. Старине» 1888 г.), а также подобную-же формулу стар. казацкого зазывания: *Ой ви, грубники, ви, лазники, ви, броварники! Годі вам по винницях горілок курити, по лазнях лазень топити* и т. д. (Уман., Слов., т. I. 14).

***Ми́льничка, ки,** *ж.* Мыльница. *Розбили мильничку, нема де тепер мило класти.* Крим.

Мильо́н, на, *м.*=**Милі́н.** НВолын. у.

Ми́льце, ця, *с.* Ум. от **ми́ло.**

I. Ми́ля, лі, *ж.* Миля. *Та збудила мене мати в обідню годину, як відійшли козаченьки від села за милю.* Мет. 20. Ум. **Ми́лька.** Рудч. Ск. I. 119.

II. Ми́ля, лі, *ж.* Обрядовое умывание из реки или колодца новобрачных в понедельник, по возвращении новобрачной из церкви, где ее **покрива́ють.** Мил. 124, 125.

Миля́р, ра́, *м.* Выделывающий мыло; торговец мылом. Желех.

Ми́мика, ки, *ж.* Мимика. *Тульчинський тим часом говорить Катрусі мимикою про любощі.* К. Бай. 13.

Мимикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Выражать, при помощи мими́ки, пантомимы. *Ignotus ізнов даремне мимикує.* К. ЦН. 210.

Ми́мка, ки, *ж.* 1) Женщина, имеющая одну грудь или обе с атрофированными молочными железами. 2) Корова, дающаяся не на все дойки или совсем не дающая молока. *Мимка на одну дійку, на дві, на всі.*

Ми́мо, *нар.* и *пред.* Мимо. *Мимо церкву їдьте, а тоді уліво повернете. Мимо церкви святої проїзжали, за гордостю, за пишностю з глави шличка не здіймали.* Драг. *Мимо колодізь ішли.*

Мимові́льно, *нар.* Невольно.

Мимові́льний, а, е. Невольный, случайный.

***Мимово́лі,** *нар.* Невольно, против желания, непроизвольно. *Мимоволі Яким повів очима.* Н.-Лев. *Таку кумедію розказує, що от мимоволі аж за живота хапаєшся.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Мимоїздом, *нар.* Проездом. *Ось завідьмо буцім води напитись мимоїздом до тої вдовиці.* Г. Барв. 12.

Мимохі́д, хо́ду, *м.* Конвульсии у детей. КС. 1893. VII. 80.

Мимохі́день, дня, *м.* Прохожий. *І мимохідень: помагай-бі на діло праведне, не скаже.* К. Псал. 297.

Мимохі́дний, а, е = **Мимохі́день.** К. Псал. 187.

Мимохі́дь, *нар.* Мимоходом.

***Мимохі́ть,** *нар.* Невольно, нечаянно. *Як ідеш повз церкву, то мимохіть рука тобі до шапки здіймається, бо так змалку позвикали.* Пир. у., Конон.

Ми́мрати, раю, еш, *гл.* Медленно делать. Вх. Зн. 36.

Ми́мрити, рю, риш, *гл.* Говорить невнятно, бормотать. *Було часто... мимрить (уже гласу не було): «Ой хто лиха не знає»...* Г. Барв. 357. *І слухав я, як мимрило щось тихо.* К. Іов. 10.

Мимрі́й, рія́й, *м.* Бормотун, невнятно говорящий.

Ми́мря, рі, *об.*=**Мимрі́й.**

Мина́ти, на́ю, еш, сов. в. **мину́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Проходить, пройти, миновать. *Що буває, те й минає.* Ном. *Минають дні, минають ночі, минає літо; шелестить пожовкле листя.* Шевч. 224. *Як усе світове минає! І кохання, і радощі, і горе—як усе минає!* МВ. II. 151. *Не зазнаю я роскоші,—вже й літа минають.* Мет. 106. *Минули ті роки, що роспірали боки.* Посл. 2) Проходить, пройти мимо. *Хто йде, то минає, бо роду немає.* Мет. 244. *Минули вже село,—знову поле.* Гринч. **Не мина́й-корчма́** (употребляется как существительное). Пьяница. Ном. № 11694. 3) Пропускать, пропустить. *Сього не читай—минай.* Гринч. *Богородицю так було поспіль прокажу, не мину й слова.* Г. Барв. 356. *Де був багатий жид і того не минали.* Лукаш. 56. *Бодай мого сина на первій потребі первая куля не минула.* Лукаш. 39. 4) Обносить (чаркой). *Як горілку п'ють, то мене минають, а як ся б'ють, то від мене починають.* Ном. № 2093. 5) Избегать, избежать. *Що бог навіне, того ніхто не мине.* Ном. № 55.

Мина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **мину́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Прохо-

дить, пройти, миновать; кончаться, кончиться; исчезать, исчезнуть. *Час іде, минається.* МВ. II. 117. *Минулась котові масничка.* Ном. № 1839. *Ой уже ж наше вірне женихання вже минається.* Мет. 67. *Розійдеться їх слава як той дим, і панство пишнеє минеться.* Гліб. 18. *Уже й літо минулося.* Шевч. 518. *Давно і плем'я те минулось.* Греб. 359. 2) Отходить, отойти (о плодах, овощах и пр.). *Хоть минулися в садку яблучка, не минаються дульки.* Мег. 121. *Минаються ягоди полуниці... Минаються Марусі вечорниці.* Мил. 132. *Жита минулись.* Гринч. 3) Проходить, пройти даром, безнаказанно. *Се йому так не минеться.* Гринч. *Хто сміється, тому не минеться.* Ном. № 12689. 4) Истрачиваться, истратиться. *Який гріш заробиш,—минеться в дорозі.* Лукаш. 141. 5) Умирать, умереть. *Минаюся з болю.* Млак. 12. ***Хоч минайся.** Хоть умирай. *Як дихне скошеним сіном від левад, то хоч минайся.* Лепк.

Минера́л, лу, *м.* Минерал.

Минера́льний, а, е. Минеральный. Дещо. 71.

Ми́нтус, са, *м.* Ломоть, кусок хлеба, полученный нищим (Левч. 66), вообще всякая с'едобная подачка нищему; отсюда **ми́нтуси**—просто подачки, остатки пищи, даваемые нищим и пр. *Там би мати минтусами краденими годувала.* Черниг. у. См. **Мантули, мантулки.**

Минува́ти, ну́ю, єш, *гл.*=**Мину́ти 4.** *Не журися, моя мати, вже того не минувати.* Чуб. V. 864.

***Мину́вшість, шости,** *ж.* Прошлое. *Певна річ, я не знав минувшости того чоловіка.* Борд.

Мину́лий, а, е. Прошедший, минувший.

Мину́лість, лости, ж. Прошлое.

Мину́та, ти, *ж.* Минута. *А хто любить та покине,—не діжде минути.* Мет. 70. *Ум. **Мину́точка. Мину́точкою.** Мигом, в одну минуту, сейчас. *Я минуточкою,—піддобрювалась Зінька.* Мирн. I. 243.

Мину́ти, ся. См. **Мина́ти, ся.**

Минути́на, ни, *ж.*=**Мину́та.** *За одну минутину зладив кочержильно.* Харьк.

Мину́тний, а, е. Минутный. К. Гр. Кв. XVIII.

***Мину́точка, ки,** *ж.* Ум. от **мину́та.**

Мину́шка, ки, *ж.* Скоропреходящая. *Грушка—минушка: буде та й минеться.* Ном. № 12396.

Мину́щий, а, е. Скоропреходящий, тленный. *Усе тінь минуща, одна річ живуща—світ з богом.* Ном. № 393.

Ми́ня, ні, *ж.* Детск.: корова, вол, теленок. О. 1862. IX. 119. *Знай, миня, стійло.* Ном. № 990.

Ми́р, ру, *м.* 1)=**Світ.** *Хто ж тепер буде миром управляти?* Драг. 2) Народ. *Цілий день у суботу миру-миру до їх приходило прощаться.* ЗОЮР. II. 285. *Одходило й приходило до хати миру—хто хотів.* МВ. (О. 1862. I. 91). *На пристані миру такого, що страх.* Канев. у. 3) Мир, спокойствие. *Помирились так, що миру не стало й до вечора.* Левиц. 4) **На миру́.** Среди людей, в свете. *Не чуть і на миру.* Ном. № 7872. 5) **Ми́ром.** *а) Миром, сообща. *Миром і богу добре молитися.* Ном. № 10734. *б) Мирно, спокойно, благодушно. *Хазяїн коло його спершу миром та ласкою.* Мирн. ХРВ. I. 41. 6) **Миро́м!** Приветствие гуцулов, обозначающее пожелание мира. *Миром! єк ся маєш? чи здоров, братчику? — Дякувать! миром! А у вас, братчику, мирно?—Мирно, богу дякувать!* Вх. Зн. 36. *7) **По миру́.** По-миру. *Чим заробля?—По миру ходить.* Крим. 8) **Мир-зілля.** Раст. а) Geranium sanguineum. ЗЮЗО. I. 124. б) Dracocephalum Ruyschiana I. ЗЮЗО. I. 121.

Ми́рати, раю, єш, *гл.* = **Ми́мрати.** Вх. Зн. 36.

Ми́рдати, даю, єш и **джу, диш,** *гл.* Вилять (хвостом). *Пес мирдат оґоном.* Вх. Лем. 435.

Мири́ти, рю́, риш, *гл.* 1) Мирить, примирять. 2) Мириться (с кем, чем). **Не мири́ти.** Ссориться. *За кису світ увесь не мирить.* Г. Барв. 448.

Мири́тися, рю́ся, ришся, *гл.* 1) Мириться. *Ми тут сварились і мирились.* МВ. I. 30. *2) Быть совместимым, быть соединимым. *Я вже наївся свинини, то сметани не їстиму, бо свинина та сметана не помиряться.* Крим.

Мирі́ння, ня, *с.* Примирение. *Видно,*

яке буде миріння: сьогодня помиримось, а завтра буде вп'ять тієї ж. Павлогр. у.

Ми́ркання, ня, с. 1) Бормотание. 2) Ропот. К. ЦН. 259. 3) Попрошайничество.

Ми́ркати, каю, єш, сов. в. **ми́ркнути, ну, неш,** *гл.* 1) Говорить невнятно, бормотать, пробормотать. *Миркав, миркав коло його голова з писарем, та бачать, що ні в чім до його присікатись, так і одпустив.* Кв. II. 17. *Плете свого вінка і словечка йому не миркне.* МВ. I. 143. *І слова не промовив, не миркнув.* Борз. у. 2) Только несов. в. Роптать на кого. *За те й козацтво на його миркало, мов на ляха.* К. ПС. 90. 3) Только несов. в. Попрошайничать, клянчить. *Циган коваль, а жінка ходе, миркає: дайте пшонця, сальця.* Лебед. у.

Миркота́ти, кочу́, чеш, *гл.* Бормотать. *Миркоче собі під ніс.* *Звен. у.

Мирко́ти, ко́т, *ж., мн.* Особенный запах овец во время течки. *Вівчарь вівці ганяє, миркотами воняє.* Чуб. V. 1087.

Мирлу́га, ги, *ж.* Берлога. Левч. 4. (Черниг.).

Мирна́, но́ї, *ж.* Мировая. *Ну, годі, помиримось!—яка ж у нас буде мирна?—Оддай мені гроші мої, то й помиримось.* Верхнеднепр. у.

Ми́рний, а, е. Мирный. *Дай же, боже, щоб ваша спілка була мирна і жила в ладу та в мирі.* Левиц.

Ми́рність, ности, *ж.* Мир, спокойствие. *Щоби-сте сі свята відпровадили і других дочекали в мирності, радості і веселості.* Kolb. I. 131. *Люде, що уміють з собою в мирності жити.* Шух. I. 189.

***Ми́рно,** *нар.* Людно. *В церкві дуже мирно.* Под. г.

Ми́ро, ра, с. Миро. ЗОЮР. I. 161. *Іду меж мир, миром мированая.* Чуб. I. 132. **Вони всі одним миром мазані.* Мирн. Пов. III. ЛНВ. 1919. II. 150.

***Миро́ваний, а, е.** (Миром) помазанный. *Усі вони одним миром мировані.* Кон. I. 210.

Мирови́й, а́, е́. Мировой. *Вже що піп ізв'язав, того ніхто не розв'яже,—хиба мировий розлуку дасть.* Г. Барв. 498.

Миролю́бний, а, е. Миролюбивый. *Миролюбним людям бог помагає і дома й на полі.* Г. Барв. 345.

Миротво́рець, рця, *м.* Миротворец, примиритель. *Блаженні миротворці, бо такі синами божими зватимуться.* Єв. Мт. V. 9.

Миротво́рний, а, е. Примиряющий. Желех.

Миротво́рниця, ці, *ж.* Примирительница, носительница мира. *Світи, поки вселенну осияє світило миротворниці-науки.* К. ЦН. 185.

Мирськи́й, а́, е́. Мирской, светский. *Тісно було нашому юноші в манастирі і не до вподоби серед мирського товариства.* К. Гр. Кв. XII.

Ми́рта, ти, *ж.* Мирт. *Коло тераси цвітуть померанці, мирти.* Левиц.

Мирува́ння, ня, с. Помазание елеем, миром. **Було сьогодні в церкві мирування.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Мирува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Мазать миром. *Другий царь святим миром мирував.* Чуб. III. 326.

Мирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* = **Мурча́ти.** Вх. Лем. 435.

Ми́ршавий, а, е. Болезненный, чахлый, захудалый, невзрачный, паршивый. *Миршава голова.* Ном. № 5313. *Приїхало воно сюди на окономію недавно, таке миршаве, обшарпане, мізерне.* Левиц. I. 143. *Коровки погані, кудлаті, бички миршаві.* Левиц.

Ми́ршавіти, вію, єш, *гл.* Принимать болезненный, невзрачный вид; вырождаться; паршиветь. **Миршавіє чогось наша худоба.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Ми́рявий, а, е. Медленно делающий, мешкотный, ленивый. Желех. Вх. Зн. 36.

Миряни́н, на, *м.* Мирянин. *Гаразд дзвонити попереду як миряне зійшлися.* Ном. № 13723. *Усякому мирянину по семеро жидовинів.* Ном. № 900.

Миря́нський, а, е. Общественный. *Всі мирянські знаєш лиха.* Котл. Ен. III. 27.

***Миря́чий, а, е.** Умеренный, мирно настроенный, спокойный. *Його натура була слаба, миряча. Старі не чіпали того тихого та мирячого.* Мирн. Пов. III. ЛНВ. 1919. III. 260.

Мирячи́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Мрячи́ти.** *Дощик мирячить.* Змиев. у.

Ми́са, си, *ж.* Миса, род большой глубокой тарелки. *Винесли йому мису золота, а другу срібла.* Гол. II. 54. *З полиці миси, миски й мисочки і зелені й червоні, і жовті... викрашаються.* МВ. (О. 1862. III. 57).

Ми́ска, ки, *ж.* 1) Миска, род глубокой тарелки. *Хоч того самого, аби в другу миску.* Ном. № 2681. *Із нехочу ззів три миски борщу.* Ном. № 5060. ***Ми́ска пло́ска.** Мелкая тарелка. Крижопіль, Под. 2) В маслобойне: посуда, в которую стекает выжатое конопляное масло. Шух. I. 163. Ум. **Ми́сочка.**

***Мисколи́з, за,** *м.* Блюдолиз. *Ненавиджу я ваших котів-мисколизів.* Крим.

Мискоро́бство, ва, *с.* Изготовление мисок. *Промишляють вони мискоробством і зовуться полив'яниками; між ними тілько один гончар.* О. 1862. V. 20.

***Ми́сле́ння, ня,** *с.* Мышление. *А вже найбільше була біда Миронові з тим мисленням.* Франко.

Ми́сленька, ки, *ж.* Ум. от **мисль.**

Мисли́вець, вця, *м.* 1) Охотник. *Він був мисливець; знай було на охоту їздить.* Рудч. Ск. II. 202. 2) Любитель. *Він мисливець люльки палити.* Борз. у. 3) Умник, умница. *Молодий, та ба: мисливець.* Мкр. Н. 7. 4) Гордец, своенравный. *Вона як ганила чоловіків-мисливців, так ще гірше їй було хазяйку, мовляла, непутящу бачити в сем'ї.* МВ. II. 84.

Мисли́вий, а, е. 1) Любящий заниматься охотою. 2)=**Мисли́вець 1.** *Гукнув, щоб скоріш мисливі збірались— на полювання поїде.* Рудч. Ск. II. 116. 3) Способный. Мнж. 185. Умный, находчивый. *Пилипиха усю пригоду нашу знала, а ради не знаходила, хоч яка була мислива собі.* МВ. II. 148. 4) Гордый, неприступный, своенравный. Ум. **Мисли́венький.** *Ні ради в вас, ні поради не спита, не шукає; поводиться, як той пан з підданками.—Що 'тсе ти, любко, що 'тсе? Може він трохи і мисливенький собі вдався, та він же на те і розумний у нас.* МВ. II. 80.

Мисли́вство, ва, *с.* Охота на зверей.

Мисли́вський, а, е. Охотничий.

Ми́слити, лю, лиш, *гл.* 1) Мыслить, думать. *Чоловік мислить, а бог рядить.* Ном. № 82. *Я люблю дівчину та й мислю її взяти.* Чуб. V. 137. *І дерево якусь надію має: хоч зрубане, ще мислить зеленіти.* К. Іов. 30. 2) **Добра́ ми́слити.** Доброжелательствовать. *Добра мисливши й люблячи щиро.* МВ. II. 81. **Лиха ми́слити.** Недоброжелательствовать, желать зла. *Свій своєму лиха не мислить.* Ном. № 9443.

Мисли́те, *с. нескл.* 1) Церк.-слав. название буквы **М.** 2) **Писа́ти мисли́те.** Шататься в пьяном виде. *Було на світі все не мило, мисліте по землі писав.* Котл. Ен. II. 32.

Ми́слонька, ки, *ж.*=**Ми́сленька.**

Мисль, ми́сля, лі, *ж.* Мысль. *Мислі до суду не позивають.* Ном. № 5805. *Що з голови, то з мислі.* Ном. № 5804. *Ой думаю та гадаю, а що моя мисля зносить.* Гринч. III. 297. **На ми́слі ма́ти.** Думать, предполагать, намереваться. *Скажи мені, серце моє, що маєш на мислі.* Мет. 63. **У ми́слях.** В уме. **До ми́слі, під ми́слі.** Нравится, по вкусу, по натуре. *А як же її любити, коли не до мислі?* Мет. 82. *Вибірай, вибірай, молода дівчино, которий під мислі.* Мет. 114. *Не добере Самсониха невістки до мислі.* Мил. 98. Ум. **Ми́сленька, ми́слонька.** *І не до любови, і не до розмови, і не до мислоньки моєї.* Чуб. V. 401. *Ой горе, горе, нещаслива доля, виорала дівчинонька мисленьками поле.* Чуб. V. 243. *Ой я сиджу коло стола, мислоньки мене зносять.* Гринч. III. 246.

Ми́сник, ка, *м.* Полки для посуды, посудный шкаф, буфет. Чуб. VII. 386. *Після вечері вона кинулась до посуди, перемила й перетерла і розставила на миснику.* Левиц.

Ми́сочка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ми́ска.** 2) Блюдце. *Ватя... почала виставляти на стіл стакани та мисочки.* Левиц. *3) Приношение (из хлеба и др. продуктов) в церковь для панихиды. *От в Рогізні батюшка самими мисочками прохарчується.* Сквир. у. Г. Йов. *Кажуть, що як принесеш мисочку в церкву, то в той саме час, як піп харамаркає над нею—бог і на тім світі становить таку ж мисочку перед душею.* Дн. Чайка. II. 126.

Ми́сошник, ка, *м.* Гончар, изготовляющий миски с глазурью. Вас. 177.

Мисте́ць, тця́, *м.* Мастер, мастак. О. 1862. I. 65.

Мисте́цьки, *нар.* Мастерски.

Мисте́цький, а, е. Мастерской.

Мисте́цьтво, ва, *с.* Мастерство, мастерское уменье, искусство. О. 1862. I. 66.

Мистю́к, ка́, *м.*=**Мисте́ць.** *Він мистюк зайців стріляти.* Лебед. у.

Мисча́, ча́ти, *с.* Маленькая мисочка.

Мисчи́на, ни, *ж.* Маленькая или плохая **ми́ска.** *Вклав пан-отець пів буханця хліба та мисчину сметани з сиром.* Св. Л. 17.

Мисчи́вка, ки, *ж.* Синяя глина, из которой делаются **миски́.** Шух. I. 260.

Мисю́рка, ки, *ж.* Шлем, железная шапка с кольчатою сеткою, которая накладывалась на лицо, шею и плечи. К. ЧР. 425. *Усі в панцерах і мисюрках, з шаблями й келепами.* К. ЧР. 335.

Ми́ся, сі, *ж.*, детск. = **Ми́ска.** О. 1862. IX. 119.

I. Мися́, ся́ти, *с.*=**Мисча́.** Желех.

II. Мися́, ся́ти, *с.* Мышенок. Ум. **Мися́тко.** Вх. Лем. 435.

Мит, ту, *м.* Болезнь скота: воспаление подчелюстных желез.

***Мита́рство, ва,** *с.* Мытарство. *Ангели водять душу по митарствах, показують усі муки.* Крим.

Ми́тель, лю, *м.* Теплая вода для мытья головы. *Приготуй мені мителю, хочу голову змити.* Конотоп. у. *В ночви налила мителю, щоб змити голову, бо була субота.* Левиц. I. 54. Также щелочная вода для беления полотна. Вас. 169.

Ми́те́ць, тця́, *м.* = **Ме́те́ць.** *Рибалонька, митець усе в воді ловити.* Греб. 369. *Хлопець ручий і на всі вигадки митець.* Св. Л. 159.

***Мите́цьки,** *нар.* Мастерски, проворно. *Сичала на столі бензинка, а на їй шкварчала яєшня, яку митецьки вмів пряжити Савченко.* Коцюб.

Ми́ти, ми́ю, єш, *гл.* Мыть. *Рука руку миє.* Ном. № 7404.

Ми́тий, а, е. О хате: с гладко выструганной внутренней поверхностью стен, которые не покрываются глиной, но моются. Шух. I. 93. *Хату митую построїв.* Мкр. Н. 41.

Митикува́ти, ку́ю, єш, *гл.*, и пр.= **Метикува́ти** и пр.

Ми́тися, ми́юся, єшся, *гл.* 1) Мыться. *Марусю, дусю, мийся, чешися.* Ном. № 11261. 2) Иметь регулы. *Що мені робити: більш году, як не миюсь.* Гринч.

Ми́тіль, лю, *м.*=**Ми́тель.** О. 1861. XI. Свид. 59.

Ми́тний, а, е. Таможенный, мытный, пошлинный.

Ми́тник, ка, *м.* Мытарь; сборщик пошлины, таможенный сборщик. Вх. Лем. 435. *Посідало з Ісусом багато митників.* Ев. Мр. II. 15.

Ми́тниця, ці, *ж.* 1) Мытный двор, таможня. *Побачив митника на ім'я Левию, сидячого на митниці.* Єв. Л. V. 27. 2) Прачка, судомойка. *Ой зоре моя, зоре!.. Тожесь мі присвітила: до дому митницю, до поля робітницю, до комори ключницю* (Свекровь о невестке). Лукаш. 161. Гол. IV. 243.

Ми́то, та, *с.* Пошлина на товары, плата за право торговать. *На славній Україні* (жиди) *всі козацькі торги заорандовали, да брали мито-промито: од возового по пів-золотого, од пішого пшениці по три денежки мита брали.* АД. II. 21.

Ми́тра, ри, *ж.* Митра.

Митрополи́т, та, *м.* Митрополит. *Може буде їхать котрий архиєрей або митрополит?* Левиц.

Ми́тусь, митусе́м, *нар.* О растениях: комлями внутрь, а верхушками в противоположные стороны (лежать). Вас. 176. Мнж. 185. О людях: в разные стороны головами (лежать). Мнж. 185. *Ми звечора полягали як треба, а вранці митусем лежали, бо вночі дуже ворочались.* Козел. у.

Мити́тя, ті, *ж.* ? *Отто ще митутя: ні дома, ні тута (дурне і дома, і тута).* Ном. № 6311.

Мить, ті, *ж.* Миг, мгновение. *Як махнув, так у одну мить і набрав води.* Рудч. Ск. II. 82. *Все змішалось в одну мить і злилось докупи.* Левиц. *Коли хто випалить з рушниці, ти в ту ж мить побачиш світ.* Ком. II. **Ми́ттю.** Мигом. *Миттю подала на стіл гарячих*

млинчиків. К. ЧР. 242. *І миттю осідлавши рака, схватившсь на його як бурлака.* Котл. Ен. І. 6. **Говори́ти ми́ттю.** Говорить скороговоркой. Александров. у.

Ми́тьма, *нар.*=**Ми́тусь.** Вх. Зн. 36.

Мих, ху, *м.* Род ядовитого растения. *Ой спи, діду, й спи з лихом, я принесу борщу з михом.* Чуб. V. 1134.

Миха́йлик, ка, *м.* Маленький деревянный ковшик для питья водки. *Корячки, по запорозькій михайлики, бо в Січі тіх чарок і шклянок не знали.* Стор. II. 150.

Ми́цька, ки, *ж.* 1) Шерсть молодых ягнят. Шух. I. 152. 2) Кусок дерна. Вх. Зн. 36. 3) Киска. Желех. 4) Чайка. Вх. Зн. 36.

Мицькови́й, а́, е́. Сделанный из шерсти молодых ягнят, **ми́цьки.** Шух. I. 152.

Мицькови́на, ни, *ж.* Сукно из шерсти молодых овец. *З мицьковини як би пошив опанчу, то носив би.* Каменец. у.

Ми́цьо, ця, *м.* Толстощекое дитя. Вх. Лем. 435.

Ми́чка, ки, *ж.* 1) Связка льну, пеньки, приготовленная для пряжи. *Баба сиділа дома, мички пряла.* Рудч. Ск. II. 13. 2) Прядь волос, выбившаяся из-под платка. *Сховала під кибалку мичку, щоб не світилася коса.* Котл. Ен. 3) Волосы у лошади над заднею частью копыта, щетка. *Коні худі, миршаві, з запалими боками, з сухими ребрами, з кудлатими гривами, пелехатими мичками.* Левиц. I. 323. 4) Раст. Naradus stricta L. ЗЮЗО. I. 129.

Ми́ччу, *нар.* Нараспев (говорить). Мнж. 185.

Ми́ш, ші, *ж.* = **Ми́ша.** *Голий як миш.* Ном. № 1519. **Миш виточна́.** Лесная мышь, Mus silvaticus. Вх. Уг. 252. **Миш-пирга́ч** = **Кажа́н.** Вх. Пч. II. 7.

Ми́ша, ші, *ж.* Мышь. *Коли мишей боїшся, на воротях повісся.* Ном. № 8767. *Миша у стозі, а піп у селі ніколи не загинуть.* Ном. № 8068. **Го́ді тобі́ мише́й топта́ти!**—Говорят тому, кто ходит, топчется без дела. Гринч. I. 233. Ум. **Ми́шка.**

Миша́к, ка́, *м.* 1) Лошадь серой масти. 2) Трава тимофеевка. Борз. у. 3) *Мн.* Мышиный помет. 4) Род. п.—**ку́.** Мышьяк. Котл. Ен. III. 48. Ум. **Мишачо́к.**

Миша́р, ра́, Место, заросшее сорной травой.

Миша́стенький, а, е. 1) Ум. от **миша́стий 1** и **2.** Мнж. 186.

Миша́стий и **миша́тий, а, е.** 1) Мышиного цвета, пепельный. *Мишатий кінь.* НВолын. у. 2) О человеке: малорослый, с мелкими чертами лица. *Пацюк собі худощавий, низенький, мишастий.* Мирн. ХРВ. II. 42. *Пріся мишаста.* I. 254.

Миша́тина, ни, *ж.* = **Миша́к 3.** Харьковск. г.

Ми́шачий, а, е. 1) Мышиный. 2) **—огóнь.** Фосфорический свет гнилого дерева. Конотоп. у.

Мишачо́к, чка́, *м.* 1) Ум. от **миша́к.** 2) Зоол.=**Мишокри́лик.** Вх. Уг. 252.

Мишва́, ви́, *ж., соб.* Мыши. *Мишва притихла.* Гліб. 80.

Мишеня́, ня́ти, *с.* Мышенок. *Дивись: миша, миша... Несе у Київ мишенят.* Шевч. 351. Ум. **Мишеня́тко.** *А мишенятко під вербою почуло, що мнясце пахтить.* Гліб. 62.

Миши́на, ни, *ж.* 1) Тонкий сафьян. Канев. у.; Полт. г.: сафьян из испанских овец. Вас. 158. 2) Сафьянные зеленые сапоги. Вас. 162. 3) *Мн.* Кожаные штаны из овчины молодой овцы. Каменец. у.

Миши́й, шію, *м.* Раст. а) Setaria glauca. ЗЮЗО. I. 136. б) Setaria viridis. ЗЮЗО. I. 136.

Ми́шка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ми́ша.** 2) Непроизвольное подергивание мускулов, *судорога на лице. *В Оришки... забігала по виду мишка.* Мирн. ХРВ. 18. *Верхню губу мишка тіпала.* Мирн. ХРВ. 52. 3)=**Мишокри́лик.** Вх. Лем. 435.

Ми́шкати, каю, єш, *гл.*=**Мишкува́ти 3.** Чуб. VII. 576.

Мишкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* 1) Охотиться на мышей (о лисицах). 2) Разыскивать, разнюхивать, стараться добыть. Мнж. 186. 3) Есть выбирая (преимущественно о скоте, выбирающем среди негодной травы с'едобную). *Тепер скотина не їсть, а мишкує.* Чуб VII. 576.

Мишовíй, вія, *м.*, и **мишовíйка, ки,** *ж.*=**Мишокрíлик.** Вх. Лем. 435.

Мишодáв, ва, *м.* Название кота. *Хвостаті мишодави.* Мирн. ХРВ. 112.

Мишоїд, ду́, *м.* 1) Мышиный об'едок. 2) Орех из зимних запасов мышей и белок.

Мишокрíлик, ка, *м.* Зоол. Крапивник, Troglodytes parvulus. Вх. Лем.

Мишолóвка и **мишолóвка, ки,** *ж.* 1) Название кошки. 2) Птица пустельга. Tinunculus alaudárius. Вх. Лем. 251. Ум. **Мишолóвочка.** *Кішечка-мишоловочка.* Константиногр. у.

***Мищúна**=**Мисчúна.** Борд.

Мíвний, а, е. Речистый, говорливый, многоречивый. *Кіт лівний, хлоп мівний всюди поживиться.* Ном. № 1257.

Мід, мéду, *м.*=**Мед.** *На язиці мід, а під язиком лід.* Ном. № 3055. *Та й ми в батька були, мід, горілочку пили.* Нп. *Мід?!—аж крикнув пан Бурмило,—мід обридлий? Божа сило! Я ж за мід би й душу дав!* Франко. Лис-Микита. 18.

Мíдень, дня, *м.* Медный котел, медный горшок, медный самовар. *Так в мідні клекотить гарячий.* Котл. Ен.

Мíдик, ка, *м.* Землеройка, Sorex. Желех.

Мíдиця, ці, *ж.* 1)=**Мíдик.** Вх. Пч. II. 7. 2) Зоол. Myoxus avellanarius. Шух. I. 22.

Мíдний, а, е. 1) Медный. *Знаю, як мідний шеляг.* Ном. № 2887. *Ой нате вам, рибалочки, мідну копу грошей.* Мет. 181. Ум. **Мíдненький.** *Кухличок мідненький водиці повненький.* Гринч. III. 400.

Мідни́ця, ці, *ж.* 1) Медный таз. НВолын. у. 2) Деньги. *Получила вона дару три мідниці (три гривні).* Драг.

***Мідни́ще, ща,** *с.* Месторождение меди. Сл. Дубр.

***Мідногама́рня, ні,** *ж.* Медноплавильный завод. Сл. Нік.

Мідня́к, ка́, *м.*=**Мíдень.** Черк. у.

Мідýнка, ки. См. **Медýнка 3.**

Мідýшиця, ці, *ж.* Раст. Salvio glutinosa. Шух. I. 22.

Мідь, мéді и **мíді,** *ж.* 1) Медь. *І гуляли вони собі день як золото, другий як срібло, третій як мідь, хоч і додому їдь.* Ном. № 11648. *Хто б і не письменний був, так дивлячись... що повироблювано горорізьбою з міді... так і той би догадався.* К. ЧР. *А ворітечка з жовтої меді.* АД. 2) Апоплексический удар у лошади.

Мідя́к, ка́, *м.* Медная монета. Сим. 208. *Мідяків набрав, аж кишені поотягали.* Умань. Ефр.

Мідя́ний, а́, е́. Медный. *На мідяні гроші слави добували.* Ном. № 7585. *Дзвінить над ним сайдак і лук мідяний.* К. Іов.

Мідяни́ця, ці, *ж.*=**Мідя́нка 2.**

Мідя́нка, ки, *ж.* 1) Ярь, зеленая краска. 2) Змея медяница. Anguis fragilis.

***Мідянокýтий, а, е.** Кованый из меди. Ніков.

Мідя́нчик, ка, *м.* Долгоносик, Blynchilis cipreus.

Мідя́р, ра, *м.* Медник. Желех.

Мідя́рня, ні, *ж.* Мастерская медных изделий. Желех.

Мідя́рство, ва, *с.* Ремесло медника. Желех.

Між, *пред.*=**Мéжи.** *Між вовками по вовчій і вий.* Ном. *Инше упало між тернину.* Єв. Мр. IV. 7. **Нема́ між чим ви́брати.** Не из чего выбрать. *Нема між чим вибрати: волів мало.* Черк. у.

***Міжвікóння, ня,** *с.* Часть стены между двух окон; простенок. Сл. Дубр.

Мíждо, *пред.*=**Мéжи.** *Отаке як завелось міждо старшими головами, то й козаки пішли один против одного.* К. ЧР.

Міз, *пред.*=**Між.** *Горе жити міз ярами, міз лихими ворогами.* Гринч.

Міздро́, ра́, *с.*, и **міздря́, рі́,** *ж.* Мездра. Вас. 157.

Мізе́рія и пр.=**Мизе́рія** и пр.

Мизка́, ки́, *ж.* Мездра на коже, мякоть во внутренности тыквы.

Мíзкатися, каюся, єшся, *гл.*=**Ми́зкатися 2.** *Чи з ким иншим мізкаєшся з нудьги та з похмілля.* Шевч. 621.

Мізкóвня, ні, *ж.* Череп, голова.

Мізкува́ння, ня, *с.* Размышление. К. ЧР. 237.

Мізкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Соображать, размышлять. *Було їм вольно розмовляти про всякії свої діла і думати, і мізкувати.* Котл. Ен. III. 53. *Я вже й сам не раз про се мізкував.* К.

Чого воно так було,—не моє діло мізкувати. Г. Барв. 19.

Мі́зок, зку, *м.* Мозг. *Курячий же в тебе, пане Петре, мізок.* К. ЧР. *Любить її, наче кошечим мізком нагодувала його.* Ном. № 8747.

Мізчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Мозжить. *Мізчив мене.* НВолын. у.

Мі́зька, ки, *ж.* Мезга. Шух. I. 252.

Мізю́к, ка́, *м.* Сосок для кормления детей и маленьких домашних животных, рожок. Уман. у.

Мій, мого́ (мсе́го), моє́му (мо́му, мойму́), *мест.* 1) Мой. *2) Муж. *А хіба ж мій до церкви не ходить?* Дн. Чайка. II. 109. *3) **Моя́.** а) Жена. *А моя оце на базар пішла.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. б) Смерть. *Мабуть, це вже моя за мною приходить.* Мирн. ХРВ. I. 54.

Мі́йсце, ця, с.=**Мі́сце.** *Як припече, то він з того мійсця втече.* Ном.

Мійський, а́, е́ = Міський. *Я по своїй вдачі мійська людина.* Левиц.

***Міле́нько,** *нар.* Ум. от **мі́лко.** Мелковато, не очень глубоко. *Тут міленько, іди сміливо!* Крим.

Мілина́, ни́, *ж.* Мель на реке. Каменец. у.

Міліти, лію, єш, *гл.* Мелеть

Мілки́й, а́, е́. Мелкий, неглубокий. Ум. **Міле́нький.**

Мі́лко, *нар.* Мелко. *Наори мілко, а посій рідко, то вродить дідько.* Ном. № 7170. Ум. **Міле́нько.**

Мілководдя, дя, *с.* Мелководье. *По мілководді скрізь розляглося широколисте латаття.* Левиц. I. 63.

Мі́ло, *нар.* = **Дрібно.** (Порубано) *біле тіло, як мак міло.* Гол. I. 24.

Мі́лоч, чі, *ж.* Мель. Черномор.

Міль, мо́лі, *ж.*; *и **міль, мо́ля,** *м.* Моль. *А я лежу, валяюсь порохнею, одежою, що міль попроїдала.* К. Іов. 30. **Міль моля гризе, коли нема що.* Н. посл. **—пчі́льна.** Насек. Galleria cerella. Вх. Пч. I. 6.

Мільга́, ги́ и **мілька́, ки́,** *ж.* 1) Мелюзга, мелкая рыба, *рыбешка. *Мільки натяг на двадцять карбованців з озера.* Лебед. у. **В одній мисочці жибріла мілька, у другій—жовтіло пшоно.* Мирн. Лихі люде, 57. *2) Моль. *Мільга мільгу їсть, а мільги й чорт не зсість.* Н. посл.

Мі́на, ни, *ж.* 1) Мена. 2) Предмет мены. *Єдному міна—шовкова хустка, другому міна—золотий перстень, третьому міна—сама молода.* Чуб. III. 300.

***Мінаре́т, та,** *м.* Минарет. Л. Укр. *Під мінаретами.* Коцюб.

Мінджува́ти и пр. = **Менджува́ти** и пр.

Міни́ти, ню́, ниш, *гл.* Менять, променивать. *Що ж ти нам мініш, красная панно?—Єдному міна—шовкова хустка, другому міна—золотий перстень, третьому міна—сама молода.* Чуб. III. 300.

Міни́тися, ню́ся, нишся, *гл.* 1) Изменяться, переменяться. *День минав, мінився на вечір.* МВ. (О. 1862. I. 82). *Тут я став мінитися... вже в мене* (вовкулаки) *і шкура вовча виросла.* Гринч. I. 46. *Ой моє воно* (серце) *чого ся мінити.* Чуб. *Голова болить, аж світ мені міниться.* Лебед. у. *Сердиться, аж міниться.* Ном. № 14262. *Аж іскри з очей скакнули, на лиці міниться.* МВ. (О. 1862. III. 53). 2) Затмеваться, меркнуть. *Міниться сонце, місяць. Як сонце міниться,—не можна на його дивитись: очі болітимуть.* Мнж. 155. *Ой учора ізвечора, як місяць мінився, ішов Яким до вдівоньки, а сусід дивився.* Нп. *Мов сонечко праведне тоді мінилося.* Ном.

Мінли́вий, а, е. Меняющийся, изменчивый.

Міньба́, бі́, *ж.* Мена, размен. **Міньба одному служить.* Н. посл.

Мінька́ и **мі́ньки,** *нар.* В выраж. **Давай мінька́! Ході́м мі́ньки!** Давай меняться. *Давай лишень мінька на одежу та виходь із сії пакосної ямки.* К. ЧР. 396. *Ходім міньки на крашанки.*

Міньма́, *нар.* Меняясь, в обмен. *Я єму дав тото міньма.* Вх. Зн. 36.

Міня́йло, ла, *м.* Меняло. *Тут всякі були пронози... жиди, міняйли, шинкарі.* Котл. Ен. (Вид. Корейво, 1890, стр. 88).

Міня́к, ка́, *м.* **Зроби́ти мінька́.** Поменяться. Мирн. ХРВ. 364. См. **Мінька́, мі́ньки.**

Міня́ти, ня́ю, єш, *гл.* 1) Менять. *Міняли тихо, та й виміняли лихо.* Ном. № 10605. *У Київі не женись, а в Ромні*

кобили не міняй. Ном. № 723. 2) О деньгах: менять, разменивать. *Не буду я міняти сих грошей.* Мир. Пов. II. 102. *Є гроші, та не міняні.* Гринч. I. 91.

Міня́тися, ня́юся, ешся, *гл.* Меняться, обмениваться. *Кайданами міняються, правдою торгують.* Шевч.

Мір, мо́ру, *м.* Мор, смертность. *Батько й мати повмірали від якогось мору.* Г. Барв. 172. *Торік був у Київі великий мір на людей.* Киев. у. *Чом воно на панів та на попів мору нема?* Лебед. у.

Мі́ра, ри, *ж.* 1) Мера. *Якою мірою міряєте,—відміряється вам.* Єв. Мр. IV. 24. *У самого хазяіна ключ... мірою й одсипає.* Г. Барв. 93. *Жартуйте та й міру знайте.* Левиц. *__Без мі́ри.__* При сравн. степ.: несравненно. *Вона... без міри дужча, яскравіша.* Ніков. **Мі́ри нема́.** Безмерно. *Вона змалку начулась, що вона хороша—міри нема.* Кв. **До мі́ри.** В меру, умеренно. *Як почуваєшся по силі та п'єш до міри, то горілка панує чоловікові.* Полт. г. *__На мі́рі ста́ти.__* Приобрести равновесие, успокоиться. *Тремтів спочатку, як хорт на дворі в-осени, а далі душа й на мірі стала.* Св. Л. 141. **На одні́й мі́рі.** На одном уровне. *Цього року вода у ставку раз-у-раз на одній мірі.* Киев. г. **Над мі́ру.** Черезмерно; сверх сил. **Не в мою́ мі́ру мі́ряючи.** Первоначальное значение: не ко мне примеряя. Обыкновенно говорится, когда показывают на своем теле место чужой болезни и выражают пожелание, чтобы показываемая болезнь не случилась у говорящего. *Аж отак, не в мою міру міряючи, рознесло йому щоку.* Харьк. г. *__Трохи вадило йому, що отут, над самим оком, не в мою міру, бородавка сиділа.__* Кон. II. 119. **Жа́дною мі́рою.** Никак, никаким образом. *Не одпускають* (прощальники) *од себе жадною мірою.* К. ЧР. 2) Мерка. **Мі́ру бра́ти.** Снимать мерку. 3) Мера длины для полотна; в Галиции равна 30 дюймам. *А подзвінному дам сім мір полотна, шоби мені дзвонив цілий тиждень до дня; а дякові дам п'ять мір полотна, шоби мені псалтирь читав до дня.* Гринч. III. 285. *Вироблене полотно мірить ткач мірою. Є то досить груба, звичайно чотирогранна палиця, що без головки має тридцять цалів.* МУЕ. III. 22. Ум. **Мі́рка, мі́рочка.**

***Мірило́, ла,** *с.* Масштаб. Сл. Дубр.

Мі́рити, рю, риш, *гл.*=**Мі́ряти.**

Мі́рка, ки, *ж.* 1) Ум. от **мі́ра.** 2) Мера сыпучих тел в 8 гарнцев, четверик. *Він мірку гороху насипав.* Рудч. Ск. I. 86. 3) Плата за помол зерном. Ум. **Мі́рочка.** *І мірочки не бере, як на крупи подере.* Нп.

Міркова́ний, а, е. Умеренный, воздержанный, *сдержанный. **Ви ж людина міркована.* Н.-Лев. VII. 180.

Міркува́ння, ня, *с.* Соображение, размышление, расчет. *Оце тобі розумне міркування, збагни його, користуйся ним, друже.* К. Іов. 13.

Міркува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Думать, соображать, расчитывать, рассуждать. *Не все ж біг дарує, про що люд міркує.* Ном. № 71. *Міркує той, хто нужду знає.* Гліб. 1. *Сам оце як почну міркувати та й складу до ладу.* Левиц.

Міркува́тися, ку́юся, єшся, *гл.* 1) Соображаться с чем, применяться к чему. 2) Удерживаться, воздерживаться.

Мі́рний, а, е. 1) Умеренный, средний. *Оце мірні огірки—саме добре квасити.* Каменец. у. *2) Равномерный, мерный.

Мі́рник, ка, *м.* 1) Землемер. 2) Мера сыпучих тел в 4 четверика. Змиев. у.

Мі́рницький, а, е. Землемерский.

***Мірни́ця, ці,** *ж.* 1) Измеритель. Сл. Дубр. 2) Мера выкопанной свеклы на полях. *Та вже десятка зо три мірниць накопали буряків.* Сквир. у. Г. Йов.

Мі́рність, ности, *ж.* Умеренность. Желех.

Мі́рно, *нар.* 1) Умеренно. *2) Равномерно, мерно. *Гурток робочих то нахилявся, то розгинався над купою грузу, і мірно здіймались кирки й ломи.* Коцюб.

***Міродайний, а, е.** Руководящий. Сл. Нік.

Мі́рочка, ки, *ж.* Ум от **мі́рка.**

Міро́шник, ка, *м.* 1) Мельник. *Мірошник мав хороший млин.* Гліб. 82. *2) Мерщик, счетчик (на свекловичн. плантац.). *Щитають на буряках мірошники, ті, що міряють панові буряки:*

оце зміряв купу буряків та й зарізав на палиці. Крим.

Мірошникі́вна, ни, *ж.* Дочь мельника.

Мірошникува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Быть мельником.

Міро́шницький, а, е. Относящийся к мельнику. *Моє діло, як кажуть, мірошницьке: запусти та й мовчи.* Ном. № 3114.

Мірошниче́нко, ка, *м.* Сын мельника.

Міро́шничка, ки, *ж.* Жена мельника.

Міртук, ка́, *м.* 1) Род ведра, вместимостью около 1 литра, для меряния удоя (у гуцульских пастухов). Шух. I. 205. 2) Род ковша для набирания муки. Шух. I. 251.

Мі́рчий, чого, *м.* 1) Землемер, межевщик. Радом. у. 2) Приемщик сукна на водяной сукновальне. Вас. 173.

Мірчити, чу, чиш, *гл.* Брать часть зерна за помол. Вх. Зн. 36.

Мірчу́к, ка́, *м.* Мера зерна, получаемая за помол.

***Мі́ряльний, а, е.** Мерный, служащий к измерению. Сл. Дубр.

Мі́ряний, а, е. Измеренный. *Моє лихо, моє го́рювання зовсім иншою мірою міряне.* Г. Барв. 226. *Там не мірянi милі.* Чуб.

Мі́ряник, ка, *м.* Землемер. Вх. Зн. 36.

***Мі́ряння, ня,** *с.* Измерение. Сл. Тутк.

Мі́ряти, ряю, еш, *гл.* 1) Мерить, измерять. *Якою мірою міряєш, такою тобі одміряють.* Ном. № 7069. 2) Целить, прицеливаться, метить.

Мі́рятися, ряюся, ешся, *гл.* 1) Меряться. *Була колись шляхетчина вельможная пані; мірялася з москалями, з ордою, з султаном.* Шевч. 130. *З панами не міряйсь чубами.* Ном. № 1204. 2) Силиться, стараться, пытаться. *Коли ж чує—ніби кватирку хтось міряється відсунути.* Г. Барв. 167. *Дитина вже коло неї лазила на траві й дибки мірялась.* Г. Барв. 145.

Мі́сиво, ва, *с.* Месиво.

Міси́ти, шу́, сиш, *гл.* Месить. *Прийшов кум до куми, а кума місить тісто.* Чуб. I. 41. *Тихо ходить, та густо місить.* Ном. № 7315.

Міси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Меситься. *Пил земний злипався, наче тісто, і оранка місилася як глина.* К. Іов. 87. *Як діжа не міситься, то сім'я бі́ситься.* Ном. № 14117.

Місни́й, а́, е́=Міцни́й. *Та й місне сукно.* Харьк. г.

Мі́сно, *нар.=***Мі́цно.** Рудч. Ск. II. 152.

Міснота́, ти́, *ж.=***Міцнота́.** *Біли вапною—біле буде полотно, а місноти дазьбі, так і розлізеться.* Лебед. у.

Міст, мо́сту, *м.* 1) Мост. *Оце пропав, як з мосту впав.* Ном. № 1875. 2) Пол деревянный. *Молодицям по світлицях мости шарувати.* О. 1862. IV. 107. *А в милої ввесь двір на помості. Ой для кого, мила, сі мости мостила?* Грин. III. 263. ***Хоч з мо́сту та в воду.** Нет выхода, положение безвыходное. *Мені все одно, що з мосту та в воду.* Мирн. ХРВ. II. 48. Ум. **Місто́к, місто́чок, мо́стонько.** *Калиновий мостоньку, гнися, не ломися.* Грин. III. 526.

Місте́ць и пр.=**Місте́ць** и пр.

Мі́стечко, ка, *с.* Ум. от **мі́сто.**

Місте́чко, ка, *с.* Местечко (населенный пункт). *Круг містечка Берестечка на чотирі милі мене славні запорожці своїм трупом вкрили.* Шевч. 491. *Жив собі в містечку круг своїй родини.* Чуб. V. 328.

***Містечко́вий, а, е.** 1) Живущий в местечке. 2) Относящийся, принадлежащий местечку. Пир. у., Конон.

Міст и́на, ни, *ж.* Место. Черк. у. *Добряча містина отам на леваді: чи бач яка трава!* Харьк. г. Ум. **Міст и́нка, міст и́ночка.**

Міст и́ти, щу́, сти́ш, *гл.* Местить, помещать. *Де він те все містив,—бог його святий знає.* О. 1862. I. 29.

Міст и́тися, щу́ся, стишся, *гл.* Помещаться. *Та нічого поститись, коли єсть іґде міститись.* Ном. № 11547.

Мі́стище, ща, *с.* Детский послед, младенческое место, placenta. Вх. Зн. 36.

***Місткий, а́, е́.** Емкий, вместимый. Сл. Дубр. *Містка це діжечка.* С. Ситківці Липов. у. Ефр.

***Мі́сткість, кости,** *ж.* Емкость, вместимость. Сл. Дубр.

Містни́ця, ці, *ж.* Доска в полу, мосту. *Містниця випала.* Черк. у.

І. Мі́сто, та, *с.* 1) Место. 2) Базар, торговая площадь, рынок. *Ой піду я, мамо, на місто та куплю я, мамо, намисто.* Шевч. 3) Город. *Багато сіл, багато міст на Україні минули бурлаки.* Левиц. *Ні до села, ні до міста.* Ном. № 7650. *Пані тим часом село продала та переїхала у місто жити.* МВ. Ум. **Мі́стечко, мі́стонько.** *Іди тепер, матінко, од мене,—нема в мене містонька для тебе.* Грин. III. 376. *А дівочкам усе волечка: за юпочку да на улочку, за намистечко да на містечко.* Чуб. III. 59.

ІІ. Мі́сто, *пред.* Вместо. *Він бере стовпи: одного повісив на плечіх місто ружжя, а другого повісив коло боку місто шаблі.* Рудч. Ск. I. 109.

Містове́, во́го, *с.* Пошлина за право торговли на базаре.

Місто́к, містка́, *м.* 1) Ум. от **міст.** Мостик. 2) Средняя часть днепровской лодки (ду́ба). Мнж. 179.

Мі́стонько, ка, *с.* Ум от **мі́сто.**

Місто́чок, чка, *м.* Ум. от **міст.**

Мість, *пред.*=**ІІ. Мі́сто.**

Містю́к, ка́, *м.* = **Містє́ць.** Мкр. Г. 16.

Містяни́н, на, *м.* Горожанин. Левч. 28.

Мі́сце, ця, *с.* Место. *По тричі в однім місці бідного невольника затинали.* Макс. *Як намальовані встають передо мною всі місця.* Левиц. **Мі́сцем, місця́ми.** а) Местами, в некоторых местах. *Місцем такі були здоровенні та глибокі байраки, що боже-світе!* Грин. II. 169. *Місцями й гарна трава — низом, а по сугробках погана.* Змиев. у. б) Иногда, повременам. *Місцями й я їм рибу.* Змиевск. у. ***Мі́сце те́пле.** И след простыл. *А Йосипа... тільки місце його тепле!* Мирн. I. 198.

Місце́вий, а, е. Местный.

Місце́вість, вости, *ж.* Местность Желех.

Місце́во, *нар.* Местно.

Місци́на, ни, *ж.*=**Містина́.** *Найшли таку місцину, що можно перейти яр.* Змиев. у.

Мі́ськаво, *нар.* Грязно, топко. Шух. I. 81.

Міський, а́, е́. Городской. *Розумніше міське теля, як сільська дитина.* Чуб. I. 242.

Місяцє́вий, а, е. Относящийся к луне, лунный. *Кватирь місяцевих чотирі.* Дещо.

Мі́сяць, ця, *м.* 1) Луна, месяц. *Із-за хмари, з-за байраків місяць виглядає.* Хата, 16. *Не подоба зірці без місяця та зіходити.* Мет. 81. *Ой місяцю-місяцю! Світиш, та не грієш: дармене в бога хліб їси.* Ном. № 596. ***Під повн мі́сяць.** Во второй фазе луны. *Під повн місяць тепер то і робити, що треба.* Квітка. «Конотоп. в.». I. 284. 2) Употребляется для ласкательного названия возлюбленного. *І місяця свого зараз забуду, свого Сергієчка?* Г. Барв. 205. 3) Месяц. *Я ж місяці і дні лічу журбою.* К. Іов. 15. **Що-мі́сяця.** Ежемесячно. **Моско́вський мі́сяць.** Долгое время. *Попождеш з московський місяць!* Н. посл. 4) Род детской игры. Ив. 36. Ум. **Місяче́нько, мі́сячко, мі́сячок.** Вх. Уг. 252. *Ой місяцю-місяченьку, і ти, зоре ясна, ой світіть там на подвіррі, де дівчина красна.* Чуб. V. 53.

Мі́сячка, ки, *ж.* Менструация, месячное.

Мі́сячко, ка, *м.* Ум. от **мі́сяць.**

Мі́сячний и **мі́сяшний, а, е.** 1) Лунный, месячный. *Місячна ніч.* 2) Совершающийся в течение месяца. *Редька маненька—місяшна, а велика—зімня.* Лебед. у. 3) **Мі́сячне.** Регулы (у женщ.). Мнж. 152. *4) **Мі́сячна кров.** Месячное очищение, менструации. *Каже: неправда! Я й пальцем до жінки не доторкнувся, а що в неї сорочка скрівавлена, то це місячна кров з неї сходила.* Крим.

Мі́сячник и **мі́сяшник, ка,** *м.* Лунатик. Єв. Мт. XVII. 15.

Мі́сячно и **мі́сяшно,** *нар.* 1) Месячно, лунно. *Так місячно, хоч голки збірай.* Ном. № 592. 2) Помесячно. *А чи нема тут такої молодиці, щоб місячно згодилась?* МВ. I. 24.

Мі́сячок, чка, *м.* Ум. от **мі́сяць.**

Мі́сяшний, мі́сяшник, мі́сяшно. См. **Мі́сячний, мі́сячник, мі́сячно.**

Мі́та, ти, *ж.* Метка, знак.

Міта́ти, та́ю, єш, *гл.*=**Ме́сти́.** *Сива пава літала, крилами двір мітала.* Чуб. III. 251.

***Мітє́лка, ки,** *ж.* Ум. от **мітла́.** метелка. *Беріть кожен по лопаті і по мітелиці і гайда сніг одгортати.* Крим. *Нептун же зараз взяв мітелку і вимів море, як світелку.* Котл. «Енеїда».

Мі́тє́ць и пр.=**Ми́тє́ць** и пр.

Мі́ти, мі́ю, єш, *гл.*=**Ш. Ма́ти.** *То самий був Сава, котрий мів розбойників на Савур-могилі.* Драг. *В лісі було, листя міло.* Чуб. I. 310.

Мі́тися, мі́юся, єшся, *гл.*=**Ма́тися.**

Мі́тити, чу, тиш, *гл.* Намечать, метить.

Міткий́, а́, е́. Заметный, приметный.

***Мі́тко,** *нар.* Скоро, бойко, ловко. *Прислуга мітко й справно збирала посуду.* Лепк.

Мітла́, ли́, *ж.* 1) Метла. *Ой я тую далекую мітлами помечу, а до сеї близенької соколом полечу.* Чуб. V. 26. 2) Комета. Мнж. 148. 3) Раст.=**Мітли́ця** ж). Вх. Пч. I. 8. *Ум. **мітє́лка, мітóвка.**

Мітла́стий, а, е. Похожий на метлу, широкий. *Із-за борід, мов кущ лози, мітластих.* К. МБ. II. 123.

Мітли́ця, ці, *ж.* Название нескольких растений: а) Festuca pratensis. ЗЮЗО. I. 123. б) Dactylis glomerata L. ЗЮЗО. I. 120. в) Avaena pudesceus L. ЗЮЗО. I. 171. г) Bromus mollis L. ЗЮЗО. I 171. д) Agrostis vulgaris. Шух. I. 20. е)—**бі́ла.** Agrostis alba. Шух. I. 20 ж) Aira spica venti. Вх. Пч. I. 8.

Мітли́чина, ни, *ж.*=**Мітли́ця,** *ж.* Вх. Пч. I. 8.

Мітли́ще, ща, *с.* Древко для метлы.

***Мітни́ця, ці,** *ж.* Катушка.

***Мітóвка, ки,** *ж.* Ум. от **мітла́.** *По чому мітовки продаєте?* Франко. «В поті ч.». 140.

Мі́ток, тка́, *м.* Мера ниток в 40 или 50 пасом. Чуб. VII. 408, и Залюбовск. *Мітки бувають круглі, в яких одно пасмо має 60 ниток, і чинóваті, в яких одно пасмо має лиш 30 ниток.* МУЕ. III. 13, 24. *Міток із матірного прядіва.* КС. 1893. VII. 80. *зстаріли мене, ненько моя, та чужії мітки.* Чуб. V. 553. *Хто мені буде чужі мітки одпрядать?* Мил. 219.

Мі́ттю, *нар.*=**Ми́ттю.**

Міть, ті, *ж.*=**Мить.** *В одну міть бога згнівите.*

I. Міх, мóху, *м.*=**Мох.** *Стара, старезна, аж її міх покрив.* МВ. II. 65.

II. Міх, мі́ха, *м.* 1) Мешок. *Збувся батько лиха: збувся грошей з міха.* Ном. № 1808. *Пішов з пустим міхом на порожні клуні.* Ном. № 11043. 2) Мех для раздувания. *Здихнув тяжко та важко, мов ковальський міх.* Ном. № 2277.

Міхови́на, ни, *ж.* Грубая ткань для мешка. Ка́менец. у.

Міхоно́ша, ші, *м.* 1) Провожатый слепца, носящий мешок с подаянием. *Хто йде, їде—не минає: хто бублик, хто гроші, хто старому, а дівчата шажок міхоноші.* Шевч. 89. 2) Носящий мешок при колядовании и пр. *Василь все за ними ходить та, як той міхоноша у колядці, носить Марусин кошик.* Кв. I. 34.

Міхува́тий, а, е. Мешковатый. *Ото ще Іван міхуватий.* Черк. у.

Міху́р, ра́, *м.* 1) Волдырь, водяной пузырь от обжога и пр. Камен. у. *2) Мошонка. *Бичок не жеребчик, йому мотузкою міхурець перев'язати, то волом і буде.* Пир. у., Конон. Ум. **Міхуре́ць.**

Міцни́й, а́, е́. 1) Мощный, сильный, крепкий. *Скарай мене, міцний боже, коли тя забуду.* Чуб. V. 57. *Під сивим волоссям притаїлась здорова, міцна, запекла і правдива душа.* Левиц. *Осавула спав міцним сном.* Левиц. *Міцного напитку не питиме.* Єв. Л. I. 15. 2) Прочный. *Міцний, як з клочча батіг.* Ном. № 13135.

Мі́цність, ности, *ж.* Крепость, прочность. *Для міцности зашито двічі.* Константиногр. у.

Міцні́ти, нію, єш, *гл.* Крепнуть. *Міцніє лук в моїй руці потужній.* К. Іов.

Мі́цно, *нар.* 1) Крепко, сильно. *Він її пригорнув до серця міцно, поцілував.* Кв. I. 65. *Міцно нездужає.* О. 1862. VI. 109. 2) Прочно.

Міцносе́рдий, а, е. С твердым сердцем. *Мій князю й батьку, Байдо міцносердий.* К. Бай. 37.

Міцноси́лий, а, е. Сильный, крепкий. *Вона знала, що у неї не такий міцносилий голос.* Левиц.

***Міцно́та, ти,** *ж.* Крепость, прочность, сила.

Міць, мо́ці, *ж.* Сила, крепость, мощь. *Де ж та сила, де ж та міць?* Г. Барв. 411. *Якась незвичайна сміливість і духова міць.* Мирн. ХРВ. 4. **Міць узя́ти.** Приобресть силу, власть. *Таку міць узяв наш волосний, що й мирового не слуха.* Канев. у. *Тепер жиди вже панують, бо таку велику міць узяли, що й панів посіли.* Лубен. у.

Мі́цька, мі́цький *и пр.*=**Ми́цька, ми́цький** и пр.

I. Міч. См. **Меч.**

II. Міч, мо́чі, *ж.*=**Міць.** *Нема мочі.* Ном. **Ста́ти у моча́х.** Войти в силу, сделаться сильным. *Сидить черв'як у тому гнідечку, а як стане у мочах, то й вилізе.* Волч. у.

Мі́чник, ка, *м.*=**Ме́чник.**

Мі́шаний, а, е. Смешанный.

Міша́ник, ка, *м.* Крестьянин, дающий вместе с другими свои овцы на выпас на чужом пастбище. Вх. Зн. 36. Шух. I. 197.

Мішани́на, ни, *ж.* 1) Смесь. 2) Сумятица, замешательство. *Кинулись шукати його по табору, да не так то його й знайти у такій мішанині.* К. ЧР. 308.

Мі́шанка, ки, *ж.* Смесь сена с соломою для корма скота. *Мішанку робили.* Чуб. I. 8.

Міша́ти, ша́ю, еш, *гл.* Мешать, смешивать, перемешивать. *Мішай кашу.* Гринч. *Пане гетьмане!.. старого пса непристойно мішати в нашу компанію.* К. ЧР.

Мішатися, ша́юся, ешся, *гл.* 1) Мешаться, смешиваться, путаться. *Ох, і в голові мені мішається.* МВ. (О. 1862. I. 90).

Мішечок, чка, *м.* Ум. от **мішо́к.**

Мі́шка, ки, *ж.* 1) Палка для мешания жидкости. 2) Смесь. *Сіно—так: не чисте, а мішка: було там змішано і степове, і з м'якого нив'я.* Новомоск. у. *Це житце не чисте, то й піде на мішку в дерть з ячменем.* Новомоск. у.

Мішка́нець и пр. = **Мешка́нець** и пр.

Мі́шма, *нар.* Вперемежку, смешанно. *Ідуть мішма,—дивіт-но ся: москалі й селяне з ними, а не лишень москалі сами.* Каменец. у. ***Мішма йде дитяча розмова.** Дн. Чайка. II. 158.

Мішо́к, шка́, *м.* 1) Мешок. *Сьогодня з мішком, а завтра з торбинкою.* Ном. № 4736. Ум. **Мішечок.** *Пішечком з мішечком.* Ном. № 11373. 2)=**Міх 2.** *Як почнеш розводить огонь у горні, як почнеш мішком подувати та залізо роспікати.* Гринч. II. 210.

Міща́, ща́ти, с. Мешочек. ***Даруйте,** —*каже,—в'язочку сіна або міща полови.* Борд.

Міщани́н, на, *м.* Мещанин. *Не пішла б я за селянина, а пішла б я за міщанина.* Чуб. III. 472.

Міща́нка, ки, ж. Мещанка. Ум. **Міща́ночка.** *Ой ти знав, на що брав міщаночку з міста.* Нп.

Міща́нство, ва, с. Мещанство, мещане. Желех.

Міща́нський, а, е. Мещанский. *Тогдішніми часами міщанських і мужичих дітей не приймали в гімназію.* Левиц. I. 241.

Міщанчу́к, ка́, *м.* Сын мещанина. Левиц.

Мла, мли, *ж.* Мгла. ***Млою все кругом затягло—аж сіро.** С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Мла́ка, ки, *ж.* Топь, трясина. *Вилетіло потя з лісу та сіло на млаку.* Гол. II. 782. Ум. **Мла́чка.** *Он іде мій милований там долі млачками.* Гол. II. 411.

***Млакови́на, ни,** *ж.*=**Мла́ка.** Ум. **Млакови́нка.** *Ану, даймося на млаковинку, там заяці на квасок виходять.* Черемш.

Млачі́вка, ки, *ж.* Жижа навозная. Вх. Уг. 252.

Мла́чка, ки, *ж.* Ум. от **мла́ка.**

Млен, ну, *м.*=**Млін.** Вас. 183.

Мли́во, ва, *с.* 1) Зерно, приготовленное для помола. *І вітер добрий, так млива нема. Оце змелю мішок, то усього млива.* Канев. у. *У млин я з мливом раз прийшов.* Млак. 41. 2) Мука вообще. *Нема млива, треба до млина йти.* Каменец. у. *У нас і жмені млива немає.* Каменец. у. 3) Молотье. *Тепер*

вітер хороший, мливо гарне. Г. Барв. 393. **На мливо у нас, крий боже, яка велика нужда.* Кон. II. 31.

Млин, на́, *м.* 1) Мельница водяная. *На низу млин крутив усіма колесами. Проти сонця на темних колесах ясно блищали нові приставляні лопатки, хапаючи за кожним покрутом колеса срібні проміння сонця, ніби облиті блискучою водою.* Левиц. I. 373. **Мли́н коре́чний, наплавни́й, підсубі́йний.** См. эти слова. 2) **Ручни́й млин.** Ручная мельница устройства более сложного, чем **жо́рна** (см. **жо́рно**). Название частей (сравни **жо́рна**): на нижнем **е́рмі ко́рба** для вращания **ко́леса с палька́ми,** которое вращается на **ва́лі;** над колесом находятся два жернова: **спідни́к** и **пове́рхник,** в середине **пове́рхника** железный **веретї́нник,** проходящий сквозь **спідни́к,** под которым есть железное **верете́но;** над жерновами верхнее **е́рмо,** меньшее, называемое **кошеве́,** в котором вверху укреплен **кіш** для зерна, под ним **кори́тце з ву́хом;** колесо, вращаемое при помощи рукоятки **(ко́рби),** цепляется **палька́ми** за **спи́ці верете́на** (род шестерни), которое, при помощи **веретї́нника,** вращает верхний жернов **(пове́рхник); спружи́на,** имеющаяся при верхнем жернове, толкает **ву́хо з кори́тця** и вытряхивает из него зерно, падающее в **прого́рницю** (дыру в центре верхнего жернова); из-под жернова мука проходит **мучнико́м** в **кори́то;** при помощи **за́крутки** можно поднять или опустить **кіш.** Шух. I. 103, 104. *3)=**Вітря́к.** *Нема вітру, то й млин не меле.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *І довго ще не міг ніяк втікти від того порожнього млина.* Тобіл. V. 83. *За селом, біля Гринтаєвої левади, стоїть кривого Тихона млин: ізігнувся, підтрух, травою та бадиллям поріс; із шости крил осталося тільки троє.* С. Васильч. **Підвести́ під млин.** Напакостить, подводить болтовней. *Ну, думаю, тільки ти мене підведи під млин, я тобі очі промию.* Кон. II. 31. Ум. **Млино́к, млино́чок.**

Млина́рка, ки, *ж.* Мельничиха. *На тім ставку млиночок, а в тім млиночку млинарка.* Чуб. V. 1068.

***Млина́рство, ва,** *с.* Мельничный промысел, мукомолье. *Приватне млинарство нашого ринку.* Пр. Пр.

Млина́рський, а, е. 1) Мельничий *2) Мукомольный. *Млинарська справа.* Пр. Пр.

Млина́рь, ря́, *м.* Мельник. *У млині з млинарем спав.* Гол. III. 528.

Млине́ць, нця́, *м.* 1) Блин. *Видно, що Ганна млинці пекла, бо й ворота в тісті.* Ном. № 7336. *Вона своїм носом чує, як на небі млинці печуть.* Посл. 2) Род ветряной мельнички с двумя крыльями для отпугивания птиц. Шух. I. 167. Ум. **Мли́нчик.**

Млини́сько, ка, *с.*=**Мли́нище.**

Млини́ця, ці, *ж.* Небольшая водяная мельница. Гол. III. 252.

Мли́нище, ща, *с.* Место, бывшее под мельницею.

Млинї́вка, ки, *ж.* Канава, по которой направлена вода из реки на мельницу, если последняя помещена в стороне от русла реки. Каменец. у. Шух. I. 113.

Млинкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Очищать зерновой хлеб на веялке. Винниц. у.

Млинове́, во́го, *с.* Мельничный сбор.

Млинови́й, а́, е́. Мельничный. *Ой зійди, зійди, ясен місяцю, як млиновеє коло.* Нп. **Млинови́й ка́мінь.** Жернов. *Тоді я, мати, приїду до вас, як павине пір'я на слід потоне, а млиновий камінь на верх виплине.* Чуб.

Млино́к, нка́, *м.* 1) Ум. от **млин.** **Добрий млинок—божий дарок.* Кон. II. 32. **Млинко́м пісти́.** Вертеться двигаясь. (Листочок) *пішов млинком за вітром.* Св. Л. 273. 2) Веялка. *У кого є більше збіжа, той має до чищеня куплений млинок.* Шух. I. 166. Ум. **Млино́чок.**

Млинський, а́, е́. Мельничный. Гол.

Млинчї́вка, ки, *ж.* = **Млїн.** Вх. Уг. 252.

Мли́стий, а, е. Мглистый.

Мли́ця, ці, *ж.* Жеребенок, родившийся во время цветения ранней гречихи. Вх. Пч. II. 6.

***Млівї́ч,** *нар.* Во мгновение ока, быстро. Черемш.

Мліг, га, *м.* Миг. *На мліг ока був рижий розсідланий.* Федьк.

Млї́йка, ки, *ж.* ? *Ристю, коничень-*

ки, ристю! Їдемо за користю червоною да млійкою з молодою да невісткою. Маркев. 135.

Мли́лий, а, е. Хилый, слабый. *Хазяйство, дивлячись на мене, що собі я такий млілий та сухий, не дуже в роботу приймають.* Кв. II. 288.

Млін, мльо́ну, *м.* В ручной мельнице: палка, которой вращают жернов. То же, что и **жорнівка, пого́нач.** Козел. у.

Мліcть, мло́сти и пр.=**Млость** и пр. *Мене така мліcть напала, що аж сам собі важкий зробився.* Киев. у.

Мліти, млію, еш, *гл.* 1) Млеть, замирать, изнывать. *Не житиму тепер, а мліти му.* Г. Барв. 253. *Глянув я направо, там росли і мліли на сонці роскішні сади.* Левиц. *Світить місяць да не гріє, до дівчини серце мліє.* Чуб. V. 24. *Чи всім людям із кохання так ся діє? Очі не сплять, серце стогне, душа мліє.* Мет. 28. *Коли б чого не забути, щоб дитина не мліла голодом.* Св. Л. 60. 2) Преть, увариваться. *Каша вже давно мліє.* Богодух. у.

Мло́їти, їть, *гл. безл.* Тошнить. *Мло́їть мене та й мло́їть.* Каменец. у.

Мло́сний, а, е. 1) Располагающий к истоме, томительный, душный (о дне): *Сьогодні день дуже мло́сний.* Киев. у. 2) Тошный, обморочный.

Мло́сно, *нар.* 1) Располагающе к истоме. 2) Тошно, обморочно, дурно. *Чогось їй стало мло́сно й нудно.* Кв.

Мло́стити, стить, *гл., безл.* Делаться дурно.

Мло́сть, сти, *ж.* Истома, обморок, нега. *Мло́сть пішла по всьому тілу.* Котл. Ен. V. 9. *Так у мло́сть укине.* Гринч. **Мло́сті обняли́.** Закружилась голова, упал в обморок. *Як побачив пироги, його мло́сті обняли та й упав.* Чуб. III. 425. *—б'ють.** Делается дурно. Сл. Нік.

Мля́ва, ви, *ж.* Жара, неподвижный воздух, пар. Харьк. у.

Мля́вий, а, е. Вялый, слабый. *Її... організм був зроду нервовий, млявий і втомливий.* Левиц. *Він дав мені знарошне серце мляве.* К. Іов. 52. — **вода́.** Неовежающая вода. Каменец. у.

Мля́вість, вости, *ж.* Вялость, слабость.

Мля́во, *нар.* Вяло, слабо.

***Мля́скати, каю, еш,** *гл.* Чмокать. (Баба) *мляскала губами та білий язик показувала.* Стеф.

Мнець, мнця́, *м.* Кожемяка. *Ні швець, ні мнець.* Ном. № 2965.

Мни́ха, хи, *об.* 1) Вялый, неповоротливый человек. Харьк. г. Мжн. 185. *Іде штриха-мниха з обідом нерано.* Грин. III. 662. *2) *Мн.* **мни́хи.** Проволочка, мешкание. *Покинь трихи та мнихи та приньмайсь за діло.* Квітка. «Конот. в.».

Мни́шки, шок, *ж., мн.* Вареные лепешки из сыра с мукой, сырник.

Мно́гий, а, е. Многий. *Даруй, боже, многі літа цьому господару.* Чуб. III. 69.

Мно́гість, гости, *ж.* Множество, многочисленность.

Мно́го, *нар.*=**Бага́то.** *Да побіжи в чисте поле, чи йде ляхів много.* Макс. **Не у мно́зі.** Не во множестве. *Не гнівайся, тестю! не у мнозі зять іде.* Мет.

Многобо́жжя, жя, *с.* Многобожие. К. Іов.

Многомо́вний, а, е. Многоречивый. *Не многомовний, а коли вже розговориться, то паше його кожне слово полом'ям.* МВ. (О. 1861. I. 71).

***Многота́, ти,** *ж.* Множество. *Довкола коршми тиснулась несчисленна многота людських голов.* Борд.

Мно́жество, ва, *с.* Множество. Стор. II. 126. Чуб. III. 323.

Мно́жити, жу, жиш, *гл.* Умножать, множить, размножать. *Було пани множать вівцю шльонку.* Каменец. у.

Мно́житися, жуся, жишся, *гл.* Размножаться, множиться. Чуб. I. 75.

Мнюх, ха́, *м.* Рыба Lota vulgaris. Шух. I. 24.

Мня, мення́, *с.* Имя. *Давайте з'імо того, у кого погане мня.* Мнж. 4.

Мня́вкати, каю, еш, *гл.* 1) Мяукать. 2) Невнятно и плохо говорить. *Так що ж бо наш Уласович? Ні пари з уст. Далі принявся, мнявкав-мнявкав, та й начне про воли, кінчає про голуби...* Кв. II. 56.

Мнякий. См. **М'який.**

Мнякина. См. **М'якина.**

Мнякота. См. **М'якота.**

Мня́лиця. См. **М'я́лиця.**

Мня́ло. См. **М'я́ло.**

Мня́со. См. **М'я́со.**
Мня́та. См. **М'я́та.**
Мня́ти. См. **М'я́ти.**
Мняч. См. **М'яч.**
Мня́шкурити. См. **М'я́шкурити.**

Мо, *нар.*=**Мо́же.** *Чорт... ніс ту кобилу, мо ступнів два проніс та запізнився і покинув.* Рудч. Ск. I. 69. *Да такий здоровий дуб був, що мо'б і втрох не обняв.* Драг.

Мов, *нар.* Точно, будто. *Сніг мов з рукава.* Ном. № 625. *Чи чуєш? щось плаче за ворітьми... мов дитина.* Шевч. 101. *Мов гетьманського роду..* Ном. № 8444.

Мо́ва, ви, *ж.* 1) Язык, речь. *Всі мови слав'янського люду, всі знаєте, а своєї дасть-біг...* Шевч. *Квітка первий довів українців до сліз мовою українською... Шевченко, воздвигши з упадку голосну мову українську, назнаменав широкі гряниці нашому духу народньому.* К. Листи з хут. III. «*Шекспірові твори з мови британської мовою українською поперекладав П. А. Куліш*». 2) Речь; разговор. *Умер козак, умер козак і козацька мова.* Лукаш. 123. *Таке личко, така й мова, тілько не такая чорноброва.* Мет. 11. *Мова мовиться, а хліб їсться.* Чуб. I. 261. *А далі, після сеї мови, троянцям він так всім сказав.* Котл. Ен. II. 7. *Не про те мова мовиться.* Левиц. *Староста... промовляє до їх до трьох раз так... По третій мові, як молода втретє до ніг вклониться, дівчата співають знову.* О. 1862. IV. 10. **Без мо́ви.** Молча, безмолвно. **Мо́ву найти́.** Разговориться, найти предмет для разговора. *Рідна сестра у гості прийшла, ще й мову найшла.* Мет. *Випив чарку й мова найшлася.* НВолын. у. **Мо́ву переби́ти.** Прервать, перебить кого (в речи). *Вибачайте, мову переб'ю: а ви ж коли бачили його?* НВолын. у. ***Відібра́ти (замкну́ти) мо́ву.** Отнять язык. *Раптовий жаль відібрав мову.* Кобил. «Ніоба». *Мов би йому мову замкне.* Св. Л. 253. ***Мо́ви йому́ не ста́ло.** Отняло речь; он умер. *Повернувся він, зітхнув, та й мови йому не стало.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. **На мо́ві бу́ти з ким.** Беседовать, разговаривать. **Не до мо́ви бу́ти кому́.** Быть кому неприятным собеседником. *Пішла заміж до любови, а свекорку не до мови.* Гринч. III. 306. ***А по сій мо́ві.** После сказанного, после этого. *А по сій мові бувайте здорові.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. ***От по́ти моєї мо́ви.** Я кончил (говорить). Ор. Лев. ***Мо́ва для заба́ви.** Лишь бы говорить, пустой разговор. *Ат, говориш! Це тільки мова для забави.* С. Пальчик Звен у. Ефр. **Ум. Мо́вка, мо́вонька, мо́вочка.** *За вовка мовка, а вовк у хату.* Ном. № 5769. *Коли правдива мовонька твоя, так будеш, серденько, на вік ти моя.* Чуб.

Мовдь, ді, *ж.* Раст. Peucedanum Oreoselinum. Moench. ЗЮЗО. I. 131.

Мо́вити, влю, виш, *гл.* Говорить. *Мовивши слово, треба бути паном.* Ном. № 10671. *Казала б, та уста не мовлять.* Г. Барв. 72. *Раз то мовить по-грецьки, удруге по-турецьки.* Лукаш. 43. *Він дожидав, не мовлячи слова, духу не зводячи, блідий.* МВ. II. 190. *З великого жалю, я слова не мовлю.* Лукаш. 83.

Мо́витися, ться, *гл. безл.* Говориться. *Не так швидко робиться, як мовиться.* Ном. № 5603. **Мо́ва мо́виться.** Идет разговор, говорится. *Батько промовив ті слова так спокійно, неначе мова мовилась про когось иншого, а не про його.* Левиц. Пов. 114. ***Мова мовиться, а хліб їсться.** Чуб. I. 261. **Мо́ва не мо́виться.** Разговор не клеится. *Сумно стало, мова не мовилась.* МВ. II. 184.

Мо́вка, ки, *ж.* Ум. от **мо́ва.**

Мо́вкнути, ну, неш, *гл.* Умолкать.

Мовля́в, *мовля́ли, *нар.* Так сказать, мол, дескать. *Прийшлось сусідові, мовляв, хоч сядь та й плач.* Греб. 382. *Хоч спасти, мовляв, аби з доброго коня.* Литин. у. *****Робить так, аби, мовляли, день до вечора.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Мовля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Говорить, молвить. *Чи се ж тобі гнівитися на бога, і до його такі слова мовляти?* К Іов. *Дидоні низько в ноги впали, а вставши, їй мовляли так.* Котл. Ен. I. 16.

Мо́вний, а, е. Говорливый, разговорчивый, словоохотливый; речистый. Вх. Лем. 436. *Товариш мовний в дорозі*

стоїть за віз шмаровний. Ном. № 11383. *Маєш же старости мовнії.* Гол.

Мо́вність, ности, *ж.* Словоохотливость, говорливость; речистость.

Мо́вно, *нар.* Говорливо, разговорчиво, словоохотливо; речисто.

Мовчазли́вий, а, е́=Мовчазни́й.

***Мовчазли́вість, вости,** *ж.* = **Мовча́зність.** *Її понурість, мовчазливість та забитість, що виразно малювалася на її невродливім... лиці.* Франко.

Мовчазли́во, *нар.*=**Мовча́зно.**

Мовчазни́й, а́, е́. Молчаливый. *Щоб спогадати нам про таку дорогу душу у мовчизній молитві до бога.* Купч.

Мовча́зність, ности, *ж.* Молчаливость; молчание. Мирн. Пов. I. 160.

Мовча́зно, *нар.* Молчаливо.

Мовча́к, ка́, *м.* 1) Молчаливый, безответный человек. НВолын. у. *2) **Мовчаки́ справля́ти, мовчака́ дра́ти.** Молчать, безмолвствовать. *Марина мовчаки справляє.* Мирн. I. 390. *Хвіст підгорни під себе та й дери мовчака.* Мирн. III. 9.

Мо́вча́н, на́, *м.* 1)=**Мовча́к.** О. 1861. X. Шевч. 16. 2)=**Мовча́нка. У мовчана́ гра́ти.** Молчать. *І знов почали ми у мовчана грати, журимось.* Г. Барв. 50.

Мо́вча́нка, ки, *ж.* Молчание, молчанка. *Мовчанка не пушить, головки не сушить.* Ном. № 1117. *Хоч що вона його питає, він буцім то не дочуває. Мовчанка їй надопекла.* Греб. 331. ***Мо́вчанку справля́ти.** Отмалчиваться. *Мати розмовляє з Одаркою, а вона сидить, мовчанку справляє.* Мирн. Пов. II. 93.

Мовча́ння, ня, *с.* Молчание. *Христя і рада тому мовчанню: ніщо їй не забороняє думати.* Мирн. Пов. II. 84.

Мовча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Молчать. *Хто мовчить, той двох навчить.* Ном. № 5054. *Нужда мовчати не вміє.* Ном. № 9772. *Слухає Наталя та мовчки мовчить.* О. 1862. VIII. 24.

Мо́вчки, *нар.* Молча, втихомолку. *Стояли мовчки всі смутні.* Котл. Е II. 6. *Вийшла мовчки з хати.* Шевч. *Самі в покою сидять мовчки, без гуку, без гомону.* МВ. I. 46. ***Мо́вчки мовча́ти.** Несколько шутливо: молчать как рыба. Пир. у., Конон.

Мовчли́вий, а, е = Мовчазли́вий. Черк. у. Вх. Зн. 36.

Мовчо́к, чка́, *м.* Молчок, молчание. *Мовчок: розбив тато горщок; а мати й два, та ніхто не зна.* Ном. № 5949 **Мовчко́м=Мо́вчки.**

Мовчу́н, на́, *м.* Молчальник, неразговорчивый человек. Левиц. I. 138.

Мовчу́щий, а, е=Мовчазни́й. *Мовчущий був такий, тільки зо мною... розмовляє.* Г. Барв. 355. *Мовчущі як земля.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Мо́га, ги, *ж.* Возможность. *Скільки нашої моги, дбаємо про добро рідного нашого краю.* О. 1862. III. К. 29. *У бога все мога.* Ном. № 21. **Як, я́ко мо́га.** Насколько возможно, по возможности. *Як мога швидче утікай!* Котл. Ен. *Горілки чарку дають яко мога більшу.* Гринч. III. 537.

Моги́ла, ли, *ж.* 1) Могильная насыпь над похороненным. *Ой, викопай, мати, глибокую яму, та поховай, мати, сю славную пару... Та й висип же, мати, високу могилу, та й посади, мати, червону калину, щоб сказали люде: на всю й Україну.* Мет. 96. *Ой робіте труну та широкую, викопайте яму та глибокую, висипте могилу та високую.* Нп. *Ой по тих могилах угору високих, по тих гробовищах, у землю глибоких, лежить мого роду без ліку.* К. Досв. 2) Курган. *У полі могила з вітром говорила.* Бал. 51. **Ро́блені моги́ли.** Курганы, насыпанные для сокрытия чего-либо. *Згадав про роблені могили, котрі близько слободи... Як Україну воювали татари, різали людей, всі бугаївці там ховали жінок, худобу і дітей.* Алв. 67. ***Як у моги́лі.** Как в гробу (тихо). *Тихо, тихо, як у могилі.* Мирн. Пов. I. 123. 3) У гуцулов-древорубов: обрубленные верхушки и ветви деревьев, сложенные в кучу. Шух. I. 178. 4) При отливке предметов: две половины глиняной формы, сложенные вместе одна над другою. Шух. I. 281. *5) О человеке: молчаливый, умеющий молчать. *Мирон то могила, йому що скажи, то не розпатякає.* Пир. у., Конон. Ум. **Моги́лка, моги́льонка, моги́лочка.** Мн. **Моги́лки.** 1) Кладбище. *Прийшов Кирик на*

могилки, ямку зачинає. ЗОЮР. II. 89. *2) Поминовение умерших на Фоминой неделе. Сл. Нік.

Моги́льний, а, е. Курганный.

Моги́льник, ка, *м.* Насыпающий насыпь, курган.

Мо́глиці, ць, *ж., мн.* = **Могилки́.** Чуб. VII. 551. См. **Моги́ла.**

Могори́ч, чу́, *м.* Могарыч, угощение при сделке. *Могорич — любовна річ.* Ном. № 14063. *Пане-отамане, справляй могорич.* Левиц. **Могори́ч запили́.** Окончили сделку и устроили могарыч.

Могори́чити, чу, чиш, *гл.* Угощать для какой-нибудь цели, располагать в свою пользу угощением. *Треба проха-ти сусідів... та ще й могоричити.* О. 1862. I. 72. *Могоричив, могоричив, поки сказав.* Ном.

Могори́чний, а, е. Любящий брать **могори́ч.** *Ох, який ти могоричний!*

Могори́чник, ка, *м.* Свидетель сделки, получающий от обеих договаривающихся сторон угощение и потом, в случае недоразумений, судья между ними.

Могти́, мо́жу, жеш, *гл.* 1) Мочь. *Ніколи він не міг явно ввійти в город.* Єв. Мр. *Ніхто не може світа пережити.* Ном. № 389. *2)—**чого́сь.** Уметь ч.-н., знать что-ниб. *А цієї пісні можете? «Ой на горі, на горі»?* Крим. ***Міг був.** Смог бы *Здавалося, він міг був і на собі гарного досвіду набрати.* Лепк.

Могти́ся, жеться, *гл. безл.* Мочься. *Не жий, як хочеться, а так, як можеться.* Чуб. I. 251.

Могу́тний, а, е. Могущественный.

***Могу́тні́ти, ні́ю, єш,** *гл.* Делаться, становиться могучим, мощным. *Його голос дріжав як за високо настроєна струна, то могутнів як грюхіт весняного грому.* Лепк.

Могу́чий, могу́щий, а, е. Могучий, сильный. *Не завидуй могучому, бо той заставляє.* Шевч. 227. *Могущий він і мудрий сопротивник.* К. Іов. *Могущого чоловіка з десятку не викинеш.* Ном. № 13467.

Могу́чість, чости, *ж.* Могущество. Желех.

Могчи́, *гл.*=**Могти́.** Желех.

Могу́ля, лі, *ж.*=**Гу́ля.** Черном.

Мо́да, ди, *ж.* Мода; обычай. *Що за мода, що за мода—всі шапки рогачки.* Нп. *Чорт плаче, що моди не настаче.* Чуб. I. 267. *Купіть мені, бабусічко; по новій моді убрань хороших.* МВ. (О. 1862. III. 37). *У мене нема тієї моди, щоб по обіді спати лягати.* Харьк. г **Бра́ти на мо́ду.** Брать за образец.

Модже́ра, ри, *ж.* Мортира.

Мо́дло, ла, *с.* 1) Модель; образец; шаблон. Мнж. 185. *Криводушної прихильности ви модло.* К. Дз. 57. 2) *Мн.* **Мо́дла.** Снаряд, которым отмечают пильщики или плотники толщину имеющей быть выпиленной доски. Миргор. у. Словн. Д. Эварн.

Модлува́ти, лю́ю, єш, *гл.* Примеживать, пригонять, примерять. *Я модлую перечку в човні.* Павлогр. у. Мнж. 185.

Мо́дній, я, е. Модный. *Сукня була дуже дорога й модня.* Левиц. Пов. 56.

Модре́нь, ні, *ж.*=**Модри́на.** Вх. Уг. 436.

Модри́на, ни, *ж.* Раст. Larix decidua. Вх. Уг. 252.

Мо́дря, рі, *ж.*=**За́полоч.** Угор.

Мо́же, *нар.* 1) Может быть, **может.** *Синові може й жалко стало.* Драг. *Треба слухать: може й справді не так сонце сходить, як письменні начитали.* Шевч. 123. 2) Неужели. *Я продав воли за 120 карбованців.—Може?—А бігме!* Каменец. у.

Можеби́лиця, ці, *ж.* Возможное, вероятное. Подольск. г.

Можебний, а, е. Возможный. *О, се можебна річ!* К. ПС. 76.

Можли́вий, а, е. Возможный. *Неможливе у людей, можливе у бога.* Єв. Л. XVIII. 27.

Можли́вість, вости, *ж.* Возможность. Желех.

Можли́во, *нар.* Возможно. *Аже знаєш, що се неможливо.* Федьк.

Мо́жна, *нар.* Можно, возможно. *Де можна лантух, там торби не треба.* Ном. № 1370. *Є сало, та не можна достати: високо висить.* Ном. № 4729.

Мо́жний, а, е. 1) Могущественный, сильный. *Можний панонько.* Чуб. *Між иншим злом, яке чинили тоді можні люде, закопували вони межі.* К. ***Можні сього світу люде.** Борд. 2) Богатый. ***Чудний та дивний мені оцей Василь:***

все тих можних та заможних лає, на свою долю нарікає. Мирн. III. 179. 3)= **Можли́вий. Се мо́жна, не мо́жна річ.** Это возможно, невозможно.

Мо́жній, я, є́=Можли́вий. *Неможня річ... сталася можньою.* К. XII. 17.

Можні́сенько, *нар.* Ум. от **мо́жно.** Совершенно возможно. Лубны. *Можнісенько вам без коня бути.* Волч. у.

Мо́жність, ности, *ж.* 1) Возможность. 2) Могущество, власть, сила. 3) Средства. *Що не здо́лить можність наша, най покриє ласка ваша.* Гол. III. 505.

Можні́ти, ні́ю, єш, *гл.* 1) Делаться могущественным, сильным. 2) Богатеть.

Мо́жно, *нар.*=**Мо́жна.** *Теперенька дитина підбільшала, то мені можніше буде на роботу йти.* Волч. у.

Можновла́дець, дця, *м.* Вельможа. *Своє давняшнє руське княже право оддав король неситим можновладцям.* К. Бай. 73.

Можновла́дний, а, е. Могущественный. *Як можновладний пан запанував.* К. ПС. I. 30.

Можновла́дник, ка, *м.* Вельможа, аристократ. Желех.

Можновла́дницький, а, е. Вельможеский, могущественный. К. ПС. 39.

Можновла́дство, ва, *с.* 1) Могущество, всевластие. *Над усяку честь і славу жадала можновладства да скарбів.* К. Пс. 7. 2) Вельможи. *Все католицьке й наше можновладство.* К. ЦН. 168.

Можновла́дський, а, е = Можновла́дницький.

***Мо́здір, ра,** *м.* Мортира, пушка. *Гукнули свіжо уставлені на валах моздірі.* Лепк. *Правиться відправа, аж церква дрожить, тільки моздірі не гримають.* Черемш.

Мо́зок, зку, *м.*=**Мі́зок.**

Мозо́лений, а, е. Мозольный, трудовой, рабочий. *Старенькі що зберуть... од своєї праці, мозолених рук, то й одішлють москалеві, меншому синові.* Г. Барв. 488. *Своїми мозоляними руками надбав те, що має в господі.* Мир. ХРВ. 350.

Мозольо́ваний и мозольо́вий, а, е. Заработанный тяжелым трудом. Рудч. II. 173. *Щирая праця мозольованая.* Ном. № 9982.

Мозо́ля, лі, *ж.* Мозоль. *Три ниточки тоненьких напряла, три мозолі на долоні намуляла.* Чуб. V. 669.

Мозо́ляти, лю, лиш, *гл.* Мозолить, утруждать, обременять.

***Мозо́лячий, а, е.** Мозольный, работящая. *Мозолячі руки їх* (достатки) *добували?* Мирн. III. 168.

Мо́зуль, ля, *м.*=**Мозо́ля.** Вх. Лем. 436.

Мо́зу́лька, ки, *ж.* 1) Ум. от **мо́зу́ля.** 2) Возвышение, оставшееся на месте срезанного сучка дерева. *На стеблі мозульки, де були сучки.* Новомоск. у.

Мо́зу́ля, лі, *ж.*=**Мозо́ля.**

Мозчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Мізчи́ти.** *Мозчили голови і спини.* Котл. Ен.

***Мой,** *меж.* Употребляется как восклицание при обращении к равным или низшими. *Мой, бадіки, а ми цьому терпітимемо?* Черемш. *Мой, Іване, мой! Ти, мой, не знаєш, шо то працювати, а шо байдикувати?* Хот. Нік.

Моква́, ви́, *ж.* 1) Низменное, заливаемое водою место. 2) Слякоть, мокрая погода. Міус. окр. *Настала осінь, почалась моква.* Волч. у. 3) Мокрота, сырость. *Ганчар цілий день у моквї робе.* Волч. у.

Мокли́ця, ці, *ж.* Раздавленное вшиное яичко.

Мокля́к, ка́, *м.* 1) Все мокрое. *Солоний мокляк у штанях закляк.* Загадка: *огірок.* 2) Болотистое место. Желех. 3) Трухлый предмет. 4) Пустой орех. *Сього року нема горіхів, а як є де який, то все мокляки.* Подольск. г. *Лісковий оріх, що нема в нім зерна; коли на Івана дожджь іде, то вимокне.* Вх. Зн. 36.

Мо́кнути, ну, неш, *гл.*=**Мо́кти.**

Мокоти́ря, рі, *ж.* Сильно обстриженная голова. Также **ги́ря-мокоти́ря.** *Гиря-мокотиря собаки дражнила.* Ном. № 9281.

Моко́тя, ті, *ж.*=**Мокоти́ря.** *Стригамокотя.* Чуб. III. 107. *Гиря-мокотя сидить моркотя.* Ном. № 9281.

Мокра́вина, ни, *ж.*=**Мокри́на.** Вх. Лем. 436.

Мокра́вник, ка, *м.* Раст. Stellaria. Вх. Пч. I. 13.

Мокре́ць, ця́, *м.* 1) Мокрец, болезнь лошадей. 2) Мокрые дрова. Рудч. Ск. I. 140. 3) Раст. а) Asperugo procumbens L; б) Galium Aparine. ЗЮЗО. I. 171; в) Sagina procumbens L.

Мо́крий, а, е. Мокрый. **Мо́крий дощу́ не боїться.** Голому разбой не страшен. Ном. **Накри́в мо́крим ря́дном.** Набросился на кого-либо неожиданно (словесно), огорошил кого словесным нападением. Ном. № 3420. **Ро́бить—як мо́кре гори́ть.** Делает медленно и плохо. Ум. **Мокре́нький, мокре́сенький.**

Мокри́на, ни, *ж.* Мокрое место, болото. Вх. Уг. 252.

Мокри́нець, нця, *м.* Раст. = **Мокра́вник.** Вх. Пч. I. 13.

Мокри́ця, ці, *ж.* 1) Раст. Alsine media. Лв. 96. 2)=**Мокри́на.** Вх. Уг. 252.

Мокрі́сінький, а, е. Совершенно мокрый.

Мокрі́сінько, *нар.* Совершенно мокро.

Мокрі́ти, рі́ю, єш, *гл.* Делаться мокрым. *Уже мокріє сніг.* НВолын. у.

Мо́кро, *нар.* Мокро. Ум. **Мокре́нько, мокре́сенько.**

Мокроте́ча, чі, *ж.* Мокрая погода. Сосниц. у.

***Мокроти́ння, ня,** *с.* Мокрота. *Мокротиння як сперло йому дух, так він і простягся.* Кон. I. 207.

Мокру́ха, хи, *ж.* Водка.

Мокря́вий, а, е. Влажный, сырой. *Земля мокрява, ще не висохла.* Екатер.

Мокря́к, ка́, *м.* 1) Все мокрое. Желех. 2) Сырые дрова. Вх. Зн. 36. 3) Болото, топь. Вх. Зн. 36.

Мо́кти, кну, неш, *гл.* 1) Мокнуть. *Стоїть коник на дощі і сідельце мокне.* Нп. *Була колись собі жаба та мокла у ставку. Мокне, мокне та скік на колоду.* 2) Переносно: гореть. В Подольской губ. существует обычай, согласно которому при виде пожара для ослабления силы огня следует говорить: «*Онде щось мокне*», а не «*горить*». *3) Беспрерывно выпивать, пьянствовать. *Де, питається, чоловік? Та отам мокне в шинку, побила б його лиха година.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Молда́ва и молдо́ва, ви, *ж.* Молдавия. Каменец. у.

Молдава́н и молдова́н, на, *м.* Молдаванин. *Од молдована аж до фінна на всіх язиках все мовчить.* Шевч. II. 58. **Молдаван спіймав Антося і повів.* Св. Л. 142.

Молдава́нський, а, е. Молдаванский, принадлежащий молдаванину. Левиц. Пов. 207.

Молда́вка, ки, *ж.* 1) Молдаванка. 2) Название овчины, привозной в Полтавск. губ. из Бессарабии или Подолии. Вас. 154.

Молда́вський, а, е. Молдавский. *Ей, Василю молдавський, господарю волоський!* АД. II. 100.

Моле́бень, бня, *м.* Молебен. *Дав би на молебень, та й собі потребен.* Ном. № 4770.

Моле́бний, а, е. Молитвенный, посвященный молитве. *На святий день, на великдень, або на который празник роковий, на молебний, ...люде до церкви йдуть.* Чуб. V. 469.

***Моліка́ти, ка́ю, єш,** *гл.* Молиться, творить молитву. *Покотив сірома́ха, моликаючи.* Св. Л. 255.

Молисти́тися, лищу́ся, сти́шся, *гл.* Проситься. *Він єго бив, а той так молиститься.* Вх. Зн. 36.

Моли́тва, ви, *ж.* Молитва. Се то *отцева молитва й материна нас видимо карає.* Дума. *Аж ось за отцевські й материнські молитви дав їм бог і дочечку.* Кв. I. 5. **Ви́читати (*прочита́ти) моли́тву.** Пожурить, побранить. *Я ж тобі дома вичитаю молитву!* Левиц. **Здається, я їй як слід молитву прочитав.* Мирн. III. 98. ***Чита́ти моли́тов.** Читать молитвы, молиться. Пир. у., Конон. Ум. **Моли́твочка.** МВ. (КС. 1902. X. 156). **Моли́товка.**

Моли́твати, ваю, еш, *гл.* Читать молитву и давать имя новорожденному. *Дитину молитвати.* Каменец. у.

Молитве́ний, а, е. Над которым прочтена очистительная молитва. *Ви дали нам рожденого, не молитвеного, не хрещеного, а ми принесли вам молитвеного і хрещеного* (Слова кума, отдающего ребенка после крещения). ХС. VII. 433.

Молитве́ник, ка, *м.* Молитель. *Помолись святому Миколаю молитвенику.*

Моли́твини, вин, *ж., мн.* Обряд чтения очистительной молитвы над новорожденным и наречения ему имени. Каменец. у.

Молитво́ваний, а, е = **Молитве́ний.**

Моли́твочка, ки, *ж.* Ум. от **моли́тва.**

Молитвува́ти, ву́ю, єш, *гл.* 1)= **Моли́твати.** *2) Молиться. *Бог дав свята—в церков піти, богу помолитись, а він у шинку молитвує.* Мирн. ХРВ. II. 107.

Молитвуа́тися, ву́юся, єшся, *гл.* Подвергаться обряду **моли́твин.**

Моли́твяний, а, е = **Молитве́ний.** *Молитвяна дитина.* НВолын. у.

Моли́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Молить. *Ой я б, мамо, не тужила, а бога молила.* Мет. *2)—**кого́.** Подсказывать кому молитву, заставлять молиться. *Встали діти, зараз до батька: «тату, моліть мене богу», а те собі: «моліть і мене».* Крим.

Моли́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Молиться. *Богу молись, а до берегу гребись.* Ном. № 160. *Розумний молиться, а дурень плаче.* Ном. № 141.

Молито́в, тви, *ж.*=**Моли́тва.** *Ой могла б мене отцева-паніматчина молитов на Чорному морі рятувати, уже б я знав, як свою матір шанувати-поважати.* АД.

Моли́товка, ки, *ж.* Ум. от **моли́тва.**

Молито́вний, а, е. Молитвенный. Сл. Нік.

Молито́вник, ка, *м.* Молитвенник. Котл. Ен. III. 47. *Зося... схилила голову над молитовником.* Левиц. I. 272.

Моли́тяний, а, е = **Молитве́ний.** *Воно у нас молитяне, хрещене.* Василь. у.

Моли́ння, ня, *с.* Моление, молитва. *Яке вже там і моління.* Сим. 174.

Мо́лод, ду, *м.* 1) Молодость. Только в выраж. **з пе́рвого мо́лоду.** В ранней молодости. *Старий мій ще з первого молоду та був такий, що як скаже слово, або два, то так уже й буде.* Харьк. г. *2) Молодой *Та чогось мені нудно і на серденькові трудно, й сам я молод зажурився.* Нп. М. Садовський. *Молод жовняр в домовині мертвий спочиває.* Федьк.

Молода́, до́ї, *ж.* См. **Молоди́й.**

Молода́н, на, *м.* 1) Молодчик. *Козаченьку, де ти, молодане?* Мкр. Н. 10. *Ой у мого молодана біле личко, як у пана.* Чуб. V. 15. 2) Молодожен. Черк. у.

Молоде́нь, дня́, *м.* Раст. Sedum acre L. ЗЮЗО. I. 136.

Молоде́нький, молоде́сенький, а, е. 1) Ум. от **молоди́й.** *2) Жидкий. **Молоде́ньке яйце́.** *Яйцо в смятку. Звари нам яєчок, та гляди, щоб молоденькі були.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Молоде́цтво, ва, *с.* Жизнь парня, юношество, состояние юношества. *Покличте мені найменшого братіка, нєх я йому здам молодецтво своє і коника вороного, і сідельце золотеє.* Рк. Макс. *Ой слухайте, бояре, де голубець гуде, там наш Андрієчко молодецтво здає.* Маркев. 137.

Молоде́ць, дця́, *м.* 1) Юноша, парень. *І рече: молодче, тобі глаголю, встань.* Єв. Л. VII. 14. *Ой удовець не молодець: всі норови знає,—ой він твоє біле личко із своїм зрівняє, ой він твою русу косу під ноги зобгає.* Нп. *Вдовець, чи молодець буде сужений?* О. 1861. XI. Свид. 54. 2) Молодец. **Пано́ве моло́дці.** Обычное обращение к казакам запорожского войска. *Не в Синопу, отамани, панове-молодці, а у Царьград, до султана поїдемо в гості.* Шевч. 50. 3) Название представляющего жениха парня к весенней хороводной игре и название этой игры. Гринч. III. 108.

Молоде́цький, а, е. 1) Юношеский, принадлежащий и относящийся к парню. *Василь їх* (дівчат) *попережає: звісно вже, молодецька походка против дівчачої.* Кв. I. 32. *Урочу я тебе й коня твого, коня вороного, тебе молодого, збурю твою да козацькую, красу твою молодецькую.* Чуб. *Молодецька колядка.* О. 1861. XI. Свид. 57. 2) Молодцеватый, удалой.

Молоде́ча, чі, *ж. соб.* Юноши, парни, молодежь. **Холодна Різдвяна ніч— не припона молодечі.* Мирн. Пов. I. 143.

Молоде́чий, а, е=Молоде́цький. По-молоде́чи. По-молодецки. *Та по-молодечи будеш богу молитися, а не по-чернечи харамаркать.* Шевч. 246.

Мо́лоди и **мо́лоді, дів,** *мн.* Небольшие облачка на небе, *перистые облака. Мнж. 185. *Молоди встають, а бог дощу має.* Ном. № 568. *Молоді високо ходять* (Признак хорошей погоды). **Коли діти не розуміють слова, напр. «перистые облака», чи повинна я їм сказати, що то «молоді»?* Кон. І. 111.

Молоди́й, а́, е́. 1) Молодой. *Двічи молодим не бути.* Ном. № 13753. *Хоч і молодий ще, а старечий розум має.* Ном. № 5691. *Щука-риба грає, да й та пару має, а я козак молод пароньки не маю.* Мет. 2) **Молоди́й.** Жених и новобрачный во время свадьбы. **Молода́.** Невеста и новобрачная во время свадьбы. **Моло́ді.** Жених и невеста вместе, также новобрачные во время свадьбы. Ум. **Молоде́нький, молоде́сенький!** *Ой ти, Байдо молодесенький!* Грин. III. 582.

Молоди́к, ка́, *м.* 1) Молодой неженатый человек. *Веселий, ручий молодик.* Мкр. Г. 7. *Чи не лучче було молодиком жити?* Грин. III. 295. *2)=**Молоди́й 2.** *Молодик з боярами прийшов, на весілля просить.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *3) Молодая поросль. *Поміж ними* (деревами) *пустилось молодику, як конопель на доброму підметі.* Мирн. І. 157. 4) Молодой месяц, первая четверть луны. **На молодику́** *и **молодика́.** *Во время первой четверти. *Треба на молодику вийти на двір і говорить до місяця тричи.* Чуб. І. 92. **Тепер не молодика, а східні дні.* Кон. II. 137.

Молодикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Жить холостым. *Грицько, молодикуючи, був собі ввічливий, моторний, жартовливий з усіма.* Г. Барв. 463.

Молоди́ло, ла, *с.* Раст. Sedum telephium. ЗЮЗО. І. 137.

Молоди́на, ни, *ж.* Сливки. Вх. Зн. 37.

Молоди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Молодить, придавать вид молодости. *Ні літ вона, ні спеки не боїться, бо молодить її пекельна тьма.* К. ПС. 123.

Молоди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* 1) Молодиться. *Не вважаючи на свою дохожалість, вона любила молодитись.* Лев. Пов. 168. 2) *Безл.* **Моло́диться.** Собираются тучи; то тучи, то снова прояснится. *Молодиться на дощ.* Волын. у. *Молодиться-молодиться, та й дощ не піде.* Ном. № 568. *Воно ся молодить,—може дощ буде.* Каменец. у. 3) Покрываться сыпью красной или пузырчатой. *Дитина цвіте, тільце молодиться.* Мил. 32.

Молоди́ця, ці, *ж.* Молодая замужняя женщина. *Коли хочеш з доні молодиці, то держи в їжових рукавицях.* Ном. № 9315. *Вообще замужняя женщина еще неимеющая внучат. Пир. у., Кон. Ум. **Молоди́чка.**

Молоди́чий, а, е. Женский, замужней женщины. *Гірке молодиче життя за ледачим чоловіком та за старою свекрушиною головою.* Г. Барв. 437.

Молоди́чина, ни, *ж.* Молодая девушка. *Заграй мені, музиченько, під осичиною,—нехай же я погуляю з молодичиною.* Грин. III. 648.

Молоди́чка, ки, *ж.* Ум. от **молоди́ця.**

Мо́лодіж, жі, *ж.* Молодежь. *Вся молодіж пустилась у танець.* Левиц. І. 187.

Молоді́сінький, а, е. Очень молодой.

Мо́лодість, дости, *ж.* Молодость. *Молодість—буйність, а старість не радість.* Ном. № 8716.

Молоді́ти, ді́ю, еш, *гл.* 1) Молодеть. *Пишається калинонька, явір молодіє.* Шевч. 660. **За хорошим чоловіком жінка молодіє.* Н. посл. 2) Быть **молоди́м** или **молодо́ю** в дни свадебных торжеств, также от дня венчания и до дня свадебного обряда, так как последний совершается часто через значительный промежуток времени после церковного венчания, причем обвенчанные живут отдельно и все это время **молоді́ють.** Мил. 125. *Саме тоді я молодів: уже нас повінчано, та весілля ще не було.—А довго ж ви молоділи?—Ні, тільки тиждень, а як хто, то й довше буває.* Екатер. г.

Молодне́ча и **молодни́ча, чи,** *ж.* 1)=**Молоде́ча.** *Молоднеча спершу реготалася.* О. 1862. IX. 70, 71. *Хлопці-*

молоднеча. 2)=**Молодни́к.** Константиногр. у.

Молодни́к, ку́, *м.* 1) Молодой сад, лес. *Вирубай старий садок та насади молодняку, то й матимеш користь.* Грин. 2) Молодой скот, птицы.

Молодни́ча. См. **Молоднéча.**

Молодняга́, ги́, *ж.*=**Молодни́к 1.** Екатер. у. Словн. Д. Эварн.

Молодня́к, ку́, *м.*=**Молодни́к.**

Мо́лодо, *нар.* В молодости. *Не кайся рано встати, а молодо учитись.* Ном. № 6005.

Молодови́к, ка́, *м.* Молодой скот. Херс. г.

Молодожо́н, на, *м.* Молодожен. *Старий, та перевернувсь на молодожона.* Черк. у.

Молодо́йка, ки, *ж.* Род кушанья: кукурузная мука, свареная в складком молоке. Вх. Зн. 37.

Молодо́щі, щів, *ж.* Молодые лета. *Пом'яніте дні нашої слави, наших веселих молодощів.* Левиц. I. 154.

Молоду́ха, хи, *ж.*=**Молода́.** *Ой дайте нам стільця, дайте нам ще й гребінця, дайте ще й кожуха, щоб сіла молодуха.* Грин. III. 508. Звен. у.

Молодцюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* Молодечествовать.

Моло́дчати и **моло́дшати, чаю (шаю), єш,** *гл.* Делаться моложе.

Моло́дчик, ка, *м.* Ум. от **молоде́ць.** *Ой добрий молодчик по уличках сам блукає, ой він собі радість-дівку викликає.* Чуб. V. 131.

Мо́лодь, ді, *ж.* Молодежь. *Нехай гуляє молодь, більш копи лиха не буде.* Ном. № 12565. *А зосталась дома тільки молодь, що літать не вміє.* К.

Молодю́к, ка́, *м.* 1) Младенец. *Рисю, рисю, молодюк плаче, молодюк плаче—їсти хоче.* Рудч. Ск. II. 53. *2) Молодой человек, неженатый. *А собі молодюка приймеш, тай буде тобі дід заважати.* Черемш.

Молоді́й, дя́ти, *с.* Юноша или девушка. Употребляется преимущественно во мн. ч. **Молоді́ята.** 1) Молодые люди. 2) Жених и невеста, молодые; новобрачные, вообще молодое супружество. *Вік вам довгий і розум добрий, красні молодята.* МВ. *Ой ви молодята, молодята! не довго житимете вкупці!..* МВ. (О. 1862. III. 75). **Випадок допоміг молодятам подружитись.* Борд.

Молоді́вий, а, е. Молодой, моложавый. ЗЮЗО. II. 452.

Молоді́к, ка́, *м.* 1) Молокосос. Желех. 2) Холостяк, неженатый. Желех. Вх. Зн. 37.

Молоді́тник, ка, *м.* Волокита, девушник. Харьк. у.

Моло́зиво, ва, *с.* Первое молоко после родов у женщины, коровы и пр. **Іти́ до ко́го на моло́зиво.** Идти поздравлять с новорожденным. Полт. **Як не гребуєте, паничі, то прошу до себе над-вечір молозива їсти, бог дитя сьогодня дав.* Пир. у., Кон.

Молоко́, ка́, *с.* 1) Молоко. *Захотів молока від бика.* Ном. № 4686. 2) **Бугаєве молоко́.** Название молока, приготовленного из конопляного семени или маку. Kolb. I. 54. 3) **Пе́сяче молоко́.** Раст. Euphorecia. Вх. Пч. I. 10. ***Молоко́ на губа́х не обсо́хло.** Молод еще, молокосос. *В иншого матерне молоко на губах не обсохло, а воно верзе: «пекла нема!»* Кон. I. 121. ***Молоко́м бра́тися, взя́тися.** Седеть, поседеть. *Голова йому за одну ніч молоком взялася.* Кон. II. 132.

Молокосо́с, са, *м.* Молокосос.

Молосува́ти, су́ю, єш, *гл.* Бить, колотить. *Вони повставали да й його молосувать там, бить.* Рудч. Ск. I. 40.

Мо́лот, та, *м.* 1) Молот. *Вліз межи молот і ковадло.* Ном. № 1817. 2) Пивная гуща. *Ой за той пивний молот зробили козаки з ляхами превеликий колот.* Макс. 3) Свекловичная масса, из которой выжат сок сахара. Каменец. у. 4) Разваренная мякоть ягод (для киселя). Шух. I. 143. **Посі́кти на мо́лот.** Очень мелко изрубить.

Молота́рка, ки и **молота́рня, ні,** *ж.* Молотилка, молотильная машина. Зміевск. у. Каменец. у. *Цього року багато понаймалось людей до молотарні.* Васильк. у.

Моло́ти, мелю́, леш, *гл.* 1) Молоть. *Ой на горі, на Самборі крутий камінь меле.* Купч. *Молов батько не віючи, пекла мати не сіючи.* Ном. № 6057. 2) Молоть, болтать, нести вздор. *Ка-зна що меле, аби не мовчати. Таке меле, що і купи не держиться.* Чуб. I. 248. 3)

Моло́ти хвосто́м. Махать хвостом. *Кабан закопався в землю да й хвостиком меле.* Рудч. Ск. I. 22.

Моло́тися, мелю́ся, лешся, *гл.* Молоться. *Нехай твоє мелеться, не вибірай.* Ном. ***Не твоє́ ме́леться.*** Не твое дело, тебя не касается. *Мовчи, бабо! не твоє мелеться!* Кон. II. 29.

Молоти́ти, чу́, тиш, *гл.* 1) Молотить. *Прийшов брат до брата кликать молотити: «Не здужаю, брате, ціпа піднімати».* Чуб. V. 364. 2) Колотить, бить кого. *Губи та опенечки,—заходився старий коло ненечки: як став молотить, так аж пірря летить.* Ном. № 3988.

Молоті́ння, ня, с. Молотьба, молочение. Мир. ХРВ. 125. *З твоїм молотінням будемо без насіння.* Киев. у.

Моло́тник, ка, *м.* Молотильщик. **Прийшов Онопрій: хоче за молотника стати.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Молотня́, ні, *ж.* Молотилка. Вх. Зн. 37.

Молотобі́ець, бі́йця, *м.* Помощник кузнеца, бьющий молотом. Харьк. г.

Молото́к, тка́, *м.* Молоток. *Добре ковадло не боїться мөлотка.* Ном. № 7357. Ум. **Молото́чок.**

Молотт́я, тя, с. Молка, молотье. НВолын. у. *Мука однії пшениці і одного молоття.* Лебед. у.

***Молотьба́, би,** *ж.* Молотьба, молочение, умолот, вымолот. *Молотьби тільки місяців два, не більше, іде в году.* Крим.

Мо́лоч горо́довий, *м.* Раст. Leontodon taraxacum. Шух. I. 21.

Моло́ча, чі, *ж.* Молотьба. *Молочі у вдови було чимало.* Г. Барв. 305. *У пилипівку скрізь зайшла молоча.* Киев. у.

Молоча́й, чаю́ и **молочі́й, чію́,** *м.* Раст. а) Euphorbia cyparissias, б) E. Esula, в) E. procera, г) E. villosa, д)—**степови́й.** E. nicaensis. ЗЮЗО. I. 122, е) Sonchus asper. Шух. I. 22, ж)—**сви́нський,—горо́дній.** Sonchus oleraceus. Шух. I. 22. Вх. Пч. I. 13. з) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. I. 171. См. **Молоча́к, моло́чка.**

Молоча́к, ка́, *м.* Раст. а) Euphorbia esula L. б) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. I. 122, 137. См. **Молоча́й.**

Молоча́ник, ка, *м.* Рыба-самец. Вх. Зн. 37. Желех.

Молочи́на, ни, *ж.* Молочное; молочное кушанье. Лебед. у.

Молочі́й, чію́, *м.* Раст. а) См. **Молоча́й,** б) Leontodon taraxacum. Вх. Пч. 11. См. **Мо́лоч.**

Молочі́ння, ня, *с.*=**Молоті́ння.**

Моло́чка, ки, *ж.* Раст. а) Euphorbia cyparissias L, б) Euphorbia procera, в) Lactuca scariola. ЗЮЗО. I. 126. См. **Молоча́й, молоко́ пе́сяче, молочко́ котя́че.**

Молочко́, ка́, с. 1) Ум. от **молоко́.** 2) Женское семя пчел. *У п'ятку матка кладе молочко, а поверх його трутні кладуть назілки.* Лебед. у. 3) Мужское семя рыб. 4) Раст. Lactuca scariola L. 5)—**котя́че.** Раст.=**Молоко́ пе́сяче.** Вх. Пч. I. 10.

Молочли́вий, а, е. Дающий много молока, обильный молоком. Чуб. III. 266. *(Корова) *гарного бичка привела і сама вдалася така молочлива.* Кон. I. 200.

Моло́чник, ка, *м.* 1)=**Молоча́ник.** Вх. Зн. 37. *2) Молочник. Сл. Нік.

Моло́шний, а, е. 1) Молочный, из молока. *Молошна каша упріла.* Рудч. Ск. 2) Молочный, дающий молоко. *Корівка молошна.* Г. Барв. 258. *Молоко... з усякого звіру, который молошний.* Мнж. 134. 3)=**Молочли́вий.**

Моло́шник, ка, *м.* 1) Молочник. 2) Раст. Leontodon taraxacum. Радом. у. См. **Молоча́й.** Ум. **Моло́шничок.**

Моло́шниця, ці, *ж.* Молочница. Левиц. I. 466.

Моло́шничок, чка, *м.* Ум. от **моло́шник.**

Молошня́к, ка́, *м.* Жеребенок или теленок и вообще молодое животное во время питания молоком матери. Змиевск. у.

Мо́льниця, ці, *ж.* Вымоина, водомоина после сильного дождя. Вх. Зн. 37.

Мольфа́рь, ря́, *м.* Злой дух, разновидность чорта. *Мольфарі накликують усяке лихо на людей, на їх маржину, на їх майно.* Шух. I. 43.

Мо́мот, та, *м.* 1) Заика. 2) Бормотун.

Момота́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Неясно произносить, бормотать.

Момотли́вий, а, е. Неясно, нечисто выговаривающий. Гол. II. 732.

Мо́мрати, раю, єш, *гл.*=**Ми́мрити.** Вх. Уг. 252.

Мо́мсатися, саюся, єшся, *гл.* Возиться, долго что-либо делать. *Чи довго, чи не довго з ногою тею момсалась вона.* Грин. II. 167. *Пішов у комору та й момсається там,—хто його зна що й робить так довго.* Новомоск. у.

Мо́мсик, ка, *м.* Матушкин сынок, баловень.

Мона́да, ди, *ж.* Монада. *Мудрець же физику провадив і толкував якихсь монадів і думав, відкіль взявся світ.* Котл. Ен. III. 53.

Мона́рх, ха, мона́рха, хи, *м.* Монарх. *Монарха повідав, же все готово.* Драг. *Звізди бачуть короля далеко від шопи, б'ють поклони монархові, як прості хлопи.* Чуб. III. 352.

Монархи́ня, ні, *ж.* Монархиня. *А цариця-монархиня не могла ся втішити, що її діти, яко квіти, казав Ірод побити.* Чуб. III. 378.

Монасти́рь и пр.=**Манасти́рь** и пр.

Мона́х, ха и **мона́ха, хи,** м.=**Черне́ць.** *Очнувсь монах, аж смерть в головах.* Ном. № 6452. *Приїзжающий Гирман, монаха.* Драг.

Мона́хиня, ні, ж.=**Черни́ця.**

***Мо́ндзя, зі,** *м.* Неповоротливый, увалень. Под г.

Мо́нечка, ки, *ж.* Ум. от **мо́ня.**

Монома́хия, хиї, *ж.* Единоборство. К. ЧР. 167.

Монтеля́ти, ля́ю, єш, *гл.*=**Майтала́ти.** *Вітер дерево монтеля.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Мо́нька, ки, *ж.* Ум. от **мо́ня.**

Мо́ньката, каю, єш, *гл.* Часто говорить **мо́ня,** просить молока (о детях).

Мо́ня, ні, *ж.* Детск.: молоко. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Мо́нечка, мо́нька.**

Мо́нятися, юся, єшся, *гл.* Мяться, возиться, копаться. **І чого ти там моняєшся?* Умань. Ефр.

Моравиця, ці, *ж.*=**Муравиця 2.** *І ну щипать лиця. Нащипала... на лицях аж синці знати, наче моравиця повиступала.* Св. Л. 14.

Мора́ль, лі, *ж.* Нравственность. Левиц. Пов. 72. *Про мораль багацько по книжках читали.* О. 1861. XI. 101.

Мора́льний, а, е. Нравственный. *Не зупиняймося й моральним занепадом наших українців.* К. XII. 133. *Од моральної втоми він не зміг стояти.* Левиц. Пов. 68.

Мора́льність, ности, *ж.* Нравственность. Желех.

Мора́льно, *нар.* Нравственно.

Мо́рва, ви, *ж.* Тутовое дерево, Morus nigra, alba.

I. Морг, *меж.* Выражающее мигание, моргание. *Кив, морг на його.* Ном. № 8764.

II. Морг, га, *м.* Мигание, моргание. **На ки́вах та на мо́ргах розмовля́ти.** Разговаривать мимикой.

III. Морг, га и **морг, ґа,** *м.* 1) Морг, межевая мера=0.57546 гектара. *Мав він кілька моргів земельки.* Стор. «Голка». *Чи багато нагорав?—Три морґи до полудня.* Грин. III. 327.

***IV. Морг, га,** *м.* Морг, покойницкая. Сл. Нік.

Мо́ргавка, ки, *ж.* 1) Подмаргивание, перемаргивание. *Щоб не було мені оцих моргавок з хлопцями.* Пир. у. Сл. Нік. 2) Название молнии, данное ей цыганом (в анекдоте): *Моргавко, моргавко, моргни ще! нехай я собі огірочка пуп'яночка знайду.* Ном. № 566. *У П. Мирного вообще употребляется в этом значении. *Ось знову здалека блиснула моргавка.* Мирн. ЛНВ. 1918. IX. 176.

Морга́й, га́ю, *м.* В загадке: глаз. *Стоїть гай, під гаєм моргай, під моргаєм сопай, під сопаєм хапай.*

Морганина, ни, *ж.* Постоянное моргание, мигание.

Морга́ння, ня, *с.* Моргание, мигание.

Морга́ти, га́ю, єш, одн. в. **моргну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Моргать, моргнуть, мигать, мигнуть. *От зараз світова зірниця на небі зачала моргать.* Котл. Ен. VI. 50. *Моргни, сліпа, коржа дам.* Ном. № 6482. *Ніч була темна, хоч око виколи, тільки коли-не-коли моргне блискавка.* О. 1862. X. 36. **Морга́ти у́сами, брова́ми.** Шевелить усами, бровями. *І усом не моргне.* Ном. № 4220. *Зевес моргнув, як кріль, усами.* Котл.

Ен. VI. 5. *Я на тебе моргала і очима́, і бровами.* Левиц. **Морга́ти на ко́го.** Подмигивать кому-либо, кокетничая, строить глазки. *Гей хороша молодичка моргала на мене.* Лукаш. *На петрушку копала, на Петруся моргала.* Нп.

Морго́вий и **морґо́вий, а, е.** Морговый.

Моргосли́пий, а, е. Мигающий глазами чаще обыкновенного. Новомоск.

Моргу́лець, льця, *м.* В загадке: глаз. *Стоїть хапун* (рот), *над хапуном—сопун* (ніс), *над сопуном моргульці, над моргульцями—поляна, над поляною—ліс.* Чуб.

Моргу́н, на́, *м.* 1) Часто мигающий глазами, мигун, моргун. 2) Волокита.

Моргу́ха, хи, *ж.* 1) Моргу́нья, часто мигающая глазами. 2) Кокетка, женщина, заигрывающая с мужчинами. *Латин дочку мав чепуруху, проворну, гарну і моргуху.* Котл. Ен. IV. 15. *Була моргуха та очицями поводила чи на парубків, чи хоть і на нашого братчика та жодному нищечком признавалась, що тілько його одного любить, а зо всяким женихалась.* Кв. І. 253.

Морґ и **морґо́вий.** См. **III. Морг** и **морго́вий.**

Морґува́ти, ґу́ю, еш, *гл.* Делить на морги.

Морґу́лька, ки, *ж.* Ум. от **морґу́ля.**

Морґу́ля, лі, *ж.* Шишка; опухоль. **Добру моргулю собі набив на лобі.* С. Пальч. Звен. у. Ефр. Ум. **Морґу́лька.**

Мо́рда, ди, *ж.* Морда, рыло. *Підняв морду так, що й кочергою носу не достанеш.* Ном. № 2462. *З свинячою мордою у бублишний ряд.* Ном. № 1037. Ум. **Мо́рдочка, *мо́рдонька.** *Лисичка і виткнула мордочку.* Рудч. Ск. II. 15.

Морда́с, су, *м.* 1) Пощечина, оплеуха. *Лясь його по щоці!.. Дав і ще скільки мордасів.* Св. Л. 224. *2) *Мн.* Рожа, харя. *Як дам по мордасах.* Крим.

***Морда́ти, а́ю, еш,** *гл.* Особым образом завязывать оброть на лошади. Пир. у., Кон.

Морда́тий, а, е. 1) Мордастый. *2) Полнощекий, толсторожий, пышка. *Привезли хлопця із школи, аж тлінний ходив, а пожив удома́—поздоровшав, став мордатий. Щоб не з'урочити.* Крим. Ум. **Морда́тенький.**

***Мордівни́к, ка́,** *м.* 1) Мучитель. 2) Убийца. Сл. Нік.

Мо́рдочка, ки, *ж.* Ум. от **мо́рда.**

Мордува́вець, вця, *м.* Мучитель. *Завезуть дитину... в чужу сторону і покинуть на божу волю в руках учителів-мордувавців.* Св. Л. 22.

Мордува́ння, ня, *с.* Мучение, истязание, пытка.

Мордува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Мучить, истязать, пытать. *Ляхи його мордували, щоб пристав на унію: жар за халяви сипали і на колесо тягли.* ЗОЮР. І. 263. *Ріж і бий! Мордуй невіру бусурмана!* Шевч. 59. *Катувала, мордувала, та не помагало.* Шевч. 22. *Щоб тобі маму мордувало!* (Брань). Чуб. І. 89.

Мордува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* 1) Мучиться, терзаться. *Будуть вони довіку мучитися, до суду мордуватися.* Мир. ХРВ. 279. *А я й не сказала, як була я людиною, як я мордувалась.* Шевч. 2) Силиться, стараться, выбиваясь из сил. *Мордувавсь-мордувавсь,—так і покинув воза, не витягши з багнюки.* Грин. 3) Бесноваться. *Мордується, як чорт в лотоках.* Ном. № 3123.

Мордуля, лі, *ж.*=**Морґу́ля.**

Мо́ре, ря, *с.* Море. *Як божа воля, то вирнеш з моря.* Ном. № 18. Ум. **Мо́речко.** *А на моречку четверо суден плаває.* Грин. III. 382.

Море́левий, а, е. Абрикосовый.

Море́ля, лі, *ж.* Абрикос, мореля, Prunus cerasus juliana. Мкр. Г. 22.

Море́мух, ха, *м.* Мухомор. Каменецк. у.

Мо́рений, а, е. Усталый, изнуренный. *Морений кінь.* Грин.

***Море́ний, а, е. — дуб.** Мореный дуб. Сл. Нік.

***Море́ць, рця́,** *м.* Моряк. Сл. Нік.

Мо́речко, ка, *с.* Ум. от **мо́ре.**

Моримуха, хи, *ж.* Раст. мухомор, Amarita muscarica. Вх. Лем. 436.

Мори́ти, рю́, риш, *гл.* Морить. *Знає, коли будуть бити, а тим часом голодом морять. Ном.* ***Сон мо́рить.** Сон одолевает. Сл. Нік.

Морґ, рогу́, *м.* Мурава, трава. *На двір, паняночки, на двір, на зелений моріґ.* Гол. IV. 194. *На морозі добре

лежати. НВолын. у. *В темному лузі моріг зелененький, на морогу явір височенький.* Нп. Ум. **Моріжо́к.** (Вівця) *прожогом почесала з шляху до зеленого моріжку вхопити свіжої травиці.* Мир. ХРВ. 39.

Мо́рква, ви, *ж.* 1) Морковь, Daucus Carota L. *Унадився, як свиня у моркву.* Ном. № 2740. **Ха́тня мо́рква.** Ссора домашняя между мужем и женой. *А там купами капуста, буряки, морква огородня, а хатньої наші жінки не продають, держать про нужду на нашу голову... цур їй!* Кв. І. 137. **Мо́ркву скрома́дити, струга́ти** *и **шкребти́ кому́.** Ссориться (о домашних, преимущественно о жене с мужем), *задавать, задать головомойку. **Звичайно, як свекруха, що вже знайте, за що моркву скромадити.* Квітка. І. 327. **Чи не сина, бува, шукав, щоб йому доброї моркви вшкребти.* Мирн. III. 158. 2) **Гадю́ча мо́рква.** Раст. Oreoselinum Moench. ЗЮЗО. І. 131. Ум. **Мо́ркі́вка.**

Морква́сити, шу, сиш, *гл.* Ссориться (о домашних). Подольск. г.

Мо́ркви́ця, ці, *ж.*=**Мо́рква 1.** *У городах чого там немає?.. капуста, морквиця, огірочки, стрючечки...* О. 1862. IX. 111.

Моркв'яни́й, а́, е́. Морковный. *Їхав ляшок моркв'яний, коник буряковий.* Чуб. V. 1161.

Мо́ркі́вка, ки, *ж.* Ум. от **мо́рква.**

Морковни́й, а́, е́ = **Моркв'яни́й.** Kolb. I. 144.

Морковиння, ня, *с.* Морковная ботва.

Морко́ви́ця, ці, *ж.*=**Мо́рква 1.** *Обізвалась морковиця, гарбузовая сестриця.* Чуб.

Морков'я́ть, ти, *ж.* Раст. Achillea millefolium. Лв. 96

Моркотѣ́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* Бормотать. *Жид хату закладає, то моркотить (богу все молиться).* Ном. 898.

Морко́тя, ті, *ж.* Ворчунья? *Гирямокотя сидить моркотя.* Ном. № 9281.

Моровни́й, а́, е́. Моровой. **Морова́ гу́бка.** Трут для удержания кровотечения. Подольск. г.

Моровиця, ці, *ж.* Мор, моровая язва.

Моро́з, зу, *м.* Мороз, стужа, холод. *Розвивайся, сухий дубе,—завтра мороз буде.* Мет. **Моро́з з очи́ма, коза́цький—, —аж скрипи́ть, аж шелести́ть, —аж скалки́ (искри, зо́рі, *голки́) ска́чуть, —аж шпа́ри (за́шпари) зайшли́.** Сильный мороз. Ном. № 629—636. **Мороз—прямо що з очима.* Мирн. ХРВ. II. 137. *На дворі мороз, аж голки скачуть.* Сл. Л. 228. **Моро́зи беру́ться, взяли́сь.** Мороз начинается, ударил мороз. **Моро́з пі́де по ко́му.** Бросит кого в холод. *Що, коли його нема на світі—подумаю собі, а мороз так по мені і пійде.* О. 1862. X. 6. ***Моро́з пересі́вся (ло́пнув).** Мороз пошел на убыль. *Мороз пересівся, мабуть на одлигу поверне.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *Дванадцять їх (лисих) налічували, щоб мороз лопнув.* Кв. І. 211. ***Морозо́м взя́тись.** а) Приморозиться. *Терен тоді добрий, як морозом візьметься.* Полт. у. Г. Йов. б) Поседеть. *Голова вже йому таки добре морозом взялася.* Умань. Ефр. Ум. **Моро́зець, моро́зенько.** *Є морозець, та не цупкий.* Мир. Пов. І. 136.

***Моро́зистий, а, е.** Морозный. *Морозистої місяшної ночі.* Кобил. «Ніоба».

Моро́зити, жу, зиш, *гл.* Морозить. *Що день пилати роспинають, морозять, шкварять на огні.* Шевч. 634.

Моро́зитися, жуся, зишся, *гл.* 1) Морозиться. 2) Мерзнуть, зябнуть.

Моро́зний, а, е. Холодный.

Морозо́вий, а, е. Холодный, обильный морозами, морозный. *Ой зіма, зіма морозовая, прошу ж я тебе,—не морозь мене.* Лавр. 120.

***Морозови́ця, ці,** *ж.* Сильный мороз. *В таку морозовицю кожне створіння ховається в нору, а чоловік гріється під теплою піччю.* Борд

Моро́зок, зка, *м.* Иней. *Морозок по травах.* Вх. Лем. 436.

Моро́зонько, ка, *м.* Ум. от **моро́з.**

Моро́зуватий, а, е. Серебристый (цвет).

Морозю́к, ка́, *м.*=Птица **Водомо́роз.** Вх. Пч. II. 8.

Моро́зяний, а, е=**Моро́зовий.** *Як будуть морозяні зіми, то це дерево вклякне.* Грин.

Моро́зяно, *нар.* Морозно, холодно. Харьк. г. Каменец. у. *Сьогодня морозяно.* Волч. у.

Мо́рок, ку, *м.* 1) Мрак. *Обгорнув* (Оврама) *морок великий.* К. *Густий морок скрізь по хатах, густіший в будинках, що нема душі живої в сестрах українках.* К. Досв. 40. *Нехай його густий обійме морок.* К. Іов. 2) Чорт, нечистая сила. См. **Моро́ка 2.** Чуб. I. 196.

Моро́ка, ки, *ж.* 1) Хлопоты, затруднение, возня. *Та й набрались ми мороки коло неї!* Левиц. *Побила б їх, морока!* Ном. № 3741. *Морока його знає.* Ном. № 7843. **Бодай його писала морока!* Кв. I. 227. 3) Игра в шесть палочек, сложенных так, что трудно их разнять. *4) Головоломка. *Морок отаких я багатенько знаю.* С. Ситківці Липов. у. Ефр. 5) *Мн.* **Моро́ки беру́ть (кого́).** Приходить в беспамятство. *Мороки вже беруть слабого.*

Морква́, ви́, *ж.* Трясина. Гол. Вх. Зн. 37.

Морокува́ти, ку́ю, єш (на ко́го), *гл.* Сердиться, ворчать на кого. Вх. Зн. 37.

Моро́кува́тий, а, е. Затруднительный; хлопотный. *Справа була не морокувата.* К. XII. 18.

Морокува́тися, ку́юся, єшся, *гл.*= **Моро́читися 1.** *Перевернулися з сіном та й морокувалися коло воза, та ото й порушив собі живіт.* Лебед. у.

Мо́рох, ху, *м.* Плесень, мох. Мнж. 185. *У москалів так кладуть стіжки, що як піде дощ, та постоє стіжок, то так морохом і обросте.* Волч. у.

Моро́ха, хи, *ж.*=**Моруха.**

Моро́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Одурять, лишать сознания. *Марево, паноче, увесь світ мороче.* Ном. № 3059. 2) Забивать голову, надоедать приставаниями. *Не мороч мені голови, бо вже й так обертом ходе.* Подольск. г.

Моро́читися, чуся, чишся, *гл.* 1) О голове: кружиться. *Чогось моя головонька морочиться.* Чуб. V. 71. 2) Хлопотать, возиться. *Морочивсь, морочивсь, нічого не вдіє.* Драг. *Страх мені не хочеться з старим дідом морочиться.* Шевч. 159.

Моро́чливий, а, е. 1) Хлопотный, затруднительный, головоломный. *Це морочлива праця.* Подольск. г. *2) Капризный, капризник. *Морочлива дитина.—Мовчи, морочливий.* Крим

Моро́чний, а, е. 1) Темный, мрачный. 2)=**Моро́чливий.**

Мо́рскати, каю, єш, *гл.* Хлестать, бить. *А тут лях за чуб хватає і склянцею межи очі морскає.* Макс.

Мо́рскатися, каюся, ешся, *гл.* Шататься, слоняться. *Старий уже встав та по двору морскається.* Змиев. у.

Морсну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Одн. в. от **мо́рскати.** *Як морснеш кого, то й ноги задере.* Грин. I. 231. *Ось і мене таки добре морснуло по носі.* Левиц.

I. Морськи́й, а́, е́. 1) Морской. *Промиває карі очі морською водою.* Чуб. V. 320. 2) **Морська́ свиня́.** Дельфин. *Там страшно борсався дельфин, чи морська свиня.* Левиц. 3) **Морське́ зали́зо.** Магнит.

II. Морськи́й, а́, е́. О ветвях дерева: хлесткий. *Морське дерево.* Грин.

Морти́ра, ри, *ж.* Мортира. *Мортира бомбова.* К. Досв. 233.

Моруги́й, а, е. Рыжий или темно-серый с темными полосами. Васильк. у. *Киця моруга.* ХС. II. 192.

Моруха, хи, *ж.* Гриб дождевик. Харьк. у. См. **Морюха.**

Мо́рхлий, а, е. Сморщенный, морщинистый. *Морхле яблуко, морхлі огірки.* Черк. у. **Йому від старости вже й пика морхла стала.* Пир. у., Конон. **Мо́рхле зе́рно.** Зерно, засохшее в колосе, недоразвившееся.

Мо́рхнути, ну, неш, *гл.* Покрываться морщинами.

Мо́ршень, шня, *м.* Башмак, сделанный из цельного куска кожи. Сумск. у.

Моршо́к, шка́, *м.* Морщинка. *Тоненький моршок між бровами.* Левиц. Пов. 50.

Морща́, ща́ти, *с.* = **Морща́к.** Вх. Лем. 436.

Морща́к, ка́, *м.* = **Порося́ морське́.** Вх. Пч. II. 5.

Мо́ршина, ни, *ж.* Морщина. МВ. II. 43. Ум. **Мо́рщинка.**

Морщине́ць, нця́, *м.*=**Мо́ршень.**

Мо́рщинка, ки, *ж.* 1) Ум. от **мо́рщина.** *Я йому морщинки розгладжую на лобі.* Г. Барв. 359 2) Часть рукава

женской сорочки у галицких покутян: вставка, вшитая под **у́ставкою.** Kolb. I. 39.

Мо́рщити, щу, щиш, *гл.* Морщить, сморщивать. *Морщив своє молоде лице.* Левиц. I. 219. *Морщив чоло.* **Мо́рщити постоли́.** Делать башмаки **(постоли́, мо́ршні)** из цельного куска кожи.

Мо́рщитися, щуся, щишся, *гл.* Морщиться. *Як не морщусь, не стараюсь.* Котл.

Морщу́н, на́, *ж.*=**Мо́ршень.** *Дідови морщуни на печі зогнили.* Гринч.

Морю́ха, хи, *ж.* 1) Дождевик, Bovista gigantea. См. **Моруха.** 2) Гнилушка для подкуривания пчел.

***Моря́цький, а, е.** Морской, к моряку относящийся. *«Якор в гору!» — повторив улюблену моряцьку команду.* Лепк.

Мо́сінж, жу, *м.* и пр.=**Мо́сяж** и пр.

Мо́сір, ру, *ж.* Солонка, сделанная из цельного куска дерева. Вх. Зн. 37.

Москале́нко, ка, *м.* 1) Сын великоросса. 2) Сын солдата.

Москаленя́, ня́ти, *с.* 1) Ребенок-великоросс. 2) Ребенок солдата.

Моска́лик, ка, *м.* 1) Ум. от **моска́ль.** 2) Род морской рыбы. *Потім посипались з матні на берег здорові лакерди... заблищали червоно-золоті москалики.* Левиц. 3) Жучок Coccinella quintempunctata. ***Що то тепло! Дивись, як москалики висипали, — аж на землі червоно.** С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Моска́литися, люся, лишся, *гл.* 1) Обрусевать. *Уже почав москалитися!* Константиногр. у. 2) Осолдатчиваться.

Моска́личок, чка, *м.* Ум. от **моска́ль.**

Москалі́в, ле́ва, ве. 1) Принадлежащий великороссу. 2) Принадлежащий солдату.

Москалі́вна, ни, *ж.* 1) Дочь великоросса. 2) Дочь солдата. *Чи не москалівна? так же, казали, у москаля дочка вмерла.* Мир. ХРВ. 8.

Моска́ль, ля́, *м.* 1) Великоросс. *Москаль ликом в'язаний, у ликах ходе та й всіх у ликах воде.* Ном. № 849. **Підпуска́ти, підво́зити москаля́.** Лгать, надувать, обманывать. *Не слухайте, батьки, сього ледащиці: підвезе він вам москаля!.. Не москаля я вам підвіз, а роблю все по правді.* К. ЧР. 376. 2) Солдат. *Пан постановив оддати Миколу в москалі.* Левиц. 3) Сорт льна, семя которого не вылущивается само собой. Полт. 4) Сорт чесноку. Вас. 204. 5) Насек. Pyrrhocoris apterus. Вх. Пч. I. 7. *6) Холодный северный ветер. *От москаль дме, аж крізь кожух дошкуляє.* Пир. у., Конон. Ум. **Моска́лик, моска́личок, моска́льчик.** *Роскажіть лиш, дядечку-москаличку, які дива ви бачили.* О. 1862. V. 29. Ув. **Москалю́га.** К. Дз. 79.

Москальня́, ні, *ж., соб.* 1) Великороссы. Желех. 2) Солдаты.

Моска́льство, ва, *с.* 1) *Соб.* от **моска́ль.** 2) Обруселость. *Українську натуру я добре знаю. Все се москальство лежить на їх, як на волу сідло.* Левиц. I. 313.

***Моска́льський, а, е.** 1) Солдатский. 2) Переносно: грубый, непристойный. *У нього всі вихватки москальські.* Полт. у. Г. Йов.

Москальча́, ча́ти, *с.*=**Москаленя́.**

Моска́льчик, ка, *м.* Ум. от **моска́ль.**

Москальчу́к, ка́, *м.* 1) Ребенок-великоросс. 2) Сын солдата.

Москалю́га, ги, *м.* Ув. от **моска́ль.**

Моска́ти, ка́ю, єш, *гл.* Бить; стучать. *Коваль москає молотком.* Вх. Зн. 37.

Москва́, ви́, *ж.* 1) Москва (город) 2)=**Моска́ль.** *Москаль, що якесь старе залізо продавав... і не чує, що жвавий міщанин у чемерці штовха його: «Москва, москва, чи продаєш залізо?».* МВ. I. 24.

Москвофі́л, ла, *м.* Сторонник великорусского языка в Галиции. Желех.

Москвофі́льство, ва, *с.* Любовь к великорусскому языку и пр. Желех.

Москвофі́льський, а, е. Принадлежащий москвофилу.

Москі́вщи́на и **Московщи́на, ни,** *ж.* Великороссия. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине, піде в свою Московщину, а дівчина гине.* Шевч. 65.

Моско́вець, вця, *м.*=**Моска́ль** I. К. Дз. 115.

Моско́вка, ки́, *ж.* 1) Великороссиянка.

янка. 2) Жена солдата, солдатка. *Дві московки. Неч.-Лев. *Піди ж поклич сюди Пріську московку, то ми зараз і вчинимо суд. Кропивн. 3) Сорт **мережки.** Ум. **Москóвочка.**

***Москóвство, ва,** с. Великорущина.

Москóвський, а, е. 1) Великорусский. 2) Солдатский. *Дівчино ягодо! Який у тебе кришталь під носом—як московський патрон.* Ном. 3) **Пеня́ москóвська.** а) Безпричинная придирка; б) человек без причины и сильно придирающийся. ***Москóвський мі́сяць.** Бесконечное ожидание, бесконечная волокита. *Ждеш з московський місяць—нема.* Квітка, I. 165. *Попожди з московський місяць.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Московщеня́, ня́ти, с. = **Москаленя́.** *Титарівна-Немирівна гаптує хустину та колише московщеня, малую дитину.* Шевч. 655.

Москóвщина, ни, ж. = **Москóвство.** *Московщина вкупі з французщиною прибивали його* (українське слово) *к землі.* К. XII. 16.

Московщи́на, ни, ж. = **Москівщи́на.**

Моско́та, ти, ж. Неясный выговор. Вх. Уг. 252.

Москота́ти, чу́, чеш, гл. Говорить неясно, плохо выговаривая. Вх. Уг. 252.

Мости́вий, а, е. 1) Милостивый. *Мостивий пане!* Гринч. 2) Именитый, знатный. *Орудують пани мостиві людьми, як бидлом.* К. МБ. XI. 152. *Не цареві мостивому, не пану в палаті, а тобі, єдиний друже, хочу одспівати мою думу...* Федьк. III. 103.

Мо́стик, ка, м. Ум. от **міст.**

Мости́на, ни, ж. 1) Половица. *Ой зірви, синку, в коморі мостину, сховай, синку, чужую дитину.* Чуб. V. 729. 2) Пол. Гал.

***Мости́ння, ня,** с. Настил досчатый. Сл. Дубр.

Мости́нці, ців, м., мн. Доски, положенные на лодках для составления парома. Сим. 99.

Мости́ти, мощу́, сти́ш, гл. 1) Стлать, настилать, мостить, укладывать. *Ой позволь, пане, землю міряти, землю міряти, мости мостити.* Чуб. III. 295. *Мати почала мостити сіно в кутку на столі.* Левиц. I. 400. Переносно: стараться уладить дело. *Бачить чоловік, що не́ переливки: уже і сяк, і так мостить, щоб одкаснулась причепа.* Грин. I. 293. Также переносно: твердить то же самое. *«Розумний не стратить надії», — я йому, — «треба сподіватись, живши».—Поки не зрадять,—знов мостить він.* МВ. II. 117. 2) Вить, устраивать гнездо. *Журку, журку, та малий жайворонку, не мости гнізда коло бистрого Дніпра.* Грин. III. 594. *Ось на липині й гніздечко мостить божа птичка.* О. 1861. VIII. 48. *Миша... гніздо мостить.* Грин. I. 254. 3) Колотить, бить. *Як почне мостить, то й місця живого не зоставить.* 4) **Мости́ти постоли́.** Делать **постоли́,** сандалии. *Сіла собі на столці, мостить собі постолці.* КС. 1884 I. 28. *Ой у тій хижці парубочки сидять, постолці мостять.* Мет.

Мости́тися, мощу́ся, стишся, гл. 1) Моститься, умащиваться, усаживаться, примащиваться, прилаживаться. *Моститься, як то їй сісти.* Св. Л. 14. *Все моститься, щоб поживиться.* Гліб. 75. *Панувати мостяться над нами.* К. ЦН. 190. 2) Вить гнезда. *Горобці мостяться під стріхою, а ворони на дереві.*

Мости́ще, ща, м. 1) Ув. от **міст.** 2) с. Место, где был мост.

Мости́вка, ки, ж. Жижа навозная. Вх. Зн. 37.

***Мости́ння, ня,** с. Настилка, мощение (процесс). Сл. Дубр.

Мостни́ця, ці, ж. Толстая доска, половица. НВолын. у. *Кликни Ониська; нехай мостницю зірве та подивиться.* Кон. II. 198.

Мостове́, во́го, с. Сбор за проезд по мосту.

Мостови́й, а́, е́. 1) Вымощенный досками. *Ой Олено, сестро моя, помий двори мостовії.* Лукаш. 111. 2) Собирающий пошлину за проезд через мост.

Мостови́на, ни, ж. Доска в мосту, в полу, в деревянной настилке. Ум. **Мостови́ночка.** *Мостять мости-мостовиночки за для вірного дружка; мостовиночка поломилася, вірний дружок затонув.* Чуб V 370.

Мостовни́чий, чого, *м.* Смотритель мостов.

Мо́сть, ти, *ж.* Милость (употребляется в титулах). **Його́ мость.** Его милость.

Мосува́ти, су́ю, еш, *гл.* Укреплять. ***Мосува́тися, су́юся, єшся,** *гл.* Стараться, напрягаться, силиться. *Довго мосувався жид, поти розімкнув замок.* Мирн. Пов. III. ЛНВ. 1919. I. 52—53.

Мосцівий, а, е = Мости́вий. *Не лучче б нам з ляхами, мосцівими панами, мирно пробувати.* Нп.

Мосць, ці, *ж.*=**Мость.**

Мося́ж, жа, *м.* Желтая медь. Шух. I. 283.

Мося́жний, а, е. Из желтой меди. Шух. I. 285.

Мося́жник, ка, *м.* Мастер, изготовляющий из меди различные предметы —отливающий их или выделывающий из медной проволоки, медных листов; обыкновенно это кресты и небольшие предметы: пряжки, цепочки, щипцы, ножи, **топірці́, ке́лефи** и пр. Шух. I. 272, 318.

Мося́жництво, ва, *с.* Выделка различных вещей из желтой меди. Шух. I. 272.

***Мосяжо́вий, а, е.** Латунный. Сл. Дубр.

Мота́нина, ни, *ж.* Суета, беганье. *Піднявся крик людський, збіглася дворня... Шатанина-мотанина.* Мир. ХРВ. 130.

Мота́ти, та́ю, еш, одн. в. **мотну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Мотать, наматывать, мотнуть. *Мотати нитки на клубок.* **На ус мота́ти.** Замечать, принимать к сведению. *Слухає та на ус мотає.* Чуб. I. 289. 2) Болтать, болтнуть, качать, качнуть, махать, махнуть. *Увійде москаль у хату, мотне патлами.* Греб. 405. *3) Мотать, транжирить. *Добре, бач, діло, на батькові гроші жити та мотати.* Мирн. III. 33.

Мота́тися, та́юся, єшся, одн. в. **мотну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Мотаться, мотнуться, болтаться. *А ти, хвуст, що робив?.. Мотався да чеплявся то за кущ, то за пеньок.* Рудч. Ск. I. 18. 2) Шататься, ходить, делая то одно, то другое; хлопотать, суетиться. *Бабуся мотається по своїй хаті, як клубок, да все робить.* Г. Барв. 501. *«Світи світло! сип вечеряти!». Чоловік схопився, мотається, кинувся до печі, горшки витягає.* Грин. I. 295. 3) **Мотну́тися**—броситься, то же, что и метну́тися. **А мотнись-но хутенько та внеси соломки: в грубі протопимо.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Мо́ташка, ки, *ж.* Моток (ниток). Харьк. г.

***Моти́га, ги,** *м.* Мот, расточитель. *Такий з його мотига, що й не доведи господи!* С. Ситківці Липов. у. Ефр.

Моти́ка, ки, *ж.* Кирка. *А ні лопата, а ні мотика їх не розлучить.* Ном. № 9519. *Сокира остра, мотика їй сестра.* Ном. № 7995.

Мотили́ця, ці, *ж.* 1) Болезнь: овечий вертеж. См. **Метели́ця.** 2) Вощинная моль. *Та й сього року мотилиці багато: котрий ні відкриєш вулій, в кожнім найдеш.* Уман. у. *3) Ночная бабочка, мотылек. *Вся веранда разом воскресла у ясному білому сяйві, мотилиця несамовито затріпалася по-під стелею.* Дн. Чайка, II. 46.

Моти́личний, а, е. Зараженный овечьим вертежем. Угор.

Мотили́вка, ки, *ж.* Название особого рода **пла́хти.** КС. 1893. XII. 448.

Моти́ль, ля́, *м.* Мотылек. *Швидкий, як мотиль.* Ном. № 5757. *Щось у тебе буде: хоч мотиль, хоч бабка.* Ном. № 9232.

Мотиля́к, ка́, *м.*=**Моти́ль.** Вх. Уг. 252.

Мотли́ця, ці, *ж.* Болезнь: Tabes hepalis.

Мо́тлох, ху, *м.* 1) Хлам, тряпье, обломки, клочки. *М'ясо розварилось на мотлох. Побив змія на мотлох.* Мнж. 22. *Сніп на мотлох побив.* Черк. у. 2) Сброд, сволочь. *Зоставайся ж із жидами та з мотлохом панським.* К. Досв. 219. *А то ж добре, що ти там на городі балакаєш із політницями, з усяким мотлохом?* Левиц. I. 485.

Мотлоши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* 1) Превращать в хлам, в куски. 2) Колотить. *Мотлошив мене.* НВолын. у.

Мо́тля́тися, ля́юся, єшся, *гл.* 1) Мотаться, болтаться. *Танцює, аж волоки на ногах росплутались, мотля-*

ються. О. 1862. V. Кух. 34. 2) Болтаться, слоняться. *Чумаки мотляються поміж возами.* О. 1862. X. 22.

Мотну́ти, ся. См. **Мота́ти, ся.**

Мотови́лечко, ка, *с.* Ум. от **мотови́ло.**

Мотови́ло, ла, *с.* 1) Снаряд для наматывания ниток с веретена. Представляет из себя палку, раздвоенную в виде вилок на одном конце, а другой, более толстый, конец оканчивается перекладиной. Вас. 201. Чуб. VII. 410. Гол. Од. 36. Части: палка—**де́ржівно,** раздвоение—**ви́лиці з ріжка́ми (ріжки́.** Константиногр. у.), перекладина—**ви́лок (перехре́стя.** Константиногр. у.). Шух. I. 150. *Накупив веретен, нема мотовила.* Чуб. **Шило, вило, мотовило, по німецьку говорило, по-під небом літало...* Нар. скороговорка. Пир. у., Конон. 2) Название вола, имеющего привычку мотать головою во время запрягания. КС. 1898. VII. 47. Ум. **Мотови́льце, мотови́лечко.**

***Мотови́льник, ка,** *м.* 1) Моток, мотища (мера пряжи). 2) Пряжа, смотанная на **мотови́ло.** *В мотовильнику була і вісім і тринадцять пасом.* Крим.

Мотови́льце, ця, *с.* 1) Ум. от **мотови́ло.** 2) Род писанки. КС. 1891. VI. 380. Ум. **Мотови́лечко.**

Мо́ток, тка, *м.*=**Мі́ток.** *Як же мені, сестро, такій бути... чужі мітки одпрядаючи.* Чуб. V. 917. Ум. **Мото́чок, мо́тошок.** *Мотошок ниток.* Змиев. у.

Моторже́ник, ка, *м.* = **Макоржі́ник.** Сим. 209.

Мото́рити, рю, риш, *гл.* Делать, поделывать. *А тим часом місяць пливе оглядать і небо, і зорі, і землю, і море, та глянуть на люде, що вони мо́торять, щоб богові вранці про те росказать.* Шевч. 162.

I. Мото́рний, а, е. 1) Проворный, бойкий, живой, ловкий. *Хоч чорна, да моторна, а біла дуже ніжна.* Ном. № 8534. *З того ледачого парубка та став такий моторний та гарний козак, що ні здумать, ні сказать.* Рудч. Ск. II. 109. *Моторнії сини й онуки! читайте байку для науки.* Гліб. Ум. **Моторне́нький.**

***II. Мото́рний, а, е.** Моторный, относящийся к мотору. Киев.

Мото́рність, ности, *ж.* Проворство, бойкость, живость. *Де ж той огонь, де та моторність, жвавість, де ті троянди, що жахтіли-цвіли на її щоках?* Г. Барв. 537.

Мото́рно, *нар.* Проворно, бойко, живо. Ум. **Моторне́нько.** **Бігай-но! Та моторненько,—чого мнешся?* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Мо́торошно, *нар.* 1) Не по себе, нездорово. *Прокину́вся я,—холодно мені так, моторошно.* Змиев. у. 2) Страшно, жутко. *Жінко! мені щось моторошно, —чи пити, чи не пити?* Котл. МЧ. 372.

Моторува́ти, ру́ю, єш, *гл.*=**Мото́рити.** *Покійний наш батько по всяк час моторував собі. Сказано—моторяча людина була.* Харьк. г.

Мотору́н, на́, *м.* Деятельный, проворный человек.

Мотору́ха, хи, *ж.* Живая, деятельная женщина, вострУха. Константиногр. у.

Моторя́ка, ки, *м.*=**Мотору́н.** *Та й моторяка ж з вас!—сміюся.* МВ. (КС. 1902. X. 152).

Моторя́чий, а, е=**Мото́рний.** *Старий, а моторячий чоловік.*

Мотроши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Порошить. *Проти Варвари почало мотрошити сніжком.* Мир. Пов. I. 112. *На дворі сніжок мотрошить.* Конот. у.

Мо́ту́з, за, *м.* Веревка. *Стали-сьмо на попас, я коні мотузом добрим до воза прив'язав.* Литин. у. *Слабий, як учетверо мотуз.* Ном. № 8132. **Мо́ту́з** в ткацком станке—см. **Верста́т.** Шух. I. 256. Ум. **Мотузо́к, мотузо́чок.**

Мотуза́рь, ря́, *м.* Веревочник, делающий веревки, бечевки. Угор.

Моту́ззя, зя, *с., соб.* Веревки. *Гниле мотуззя. Гей, гей, рятуйте і мотуззя готуйте.* Чуб. III. 326.

Моту́зити, жу, зиш, *гл.* 1) Увязывать, скручивать. 2) Мучить увертками, водить за нос. НВолын. у.

Моту́зка, ки, *ж.* 1) Веревка, тонкая бичевка. *Зачепила собі мотузкою за шию* (глечик) *да й понесла топить.* Рудч. Ск. I. 18. *2) *Мн.* Род вермишели (то-же, что **за́тірка**). *В Херсонський губернії кажуть на затірку «мотузки».* Крим. Ум. **Моту́зочка.**

Мотýзник, ка, *м.* Веревочный мастер, канатный мастер. Вх. Зн. 37. **Он там, бачите, мотузник сидить,—там і повернете цабе.* М. Ходорків Сквир. у. Ефр.

Мотузóк, зка́, *м.*=**Мотýзка.** *Смика за мотузок.* Левиц. Ум. **Мотузóчок.**

Мотýзочка, ки, *ж.* Ум. от **мотýзка.**

Мотузóчок, чка, *м.* Ум. от **мотузóк.**

Мотузя́ний, а, е. Веревочный. *Мотузяна шлея.* Левиц. *Залізна кобила, мотузяний хвіст (Заг. голка з ниткою).* Ном., стр. 300, № 352. **Життя наше мотузя́нее і чом-же ти не перервишся.* Н. посл. Пир. у., Кон. ***Мотузяна спра́ва (коло́ чо́го).** Ненадежное устройство, оснастка чего-либо. Пир. у., Конон.

***Мотузя́нка, ки,** *ж.* Насмешливо: узкоколейка. *Оце вже мотузянкою поїхав: не стільки в'їдеш, скільки намучишся.* С. Ситківці Липов. у. Ефр.

Мотуша́ти, ша́ю, єш, *гл.* Шевелить. *І тілько й видно, що живий, бо раз-у-раз руками мотушає.* Ромен. у.

Мотуша́тися, ша́юся, єшся, *гл.* = **Метуши́тися.** *Було ще дуже рано, але вже народ став мотушаться.* Новомоск. у.

***Мотя́жка, ки,** *ж.* Мотовка, растратчица. *Вона у мене бережниця, не мотяжка.* Кон.

Мох, ху, *м.* 1) Мох. *Він такий уже старий, що увесь мохом обріс.* Рудч. Ск. II. 61. *Налапав м'який мох, а під мохом твердий камінь.* Левиц. *Вам іти на мха, на темні луги.* Маркев. 89. 2) Очески овечьей шерсти. Гол. Од. 39. Ум. **Мошóк.**

Мохна́вці, вець, *ж., мн.* = **Мохна́тиці**=**Рукави́ці** в загадке: *Мац-мац по лавці, найшов мохнавці.* Чуб. I. 314. См. **Мохна́тиця.**

Мохна́тий, а, е. 1) Мохнатый. 2) Пушной. *Звір мохнатий.* Гринч. *Яка вона мохната, така невістка багата.* О. 1862. IV. 37.

Мохна́тиця, ці, *ж.* В загадке: рукавица. *Мацу-мацу по лавиці, обмацую мохнатиці (мохнатицю).* Ном., стр. 300, № 457.

Мохна́тіти, тію, єш, *гл.* Обростать мохом, шерстью, волосами. *Лежачи і камень мохнатіє.* Ном. № 10844.

Мохна́ток, тка, *м.*—**біла́вий.** Раст. Lurula alba. Шух. I. 20.

Моховúй, а, е. Моховой. **Мохова́ вода́.** Болотная, тинистая вода. Ном. № 744.

Моховúк, ка́, *м.* Раст. Boletus subtomentosus. ЗОЮР. I. 114.

Моховúтий, а, е. Обросший мхом, *мшистый. Вх. Уг. 252. **Покрівля у нас стара, давня, аж моховита стала.* С. Ситківці Липов. у. Ефр.

Мохта́ль, ля́, *м.* Мера ниток в 10 и 5 пасм (Залюбовск.).

Моху́нка, ки, *ж.* 1) Листки, в которых заключено зерно хлебного растения. *Трудно молотить сю осінь пшеницю: дуже туга, не скоро вибивається зерно, дуже сидить у мохунках, бо недорідна, припалена.* Новомоск. у. 2) *Мн.* Раст. Physalis Alkekengi L. ЗЮЗО. I. 131.

Моца́к, ка́ и **моца́ка, ки,** *м.* 1) Силач, крепыш. *Там парубок моцака, ніхто його не зборе.* Черниг. г. 2) Крепкое яйцо, биток.

Моца́рство, ва, *с.* Могущество.

Моца́рь, ря́, *м.* Силач. *Сідлай мі коня, того моцаря.* Kolb. I. 101.

***Моція́, ції,** *ж.* Сила, значение; смысл. *Що за моція багатіти, як нема того куди діти?* Умань. Ефр. **Вели́ка моція́.** Великà важность. *Велика моція, що він соцький!* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Мо́цний, а, е и пр. = **Мі́цний** и пр. *Моцний боже допоможе, дасть з люби користь.* Чуб. V. 2.

Моцува́тися, цу́юся, єшся, *гл.* 1) Стараться, силиться, крепиться. **Помоцується, помоцується — і бовтне, тільки вушка видно.* Св. Л. 96. **Ви, пане, моцуєтеся тепер над тим, що зветься критикою.* Нік. 2) — **з ким.** Бороться, меряться силами с кем. Желех.

Моцу́ля, лі, *ж.*=**Морґу́ля.** *А він таки добряче черкнув тебе по голові: ач, яка моцуля.* Черном.

Моцьо́, ця́, *с.* Детск.=**Мо́ня.** Вх. Лем. 436.

Моцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Усиливать, напрягать, укреплять.

Моцюва́тися, цю́юся, єшся, *гл.* = **Моцюва́тися.**

Моцю́голов, ва, *м.* Большой деревянный гвоздь.

Мо́чар, ра, *м.* Топь, низменное с подпочвенной водой место. *Через мочар до мене йти.* Канев. у. *На мочарі вівці ходять.* Канев. у. *Рузя... трохи не загрязла на мочарі.* Левиц. I. 305.

Мочари́стий, а, е=**Мочарува́тий.** Хотинск. у.

Мочарува́тий, а, е. О почве: болотистый, мокрый. *Мочарувате поле.* Каменец. у.

Моча́ти, ча́ю, еш, *гл.* Мокать. *А не хочеш—вибачай: ложечки не мочай.* Чуб.

Мо́чва, ви, *ж.* Слякоть. Черниг. у.

Моче́на, ної, *ж.* Настоенная водка. *Будем мочену пити.* Змиев. у. Кв. II. 158.

Мочере́т, ту, *м.*=**Мо́чар.** Лубен. у.

Мочи́, мо́жу, жеш, *гл.* = **Могти́.** Желех.

Мочи́вий, а, е=**Мочли́вий.** *Мочиве літо.* Вх. Зн. 37.

Мочилинівка, ки, *ж.* = **Моч и́ло.** *Покладу я колопеньку та в мочилінівку.* Гол. III. 378.

Моч и́ло, ла, *с.* Водой наполненная яма, в которой мочат коноплю. Шух. I. 147.

***Мочимо́рда, ди,** *общ.* Пьяница, пропойца. *Такого мочиморду, що все своє прогайнував, пропив...* Борд.

Моч и́ти, чу́, чиш, *гл.* 1) Мочить, смачивать. *Треба мочити сорочки.* Гринч. *Я вчора мочила коноплі.* Гринч. *Не хочу мочити руки.* Гринч. *Мочила березівкою виразку, та й загоїлось.* Гринч. *2) Мочиться, пускать урину. *Як покупиш коняку та ведеш, а вона зачне мочити, то старі люди замічають: буде тобі нещастя.* Крим.

Моч и́тися, чу́ся, чишся, *гл.* Мочиться, смачиваться. *Познімай сорочки, а то мочаться на дощі.* Гринч.

Мо́чка, ки, *ж.* = **Ма́чка 2.** Вх. Уг. 252.

Мочли́вий, а, е. Мокрый, дождливый. *Мочливе літо було сей год.*

Мо́чний, а, е=**Мочли́вий.** *Мочная весна була.* Сосниц. у.

***Мо́ша, ші,** *ж.* Акушерка. Черемш.

Моше́нство, ва, *с.* Мошенничество. *А на торговиці, де коней та волів продають,—скільки там мошенства, неправди!* О. 1861. VI. 76.

Моше́нський, а, е. Мошеннический.

Мо́шечка, ки, *ж.* Ум. от. **мо́шка.**

Мо́шка, ки, *ж.* Мошка. *Мошки, комарі, мухи... завелись з попелу.* Ном. № 314. Ум. **Мошечка.**

Мошка́, ки́, *ж., соб.* Мошки. *Мошки багато на городі,—усі руки й лице покусала.*

Мошна́ч, ча́, *м.* Раст. Sedum acre L. ЗЮЗО. I. 136.

Мошну́хи, нух, *м., мн.* Раст.=**Мохну́нки.**

Мошо́к, шку́, *м.* Ум. от **мох.**

Мошо́нка, ки, *ж.* Кошелек. Желех.

Мощи́рь, ря, *м.*=**Мущи́рь.**

Мо́щі, ще́й, *ж., мн.* Мощи, останки. *Ой я ж кажу—в саду лежу, аж я в нехворощі, ізсушилась, ізв'ялилась, тільки мої мощі.* Нп.

Мра́зниця, ці, *ж.* Топкое, болотистое место в лесу. Шух. I. 81.

Мра́ка, ки, *ж.* = **Мря́ка.** *Мрака йшла.* О. 1861. X. 49. *Мраки залягли, мраки йдуть.* Вх. Зн. 37.

***Мрачи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.*=**Мрячи́ти.** *А на дворі дощ мрачить.* Крим.

Мре́во, ва, *с.*=**Ма́рево.** *Та то ще, гляди, мрево.* Ном. № 3058.

Мрець, мерця́, *м.* Мертвец. Єв. I. XI. 41. *Він дуже боявся мерців.* Левиц. *Як у мерця очі не заплющені—на вмірущого.* Ном. 312.

***Мре́цький, а, е.** К мертвецу относящийся, мертвецкий. Киев.

Мри́ґати, ґаю, єш, *гл.* 1) Моргать (глазами). *Тілько мриґа, нічого не говоре.* Новомоск. у. 2)=**Ремиґа́ти.** *Не їсть, а тільки мриґа.* Черк. у.

***Мрич, чи,** *ж.* Густой туман. *Холодна мрич підіймалась з долини.* Коцюб.

***Мрі́єць, мрі́йця,** *м.* Мечтатель. *Змалку він звик мріти, так його і продражнили мрійцем. Він на те не вважав: чи мрієць, то й мрієць — думав він.* Кон.

Мрі́йний, а, е. Мечтательный. *Наші жінки дівоцтво своє вважають більше за якесь невиразне й мрійне русалку-*

вання, аніж справжнім життям. Г. Барв. 377.

Мрі́йник, ка, *м.* Мечтатель. Желех

Мрі́йниця, ці, *ж.* Мечтательница. Желех.

***Мрі́йницький, а, е.** Относящийся к мечте, мечтателю. Киев.

***Мрі́йність, ности,** *ж.* Мечтательность. Киев.

***Мрі́йно,** *нар.* Мечтательно. Киев.

Мрі́ти, мрію, єш, *гл.* 1) Чуть виднеться (вдали), неясно виднеться. *А під лісом, край дороги либонь курінь мріє.* Шевч. 82. *За могилою могила, а там тільки мріє.* Шевч. 8. *Мріє, мріє ясен місяць у неділю рано.* Нп. *Діти мріли в сутінку.* Левиц. *2) Виднеться. *Він дивився... на лози, що тут і там мріли понад річкою.* Борд. *3) Реять. *Вітер так і поніс тую копицю. Дивимося, аж вона тільки мріє над землею.* Крим. *4)= **Мрі́яти.** *Змалку він звик мріти.* Кон.

Мрі́тися, мрію́ся, ється, *гл.* 1)= **Мрі́ти.** *По степу росяному шлях мрівся.* МВ. (О. 1862. I. 77). 2) Мерещиться, грезиться. *Небозі сонечко мріється,—воно ж зрадніло, та й справді гріється.* Ном. № 6402.

Мрі́тно, *нар.* Чуть-чуть заметно вдали. *А там щось мрітно: чи то люде, чи то коні, а може копиці сіна.*

Мрі́я, мрії, *ж.* Мечта, греза. *Ох, мрії мої, мрії золотії.* Левиц. *Все те викликали веселі мрії, веселі думи.* Левиц. I. 195. *Пропало моє й дівування, всі радощі, мої мрії, мої надії.* Г. Барв. 223.

Мрі́яти, рію, єш, *гл.* Мечтать. Жел.

Мру́жити, жу, жиш, *гл.* Смыкать (глаза), жмурить. *Болить мені головонька, оченьками мружу.* Гол. I. 251. *Хоть я ляжу спати,—сон очей не мружить.* Гол. I. 349.

Мрук, ка́, *м.* Ворчливый человек. Желех. **Те́много мру́ка гра́ти.** Играть в жмурки. Желех.

Мру́ка, ки, *м.* Мурлыка.

Мру́кати, каю, еш, *гл.* Мурлыкать. *Кіт мурий, на сонці потягаючись, мрукає з свого доброго талану.* МВ. II. 134.

Мря́ка, ки, *ж.* Густой туман с мелким дождем. *Вночі і ожеледь, і мряка, і сніг, і холод.* Шевч. 657. Ум. **Мря́чка.**

Мряч, чі, *ж.*=**Мря́ка.** *Мряч упала.* Вх. Зн. 38. Желех.

Мрячи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Моросить. *Дощ став мрячити.* 2) *Безл.* **Мрячи́ть.** Стоит туманная, с мелким дождем, погода. *Все мрячить та й мрячить.* Каменец. у.

Мря́чка, ки, *ж.* Ум. от **мря́ка.**

Мря́чний, а, е. Туманный, дождливый.

Мря́чно, *нар.* Туманно, дождливо.

***Мста, ти,** *ж.* Месть. *Вас найде правда-мста.* Шевч. «Осії».

Мсти́вий, а, е. Мстительный. *Суддя не мстивий, а всім страшливий. Але сі ніжні істоти мстиві. Вони мстяться над людьми за їх лихі почування.* Г. Барв 400.

Мсти́вість, вости, *ж.* Мстительность. Желех.

Мсти́во, *нар.* Мстительно. *Його серце мстиво якось стрепенулося у грудях.* МВ. (О. 1862. I. 87).

Мсти́ти, мщу, мстиш, *гл.* Мстить. Встречено в фальсифицированной исторической песне: *Вовкулакам, кателикам, мстючи зраду здала.* Срезн. Запорожск. Ст. Часть. I. 38.

Мсти́тися, мщу́ся, мсти́шся, *гл.* Мстить за себя, отомщать. *Огонь святий мститься, як його не шануєш.* Ном. № 10305. *Як вийде злодій з тюрьми, то ще гірш буде мститися.* НВолын. у. *То вона мститься на Хведорові за дочку.* Мир. Пов. I. 165.

I. Му, *меж.* Выражает мычание коровы.

II. Му, *сокр. мест.* **йому́.** *Най тота зрадить, котра му ладна.* Чуб. V. 16.

Муги́кати, каю, еш, *гл.* Петь под нос, мурлыкать. *Гуляв собі пренеповинний в саду та арію якусь мугикав стиха.* Шевч. 556.

***Муги́кнути, ну, неш,** *гл.* Произнести что-либо невнятно, сказать «гм». *Німець чогось мугикнув, а на другий день... звелів недогар'я молотити.* Мирн. I. 401.

Муги́рь, ря́, *м.* Неотеса, грубый простой человек, мужик. Мнж. 83. *Така завелась смілость у вражих мугирів, що йде значний козак улицею,—ніхто й шапки не ламає.* К. ЧР. 214. Ув. **Мугиря́ка.** Змиев. у. ***Пошили сині всім жупани, на спід же білії каптани, щоб**

був козак, а не мугирь. Котл. «Енеїда», ч. IV.

Муги́рька, ки, *ж.* Неотеса, мужичка, грубая женщина.

Мугиря́ка, ки, *м.* Ув. от **муги́рь.**

Муде́рний, муде́рський, а, е. Искусный. Желех. Вх. Зн. 38.

Мудзу́ля, лі, *ж.* Большая мозоль, шишка, нарост. Мнж. 185.

Му́дики, ків, *м., мн.* Раст. Glechoma hederacea. Вх. Пч. I. 10. ЗЮЗО. I. 172.

Му́дник, ка, *м.* Раст. Parnassia palustris. Лв. 100.

Му́до, да, *с.* Ядро (у мужчины, самца). Желех.

Мудраге́ль и **мудраге́ль, ля,** *м.* 1) Умник, лукавец, хитрец. *Мудрагель! куроп'я ззів, а сказав, що само вгризлося.* Ном. № 3067. 2) Большая бабочка ночная. *Ой не літай, мудраґелю, попід стелю, не пороши миленькому на постелю.* Нп.

Мудра́к, ка́, *м.* Смышленый, разумный человек; мудрствующий. *Е, та він у мене мудрак на всячину.* **Ти, кажуть, сам мудрак.* Мирн. Спокуса, 88. **За-для тих мудраків, що отаке пишуть або про це базікають, є у мене, щоб ви знали, добра схованка.* Мирн. ЛНВ. 1909. I. 45.

Мудра́ція, ції, *ж.* Мудренность, замысловатость, искусство. *А ми втнемо рукавця і нові, хиба мудрація велика.* Гліб. 39.

Мудре́нець, нця и **мудре́нь, ня,** *м.* Раст. Larix decidua. Вх. Уг. 252. Вх. Лем. 436.

Мудре́ць, ця́, *м.* Мудрец. *Ідумейські Таманці... славні були своїми мудрецями.* К. Іов. V. *Мудрець там физику провадив.* Котл. Ен. III. 53.

Му́дрий, а, е. 1) Мудрый, умный. *Чому чорт мудрий?—Бо старий.* Посл. *Мудрий лях по шкоді.* Н. посл. 2) Мудреный, замысловатый. *Невелика штучка, та мудра.* Чуб. I. 268. *Нагиналась, виправлялась, взявшися у боки, голубцями личкувала де-где мудрі скоки.* Мкр. Н. 29. ***З-му́дра.** Хитря, мудря. ***Лиш не з-му́дра!** Только не лукавя! Стеж. 3) Хороший по своим качествам: красивый, вкусный и пр. *Росчесав кудрі, росчесав мудрі, і сам до милої пішов.* Чуб. V. 370. *Мудре дерево.* Шух. I. 88. *Мудрого борщу наварила.* Гринч.

Му́дрик, ка, *м.* 1)=**Мудра́к.** Черниг. г. 2)=**Мудре́нець.** Вх. Лем. 436.

Мудри́на, ни, *ж.* Раст. Larix europaea. Шух. I. 18.

Му́дрість, рости, *ж.* Мудрость. *Кожда пригода до мудрости дорога.* Ном. № 1752.

Мудрі́ти, рі́ю, єш, *гл.* Умнеть.

Му́дрішки, шок, *ж., мн.* Выдумки; искусно, мудрено, замысловато сделанные вещи. *Прегарна природа гуцульских гір піддержує його* (гуцулову) *фантазію і робить його способнішим до усьиких мудрішок.* Шух. I. 294.

Му́дро, *нар.* 1) Мудро, умно. *Хто по кладці мудро ступає, той ся в болоті не купає.* Ном. № 5883. 2) Хитро, мудрено. *А сам, говорячи так, збоку якось на неї дивиться мудро.* МВ. II. 81. 3) Искусно, затейливо. *Мудро співа.* Шевч. 154. *Два рушники довгих та мудро вишитих.* Кв. I. 77.

Мудро́ваний, а, е. Замысловатый. *Мова сієї поеми аж геть мудрована і випробувана нэ инших словесних творах.* К. Іов. IV.

Мудро́та, ти, *ж.* = **Му́дрощі 2.** Федьк.

Му́дрощі, щей и **щів,** *ж., мн.* 1) Хитроумные затеи, хитрые приемы; мудрствования. *Хитрощі та мудрощі.* Ном. № 2969. 2) Мудреные вещи, что-либо затруднительное для понимания или исполнения *Не великі тут мудрощі.* ***Даватися на (чиї) му́дрощі.** Позволить (кому-либо) себя обмануть. *Кирило—то крутій, на його мудрощі не давайся, бо обмаклює.* Пир. у., Конон. 3) Заповеди. *Десять божих мудрощей.* Киев. г.

Мудрува́ння, ня, *с.* Умствование, мудрствование.

Мудрува́ти, ру́ю, єш, *гл.* 1) Умствовать, мудрить, мудрствовать. *Будемо якось хитрувати та мудрувати і таки добудемо того щастя.* Левиц. I. 201. *Як не мудруй, а вмерти треба.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 111. *2) Подумывать о том, как бы что-либо сделать, достать и пр. и мастерить что-л. *Наш Іван все в хаті сидить та киля хамута мудрує,*

а батько на дворі над возом, бо завтра у ярмарок їхати будуть. Пир. у., Кон.

Мудрува́тися, ру́юся, ється, *гл.* Быть в затруднительных хлопотах. *Мудрується, як сучка перед перевозом.* Ном. № 10958.

Мудря́ха, хи, *ж.* Название одного из родов **пла́хти.** Черниг. у.

Мудь, дя, *м.* 1) Неотеса, грубый человек, мужик. *Та що й говорить з такими глечиками, з такими мудями.* Левиц. Пов. 182. 2)=**Му́до.** *Як я... стягну з коня цього черкеса, так хватайте його прямо за мудя, то він буде наш... Хватили його тільки за мудя, той зараз і ослаб.* СХО. VIII. 315.

Муж, жа, *м.* 1) Муж. *Ой там стояла мужів громада, мужів громада, велика рада.* Чуб. 2) Муж, супруг. *Ти не будеш мені мужем, я тобі жоною.* Мет. 70.

Мужва́, ви́, *ж., соб.* 1) Мужичье. *Якась мужва обідрана.* Рудч. Ск. II. 82. *Сказано мужва—не розчовпе, що піп у церкві скаже, та й торочить, що робити гріх.* Купян. у. *Убірайтесь ік нечистій матері, мужва невмивана.* К. ЧР. 354. *2) Нижние чины, солдаты. *Мужва довкруги хат співає бгачкі мад'ярські пісні.* Черемш.

Мужи́к, ка́, *м.* 1) Простолюдин, мужик. *До панів пан, а до мужиків мужик.* Ном. № 5879. 2) Муж. *Жінка-голубочка пече млинці з полубочка, а мужик, щоб здоров, більш муки намолов.* Ном. № 12359. Ум. **Мужичо́к.** *Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка.* Нп. Ум. **Мужичи́ще.** *А той мужчище взявся за бочище.* Чуб. V. 686.

Мужикі́в, ко́ва, ве. 1) Мужику принадлежащий. 2) Мужнин. *Тільки гріє моє здоров'є мужикове подвор'є.* Мет. 332.

Мужикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть крестьянином, мужиком. *Тут мужикував, там пануватимеш.* Мирн. Пов. I. 123. *Ми, мужикуючи по хуторах і селах...* К. (О. 1861. I. 312).

Мужи́цтво, ва. 1) Крестьянство. *Він, ще оженившись, послухав жінки, од мужицтва одстав і збивався трошки на купецький лад.* Кв. II. 196. 2) *Соб.* Мужики. *А найбільш преться того мужицтва.* К. ЧР. 332. 3) Мужичество, грубые привычки, замашки.

Мужи́цький, а, е. 1) Крестьянский, мужичий. *Бувало дають ляхам одежу мужицьку.* Драг. *В їх усе по панській, любе й миле, а в нас усе по мужицькому.* МВ. I. 26. 2) Мужеский, мужний. *Очищаєш ти, водо явленая, нарожденого од позору: надуманого, нагаданого, встрічного, водяного, вітряного, жіноцького, мужицького, парубоцького, дівоцького.* Чуб. I. 132.

***Мужиченя́, ня́ти,** *с.* Дитя простолюдина, крестьянина. Коцюб.

Мужи́чий, а, е. Крестьянский, мужичий. *Мужича правда єсть колюча, а панська на всі боки гнуча.* Котл. Ен. VI. 53.

Мужи́чити, чу, чиш, *гл.* Говорить мужичьим языком (об учениках бурсы, употребляющих украинский язык). *Кожного, хто «мужичив», записують в журнал і за кару назначають вивчити скілька десять латинських слів.* Св. Л. 29.

Мужичи́ще, ща, *м.* Ув. от **мужи́к.**

Мужи́чка, ки, *ж.* Крестьянка, мужичка. *Де таки сьому статись, щоб пан та взяв мужичку?* Кв. I. 224.

Му́жний, а, е=Мужній 3 и 4.

Му́жній, я, є. 1) Мужний, принадлежащий мужу. *Хто такий у світі зору засипляє: чи молода дівчинонька, чи бідная удівонька, чи мужняя жона?* Чуб. V. 486. 2) *Ж.* Замужняя. *Сі баришні як би були мужні, то б їм землі треба.* Донск. обл. 3) Мужественный. *З молодого хлопця починає виходити мужній, дорослий чоловік.* Левиц. *Вона почула його гарячу мужню руку під своєю рукою.* Левиц. 4) Мужественный, смелый, обладающий мужеством.

Му́жність, ности, *ж.* 1) Мужественность. 2) Мужество, смелость. Желех.

Му́жно, *нар.* Мужественно. *Він мужно переніс розлуку.* Борд.

Мужчи́р, ра, *м.*=**Мощи́рь.**

Му́за, зи, *ж.* Муза. *Возлюбленнику муз і граций.* Шевч. 599.

***Музеа́льний, а, е.** Музейный. *Музеальна непорушність розбита.* Ніков.

Музи́ка, ки. 1) *Ж.* Музыка. *Троїста музика йграє що є духу.* Кв. I. 12. 2) *М.* Музыкант. *Пропустіть, пропу-*

стіть—музики йдуть. Шевч. 305. 3) **Музи́ка до горі́лки.** Охотник, не дурак выпить. *О, я замолоду був великий музика до горілки.* Волын. г. *4) Насекомое: Dorcadion. Пир. у., Конон. Ум. **Музи́ченька.** *Наймай музиченьки.* Чуб. V. 304.

Музика́нт, та, *м.*=**Музи́ка 2.** *Музиканти мої, ви заграйте мені!* Нп.

Музи́цтво, ва, *с.* Игра на музыкальном инструменте. *Веселе ремесло музицтво... легким хлібом забавляють.* Ном. № 12467.

Музи́ченько, ка, *м.* Ласк. от **музи́ка 2.** Чуб. V. 304. *Заграй мені, музиченько, під осичиною.* Гринч. III. 648.

Музи́чка, ки, *м.* 1) Плохой музыкант. 2) Жук скрипун, Dorcadion. Мнж. 185.

Музи́чний, а, е. Музыкальный. *Музичні вар'яції.* Левиц. *Музичний і читальний вечір.* О. 1862. III. 26.

Му́зьки, зьок, *ж., мн.* Начесы (К. II. Михальчук).

Музю́к, ка́, *м.*=**Мізю́к.** Козелец. у.

Му́ка, ки, *ж.* Мука, мучение, страдание. *Він терпів муку од свого коханя.* Левиц. *Жили наші діди—не знали біди; стали жить онуки—набралися муки.* Ном. № 683. **На му́ки дава́ти.** Мучить, терзать. *Били мене, били, на муки давали.* Гол. IV. 492.

Мука́, ки́, *ж.*=**Бо́рошно.**

Му́кати, каю, єш, *гл.* Мычать. *Мукає корова.* Камен. у. *Чогось телята мукають.* Драг.

I. Мул, лу, *м.* 1) Ил. *Твої білі ребра піском занесу, у мул поховаю.* Шевч. 58. **Наївся, напився, як жаба мулу.* Н. посл. Пир. у., Конон. 2) Урина. *То вельзевул попустив мул, з ляку омочився.* КС. 1882. IV. 170.

II. Мул, ла, *м.* Мул, лошак.

Му́листий, а, е. Илистый.

Му́лити, лю, лиш, *гл.* 1) Жать, давить, тереть. *І червоні чоботи мулять.* Ном. № 1998. *Чобіт мулить ногу.* Ном. № 11310. 2) Не давать покою. *Се то йому худобина мулить.* Ном. № 10820.

Мули́ти(ся), лю́(ся), ли́ш(ся), *гл.* Заносить илом.

Му́литися, люся, лишся, *гл.* Мяться, переминаться. *Микита довго чогось мулився і не хотів протів ночі виїздити.* О. 1861. XI. 10. *Та оце було мулюсь, мулюсь, а на дворі холодно; треба йти.* Черниг. г.

Му́лір, ра, *м.*=**Му́ляр.** *Там муліри мур мурують.* АД.

Мулки́й, а́, е́. 1) Илистый. 2)—**брус.** Мягкий точильный камень. Канев. у.

***Муль, ля,** *м.* Мозоль, натертое место. *Працюєш так, що нема коли й у гору глянути, а воно тобі, мовляв, такий муль муляється, що й чорт не з'їсть.* Крим.

Му́лька, ки, *ж.*=**Мі́лька.**

Мульки́й, а́, е́. Жесткий, давящий, жмущий, мозолящий. **Мулькі чоботи.* Умань. Ефр.

Му́льо, *нар.* 1) Жестко. **І чого б таки було йому мулько?* Мирн. I. 355. 2) Неудобно, неловко, плохо. *Попереду у їх було по шість десятин, а тепера як поділили подушно, то по одній,—так їм і мулько.* Черниг. г. *І в того* (сина) *старому хутко стало мулько.* Драг. 178. **Опісля мулько нам буде.* Кон. III. 64.

Мульникува́тий, а, е=**Мулки́й 1.** *Мульникувата земля.* Вх. Уг. 252.

Мулюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* = **Малюва́ти.** *Мулює брови синьою ожиною.* Чуб. V. 693. *Мульований коромисел гнувся, не вломався.* Чуб.

Муля́вка, ки, *ж.*=**Мі́лька.** Вас. 188.

Му́ляний, а, е. Мозольный, натертый, нажатый.

Му́ляр, ра, *м.* 1) Каменщик. *Муляр додому, а мур додолу.* Канев. у. 2)=**Маля́р.** *Треба мені, друг мій, муляра нанять, твоє біле личенько та й намалювать.* Чуб. V. 100.

Муля́рник, ка, *м.*=**Маля́р.** Ум. **Муля́рничок.** *Вичорнили брівки да мулярнички.* Чуб. III. 145.

Муля́рство, ва, *с.* Ремесло каменщика. Желех.

Муля́рський, а, е. Каменщицкий. Желех.

Мулярчу́к, ка́, *м.* Ученик каменщика. Желех.

Му́ляти, ляю, єш, *гл.* 1)= **Му́лити.** *Муляє чобіт.* К. Михальчук. *Щось муляє під коліном: я лап,—і намацав каблучку.* Г. Барв. 213. 2)—**очи́ма.** Мигать глазами, то закрывать, то открывать

глаза. *Ходить та все муляє очима, все заплющає.* Киев. у.

Му́лятися, ляюся, єшся, *гл.* = **Му́литися.** *Кажи, не муляйся.* НВолын. у.

Му́ма, ми, *ж.* Мумия. *Єгипецька мума.* Ном. № 2901.

Мунде́р, мунди́р, ру и **мунду́р, ра,** *м.* Мундир. **Краще мені, моя мати, та круту гору копати, а як мені, моя мати, мундер чорний одягати.* Нп. Пир. у., Конон. Ум. **Мунде́(и́, у́)рик, мунде́(и́, у́)рчик, мунду́ронько.** *Другий в однім мундеричку дріжить увесь.* О. 1861. XI. 69.

Муни́ця, ці, муни́ція, ції, *ж.* Амуниция. *Дадуть тобі, синку, салдатську муницю.* Нп. *Москаль закусив, подякував богу... да за муницію та й пішов собі.* Драг.

Муни́читися, чуся, чишся, *гл.* Церемониться. *Бери-бо лускай насіння; ще й муничиться.* Черном.

Му́р, ру, *м.* Каменная, кирпичная стена. Вх. Уг. 253. *Перебігли вони міст, з'їхали на острів, поїхали попід самим садовим муром.* Левиц. I. 218. *Золота швайка мур пробиває.* Ном. № 1394. **Мур замурува́ти.** Поставить каменную ограду. *У їх подвір'я гарним муром замуровано навкруги.* Крим. *Ум. **Муре́ць.**

Мурава́, ви́, *ж.* 1)=**Мурі́г.** *Прикрив ноги осокою, накрив очі муравою, жовте тіло рокитою.* Чуб. V. 942. 2) *Соб.* Муравьи. *У дворах, по улицях, коло церкви як мурави народу.* Мирн. Пов. I. 136. Ум. **Мура́вка, мура́вонька, мура́вочка.** *Кладу я кладку через муравку.* Чуб. III. 209. *В її ложки під порогом заросли мурогом, а тарілочки під лавкою заросли муравкою.* МУЕ. III. 77. *Ой стежка да маленькая, муравочка зелененькая.* Мет. 163. *Найшов купу муравки.* Гринч. II. 222.

Мураве́ль, вля́, *м.* Муравей. Желех. **Поки жив Ратиця... стягав додому, що міг, як той муравель.* Борд. **Муравлі́ бі́гають.** Дрожь пробирает, пронимает. *У мене аж муравлі забігали по-під шкурою.* Мирн. ЛНВ. 1909. I. 44.

Мураве́льний, а, е. Муравьиный. Желех.

Муравиі́й, вия́, *м.* Муравей. *Муравиї обточат.* Драг. 34.

Муравиний, а, е. Муравьиный. **Муравине ма́сло.** Раст. Aetalium Septicum Fries.

Муравиця, ці, *ж.* 1)=**Мурава́.** 2) Желтые и синие пятна на теле умирающего. Мил. 165. *Коли вже муравиця вийшла на тіло, то вмре дитина.* Каменец. у. *Прихожу, а в неї дитина слаба. Що в неї? Каже: кір. Коли я гляну, аж у єї вже червона муравиця виступила. Умре, кажу. Коли так: до вечора й умерло.* Мариуп.

Муравище, ща, *с.*=**Муравни́к.** *Забрав би в торбу оце муравище, було б на горіхи.* Золотон. у.

Муравіння, ня, *с.* Муравейник. Желех.

Мура́вка, ки, *ж.* Ум. от **мурава́.**

Муравлиний, а, е=**Муравиний.**

Муравлиння, ня, *с.* = **Муравіння.** Желех.

***Муравли́сько, ка,** *с.* Муравейник. *На Благовіщення ще закопала вона в муравлисько сіль, булку й намисто і нині треба було все те звідти дістати.* Коцюб.

Муравни́к, ка́, *м.* Муравейник. Мнж. 116. *Посади кажана в муравник та тікай, щоб не чув його свисту.* Драг. 34.

Муравча́ний, а, е = **Муравиний.** Вх. Лем. 436.

***Мурав'я́, ї,** *ж., соб.* = **Мурашва́.** *Розкорінились люде, вкрили зємлю собою, мов та мурав'я.* Мирн. I. 285.

Мура́ль, ля, *м.* = **Мураве́ль.** Вх. Лем. 436.

Мура́нділь, ля, *м.* Муравей. Вх. Зн. 38.

Мура́р, ра́, *м.* = **Му́ляр 1.** Гол. II. 710.

Мурашва́, ви́, *ж., соб.* Муравьи. *У Пріськи наче мурашва бігла по тілу.* Мирн. Пов. I. 170.

Мурашинник, ка, *м.* = **Мурашни́к.**

Мура́шка, ки, *ж.* Муравей. *Мурашки, мурашки! поховайте подушки, бо татари йдуть.* Ном. № 339. **Жінці мурашки перейшли по цілім тілі.* Борд.

Мурашко́вина, ни, *ж.* Муравейник. Шух. I. 88.

Мурашни́к, ка́, *м.* Муравейник. НВолын. у.

Мурашня́, ні́, *ж., соб.*=**Мурашва́.** *Люде, що та мурашня, купки собі понагортали і живуть.* Св. Л. 213.

Мурва́нь, ня, *м.*=**Мура́шка.** Вх. Уг. 252.

Му́рга, ги, *ж.* 1) Мера поверхности: три морга. Киев. у. *2) Вороная кобыла. Хот. Нік.

Мургі́й, гія, *м.* Вол почти черной масти. См. **Смагліи́й.** КС. 1898. VII. 42.

***Мургу́ца, ци,** *ж.* Кобыла почти вороной масти. Хот. Нік.

Му́рда, ди, *ж.* Овца, черная вокруг глаз. Вх. Лем. 436.

Мурéй, рéя, *м.* Сермяжник. ЗОЮР. I. 252. *Козак муреями нас узиває* (міських людей). К. ЦН. 249.

***Мурéць, рця,** *м.* Ум. от **мур.** *Оградка, стенка. Подвір'я стоїть досі не обгородяне; треба який-небудь мурець замурувати од вулиці, або таки штахетом обгородити.* Крим.

Му́рза, зи, *м.* 1) Мурза, татарский князь. *Всіх мурз із куренів вечеряти позвати.* К. МБ. X. 19. 2) Запачканное, неумытое лицо. *Звен. у.

Мурза́к, ка́, *м.* Татарин. *А вже ж мурзак, мурзак Супрунові да назад руки в'яже.* Гринч. III. 585.

Мурза́лець, льця, *м.* = **Мурза́к.** *Уже ж мені, превражії мурзальці, та й Вкраїна не мила.* Мет.

Му́рзати, заю, єш, *гл.* Пачкать, марать (лицо, руки).

Мурза́тий, а, е. С испачканным лицом, грязный, испачканный. *Поганії, мурзатії з гулиці побігли.* Гринч. III. 92.

Му́рзатися, заюся, єшся, *гл.* Пачкаться, мараться, муслиться. *Їж, та не мурзайся.* *Звен. у.

Му́рий, а, е. 1) О масти: темносерый, испещренный пятнами. *Кіт мурий.* МВ. II. 139. *Три голови мав сей пес мурий.* Котл. Ен. *(Лице) *в його стало аж муре* (=потемнело). Мирн. I. 161. 2) Смуглый. *А зась, мурий нехрещений! цеглу їж, а не хліб печений.* Ном. № 13695. *3) О лице: изрытое оспой, в оспе. *Нічогенька б дівка була, коли б не мура на пиці.* Пир. у., Конон. Ум. **Муре́нький.** *У цього Марка була пара муреньких бичків.* Рудч. Ск. I. 6.

Му́рин, на, *м.* 1) Мавр. *Отелло, венецький мурин.* (Шекспірові твори... поперекладав П. Куліш, I). *2) Негр. *Як мурин ніколи білим, так дурний розумним не буде.* Ном. № 6154. 3) Кличка собаки. Вх. Лем. 436.

Мури́на́, ни́, *ж.* 1) Болотце, остающееся после половодья. Грайвор. у. *2)=**Мури́ння.**

Му́ринка, ки, *ж.* 1) Мавританка. *2) Негритянка.

***Мури́ння, ня,** *соб.* 1) Следы оспы на лице. 2) Пятна, мелкие, темные на светлой шерсти животных. Пир. у., Кон.

Му́ринський, а, е. 1) Мавританский. *2) Негритянский.

Мурі́вчик, ка, *м.*=**Му́ляр 1.** Черк. у.

Мурі́г, ро́гу, *м.*=**Морі́г.** *Зелений як муріг.* Ном. № 13157. *І двір його мурогом заріс.* Ум. **Мурожо́к.**

***Мурі́ти, рі́ю, єш,** *гл.* Сереть, выделяться силуэтом, очертаниями. *За городом тільки якась хвабрика муріла.* Мирн. ХРВ. I. 165.

Му́ркати, каю, єш, одн. в. **му́ркнути, ну, неш,** *гл.* 1) Мурлыкать, мурлыкнуть. *Кіт сидить та муркає.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Бормотать, раз забормотать. *Муркнув щось таке, що й не розбереш, та й пішов.* Грин.

Мурка́ч, ча́, *м.* 1) Баран. НВолын. у. *2) Название кота. Пир. у., Кон.

Му́ркіт, коту, *м.* Мурлыканье. Желех.

Муркота́ти, кочу́, чеш и **муркоті́ти, кочу́, ти́ш,** *гл.* 1) Мурлыкать. *Бач, як кіт муркотить.* *2) Бормотать. *Муркотів собі під вусом: «От дурне бабство!»* Борд.

Муркоти́ло, ла, *м.*=**Муркоті́й.** Желех.

Муркоті́й, тія, *м.* Ворчун. Желех.

Муркоті́ти. См. **Муркота́ти.**

Муркотня́, ні́, *ж.* Мурлыканье.

Мурло́, ла́, *с.* 1) Неотеса, грубый человек. 2) Харя, рыло. *Ув. **Мурля́ка.**

***Мурля́ка, ки,** *м.* Ув. от **мурло́.** Пир. у., Конон. *Ото мурляка: і слова по-людському не скаже.* С. Пальч. Звен. у. Ефр.

Мурма́нька, ки, *ж.*=**Мурва́нь.** Вх. Уг. 253.

Мурма́ньчий, а, е=**Мурави́ний.** Вх. Уг. 253. **Мурма́ньча грома́дка**=**Мурашни́к.** Вх. Уг. 253.

Мурми́ло, ла, *м.*=**Мурло́.** *Чи чуєш*

ти, мурмило? Гул.-Арт. (О. 1861. III. 94).

Мурмота́ти, мочу́, чеш, *гл.* 1) Бормотать. *Народ... мурмотав: паноче, згинь.* Котл. Ен. VI. 44. 2) Роптать. 3) Журчать.

Мурно-ка́мінь, ня, *м.* Встречается в песне для обозначения драгоценного камня в перстне. *На тій ручці златий перстень, на перстені мурно-камінь.* Гол. III. 121.

Муро́ваний, а, е. Построенный из камня или кирпича, каменный. МВ. I. 150. *А нащо ж ти мене покидаєш у мурованім замку?* Мет. 14. **Ой, у полі коршомка муром-мурована.* Нп. М. Лисенко. Звен. у.

Мурова́ниця, ці, *ж.* Каменный дом. Вх. Зн. 38.

Муроло́мний, а, е. Стенобитный.

Мурува́ння, ня, *с.* 1) Постройка каменной стены, каменного здания. 2) Каменная постройка.

Мурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Возводить каменную стену, класть кирпичи.

Мару́га, ги, *м.* Вол серо-белой масти с продольными узкими полосами другого, более темного цвета. Ум. **Мару́жка.** КС. 1898. VII. 42.

Мару́гий, а, е=Моро́гий. *Муругі або чорні свити.* О. 1862. IX. 68. *Ой ну, коте муругий!* Мил. 42. *Лежав у бур'яні бровко муругий.* Котл. Ен. III. 38.

Мурча́к и **мурчо́к, ка,** *м.* Морская свинка, Cavia cobaga Pall. Вх. Зн. 38. Желех.

Мурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.=***Мурмота́ти.** *Слухаю я—і борсук у норі мурчить.* Берд. у.

***Му́рщик, ка,** *м.* Каменщик. *Я-ж не мурщик, рівно не виведу.* Пир. у.

Муря́нка, ки, *ж.=***Мура́шка.** Вх. Уг. 253.

Мурянча́ний и **муря́нчий, а, е=Мурма́ньчий.** Вх. Уг. 253.

Муря́х, ха́, *м.* Муравей. Каменец. у.

***Муря́шина, ни,** *ж.* Муравейник. Хот. Нік.

Мус, су, *м.* Принуждение. *Мус—великий пан.* Посл. **Се конечність, се мус, щоб там не знать що було.* Борд. **Че́рез мус.** По принуждению. Желех.

Муса́к, ка́, *м.* Кусок выточенной стали, которым косец выравнивает острие косы. Шух. I. 169.

Муселе́ць, льця́, *м.* 1) Напиток: вареный мед, также разведенный мед, настоянный на ягодах, с которых слита наливка. Маркев. 170. 2) Напиток из березового сока.

Му́сити, шу, сиш, *гл.* 1) Долженствовать, быть должным, вынужденным. *Не рада коза торгу, а кури весіллю, та мусять.* Ном. № 1075. *Просили—не хотів, казали—мусив.* Ном. № 1076. **Му́сить бу́ти.** Должно быть, вероятно. *Іде шляхом молодиця, мусить бути з прощі.* Шевч. 79. **Не му́сити.** Не быть в состоянии. *Полюбила козаченька, не мушу забути.* Мет. *Ніяк не мусе достати грошей.* ХС. IV. 17.

Му́сіти, шу, сиш, *гл.=* **Му́сити.** *О. Порфирій мусів навідатись до о. благочинного.* Левиц. *Мусіла свій гріх у церкві спокутувати.* Левиц.

Му́скати, каю, еш, *гл.* Приглаживать. Гол. Од. 73.

Муско́та, ти, *ж.* Слякоть. Угор.

Мускоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Издавать шорох, шуршать. *Пішов з хати і запер за собою двері; вертаюсь—відчинені двері і чуть—шось у хаті мускотить, аж там оцей чоловік.* Александров. у.

Муст, ту, *м.* Навозная жижа. Вх. Зн. 37.

Мусува́ння, ня, *с.* 1) Измышление, придумывание. 2) Брожение.

Мусува́ти, су́ю, еш, *гл.* 1) Раздумывать, соображать, измышлять. *Мені дай зараз за роботу, то я приймуся мусувать, як нам у пекло довалитись.* Котл. Ен. III. 18. *Довго він мусував про своє безталання.* Полт. г. 2) Пениться, бродить. **Вино вже мусує.* М. Комаров.

Мусува́тися, су́юся, ешся, *гл.* Возиться. *Я й додому почав уже повертати, а він одно мусувався і панькався біля своєї кобили.* Харьк. г.

Мусуле́с, су и **мусуле́ць, льця́,** *м.=* **Муселе́ць 1.**

Мусульма́нин, на, *м.* Мусульманин. К. Кр. 14. *Правовірні наші мусульмане.* К. МБ. X. 18.

Мусульма́нка, ки, *ж.* Мусульманка.

Мусульма́нський, а, е. Мусульманский. *Гареми мусульманські.* К. МБ. XI. 152.

Мусяндро́вий, а, е. *? Скільки бідні школяри муки приймуть, поки вивчуть сі мусяндрові вірші.* Ст. 1862. VI. 3 нар. уст. 53.

Мути́ти, мучу́, тиш, *гл.* 1) Мутить, возмущать. 2) Производить беспорядок. *Мутив, як на селі москаль.* Котл. Ен. I. 25. *Доти лях мутив, доки не наївся.* Ном. № 876.

Мути́тися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Мутиться. 2) Смущаться; волноваться. *Отсе не їде Катря!—мутиться мати: хто ж мене оплаче?* МВ. II. 197.

Мутни́й, а́, е́. Мутный. *Ой чого ж ти, мила, такая, як водиченька мутная?* Нп.

Му́тник, ка, *м.* Мутный ручей. Вх. Лем. 436.

Му́тно, *нар.* Мутно.

***Му́тра, ри,** *ж.* Навертка (гайка). Сл. Дубр.

Мутуша́ти, ша́ю, єш, *гл.* Поворачивать, двигать туда и сюда. *Ілія вже не боїться зубів, да як вхватив його за язик, дак змій і не може дальше Ілію проглинути... Став його ще сюди і туди, на всі боки ним крутить, а Ілія все йому за язик чавить. Та змій мутушав їм, мутушав, кидав, кидав...* Драг. 249.

Му́ха, хи, *ж.* 1) Муха. *Аж он дві мухи сидить.* Лубен. у. **Хитрий-мудрий, як муха в-осени.* Н. посл. *2) Пчела. *До Спасівки мухи на пана роблять, а в Спасівку на себе.* Ном. № 482. **Бо́жа му́ха.** Пчела, пчелы. *От приміром бжола—божа муха, а й її примусив чоловік на себе працювати.* Мирн. III. 43. *3) Название веселого, подвижного, а также надоедливого человека, животного. Пир. у., Кон. **Кру́титься як му́ха в окро́пі.** Завален хлопотами, без отдыха в хлопотах. ***Му́хою поверта́тися.** Быстро действовать, делать. *Христя мухою повернулася.* Мирн. Пов. II. 51. ***На́че му́хи в Спа́сівку.** Обильно, много, видимо-невидимо. *У його тих писак повнісенька хата, аж кишить, наче мухи в Спасівку.* Кон. II. 85. ***Яка́ його́ (її) му́ха вкуси́ла?** Что ему (ей) вздумалось, взбрело в башку? *Так он яка її вкусила муха!* Мирн. Спокуса. 61. **Му́ха ясіньо́ва.** Насек.=**Ма́йка.** Вх. Пч. I. 7. Ум. **Му́шка.**

Муха́вка, ки, *ж.* Насек, мокрица. Oniscus murarius. Вх. Уг. 253.

Муха́риця, ці, *ж.* Насек. Culex pipiens. Шух. I. 23.

Мухомо́р, ру, *м.* 1) Agaricus muscarius L. ЗЮЗО. I. 110. 2) Delphinium elatum L. ЗЮЗО. I. 121.

Мухо́рка, ки, *ж.*, и **мухоро́к, рка́,** *м.* В колоске хлебного растения гнездо, в котором сидит зерно, также плоска у ореха, чашечка под ягодой земляники, клубники и пр. *Як хороше жито, то так і визирає зерно з мухорків.* Волч. у.

Муц, ца, *м.* 1) Малорослая лошадь. 2) Мопс. Ум. **Му́цик.**

Му́цик, ка, *м.* 1)=**Муц.** **Купив би муцика своєму хлопцеві, нехай вчиться їздити.* Умань. Ефр. *У няньки був біленький цуцик... Не дуже простий—родом муцик.* Котл. Ен. IV. 43. 2) *Мн.* **Му́цики.** Волоса, зачесанные и завитые на висках. Вх. Лем. 436.

Муча́нка, ки, *ж.* 1) Род кушанья: смесь муки, молока и овечьего сыру. См. **Мача́нка.** Желех. 2) Порода рассыпчастых груш. Вх. Лем. 437.

***Му́чений, а, е.** Измученный. *Його мучений вид уразив Чіпчине серце.* Мирн. ХРВ. II. 264.

Му́ченик, ка, *м.* Мученик. *Щоб роскрились високі могили перед вашими очима, щоб ви роспитали мучеників: кого, коли й за що роспинали.* Шевч. 216.

Му́ченицький, а, е. Мученический.

Му́ченицьтво, ва, *с.* Мученичество. Желех.

Му́чениця, ці, *ж.* Мученица. *Святая Варваро, мученице великая, допоможи мені.* Чуб. I. 114.

Муче́ння, ня, *с.* 1) Мучение. 2)—**бо́же.** Страсти господни. *Одну пісню о божім рожденню, другу—о божім мученню.* Гол.

***Му́ченство, ва,** *с.* Мученичество. *Не згірше нас він бачив неспромогу без мученства служити для добра.* М. Стар.

Мучи́тель, ля, *м.* Истязатель, мучитель. *Пан передав його мучителям.* Єв. Мт. XVII. 34.

Мучи́телька, ки, *ж.* Мучительница. Желех.

Му́чити, чу, чиш, *гл.* Мучить. *На тім кризі Христа мучено.* Чуб. III. 354.

Му́читися, чуся, чишся, *гл.* Мучить-

ся. МВ. І. 100. *Я вже не живу, а тільки мучуся.* Левиц.

Мучни́к, ка́, *м.* 1) Желобок, проводящий муку из-под жернова. Шух. І. 104, 146. 2) Ящик, в который падает мука из-под камня. Черниг. г.

Мучни́ця, ці, *ж.* 1) Раст. Arctostaphylos Uva ursi Spreng. ЗЮЗО. І. 112. 2) Отверстие, сквозь которое проходит мука из-под мельничного камня в ящик. Микол. 481.

Муша́ра, ри, *ж.* Тля, травяная вошь, Aphis. Вх. Лем. 437.

Муша́рка, ки, *ж.* Раст. Мухомор, Agaricus muscarius L. Вх. Зн. 38.

Мушва́, ви́, *ж. соб.* Мухи. *І де ця мушва береться?* Харьк.

Муші́я, ші́ї, *ж.* Имущество. Шух. І. 107.

Мушка́, ки́, *ж. соб.* Мошки. *Мушка не дає скотині пастися.* Змиев. у.

Му́шка, ки, *ж.* 1) Ум. от **му́ха.** *Ой був комар оженився та з мушкою не нажився.* Чуб. V. 1169. *Вилетіла мушка з хати.* Грин. III. 665. 2) В цвете ткани: пятнышки, разбросанные по фону иного цвета. *Зелена байова керсетка з червоними мушками.* Мир. ХРВ. 6. 3) В женской прическе: напущенные на виски пальца на два шириною волосы, идущие потом за уши. О. 1861. Свид. XI. 29. 4) Род детской игры. Ив. 24.

Мушке́т, та, *м.* Мушкет. *Іде козак в Україну, мушкет за плечима.* Чуб. V. 86. Ув. **Мушкето́га.**

Мушке́тний, а, е. Мушкетный.

Мушкето́га, ги, Ув. от **мушке́т.**

Мушкови́й, а́, е́. С крапинками. *Хустки повелись мушкові микитонові.* Борз. у.

Мушли́н, ну, *м.* Кисея, муслин.

Му́шляти, ляю, еш, *гл.*=**Метикува́ти.** Канев. у. **Мушляв, мушляв, та таки й викрутився.* Умань. Ефр.

Муштай, тая́, *м.* Мохнатая лошадь. Мнж. 185.

Муштатий, а, е. Мохнатый. Александров. у. Мнж. 185.

Му́штер, тра, *м.* Обучающий военным приемам. *А пан муштер таки добре москалів попомуштрував.* Васильк. у.

Му́штра, ри, *ж.* Военное обучение, *военные приемы. Шевч. 68. *Москалі на муштрі.* Левиц. І. 493. *Дивилась з дівчатами на москалів. Що то як гарно муштру викидають.* Кв. І. 169. ***Му́штру викида́ти.*** Проделывать воинские упражнения. *Лагодились муштру викидати.* Квітка. «Конот. відьма».

***Муштро́ваний, а, е.** 1) Обученный воинской муштровке. *Лягло кістьми людей муштрованих чимало.* Шев.«Кавказ». 2) Дрессированный, вышколенный. *Це кінь у мене муштрований: батога й не показуй, голоса слухає.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Муштро́вий, а, е. Имеющий военную выправку. *Загне голову, як муштровий кінь.* МВ. І. 27.

Муштрува́ння, ня, *с.* Обучение военным приемам, дрессировка.

Муштрува́ти, ру́ю, єш, *гл.* 1) Обучать военным приемам. *Тоді ну військо муштрувати.* Котл. Ен. IV. 59. 2) Школить, дрессировать. *Муштровані, бодай їх: гавкають у захисті, а очей не покажуть.* Греб. 408. *І стару панію почне муштрувати було з самого ранку: Що се ви, мамінька, без чепчика вийшли?* МВ. І. 131.

Муштрува́тися, ру́юся, єшся, *гл.* 1) Быть на учении (о солд.), обучаться военным приемам; *упражняться, практиковаться. *Поки салдати муштрувались, то капітан частісінько поглядав на Оксану.* Кв. І. 173. ***Що дня до паничів німецька вчителька ходить: вони з нею муштруються, щоб навчитись по німецьки балакати.* Крим. 2) Возиться. *Муштруйся перед дзеркалом цілий день.* Левиц. І. 500.

Мущени́н, на и **мущи́на́, ни́,** *м.* Мужчина. Шух. І. 32.

Мущи́нський, а, е. Мужской. Шух. І. 120. ***Та у нас діло бабське, а у вас мущинське.* Тобіл. V. 227.

Мущи́рний, а, е. Мортирный.

Мущи́рь, ря, *м.* 1) Мортира. *Густо заставлені гарматами і мущирями.* Стор. Оп. II. 134. 2) Ступка, толчея. *В мущирі сіль товче.* Г. Барв. 448.

Мча́лка, ки, *ж.* Вестница. Встречено у Котляревского: *Іриса цьохля проклятуща... Олимпська мчалка невсипуща.* Котл. Ен. IV. 53.

Мча́ти, мчу, мчиш, *гл.* Мчать. *Проклятий мчить як вовк овечку.* К. *Куди їх мчить Анхизів син?* Котл. Ен. **Не раз**

су́чка санки́ мча́ла—пословица, приводимая в ответ на вранье или хвастовство и равнозначущая выражению: ты расказываешь небылицы, ты хвастаешься. Грин. I. 240.

Мча́тися, мчу́ся, мчи́шся. Мчаться. *Коли чує Наталка—за нею женуться. Озирнулась—се Данило мчиться.* МВ. I. 157. *К Еолу мчалась як оса.* Котл Ен . I. 4

Мша, мші, *ж.* Католическая обедня. Стор. МПр. 104.

Мшаль, ля, *м.* Раст. Heracleum sphondylium. Вх. Лем. 437.

Мшани́к, ка́, *м.*=**Омша́ни́к.**

Мшедь, ді, *ж.* Раст. лишайник. Вх. Зн. 38.

Мши́ти, мшу, мшиш, *гл.* Конопатить мхом. Желех.

Мши́тися, мшу́ся, мши́шся, *гл.* Расти густо, подобно мху, быть мохнатым. Желех.

Мши́ця, ці, *ж.* Насек.: тля, травяная вошь, Aphis. Вх. Пч. I. 5.

М'я, ме́ння, *с.* Имя. *Дали йому м'я—святого Христа.* Нп.

М'я́вкати, каю, еш, м'явча́ти и **м'явуча́ти, вчу́, чи́ш,** одн. в. **м'я́вкнути, кну, неш,** *гл.*=**Ня́вкати, нявча́ти, ня́вкнути.** Желех. *Будеш м'явкав як той кіт.* Грин. III. 653. *Куниці кричать, м'явучать.* Св. Л. 295.

М'ягки́й, м'я́гко и пр.=**М'яки́й, м'я́ко** и пр.

М'я́зі, зів, *м. мн.* Мускулы. Вх. Пч. I. 14.

М'язови́й, а́, е́. Мускульный. Сл. Дубр.

М'яки́й и **мняки́й, а́, е́.** 1) Мягкий. *Я такий, як хліб м'який.* Ном. № 3234. 2) Не суровый; уступчивый. *Учора дуже холодно було, а тепер м'який вітер віє.* Каменец. у. Ум. **М'яке́нький, мнякенький, м'яке́сенький** и **мнякесенький.** *У зайчика шкурка м'якенька.* Рудч. Ск. II. 15.

М'яки́на и **мняки́на, ни,** *ж.* Мякина. Сим. 226. *Скале зуби, як собака на м'якині.* Звенигор. у. Ум. **М'яки́нка** и **мняки́нка.** *І се слово не м'якинка.* Ном. 13040.

М'я́кість и **мня́кість, кости,** *ж.* Мягкость.

М'я́ко и **мня́ко,** *нар.* Мягко. ******Моя свекруха та любить мняко спать: настелить-намостить тих подушок під боки.* С. Пальчик. Звен. у. Ефр. Ум. **М'яке́нько, мнякенько, м'якесенько** и **мнякесенько.** ******Мнякенько постели, щоб не муляло в боки.* Умань. Ефр.

М'якота́ и **мня́кота́, ти,** *ж.* 1) С удар. на последнем слоге. Мягкость. *Як постелю сіна, то м'якота спати.* Лебед. у. 2) С удар. на первом слоге. Мякоть мяса. Черк. у.

М'якува́тий и **мнякува́тий, а, е.** Мягковатый. Павлогр. у.

М'яку́ш и **мнякуш, ша,** *м.* 1) Мягкие части мяса. Каменец. у. 2) Раст. Potentilla anserina. Вх. Пч. I. 12.

М'яку́шечка и **мнякушечка, ки,** *ж.* Ум. от **м'яку́шка.**

М'яку́шка и **мнякушка, ки,** *ж.* 1) Мякиш хлебный. *Син на снідання нарізав беззубому батькові самих шкуринок, а собі брав м'якушку.* Грин. I. 296. 2) О человеке: мягкосердечный, добрый. *Я, бачте, такий чоловік—м'якушка, що нехай де яка пригода або журба, або смуток, то зараз там мої й жалощі.* МВ. (КС. 1902. X. 155). Ум. **М'яку́шечка** и **мнякушечка.**

М'якчи́ти. См. **М'якши́ти.**

М'я́кшати и **мня́кшати, шаю, еш,** *гл.* Делаться мягче. *Залізо в огні і під молотом м'якшає.* Драг.

М'якши́ти, мнякши́ти, шу́, ши́ш и **м'якчи́ти, мнякчи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* Размягчать. *Сей вітер м'якшить сніг.* Миус. окр. *М'якшить суху ріллю на полі.* К. Псалт. 144.

М'я́лиця и **мня́лиця, ці,** *ж.* 1) Мялка для льна и конопли. Богод. у. 2) Мятая солома. Остер. у. 3) Потасовка. *Піди, ще й тобі м'ялиці дадуть.* НВолын. у.

М'я́ло и **мня́ло, ла,** *с.* 1) Деревянный пест. *Як ухвачу м'яло, виб'ю тобі зуби.* Чуб. V. 696. 2) Мямля.

М'я́льниця, ці, *ж.* Ручной прибор для мытья кож. Части его: **стовп**—деревянный столб, вставленный в колоду—постамент с пяткой,—на которой столб вращается; надетый на столб **круг**—деревянный диск с **кри́лами** — рукоятками; **шпилі́ з рога́чиками** — палки с головками, вставленными в ды-

ры на круге для зажимания кожи; **рівча́к**—канал в столбе, в который вкладывается кожа и прижимается сверху вторым кругом. Вас. 159.

М'ясаръ, ря́, *м.* Мясник. Вх. Уг. 253.

М'яси́во и **мнясиво, ва,** *с.* Мясное; мясная пища, кушанье. *Столи його погнулись від м'ясива.* К. Іов. 47. *На обід у запорожців мало подавали м'ясива, а все тілько рибу.* К. ЧР. 285.

М'ясни́й и **мнясни́й, а́, е́.** Мясной.

М'ясни́ці и **мнясни́ці, ць,** *ж. мн.* 1) Мясоед. *Ой все пости, та все пости, та будуть м'ясниці.* Нп. *2) Мясные лавки, мясной ряд на базаре. *На базарі коло м'ясниць собак тих більше, як людей.* Полт. у. Г. Йов. Ум. **М'ясни́ченьки, мнясни́ченьки.** Чуб. V. 158.

М'я́со и **мня́со, са,** *с.* Мясо. *Не буде з тої кози м'яса.* Ном. 5647. *Коза наша й мнясо наше.* Ном. № 7462. ***М'я́сом обросте́ти.** Входить в силу, раздобреть. *Аби ж почав обростати м'ясом, зараз і верне проти людей.* Кон. III. 78. Ум. **М'ясце́, мнясце́.** **Він* (вовк) *бажав мнясця свіженького давненько.* Гліб. 15.

М'ясови́й, а́, е́. Мясной. *Лізу, лізу по залізу на м'ясову гору* (Загадка: кінь). Чуб. I. 310.

М'ясоже́рець, рця, *м.* Плотоядное животное. Желех.

М'ясоже́рний, а, е. Плотоядный. Желех.

М'ясце́ и **мнясце́, ця́,** *с.* Ум. от **м'я́со.**

М'я́та и **мнята, ти,** *ж.* Мята: а) Mentha officinalis; б)—**во́дяна.** Mentha aquatica L. Анн. 214; в)—**кучеря́ва.** Mentha piperita L. Var crispa; г)—**холо́дна.** Mentha piperita L.; д)—**польова́.** Mentha arvensis. ЗЮЗО. I. 128; е) **Пе́сяча м'я́тка.** Nepeta cattaria. Вх. Пч. I. 11. Ум. **М'я́тка, мня́тка.**

М'я́ти и **мня́ти, мну, мнеш,** *гл.* 1) Мять. *Не терши, не мнявши, не їсти калача.* Ном. № 6033. *Я не буду хустиноньки ні терти, ні мняти.* Мет. 23. 2) Бить. *Лягла не клята, встала не мнята.* Ном. № 8909. 3)—**шкури.** Заниматься выделкою кож. **Ой за лісом за пралісом ченці шкуру мнуть.* Нар. заг. Пир. у., Кон. 4) Не решаться, колебаться. *Мне та й мне,—коли не продаси, то так і кажи.* Каменец. у. *5) Жевать, лениво есть. *Яка до роботи, така й до їжі: сяде снідати, то мне й мне той шматок сала, аж дивиться гидко.* Полт. у. Г. Йов.

М'я́тися и **мня́тися, мну́ся, мне́шся,** *гл.* 1) Мяться. *Терлось та м'ялось.* Чуб. 2) Мяться, не решаться. *Молоденький козаченько під оконечком мнеться.* Чуб. III. 173.

М'я́тка и **мня́тка, ки,** *ж.* Ум. от **м'я́та.**

М'ятки́й, а́, е́. Мягкий. Вх. Зн. 38.

М'ятли́ця, ці, *ж.* Раст.=**Метли́ця.** ЗЮЗО. I. 110.

М'я́тний, а, е. Мятный.

М'яхки́й, а́, е́ и пр.=**М'яки́й** и пр.

М'я́цкати, каю, єш, *гл.* Мять. *Сир кочєють і мєцкають у руках, аж вироблять з него паліницу.* Шух. II. 216.

М'яч и **мняч, ча́,** *м.* Мяч. *Полетиш, як м'яч.* Ном. № 4319. *Стріляють було у них, а вони як мнячі кулі ловлять та назад себе кидають.* Мнж. 133.

М'я́чка, ки, *ж.* 1) Раст. Typha latifolia. ЗЮЗО. I. 140. *2) Свареный и растертый картофель, пюре. *Наварила жінка м'ячки на сніданок, а я б на неї вже й не дивився.* С. Глеваха Киев у. Ефр.

М'я́шкурити и **мня́шкурити, рю, риш,** гл. Мять.

Н.

На, *пред.* 1) С винительным падежем: а) Указывает на предмет, к которому направляется движение: на, в. *Ой я з роду чумакую, на гору йду—не бичую, а з гори йду—не гальмую.* Бал. I. *Заплакала Морозиха, ідучи на місто.* Грин. III. 588. *Роспитаю шлях на Московщину.* Шевч. 78. *Ой полети, галко, ой полети, чорна, на Дін риби їсти.* Нп. *Визволь, господи, всіх бідних невольників з тяжкої неволі турецької... На тихі води, на ясні зорі, на простії дороги, на руський беріг, на край веселий, меж мир хрещений.* АД. I. 90—91. *Пішов на низ.* Грин. *Повернувся на схід сонця.* Грин. б) Указывает распространение по известному пространству: на, в, по. *Стала слава на все село, стали й поговори та про тую дівчиноньку, що чорнії брови.* Нп. *На всю Україну голосна була його слава.* Грин. **Тримав у своїх руках рух еміграційний на цілу околицю.* Борд. в) Указывает предмет, на который обращено действие: на *Прийшов чужоземець, татарин, і ото вже на Вишгород б'є.* ЗОЮР. I. 3. *З одним богом на сто ворог.* Ном. № 12. *На слуги свої, на турки-яничари зо-зла гукає.* АД. I. 89. *Ой важу, важу на ту дівчину вражу.* Нп. *Тоді царь сказав на того чоловіка: іди сюди!* Грин. I. 175. *Напосівся на мене, щоб дав йому грошей.* **Пам'ятáти (забýтися) на кóго, на щó.** Помнить (забыть) о ком, о чем. *А ти на мене забулася.* Г. Барв. 529. **Питáти на щó.** Спрашивать о чем. *На здоров'я тебе, брате, буду питати.* ЗОЮР. I. 26. **Налягáти на нóгу.** Хромать. Желех. **І на спині горбик має, ще й на ногу налягає.* Херс. Нік. **Ждáти на кóго.** Ждать кого. *Час не жде на нас.* Св. Л. 295. **Вíрити на кóго, нá що.** Доверять кому, верить чему. *Ой вірь же ти, дівко молода, на козацьке слово.* Нп. *На його пан вірив... як на рідного батька.* Грин. I. 92. ***На бóга.** Ради бога. Лубен. у. г) Указывает предмет, для которого что-либо сделано или делается в смысле для: *На мірошника вода робить.* Посл. *Тут на вовків привілля: ліс великий та густий, та яри.* Волч. у. *Мішок на жито.* Грин. **Як на мéне.** По моему мнению. *Як на мене, то се дурниця.* Грин. Если бы это со мной, если бы так мне. *Як на мене, то я б його й вигнав за се.* Грин. д) Указывает цель действия: на, в, для. *Раз у-осени пан поїхав на лови.* Рудч. Ск. II. 75. *Людей на панщину женуть.* Грин. *На заріз людей ведуть.* АД. I. 75. *Ходімо в близькі містечка, щоб і там проповідував: на те бо вийшов я.* Єв. Мр. I. 38. *На те й мати родила, щоб дівчина любила хорошого челядина.* Рудч. Чп. 184. *А бог людям на науку поставив їх в полі.* Шевч. 474. *Треба ж, голубко, її на розум навчити: се дурні голови.* МВ. (О. 1862. III. 38). *На лихо вчити.* Грин. *На попи вчитися.* Грин. *Рушило Півпівника в дорогу, стрепенуло крилцем і трейчи заспівало на знак свого одходу.* К. (О. 1861. IV. 40). *Віти тернові рубайте, по шляху покидайте, мені, брату, пішому піхотинцю, на признаку давайте.* АД. I. 115. **На пожúток.** На пользу, в пользу. Желех. е) Указывает орудие или средство действия: на, о, об. *Дай заграю я на дудку, а то давно вже грав.* Драг. 341. *Не на те козак п'є, що є, а на те, що буде.* Посл. *Проміняв на личко ремінець.* Послов. *Присягати на Євангеліє.* Желех. *А третій брат, менший, піша пішаниця, за кінними братами уганяє і на біле*

каміння, на сире коріння свої ніжки козацькі-молодецькі побиває. АД. I. 107. *Бачив чорта на свої власні очі,— отсе як вас бачу.* МВ. (КС. 1902. X. 141). **На самúй звук.** При одном звуке Б. Лепк. ж) Указывает признак предмета, составляющий одно логическое целое с определяемым словом или сказуемым: на, по. **На нóгу кривúй.** Хромой. *Горобчичок манісінький, на ніженьку кривісінький.* Грин. III. 662. **Тут і старих вимерло на таку старшну слáбість, на жовту пропасницю.* Борд. **На красý (вроду) гáрний.** Красивый. *Ти, козаче молоденький, на вроду прекрасний.* Грин. III. 175. *На масть рудий.* М. Загірня. *Така ж тиха, така й мова, тільки на брівоньки чорнобрива, а на личенько ще й білійша, тільки на словечко не вірнійша.* Лавр. 39. *Були* (шовковиці) *всякі: і червоні, і білі на ягідки.* О. 1862. V. 98. *Рости, рости ти, черемхо... тонка, тонка та висока і на лист широка.* Грин. III. 199. *Був священник на ім'я Захарія.* Єв. Л. I. 5. *Єсть у Київі чоловік, на ймення Кирило, на прізвище Кожем'яка.* ЗОЮР. II. 28. з) Указывает образ или способ действия: на, в. *Кричати на ввесь рот.* Желех. *На смерть порубав.* Желех. *На превелику силу зробив.* Желех. *Діждавшися другого дня, баба на тще серце так і рушила до пошти.* Г. Барв. 497. и) Указывает то, во что изменяется предмет: на, в. *Порубали козаченька на мілку дробину.* Нп. *Побив на мотлох.* Желех. *Помололи пшеницю на борошно.* Грин. і) Указывает момент, в который совершается действие, или продолжительность времени: на, в, *к. *На Великдень, на соломі проти сонця, діти грались собі крашанками.* Шевч. 461. *На той час він був дома.* Грин. ***На рáнок.** К утру. *До залізниці їхати ввечері, щоб на ранок стати у Львові.* Борд. *Хоч би на ранок сніг перестав.* Грин. **На Пéтра.** В день св. Петра. *А як прийде нудьга в гості та й на ніч засяде.* Шевч. 446. *На рік пішов з дому.* Грин. *На Дону по два карбованці, мовляв, косареві на день.* Г. Барв. 438. к) Указывает количество или меру: на. *На три карбованці купив.* Грин. *Круг містечка Берестечка на чотирі милі мене славні запорожці своїм трупом вкрили.* Шевч. 491. *На новий рік прибавилось дня на заячий скік.* Ном. № 513. 2) С местным падежом: а) Указывает место, на котором или близ которого что-нибудь находится или происходит: на, в. *І в хаті не чуть, і на дворі не видно.* МВ. II. 8. *Ой на горі та женці жнуть.* Закр. I. 65. *Стоїть той дід на воротях із кийком.* Рудч. Ск. I. 43. *І на місті була, і горілку пила.* Нп. *На сонці полотно сушили. Багацько у його добра... на видноці і під замками.* Греб. 317. **На рушникý стáти.** Обвенчаться. *Та поможи, боже, на рушнику стати,—тоді не розлучить ні батько, ні мати.* Нп. б) То, что имеет значение по отношению к предметам в пространстве, переносится на лица, действия и состояния: на, в. *На обіді в його був.* Грин. *Він уже на підпитку.* Грин. *Васюринський козарлюга на меду гуляє.* О. 1862. X. *Скажи мені, моя мила, що маєш на мислі?* Нп. *А в мене не те на думці.* Г. Барв. 211. *Я не була з вами на розмові.* Каменец. у. в) Указывает время, в течение которого что-либо происходит: на, в, при. *На тім тиждні се було.* Гринч. **На весні.** Весною. *А на третю нічку вийшла на зорі.* Грин. III. **На днях ходúти.** Быть в последних днях беременности. КС. 1883. II. 394. *На смерті побивавсь цілу ніч.* Черк. у. г) Указывает орудие или средство, при помощи которого что-нибудь происходит: на. *Прийшов пан Палій додому да й сів у наміті, на бандурці виграває: «Лихо жити в світі».* ЗОЮР. I. 190. *Покайтеся, християне, на мені, як матері не шанувати.* Грин. I. 84. д) Указывает образ или способ действия: в. *Чим вони не люде? І добрі, й заможні, усі їх на повазі мають.* МВ. II. 111. *На перешкоді вона йому стала.* Гринч. *Йому вже й муха на заваді.* Посл. е) Указывает причины или основание действия: на, из-за. *Маючи надію на твоїм слові.* Гринч. *Не треба ся на дівчат бити.* Гринч. ж) Указывает признак предмета, составляющий одно логическое целое с определяемым словом или сказуемым,—не переводится; по-русски в этом случае ставится творительный падеж: *Моя мила миленька, на личеньку*

біленька. Нп. *Придавлено його й примучено на тілі, ослаблено його й скалічено на дусі.* К. XII. 130.

На, на́те, *меж.* На, возьми, возьмите. *Ластівко, ластівко! на тобі веснянки, дай мені білянки.* Ном. № 266. *Ой нате вам, рибалочки, горілки напиться.* Мет. 18. ***От тобі́ й на́!** Вот те раз! Звен. у. ***На́ тобі́ та цить!** Будь доволен. Мирн. Пов. I. 160.

Набáбити, блю, биш, *гл.* Принять несколько душ детей. *Я собі набабила онуків,—аж п'ятеро.* Харьк. г. *Ось тобі й набабила, що Мотря аж ноги простягла.*

Набáвка, ки, *ж.* Прибавка (к цене).

Набавля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **набáвити, влю, виш,** *гл.* 1) Прибавлять, прибавить, добавлять, добавить. *Їднак я горілки набавлю, як вип'ю, зараз поставлю,* Чуб. V. 1088. 2) Наводить, навести, навлекать, навлечь, причинять, причинить. *Сусіди, що нас набавили нужди і біди.* Гол. I. 127. *Набавити лиха, страху, хороби...* Гринч.

Набавля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **набáвитися, влюся, вишся,** *гл.* Вдоволь веселиться, — повеселиться. *Нім вони ся набавили, штирі свічки спалало.* Гол. I. 81.

Набагни́ти. См. **Набагня́ти.**

Набáгнути, гну, неш, *гл.* 1) Припомнить, выдумать. *На всячину я набагла.* Вх. Зн. 38. 2) Сильно пожелать. Вх. Зн. 38.

Набáгнутися, нуся, нешся, *гл.* = **Набáгнути 2.** *Набагся того.* Зн. Вх. 38

Набагня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **набагни́ти, гнý, ни́ш,** *гл.* Нагрязнять, нагрязнить.

***Набадура́ти, ра́ю, еш,** *гл.* Наскочить, встретить. *Набадураєш оце, переглядаючи, приказку.* Ном. VI.

Набажа́тися, жа́юся, єшся, *гл.* Испытать много желаний, нажелать себе многого.

Набáжний, а, е. Сильно желающий Вх. Зн. 38.

Набазарува́тися, ру́юся, єшся, *гл.* Вдоволь поторговать или побыть на базаре. *Ну що, набазарувалися?* (Спрашивают возвращающихся с базара). Сосницк. у.

Набáзграти, раю, єш, *гл.* Напачкать, написать каракули.

Набазі́кувати, кую, єш, сов. в. **набазі́кати, каю, єш,** *гл.* Наговаривать, наговорить, набалтывать, наболтать.

Набазі́куватися, куюся, єшся, сов. в. **набазі́катися, каюся, єшся,** *гл.* Наговариваться, наговориться, набалтываться, наболтаться.

Набáкир и набáкирь, *нар.* Набекрень. *Браво сидів, закинувши набакир смушеву шапку.* Стор. *Взяв набакирь писарь шапку.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 103).

Набала́кувати, кую, єш, сов. в. **набала́кати, каю, еш,** *гл.* Наговаривать, наговорить. *Набалакав багато, а слухати нічого.* Харьк. у.

Набала́куватися, куюся, єшся, сов в. **набала́катися, каюся, єшся,** *гл.* Наговариваться, наговориться. *Набалакайся, коли не завізно.* Ном. № 12992.

Набаламу́чувати, чую, єш, сов. в. **набаламу́тити, му́чу, тиш,** *гл.* 1) Набалтывать, наболтать (о жидкости). 2) Производить, произвести смуту, беспорядок. 3) Наобольщать, насоблазнять многих.

***Набальзамо́вувати, вую, єш,** сов в. **набальзамува́ти, му́ю, еш,** *гл.* Бальзамировать, набальзамировать. Сл. Нік.

Набаляндра́сити, ра́шу, сиш, *гл.* Наболтать, наговорить чепухи.

Набаляндра́ситися, шуся, сишся, *гл.* Наговориться вдоволь о пустяках.

***Набандува́ти, ду́ю, єш,** *гл.* Натянуть (шатер). Под.

***Набаришува́ти, шу́ю, єш,** *гл.* Набарышничать. Сл. Нік.

Набарложи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Нагрязнить.

Набарложи́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.* Належаться в грязи (о свинье).

Набасува́тися, су́юся, єшся, *гл.* Вдоволь наскакаться (о коне).

Набатува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Навьючить, нагрузить. 2) Нарезать большими ломтями.

Набахту́рити, рю, риш, *гл.* Набить вздором, пустяками (голову). *Набахтурив йому голову.*

Набача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **наба́чити, чу, чиш,** *гл.* Примечать, приметить, заметить. *Пішли салдати колядувать та й набачили, шо у сінях під стріхою сало висить.* Мнж. 108. *Хома ходив, витріщав баньки, ніяк не набачить шкапи.* Рудч. Ск. II. 175.

Набача́тися, чуся, чишся, *гл.* Вдоволь насмотреться. Желех.

Набга́ти, га́ю, еш, *гл.* 1) Многое согнуть, свернуть. 2) Набивать, набить в большом количестве; напичкать. *Набгав повну кишеню горіхів.*

На́бгом, *нар.* Битком. *Набгали мішок конопель набгом.*

Набе́дра, *нар.* **Сиді́ти, їхати набе́дра.** Сидеть, ехать на лошади верхом на бедрах (позади обыкновенного седока на спине). К. Михальчук.

На-бе́збаш, *нар.* Без пастыря, без пастуха.

На-бе́зрік, *нар.* Никогда; без срока. **Ві́ддасть на-бе́зрік.** Никогда не отдаст. Ном. № 10634.

Набелькота́ти, чу́, чеш, *гл.* 1) Набормотать, наговорить невнятно. 2) Наболтать, наговорить много.

Набендю́житися, жуся, жишся, *гл.* Надуться. *Чого то вже так набендюжився?*

***Набен(ь)кетува́ти, ту́ю, еш,** *гл.* Напировать. Сл. Нік.

Набен(ь)кетува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Напироваться.

Набербе́рити, рю, риш, *гл.* Намешать, наболтать чего.

Набесі́дувати, дую, еш, *гл.* Наговорить беседуя. *Набесідувала, наговорила,—взяла мазницю, за медом пішла.* Ном. № 12996.

Набе́хтатися, таюся, ешся, *гл.* Нажраться.

Набива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **наби́ти, б'ю́, б'е́ш,** *гл.* 1) Набивать, набить, наколачивать, наколотить. *Бондарь відра набиває.* Шевч. 540. 2) Набивать, набить, наполнять, наполнить. *Як києм набито жидів в хаті.* Чуб. I. 252. 3) Заряжать, зарядить. *Набивати рушницю.* 4)—**черні́нь.** Делать под печи из глины или из глины со щебнем. Сим. 129. *5)—**ру́ку.** Упражняться, наупражняться, практиковаться, напрактиковаться. *Нехай набиває руку, то й стрілятиме доладу.* Крим. *Читаю швидко вже: трошки набив руку.* Крим. *6)—**но́ги.** Устать, утомиться от ходьбы. *Шо ти не бачив на тому ярмаркові? Не ходи, бо тільки ноги набьеш.* Полт. у. Г. Йов. 7) Только в сов. в. Побить, поколотить. *За наше жито та ще, нас і набито.* Ном. № 4057.

Набива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **наби́тися, б'ю́ся, б'е́шся,** *гл.* Набиваться, набиться. *Не набивається сей обруч на діжку.* Гринч. 2) Набиваться, набиться, наполниться. *Само в мішки набивається.* Рудч. I. 23. 3) Заряжаться, зарядиться. 4) Вдоволь бить, побить. *Птиця з птицею не наб'ється, а козак з дівчиною не наживеться.* Ном. № 784. *Мужик дурно наробився, а пан його ще й набився.* Грин. III. 639. 5) Навязываться, навязаться. *Не набивайтесь, щоб я купувала. Хиба я їх просив? Сами набилися.* Мир. Пов. II. 66. **Сами набивалися дітьми.* Дн. Чайка, II. 117.

Наби́вач, ча, *м.* 1) Палка, которой в мельницах набивают муку в мешки. Новомоск. у. 2) Бондарский инструмент для набивания обруча на бочку. Сумск., *Звен. у.

Наби́вачка, ки, *ж.*=**Наби́вач 1.** Мнж. 104.

***Набили́тися, люся, лишся,** *гл.* Присниться, привидеться во сне. *Ов,—кажу до жінки,—знаєш, стара, якесь мені погане на сон набилилося!* Франко.

***Наби́лювати, люю, еш,** сов. в. **наби́лити, лю, лиш,** *гл.* Намекать, намекнуть. Хот. Нік. Франко.

Набира́ти, ся=**Набіра́ти, ся.**

Наби́ти, ся. См. **Набива́ти, ся.**

***Наби́тіско,** *нар.* Полно, полным-полно, битком набито. *На другім возі жовнірів набитіско.* Черемш.

Наби́ток, тку, *м.*=**Набу́ток 1.** *Набиток злий не спірний.* Ном. № 10374.

На́бівка, ки, *ж.* Верхняя половина ля́ди (см.) в Стрыйск. у. МУЕ. III. 24.

Набі́г, гу́, *м.* Набег.

Набі́гати, гаю, еш, *гл.* Набегать, бегая получить. *Набігав собі пранців.*

Набіга́ти, га́ю, еш, сов. в. **набі́гти, біжу́, жи́ш,** *гл.* 1) Набегать, набежать. *Пішла вдова в поле жати, стала*

хмара набігати. Мет. 291. *Вовки сіроманці набігали.* Мет. 7. *А татарва як набігала, то вже я замужем була.* Котл. Ен. III. 12. **На очі́ набіга́ти.** Мелькать пред глазами. *Шлях мигтить, гаї та ліси на очі набігають.* **Як набіжи́ть.** а) Как придется. *Треба жить, як набіжить.* Чуб. I. 251. *б) Как найдет. *На нього як набіжить,—то чоловік як чоловік, а то й не підступайся.* Полт. у. Г. Йов. 2) — **на що́.** Наскакивать, наскочить с разбега на что-либо. *Чого ти не дивишся? Набіг на чоловіка!* Гринч. 3) Находить, найти. *Його найшли татари, набігли його сонного.* КС. 1882. XII. 508. *Як набіжиш, то й купи.* Гринч. **Набі́гти тропи́.** Найти дорогу, попасть на дорогу. *Є доля у всякого, та не набіжить чоловік тропи.* Г. Барв. 416. 4) Натекать, натечь. *Набігла вода в погріб.* 5) **Се́рце набіга́, *йому́ се́рце набіга́.** Сл. Нік. *Він чоловік нічого, а так на його иноді серце набіга,* т.-е. иногда он сердится. Павлогр. у.

Набі́гатися, гаюся, ешся, *гл.* Набегаться. *Набігався, пійду ляжу спати.* Чуб.

Набі́гти. См. **Набіга́ти.**

Набі́дкатися, каюся, ється, *гл.* Наговориться о своей беде, о своем горе.

Набідува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Много вытерпеть, вдоволь победствовать.

Набі́жка, ки, *ж.* Барыш, прибыль. *Як по копійці набіжки, то й то гаразд.* Лубен. у.

Набі́жний, а, е. 1) О ребенке: прижитой вне брака. *Це дитя набіжнеє у неї: вона покритка.* Екатер. у. *2) Богвесть откуда явившийся; наносной. *Та оце під голод у нашому селі того набіжного люду стільки, що й гору на зборні забрали.* Пир. у., Конон. *3) О болезни, о чувствах: быстропроходящий; несвойственный кому-л. *Він чоловік не сердитий, то у нього набіжне, він досі вже й забув за все.* Пир. у., Конон.

***На́біжний, а, е.** Набожный. Сл. Нік.

Набі́й, бо́ю, *м.* 1) Заряд. *У ладівниці ні однісінького набою.* ЗОЮР. I. 186. ***Так і пішо́в набі́й зада́ром.** Пропал заряд. Мирн. ХРВ. I. 121. 2) Навал снега на дороге. 3) Утоптанная снеговая дорога (Шух. I. 81), а также следы санной дороги, заметные из-под наметенного снега (Конот. у.). 4) Гусеница насекомого Arctia. Вх. Пч. I. 5.

***Набі́йник, ка,** *м.* Шомпол. Сл. Дубр.

На́бік, *нар.* Прочь с дороги, в сторону. *Набік, хлопці, набік, хлопці, бо чорт мужа несе.* Чуб. V. 648.

Набі́л, лу, *м.* Молочные продукты.

Набіли́ти, лю́, лиш, *гл.* Набелить.

Набіли́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Набелиться. *Прийде неділенька, набілися, пойди до церкви, помолися.* Чуб. V. 781.

На́білки, ків, *м., мн.* 1) = **Ля́да** или=**лядобі́йці** (Угорск.). МУЕ. III. 24. 2) Сплетни. **На́білки наби́ти.** Пустить сплетни. *Люде вже набілки набили, що Мотря завагітніла.*

Набі́лля, ля, *с.* Белье? *Вберімось, бабусеньку, у біле набіллє да й ходімо, бабусеньку, на час на весіллє.* Грин. III. 340. См. **Бі́лля 2.**

Набіля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Намекать. *Так мені набіляла, аж не вимовляла.*

На́бір, *нар.* В долг, *в забор. *Набрав набір багато, а коли то гроші платитиме.* Гринч.

Набі́р, бо́ру, *м.* Набор. *Бути ж мені у неволі, у некруцькому наборі.* Нп.

Набі́раний, а, е. Из покупной материи сшитый. КС. 1893. V. 279.

Набіра́ти, ра́ю, єш, сов. в. **набра́ти, беру́, ре́ш,** *гл.* 1) Набирать, набрать. *Уже човник води набіра.* Чуб. V. 505. *Було глек варенухи наберуть та сидячи п'ють.* Ном. *Набрав хліба скільки схотів.* Гринч. *Набери мішок борошна.* Гринч. 2)—**ху́ру.** Накладывать, наложить воз. *Ой я тебе пустю з чумаками чумакувати: ой ти будеш хуру набірати, а я буду гроші одбірати.* Грин. III. 572. 3)—**не́від.** Укладывать, уложить невод в лодку таким образом, чтобы верх невода складывать в строго последовательном порядке в одну сторону, нижнее крыло—в другую, а **матню́**—особо,—тогда при забрасывании все части невода быстро и правильно спускаются в воду. Вас.

186. *Получать, получить (хорошенько). *Вже аж тепер набере поганий турок по штанях.* Борд. 4)—**пря́жу.** Натягивать нити основы в ткацком станке, пропуская их сквозь **начи́ння** и **блят** (см.). Конст. у. 5) Покупать, купить материи. *Набрала плису собі на керсетку та черкасину Грицькові на штани.* Харьк. 6)—**ті́ла.** Полнеть, пополнеть, толстеть, потолстеть. *7) **Набра́ти в го́лову.** Выпить, быть п'яным. *Набрав у голову та й виробляє ка-зна що.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Набіра́тися, ра́юся, ється, сов. в. **набра́тися, беру́ся, ре́шся,** *гл.* 1) Набираться, набраться. *Набралося в чобіт води.* Гринч. *Як наберетьвя води в ухо, то перехиле голову та й скаче.* Ном. № 336. 2) Брать, взять достаточно, много. *Набрався стільки, що й не донесеш.* Гринч. *Набравсь чорт багатих, то вбогих кидає.* Ном. № 1446. 3) Наполняться, наполниться. *Глек став набіраться.* Рудч. Ск. I. 18. **Котре зерно набереться..., те й єсть добре зерно.* Ніков. 4) Приобретать, приобресть, получать, получить. *Сили й розуму од його всяка тварь набралась.* К. ПС. 74. *Набравшися науки в сивоусих.* К. Іов. 33. **Набра́тися бі́ди, ли́ха.** Претерпеть бедствия. *Тогді набрались всі сто лих.* Котл. Ен.—**на ши́ю.** Залезать в долги. *Прийдеться випити з людьми, — знов набірається на шию.* О. 1862. 73. —**ро́зуму.** Поумнеть. *Набірайся розуму!* Гринч.—**—охо́ти.** Воодушевиться. *Випив чарку, набравсь охоти та й пішов уночі лісом.* НВолын. у. —**слави.** Подвергаться сплетням. *Нема впину вдовиному сину, що звів з ума дівку сиротину. Ой ізвівши, на коника сівши: зоставайся, слави набірайся.* Мет. 15. —**страху́.** Напугаться. *—**ду́ху.** Отважиться, расхрабриться. *Мовчав я, мовчав, а то вже набрався духу та й виложив усе чисто тому людожеру.* Полт. у. Г. Йов. 5) Напиваться, напиться пьяным. *Набрався, як свиня мулу.* НВолын. у. **Та й кум же набрався, —ледве ноги волоче.* Мирн. I. 349. **Набрався мов той квач.* Дн. Чайка, II. 20. 6) Сходиться, сойтися. *Багато народу набралось.* Гринч.

Набісити́ся, шу́ся, сишся, *гл.* Набеситься.

Наблажи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Принести добро, благо. *Дєкувати тобі, господи, за дар божий, с'єтій землі, мамі нашій, за твою росицу, за твій дар, за твою благодать, що єс нам наблажила* (Гуц. молитва). Шух. I. 38.

Наближа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **набли́зити, жу, зиш,** *гл.* Приближать, приблизить.

Наближа́тися, жа́юся, ешся, сов. в. **набли́зитися, жуся, зишся,** *гл.* Приближаться, приблизиться. *Зраділа, що панство таке наближалось до неї.* Левиц. I. 210. *Наблизилось до вас царство боже.* Єв. Л. X. 9. *Смерть наближається.* Мир. ХРВ. 313. *Піджидать, поки наблизяться* (гуси), *бо цілісінький табун ходив.* Сим. 217.

Набли́жувати, жую, еш, *гл.*=**Наближа́ти.** *Наближує пальці ті до дитинки.* Чуб. III. 84.

Набли́жуватися, жуюся, ешся, *гл.* =**Наближа́тися.**

Набли́зити, ся. См. **Наближа́ти, наближа́тися.**

Набли́шкатися, каюся, ешся, *гл.* Набраться, нахвататься. *Вона наблишкалася з ним такого гріха, що як уже й одвічатиме на тім світі.* Змиев. у.

Наблука́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Нашляться вдоволь.

Набльо́вувати, вую, еш, сов. в. **наблюва́ти, блюю́, е́ш,** *гл.* Наблевывать, наблевать. Желех.

Наблюва́ти. См. **Набльо́вувати.**

Наблягу́зкати, каю, еш, *гл.* Наболтать пошлостей, вздору; наврать чепухи, напустословить. К. Михальчук.

Набо́втувати, тую, еш, сов. в. **набо́втати, таю, еш,** *гл.* Наплескивать, наплескать, насливать, наболтать. *Набовтала помий повне відро.* Гринч.

Набожє́нство, ва, с. Богослужение. *Любо було в церкві постояти, набожества послухати.* Св. Л. 7. **Набожє́нство відправля́ти.** Служить обедню.

Набо́жний, а, е. Набожный, благочестивый. *Набожний, як жид подорожній.* Чуб. I. 268.

Набо́жник, ка, *м.* Полотенце (вышитое или тканое с узорами), надеваемое, для украшения, на иконы. Черниг. г.

Набо́жність, ности, *ж.* Набожность, благочестие. *Нехай же пан не трівожить моєї набожности.* Левиц.

Набо́жно, *нар.* Набожно, благочестиво.

Набо́йчик, ка, *м.* Шомпол. Лебед. у.

Набо́куватий, а, е. 1) Наклоненный в одну сторону. *Набокувата дорога.* 2) Имеющий выпуклость с одной стороны (о дереве), стянутый с одной стороны (о шаре). *Набокувате яблуко.* Харьк.

Набо́кувато, *нар.* Наклонно в одну сторону. *Набокувато зроблений віз.* Черк. у.

Наболі́лий, а, е. Измученный, много болевший. *Тліє під землею твоє наболілеє тіло.* Мир. ХРВ. 55.

Наболі́ти, лі́ю, єш, *гл.* Наболеть. *Наболіло серденько від жалю.*

На́бор, *нар.*=**На́бір.**

Набо́ристий, а, е. Наборный. *Над ліжком висіло набористе сідло.* Стор.

Набороши́ти, ню́, ни́ш, *гл.* —**ті́сто.** Посыпать мукой тесто, чтобы оно не липло к столу. Конст. у.

Набо́рсати, саю, єш, *гл.* 1) Нанизать. Шух. I. 130. 2) Напутать (ниток). *Ото скільки ниток наборсала.* Харьк. г.

Набра́житися, жуся, жишся, *гл.* Напиться. *Набражився, як п'яниця.* Ном. № 11747. **Набражились, як квачі: співають, лаються.* Мирн. ХРВ. I. 174.

Набра́ти, ся. См. **Набіра́ти, ся.**

Набре́вкатися, каюся, єшся, *гл.* Нажраться.

Набре́зглий, а, е. О молоке: скисший (Галиц.). Желех.

***Набре́склий, а, е.** Обрюзгший, отекший, разбухнувший, вспухший. Умань. *Та й понурив набрескле лице в долину.* Черемш. *Чоловік з набрескле лицем.* Борд.

***Набре́скнути, ну, неш,** *гл.* Обрюзгнуть. *Так п'є, що аж лице йому набрескло.* Умань. Ефр.

Набрести́. См. **Набро́джувати.**

Набреха́ти. См. **Набрі́хувати.**

Набреха́тися, шу́ся, шешся, *гл.* 1) Наговорить лжи. *Хотя й душа невинная, люде набрешуться.* Гол. I. 261. 2) Налаяться (о собаке).

Набрида́ти, да́ю, єш, сов. в. **набри́днути, дну, неш,** *гл.* Надоедать, надоесть, наскучать, наскучить. *Не бреши, спасибі тобі—і своя брехня набридла.* Ном. № 6873.

Набри́дливий, а, е. Надоедливый.

Набри́днути. См. **Набрида́ти.**

Набри́жжувати, жую, єш и **набри́жкувати, кую, єш,** *гл.* Морщить, стягивать в складки. **Набри́жжувати чо́боти.** Так сдвигать голенища, чтобы они были в складках. Харьк. у.

Набри́зкувати, кую, єш, сов. в. **набри́зкати, каю, єш,** *гл.* Набрызгивать, набрызгать.

Набрита́тися, та́юся, єшся, *гл.* Нахвататься, набраться. *Набритавсь довгів.* Мнж. 186.

Набрі́вник, ка, *м.* Девичий головной убор из красного или черного плису или бархату, также из парчи,—род широкого обруча, расширенного спереди, охватывающего голову. Лохв. и Гадяц. у. Сл. Д. Эварн.

На́брід, роду, *м.* Пришельцы, сброд.

***На́брідний, а, е.** Пришлый, случайный. Сл. Нік.

Набрі́дь, ро́дя, *м.* В сказке—эпитет медведя, набревшего на́ рукавицу, полную зверей: *ведмідь-набрідь.* Рудч. Ск. II. 1.

Набрі́хувати, хую, єш, сов. в. **набреха́ти, шу́, шеш,** *гл.* 1) Лгать, налгать на кого-нибудь, клеветать, наклеветать. *Знов почали сестри набрі́хувати на меншу.* Стор. *Люде—собаки,—чого не набрешуть.* Ном. № 7805. **Да се набре́хано.** Это враки. 2) Говорить, наговорить пустяков, врать, наврать. *Хтось мухам набрехав, що на чужині краще жити.* Гліб.

Набро́д, ро́ду, *м.*=**Набрі́д.** *Всі кухарі і ввесь наброд, побравшись за руки, ходили.* Котл. Ен.

Набро́джувати, джую, єш, сов. в. **набрести́, ду́, де́ш,** *гл.* Попадать, попасть, наталкиваться, натолкнуться,

набрести. *Дайте мені набрести на стежку.* Ном. № 4903. *Брели вони то... межами, то суголовами, як набрели купу гною.* Св. Л. 140. *Набрела я й хатку таку, що наймалась.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Коли це набрели цигана,—веде пару коней.* Мнж. 28.

Наброди́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Набродиться, утомиться ходьбой. *Ой зірочці по хмарочці да й не набродиться.* Чуб. III. 179.

Набро́їти, ро́ю, їш, *гл.* Накуралесить, наделать глупостей. *Тепер же на мене звертає, сама наброївши біди.* Котл. Ен. VI. 13.

Набро́статися, таюся, єшся, *гл.*= **Набро́щуватися.**

Набро́щуватися, щуюся, єшся, сов. в. **набрости́тися, щуся, стишся,** *гл.* Пустить почки (о дереве), налиться (о колосе). *Ліс набростився.* Черк. у. *У ячмені колос набростився.* Мил. 93.

Набрудни́ти, нію́, ни́ш, *гл.* Напачкать, нагрязнить. Желех.

Набруни́тися, нію́ся, нишся, *гл.* Пустить почки. *Вже дерево набрунилось.* НВолынск. у.

Набрунько́вуватися, вуюся, єшся, сов. в. **набрунькува́тися, ку́юся, єшся,** *гл.* О дереве: пускать, пустить почки. Мнж. 186. *Вишні добре вже набрунькувалися,—тіль-тіль не розів'ється листочок.* Новомоск. у.

Набряка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **набря́к(ну)ти, кну, неш,** *гл.* 1) Набухать, набухнуть. *Набрякнуть* (шкури) *водою в Дніпрі.* ЗОЮР. II. 28. 2) Напухать, напухнуть. *Чірка дуже болить,—бач як набрякла.* Змиев. у.

Набря́клий, а, е. 1) Разбухший. 2) Вспухший. *Лупала набряклими віями.* Мир. Пов. I. 121. *Набряклі жили кидалися—бились.* Мир. Пов. II. 99.

Набря́к(ну)ти. См. **Набряка́ти.**

***Набря́снути, ну, неш,** *гл.* Разбухнуть, вспухнуть, вздуться од подтеков. *Так побив дочку, що й лице їй набрясло.* Крим.

Набубні́ти, нію, єш, *гл.* 1) О зернах: набухнуть, разбухнуть. *Кукуруза набубніла.* 2) *Безл.* Надуть, вздуть (живот). *Поласувався на сироватку та й давай її хлеп(т)ать, так уже нахлестався, що аж набубніло його.* Рудч. Ск. II. 191.

***Набубня́вілий, а, е.** Разбухший. Сл. Дубр.

Набубня́віти, вію, єш, *гл.* 1)=**Набубні́ти.** *Уже горох добре набубнявів,—пора садити.* Новомоск. у. 2) О древесных почках: раздутья пред тем, как распуститься. *Бруньки набубнявіли на вишні, а де-не-де і листочки роспускає.* Новомоск. у.

Набубоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Наговорить много, говоря невнятно. *Чисто набубонів мені голову.*

I. Набува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **набу́ти, бу́ду, деш,** *гл.* 1) Приобретать, приобресть, наживать, нажить. *Як я жив буду, то все набуду: воли, вози покуплю.* Нп. *Тією силою ми собі більше добра набудемо.* О. 1861. VI. 33 (Кулиш). *А хоч і покинеш—плакати не буду, а я, молодая, другого набуду.* Грин. III. 321. *Гроші—набута річ.* Ном. № 1442. 2) Отслуживать, отслужить прогульные дни. *Іще году треба набути—тиждень, бач, лежала.*

II. Набува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **набу́ти, бу́ю, еш,** *гл.* Обувать, обуть, надеть обувь. *Набула без панчох патинки.* Котл. Ен. II. 25. *Чоботи набуває.* Мир. ХРВ. 49.

I. Набува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **набу́тися, бу́дуся, дешся,** *гл.* *1) =**I. Набува́ти 1.** *Чести позбулася, лихої слави набулася.* Мирн. III. 296. 2) Приобретаться, приобресться. 3) Преимущественно только в с. в.: Прожить, пробыть достаточно долго. *Ні я нажилася, ні я набулася.* Грин. III. 397. *Не довго я у свого батечка набувся.* Федьк. *Вже ж я на полі набувся, буйного вітру начувся.* Грин. III. 671. 4) В посл.: **По́ки хвалько́ нахва́литься, будько́ набу́деться,**—т.-е. долго ожидать, пока обещанное сделается. Ном. № 5680. 5) Пить, напиться (водки). Шух. I. 41.

II. Набува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **набу́тися, бу́юся, ешся,** *гл.* Надеваться, надеться (об обуви). *Чобіт малий,—не набувається.* Гринч.

Набудо́вувати, вую, еш, сов. в.

набудува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Настраивать, настроить (о зданиях).

Набундю́чити, чу, чиш, *гл.* Надуть, растопырить. *Набундючити губи. Набундючити спідницю.*

Набундю́читися, чуся, чишся, *гл.* 1) Растопыриться, вз'ерошиться. 2) Возгордиться; надуться с важностью.

Набу́рити, рю, риш, *гл.* Налить много. *Вона туди дьогтю набурила.* Мнж. 93.

Набуркува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Нанести снегу. Екатерин. у. Сл. Д. Эварн.

Набу́ти, ся. См. **Набува́ти, ся.**

Набу́тний, а, е. Благоприобретенный.

Набу́ток, тку, *м.* 1) Благоприобретенное имущество. 2) Служба сверх срока в возмещение прогульных дней.

Набуття́, тя́, *с.* Приобретение.

Набу́хати, хаю, єш, *гл.* 1) Наколотить. *Набухали кулаччям по спині.* К. Михальчук. 2) Налить или наложить слишком много.

Набу́хатися, хаюся, єшся, *гл.* 1) Вдоволь поколотить (чем). *Намахався я косою, набухався ціпом.* КС. 1883. XI. 522. 2) Наесться, нажраться. *На тобі, сину, рака, набухайся та молоти.* Ном. № 921.

Набухи́катися, каюся, єшся, *гл.* Накашляться.

Набуча́віти, вію, єш, *гл.* Набухнуть, пропитавшись сыростью.

***Набуя́лий, а, е.** Созревший, в расцвете сил. *Набуяле нове життя вимагає свого голосу.* Ніков.

Нава́блювати, блюю, єш, сов. в. **нава́бити, блю, биш,** *гл.* Приманивать, приманить, привлекать, привлечь (многих).

Нава́жити, ся. См. **Нава́жувати, ся.**

Наважни́й, а́, е́. Склонный к чему-либо. *Не беріть цього чоловіка до себе: та він такий наважний до горілки, шо все переносить до жида.* Киев. г.

Нава́жувати, жую, єш, сов. в. **нава́жити, жу, жиш,** *гл.* 1) Взвешивать, взвесить. *Наважили чумаченьки та три вози соли.* Чуб. V. 1037. 2) Налегать, налечь. *А як наважу, двері виважу.* Гол. I. 147. *Не наважуй дуже на цей бік, а то перекинеш.* Киев. г. 3) Решать, решить. *Майорша здавна вже наважила такому не суперечити.* Г. Барв. 335. *Наважили злі вороги утопити мою душу.* Нп. *Коли вже ти* (вовк) *наважив мене їсти, то починай мене з хвоста.* Рудч. Ск. I. 1. 4) Научать, научить, наставлять, наставить. *Другого дня пішли панам поклонитись... Пани такі якісь сердиті; а горді—аж надимаються. «Будь покірна»—наважують, —«та до роботи панської щира».* МВ. I. 43. 5)—**ру́ку.** Набивать, набить руку, приучаться, приучиться. *Тільки наважиш руку до якої роботи* (на заводі), *а він тебе взяв та й на друге місце переставив,—от знов починай наважувати руку.* Киев. г.

Нава́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **нава́житися, жуся, жишся,** *гл.* 1) Осмеливаться, осмелиться. **Він сміливо наважувався на складання періодів.* Ніков. 2) Решаться, решиться. *Вона на таке наважилась, аби його привернути до себе.* Г. Барв. 454. *Іще Сомко не наважився, що в таку трудну минути чинити.* К. ЧР. 344. —**на ко́го, на що.** Вознамериваться, вознамериться что-либо сделать с кем, с чем. *Я наважився на того коня, то й буде мій.* Новомоск. у. *Наважимось, браття, на спасенну річ.* К. Пс. 66. 3)—***до чо́го.** Сл. Нік. Пристращаться, пристраститься. *Був і нічого собі чоловік, але як наважився до горілочки, то,—бачите,—все до жидів переносив.* Киев. г.

На́вал, лу, *м.* 1) Напор воды. *Іде він, аж люнув страшенний сплав, ріка, ніби море, шуміє, а повінь все гірше бутніє; приходить на місце, де міст стояв, а навал і в'язи, і міст урвав.* Федьк. Поезії, I. 91. 2) Наклон (стоящего столба). Волч. у.

Навали́ти. См. **Нава́лювати.**

Навалюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Набежать, найти толпой. *Ті миші, що в степу багато, не тут наплодились; вони відкільсь навалували.* Новомоск. у.

Нава́льний, а, е. 1) Стремительный, порывистый. 2)—**зима́.** Снежная зима. Лебед. и НВолын. у.

Нава́льність, ности, *ж.* 1) Множество, толпа. *Торік у Лебедині наваль-*

ність була москалів. Лебед. у. 2) Проливной дождь с бурей.

***Нава́льно,** *нар.* Стремительно, порывисто, с силой. Пир. у., Конон.

Нава́лювати, люю, єш, сов. в. **навали́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Наваливать, навалить. 2) В игре в карты (в «віз» и пр.) класть одну лишнюю карту сверх той, которая покрыла. КС. 1887. VI. 464. 3) **Навали́ти ва́лу.** Приготовить толстых ниток из пакли (См. **Вал.**). *Дочки валу навалили.* МУЕ. III. 155.

Наваля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Напачкать. *Півень на жердочці сидить, да все... все..., да купу таку наваляв, таку здорову.* Рудч. Ск. I. 40.

Навантáжений, а, е. Нагруженный. *Фура навантажена бочками з дьогтьом.* Балт. у.

***Навантáження, ня,** с. Загрузка (процесс), нагрузка. Сл. Дубр.

Навантáжувати, жую, єш, сов. в. **навантáжити, жу, жиш,** *гл.* Нагружать, нагрузить, навьючивать, навьючить, накладывать, наложить. *Хоч як було навантажиш віз снопами, чи на гору, чи в долину, їй* (кобилі) *усе одно, що по рівному.* К. (Хата. 65).

Нава́рювати, рюю, єш, сов. в. **нава́рити, рю́, риш,** *гл.* 1) Наваривать, наварить. *Ой вечеряй, моя мати, коли наварила.* Мет. 10. *Не в такому наварювали, та ви́їдали.* Ном. № 4236. 2) Приваривать, приварить железо.

Навба́кир, *нар.* Навыворот, наоборот. *Вони прийняли мої слова як раз навбакир.*

Навба́ч, *нар.* С виду, на вид.

Навби́тки, *нар.* В выраж.: **гуля́ти навби́тки.** Игра на праздник Пасхи крашеными яйцами: бьют яйцо о яйцо, и тот, чье яйцо выдержит, забирает разбитое яйцо своего партнера. Чуб. IV. 43.

Навбі́льшки, *нар.*=**Завбі́льшки.**

Навверле́, *нар.* 1) Наоборот. 2) Напрямик, не держась дороги (пойти); грубо напрямик (сказать). *Сказати навверле.*

Навви́передки, *нар.* Вперегонку, взапуски. *Біжать жидки наввипередки, один другого не дожене* (Загадка: колеса).

Навви́пинки, *нар.* Навытяжку. *Іван стоїть наввипинки перед командиром.* Стор. Оп. II. 83.

Навви́ринки, *нар.* Выныряя. *Бризнув в воду... наввиринки пішла душа.* Котл. II. 42.

Навви́шки, *нар.*=**Завви́шки.**

Навга́дь, *нар.* Наугад, наобум. *Загубив мірку клятий жид та так навгадь і зробив, через те й малі двері.* Камен. у.

Навгли́бшки, *нар.* = **Завгли́бшки.**

Навгорля́, *нар.*=**На́хилки.** Пир. у., Конон.

Навгу́л, *нар.* Огулом. Угор.

Навда́к, навда́ку, *нар.* Едва-ли, вряд-ли. *Чи батько дома?—Навдак.* Полт. г.

***Навдалу́,** *нар.* Наудачу, наугад. *Холодне спостережливе око́... навдалу шугає в одно дворище.* Ніков.

Навдéри, навдерáнці, *нар.* На-удер, на-убег. *Вони тоді кинули і барана того та на вдери.* Рудч. Ск. I. 174.

Навдивови́жу, *нар.* На удивление. *Мені навдивовижу, як ще його козаки слухають.* Шевч. 280.

Навди́ранці, *нар.*=**Навдéри.** *Давай навдиранці!* О. 1862. VI. 45.

Навдога́д, *нар.* Чтобы догадались. *Навдогад буряків, щоб капусти дали.* Ном. № 5700.

Навдо́коло, навдо́кола, *нар.* Вокруг. *Земля ходить навдоколо сонця.* Ком. Розм. I. 14.

Навдьо́ри, *нар.* = **Навдéри.** *Бач,— добра: матір покинула, а сама навдьори.* Мирн. Пов. II. 90.

***Навéдення, ня,** *с.* 1) Наведение. 2) Приведение (чужих слов, напр.). **Знак навéдення.** Кавычки, знак цитирования. Сл. Нік.

Навезти́. См. **Навóзити.**

Навербува́ти, бу́ю, єш, *гл.* Навербовать. *Пан Пулявський навербував полк шляхти.* Стор.

Наверща́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Накричать, наговорить резким, крикливым голосом. *Наверещала повну хату, та все чорт зна-що!* Гринч.

Наверзти́, зу́, зе́ш, *гл.* Наговорить вздора.

Наверзти́ся, зу́ся, зе́шся, *гл.* 1)

Представиться, привидеться, *примерещиться. *Оце заснула була, та й такого мені наверзлося, що й купи не держиться.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 2) Попасться. *Як наверзеться на очі, то й куплю.* Черк. у.

Наверлé, *нар.* = **Навверлé.** 1) *Дивись, що ти робиш: наверле становиш стовпа,—товщим краєм угору! Треба товщим у землю.* Волч. у. 2) *Харько наш потяг ярами й тинами наверле.* Сумск. у.

Навéрнений, а, е. 1) ***—до чóго.** Сл. Нік. Обращенный, повернутый. 2) Наваленый, *накрытый, придавленный сверху чем-л. *Прийшов, аж там змій камнем навернений.* Рудч. Ск. I. 86. 3) Обращенный (в веру). *Баба такаж, як і вóна, відьма, а дочка ше не навернена.* Мнж. 138. ****Навернений грішник.*** Франко.

***Наверствувáння, ня,** с.=**Нашарувáння.** Сл. Дубр.

***Навéрстування, ня,** *с.* Наслоение. *Живущі сліди, що мають сміливий нахил висадити наверстування від околишніх обставин.* Ніков.

Навертáти, тáю, еш, сов. в. **навернýти, нý, неш,** *гл.* 1) Поворачивать, повернуть. *Сірі воли навертає.* Рудч. Чп. 89. *Хусткою махнув, військо навернув: «А рушай, військо, під Бендер-місто!».* О. 1861. XI. 56. 2) Наваливать, навалить. *Зіма замети навертає.* Мирн. ХРВ. 125. *Було мене притопити й камень навернути, а щоб же я не зринала й цього лишенька не знала.* Грин. III. 312. *3) Накрывать, прикрывать, приваливать. *Хай мене наверне важка ця скеля, що на їй сижу.* Мирн. Спокуса, 85. 4) Редко появляться, раз появиться. *То те він робить, то те, то йде, то їде,—як гість додому навертає.* МВ. I. 44. *Хиба обідати та на ніч наверне додому, а то все на базарі.* Мирн. Пов. II. 78. 5) Обращать, обратить. *Синів ізраїлевих наверне до бога.* Єв. Л. I. 16. *Вона довго молилась до бога, щоб навернув чоловікове серце знов до любови.* Левиц. I. 497. *Наверни мене на жидівську віру.* Мнж. 122. ***«Причепа» навертає думку до побутової повісти.** Ніков. 6) Сворачивать, своротить на кого. *На другого навертати не годиться: це не я, а він зробив.* Черниг. г. 7) Наверстывать, наверстать. *Стара хоче у хазяйстві навернути, що дочка витратила.* МВ. I. 28. *Він хоч і прогуля, так він і наверне.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Навертáтися, тáюся, ешся, сов. в. **навернýтися, нýся, нешся,** *гл.* 1) Поворачиваться, повернуться. 2) Наваливаться, навалиться. 2) Заходить, зайти, заезжать, заехать. *Почали й старости навертатись.* Св. Л. 13. *Навернувся в хату.* Гринч. *Одна ж біда минулась, а друга незабаром навернулась.* КС. 1882. X. 36. *Навернеться було хто з паночок сусідок, допитуються.* МВ. (О. 1862. III. 47). *Ви увечері наверніться.* О. 1862. VII. 37. 4) Обращаться, обратиться. *До Христа навернувсь.* Гринч. 5) **Душá не навертáється.** Противно (кому). *Як то його душа навернеться у п'ятницю скоромне їсти.* Ном. № 537. 6) **Навертáтися на óчі.** Попадаться на глаза. *А як Парася навернеться на його очі горді та смутні,—одвертає од неї очі.* МВ. II. 27. 7)—**на дýмку.** Приходить на ум. *І пані моя тож мені на думку навертається.* МВ. (О. 1862. III. 59).

Навертíти. См. **Навíрчувати.**

Нáвертом, *нар.* **Пéршим нáвертом, дрýгим навéртом** и т. д. **(зайтú, заїхати).** В первый раз, во второй раз и т. д. (зайти, заехать).

Навершня́к, ка́, *м.* Верхняя крышка у маслобойной кадки. Вх. Зн. 35.

Навеселúтися, люся, лúшся, *гл.* Навеселиться.

Нáвесом, *нар.* Небрежно, лишь бы сбыть с рук. *Навесом робити.* Харьк. у.

Навестú. См. **Навóдити.**

Нáветь, *нар.*=**Нáвіть.**

Навзавóд, *нар.* = **Навзáводи.** *Народ біг навзавод, а инший трюхи.* КС. 1882. IV. 171.

Навзáводах, *нар.* Встречается только в фальсифицированной думе «На победу Чигиринскую», напеч. сперва у Срезневского («Запор. Старина»), а потом у Максимовича (1849). *Коней день і ніч навзаводах держали, до гетьмана Наливайка дорогу верстали.* Макс.

54. Может быть употреблено в такой форме вместо **навза́води.**

Навза́води, *нар.* 1) Во весь опор, в карьер, во всю прыть, взапуски. *За лицарем тим воєводи що тьху навзаводи летять.* Котл. Ен. VI. 74. *З парубками літати навзаводи,—ото були його забавки.* К. ДС. 4. *2) Наперерыв, соперничая друг с другом. *Мотря і Настя голосили навзаводи.* Дн. Чайка. II. 113. *3) Сидя верхом на лошади (но не в каком бы то ни было ином положении) держать в поводу другую, других. *Сідай на Гніду, озьми Рябу навзаводи за оброть, а Стригунець охотки за ними й сам побіжить.* Пир. у., Конон.

Навза́єм, *нар.* Обоюдно, взаимно. *Взиваючи себе навзаєм Христовими противниками, обидві...* К. Кр. 13.

Навзаклад, *нар.* Об за́клад. *Побився Максим навзаклад.* Мирн. ХРВ. 145.

Навза́ходи, *навза́ходах и **навза́ході,** *нар.* На закате, на заходе. *Питаєте, у якій добі поганка буває? У мене саме під обіди, а в хлопця мого, то так, як навзаходи сонце.* Лубен. у. **Саме сонце на взаходах було.* Пир. у., Конон. **Поки дійду, то і сонце буде навзаході.* Мирн. «Лихі люде», 33.

На́взбіч, *нар.* Стороною. *Не поїхав навпростець, а навзбіч.*

На́взвиш, *нар.* Выше.

Навздогі́н, *нар.* В погоню, в догонку. *Як ухватить горлиця макогін да побіжить за припутнем навздогін.* Чуб. V. 1155.

Навздогі́нці, *нар.*=**Навздогі́н.** *Навздогінці не націлюваться.* Ном. № 5265.

***На́взирці,** *нар.* = **На́зирці** = **На́зирком.** *Люде навзирці її проважали.* Мирн. I. 363.

На́взнак, *нар.* Навзнич. *Він так і впав навзнак.* ЗОЮР. I. 260.

Навзнаки́, *нар.* 1)=**На́взнак.** 2)—**дава́тися, да́тися.** а) Показываться, показаться. *Як були ми колись панськими, кріпаками, так вона така була, що було і навзнаки не дається; а тепер сама забалакала, така тиха та добра до людей.* Новомоск. у. б) Давать, дать себя знать. *Дались мені навзнаки чоловічі кулаки.* Нп.

Навибива́ти, ва́ю, єш, *гл.* Выбить, выколотить (многое).

Навибіра́ти, ра́ю, єш, *гл.* Выбирать многое.

***Навива́ння, ня,** *с.* Обмотка (процесс). Сл. Дубр.

Навива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **навину́ти, ну́, не́ш** и **нави́ти, в'ю́, в'е́ш,** *гл.* Навивать, навить, наматывать, намотать. *Основа приготовлена, починас ткач навивати її на варстат.* МУЕ. III. 20. *В четвер моя мила рано встала, навинула кужелину, та й не пряла.* Грин. III. 325.

***Нави́відки,** *нар.* На разведки. *Піду навивідки.* Умань. Ефр.

Нави́воріт, *нар.* Наизнанку, навыворот.

Навигля́діти, джу, диш, *гл.* Научиться, привыкнуть, иметь успех. Мнж. 186.

Навиданці́, навидно́ті́ и **навидноці́,** *нар.* На виду, на открытом месте; на свете. *На що ти поставив у потемку? постав навиднаці, на вікні, абощо.* Канев. у. *Та покинули навидноті: хто не йде, всякому видно, шо шось лежить.* Харьк. г.

Навида́тися, да́юся, єшся, *гл.* Наглядеться, насмотреться. *З ким люблюся—не наговорюся, з ким кохаюсь—не навидаюсь.* Чуб. V. 150.

Навидира́ти, ра́ю, єш, *гл.* 1) Повыдрать во множестве. 2) Отнять во множестве.

I. На́видіти, джу, диш, *гл.* Любить. *Він навидить цю дівчину.* Борз. у. *Вони його дуже навиділи зроду.* Федьк.

II. Нави́діти, джу, диш, *гл.* Насмотреть, усмотреть. *А в печі пироги кипіли, а його очі навиділи.* Чуб. III. 425.

На́видітися, джуся, дишся, *гл.* Любить друг друга. *Нені наші дуже обі навиділися.* Федьк.

***Нави́зирці,** *нар.* Чтобы высмотреть. *А куди се? Навизирці?* Кон. I. 123.

Навика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **нави́к(ну)ти, ну, неш,** *гл.* Привыкать, привыкнуть. *Чого бик навик, того і вночі реве.* Чуб. I. 286.

***Нави́клий, а, е.** Привычный, обыч-

ный, общепринятый. *Маючи оскому від навиклого вислову.* Ніков.

***Навиліт,** *нар.* Напролет, насквозь. *Куля навиліт пройшла.* Умань. Ефр. *Я вас навиліт знаю.* Звен. у.

На́вилок, лка, *м.*, **нави́льник, ка,** *м.*, **нави́льня, ні,** *ж.* *1) Ручка у вил. Сл. Нік. 2)—**сі́на.** Количество сена, поднятое на вилах за один раз.

Навиля́діти, дію, єш, *гл.*=**Ви́людніти.** *Нічого, він навилядіє,—то й будуть люде.* Коб. у. *Дівчина ця виросте, то навилядіє.* Коб. у.

***Нави́машки,** *нар.* 1) Размахивая. 2)—**пли́вати.** Саженками, сажнями плавать. Умань. *Добре навчився за одне літо навимашки пливати.* С. Звонкова, Киев. у. Ефр.

Навину́ти. См. **Навива́ти.**

Навину́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Навернуться, подвернуться, случайно встретиться. **Хапає, що на очі навинеться.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Нави́няний, а, е. Навитый, намотаный. *На кийочку навиняний льон,* Мет. 263.

Нави́передки, *нар.*=**Навви́передки.**

На́вис, су, *м.* *1) Навес. *Половина двора від головного в'їзду під нависом.* Лепк. 2) Снег, нависший на ветвях. *Як великий навис на лісі, то врожай буде.* Волч. у.

Наваса́ти, са́ю, єш, сов. в. **нави́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Нависать, нависнуть, свешиваться, свеситься. *Волосся на лоба нависає. Ой час-пора до курія, бо вже хмара нависла.* Чуб. V. 292. 2) Собираться, собраться во множестве. *Людей хмарою нависло.* Г. Барв. 207.

***На́висень, сня,** *м.* Нависший береговой обрыв. Сл. Тутк.

Нави́слий, а, е. Нависший. *Під навислими скелями стояли мраморяні статуї.* Левиц. I. 221.

Нави́снути. См. **Нависа́ти.**

На́вись, сі, *ж.*=**На́вис.**

Нави́ти. См. **Навива́ти.**

Навитребе́ньку ватися, куюся, ешся, *гл.* Наприхотничаться, накапризничаться.

Навихну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Наведаться, завернуть куда. *Ніколи до нас і не навихнешся.*

Нави́чка, ки, *ж.* Привычка; навык.

Навишу́кувати, кую, єш, *гл.* Выискать (многое).

Навіва́ти, ва́ю, єш, сов. в. **наві́яти, ві́ю, єш,** *гл.* 1) Навевать, навеять. *Ой, вітрику, наш милий друже, навій нам дощику мерщій.* Гліб. 105. *2) Внушать, осенять. *Це він йому отакі думки навіває.* Крим. *Не дух же святий навіває інспектора.* Св. Л. 221.

***Наві́глі,** *нар.* = **Наві́длі.** *Вдарив мене наві́глі.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

На́від, воду, *м.* 1) Указание, наущение. 2) **Да́ти на́від.** Дать указание, навести на путь, научить, как сделать что-нибудь. Ном. № 13757.

Наві́дати, ся. См. **Наві́дувати, ся.**

Наві́двечір, *нар.* Перед вечером. Гал.

Навідворі́т, *нар.* 1) Обратно. 2)=**сказа́ти.** Возразить.

Навіджа́ти, джа́ю, єш, *гл.*=**Наві́дувати.** *Кого бог любить, того й навіджає.* Ном. № 42.

Навіджа́ний, а, е=**Навіжа́ний.** *Навіджена синиця щигля покидає.* Чуб. V. 1124.

Наві́дини, дин, *ж., мн.* Посещение, визит.

Навіди́ти, ві́джу диш, *гл.* 1)=**Наві́дати 1.** Желех. 2) **Навіди́ло його́.** Он обезумел, одурел. *Кінь... побіг дорогою назад у село. Чоловік переймає, а він,—як навідило його,—все не дається перенняти.* Драг. 143. *Чи навідило твою маму? Що ти робиш?* НВолынск. у. См. **Навіжа́нство, навіжа́ний, навіджа́ний.**

Наві́длі, наві́длів, наві́дліг, *нар.* Наотмашь. Х. С. VII. 451.

Наві́дувати, дую, єш, сов. в. **наві́дати, даю, єш,** *гл.* 1) Навещать, навестить; посещать, посетить, проведывать, проведать. *Кого бог любить, того й навідує.* Ном. № 42. 2) Узнавать, узнать, где находится что-либо. *Навідала кубелечко, де вутка несеться.* Мет. 86. *Ой на току, на току молотили хлопці, навідали куріпочку, накриту в коробці.* Мил. 107.

Навíдуватися, дуюся, єшся, сов. в. **навíдатися, даюся, єшся,** *гл.* Наведываться, наведаться. *От люде уже своє косять, а цей чоловік до свого і не навідується.* Рудч. Ск. I. 54. *Ти б, кажуть, хоть би коли-небудь до нас навідався.* Рудч. Ск. II. 115.

Навíдшибі, *нар.* Особняком, в стороне, отдельно. *Хата стоїть навідшибі. Мій син Андрій навідшибі живе, а Петро зо мною.* Черк. у.

Навідьмувáти, мýю, єш, *гл.* Наколдовать.

Навіжéний, а, е. Безумный, сумасшедший. *Юпітер, гнівом роспалений, влетів до них мов навіжений.* Котл. Ен. VI. 5.

Навіжéнство, ва, *с.* Безумие, сумасбродство.

Навíжки давáти. Предупреждать, предостерегать, предуведомлять. *Барана стрижуть, а козлу навіжки дають.* Ном. № 3905.

Нáвіз, возу, *м.* Подвоз, привоз. *На ярмарку не купив кавунів, бо навозу не було.* Лебед. у. *Не було великого навозу у сей ярмарок.* Волч. у.

Навíй, вóю, *м.* Навой, вал в ткацком станке. **Навóїв** два: **вéрхній, горíшній**—находится сзади,—и **спíдній, дóлішній**—помещается ближе к ткачу, в нижней части станка, оба идут параллельно сиденью ткача; у обоих на правом конце по зубчатому **кóлесу,** которое называется в Галиции также **сýчка** или **триб**; галицкий **триб** (в **дóлішньому навóї**) для поворачивания своего имеет еще четыре **рýчки**; для того, чтобы **навíй** удерживался неподвижно, в зубцы **кóлеса** упирается ходящий на винте, искривленный брусок дерева, различн. формы, назыв. **цýга,** а в Галиции **пéсик** или (в **горíшньому навóї**) **сýка.** В каждом навое есть выдолбленный желобок, называемый **ґáра, жолобéць**; в эти желобки, при помощи особого снаряда, наз. **яштруб, лящток, прут,** прикрепляются куски полотна, к которым привязывается обоими концами **основа**; последняя **навúта** на **вéрхній навíй,** от которого проходит сквозь **начúння** и **бéрдо (блят)** через **мáґіль** (гал.) под **штáком** к **спíдньому навóю**; поворачиваясь по направлению к ткачу, **вéрхній навíй** разматывает **основу,** которая, уже в виде **полотнá,** наматывается на **спíдній навíй.** См. **Варстáт, Крóсна.** Первые названия из помещенных здесь—из Полтавской губ. (Константиногр. у. Б. Г.), вторые и третьи —из Галиции (Шух. I, 255; МУЕ. III, 17). Ум. **Навíйчик.** Мет. 213.

Навíк, навíки, *нар.* 1) Навеки, навсегда. *Навік замовкло.* Шевч. *Навіки покинув мене.* Макс. *Як пійду я за нелюба, то й навіки загину.* Мет. 259. У Шевченка еще: *заснути навік-віки.* 225. 2) Употребляется в смысле: в высшей степени, чрезвычайно. *Серцем був палкий навіки.* МВ. (О. 1862. I. 71).

Навінýти, нý, нéш, *гл.* Навеять. *Що бог навіне, того ніхто не мине.* Ном. № 55.

Навíрити. См. **Навіряти.**

Нáвірток, тка, *м.* Коловерт, сверло с вращающейся кривой ручкой?

Навíрчувати, чую, єш, сов. в. **навертíти, чý, тúш,** *гл.* 1) Насверливать, насверлить дыр. 2) Наматывать, намотать. *Заболіла головонька, заболіла, що велику куделицю навертіла.* Нп. О. 1862. VI. 62.

Навіря́ти, ря́ю, єш, сов. в. **навíрити, рю, риш,** *гл.* Давать, дать в долг. *Шинкарочка мене знає, на сто рублів навіряє.* Бал. 2.

Навíса, си, *ж.* Свесившийся с деревьев и пр. снег. Желех. См. **Навíсочка.**

Навíсити. См. **Навíщувати.**

Навісни́й, а́, е́. 1) = **Навіжéний.** *Оженився навісний та взяв біснувату, не знаючи, що робити—запалили хату.* Нп. *Люд навісний нехай скаженіє.* Шевч. *2) Надоедливый, назойливый. *3) Противный, неприятный. Сл. Нік.

Навíсник, ка, *м.* Испорченное **намíсник** (см.). Ум. **Навíсничок.** *Братіку-навісничку, сядь собі на кріслечку, не продавай сестри за руб за чотирі.* Гринч. III. 543.

Навісноголóвий, а, е = **Навісни́й.** *Тютю на тєбе, навісноголовий!* Ном. № 6364.

***Нáвісок, ска,** *м.* Подвесок. Сл. Дубр.

Навісом, *нар.* Нахально, силой. *Треба уперед довідаться, чи дасть він хату, чи ні, землемірам, а навісом не можна.* Черн. г.

Навісочка, ки, *ж.* Украшение, подвешенное на обрядовом свадебном деревце,—**гільці.** *Що в нашому гільці сребряні навісочки.* Мил. 141. См. **Навіса.**

Навісти́ти. См. **Навіща́ти.**

На́віт, на́віть, *нар.* Даже. *Погинули депутати шляхетної вроди, навіт тая дрібна шляхта, тії хлібороби.* Нп. *Навть в Ізраіля такої віри не знайшов я.* Єв. Л. VII. 9.

Навіта́ти, та́ю, єш, *гл.* Зайти. *У сей двір бог навітав, Ісус Христос народився.* Чуб. III. 321.

Навіт'ній, я, є. Захожий, чужой; недавно явившийся. *Це чоловік навітній, він здалека відкільсь.* Канев. у. *У його були воли навітні й кони навітні: часто мінялись то по одній, то по кілька штук,—сьогодня прибудуть, приведуть їх до його, а завтра й нема.* Верхнеднепр. у.

Навіт'ритися, рюся, ришся (на ко́го), *гл.* Попасть под ветер, дующий от тебя на кого-либо. *А вже коли навітришся на кнура, то хоч як будеш від його далеко, то він почує духом і втече.* Черном.

На́віть, *нар.* См. **Навіт.**

На́віч (кому), *нар.* 1) Пред глазами, на глаза. *Покликали судді Івана Процькові навіч.* *2) С виду. *Завше певна в собі, тверда, навіч спокійна.* Дн. Чайка, II. 47.

Навічний, а, е. Вечный. *Нема... не переходячого на божому світі, нема повсічасного, навічного — або перейде, або привикнеш.* МВ. (КС. 1902. X. 149).

Навічни́й, а́, е́=Навіже́ний. А *він на нього так як навічний, так і кинувсь.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Навічник, ка, *м.* Испорченное **намісник.** См. **Навісник,**—в другом варианте приведенной там песни стоит: **Навічничок.** Грин. III. 432.

***Навічно,** *нар.* Навеки. Вержб. Кат.

Навішати, шаю, єш, *гл.* Навешать. *Навішав на плече лик.* Рудч. Ск. I. 80. *Скрізь по селах шибениці, навішано трупу.* Шевч.

Навішений, а, е. Покрытый чем-либо повешенным на нем. *Божничок, вишиваним рушником навішений.* МВ. (О. 1862. III. 57).

Навішки, *нар.*=**Навіжки.** Ном. № 3905.

Навішній, я, є. ? *Навішній царенко.* Рудч. Ск. I. 118.

Навішувати, шую, єш, сов. в. **навісити, шу, сиш,** *гл.* Навешивать, навесить.

Навіща́ти, ща́ю, єш, сов. в. **навісти́ти, щу́, сти́ш,** *гл.*=**Назидувати, навідати 1.**

Навіщо, *нар.* Для чего, зачем. *Навіщо сліпцеві дзеркало?* Ном. № 5227.

Навіщува́ти, щу́ю, єш, *гл.* Предсказать, многое предсказать. *Дурні були цигане: що вони мені навіщували!* Г. Барв. 250.

***Навія́ння, ня,** *с.* Внушение. *Гоголь піддавався під усякі навіяння.* Ніков.

Навія́ти. См. **Навіва́ти.**

На́вка, ки, *ж.*=**Ма́вка.** Желех.

Навки́дки, навки́дьки, навкидя́, *навкидяка́, навкидяча́, *нар.* 1) Бросая, бросив. *Вдарив кийком навкидки.* Харьк. г. *Хтось буде шанувати: коли не зруч, то навкидя.* Ном. № 11371. *Не догнав, так навкидяча кийка за їм кинув.* Змиев. у. *2) В догонку. *Я йому навкидяка як пустив грудкою.* С. Ольшаниця Канев. у. Ефр.

Навкі́р и навкі́рки, *нар.* Наперекор, на зло. Желех. *То мі навкір робиш.* Гол. III. 389.

Навкі́с, *нар.*=**Навкоси́.** Желех. См. **Навскіс.**

***Навкі́тки,** *нар.* Катая. **Навкі́тки гра́тися**=**Навкотка́ гра́ти** (см.). *Будемо гратися навкітки у крашанки.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

***На́включки,** *нар.* В раздержку, петлей (завязывать). *Зав'яжи навключки, а то й зубами не розвяжеш, як затягнеться.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Навколі́нці, *нар.*=**Навко́лішки.**

Навко́лішках, *нар.* На коленях. *Навколішках Галя перед образами*

стоїть, як дитина, та гіркими плаче. Хата, 14.

Навко́лішки, *нар.* На колени. *Вона так і впала навколішки.* Кв.

Навко́ло, *нар.* Вокруг, кругом. *В Луцьку все не по людськy: навколо вода, а в середині біда.* Ном. № 720.

Навко́льки, *нар.* На колени, на коленях. Мнж. 186. *Вони його цілують та навкольки перед ним падають.* Мнж. 139.

Навко́пить, *нар.* Рикошетом. *Дай камінця, я кину навкопить.* Полт. г.

Навкоси́, навкося́, *навкосяка́, *нар.* Наискось, косо. См. **Навскоси́.** *Катерина навкоси перетягнула свій рот.* Левиц. **Сонце навкосяка обдає усе те своїм золотим світом.* Мирн. I. 427.

Навкотка́, гра́ти. Игра в дни праздника Пасхи: катают яйца по желобку из лубка, иногда просто с бугорка, и чье яйцо, катясь, ударится о другое, тот выигрывает. Ив. 41.

Навкру́г, навкруги́, *нар.* Вокруг, кругом. *В неї домик біленький, навкруг тополі.* Чуб. V. 328. *Хату... своїм військом у три ряди навкруги обставив.* Рудч. Ск. I. 151. *Куди понесем його: чи через город, чи навкруги?* Рудч. Ск. I. 167.

Навкула́чки, *нар.* На кулачки. *Виходь же завтра навкулачки.* Котл. Ен. IV. 47.

Навле́жачки, *нар.* Лежа, в лежачем положении.

Навмана́, навмани́, навманці́, навмання́, *нар.* Наобум; куда попало, наугад. *Навмани Лазара співати.* Ном. № 1335. *От, буде навмана стрибати.* Руд. Ск. I. 64. *Навманя розказую.* Шевч.

Навманя́ки, *нар.* Намекая. *Навманяки буряків, щоб капусти дали.* Ном. № 5700.

Навми́сне, *нар.* Нарочно, умышленно, намеренно. **Чутка була, що їх навмисне підсилано.* Франко. **Наумисне не пішов би я на такий вчинок.* Кон.

Навмі́р, *нар.* 1) Как попало, без разбора. *Іван навмір б'є гусят.* *2) Чрезмерно, слишком, сильно. *Як почне ото пити, то вже тобі навмір п'є.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Навмірýще, *нар.* На смерть. *Так йому вже навміруще і йшлось.*

***Навно́житися,** жуся, жешся, *гл.* =**Намно́житися.** *У нас навножилося машин більше десятка.* Крим.

Навнува́ти, *гл.* Надоесть. *Рубай, рубай, не поставкуй, як нарубаш, домій вандруй! Біда би го вандрувала, коли м уже навнувала.* Гол. II. 553. Вх. Зн. 38.

Наво́дити, джу, диш, сов. в. **наве́сти́, веду́, де́ш,** *гл.* 1) Наводить, навесть. 2) Направлять, направить. *Учительку розумну матимеш,—наведе на добро.* Св. Л. 83. *Молоді хазяї, думає, чому й на пуття не навести.* Св. Л. 244. 3) О животных: родить, народить. *Собака навела цуценят.* Грин. 4) Много наваривать, наварить. *Щоб невеликий був горщик: нащо його наводити у такому великому,—хиба вони поїдять?* Грин. 5)—**о́ком (на ко́го, на що).** Взглядывать, взглянуть (на кого, что). *Як тільки оком наведу, то і вгадаю, де співака.* Греб. 389. 6) **Наво́дити ли́чко.** См. **Ли́чко.** *7) Приводить, привести (цитируя, вспоминая). *Наводили навіть приклади.* Борд.

Наво́зити, жу, зиш, сов. в. **навезти́, зу́, зе́ш,** *гл.* Навозить, навезть. *Дідова дівка навезла усякої всячини.* Рудч. Ск. II. 58.

Навози́ти, жу́, зиш, *гл.*=**Понаво́зити.** *Зо всього світу навозили у замок найдорожчих напитків.* Стор. МПр. 67.

***Наволя́ти, ля́ю, єш,** *гл.* Пригласить. *І самі приходьте і його наволяйте.* Крим.

Наволіка́ння, ня, *с.* Род вышивки на тулупах гарусом. Камен. у.

Наволіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **наволокти́, лочу́, чиш,** *гл.* 1) Натягивать, натянуть. 2) Нанизывать, нанизать на нитку. Желех. 3) Вышивать особым способом. 4) Навлекать, навлечь. *Од бога помсту наволікає.* **Наволокти́ пеню́ на ко́го.** Обвинить напрасно. Борз. у. Ном. № 13545.

Наволіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **наволокти́ся, чу́ся, чешся,** *гл.* 1) Натягиваться, натянуться; стягиваться, стянуться. 2) Нанизываться, нанизаться.

Наволічи́, *гл.*=**Наволокти́**. Желех.

На́волічка, ки, *ж.* Наволочка. *Подушка без наволічки.* Крим.

Наволи́чний, а, е. Посеянный «**наволо́ком**». *Чого се жито таке рідке?—Е, воно наволічне, то й рідко зійшло.* Павлогр. у.

На́волок, ку, *м.* Жнивье, по которому посеян под борону хлеб (без вспашки). *На наволоку була часом хліб кращий, як на ораному.* Камен. у. См. **Наволо́ком.**

На́волока, ки, *ж.*=**Воло́ка.** Гол. Од. 75.

Наволо́ком, *нар.* **Сі́яти наволо́ком.** Сеять на жнивье под борону или рало. СХО. XIII (2), 196. *Як посієш наволоком, то і вродить ненароком, а як посієш густо, то не буде пусто.* Харьк. у.

Наволокти́, ся. См. **Наволіка́ти, ся.**

На́волоч, чі, *ж.* Сволочь, сброд. **Тепер уся твоя наволоч озиратиметься на бабу Явдоху.* Кон. I. 76. **Всяка наволоч дере носа вгору.* Мирн. ХРВ. I. 266.

Наволочи́ти, чу́, чиш, *гл.* 1)=**Наволокти́.** 2) Надеть (о наволочке). *Трі нову наволочити пішевку.* НВолынск. у. 3) Пройти известное количество пахоти бороною.

Наволочи́тись, чу́ся, чишся, *гл.* Вдоволь побродяжничать.

Навоня́ти, ня́ю, єш, *гл.* Навонять. Желех.

Наворожи́ти, жу́, жиш, *гл.* Наколдовать, нагадать.

***На́воріть, роті**, *ж.*=**На́різь.** Сл. Дубр.

На́ворот, ту, *м.* 1) Поворот. Желех. 2) Возвращение; повторение. Желех. **Дру́гим, тре́тім** etc. **на́воротом.** Во второй, в третий etc. раз. Желех. **Пеньки несу з лісу... вже ото третім наворотом.* Борд.

На́воротень, тня, *м.* Раст. Alchemilla vulgaris. Вх. Пч. I. 8.

На́вороти, *нар.* Возвращаясь снова. *Пак підемо навороти Моченюка драти.* Гол. I. 160.

Наворо́тник, ка, *м.* Раст. = **На́воротень**, Alchemilla vulgaris. Лв. 96.

Наворочáти, чáю, єш, *гл.* = **Наверта́ти.** *Бий, сину, бий, бий, научай,— на свій розум наворочай.* Грин. III. 308.

Наворо́чувати, чую, єш, *гл.*=**Наверта́ти.**

Навоскува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Навощить. Желех.

Навощи́ти, щу́, щи́ш, *гл.*=**Навоскува́ти.**

***Навощувати, щую, єш**, сов. в. **наво́щити, щу, щиш**, *гл.* 1) Навощивать что-либо. 2) Прикреплять кусочки пчелиных сот в улье. *До роїння готуюся, вулики навощую.* Пир. у., Кон.

Навпа́к, навпаки́, *нар.* Наоборот, напротив, в противную сторону. *Дарма, що вкупі ночували, а тілько одно туди, а друге туди, головами навпаки.* Г. Барв. 392. *Покотила паляницю навпаки сонця.* Кв. I. 133. *Я дала* (хліба), *та мабуть паляниці тогді їй забажалось. Воно взяло й кинуло навпаки.* Г. Барв. 439. ***Навпаки́ со́нця.** Против солнца. *Вп'ять розійдуться, той по сонцю, а другий навпаки сонця.* Квітка. «Конот. в.».

Навпа́шки, *нар.* На-опашку. *Надів свиту навпашки.* НВолынск. у.

Навпереваги, *нар.* Кто кого перевесит, колеблясь в ту и другую сторону. **Гра́тися навпереваги.** Кладут доску срединою на какую-либо подставку так, чтобы концы ее оставались свободными и могли балансировать, на каждом конце садится по играющему, которые и приводят в колебательное движение доску. Отсюда взятое, выражение это употребляется в значении: бороться с кем—чья возьмет, чье преимущество будет. **Гра́вся він з до́лею навпереваги.** То попадал в несчастье, то снова побеждал препятствия.

Навпере́д, *нар.* 1) Впредь. 2) Вперед, ранее. *Я навперед снігу дрова з лісу привіз.* Каменец. у. *3) Перед. *А дідові навперед очей невістка станула.* Черемш.

Навпере́йми, *нар.* Навстречу, наперерез. *Чечуга побігла, а навперейми вибіг з дрючком чоловік.* Св. Л. 3.

Навперемі́нки и **навперемі́нку**, *нар.* Попеременно. *Помагають їй полоти,*

то одна, то друга навперемінку. Г. Барв. 57.

***Навпи́ньки,** *нар.* На цыпочки. *Навпиньки піднявся та й зірвав.* Крим.

Навпі́л, *нар.* Пополам. **Цю поліняку навпіл будемо різать.* Киев.

Навпір, *нар.* Наперекор, в пику. *Навпір робе.* НВолынск. у.

Навпісля́, *нар.* Впоследствии; потом, после. *Навпісля чую—мій пан аж заслаб.* Левиц. I. 147. *Навпісля дає вона молодому два хліби.* О. 1862. IV. 27.

Навпо́мацки, *нар.* Ощупью. *Ми не хочемо йти навпомацки.* Левиц. I. 163.

Навпо́мірки, *нар.*—**нести́.** 1) Нести ведро вдвоем, поддерживая коромысло с двух сторон в то время, как ведро находится посредине коромысла. *Он малі дівчата несуть відро води навпомірки.* *2) Равномерно что-л. нести. Сл. Нік.

Навпо́слі и **навпосля́,** *нар.* = **На́впісля́.** *Коб мені той розум наперед, що тепер навпослі.* НВолынск. у. *Оце вже навпосля... то ще й його вчу.* Г. Барв. 5.

***Навпо́чіпки,** *нар.* На корточках. *Як сісти навпочіпки, та ще згорбитись, то це буде—кузьком сидіти.* Гринч.

Навпрачки́, *нар.* Напрямик, прямиком, прямо. Екатерин. у. Слов. Д. Эварн. См. **Навпросте́ць.**

Навпри́сідки, навпри́сядки, *навпри́сіди, *нар.* В присядку. *Навприсідки і колесом крутився.* Мкр. Н. *Пани ну гарцювать, да хто, каже, навприсядки, хто на столах.* Рудч. Ск. I. 75. **Сюдитуди навприсіди.* Нп.

Навпросте́ць, *нар.* Напрямик, прямиком. *Від серця до бога навпростець дорога.* Ном. № 94. *Навпростець тільки ворони літають.* Посл. *Хиба він знає, куди до раю навпростець?* Св. Л. 57.

Навпро́ти, *нар.* 1) Против, напротив. *Ісус сів навпроти скарбони.* Єв. Мр. XII. 41. 2) **Навпро́ти но́чі.** Пред наступлением ночи. 3) **Навпро́ти їхати, йти.** Ехать, идти навстречу. *Іде навпроти його чоловік конячкою.* Рудч. Ск. I. 90. *Іде дорогою, коли йде чоловік навпроти його.* Рудч. Ск. I. 89.

Навпрошки́, *нар.* = **Навпросте́ць.** Ном. № 11406. *Як поїхав кругом, так сьогодня буде, а як навпрошки, то хиба завтра.* О. 1861. V. 71.

Навпрямéць, навпрямкú, *нар.* 1)= **Навпросте́ць.** 2) Прямо, напрямик, откровенно. *То такий чоловік, що ти йому все навпрямець кажи: гаразд буде.*

Навра́титися, чуся, тишся, *гл.* 1) Пристать, привязаться. *Навратився, як собака.* Мнж. 186. 2) Упереться, заупрямиться. *Як навратився та й навратився: не оддає та й не оддає грошей.* Мнж. 186.

Навра́тливий, а, е. 1) Привязчивый, надоедливый. Васильк. у. *2) Решительный, стойкий. Чигир. и Вас. у. Бл. Неч.-Лев.

Навректи́, чу́, че́ш, *гл.* = **Навро́чити.**

Навро́кувати, кую, еш, *гл.*=**Навро́чувати.** *Як неба й землі нам не міряти, так і мені вам не наврокувати.*

Навроти́н, на, *м.* Раст. Sanicula europaea. Лв. 101.

Навро́чувати, чую, еш, сов. в. **навро́чити, чу, чиш,** *гл.* 1) Причинять, причинить несчастие, порчу, болезнь посредством словесного пожелания, за́вистливой или неуместной похвалы, *накаркать. Сл. Нік. *Головонька моя бідна,—хтось жінку наврочив. Чи не той то її врік, що допіро з хати втік? Либонь то ті наврочили, що мак потолочили.* Грин. III. 360. *А вже нашу худобоньку наврочили люде.* Чуб. V. 1131. *2) Сглазить. Сл. Нік.

Навря́д, *нар.* Едва-ли, вряд-ли. *Навряд, чи є в Кузьми гроші.* Ном. № 5617.

Навси́дячки, *нар.* Сидя. *Виріс, як кіт навсидячки.* Ном. № 8600.

Навска́ч, *нар.* В галоп.

На́вскі́с, *нар.* Наискось. Желех. Змиевск. у. См. **Навкі́с, навкоси́.**

Навскоси́, *нар.*=**На́вскі́с.** Харьк.

***На́вскрізь,** *нар.* Насквозь. *Пробив навскрізь.* Крим. *Прокопав навскрізь.* Крим.

Навсла́тися, шлю́ся, шле́шся, *гл.* Наслаться. *Ледачим наробишся, лінивим навшлешся.* Ном. № 10841 (Не опечатка-ли вм. *нашлешся?*).

Навсо́нні, *нар.* На солнечной сторо-

не, на освещенном солнцем месте. *Посіяв гречку навсонні.* Харьк.

Навспа́к, *нар.*=**Навпа́к.**

Навспи́ньки, навспи́нячки, *нар.* 1) На цыпочках. *Аж навспиньки стає, виглядає дівчину.* Черк. у. *Потюпав наш пан писарь, ходючи перед справником навспинячки.* Кв. II. 217. 2) — **про́ти ко́го.** Враждебно, гневно, ершом. *Він наче і з добрим серцем до мене, а я проти його навспинячки.* Мирн. III. 140.

Навспі́л, *нар.* 1) Пополам. *Посіяли поле навспіл з сусїдом.* 2) Насквозь. *Ця пляма навспіл сукна пройшла.*

Навспра́вжки́, навспра́жки́, навспра́жнє, *нар.* Действительно, подлинно, в самом деле. *Сестру Дідона мала Ганну, навсправжки дівку хоч куди.* Котл. Ен. I. 19.

Навсте́жень и **на́встіж,** *нар.* Настежь.

Навстопу́житись, жуся, жишся, *гл.* Наежиться, стать дыбом. *Волосся в мене на голові... навстопужилося.* Квітка. О. 1861. VII. 4.

На́всторч, *нар.* Стоймя, отвесно.

Навсто́ячки, *нар.* Стоя, в стоячем положении. Мнж. 154.

На́встріч, *нар.* 1) Навстречу. *Гаду, гаду, а він навстріч.* Ном. № 5769. 2) При первой встрече, с первого раза, по первому впечатлению. *Єсть у нас сестронька Маруся, шлеться до неї зі Львова воєвода. Вона його навстріч не злюбила, забачивши його, ворітечка замкнула. Шлеться до неї Степаночко єї: вона його навстріч полюбила, забачивши його, ворітечка одчинила.* Рк. Макс.

На́встяж, навстяжи́, *нар.* = **На́встіж.** *Навстяж двері одчинила.* Котл. Ен. *Всі навстяжи ворота одперли.* КС. 1882. IV. 169.

Навсу́пор, *нар.* Наперекор, в пику.

На́вський, а, е. Мертвецкий. Встречается только в выражении: **На́вський Вели́кдень**—Пасха мертвецов, по народным верованиям, в четверг на последней неделе великого поста. Чуб. III. 14. См. **Мертве́цький Вели́кдень** и **Ма́вський Вели́кдень.** См. **Ма́вський.** Ном. № 361.

Навте́к, навте́ки, навтікача́, навті́ки, *нар.* Убегая, убегать. *Ми до його, а він зразу від нас на толоку навтек, та й не знайшли.* Новомоск. у. *А він навтеки.* Черниг. г. *Він через тин так і перескочив та навтікача.* Рудч. Ск. II. 152. *Як кажуть—підібравши клунки, а ну! чим тьху навтіки драть.* Котл. Ен. VI. 83.

Навтика́ти, ка́ю, еш, *гл.* Воткнуть (во множестве).

Навтина́ти, на́ю, еш, *гл.* 1) Отрубить (во множестве). 2) Наурезывать.

Навтікача́, навті́ки, *нар.* См. **Навте́к.** **Так пужне, що та мерщій навтікача.* Дн. Чайка, II. 14.

Навтіша́тися, ша́юся, ешся, *гл.* Натешиться, нарадоваться. *Хоч бачила, хоч не бачила—навтішалася.* Мет. 50.

Навтрю́хи, *нар.* Бегом. *Махнув в те місце навтрюхи.* КС. 1882. XII. 625.

Навтьо́ки, *нар.* = **Навті́ки.** **Я злякалась та навтьок драла.* Мирн. Спокуса, 50.

Навтяки́, *нар.* Намекая. *Навтяки буряки, щоб капусти дали.* Чуб. I. 269.

Навтямки́, *нар.* Намёками. *Не балакай навтямки.* Тобіл. Март. Боруля.

Нави́сся, ся, *с.* Едва пробивающиеся усы. *Дарма, що був молодиком безвусим, ніхто з його молитви не сміявся, бо серед братиї, з своїм навуссям русим, в стоянні був рівен монахам довговусим.* К. МБ. II. 132.

На́вхильки, *на́вхильці, *нар.*=**На́хильці.** **Борщу як наварить, то не їж, а прямо навхильці пий—такий смашний.* Мирн. ЛНВ. 1909, I. 39.

На́вхрест, *нар.* Крестообразно, на́крест. *Обмахнулись два ляшеньки навхрест шабельками.* Нп. *Навхрест руки держить.* Нп.

***Навча́льник, ка,** *м.* Поучитель, увещеватель. *Не треба мені твоїх порад, не люблю я навчальників.* Крим.

Навча́ння, ня, *с.* 1) Обучение, преподавание. *В самому методі навчання не видно... навіть і помислу про те, щоб знаннє в голові... організувалось у думаннє.* К. Кр. 34. 2) Науськивание, подзадоривание.

Навча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **навчи́ти, чу́, чиш,** *гл.* 1) Учить, поучать, поучить, научать, научить. *Навчай мене,*

моя матінко, як свекорку годити. Мет. 222. *Увійшовши в школу, навчав.* Єв. Мр. І. 21. **На до́брий ро́зум навча́ти.** Поучать, наставлять. *Заберу обойко* (синів) *до себе на коліна, та почну на добрий розум навчати—як умію, так і навчаю.* МВ. II. 9. 2) Науськивать, науськать, подговаривать, подговорить.

Навча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **навчи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* Научаться, научиться, учиться. *Перед екзаменом не навчитися.* Ном. № 184. *Лучче ж йому в батька та в матері простого господарства навчитись.* К. (О. 1861. І. 313).

На́вче́ний, а, е. Обученный; приобретенный наукою. *Краще розум прирожденний, ніж навчений.*

Навче́ння, ня, *с.* Учение. *Навчення св. церкви.* Левиц.

Навчи́тель, ля, *м.* Учитель, *наставник. *Мій син вивчився і вже сам за навчителя став.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Навчи́телька, ки, *ж.* Учительница, *наставница. Левиц. І. 277.

Навчи́ти, ся. См. **Навча́ти, ся.**

Навчу́нку, *нар.* Вслух.

Навши́рки и **навши́ршки,** *нар.* = **Завши́рки.**

***Нав'я́зання, ня,** *с.* О традиции: поддержка. *Портретний роман лишається... для нав'язання традиції.* Ніков.

***Нав'яза́ти, ся.** См. **Нав'я́зувати, ся.**

Нав'я́зкуватий, а, е. Навязчивый, назойливый, надоедливый. Константиногр. у.

Нав'я́зливий, а, е=Нав'я́зкуватий.

Нав'я́з(ну)ти, зну, неш, *гл.* Набиться, завязнуть. *М'ясо у зуби нав'язло.* К. Михальчук. **Він їм у зу́би нав'я́з.** Они его с языка не спускают.

Нав'я́зувати, зую, єш, сов. в. **нав'яза́ти, жу́, жеш,** *гл.* 1) Навязывать, навязать, связывать, связать. *Нав'язала снопів з двадцять.* Гринч. 2) Привязывать, привязать. *Виявились і баштани в степу з нав'язаним по тичках пір'ям, щоб то хижу полохати птицю.* О. 1862. IX. 62.

Нав'я́зуватися, зуюся, єшся, сов. в. **нав'яза́тися, жу́ся, жешся,** *гл.* Приставать, пристать, привязываться, привязаться. *Раз прийшлось йому йти уночі вулицею, а відьма нав'язалась на його собакою.* Драг. 394.

На́в'язь, зі, *ж.* Навязчивость, привязыванье. *Не йдімо повз корчму, бо там куми та побратими, то буде нав'язі багато.* Канев. у.

На́га, ги, *ж.* Позор, стыд. *Не сором і не нага, що тебе сусіди не люблять?* Волынск. г. Слов. Д. Эварн.

Нага́бати, баю, єш, *гл.* Преследовать, нападать; трогать. *Яструб нагабає всілякі птахи.* Вх. Зн. 38.

Нагави́ці, *ж., мн.=***Ногави́ці.** Шух. І. 153. *Не видав Гриць нагавиць: то ся вбірає, то розбірає.* Ном. № 2594.

Нага́вкати, каю, єш, *гл.* Налаять.

Нага́вкатися, каюся, єшся, *гл.* Налаяться.

На́гавки, вок, *ж., мн.* = **Ногави́ці.** Гол. Од. 75.

***На́гадка, ки,** *ж.* Напоминание; намек. *Докір і нагадка на моє недавнє наче молотком ударили мене по голові.* Мирн. І. 39.

Нага́дування, ня, *с.* Напоминание.

Нага́дувати, дую, єш, сов. в. **нагада́ти, да́ю, єш,** *гл.* 1) Напоминать, напомнить. *Нагадаєш же мені, щоб я не забула зробити, що мати веліли.* Харьк. у. 2) Вспоминать, вспомнить, припоминать, припомнить. *Не нагадаю цієї пісні.* Гринч.

Нага́дуватися, дуюся, єшся, сов. в. **нагада́тися, да́юся, єшся,** *гл.* Вспоминаться, вспомниться, припоминаться, припомниться. **Йому́ нагада́лося.** Ему пришло в голову. *Нагадалось вражій бабі молодою бути.* Нп.

Нага́єчка, ки, *ж.* Ум. от **нага́йка.**

Нагаїще, ща, *м.* Ув. от **нага́й.**

Нага́й, гая, *м.* Нагайка, плеть. *Як візьме нагая в руки, як почне періщить жидів!* Рудч. Ск. II. 194. *Донським нагаєм підганяє.* Котл. Ув. **Нагаїще.** *Кулачище під бочище, нагаїще в головище.* Чуб. V. 482.

Нага́йка, ки, *ж.* = **Нага́й.** *Коваль ізробив дротяну нагайку.* Рудч. Ск. І. 60. Ум. **Нага́єчка.** *Шумить-гуде нагаєчка коло мого тіла.* Чуб. V. 128.

Нага́йний, а, е = **Нага́льний.** *Бо*

вже мому миленькому нагайна робота. Чуб. V. 268.

Нагалу́нити, ню, ниш, *гл.* Вымочить в квасцах. *Я вже яєць нагалунила на крашанки.* Харьк.

Нагалу́нитися, нюся, нишся, *гл.* Напиться (пьяным). *Нагалунивсь так, що ні тітка, ні мамка не пізна.* Екатер. г. Слов. Д. Эварн.

Нага́льний, а, е. 1) Спешный. **Нагальна́ робо́та.** *Спешная, срочная, экстренная работа. Киев. 2) Внезапный. *Нагальна смерть. Як хмара на нас іспала (лихо нагальне).* Ном. № 2096. 3) Бурный, порывистый. *Нагальний вітер.* Гринч. *4) Сплошной. **Нага́льний ти́ждень.** Сплошная седмица. *Після святої неділі тиждень до Петрівки називається нагальний.* Крим.

Нага́льність, ности, *ж.* 1) Спешность. 2) Внезапность. 3) Бурность, порывистость. Жел.

Нага́льно, *нар.* 1) Спешно. 2) Внезапно. 3) Бурно, порывисто. *Нагально дише.* Гринч.

Нага́на, ни, *ж.* 1) Выговор. 2) Порицание, хула. **Нага́ни да́ти=дога́ни да́ти.** *Тобі нагани не дадуть, ти сам багатий.* МВ. II. 92.

Нага́нити, ню, ниш, *гл.* Упрекнуть.

Нагану́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Вспомнить. 2) Напомнить. *Добре, що я ще й наганув.* НВолын. у.

Наганьби́ти, блю́, би́ш, *гл.* Обругать, осрамить.

Нагана́ти, нагна́ти, жену́, не́ш, *гл.* 1) Нагонять, нагнать куда-либо, на что-либо. *Та повій, вітре, та буйнесенький, та нажени хмару чорнесеньку.* Нп. **Хо́лоду нагна́ти.** Напугать, накричать на кого-либо. *Чому пані-матка не нажене їй холоду?* Св. Л. 60. *А шо, нагнала я вам холоду?* Черниг. г. 2) Сгонять, согнать в одно место многих. *Вставай, невіхно, та вставай, молодая! Дій ті корови, що од батька нагнала.* Мет. 49. 3) Прогонять, прогнать. Желех. 4) Догонять, догнать. *Нагнав її аж геть за селом.* М. Загірня. **Одна одну наганяє.* Мирн. ЛНВ. 1918. VII—VIII. 33. *5) Вознаградить, возместить, возвратить, поправить. *Не зробив? Ну, то що? За один вечір усе нажену.* Крим. *А здоров'я я вже не нажену,—не ті годи.* Крим. *6) — **думо́к.** Нажить забот, хлопот. *Нагнав собі думок,—казав багатирь, що купив землю без грошей.* Вержб. Кат. *7)—**че́рева.** Разжиреть. *На хазяйських харчах не дуже черева наженеш.* Полт. у. Г. Йов. 8)—**горі́лки.** Выкуривать, выкурить много водки.

***I. Нагана́тися, юся, єшся,** сов. в. **нагна́тися, жену́ся, жене́шся,** *гл.* Наскакивать, наскочить. *Поїзд нагнався на поїзд.* Крим.

***II. Нагана́тися, ня́юся, єшся,** *гл.* Набегаться, устать. *Отак як наганяється за день по хазяйству, то аби тільки до подушки.* Полт. у. Г. Йов. *Наганяються діти, набігаються так, насилу ноги волочать.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Нага́рбати, ба́ю, єш, *гл.* Набрать много, нахватать. *Помруть,—та нічого нагарбаного не візьмуть з собою.* Мир. Пов. II. 42.

Нагари́кати, каю, єш, *гл.* Наворачать.

Нагари́катися, каюся, єшся, *гл.* Наворчаться.

Нагартува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Закалить (много предметов).

Нагарцюва́тися, цю́юся, єшся, *гл.* Нагарцоваться.

Нагарча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Наворчать (о собаке и сердитом человеке).

Нагарча́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Наворчаться (о собаке и сердитом человеке).

Нагати́ти, чу́, тиш, *гл.* 1) Сделать запруду. 2) Наложить много. *Нагатила пшона в куліш, що й ложкою не повернеш.*

Наге́йкатися, каюся, єшся, *гл.* Накричаться: **«гей!».**

Нагетьмануватися, ну́юся, єшся, *гл.* Долго побыть гетманом.

Наги́бати, баю, єш, *гл.* Найти, набрести на что. *Ходив, ходив і нагибав десь у куточку ляду, що він її досі й не примічав.* Мнж. 13. *Їхав козак з України да нагибав дівчину край долини.* Грин. III. 193.

На́гибка, ки, *ж.* Находка.

Нагибнутися, нуся, нешся, *гл.* Много претерпеть. *Доле моя... Я ся з тобов не набула, та лишень нагибла.* Гол. I. 238.

Наги́й, а́, е́. Нагой, голый. *Аби душа сита та тіло не наго.* Ном. № 9891.

Нагили́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Набрать, наложить много. *Чимало нагилив на віз усякого збіжжа.*

Нагили́ти, лю, лиш, *гл.* Доставить, предоставить, набрать. *Ватаг має нагилити депутатові людей.* Шух. I. 189.

Нагина́ння, ня, *с.* Нагибание. Желех.

Нагина́ти, на́ю, єш, сов. в. **нагну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Нагибать, нагнуть, наклонять, наклонить. *Нагинай гілляку, доки молода.* Ном. № 6006. 2) Склонять, склонить, покорять, покорить. *Не диво багатим скарбом трясти і золотом людей під свою волю нагинати.* К. (О. 1862. III. 23).

Нагина́тися, на́юся, єшся, сов. в. **нагну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Нагибаться, нагнуться, наклоняться, наклониться. *Аж верби нагинались слухать тую мову.* Шевч. 146. *Що робити—не прибити, жати—не нагнеться.* Мет. 40.

Наги́ркати, каю, еш, *гл.* = **Нагарча́ти.**

Наги́ркатися, каюся, ешся, *гл.*= **Нагарча́тися.**

Наги́дки, до́к, *м., мн.* Раст. Ноготки, Calendula officinalis. Вх. Пч. I. 9. *Ой на горі, на горі, зацвіли нагідки.* Грин. III. 232.

На́гідний, а, е. Удобный для совершения чего-либо (о времени, случае и пр.). *Як же настав день нагідний, коли Ірод на свої родини бенкет справив...* Єв. Мр. VI. 21.

Наги́рній, я, є. Горный, находящийся на горе. *Живе не дома він, а в замку десь нагірньому старому.* К. ПС. 36.

Нагірчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Сделать горьким.

На́гле, *нар.*=**На́гло.** Котл. Ен. *Нагле вмер.* НВолынск. у.

Нагле́діти. См. **Наглядáти.**

На́глий, а, е. 1) Скорый, быстрый. 2) Внезапный, неожиданный. *Тут матінку уже не страх, а нагла радість стрепенула.* Мкр. Г. 56. *...Божий суд правдивий, наглий, серед шляху тебе осудить.* Шевч. 606. **На́гла смерть.** Скоропостижная смерть. *Боронь, боже, від наглої смерти.*

На́глити, лю, лиш, *гл.* Торопить, понукать. Желех. **Роботи були великі й важкі, вимагали багато рук,—цар наглив.* Лепк.

На́глість, ости, *ж.* 1) Спешность. 2) Внезапность. Желех.

На́гло, *нар.* 1) Скоро, быстро. 2) Внезапно. *Бодай нагло зслиз.* Ном. № 3781. **На́гло (*на́глою сме́ртю) вме́рти.** Скоропостижно умереть. **Благословіть мені наглою смертю вмерти.* Лев. ПЙО. 388. Ум. **Нагле́нько.** *Дякуємо попонькові: нагленько нас одправив.* Гол. IV. 439.

Наглузува́ти, зу́ю, еш, *гл.*—**з ко́го.** Насмеяться, наиздеваться.

Наглумля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **наглуми́тися, млю́ся, ми́шся,** *гл.* Глумиться, наглумиться, насмеяться. *Наглумився з мене, да ще й перед людьми.* Г. Барв. 111.

На́гляд, ду, *м.* Присмотр. Желех.

Наглядáння, ня, *с.*=**На́гляд.** Жел.

Наглядáтель, ля, *м.* Присмотрщик. *Як я поїду, хай він буде наглядатель до моєї хати.* Васильк. у.

I. Наглядáти, да́ю, єш, сов. в. **нагля́діти** и **нагле́діти, джу, диш,** *гл.* Насматривать, насмотреть, увидеть. *Здобич нагледівши певну, жде не діждеться поживи.* К. Псал. *Вона вже давно його нагляділа.* Мир. ХРВ. 174.

II. Наглядáти, да́ю, єш, сов. в. **нагля́нути, ну, неш,** *гл.* 1) Увидеть, заметить. *Тут не страшно, моє серце,—люде не наглянуть.* Г. Барв. 75. 2)—**кого́, що** и **за ким, чим.** Надзирать, присматривать, присмотреть (за кем, чем). *Дітей наглянути.* Лукаш. 84. *Пійдем, пообідавши, наглядати, як сіно скидатимуть.* Г. Барв. 108. *Боже!.. ти все бачиш, все знаєш... ти один наглядаєш над землею.* Мир. ХРВ. 55. **Наглядайте за синами.* М. Стар. 3)—**до ко́го.** Заходить, зайти мимоходом, наведываться, наведаться.

Нагля́дач, ча, *м.* Надсмотрщик, присмотрщик.

Наглядíтися, жу́ся, ди́шся, *гл.*

Насмотреться. *З рук наробитись, з ніг находитись, а з очей наглядітись.* Ном. № 4560.

На́глядом, *нар.* Не выпуская из виду, следом. *Чоловік її... хутенько з дому, та за нею зараз і пойшов наглядом: куди вона піде.* Рудч. І. 172.

Нагля́дувати, дую, еш, *гл.* = **Нагля́да́ти.** *Заковуєш в кайдани мої ноги, наглядуєш ступні мої мизерні.* К. Іов. 29.

На́глядці, *нар.* Не выпуская из виду. *Сей наглядці ходив за батюшкою.* Св. Л. 69.

Нагля́нути. См. **II. Наглядáти.**

Нагля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**На́глити.**

Нагна́ти. См. **Наганя́ти.**

***Нагнести́.** См. **Нагні́чувати.**

Нагні́ватися, ваюся, єшся, *гл.* Разсердиться, разгневаться. *Нагнівався мій миленькій та й до мене не говорить.* Чуб. V. 1189.

***Нагневи́тися, влю́ся, ви́шся,** *гл.*= **Нагні́ватися.** *Нагнівився на мене так, що ані приступу.* С. Ситківці Липов. у. Ефр.

На́гніт, ту, *м.* Натиск, давление. Желех.

Нагні́чувати, чую, еш, сов. в. **нагнíти́ти, чу́, тиш** и **нагнести́, гнету́, гните́ш,** *гл.* Нажимать, нажать, надавливать, надавить, придавливать, придавить. *Повалив мене та ще й коліном нагнітив.* Лебед. у. *Язик отерп, замерзла мова, мов камінь сердечко нагнів.* Мкр. Г. 24.

Нагноїти, ною́, їш, *гл.* Унавозить.

Нагноїтися, ною́ся, їшся, *гл.* Унавозиться.

Нагну́здувати, дую, еш, сов. в. **нагнуздáти, да́ю, еш,** *гл.* Зануздывать, зануздать. *Він бере... уздечку золоту, нагнуздує нею коня.* Рудч. Ск. І. 108.

Нагну́ти, ся. См. **Нагинáти, ся.**

На́го, *нар.* Наго, голо.

***Наговір, во́ру,** *м.* 1) Клевета, поклеп, сплетня. *Що це? напуск на мене, наговір?* Мирн. III. 132. 2) Заклинание. *Не пий тієї води,—вона з наговором.* Полт. у. Г. Йов.

***Наговóрний, а, е.** Заговоренный. *Наговорна вода.* Полт. Г. Йов.

Наговóрювати, рюю, єш, сов. в. **наговори́ти, рю́, риш,** *гл.* 1) Наговаривать, наговорить. 2) Наклеветывать, наклеветать. *Що уже не робили, як з неї не знущались, що дідові не наговорювали, а їй усе байдуже: робить собі мовчки.* Рудч. Ск. II. 55. *Наговорив на його сім міхів горіхів.* Св. Л. 299.

Наговóрюватися, рююся, єшся, сов. в. **наговори́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* Наговариваться, наговориться. *З ким вірно люблюся, — не наговорюся.* Мет. 29.

Нагогóшитися, шуся, шишся, *гл.* Нахохлиться, надуться. *Чого сидиш да напизилася, чого сидиш—нагогошилася?* Рк. Макс.

На́года, ди, *ж.* Случай, удобное время. (Юда) *шукав нагоди, щоб видати його їм без народу.* Єв. Л. XXII. 6.

Нагоди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* 1)—**кого́.** Случиться кому быть. *Посилався* (до дівчини), *хотів її взяти, нагодила дідча мати товариша в хаті.* Гол. І. 252. 2) *Безл.* Во-время явиться кому. *Воно б і вкрив був, коли Семена швидко нагодило.* НВолын. у.

Нагоди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* 1) Прийти во-время, поспеть, попасть. *Вчора пороша пала, а к білому світу старости на слід нагодилися.* Мет. 123. *Прийшов дячок молоденький, прийшов, не барився; чумаченько із дороги на те й нагодився.* Нп. 2) Случиться, встретиться, попасться. *Що,... наняли? —Ось іде за мною. Якась селючка нагодилась.* МВ. І. 25.

Нагодóвувати, вую, еш, сов. в. **нагодувáти, ду́ю, еш,** *гл.* Накармливать, накормить. *Попа одним обідом не нагодуєш.* Ном. № 218.

Наголо́, *нар.* Все совершенно. *Жінки наголо всі цокотухи.* Шевч. *В мене тільки пара щупелят, а то все уюн наголо.* Сим. 150.

Наголóватки, ток, *ж., мн.* Раст. 1) Cirsium arvense Scop. 2) Jurinaea cyanoides Dec. ЗЮЗО. І. 118, 125.

Наголóвач, ча, *м.* Оглавль (у узды).

На́головок, вка, *м.* Тулья шляпы. Гол. Од. 57, 69.

На́голос, су, *м.* Ударение. Желех. **На́голос положи́ти.** Поставить ударение.

Наголоси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Наплакаться громко.

Наголо́шувати, шую, єш, сов. в. **наголоси́ти, шу́, сиш,** *гл.* 1) Провозглашать, провозгласить. *Як би я знав, то наголосив би тебе дохтором на сході.* Ромен. у. 2) Делать, сделать ударение в слове. Желех. 3) Только в сов. в. Навопить, напричитывать. *Наголосила повну голову.* Гринч.

Наголу́битися, блюся, бишся, *гл.* Наласкаться вдоволь.

Нагомоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) Наговорить много. *Нагомонів стільки, що і в три мішки не забереш.* Гринч. Часто в значении: нашуметь, накричать. 2)—**на ко́го.** Накричать на кого. *Нагомонів добре на свою жінку.* Драг. 111.

Нагомоні́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Наговориться.

На́гонцем, *нар.* Вдогонку. *Я нагонцем побіг моїм конем крилатим.* К. М. и Х. 37.

Нагóнити, ню, ниш, *гл.* = **Наганя́ти.** *Поїхав староста на лови в темнії ліси, дуброви, там його дробний дощ нагонив, лисиї шубоньки помочив.* Лукаш. 151.

Нагóня, ні, *ж.* Погоня. *Бачимо, що вже нас нагоня знагоняє.* Борз. у.

Нагорі́ти. См. **Нагоря́ти.**

Нагорну́ти. См. **Нагорта́ти.**

Нагоро́да, ди, *ж.* Награда. *Нагорода ваша велика на небі.* Єв. Л. VI. 23. *Лопата — заплата, а бог — нагорода.* Ном. № 4608.

Нагоро́джувати, джую, єш, сов. в. **нагороди́ти, джу́, диш,** *гл.* 1) Награждать, наградить. *А хто ж мені нагородить за мої труди?* Гол. I. 280. *Я б думав нагородити його послугу тим, щоб настановити титарем.* Г. Барв. 170. 2) Нагораживать, нагородить. *Нагородив хлівів за для овець, а овець чорта.* *3) Наговорить чепухи, небылиц. *Чого, чого не нагородила гуляща уява наших цокотух.* Дн. Чайка. II. 169.

Нагоро́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **нагороди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* Награждаться, наградиться. *Все може нагородитися, іно страх ніколи.* Ном. № 4399.

Нагорожа́ти, жа́ю, єш, *гл.*=**Нагоро́джувати.**

Нагорта́ти, та́ю, єш, сов. в. **нагорну́ти, ну́, неш,** *гл.* Нагребать, нагрести. *Взяв ціпа... і нагорнув проса під сніп.* Рудч. Ск. I. 56.

На́горь, рі, *ж.* Нагар. *Нагорь на ґнотові.* Константиногр. у.

Нагорюва́тися, рюю́ся, єшся, *гл.* Нагореваться. *Я ж уже нагорювалась і наскиталась із тобою.* Мил. 207.

Нагóряний, а, е = **Нагі́рній.** *Нагоряна земля.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нагоря́ти, ря́ю, єш, сов. в. **нагорі́ти, рю́, ри́ш,** *гл.* Нагорать, нагореть.

Нагосподарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Нахозяйничать.

***Нагóстрювати, рюю, єш,** сов. в. **нагостри́ти, рю́, риш,** *гл.* Натачивать, точить, наточить. Сл. Дубр.

Нагота́, ти́, *ж.* Нагота. *Полов'яний хліб не голод, а пачосняя сорочка не нагота.* Ном. № 5355.

Наготóвити, влю, виш, *гл.* Наготовить, приготовить. *А сама наготовила їй повнісіньку скриню усякої худоби.* Рудч. Ск. II. 57.

Наготóві, *нар.* Наготове. *Стояла постеля наготові для проїзжих панів.* Стор.

Наготува́ти, ту́ю, єш, *гл.*=**Наготóвити.** *Наготуй шабельку та й воюй зі мною.* Чуб. V. 425.

***Награва́ти, раю́, єш,** *гл.* Наигрывать, играть. *Почали музики награвати.* Полт. у. Г. Йов.

Награва́тися, ва́юся (граю́ся), є́шся, сов. в. **награ́тися, ра́юся, ·ешся,** *гл.* 1) Наигрываться, наиграться. *Е, там буде чим Кузьмі награться.* Ном. 7667. 2) Издеваться, наиздеваться, насмехаться. *Жиди з Христа награвалися.*

Нагреба́ти, ба́ю, єш, сов. в. **нагребсти́** и **нагребти́, бу́, бе́ш,** *гл.* Нагребать, нагресть, сгребать, сгресть. *Нагріб купу сміття, а вивезти нічим.*

Нагреми́тися, млю́ся, ми́шся, *гл.* Нагреметься. *Настучиться, нагремиться, дрібен дощик зійде.* Чуб. V. 144.

Нагриза́ти, за́ю, єш, сов. в. **нагри́зти, зу́, зе́ш,** *гл.* Нагрызать, нагрызть. Желех.

***Нагріба́тися, гребу́ся, бе́шся,** *гл.* **—на ко́го.** Нападать на кого, враждо-

вать против кого. *Я вам і груш, і яблук, і хліба, як пришлете когось, то даю, а ви ще й нагрібаєтесь на мене.* Крим.

***Нагріва́льний, а, е.** Нагревательный. Сл. Дубр.

Нагріва́ння, ня, *с.* Нагревание. *Вода од нагрівання береться парою.* О. 1862. III. 32.

Нагріва́ти, ва́ю, єш, сов. в. **нагрі́ти, рі́ю, єш,** *гл.* Нагревать, нагреть. *Ну, то й справді нагрівай окропу.* Рудч. Ск. I. 123. **Нагрі́ти чупри́ну.** Поработать до пота.

Нагріва́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **нагрі́тися, грі́юся, єшся,** *гл.* Нагреваться, нагреться, согреваться, согреться. *Як їсть, так нагріється, а як робить, так ізмерзне.* Ном. № 10839.

***Нагрівни́к, ка,** *м.* Нагреватель. Сл. Дубр.

Нагрі́мати, маю, єш, *гл.* Погрозить, накричать на кого. Желех.

Нагріма́ти, ма́ю, єш, *гл.* Греметь слегка. *Грім нагріма—дощ буде.* Екатерин. г.

Нагрі́ти, ся. См. **Нагріва́ти, ся.**

Нагрішити́, шу́, ши́ш, *гл.* Нагрешить. *Нагрішили та й покаємся.* Стор.

Нагро́бок, бка, *м.* 1) Надгробный камень, памятник надгробный. 2) Эпитафия, надгробная надпись.

***Нагрома́дження, ня,** *с.* Накопление. Сл. Нік.

Нагрома́джувати, джую, еш, сов. в. **нагрома́дити, джу, диш,** *гл.* 1) Сгребать, насгребать. *Нагромадили сіна чимало.* 2) Громоздить, нагромоздить. *Я намножив беззаконня... нагромадив їх без ліку.* К. Псал. 98. *3) Набирать, насобирать, накопить. Сл. Нік.

Нагрома́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **нагрома́дитися, джуся, дишся,** *гл.* 1) Грести, нагрестись вдоволь. 2) Громоздиться, нагромоздиться. 3) Набираться, набраться, насобираться. *Там засіли всі мої папери і рукописи, які в мене нагромадились до 1847 року.* К. XII. 12.

Нагру́бка, ки, *ж.* Нападки, поклеп. *То нагрубка була на мене та й годі, а я зовсім не брав.* Новомоск. у.

Нагру́дник, ка, *м.* 1) Нагрудник. 2) Лиф без рукавов, пришитый к юбке. Черниг. г.

Нагружа́ти, жа́ю, єш, сов. в. **нагрузи́ти, жу́, зи́ш,** *гл.* Намащивать, намостить щебнем.

Нагру́кати, ся=Нагрю́кати, ся.

Нагрущати, ща́ю, єш, *гл.* Уговаривать, наставлять, научать. *Давай вона його нагрущать, щоб як приїздить він до неї, то щоб своїх собак дома кидав.* Мнж. 39. *Скільки ні нагрущай дітей, а як неслух'яні, то й не хотять добре робити.* Волч. у.

Нагрю́кати, каю, єш, *гл.* 1) Настучать, нашуметь, нагреметь. 2) Захватить где-либо, встретить, напасть. *Як де нагрюкають якого жида,—там йому й капець.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Нагрю́катися, каю(чу́)ся, каєш(чи́ш)ся, *гл.* Настучать, нагреметь, нашуметься.

Нагуготі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Нагудеть, нашуметь.

Нагука́ти, ка́ю, єш, *гл.* 1) Окликнуть, позвать кого. *Трохе згодом біжить і півень. «А, сякі-такі,—кричить, —як я, де не найду зернятко, сам не їм та вас скликаю; а ви на мене так і не нагукали».* Мнж. 73. *Нагукай його!* Гринч. 2) Накричать. *Нагукай на його!*

Нагу́л, лу, *м.* 1) Жир у скота. 2) Приволье. *Дід Семен як поживе ще у нагулі сторожем на хуторі, то помолодшає.* Волч. у.

Нагу́лити, лю, лиш, *гл.* Случайно найти, наткнуться на что. Вх. Зн. 39.

***Нагульни́й, а́, е́.** Приобретенный: а) разгулом, б) бездельничанием, в) привольной, сытой жизнью. Пир. у., Конон.

Нагу́лювати, люю, еш, сов. в. **нагуля́ти, ля́ю, еш,** *гл.* 1) Нагуливать, нагулять. *Ой літа ж мої молоденькі, все ви те нагуляли.* Чуб. V. 275. 2)—**скоти́ну.** Пасть на хорошем подножном корму для откармливания. Волч. у. 3) —**са́ла.** Раздобреть, растолстеть. *4)—**дити́ну.** Забеременеть, родить ребенка в девичестве. *Нагуляла собі дитя під місяцем по бур'янах на вигоні.* Пир. у., Конон.

***Нагу́люватися, лююся, єшся,** сов. в. **нагуля́тися, ля́юся, єшся,** *гл.* Нагуляться; наиграться; накутить. *От на-*

гулялись і полягали спать усі. Рудч. Ск. II. 152. *Не нагулялось мені, дівчині.* Нп.

Нагу́ркати, каю, єш, нагуркоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* Нагреметь, настучать, нашуметь. *Прибігла, нагуркала, налепетала, як у корчмі.* Левиц. I. 225.

Нагусти́, ду́, де́ш, *гл.* Нагудеть.

Нагусти́ся, ду́ся, де́шся, *гл.* Нагудеться. *Уже ж тая дівчинонька як голубка гуде,—нехай гуде, нехай гуде, вона нагудеться.* Грин. III. 188.

Нагуто́рити, рю, риш, *гл.* Наболтать, наговорить пустяков.

Нагуча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Накричать, выбранить. Вх. Зн. 39.

Нагвалтува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Наделать шуму, крику.

Награми́зляти, ляю, єш, *гл.* Написать каракулями, грязно.

Нагуна́дзити, джу, диш, *гл.* 1) Набить шишку кому. Мнж. 186. 2) Навертеть на голову что-либо чалмообразное. Мнж. 182.

Над, *пред.* 1) С творит. пад.: Над. *Стоїть явір над водою.* Нп. *Зозуля літала над нами куючи.* Гринч. *Простяг, гріє руки над полум'ям червоним.* МВ II. 26. *І царюватиме він над домом.* Єв Л. I. 33. 2) С винит. пад., при обозначении времени: под, к. *В п'ятницю над вечір мати і кликнули нас.* ЗОЮР. II. 283. 3) С винит. пад. при обозначении предмета, к которому направлено действие: к. *Ой вийду я над річеньку та й стану думати.* Гол. I. 361. 4) В виде наречия: выше, лучше, более, сверх *Нема в світі над бога.* Ном. № 5. *Я принесла грошей додому над сотню.* Г. Барв. 249. *Тому чоловікові уже над сто літ.* О. 1862. V. 93. *Люблю її як сам себе—над срібло, над злото.* Гол. III. 393 *Не знайдеш річки над Дніпро глибокий, не знайдеш правди над святу простацьку, а ні одваги в серці над козацьку.* К. ЦН. 182. *Над смерть біди не буде.* Ном. *Зімою вже ніхто над його скотини не доглядить.* Г. Барв. 295. *Не буде вже над мою першу милу.* МВ. I. 7. **Над** часто стоит при сравнительной степени. *Над його розумнішого я не бачив.* Гринч. *Над Марусю нема кралі кращої.* Старод. у.

Надава́ти, даю́, е́ш, сов. в. **нада́ти, да́м, даси́,** *гл.* 1) Надавать, дать. *В подолку три таляри, що мі хлопці надавали.* Чуб. V. 1163. *Всякої всячини матуся надає.* Сим. 203. *Надає їй бебехів.* Стор. 2) Придавать, придать. 3) Давать, дать в приданое. *А що, вже оженився?—Оженився.—А надано що за нею?* Драг. 373. 4) Давать, дать достаточно, удовлетворить чем. *Узявсь возити у ту піч дрова, та ніяк не надасть; тільки укине,—вже і нема.* Мнж. 72. *А морю широченному, глибокому, силенному води не надаси.* Гліб. 108. 5) Назначать, назначить. *Нового попа надано до нашої церкви.* Киев. у. 6) Жаловать, пожаловать, даровать. 7) Надвигать, надвинуть на какую-либо сторону. *Клали сіно, та на борозенний бік* (у возі) *надали.* 8) Угораздить. *Надала мені нечиста встрять у се діло!* Ном. № 1846.

Надава́тися, даю́ся, е́шся, сов. в. **нада́тися, да́мся, си́ся (до чо́го),** *гл.* Идти к чему, быть годным для чего. Желех.

Надаве́ць, вця́, *м.* и **нада́вця, ці,** *м* 1) Датель, даритель, жертвователь. 2) Учредитель, основатель.

Нада́влювати, люю, єш, сов. в. **надави́ти, влю́, виш,** *гл.* Надавливать, надавить, придавливать, придавить. *Земля надавила йому груди.* Левиц. I. 389.

Нада́вця, ці, *м.*=**Нада́вець.**

Нада́лі, нада́льше, *нар.* На будущее время. *Хотілось би похазяйнувати і надалі дещо заробити.* Левиц. I. 500. *Дано псу м'ясо,—хоч їж, хоч надальше остав.* Ном. № 13673.

На́да́ний, а, е. 1) Способный к чему, годный для чего. О. 1862. I. 72. (Олельк.). *2) Приданый чему-л. (смысл, значение). Киев. *3) Пожалованный, данный. Сл. Нік.

Нада́ння, ня, *с.* Пожалование. *Королівське наданнє володимерського і берестейського владицтва отцеві... Жовковського.* К. XII. 65.

Надаре́мне, *нар.* Напрасно, тщетно.

Надаре́мний, а, е. Напрасный, тщетный. *Без твого призначення надаремна туга, сама даєш, вибіраєш, ах нелюба друга!* Гол. I. 372.

Надаря́ти, ря́ю, єш, сов. в. **надари́ти, рю́, риш,** *гл.* Одарять, одарить. *Сидить поруч із нею і надаря її тим щастям.* Левиц. І. 515. *Дарами надарити.* Мет. 376. *Мати божа не возлюбила, не возлюбила, не надарила.* Чуб. III. 334. *Надарив бог зайця хвостом.* Ном. № 2489.

Нада́ти, ся. См. **Надава́ти, ся.**

***Нада́ток, тку,** *м.* Прибавка, придача. **В нада́ток.** На придачу. *А ця ще в надаток і до скляного бога молиться.* Мирн. III. 211.

Нада́ча, чи, *ж.* Прирезка земли к уже имеющемуся наделу. НВолын. у.

Надбава́ти, ва́ю, єш, сов. в. **надба́ти, ба́ю, єш,** *гл.* Наживать, приобретать, благоприобресть, заработать. **Багато його, каже, нічого надбавати, а що слід купити—купи.* Мирн. Пов. III. ЛНВ. 1919. I. 56. *Запряла пучками та надбала ручками.* Ном. № 9963.

Надба́ння, ня, *с.* Приобретенное имущество. *І все твоє надбання пожакують.* К. ЦН. 263. *Неділене між нами все надбання наше.* К. XII. 62.

На́дбанок, нку, *м.* Все благоприобретенное, нажитое.

Надбере́жжа, жа, *с.* Берег реки, озера.

Надбере́жний, а, е. Береговой, набережный. Желех.

Надбива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **надби́ти, надіб'ю́, єш,** *гл.* Надбивать, надбить, отбивать, отбить кусок от чего-либо.

Надбива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **надби́тися, надіб'ю́ся, єшся,** *гл.* Надбиваться, надбиться.

Надби́ти, ся. См. **Надбива́ти, ся.**

Надбіга́ти, га́ю, єш, сов. в. **надбі́гти, біжу́, жи́ш,** *гл.* Прибегать, прибежать, подбегать, подбежать. Желех. *Нас дівчат усіх гаптувати посадили. Сама й учить та раз-по-раз надбіга, чи шиємо.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Надбіра́ти, ра́ю, єш, сов. в. **надібра́ти, беру́, ре́ш,** *гл.* Надбирать, надобрать часть чего.

Надбі́чи, *гл.*=**Надбі́гти.** Желех.

Надближа́тися, жа́юся, єшся, сов. в. **надбли́зитися, жуся, зишся,** *гл.* Приближаться, приблизиться.

Надбо́ркати, каю, еш, *гл.* Подрезать немного крылья у птицы.

***Надбудо́ва, ви,** *ж.* Надстройка (предмет). Пр. Пр.

***Надбудува́ння, ня,** *с.* Надстройка (процесс). Сл. Дубр.

Надве́зти́. См. **Надво́зити.**

Надвереджа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **надвереди́ти, джу́, ди́ш,** *гл.* Повреждать, повредить (о здоровье).

Надвереджа́тися, жа́юся, єшся, сов. в. **надвереди́тися, джу́ся, ди́шся,** *гл.* Надрываться, надорваться (при под'еме тяжести).

***Надве́сти, ду́, де́ш,** *гл.* Сопроводить при уходе, немного проводить, довести до знакомого места. *Я вас трохи надведу.* Крим.

На́двечір, надвечорі́, *нар.* Под вечер. Пред вечером. *Надвечір увійшли ми в село і розбрелись прочане улицями.* МВ. I. 17. *Зостанься з нами, бо вже надвечір.* Єв. Л. XXIV. 29. **Со́нце вже ста́ло надвечорі́.** Солнце было на закате. Левиц.

Надві́дний, а, е. Надводный. Грин. III. 604. *Лягає він по холодках надвідних.* К. Іов.

Надві́рній, я, є. 1) Надворный, находящийся на дворе. *В надвірній хаті вона готувала печиво.* Левиц. I. 118. **Надві́рно ді́ло,—робота.** Работа, производимая во дворе, в огороде, в поле. Мир. Пов. I. 111. Сим. 201. 2) Внешній, наружный. *Сини царства будуть повикидані у темряву надвірню.* Єв. Мт. VIII. 12. *Христя кинулась до надвірніх дверей.* Мир. ХРВ. 216. **Надві́рнє ко́лесо.** То колесо в мельнице, на которое падает вода. Миус. окр. 3) Придворный, состоящий при дворе господина. *Надвірнє козацтво князя Острозького.* К. ЦН. 157. *Даремне на землі і під землею надвірня шляхта палія шукала.* К. ЦН. 172. **Надві́рня коргва́.** Надворная милиция. 4)—**каба́н, свиня́.** Неоткармливаемый кабан, н—я свинья. *Надвірніх і три водиться, та годованих нема.* Грин.

Надвірня́к, ка́, *м.* Боров, не посаженный в особое помещение для откармливания. Брацл. у.

Надві́р'я, р'я, *с.* Надворье. *Діти бі-*

гали по надвір'ю. ЗОЮР. II. 28. *Пусти, Юрасю, із застілля, да погляжу я по надвір'ю.* Мет. 175.

Надво́є, *нар.* Надвое, на две части. *Завіса церковна роздерлась надвоє.* Єв. Мр. XV. 38. *Вони собі хату збудували надвоє: у одній молоді, а в другій мати.* МВ. *Обід іде надвоє: в хаті, а хто бідніший і старці—на дворі.* Сим. 235.

Надво́зити, во́жу, во́зиш, сов. в. **надве́зти́, везу́, зе́ш,** *гл.* Подвозить, подвезти, привозить, привезти еще.

Надвози́ти, вожу́, везе́ш, *гл.* Свезти часть чего. *Уже надвозили трохи жита з лану.* К. Михальчук.

Надво́рі, *нар.* Вне дома, под открытым небом, на дворе. *Хиба тільки світу, що у вікні? Єсть іще й на дворі.* Ном. № 5529. *Мати твоя та брати твої стоять на дворі.* Єв. Л. VIII. 20.

***Надганя́ти, жену́, жене́ш,** *гл.* Подталкивать, побуждать. *Сама вона нічого не надумається зробити, треба її надганяти.* Крим.

Надгина́ти, на́ю, єш, сов. в. **наді(о)гну́ти, гну́, неш,** *гл.* Пригинать, пригнуть немного.

***Надгі́н, го́ну,** *м.* Толчок к движению, ускорительный толчок. *Не треба другого місця шукати, бо й тут згористо. Іди сідай на свої санчата, а я штурхатиму: з двох-трьох надгонів саночки аж полинуть униз.* Крим. **Надго́ном.** Толчками, толчком. *Та він гребти не вміє: як він гребе, то човен іде нерівно, а надгоном.* Крим.

***Надгі́р'я, р'я,** *с.* Гора прибрежная. *Зіньков розлігся по долині річки Груні... та по надгір'ях.* Мирн. Правда 1874. 547.

Надгнива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **надгни́ти, нию́, е́ш,** *гл.* Надгнивать, надгнить. Желех.

Надгни́лий, а, е. Надгнивший. Желех.

Надгни́ти. См. **Надгнива́ти.**

На́дголодь, *нар.* Впроголодь. *Усе, бувало старий їсть небагато, надголодь, щоб не їсти хотілось.* Лебед. у.

Надго́нити, ню, ниш, сов. в. **надігна́ти, жену́, не́ш,** *гл.* 1) Подгонять, подогнать к чему. *Погнав він уже козу і тільки надігнав на дорогу...* Рудч. Ск. I. 44. 2) Гнаться, погнаться, догонять, догнать. *За мной турки надігнали, пана мого з мене* (коня) *зняли.* Гол. I. 98.

Надгорі́ти. См. **Надгоря́ти.**

Надгорта́ти, та́ю, єш, сов. в. **надгорну́ти, рну́, неш,** *гл.* Отгребать, отгресть часть. *Надгорни трошки жару.* Гринч.

Надгоря́ти, ря́ю, єш, сов. в. **надгорі́ти, рю́, ри́ш,** *гл.* Надгорать, надгореть.

Надгреба́ти, ба́ю, єш, сов. в. **надгребти́, бу́, бе́ш,** *гл.* Отгребать, отгресть часть.

Надгриза́ти, за́ю, єш, сов. в. **надгри́зти, зу́, зе́ш,** *гл.* Отгрызать, отгрызть часть.

Надгро́бок, бка, *м.*=**Нагро́бок.** *Вистоявши службу, Шрам ходив із своїми од одного надгробка до другого.* К. ЧР. 100.

Наддере́ти. См. **Наддира́ти.**

Наддере́тий, а, е. Надодраный, надорванный.

Наддзю́бувати, бую, єш, сов. в. **надзю́бати, баю, єш,** *гл.* Надклевывать, надклевать.

Наддира́ти, ра́ю, єш, сов. в. **наддере́ти, ддеру́, ре́ш,** *гл.* 1) Надрывать, надорвать, наддирать, надодрать. 2) Сдирать, содрать часть шкуры с животного. *Їдну козу наддер, та вона вирвалася та побігла.* Уманск. у.

Наддніпро́вий, а, е. Находящийся, стоящий над Днепром. *Не судилось, як хотілось, щоб у своїй хаті, на тій горі наддніпровій життя зазнавати.* О. 1861. VI. 18.

Наддніпря́нець, нця, *м.* Житель Приднепровья. Желех.

***Наддніпря́нка, ки,** *ж.* Жительница Приднепровья.

Наддніпря́нський, а, е. Приднепровский.

Наддніпря́нщина, ни, *ж.* Приднепровье.

Наддністря́нець, нця, *м.* Житель Приднестровья. Желех.

Наддністря́нка, ки, *ж.* Жительница Приднестровья. Желех.

Наддністря́нський, а, е. Приднестровский. Желех.

Наддо́вбувати, бую, єш, сов. в. **наддовба́ти, ба́ю, єш,** *гл.* Наддалбливать, наддолбить.

Наддо́ювати, ю́ю, єш, сов. в. **наддої́ти, ддою́, до́їш,** *гл.* Наддаивать, наддоить.

Наддю́ристий, а, е. Вспыльчивый, горячий (о человеке). Вх. Зн. 39.

Наддягти́ся, гну́ся, нешся, *гл.* Снять верхнее платье. *Приїде, склонила головою, добридень... і наперед усього з хустини і на стіл її* (паляницю), *а вже потім і привітаться і щоб там наддягтись.* Сим. 231.

Надега́ти, га́ю, єш, сов. в. **надегну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* **—иглю́.** Вдевать, вдеть нитку в игольное ушко. Вх. Зн. 39.

Наде́ржувати, жую, єш, сов. в. **надержа́ти, жу́, жиш,** *гл.* 1) Держать, править (лошадью). *Надержуй, Петре, голобельну вліво.* О. 1861. V. 66. *2) Придерживать, придержать. *Звернув казанок на бік і надержує, поки той перестане клекотіти.* Мирн. I. 434.

Наде́рти. См. **Надира́ти.**

Наджа́ти. См. **Наджина́ти.**

Наджида́ти, да́ю, єш, сов. в. **наді(о)жда́ти, жду́, деш,** *гл.* Ждать, обождать; поджидать, подождать. *Братіки мої рідненькі, сизокрилі орли, гості мої премилі, хоч мало ви мене надождіть...* Дума про братів оз. КС. 1882. XII. 502.

Наджина́ти, на́ю, єш, сов. в. **наджа́ти, наджну́, жне́ш,** *гл.* Начинать, начать жать, немного нажать.

Наджули́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Напиться пьяным, нагрузиться. Харьк.

***Надзви́чай,** *нар.* **— Надзвича́йно.** *Діва добронравная надзвичай і красна до дива.* Киев. Стар.

Надзвича́йний, а, е. Необычайный, чрезвычайный. *Сталось щось надзвичайне, диковинне—таке, чого ніколи не буває.* Ном., стр. 288, № 7910.

Надзвича́йність, ности, *ж.* Необычайность, чрезвычайность; нечто выходящее из ряда вон. Желех.

Надзвича́йно, *нар.* Необычайно, чрезвычайно.

Надзвони́ти, ню́, ниш, *гл.* 1) Назвонить. 2) Наговорить чепухи.

Надзвони́тися, ню́ся, нишся, *гл.* Назвониться.

На́дзелень, *нар.* Недозрелым. *Жали жито ще надзелень.*

Надзе́мний, а, е. Небесный. *В Аллаховій обителі надземній.* К. М. Х. 46.

***Надзе́мський, а, е.** Небесный, неземной. **Надзе́мська з'я́ва.** Небесное, неземное явление, видение. *Приглядалися до тої незвичайної краси, ніби до якоїсь надземської з'яви.* Леп.

Надзі́рній, я, є. Над звездами находящийся, небесный. *Моя надія райськая надзірня.* К. МБ. XI. 161.

Надзю́бувати, бую, єш, сов. в. **надзю́бати, баю, єш,** *гл.* Наклевывать, наклевать.

Надзюри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Натечь струйкою. *Діжка тече,—глянь, скільки надзюрило.*

Нади́бати, баю, єш, *гл.* 1) Найти, встретить. *Лихая доля й під землею надибає.* Ном. № 1728. *Гей їхав козак з України, надибав дівчину край долини.* Лукаш. 120. *2)—**кого́.** Наткнуться на кого, случайно встретить. *Ходім далі, може кого надибаєм.* Крим.

Надивля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **надиви́тися, влю́ся, вишся,** *гл.* Насматриваться, насмотреться. *Годі надивлятися на нього. Я по тобі, луже, не нахожуся, кого вірно люблю,—не надивлюся.* Нп. *Він на неї не надивиться.* Мил. 97.

Надивува́ти, диву́ю, єш, *гл.* Надивить.

Надивува́тися, ву́юся, єшся, *гл.* Надивиться. *Вже й надивувався, вже й намилувався.* Чуб. V. 283.

Надима́ти, ма́ю, єш, сов. в. **наду́ти, дму́, ме́ш,** *гл.* Надувать, надуть. **Скажеш їй слово, то вона й надусається, губи надме і вже три дні не говоритиме.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Надима́тися, ма́юся, єшся, сов. в. **наду́тися, дму́ся, дме́шся,** *гл.* Надуваться, надуться. **Ну, що, сестрице, як надмусь, то й я така зроблюсь?* Гліб. 10.

Нади́ми, мів, *м., мн.* Паховая грыжа. Желех. Вх. Зн. 39.

Надира́ти, ра́ю, єш, сов. в. **наде́рти, деру́, ре́ш,** *гл.* Надирать, надрать. **За вечір надерли пір'я на цілу подушку.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Нади́сати, саю, єш, *гл.* Наткнуться на что-либо, набресть, найти. *Шукав своєї згуби та оце насилу надисав єї.* Берд. у.

На́дити, джу, диш, *гл.* 1) Привлекать, приманывать. *Те наде, що ваде.* Ном. № 2693. (Річки) *надили дівчат у чисту воду.* К. МХ. 31. *То вже надить стара дівка молодих парубків до залицяння.* Г. Барв. 250. *Там здобиччу ти надив козака.* К. ПС. 65. *Старосвітські співаки, надючи гарним словом ухо людське, на добро, на милосердє наставляли.* Г. Барв. 452. 2) Ловить удочкой рыбу. *Не надь, рибалко молоденький, на зрадний гак ні щуки, ні лина.* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 109).

На́дитися, джуся, дишся, *гл.* Быть привлекаемым чем, кем. *Люде вбогі, а дівка друга підросла,—на другого приймака надились.* Г. Барв. 175. *Панас до неї надиться та й надиться.* Г. Барв. 518. *Чи не того єси така велишна, що надивсь до тебе потужний пан?* К. ПС. 19.

На́дих, ху, *м.* Вдохновение, наитие. *Надих правдивої релігії.* К. Кр. 23. *Ми всі під надихом твоїм, як струни, грімим-рокочемо лицарські думи.* К. Бай. 72. *Повінуло тоді по хуторах поетичнім надихом.* К. XII. 19.

Нади́хання, ня, с. = **На́дих.** *А ти, моє надиханнє спасенне, моя ти музо в образі любови!* К. Дз. 191.

Надиха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **надихну́ти** и **надхну́ти, хну́, не́ш,** *гл.* 1) Вдыхать, вдохнуть (во что), вдувать, вдунуть. 2) Вдохновлять, вдохновить. (Нас) *надихали думкою лихою.* К. Дз. 31.

Нади́хувати, хую, єш, сов. в. **нади́хати, хаю(шу), єш(шеш),** *гл.* 1) Дышать, надышать много в одном месте или на одно место. Желех. 2)=**Надиха́ти.** *Надихала їх вірою святою.* К. М. Х. 35. **Дише воно* (серце) *тим, чим другі надишуть.* Мирн. III. 178.

Нади́хуватися, хуюся, єшся, сов. в. **нади́хатися, хаюся, єшся,** *гл.* Вдыхать много, надышаться. *Надихався чаду, а тепер голова болить.*

На́ді, *пред.*=**На́до**=**Над.**

Наді́бка, ки, *ж.* = **На́дібок.** К. Дз. 150. Ум. **Надібочка.** *Ось на ралець тобі куріпочку приніс,—вона знесе колись яєчко золотеньке, знесе надібочку, незнану між гульвіс: замкнене царство в ній, гарненьке, хоч маленьке.* К. Дз. 151.

На́дібок, бка, *м.* 1) Кусок дерева или железа, годный в дело. Мнж. 186. 2) Хозяйственные принадлежности. **На́дібок у піч.** Никуда негодная вещь. Лебед. у. *3) Какой-нибудь очень нужный предмет или вещь, без которой нельзя обойтись. *В возі поламався якийсь надібок.* Звенигор. у. Бл. Неч.-Лев. ***На надібок.** На потребу, на нужный случай. *Буде на надібок (кажуть селяне, знайшовши щось: цвяха, палицю).* Балт. у. Сумов.

Надібочка, ки, *ж.* Ум. от **надібка.**

Надібра́ти. См. **Надбіра́ти.**

Надіб'я, б'я, *с.* 1) Вещи, имущество. *Того дня хто буде на криші, а надіб'є його в хаті, нехай не злазить узяти його.* Єв. Л. XVII. 31. *2) Вещество. *Сл. Нік. ***Отру́тне**—. Ядовитое вещество. **Вибухо́ве**—. Взрывчатое вещество. Сл. УАН, т. I. *3) Снадобье. Сл. Нік. *4) Материал. Сл. Нік.

Надіва́ти, ва́ю, єш, сов. в. **наді́ти, ді́ну, неш,** *гл.* Надевать, надеть, одевать, одеть. *Ой надінь, милий, ляную сорочку.* Мет. 266. *Надівши сині окуляри, він сидів грушею.* Левиц. Пов. 22. В думе про Ганджу Андибера **надіе** вм. **надіва́є.** *Шати дорогії несе, на його козацькі плечі надіє.* Мет. 380.

Надіва́тися, ва́юся, єшся, *гл.*= **Сподіва́тися.** *Братчика з війська ся надіває.* Голов. IV. 548. *А ти б на чуже не надівалась, а коло свого дбала.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Надівува́тися, ву́юся, єшся, *гл.* Достаточно пожить в девицах.

Надігна́ти. См. **Надгоні́ти.**

Надігну́ти. См. **Надгина́ти.**

Надідра́ти, наддеру́, ре́ш, *гл.*= **Наддра́ти.**

Надіє́нька, ки, *ж.* Ум. от **надія.**

Наді(о)жда́ти. См. **Наджида́ти.**

На́діжна (коро́ва). Стельная. *Бугаї... скачуть на корови... від чого корови стають надіжні.* Шух. I. 211.

Надії́ця, ці, *ж.* Ум. от **надія.**

Надійний, а, е. Надежный.

Надійність, ности, *ж.* Надежность; уверенность. Желех.

Надійно, *нар.* Надежно. **Не надійно.** Нет надежды. *Не надійно, щоб сі любощі скоренити.* Г. Барв. 536.

Надійсь, *нар.* Чай, вероятно, *может быть. *Люде дивуються, що я весела: надійсь горя-біди не знала.* МВ. (О. 1862. III. 34).

Надійти́. См. **Надхо́дити.**

Наді́л, лу, *м.* Удел, награда. *Нехай буде ласкавий привіт щирого серця наділом моїй праці.* Полт. у.

Наділи́ти. См. **Наділя́ти.**

Наділля́ти, *гл.*=**Надли́ти.** Желех.

Наді́лок? лку? *м.* Ножны для сабли? *Тогді козаки шаблями да наділками суходіл копали.* Лукаш. 44.

Наділя́ти, ля́ю, єш *и **наділи́ти, лю́, лиш,** *гл.* Снабжать, снабдить, давать, дать кому что, одарять, одарить. *Я здобула* (картоплі) *аж із Батурина та й добрим людям наділила.* Г. Барв. 419. *Зроби мені коробочку солом'яну, дак я тобі наділю в'юнів і карасів.* Г. Барв. 502. *Я тебе, сестрице, покриваю, щастям з долею наділяю.* Гринч. III. 489. *Усе добре, чим наділя господь чоловіка.* Стор.

Надірва́ти, ся. См. **Надрива́ти, ся.**

Надісла́ти. См. **Надсила́ти.**

Надісь, *нар.*=**Надійсь.** О. 1862. IV. 107. *Та моя хороба надісь не скоро мене покине.* Киев. у. **Надісь ми сьогодні не втрапимо додому, доведеться в лісі ночувати.* С. Глеваха Киев. у. Ефр.

Надіти. См. **Надіва́ти.**

Надіхо́дити и **надхо́дити, джу, диш,** сов. в. **надійти́, дійду́, деш,** *гл.* 1) Подходить, подойти, приближаться, приблизиться; наставать, настать. *Тим часом надійшли і молоді.* Стор. МПр. 53. *Надходить вовк.* Рудч. Ск. I. 22. *Надійшли жнива, достигла Василева пшениця.* МВ. *Надходить осінь.* МВ. I. 89. *Звідусюди надіходять непотішні вісти.* К. ЧР. 2) Иногда посещать, посетить, иногда бывать, быть.

Наді́я, дії, *ж.* Надежда. *Козак у дорозі, а надія в бозі.* Ном. № 778. **Наді́я пе́вна.** Твердая надежда, уверенность. ***Наді́ю покла́дати.** Возлагать надежду. **Всю наді́ю покла́дати.** Возлагать все надежды. *Сам на себе, на свою працю всю надію покладає.* Мирн. ХРВ. I. 68. **Бу́ти при наді́ї.** Быть беременнной, ожидать родов. Волынь. Ум. **Наді́єнька, наді́їця.** *Маю в бога надієньку, що і сам марно не згинеш.* Чуб. *Не є мого миленького, моєго сокола, уже моя надіїця інеєм припала.* Гол. II. 405.

Наді́яння, ня, *с.* Надежда, ожидание. *Ех, братіку! надіялись було ми, та й те надіяння уже пропало.* Іер. Гал. Переясл. ніч.

Наді́ятися, ді́юся, єшся, *гл.* В Лохвиц. у.: **надія́тися, діяюся, єшся,** *гл.* 1) Надеяться. *Наче ви схожі з нашим паничем, так не надіяюсь, шоб були панич.* Слов. Д. Эварн. *2)—**чого́.** Ждать ч.-н. *Як вороння грає, то надійся дощу або снігу.* Крим.

Над'їда́ти, да́ю, єш, сов.в. **над'їсти, їм, їси́,** *гл.* С'едать, с'есть часть. Желех.

Над'їзди́ти, зджу́, диш, сов. в. **над'їхати, їду, деш,** *гл.* Под'езжать, под'ехать. Желех.

Надкладáти, дáю, єш, сов. в. **надкла́сти, кладу́, де́ш,** *гл.* Откладывать, отложить часть.

Надколу́плювати, плюю, єш, сов. в. **надколупа́ти, па́ю, єш,** *гл.* Отковыривать, отковырять немного, часть.

Надко́лювати, люю, єш, сов. в. **надколо́ти, лю́, леш,** *гл.* Откалывать, отколоть немного.

Надкоро́чувати, чую, єш, сов. в. **надкороти́ти, рочу́, тиш,** *гл.* Укорачивать, укоротить.

Надко́шувати, шую, єш, сов. в. **надкоси́ти, кошу́, сиш,** *гл.* Косить, покосить немного.

Надкра́ювати, ра́ю, єш, сов. в. **надкра́яти, ра́ю, єш** и **надкро́ювати, ро́юю, юєш,** сов. в. **надкро́їти, ро́ю, їш,** *гл.* Отрезывать, отрезать немного, урезывать, урезать, укорачивать, укоротить. *Як би ви мені трошки надкроїли чумарчину оцю, а то дуже довга.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Надку́шувати, шую, єш, сов. в. **надкуси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Откусывать, откусить немного, часть. ***Надкусить яблуко та й кине, надкусить та й ки-**

не,—усі перебрав, а до смаку не знайшов. С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Надла́мувати, мую, єш, сов. в. **надлама́ти, ма́ю, єш,** *гл.* Отламывать, отломить немного, часть.

Надлетіти. См. **Надлітáти.**

Надлива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **надли́ти, наділлю́, наділлєш,** *гл.* Отливать, отлить немного, часть. **Душа... почала нити, шукати другої душі, у котру б хоч трохи надлити того п'яного трунку.* Мирн. І. 75.

Надли́нути, ну, неш, *гл.* Подлететь.

Надли́ти. См. **Надлива́ти.**

Надлітáти, тáю, єш, сов. в. **надлетíти, лечу́, ти́ш,** *гл.* Подлетать, подлететь, прилетать, прилететь. *Надлетіли гуси з броду, сколотили з піском воду.* Чуб. V. 138.

Надложи́ти, жу́, жиш, *гл.* = **Надкла́сти.**

Надломи́ти, млю́, миш, *гл.* Отломить немного, часть. *Щоб гнучи, де не надломить.* О. 1861. IV. 34.

Надлу́бати, баю, єш, *гл.* Наковырять.

Надлю́дський, а, е. Сверхчеловеческий. *Йому, а не мені надлюдську силу дала природа.* К. ЦН. 267. *Надлюдська сила в його слові дикім.* К. ЦН. 174.

Надля́ти, *гл.*=**Надли́ти.**

Надменши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Уменьшить, умалить.

Надменши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Уменьшиться, умалиться.

I. На́дмір, ру, *м.* 1) Чрезмерность 2) Высокомерие, гордость. *Прислухались... до красомовних сеймових докорів «можним панам, земним богам», за їх безумний надмір.* К. Кр. 28.

II. На́дмір, надмíру, *нар.* Чрезмерно. **Щось твій чоловік надміру пнеться вгору.* Умань. Ефр.

Надмíрний, а, е. Чрезмерный. Желех. **Пиху свою надмірну тішить.* Ефр.

Надмíряти, ряю, єш, *гл.* Отмерить немного.

Надмоло́чувати, чую, єш, сов. в. **надмолоти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Вымолачивать, вымолотить часть.

***Надмо́рський, а, е.** Приморский.

Надно́сити, но́шу, сиш, сов. в. **надне́сти́, су́, се́ш,** *гл.* 1) Подносить, поднести, приносить, принести. *2) Неожиданно принести, доставить. *Пити бо-зна як хочеться, а діжка порожня. Коли це дівка наднесла воду з криниці.* Крим. *Вже не той вітер повіяв. Щоб дощу не надніс.* Крим.

На́до, *пред.* = **Над** = **На́ді.** *А надо дверьми сам господь стоїть.* О. 1862. IV. 22.

На́доба, би, *ж.* Нужда, необходимость. *По надобі, то найдеш і в кадобі.* Г. Барв. 15.

Надоби́тися, блю́ся, би́шся, *гл.* Быть угодным кому. *А за лінощами богу не молюся,—чим я богу надоблюся?* Чуб. V. 442.

Надобíгти, біжу́, жи́ш, *гл.* = **Надбíгти.** *Ой надобіг брат до неї: що ж ти собі ізробила?* Гол. І. 39.

Надобíддя, дя, *с.* Предобеденное время. Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Надо́бний, а, е. Прелестный, привлекательный, красивый. *Ой на день добрий, Ясеню надобний, уже я не твоя.* Чуб. V. 205.

Надо́бно, *нар.* Красиво, прелестно.

На́добок, добка, *м.*=**Надíбок.**

Надовба́ти, ба́ю, єш, *гл.* Наковырять, надолбить.

Надовба́тися, ба́юся, єшся, *гл.* Наковыряться; вдоволь надолбить.

На́довбень, бня, *м.* 1) Надолбок? 2) О человеке: болван, дубина.

Надовбти́, бу́, бе́ш, *гл.*=**Надовба́ти.**

На́довго, *нар.* Надолго. *Хиба надовго старий жениться: або сам умре, або жінка покине.* ЗОЮР. І. 148.

На́довжниця, ці, *ж.* Несколько (менее 20) плотов сплавляемого дерева **(тальб),** соединенных вместе, один за другим. Шух. І. 181. См. **Наширúця.**

Надо́га́д, *нар.* Намекая на что. *Надогад буряків, щоб дали капусти.* Ном. № 5700. См. **До́га́д.**

Надогну́ти, гну́, не́ш, *гл.*=**Надігну́ти.**

Надожда́ти. См. **Наджида́ти.**

Надозоли́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Донять. *Надозолила мені катова дзундзуриха.* МВ. (КС. 1902 X. 147). *Дуже вже ви нам надозолили.* Стор.

Надоїти. См. **Надо́ювати.**

Надо́коло, *нар.* Вокруг, кругом. *Кам'янець вінець: надоколо вода, а в середині біда.* Ном. № 710.

Надокуча́ти, ча́ю, єш, сов. в. **надоку́чити, чу, чиш,** *гл.* Надоедать, надоесть, наскучать, наскучить. *А вже ж тії кучері мені надокучили.* Ном. № 2085.

На́долобень, бня, *м.*=**На́довбень.**

На́долок, лку, *м.* Нижняя часть платья. Желех.

На́долонка, ки, *ж.* Нашивка из кожи или сукна на всю ладонь, чтобы не терлись рукавицы.

***Надолонча́ти, ча́ю, єш,** сов. в. **надоло́нчити, чу, чиш,** *гл.* Нашивать, нашить **на́долонки.** Мнж. 186. См. **Надолонка.** *Нехай надолончають, — сказав дід, оддаючи мені рукавиці, що він сплів.* Анан. у. Вержб.

Надолужа́ти, жа́ю, єш *и **надолу́жувати, жую, єш,** сов. в. **надолу́жити, жу, жиш,** *гл.* 1) Наверстывать, наверстать, возмещать, возместить, пополнять, пополнить. *Я те надолужу, як живий буду.* НВолын. у. *Хоче своє надолужити: рано встав, дак тепер качається.* Гринч. 2) Насаливать, насолить кому; надоедать, надоесть. *Уже як він мені надолужив, то я рад би його у ложці води утопити.* Киев. у. *А тут ще і Грицько надолужає: що-дня іде подушне правити.* Мир. Пов. I. 119. *Цей год щось не надолужають подушним,—може царь простив.* Волч. у. 2) Употреблять много, часто. *Він по нашому все надолужа.* Харьк. у. *Він горілку дуже надолужа.* Харьк. у. *3) Делаться слишком привычным, обыденным. *Надолужа життя таке і геть-то.* Мирн «Спокуса», 88.

***Надопе́вне,** *нар.*=**Напе́вно.** *Та надопевне Мочернак мені ногу підкладає.* Черемш

Надопта́ти, пчу́, пчеш, *гл.*=**Наздопта́ти.**

Надо́шник, ка, *м.* Водяная губка, бодяга, Spongia fluviatilis. L. ЗЮЗО. I. 137.

Надо́ювати, до́юю, єш, сов. в. **надоїти, дою́, їш,** *гл.* Надаивать, надоить.

Надпа́лювати, люю, єш, сов. в. **надпали́ти, лю́, лиш,** *гл.* Сжигать, сжечь часть. *Надпалена свічка воскова.* Сим. 232.

Надпива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **надпи́ти, надіп'ю́, п'єш,** *гл.* Отпивать, отпить, выпивать, выпить небольшую часть чего. *Він надпиває трохи.* Гринч. *Тоді вона несе надпитую чарку молодій.* Грин III. 431.

Надпи́лювати, люю, єш, сов. в. **надпиля́ти, ля́ю, єш,** *гл.* Отпиливать, отпилить немного, часть.

Надпи́ти. См. **Надпива́ти.**

На́дпізь, *нар.* Поздновато. *Ото учора надпізь пішли ми додому.* Левч. 110.

Надплива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **надпливти́** и **надплисти́, ву́, ве́ш,** *гл.* Подплывать, подплыть.

Надповза́ти, за́ю, єш, сов. в. **надповзти́, взу́, зе́ш,** *гл.* Подползать, подползти.

Надполови́нювати, нюю, єш, сов. в. **надполови́нити, ню, ниш,** *гл.* Уменьшать, уменьшить наполовину.

Надпо́рювати, рюю, єш, сов. в. **надпороти́, рю́, решь,** *гл.* Распарывать, распороть часть.

Надприро́дній, я, є. Сверх'естественный, чудесный. *Сяєво його духа було чимся надприроднім.* К. XII. 15.

Надпусто́шувати, шую, єш, сов. в. **надпусто́шити, шу, шиш,** *гл.* Опустошать, опустошить часть чего. *Гетьманове... перейшли річку Рось коло Корсуня, надпустошили міста, потягли мимо.* К. Хм. 56.

Надра́ти, деру́, ре́ш, *гл.*=**Наде́рти.**

Надрива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **надірва́ти, ву́, веш,** *гл.* Надрывать, надорвать. *Тихо-тихо Дунай воду колише, а ще й тихіш Маруся косу чеше, а що начеше, то на Дунай однесе, а що надриває, то й на Дунай пускає.* КС. 1883. II. 379.

Надрива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **надірва́тися, ву́ся, вешся,** *гл.* Надрываться, надорваться.

Надриґа́нчик, ка, *м.* Щеголь, франт. *То шевчики, такі є надриґанчики,—як у місті.* Ном. № 10838.

Надри́ґатися, ґаюся, єшся, *гл.* Надергаться, наболтаться ногами. *Як*

повісили запорожці жида, то він надригався, поки одубів.

Надрі́зувати, зую, єш, сов. в. **надрі́зати, рі́жу, жеш,** *гл.* Отрезывать, отрезать немного, часть.

На́дро, ра, *с.* 1) Недра, лоно. *Нехай господь її прийме, мою голубоньку, на своє надро.* МВ. I. 79. *Не приймеш кісточок моїх у рідне надро, де лежить старенький батечко.* О. 1862. IV. 91. 2) Пазуха. *Хліб десь за надром лежав.*

Надроби́ти, блю́, биш, *гл.* Нарезать кусочками. Желех.

Надро́чувати, чую, єш, сов. в. **надрочи́ти чу́, чиш,** *гл.* 1) Науськивать, науськать. *Надрочив собак на мене.* 2) У Стороженка **надрочи́ти** употреблено в значении: быстро написать. *Налагожусь писать...,—нічого в голову не лізе. Примірявсь-примірявсь, а далі й думаю: він дуже ласий до дівчат,—нехай же посміється,—взяв та й надрочив...* Стор. «Вуси».

***Надру́бина, ни,** *ж.* Надрубка (предмет).

***Надру́бування, ня,** *с.* Надрубка (процесс).

Надру́бувати, бую, єш, сов. в. **надруба́ти, ба́ю, єш,** *гл.* 1) Подрубывать, подрубить. *Як вже надрубав дуже,—дуб похилився.* О. 1862. V. 82. 2) Подсекать, подсечь.

Надрукува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Напечатать. *Надруковано сю книгу вже давно.* Гринч. *Оттут він ввесь, хоч надрукуй.* Шевч. 463.

Надря́гнути, гну, неш, *гл.* Высохнуть, просохнуть. Угор.

Надря́пати, паю, єш, *гл.* 1) Расцарапать, нацарапать. 2) Нацарапать, написать некрасиво. **Надряпав, як курка лапою: і розібрати не можна.* Умань. Ефр.

Надса́да, ди, *ж.* Болезнь, повреждение от тяжелой работы; надорванность. *З великою худобою животу надсада, з хорошою дружиною серденьку відрада.* Чуб. V. 532. **Та чи не буде йому якої від того надсади?* Квітка. I. 276. **Чорт їх зна, як вони не виздихали від такої надсади.* Кв. I. 353.

Надса́джувати, джую, єш, сов. в. **надсади́ти, джу́, диш,** *гл.* 1) Надорвать, причинить вред здоровью тяжелой работой и пр. 2)—**бе́бехи, печі́нки́.** Колотить, поколотить, отбивать, отбить бока, внутренности. Ном. № 8176. *Насилу десять чоловік його подужали,—деяким таки добре надсадив бебехи.* Стор. МПр. 84. *Гей, хто зо мною вийде битись?.. Я бебехів вам надсажу.* Котл. Ен. II. 15.

Надса́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **надсади́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* Надрываться, надорваться.

Надсила́ти, ла́ю, єш, сов. в. **надісла́ти, дішлю́, шлеш,** *гл.* Присылать, прислать. *Лист надіслав просто у волость.* Г. Барв. 410.

Надсипа́ти, па́ю, єш, сов. в. **надси́пати, плю, плеш,** *гл.* Отсыпа́ть, отсыпать часть.

Надсиха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **надсо́хнути, ну, неш,** *гл.* Подсыхать, подсохнуть.

Надсіда́ти, да́ю, єш, сов. в. **надсі́сти, ся́ду, деш,** *гл.* Оседать, осесть немного. *Гора надсіла й завалила хату.*

Надсіда́тися, да́юся, єшся, сов. в. **надсі́стися, ся́дуся, дешся,** *гл.* Надрываться, надорваться. *Не надсівшися, не вмерти.* Ном. № 7183. *Як збрешеш, то хоча надсядься.* Котл. Ен.

Надсіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **надсі́кти, січу́, че́ш,** *гл.* 1) Отсекать, отсечь немного. 2) О лошади: сбивать, сбить, оцарапывать, оцарапать. *Кінь надсік собі ногу.*

Надсі́сти, ся. См. **Надсіда́ти, ся.**

Надска́кувати, кую, єш, сов. в. **надско́чити, чу, чиш,** *гл.* 1) Подбегать, подбежать. 2) — **кому́, перед ки́м.** Подслуживаться, подольщаться к кому. *3)—**ко́ло ко́го.** Увиваться возле кого-н., ухаживать за кем. *Той старший син дуже любить надскакувати коло панночок.* Крим.

Надсми́кувати, кую, єш, сов. в. **надсми́кати, каю, єш,** *гл.* Надергивать, надергать немного. *Надсмикали з скирти сіна чимало.*

Надсмо́ктувати, тую, єш, сов. в. **надсмокта́ти, кчу́, чеш,** *гл.* Отсасывать, отсосать немного.

Надсо́хнути. См. **Надсиха́ти.**

Надсува́ти, ва́ю, єш, сов. в. **над-**

су́нути, ну, неш, *гл.* Пододвигать, пододвинуть.

Надтекти́. См. **Надтіка́ти.**

Надтеса́ти. См. **Надті́сувати.**

Надтина́ти, на́ю, єш, сов. в. **надтя́ти, надітну́, неш,** *гл.* Подрубывать, подрубить, подрезывать, подрезать.

Надти́нник, ка, *м.* Раст. Solanum Dulcamara L. ЗЮЗО. I. 136.

Надтиха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **надти́хнути, хну, неш,** *гл.* Притихнуть, несколько стихнуть. *Може надтихне трохи вітер.* Камен. у.

Надтіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **надтекти́, течу́, че́ш,** *гл.* Утекать, утечь немного. *Надтекло з повної бочки трохи горілки.*

Надті́сувати, сую, єш, сов. в. **надтеса́ти, тешу́, шеш,** *гл.* Обтесывать, обтесать немного. Желех.

На́дтічка, ки, *ж.* = **Пі́дтічка.** Гол. Од. 20.

На́дто, *нар.* 1) Слишком, излишне, слишком много, черезчур. *Люде надто вже стали грішні.* Г. Барв. 456. *Їден надто має, а другий нічого.* Камен. у. *Надто знай, да ще питай.* ***На́дто відо́мий у сві́ті.** Довольно, слишком, черезчур известный, к тому же известный. *А що Мазепа, — говорить дальше гетьман,—старий, заслужений і надто відомий у світі.* Лепк. 2) Сверх того, к тому-же, особенно. *А надто вам росказать би, як козак чорнявий під вербою над водою, обнявшись, сумує.* Шевч. Гайд. *А за лихо... та цур йому! Хто його не знає!.. А надто той, що дивиться на людей душею.* Шевч. 3) Еще больше. *І наказав їм, щоб нікому не говорили. Що ж більше він наказував, то надто більше вони проповідували.* Єв. Мр. VII. 36. *Я його прошу́: мовчи; а він надто голосить.* Канев. у.

Надто́ка, ки, *об.* Тот, кто «надточив» что-либо. Александровск. у.

Надторо́чувати, чую, єш, сов. в. **надторчи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* Надрезывать, надрезать немного. *Коли б я знала, который голуб мій, то я б його назначила... Я б йому хвостик надторчила.* Рк. Макс.

Надто́чувати, чую, єш, сов. в. **надточи́ти, чу́, чиш,** *гл.* 1) Прибавлять, прибавить, добавлять, добавить. *Треба розуму надточити, де сила не візьме.* Ном. № 5843. 2) Выцеживать, выцедить, выточить часть (жидкости).

***Надтяга́ти, га́ю, єш,** сов. в. **надтягну́ти, ну́, неш,** *гл.* Приближаться, приблизиться. *Під вечір певно надтягнуть до Ковалівки.* Лепк. **Бу́ря надтяга́є.** Буря начинается, надвигается, приближается. *Боюся, чи вона* (буря) *що лиш не надтягає, — відповів гетьман.* Лепк.

Надтя́ти. См. **Надтина́ти.**

Надуби́ти, блю́, биш, *гл.* Набрать, захватить. *Як ускочив, так жменю оріхів і надубив.* Борз. у.

Наду́ваний, а, е. Надутый. *Плели віночок з чистого злота, а хоць не злотий, та злотом надуваний.* Чуб. V. 300.

Надува́ти, ва́ю, єш, *гл.* = **Надима́ти.**

Надува́тися, ва́юся, єшся, *гл.* = **Надима́тися.**

Наду́дкуватий, а, е. С полым стеблем. *Очерет густий та й надудкуватий.* Мил. 105.

***Наду́длитися, люсь, лишся,** *гл.* Надуться, напиться, надрызгаться, насосаться. *Надудливсь чаю.* Крим. *Іде він п'яний, знов надудливсь.* Крим.

Надужива́ння, ня, *с.* 1) Злоупотребление. 2) Излишество, неумеренность, пользование чем-либо сверх возможности. *Яке безрозумне надуживаннє святих любови прав і жизні занедбаннє.* К. Дз. 218.

Надужива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **надужи́ти, живу́, ве́ш,** *гл.* Злоупотреблять, злоупотребить. **Надужива́ти сво́го пра́ва.** Злоупотреблять своим правом. Ефр.

Надужи́ток, тку, *м.* Злоупотребление. Желех.

Надуко́ла, *нар.* = **Надоко́ла.** *Я засадила садом - виноградом надукола увесь двір.* Чуб. V. 419.

Надулі́сся, ся, *с.* Место возле леса, опушка леса. *А що то ти, чоловіче, робиш? Защо ти нашого німого старця б'єш?—обізвавсь до нього чоловік із надулісся, та й гукнув на товариство, а*

ті так і вискочили з лісу. Кв. Пов. (изд. 1887, т. II. 9).

Наду́мати, маю, єш, *гл.* 1) Вздумать, придумать. 2) Вспомнить.

Наду́матися, маюся, єшся, *гл.* Задуматься, надуматься. *Надумалась іти в Київ.* МВ. I. 22.

Надури́ти, рю́, риш (ко́го), *гл.* 1) Обмануть. Желех. 2) Наобманывать многих. *3)—**го́лову.** Довести до отупения. *За цілий день надурять діти голову.* Полт. у. Г. Йов.

Надурі́ти, рі́ю, єш, *гл.* Наделать глупостей, накуралесить.

***Наду́саний, а, е.** Надувшийся, нахохлившийся, сердитый; надутый, важный. *Сидить надусана, як гайвороння на морозі.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Наду́сатися, саюся, єшся, *гл.* Надуться, заважничать, *нахохлиться. *Богослов преважно розляжеться, підійме плечі, щоб ширші здавались, надусається...* Св. Л. 229. *2) Надуться, рассердиться. *Скажеш ій слово, то вона й надусається, губи надме і вже три дні не говоритиме.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Наду́ти, ся. См. **Надима́ти, ся.**

Наду́шувати, шую, єш, сов. в. **надуши́ти, шу́, шиш,** *гл.* Надавливать, надавить. Харьк. у. *Нащо ж тобі, моя мила, так тяжко робити, на пальчиках піхурчики надушити?* Грин. III. 325.

На́дха, хи, *ж.* Отрыжка с неприятным запахом. *Іззів десять яєць.—Що ж тебе і надха не напала?* Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Надхма́рний, а, е. Заоблачный. Желех. **Нехай в раю, в святім надхмарнім тім краю я пристановище знайду.* О. Пчілка.

Надхне́ний, а, е. Вдохновенный; вдохновленный.

Надхне́ння, ня, *с.* Вдохновение.

Надхну́ти. См. **Надиха́ти.**

Надхо́дити. См. **Надіхо́дити.**

Надходи́ти, джу́, диш, *гл.* Повредить немного от хождения обувь, одежду.

Надці́джувати, джую, єш, сов. в. **надці́ди́ти, джу́, диш,** *гл.* Отливать, отлить часть цедя. *Надцідити треба горщика.* Константиногр. у.

***Надціо́кувати, кую, єш,** сов. в. **надціо́кати, каю, єш,** *гл.* Отрубывать, отсекать, отсечь (топором, ножом) часть, немного.

Надча́листий, а, е=Наддуристий. Вх. Зн. 39.

Надчухра́ти, ра́ю, єш, *гл.* 1) Срубить часть ветвей с дерева. *2) Содрать часть коры с дерева. Пирят. у., Конон.

Надшива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **надши́ти, ши́ю, єш,** *гл.* Пришивать, пришить.

Надяга́ння, ня, *с.* Надевание на себя.

Надяга́ти, га́ю, єш, сов. в. **надягти́, гну́, неш,** *гл.* Надевать, надеть. *Став він свиту надягать.* Гліб. 46.

Надя́куватися, куюся, єшся, *гл.* Достаточно поблагодарить. *Радіють та богові не надякуються.* Мир. ХРВ. 46.

Надякува́тися, ку́юся, єшся, *гл.* Побыть достаточно долго дьячком.

Наємець, мця, *м.* Наемник, в частности—наемный рабочий у собственника **полони́ни,** присматривающий за скотом. Шух. I. 189. См. **Найо́мець.**

Нажа́битися, блюся, бишся, *гл.* Надуться, напыжиться. *Нажабиться кожен, напиндючиться.* Св. Л. 291.

Нажалкува́тися, ку́юся, єшся, *гл.* 1) Наплакаться, насетоваться. 2) Нажаловаться, наябедничать.

Нажартува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Нашутиться, наиграться.

Нажа́рювати, рюю, єш, сов. в. **нажа́рити, рю, риш,** *гл.* Нажаривать, нажарить; напаливать, напалить. *От нажарили дванадцять биків.* Рудч. Ск. II. 83.

Нажа́ти. См. **Нажина́ти.**

Нажаха́тися, ха́юся, єшся, *гл.* Набраться страха.

Нажва́катися, ка́юся, єшся, *гл.* Нажеваться, наесться.

Нажебрати, раю, єш, *гл.* Добыть нищенством, напросить милостыни.

***Нажебратися, раюся, єшся,** *гл.* Напроситься, нищенствовать слишком долго. *Нажебрався вже я на своїм віку!* С. Ситківці Липов. у. Ефр.

Нажéкати, каю, єш, *гл.* Напугать. Мнж. 186.

Нажéртися. См. **Нажирáтися.**

Нажúва, ви, *ж.* Пожива. *У нашому селі є нажива старшині.* Волч. у.

Наживáти, вáю, єш, сов. в. **нажúти, живý, вéш,** *гл.* Наживать, нажить, приобретать, приобресть. *Добро наживать.* Рудч. Ск. I. 20. *Вже не нажити йому другої такої дружини.* МВ. (О. 1862. I. 92). *Не напоївши, не нагодувавши, ворога не наживеш.* Ном. № 9549.

Наживáтися, вáюся, єшся, сов. в. **нажúтися, живýся, вéшся,** *гл.* Достаточно проживать, прожить. *А тяжче важче молоденькій не нажившись помірати.* Чуб. V. 146. *Тепереньки, думаю, наші дівчата наживуться без моєї пані.* МВ. (О. 1862. III. 56).

Наживúти, влю́, виш, *гл.* Приметать, сметать (о шитье). НВолын. у.

***Наживля́тися, ля́юся, єшся,** сов. в. **наживúтися, влю́ся, вишся,** *гл.* Приобретать, достигать благополучия. *Чи сяк, чи так, а наживитись треба.* Мирн. ХРВ. I. 192.

Наживни́й, а́, е́. Благоприобретенный. *У його земля наживна, а не батьківщина або дідівщина.* Волч. у.

Нажúво, *нар.* На жизнь. *Пив горілку не наживо, а на смерть.* О. 1861. X. 32.

Нажúлювати, люю, єш, *гл.* Заставлять чрезмерно работать. *Було лучче за старих панів: думали, що і за молодих так буде, а молоді як стали нажилювать!..* О. 1861. X. 32.

Нажúн, ну, *м.* Количество сжатого хлеба. **Половину нажину віддай.* Кон. I. 147.

Нажинáти, нáю, єш, сов. в. **нажáти, жну́, нéш,** *гл.* Нажинать, нажать. *Поміг бог нажати сніп; коли б бог поміг нажати сто кіп.* Ном. № 10167.

Нажирáтися, рáюся, єшся, сов. в. **нажéртися,** * **ру́ся, ре́шся,** *гл.* Нажираться, нажраться. *Ніяк не нажеретьсяся.* НВолын. у.

***Нажирóваний, а, е.** Внебрачный, незаконнорожденный. *Не поповчив жінки за нажировану дитину.* Дн. Чайка, II. 104.

Нажúти, ся. См. **Наживáти, ся.**

Нажитни́й, а́, е́. Благоприобретенный, наживной. *То все нажитне,—ізнов розживемося. Як пійде на добро, то й купимо.* Г. Барв. 285. **Нажитна́ дити́на.** Ребенок, рожденный вне брака. *Людське око на мене гостро дивилось, і на мене, і на моє нажитне, на моє неблагословенне.* Г. Барв. 484. См. **Наживни́й.**

Наза́вжди, *нар.* Навсегда. Ном. № 13421.

Наза́влеги, *нар.* = **В-о́бляги.** Желех.

Назавмі́ру, *нар.* Чрезмерно, слишком.

Наза́втра и **наза́втре,** *нар.* На следующий день. *Назавтра лагодився ярмарок у близькому містечку.* Левиц. I. 273. *Назавтре, як розвиднило, пійшов до моря.* Рудч. Ск. I. 136.

Наза́вше, *нар.*=**Наза́вжди.** *Тя назавше щире кохаю.* Голов. I. 347.

Наза́д, *нар.* 1) Назад. *Назад руки пов'язали.* Гринч. *Молода з жахом одступила назад.* Стор. МПр. 54. *Надіть сорочку пазухою назад.* Ном. № 285. 2) Обратно. *Нехай не вертається назад.* Єв. Мр. XIII. 16. ***Наза́д-гузь.** Пятясь, не поворачиваясь. *Віддав цареві військовий поклін і назад-гузь подався до дверей.* Лепк.

Наза́ді, *нар.* Сзади; прежде. *Коли б (той) розум наперед, що потім назаді знайдеться.* Ном. № 5406.

Назапа́сити, па́шу, сиш, *гл.* Припасти. *Погнили наші сіна: мало хто назапасив на зіму.* О. 1862. I. 59.

Назара́нці, *нар.* На рассвете.

Назарі́з, *нар.* На убой. *Назаріз корову погнали.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Назаумі́ру, *нар.* **Назавмі́ру.** МВ. II. 80.

Назбива́ти, ва́ю, єш, *гл.* 1) Сбить несколько штук. 2) Напахтать масла. *Жінка назбивала діжечку масла.* Рудч. Ск. II. 167. 3) **Назбива́ти гро́шей.** Собрать денег. Желех.

***Назби́т,** *нар.* Слишком. *Чоло високе, лице не назбит біле.* Св. Л. 308.

Назбіга́тися, га́юся, єшся, *гл.* Сбежаться. *Тут назібгалось народу.* Рудч. Ск. II. 13.

Назбіра́ти, ра́ю, еш, *гл.* Насобирать. *Пішло, дровець назбірало да протопило хату.* Рудч. Ск. I. 39.

Назбіра́тися, ра́юся, єшся, *гл.* Собраться. *Багацько назбіралось того люду.* Стор. МПр. 75.

***Назбро́юватися, ююся, єшся,** сов. в. **назброї́тися, юся, єшся,** *гл.* Вооружаться. (Хмари) *мов назброїлись супроти ясного сонця.* Мирн ЛНВ. 1918. VII—VIII. 42.

На́зва, ви, *ж.* Название, наименование. К. Бай. 34.

Назва́ний, а, е. 1) Названный. 2) О родственнике: названный. *Чужий отець, названий, чуже дитя клене-проклинає.* Н. Дума. *Прикликав названого сина свого.* Г. Барв. 196. **Назва́на роди́на.** Свойственники, не кровные родственники. *А як пристигла нещасна година, названа і кревна відреклась родина.* Нп. 3) Именованный (о числе). К. Грам. 112.

Назва́ти, ся. См. **Нази́вати, ся.**

***Назве́рх,** *нар.* Внешне. *Назверх гальмував невістчину щирість.* Черемш. Верх.

I. На́звище, ща, *с.* Название.

II. На́звище, *нар.* 1) Сверх, свыше. *Два клубки підкання пішло назвище од основи.* Константиногр. у. 2) Более, чем нужно. Желех.

Назволіка́ти, ка́ю, єш, *гл.* Стянуть много, многих в одно место.

Назворо́т, *нар.* Навыворот, наоборот. *І все робили назворот.* Котл. Ен. IV. 64.

Назга́д, *нар.* Напамять.

Назганя́ти, ня́ю, єш и **назго́нити, ню, ниш,** *гл.* Согнать вместе.

Наздава́ти, даю, е́ш, *гл.* Надавать, надарить.

Наздиб, *нар.* Навстречу.

Наздив, *нар.* На удивление.

Наздира́ти, ра́ю, єш, *гл.* 1) Насдирать, надрать. 2) Надрать, награбить. *Грошей наздирали з нашого брата, багатіють.* Мир. Пов. I. 142.

Наздобува́ти, ва́ю, єш, *гл.* Достать, добыть во множестве.

Наздо́вж, *нар.* В длину. Свидн. (О. 1861. XI. 34).

Наздо́га́д, *нар.*=**Надо́га́д.**

Наздоганя́ти, ня́ю, єш, сов. в. **наздогна́ти, жену́, не́ш,** *гл.* Догонять, догнать, настигать, настигнуть. *Біг, бач, дак не випередить і не наздожене.* Рудч. Ск. II. 186.

Наздогі́н, наздогі́нці, *нар.* В догонку; в погоню. *Наздогін не націлюваться.* Ном. № 5265. *Пани ж наші, пани голоколінці: як ми в шинок, то й ви наздогінці.* Ном. № 1190.

Наздого́нити, го́ню, ниш, *гл.*=**Наздоганя́ти.** *Запрягайте, слуги мої, коні воронії, наздогоньте літа мої, літа молодії.* Мет. 253.

Наздо́птувати, тую, єш, сов. в. **наздопта́ти, пчу́, чеш,** *гл.* Наступать, наступить ногой. *До Дмитра—«а люшки, бо тя перескочу»! а по Дмитрі—«а кота, бо тя наздопчу».* Ном. № 497.

Наздоро́вкатися, каюся, єшся, *гл.* Наздравствоваться. *На всяк чмих не наздоровкаєшся.* Ном. № 4714.

Наздрі́ти, рю́, рии́ш, *гл.* 1) Заметить, усмотреть. 2) Заглянуть. *Не можна і в хату надзріть.* Гринч.

Наздрі́тися, рю́ся, рии́шся, *гл.* Осмотреться. *Як прийду додому, то сверкуха не дає й наздрітися, все мене лає.* Миус. окр.

Нази́вати, ва́ю, єш, сов. в. **назва́ти, зву́, зве́ш,** *гл.* Называть, назвать. *Та нічого не сказала, тілько серденьком назвала.* Мет. 75.

Нази́ватися, ва́юся, єшся, сов. в. **назва́тися, зву́ся, зве́шся,** *гл.* Называться, назваться. *А та палиця — пан називається.* Ном. № 1140.

Нази́мий, а, е=**Нази́мий.**

***Назимина́, ни,** *ж.* Озимь. Сл. Нік.

Нази́мковатиця, ці, *ж.*=**Нази́мковатиця.**

На́зи́мок, мка, *м.*=**На́зи́мок.**

Назира́ти, ра́ю, єш, сов. в. **назирну́ти, рну́, не́ш,** *гл.* 1) Наблюдать, наблюсти, присматривать, присмотреть. *І називали його, чи зцілить у суботу.* Єв. Мр. III. 2. *Назирай орлиним оком сирітськую хату.* К. Досв. 105. *Цікава Масюківна назирала гостя з вікна.* Левиц. Пов. 196. 2) Видеть, увидеть. *Що оком назирне,—пліндрує.* К. ЦН. 253. 3) Наведываться, наведаться.

Нази́рити, рю, риш, *гл.* Насмо-

треть, усмотреть. *Назирив він коненя на ярмарку.* Рудч. Ск. II. 175. *Стемніло. Назирив я в полі—огонь кладуть хлопці, ночують.* К. (О. 1861. IV. 151).

На́зирком, *нар.* Следом, не выпуская из виду. *Пішов, а я за ним назирком: до яких се знакомих людей він ходить.* МВ. I. 62.

Назирну́ти. См. **Назира́ти.**

На́зирцем, на́зирці, *нар.* = **На́зирком.** *Пішов він назирцем за Марусею.* Кв. I. 22. *Я за нею назирці до самих небожевих воріт.* Левиц. Пов. 343.

Назича́ти, ча́ю, еш, сов. в. **назича́ти, чу, чиш,** *гл.* 1)=**Позича́ти, позича́ти.** *Ну, я тобі назичу хліба.* Рудч. Ск. 2) Только сов. в. Насказать много пожеланий. *Назичили йому товариші усякого добра: і щастя, і здоров'я, і довгих літ.* К. Михальчук.

На́зілки (ків?), *мн.* Мужское семя у пчел. *Як на молочко в матки трутні накидають назілки, то й вилупляться бджоли.* Лебед. у.

Назі́мий, а, е. Озимый. *Ми віночки плетемо не з золота,—з яриці, з назімої пшениці.* Чуб. III. 233.

Назі́мкуватиця, ці, *ж.* Корова, дающая молоко с «**на́зімком**».

На́зімок, мка, *м.* Годовалый бычок.

Наз'їзди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* С'ехаться многим. Желех.

Назліта́тися, та́ються, ешся, *гл.* Слететься во множестве. *Назліталось їх така сила, що господи!..* Рудч. Ск. II. 110.

Назмага́тися, га́юся, ешся, *гл.* Наспориться вдоволь.

Назмі́та́ти, та́ю, еш, *гл.* Смести (в одно место), собрать. *Назмітай у засіці борошенця.* Рудч. Ск. II. 2.

***Назнава́ти, наю́, е́ш,** сов. в. **назна́ти, на́ю, еш,** *гл.* Узнавать, узнать о существовании в данном месте, открыть. *Я назнав зайчицю з зайченятами.* Мнж. 30. *Десь назнала лисиця у лісі пастку.* Рудч. Ск. I. 21. *2) Высматривать, высмотреть. *Яку я гарну дівчину назнав у Комаровці.* Н.-Левиц. «Бурл.».

Назнамена́ти, на́ю, еш, *гл.* Обозначить. *Чого на місяці тиї плями?..—То ще як Каїн убив Авеля, то бог назнаменав на місяці той гріх своєю рукою.* К. ЧР. 148.

Назнаро́шки, назнаро́шне(о), *нар.* Нарочно, с умыслом. ***Назнарошно для**

Назна́тися, на́юся, ешся, *гл.* Знать *цього й нитку держав.* Мирн. I. 159. многих. *Чи то ж усіх назнаться?* МВ. (О. 1862. I. 78).

Назнача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **назначи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* 1) Отмечать, отметить, намечать, наметить; обозначать, обозначить. Шух. I. 182. *Піймуть поля, скільки їм назначиш.* К. Псал. 236. *2) Предопределять, предопределить. *Бог назначив, то й здохла ялівка.* Каменец. у.

Назневажа́тись, жа́юся, ешся (над чим), *гл.* Поиздеваться над чем. *Ти ж над чужим ділечком назневажалась.* Мил. 205.

Назо́ла, ли, *об.* Причиняющий много хлопот. НВолын. у. *Це не корова, а просто назола. У хлів її поставиш,—не їсть нічого й не п'є, на пашу випустиш,—теж толку нема.* Борз. у.

Назо́листий, а, е. Надоедливый.

Назоли́ти(ся), лю́(ся), лиш(ся), *гл.* 1) Надоесть, досадить. *Ти мені назолив(ся).* НВолын. у. 2) Нащелочить, набучить.

Назори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Усмотреть, заметить. *Він їх ще уперед назорив, що вони прийшли туди.* Константиногр. у. *Впала вона мені добре в око, ледві я її назорив.* МВ. (КС. 1902. X. 150). *Вони* (злодії) *і назорили, що у батюшки така добренна патериця з срібною головкою.* Мнж. 107.

Назорі́тися, рі́юся, ешся, *гл.* Посветить сколько желалось, *наблистаться. *Зійшла зоря, зійшла зоря, та й не назорілася.* Чуб. V. 354.

Назрива́ти, ва́ю, еш, *гл.* Нарвать. *Хвіялочок на віночок назриваю.* Мет. 138.

Назу́блювати, блюю, еш, сов. в. **назуби́ти, блю́, биш,** *гл.* О пиле, серпе: натачивать, наточить, нарезывая зубья. Вас. 164. *Назублювати пилку.* Гринч. *Цьому назубити борону, тому полагодити сокиру.* Мирн. ЛНВ. 1918. X—XI. 10.

Назу́блюватися, блююся, ешся, сов. в. **назуби́тися, блю́ся, бишся,**

гл. Пустить ростки. *Уже котре зерно на мокрій землі, те назубилося.* Миус. окр.

Назува́ти, ва́ю, єш, сов. в. **назу́ти, зу́ю, єш,** *гл.* Надевать, надеть на ноги, обувать, обуть. *Бери чобіт, назувай!* Гринч. *На ногах черевички нові..., ще не назувані.* Св. Л. 74.

Назу́кісь, *нар.* Наискось.

***Назу́спід,** *нар.* Вспять. *Що тоді буде, як річ назуспід потече?* Крим.

Назу́стріч, *нар.* Навстречу. *А москалі їй назустріч, як один верхами.* Шевч. 88.

Назу́ти. См. **Назува́ти.**

Наїда́ти, да́ю, єш, сов. в. **наїсти, наїм, наїси́,** *гл.* 1) С'едать, с'есть известное количество. 2) Только сов. в. Преследовать. *Оце наїдають цього чоловіка.* Черном.

Наїда́тися, да́юся, єшся, сов. в. **наїстися, їмся, їси́ся,** *гл.* Наедаться, наесться. *Чи мало, то наїдяться, чи багато, то поїдять.* Ном. № 783.

Наїдений и наїджений, а, е. Накормленный, сытый. *Я буду що-дня і наїдена, і напита.* Мнж. 7.

На́їдок, дку, *м.* 1) Яство. *Перед дівчиною напитки, наїдки.* Мет. 95. 2) Насыщение. **На́їдку, як з хро́ну.** Этим нельзя наесться. Мнж. 168. *По кавунах малий наїдок.* Лебед. у. *Не ходиться о наїдок, але о покушання.* Ном. № 12116.

***Наїжений, а, е.** Наежившийся, ощетинившийся. *А за ним висока, худа, дошкувата фігура з широким, видовженим якось наперед, мов конячим лицем, з черним, мов щітка наїженим волоссям.* Франко.

Наїжуватися, жуюся, єшся, сов. в. **наїжитися, жуся, жишся,** *гл.* Наёживаться, наежиться.

На́їзд, ду, *м.* 1) С'езд, наезд. Мир. ХРВ. 108. *Наїзд був великий у цей ярмарок: здалека понаїздили купці.* Волч. у.—МВ. (О. 1862. III. 45). *2) Набег. *Оце батько розкаже про наїзди на Туреччину.* Мирн. ХРВ. I. 98.

Наїзджа́ти, джа́ю, єш, *гл.*=**Наїзди́ти.**

Наїзди́ти, джу́, ди́ш, сов. в. **наїхати, їду, деш,** *гл.* 1) Наезжать, наехать, с'езжаться, с'ехаться куда-либо. *Наїхали подоляне з Подолу.* Мет. 161. 2) Наезжать, наехать на что-либо. *Їхали, їхали і наїхлаи, де дороги росходяться.* Мнж. 28.

Наїздитися, джуся, дишся, *гл.* Наездиться. *Дарованим конем не наїздишся.* Ном. № 4614.

Наїзжий, а, е. Приезжий, заезжий. *Дав приказ, щоб наїзжі купці йшли її одчитувати.* Рудч. Ск. II. 29.

Наїмли́ти, лю́, ли́ш, *гл.*=**Наямли́ти.** *Наїмлила у Н. грошей.* Змиев. у.

Наїсти, ся. См. **Наїда́ти, ся.**

Наїхати. См. **Наїзди́ти.**

Най, *нар.* 1)=**Нехай**=**хай.** *Хто не уміє молитися, най іде на море учитися.* Ном. № 145. *Зачекай ти хоть годиноньку малую, та най я постелю постелю білую.* Гол. 2) Приставка к прилагательным и наречиям в форме сравнительной степени для образования превосходной степени: *найбідніший, найбільше. Ой сину мій, сину, сину найвірніший.* Гринч. III. 689. *Се надило до вдови найуродливіших та найпрацьовитіших дівчат із села.* Г. Барв. 305.

Найгра́ти, гра́ю, єш, *гл.* Поиграть. Рудч. Ск. I. 76.

На́йда, ди, *ж.* Найденыш. ***Собаку цю я ще цуценям знайшла, то й прозвали її Найдою.** С. Звонкова Киев. у. Ефр.

Найду́х, ха́, *м.* Найденыш муж. пола. Вх. Зн. 39.

Найду́шка, ки, *ж.* Найденыш женского пола. Желех.

***На́йманець, нця,** *м.* Наемник. *Військо найманців. Могутність царя переважно спиралась на загони грецьких найманців.* Пр. Пр.

***На́ймани́й, а, е.** Наемный. *Наймані робітники.* Ефр.

На́йманка, ки, *ж.* Спрос на наем, наем. *Як що є найманка де, а в тебе й шкапа є, то заробиш.* Лебед. у.

Найма́ння, ня, *с.* Наем, нанимание.

Найма́ти, ма́ю, єш, сов. в. **найня́ти** и **наня́ти, йму́, меш,** *гл.* Нанимать, нанять. *Він пішов наймати наймита.* Рудч. Ск. I. 170. *Найняв майстрів.* Рудч. Ск.

Найма́тися, ма́юся, єшся, сов. в. **найня́тися** и **наня́тися, йму́ся, меш-**

ся, *гл.* 1) Наниматься, наняться. *Найнявся,—продався.* Посл. 2) Понатужиться, налечь. В этом значении встречается в выражении: **Наймúсь!** т.-е. наляжь на весло, сильнее греби!—оклик, которым рулевой приказывает гребцам усилить ход лодки. Вас. 189.

***Наймáч, чá,** *м.* Наниматель. *Иноді тут з'являлись наймачі, приказчики з економій або мужики.* Винн.

***Наймéння, ня,** *с.* Название, имя. *Коли ти гаснеш і тікаєш від мене, творю твою подобу, даю наймення їй «ідеал» і ховаю у серці.* Коцюб.

Найменувáти, нýю, єш, *гл.* 1) Именовать, назвать. 2) Назначить.

Найменувáтися, нýюся, єшся, *гл.* Именоваться, называться.

Нáйми, мів, *м., мн.* Наем; служба по найму. *Нехай вона сердешна од наймів трохи одпочине.* О. 1862. III. 11 (Шевч.). **Пітú в нáйми.** Наняться. *Матінко наша! Не журися ти нами: як поростемо, пійдемо в найми.* Нп.

Нáймит, та, *м.* Наемник, нанятый работник. Ум. **Наймитóк, нáймитонько** (Желех.), **наймитóчок.** *Чого ти, наймитку, так рано встаєш?—Та я то обуваннячком, то одяганнячком надолужу.* Ном. № 10851. *Іде наймит із панщини, на воли гукає; а хазяйка з усіх мисок вечерю зливає: «Отсе ж тобі, наймиточку, вечеря з обідом,—не доїси вечерею, то доїдай хлібом; та не берись, наймиточку, до хліба м'якого,—візьми собі на полиці сухаря цвілого».* Нп. Ув. **Наймитúще, наймитю́га.** *Приймай, жінко, та вареники, бо вже йде наймитище.* Грин. III. 557. *Доорався бідний наймитюга до вечірнього впруга.* Грин. III. 558.

Нáймитський, а, е. Принадлежащий наемному рабочему. *Поб'ють тебе, господине, наймитські сльози.* Грин. III. 556.

Нáймиття, тя, *соб.* Прислуга. *Ой рад же б я ходити* (парубок до дівчини), *в тебе наймиття лихе.* Нп.

Наймитувáти, тýю, єш, *гл.* Служить по найму. *Буде вже мені, каже, наймитувати,—може, каже, своє хазяйствечко заведу.* Рудч. Ск. I. 149.

Наймитчá, чáти, *с.* Мальчик наемный. *Гонивши волики свої без наймитчати сам на пашу.* Мкр. Г. 58.

Наймитчýк, кá, *м.* Нанятый для услуг мальчик. *Послав наймитчука по горілку.* Черк. у.

Наймитю́га, ги, *м.* Ув. от **нáймит.**

Нáймиця, ці, *ж.* Наем, наемная плата. *Балакають про те, скілько кому коштує паша за літо та зіму; один каже, що він купив уже на 9 карбованців, а другий каже: «а мені оце з наймицею* (т.-е. с тем, что стоило нанятое сено на лугу) *стало вже карбованців 15».* Лебед. у.

Нáймичка, ки, *ж.* Наемница, наемная работница. *Чи я в тебе, мій миленький, за наймичку робила?* Нп.

Наймичкувáти, чкýю, єш, *гл.* Быть наемной работницей, служанкой. Г. Барв. 131, 526. ***На старості літ прийшлося наймичкувати в людей.*** Мирн. ХРВ. II. 77.

Нáймиччин, а, е. Принадлежащий наемной работнице. *Наймиччина дитина.* Гринч.

***Наймиччýк, кá,** *м.* Сын батрачки, сын служанки. *Ні, то не панич, то наймиччук; його мати в них служить.* Крим.

Найня́ти, ся. См. **Наймáти, ся.**

***Найня́тий, а, е.** Наемный, нанятой. *Живемо не в своїй хаті, а в найнятій.* Крим.

Найóмець, мця, *м.* Наниматель. *Хто то поїхав?—Та то найомець од рудого пана наймати на молотилку.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. 2) Подставной рекрут, по найму идущий за кого-либо, наемщик. О. 1862. V. 92. См. **Наéмець.**

Найпáк, *нар.*=**Найпáче.** Желех.

Найпáче, *нар.* Наиболее, особенно, в особенности. *У нас сей год ярина хороша, а найпаче просо.* Черк. у. Сим. 227.

***Найпереднíший, а, е.** Виднейший, наиболее уважаемый. *Домовину несли самі найпередніші господарі.* Борд.

Найпéрше, *нар.* Прежде всего.

***Найрадні́ше,** *нар.* С величайшим удовольствием, охотно. *Коли б не гетьманська гостина, найрадніше сидів би в хаті.* Лепк.

Найсáмпéред, *нар.*=**Насáмперед.**

Нáйство, ва, *с.* Напасть? Встречается в заговоре, произносимом, когда

идти на суд: «*Вовчими зубами одгризуся, ведмежою силою одборюся,—я цього найства нічого не боюся*». Чуб. I. 95.

Найти́, ся. См. **Нахо́дити, ся.**

Найтича́нка, ки, *ж.* Род брички. *Найтичанка запряжена у триконь.* Стор.

Найупере́д, найупереді́, *нар.* Прежде всего. *Ще нікого не примітила, а його найупереді.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Найясні́ший, а, е. Августейший (употребл. в титуле). *Королю шведський, добродію, найясніший мій пане!* Макс. 89.

Накади́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Накадить. *2) Накурить. *Так хлопці накадили в хаті, що й світу божого не видно.* Умань. Ефр.

Нака́з, зу, *м.* 1) Распоряжение, приказ. *А тут і наказ: у поход лагодитись.* МВ. (О. 1862. III. 76). *Прозьба панська рівно з наказом ходить.* Ном. № 1209. 2) Водяная болезнь у овец. Угор.

Наказа́ти. См. **Нака́зувати.**

Накази́тися, жу́ся, зишся, *гл.* 1) Набеситься. 2) Получить водяную болезнь (об овцах или рогат. скоте). Угор.

Нака́зний, а, е. Исправляющий должность. *Наказний гетьман, отаман.* П. Житецький. *Я збудив свого наказного, передав йому отаманство та й вернувся додому.* Г. Барв. 143.

Нака́зувати, зую, єш, сов. в. **наказа́ти, кажу́, жеш,** *гл.* 1) Приказывать, приказать. 2) Передавать, передать, словесно. *Накажи братові, щоб він приніс граблі. Да далеченько мій миленький,—ніким наказать... Да накажу я своїому милому хоть рідним братком.* Грин. III. 166. *Ой накажи, галко, ой накажи, чорна, од кошового вісти.* Грин. III. 602. *3) Наставлять, давать указания. *Він наказує, як це треба зробити.* Крим. 4) Говорить, наговорить много. *Наказав стільки, що й не переслухаєш.* М. Гринч. **Наказа́в на вербі́ груш** (Ном. № 6891) или: **Наказа́в три мішки́ гречаної во́вни.** Наговорил невозможного, несбыточного, несообразностей.

Нака́кати, каю, єш, *гл.* 1) Детск.: испражниться. 2) О великороссах: наговорить слова *как: Прийшов кацап, подивився, накакав, накакав та й пішов.* К. Михальчук.

Накалапу́цати, цаю, єш, *гл.* Намешать, наболтать. *Накидала усячини у помийницю та накалапуцала, накалапуцала, та й винесла,—поїли і похапали все.* Звенигор. у. Слов. Д. Эварн.

Накаля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Напачкать, нагадить. *Да таку купу накаляв здорову, як хата.* Рудч. Ск. I. 39.

Нака́пати, ся. См. **Нака́пувати, ся.**

Нака́постити, ка́пощу, стиш, *гл.* Напакостить.

Нака́пування, ня, *с.* В рисунке раскрашенных **мисо́к:** одиночные круглые точки. Вас. 184.

Нака́пувати, пую, єш, сов. в. **нака́пати, паю, єш,** *гл.* Накапывать, накапать. *Ой у полі криниченька повна води та й накапала.* Чуб. V. 986.

Нака́пуватися, пуюся, єшся, сов. в. **нака́патися, паюся, єшся,** *гл.* По каплям увеличиваться, увеличиться.

Накара́скатися, каюся, єшся, *гл.* Навязаться, пристать.

Накара́ти, ра́ю, єш, *гл.* Наказать, покарать. *От накарав мене бог таким чоловіком!* Г. Барв. 100. *Накарав міх, то́ й торби страшно.* Ном. № 5794.

Накара́тися, ра́юся, єшся, *гл.* Перенести наказание, кару; претерпеть несчастие, горе.

Накарбува́ти, бу́ю, єш, *гл.* 1) Нарезать, насечь, сделать насечки на чем. *Накарбував мов пугою по воді.* Ном. № 3938. 2)—**на ко́му.** Записать нарезками на ком-либо долг. *На тобі... більш накарбовано, ніж у тебе волосся на голові.* К. Бай. 44.

Накарпа́с, су, *м.* Потасовка. *Пішли кулачні накарпаси, в виски і в зуби стусани.* Котл. Ен. V. 70. *Дали рутульцям накарпас.* Котл. Ен. V. 52.

Накарува́ти, ру́ю, єш, *гл.* О глазах: сделать карими, нарисовать карими. Встречно в песне: *Ой голубе сив, коли б ти ожив... Я б твої крила позолотила, я б твої очиці накарувала, тебе самого намалювала.* Бал. 82. См. **Карува́ти.**

Нака́суватися, суюся, єшся, сов. в. **накаса́тися, са́юся, єшся,** *гл.* Налезать, налезть, нападать, напасть, придираться, придраться. *Він на мене на-*

касується та й накасується. Вже я й мовчу, нічого йому не кажу, а він усе накасується на мене,—так я і вдарив його. Верхнеднепр. у. *Та чого ти накасаєшся на мене?* Харьк. у. *Жінка як накасалась: «Біжи та й біжи за околицю».* Г. Барв. 458. *Накасавсь, як голий на улицю.* Ном. № 5093.

Накатáти, тáю, єш, *гл.* 1) Сделать чего-либо много. *Ой напив, нагуляв, на сто рублів накатав.* Чуб. V. 1091. *2) Написать быстро, поспешно. *Накатав я відразу на цілий листок задачу.* Умань. Ефр.

Накáшничок, чка, *м.* Небольшой ухват, которым вынимается **кáшничок** (см.). Мнж. 186.

Наквацювáти, цю́ю, єш, *гл.* 1) Намазать сильно. *Наквацював чоботи, аж дьоготь тече.* 2) Намазать, напачкать. *Наквацювала баба комін, аж гидко глянути.*

***Наквáцювати, цюю, єш,** сов. в. **наквáцяти, цяю, єш,** *гл.* Мешать, болтать. *Сього-того наквацяла та й вийшов борщ.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Накéпкатися, каюся, єшся, *гл.* Нажраться. *Накепкався, як свиня браги.* Ном. № 12249.

Накервáвитися, влюся, вишся, *гл.* Стать полнокровным. *Накервавилася худоба, — треба кров пустити.* Вх. Зн. 39.

Накерувáти, рýю, єш, *гл.* Направить, навести. *Всі сили накерували.*

Накивáти, вáю, єш, *гл.* 1) Накивать, покивать. *Накивав на мене та й пішов. Накивала жінка дякові, щоб прийшов.* Мнж. 94. 2)—**на кóго.** Пригрозить кому. 3)—**п'ятáми.** Удрать, убежать. *П'ятами накивав, аж залопотіло.* Ном. № 4418.

Накидáльний, а, е. Об аркане: употребляющийся для набрасывания. *Накидальний повалець.* О. 1862. I. Ревяк. 20.

Накидáти, дáю, єш, *гл.* **I.** сов. в. **накúдати, даю, єш.** 1) Набрасывать, набросать, накидать. *Не накидай стільки дров у піч,—накидає такого, що на двічи стало б.* Гринч. *А лисичка... все кида по рибці на дорогу, все кида. От, як накидала вже багато, тоді нишком і сама злізла.* Рудч. Ск. II. 8. 2) Оставлять, оставить многих. *На що ж ви, та-точку, сиріт накидали?* (из причитанья по умершем отце). Мил. 186. **II.** сов. в. **накúнути, ну, неш.** 3) Набрасывать, набросить что-либо сверх чего-либо. *Накинула рядно на ніч на переріз, щоб висохло.* Черниг. у. *Накинувши свою одежу на осля, посадили Ісуса.* Єв. Л. XIX. 35. 4) Навивать, навить, намотать. *Накинуть основу на верстат.* Вас. 166. 5) Налагать, наложить. *Хижі сусіди часто нападали на їх і накидали на їх податі.* Левиц. К. К. 6. *За той гріх, накинуто на його покуту.* Гринч. 6) Навязывать, навязать. *Ніхто її не бере, дак ви її на мою шию накидаєте.* Г. Барв. 202. *Сестра моя мала, а вони на її й накинули двох год хлопця гледіть.* Г. Барв. 52. 7) Прибавлять, прибавить. *Мало буде,—накинь ще хоч трохи.* Гринч. **Крýгу накидáти.** Делать круг, обход (в пути). *Ходім напрямець,—чого нам стільки кругу накидати.* Змиев. у. 8)—**óком.** Посматривать, бросать взгляды, взглянуть, приметить, заметить. *Ходе Йванко по-над током, накидає чорним оком: ой чи жива, чи здорова та Сохвійка чорноброва.* Грин. III. 154. *Ішла дівка по-над током, накинула хлопця оком: там то хлопець, там то гарний.* Грин III. 154. В переносном смысле: обратить внимание на кого-либо. *І хороший, і заможний, і вони давненько накидали оком одне на 'дного.* Г. Барв. 105. *9)— **по шúї.** Надавать в зашей, отколотить. *Як ще раз побачу на яблуні, то так накидаю по шиї, що й яблуки ті боком вилізуть.* Полт. у. Г. Йов.

Накидáтися, дáюся, єшся, *гл.* **I.** сов. в. **накúдатися, даюся, єшся.** 1) Набрасываться, наброситься. **II.** сов. в. **накúнутися, нуся, нешся.** 2) Набрасываться, наброситься сверх чего-либо. 3) Налагаться, быть наложенным. 4) Навязываться, навязаться (кому). 5) Прибавляться, прибавиться. *6) — **чимсь.** Набросить на себя что- ниб., прикрыться чем-ниб. *Дощ на дворі! Накинься якою рядниною, так не йди.* Крим.

***Накúдач, ча,** *м.* Навязчивое, назойливое создание. *Тобі б усе ганяти по шурхах з приблудою, з накидачем отим.* Л. Укр. «Л. пісня».

Нáкидка, ки, *ж.* 1) Прибавка, набавка. **Ті батюшки, що вчились в акаде-*

мії й були понаставлювані на парафії митрополитом, встоювали за накидку плати на треби; старіші й простіші, обібрані громадами, були проти накидки плати. Н.-Лев. II. 232. 2) а) Сеть, имеющая вид круга, окружность которого 8—12 саж. Поднятая за центр, сеть принимает вид колокола. Окружность сети обвешана свинцом (15—20 фун.); от центра идет веревка. Сетка бросается распущенной и накрывает рыбу, плавающую у дна; испуганная рыба бросается вверх; при вытягивании окружность сетки, тяжелая от груза, сходится в одну кучу, и рыба не может выйти из сети. б) Сеть на железном обруче (диаметр 1 арш.), который посредством двух вертикальных полосок железа прикреплен к деревянной ручке. Сеть имеет вид конуса с отверстием в вершине вершка в 3 в диаметре; накрывают на мели карпа и вынимают чрез малое отверстие вверху. Браун., 13. 3) **У на́кидку.** В наброску. *Надів кожух у накидку.* Валк. у.

На́кидом, *нар.* Насильно, по принуждению. *Робота накидом.*

Наки́нути, ся. См. **Накида́ти, ся.**

Накипа́ти, па́ю, єш, сов. в. **накипі́ти, плю́, пи́ш,** *гл.* 1) Накипать, накипеть. *Чим горнець накипів, тим буде смердіти.* Чуб. I. 238. *2) **Накипа́є на се́рці.** Накапливается злость. *Отак мовчиш, мовчиш, а як накипить на серці, то не знав би, що й зробив з собою.* Полт. у. Г. Йов.

Накипі́лий, а, е. Накипевший.

Накипі́ти. См. **Накипа́ти.**

Наки́пчасто, *нар.* О варящемся: много после кипения получается. *Як насипчасто, то й накипчасто* (Ном. № 12309),—значит: если много положить в горшок, то много после варки и получится. См. еще: *Хоць ненасипчасто, аби накипчасто* (Чуб. I. 256), т.-е.: хотя на вид и немного кладется, но получается много.

Наки́льчуватися, чуюся, єшся, сов. в. **наки́льчитися, чуся, чишся,** *гл.* Прорастать, прорости.

Накіпкію́вати, кію́ю, єш, *гл.* Набрать много. *Накіпкіював грошей на свою шию.* Змиев. у.

Наки́ска, ки, *ж.* Полый конец гусиного пера, обрезанный и вставленный в тонкий конец рога (см. **Ріжо́к**), в котором находится краска для раскрашивания гончарных изделий,—чрез канал пера изливается краска во время раскрашивания. Вас. 183.

На́кісток, тка, *м.* Рыбацк.: перышко в поплавке.

Наки́т, ко́ту, *м.* Дорога, выстланная брусьями **(лагу́на́ми),** а на них сверху толстыми досками **(мостни́цями),**—там, где она проходит через топкое место. НВолын. у.

Накітча́, ча́ти, *с.* Обыкн. во мн. ч.: **накітча́та.** Ягнята вообще, а специально—ягнята, родившиеся поздно, после подсчета приплода. *Так як найдуться в шматках вівці такі ще, що котяться після щоту їх (їх бува мало), то ягнята ті звуть накітчата або цур-пеки.* О. 1862. V. Кухар. 33.

На́кла́д, ду, *м.* 1) Издержки, расход. *Без накладу зиску не буде.* Ном. № 10578. 2) Иждивение. *(Видано) *накладом Товариства ім. Шевченка.* 3) Налог. *За моєї пам'яти, одколи живу на світі, не затямлю такого накладу: що-году багато великий наклад проти давнього; та усе, кажіть, угору йде.* Васильк. у. 4) Высверленное в куске дерева, из которого делается трубка, вместилище для табаку. Вас. 148.

Наклада́ння, ня, *с.* Накладывание, возложение.

Наклада́ти, да́ю, єш, сов. в. **накла́сти, ладу́, де́ш,** *гл.* 1) Накладывать, налагать, наложить. *Ярмо накладає, воли запрягає.* Нп. *На вулиці та в перевулку накладала та Марушка Василькові люльку.* Грин. III. 650. *Голова як маківка, а в неї розуму як наклано.* Ном. № 5707. ***Наклада́ти лю́льку.** Набивать трубку. *Почав накладати люльку.* Мирн. «Правда», 1874, 468. 2) Возлагать, возложить. *Батюшка їм* (молодим) *накладає на голови вінці.* Грин. III. 516. 3) **Ша́пку наклада́ти.** Надевать шапку. КС. 1883. XI. 500. 4) При мазаньи земляного пола в сельских хатах: заполнять, заполнить глиной выбившиеся углубленные места. Сим. 130. 5) Только несов. в. Действовать за одно, иметь сношения. *Буде з ляхами, мостивими панами, накладати.*

Мет. 397. *Злі люде, накладаючи з нечистою силою, можуть уставати з домовини.* Левиц. *Ворожка з бісом накладає.* Ном. № 232. *6)—**за ким, з ким.** Якшаться с кем, водиться с кем. *Плаче: мій чоловік накладає за Мариною, я собі смерть заподію.* Крим.* *Мав з ворогами елінів разом накладати.* Ніков. 7) Жертвовать, пожертвовать. *На церкви святії нічого не накладав.* Голов. III. 262. 8)—**головóю** (только с сов. в.). Сложить голову. *Бодай ти своєю головою наклала.* Левиц. *Через тії коні вороній наклав козак головою.* Грин. III. 281. 9) **Наклáсти дя́дька.** Перепутать основу во время снования. *А я слухаю, що вона балака, та й наклала дядька.* Гринч. *Оксана в мене сьогодні снувала, так аж двох дядьків наклала. Одного ж я змотала, а другий зостався. За дядьків ткачі лають, як направляють полотно.* Черниг. у. *10) Бить, колотить. *Шо ти забув, як я тобі то-рік наклав,—то ще хочеш?* Полт. у. Г. Йов. *11) Гадить. *От бісової тварюки діти! Під самими дверима наклали,—мало їм подвірря.* Полт. у. Г. Йов. *12)—**багáття.** Развести (костер). *Холодно в куріні, то я наклав багаттячко та й гріюся.* Крим.

***Наклáдник, ка,** *м.* Накладчик. Сл. Нік.

Наклáдувати, дую, єш, *гл.*=**Накладáти.**

***Наклáдяний, а, е (чогó).** Полный чего, нагруженный чем. *Тільки й дбає про свій живіт, щоб був накладяний галушок.* Крим.

Наклáнятися, няюся, єшся, *гл.* Накланяться, вдоволь покланяться. *Поки накланяється! Поки хто оглянеться на вдову!..* Г. Барв. 263.

Наклáсти. См. **Накладáти.**

Наклáстися, кладу́ся, де́шся, *гл.* Наесться, напиться, нажраться. *А я горілки так наклався.* Алв. 24.

Нáклеп, пу, *м.* Поклеп, клевета.

Наклепáти, пáю, еш и **плю́, плеш,** *гл.* 1) Отбить (косу). *Він наклепав косу.* Рудч. Ск. I. 54. *2)—**на кого́.** Наклеветать, оклеветать, насплетничать. *Там такого на мене наклепав, що хоч з села тікай.* Полт. у. Г. Йов.

Накликáти, кáю, еш, сов. в. **накли́кати, кли́чу, чеш,** *гл.* 1) Призывать, призвать. *Журбою не накличу собі долі.* Шевч. 2) Называть, назвать, созывать, созвать. *Накличу веселих гостей.* Левиц. I. 202. *Налітайте, воріженьки,—сам вас накликаю.* К. ЦН. 308. 3) При помощи чародейства заставлять, заставить появиться. *Стара (відьма) молоко наклика, а дочка посуду підставля.* Мнж. 134. *4)—**за ким.** Кричать кому вслед. *Коли невістка побігла в хату, дід став за нею накликати, аби винесла також і джерги.* Черемш. Верх.

Накли́катися, чуся, чешся, *гл.* Назваться, напроситься.

Наклинцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Набить колышками (стену).

Наклопота́ти, почу́, чеш, *гл.* — **го́лову кому́.** Причинить заботы, хлопоты, надоесть приставаньями по всяким поводам. *Не гудіте, голуби, не клопочіть голови, бо я вдова молода, наклопочу я й сама.* Мет. 274. *Ще ти голови моєї не наклопотала!* Мир. Пов. II. 47.

Наклопота́тися, почу́ся, чешся, *гл.* Нахлопотаться.

Накльо́вуватися, вуюся, єшся, сов. в. **наклю́нутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) О яйце с птенцом: наклевываться, наклюнуться, пробиваться, пробиться сквозь стенку яйца перед вылупкой. *Коли наклюнулось, то й вилупиться.* Ном. № 4890. 2) Начинаться, начаться, зарождаться, зародиться. *У нас наклюнулось наче на хороше життя.* Г. Барв. 282. (Думка) *тільки накльовувалась у його.* Левиц. I. 470. *Наше слово загартоване в устах Олегів, Святославів, Володимерів іще тоді, як Москва й не наклюнулась.* К. XII. 128.

Наклюва́тися, люю́ся, е́шся, *гл.* Наклеваться. *Він пшениці наклюється, водиці нап'ється.* Чуб. V. 68.

Наклю́нутися. См. **Накльо́вуватися.**

Наключи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* О зе́рне: пустить росток. *Вже наключилося зерно.* Черк. у.

На́ковань, ні, *ж.* Маленькая наковальня. Вх. Зн. 39.

***На́ковка, ки,** *ж.* Выбивка (все выбитое насеченное); выпуклая или насеченная надпись: *Висіла або стояла по боках здоровенна червона або блакит-*

на дошка з золотою наковкою. Мирн. ХРВ. І. 78.

Нако́вувати, вую, єш, сов. в. **накува́ти, кую́, е́ш,** *гл.* 1) Наковывать, наковать, сковывать, сковать. *Чого бог не дасть, того коваль не накує.* Ном. № 4284. 2) О жерновах: делать, сделать насечки. *3) Делать выпуклую или насеченную надпись. *От собі й читаю, що на скелі наковано.* Шевч. «Сон». 4) О кукушке: куковать, накуковать. *Зозуля накувала.* Ном. № 14032. *Ось повернеться з москалів!.. Він їй замісць зозулі накує одудом.* Г. Барв. 121.

Нако́вчити, чу, чиш, *гл.* Наговорить много без толку. *Пані й почала: й обікрала її стара, і всі хотіли її душі— такого вже наковчила!* МВ. (О. 1862. III. 70).

Накожа́лі, лів, *мн.*=**На́кожні?** *Привезете бабі чоботи, а мені капелюху та накожалі.* Х. С. VII. 426.

На́кожні, нів, *мн.* Кожаные рукавицы.

Нако́їти, ко́ю, їш, *гл.* Наделать, натворить (преимущественно чего-либо дурного).

Нако́й, *нар.* Едва, лишь только. *Накой брат лиш єдну лижку всербав, вже му єдно личко злізло.* Голов. І. 209.

Нако́кати, каю, єш, *гл.* Настричь (преимущ. овечьей шерсти). Мнж. 182.

Наколи́, *нар.* Когда, если. Вх. Зн. 39.

Наколи́нниця, ці, *ж.* Обыкн. во мн. ч. **наколи́нниці.** Род камаш из белой шерсти, надеваемых зимой гуцульскими женщинами и завязываемых выше колен. Шух. І. 139.

Наколо́ти, ся. Нако́лювати, ся.

Наколо́чувати, чую, єш, сов. в. **наколоти́ти, лочу́, тиш,** *гл.* Набалтывать, наболтать, намешивать, намешать. *Наколотила сажі та й маже йому шию.* Рудч. Ск. І. 183. **Наколоти́ти горо́ху з капу́стою.** Наговорить или наделать пустяков. **Набуть вельми нашкодив і наколотив гороху з капустою.* Котл. Н. П.

Наколупа́ти, па́ю, єш, *гл.* Наковырять. *Піди, старий, старесенький, наколупай меду.* Чуб. V. 650.

Нако́лювати, люю, єш, сов. в. **наколо́ти, ло́, леш,** *гл.* 1) Накалывать, наколоть (острием). 2) Раскалывать, расколоть немного с конца. 3) Щепить, нащепить. *Наколи трісок.* Гринч.

Нако́люватися, лююся, єшся, сов. в. **наколо́тися, ло́ся, лешся,** *гл.* 1) Накалываться, наколоться. 2) Раскалываться, расколоться немного; трескаться, треснуть. *Ото вже лід наколовсь.* Гринч. *Горщик наколовсь.* Гринч.

Наколядува́ти, ду́ю, єш, *гл.* 1) Спеть много **колядо́к.** **Наколядували мені дівчата повну хату.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 2) Заработать **колядува́нням.** **А що наколядуємо, на боже дамо.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Накомпонува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Насочинять.

Накондуба́читися, чуся, чишся, *гл.* Нахмуриться (о небе в тучах). *Мерщій, паничу, збірайтесь, а то дивіться, як небо накондубачилось,—мабуть моква буде.* Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Наконе́чник, ка, *м.* 1) Наконечник. *2) Трипер. *Казали йому: «не розпускайся!» Не слухав—тепер ходить з наконешником та мучиться.* Крим. *Піймав наконешника.* Крим.

Накопа́ти. См. **Нако́пувати.**

Накопи́чувати, чую, єш, сов. в. **накопи́чити, чу, чиш,** *гл.* 1) Набрасывать, набросать в кучу, подобную копне. Желех. *2) Собирать многое, нагромождать. Ефр.

Накопію́вати, пію́ю, єш, *гл.* Насобирать, накопить. *Накопіювали грошей багато.* Змиев. у.

Нако́пувати, пую, єш, сов. в. **накопа́ти, па́ю, єш,** *гл.* Накапывать, накопать; нарывать, нарыть.

Нако́пуватися, пуюся, єшся, сов. в. **накопа́тися, па́юся, єшся,** *гл.* 1) Накапываться, накопаться. *Накопався я сьогодня на вгороді грядок,—аж спина болить.* 2) Навязываться, придираться, *нападать на кого, враждовать против кого. *Я й не хотів іти туди, так вона накопалась: іди та й іди!* Екатер. у. *Старшина на мене накопався, щоб мене струтити з місця.* Уман. у. **Всі на мене накопуються.* Крим.

На́коре́нок, нка, *м.* 1) Отросток. 2) Отродие; потомство. *Щоб йому дихать не дало з його нащадком, накоренком!* Ном. № 3768.

На́коржень, жня, *м.*=**На́кожні.** Козелец. у.

***Накорі́нок, нка=Накоре́нок.** *Кричала й викликала Ратицю з цілим його накорінком.* Борд.

Нако́ркуватий, а, е. С большими каблуками. *Черевик, черевик да накоркуватий,—чи ти мене не пізнав пришолопкуватий?* Нп.

Накорми́ти, млю́, миш, *гл.*=**Нагодува́ти.** *Ворога не гніви: напій, накорми і на дорогу хліба-соли дай.* Ном. № 9550.

***Накорчо́вувати, вую, єш,** сов. в. **накорчува́ти, чу́ю, єш,** *гл.* Накорчевать, навыворотить пней. *Вони за день небагато накорчують.* Крим.

Накоси́ти. См. **Нако́шувати.**

***На́костень, теня,** *м. ? Відказує він, простягаючи і мені свою, завбільшки з доброго накостеня, руку.* Мирн. ЛНВ. 1909, I. 46.

На́кось, *нар.* = **Іна́кось.** Иначе. *Якось накось, а все, бач, не так.* Ном. № 13866.

Нако́тистий, а, е. Укатанный. *Накотиста дорога.* Канев. у.

I. Накоти́ти, ся. См. **Нако́чувати, ся.**

II. Накоти́тися, кочу́ся, тишся, *гл.* Родиться (о многих котятах, ягнятах). *Що накотиться за ніч,—ранком ягнятка зносяться... до якої-небудь стінки.* О. 1862. V. Кух. 32.

Нако́хувати, ко́хую, єш, сов. в. **накоха́ти, ха́ю, єш,** *гл.* Лелеять, взлелеять, возрастить, воспитать многих (о детях, животных, растениях). *Навіщо ж ти накохав того скоту, коли не хочеш сам глядіти?* Мирн. ХРВ. 332.

Нако́хуватися, ко́хуюся, єшся, сов. в. **накоха́тися, ха́юся, єшся,** *гл.* Налюбиться, насытиться вдоволь любовью. *Я й не накохалась.* Левиц. I. 49.

Накочо́вувати, вую, єш, сов. в. **накочува́ти, чу́ю, єш,** *гл.* Прикочевать. *Накочувала сарана* (про діти). Ном. № 9247.

Нако́чувати, чую, єш, сов. в. **накоти́ти, кочу́, тиш,** *гл.* 1) Прикатывать, прикатить многое на известное место. *Багато каміння туди накотили.* Гринч. 2) Накатывать, накатить (дорогу). ***Добре буде їхати: дорогу вже накотили, на базар їдучи.* Умань. Ефр. 3) Приваливать, привалить. *Високу могилу насипали, дорогим камінням накотили.* Чуб. V. 779.

Нако́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **накоти́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* 1) Прикатываться, прикатиться на известное место; наваливаться, навалиться; набираться, набраться. *Сказала: «рубайсь, дерево, возись, дерево, й кладись, дерево!» От як сказала вона, так тут як зачало рубаться, котиться, складаться,—така купа накотилась... велика!* Рудч. Ск. I. 91. *Рубали дубину, дак дуб і накотився йому на ногу і потрощив у прах.* О. 1861. X. 38. 2) Набрасываться, наброситься с укорами, бранью. *Як вернувся додому без грошей Семен, як накотиться на його жінка: ти пішов між чужі люде з грішми та почав піячити!..* Волч. у.

Нако́шувати, шую, єш, сов. в. **накоси́ти, кошу́, сиш,** *гл.* Накашивать, накосить.

Накпи́ти(ся), кплю́(ся), пи́ш(ся), *гл.* Насмеяться, вдоволь поиздеваться. *І колько ся з нього накпили.* Федьк. *Не на теє мене мати родила, щоб Маруся з козака накпила.* Гринч. III. 239.

Накра́й, *нар.* На краю, в конце. *Жила вдова накрай села.* Нп.

Накрамарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Наторговать.

Накрапа́йчик, ка, *м.* Название дождя. *Ой, дощику, накрапайчику, накрапай!* Ном. № 13389.

Накрапа́ти. См. **Накра́пувати.**

Накрапа́тися, па́юся, єшся, *гл.* 1) Падать каплями. *Дрібен дощик іде, накрапається.* Чуб. V. 565. 2) В одном случае употреблено в значении: быть орошенным дождем. *Вже я на полі набувся, буйного вітру начувся, дрібного дощику накрапався.* Гринч. III. 671.

Накрапля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Делать крапинки. *Шовком вишивати, злотом накрапляти.* Голов. I. 158.

Накра́пувати, пую, єш, сов. в. **накрапа́ти, па́ю, єш,** *гл.* Накрапывать. *Дощик іде, накрапує.* Чуб. V. 723. *Не буйні вітри шуміли, не дрібні дощики накрапали.* Нп.

Накрасúти, ся. См. **Накрáшувати, ся.**

Накрасóвуватися, вуюся, єшся, сов. в. **накрасувáтися, сýюся, єшся,** *гл.* Румяниться, нарумяниться. Константиногр. у.

Накрáсти, крáду, деш, *гл.* Наворовать. *Хотів груш накрасти.* Ном. № 7689.

Накрасувáтися, сýюся, єшся, *гл.* 1) Покрасоваться вдоволь. *Старша дочка... іще не охмається й заміж: я, каже, татусю, погуляю в тебе, надівуюсь і накрасуюсь.* Г. Барв. 9. 2) О хлебных злаках: зацвести. *Вже жито накрасувалося.* 3) См. **Накрасóвуватися.**

Накрáшувати, шую, єш, сов. в. **накрасúти, шýю, сиш,** *гл.* Накрашивать, накрасить. Желех.

Накрáшуватися, шуюся, єшся, сов. в. **накрасúтися, шýся, сúшся,** *гл.* Накрашиваться, накраситься.

Нáкри, рів, *м., мн.* Музык. инстр.: бубны.

***Накрúвáло, ла,** с. Одеяло, покрывало. Звен. у.

Накривáти, вáю, єш, сов. в. **накрúти, крúю, єш,** *гл.* 1) Накрывать, накрыть, покрывать, покрыть. *Поцілував мертвих в очі, христить, накриває червоною китайкою голови козачі.* Шевч. 203. **Накрúв мóкрим рядном.** Сразу и неожиданно набросился, напал на кого-либо, преимущественно словесно. Ном., стр. 68. 2) Обычай: покрывать, покрыть голову новобрачной или утратившей девство. См. **Покривáти.** *Пішов москаль в Туреччину, Катрусю накрили.* Шевч. *Вже ж Тетяна не дівочка, вже накрита голівочка.* Гринч. III. 270. *3) Набросать. *Хто лиш мав де-який гріш при собі, кинув у скорбону, тай кажуть, що тогди люди накрили дві сотці.* Черемш. Верх.

Накривáтися, вáюся, єшся, сов. в. **накрúтися, крúюся, єшся,** *гл.* Накрываться, накрыться. *Стоїть дівка з козаком, накрилася рукавом.* Нп.

Нáкрúвка, ки, *ж.* 1) Покрышка. *2) Вьюшка (печная). *Не можна затулити комина, бо накривку Параска кудись закинула.* Крим.

Нáкрúво, *нар.* 1) В сторону, вкривь. *Накриво цілиш.* ЗОЮР. I. 317. 2) **Говорúти нáкриво.** Противоречить. *І не говори накриво,—вона зараз на цабе.* Ном. № 2675.

I. Накрúжник, ка, *м.* В шлее: нахребетник, продольная полоса на крупе лошади, пришитая к откосным ремням и к круговому. Вас. 160.

II. Накрúжник, ка, *м.* Ледорез (у моста). *Чи ж моста цього льод не зірве весною?—Ні він ще не кончений; ще накрижники будуть робить, щоб кригу здержувати.* Верхнеднепр. у.

Накрúкувати, кую, єш, сов. в. **накрúкнути, кну, неш,** *гл.* Делать, сделать ударение на слове, выкрикивать, выкрикнуть слово. — *Час їхати! — Та вона ж голодна, серце... Дивись, як змерзла!—Я змерзла, я, я!—та так уже на те я накрикує.* МВ. (О. 1862 III. 52).

Накрúти, ся. См. **Накривáти, ся.**

Нáкрúтка, ки, *ж.* = **Пóкритка.** *Честь тоді святилась дуже: накриток карали.* Мкр. Н. 35.

Накритнúй, á, é. Крытый, покрытый. *Накритні крамниці.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Накриття́, тя́, *с.* 1) Крыша, кровля. *Під їдним накриттям дві хати.* Камен. у. 2) Покрывало.

Накричáти, чý, чúш, *гл.* Накричать. *Як накричить на дітей!* Рудч. Ск. II. 130.

Накричáтися, чýся, чúшся, *гл.* Накричаться.

Накришúти. См. **Накрúшувати.**

Нáкришка, ки, *ж.* 1)=**Нáкривка.** *Накришка на діжку.* Константиногр. у. 2) Квадратная сетка (каждая сторона $1^1/_2$—3 арш.), натянутая на два взаимно перекрещивающиеся деревянные обруча, прикрепленные к ручке **(держаку́);** опускается в воду в горизонтальном положении и употребляется для накрывания карпов в то время, когда они трутся по мелям. Браун. 15

Накрúшувати, шую, єш, сов. в. **накришúти, шу́, шиш,** *гл.* Крошить, накрошить. *Ой сип сірівець та накриши хріну.* Шевч. 188.

Накрівавúти, влю́, вúш, *гл.* Напач-

кать кровью. *Не ріж курчат у хаті, а то накрівавиш.* Константиногр. у.

Накро́їти, кро́ю, їш, *гл.* = **Накра́яти.**

Накропи́ти, плю́, пиш, *гл.* Накропить. *Піп накропив святою водою.*

Накроти́ти, чу́, тиш, *гл.* О кроте: взрыть. *Кріт землі накротив.*

На́крутка, ки, *ж.* 1) Вал з зубчаткой. 2) Скрученные вместе несколько (сколько рука захватит) стеблей растения,—с целью отметить место. *Зробивши скілько накруток на комиші, щоб після можна було знайти* (убитого звіра), *іде дальше.* О. 1862. II. Кух. 63.

Накру́чувати, чую, єш, сов. в. **накрути́ти, чу́, тиш,** *гл.* 1) Накручивать, накрутить, наворачивать, наворотить. *Наше діло мірошницьке: накрути та й сядь.* Ном. № 3114. 2) Заводить, завести (о пружинах, напр., в часах). 3) О нарыве: нарывать, нарвать. *4) Свивать, свить. *Вдосвіта накрутить перевесел, щоб були готові.* Крим. *5) **—кого́.** Подбивать, подбить, взвинчивать, взвинтить, натравливать, натравить. *Той же, бісова душа, його накручує, а він прийде додому та з мене знущається.* Полт. у. Г. Йов. *6) Неразборчиво написать. *Будь ласка, почитайте, що він тут накрутив.* Полт. у. Г. Йов.

Накруша́ти, ша́ю, єш, сов. в. **накру́шити, шу, шиш,** *гл.* Причинять, причинить ущерб, убыток. *Купіть, каже, крашаночку!—А шо тобі за неї? —Та мене не обіжайте і себе не накрушайте.* Мнж. 52.

Накря́кати, каю, єш, *гл.* Мнóго набрать, навалить. *Там же й віз накряка́в* (дров із панського лісу)! *ледве кобила проти гори вивезла.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Накува́ти. См. **Нако́вувати.**

Накува́тися, куюся, е́шся, *гл.* О кукушке: накуковаться. *Та уже насиділась, та уже накувалась.* Мет. 257.

***Накукурі́читися, чуся, чешся,** *гл.* Распетушиться. *Накукурічився так, що хоч не підступай.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Наку́льгувати, гую, єш, *гл.* Прихрамывать. *Вона трошки кривенька: на праву ногу накульгує.* Черниг. г.

Накупа́ти, па́ю, єш, сов. в. **накупи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Накупать, накупить. *Як твоя, доню, доля, то накупить чоловік і поля.* Ном. № 1661.

I. Накупа́тися, па́юся, єшся, сов. в. **накупи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Накупать, накупить достаточно. *Чи скоро ви накупитеся? Увесь базарь хочете закупити.* Богод. у.

II. Накупа́тися. См. **Наку́пуватися.**

Накупи́ти. См. **Накупа́ти.**

Накупи́тися. См. **I. Накупа́тися.**

Накупля́ти, ля́ю, єш, *гл.*=**Накупи́ти.** *Багато чого накупляли на ярмарку.* Черниговск. у.

Накупо́вувати, вую, єш, *гл.*=**Накупа́ти.**

Накупува́ти, пу́ю, єш, *гл.*=**Накупи́ти.** *Накупували вони вина всякого.* Рудч. Ск. I. 200.

Наку́пуватися, пуюся, єшся, сов. в. **накупа́тися, па́юся, єшся,** *гл.* Купаться, накупаться вдоволь. *Син купається, не накупається.* Левиц. I. 63. **Я своєму Миколі вже кажу, що не можна отак у ставку накупуватися, бо в задниці верба виросте.* Пир. у., Конон.

Наку́рювати, рюю, єш, сов. в. **накури́ти, рю́, риш,** *гл.* 1) Дымить, надымить. *Накурила димом.* 2) О табаке: накуривать, накурить. 3) Пылить, напылить, поднимать, поднять пыль. 4) Накуривать, накурить. *Горівки накурити.* Лукаш. 130. *Наш пан ся журит, як пива накурити, женчиків напоїти.* Гринч. III. 139. 5) Кадить, накадить. *Ладаном накурено.* Харьк. у. 6) Окуривать, окурить. *Да причаруй ти да козаченька, що гуляє зо мною! А циганочка да ворожечка мою волю вволила: ой урізала русої коси да козака накурила.* Мет. 88.

Накуря́тися, ря́юся, єшся, сов. в. **накури́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* Накуриваться, накуриться вдоволь. *Кури, кури, та, Василько, кури, накуряйсь.* Гринч. III. 650.

Накуча́ти, ча́ю, єш, сов. в. **наку́чити, чу, чиш,** *гл.* Наскучить, надоесть. **Ходить дохтарь по больниці, на їм чорні бруки, а вже мені накучили дохтарські руки.* Нп. Пир. у., Конон.

Наку́щитися, щуся, щишся, *гл.* Расти кустом. *Накущилось жито.*

Налабзю́кати, каю, єш, *гл.* Напопрошайничать.

Нала́годжувати, джую, єш, сов. в. **нала́годити, джу, диш,** *гл.* 1) Приготовлять, приготовить. *Налагодила Пріська і обідати, а його нема.* Кв. І. 239. 2) Чинить, починить, исправлять, исправить, приводить, привести в надлежащий вид. *Налагоджували неводи свої.* Єв. Мт. IV. 21. *Віз поламався,—треба налагодити.* Гринч. 3) Налаживать, наладить, устраивать, устроить. *Чи не налагодить він того діла?* Стор.

Нала́годжуватися, джуюся, єшся, сов. в. **нала́годитися, джуся, дишся,** *гл.* 1) Приготовляться, приготовиться, собираться, собраться. *Налагодилась князівна до кляштору.* Стор. МПр. 69. *Серединський налагодився іти до князя.* Левиц. І. 221. 2) Починяться, починиться, снаряжаться, снарядиться.

Нала́дити, джу, диш, наладна́ти, на́ю, єш, наладнува́ти, ну́ю, єш, *гл.* =**Нала́го́дити.** *Наладив дід хижу для бабки.* Ном. № 7580.

Наладно́вувати, вую, єш, сов. в. **наладнува́ти, ну́ю, єш** и **наладна́ти, на́ю, єш,** *гл.* Нагружать, нагрузить. *Настрічу попадаються нам хури, наладновані діжечками, горшками, жінками, скринями й иншим домашнім скарбом.* Коцюб.

Нала́до́вувати, вую, єш, сов. в. **наладува́ти, ду́ю, єш,** *гл.* Нагружать, нагрузить; навьючить. **Сховати собі до одної кешені питльованого хліба, а другу наладувати цибулею.* Борд.

Нала́зити, ла́жу, зиш, сов. в. **налі́зти, зу, зеш,** *гл.* 1) Налазить, налезть. 2) Надоедать, надоесть, привязываться, привязаться. *На нас налазить як шайтан.* Котл. Ен. V. 44. *3) Наступать. *Чого це ти налазиш до мене?* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *Відступивсь від Калиберди, щоб той не дуже налазив на нього.* Квітка. «Конот. в.». І. 260.

Нала́зитися, ла́жуся, зишся, *гл.* Вдоволь полазить. *Було налазишся по тих високих скелях.* Левиц. І. 100.

Нала́зливий, а, е. Назойливый, навязчивый. **Налазливі мухи.* Ефр.

Нала́мувати, мую, єш, сов. в. **наламáти, ма́ю, єш,** *гл.* Наламывать, наломать. *Наламай трошки сухеньких дровець!* Гринч. *Наламала коржів на шулики.* Богодух. у. *Та наламним квіточок, та забавим діточок.* Мил. 45.

***Нала́муватися, муюся, єшся,** сов. в. **наламáтися, юся, єшся,** *гл.* 1) Быть наломанным, наламываться. 2) Напрактиковываться, напрактиковаться, наупражняться. *Попереду мені важко було говорити по-панському, а тепер наламавсь.* Крим.

Нала́пувати, пую, єш, сов. в. **нала́пати, паю, єш,** *гл.* 1) Нащупывать, нащупать, находить, найти ощупью. *Тільки мацають по столу* (сліпі), *ніяк не налапають тієї миски.* Мнж. 92. 2) Ловить, наловить, хватать, нахватать. *Пошли дурня по раки, а він жаб налапа.* Ном. № 6577.

Нала́пуватися, пуюся, єшся, сов. в. **нала́патися, паюся, єшся,** *гл.* Нащупываться, нащупаться.

Нала́суватися, суюся, єшся, *гл.* Налакомиться.

Налата́ти. См. **Нала́тувати.**

Налати́ти, лачу́, тиш, *гл.* Прибить к стропилам ла́ти (см. **ла́та**).

Нала́тувати, тую, єш, сов. в. **налата́ти, та́ю, єш,** *гл.* Нашивать, нашить заплату.

Налаштува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Приготовить, снарядить. *З вечора було ще налаштувати віз.*

Нала́яти, ла́ю, єш, *гл.* Выбранить. *Хто налає старого.* Ном. № 8713.

Нала́ятися, ла́юся, єшся, *гл.* Набраниться. *Се така завзята баба, що поки не налається до-схочу,—не покине.* Харьк. у.

Нале́жати, жу, жиш, *гл.* 1) Належать, отлежать. *Так собі належав боки, що аж болять.* Гринч. 2) Принадлежать. *Увесь край належав Вишневецьким.* Стор. МПр. 62. **Я знав, як зветься кожна особа, знав навіть, до кого належить котра-будь дитина.* Борд. **Той скарб належить до її чоловіка.* Борд. 3) Надлежать, следовать, причитаться. *Ціх грошей від його мені не належить.* 4)—**до ко́го.** Касаться. *То до мене не належить.*

Нале́жатися, жуся, жишся, *гл.* 1) Належаться. *Уже ти в садочку та й належався.* Чуб. V. 802. 2)=**Нале́жати 2—4. Се мені́ нале́житься.** Это мне принадлежит, это мне следует.

Належи́тий, а, е=**Нале́жний. В належи́ту годи́ну.** В надлежащее, в условленное время.

Належи́тість, тости, *ж.* Долг, должное, причитающаяся сумма.

Належи́то, *нар.*=**Нале́жно.** *Ой гуляла належито, доки було в мішку жито.* Гол. IV. 478.

Нале́жний, а, е. 1) **(до ко́го).** Принадлежащий. 2) **(кому́).** Следуемый, должный.. 3) Надлежащий, приличный.

Нале́жність, ности, *ж.* 1) Принадлежность. 2) Следуемое, надлежащее. 3) Должная, следуемая сумма, причитающиеся деньги. Галиц.

Нале́жно, *нар.* Надлежащим образом, как следует, как должно.

Налементува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Накричаться, наплакаться. *Налементувалися наші баби, аж похрипли.* Гринч.

Налену́ти, лену́, не́ш, *гл.* = **Налину́ти.**

Налепета́ти, печу́, чеш, *гл.* Наболтать. *Прибігла, нагуркала, налепетала, як у корчмі.* Левиц. I. 225.

Налетіти. См. **Налета́ти.**

***Нали́боватий, а, е.** Полуумный. *Що-ж було робити? Мусів я слухати налибоватого.* Франко.

Наливайко, ка, *м.* 1) Наливатель, наливальщик. 2) Название хлебного жучка, появляющегося, когда рожь наливается. Сумск. у.

Налива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **нали́ти, ллю́, лле́ш,** *гл.* 1) Наливать, налить. *Ніхто не наливає вина нового в бурдюки старі.* Єв. Л. V. 37. 2) Наполнять, наполнить. *По два, по три кубки... наливає.* АД. I. 213. *Раз добром налите серце вік не прохолоне.* Шевч. 3) О вымени коровы: наполняться молоком. *Як має корова телитися, то наливає тричі.* 4) Поливать, полить ток для лучшей утрамбовки. *Тут за слободою вистружимо та наллємо тік, тут і змолотим.* Мнж. 127. 5) Встречено только в несов. в.: бить. *А зовиця, пудбігає да й по щоках наливає.* Гринч. III. 307.

Налива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **нали́тися, ллю́ся, лле́шся,** *гл.* 1) Наливаться, налиться. 2) Наполняться, наполниться. 3) Напиваться, напиться (пьяным). *Дай, боже, гостя, то й налюся.* Чуб. I. 243. 4) Наливаться, налиться (о плодах и хлебе). *Вже жита наливаються.* О лице: полнеть. *Личко наливається, як яблучко.* Левиц. I. 58.

Нали́вка, ки, *ж.* Наливка. *Отаман виняв пляшку горілки, другу наливки.* Рудч. Ск. II. 151. Ум. **Нали́вочка.** *Не я її з ума звожу, зводе її темна нічка, солодкий мед, наливочка.* Гринч. III. 271.

***Нали́вчатий, а, е.** Наливной. *Біле, рум'яне личко, як яблучко наливчате.* Мирн. ХРВ. I. 7.

Нали́ганий, а, е. 1) О рог. скоте: с надетым на рога **нали́гачем.** 2) Пьяный. *Любив бога хвалити, та любив і в горло лити. Так і вмер наліганий.* Св. Л. 26. 3) Об'евшийся.

Налига́ти, ся. См. **Нали́гувати, ся.**

Нали́гач, ча, *м.* Веревка, которою привязывают за рога рогатый скот. *Ой на волики та налигачі, а на коники пута.* Мет. 56. ***—сі́на, соло́ми.** Вязанка сена и пр. Пир. у., Конон. Ум. **Нали́гачик.**

Нали́гачка, ки, *ж.*=**Нали́гач.** *Зімою, під довгі вечорі, налигачку сплете або оброть.* О. 1861. X. 41. *Бере, було, на налигачку хлопця, щоб не втік, і знов тарабанить його до міста.* Г. Барв. 486.

Нали́гувати, гу́ю, єш, сов. в. **налига́ти, га́ю, єш,** *гл.* 1) Набрасывать веревку на рога (быка, коровы). *Налигай воли та веди сюди.* Харьк. у. *2) Закабалить (многих). Сл. Нік.

Нали́гуватися, гуюся, єшся, сов. в. **налига́тися, га́юся, єшся,** *гл.* О еде и спиртных напитках: нажраться. *Оттак налигайся, що й мене не пізнали.* Стор. МПр. 53. *Налигався, як Мартин мила.* Ном. № 12193.

Нализа́тися, жу́ся, жешся, *гл.* Нализаться. *Чим не наїсися, тим не нализешся.* Ном. № 12117.

Нали́зник, ка, *м.* Род женской одежды. *Вона по донському нализники носить.* О. 1862. VIII. 33.

Нали́катися, каюся, єшся, *гл.* Наглотаться. Черном.

Налимарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Наработать (о шорнике).

Нали́нути, ну, неш, *гл.* Налететь. *Налинули голуби із чужої сторони.* Чуб. V. 452.

Налипа́ти, па́ю, єш, сов. в. **нали́пнути, ли́пну, неш,** *гл.* Налипать, налипнуть.

Нали́плий, а, е. Налипший.

Нали́пнути. См. **Налипа́ти.**

Нали́сник, ка, *м.* 1) Блинчик. *Божі онучі розводяться на молоці—нестемнісінько, як налисники московські.* Ном. № 457. 2) **Да́ти нали́сника.** В переносном смысле: ударить (по лысине, голове?). *Не йди, бідо, по мисках! а б'ють біду по висках! Пішла біда до мисника, і там дано налисника; пішла біда до груби,—і там дано у груди* и т. д. КС. 1884. I. 28.

Нали́ти, ся. См. **Наliва́ти, ся.**

Налихосло́вити, влю, виш, *гл.* Наскверносло́вить, набранить.

Налиця́тися, ця́юся, єшся, *гл.* Налюбезничаться; наухаживать.

***Нали́чко, ка,** *с.* Ярлык. Сл. Дубр.

Нали́шній, я, є. Лишний. *Як єсть у тебе налишня курка, то даси попові.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

***Нали́г, ло́гу,** *м.*=**Нало́га.** *Змалювавши йому з великим співчуттям наліг п'янства, яко тяжку хворобу.* Борд.

Наліга́ти, га́ю, єш, *гл.*=**Налига́ти. На но́гу наліга́ти.** Прихрамывать. *На ніженьку налігає, топірцем ся підпірає.* Гол. I. 152

Нали́зти. См. **Нала́зити.**

Наліплювати, плюю, єш, сов. в. **наліпи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Лепить, налепить, прилеплять; прилепить; наклеивать, наклеить.

***Наліплюватися, плююся, єшся,** сов. в. **наліпи́тися, плю́сь, пишся,** *гл.* Налипнуть, пристать, насесть, наслоиться. *Підеш на базар, наліпиться болото на чоботи, хоч ножем зчищай!* Крим.

Наліта́ти, та́ю, єш, сов. в. **налеті́ти, лечу́, ти́ш,** *гл.* 1) Налетать, налететь, прилетать, прилететь. *Прошу вас, орли, тогді налітати, як я не стану світу божого видати.* Дума про брат. оз. *Налетіло птаство небесне.* Єв. Мр. IV. 4. 2) Набегать, набежать, делать, сделать набег.

Наліта́тися, та́юся, єшся, *гл.* Налетаться.

Нали́тувати, тую, єш, *гл.*=**Наліта́ти.** *Налітували голуби бо зна відкіля.* Харьк. у.

Нали́чувати, чую, єш, сов. в. **налічи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Насчитывать, насчитать. *Як великий мороз, треба налічить 12 лисих.* Ном. № 264.

Налля́ти, лля́ю, єш, *гл.*=**Нали́ти.**

Налля́тися, ллю́ся, ле́шся, *гл.*=**Нали́тися.**

Наловити́, влю́, виш, *гл.* Наловить. *Наловили... риби.* Ном. № 6019.

Наловити́ся, влю́ся, вишся, *гл.* Наловиться. *Рибка сама не наловиться.* Рудч. Ск. II. 8.

Нало́га, ги, *ж.* 1) Привычка, обыкновение, повадка. *У нього налога пити горілку.* К. Михальчук. 2) Отягощение, притеснение. (Чорт у пеклі) *мучив дармо, у всіх ярма з шиї не злізали, струп на плечах, бо по печах в ад дрова возили... Щоб скакали, не брикали, — кладуть в рот удили, сікуть плітью, щоб там митью ступою ходили. Всю налогу скоро богу донесли во уші: не забарив, ад розорив, випустив всі душі.* Пасх. вірша. КС. 1882. IV. 171. 3) Толпа, давка; напор, натиск. *Там налога така, що трохи пана не звалили, так налягли.* Черк. у.

***Налого́вий, а, е.** Записной, привычный. *Він був налоговим рибалкою і вічно товкся на річці.* Борд. **Н. зло́дій.** Профессиональний вор, рецидивист.

Наложи́ти, жу́, жиш, *гл.* 1) Наложить. *Моя кісонька... віночком наложена.* Чуб. 2) Надеть (о шапке). *Як наложив шапку, то він уже і козак.* КС. 1883. XI. 500. **Підняв шапку й наложив дядькові на голову.* Борд. 3)— **голово́ю, душе́ю.** Пожертвовать жизнью, душой, погубить жизнь, душу; сложить голову. *Наложила, моя доню, за всіх головою.* Макс. *Прийде ще з туги головою наложити.* Лукаш.

128. *Хто ворожить, той душею налажить.* Ном. № 232.

Нало́їти, ло́ю, їш, *гл.* Намазать бараньим жиром. Закр.

Нало́й, ло́ю, *м.* Аналой. *Після молебня метнувся Павлюга і підійшов до налою.* Стор. МПр. 149.

Налокши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* 1) Нарезать (лапши). *2) Насечь, наубивать. *Тут, недалеко за могилою, була спотичка з ляхами; налокшили їх тоді гибель.* С. Ситківці Липов. у. Ефр.

Наломáти, мáю, еш, *гл.*=**Наламáти.**

Наломи́ти, млю́, миш, *гл.* 1) Наломить. 2) Приспособить.

Наломи́тися, млю́ся, мишся, *гл.* 1) Надломиться. *Вісь наломилася.* Грин. 2) Приучиться, приспособиться. *Привчив його і читати і все став робити як слід. Я його не силував, не намагався дуже. Він потроху і наломився.* Г. Барв. 407. *Тепер таки наломивсь балакати по козацьки, а скоро прийшов до нас, то насмішив братчиків своєю мовою.* К. ЧР. 117.

***Нало́мом,** *нар.* Полным полно. *А у мене наломом шовків та креп-сатинів.* Черемш.

Нало́патися. См. **Нало́пуватися.**

Нало́пом, *нар.* Нахально. *Налопом увійшли у хату.*

Налопоті́ти, почу́, ти́ш, *гл.* Нашелестеть бумагой или лощеной материей.

Нало́пуватися, пуюся, єшся, сов. в. **нало́патися, паюся, єшся,** *гл.* Нажираться, нажраться. *Налопався, як Мартин мила.* Ном. № 12193.

Налоскота́ти, кочу́, чеш, *гл.* Нащекотать.

Налощи́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Налакировать, наглянцевать.

Налу́да, ди, *ж.* Бельмо. *Тепер пани ніц не бачат, бо мают налуди.* ЗЮЗО. I. 57. См. **Полу́да** (на очах).

Налу́за́ти, за́ю, еш, *гл.* Налущить. *А це хто тут налузав?* Черниг. г.

Налупáти, пáю, єш, *гл.* 1) Наколоть, наотбивать (камней). 2) Наковырять.

Налу́патися, паюся, єшся, *гл.* **(очи́ма).** Нахлопать (глазами).

***Налу́плювати, люю, єш,** сов. в. **налупи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Начищать, начистить. 2)—**курча́т (утя́т та инш.).** Навыводить из яиц цыплят и пр. *Наша зозуляста квочка сей раз аж двадцятеро курчат налупила.* Пир. у., Кон

Налу́плюватися, лююся, єшся, сов в. **налупи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Налупиться. *Вже як налупилось, то й вилупиться.* Ном. № 1341. 2) Нажраться. *Налупивсь, як рябко дерти.* Мнж. 166.

Налуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **налу́чити, чу, чиш,** *гл.* Нацеливать, нацелить, прицеливаться, прицелиться, направлять, направить. *Не налучу ніяк ниткою у вушко.* Константиногр. у. 2) Попадать, попасть на что. *Налучила* (царівна) *на скелю, проломила корабель.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Налуча́тися, ча́юся, єшся, сов. в. **налу́читися, чуся, чишся,** *гл.* 1) Прицеливаться, прицелиться. *Ото він прикравсь та рушницею налучається на качки.* Полтавск. г. *2) Случаться. *Не налучись на той час дід Улас, певне розірвали б* (собаки). Мирн. I. 368.

Налу́шник, ка, *м.*=**На́лю́шник.**

Нальнува́ти, ную́, е́ш, *гл.* Собрать **льнува́вши.** См. **Льнува́ти.**

Налюби́тися, блю́ся, бишся, *гл.* Налюбиться. *Коли тя ся налюбити, молодий Василю.* Гол. IV. 491. **Я по тій горі не нахожуся, люблю козака не налюблюся.* Нп.

Налюбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Налюбоваться. *Вродила йому така гречка, що на все поле... Піп не налюбує тію гречкою.* Рудч. Ск. I. 208.

Налюбува́тися, бу́юся, єшся, *гл.*=**Налюбува́ти.**

Налюдни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Заселить, наполнить народом.

Налюдні́ти, ні́ю, еш, *гл.* 1) Увеличиться населению. 2) Сделаться похожим на человека. *Хлопець змалку був злодійкуватий, а як пішов межи людей, то й налюднів.*

Налютува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Напаять. 2)=**Налютува́тися.**

Налютува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Назлобствоваться.

На́лю́шник, ка, *м.*, **на́лю́шня, ні,** *ж.* Веревочное, кожаное или скрученное

из дерева кольцо, которым привязывается **люшня́** к **полу́драбку.** Чуб. VII. 413. Рудч. Чп. 250.

Наляга́ти, га́ю, єш, сов. в. **налягти́, ля́жу, жеш,** *гл.* 1) Налегать, налечь. 2) Давить, придавить; угнетать, теснить, притеснить. *Стали ляхи дуже вже налягати на козаків.* ЗОЮР. I. 166. 3) Ложиться, лечь поверх чего-либо. *Ой туман яром та налягає.* Грин. III. 382. 4) Охватывать, охватить; одолевать, одолеть (о сне, печали). *Сон наліг.* Грин. *Сидить дівчина край віконечка і сон її налягає.* Мил. 150. *Стала к їх серцям велика туга налягати.* Макс. (1849), 23. *Уже на нашу молоду журба налягла.* КС. 1883. II. 378. 5) Напирать; надвигаться, надвинуться. *Щось дуже злая хуртовина на нас налягає.* Макс. (1849), 50. *Наліг* (вітер) *на козака, одежу з його цупить.* Греб. 376. 6) Только несов. в. Догонять (охотничий термин о собаке). *Лис хвостом виляє, як дуже Дойда налягає.* Котл. Ен. IV. 10. 7) **Наляга́ти на но́гу.** Прихрамывать. У Мирного **наляга́ти на но́ги** значит: а) поспешно идти: *Христя... налягає на ноги: не йде, а підтюпцем трюха.* Мир. Пов. II. 42. *Чіпка тільки вийшов з двору, так і наліг на свої ноги.* Мир. ХРВ. 174; *б) обращаться в бегство. *Вони налягли на ноги, давай тікати.* Мирн. ХРВ. I. 123. 8) Настаивать, настоять. *Пани налягають на свому, а мужики на свому.* К. Михальчук. 9) Приставать, пристать. *Що ти, причепо, налягаєш на мене?* К. Михальчук. **Але ж ви слабі, куме,—налягав дяк Онисько.* Борд. *10) **Наляга́ти го́лосом.** Делать ударение, подчеркивать в речи. *На це слово наліг голосом.* Св. Л. 171.

Наля́кувати, кую, єш, сов. в. **налякáти, кáю, єш,** *гл.* Пугать, напугать. *Налякав міх, що й торби страшно.* Ном. № 5794. *Іде чоловік і дуже журиться, і такий наляканий!* Г. Барв. 326.

Наля́куватися, куюся, єшся, сов. в. **налякáтися, кáюся, єшся,** *гл.* Пугаться, напугаться.

Наляпоті́ти, почу́, ти́ш, *гл.*= **Наля́пати.**

Наля́пувати, пую, єш, сов. в. **наля́пати, паю, єш,** *гл.* 1) Напачкивать, напачкать, накапывать, накапать. 2) Только сов. в.: нахлюпать, настучать. 3) Набалтывать, наболтать (языком).

Наля́скати, каю, єш, *гл.* 1) Нахлопать, нащелкать. 2) Надавать пощечин. 3) Наболтать языком.

Налясува́ти, су́ю, єш, *гл.* ? *Омельченкові не налясував дощ: година стала.* Змиев. у.

Наля́ти, ля́ю, єш, *гл.*=**Нали́ти.** *Наляє... чарку горілки.* Грин. III. 592. *Їли як пани, а наляли як свині.* Чуб. I. 235.

Налящáти, щу́, щи́ш, *гл.* Накричать, пронзительно крича. **Накричала, налящала мені тут повну хату.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Нама́врати, раю, єш, *гл.*=**Нама́мрати.** *Хто його зна, як він уночі його намаврав, те збіжжа, а вже ж узяв.* Новомоск. у.

Намага́ння, ня, *ср.* Стремление. Желех.

Намага́ти, га́ю, єш, *гл.* 1) Стремиться к чему-либо, порываться. *Через гору високую вітрець намагає.* Гол. IV. 460. 2) Одолевать. *Сидить Маруся край оконечка, сон її намагає.* МУЕ. III. 132.

Намага́тися, га́юся, єшся, сов. в. **намогти́ся, можу́ся, жешся,** *гл.* 1) Домогаться чего-либо; добиваться, добиться; просить усиленно, допроситься; стремиться к чему-либо. *Як намо́жуться, до мусиш.* КС. 1882. X. 26. *Ви всі проти мене... намоглися ззісти,— ну й їжте!* Мир. Пов. I. 170. *Хлопець намагається у город їхати.* Змиев. у. *2) Нападать, наседать. *Коли знаєш, що путящий чоловік, то на його нещастя намоглося—поможеш.* Мирн. III. 107. **Про́бі наміґся.** Добивается во что бы то ни стало. *Побачивши, що сестру купають, пробі намігся* (купатись). Мирн. Пов. II. 85.

Нама́зувати, зую, єш, сов. в. **нама́зати, ма́жу, жеш,** *гл.* 1) Намазывать, намазать. *То я тобі шию намазала.* Рудч. Ск. I. 18. 2) Плохо писать, написать (красками).

Нама́зуватися, зуюся, єшся, сов. в.

нама́затися, ма́жуся, жешся, *гл.* Намазываться, намазаться.

Нама́їтися, ма́юся, єшся, *гл.* Украситься (зеленью). *Волілам ся намаїти тов рутов зеленов, ніж мі мали світ в'язати тов бідов мерзенов.* Гол. II. 784.

Намайструва́ти, ру́ю, єш, *гл.* Намастерить.

Нама́лі и **на́маль,** *нар.* Маловато. *Намалі вже стало люду.* О. 1862. IV. 87. *У нашому селі намаль землі.* Харьк. у.

Намалюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* 1) Написать (красками), нарисовать. *Твоє біле личко да й намалювать.* Чуб. **Га́рний, як намальо́ваний.** Очень красив. **Парубок літ 20 був; та з себе ж то який! наче намальований!* Кон. II. 59. **Хо́дить було́, як намальо́вана.** Очень хорошо одевается. МВ. II. 31. 2) Изобразить картину в словах. *Та ба! не всякий так змудрує, як сам Вергілій намалює.* Котл. Ен. VI. 49. *3) Начертать. *Ой що в тім письмі написано-намальовано.* Нп. Крим.

Нама́мрати, раю, єш, *гл.* Нащупать.

Наманити. См. **Нама́нювати.**

Намантачити, чу, чиш, *гл.* Направить косу **(мантачкою).**

Нама́нювати, нюю, єш, сов. в. **наманити, ману́, ниш,** *гл.* Приманивать, приманить, наманивать, наманить. *Нарвав квіточок, наманив дівочок.* Грин. III. 553. *Я закличу музики та наманю хлопців.* Левиц. I. 49. *Давай до себе наманювати людей.* Мнж. 133.

Намасти́р, ра́, *м.*=**Манасти́рь.**

Намасти́ти, ся. См. **Нама́щувати, ся.**

Намаха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Намахать. *Що ціпом намахаєш, то музики наймаєш.* Чуб.

Намаха́тися, ха́юся, єшся, *гл.* Намахаться, намахать вдоволь. *Намахався я косою, набухався ціпом.* КС. 1883. X. 522.

Намахлюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Сделать что-нибудь дурно.

Нама́цувати, цую, еш, сов. в. **нама́цати, цаю, еш,** *гл.* Нащупывать, нащупать, пощупывать, пощупать. Рудч. Ск. II. 195. *Намацавши самого Рема, потиснув як Хому Ярема.* Котл. Ен. V. 49.

Намащати, щаю, еш, *гл.*=**Нама́щувати.** *Чимсь треба намащати оцю виразку, то вона швидче загоїться,—лоєм, чи що б то.* Канев. у.

***Нама́щування, ня,** с. Намасливание. Сл. Нік.

Нама́щувати, щую, єш, сов. в. **намасти́ти, мащу́, сти́ш,** *гл.* 1) Намасливать, намаслить. *Намастила вареничків не з солоним маслом.* Мил. 73. 2) Намазывать, намазать. *Ой дівчино милостива, чим ти брови намастила? Намастила кукурвасом.* Нп. 3) Помазывать, помазать. *Дух господень на мені, котрого ради намастив мене.* Єв. Л. IV. 18.

Нама́щуватися, щуюся, єшся, сов. в. **намасти́тися, щу́ся, сти́шся,** *гл.* 1) Намасливаться, намаслиться. *Так мало масла, що й не намастилися млинці.* Гринч. 2) Намазываться, намазаться. *Намастився дяк оливою.* Грин.

Намекета́ти, кечу́, чеш, *гл.* Накричать по-козьи.

Наме́лювати, люю, єш, сов. в. **намоло́ти, мелю́, леш,** *гл.* Намолоть, смолоть. *Нажав, намолотив, намолов.* Рудч. Ск. II. 120.

Намени́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Именовать. *Син батькові не «тату», чи як инако, сказав, а менням наменив.* Ном. № 13549.

На́мено, на, *с.* Имя. Желех.

Наменува́ти, ну́ю, єш, *гл.*=**Найменува́ти.**

Намену́ти, ну́, не́ш, *гл.* Намекнуть, напомнить; вспомнить. *Далі вже й наменути на сю річ боявся,—мов не бачить нічого, не чує.* МВ. (О. 1862. III 60). *Намене на те, що не йди за його,—унучечка у гнів та у плач.* МВ. (О. 1862. III. 47).

Намену́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Начать говорить, открыть рот, заикнуться. *Мені слова промовить не вільно при батьку: тілько наменусь—усі моргають, що треба мені за язик вкуситися.* МВ. II. 86.

Намере́жувати, жую, єш, сов. в

намере́жити, жу, жиш, *гл.* 1) Украшать, украсить резьбою несколько деревянных вещей. 2) Делать, сделать сколько-нибудь вышивок—**мере́жок.**

На́мерз, зу, *м.* Иней, ледяные сосульки. *Він іде—увесь як біль білий: геть намерзом намерз.* Радом. у.

Намерза́ти, за́ю, єш, сов. в. **наме́рзти, зну, неш,** *гл.* Намерзать, намерзнуть.

Наме́рзлий, а, е. 1) Мерзлый, замерзший. 2) Намерзший сверху льдом, снегом. *У вікна, крізь намерзлі шибки, ледве-ледве пробивався світ.* Мирн. Пов. I. 114.

Наме́рзтися, знуся, нешся, *гл.* Намерзнуться, смерзнуть. *Немов, жінко, я намерзся трохи.* Рудч. Ск. II. 166.

Намерка́ти, ка́ю, єш, *гл.* Смеркаться. *Тілько стало намеркати.* Мил. 90. *Було уже пізненько, стало уже намеркать.* Александровск. у.

Наме́сти. См. **Намі́тати.**

Наме́т, ту, *м.* 1) Палатка, шатер, ставка. *А в полі, полі біленький намет.* Мет. 337. *Ой нап'яли козаченьки голубий намет.* Нп. **Ста́ти наме́том.** Разбить шатры. *Ой пішов з ними я в гор на війну... Стали наметом там під горою.* Kolb. I. 109. *2) Ворох, куча. *Між деревами, в'наметах рудого листу щось пахло непевно.* Коцюб.

***Наметá́ти, та́ю, єш,** *гл.* Наметать, набирать. *А у візок ззаду кого він наметав стільки.* Черемш. Верх.

Наме́тний, а, е. Шатерный.

Наме́шкатися, каюся, єшся, *гл.* Нажиться, пожить в каком-либо месте.

Намива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **нами́ти, мию, єш,** *гл.* Намывать, намыть.

Намигну́ти, гну́, не́ш, *гл.* Бросить взгляд, мигнуть. *А на лежале ввесь базар не хоче й оком намигнути.*

Нами́кати, каю, єш, *гл.*—**мичо́к.** Приготовить для прядения **мичкú** (см.).

Намика́ти, ка́ю, єш, *гл.* 1) Наматывать, навивать. *Челядина, що стоїть на верщку стога, намикає (намотує) той колач* (довге перевесло з сіна) *на вершок остреви, що вистає із стога.* Шух. I. 170. 2) Накладывать пласт шерсти на щетку с проволочными крючками,—для расчесывания шерсти. Вас. 152.

Намили́ти, ся. См. **Нами́лювати, ся.**

Намилюва́тися, лю́юся, єшся, *гл.* Налюбоваться; наласкаться. *Я ж націлувався, я ж намилувався.* Чуб. V. 79.

Нами́лювати, люю, єш, сов. в. **нами́ти, лю́, лиш,** *гл.* Намыливать, намылить. ***Нами́лити чу́ба.** Оттрепать за волосы. *Як намилю я тобі чуба, то більше не полізеш за горобцями.* Полт. г. Г. Йов.

Нами́люватися, лююся, єшся, сов. в. **намили́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Намыливаться, намылиться. *Прості люде у нас гречаною половою намилюються.* Борз. у.

Нами́мрити, рю, риш, *гл.* Наговорить невнятно.

Намина́ти, на́ю, єш, сов. в. **нам'я́ти, мну́, не́ш,** *гл.* 1) Мять, помять; наминать, намять. *В руках груша аж помнякшала,—так її наминає.* Св. Л. 205. **Намня́ти чу́ба.** Выдрать за волосы. 2) Только несов. в.: жадно есть. *Голодний,—так наминає!* Черниг.

Намина́чка, ки, *ж.* Потасовка.

***На́мисел, слу,** *м.* Раздумье. *Але знаєте, дядько, що?—додав він по короткім намислі.* Борд.

Нами́слювати, люю, єш, сов. в. **нами́слити, слю, лиш,** *гл.* Придумывать, придумать, выдумывать, выдумать. *Що там намислить, чи зробить,— мати удові похваляться.* МВ. II. 79.

Нами́сник, ка, *м.* Посудная полка или небольшой шкапчик для посуды над дверью гуцульской хаты. Шух. I. 101.

Нами́стечко, ка, *с.* 1) Ум. от **нами́сто.** *Купи мені намистечко на білую шию.* Чуб. V. 105. 2) При кипении воды пузырьки возле краев посуды. *Перве намистечко у чавуні по-над краями, то вже вода починає закипати.* Волч. у. 3) **Нами́стечко кува́ти.** О кукушке: куковать. *Зозуленька... живе собі як панна, гуляє у садку, нічого не псує, по гілечках намистечко кує да скілько літ кому прожить віщує.* Греб. 365.

Намисти́на, ни, *ж.* Одно зерно мониста. Ум. **Намисти́нка, намисти́ночка.**

Нами́сто, та, *с.* 1) Монисто, оже-

релье. *Куплю тобі намисто та на шиї повішу.* Мет. 7. **До́бре нами́сто.** Монисто из красных кораллов. **У йо́го бага́цько нами́ста на ши́ї.** У него много долгов. П. Житецький. 2) Наросты на шее у индюка. Ум. **Нами́стечко.**

Нами́ти. См. **Намива́ти.**

Намі́ня́ти, ня́ю, єш, *гл.* Наменять. *Він наміняв дрібних шагів.*

На́мір, ру, *м.* Намерение. *Своїх намірів він не сповіряв дома нікому.* Мирн. Пов. I. 161. **Без на́міру.** Ненамеренно.

Наміркува́тися, ку́юся, єшся, *гл.* Надуматься.

Наміря́тися, ря́юся, єшся, сов. в. **намі́ритися, рюся, ришся,** *гл.* 1) Нацеливаться, нацелиться. *Стрілець ще намірився в третій раз.* Рудч. Ск. I. 142. 2) Замахиваться, замахнуться. *Він уже намірився мене вдарити.* 3) Вознамериваться, вознамериться, *намереваться. **Я стратить наміряюсь Максима святого.* Шевч. «Моск. криниця». **Її син, наміряний на письменницьку путь.* Ніков.

Намі́си́ти. См. **Намі́шувати.**

Намі́сник, ка, *м.* 1) Наместник. Мет. 199. *Шановні гості, славних потентатів намісники і речники достойні* (про посли). К. Бай. 23. *Команда ж рушила в Смілу, а намісник... у Кам'янку, бо там він жив і була там у його сотня лейстрових козаків.* ЗОЮР. I. 282. *Братіку-намісничку, сядь собі на кріслечку.* Нп. 2) Приходский священник.

Намісти́ти, міщу́, стиш, *гл.* Поместить много, наставить.

На́мість, на́місць, *нар.* Вместо. Желех.

Намі́т, ме́ту, *м.*=**Наме́т.** *Наступила чорна хмара, став дощ накрапать; ой стали наші козаки в наміт утікать.* О. 1861. VIII. 100.

Наміта́ти, та́ю, єш, сов. в. **наме́сти́, мету́, те́ш,** *гл.* Наметать, наместь.

Намі́тити. См. **Намі́чувати.**

***На́мітка, ки,** *ж.* Знак, примета. *Дід Ничипор, як візьме з пня роя, так крейдою над вічком намітку робить.* Пир. у., Конон.

Намі́тка, ки, *ж.* 1) Женский головной убор; покрывало из простой самодельной кисеи, которым повязываются замужние женщины поверх **очі́пка.** Чуб. VII. 424. 2) Ткань: род грубой кисеи. Мил. 168. Ум. **Намі́точка.**

Намітча́ний, а, е. Сделанный из ткани для **намі́тки.**

Намітчи́на, ни, *ж.*=**Намі́тка** (плоховатая). *Завернула пані білу намітчину.* Чуб. V. 1069. Ум. **Намітчи́нка.**

На́-міць, *нар.* Накрепко. *Це на-міць робилось.*

Намі́чувати, чую, єш, сов. в. **намі́тити, мі́чу, тиш,** *гл.* 1) Намечать, наметить, отмечать, отметить. 2) Замечать, заметить, примечать, приметить.

Намі́шуваник, ка, *м.* Род хлеба. *Було, що понапікаємо паляниць, намішуваників!* Г. Барв. 42.

I. Намі́шувати, шую, єш, сов. в. **намісити, мішу́, сиш,** *гл.* Намешивать, намесить.

II. Намі́шувати, шую, єш, сов. в. **наміша́ти, шаю, єш,** *гл.* Намешивать, намешать. *Тільки зверху чисте зерно, а в середині з половою намішане.* О. 1861. VI. 75.

Намлі́ти, лі́ю, єш, *гл.* Намлеть, изнемочь; претерпеть много. *Що то душа наболіла, серце намліло!* Г. Барв. 96.

Намлі́тися, лі́юся, єшся, *гл.* **Го́лодом намлі́тися.** Голодать. *І голодом не раз намлівся, і всякої нужди натерпівся, і чого не було.* Св. Л. 37.

Намно́жити, жу, жиш, *гл.* 1) Умножить. *А він же то намножив їм господи.* К. Іов. 50. 2) Расплодить.

Намно́житися, жуся, жишся, *гл.* Умножиться, размножиться.

Намня́ти, *гл.*=**Нам'я́ти.**

Намняшку́рити, *гл.* = **Нам'яшку́рити.**

Намо́ва, ви, *ж.* 1) Наущение, внушение, подговор, подстрекательство. *То намова доконче була, бо він сам не годен те зробити.* Камен. у. **З намо́ви.** По наущению. 2) Уговор, соглашение. *У нас з ним була намова спалить того за те, що обіжав.* Екатериносл. г. Ум. **Намо́вонька.** *Я тебе любив не з людської намовоньки.* Гол. I. 271.

Намо́вина, ни, *ж.*=**Намо́ва 1.** *Не любив Роман жони із людської намовини.* Гол. III. 28.

На́мо́вка, ки, *ж.* 1)=**Намо́ва.** *Може в них була така намовка, бог їх зна.* Александров. у. *2) Наговор, сплетня. *Осоружіли йому люде своїми намовками за Мотрину провину.* Дн. Чайка. II. 99.

Намовля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **намо́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Уговаривать, уговорить, убеждать, убедить, склонять, склонить. *Намовили її, щоб випросила собі Одарку.* МВ. I. 74. *П'є в корчмі, гуляє, дівча намовляє: «Ходи, дівча, з нами, з нами двораками.* КС. 1883. IV. 906. 2) Наговаривать, наговорить, клеветать, наклеветать.

Намовля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **намо́витися, влюся, вишся,** *гл.* Уговариваться, уговориться, сговариваться, сговориться. Мирн. ХРВ. 57. *Так намовились між себе, щоб уже всіма голосами Сомка обрати.* К. ЧР. 303.

Намо́вонька, ки. Ум. от **намо́ва.**

***Намо́га, ги,** *ж.* Натиск, влияние. *Мої сустави розсовуються під намогою їх* (сліз) *прибою.* Мирн. Ркп.

***Намоги́льний, а, е.** Надгробный, надмогильный. *Намогильний хрест.* Крим.

Намогти́ся. См. **Намага́тися.**

Намока́ти, ка́ю, єш, сов. в. **намо́кнути** и **намо́кти, кну, неш,** *гл.* 1) Намокать, намокнуть. *2) Подвыпить, напиться пьяным. *Та це ви, діду, і сьогодні намокли?* Полт. г. Г. Йов.

Намоли́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Намолиться. *Надивитись, намолитись і заснуть навіки.* Шевч. 328.

Намоло́ти. См. **Наме́лювати.**

Намоло́тися, мелю́ся, лешся, *гл.* Намолоться.

Намолоти́тися, лочу́ся, тишся, *гл.* Намолотиться.

Намоло́чувати, чую, єш, сов. в. **намолоти́ти, лочу́, тиш,** *гл.* Намолачивать, намолотить. *Нажав, намолотив, намолов.* Рудч. Ск. II. 120.

Намо́нятися, няюся, єшся, *гл.* 1) Натрудиться, устать. *Так за день намонялась, що крий, боже! аж кісточки всі болять.* О. 1861. XI Кух. 26. *Я оце так за ранок намонявсь, тільки хотів супочити.* 2) Напиться пьяным, наликоваться. *Намонявся так, що ні татка, ні матки,—нічого не тямле.* Мирн. у. Слов. Д. Эварн. *3) Промедлить, чинить проволочку. *Поки ти намоняєшся, то й старий пронюха.* Мирн. III. 128.

***Намордо́сник, ка,** *м.* = **На́мордень.** *А що, дістав намордасника?* С Пальчик Звен. у. Ефр.

На́мордень, дня, *м.* Оплеуха, пощечина.

Намордува́тися, ду́юся, єшся, *гл.* Намучиться, устать.

На́моржень, жня, *м.* Толстая жердь, идущая параллельно с полозом саней, выше его, к которой прикрепляется верхний конец **копиле́в.** Сумск. у.

На́морозень, зня, *м.*=**На́моржень.** Желех. Новомоск. у. (Залюбовский).

На́морозки, ів, *м., мн.* Намерзший на окне лед и снег. *Наморозки на вікні.* Константиногр. у.

Намоска́литися, люся, лишся, *гл.* Приобресть солдатские замашки, привычки. *Він так намоскалився, що з-під живого п'яти ріже.* Ном. № 2926.

Намости́ти. См. **Намо́щувати.**

Намо́тувати, ту́ю, єш, сов. в. **намота́ти, та́ю, єш,** *гл.* Наматывать, намотать. Желех.

Намо́чувати, чую, єш, сов. в. **намочи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Намачивать, намочить. *Не бий, не печи,—тільки язик намочи.* Ном. № 11448. *Щоб тебе дощ намочив!* Посл. *Намочила сорочки.* М. Гринч.

Намо́щувати, щую, єш, сов. в. **намости́ти, мощу́, стиш,** *гл.* 1) Намащивать, намостить. 2) Настилать, настлать. *Дурень намостив колючок під яблунею.* Рудч. Ск. II. 156.

Намуги́катися, каюся, єшся, *гл.* Намурлыкаться.

Намудрува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Намудрить.

На́му́л, лу, *м.* 1) Ил (*наносной). 2) Потомство, последствия. *Пропав з усим своїм намулом.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

***Наму́лина, ни,** *ж.* Наносная почва. *Земля була гарна, намулина.* Франко. «Черв. Шлях», 1927. I. 38.

Намýлювати, люю, єш и **намуля́ти, ля́ю, єш,** сов. в. **намýлити, лю, лиш, намýляти, ляю, єш,** *гл.* 1) Заносить, занести илом. 2) Натереть, нажать. *Нащо ж тобі, моя мила, так тяжко працювати, на пальчиках піхурчики намуляти.* Гринч. III. 325. *Три пузирі кріавиї намуляла.* Чуб. V. 668.

Намуркота́ти, кочý, чеш, *гл.* Намурлыкать.

Намуркота́тися, кочýся, чешся, *гл.* Намурлыкаться.

Намурмо́ситися, мо́щуся, сишся, *гл.* Надуться, нахмуриться. *Ну, вже намурмосилась.* Ном. № 3366.

Намуро́вувати, вую, єш, сов. в. **намурува́ти, ру́ю, єш,** *гл.* О камен. постройках: настраивать, настроить.

Намýрхатися, хаюся, єшся и **намурха́титися, ха́чуся, тишся,** *гл.* Натоптаться. *За день намурхатишся (намурхаєшся), то й ніг не чуєш.* Луб. и Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Намýчити, чу, чиш, *гл.* Намучить, измучить.

Намýчитися, чуся, чишся, *гл.* Намучиться, измучиться. *Доки не намучиться, доти не научиться.* Ном. № 6032.

Намуштрува́тися, ру́юся, єшся, *гл.* 1) Достаточно долго пробыть на ученьи (о солдат.). 2) Дисциплинироваться.

Нам'я́ти. См. **Наминáти.**

Нам'яшкýрити, рю, риш, *гл.* Намять, надрать. *Нам'яшкурити чуба.* Гринч. *Мене перестріла да за ухо, да так добре нам'яшкурила.* Г. Барв. 47.

Нана́дити, джу, диш, *гл.* Наловить рыбы удочкой. Желех.

Нана́шка, ки, *ж.* Крестная мать. О. 1861. X. Свидн. 65.

Нана́шко, ка, *м.* Крестный отец. О. 1861. X. Свидн. 55.

Нанéзабудь, *нар.* На память.

Нанести́. См. **Нано́сити.**

Наниз, *нар.* Вниз. **Пливé наниз.** Плывет вниз по реке.

Нани́зувати, зую, єш, сов. в. **низа́ти, нижý, жеш,** *гл.* Нанизывать, нанизать.

Наніма́ти, ма́ю, єш, *гл.*=**Наймáти.** *Та не буду нанімати няньки.* Чуб. V. 866.

Нанíс, но́су, *м.* Нанос.

Нання́ти, наньма́ю, єш, *гл.* = **Найня́ти.** *Ще й музики нанняла і беседу привела.* Гринч. III. 332.

Нано́сити, но́шу, сиш, сов. в. **нанéсти́, несý, сéш,** *гл.* Наносить, нанести, приносить, принести. *Нанеси, боже, кудлатого, щоб було за що скубти.* Ном. *Люде нанесли породіллі мяса, паски, хто яєць, хто молока.* Г. Барв. 530.

Нано́шувати, шую, єш, сов. в. **носи́ти, ношý, сиш,** *гл.* Нанашивать, наносить. *Соломи в сіни наносила.* Шевч. 435. *Ой пий, мати, тую воду, що я наносила.* Мет. 72.

Наньма́ти, ма́ю, єш, *гл.* = **Наймáти.** Желех.

***На́ньмичка, ки,** *ж.*=**На́ймичка.**

Нанюхати, хаю, єш, *гл.* Пронюхать. *Нанюхали, що коло вікна близько лежить сало.* Рудч. Ск. I. 195.

Нанюхатися, хаюся, єшся, *гл.* Нанюхаться. *Добре нанюхався.* Ном. № 12618.

Наня́ти, ся. См. **Наймáти, ся.**

Наобі́датися, даюся, єшся, *гл.* Наобедаться.

Наобіцювати, цюю, єш и **наобіця́ти, ця́ю, єш,** *гл.* Наобещать. **Там такого наобіцяв, що й за зимовий вечір не перекажеш.* Пир. у., Кон.

Наобрида́ти, да́ю, єш, сов. в. **набри́днути, дну, неш,** *гл.* Надоедать, надоесть. Константиногр. у.

***Наоди́нці,** *нар.* Наедине. Сл. Нік.

Нао́длів, *нар.*=**Навíдлів.**

Наодлýці, *нар.* Отделившись. **Жи́ти наодлýці.** Выделиться хозяйством. *Другий син наодлуці, а цей з батьком живе.*

Нао́дрізі и **нао́дрізні,** *нар.* Отдельно, выделившись. *Я тепер живу від батька наодрізі, окрóме.* Екатерин. у. *Мій син живе наодрізні в мене: що в його робиться в хаті,—я не знаю.* Новомоск. у.

***Нао́дрік,** *нар.* В ответ. *Наче наодрік їй з парубоцької купи загукали.* Мирн. ЛНВ. 1918. VII—VIII. 25.

Нао́дшибі, *нар.* В стороне, особняком.

Наоко́ло, *нар.* Вокруг. *Наоколо того села були ліси, гори.*

Наокру́г, *нар.*=**Наоко́ло.** Галиц.

***Наокру́гло,** *нар.* В общих цифрах, по грубому подсчету. Сл. Нік.

На́опа́к, *нар.* Навыворот, в противоположную сторону. *Написав письмо наопак.* Волын. г.

Наопа́ч, *нар.*=**На́опа́к.**

На́опаш, на́опашки и **на́опашку,** *нар.* В накидку. *Драночка на йому і наопаш латана свитина.* Г. Барв. 353. *Хоч в ряднині, аби наопашки* (о шляхетской спеси). К. Михальчук. *Узяв кожух наопашки, пішов в корчму пити.* Гринч. III. 555. *Ой чи се ж той Микита, що наопашку свита.* Нп. ***Душа́ на о́пашки.** Душа на распашку. *В його й душа наопашки.* Мирн. Правда, 1874, 441.

Наоповіда́ти, да́ю, єш, *гл.* Нарасскazывать много. *Такого нам наоповідав, що ввесь день слухали.*

На́опуль, *нар.* Наполовину. Чуб. VII. 551.

Наора́ти. См. **На́орювати.**

Наору́дувати, дую, єш, *гл.* Сделать, устроить, распорядиться.

На-ору́жку, *нар.* Снаружи. *Винеси ясла, постав на-оружку, бо в оборі тісно.* Миус. окр.

На́орювати, рюю, єш, сов. в. **наора́ти, орю́, реш,** *гл.* Вспахивать, вспахать. *Наори мілко та посій рідко, то і вродить дідько.* Ном. № 7170.

На́ослаб, на-о́слабі, *нар.* Не натянуто, свободно. *І ланцюг на-ослабі. Накиньте мені латочку на чобіт та наослаб, щоб натягаючи чобіт не тєє.* Лебед. у.

***На́осліп,** *нар.* Наобум, очертя голову, слепо. *Я мчусь наосліп.* Коцюб. «Цвіт ябл.».

Наоста́нку, наоста́нці, *нар.* Наконец; в конце, *в заключение, в конце концов. *Може б ще я здужав наостанку віку вам заграти, голосно заспівати.* ЗОЮР. I. 187. ***Баби довго сварились та перекорялись, а Мотря таки не втерпіла й наостанку збила з сусідки очіпок.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

На́остіж, *нар.* Настежь. *Вітер роздував йому наостіж поли від халата.* Борд.

На́охляп *и **на́охляб,** *нар.* 1) Мешком. *На неї плаття наохляп стоїть.* 2) Без седла. *Їхати конем наохляп.* К. Михальчук.

На́очне, *нар.* 1) Видимо, очевидно, явно. 2) Своими глазами.

На́очний, а, е. 1) Очевидный, явный. 2) Находящийся на глазах. 3) **На́очний сві́док.** Свидетель-очевидец. Желех. *4) Наглядный. **На́очне прила́ддя.** Наглядные приборы.. Сл. Нік.

***На́очність, ности,** *ж.* Наглядность. Сл. Нік.

На́пад, ду, *м.* 1) Нападение, атака. *Два напади ляхи одбили.* Стор. *Опанували б ми були Крим за одним нападом.* К. ЦН. 221. 2) Пароксизм. 3) **Двома́, трьома́ на́падами.** В два, три приема; два, три раза. *Третім нападом роблю.* Ном. *Трома нападами сіяли ліс.* Звенигор. у. *Двома нападами дощ ішов. Аж трьома нападами били його.* **І трьома́ на́падами не о́зьмеш.** Никак не возьмешь. Мнж. 169. 4) Тошнота, болезнь у скота от обжорства. Угор.

Напа́дати, даю, єш, *гл.* Нападать (о многих). *Після бурі такого багато нападало в саду груш та яблук.* Гринч.

Напада́ти, да́ю, єш, сов. в. **напа́сти, паду́, де́ш,** *гл.* 1) Нападать, напасть. *Кожне одбивається, як нападають.* Ном. № 3293. *На лубенському шляху напали гайдамаки.* Стор. МПр. 97. **Напа́ла на йо́го пропа́сниця, ка́шель.** Он заболел лихорадкой, кашлем и пр. 2) Встречать, встретить, наталкиваться, натолкнуться. *Ходив, ходив і таки напав на таких...* Стор. МПр. 41.

Напа́датися, даюся, єшся, *гл.* Много раз падать. *Поки натрапиш на їх— що нападаєшся да наспотикаєшся.* О. 1862. VI. 57.

***Напада́тися, да́юся, єшся,** сов. в. **напа́стися, паду́ся, де́шся,** *гл.* Накидываться, накинуться, нападать, напасть, придираться, придраться. *Всі нападаються.* Ном. *Нападись на кого багатшого.* Ном. № 2804.

На́падень, дня, *м.* Рыболовный снаряд, вентер, натянутый на большой обруч на длинном шесте. Вас. 189.

На́падка, ки, *ж.* 1) Рыболовный снаряд, род сака. Шух. I. 227. *2) Напраслина, придирка. *У свекрухи доброго слова нема, а одно нападка та нападка на мене.* Пир. у., Кон.

Напа́дкуватий, а, е. Придирчивый, привязчивый.

Напа́док, дку, *м.* Напасть. *І заступайте од вражди, од обід, напраслини, нападку.* Котл. Ен. V. 46.

На́падь, ді, *ж.*=**Напа́док.**

Напако́вувати, ко́вую, єш, сов. в. **напакува́ти, ку́ю, єш,** *гл.* Накладывать, наложить, напаковывать, напаковать, набивать, набить. *Всячини напакували: і курей, і гусей — все печених,—і печене порося начинене, і масла, і всього, всього.* Св. Л. 9. *Напакували цілу мажу хлібом та паляницями, таранню, чехонню та всякими харчами.* Г. Барв. 145. *А положи нам, Остапе, спасибі тобі, дров у грубу!—Напакую, напакую! — сказав увічливо Остап.* Г. Барв. 24.

Напа́лок, лка и **напа́льок, лька,** *м.* 1) Палец перчатки. **Рукавичка виставила до його напалька, наче глузуючи дражнила.* Мирн. I. 296. 2) Перевязка на больном пальце. 3) Наперсток с железным крючком, надеваемый на палец решетником, — крючком раздирается полоса лыка на части. Вас. 175. *4) Удар линейкой по руке. *На лінійку, дай тому великантюзі напальків.* Мирн. «Лихі люде», 23.

Напа́лювати, люю, єш, сов. в. **напали́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Натапливать, натопить, накаливать, накалить, *истопить. *Напалили піч для пасок.* Сим. 205. **Добре напали піч: хліб сажатимемо.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 2) Нажигать, нажечь. *Треба замазувати на сволоці хреста, що напалюється у страшний четверг.* ХС. VII. 419.

Напа́люватися, люю́ся, єшся, сов. в. **напали́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Натапливаться, натопиться, сильно нагреться. *Напалилася груба добре.* М. Гринч. 2) Нажигаться, нажечься.

Напам'ята́тися, та́юся, єшся, *гл.* Удержать в памяти, постоянно помнить. *У мене діти дрібні, то я не можу напам'ятатися.*

Напа́м'ять, *нар.* Наизусть.

Напанува́тися, ну́юся, єшся, *гл.* 1) Достаточно погосподствовать. 2) Достаточно побарствовать.

Напа́ньканися, каюся, єшся, *гл.* Наняньчиться, навозиться с кем.

Напа́рити, рю, риш, *гл.* Напарить.

Напа́ритися, рюся, ришся, *гл.* Напариться.

Напароси́ти, рошу́, сиш, *гл.*=**Напарусити. Напаро́шений вітря́к.** Ветряная мельница, на крыльях которой натянуто полотно.

Напартоли́ти, то́лю, лиш, *гл.* Плохо сделать, навахлять, напачкать. **Такої страви напартолить, що й ложки в рот узяти не можна.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Напарубкува́тися, ку́юся, єшся, *гл.* Пробыть долго парнем.

Напарусити, рушу́, си́ш, *гл.* Натянуть полотно. *Треба крила* (у вітряку) *напарусити.* Канев. у.

Напаса́ти, са́ю, єш, сов. в. **напа́сти, су́, се́ш,** *гл.* Пасти досыта, напасти (скот). *Сьогодня добре напасла корову.* **Напа́сти о́чі.** Вдоволь насмотреться. *Не напасу своїх очей, на їх глядячи.* Г. Барв. 294. (Пливучи) *в-останнє рідними лугами й берегами, дід очі приязні пасе й не напасе.* К. Дз. 155

Напаса́тися, са́юся, єшся, сов. в. **напа́стися, су́ся, се́шся,** *гл.* Напасаться, напастись. *Попід мостом трава ростом, що й кінь напасеться.* Мет. *Волики напасаються.* Гринч. III. 50. *Чужим добром не напасешся,—своє дбай.* Г. Барв. 428.

Напаску́дити, джу, диш, *гл.* Нагадить, напакостить; испражниться. *Наклав-наклав, напаскудив, ледве сопе.* Ном. № 14280. *Шось на току напаскудило.* Мнж. 123.

***Напа́сливий, а, е.** Придирчивый. *Це такі напасливі люди, що краще їх не займати.* Крим.

Напасни́й, а́, е́. Нападающий, придирчивый, задорный.

Напа́сник, ка, *м.* Нападающий, задира, обидчик. НВолын. у. *Одчепися, напаснику, я не була на празнику.* Нп. Закр. *Відчепися, напаснику, маєш ти*

дівчат без ліку. Гринч. III. 242. *Напасник на культурних людей Острянин.* К. Кр. 11.

Напа́сниця, ці, *ж.* Нападающая, задирщица, обидчица.

Напа́сочка, ки, *ж.* Пастьба. *Утка йде, утенята веде на напасочку, на порясочку.* Чуб. III. 180

I. Напа́сти, ся. См. **Напада́ти, ся.**

II. Напа́сти, ся. См. **Напаса́ти, ся.**

Напастува́ння, ня, *с.* Нападение, прицепка, придирка.

Напастува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Нападать, задевать, зацеплять. *Не напастуй, не напастуй, суча дочко.* Канев. у.

На́пасть, сти, *ж.* 1) Напасть, придирка. *Хто хоче напасти, най того бог поб'є.* Камен. у. 2) Беда, несчастье. *Чи довго жити у сій напасті?* Гринч. *Що бог дасть, то не напасть.* Ном. № 60. **Напасть не по дереву ходе, а по людіх.* Мирн. Пов. II. 109. 3) Штраф, пеня. *Мені оце присудив мировий платити 40 р. напасти.* Остер. у. 4) **На́пасть натяга́ти на ко́го.** Взводить напраслину. *Напасть натягає на мене.* НВолын. у. 5) **До на́пасти.** Пропасть, много. *Курей тут до напасти.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Напа́трати, раю, єш, *гл.* О птицах: ощипать нескольких и приготовить для варки или жаренья.

Напаха́ти, ха́ю, єш, *гл.* 1) Накурить чем-либо благовонным, надушить. *Оце як напахали! Чим це ви? Чи не тим, шо отто продають венгерці? Курильні листки, чи як на їх казать?* Александров. у. Слов. Д. Эварн. *2) Приобресть, заработать. *Роблячи на заводі, він здорово грошей напахав.* С. Кононовка, Пир. у. Ефр. *Бувши він на службі, такого одежі собі напахав, що тільки здоров носи.* Пир. у. Ефр.

Напаха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* Надушиться, пропитаться запахом. *У садочок пійду, — васильками напахаюсь.* Нп. *Напахаєшся зіллячка розмаринового, націлуєшся личенька рум'яного.* Нп. *Ти по чужих степах находився, руської кости напахався, то вона коло тебе й пахне.* Рудч. Ск. I. 85. *Москаль, напахався московського духу.* О. 1862. V. 40.

Напа́шити, шу, шиш, *гл.*=**II. Напа́сти.** *Скотина напашена.* Гринч.

Напа́шитися, шуся, шишся, *гл.*=**II. Напа́стися.** *Воли вже напашилися.* Ковельск. у.

Напащикува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Резко накричать.

Напе́вно, *нар.* Наверное.

Напекарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Напечь (хлеба).

Напекти́, ся. См. **Напіка́ти, ся.**

Напеле́хати, ха́ю, єш, *гл.* 1) Нарвать, набрать много, *набить битком. *Дивись, напелехала цілу запаску яблук. Напелехала повну тарілку вишень.* Левиц. Пов. 216. *2) Сделать неумело, испортить. *Такого борщу напелехала, що й їсти не можна.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Напеле́шкатися, каюся, ешся, *гл.* Набраться. **З того усього напелешкалось на оцю книжку.* Ном. II.

Наперебеса́, *нар.*—нести́. Нести что-либо как **беса́ги,** т. е. перекинув через руку, через плечо. Желех.

***Наперебі́й,** *нар.* Взапуски, соперничая друг с другом. *Хлопці наперебій пустились розказувати.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Наперед, *нар.* 1) Наперед, вперед. *Побігши наперед, зліз на шовковицю.* Єв. Л. XIX. 4. 2) Вперед, сначала, прежде всего. *Наперед усіх благословення прохав.* Макс. *Нехай дадуть мені наперед гроші.* МВ. I. 31. 3) Впредь. *Дай, боже, наперед лучче.* Ном. № 375.

Напе́реді, *нар.* Впереди. *Хай ваша річ напереді.*

Напередо́вець, вця, *м.* Передовой, впереди идущий. **Напередовець, красний молодець, заперезався чорною ожиною.* Чуб. III. 291.

***Напередо́дні,** *нар.* Накануне. Сл. Нік.

Наперекі́р, *нар.* Наперекор, вопреки. *Невесела думка наполягла на її чоло, наперекір веселій природі.* Левиц. I. 339.

Наперекі́с, *нар.* Наискось. *Беріться лиш дручками наперекіс.*

Наперемі́нку, *нар.* Попеременно. *Наперемінку: то дощ, то вияснить.* Ном. № 568.

***На-перехі́д,** *нар.* В выраженіях: **на-перехі́д нена́вижу, на-перехі́д не люблю́.** Терпеть не могу, и на глаза не показывай. *Чого ти мені з тим Тихоном лізеш: я його й на-перехід не люблю.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Напе́рстник, ка, *м.* 1) Раст.: Digitalis. 2) Маленькая мягкая суконная **ону́чка,** которою гуцулы и верховинцы обвертывают при обувании пальцы ног. Гол. Од. 67.

Напе́рс(т)ниця, ці, *ж.* = **Напе́рстник 2.** Шух. I. 138.

Напе́рсток, тка, *м.* 1) Наперсток. 2) Железное кольцо, которым коса прикрепляется к косовищу.

Напе́рти, ся. См. **Напіра́ти, ся.**

Наперчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Приправить перцем. Желех. *Пироги добрі, та начинку дуже наперчили.* Харьк. г.

Напе́стуватися, туюся, єшся, *гл.* Нанежиться, наняньчиться.

Напетлюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Намолоть пеклеванной муки. *Він намеле й напетлює, він обійме й поцілує.* Чуб. V. 529.

Напеча́тати, таю, еш, *гл.*=**Надрукува́ти.**

Напечи́, чу́, че́ш, *гл.*=**Напекти́.** Желех.

Напива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **напи́ти, п'ю, п'є́ш,** *гл.* Выпивать, выпить на известную сумму.

Напива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **напи́тися, п'ю́ся, п'є́шся,** *гл.* 1) Напиваться, напиться. *Хай солодкого меду напивається.* Мет. 257. 2) **Напи́тися до ко́го.** Выпить за здоровье кого. *Стань, батеньку, проти мене та напийся до мене повною повненькою, доброю доленькою.* О. 1862. IV. 22. *3) Выпить с кем. *Най-но я до вас нап'юся!* Стеф. *А що? нап'ємося?* Борд.

Напи́зитися, пи́жуся, зишся, *гл.* 1) Надуться, напыжиться, важно держать себя. *Чогось наша сваха надулася, надулася... й напизилася.* Грин. III. 493. *І так же то* (півень) *напизиться тобі, надметься... і виступа так пишно.* Сим. 212. 2) Оттопыриться. *Все коло неї напижене, оддулось.* Св. Л. 89.

Напи́лий, а, е. Пьяный, хмельной. НВолын. у. *То безбожні бесурмени теє зачували, напилого козака зараз познавали.* Макс. (1849). 86.

Напи́лок, лка, *м.* Напильник, терпуг.

I. Напи́лювати, люю, єш, сов. в. **напили́ти, лю́, лиш,** *гл.* Пылить, напылить.

II. Напи́лювати, люю, єш, сов. в. **напиля́ти, ля́ю, єш,** *гл.* Пилить, напилить. *Напиляв дров.* Гринч.

Напина́ти, на́ю, єш, сов. в. **напну́ти** и **нап'ясти́, пну́, не́ш,** *гл.* 1) Напяливать, напялить, натягивать, натянуть, покрывать, покрыть, надевать, надеть. *Скинув з себе синій жупан та над ними і нап'яв.* Чуб. V. 956. *Благослови, отамане, намет нап'ясти.* Мет. 449. *Лізе на лавку, напинає богів.* Гринч. III. 446. *Виходить мати з житом, нап'ята кожухом навиворот.* Гринч. III. 442. *Напни хустку! Я ж тебе, сестрице, напинаю* (наміткою). Мет. 208. *Уздечки не напнуть на його* (на коня). Греб. 382. **Напну́ти мо́крим рядно́м=Накри́ти мо́крим рядно́м.** *Батько напнув його мокрим рядном.* Левиц. К. С. 2) Натягивать, натянуть (струну, веревку и пр.) *Напинати лука. Як напне стрілець тетівку.* Рудч. Ск. II. 83. 3) Нападать, напасть, наброситься на кого. *Набіг вовк на табун гуртових свиней; вони його як нап'яли, одна попінила, дак того вовка і розірвали... вовки.* О. 1861. V. 68. В переносн. смысле: настаивать, настоять, прижимать, прижать к стене. *Напнув жида, щоб повернув гроші.* Гринч. *Напинали його, щоб росказав, що він дума.* Павлогр. у. 4) Догонять изо всех сил. *Шість чоловіка вовків як нап'яли одного зайця: один біжить, а другі одстануть; а далі другий як уляже—от-от дожене.* О. 1861. V. 69. 5) **Напина́ти пу́па=Напина́тися 3.** Ном. № 10018.

Напина́тися, на́юся, єшся, сов. в. **напну́тися и нап'ясти́ся, пну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Покрываться, покрыться. *Вона напнулася хусткою.* Харьк. *Кобеняком нап'явся.* Рудч. Ск. II. 206. 2) Натягиваться, натянуться. *Струна напинається.* Гринч. 3) Натужиться, понатужиться. *Нап'явсь, за гілечку смикнув, аж дерево те затріщало...* Котл.

Ен. III. 21. *Черв'як плазує... аж напинається, аж звивається, поспішаючи.* Мирн. ХРВ. 48.

Напиндю́читися, чуся, чишся, *гл.* Надуться. *Нажабиться кожен, напиндючиться.* Св. Л. 291.

Напиря́ти, ря́ю, єш, *гл.* Натащить, набросать. *Бач, напиряв стогів сіна скілько.* Новомоск. у.

На́пис, су, *м.* Надпись. *Хмельницький отакий напис зробив.* Ном. № 8099. *Зробить такий напис, що хто знайде* (скарб), *нехай в граматку запише моє им'я.* КС. 1883. IX. 232.

Написа́ти, пишу́, шеш, *гл.* 1) Написать. *Напиши оце слово.* Гринч. *Написав до його такий лист, щоб вертався додому.* Гринч. *Написав в законі господньому.* Єв. Л. II. 23. **Як напи́саний.** Очень красивый. *Ой оддайте мене та за писаря, щоб я була молода, як написана.* Гринч. III. 192. 2) Написать, сочинить (книгу, статью и пр.). *Чорна рада, хроника 1663 року. Написав П. Куліш.*

Напита́ти, та́ю, єш, *гл.* Найти когонибудь расспрашивая. **Ходімо: може таки в кого дороги напитаємо.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. **Напита́ти кло́поту (біди́, ли́ха).** Нажить хлопот (беды, горя).

Напи́ти, ся. См. **Напива́ти, ся.**

Напи́тий, а, е. 1) Напоенный. *Я буду що-дня і наїдена, й напита.* Мнж. 7. 2) Пьяный. *Ти тверезий, я—напита.* Гринч. III. 657.

На́пи́ток, тка, тку, *м.* Напиток. *То Хмельницький теє зачував, ще луччих напитків подавав.* АД. II. 9. *Дорогого напитка метає, по два, по три кубки в руки наливає.* АД. I. 213. Ум. **На́пи́точок.**

Напиха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **напха́ти, ха́ю, єш,** *гл.* Набивать, набить. *Лисичка... за пиріг та з хати... Виїла мачок з середини, а туди напхала сміттячка.* Рудч. Ск. II. 6.

Напиха́тися, ха́юся, єшся, сов. в. **напха́тися, ха́юся, єшся,** *гл.* 1) Набиваться, набиться. 2) Нажираться, нажраться.

Напиша́тися, ша́юся, єшся, *гл.* 1) Вдоволь поважничать. 2) Накрасоваться, покрасоваться вдоволь

***Напівкру́глий, а, е.** Полукруглый. Сл. Дубр.

***Напіводчи́нений, а, е.** Полуоткрытый. Сл. Дубр.

Напівпереки́, *нар.* Поперег. Вх. Зн. 39. Желех.

***Напівпли́нний, а, е.** Полужидкий. Сл. Дубр.

***Напівприто́мний, а, е.** Полусознательный. *Жінка стогнала напівпритомна і стискала руками голову.* Коцюб.

***Напіврідки́й, а, е.** Полужидкий. Сл. Дубр.

***Напівсвідо́мий, а, е.** Полусознательный. Сл. Нік.

***Напівсвідо́мо,** *нар.* Полусознательно. *Сонний, напівсвідомо, накинув на шию зашморг.* Коцюб.

***Напівтве́рдий, а, е.** Полутвердый. Сл. Дубр.

Напідпи́тку, *нар.* Навеселе. *Мати сина силою женила, напідпитку невістку судила.* Чуб. V. 727.

Напідпо́вні, *нар.* Во время второй четверти луны. *Святять воду на молодику, напідповні.*

Напі́дслу́хи, *нар.* Для подслушивания, шпионить. *Двох турчинів на підслухи посилає.* АД. I. 211.

Напі́й, по́ю, *м.* Напиток. *Ой куме мій молодий, то ваш напій дорогий.* Гол. IV. 442. *Я го буду тим вітати, тим напоєм частувати.* Гол. I. 207.

Напіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **напекти́, печу́, че́ш,** *гл.* 1) Напекать, напечь. *А де ж ти діла паляницю, чи може ще не напекла?* Шевч. *Я не знаю, чи багато напікати* (пасок). Мирн. Пов. II. 54. 2) Нажаривать, нажарить. *Напекла багато баранини.* Гринч. 3) **Напекти́ ра́ків.** Покраснеть сконфузясь.

Напіка́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **напекти́ся, печу́ся, че́шся,** *гл.* 1) Напекаться, напечься *Лице напеклося біля печі.* Левиц. 2) Нажариваться, нажариться.

Напі́льжити, жу, жиш, *гл.* При устройстве сплавного плота гуцулами: на два дерева, положенные около берега поперег реки, уложить одно возле другого деревья, которые затем сбиваются в плот. Шух. I. 181.

Напі́льний, а, е. В украинской хате

напі́льна стіна́ та, к которой прилегает печь и **піл** (нары), т. е. стена, находящаяся налево от входа. **Напі́льне вікно́.** Окно, помещающееся в упомянутой стене. Вас. 193. *Чи ти чула, матусенько, як я в тебе була, під напільним віконечком як голубка гула.* Мет. 275.

Напі́р, по́ру, *м.* Ступица колеса. Вх. Зн. 39.

Напіра́ти, ра́ю, єш, сов. в. **напе́рти, пру́, пре́ш,** *гл.* 1) Напирать, напереть. *Напер на мня, як дуч на теля.* Ном. № 13245. *Із-за Дніпра напірає дурний Самойлович.* Шевч. *Як на осиці лист, тремтить млинок од хвилі. Вода напре, —дивись, — то вискочив гвіздок, то паля тріснула, то заставку розбило, а далі і знесло млинок.* Греб. 384. *2) Дымить, надымить, накурить. *Напер, кажеш, повні сіни, що й дихнути не можна.* Мирн. ХРВ. II. 166.

Напіра́тися, ра́юся, єшся, сов. в. **напе́ртися, пру́ся, ре́шся,** *гл.* 1) Напираться, напереться, набираться, набраться. *Наперлося багато народу.* Гринч. 2) Упрямиться, заупрямиться, упереться. *Чоловік її не пускав із хати, а вона таки наперлась і пішла.* К. Михальчук. *3) Много с'есть, нажраться. *Наперся каші, аж дихати важко.* Полт. у. Г. Йов.

Напі́рити, рю, риш, *гл.* 1) О дожде: намочить. *Оце дощ Івана як напірив.* Харьк. у. 2) Отхлестать, нахлестать.

Напі́рнач, ча, *м.* 1) Та часть старинной чернильницы, в которую вкладывались перья, род пенала, составляющего одно целое с чернильницей. 2)=**Напі́рник.**

Напі́рний, а, е. О дожде: проливной. Ум. **Напірне́нький.** *Іде дождик напірненький.* Гол. II. 438.

Напі́рник, ка, *м.* 1) Исподняя наволока пуховика, подушки. Сим. 133. Вас. 192. **Замісць пуху напірник можна соломою або сінцем набити.* Мирн. I. 311. 2) Пенал. **Хлопці! Хто мого напірника забрав?* Умань. Ефр.

Напі́чний, а, е. Напі́чне вікно́. Небольшое окошко, находящееся в той стене хаты, к которой прилегает печь, помещающееся над печью. Сим. VIII. Вас. 150. См. **Напі́льний.**

Напла́ватися, ваюся, єшся, *гл.* Наплаваться. *Досі ж мої лебеді та й наплавалися.* Гринч. III. 408. *Гиля, гиля, сірі гуси, та вже ж ви наплавались.* Чуб. V. 274.

Напла́вистий, а, е=Наддуристий. Вх. Зн. 39.

Наплавни́й, а́, е́. Пловучий. *Наплавний млин, міст.* КС. 1883. IV. 743.

Напла́кати, ла́чу, чеш, *гл.* 1) Наплакать. **Як кіт напла́кав.** Очень мало. Ном. № 7695. **Там тії лучки—кіт наплакав.* Мирн. III. 10. 2) Навлечь плачем. *Нехай уже мати божа прощає мене грішну, що я своєму рідному братіку лихо наплакала.* МВ. I. 29.

Напла́катися, ла́чуся, чешся, *гл.* Наплакаться. *Як зійдуся з ким любилась, наплачуся стиха.* Чуб. V. 224.

***Наплата́ти, та́ю, єш,** *гл.* Устроить, сделать. **Наплата́ти штук.** Накуралесить, отколоть штуку. *На цей рік нових штук наплатав.* Свидн. Любор. *Ну, й наплатав же ти, брат, штук!* С. Пальчик Звен у. Ефр.

Наплеска́ти, плещу́, щеш, *гл.* 1) Наплескать, набрызгать. 2) Нахлопать, нашлепать. 3) Насплетничать, наболтать. *Такого наплескала, шо й матінко! Не плещи язиком!* К. Михальчук.

Наплести́. См. **Наплі́тати.**

Напливáти, вáю, єш, сов. в. **напливти́, ву́, ве́ш,** *гл.* 1) Наплывать, наплыть, натекать, натечь. *Неначе хвилі напливали.* Шевч. 519. 2) Натыкаться, наткнуться на что-либо плывя.

Наплига́тися, га́юся, єшся, *гл.* Напрыгаться, наскакаться.

Напли́нок, нку, *м.* Нанос речного ила, наносный песок. 2) След, влияние. *Латинська мова лишила в лядській великий наплинок.*

Напли́нути, ли́ну, неш, *гл.* = **Напливти́.**

Наплисти́, ливу́, ве́ш, *гл.* = **Напливти́.**

На́плід, лоду, *м.* Приплод; потомки. *Щоб ви самі... околіли, превражі дуки, з своїми жінками і з усім наплодом.* К. Бай. 43.

Напліндрува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Награбить. *Золото, що ми напліндрували.* К. Бай. 91.

Наплі́тати, та́ю, єш, сов. в. **наплe-**

сти́, лету́, те́ш, *гл.* 1) Наплетать, наплесть. 2) **Наплести́ язико́м.** Выдумать, наболтать, насплетничать. *Ти уже чого не наплетеш своїм безкостим язиком.* Ном. № 12989.

Напло́джувати, жую, єш, сов. в. **наплоди́ти, джу́, диш,** *гл.* Плодить, родить, размножать. *Нігде мені гнізда звити, нігде мені діток наплодити.* Мет. 211. *Багацько хлопців там наплодить.* Котл. Ен.

Напло́джуватися, юся, єшся, сов. в. **наплоди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* Плодиться, размножаться. *У неї як пішли діти, так істино як сарани наплодилось.* Г. Барв. 276. *І наплодилось в тім болоті чортяк до врага.* Рудч. Ск. I. 63.

Наплу́тувати, тую, єш, сов. в. **наплу́тати, таю, єш,** *гл.* 1) Напутывать, напутать. *Наплутала ниток та й пішла, а мені треба росплутувати.* Харьк. 2) Путаться, спутаться в словах. *Щось казав, казав, наплутав, я й не розібрала.*

Наплюва́ти, люю́, е́ш, *гл.* Наплевать. *Наплюю я багачу, коли хліб свій молочу.* Ном. № 2559. **І в ха́ту не наплює́.** И на минутку не заглянет, не зайдет. *Як до чужих, то і на увесь день, а до мене—і в хату не наплювала.* Мирн. Пов. II. 92.

Наплюга́вити, влю, виш, *гл.* Напачкать, нагадить, наскверн ить, напакостить.

Наплю́скатися, каюся, єшся, *гл.* Наплескаться вволю.

***Наплю́снути, ну, неш,** *гл.* Нахлобучить. *При тім слові тільки трохи підняв шапку з голови та мерщій її і наплюснув вп'ять на голову.* Квітка. «Конот. в.». I. 258.

Напля́мкати, каю, еш, *гл.* Начавкать.

Напну́ти, ся. См. **Напина́ти, ся.**

Напова́житися, жуся, жишся, *гл.* Приложить усилия, старания. *Як не наповажишся, то не буде з того нічого.* Ном. № 7192.

Напо́ванка, ки, *ж.*=**Напува́ння.**

Наповза́ти, за́ю, єш, сов. в. **наповзти́, взу́, зе́ш,** *гл.* Наползать, наползти.

Наповня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **напо́внити, ню, ниш,** *гл.* Наполнять, наполнить. *Тут тобі, серденько, в степу погибати... Червоною кров'ю річки наповняти.* Мет. 94. *Кубочки наповнять.* Мил. 181. **Неха́й вам бог наповня́є!** Пожелание: пусть бог увеличит ваше благосостояние. Ном. № 4553.

Наповня́тися, ня́юся, єшся, сов. в. **напо́внитися, нюся, нишся,** *гл.* Наполняться, наполниться.

Наповорі́тьма́, *нар.* На обратном пути.

Наповпере́д, *нар.* Впереди всего; прежде всего. Вх. Зн. 39.

Наповпереджа́ти, джа́ю, єш, сов. в. **наповпереди́ти, джу́, ди́ш,** *гл.*= **Попереджа́ти, попереди́ти.** Вх. Зн. 39.

Напога́нювати, нюю, єш, сов. в. **напога́нити, ню, ниш,** *гл.* Нагаживать, нагадить.

Напогото́ві, *нар.* Наготове, в готовности. *Приїдуть гості—вона напоготові, привітає їх.* МВ. (О. 1862. III. 41). *У бога все напоготові.* Ном. № 22.

***Наподі́ювати, дію́ю, єш,** сов. в. **наподі́яти, дію́, єш,** *гл.* Наделывать, наделать, натворить. *Що це ти наробила, чого наподіяла?* Мирн. I. 43.

Напожиткува́тися, ку́юся, єшся, *гл.* Попользоваться; накопить (имущества).

Напозича́ти(ся), чаю(ся), єш(ся), *гл.* 1) Набрать взаймы. *Ніхто вже не дає: у всіх напозичалися.* Харьк. 2) Надавать взаймы. *Напозичав людям багато, та як то люде оддаватимуть.* Харьк.

Напоїти. См. **Напува́ти.**

Наполега́ти, га́ю, єш, *гл.* = **Наполяга́ти.** *Одначе таки наполегали на їх, щоб узяли.* Г. Барв. 43. *А я все наполегаю: скажи та скажи!* МВ. II. 20.

Наполі́скувати, кую, єш, сов. в. **наполоска́ти, лощу́, щеш,** гл. 1) Наполаскивать, наполоскать. 2) При обработке овчин: периодически переворачивать овчины в квасильном чану, перекладывая верхние вниз чана и обратно. Вас. 153. Также при дублении кож: обмывать кожу дубильным раствором несколько раз, пока кожа станет мягкою и гибкою. Вас. 158.

Наполоска́тися, лощу́ся, щешся, *гл.* Вдоволь наполоскаться.

Наполо́хати, хаю, єш, *гл.* Напугать. **Ох, як ти мене, серденько, наполохала!* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

***Наполо́хатися, хаюся, єшся,** *гл.* Напугаться. *Вискочило щось з-за куща, а коні наполохалися та як понесуть!* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Наполу́мити, млю, миш, *гл.* Убедить, уговорить. *Я зовсім не хтів його позивати, та Грицько як зачав, як зачав, та таки наполумив мене позивати́сь.* Киев. у. *Не хтілось їхати у Київ, але батько наполумив мене,—бач, тепер заробітки добрі під льодом.* Киев. у.

Наполу́митися, млюся, мишся, *гл.* Твердо решится на что. *Він як наполумиться на що небудь, то нічим його не зіб'єш.* Киев. у.

Наполюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Достать охотой, поймать на охоте.

Наполяга́ти, га́ю, єш, сов. в. **наполягти́, ля́жу, жеш,** *гл.* Налегать, налечь, настаивать, настоять. *Наполягли сини, щоб поділити їх усім, так я мусив теє.* Канев. у.

Наполягти́ся, ля́жуся, жешся, *гл.* Твердо решиться. *Наполігся пан одбірать у мене землю.* НВолын. у.

Напона́дздрити, здрю, риш, *гл.* Высмотреть что-либо, открыть, найти. Мнж. 186.

***Напо́перек,** *нар.* Впоперек. *З-над ріки заяць стрибнув через село у ліс напоперек.* Черемш.

Напопри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Наперчить. *І печена, і варена, і пеприком напопрена.* Гол. IV. 530.

Напо́рати, ра́ю, єш, *гл.* Наделать, наготовить. **Щоб поїли те, що напорали.* Мирн. І. 245.

Напо́ратися, раюся, єшся, *гл.* Натрудиться, устать от работы.

Напороти. См. **Напо́рювати.**

Напоро́тися, рю́ся, решся, *гл.* 1) Наткнуться на что-либо острое. *Наповся на вила.* 2) Нажраться. *Оце я наповся борщу.* Змиев. у. 3) Наработаться, распарывая что-либо.

Напороши́ти, шу́, шиш, *гл.* 1) Напылить. 2) Посыпать, насыпаться. *Напорошив сніг.* К Михальчук

***Напороши́тися, шу́ся, шишся,** *гл.* Запылиться, покрыться пыльным налетом. *Не став кісіль на вікно: вітер,—напорошиться.* Крим.

Напоруди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Научить, наставить. Мнж. 186.

Напо́рювати, рюю, єш, сов. в. **напороти́, рю́, реш,** *гл.* 1) Пред очищением срубленного дерева от коры: про́резывать, прорезать вдоль всего дерева острием топора кору. Шух. І. 177. 2) Нарывать, нарвать в большом количестве. **Понапорювавши гороху повні пазухи, ідуть собі.* Св. Л. 140.

Напорядкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Распорядиться.

***Напосіда́ння, ня,** *с.* Настойчивость, назойливость. *Не люблю я його за оте його напосідання.* Крим.

Напосіда́ти, да́ю, єш, сов. в. **напоси́сти, ся́ду, деш,** *гл.* Наседать, насесть, налегать, налечь, настаивать, настоять. *Тоді б ми з москалем так на злочестиві костьоли напосіли, як ляхи на наші благочестиві церкви.* К. ЦН. 276. *Я таки на нього напосяду, то він оддасть.* Миргор. у. Словн. Д. Эварн.

Напосіда́тися, да́юся, єшся, сов. в. **напоси́стися, ся́дуся, дешся,** *гл.* 1) Приставать, пристать, навязываться, навязаться, нападать, напасть. *Напосілася жінка, щоб таки їхати у ярмарок.* Гринч. 2) Твердо вознамериться что-либо сделать. *Напосілися на тоє, шоб тужило серце моє.* Чуб. V. 248. *Напосівся хату будувати.* К. Михальчук.

Напосі́дливий, а, е. Настойчивый.

Напоси́сти, ся. См. **Напосіда́ти, ся.**

На-послі́док, *нар.* В конце. **Ото слухав я, слухав, а на-послідок і кажу.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

На-по́ступі, *нар.* Пред родами, в ожидании родов *Тут косовиця заходе, а жінка на-поступі,—треба на родини та на хрестини грошей, а де їх узяти.* Павлогр. у.

Напосу́дити, джу, диш, *гл.* Настроить, наладить, приготовить, направить. *Я вже тобі напосудила, сідай да тчи.* Канев. у. *Напосудив млина таки як треба, а вітру немає.* Канев. у.

Напосу́дитися, джуся, дишся, *гл.* Собраться, наладиться, наготовиться

Дочка оце вмерла, та й син щось напосудився,—лагодиться вмірати. Канев. у.

На-пота́лу. См. **Пота́ла.**

Напо́тім, *нар.* После, на после. **Що маєш ззісти — лиши напотім.* Умань. Ефр.

Напотроши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Напотрошить.

***Напоу́млення, ня,** *с.* Внушение, легкий выговор. *Я сам з ним не балакатиму вже. Нехай іде до пана, там почує напоумлення.* Крим.

Напоумля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **напоу́мити, млю, миш,** *гл.* Вразумлять, вразумить, научать, научить, надоумливать, надоумить, наставлять, наставить на добрый путь. *Напоумте... Скажіть, будь ласка, як би ви мойому лиху запобігли.* МВ. (КС. 1902. X. 150).

На-по́хваті, *нар.* Под рукой. *Лежала сокира на-по́хваті, а він узяв та й пішов.* НВолын. у.

На-по́хопі, *нар.*=**На-по́хваті.** *Стояв на-похопі заступ, а він його застукав.* НВолын. у.

***Напо́шепки,** *нар.* Шепотом. Сл. Нік.

Напра́ва, ви, *ж.* Наущение, подущение. *Як би не було од старих направи, то й діти б не дражнили острожником.* Харьк. у. **З напра́ви.** По наущению. 2) Починка, поправка, исправление.

Направе́ць, *нар.* Направо. Вх. Зн. 40.

Напра́вка, ки, *ж.* ? *Ні швець, ні мнець, ні направка.* Ном. № 2965.

Направля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **напра́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Направлять, направить, наводить, навести. *Направляли їх темними лісами.* Стор. МПр. 60. *Став лучок направлять.* Рудч. Ск. I. 139. 2) *—**кого́, на ко́го.** Наущать, наустить, подстрекать, подстрекнуть. 3) Починять, починить, поправлять, поправить. *Допче дружечка, допче, черевички видопче, дружба ся поставить,— черевички направить.* О. 1862. IV. 18. *Буду тебе паче всіх невольників доглядати, старії і нові кайдани направляти, ланцюгами за поперек втроє буду тебе брати.* АД. I. 212. 4) Исправлять, исправить. *Жид мовить: хрест не зопсуєть, ні направить.* Ном. № 899. *5) **Направля́ти на до́бре.** Исправлять нравственно, руководить к лучшему, наставлять. *Ми думали, що він старший, що він брата на все добре направлятиме.* Крим. *Оддам до школи, може там його на добре направлять.* Крим. 6) **Направля́ти пря́жу.** Навертывать нитки на навой в ткацком станке. Константиногр. у.

Напра́вник, ка, *м.* 1) Руководитель. 2) Подстрекатель, подуститель. *То такий порадник, тілько на зле направник.* Черк. у.

***Направці́,** *нар.* Напрямик. *То направці лиш три перестріли, а возом іхати навкруги... то май-май забарніше.* Черемш.

***Напрак(х)тико́ваний, а, е.** Искусный, дошлый. *О, це злодій напрахтикований.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

***Напрак(х)тикува́тися, ку́юся, єшся,** *гл.* Научиться, усовершенствоваться. Звен. у. Ефр.

Напра́сний, а, е. 1) Несправедливый. *А на мене, молодую, напрасная слава.* Мет. 87. 2) Дерзкий, обижающий, задорливый. 3) Внезапный, скоропостижный.

Напра́сник, ка, *м.* Обидчик, задира. *Одчепися, напраснику, я не була на празнику.* Ном. № 2805.

Напра́сниця, ці, *ж.* Обидчица, задира. *Масниця-напрасниця.* Ном. № 527.

На́напра́сно(е), *нар.* 1) Несправедливо. 2) Задорно, дерзко, обижая. 3) Внезапно, скоропостижно. *Напрасне умер Іван: уранці робив, а ввечір умер.* Камен. у. *4) Сразу, вдруг. *Став з великого горя пити... не напрасно, як це у других в такім становищі лучається, а поволі, потроху, незамітно.* Борд.

Напрасува́ти, су́ю, єш, *гл.* Нагладить.

Напрасува́тися, су́юся, єшся, *гл.* Устать от глажения.

Напра́ти, перу́, ре́ш, *гл.* Настирать.

Напрацюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* Наработать. *Чи багато він напрацює?* О. 1862. III. 35.

Напрацюва́тися, цю́юся, єшся, *гл.* Натрудиться, наработаться. *Напрацю-*

вавсь добре, поки постягав каміння докупи. М. Гринч.

Напречу́до, *нар.*=**Напро́чуд.**

Наприво́зити, во́жу, во́зиш, *гл.* Навозить, много привезти.

Напридба́ти, ба́ю, єш, *гл.* Приобресть. Неправильная форма вместо **надба́ти.** Встречена только у Котляревского: *Всяких всячин напридбала.* Котл. Ен. IV. 17.

Наприйма́ти, ма́ю, єш, *гл.* Принять много.

Напри́клад, *нар.* Например. **Наталці траплялись женихи... наприклад, Тахтаулівський дячок, чоловік знаменитий басом своїм.* Котл. НП.

Наприкря́тися, ря́юся, єшся, сов. в. **напри́критися, рюся, ришся,** *гл.* Надоедать, надоесть.

Напри́ндити, джу, диш, *гл.* Надуть, выпучить. *Наприндив боки з дивування.*

Напри́ндитися, джуся, дишся, *гл.* Надуться, напыжиться. *Наприндилась, надулася, чому в кожух не вдяглася.* Нп.

Напри́сідки, *нар.* = **Навпри́сядки.** Вх. Зн. 40.

Напри́чуд, *нар.*=**Напро́чуд.**

Напри́шкуватий, а, е. Дерзкий, буйный. Киев. у.

Напрова́джувати, джую, єш, сов. в. **напрова́дити, джу, диш,** *гл.* 1) Наводить, навести, направлять, направить на что. *Напровадив його на п'яну дорогу.* Закр. 2) Наводить, навести много. *Напровадив гостей повну хату.* К. Михальчук. 3) Наговорить многое. *Язиком намолов та напровадив усякої нісенітниці.* К. Михальчук.

На-про́весні, *нар.* В начале весны.

На́прово, *нар.* Наскоро, на скорую руку. *Як шкода буде напрово продати хліб, то я заставлю у брата, або що.* Павлогр. у.

Напроку́дити, джу, диш, *гл.* Напроказить. *В. Мова. *Мабуть добре напрокудив, що вже й очей не появе.*

Напропади́ме, *нар.* На погибель. *Хто іде на Сібір, то певне не на добре, а напропадиме.* Камен. у.

Напропу́д, *нар.* Напролом, напрямик. Мнж. 186.

Напророкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Напророчить. *Не даремне таке напророкував странній.* Г. Барв. 461.

Напроси́ти, ся. См. **Напро́шувати, ся.**

Напро́стати, таю, єш, *гл.* Выравнять, выпрямить. *Напростати цвях.* Камен. у.

Напросте́ць, *нар.* = **Навпросте́ць.** *Ворона напростець літає.* Ном. № 11405.

***Напро́сто (чого́, кого́),** *нар.* Напротив, насупротив. *Став він напросто стовпа і стріляє в стовп із револьвера.* Крим. *Сідай напросто мене.* Крим.

Напро́ти́, напро́тив, *нар.* 1) Напротив. *Повиставляло напроти сонця свої боки.* Левиц. I. 89. *Сіла собі напротив віконця.* Чуб. V. 621. См. **Навпроти́.** *2) В сравнении. *Бо ваша біда напротив нашої може ще гараздом уважатися.* Борд.

Напроти́ти, рочу́, ти́ш, *гл.* Напречь. См. **Напрути́ти 1.** *Дикий кабан зімою риє землю — рило в його м'ягке, а він його так напротить, що риє краще, як лопаткою.* Терск. об.

Напро́хувати, хую, єш, сов. в. **напроха́ти, ха́ю, єш,** *гл.* = **Напро́шувати.**

Напро́чуд, *нар.* На удивление. *Сон дивен, барзо дивен напрочуд.* Макс.

Напрошки́, *нар.* Напрямик, прямой дорогой. Вх. Зн. 40.

Напро́шувати, шую, єш, сов. в. **напроси́ти, рошу́, сиш,** *гл.* Напрашивать, напросить; созывать, созвать, приглашать, пригласить многих. *Напросила старців і вбогих.* Левиц.

Напро́шуватися, шуюся, єшся, сов. в. **напроси́тися, шу́ся, сишся,** *гл.* **(кого́ про що).** Долго просить кого о чем. *Тебе я тілько напросився.* Федьк.

Напру́га, ги, *ж.* Напряжѐние.

Напру́гий, а, е. 1) Плотный, крепкий телом, упругий. 2) Напряженный.

На́пруго и **на́пругом,** *нар.* 1) Крепко; напряженно. *Не задрімав і на волосок напругом.* 2) Скоропостижно. *Напругом умер.* 3) Стремительно (о течении). *Вода напруго пішла.* Вас. 189. *Вода напругом пішла.* Вас. 212. *4) Решительно. *Через те він казав мені*

так напруго йти спати в дідівській хаті. Франко.

Напру́джувати, джую, єш, сов. в. **напру́ди́ти, джу, диш,** *гл.* 1)=**Напру́жувати.** *Напрудив свої сили.* Левиц. КС. 2) О блохах: напускать, напустить.

Напруди́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Навонять (испустив ветры). *Напрудилася гадова свинота—бодай тобі репнуло!* Ном. № 12407.

***Напру́жений, а, е.** Напряженный. Сл. Нік.

***Напру́ження, ня,** *с.* Напряжение. Сл. Дубр.

Напру́жувати, жую, єш, сов. в. **напру́жити, жу, жиш,** *гл.* Напрягать, напречь; натягивать, натянуть. *Він напружив ноги, наче доганяв злодія.* Мир. ХРВ. 65.

Напру́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **напру́житися, жуся, жишся,** *гл.* Напрягаться, напречься.

Напру́чувати, чую, єш, сов. в. **напрути́ти, ручу́, тиш,** *гл.* 1) Напрягать, напречь, натягивать, натянуть *Напрутити косу* (що косять), *або пилку.* Гринч. 2) **Напрути́ти ву́са.** Закрутить ус.

***Напру́чуватися, чуюся, єшся,** сов. в. **напрути́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* 1) Напрягаться, напречься. *Страшенно напручувалися кожного сили.* Мирн. Пов. III. ЛНВ. 1919. III. 259. 2) Наскакивать, напарываться, напороться. *Було як на яке слово напреться, так аж почервоніє, доки його вимовить.* Кон. I. 193.

Напрягти́, ряжу́, же́ш, *гл.* Нажарить. *Загадав жінці напрягти сала.* Рудч. Ск. I. 195.

I. Напряда́ти, да́ю, єш, сов. в. **напря́сти, ряду́, де́ш,** *гл.* Выпрядывать, выпрясти. *По два починки напрядаю.* Чуб. V. 916.

II. Напряда́ти, да́ю, єш, сов. в. **напрену́ти** и **напряну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Покрывать, покрыть, накрывать, накрыть; напяливать, напялить. *Ти хоч би напренула на себе хустку, чи що.* Александр. у. Слов. Д. Эварн. *Напрядати віз (рядниною, повстю, шкурою).* П. Житецький.

I. Напряда́тися, да́юся, єшся, сов. в. **напря́стися, ду́ся, де́шся,** *гл.* Напрядаться, напрясться, попрясть вдоволь. *Поки багатая наспалась, убогая-небогая напрялась.* Чуб. V. 91б.

II. Напряда́тися, да́юся, єшся, сов. в. **напрену́тися** и **напряну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Покрываться, покрыться, накрываться, накрыться; напяливаться, напялиться. *Один рукав подстелю, другим напрянуся.* Грин. III. 133.

На́прядка, ки, *ж.* Брезент, покрывало для телеги из кожи, войлока или **рядни́ни,** вымоченной в дегтю. П. Житецький.

На́пря́м, му, *м.* Направление. *Воно б можно це зробити* (читальню), *та як би всі такого напряму, як я.* Славяносерб. у.

Напрямéць, *нар.* = **Навпросте́ць.** *Напрямець тільки ворони літають.* Ном. № 11405.

***Напрямки́,** *нар.* Напрямик, прямиком, прямо. *Він потяг напрямки до Пороха.* Мирн. ХРВ. II. 32. *Як напрямки підеш, то хутко дійдеш.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *Я йому напрямки так і сказав.* С. Пальчик. Ефр.

Напрамля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **напрями́ти, млю́, ми́ш,** *гл.* Направлять, направить. *Маючи думку на чесну працю й дітей напрямити.* Мир. ХРВ. 350.

Напрямля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **напрями́тися, млю́ся, ми́шся,** *гл.* Направляться, направиться. *Вийшли дівчата з Очкурового двору і напрямилися до батюшки.* Мир. Пов. I. 147. *Очі напрямились на його.* Мир. ХРВ. 140.

***Напрямни́й, а, е.** Направляющий. Сл. Дубр.

На́пря́мок, мку, *м.* = **На́пря́м.** *Грицько... з усім напрямком свого тихого пахарського життя.* Мир. ХРВ. 391.

Напрямува́ти, му́ю, єш, *гл.* = **Напрями́ти.** *Іван, ще дитиною напрямований по хліборобській дорозі, так її й держався.* Мир. ХРВ. 125.

Напря́сти, ся. См. **Напряда́ти, ся.**

Напсе́тити, се́чу, тиш, *гл.* О животных, человеке: навонять. *Брень, брень, шаповал, напсетив, навоняв, у кишеню поховав.* Ном. № 14174.

Напсува́ти, сую́, е́ш, *гл.* Напор-

тить. **Не чіпай, бо напсуєш тільки.* Умань. Ефр.

Напува́ння, ня, *с.* Напаивание.

Напува́ти, ва́ю, єш, сов. в. **напої́ти, пою́, їш,** *гл.* 1) Поить, напаивать, напоить. *Напувала нас солодкими медами.* Мет. 188. *Козак коня напував.* Чуб. V. 135. *Напій, напій, чорнявая, сірії воли!* Чуб. V. 106. 2) Пропитывать, пропитать что-либо жидкостью. *Я вже ремінь добре напував дьогтем.* Борз. у.

Напу́дити, джу, диш, *гл.* 1) Налить. *Багато бочок напудили.* 2) Намочить. *От напудив, як той віл!* 3) Напугать.

Напу́дитися, джуся, дишся, *гл.* Напугаться, испугаться. *Франко.

***Напу́дритися, рюся, ришся,** *гл.* Наерошиться, наежиться, нахохлиться. *Як напудривсь! Дивіть! Волосся до гори!* Крим.

Напу́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **напу́житися, жуся, жишся,** *гл.* 1) Надуваться, надуться, напыжиться. *Шаровари напужились.* Кв. II. 125. 2) Принимать, принять надменный вид.

Напу́катися, каюся, єшся, *гл.* 1) Настучаться (в дверь). *2) Наесться до отвалу, налопаться. *Тиміш не голодний, цілий день їв вишні, диви, як напукався.* Крим.

Напундю́читися́, чуся́, чишся, *гл.* =**Набундю́читися 2.**

На́пуск, ку, *м.* 1)=**На́пуст.** **Це напуск на нас.* Кон. III. 83. *2) Вид, личина. **На́пуск напусти́ти на се́бе.** Принять на себя вид, личину. *Видно, напуск напустив на себе.* Мирн. Ркп.

Напуска́ти, ка́ю, єш, сов. в. **напусти́ти, пущу́, стиш,** *гл.* 1) Напускать, напустить. *Хто це напустив собак у хату?* Гринч. 2) Напускать, напустить сверху вниз, свешивать, свесить сверху вниз. *Начосів не напускай.* Ном. № 11264. 3) Нахмуривать, нахмурить. *Напустила брови, як сова.* Ном. 4) **На́пуст напусти́ти.** Послать наказание. *На нас таки господь напуст напустив.* Г. Барв. 430. См. **На́пуст.** *5) **Напусти́ти ду́ху.** Испортить воздух, навонять. *Ну й напустили духу, аж у носі свербить.* Полт. у. Г. Йов.

Напуска́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **напусти́тися, пущу́ся, стишся,** *гл.* Нападать, напасть, набрасываться, наброситься. *На його напустилась розсержена молодиця.* Мир. ХРВ. 9. *Чорти як напустяться на його.* Мнж. 127.

На́пуст, ту, *м.*, **на́пусть, ти,** *ж.* Попущение, наказание. *Ти, царице, наша мати, напуст напустила: славне військо запорожське та й занапастила.* Нп. *Бог напусть напустив, діти так і вмірають.* Борз. у. *Господь напусть напустив: гадюки набралось у нас такого багато.* О. 1862. V. 79.

Напусти́ти, ся. См. **Напуска́ти, ся.**

Напусто́шувати, шую, єш, сов. в. **напусто́шити, шу, шиш,** *гл.* Опустошать, опустошить много чего.

Напустува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Нашалиться.

Напути́ти. См. **Напу́чувати.**

Напу́тниця, ці, *ж.* Наставница. *Порадо милая моя, напутнице моя і мати.* Мкр. Г. 25.

Напуха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **напу́хти** и **напу́хнути, хну, неш,** *гл.* Напухать, напухнуть.

Напуча́ти, ча́ю, єш и **напу́чувати, чую, єш,** сов. в. **напути́ти, пучу́, ти́ш,** *гл.* Указывать, указать путь, надоумливать, надоумить. *Хиба я напучав їх красти? Сами зробили, а на мене клеплють.* Новомоск. у. *Я тебе розважала, напучала, як рідна мати.* Г. Барв. 246. *Тепер я тебе напучу, як помиритися з жінкою.* Г. Барв. 343. *Мабуть нечистий напутив його.* К. ЧР. 29.

Напха́ти, ся. См. **Напиха́ти, ся.**

Напхи́катися, каюся, єшся, *гл.* Нахныкаться.

На́пхом, *нар.* Битком. *Народу напхом налізло. Напхом понабивані скрині.*

Напши́кати, каю, єш, *гл.* 1) Навонять (испуская ветры). 2) О поляках: наговорить, употребляя звуки **пш.** *Прийшов лях, напшикав, напшикав та й пішов собі.* К. Михальчук. См. **Нака́кати.**

Напшо́тити, шо́чу, тиш, *гл.* = **Напсе́тити.**

Нап'яти́, ся. См. **Напина́ти, ся.**

Нап'ятнува́ти, ну́ю, єш, *гл.* За-

клеймить, отметить. *Нап'ятнуймо його, щоб і діти його знали, що за цяця був їх татуньо.* Св. Л. 222.

Нарабо́вувати, вую, єш, сов. в. **нарабува́ти, бу́ю, єш,** *гл.* Награбить.

Нара́да, ди, *ж.* Совещание.

Нара́джувати, джую, єш, сов. в. **нара́дити, джу, диш,** *гл.* Советовать, посоветовать. *Вже вони мені пороги позбивали, ходячи да нараджуючи, щоб я притьмом брався.* Г. Барв. 413. *Хороше нарадив.* Ном. № 6122. *Її чоловіка хтось і нарадив.* Мнж. 9.

Нара́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **нара́дитися, джуся, дишся,** *гл.* Советоваться, посоветоваться, совещаться.

Наража́тися, жа́юся, єшся, *гл.* = **Нара́джуватися.** *Ой там Михальок умивається, із своїм таточком наражається.* Грин. III. 43.

На́раз, *нар.* 1) Вдруг, сразу. *Хто нараз, буде зараз.* Ном. № 5596. **А тут нараз усе тее треба покидати.* Борд. **Їй нараз зробилося якось зимно-зимно.* Франко. «Черв. Шлях». 1927. I. 51. *2) Одновременно. *Щоб умів дванайцятьма кіньми нараз заправляти.* Лепк.

Наразі́тися, жу́ся, зі́йшся, *гл.* 1) Наткнуться на что-либо острое. *—**на небезпе́ку.*** Нарваться на неприятность. 2) —**кому́.** Навлечь на себя чьенибудь неудовольствие.

Нара́квиця, ці, *ж.* 1) Поручь (у священника). 2) Шерстяные или овчинные манжеты. Вх. Зн. 40. Шух. I. 130.

Нара́лити, лю, лиш, *гл.* Напахать **ра́лом.**

Нара́льник, ка, *м.* Железная часть **ра́ла,** одевающая **копи́сть,** род сошника. Чуб. VII. 401.

Нарамі́нник, ка, *м.* Наплечник.

Нарахо́вувати, вую, єш, сов. в. **нарахува́ти, ху́ю, єш,** *гл.* Насчитывать, насчитать.

Нара́ювати, ра́юю, єш, сов. в. **нара́яти, ра́ю, єш,** *гл.* Советовать, насоветовать, посоветовать; указывать, указать, порекомендовать. *Нарай, нарай, брате, де дівчину взяти.* Нп. *Нараяв я до баби добрих людців.*

Нарва́ти, ся. См. **Нарива́ти, ся.**

На́рвина, ни, *ж.* Деревянная палка, которою удерживают полоз саней в изогнутом положении при его приготовлении. Сумск. у.

Наревти́, реву́, ве́ш, *гл.* Нареветь. *А нам про се пороги наші инші надії й міркування наревли.* К. ПС. 136.

Нарегота́тися, гочу́ся, чешся, *гл.* Нахохотаться.

Наректи́. См. **Наріка́ти.**

На́ремний, а, е. Внезапный, скоропостижный. Угор.

Наре́патися, паюся, єшся, *гл.*= **Наре́пкатися.**

Наре́пкатися, каюся, єшся, *гл.* Нажраться. *Нарепкався, як свиня браги.* Ном. № 12249.

Наре́чений, а, е. Нареченный. *Робимо вкупі, молотимо і в гаях рубаємо з нареченим тестем.* Г. Барв. 178. *Вийди, мати, з хати, познавати дитяти: вчора було наречене, а тепер повінчане.* Мет. 171. **Наре́чена.** Невеста. **Наре́чений.** Жених. *А ось і моя наречена! сказав Сомко, обернувшись до Лесі.* К. ЧР. 103.

Наречи́, чу́, че́ш, *гл.* = **Наректи́.** Желех.

Наре́шті, *нар.* Наконец. *А нарешті піп Кирика кулаком у спину: пішов геть з моєї хати, єретичний сину!* ЗОЮР. II. 86. *Ой пив мед і горілку, ще й музики водив, а нарешті досталося, що в полиції сидів.* Рудч. Чп. 237.

***Нари́в, ву,** *м.* Нарыв. *Клечання дуже помагає од нариву: обривають з нього листочки та кладуть до нариву.* Крим.

I. Нарива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **нарва́ти, рву́, ве́ш,** *гл.* 1) Нарывать, нарвать. *Ой нарвала дівчина лободи, лободи.* Нп. 2) Надрывать, надорвать частью. *Віжки були цілі, не нарвані, а як потяг,—так і перегоріли.* Волч. у. 3) Прикреплять ярмо к дышлу и вообще приводить его в надлежащий порядок для запряжки. Рудч. Чп. 251. *Гей вози мажте, ярма наривайте, сиві воли запрягайте!* Рудч. Чп. '97. У Кулиша: надеть ярмо на волов: *Важке ярмо... нарвати крутorогим.* К. Дз. 12. **Чумак не п'є, не гуляє, волам ярма нариває...* у *Крим по сіль поспішає.* Нп. Пир. у., Конон. **Нарива́ти бики́.** Запрягать волов. Вх. Зн. 40.

II. Нарива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **нари́ти, ри́ю, єш,** *гл.* Нарывать, нарыть. *Клята свиня нарила на городі такого, що хоч плач!* Гринч.

Нарива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **нарва́тися, ву́ся, ве́шся,** *гл.* Набрасываться, наброситься на еду, с жадностью есть. *Літо, зробилось вдень жарко. Отара цілий день на тирлі недалеко води... Сонце на захід; отара наривається на пашу.* О. 1862. V. Кух. 33.

Нариґлюва́ти, ґлю́ю, єш и **нариґува́ти, ґу́ю, єш,** *гл.* Плохо написать, нацарапать. *Бач, як нариґлював письмо.* Волч. у.

Наримарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.*=**Налимарюва́ти.**

Наринá́ти, на́ю, єш, сов. в. **нари́нути, ри́ну, неш** и **нарну́ти, рну́, не́ш,** *гл.* Литься в большом количестве, налиться, нахлынуть. *Як нарнуло води з моря, весь день не спадає.* Мил. 67.

Нари́патися, паюся, єшся, *гл.* 1) Много раз отворить и затворить дверь, часто уходить и снова входить, отворяя и затворяя дверь. *І коли ти вже нарипаєшся? То з хати, то в хату!* Грин. *2) Умаяться, устать от частого хождения сюда и туда. *За день так нарипаєшся, що ік вечору ніг не чуєш.* Пир. у., Конон. 3) Навязаться, привязаться. *Чоловік кабана смалив, циган і нарипався: дай та й дай йому м'яса.* Ном. № 938.

***На́рис, су,** *м.* Набросок, начертание, очерк. **Пе́рві́сний**—. Первоначальный набросок. Сл. Нік.

Нари́ти. См. **II. Нарива́ти.**

Нари́тники, ків, *м., мн.* Шлея. *Пристало, як свині наритники.* Ном. № 11207.

Нарихто́вувати, вую, єш, сов. в. **нарихтува́ти, ту́ю, єш,** *гл.* Направлять, *направить, наладить, привести в должное состояние; нацелить. *Велів гармати нарихтувати, на Вирвин город стріли пускати.* АД. І. 19. **Воза треба нарихтувати, бо розвора вчора зломилася.* Пир. у., Кон.

Нари́чити, чу, чиш, *гл.* Слишком много наложить, навалить, навьючить. *Думав, що усе забрали з баштана, а я іще такий віз наричив, що ледве воли довезли.*

Нариштува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1)=**Нарихтува́ти.** *Нариштуйте джерела огняні на Чорне море.* К. Бай. 93. 2) Наложить. *Нариштували повнії мажи* (харчу). ЗОЮР. І. 289.

На́рівні, *нар.* Наравне.

На́рівно, *нар.* Одинаково. *Нарівно жалко* (усіх діток). Ном. № 9215.

Нарі́в'ячко, а, *с. ? Молодая та дівчинонько, куди тебе батько оддає?.. Чи в чужую землю, чи в велику сем'ю? Чужа земля під корінням, чужа сем'я під нарів'ячком.* Мет. 222.

На́рід, роду, *м.*=**Наро́д.** *Любить бо нарід наш.* Єв. Л. VII. 5.

Нарі́жний, а, е. Угольный, краеугольный. *Копай наріжню яму на слуп наріжний.* Киев. г. *Хто положив наріжний камінь.* К. Іов. 84.

Нарі́жник, ка, *м.* 1) Угол крыши, угловое стропило. Залюбовск. 2) Оковка листовым железом угла сундука (на крышке и внизу). Вас. 150. 3) Часть **ключа́,** прибора для ношения сена. См. **Ключ.** Шух. І. 171.

Нарі́жниці, ниць, *ж. мн.* 1)=**Нарі́жник 1.** Чуб. VII. 378. 2) Снопы, которые кладут на углах крыши.

***Нарі́з, зу,** *м.* Вырез, надрез. *Кавун з нарізом—двадцять копійок, без нарізу—п'ятнадцять.* Крим.

Нарі́зати. См. **Нарі́зувати.**

На́різно, *нар.* Отдельно, порознь. *Нарізно од нас.* Левиц. КС. *Ми з братом нарізно живемо.*

Нарізну́ти, зну́, не́ш, *гл.* Одн. в. от **нарі́зувати.** *Візьме стручечок да нарізне і впустить меду туди.* Г. Барв. 425.

Нарі́зувати, зую, єш, сов. в. **нарі́зати, рі́жу, жеш,** *гл.* 1) Нарезывать, нарезать. 2) Усердно играть. *В шинку нарізують тобі цимбали, кобза і сопілка.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 111. *Нарізує на скрипці.*

Нарі́зуватися, зуюся, єшся, сов. в. **нарі́затися, рі́жуся, жешся,** *гл.* Натыкаться, наткнуться. *Инший* (черкес) *наріжеться на пластуна, то й аминь йому.* О. 1862. II. Кух. 64.

***На́різь, різі,** ж. Нарезка (предмет). Сл. Дубр.

На́рік, *нар.* На будущий год. *Бог його знає, що нарік буде.* Камен. у.

Наріка́ння, ня, *с.* Ропот, жалоба. *Посипались кепкування й нарікання і на Павлюгу.* Стор. МПр.

Наріка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **наректи́, речу́, че́ш,** *гл.* Соверш. вид употребляется только при двух первых значениях. 1) Называть, назвать. *Своє дитя без сорома байстрям нарікає.* Шевч. 21. 2) **Нарече́но.** Назначено, суждено. *Та вже коли наречено вмірати, і знахури не відшепчуть.* ЗОЮР. II. 289. 3) Горевать, сетовать. *Потім будеш нарікати, що з бідною оженився.* Нп. 4) Попрекать, упрекать. *Не вспів отець і мати за молодого сина подружжя поняти,—а зараз стане* (син) *хлібом-сіллю нарікати.* Мет. 349. *Ой мені батько так нарікає.* Мет. 44. *Жінка вже поприбірала, кленучи чоловіка та нарікаючи.* Рудч. Ск. II. 128. 5)—**на ко́го, на що.** Жаловаться, роптать. *Ми своїх будем жен наущати, щоб на тебе не нарікати.* Нп.

На́рістка, ки, *ж.* Телка. Екатер. у.

На́рість, рости, *ж.* Нарост. НВолын. у.

***Наркоти́чний, а, е.** Наркотический, снотворный. *Блідий широколистий тютюн насичує повітря наркотичною парою.* Коцюб.

Нарну́ти. См. **Наринати.**

Наробля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **наробити́, блю́, биш,** *гл.* 1) Делать, наделать. *Прости мені, мій батечку, що я наробила!* Шевч. 73. *Пинчуки багацько лиха нам наробили.* Стор. *Та жалю наробила, та серце засмутила.* Грин. III. 230. 2) Нарабатывать, наработать. *3) Причинить. *Наробив йому клопоту.* Крим. *Щоб іще пожежі не наробити.* Крим. *4) **Жа́лю наробити́.** Наделать беды, причинить горе. *Вона ж мені жалю наробила, із вечора дитину зродила, а співночі в криниці втопила.* Нп.

Наробля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **наробитися, блю́ся, бишся,** *гл.* 1) Нарабатываться, наработаться, устать работая. *З рук наробитись, з ніг находитись.* Ном. № 4560. *Хоч як за день наробишся, а вечір прийде,—кортить на вулицю.* М. Грин. 2) О выделываемой коже: утолщаться, утолститься от долгого лежания в зольном чану. Вас. 158.

На́ров, ву, *м.*=**Но́ров.**

Наровли́вий, а, е = **Норовли́вий.** Мет. 141.

Наро́д, да и **ду,** *м.* 1) Народ. **Ми, народовці, стаємо на бік народа.* Лев. Пов. 159. *2) Вообще люди. *Ну, та й народ тепер гемонський настав: тільки що покладеш, так зараз і підчистять.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. **Тьма тьмуща, тисячі народу.* Борд. *3) Население. *Народу в нас тепер на селі намножилось, тісно стало.* С. Пальчик. Ефр.

Наро́джувати, джую, єш, сов. в. **народи́ти, джу́, диш,** *гл.* Рождать, родить. *Так його мати народила.* Ном. № 2917.

Наро́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **народи́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* Рождаться, родиться. *Народився Ісус у Віфлиємі Юдейському.* Єв. Мт. II. 1. **Мі́сяць (молоди́к) народи́вся.** Появилась молодая луна.

Наро́дина, ни, *ж.* Презр.: человек, народ. *Проклята народина в'язку сіна взяла.*

Народи́ти, ся. См. **Наро́джувати, ся.**

Наро́дний, а, е и **наро́дній, я, є.** Народный. **Всі бачили рядом з волею страшенну народню темноту.* Мирн. Пов. III. ЛНВ. 1919. III. 261.

Наро́дник, ка, *м.* Ученик народного (уездного) училища во вторую четверть XIX в. Сим. 72.

Наро́дність, ности, *ж.* Народность.

Народо́вець, вця, *м.* Народник. *Ми... носимо народню свиту, бо ми, народовці, стаємо на бік народа.* Левиц. Пов. 159.

Народо́вий, а, е. Народный.

На́родок, дку, *м.* Народ. *А тут всякого иншого народку намножилось.* КС. 1883. III. 670.

Народолю́бець, бця, *м.* Любящий народ; народник. К. МХ. 33. *Українським... народолюбцям забороняли спові-*

щати рідний край про все, чим би освітилась його темрява. К. XII. 125.

Народолю́бний, а, е. Любящий народ. Желех.

***Народолю́бство, ва,** с. Народничество, любовь к народу. *Народолюбство закликало у свій стан багато усякого люду.* Мирн. Пов. III. ЛНВ. 1919. III. 261.

Нарожда́ти, да́ю, еш, *гл.*=**Наро́джувати.** *А як мене нарождала,—свою кров проливала.* Грин. III. 690.

Нарожде́нець, нця, *м.* 1) Новорожденный. 2) Уроженец. *Ми його знаємо, він з нашого села, у нас і родився—наш нарожденець.* Екатер. у. Залюбовск.

На-розви́дні, *нар.* На рассвете. *Це було на-розвидні, як стало світать.* Новомосковск. у. Залюбовск.

На-ро́здріб, *нар.* В розницу, по мелочам. *Четвертей сто вапни продав я в-гурт, а останню, четвертей тридцять, на-роздріб.* Екатер. у.

Нарозмовля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* Наговориться. *З ким люблюся, то й не наговорюся, з ким кохаюсь, то й не нарозмовляюсь.* Грин. III. 387.

***Наро́зтяг,** *нар.* Протяжно. *Одмовила вона нарозтяг, осміхаючись.* Мирн. ХРВ. I. 8.

Нарозуми́ти, млю́, ми́ш, *гл.*=**Напоу́мити.** *Нарозумив би тебе бог.* Вх. Зн. 40.

Нарозуміти, мію, єш, *гл.* Взять в толк, набраться уменья. *Пани нарозуміли од мужиків, як хазяйнувати треба.* Волч. у.

Нароїти, рою́, їш, *гл.* Нароить, навести молодых роев. *Нароїть роїв.* К. ПС. 113.

Нароїтися, рою́ся, їшся, *гл.* Нароиться. *Чи багато в тебе сього літа роїв нароїлося?* Грин.

Наро́ком, *нар.* Нарочно, умышленно. *Заволоком—уродиться, як нароком.* Ном. 7169. *Чи ти вже мене узявсь нароком занапастити?* МВ. (О. 1862. I. 101).

Нарони́ти, ню, ниш, *гл.* Уронить много. *Та летіла зозулечка через сад, наронила пір'єчка повен сад.* Kolb. I. 292.

Нароска́зувати, зую, еш, *гл.* Наговорить, рассказать много. *Нароказував міх, торбу і три оберемки.* Ном. № 13045.

Нароска́зуватися, зуюся, ешся, *гл.* Вдоволь рассказать. *І не нарокаузується опісля, які дива там бачив.* Св. Л. 268.

На́росля, лі, *ж.* Нарость вокруг ствола дерева. НВолын. у.

Наро́спальці, *нар.* В сердцах.

Наросте́ти, те́ю, еш, сов. в. **нарости́, ту́, те́ш,** *гл.* Нарастать, нарости. *Стрижи пана, як вівцю,—на йому шерсть нарасте.* Ном. № 1234. **Са́ло наросте́є.** Отлагается жир.

На́ростень, тня, *м.* 1) Нарост. Звенигор. у. Вас. 157. 2) Мозоль. *Нарости просто не можна зрізати, а треба перше роспарити, до він і вилізе.* Подольск. г.

Нарости́. См. **Наросте́ти.**

На́росток, тка, *м.*=**На́зімок.**

***Нарочи́стий, а, е.** Высокоторжественный. *Погоду вгадують наперед найбільше проти нарочистих празників.* Крим.

***Нарочи́то,** *нар.* Нарочно, умышленно. *Це вони нарочито так кажуть, аби тебе налякати.* Крим.

На́рошне, *нар.* Нарочно. Рудч. **Нарошне довго корписався коло хазяйства.* Мирн. ХРВ. II. 205.

Нарощиня́ти, ня́ю, еш, *гл.* О тесте: заквасить много. *Нарощиняв, а чим заміси́ти?* Ном. № 3523.

На́рти, тів, *мн.* Костяные коньки из ребер животных. Св. Л. 40.

Наруба́ти, ба́ю, еш, *гл.* Нарубить. *А ну, синку, роскидаймо хлівець та нарубаємо дровець.* Ном. № 10289.

Наруба́тися, ба́юся, ешся, *гл.* Нарубиться.

На́рубень, *нар.* Ребром. *Клади його нарубень.*

Наруби́, *нар.* Наизнанку, наизворот. Угор.

***Нару́бування, ня,** с. Нарубка (процесс). Сл. Дубр.

Нару́га, ги, *ж.* Издевка, посмеяние, позор. *Од матері сорома і наруги приняла.* АД. I. 215. *Пришли, пришли, мій миленький, хоч нароком люде, нехай*

мені од батенька наруги не буде. Нп. *Почне перед панночками наругу на його зводити.* МВ. (О. 1862. III. 48).

Наруга́ти, га́ю, єш, *гл.* Укорять, корить. *Він* (писарь) *був і мої гроші не оддавав, так я став наругать, то він і оддав.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Нару́гач, ча, *м.* Ругатель, насмешник.

Нару́гувати, гую, єш, *гл.*=**Наруга́ти.** *Став мене батько наругувать за ту кражу, то мені вже не можна було дома жити,—я й пішов з дому.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Нару́гуватися, гуюся, єшся, *гл.*=**на ко́го.** Задевать, затрагивать. *Він часто на мого брата наругується і на мене, то я йому змовчую, а брат не змовчав,—от він і лаявся.* Новомоск. (Залюбовск.).

На́руч, *нар.* На-руку, с руки, кстати *А йому се й наруч.*

***Нару́ччя, чя,** *ж.* Браслет, наручник. Сл. Нік.

Наруша́ти, ша́ю, єш, *гл.* Двигать, шевелить. *Ой у полі билина, вітер нею хитає, та й найменша тташина і та нарушає.* Чуб.

Нарю́мсатися, саюся, єшся, *гл.* Наплакаться, нахныкаться.

Наря́д, ду, *м.* 1) Наряд, убранство. *Я їй дорогі наряди справила.* Чуб. V. 720. *Вивела вдова, вивела небога свою дочку у наряді.* Грин. III. 207. 2) Сбруя, *снаряжение. *Ой у саді, саді, саді-винограді, стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. Ум. **Наря́донько.** *Як удасться твій миленький та ревнивий,—не дасть тобі нарядоньку поносити.* МУЕ. III. 131. *3) Партия рабочих (все собравшиеся в экономии утром на работы разбиваются экономом на партии). *4) Распределение рабочих. Чигир. у. Бл. Неч.-Лев.

Наря́ддя, дя, *с., соб.* Орудие. *Дає Іванові шість волів, плуг, віз, рало, все господарне нарадя.* Чуб. II. 523.

Наряджа́ти, джа́ю, єш, сов. в. **наряди́ти, джу́, диш,** *гл.* 1) Приготовлять, приготовить, приводить, привести в порядок, устроить. *Нарядив він новий серп пшениченьку жати.* Нп. *Ми йому ганки нарядили.* Борз. у. 2) Убирать, убрать, наряжать, нарядить. *Не за для тебе сю калину садили, а за для тебе дівку нарядили.* Грин. III. 488. 3) Снаряжать, снарядить, назначать, назначить. **От швидко вже нарядять етап.* Дн. Чайка, II. 144. 4) **Нарядити дитину.** Выражение, имеющее смысл: сделать ребенка. *Було й цілуємось, захилившись за двері, а тут не стямилась, як і дитину нарядили.* Г. Барв. 476. 5) **Нарядити перекір.** Сделать наперекор, сделать вопреки чему. *А я тобі, моя мати, перекір наряжу: повну хату, ще й кімнату женихів наведу.* Нп. 6) **Нарядити ціну.** Назначить цену. *Взяли тому коню ціну нарядили, півтораста карбованців та й чотирі.* Нп.

Наряджа́тися, джа́юся, єшся, сов. в. **нарядитися, джу́ся, дишся,** *гл.* 1) Наряжаться, нарядиться. *Умилася, причепурилась і як в неділю нарядилась.* Котл. Ен. 2) Приготовляться, приготовиться. *Гуслі гудуть, до двору йдуть: та наряжайся, Марусю, бо возьмуть тебе.* КС. 1883. II. 385. *3) Выскочить на теле, вздуться на коже. *Як у дитини щонебудь нарядиться, то й тут маковійове зілля пособляє.* Крим. *Як що-небудь нарядиться зверха на тілі, то це називається: чиряк, бишиха, дике м'ясо, лишай.* Крим.

Наря́донько, ка, *м.* Ум. от **наря́д.**

Наряжа́ти, жа́ю, єш, *гл.*=**Наряджа́ти.**

Наряжа́тися, жа́юся, єшся, *гл.*=**Наряджа́тися.**

Наса́д, ду, *м.* 1) Часть телеги: подушка поверх оси. Рудч. Чп. 249. *Садися ж іззаду та не поламай насаду.* Чуб. V. 635. **Повозку... наче в рів спустило, колеса стукнулись, насад затріщав.* Мирн. I. 440. 2) Часть саней **(керчу́г),** которыми гуцулы свозят срубленные деревья: перекладина, лежащая на **копила́х** и связывающая полозья; таких перекладин в санях две. Шух. I. 180.

Насаджа́ти, джа́ю, єш, *гл.* Посадить много, многих. *Ото насаджала на віз,—насилу коні йдуть.* Грин.

Наса́джувати, джую, єш, сов. в. **насади́ти, джу́, диш,** *гл.* 1) Насаживать, насадить. *Один чоловік насадив*

виноградник. Єв. Л. XX. 9. 2) Надевать, надеть, насаживать, насадить. (Вітряк) *видумав чорт. Чорт уже все поставив, тільки крил, шо вони хрестом, не почепе та каміння не насаде, бо й там хрест*. Драг. 17. 3) Разложить на току хлеб для молотьбы. *Домолочував жита: півкопи було насажено*. Змиев. у.

***Насади́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* Наесться. *Дивись, насадився, та й лягає, як колода*. Стеф.

Насадови́ти, влю́, виш, *гл.* Насадить, рассадить. *Насадовила гостей, що сісти не можна*.

Насажа́ти, жа́ю, єш, *гл.*=**Насаджа́ти.**

Наса́жувати, жую, єш, *гл.*=**Наса́джувати.**

Наса́лити, лю, лиш, *гл.* Насалить. *Губи насалить*. Ном. № 8791.

На-самоті́, *нар.* Наедине, с глазу на глаз. *Дівчача натура усюди однакові-сінька: проміж людей так і соромиться, нехай же на самоті, так ну!* Кв. І. 248.

Насампере́д, *нар.* Прежде всего, *в первую очередь. Сл. Нік. *Вони ж його насамперед барзо привітали*. Нп.

Насвари́ти, рю́, риш, *гл.* Погрозить—словами или действием. *Я йому казав, щоб він не бунтувався у холодній, а він давай мене лаяти та ще й палицею насварив, піднявши її вгору*. Новомоск. у. (Залюбовск.). *Війт насварив на мене*. Федьк.

Насвари́тися, рю́ся, ришся, *гл.* 1) Рассердиться на кого, погрозить кому. **Баба насварилась пучкою на дітей*. С. Пальчик. Звен. у. Ефр. 2) Вдоволь нассориться, набраниться.

Насва́тувати, тую, єш, сов. в. **насва́тати, таю, єш,** *гл.* Высватывать, высватать. *Насватав батька свого лисого, от і сиди тепер з гарбузом*.

Насва́туватися, туюся, єшся, *гл.* Присватываться. *Насватується до мене Петро. Насватувався якийсь київський, та вона...* (не схотіла). Св. Л. 133. *Пан Кулінський почав на Масю насватуватись*. Св. Л. 275.

Насвіти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* Вдоволь посветить. *Тобі, місяцю, насвітитися, мені по світу надивитися*. Марк. 91.

Насв'я́чувати, чую, єш, сов. в. **насв'яти́ти, в'ячу́, тиш,** *гл.* Насвячивать, насвятить.

***Насе́лення, ня,** с. Население, жители. Сл. Нік.

Насе́рдний, а, е. Сердечный. *Ти мої рани насердні загоїла, замовила рідним словом, рідною піснею*. Г. Барв. 492. *Не діло мене крушило, а туга насердна*. Г. Барв. 119.

Насере́д, *нар.* Посреди; на средину. *З чужим і насеред села розставайся*. Ном. № 9690. **Хведір виїздить насеред річки*. Мирн. ЛНВ. 1918. IX. 176.

Наси́дітися, джу́ся, дишся, *гл.* Насидеться. *Коло неї не насидиться*. Мил 97.

Насила́ти, ла́ю, єш, сов. в. **наслáти, шлю́, шле́ш,** *гл.* Насылать, наслать. *Наслано до нас чужих людей!* Грин. *Се господь мені лихо наслав!* МВ. (О. 1862. III. 47). **Се ненáче нáслано.** Как будто-бы кто-то умышленно причинил (это несчастие). Ном. № 2133. **Нáсланий.** Причиненный чужой злой волей (о болезни, каком-либо несчастии). Мил. 34.

***Наси́лка, ки,** *ж.* Наслание, наваждение. *Звісно, що проти насилки нічого не зробиш, коли не вмієш, як її відвести*. Квітка. Конот. в. І. 270.

Насилко́м, *нар.* Насильно. *І не хотів, так насилком проміняли кобилу*. Терск. обл.

Наси́лу, *нар.* 1) С трудом, едва. *Насилу десять чоловік його подужали*. Стор. *Насилу ноги волочу*. Мет. 167. *2) Наконец-то! *Насилу бог дав силу!* Н. посл. С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Наси́льне, *нар.* Насильно. *Мене мати насильне женила*. Чуб. V. 728.

Наси́льний, а, е. Сделанный, совершенный по принуждению, насильно. *Він їх не буде насильною роботою морити, на панщину ганяти*. Мир. ХРВ. 98. *З насильного колодязя води не пить*. Ном. № 1088.

Наси́льно, *нар.* Насильно. *Насильно колодязь копать—води не пить*. Ном. № 1088.

Наси́льство, ва, с. Насилие. *Насильство і тиранство*. К. XII. 127.

На́сильці, *нар.* Насильно.

Наси́нювати, ́нюю, єш, сов. в. **насини́ти, ню́, ниш,** *гл.* Насинивать, насинить.

***На́сип, пу,** *м.* Насыпь. *Уже зроблено насип: будуватимуть міст.* Крим.

Насипа́ти, па́ю, єш, сов. в. **наси́пати, плю, плеш,** *гл.* 1) Насыпа̀ть, насыпать. *Пам'ятатиме до судної дошки, поки аж пороху на очі насиплють.* Ном. № 3646. *Казав собі насипати високу могилу.* Нп. 2) Наливать, налить. *Насипай швидче борщу,—їсти хочеться, аж шкура болить!* Харьк. г. *Насип мені ще чарочку!* Харьк. *Насипмо оливи.* Рудч. Ск. II. 150.

На́сипом, *нар.* Насыпав просто (на воз, напр.), не поместив предварительно в мешок или что-либо подобное. *Насипали віз насипом. Показав тютюн... потертий, бо насипом його в кишені носив.* Св. Л. 235.

Наси́пчасто, *нар.* Насыпано обильно. *Як насипчасто, то й накипчасто.* Ном. № 12309.

На́сит, ту, *м.* Насыщение. *Вкинутись... у ту ідольську роскіш, що нема ій ні міри, ні впину, ні наситу.* О. 1861. I. Кулиш, 317.

Насища́ти, ща́ю, єш, сов. в **наси́ти, сичу́, ти́ш,** *гл.* 1) Насыщать, насытить. *Із ним на суд стати, правди не зіськати, тілько сріблом-злотом панів насищати.* ЗОЮР. II. 102. *Дірявого мішка не наситиш.* Ном. № 4754. 2) Сварить меду (для питья). *Бочку меду наситимо.* Гринч. III. 104. У Котляревского употреблено в знач. подсластить медом воду. *Сити із меду наситили.* Котл. Ен.

Насища́тися, ща́юся, єшся, сов. в. **наси́тися, сищу́ся, ти́шся,** *гл.* Насыщаться, насытиться.

Насіва́ти, ва́ю, єш, сов. в. **насі́яти, сію, єш,** *гл.* Насевать, насеять. *Насіяла борошна на хліб.* М. Гринч. *Насіяла василечків у зеленому саду.* Нп.

Насіда́ти, да́ю, єш, сов. в. **насі́сти, нася́ду, деш,** *гл.* 1) Наседать, насесть, садиться, сесть на что. *Та до його сизокрилі орли налітали, в головах насідали.* КС. 1882. XII. 502. 2) Налегать, налечь, притеснять, притеснить. *Нехай бог скарає того, хто насідає на кого.* Ном. № 1084. *Покинь... горілку пити; се на тебе й нудьга з похмілля насідає.* О. 1862. VII. 45. *3) Нападать, набрасываться. *Дома насів жінку, чому не йшла боронити.* Св. Л. 289. *Зараз і насядуть, як шуліка курчат.* Мирн. ХРВ. I. 118.

Насіда́тися, да́юся, єшся, *гл.* 1) Нападать, напускаться. *Чого ти насідаєшся на мене?* *2) Настоятельно требовать ч.-л. *Він все насідається, щоб йому землю назад було оддадено.* Пир. у., Конон.

На́сідок, дка, *м.* Насиженное яйцо.

Насіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **насі́кти, січу́, че́ш,** *гл.* 1) Насекать, насечь, нарубливать, нарубить мелко. *Кабанові кропиви насікла.* Г. Барв. 370. *Уже б та молодичка насікла-нарубала,*—т. е. много и скоро говорить. Ном. № 13050. 2) Только несов. в.: обвинять. *На мене тим насікають, що був раз під судом, ну че́рез те і кажуть, а я не брав їхньої скотини.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Насіни́на, ни, *ж.* Одно семячко, одно зерно. Константиногр. у.

Насі́нний, а, е. Семенной, семенистый. Мнж. 186.

Насі́нник, ка, *м.* 1) Плод, оставленный на семена. 2) Дерево, оставленное при порубке леса.

Насі́ння, ня, *с.* 1) Семя, семена. *Що ж бо то за зілля—чорнеє да насіння?* Мет. 230. *Оце добула собі насіння з круглих буряків.* М. Гринч. 2) Семячки (подсолнечника и пр.). *Дівчата лузали насіння.* Гринч. 3) Семя, потомство, отродье. *Промовив Авраамові і насінню його.* Єв. Л. I. 55. *Пускали колоддя, каміння і враже так товкли насіння, що у рутульців хляв і дух.* Котл. Ен. V. 64. Ум. **Насі́ннячко.** Сим. 225.

Насі́пати, паю, єш, *гл.* 1) Надергать. *Такий уже з тебе возниця,—тільки насіпав коня.* 2) Натомить дерганием. *Смикаючи сіно, насіпав собі руки.*

Насі́патися, паюся, єшся, *гл.* Надергаться.

Насі́сти. См. **Насіда́ти.**

Насічи́́, чу́, че́ш, *гл.* = **Насі́кти.** Желех.

Насі́яти. См. **Насіва́ти.**

Наскака́ти, наскачу́, чеш, *гл.* Наскакать. *Аби болото, а жаби наскачуть.* Ном. № 5419.

Наска́кувати, кую, єш, сов. в. **наскочити, чу, чиш,** *гл.* Наскакивать, наскочить. *Тут їм назустріч і коні наскочили.* Стор. *Не кінь наніс, але сам молодець наскочив.* Ном. № 7046. *Оттут би наскочить на його наглою смертю.* К. ЦН. 227. *Мовчи!—писнула пані, наскакуючи.* МВ. (О. 1862. III. 70).

Наскарбля́тися, ля́юся, єшся, *гл.* Приобретать деньги, наживаться. *Корчми жиди взяли, порон теж у їх руках, —наскарбляються вражі жиди.* Канев. у.

Наскида́ти, да́ю, єш, *гл.* Набросать. *Наскидали самих денежок стільки!* ЗОЮР. I. 153. *Як заспіваю пісень козацьких під кобзу, дак наскидають геть у шапку грошей.* К. ЦН. 307.

Наскита́тися, та́юся, єшся, *гл.* Наскитаться. *Я ж уже нагорювалась і наскиталась із тобою.* Мил. 207.

Наскінчу́, *нар.* В конце, наконец. *Наскінчу схопила себе обіруч за лиця.* Св. Л. 93. **Бу́ти наскінчу́.** Приходить к концу, *быть на исходе. *А на дворі тим часом січень... був наскінчу.* Св Л. 94.

Наскі́пати. См. **Наскі́пувати.**

Наскіпа́тися, па́юся, єшся и **наскі́пуватися, пуюся, єшся,** сов. в. **наскі́патися, паюся, єшся,** *гл.* Набрасываться, наброситься, нападать, напасть; приставать, пристать. *Доля... як лихоманка,—не розбіра, на кого наскіпається; чоловік, чи пан,—їй все однаково.* О. 1861. III. 13. *Як наскіпався на мене, так куди тобі!* Мирн. Пов. I. 142. *Наскіпався, мов на батька.* Ном. № 3465.

Наскі́пувати, пую, єш, сов. в. **наскі́пати, паю, єш,** *гл.* Накалывать, наколоть лучины, щепок. *Наскіпали того дуба.* Канев. у.

Наскладда́ти, да́ю, єш, *гл.* Сложить много. Желех.

На́склесь, *нар.* Косо, наклонно.

Наскликати, ка́ю, єш, *гл.* Созвать многих. *Гультайства силу наскликав.* К. ПС. 102.

***На́скок, ку,** *м.* Набег, нашествие, нападение. *Татарські наскоки на Україну.* Ефр.

***На́скоком,** *нар.* Во время набега; набегом, урывками. *Він тільки наскоком забіга додому.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

На́скось, *нар.* Наискось. О. 1861. XI. Свид. 34.

Носко́чити. См. **Наска́кувати.**

Наскрада́ти, да́ю, єш, *гл.* Накрасть *Як возив він ліс жидівський, то наскрадав лісу чимало.* Канев. у.

Наскрипі́ти, плю́, пи́ш, *гл.* Наскрипеть.

На́скрізь, *нар.* Насквозь. *А сей списом наскрізь пробив і до землі врага пришив.* Котл. Ен. VI. 32.

На́скрізьний, а, е. Сквозной. *Ні, ті двері не наскрізьні були,—вони були забиті і замазані; ходили тілько в перві двері.* Александров. у. (Залюбовск.).

Наскуба́ти, баю, еш, сов. в. **наску́бти, бу́, бе́ш** *и **наску́бати, баю, еш,** *гл.* 1) Надирать, надрать. *Наскуб чуба йому.* 2) Надергивать, надергать. *Наскубла пір'я. Наскуб сіна з стога.*

Наскуба́тися, ба́юся, єшся, сов. в. **наску́бтися, бу́ся, бе́шся** *и **наску́батися, баюся, єшся,** *гл.* 1) Надирать, надрать. *Добре наскубсь* (хлопця). Мнж. 122. 2) Вдоволь надергиваться, надергаться. (У півня) *пір'я покострубачене; а наскубся, стрепенувся... і пішов.* Сим. 211.

Наскупо́вувати, вую, єш, *гл.* Накупать. *Наскуповував свиней десяток.* О. 1862. IV. 82.

Наскуча́ти, ча́ю, єш, сов. в. **наску́чити, чу, чиш,** *гл.* Наскучать, наскучить. *Да вже ж мені наскучило.* Чуб.

Насла́ти. См. **Насила́ти.**

Насла́тися, шлю́ся, шле́шся, *гл.* Наслаться.

Наслі́нювати, нюю, єш, сов. в. **наслі́нити, ню, ниш,** *гл.* 1) Наслюнивать, наслюнить, смачивать, смочить слюной. Желех. 2) Слюнявить, наслюнявить.

Насл'іддя, дя, *с.* Наследие. *Таке лукавому наслідля.* К. Іов. 45.

***Наслідити, джу́, ди́ш,** *гл.* Наде-

лать следов, оставить след (ног). *Не йди на підлогу мокрими чобітьми, бо наслідиш.* Крим. *Не йди сюди! слідів понаносиш! Ет, уже й наслідив!* Крим.

***На́слідком,** *нар.* Вследствие, как следствие чего. *Поетично-легендарні постаті творяться наслідком певного процесу.* Ніков.

Наслі́дній, я, є. Наследственный. *Земля наслідня.* К. Бай. 24.

Наслі́док, дку, *м.* Следствие, последствие. К. XII. 13.

Наслі́дство, ва, *с.* Наследство. *Я приїхав оглядати своє наслідство.* Левиц. I. 66.

Наслі́дування, ня, *с.* Подражание. Желех.

Наслі́дувати, дую, єш, *гл.* 1) Наследовать. *Що робити мені, щоб життя вічне наслідувати?* Єв. Мр. X. 17. 2) **—кого́, що.** Подражать. Желех.

Наслі́дувач, ча, *м.* Подражатель. Желех.

Наслу́хати, хаю, єш, *гл.* Услышать, прослышать. *Наслухав я, що там добре живеться.*

Наслуха́ти, ха́ю, єш, *гл.* Прислушиваться. *Я вже давно наслухаю, до чого воно дійде.* О. 1861. XI. Кух. 27. *Як вітер подихає, зашелестить комиш, пластун іде ходом сміло, а як вітер оддихає, то він стоя наслухає.* О. 1862. II. 63. ***Наслу́хує розмо́ви.** Прислушивается к разговору. *Хтось із табору Искри наслухує розмови.* Лепк.

Наслу́хатися, хаюся, єшся, *гл.* Наслушаться. *Наслухаєшся вже всього.* Рудч.

Насма́жувати, жую, єш, сов. в. **насма́жити, жу, жиш,** *гл.* Нажаривать, нажарить. *Дожидаючи гостей, насмажили гусей, поросят по двоє.* М. Гринч.

Насма́лювати, люю, єш, сов. в. **насмали́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Опалить во множестве. *Насмалили аж трьох кабанів.* Гринч. 2) Наугарить шерстью, *табачным дымом. **Поприходять, посядуть, насмалюють цигарками такого, що й темно в хаті стане,—не хочу я, щоб у мене зборня була.* Пир. у., Кон.

Насмальцьо́вувати, вую, єш, сов. в. **насмальцюва́ти, цію́, єш,** *гл.* Намазывать, намазать жиром, салом.

Насмердіти, джу́, ди́ш, *гл.* Навонять.

Насми́кувати, кую, єш, сов. в. **насми́кати, каю, еш,** *гл.* Надергивать, надергать. *Ворона напряде, сорока насмиче.* Чуб. V. 1144.

***Насміва́тися, ва́юся, єшся,** *гл.*= **Насміха́тися.** *Який же ви бідний, пане Зельман!—Ласкаві пані насміваються.* Черемш.

Насмі́литися, люся, лишся, *гл.* Осмелиться. МВ. II. 121.

Насмі́ти, смі́ю, еш, *гл.* Осмелиться, посметь. *Оце прийду з роботи пізно, дак і світла не засвітять і не озвуться. А жінка не насміє.* Г. Барв. 321.

Насмі́тити. См. **Насмі́чувати.**

Насмі́х, ха, *м.* Насмешник. *Женише мій; насміше мій, на сміх мене любиш.* Гринч. III. 72. См. **Насмі́шок.**

Насміха́ння, ня, *с.* Насмешка. Левиц. Пов. 118.

Насміха́ти, ха́ю, єш, *гл.* Насмехаться. *Стали з їх сусіди насміхати.* Мет. 348.

Насміха́тися, ха́юся, єшся, *гл.*= **Насміха́ти.** *Насміхалися з його.* Єв. Мр. V. 40. *Із матки старенької насміхається.* Макс.

Насмі́чувати, чую, єш, сов. в. **насмі́тити, мічу́, тиш,** *гл.* Насаривать, насорить. *А хто се насмітив?* Канев. у. *Те сміттє, що батьки з дідами насмітили.* К. Дз. 29.

Насмі́шити, шу́, ши́ш, *гл.* Насмешить. Мнж. 4.

Насмі́шка, ки, *ж.* = **Смі́шки.** *Уже минаються дівоцькі насмішки.* Чуб.

Насмі́шко, ка, *м.*=**Насмі́шок.** *Буде з нас того, шо я та жінка моя чесні,—каже. А там та був Іван Насмішко. «Які, каже, ви чесні, шо я з твоєю жінкою ту ніч ночував».* Мнж. 51.

Насмі́шкуватий, а, е. Насмешливый. Чуб. I. 269.

Насмі́шкувато, *нар.* Насмешливо. Левиц. МБ. 78.

Насмі́шок, шка, *м.* Насмешник. *Ти, женише, ти женише, ти чортів насмішку, коли мене не сватаєш, сватай мою кішку.* Нп. См. **Насмі́х, насмі́шко.**

Насмія́ти(ся), смію́(ся), смієш(ся), *гл.* Насмеяться. *Хотів я, мати, з сиро-*

ти насміяти. Чуб. V. 409. *Щоб ви нашому пісному борщеві не насміялися.* Змиевск. у. *Було б тобі та й не дати з себе насміятись.* Нп.

Носмо́ктуватися, туюся, єшся, сов. в. **насмокта́тися, кчу́ся, чешся,** *гл.* 1) Вдоволь насасываться, насосаться. 2) Напиваться, напиться пьяным. Сим. 100.

Насмо́лювати, люю, еш, сов. в. **насмоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Насмоливать, насмолить, осмоливать, осмолить. *Насмолив коси шевською смолою.* Рудч. Ск. I. 174.

***Насни́тися, нюся, нишся,** *гл.* Привидеться во сне. *Часом прокинеться зо сну, коли насниться їй, що сусідова Галя ущіпнула її.* Кон. III. 340.

Наснува́ти, ную́, е́ш, *гл.* Натянуть известное количество нитей на **основницю.** Желех. *Вчора багато наснувала, а сьогодні дитина не дала.* Константиногр. у.

Насоли́ти. См. **Наса́лювати.**

Насоло́джувати, джую, єш, сов. в. **насолоди́ти, джу́, ди́ш,** *гл.* Наслащивать, насластить.

Наса́лювати, люю, єш, сов. в. **насоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Насаливать, насолить.

Наса́нник, ка, *м.* Подсолнечник. Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн.

Насору́га, ги, *ж.* Задор? Навязчивость? Придирки? *Колись було збе́руться сусіди і почнуть гомоніти без клопоту та насоруги.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

На́спа, пи, *ж.* Количество сыпучего тела, насыпанное сверх меры. **З на́спою.** С верхом. *Брав у-щерть, а відав з наспою.*

Наспа́к, *нар.*=**Навспа́к.** Угор.

Наспа́тися, сплю́ся, спи́шся, *гл.* Наспаться.

***I. Наспіва́ти.** См. **Наспі́вувати.**

II. Наспіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **наспі́ти, пі́ю, еш** и **наспі́нути, ну, неш,** *гл.* 1) Поспевать, поспеть, подоспевать, подоспеть. *Аж ось наспіли святки.* Ком. I. 16. *Раненько вийду, на обід наспіну.* Мирн. Пов. II. 79. **А я зараз з дівчатами наспію, я молода!* Лепк. 2) Настигать, настичь, догонять, догнать. *Оглядав, чи не наспіва погоня.* Стор. МПр. 109. *Тут їх доля зла наспіла.* Котл. Ен. VI. 33. 3) О многих: созревать, созреть. *Полуниці вже наспіли.* Харьк. у.

Наспіва́тися, ва́юся, єшся, *гл.* Напеться. *Наспівавшись і натанцювавшись, кинулись до їжі.* Левиц. I. 350

***Наспі́вувати, вую, еш,** сов. в. **наспіва́ти, ва́ю, еш,** *гл.* Напевать, напеть. *Їде собі повагом та й наспівує.* Пир. у., Конон.

Наспі́д, *нар.* Вниз, на низ, на дно. *Сховала в скриню аж наспід.* М. Гринч.

На́спіл, *нар.* Пополам с кем-нибудь, с половины. *Баба засадила город наспіл з... Своєї землі мало,—беремо в пана наспіл.* М. Гринч.

Наспі́нути, наспі́ти. См. **I. Наспіва́ти.**

Наспо́ді, *нар.* Внизу, на дне. **Ще не знати, хто насподі буде.* Умань. Ефр.

Наспорожня́ти, ня́ю, еш, *гл.* Поопоражнивать.

Наспоря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **наспори́ти, рю́, ри́ш,** *гл.* 1) Приобретать, приобресть, запасать, призапасить. Желех. 2) Доставлять, доставить, снабжать, снабдить в изобилии. Вх. Зн. 40.

Наспотика́тися, ка́юся, єшся, *гл.* Устать, утомиться, спотыкаясь. *Поки натрапиш на їх,—що нападаєшся да наспотикаєшся.* О. 1862. VI. 57. *Я по чужих нивах наспотикалась.* Мил. 205.

Наспо́тич, наспо́тички, *нар.* Спотыкаясь. *Як займу з двора, то наспотич летітимеш.*

Наспочива́тися, ва́юся, єшся, *гл.* Вдоволь отдохнуть. **Наспочивався вже я за ці свята,—аж обридло.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Насправля́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Наделать, накупить. *Насправляла Зося суконь.* Левиц. I. 410. 2) Наготовить, устроить. *Насправляли в селі багато обідів за померші душі.* К. Михальчук. *Весіллів насправляли.* К. Михальчук.

Наса́тися, ссу́ся, сся́шся, *гл.* Насосаться вдоволь. *Іде комар із своїм військом... «Ей, Іване Голику, дай моєму війську крові напиться!» ...Він зараз сорочку з себе... Комарі наса́лись і полетіли.* ЗОЮР. II. 62.

***На́став, ву,** *м.* Загромождение (вещами). *У мене в хаті такого тепер наставу, що й не пройдеш.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Наставля́ти, стаю́ *и ставля́ю, єш, сов. в. **наста́ти, ста́ну, неш,** *гл.* 1) Наставать, настать, наступать, наступить. *Треба зачинати шаткувать на сьомім дні, як молодик настане.* Ном. № 300. *Що далі на світі, більш біда наставає.* Ном. № 961. *Поляжемо,—по нас настануть люде, що прах німий наш воскресять ділами.* К. ЦН. 241. *2) Наступать, наступить на что, нацеливаться, нацелиться. *І ви кайтеся, браття, а ти, Михалку, не наставай на чуже добро.* Борд.

***Наста́влення, ння,** *ср.* Установка, намерение. *Нема сумніву, що письменник в цільовім наставленню... має на оці.* Ніков.

Наставля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **наста́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Наставлять, наставить. *Кругом наставили мисок.* Котл. Ен. 2) Ставить, поставить, наставить, направлять, направить. *Марта, дивлюсь, припинилась, наставила головоньку, мов та перепілочка, і слухає—не дише.* МВ. 3) Делать, сделать (кого-либо, чем-либо). *Ви ж* (мати) *було раненько вставаєте, та нас розбужаєте, нас хазяєвами наставляєте.* Мил. 200. 4) Определять, определить, назначать, назначить, избирать, избрать (на должность). *Січовики давали військову пораду, збивали народ докуки і наставляли сотників.* Стор. МПр. 60. 5) **Наставля́ти ма́я.** Гулять в саду или в лесу 1-го мая с угощением. Х. С. І. 76. Подобно этому также **наставля́ють баби́ петрі́вку,** т. е. устраивают угощение в первый день петровского поста. 6)=**Настановля́ти 5.** *Хто його й на розум добрий наставляв?* МВ. II. 10. *7)—**що.** Подставлять, подставить ч.-н. *Настав жменю.* Крим. *Коня кують, а жаба й собі ногу наставляє.* Н. посл. Крим. *8)—**до чо́го.** Дотачивать, дотачать. *Коротка спідни́ця, —треба наставити.* Полт. у. Г. Йов.

Наста́вляти, вля́ю, єш, *гл.* То же, что и **наста́вити 1, 2, 3, 4,** но только в приложении ко многим предметам, лицам. *Наставляв копок, як на небі зірок.* Гринч. III. 18. *Наставляла повну хату, що ніде й ступнути.* Гринч. *Яких у нас наставляли владик!* К. ПС. 30.

Наставля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **наста́витися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Наставляться, наставиться. 2) Назначаться, назначиться (на службу). 3) Устремляться, устремиться к чему-либо, намериваться, намериться, метить куда-либо. *Наставилася вовкові в зуби.* Ном. № 10245. *4) Намереваться, собираться. *Іди в божу путь, куди наставився.* С. Ситківці Липов. у. Ефр. *5) Нацеливаться, брать, взять установку. *Людина, що пильно наставиться на працю.* Ніков.

Наста́вний, а, е. Назначенный (на должность). *Буть мені тепер у Білій Церкві наставним равом!* ЗОЮР. I. 59.

***Наставни́й, а́, е́.** Дотаченный, нашитый, вшитый. Полт. у. Г. Йов.

Наста́вник, ка, *м.* Надсмотрщик над рабочими. *У нашого наставника нагай за плечима.* Гринч. III. 128.

Наста́вниця, ці, *ж.* Надсмотрщица над работницами. *А в нашої наставниці рябая спідниця, тоді ж вона нас пускає, як зійде зірниця* (Песня пололыщиц). Гринч. III. 128.

Наста́лювання, ня, *с.* Насталенье, наварка сталью. Желех. У Марка Вовчка употреблено, как название насталенного места инструмента. *Павло на ході взяв сокиру, що з-під лави насталюванням блищала.* МВ. (О. 1862. I. 89).

Наста́лювати, люю, єш, сов. в. **насталя́ти, лю́, лиш,** *гл.* Насталивать, насталить. *Він пішов до коваля ніж насталювать.* Рудч. Ск. I. 44. ***Насталя́ти зу́би.** а) Навострить зубы. *Порфирій, настали зуби!* Тобіл. III. 204. б) Выбить зубы. *Вже без битого на селі не обійдеться: коли не зуби кому насталить, так спину підпереже.* Кон. II. 70.

***Наста́люватися, лююся, єшся,** *гл.* 1) Насталиваться, быть насталенным. 2) Собираться, начинать. *Він зовсім вже насталився був тікати, та почув підмогу собі.* С. Глеваха Киев у. Ефр.

***Насталя́ти, ля́ю, єш,** сов. в. **насталя́ти, лю́, лиш** = **Наста́лювати.**

Три дні колов (порося), *три ножі вломив і пішов до коваля насталяти.* Нс. Пир. у., Конон.

Настання́, ня́, с. 1) Возникновение. *Ще до настання в Польші їзуїцтва, ляхи в наших владик-архиреїв були «бісові пекельники», а Русь у римського прелацтва не прекладалась над жидову.* К. Кр. 9. **Настання́ світу.** Создание мира. Желех. *2) Начало, наступление. *У настанні місяця.* Крим.

Настановля́ти, вля́ю, єш, сов. в. **настанови́ти, влю́, виш,** *гл.* 1) и 2)=**Наставля́ти 1** и **2.** 3)=**Наставля́ти 3.** *Він обох нас хазяїнами настановив, за його доглядом повно в нас і в дворі, і в полі.* Г. Барв. 196. 4)=**Наставля́ти 4.** *Його козаки злюбили, до себе в курінь пустили, ще й отаманом настановили.* ЗОЮР. I. 216. *Його громада титарем настановила.* Г. Барв. 424. **Нас ніхто не обірав,—сказав благочинний,—нас настановили на парафії.* Н.-Лев. II. 232. 5)—**на що́.** Вообще значит—сделать обладателем чего-либо. **Настанови́ти на хліб.** Дать кусок хлеба, т. е. обеспечить материально. *Прожили ми так десять років і стали гадати, щоб іще на сей шматок хліба, що ми маємо, да кого-небудь настановити і по нашій смерті.* Г. Барв. 415. *Прохала свою приятельку настановити її на хліб, пошукати службу.* Г. Барв. 511. Употребляется и по отношению к другим предметам: хозяйка, у которой не держались свиньи, покупает свинью у другой и чрез несколько времени благодарит: «*Спасибі богові та й вам,— тепер у мене гуком свиней. Уже що правда, дак правда: не жалуєте, продаючи, ведуться добре.... Ви мене, бувайте здорові, настановили на свині*». Г. Барв. 420. **Настанови́ти на ро́зум, на до́брий ро́зум.** Надоумить, направить на путь истинный; развить, научить путем воспитания. *6) Устанавливать, установить. Закон?.. Ви сами настановили такий закон.* Мирн. ХРВ. 261.

Настановля́тися, вля́юся, єшся, сов. в. **настанови́тися, влю́ся, вишся,** *гл.*=**Наставля́тися 1** и **2.**

***Настара́ти, ра́ю, єш,** *гл.* Приобретать, приобресть. *Мусіла дещо зайве з хати і з давніше настараного продавати.* Кобил. «Ніоба».

Настарча́ти, ча́ю, єш, *гл.*=**Настача́ти.** *А я зілля настарчаю, їх із лиха виручаю.* Стор. МПр. 159.

Наста́ти. См. **Наставáти.**

***Настаття́, тя́,** с. Начало, наступление. Крим. *Вельми любив чарку, найпаче, було, під настаття місяця.* Кон. I. 41.

Настача́ти, ча́ю, єш, сов. в. **наста́чити, чу, чиш,** *гл.* Припасать, припасти, приготовлять, приготовить, доставлять, доставить вдоволь. *Усе то настачили... ніженські міщане.* К. ЧР. 258. *По десять разів на день їси і хліба тобі не настачиш!* Гринч. *Не настачуть мої руки на трьох дітей і на його.* Г. Барв. 284. — *Чого чорт плаче?— Що панам людей не настаче.* Ном. № 1141.

Наста́читися, чуся, чишся, *гл.*= **Наста́чити.** *Прядева на вірьовки не настачишся.* Стор. МПр. 81.

На́стеж, настежі́нь, настежі́р, *нар.* =**На́стіж.** Вх. Зн. 40.

Насте́лювати, люю, єш, сов. в. **настели́ти, лю́, леш,** *гл.* Настилать, настлать. ***Іван хату не вкриває очеретом, ні, а жорстиною настеляє.** Пир. у., Конон. *Поміст, шклом настеляний.* Рудч. Ск. II. 105.

Настерігáти, гáю, єш, сов. в. **настерегти́, режу́, же́ш,** *гл.* Подстерегать, подстеречь, подкарауливать, подкараулить.

***Насте́рний, а, е** = **Насти́рливий.** *Настерний такий був.* Кон. III. 277.

Насте́рти, ся. См. **Настира́ти, ся.**

Настига́ти, га́ю, єш, сов. в. **насти́гнути** и **насти́гти, гну, неш,** *гл.* 1) Догонять, догнать, настигать, настичь. *В село із лісу вовк забіг... Проклятий люд з собаками настиг.* Гліб. 40. 2) *Приходить, прийти; являться, явиться;* приближаться, приблизиться; прибывать, прибыть; поспевать, поспеть. *А за тим настигли сестри, куми та зовиці.* Мкр. Н. 18. *Настигає й весна.* Г. Барв. 374. *Темна нічка настигала.* Мкр. Н. 35. *Ти в дорозі не счуєшся, як спасівка настигне.* Кв. I. 84. *Бог мені поміг: настигнув в пору на весілля.*

Мкр. Н. 31. *Настигли в город Таганрог.* Мкр. Г. 64. 3) О многом: созревать, созреть. *Настигли груші, яблука.* Левиц. Пов. 236. *Настигли ягоди.* Рудч. Ск. І. 146.

На́стил, лу, *м.* Слой снега на коре деревьев, крышах зданий и пр. Борз. у.

Настила́ти, ла́ю, єш, *гл.* Вышивать гладью.

Насти́лування, ня, *с.* Вышиванье и вышивка гладью. Чуб. VII. 415.

Настина́ти, на́ю, єш, *гл.* Срубить много, убить многих режущим орудием. *Повен двір і сад їх настинато та навішано горопах.* К. ЦН. 274.

Настира́ти, сов. в. **насте́рти.** Встречено только в безличной форме: **Насте́рло:** припало, загорелось, приспичило, захотелось. Мнж. 186.

Настира́тися, ра́юся, єшся, сов. в. **насте́ртися, стеру́ся, ре́шся,** *гл.* Домогаться, добиваться, добиться, настаивать, настоять. *А щоб «Положение» читати, так цього нема. Як роздали «Положение», так воно і спочиває чистеньке у волості, чи там де: нема таких..., щоб йому настирались.* О. 1862. VI. 95. *Це вже я настерся, щоб більшу* (хату) *робили, а то б ще менча була.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Насти́ритися. См. **Насти́рюватися.**

Насти́рливий и **насти́рний, а, е.** Надоедливый. *Настирлива муха.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн. *Настирна дитина.* М. Гринч. **Коли б він не був таким потульним, а я такою настирною, то може б і любилися.* Кон. І. 133. **Мусів вернутись і слухати настирну музику.* Дн. Чайка. II. 185.

Насти́рюватися, рююся, єшся, сов. в. **насти́ритися, рюся, ришся,** *гл.* Надоедать, надоесть, опротиветь кому своей навязчивостью. *Так уже настирилась мені, що вже не знаю, як од тебе одчепитись.* Левиц. К. С. 60. *Старшина настирився людім, крий боже! бо не одного й не другого скривдив.* Канев. у. *Настирився людім, то й віддали в москалі, бо як стеріг ліса, то все людей бив своїх.* Канев. у.

На́стіж, *нар.* Настежь. *І сіни й хата перед тобою настіж.* К. ЧР. 222.

***Настійливий, а, е.** Настойчивый. *Він дуже настійливий: свого доб'ється.* Крим.

Настільник, ка. Скатерть. НВолын. у. *Стіл застелений чистим настільником.* О. 1862. V. 77. *Дівчата несуть сорочки, шиті рушники, настільники.* К. Орися.

Настобу́рчувати и **настовбу́рчувати, чую, єш,** сов. в. **настобу́рчити** и **настовбу́рчити, рчу, чиш,** *гл.* Наеживать, наежить, приподнимать, приподнять (волоса, шерсть). *Величезний звір... підняв спину і настобурчив на спині темну сизу шерсть.* Левиц. Пов. 98.

Насто(в)бу́рчуватися, чуюся, єшся, сов. в. **насто(в)бу́рчитися, чуся, чишся,** *гл.* Приподниматься, приподняться, становиться, стать дыбом (о волосах, шерсти). *На голові волосся настовбурчилось як щетина.* Левиц.

Настовпу́жувати, жую, єш, сов. в. **настовпу́жити, жу, жиш,** *гл.* = **Настовбу́рчувати.**

Настовпу́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **настовпу́житися, жуся, жишся,** *гл.*=**Настовбу́рчуватися.**

Настоло́чувати, чую, єш, сов. в. **настоло́чити, чу, чиш,** *гл.*=**Насто́птувати, настопта́ти.** *Ногою настолочив хробака.* Вх. Зн. 40.

Настопі́рити, рю, риш, *гл.* = **Насторо́шити.**

Насто́птувати, тую, єш, сов. в. **настопта́ти, пчу́, чеш,** *гл.* Наступать, наступить. *Турн злобно сильною п'ятою на труп Паланта настоптав.* Котл Ен. VI. 30.

Насторожа́ти, жа́ю, єш, сов. в. **насторожи́ти, жу, жиш,** *гл.* Настораживать, насторожить, приготовлять, приготовить к чему-либо. **Насторожи́ти но́ги.** Наперечь ноги к усиленному бегу. *Ми свої ніженьки насторожали, щоб хорт не догнав.* Рудч. Ск. І. 16.

Насторо́чувати, чую, єш, сов. в. **насторо́чити, чу, чиш,** *гл.* 1) Наставлять, наставить, поднимать, поднять. *Насторочила свиня щетину мов їжак.* 2)—**ву́ха.** Навострять уши. *Еней наш насторочив уха.* Кот. Ен. III. 73.

***Насторо́шений, а, е.** Поднятый (кверху), торчащий. *Насторошені ву-*

са, повивалювані язики робили їх грізно смішними. Лепк.

Насторо́шувати, шую, єш, сов. в. **насторо́шити, шу, шиш,** *гл.*=**Насторо́чувати.** *Маруся так уші й насторошила, щоб чути все, що будуть говорити.* Кв. І. 72. (Кіт) *уші насторошив.* Сим. 230.

На́сторч, *нар.* Вертикально. *2) Ребром. Сл. Нік. *Ударив об ушак лопатою насторч.* 3)—**каза́ти.** Противоречить, спорить. *Така добра вдалася, що ніколи й слова насторч не скаже.* Мир. ХРВ. 336.

Насто́ювати, юю, єш, сов. в. **насто́яти, то́ю, їш,** *гл.* 1) Настаивать, настоять (жидкость на чем-либо). *2) **—на що.** Настаивать, настоять на чем. *Настоювали поляки на те, щоби він віддав їм Правобережну Україну.* Лепк. *__Насто́юватися, юються, єшся,__ *гл.* Задерживаться. *Біжи швиденько до крамниці, та не настоюйся там довго.* Полт. у. Г. Йов.

Насто́янка, ки, *ж.* Настойка.

Насто́яти. См. **Насто́ювати.**

Насто́ящий, а, е=**Спра́вжній.** *Настояща козачка.* МВ.

*__Насто́яще,__ *нар.* Серьезно, в серьез. *Ти не жартуй, а кажи настояще.* Крим. *Це ви шутками чи настояще?* Крим.

*__Насто́ящо,__ *нар.* По-настоящему, как следует, правильно. *На весну я одійду од хазяїна, сам шитиму чоботи; я вже й тепер роблю настоящо.* Крим.

Настраха́ти, ха́ю, єш, *гл.* Напугать, испугать.

Настраха́тися, ха́юся, єшся, *гл.* Напугаться, испугаться. Г. Барв. 518.

Настраши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Напугаться. Желех.

Настра́шка, ки, *ж.* Устрашение. **Зроби́ти настра́шку.** Пострашать, попугать словами или действием. *Я б йому зробив настрашку, як би він був зостався з хлопцями, так утік бо.* Екатерин. у. (Залюбовск.). *2) Острастка. *Змалечку нема ніякої настрашки од батьків, то отакі діти й виростають.* Крим.

Настра́шувати, шую, єш, сов. в. **настраши́ти, шу́, ши́ш,** *гл.* Напугивать, напугать. *Цю ніч так мене настрашило: ходить та й ходить щось попід вікнами.* Черниг. у. *Я тепер так дивлюся, щоб не було іскри в попелі, бо мене вже настрашило: висипала попіл під пліт та й байдуже; аж вихожу, а з-під плоту курить,— уже займається.* Черниг. г. *Я свою дочку собаками настрашила, щоб на вулицю не вибігала.* Черниг. у.

Настре́мець, мця, *м.* Наследник. Ананьев. у.

Настре́нчувати, чую, єш, сов. в. **настре́нчити, чу, чиш,** *гл.* Настраивать, настроить, возбуждать, возбудить. *Проклята Параска настренчила всіх дітей проти мене.* Левиц. ПЙО. І. 381. *Так настренчила її против чоловіка, що вона його зненавиділа.* См. **Настру́нчити** и **настрю́чити.**

Настріля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Настрелять. *Наш стрілець сьогодня багато качок настріляв.* Гринч.

Настро́їти, ся. См. **Настроювати, ся.**

Настро́млювати, млюю, єш, сов. в. **настроми́ти, мли́ю, миш,** *гл.* 1) Натыкать, наткнуть, надевать, надеть. *Одинчика убили і настромили на віху його козацькую головку.* Котл. Ен. V. 61. **Набакір шапку настромивши, ходили по селу.* Біл. Правда, 1873, 76. *2) Накалывать, наколоть. *Наш панич усе метеликів ловить та й настромлює на щось їх на шпильки.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Настро́млюватися, люються, єшся, сов. в. **настроми́тися, мли́ося, мишся,** *гл.* 1) Натыкаться, наткнуться. *2) Накалываться, наколоться. *Плигнув наш бугай через тин та й настромився на кілок.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Настро́ювати, юю, єш, сов. в. **настро́їти, ро́ю, їш,** *гл.* Настраивать, настроить. *Настройте музики.* Чуб. V. 1125. *Як дудку настроїш, так вона грає.* Чуб. І. 253.

Настро́юватися, ються, єшся, сов. в. **настро́їтися, ро́юся, їшся,** *гл.* 1) Настраиваться, настроиться. 2) Приготовляться, приготовиться. *Настроїтись на баталію.* Гринч.

Настругувати, гую, єш, сов. в. **наструга́ти, га́ю, єш,** *гл.* Строгать, настрогать. Желех.

Наструнчувати, чую, єш, сов. в. **наструнчити, чу, чиш,** *гл.*=**Настрéнчувати, настрéнчити.** *Наструнчити їх, щоб уже в один голос співали.* Мир. ХРВ. 278. ***Наструнчувати скрúпку.** Настраивать скрипку. *Довбня, наструнчивши скрипку, поцигикав-поцигикав і вийшов насеред хати.* Мирн. Пов. III. ЛНВ. 1919, III. 279.

Настрю́чити, чу, чиш, *гл.* = **Настрéнчити.** Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Настря́мок, мку, *м.* Небольшое количество, небольшой воз сена, соломы, дров. *Набрав дров настрямок.* Борз. у. *Сторгував настрямок сіна.* Харьк. у. Ум. **Настря́мочок.**

На́ступ, пу, *м.* Наступление. *Тяжкі гріхи впинили предків наших від наступу на землі християнські.* К. МБ. X. 18.

Наступа́ти, па́ю, єш, сов. в. **наступи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Наступать, наступить на что. *Даю вам силу наступати на гадюки.* Єв. Л. X. 19. 2) Надвигаться, надвинуться, подходить, подойти. *Наступає чорна хмара.* Нп. 3) Наступать, наступить, нападать, напасть. 4) Наставать, настать. *Весна наступає.* **Дня 1-го мая наступили дві важні події.* Борд.

***Насту́пний, а, е.** Наступающий, следующий. **Насту́пного ро́ку.** В будущем году. Киев.

Насту́пник, ка, *м.* Преемник.

Насту́пниця, ці, *ж.* Преемница. Желех.

На́ступцем, *нар.* Наступательно, решительно.

***Насту́рчуватися, чуюся, єшся,** *гл.* **(кому́).** Надоедать. Сл. Нік.

***Настяга́ти, га́ю, єш,** *гл.* Насобирать, набрать с трудом. *Насилу настягав на економію тих косарів чоловіка з десятеро: не йдуть вражі люде.* С Ситківці Липов. у. Ефр.

Настяга́тися, га́юся, єшся, *гл.* 1) Набраться с некоторым затруднением (о многом). *Настягалося рублів на кільки грошей.* Мир. ХРВ. 59. 2) Насобирать, набрать (многое и с трудом). *Ви тут з матір'ю то сим, то тим боком настягаєтесь на зіму.* Мир. ХРВ. 16. 3) Насобираться, сойтись (о людях). *Як де лучиться весілля, чи празник, чи що, то гостей настягається, що й голці не впасти.* Св. Л. 201.

Насува́ти, ва́ю, єш, сов. в. **насу́нути, су́ну, неш,** *гл.* 1) Надвигать, надвинуть. *І шапку на очі насунув.* Котл. Ен. V. 39. **Проснувся, встав—встрепенувся, шапку насунув та й далі посунув.* Тобіл. II. 147. 2) Надвигаться, надвинуться. *Ніч насунула темна.* Г. Барв. 462. 3) Появляться, появиться во множестве. *Весь город насунув у світлиці.* Левиц. I. 263.

Насува́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **насу́нутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Надвигаться, надвинуться. 2) Появляться, появиться во множестве. *Насунулось лиха до бісового батька.* Ном. № 2022. *3) Появляться, возникать. *Така думка мусіла насуватись кожному.* Борд.

Насука́ти, ка́ю, єш, *гл.* 1) Насучить. *До я й свого поведу, із лик мутузок насукавши.* Чуб. V. 529. 2)—**бу́бликів.** Наделать баранок. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Насу́мритися, рюся, ришся, *гл.* Нахмуриться. Змиев. у.

Насу́нути, ся. См. **Насува́ти, ся.**

Насупереки́, *нар.* Наперекор, в пику. *Він все тобі насупереки робе.* Черк. у.

Насу́плювати, плюю, єш, сов. в. **насу́пити, плю, пиш,** *гл.* Нахмуривать, нахмурить. *Насупити брови. І Данило инший став, як одружився: вже не насуплені чорні брови і на устах ласкавий усміх.* МВ. I. *Насупило,—аж світу божого не видно.* Грин.

Насу́плюватися, плююся, єшся, сов. в. **насу́питися, плюся, пишся,** *гл.* Нахмуриваться, нахмуриться. *Один з троянської громади, насупившися, все мовчав.* Котл. Ен. II. 34. *Лемішка сидів насупившись.* Левиц. I. 275. *А тут хмара насупилась і зразу така темрява!* Г. Барв. 236.

Насупо́нитися, нюся, нишся, *гл.*= **Насу́питися.** *Насупонився як той сич.* Ном. № 3374.

Насу́пуватий, а, е. 1) Имеющий суровый вид. *2) Хмурый, пасмурный. *Дощ буде; небо насупувате.* Крим.

***Насу́ціль,** *нар.* Наглухо. Сл. Нік.

***Насу́шник, ка,** *м.*=**Насу́щник.** *І взяли його голову тяжкі думки про той насушник.* Мирн. Ркп.

Насу́шувати, шую, єш, сов. в. **насуши́ти, шу́, шиш,** *гл.* Насушивать, насушить. *Ми сухарів насушим.* Ном.

Насу́щний, а, е. Насущный. *Як то тяжко той насущний люде добувають.* Шевч.

Насу́щник, ка, *м.* Насущный хлеб. *Він... кривавицею добува той насущник.* Сим. 217.

На́схил, на́схиль, *нар.* Склонясь, наклонившись, полулежа; наклонно. *Усю ніч насхил проседіла.* Миусск. окр. *Насхиль стіл стоїть.* Константиногр. у.

На́ський, а, е. Наш, нам принадлежащий, а не иностранный. Сим. 53. *Чи щире воно там все наське, чи тільки наським помазалось?* О. 1862. I. 76. *Це корова не наська, а чорноморська.* О. 1861. VI. 165. *Наських пирогів ляхи не печуть.* Ном. № 862.

Нася́ти, ся́ю, єш, *гл.*=**Наси́яти** = **Насіва́ти.** *Насяла миленька білої лелії.* Гол.

Ната́врити, рю, риш, *гл.* Поклеймить, наложить клеймо.

Натага́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Много наложить. Василък. у. 2) Много наготовить.

Натанти́рити, рю, риш, *гл.* Наговорить, наделать? *Се він натантирив, Левашову щось сказав, мусів той йому повірить, да ввесь город розчухрав.* КС. 1882. V. 534.

Натанцюва́тися, цю́юся, єшся, *гл.* Натанцоваться. *Натанцюєтесь іще, поки до третіх.* Шевч. 308.

Натараба́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Набарабанить. *Мені у млині вуха натарабанило.* *2) Натараторить. *Натарабанила повні вуха.* Полт. у. Г. Йов.

***Натара́пом,** *нар.* Дерзко, нахально, насильно. *Були ви порядня людина, не лізли натарапом на нікого, нікому не переорали, ані пересіяли.* Стеф.

Натасува́ти, су́ю, єш, *гл.* 1) Набить, наколотить. *І боки так натасувала...* Котл. Ен. VI. 65. 2) Набить, наполнить что-либо. *Натасувати в горнє бульби.* Вх. Зн. 40.

Натвори́ти, рю́, риш, *гл.* Наделать, натворить. *Бачите ви, ловці-молодці, чого ви натворили.* Шевч. 289.

На́те. См. **На.**

Натекти́. См. **Натіка́ти.**

Натенькі́, кі́в, *м., мн.* **Дава́ти натенькі́.** Делать намеки.

***Натеревені́ти, ню, ниш,** *гл.* Наболтать. *Прибіг, натеревенив усякої всячини.* Крим.

Натерменува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Обозначить; записать.

***Натеро́шне,** *нар.* Нарочно, с умыслом. Сл. Нік.

Натерпі́тися, плю́ся, пи́шся, *гл.* Натерпеться. *Вже лихого ми натерпілись доволі.* Левиц. I. 282.

Натерти, ся. См. **Натира́ти, ся.**

На́терть, ти, *ж.* Измельчившаяся от трения солома. Камен. у.

Натеса́ти. См. **Натісувати.**

Натечи́, чу́, че́ш, *гл.* = **Натекти́.** Желех.

***Натика́н, на,** *м.* Род хлеба. *Чого то з сього святого хліба не зробиш? усячину: діда, братки, рябка, сучку, каленика, натикана.* Кухар. Осн. 1861. XI—XII. 27.

Натика́ний, а, е. О тканях: с вытканными узорами. *Купила на ярмарку набожник, заполочу натиканий.* Черниг. у. *Спідниця натикана.* Черниг. у.

I. Натика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **натка́ти, тчу́, тче́ш,** *гл.* 1) Только в с. в.: наткать известное количество. 2) Ткацким способом делать, сделать узоры на ткани. *Натикати квітки.* Леб. у.

II. Натика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **нати́кати, каю, єш,** *гл.* 1) Натыкать, натыкать. *Натикала за намітку зеленої рути.* Чуб. V. 1132. 2) Натыкать, наткнуть на что. *Мухариці дрібненької не наток би на удку.* Вх. Зн. 40.

На́тина, ни, *ж.* 1) Раст.: дикая лебеда, Chenopodium album. Шух. I. 21. 2) Кушанье из лебеды. Kolb. I. 54.

Натина́ти, на́ю, єш, сов. в. **натя́ти, тну́, не́ш,** *гл.* Нарубливать, нарубить, нарезывать, нарезать.

Натина́тися, на́юся, єшся, сов. в. **натя́тися, тну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Натыкаться, наткнуться на острое и обрезаться, накалываться, наколоться. *Натявся на косу.* Гринч. 2) Натужиться,

понатужиться. *Я іще як натнусь, дак іще й тебе переживу.* Гринч.

Натини́на, ни, *ж.* Овечья шерсть, снятая с годовалой овцы. Шух. I. 196.

Нати́ня, ні, *ж.* Стебель, ботва (картофельная). Угор.

Натира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **натере́ти, тру́, тре́ш,** *гл.* 1) Натирать, натереть. *Знайшла ріпу, натерла на тертушку.* Мир. Пов. II. 52. 2) Напирать, напереть. *Козаки на піхоту міцно натирали.* Гол. I. 34. 3) Настаивать, докучать. *Не натирай, бо бачиш, що ніколи.* Брацл. у.

Натира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **натере́тися, тру́ся, ре́шся,** *гл.* Натираться, натереться.

Натира́чка, ки, *ж.* У сапожн.: деревянный брусок для приглаживания каблука. Сумск. у.

Нати́рити, рю, риш, *гл.* Натащить. *Вже повну холодну натирили і людей, і жінок, і дівчат, і малих дітей.* Кв. II. 286.

***На́тирка, ки,** *ж.* Натирание, притирание. Сл. Нік.

На́тиск, ку, *м.* 1) Надавливание, натискивание. 2) Давка, толпа. *Натиск такий, що й пройти не можна, свічки поставити.* Канев. у.

Натиска́ти, ка́ю, еш, сов. в. **нати́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Натискивать, натиснуть, надавливать, надавить, нажимать, нажать. 2) Налегать, налечь. *Миро́вий натискає, щоб школа була.*

На́тиски, *нар.* Нажимая, натискивая, давя. *Напився... Доброму коню натиски налягає.* Лукаш. 43.

Нати́снутися, нуся, нешся, *гл.* Натесниться, натолпиться.

На́тичка, ки, *ж.* Короткий кол, вбитый не в землю, а в плетень, возле большого кола, если последний окажется коротким и не дает возможности продолжать городить. Мнж. 186.

Натіва́ти, ва́ю, еш, *гл.* Начинать, затевать. *Оце вже на иншу натіва* (о ребенке, сперва смеявшемся, а потом начавшем плакать). Змиев. у.

Натіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **натекти́, течу́, че́ш,** *гл.* Натекать, натечь. *Водиця сама в хату натече.* Чуб. V. 897.

Натісувати, сую, еш, сов. в. **наті-са́ти, тешу́, шеш,** *гл.* Натесывать, натесать. Желех.

Натішитися, шуся, шишся, *гл.* Натешиться, насладиться. *Та нехай же я перше сама тобою натішусь, рибко, нехай на тебе надивлюся.* МВ. (О. 1862. III. 39). *От приходять до церкви та й не натішаться.* Рудч. Ск. II. 197.

Натка́ти. См. **I. Натика́ти.**

Натка́тися, тчу́ся, че́шся, *гл.* Наткаться.

Наткну́ти, ну́, не́ш, *гл.* = **Настроми́ти.**

Наткну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Наткнуться, натолкнуться. *Шукаю, шукаю... господи б хотілось згадать хоть що небудь! Та оце й наткнувсь на таке погане, що так і заснув, богу не молившись...* Шевч. 563.

Натну́ти, тну́, не́ш, *гл.*=**Натякну́ти.** *Ти натни мені тоді, щоб я згадав.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

***Натовка́ти, ка́ю, еш,** *гл.*=**Нато́вкувати.**

Натовкма́чувати, чую, еш, сов. в. **натовкма́чити, ма́чу, чиш,** *гл.* Набивать, набить, напихать. *Натовкмаче було туди сухарів житних.* О. 1861. XI. 27.

Натовкти́ся, вчу́ся, че́шся, *гл.* Натолочься, *наработаться, устать. **Натовклася за день так, що вже й ноги не ходять.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Нато́вкувати, кую, еш и **натовка́ти, ка́ю, еш,** сов. в. **натовкти́, вчу́, че́ш,** *гл.* 1) Толочь, натолочь. 2) Бить, побить. *Не раз, не два головоньку натовче.* Чуб. V. 638. *3) Вбивать, приучать насильно. *Від малку нетямучі родичі почнуть натовкати в неї* (дитину) *все на такий спосіб, «як звичайно у людей».* Франко. «В поті ч.». 34. *4) **—звірину́.** Набить, настрелять дичи. *Мовляв, сам Кочубей натовк звірину для гетьманського стола.* Лепк.

На́товп, пу, *м.* 1) Стечение, скопление народа, толпа. *За тим натовпом* (що гості на весіллі), *клопотом та трусою, то я не урвала й годинки з людьми попрощатись.* МВ. (О. 1862. III. 50). *2) Изобилие, обилие. *Личко од натовпу почуття та від сліз горіло.* Мирн. ХРВ. II. 578. *3) Натиск, давление.

(Мороз) *немилосердно давив, колеться від його натовпу чорна земля.* Мирн. І. 314.

Натóвпитися, плюся, пишся, *гл.* Набиться, натесниться, столпиться. *Людей натовпилось повнісінька хата.* Левиц. І. 21.

Натовчи́, чу́, че́ш, *гл.*=**Натовкти́.** Желех.

Натокма́чувати, чую, єш, *гл.* и пр. =**Натовкма́чувати** и пр.

Натоло́чувати, чую, єш, сов. в. **натоло́чи́ти, чу, чиш,** *гл.* Много вытаптывать, вытоптать (о траве, хлебе). Желех.

Натоми́ти, ся. См. **Натóмлювати, ся.**

Натóмість, натóмісць, натóмісь, *нар.* Вместо того, за то. *Він скупий, так жінка натомісь щедра.* Лебед. у.

Натóмлювати, люю́, єш, сов. в. **натоми́ти, млю́, миш,** *гл.* Утомлять, утомить.

Натóмлюватися, люю́ся, єшся, сов. в. **натоми́тися, млю́ся, мишся,** *гл.* Утомляться, утомиться. *Я не натомився.* Рудч. Ск.

Натóпкуваний, а, е = Натóптуваний.

Натóплювати, люю́, єш, сов. в. **натопи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Натапливать, натопить. *Натопи хату.* Ном. 2) Расплавливать, расплавить (о металле), натапливать, натопить (о жире, сале).

Натóптаний, а, е. 1) Плотно набитый. 2) О голове: полная ума и знаний. *Їй любо було одкривати світ його очім, утішно думати: з якою натоптаною головою виросте її онуча.* Мир. ХРВ. 30. *3) О человеке: полный и крепкий. Пир. у., Конон.

Натоптáти. См. **Натóптувати.**

Нáтоптень, тня, *м.* Лед, образовавшийся от слежавшегося снега.

***Нáтоптом,** *нар.* Плотно, битком. *У зборні натоптом людей було, бо кожного кортіло послухати.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *Натоптом снопи брали.* С. Пальчик. Ефр.

Натóптуваний, а, е. 1) Плотно набитый. 2) Плотный, крепкий; о человеке: толстый, плотный. *Малий дуб, та натоптуваний.* Ном. № 6342. *Товста натоптувана жінка.* Мир. ХРВ. 65. *Ум. **Натóптуваненький.** *Був собі низенький, натоптуваненький чоловічок.* Мирн. І. 63.

Натóптувати, тую, єш, сов. в. **натоптáти, пчу́, чеш,** *гл.* 1) Натаптывать, натоптать (ногами грязи). 2) Набивать, набить плотно.

Наторгува́ти, гу́ю, єш, *гл.* Наторговать.

Наторгува́тися, гу́юся, єшся, *гл.* Наторговаться.

Наторо́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Надергать (ниток). *Нароч ниток з панчохи.* 2) Наболтать пустяков. *Це вам снилось, а ви й панові наторочили.* К. *3) Нашивать, набивать, надставлять что-либо. Пир. у., Конон.

***Наторо́чка, ки,** *ж.*=**Нато́чка.**

***Наточанка, ки,** *ж.* Экипаж, брика. *Стояли в три ряди карети, брички, наточанки.* Мирн. ХРВ. II. 243. *Заточи наточанку під повітку: нехай не мокне на дощі.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Нато́чка, ки, *ж.* Надставка.

Нато́чувати, чую, єш, сов. в. **наточи́ти, чу́, чиш,** *гл.* 1) Нацеживать, нацедить (из бочки). *У нас у дворі є багато бочок з оливою, пійшла та й наточила.* Рудч. Ск. II. 151. 2) Просеивать, просеять сквозь решето (зерно). *3) Натачать, удлинить что-л. Сл. Нік.

Натра́вка, ки, *ж.* Полка в кремневом ружье.

Натра́пити, ся. См. **Натрапля́ти, натра́плюватися.**

На-трапку́, *нар.* Где ни попало, где найдешь.

Натра́плюватися, плюю́ся, єшся, сов. в. **натра́питися, плюся, пишся,** *гл.* Случайно приходить, прийти. *У головоньках росте травиця, ніхто до тіла не натрапиться.* Нп.

Натрапля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **натра́пити, плю, пиш,** *гл.* Попадать, попасть на что, находить, найти, наталкиваться, натолкнуться; встречать, встретить. *Натрапила коса на камінь.* Ном. № 4142. *Прийшли вони в село да й натрапили як раз на того діда.* ЗОЮР. II. 21. *Ми сміялись із радощів, що натрапили таких гарних людей.* Г. Барв. 43.

Натрощи́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Наломать; раздавить (многое).

Натроюди́ти, джу, диш, *гл.* Наговорить неправды или с целью настроить известным образом. *Вона йому натроюдила шо знала. Брехала, брехала, та вже й нікуди.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. См. **Натруюди́ти.**

Натруди́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Утомить работой. *Вона не натрудила своїх білих ручок.* Мир. ХРВ. 71. 2)=**Намуля́ти.**

Натрудова́тіти, ва́тію, еш, *гл.* 1) Сделаться шелудивым. Вх. Зн. 40. 2) Сделаться в лице брюзгливым и медно-красного цвета. *Піяк натрудоватіе.* Вх. Зн. 40. *3) Из'язвиться. Сл. Нік. *Натрудоватіли ноги.* Хот. Нік.

Натру́мник, ка, *м.* Покрывало для гроба.

Натру́нник, ка, *м.* = **Натру́мник.** Вх. Зн. 40.

На́трус, су, *м.*=**На́труска 1.**

Натруси́ти. См. **Натру́шувати.**

На́труска, ки, *ж.* 1) Зерна хлеба, смешанные с битой (после молотьбы) соломой. 2) Рог с порохом для насыпки на полку ружья пороху.

***Натру́ска, ки,** *ж.* Нахлобучка, наганяй. *Буде йому за те од батька натруска.* Крим. *Щоб часом не було натруски від старших.* Квітка. «Конот. відьма». І. 232.

На́трусом, *нар.* О мерянии сыпучих тел: не набивая, не натискивая сверху, а довольствуясь тем, сколько войдет при простом насыпании. *Натрусом міряти овес, жито.*

Натру́чувати, чую, еш, сов. в. **натру́тити, ру́чу, тиш,** *гл.* Наталкивать, натолкнуть.

Натру́шувати, шую, еш, сов. в. **натруси́ти, рушу́, сиш,** *гл.* 1) Натрясать, натрясти. *Натруси яблук.* Гринч. 2) Рассыпать, насыпать, насаривать, насорить. 3) Встряхивать, встряхнуть мешком, набивая его сыпучим телом.

Натруюди́ти, джу, диш, *гл.* = **Натроюди́ти.** *Нехай би стара, а то и доня: і тій мати натруюдила, чого знала,—довелось Миколі й од Христини терпіти і речі недобрії, і зневагу.* О. 1861. VIII. Кузьм. 23.

Натрясти́, су́, се́ш, *гл.* Встряхнуть, натрясти. *Натряс його за чуба.*

Натрясти́ся, су́ся, се́шся, *гл.* Натрястись.

Нату́га, ги, *ж.* Напряжение, усилие.

Нату́гою. С усилием. *Дірка така була, що влізти можна було натугою, а так не влізеш.* Новомоск. у.

Натужа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Гнать лошадь сверх сил ее. *Ми, їдучи, не натужали коня.* Волч. у. (Лободовск.).

Нату́жити, жу, жиш, *гл.* Напрягать, натягивать.

Нату́жно, *нар.* Усиленно. *Сказавши, в Йовиша вп'ялася і обняла за поперек і так натужно простяглася, що світ в очах обох померк.* Котл. Ен. VI. 37.

Нату́жуватися, жуюся, єшся, *гл.* Силиться. *Аж натужується, щоб не сміяться, та ніяк не здержиться.* Мир. Пов. II. 64.

Нату́пати, паю, еш, *гл.* 1) Нагрязнить ногами. 2) Пригрозить топая ногами.

Нату́патися, паюся, єшся, *гл.* Утомиться хождением, натоптаться. *Натупалась старенька.* Сим. 205.

Нату́пкатися, каюся, єшся, *гл.* = **Нату́патися.**

Натупоти́ти, почу́, ти́ш, *гл.*=**Нату́пати 2.**

Нату́ра, ри, *ж.* 1) Природа. *Вовча натура тягне до лісу.* Чуб. І. 239. 2) Натура, характер. *Гарний хлопець на натуру, гарно грає на бандуру.* Нп. *Нехай сердиться, коли в його така сердита натура.* Шевч. (О. 1862. VI. 17). *Перестану вже жінки слухать, покажу натуру.* ЗОЮР. II. 95. *Не змагаюсь із матіррю, хоч що мені каже, а все знаю і роблю собі мовчки. Не показую натури, а її в мене стільки, як у них обох.* Г. Барв. 283. 3) **У нату́рі.** Наяву.—*Чи це вам так снилось?—Еге, снилось!—у натурі!* Любеч. Ум. **Нату́ронька.** *Таку собі, моя мила, натуроньку маю, що як сяду близько тебе, то все забуваю.* Мет. 64.

Натурбува́тися, бу́юся, єшся, *гл.* Побеспокоиться много.

Нату́ристий, а, е. Капризный, упрямый, *привередливый. *Такий хлопець натуристий. Чи ми його малим так спо-*

творили? А тепер як чого схотів, так щоб по його було. Черниговск. у. **Жінка була опришкувата та натуриста.* Неч.-Лев. VII. 89.

Натуркота́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Нату́ркати.**

Нату́ркування, ня, *с.* Наущения, наговоры.

Нату́ркувати, кую, єш, сов. в. **нату́ркати, каю, єш,** *гл.* 1) Наговаривать, наговорить очень много, натараторить. *Натуркали мені повні вуха,—вже я не знаю що й до чого.* Гринч. 2) Наговаривать, наговорить на кого-либо.

Нату́ронька, ки, *ж.* Ум. от **нату́ра.**

Натурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Нату́ркати.**

Натуту́ритися, рюся, ришся, *гл.* Наежиться, встать (о перьях, волосах). Шух. I. 23.

Натушкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Наложить много, закрыв что-либо наложенным. *Натушковано на його зверху кожухів, подушок.* Мир. ХРВ. 249.

На́тха, хи, *ж.*=**На́дха.** *От мені халепа: натха напала, та вже днів з чотирі.* Лебед. у.

Натхне́ний, а, е=**Надхне́ний.** *Вволи ж мою натхнену з неба волю.* К. ЦН. 269.

Натхне́ння, ня, с.=**Надхне́ння.**

Натхну́ти, хну́, не́ш, *гл.*=**Надхну́ти.** 1) *Старий січовик натхнув свою душу в молодісіньку душу онука.* Мир. ХРВ. 90. 2) *Українська пісня і неписана словесність народу українського натхнули молоді уми в Київі спасенною думкою.* К. XII. 7. *Натхни ж нас правдою, о Музо Мельпомено!* К. ПС. 6.

Натхори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Навонять. *А бодай би вас чорти взяли! Ич, як натхорили!* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

На́тще, *нар.* 1) Натощак. **Прийшов до ліса натще.* Борд. ***На́тще серце́.** Натощак. Пир. у., Конон. 2) Напрасно. *Не натще зветься той ліс Чичисбеєвим.* О. 1861. XI. 28.

Нать, ти, *ж.* Усик, прицепка на растении. Угор.

Натьо́патися, паюся, єшся и натьо́пкатися, пкаюся, єшся, *гл.* Нажраться. *Злізь на мене та й натьопайся.* Ном. № 161 (ст. 295). *Уже натьопкався кваші.*

Натю́житися, жуся, жишся, *гл.* Напиться пьяным.

Натю́кати, каю, єш, *гл.* 1) Натравить. *Натюкав його собаками.—Де се ти був?—Звіря тюкав.* Гринч. *Натюкав такого звіря, що тобі й бачить не доводилось.* О. 1862. I. 35. *2) Говорить, кричать **тю,** призывая кого-либо (небрежно). *Бігай натюкай на Миколу, хай іде до хати.* Пир. у., Конон.

Натю́пати, паю, єш, *гл.* Набегать, достать. *Тюпала, тюпала, та й пранців натюпала.*

Натю́патися, паюся, єшся, *гл.* Набегаться, натоптаться.

***На́тяг, гу,** *м.* Натяжение (мех.). Сл. Дубр.

***Натягання, ня,** *с.* Натягивание. Сл. Нік.

Натяга́ти, га́ю, єш, сов. в. **натягти́, гну́, неш,** *гл.* 1) Натягивать, натянуть. *Не натягай так віжок.* Гринч. *Шину натягти на колесо.* Гринч. *Як не натягнете сього лука, то становіться на баталію.* ЗОЮР. I. 163 2) Напяливать, напялить, натягивать, натянуть поверх чего-либо. *Натягни, боже, на кісіль шкурку, поки мати з міста прийде.* Чуб. I. 247. 3) Натаскивать, натащить. *Нащо ти сюди мішків такого багато натягав?* Гринч. 4) Оттаскать. *Добре за чуби натягають.* ЗОЮР. I. 106. 5) Взводить, взвести. *Ці люде напасть на нас натягають.* НВолын. у. 6) Наверстывать, наверстать. *Да чого там хвататься? Все равно два дні будуть.—Да лучче їдьте, ви вже там своє натягнете.* Грин. III. 450.

Натяга́тися, га́юся, єшся, сов. в. **натягти́ся, гну́ся, нешся,** *гл.* 1) Натягиваться, натянуться. 2) Напяливаться, напялиться. 3) Натужиться, понатужиться. *Натягається, як пес до роботи.* Ном. № 13730. *Конячка натяглася і покотила візок.* Левиц. I. 38. 4) Напитываться, напитаться. *Вишні вже натягаються горілкою.* 5) Только сов. в. Натаскаться. *Натягалися за чуба.* 6) Только сов. в. Упереться, заупрямиться. *Натягся та й натягся: 22 рублі та й 22 рублі.* Волч. у.

Натя́га́ч, ча́, *м.* 1) Инструмент: а) у бочара—для натягивания обручей на бочку; б) у колесника—для натягивания обода на спицы. **Натягачем жили з тебе тягтиме, доки до свого берега не дотягне.* Кон. I. 120. 2) Веревочка, составляющая часть шерстобитного лу́ка (см.). Черниг. у. 3) Раст.: а) Paris quadrifolia L. б) Ranunculus lingua L. в) Silene noctiflora L. ЗЮЗО. I. 130, 133, 136.

***Натя́гненість, ности,** *ж.* Натяженность. Сл. Дубр.

Натягти́, ся. См. **Натяга́ти, ся.**

Натя́ж, жа, *м.* Раст. Ranunculus lingua L. ЗЮЗО. I. 133. См. **Натя́га́ч 2б.**

На́тя́к, ку, *м.* Намек. Чуб. II. 561. Ном. № 5700. **При кождім такім натяку вона чула, як якась искра пробігала.* Франко.

Натяка́ння, ня, *с.* Намек, намекание. **Мене те натякання гірше вогню пече.* Д. Морд.

Натяка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **натякну́ти, кну́, не́ш,** *гл.* Намекать, намекнуть. *Ге! сказав він: ви обидві дещо проминули: тільки про їду й напиток сяк-так натякнули.* Мкр. Н. 34.

Натя́кувати, кую, єш, *гл.*=**Натяка́ти.** *Я йому разів зо два натякував.* Черк. у. *Він оце йому про гроші натякував.* Каневск. у.

Натя́ти, ся. См. **Натина́ти, ся.**

Нау́бочі, нау́бочу, *нар.* В стороне.

Нау́верти, *нар.* Обиняками. Угор.

Нау́дити, джу, диш, *гл.* Наудить. *Риби не наудив, а лусту спудив.* Ном. № 9860.

Нау́збіч, *нар.* В стороне.

Наузкра́й, *нар.* На краю, на конце. *Наузкрай ниви курився димок.*

Нау́ка, ки, *ж.* 1) Наука. *Люде, освічені наукою.* К. XII. 134. *Згинула наука, впала просвіта, зоставшись тільки в схоластичних латинських духовних школах. Університетська наука була тільки азбука європейської просвіти.* Левиц. I. 259. 2) Учение. *І в школу хлопця одвела до п'яного дяка в науку.* Шевч. 3) Урок, поучение, наставление. *Оце тобі наука, не ходи в ліс без дрюка.* Ном. № 7094.

Науко́вий, а, е. Научный. *Взявся він освітити науковим світлом ту головку.* К. ДС. 33. *Визволення народу з крепацтва дорогою просвіти разом і християнської, і наукової.* К. XII. 8.

Науко́вість, вости, *ж.* Научность. Желех.

Наумі́р, *нар.*=**Навмі́р.**

Наупо́рно, *нар.* Настойчиво. *Хочу оце іти наупорно, свого не попущу ні за що.* Павлогр. у.

Наусти́ти. См. **Наущати́.**

Научати́, ча́ю, єш, *гл.*=**Навча́ти.** *Я не буду научати, будем чарувати.* Чуб. V. 93. **А мати хоче научати, так соловейко не дає.* Шевч.

***На́учка, ки,** *ж.* Наука, подучивание. *Продам усе своє поле що до клаптика, а там... най діється що хоче! Мабуть се вже кумина була научка.* Борд.

Нау́шник, ка, *м.* Наушник (у шапки).

Наущати́, ща́ю, єш, сов. в. **наусти́ти, ущу́, сти́ш,** *гл.* 1) Научать, наставлять. *Не було в її ні батька, ні матері,—нікому було оборонити або наустити.* О. 1861. IX. 76. 2) Подучать, подучить, подговаривать, подговорить; подстрекать. *Діявол наустив його, і поміг йому.* О. 1862. II. 72.

***На́фта, ти,** *ж.* 1) Нефть. Сл. Дубр. 2) Керосин. *Рідкий чорний плин з нафтовим запахом, але нездалий до фабрикації нафти.* Франко.

***Нафтали́на, ни,** *ж.* Нафталин. Сл. Дубр.

***Нафто́вий, а, е.** 1) Нефтяной. *Рідкий чорний плин з нафтовим запахом.* Франко. 2) Керосиновый. *Нафтова лямпа.* Франко.

Наха́ба, би, *ж.* 1) Беда, напасть. *От, відкіля ся нахаба на мене!* 2) Нахальство. *3) *Общ. р.* Нахал, нахалка. *От іще нахаба! Ніяк не скараскаєшся його.* Умань. Ефр.

Наха́бний, а, е. Нахальный, наглый. **Нахабний погляд.* Ефр.

Наха́бність, ности, *ж.* Нахальство, наглость. **Та це ж нахабність—отаке казати!* Липов. у.

Нахама́ркати, каю, єш, *гл.* Прочесть невнятно.

Нахапа́ти, па́ю, єш, *гл.* Нахватать, набрать много; накрасть. *Хіп, хіп! Нахапав чужих гусенят за пазуху четверо.* Г. Барв. 314.

Нахарама́ркати, каю, єш, *гл.*=**Нахама́ркати.**

Наха́ркати, каю, єш, *гл.* Нахаркать, наплевать. Драг 1.

Нахвали́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Нахвалиться, нахвастаться. *Поки хвалько нахвалиться, будько набудеться.* Ном. № 5680.

На́хвалка, ки, *ж.* Угроза. *Перед нею Грицько з його нахвалками.* Мир. Пов. І. 142. *Почув я, що на неї нахвалки—бить би то її.* Екатер. у.

***Нахва́лько, ка,** *м.* О человеке: угрожающий. Сл. Нік.

Нахвальшува́ти, шу́ю, єш, *гл.* Сфальшивить.

Нахва́люватися, люю́ся, єшся, *гл.*=**Нахваля́тися.**

Нахваля́тися, ля́юся, єшся, *гл.* Угрожать. *Нахвалялись обікрасти.* Рудч. Ск. І. 202. *Вилаяв Хведора, трохи не бив і нахвалявся, що... з світу зжене.* Мир. Пов. І. 119.

Нахварбува́ти, бу́ю, єш, *гл.* Накрасить.

Нахвасува́ти, су́ю, єш, *гл.* О колесе: обтянуть ободом.

Нахвата́ти, та́ю, єш, *гл.*=**Нахапа́ти.**

Нахвати́тися, хвачу́ся, тишся, *гл.* Быстро явиться, подоспеть. *Нахватився до моці, та обі оці.* Ном. № 13247. **Аж тут і світ нахвати́вся.** Начало светать. *Світова зірочка нахватилась.* Нп.

***На́хил, лу,** *м.* 1) Навес, наклон. Сл. Дубр. 2) Наклонность, склонность. Ефр.

Нахи́лий, а, е. 1) Наклонный, покатый. 2) Сгорбленный, согнутый. 3) Склонный, податливый.

Нахили́ти, ся. См. **Нахиля́ти, ся.**

На́хилки, *нар.*=**На́хильцем.** *П'ють горілку не з чарки, а прямо нахилки.* Ном. № 11566. *Шукати чарки я не став... ковтати нахилки почав.* Алв. 19.

Нахи́ло, *нар.* Наклонно, покато.

Нахи́льний, а, е. Склонный. *Не всі люде нахильні до добра, є й ледачі.* К. Михальчук.

Нахи́льність, ности, *ж.* Склонность. Левиц.

На́хильцем, на́хильці (пи́ти). Просто из сосуда без помощи рюмки или стакана (пить). *Взяв пляшку та й почав пити горілку нахильці.*

Нахиля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **нахили́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Наклонять, наклонить. *Як дуба не нахилиш, так великого сина на добре не навчиш.* Ном. № 6006. 2) Склонять, склонить (кого к чему). *Не нахиляв (її) на свою стежку.* Г. Барв. 343.

Нахиля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **нахили́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Наклоняться, наклониться. *От нахилився, а він взяв мене за бороду.* Рудч. Ск. І. 117. 2) Склоняться, склониться (к чему).

На́хід, ходу, *м.* Нашествие.

На́хідка, ки, *ж.* Находка. *Учись, сину, на старість буде як нахідка.* Посл.

Нахі́дний, а, е=**Навіже́ний?** *От, мов нахідного!* Ном. № 3384. *Тож нахідна!* Ном. № 3384.

Нахлепта́тися, пчу́ся, чешся, *гл.*=**Нахле́ськатися.**

Нахлеста́тися, щу́ся, щешся, *гл.*=**Нахле́ськатися.** *Нахлещусь борщу.* О. 1862. II. 39.

Нахле́ськатися, каюся, єшся, *гл.* Налокаться. *А що вже собаки нахлеськалися?*

На́хливці, *нар.*=**На́хильці.** *Випив горілку нахливці.* Змиев. у.

Нахли́патися, паюся, єшся, *гл.* Наплакаться всхлипывая.

***На́хлучка, ки,** *ж.* Капюшон при **кобеняку́.** П. Житецький.

***Нахлуча́чувати, чую, єш,** сов. в. **нахлу́чити, чу, чиш,** *гл.* Надевать на голову шапку. П. Житецький.

Нахлю́пувати, пую, єш, сов. в. **нахлю́пати, паю, єш,** *гл.* Наплескивать, наплескать.

***Нахлява́ти, ва́ю, єш,** *гл.* 1) Наклоняться. Сл. Нік. 2) Надвигаться, налегать. *Не нахлявай надо мною, не застуй свічки.* К. Михальчук.

Нахля́вкати, каю, єш, *гл.* Наболт-

тать. *Нахлявкала чор-зна-що та й пішла.* Змиев. у.

Нахма́рити, *гл. безл.* Покрыться (тучами), заволочь (тучами). *Нехай лишень вияснится, бач, як нахмарило.*

Нахму́рити, рю, риш, *гл.* Нахмурить.

Нахму́ритися, рюся, ришся, *гл.* Нахмуриться.

Нахму́рний, а, е. Пасмурный, сумрачный. *І проясни чоло нахмурне.* Котл. Ен. VI. 58.

Нахню́пити, плю, пиш, *гл.* Потупить. *Вона ж нахнюпила у землю очі.*

Нахню́питися, плюся, пишся, *гл.* Потупиться. *Молоді сиділи нахнюпившись.* Левиц. I. 182.

Нахова́ти, ва́ю, єш, *гл.* 1) Напрятать. 2) Схоронить, похоронить, нарохонить.

Нахо́дити, джу, диш, сов. в. **найти́, йду́, деш,** *гл.* 1) Находить, найти. *Багатому чорт діти колише, а убогий і няньки не найде.* Ном. № 1420. 2) Находить, найти, наступать, наступить; нападать, напасть. *Найдуть купою у хату.* МВ. (О. 1862. I. 95). *За наші гріхи находять ляхи.* Ном. № 865. *Находили на неї якісь страхи. Найшла буря вітряна.* Єв. Л. VIII. 23. *Чом на тебе не находе лиха година та нечиста сила?* Подольск. г. *Як найду я з своїми боярами, то я тебе візьму од рідного батенька.* Рк. Макс. *3) Проникать. *Зімою з сіней находить у хату холод.* Крим. 4) Только сов. в.—**дити́ну.** Родить ребенка. *Найшла собі дочку.* М. Гринч. *5) **Найшла́ нам сла́ва.** Пошла о нас слава. *Найшла нам слава худая-злая, ідуть поговори худиї-злиї.* Вержб. Екат.

Находи́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Пройти много, известное расстояние. 2) Сделать известное количество работы, во время которой приходится ходить. *Поспішаюся, бігаю, коли полічила, аж півпасма лишнього находила (=наснувала на оснівницю).* Чернигов. г.

Нахо́дитися, джуся, дишся, сов. в. **найти́ся, йду́ся, дешся,** *гл.* 1) Находиться, найтись. *Може найдеться дівоче серце, карі очі, що заплачуть на сі думи...* Шевч. 2) Только сов. в. Родиться. *Хлопчик найшовся в них, такий чорнявий, у батька вдався.* МВ. *Вернувсь додому, аж у його дома вже син найшовсь.* Мнж. 128. 3) Только сов. в. Найти возможность, время для чего-либо. *Засніть... поки найдусь сюди прийти.* Мкр. Г. 67.

Находи́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Находиться, устать от ходьбы. *З рук наробитись, з ніг находитись.* Ном. № 4560. *Та вже ж мої ніженьки находилися.* М. Гринч.

Нахожа́лий, а, е. Пришлый, захожий. *Він не тутешній; у нас таки сіх жидів чимало, а се так якийсь нахожалий, хто його зна, відкіля він.* Киевск. у.

***Нахожа́ти, жа́ю, єш,** *гл.* Часто заходить, надоедать посещениями. *Чом ви до їх не заходите?—Бо не люблю нахожать.* Крим.

Нахо́жий, а, е. Пришлый; пришедший в гости. *Молодчики нахожі його... вітають.* МВ. (О. 1862. I. 84).

Нахоло́джувати, джую, єш, сов. в. **нахолоди́ти, джу́, ди́ш,** *гл.* Остужать, остудить.

Нахоло́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **нахолоди́тися, джу́ся, ди́шся,** *гл.* Охлаждаться, охладиться.

Нахоло́нути, ло́ну, неш, *гл.* Охладиться. *За ніч вода у річці нахолонула.* Лебед. у. ***Нахололо в хатах.* Мирн. Правда, 1874. 502.

Нахопля́ти, пля́ю, єш, сов. в. **нахопи́ти, пло́, пиш,** *гл.* Накидывать, накинуть. *Одежину якусь нахопить, що аж глянути чудно.* Ном. № 11140.

Нахопля́тися, пля́юся, єшся, сов. в. **нахопи́тися, пло́ся, пишся,** *гл.* 1) Подоспевать, подоспеть. *А тут день уже нахопляється, треба на панщину йти.* МВ. I. 100. *На той саме час нахопився Чіпка.* Мирн. ХРВ. 330. 2) Натыкаться, наткнуться, встречаться, встретиться. *На їх розмову нахопилася з-за хати старенька жінка.* Мир. ХРВ. 12. *Нахопився в лісі на вовків.* Гринч.

На́хра́пом, *нар.* Дерзко, нахально, бесцеремонно, насильно. ***Поступила надто прудко, нахрапом.* Франко. «Черв. Шлях», 1927. I. 53.

На́хрест, *нар.*=**На́вхрест.** *Б'є нахрест палкою по дверях.* Грин. III. 442.

Нахроми́тися, мли́ося, мишся, *гл.* Наткнуться. *Чоловік із скирди упав, та на вила й нахромився.* Борз. у.

Нахря́кати, каю, еш, *гл.*=**Наха́ркати.**

На́хта, ти, *ж.* Нефть. См. **Не́хта.**

Нахто́вий, а, е. Нефтяной. **Нахто́ва ля́мпа.** Керосиновая лампа. Шух. I. 104.

Наху́кати, каю, еш, *гл.* Надышать в руки (во время холода, на холодное стекло и пр.).

Нахурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Нагрузить возы кладью.

Нацвірі́нькати, каю, еш, *гл.* Начирикать.

Наці́джувати, джую, еш, сов. в. **наці́дити, джу́, диш,** *гл.* Нацеживать, нацедить.

Наці́литися. См. **Націля́ти, ся.**

Націлува́тися, лу́юся, єшся, *гл.* Нацеловаться. *Навздогінці не націлувався.* Ном. № 5265. *Вже й націлувався, вже й намилувався, як у саду соловей да й нащебетався.* Грин. III. 171.

Націля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **наці́лити, лю, лиш,** *гл.* 1) Нацеливать, нацелить. *2) Взять на замечание, озлиться. *Воно йому так і минулося— звісно, як писарю, тільки вже він на неї з тій пори націлив.* Квітка. Конот. в. I. 255.

Націля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **наці́литися, люся, лишся,** *гл.* 1) Нацеливаться, нацелиться, прицеливаться, прицелиться. *Що тілько націлиться* (стрілець),—*заєць і є.* ЗОЮР. II. 36. **Націляється на батька кирпичиною.* Пир. у., Конон. 2) Намереваться, вознамериться. *Націлився їхати, аж тут дощ.* М. Гринч.

Націона́л, ла, *м.* Национал. Левиц Пов. 159.

***Націоналізо́ваний, а, е.** Национализированный. Киев.

***Націоналізува́ти, зу́ю, еш,** *гл.* Национализировать. Киев.

Націона́льний, а, е. Национальный. *Наші вельможні предки... не вхопили своєї національної тропи.* К. XII. 116. *Се вже був не кобзарь, а національний пророк.* К. XII. 115. *Національний гимн.* К. Бай. 158. *Національний убір.* Левиц. Пов. 202.

Націона́льність, ности, *ж.* Национальность. *Зрозуміла дороге право своєї національности.* К. КР. 35. *Її батько й мати, люде з дрібного панства, але... близькі до народа, чесні хлібороби, не одірвані од національности.* Левиц. Пов. 225.

На́ція, ції, *ж.* Нация. *Зібрані з усяких націй, студенти не могли ніяк погодитись між собою.* Левиц. Пов. 6. *Знялись... вгору до великого задуму воздвигнути рідну націю з духовного занепаду.* К. XII. 9.

Нацмо́катися, каюся, ешся, *гл.* Начмокаться.

Нацокота́ти и **нацокоті́ти, кочу́, ти́ш,** *гл.* Наболтать, наговорить (о женщинах, детях). *Нацокотали тії верхоумки..., а ти віри поняла.* МВ. (О. 1862. III. 45).

Нацокоті́тися, кочу́ся, ти́шся, *гл.* Нащебетаться, наболтаться.

***На-цугу́ндер,** *нар.* К ответу. *Та тоді, замість Печариці, та мене на-цугундер... у город та в тюрму.* Мирн. III. 140. *Нап'яв на-цугундер.* Ном. № 10657.

Нацу́плювати, плюю, еш, сов. в. **нацу́пити, плю, пиш,** *гл.* 1) Надевать, надеть, напяливать, напялить, натягивать, натянуть. *Постоли як же поссихались!.. насилу нацупив.* О. 1862. II. 26. 2) Натаскивать, натаскать, натащить во множестве. **Та то він все з маєтку нацупив.* Сквир. у. Г. Йов.

Нацько́вувати, ко́вую, еш, сов. в. **нацькува́ти, кую́, е́ш,** *гл.* Науськивать, науськать, натравливать, натравить. *Нацькувала б мене всіми собаками на селі.* Левиц.. ПЙО. I. 374.

Нацю́кати, каю, еш, *гл.* 1) Нарубить (мелко), *не прилагая больших усилий. Пир. у., Кон. *Нацюкай дровець.* 2) Нарубить зарубок.

Нацю́няти, няю, еш, *гл.* Детск.= **Нацю́цяти.**

Нацю́цяти, цяю, еш, *гл.* Детск.: намочить. Змиев. у.

Нацю́стрити, стрю, риш, *гл.*=**Начу́стрити.** К. Михальчук.

Нацяцькатися, каюся, єшся, *гл.* Натешиться, налюбоваться, наласкаться. К. Михальчук.

Начави́ти, влю́, виш, *гл.* 1) Нажать, надавить. 2) Надавить чего (во множестве). К. Михальчук.

***Начади́ти, дю́, диш,** *гл.* 1) Напустить угару. 2) Накурить. *Та й начадили ви тут своєю махрою.* Умань. Ефр.

Нача́льник, ка, *м.* Начальник.

Начальникува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Начальствовать. Харьк. у.

Нача́льницький, а, е. Начальников, начальнический. Желех.

Нача́льниця, ці, *ж.* Начальница. Левиц. Пов. 122.

Нача́льство, ва, *с.* Начальство. *Тебе... вибрали за начальство.* Рудч. Ск. I. 3.

Начарува́ти, ру́ю, єш, *гл.* 1) Наколдовать, наворожить. 2) Приколдовать, приворожить. *Дівчина козаченька та й начарувала.* Нп.

Начастува́ти, ту́ю, єш, гл. Напоить, угостить, употчевать. *Начастували мене добре.*

Начастува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Напиться, наугощаться. *Начастувались ми так, що й поснули.* О. 1862. VII. 44.

Нача́ти, ся. См. **Начина́ти, ся.**

***Нача́ток, ку,** *м.* Начало, самое начало. *З начатку до остатку він цілий вік не вилазить з чужої роботи.* Крим.

Начахо́лити, лю, лиш, *гл.* Нарубить (хворосту). Вх. Зн. 40.

Начвала́тися, ла́юся, єшся, *гл.* Устать медленно ходивши.

***Начво́рювати, рюю, єш** и **начворя́ти, ря́ю, єш,** сов. в. **начвори́ти, рю, риш,** *гл.* Наделывать, натворить (дурного), напакостить. *Що вони там начворили, то аж за голову я вхопилась.* Київ. Ефр.

На́че, *нар.* Будто, как-будто, точно, словно. *Як я почула, наче мене холодом обняло. Наче б пахнуть первої жони сльози.* Рудч. Ск. I. 84.

Начека́тися, ка́юся, єшся, *гл.* Наждаться.

Начепи́ти, ся. См. **Начі́плювати, ся.**

Начепля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Нацеплять во множестве. Рудч. Ск. I. 189. *Начепляла собі такого багато намиста, що й шия вгинається.* Гринч. *Начепляла кораликів, щоб її любили.* Чуб.

Начепури́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Принарядить.

Начепури́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* Принарядиться. *Захотіла дідча мати начепуритися, поставила-сь бриженята, ні притулитися.* Гол. I. 252.

Начерво́нювати, нюю, єш, сов. в. **начервони́ти, ню́, ни́ш,** *гл.* Делать, сделать красным, *подкрашивать, подкрасить (румянами), подрумянивать, подрумянить. *Ми бачили, як вона сиділа коло дзеркала та начервонювала лице.* Крим.

Начере́мшити, шу, шиш, *гл.* Во множестве дать. *Ти мені тільки снопів начеремшив, що не дам сі з тим ради.* Вх. Зн. 40.

На́черк, ку, *м.* Набросок. *Тут уже критика вбачає начерк літератури поважнійшої.* К. XII. 124.

Начерка́ти, ка́ю, єш, *гл.* О литературном произведении: набросать. *От брат його Чванько слабкий уже на се: що начеркав, то так в дрюкарню і несе.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 101.

Начерни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Начернить. *Чим ти брови начернила?* Чуб. V. 1114.

Начерпа́ти, па́ю, єш, одн. в. **начерпну́ти, пну́, не́ш** и **начерти, чру́, ре́ш,** *гл.* Начерпнуть. *Приходить жінка начерпати води.* Єв. I. IV. 7. *Ой пішла ж она з двома ведерці, в єдно начерла, з другим ся вергла.* Гол. II. 90.

Начеса́ти. См. **Начі́сувати.**

Начикри́жити жу, жиш, *гл.* Нарезать, накромсать.

Начи́н, ну, *м.* Начало. *Се який начин пісні?* Борз. у.

Начина́ти, на́ю, єш, сов. в. **нача́ти, чну́, не́ш,** *гл.* Начинать, начать. *Як начнеш постить, то нічого буде хрестить.* Ном. № 131.

Начина́тися, на́юся, єшся, сов. в. **нача́тися, чну́ся, не́шся,** *гл.* Начи-

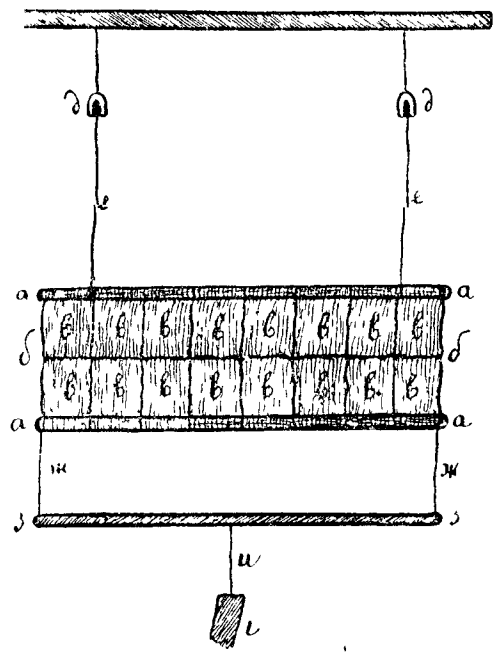
наться, начаться. *Рожа одцвілася, а калина началася.* Мет. 19.

І. Начини́ти. См. **Начиня́ти.**

ІІ. Начини́ти, ню́, ниш, *гл.* 1) Наделать, сделать. *Наварив пива, начинив дива.* Ном. № 7572. *2) Поставить, избрать. *Громада зібралася на нараду, кого начинити сотником.* Кв. Кон. в. І. 222. *3) **Начини́ти ду́рнем.*** Оставить в дураках. *Так тут його і начинити дурнем, щоб і сотенства відцурався.* Квітка. Конот. в. І. 273.. 4) О лисице: родить детенышей. *Лисичка начинить дітей.* Шух. І. 212.

На́чинка, ки, *ж.* Фарш, начинка. Чуб. І. 256. *Буває добрий борщ із м'ясом та з начинкою пироги.* Гліб. 33

На́чи́ння, ня, *с.* 1) Сосуд, посуда. *І не зглянулась: мила по обіді начиння, коли цеє трапилось.* 2) Инструмент, орудие. **Чи не вигадали б такого шкла або ще якого начиння, щоб тую душу хоч за самий хвостик уловити?* Дн. Чайка. ІІ. 126. *3) Приспособление. *Він майстрував инше начиння, потрібне до рибальства.* Борд. 4) Часть ткацкого станка (См. **Верста́т).** Состоит из двух длинных и узких деревянных пластинок, расположенных параллельно одна над другой и называемых **шо́хти** (а) (галицкое: **шо́фти, ціпки́**); **шо́хти** соединены нитяным **рукаво́м** (б). В Константиноградском уезде нити рукава называются **ни́чениці,** каждая **ни́чениця** состоит из двух равных частей, заходящих одна в другую как кольца; рукав делится на части, называемые **га́нками** (в), а в каждом **га́нку** по 15 **ни́чениць** (В Галиции **рука́в** называется **ни́чениця, ни́чельниця; ни́ти** его состоят каждая из трех частей, заходящих одна в другую как кольца: верхняя **ко́ник,** нижняя **коби́лка** и средняя (малая) **очко́**). Сквозь **ни́чениці** проходят нити **осно́ви. На́чи́ння** подвешено к одной из **же́рток** (г): **на же́ртці,** на веревочках, два блока—**жабки́** (д) (гал. **карпу́льці, скракли́**), через **коліща́та** которых ходят **мо́тузи** (е), а на них уже висит **на́чи́ння.** В Константиноградском у. от нижней **шо́хти** идут два **мо́тузи** (ж), к которым привязана цилиндрическая деревянная палка—**байца́рка** (з) (иначе **барцьо́шка**), от средины которой идет вниз **мо́туз** (и) до **підні́жка** (і). **На́чи́ннів** в станке должно быть не менее четырех (гал.: **чоти́рі сті́ни́**).

Константиногр. у. Полт. г. Б. Гринч.—МУЕ. ІІІ. 18.—Шух. І. 255, 256.—Особое **на́чи́ння** имеется и в **кросонка́х**—небольшом станке для тканья сит. Вас. 152.

***На́чи́нюваний, а, е.** Фаршированный. *Вечеря була... не така, як обід. Добрий борщ, начинюване порося і якась солодка страва з рижу.* Лепк.

Начиня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **начини́ти, ню́, ниш,** *гл.* Начинять, начинить, нафаршировывать, нафаршировать; набивать, набить. *Пироги, начинені голубцями.* Гринч. *Печене порося начинене.* Св. Л. 9. *Ковбасу начинити.* Гринч. *Під цим кущем картоплі як начинено.* Харьк. у. **Голова́... нена́че кло́ччям начи́нена.** Глупая голова. О. 1862. ІІІ. Шевч. 7.

На́чисто, *нар.* Совершенно, вполне. *От буде снідання начисто гетьманське!* Шевч. 318.

***На́чи́тувати, тую, єш,** сов. в. **начита́ти, та́ю, єш,** *гл.* 1) Читать, вычитать. *Не так сонце сходить, як пись-*

менні начитали. Шевч. 123. **Кого начитано над вами сотником, так зараз покланяйтесь йому.* Квітка. 2) Много читать, прочесть.

***Начи́туватися, туюся, єшся,** сов. в. **начита́тися, та́юся, єшся,** *гл.* Начитываться, начитаться.

Начі́плювати, плюю, єш, сов. в. **начепи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Нацеплять, нацепить, навешивать, навесить. *І начепила ланцюжок.* Котл. Ен. *Да й зробимо, братця, півтораста ми возів, да начепим, начепим півтораста ми ярем.* КС. 1882. IX. 415.

Начі́плюватися, плююся, єшся, сов. в. **начепи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Нацепляться, нацепиться, навешиваться, навеситься. 2) Навязываться, навязаться. *Христя дуже голінна до хлопців, начепилася на Хведора.* Мир. Пов. I. 165.

Начі́сувати, сую, єш, сов. в. **начеса́ти, чешу́, шеш,** *гл.* Начесывать, начесать. *Тихо дівча косу чеше, що начеше, на Дунай несе.* Чуб. V. 275. *На тім'ї начесав аж струп.* Котл. Ен.

Начорни́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Начерни́ти.**

Начо́си, сів, *м. мн.* Волосы, спущенные на лоб, начесы. Чуб. VII. 422. *Покриткуй, або начосів не напускай.* Ном. № 11264.

***Начу́блювати, люю, єш,** сов. в. **начу́бити, бли́ю, биш,** *гл.* Драть, надрать за волосы.

Начува́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **начу́тися, чу́юся, єшся,** *гл.* 1) Наслушиваться, наслушаться. *Багато я дечого там начувся. Вже ж я на полі набувся, буйного вітру начувся.* Грин. III. 671. 2) Только несов. в. Ожидать беды, мести. *Стережіться ж тепер!.. Начувайтеся!* Мирн. ХРВ. 279.

Начу́дний, а, е. Чудесный, удивительный. *Ой розсуди, бабусенько, сей начудний сон.* Чуб. V. 775.

Начури́ти, рю́, ри́ш, *гл.*=**Надзюри́ти.** *Дощ не начурив по остреву у сіно.* Шух. I. 170.

Начу́стрити, рю, риш, *гл.* Высечь розгами.

Начу́ти, чу́ю, єш, *гл.* Прослышать, узнать.

Начу́тися. См. **Начува́тися.**

Начухра́ти, ра́ю, єш, *гл.* 1) О листьях: нарвать, сразу сдергивая ряд листьев с ветви. 2) О деревьях: нарубить со многих деревьев тонких ветвей. 3) О шерсти: начесать. *Начухрав вовни.*

Начха́ти, ха́ю, єш, *гл.* Начихать. **Начха́ти мені на те́бе!** Плевать мне на тебя! *Начхав йому!* Гринч.

На́ш, а, е. Наш. *Нашим салом та по нашій шкурі.* Ном. № 4780. *Пішли наші вгору!* Ном.

Наша́рпати, паю, єш, *гл.* Надергать, нарвать.

***Нашарува́ння, ня,** *с.* Наслоение. Сл. Дубр.

Нашаткува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Нашинковать (капусты).

Нашвидку́, *нар.* Наскоро; на короткое время. *Я оце прибіг нашвидку у Полтаву.*

Наше́вкатися, каюся, єшся, *гл.* Налезть, найти толпой (о людях). Сим. 176.

Нашелести́ти, щу́, сти́ш, *гл.* 1) Нашелестеть. 2) Нашуметь.

На́шепт, ту, *м.* 1) Наушничанье, наговор. 2) Наговор, заговор знахарский на какой-либо вещи, а также и самая эта вещь после произнесения над ней заговора. *Не хотів він брати відьомського нашепту..., та взяв нехотя, бо нечиста сила, як бачите, взяла гору.* Г. Барв. 451.

Нашепта́ти. См. **Наші́птувати.**

Нашеретува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Очистить зерно на решете.

Нашеретува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Набраться, найти во множестве. *Та як нашеретується їх у хату, так чорти його батька!* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

***Наши́боватий, а, е.** Безумный, глупый. *Наговорили їй нашибоваті баби про якихось Мавок, а вона раз-у-раз як що говорить, то ніби в гарячці.* Франко.

Наши́ванка, ки, *ж.* Род узора на мужской сорочке. Чуб. VII. 415.

Нашива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **наши́ти, ши́ю, єш,** *гл.* 1) Нашивать, нашить известное количество. *Бери, тату, ті кожухи, що я нашию.* Левиц. 2) Нашивать, нашить сверху на чем-либо.

На́шивка, ки, *ж.* Кусок холста, которым подшивается спина и плечи сорочки для прочности. Гол. Од. 65. Желех.

Наши́йник, ка, *м.* 1) Ошейник. 2) Притеснитель. *Ви, може, думаєте, що я так, як ваші нашийники, стану драти з вас шкуру?* К. ЧР. 267. *А ти завзявся муром нерушимим проти голоти вбогої стояти і від її непохибного суду людських нашийників обороняти.* К. ЦН. 177.

Наши́йниця, ці, *ж.* 1) Ожерелье, монисто. 2) То, что взято на шею; говорится о долгах, денежных обязательствах и пр. *У його бідолахи багато нашийниць.*

Наши́льник, ка, *м.* Нашильник (в дышловой упряжи).

Наши́риця, ці, *ж.* Два плота сплавляемого дерева **(дві та́льби),** сбитые вместе один рядом с другим. Шух. I. 182. См. **На́довжниця.**

Наши́ти. См. **Нашива́ти.**

***Нашихува́ти, ху́ю, єш,** *гл.* Тесно напихать. Сл. Нік.

Наши́птувати, тую, єш, сов. в. **нашепта́ти, пчу́, чеш,** *гл.* 1) Нашептывать, нашептать. *Серце моє мені нашіптує, що так.* Шевч. (О. 1862. IV 21). *Співать тобі думу, що ти ж нашептав.* Шевч. 121. 2) Наушничать, наговаривать, наговорить. 3) Наговаривать, наговорить (воду, зелье—о знахарях).

Нашко́дити, джу, диш, *гл.* 1) Навредить, причинить вред. *Ти гірше тілько тим нашкодиш: усіх лящів позводиш.* Гліб. 79. 2) Напроказничать, напакостить.

Нашкря́бати, баю, єш, *гл.* 1) Нацарапать, начесать. *Нашкрябав собі руку.* 2) Наскресть. *Насилу карбованця того нашкрябав.* М. Грин. 3) Дурно написать.

Нашмага́ти, га́ю, єш, *гл.* Нахлестать. *За шага хтось уші нашмага.* Ном. № 14332.

Нашма́ркати, каю, єш, *гл.* Насморкать.

Нашмаро́вувати, ро́вую, єш, сов. в. **нашмарува́ти, ру́ю, єш,** *гл.* Намазывать, намазать (чем-либо масляным, смолистым).

Нашмаро́вуватися, ро́вуюся, єшся, сов. в. **нашмарува́тися, ру́юся, єшся,** *гл.* Намазываться, намазаться (чем-либо масляным, смолистым). *Нашмаруюся солониною.* О. 1861. XI. 10.

Нашмато́вувати, то́вую, єш, сов. в. **нашматува́ти, ту́ю, єш,** *гл.* Нарывать, нарвать кусков, нарезывать, нарезать кусков.

Нашоро́шувати, шую, єш, сов. в. **нашоро́шити, ро́шу, шиш,** *гл.* Настораживать, насторожить. *Еней наш нашорошив вуха.* Котл. Ен. *А Залізняк попереду нашорошив уха.* Шевч. 171.

***Нашпигó́вувати, вую, єш,** сов. в. **нашпигува́ти, гу́ю, єш,** *гл.* Накалывать, наколоть, исколоть. *Коли хоч, нене, знати, що це за козак, так це той самий, що нас із ним нашпиговано під Київом.* Кул. *Я не скажу їм, що не який враг і нашпигував мене, як не ти.* Кул. ЧР.

Нашпиня́ти, ня́ю, єш, *гл.* 1) Исколоть? 2) Много укорять. *Чорти як напустяться на його: «що це ти наробив? Іди, сякий-такий, зараз одслужи йому той шматочок!» Так його нашпиняли, що треба йому йти.* Мнж. 127.

***Нашпува́ти, пую́, є́ш,** *гл.* 1) Смочить (напр., сапожную кожу перед шитьем), увлажнить. *Як ремінь нашпується, то шити добре, а без того—морока.* Крим. *Щоб печатати, тра нашпувать бумагу.* Крим. 2)—**в вічі.** Плюнуть в глаза. *Я ж їй як добрій так і сяк, а вона нашпувала мені в вічі та и пішла в хату.* Полт. у. Г. Йов.

Нашпурля́ти, ля́ю, є́ш, *гл.* Набросать.

На́шрітка, ки, *ж.* Снаряд для делания дроби.

Наштири́ти, рю, риш, *гл.* 1) Подбить, подговорить. *Я його наштирю, хай приїде, щоб купив півкварти.* Лебед. у. 2) Погнать сильно. *Він і утретє її прогнав, та як наштире,—вона у дворець.* Мнж. 15.

Наштопатися, паюся, ешся, *гл.* Наброситься, накинуться, напасть. *Почув, що драча завелась, прибіг туди й він і зараз наштопавсь на Семена,*

та й давай його удвох місить. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Наштри́кувати, кую, єш, сов. в. **наштрикну́ти, кну́, не́ш,** *гл.* 1) Накалывать, наколоть, натыкать, наткнуть. *Наштрикнув картоплину на ціпок, а тоді як кине нею.* Гринч. 2) Сов. в. **наштрика́ти, ка́ю, еш.** Втыкать, повтыкать во множестве. *Наштрикає скрізь у стіну голок, а тоді й сама не знайде, де вони.* Грин. 3) Сов. в. **наштрика́ти, ка́ю, еш.** Толкать, натолкать (палкою). *Сховав він його у подушки, а соцьких намовив, ті ось прибігають, ну шукати та ціпками у подушки, у подушки,—добре таки наштрикали старому боки.* Мнж. 102.

Наштри́куватися, куюся, єшся, сов. в. **наштрикну́тися, кнуся, не́шся,** *гл.* Накалываться, наколоться, натыкаться, наткнуться. *Тут він заточився і трохи не наштрикнувся на її ніс.* Левиц I. 479.

На́штричка, ки, *ж.* = **На́тичка.** Волч. у. Лободовск.

Наштукува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Прибавить, надставить.

Наштурити, рю, риш, *гл.*=**Нащу́рити.** Уман. у.

Наштурхувати́, рхую, єш, сов. в. **наштурхати, хаю, єш,** *гл.* Наталкивать, натолкать. *На базарі наштурхали мені боки.* Гринч.

Нашу́кувати, кую, єш, сов. в **нашука́ти, ка́ю, еш,** *гл.* Выискивать, выискать, находить, найти.

Нашурубу́рити, рю, риш, *гл.* Набуянить, набедокурить. *Таке зілля, як парубок... раз би в раз на улицю, ще нашурубурить.* Сим. 178.

***Нащад, ду,** *м.* Начало, появление, основание. *Коли б не втоптана стежка по-над річкою, то можна би було подумати, що тут, в тій дикій лісовій кітловині, не стояла ще людська нога від нащаду світа.* Франко.

Нащади́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* Родиться. *Відколи нащадилась, не маю щастя.*

Нащадок, дку, *м.* 1) Потомство. *Щоб йому дихать не дало з його нащадком, накоренком!* Ном. № 3768. *Песиголовець—певно циклопський нащадок.* Ном. 4081. 2) Имущество, добро (движимое). *Я довідався, чого се козаки охоче пропивають у шинкарки нащадки жіночі.* К. МБ. X. 6.

Нащé, нащéсерце, *нар.*=**Натщé.**

Нащебета́ти, бечу́, чеш, *гл.* 1) Нащебетать. 2) Наговорить много. *Дівчата прибіжять, нащебечуть.* МВ. I. 36.

Нащебета́тися, бечу́ся, чешся, *гл.* 1) Нащебетаться. *Як у садку соловейко та й нащебетався.* Грин. III. 171. 2) Наговориться (о веселом женском разговоре).

Нащепи́ти, плю́, пиш, *гл.* Привить (несколько). *А сад який хороший у нас був: сам нащепив.* Г. Барв. 471.

Нащерби́ти, блю́, биш, *гл.* Выщербить немного, вызубрить немного. О. 1862. XI. Свид. 54.

Нащипа́ти, па́ю, еш, *гл.* Нащипать.

На́що́, *нар.* Зачем, для чего, почему. *Нащо мені чорні брови, нащо карі очі, нащо літа молодії, веселі дівочі?* Шевч. 40. *Нащо в бога й день, як у козака місяць.* Ном. № 781.

Нащо́ка, ки, *ж.* Клинообразная накладка, которая прикрепляется **сно́зами** к **ключу́** в плуге. Подольск. губ.

Нащо́серце, *нар.*=**На́тще.**

На́щу́лити, лю, лиш, *гл.*=**Нащу́рити.**

Нащу́рити, рю, риш, *гл.* Насторожить. *Сидить зайчик за піччу і уха нащурив.* Рк. Макс. *Розморщив чоло, підніс брови і нащурив уха.* О. 1862. I. 109.

***Наявний, а, е.** Здесь присутствующий, находящийся. Киев.

***Наявність, ности,** *ж.* Наличие. Сл. Дубр.

Наяло́жувати, жую, єш, сов. в. **наяло́зити, ло́жу, зиш,** *гл.* Жирно намазывать, намазать, насаливать, насалить.

Наямли́ти, млю́, мли́ш, *гл.* Набрать, накупить много. *Що в господі не знайшлося, зараз купувала: наямлила груш сушених, терну, слив в базарі.* Мкр. Н. 20. *Наямлив яблук.* Черк. у. См. **Наїмли́ти.**

Наяча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Накричать (о лебедях).

Не, *нар.* Не. *Гріх не личком зав'яза-*

ти, та під лавку сховати. Ном. № 101. *Не ходи, не люби, не залицяйся, не піду за тебе, не сподівайся.* Нп. ***Не від то́го.** Не прочь. *Ті люде не від того були б, щоб вибратися до Бразилії.* Борд.

Неба́вком, неба́вом, неба́вці, *нар.* Вскоре, скоро. Желех. *Вже сонце небавом кончає путь.* Федьк. **Вона не цуралась людей, небавом здружилася з дівчатами.* Кон. III. 82.

Небага́тий, а, е. Небогатый, бедный. **На ро́зум небага́тий.** Глупый. *Ой, татарине, ой сідий же ти, бородатий, либонь же ти на розум небагатий: ще ти козака у руки не взяв, а вже за його й гроші пощитав.* ЗОЮР. I. 17.

Небага́то, *нар.* Немного, мало.

Неба́чний, а, е=Необа́чний.

Небачу́чий, а, е. 1) Невидящий. 2) Неграмотный, необразованный. *Уносили письма читать, а я й кажу їм: ідіть до мого хлопця, бо я чоловік небачучий, а він письменний.* Лубенск. у.

Небезпе́ка, ки, *ж.* Опасность. *Найшла буря вітряна на озеро, і були вони в небезпеці.* Єв. Л. VIII. 23.

Небезпе́чний, а, е. Опасный. *Плакали й тужили..., виряжали в далеку небезпешну дорогу.* Левиц. I. 37.

Небезпе́чність, ности, *ж.* Опасность.

Небезпе́чно, *нар.* Опасно.

Небезпре́мінно, *нар.* Непременно. Мнж. 186.

Небереже́ний, а, е. Неосторожный. *Небереженого і чорт не стереже.* Ном. № 4297.

Небе́сний, а, е. 1) Небесный. *Царство небесне, пером земля над ним.* Ном. № 252. *Налетіло птаство небесне.* Єв. Мр. IV. 4. 2) **Небе́сна доро́га.** Млечный путь.

Небе́сник, ка, *м.* Астроном. Встречено только у Кулиша. *Вечеряти ж усмак годиться й нам, поетам, да й вам, небесникам, не вельми б то було приємно лазити голодним по планетах.* К. Дз. 144.

Небе́ський, а, е = Небе́сний. *От гнів небеський настає.* Мкр. Г. 5. **Небеський лучник пожалував малого.* Ніков.

Небили́ця, ці, *ж.* Небылица; росказни; прибаутки. *Кажи небилиці.* Ном. № 14339.

Не́бі́ж, бо́жа́, *м.* 1) Племянник. 2) Бедняк, горемыка. *Роби, небоже, то й бог поможе.* Ном. № 69. 3) Часто так называет старший летами или положением младшего: старик—парня, хозяин—работника. У Шевченка *(«Не журюсь я, а не спиться»)* так называет женщина влюбленного в нее. *Усе світять ті блискучі твої чорні очі, мов говорять тихесенько: «Хоч, небоже, раю?»* Шевч. *Ум. **Небожо́к, небожа́тко.** Пир. у., Конон.

Неб(о)жечка, ки, *ж.* Ум. от **неб(о)жка.**

Неб(о)жка, ки, *ж.* 1) Бедняжка. 2) Покойница. Ум. **Неб(о)жечка, неб(о)жченька.** *Говорила небіжечка до самої смерти.* Ном. № 13061. *Десь наша сестра, що з нами жила, либонь вона, небожечка, давно померла.* Гринч. III. 285.

Неб(о)жчик, ка, *м.* 1) Покойник. 2) Бедняжка.

Неб(о)жчиця, ці, *ж.* Покойница. *Молодиці небожчицю убірали.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Не́бій, бо́я, *м.* Бесстрашный. *І небоя вовки їдять.* Чуб. I. 270.

***Небі́лля́, ля́,** *с.* Домашний хлам. *Шо мати роблять? — На горіщі небілля перебірають—горшки, то-що...* Полт. у. Г. Йов.

Не́біль, лю, *м.* Крупный камень песчаник (не битый). Мнж. 186.

Не́бір, ра, *ж.* = **Не́бі́ж.** Ум. **Небо́рейко.** Вх. Зн. 41.

Небі́рка, ки, *ж.* = **Небо́га.** Вх. Зн. 41.

***Не́бко, ка,** *с.* 1) Ум. от **не́бо.** 2) Нёбо. 3) Кафедра проповедника. Сл. Нік.

***Неблагонаді́йний, а, е.** Неблагонадежный. Сл. Нік.

Не́бо, ба, *с.* Небо. *Бачить бог з неба, що кому треба.* Ном. № 73. *(Мн.:* **небеса́** и **неба́**). ***Про́ти не́ба, про́сто не́ба, під го́лим не́бом.** Под открытым небом. *Не сидіти ж вам проти*

неба. Кон. III. 43. *Розлігся просто неба на землі.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *А під голим небом, на мураві... хорий наш лежав.* Франко. ***Як з не́ба впа́сти.** Неожиданно, внезапно, как снег на голову появиться. *І де взялась ота чутка—господь його знає: сказано, як з неба впала.* Мирн. ЛНВ. 1918. X—XI. 11. ***Аж до не́ба.** Необ'ятно, чрезмерно. *Люблю вас, мамуню, аж... аж до неба.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *Високий аж до неба, а дурний як не треба.* Н. посл. С. Пальчик. Ефр.

Небо́га, ги, *ж.* 1) Племянница. *Була в мене небога, при мені вона й зросла, бо сиротою осталася змалку.* МВ. II. 19. 2) Бедняжка. *Була колись Гандзя, каліка небога.* Шевч. 138. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела дітки при битій дорозі.* Нп. 3) Голубушка, милая. *Ой поклонітесь дівчині небозі, а шо мені добре в далекій дорозі.* Нп. *Скарай мене, боже, на гладкій дорозі, коли я помислю об другій небозі.* Нп. Ум. **Небі́жка.**

Небо́гий, а, е. Бедный. Угор.

Небожа́, жа́ти, *с.* 1) Племянник, племянница (ребенок). *Зайдіть, лишень, то я небожатам якого гостинця дам. Скажете: тітка прислала.* МВ. I. 19. 2) *Мн.* Голубчики, милые. *Хтіла б бранцями, небожатами, цілий світ звоювати.* Гол. I. 133. 3) *Мн.* Употребляется подобно слову **небі́ж 3.** *Такий мені, небожата, сон приснився* (Алкан-паша к янычарам и рабам). Лукаш. 16. *Не дуріте дітей ваших, що вони на світі на те тільки, щоб панувать... Дознаються небожата, чия на вас шкура!..* Шевч. 212. Ум. **Небожа́тко, небожа́точко.**

Небо́жів, ева, еве. Племянников. *На небожевому возі ми вдвох і поїхали.* Г. Барв. 11.

Небо́жка, ки и пр., *ж.*=**Небі́жка** и пр.

Небора́к, ка, небора́ка, ки, *м.* Бедняга. *Ти, козаче-не́бораче, тяжко зажурився.* Нп.

Небора́чка, ки, *об.* Бедняжка. *Як поїхав козак у військо охотне, а козачку-неборачку у домівці покидає.* Нп. *Наші неборачки один пішки, другий рачки.* Чуб. I. 281.

Небо́рейко, ка. Ум. от **не́бір.**

***Небосхи́л, лу,** *м.* Горизонт, небосклон. *Далеко, аж до самого небосхилу, хвилювали хвилі на вітрі.* Коцюб.

Небоя́н, на́, *м.*=**Не́бій.** *То було колись усяке боїться попа, а тепер настали такі небояни, що й лихо.* Кобел. у.

Небува́лий, а, е. 1) Небывалый. 2) Малоопытный, не знающий людей. Чуб. I. 270. *Посилає козака молодого, небувалого.* О. 1862. II. 96.

Небува́лість, лости, *ж.* То, чего не было. *Гнівили Тройцю й горювали за небувалость і обман.* Мкр. Г. 59.

Не́будь, *неопр. част.* Нибудь. *Хтонебудь, що-небудь.*

Нева́да, ди, *ж.* Безвредность.

Нева́ра, ри, *ж.* Плохая хозяйка, неумеющая и сварить, *неварёха. *Нетопа й невара (про жінку).* Ном. № 10781.

Невбача́й, *нар.* Невзначай, неожиданно. *Бач, невбачай, та й попав.* Ном. № 7912.

***Невбла́ганий, а, е.** Не снисходящий к мольбам, неумоленный. Сл. Нік.

Невблага́нний, а, е. Неумолимый.

***Невблага́нність, ности,** *ж.* Неумолимость. Сл. Нік. *Я рішив, що то проповідник, що він говорив про марність всього живого перед жорстоким лицем природи, перед невблаганністю смерти.* Коцюб.

***Невбла́гано,** *нар.* Неумолимо. Коцюб.

Невва́га, ги, *ж.* Невнимание. *Воздвиженський не вважав на увагу, чи неввагу своїх слухачів.* Левиц. Пов. 52.

Невва́жливий, а, е=Невва́жний.

Невва́жливість, вости, *ж.* = **Невва́жність.** Левиц. Пов. 261.

Невва́жливо, *нар.*=**Невва́жно.** *Кивала головою... невважливо, як ті, що дуже куди поспішаються.* МВ. (О. 1862. I. 105).

Невва́жний, а, е. Невнимательный.

Невва́жність, ности, *ж.* Невнимательность.

Невва́жно, *нар.* Невнимательно.

Невгава́ти, ва́ю, єш, *гл.* Не переставать, не уставать. *Сидить у норі і невгаваючи усе їсть дітей.* Шевч. 309.

Невга́вний, а, е=Невгаву́чий. *Вдо-*

ва з своєї світлички довго чула веселий невгавний сміх убогих людей. Г. Барв. 308.

Невгаву́чий, невгаву́щий. Неустанный, неугомонный.

Невга́дно, *нар.* 1) Неизвестно. *Невгадно куди стрибать, чи туди, чи туди.* Полт. г. Слов. Д. Эварн. 2) Незаметно, неприметно, неслышно. *Дітей невгадно в хаті.*

Невгамо́ваний, а, е. Неудержимый. *Нашою втіхою буде сила нашого духу невгамованого.* К. (О. 1861. VI. 33).

Невгамо́нний, а, е. 1) Неспокойный, беспокойный, неугомонный. 2) Неутешный, которого нельзя успокоить. *Удалась дівчина в журбу невгамонну.* Полт. у.

Невгамо́нність, ности, *ж.* Беспокойство, неугомонность.

Невгаразд, *нар.* Невпопад, ни к селу, ни к городу.

Невга́рен, невга́рний, а, е. Не способный. *Невгарен росказати, як вірно та щиро тебе люблю.* О. 1861. VIII. 20. *Невгарен і люльки запалить.* Прилуц. у.

***Невгі́ддя, дя,** *с. соб.* Неудобные земли. *Що там орать? Саме невгіддя: яри та піски.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Невго́дний, а, е. 1) Неугодный. *Сердита хазяйка — тікаю, невгодна — кидаю.* Ном. № 79. *2) Неудобный. *Їм одвели нікуди невгодні землі.* Мирн. ХРВ. II. 276.

Невгожа́й, жа́я, *м.* Человек, неугодный кому-либо, нелюбимый. Жена говорит нелюбимому мужу: *Пусти ж мене, невгожаю, на улочку—погуляю!— Ой коли я невгожай,—сиди дома та й гуляй.* Гринч. III. 686.

Невдалеку́, *нар.* Неподалеку.

Невда́лий, а, е. Неудачный, неудавшийся. *Не лихо журить і чужа сторона, а невдала жінка.* Ном. № 9112.

Невда́лица, ці, *об.* Неумелый, неумелая, неспособный, неспособная ни к чему. Ном. № 10786.

Невдалю́га, ги, *об.* Совершенно ни к чему неспособный человек. *Підчепури, донечко люба, нашу хатину... і люде таки не скажуть, що тут невдалюги живуть.* О. 1862. IV. 71.

Невда́ний, а, е. Неспособный ни к чему.

Невда́ник, ка, *м.* Что-либо неудавшееся, неумело, неудачно сделанная вещь. *Гоп, мої гречаники! гоп, мої невданики!* Г. Барв. 489.

Невданю́чий, а, е. Ув. от **невда́ний.** Решительно ни к чему неспособный. Константиногр. у.

Невда́тний, а, е. Неудачный, неудавшийся, неумелый.

Невда́тник, ка, *м.*=**Невда́ник.** *Гоп, мої гречаники, гоп, мої невдатники!* Чуб. V. 1173.

Невда́тність, ности, *ж.* Неумелость, неспособность.

Невда́тно, *нар.* Неумело, неудачно.

Невда́ха, хи, *об.* 1) Неудачник, —ница. *Невдаха безталанний.* **Нехай невдаха йде в ченці.* Тобіл. **Бідний, сумирний невдаха.* Ніков. 2) Неспособный, —ая, неумелый, —ая. Ум. **Невда́шенька, невда́шечка, невда́шка.** *Да ти невдаха, да ти невдаха, да ти невдашенька моя! Ти ні спекти, ні зварить, ні з моїм родом говорить.* Гринч. III. 368.

Невда́ча, чі, *ж.* Неудача.

Невда́чий, а, е=**Невда́лий.** *Ледача невістка, ледача, та й до роботи невдача.* Нп.

Невда́чний *и **невда́чливий, а, е**=**Невда́лий.** *Напечу хліба—невдашний, наварю борщу — несмашний.* ХС. III. 37. **Вечір невдачливий.* Мирн. I. 244.

Невда́шенька, ки, невда́шечка, ки, невда́шка, ки *ж.* Ум. от **невда́ха.**

Невде́ржка, ки, *ж.* Невозможность выдрежать, удержаться. *Вони давай на мене кричать; я бачу, що вже невдержка, та й давай тікать.* Екатер. у.

***Невдо́взі,** *нар.* Вскоре, скоро. *Аж ось невдовзі двері рип.* Кон. I. 193. **А невдовзі й люди з села стали приходити.* Борд.

***Невдово́лення, ня,** *с.* 1) Неудовлетворенность. 2) Неудовольствие, недовольство. *Чув у середині якесь невдоволення, так, наче його обдурили.* Коцюб.

Невдога́д, *нар.* Невдомек. **Мені й невдогад, що клюшниця зводницею була.* Кон. I. 193.

Невдя́ка, ки, *ж.* Неблагодарность.

Невдя́чний, а, е. Неблагодарный. *Ой невдячна ж, чи то ж мило, щоб ся серце так смутило.* Чуб. V. 302.

Невдя́чник, ка, *м.* Неблагодарный.

Невдя́чниця, ці, *ж.* Неблагодарная. *Нащо ж, невдячнице, на льос нарікати?* Чуб. V. 172.

Невдя́чність, ности, *ж.* Неблагодарность. К. XII. 84.

Невдя́чно, *нар.* Неблагодарно.

Невели́кий, а, е. Небольшой, малый. *Хитро, мудро та невеликим коштом.* Ном. № 3116. **Невели́ченький.** Гринч. III. 94. **Невели́чечкий, невели́чкий.** *В мене ніжки невеличенькі.* Мил. 137. *Шумить річка невеличка да й шумить як з лука.* Нп.

Не́вередь, *нар.* Немного. Харьк. у.

Невже́, *нар.* Неужели.

***Невжи́тний, а, е.** Негодный к употреблению. **Невжи́тна земля́.** Неудобная земля. Сл. Нік.

***Невжи́ток, тку,** *м.* Неудобство. Во *мн.* **невжи́тки, ків.** 1) Неудобные земли. *Наділили якісь там невжитки, що й не вколупнеш його.* Умань. Ефр. *2) Галицк.: отбросы.

Невжи́точно, *нар.* Нельзя ужиться. *Покійниця боялась жить у тім дворі, боялась брата чоловікового, все було каже: «мені невжиточно там жить», бо він нападавсь усе на неї й на її чоловіка. А далі, бач, її й убито.* Новомоск. у.

Невзаба́рі, *нар.*=**Незаба́ром.**

Невзаворо́ті, *нар.* Не по дороге.

Невза́довзі, *нар.* В непродолжительном времени.

Невзамі́ру, *нар.* Несравненно, непомерно. *Товариства зібралося невзаміру більш.*

Невзамі́ту, *нар.* Незаметно, неприметно.

Невзгоди́на, ни, *ж.* Невзгода. *От же й пройшли-ізійшли злиї невзгодини.* Слово это находится в фальсифицированной думе «Битва Чигиринская», напечатанной впервые Срезневским (Запорожск. Стар., ч. I. 86).

***Невиба́гливий, а, е.** Невзыскательный, нетребовательный, неизощренный. *Малюючи, ходить довкола скрині..., тут підведе, там обідець зробить, там проведе лінію, доки цілість вповні не задовольнить її невибагливого смаку.* Франко.

***Невиба́чний, а, е.** Неизвинительный, непростительный. Сл. Нік.

Невибі́рни́й, а́, е́. Неизбирательный.

Невибо́дний, а, е и **невибо́дній, я, є.** 1) Неисчерпаемый, постоянно имеющийся. **У Лейби його* (масла) *діжки невиводні.* Мирн. ЛНВ. 1918. IX. 187. 2) Постоянный, всегдашний. *У нас гульня невиводня.* О. 1862. VII. 40. *Невиводний гість.*

***Невибо́дно** и **невибо́дне,** *нар.* 1) Постоянно, неизменно. 2) Неизгладимо. *Здавалося, що ця людина колись там... щось пережила глибоко і невиводно.* Ефр.

Невиворо́тний, а, е. Трудный для произношения, неудобопроизносимый. *Невиворотна мова.* Нежин. у.

Невиворо́тно, *нар.* Трудно для произношения. *У вас так невиворотно говорять.*

Невигі́дний, а, е. Неудобный.

Невигі́дно, *нар.* Неудобно.

Невигода, ди, *ж.* 1) Неудобство. *Не так шкода, як невигода.* Ном. № 2300. *2) Неудача, стесненные обстоятельства. *Він працював, одначе, і в праці і в невигодах чув себе щасливим.* Борд.

Невида́льце, ця, *с.* Невидаль. *Чого б я дувся! Що попович? Овва! яке ж невидальце!* Св. Л. 168.

Неви́даний, а, е. Невиданный. *Вижени мені звіря неслиханого́ й невиданого.* Рудч. Ск. I. 44.

Невида́нський, а, е. Невиданный. *Невиданське діло, щоб семинарист так довго не забував коханої.* Св. Л. 269.

***Неви́держка, ки,** *ж.* Нетерпение, несдержанность. **Неви́держка кому́.** Невтерпеж, нетерпение разбирает, нет мочи сдержаться. *От невидержка тобі! Кортить напитись?* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Неви́дний, а, е. Темный, непроглядный. Ум. **Невидне́нький.** *Ой темна, темна, ой та невидненька та, панебрате, ніч.* Гринч. III. 362.

Неви́домий, а, е. Темный, непроглядный. *Темна нічка, невидома.* Гол. III. 440.

Невидю́щий, а, е. Не видящий, сле-

пой. *Невидющими очима мов сонце побачив.* Шевч. 257.

Невила́зний, а, е. Непроходимый, невылазный, из которого выбраться, вылезть нельзя. *Невилазне болото.* Черк. у. **Злидні невилазні.* Мирн. I. 126.

***Невимірни́й, а, е.** Неизмеримый. Сл. Нік.

Невимо́вний, а, е. Невыразимый, несказанный, неизреченный. **Якесь невимовне диво учинилося.* Гринч. *Тоді чуєш в душі щось невимовне, якусь силоньку чарівничую.* Кон.

Невимо́вно, *нар.* 1) Невыразимо, несказанно, неизреченно. Левиц. Пов. 139. 2) Безоговорочно, безусловно. *Говів, богу невимовно.* Ном. № 132. *Богу невимовно — свічку купила, панахиду поставила, та й усі гроші розійшлись.* Ном. № 8377.

***Неви́мушений, а, е.** Непринужденный, свободный. *То чесна, щира, одверта душа, що в кожне товариство вносить якийсь подув легкости, невимушеної свободи, якусь погідність та веселість.* Франко.

Неви́нний, а, е. Невинный. **За невинного бо́га.** Без всякой вины. *Так і пішов чоловік на поселення за невинного бога.* Мнж. 134.

Неви́нничати, чаю, єш, *гл.* Наивничать. Встречено у Котляревского. *Невинничає мов Сусана, не займана ніколи панна, що в хуторі зжила ввесь вік.* Котл. Ен. VI. 13.

Неви́нність, ности, *ж.* Невинность. *Невинности моєї не зречуся.* К. Іов. 57.

Неви́нно, *нар.* Невинно.

Невинува́тий, а, е. 1) Невиноватый, невиновный. 2) Не должен.

Невира́зний, а, е. Неясный, неотчетливый; невнятный.

***Невира́зність, ности,** *ж.* Неясность.

Невира́зно, *нар.* Неясно, неотчетливо; невнятно. *Щось вона ще говорила йому, та вже невиразно, нишком: очі заплющились, ручки опали.* МВ. (О. 1862. I. 83).

Неви́стачка, ки, *ж.* Недостача. *Як невистачка дров, то я йому дам хуру там, чи дві.* Канев. у.

***Невитра́вний, а, е.** Неизгладимый. Сл. Нік.

***Невитра́тний, а, е.** Не предназначенный к употреблению. *Це у мене гроші невитратні.* Умань. Ефр.

Невігла́с, са, *м.* Невежда. Борз. у. *З грішми дурня-невігласа почитують.* Ном. № 1431.

Не́від, вода, *м.* Невод. *Наперед невода рибою не хвались.* Ном. № 2603.

***Невід'їдний, а, е.** Очень вкусный. *Невід'їдна каша.* Вержб. Екат.

***Невідкли́чний, а, е.** 1) Неизбежный. *Софокл весь затоплений у діялектику ідеї фатуму, невідкличної долі.* Ніков. 2) Неотложный. Сл. Нік.

***Невідлу́чний, а, е.** Неотлучный. Сл. Нік.

Не́відник, ка, *м.* Рыболов, ловящий рыбу неводом. Ум. **Невідничок.** *Мої три невіднички, три молодчики, роспустіте ж ви шовковий невод!* Чуб. III. 300.

Невідни́чий, чого, *м.* = **Не́відник.** *Звели ти своїм невідничим,—хай вловлять рибку.* Мнж. 33.

Невідничок, чка, *м.* Ум. от **не́відник.**

***Невідо́к, ка,** *м.* Маленький невод. Крим.

Невідо́мий, а, е. Неизвестный. **Чого твоя журлива мова моїй душі невідома?* Метл.

Невідо́мість, мости, *ж.* 1) Неведение, незнание. *Невідомість гріха не чинить.* Ном. № 106. 2) Неизвестность. *Нема у світі гірше, як та невідомость, непевность.* МВ. II. 162.

Невідо́мо, *нар.* Неизвестно.

Невідхі́дно, *нар.* Неотступно, безотлучно. *Тішиться тим, що він усе тут невідхідно.* МВ. (О. 1861. I. 84).

Не́-відь-що, *мест.* Нелепость, бог знает что.

Невільний, а, е. Несвободный.

Невільник, ка, *м.* Невольник, раб; заключенный в тюрьму. *Гість—невільник: де посадять, там і сиди.* Ном. № 11943. Ум. **Невільничок.**

Невільницький, а, е. Невольнический, рабский.

Невільниця, ці, *ж.* Невольница, рабыня. *Слухай, пані турчинова, приві-*

вем ті невільницю, аж із Польщі робітницю. АД. І. 290.

Невíльничий и **невóльничий, а, е=Невíльницький.** *І помолються на волі невольничі діти.* Шевч.

Невíльничка, ки, *ж.=***Невíльниця.** *Чує Остап любії слова й пізнає козачку дівчину з русóю косою, невільничку турецьку.* МВ. III. 59.

Невíльничок, чка, *м.* Ум. от **невíльник.**

Невíльно, *нар.* Нельзя; запрещено; непозволительно. *Люблю, люблю, дівчиноньку, да невідьно взяти.* Нп.

Невíнчаний, а, е. Невенчанный, необвенчанный. *Це той коваль, що з невінчаною жінкою живе.* Лебед. у. ***Невíнчана губéрня.** Шуточное название бывш. Херсонской губернии. *Пан собі наймитів з дідизни, з невінчаної губерні, понавозив, а наших галушників не бере.* Пир. у., Конон.

Невíра, ри, *об.* 1) Недоверчивый. 2) Неверующий, атеист. 3) Неверный, не христианин. *Та добре було, та добре було та під Турчином жити, та як же нам, запорозцям, за невіру служити?* Нп. *Ця, бачте, невіра то й темниці доладу не вміє змурувати,—не то що ми, християне.* МВ. III. 59. 4) Недоверие. *До панів народ має давню историчну невіру.* О. 1862. II. 52. Ум. **Невíронька.** КС. 1882. V. 361.

Невíр-земля, лі, *ж.* Нехристианская земля. АД. І. 9.

Невірнéнький, а, е. Ум. от **невíрний.** **А такі-сте невірненькі, що й мені старому слова не повірите...* Черемш.

Невíрний, а, е. 1) Недоверчивый. *Ой ти, невірний-невірниченько, не віриш мені й мому личеньку.* Чуб. V. 683. ***Хомá невíрний.** Фома неверный. *Таки поліз, Хома невірний!* Мирн. ЛНВ. 1909. I. 74. 2) Неверный, не заслуживающий доверия, изменчивый. *З невірною дружиною куди піду, то загину.* Нп. 3) Неверующий. *Невірний гірш жида або турка.* Ном. № 2. 4) Неверный, не христианин. 5) Плохой, дурной. **Чоботи у мене такі невірні, що аж їсти просять.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. **Невірного кожуха маю—й трохи не гріє.* С. Пальчик. Ефр. **Та й невірна ж тобі коняка! Скільки вб'єш, стільки в'їдеш.* С. Пальчик. Ефр. 6) Худой, болезненный. *Сухий, невірний, як шкелет.* Котл. Ен. VI. 19. Ум. **Невірнéнький.** *Перше було ходить у невірненькій свиточці, а тепер вже на йому жупан.* ЗОЮР. І. 294.

Невíрник, ка, *м.* Недоверчивый человек. Ум. **Невірнúченько.** *Ой ти, невірний-невірниченько, не віриш мені й мому личеньку.* Чуб. V. 683.

Невíрниця, ці, *ж.* Неверная женщина. *Ой коні ж мої вороненькії, бодай ви поздихали: ой як я їздив до невірниці, чому не заржали?* Гол. І. 262. Ум. **Невíрничка.**

Невірнúченько, ка, *м.* Ум. от **невíрник.**

Невíрничка, ки, *ж.* Ум. от **невíрниця.**

Невíрно, *нар.* 1) Неверно. *Невірно він живе з жінкою.* Гринч. 2) Плохо, дурно. *І од людей сміх, і господь карає, і самим невірно.* О. 1861. VI. 77.

***Невірнячий, а, е.** Плохой, дурной, некрасивый. *Найкраща дівчина полюбила самого невірнячого хлопця.* Дн. Чайка. II. 9.

Невíронька, ки, *ж.* Ум. от **невíра.**

Невíста, ти, *ж.* Женщина. *А который козаченько буде з вас у місті: поклоніться моїй жінці, нещасній невісті.* АД. II. 57. *Леся, да й сама Череваниха насилу змогли дивитись без сліз на нещасливу невісту.* К. ЧР. 221. *2) Гал.: взрослая женщина.

Невíстиця, ці, *ж.=***Невíстка.** *Вийди, матінонько стара, привів єм ті невістицю—красна, молода.* Гол. І. 75.

Невíстка, ки, *ж.* 1) Невестка. 2) *Мн.* Раст. Chrysanthemum leucanthemum. Шух. І. 21. Вх. Зн. 41. Ум. **Невíстонька, невíсточка.**

Невíстний, а, е. Неизвестный. *Він слухав і одмовляв, наче б так про кого говорилося невістного, невідомого.* МВ. (О. 1861. І. 100). **Я тóму невíстен.** Я этого не знаю, мне это неизвестно. Кон.

Невíстонька, ки и **невíсточка, ки,** *ж.* Ум. от **невíстка.**

Невістулькúй, кíв, *ж., мн.* Раст.

Chrysanthemum leucanthemum. Шух. I. 20. Вх. Зн. 41. См. **Невíстка 2.**

Невістча́ний, а, е. Принадлежащий невестке или невесткам. *У нас три невістки, так то невістчана худоба.* Черниг. у.

Невíстчин, на, не. Невесткин. *Не невістка, так невістчина плахта.* Ном. № 2820.

Невістю́к, ка́, *м.* = **Бабíй.**

***Невітцíвський, а, е.** Не отцов, не принадлежащий отцу. **Невітцíвська дити́на.** Бранное выражение, смягченное **байстрю́к.** *А ти, невітцівська дитино..., а ти що робиш?* Франко. «В поті ч.». 29.

Не́-віть-що=Не́-відь-що.

Невíхна, ни, *ж.* = **Невíстка.** *Прийшла свекруха невіхну побужати.* Мет. 265. *Мамочка каже: мій синок їде, мій синок їде, невіхну везе.* Гринч. III. 11. Ум. **Невíхнонька, невíхночка.** *Вставай, невіхнонько, час до череди гнати.* Чуб. V. 694.

Не́віч, *нар.*=**Ні́ве́ць.** *Він усе у невіч змінив.* Чуб.

***Нев'їзджений, а, е.** Необ'езженный. *Я тут тебе на тому нев'їздженому коні не лишу.* Лепк.

Невкмі́ту́, *нар.* Не в примету, не заметил. *Невкміту мені—чи вони били його, чи ні: чув тілько, що кричало щось, а нічого не бачив.* Новомоск. у.

***Невкови́рний, а, е.** Неуклюжий, неловкий. *Таке якесь воно невковирне задалося.* С. Кононовка Пирят. у. Ефр.

Невла́д, *нар.* Некстати, не подходит. *Коли моє тобі невлад,—я з своїм назад.* Посл.

Невладу́щий, а, е. Бессильный, беспомощный. *З купелі саджали в купіль, як малу дитину, полумертву, невладущу, нетямну людину.* К. МБ. XI. 146.

Невмива́ка, ки, *ж.* Неумытый. Ном. № 7134. *Замурзаний грязею невмивака.* К. Бай. 52.

Невми́ваний, а, е. Неумытый. *Якийсь москаль сидить: головач роскошланий, невмиваний.* МВ. II. 13.

***Невмира́ка, ки,** *м.* = **Невмірáка.** *Дівчата співають, розказують усячину про відьом, опирів, козаків-невмираків.* Лепк.

Невми́сне, *нар.* Неумышленно, ненарочно.

Невмі́лий, а, е. Неумелый. *У невмілого руки болять.* Ном. № 6021.

Невмі́лість, лости, *ж.* Неумелость. Чуб. I 270.

Невмі́ло, *нар.* Неумело.

Невмі́ння, ня, *с.* Неумение. *За невміння деруть реміння.* Посл.

Невмірáйко, ка, *м.*=**Невмірáка.** К. ПС. 113.

Невмірáка, ки, *ж.* Бессмертный; неумирающий. О. 1862. I. 19. *Забули й лицарів тих невмірак, що ворогів козацьких дивували, по дев'ять раз із мертвих уставали.* К. Дз. 33.

Невмірýщий, а, е. Бессмертный, неумирающий. *Я вічний образ ваш, я дух ваш невмірущий.* К. XII. 75. *Слово наше ховалось тільки по невмірущих піснях.* К. XII. 135. *Наша слава невміруща.* К. ПС. 31.

Невмі́тно, *нар.* **Менí невмі́тно.** Я не заметил, не припомню. *Сього невмітно мені, щоб таке було в його рало.* Верхнеднепр. у.

Невмолóт, ту, *м.* Плохой умолот. *Коли нерод, так і невмолот.* Ном. № 7134.

Неводни́й, а́, е́. Относящийся к неводу.

Невóленька, невóлечка, ки, *ж.* Ум. от **невóля.**

Невóлити, лю, лиш, *гл.* Принуждать, насильно заставлять. *Неволити нікого не можна.* НВолын. у.

Невóльний, а, е=Невíльний.

Невóля, лі, *ж.* 1) Зависимое состояние; невозможность поступать по своему усмотрению. *Ох і рада б я вийти, дак неволя моя: не пускає мати, що я молода.* Мет. 54. **З невóлі робúти.** Поневоле делать. Константиногр. у. 2) Неволя, рабство. *У святу неділю не сизі орли заклекотали, як то бідні невольники у тяжкій неволі заплакали, угору руки підіймали, кайданами забряжчали.* АД. I. 88. 3) Плен. *Татарва побрала в неволю.* Стор. МПр. 162. 4) Падучая болезнь. Угор. 5) Чорт, бес. Угор. Ум. **Невóленька, невóлечка.** *Здорова була, моя донечко, що попалась у неволечку.* Чуб. V. 699.

Нево́ра, ри, *ж.* Овца (нестриженная).

Невпам'ятку́, *нар.* Не помнится. *Мені се невпам'ятку.*

Невпо́їд, *нар.* Больше, чем нужно для прокормления; столько, что поесть нельзя. *Було торік картоплі невпоїд.* Волч. у.

Невпо́кій, ко́ю, *м.* Беспокойство; волнения, тревоги. *За дурною головою і ногам невпокій.* Ном. № 6681. *Загинула його проба пера серед невпокою життя громадського.* К. XII. 124. *Поривало хлопця до сваволі, до невпокою.* Мирн. ХРВ. 127.

Невпоки́йний, а, е. Беспокойный; тревожный. *Батько й мати якісь невпокійні стали.* Г. Барв. 238. *Сни невпокійні сняться.* МВ. II. 9. *В малому серці вирушилося щось недобре, невпокійне.* Мирн. ХРВ. 35.

Невпоки́йно, *нар.* Беспокойно, тревожно. *Хоч як було мені невпокійно, хоч як тужило моє серденько, а я всміхнулась.* МВ. (О. 1862. III. 72).

Невпо́мку, *нар.*=**Невпам'ятку́.**

Невпра́вка, ки, *ж.* Невозможность справиться с чем, *неуспевание. *Коли скрут та невправка, кинеш серп, за косу візьмешся.* Мирн. I. 376.

Неври́кливий, а, е. Не подвергающийся болезни от **уро́ків.** *Шоб неврікливе було,—умивають із помийниці.* ХС. VII. 420.

Невро́д, ду, *м.* Неурожай. *Вдарив невród рік по року.* Вх. Зн. 41.

Неврожа́й, жаю́, *м.* = **Невро́д.** **Того року неврожай у нас був.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Невро́нений, а, е. Неуязвимый. *Коли матір божа знала, що спаситель невронений буде, та й то убивалась за ним, а то ж ми! Як же його так спокійно бути?* Павлогр. у.

Невро́чливий, а, е = **Неври́кливий.** *Шоб тому хазяїну коровки були й овечки молошнії, неврошливії.* Гринч. III. 55.

Невсидю́чий, а, е. Непоседа.

Невсипу́щий, а, е. 1) Неусыпный, неутомимый, бдительный. *Хазяйкою зробилась невсипущою на все село.* Рудч. Ск. I. 179. *Наградив тебе бог жінкою, до тебе доброю, щирою, хазяйкою невсипущою.* Кв. I. 2. * *З здорової молодиці, з невсипущої щебетухи осталась лише снасть.* Борд. 2) Постоянный, беспрестанный. *От же все мені туга невсипуща.* МВ. I. 18. *Чи то нудьга невсипуща його з ніг звалила?* Шевч.

Невста́ха, хи, *ж.* Раст. Thalictrum. Мнж. 186.

Невсти́д, ду, *м.* Бесстыдство.

Невсти́дли́вий, а, е. Не стыдливый. *А ти, Єво невстидлива!* Гол. IV. 522.

Невстидли́вість, вости, *ж.* Бесстыдство.

***Невстраше́нно,** *нар.* Неустрашимо. *На його чолі гордо й невстрашенно стоїть посадниця Марта.* Лепк.

Невстрі́йливий, а, е. Беспокойный, шаловливый. *Ну, та й навстрійливі діти в Оліхвера! Вскочили в город, потоптали огудину.* Волч. у. *Став пригадувати пісню за піснею, що бабусі й дівчата йому, дитині, шепотали замісць котка, аби спало, аби вгамувалось невстрійливе.* Г. Барв. 439.

Невстру́ливий, а, е = **Невстрі́йливий.**

***Невсу́дний, а, е.** Невменяемый (юрид.). Сл. Нік.

***Невта́йна, ни,** *ж.* Неутаенное, нескрытое, выходящее на явь. *Тайна-невтайна.* Мирн. ХРВ. I. 52.

Невте́клий, а, е. Который не уйдет, не избежит чего. *Аду грішники невтекли.*

Невтерпу́чий, а, е. Нестерпимый. *В невтерпучих муках стогнали.* Стор. МПр. 129.

***Невтира́ка, ки,** *м.* Ходящий с неутертой рожей, неутертая рожа, неопрятный. *У, ти! невмивака, невтирака!* Крим.

Невтомли́вий, а, е = **Невто́мний.** *Наче благодать божа допомагає невтомлива, невсипуща.* МВ. (О. 1862. III. 62).

Невто́мний, а, е. Неутомимый. *З його косарь такий жвавий, такий робочий-невтомний.* Мирн. ХРВ. 14.

Невто́мно, *нар.* Неутомимо.

***Невтруча́ння, ня,** *с.* Невмешательство. Сл. Нік.

Не́вук, ка, *м.*=**Не́ук 1** и **2.** Мнж. 58.

Невча́с, *нар.* Не во-время.

Невча́сний, а, е. Несвоевременный.

Невча́сно, *нар.* Несвоевременно.

Невче́ний, а, е. Неученый, необразованный. **Невчене око загляне вам у саму душу глибоко-глибоко.* Шевч.

***Нев'яну́щий, а, е.** Неувядаемый. *Може вже й у гробі краса моя нев'януща.* Св. Л. 255.

Нега́дано, *нар.* Не предполагая, сверх ожидания.

Нега́дки, *нар.*=**Нігадки.**

Нега́йний, а, е. Спешный, экстренный. *Десь у мого миленького та негайна робота. Нп.*

Нега́йно, *нар.* Немедленно, спешно, экстренно. *Негайно приведіть посли до мене.* К. Бай. 18.

Негаму́зний, а, е. *Неуклюжий, нескладный. *Рябий та негамузний він.* Мирн. Пов. II. 63.

Негара́зд, *нар.* Нехорошо, неладно. *Ой негаразд запорожці, негаразд зробили: степ широкий, край веселий та й занапастили.* Нп.

Нега́рний, а, е. Нехороший; некрасивый.

Нега́рно, *нар.* Нехорошо; некрасиво.

Негі́да, ди, *об.* Негодник, негодница. *Я казала, що Семен чоловік, а Семен публіка, ще й негіда на ввесь світ.* Чуб. V. 338.

Негі́дний, а, е. 1) Недостойный. **Його речі негидні того, щоб їх слухати.* Полт. у. Г. Йов. *2) Негодный, мерзкий. *Бодай лиш не мати дитину негідну.* Гол. III. 454.

Негі́дник, ка, *м.* Негодяй, мерзавец. *Ти сам негідник, ти сам обридник, що жінки не маєш.* Гол. I. 262.

Негі́дність, ности, *ж.* Недостойность. Желех.

Не́гідь, годі, *ж.* Дрянь, негодное, мерзкое. *І покинули вони яко негідь багатства свої.* К. Грам. 54.

Не́глядка, ки, *ж.* Нерадивая, незаботливая. *Взяв невістку та й кається. Чим же вона негожа? Хай правда, що вона неглядка та ледаченька, ну так і син їхній такий же, та й самі старі такі. Що ж, що вона не хоче нічого глядіть? І вони ж такі!* Новомосковск.

Негнівли́вий, а, е. Несердитый. *Веселий і негнівливий був собі пан.* К. ЧР. 122.

Неговірки́й, а́, е́. Неразговорчивый.

Него́да, ди, *ж.* Непогода, ненастье. Борз. у. *А дорога й негода крий боже яка!* Ум. **Него́дка, него́донька.** *І сніг іде, і негодонька.* Гринч. III. 498.

Него́диця, ці и **не́годь,ді,** *ж.*=**Него́да.** Екатер. у.

Него́дка, ки, *ж.* Ум. от **него́да.**

Негодня́, ні́, *ж.* Хлам, негодные вещи. *Усе викрадено із скрині, усе забрато, осталась тільки сама негодня—то рване, то погане.* Новомоск. у.

Него́донька, ки, *ж.* Ум. от **него́да.**

Негодя́й, дя́я, *м.* О человеке: негодный, неспособный к действиям. Жена говорит старому мужу: *Ой ти, старий негодяю, пусти ж мене, погуляю!—Ой коли ж я негодяй,—сиди дома та й гуляй!* Гринч. III. 309. Быть может след.: **Невгодя́й=Невгожа́й?** (см.).

Него́дяний, а, е. Ненастный. *Пішли негоди, ударили холоди, — негодяна осінь.* Васильк. у.

Негодя́щий, а, е. Негодный.

Него́же, *нар.* Не следует, неприлично, нехорошо. *В неділеньку прийти та до тебе негоже.* Гринч. III. 164. *Та й плакати мені негоже.* МВ. I. 29.

Него́жий, а, е. Негодный, нехороший. *Ой негожа в кутку вода.* Чуб. V. 58. *На тобі, небоже, що мені негоже.* Ном. № 4779.

Него́їстий, а, е. О ране: плохо заживающий.

***Негоспода́рний, а, е.** Бесхозяйственный.

***Негоспода́рність, ности,** *ж.* Бесхозяйственность. Сл. Нік.

Не́гр, ра, *м.* Негр. *Над товстими, як у негрів, губами стерчали руді вуси.* Левиц. Пов. 179.

Негрунто́вий, а, е. Безземельный.

Негува́ти, гу́ю, єш, *гл.* Не признавать кого, пренебрегать кем. *За що ж мене негувать, за що ж волочити, коли стали панами уже й мої діти?* КС. 1882. I. 225.

***Нега́тивний, а, е.** Отрицательный. Сл. Нік.

***Нега́ція, ії,** *ж.* Отрицание. Сл. Нік.

Неґре́чний, а, е. Неучтивый, невежливый.

Неґре́чність, ности, *ж.* Неучтивость, невежливость.

Неґре́чно, *нар.* Неучтиво, невежливо. **Це вже було цілком неґречно.* Дн. Чайка, II. 107.

Не́ґура, ри, *ж.* Густой туман в горах. *Ранки в полонинах звичайно дуже гарні, але холодні, часто застає неґура—налягає по горах така мрака, що не видно на десять кроків перед собою, а як мрака осідає, то показуються лише найвисші шпилі гір, а під ногами уповите усе немов у сивім морі... вітер зачне колисати тим сивим морем.* Шух. I. 209—210.

Неда́ва, ви, *об.* Не дающий, не дающая чего-либо; скупой, скупая. Новомоск. у.

Неда́вній, я, є. Недавний. *Так ти ще й битись! — скрикнула крамариха на недавню свою товаришку.* Мир. Пов. II. 70.

Неда́вно, *нар.* Недавно. *Сиротою та невеликою недавно зостався.* Чуб. V. 263 Ум. **Неда́внечко.**

Недале́кий, а, е. Недалекий, близкий.

Недале́ко, *нар.* Недалеко. **Вона* (школа) *стояла недалеко церкви.* Борд. 244. **Всі, що сиділи недалеко гетьмана, перестали говорити між собою.* Лепк. Ум. **Недале́чко.** *Сказав би словечко, та вовк недалечко.* Ном. № 3584. *Недалечко села пасеться свиня.* Рудч. Ск. I. 3.

Недале́нний, а, е. Недалекий, ближайший. *Доїздимо до шинку недаленного,—гульк, аж там чоловік завісився.* Харьк. у.

Неда́ром, *нар.* Не напрасно, не без причины. *Бо вже недаром козацький кінь по табору гуляє, мабуть Івася Коновченка на світі немає.* Макс. (1834), 56.

Недбайли́вий, а, е=Недба́лий.

Недбайли́вість, вости, *ж.*=**Недба́лість.**

Недбайли́во, *нар.*=**Недба́ло.**

Недба́йлиця, ці, *об.* и **недба́йличок, чка,** *м.* Нерадивец, беззаботный человек. *Наші парубки недбайлиці.* Рк Макс. *Оддав мене мій батенько за п'яницю, за недбайличка.* Чуб. V. 591.

Недба́лий, а, е. 1) Нерадивый, небрежный, нерачительный. 2) Беззаботный.

Недба́лиця, ці, *об.* = **Недба́йлиця.** Ном. № 10786. *П'яниця да недбайлиця цілий тиждень в корчмі п'є, гуляє.* Нп. *Недбалиця гірше п'яниці.* Чуб. I. 270.

Недба́лість, лости, *ж.* 1) Нерадивость, нерачительность, небрежность. *Аже ж Петро своєю недбалістю пропав.* Канев. у. 2) Беззаботность, безпечность. Чуб. I. 270.

Недба́ло, *нар.* 1) Нерадиво, нерачительно, небрежно. 2) Беззаботно.

Недба́льниця, ці, *об.* = **Недба́йлиця.** *Оддала заміж за п'яницю, за недбальницю.* Чуб. V. 592.

Недба́льство, ва, *с.* = **Недба́лість.** *Через твоє недбальство дожились до того, що нічого й їсти.* О. 1862. II. 25.

***Недба́ля, лі,** *ж.*=**Недба́йлиця.** *Нехая, недбаля! Все б тільки нехаяти та гайнувати.* Мирн. III. 215.

Недба́ння, ня, *с.*=**Недба́лість.**

Недба́ха, хи, *об.*=**Недба́йлиця.** *Була собі непряха й недбаха, да що матка дала, поносила усе чисто і придбать ні чого не придбала.* Рудч. Ск. I. 176. *Бідою й голодом недбах вона карає.* К. Дз. 150.

Недви́га, ги, *об.* Неподвижное существо (Имя сказочной собаки. Рудч. Ск. I. 120). **Сліпа була єси, незряща, недвига серцем.* Шевч.

***Недеї, ей,** *ж., мн.* Дикие верхи гор. *Вище, по безводних далеких недеях, нявки розводять свої безконечні танки.* Коцюб.

Не́дзька! *меж.* Крик для сзывания овец. Kolb. I. 65.

Неди́вний, а, е. Неудивительный. *Недивним річам не дивуйся.* Ном. № 7815.

***Неді́йсний, а, е.** Недействительный. Сл. Нік.

Неді́йшлий, а, е. Неспелый, незрелый, молодой. *Ще ти дитя молоде, розумом не дійшле.* Мет. 419.

Неді́ленька, ки, неді́лечка, ки, *ж.* Ум. от **неді́ля.**

Неді́лешній, я, є = Неді́льний. *А хто буде панотцевого неділешнього обіду дожидати.* Макс. (1849). 82.

Неді́лонька, ки, *ж.* Ум. от **неді́ля.**

Неді́льний, а, е. Воскресный. *Субітнім шляхом на недільний торг.* Ном. № 6654.

Неді́ля, лі, *ж.* Воскресенье. *Ще як прийде суботонька, я змиюся, росчешуся, а в неділю приберуся.* Мет. 76. *Породила мене мати у святу неділю.* Мет. Ум. **Неді́ленька, неді́лечка, неді́лонька. З неді́лі.** С понедельника начиная, *на следующей неделе. *Ні, на сьому тиждні вже не ткатиму, з неділі почну.* Черниг. у. *А з неділі вже й Петра.* Св. Л. 130.

Неді́шлий, а, е. Слабый, болезненный. *Прийшов собі дідусь, такий неді́шлий, та все кашляє.* Киев. у.

Недна́ковий, а, е=Неоднаковий.

Недобача́ти, ча́ю, еш, *гл.* Плохо видеть, иметь слабое зрение; не замечать.

Недоба́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Не досмотреть. 2) Не заметить.

Недоба́чливий, а, е. С слабым зрением.

Недоба́чливість, вости, *ж.* Недальновидность. Левиц. I. 279.

Недо́биток, тка, *м.* 1) Не совсем добитый, не совсем замученный. *Старий недобиток, варнак.* Шевч. 2) *Мн.* Остатки (войска после поражения).

Недобі́р, бо́ру, *м.* 1) Недобор, недочет. 2) **Мі́сяць-недобі́р.** Неполная луна. *Ой місяцю-недобору, зайди, зайди за комору.* Чуб. V. 129.

Недо́бре, *нар.* 1) Нехорошо, дурно. *Недобре, як на сонних дітей місяць сипле проміння.* МВ. II. 9. 2) Зло. 3) Невкусно.

Недо́брий, а, е. 1) Нехороший, дурной. 2) Недобрый, злой. 3) Невкусный. **Борщ недобрий зварила.* Умань. Ефр.

Недо́вгий, а, е. 1) Короткий, недлинный. 2) О времени: недолгий.

Недо́вго, *нар.* Недолго. *Велетню у світі недовго жити.* Ном. № 5826.

***Недовгові́кий, а, е.** Недолговечный, скоропреходящий, скоротечный. *Знайшлась була дитинка, та таке ж воно слабе та недовговіке було.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *Недовговіка це сварка: заїгрались трохи та й помиряться.* С. Пальчик. Ефр.

***Недовгові́чний, а, е.** Недолговечный, кратковременный. *Життя наше недовговічне.* Крим.

***Недовгові́чність, ности,** *ж.* Недолговечность.

***Недове́деність, ности,** *ж.* Недоказанность. Сл. Нік.

Недове́ршений, а, е. С невыведенным до конца верхом, *не оконченный.

Недове́рший, а, е. Недорослый. *Хотіла мене мати за першого дати; а той перший малий, недоверший.* Гол. III. 472.

Недовіда́мий, а, е. 1) Неведомый; неисповедимый. *Щось побачив страшне, недовідоме.* Борз. у. *Тополі, ростучи уряд,... про його дещо шепотять недовідомими річами.* Греб. 340. *Славили в гаях і на житах недовідмого їм ласкавого і щедрого бога.* К. (О. 1861. II. 228). *Недовідома глибиня морська.* К. ЦН. 242. *2) Неизведанный. *Духовоморальне життя чоловіка—все одно, що недовідоме дно морське.* Кон. *3) Неясный, смутный. *Недовідоме смутне передчуття розганяло сон.* Кон. III. 365.

Недові́ркуватий, а, е. Недоверчивый. Волынь. Слов. Д. Эварн.

Недо́вірок, рка, *м.* Ренегат; маловерный. *Лях Бутурлак, клюшник галерський, сотник Переяславський, недовірок християнський.* АД. 210.

Недово́льність, ности, *ж.* Неудовольствие. *Така між ними недовольність пішла.*

Недовче́ний, а, е. Недоученный.

Недо́гарок, рка, *м.* Огарок. *Недогарки поїдять, а сами поночі сидять.* Ном. № 4567. Ум. **Недо́гарочок.**

***Недо́гар'я, р'я,** *с.* Обгоревшее, не догоревшее. *Звелів до току машину котити, недогар'я молотити.* Мирн. I. 401.

Недогі́н, го́ну, *м.* Остаток в кубе после перегона водки.

Недо́гляд, ду, *м.* Недосмотр. Сим. 198.

Недого́да, ди, *ж.* 1) Неудовлетворение. Употребляется в выражении: **Мені́ недого́да.** Я не удовлетворен, мне не достает чего-либо. *Яка йому ще недо-*

года? все має! А яка тобі недогода в Зосі? Левиц. I. 315. *2) Неудовольствие, неприятность. *Чого це така недогода?* Дн. Чайка. II. 52. *3) Неудобство. *Чого я маю таку недогоду терпіти?* Умань. Ефр. *Недогода старій бабці ні на печі, ні на лавці.* Н. посл.

Недогóдний, а, е. 1) Неудовлетворяющий, неугодный. *Вона йому недогодною стала.* Левиц. I. 488. *2) Неудобный. *(Ліжницю) дружби стараються зробити як тільки можна недогодну, щоб погано було лежати.* О. 1862. IV. 37.

Недогóдно, *нар.*—**кому́.** Недостает (кому).

Недóгризок, зка, *м.* Огрызок.

Недозíр, зору, *м.* Плохо видящий. Черк. у.

Недóїдок, дка, *м.* Об'едок. *На столі стояли недоїдки вечері.* Левиц. I. 248.

***Недóкис, су,** *м.* Закись. Сл. Дубр.

***Недокрíв'я, я,** *с.* Малокровие, худосочие. Виннич.

***Недокрóвний, а, е.** Малокровный, худосочный. Виннич.

***Недокрóвність, ности, ж.=Недокрíв'я.** Виннич.

Недóкурок, рка, *м.* Окурок. Хар. у.

Недолáдній, я, є. 1) Неуклюжий, нескладный. 2) Неуместный, несвязный, нескладный; вздорный. *Зовсім таки недоладні речі чули про се велике діло.* Дещо. 3) О человеке: не совсем порядочный, неосновательный. *Здається і час заміж, та все якісь недоладні люде трапляються.* Левиц. Кож. 12. 4) Плохой, нехороший, *не в порядке (находящийся). **Певне запримітили щось недоладнє в уборі чи в косах.* Мирн. III. 46.

Не-до-ладý, *нар.* Не так, как следует; некстати. Чуб. I. 271. *Не-до-ладу що зробив.* Ном. № 7579.

***Недолéжаний, а, е.** 1) Не дозревший во время лежания под деревом плод. *Недолежані груші.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. 2) Недоразвившийся. *Пропадуть, мов недолежані курчата.* Шевч. «Осії».

Недóленька, ки, недóлечка, ки, *ж.* Ум. от **недóля.**

Недóливок, вку, *м.* Недолитое до полной меры.

Недолúмок, мку, *м.* Чекан (ручное оружие). *Із під поли позлотистий недолимок виньмає.* ЗОЮР. I. 206.

Недолíк, ку, *м.* Недочет. **Зубів недолік.* Квітка.

Недолíтній, я, є. Несовершеннолетний.

Недóліток, тка, *об.* Несовершеннолетний, недоросль. *А панич не знає, з двадцятою недоліток душі пропиває.* Шевч. 220. *Текля ще недоліток.* Св. Л. 133.

Недóломок, мка, *м.* 1) Предмет не совсем сломанный, надломленный. Мирск. окр. 2) Употребляется как презрительное название людей, потерявших отчасти свою национальность под натиском чужой: «Гетьманцы дразнят Подолян *недоляшками,* а Подоляне гетьманцев *московськими недоломками*» (О. 1861. X. Свид. 44). *Були* (пани) *москалі й московські недоломки.* Мир. ХРВ. 356.

Недолýга, ги, *об.* Слабосильный, немощный человек. Екатер. у.

Недолýгий, недолýжний, а, е. Бессильный, слабый, немощный. *Перша мені туга—сама недолуга.* Мет. 26. *А которі старі-недолугі, то й навіки попропадали.* Нп. *Недолуга жінка.* Вас. 209. **Гидкий був, безвусий, недолужний, все—«кахи, кахи».* Кон. I. 192.

***Недолýгість, ости,** *ж.* Слабость, вялость. *Недолугість—найбільший гріх.* Ніков.

Недолýжність, ности, *ж.* Бессилие, слабость.

Недолýжно, *нар.* Бессильно, слабо, немощно.

Недóлюд, да, *м.* = **Недóлюдок.** Шевч. 184. *Добивають вони мене, недолюди, не боячися бога.* Шевч. (О. 1862. III. 7).

Недóлюдок, дка, *м.* Недостойный имени человека. *Схаменіться, недолюдки, діти юродиві.* Шевч. 210.

Недóля, лі. Злополучие, беда. *Його жінка кляла-проклинала: «Бодай тебе, козаче сіромахо, побило в чистому полі три недолі: перша недоля—щоб під тобою добрий кінь пристав, друга недоля — щоб ти козаків не догнав, третя недоля—щоб тебе козаки не злюбили і в курінь не пустили».* ЗОЮР. I. 215—

216. *Недолю співаю козацького краю.* Шевч. 163. Ум. **Недо́ленька, недо́лечка.**

Недо́ля́шок, шка, *м.* Ополячившийся украинец. О. 1861. X. Свид. 44. *Шарпав з козаками шляхетних ляхів і недоляшків.* К. ЧР. 4. *Недоляшок! гукають козаки. Недовірок! шепочуть поляки* (про Ад. Кисіля). К. ПС. 26.

Недо́мисел, слу, *м.* Недомыслие, непонимание. *З історією треба за все рахуватись... Мусимо з нею рахуватись і за наші недомисли.* К. Краш. 8. *Позад нас—тьма завзятого недомислу; перед нами — світ миролюбивої науки.* К. Краш. 33.

***Недомі́р, ру,** *м.* Маломер. **Ри́ба—.** Маломерная рыба. Сл. Нік.

Недо́мірок, рка, *м.* 1) Рыба менее средней величины. Черном. *2) Сапоги, ботинки, вообще обувь для подростков. *Та це ж хіба на парубка чоботи,—це ж недомірок.* Полт. у. Г. Йов.

Недомо́ва, ви, *об.* Неумеющий говорить, косноязычный, заика. *Не годиться він у сватове затим, що недомова.* Стародуб. у. *Куди йому грішному! там така з його недомова.* Стародуб. у.

Недомо́вли́й, а, е. Косноязычный. *Хотіла мене мати за сьомого дати; аж той сьомий такий недомовлий.* Чуб. V. 497.

***Недомо́вний, а, е́.** Неречистый. *Недомовна вона—й слова з неї не витягнеш.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Недомо́ка, ки, *ж.* Недостаточно вымоченное волокно конопли и потому грубое и жесткое. Вас. 200.

Недо́нос, су, *м.* 1) Недонос, роды прежде времени. *Русалки... мстяться над людьми за недонос, за те, що їх мати звергла.* Г. Барв. 350. 2) При сведении торговых счетов, часть непогашенных торговцу долгов. Вас. 191.

Недоно́сок, ска, *м.* Рожденный ранее 9 месяцев, недоносок.

Недоно́шениця, ці, *ж.* Недоносок женского пола. Шух. I. 34.

Недо́пал, лу, *м.* Нехорошо обожженный кирпич.

Недо́панок, нка, *м.* Разыгрывающий барина. **Видрав там у їх у господі якогось недопанка та на йому й погострив свого язика.* Кон. I. 218.

Недо́пивок, вка, *м.* Недопитое. *Роскидано всякі недоїдки, валяються в пляшках недопивки.* Г. Барв. 239.

Недопиток, тка, *м.* = **Недо́пивок.** *Оце як п'ють у шинку люде та позоставляють недопитки, то вони* (шинкарі) *позливають у чарку та й підсунуть чоловікові.* Г. Барв. 291.

Недо́пічка, ки, *ж.* Недопеченное.

Недоре́чний, а, е. Некстати сказанный или сделанный, неуместный, излишний. К. ПС. 127.

Недорі́д, ро́ду, *м.* 1) Неурожай. 2) Недоно́сок; выкидыш. *Зникне собі, мов той недорід, що йому не судилося й на світі жити.* К. XII. 128.

Недорі́дний, а, е. 1) Неурожайный. 2) Не рослый, не крупный (о зерне и пр.).

Недорі́ка, ки, *об.*=**Недомо́ва.** *Повести за віком, за німцями недоріку, сліпую каліку.* Шевч. 215.

Недорі́кий, а, е. Косноязычный. *Вони собі невеликії, шепелявії, недорікії.* Рк. Макс.

***Недорі́куватий, а, е** = **Недорі́кий.** *Пришелепуватий, недорікуватий ще й без верхньої губи, як цілує, видно зуби.* Нп. Пир. у., Конон.

Недо́рі́сток, тка, *м.* 1) Недоросль. 2) Карлик.

Недоро́зум, му, *м.* Неразумие, недомыслие. К. ЦН. 311. *Я з долею та й з людьми боролась, та ніби й гірку долю поборола і людський недорозум.* Г. Барв. 442. *От що виходить із материного недорозуму, що не вчила мати ділечка робити.* Г. Барв. 437.

Недоро́слий, а, е. Недорослый. *Нічим обуть панят недорослих.* Шевч. 219.

Недо́ро́сток, тка, *м.*=**Недо́рі́сток.**

Недо́рубок, бка, *м.* 1) Не до смерти изрубленный, раненый. *Хто то? питає Максим недорубків, що один був без уха, другий без пальців.* Мир. ХРВ. 160. *2) Обрубок. *Там недорубки всякі валяються; візьми, буде чим витопити.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Недо́свід, ду, *м.* Неопытность. (Нажива) *з людського недосвіду і легко-*

думства. К. XII. 125. См. **Недосві́дченість.**

***Недосвідни́й, а́, е́** = **Недосві́дчений.** *Заморочують недосвідних людей.* Кон.

Недосвідо́мий, а, е. Неузнанный по опыту, неузнанный в точности. *Усе недодумане і недосвідоме з неї* (Шевченкової пісні) *посчезло; зосталось тілько саме сяєво.* К. XII. 130.

Недосві́дчений, а, е. Неопытный.

Недосві́дченість, ности, *ж.* Неопытность. Желех. См. **Недо́свід.**

Недо́світ, ту, *м.* Утренний мороз. *Барвінок цвів і зеленів, слався, розстилався,—та недосвіт перед-світом в садочок украв ся. Потоптав веселі квіти, побив, поморозив...* Шевч. 651.

Недо́сить, *нар.* Недостаточно.

Недосі́л, со́лу, *м.* Недосол. *Недосіл на столі, пересіл на голові.* Ном. № 12381.

Недо́спів, ву, *м.* Недопетое. *Недоспів твій доспівую, мій брате.* К. Дз. 25.

Недо́спіл, лу, *м.* Недозрелость.

Недо́сталь, лі, ж.=**Недоста́ча.**

***Недоста́тній, я, є.** Недостаточный. Сл. Дубр.

Недоста́ток, тку, *м.* Нужда, нищета, недостаток. *Недостатки гонять з хатки.* Ном. № 1544. *Сушать мене, в'ялять мене мої недостатки.* Грин. III. 220.

Недоста́ча, чи, *ж.* 1) Недостающее количество, недостаток. *Сього-того треба, жінка не вважає: тілько чого недостача,—в батька-матір лає.* Грин. III. 296. *Давай більше грошей, щоб не було недостачі.* 2)=**Недоста́ток.** *Виростав у голоді та в холоді, у злиднях та недостачах.* Мир. ХРВ. 35.

***Недости́глий, а, е.** Недозрелый. Сл. Дубр.

Недо́ступ, пу, *м.* Конь или вол, которого задние ноги не покрывают следа передних. Александровск. у. Мнж. 186.

***Недосту́па, пи,** *об.* Неприступный человек. *А він був чоловік гордий, такий недоступа.* Дн. Чайка. II. 13.

Недоте́па, пи, *об.* Неспособный, неумелый человек. *Така недотепа, нічого робить не вміє.* Рудч. Ск. II. 107.

Недоте́пний, а, е. Неспособный, неумелый. *Е, бісів сину, і того недотепний.* Рудч. Ск. II. 7.

Недоте́пність, ности, *ж.* Неспособность, неумелость. Чуб. I. 272.

Недоте́пно, *нар.* Неумело.

Недоти́ка, ки, *ж.* 1) Недотрога. *Отто яка недотика.* Шевч. 2) Раст.: Impatiens noli me tangere.

Недоти́ркливий, а, е=Недото́ркливий.

Недото́рканий и **недото́ркливий, а, е.** Недотрога. *Дувид штовхнув жартовливо плечем одного чоловіка. — Геть, псяві́ро, не пхайся!—одказав чоловік.—Оце недоторканий дядько, неначе молодиця.* Левиц. Пов. 179.

Недо́уздок, дка, *м.* Род уздечки без удил, *оброть из ремня. Пир. у., Кон. *Батько веде того коня за недоуздок.* Рудч. Ск. II. 112.

Недо́ук, ка, *м.* Недоучка. *Народе мій, недоуку латинський!* К. XII. 58.

Недо́ум, ма, *м.* Незрелый умом, глуповатый. *Старий промовив: недоуми, занапастили божий рай.* Шевч. 408.

Недоу́мкуватий, а, е. Неосмысленный, глуповатый. *Як хто вкоїть що недоумкувате, грімають.* Ном. № 421. **Ідея... пуста й недоумкувата.* Ніков.

Недо́умок, мка, *м.* = **Недо́ум.** *Недоумки усе регочуть та гукають проти чоловіка мудрячого.* К.

Недохі́д, хо́ду, *м.* 1)=**До́хід 2.** *Пішли салдати колядувать...* (Поколядувавши) *узяв недохід та й пішов.* Мнж. 109. *2) Недобор. *Молода ходить, недохід збірає.* Вержб. Екат.

Не-до-чми́ги, *нар.*=**Не-до́-шми́ги.** *Усе не-до-чмиги, куди не глянь.* Полт.

Недочува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **недочу́ти, чу́ю, еш,** *гл.* 1) Быть тугим на ухо (С этим значением употребляется только несов. вид). 2) Не слышать, не услыхать.

Недошку́л(ь)ки́й, а́, е́. Не понимающий, не пронимающий. *Я ж думала, що нагаєчка недошкулка: як ударить, то розсядеться шкурка.* Нп.

Не-до-шми́ги, *нар.* Не идет, не ладно, не подходит, некстати. *Де їм недо-шмиги, то й урвуть.* Кв.

Не́друг, га, *м.* Недруг, враг. *Під-*

нявсь на ляхів і на всіх недругів отчизни батько Хмельницький. К. ЧР. 12.

Недряпу́ха, хи, *ж.*=**Нечо́са?** *Там дівчина нетьопуха запаску згубила: нетьопуха, недряпуха, нерублені поли.* Мил. 77.

Неду́га, ги, *ж.* Болезнь, недуг. *Не смерть страшна, а недуга.* Ном. № 8154. **У неду́зі лежа́ти.** Быть, лежать больным. *Там Маруся в недузі лежала.* Грин. III. 234. *Я аж два дні пролежала в недузі.* Г. Барв. 299.

Неду́гий, а, е = Неду́жий. *Бо я женчик недугий, треба до мене другий.* Рк. Макс.

Недугува́ння, ня, *с.* Болезнь.

Неду́гувати, гую, єш, *гл.*=**Нездýжати.** *Зосталася сама самісінька недугуючи.* МВ. II. 14. *Недугувала з місяць.* Мир.-Пов. II. 78.

Неду́жий, а, е. 1) Больной. *Всі, в кого були недужі на всякі недуги, приводили до його.* Єв. Л. IV. 40. *Пійшов ізнов до недужої.* Кв. I. 95. 2) Бессильный.

***Недя́каний, а, е = Недя́куваний.** *Прийди некликаний, то й підеш недяканий.* Екат. Вержб.

Недя́куваний, а, е. Оставшийся без благодарности. *Прийшов непроханий, підеш недякуваний.* Посл.

Неж, *сз.*=**Ніж.** *Вона більш розливала, неж наливала.* Левиц. I. 393.

Нежа́лісливий, а, е. Несострадательный; безжалостный. *Ой мати моя та нежалістива, що ти мене оддала та й не жалувала, що ти мене оддала у чужу сторону, у чужу сторону та в велику сем'ю.* Грин. III. 304.

Не́жар, ра, *м.*=**Не́жерь.**

Неже, *сз.*=**Ніж.** *Ліпш би не знатися, неже зараз і розстрятися.* Ном. № 8783.

Не́жерь, рі, *ж.* 1) Прошлогодняя трава, нес'еденная скотом и перезимовавшая на корне. *Косить тоді було дуже трудно, бо між травою була нежерь (стара трава).* Драг. 241. 2) Нес'едобная трава. *У сьому сіні нежері багато.* Лубен. у.

Неживи́й, а́, е́. Неживой, мертвый.

Не́жид, да, *м.* Насморк. *Нежид напав.* Ном. № 12223.

Не́жир, ру, *м.*=**Не́жерь.** Волч. у.

Не́жит, та, *м.*=**Не́жид.**

Не́жить, ті, *ж.*=**Не́жид.** *Після кішки як нап'єшся,—буде нежить.* Мнж. 154. *Напала мене нежить.* Лебедин. у.

Нежона́тий. Неженатый. *Ой я в тебе, моя мати, нежонатий хожу.* Грин. III. 200. **Чай нежона́тий.** Чай без хлеба. Змиев. у.

Нежурбли́вий, а, е=Нежурли́вий. *Веселий, нежурбливий, та й він заклопотався тією подією.* МВ. I. 38.

Нежурли́вий, а, е. Беспечальный, беззаботный. *Добре, що ти нежурливий удався.*

Незаба́вки, незаба́вно, незаба́вом, *нар.* Вскоре, в скором времени. *Зажурився, що в мене грошей нема: незабавом і в тебе не буде.* Ном. № 6465. *Незабавом прийде й Семен.* НВолын. у. *З того жалю стара незабавом і випростала місце на сім світі.* Г. Барв. 114.

Незабарни́й, а́, е́. 1) Не медлительный, скорый. 2) Не требующий много времени. *У такі дні незабарна служба* (в церкві). Мир. Пов. II. 58.

Незаба́ром, *нар.*=**Незаба́вом.** *Як воно* (сонечко, Coccinella septempunctata) *скоро зніметься й полетить—незабаром сояшно буде.* Ном. № 337. *Незабаром після сього вернувся з війни мій батько.* Стор. МПр. 30.

Незаборо́нний, а, е. Невозбранный.

Незаборо́нно, *нар.* Невозбранно.

Не́забудь, ді, *ж.* 1) **На не́забудь.** На память. 2) Раст. Myosotis palustris. Вх. Пч. I. 11.

Незабу́тий, а, е = Незабу́тній. *Що ті римляне убогі! Чор зна що, не Брути! У нас Брути і Коклеси славні, незабутні.* Шевч. 215.

Незабу́тний, а и **—ній, я, є.** Незабвенный. *Марку, коханнячко моє незабутнє.* Федьк. *Сей незабутний час.* К. XII. 16.

Незава́дний, а, е. Безвредный.

Незавва́жливо, *нар.* = **Незавва́жно.** *Пісенька якось незавважливо ввірветься..., а Галя засипа в меншого брата на руках.* МВ. III. 68.

Незавва́жно, *нар.* Незаметно. *Тут і незавважно, що їдеш над безоднею, бо гора з горою тим мостом зведена,*

тільки вода шумить під ногами. Св. Л. 214.

***Незáдовго,** *нар.* Вскоре. *Маємо незадовго покинути.* Борд.

Незагнýзданий, á, е = Незанýзданий.

Незáздрий, а, е. 1) Завистливый. 2) Неревнивый.

***Незамýтній, я, є.** Невозмутимый, ненарушимый. *Скілька хвилин пройшло незамутньої тиші.* Мирн. Пов. II. 77.

Незанýзданий, а, е. 1) О лошади: без удил во рту. 2) Необузданный. *І гарний хлопець здається, та незанузданий.* Кобеляк. у.

***Незаплáтний, а, е.** Неоплатный. *Пані почувала себе незаплатною довжницею.* Дн. Чайка. II. 74.

***Незахíдній, я, є.** Не заходящий. *Може вже й у гробі краса моя нев'януща, сонце моє незаходнєє.* Св. Л. 255.

***Незбáгнутий, а, е.** Непонятый, загадочный. *Дійсно якась незбагнута душа. Вже дитиною була така химерна.* Лепк.

Незбíраний, а, е. О молоке: цельное. Хотин у.

Незбóжний, а, е. Безбожный.

Незбóжність, ности, *ж.* Безбожность.

Незбóжно, *нар.* Безбожно.

Незборóнно, *нар.* Беспрепятственно.

Незбýтний, а, е. Несбыточный.

Незвáга, гн, *ж.* 1)=**Зневáга.** 2) = **Неувáга.**

Незважáти, жáю, єш, *гл.*=**Зневажáти.** Подольск. у.

Незвáжений, а, е. 1) Не взвешенный. 2) Необдуманный, нерассудительный (о словах). *Се вперше чула такі незважені речі.* Г. Барв. 107.

Незвúклий, а, е. Непривыкший.

Незвитя́жний, а, е. Непобедимый.

Незвичáйний, а, е. 1) Необыкновенный, необычайный, необычный. *Якась незвичайна сміливість і духова міць.* Мир. ХРВ. 4. *Тільки вип'є що незвичайне—то й знову хвороба у гості.* 2) Невежливый, неприличный. *А за рід їх хто тут скаже незвичайне слово?* Мкр. Н.

Незвичáйність, ности, *ж.* 1) Необыкновенность, необычайность. 2) Невежливость, неприличие. *Велику незвичайність серед людей учинила.* К. Дів. С. 10.

Незвичáйно, *нар.* 1) Необыкновенно, необычайно, необычно. 2) Невежливо, неприлично. **Я вже сьогодні йому й руки не подала. — Не звичайно зробили.* Мирн. ХРВ. I. 129.

Незвúчний, а, е=Незвúклий.

Незвíсно, *нар.* Неизвестно.

Незгрíш, незгíрше, *нар.* 1) Не хуже. *Взнала й я незгірш старенької моєї, почім на світі ківш лиха.* Г. Барв. 372. 2) Не особенно худо, сносно. *В сього хазяїна було мені незгірш.* Г. Барв. 243.

Незгíрший, а, е. Не плохой, довольно хороший. *І дівка була незгірша, хоч і не нашого роду, і заможненька.* Г. Барв. 407. **Колись у неї було незгірше господарство.* Борд.

***Незглúблений, а, е.** Непостижимый. *Народ... повний незглибленої правди і провідних гасел.* Нік.

Незгóда, ди, *ж.* Несогласие. *Згода будує, а незгода руйнує.* Ном. Ум. **Незгóдонька.**

Незгóдина, ни, *ж.* То-же, что и **Незгóдина** (см.) из фальсифицированной думы «Битва Чигиранская» (Запор. Стар. I, 86); перепечатывая ее, Максимович (1849, стр. 53) выбросил «в».

Незгóдливий, а, е. Вздорный, сварливый.

Незгóдний, а, е. Несогласный, нестройный.

Незгóдно, *нар.* 1) Несогласно; нестройно. 2) Невыгодно; вредно. *З ягнятами при доброму обкоті отара вдвоє більшає, і такій великій колоді ходить буде важко і на ягняток незгодно: ягнята вийдуть худі, миршаві.* О. 1862. V. Кух. 33.

Незгóдонька, ки, *ж.* Ум. от **незгóда.**

***Незгоéний, а, е.** Неизлеченный, незалеченный. *Крізь діри видно велику, незгоєну рану.* Лепк.

Незгрáба, би, *об.* Неловкий, неуклюжий человек.

Незгрáбний, а, е. Неловкий, неуклюжий, неповоротливый.

Незгра́бність, ности, *ж.* Неловкость, неуклюжесть.

Незгра́бно, *нар.* Неловко, неуклюже.

***Нездара́, ри,** *общ.* Бездарность, бездарный. *Туманію ще більше. Ні сліду думки..., ні півсловечка, починаю кипіти. Дурень. Нездара.* Коцюб. *Ах, ти драбе якийсь, непотрібе, нездаро, нужда якась несосвітенна!* Франко.

***Нездари́сько, ка,** *с.*=**Нездара́.** *Ой мій упадоньку! Що ти робила? Нездарисько, нехтолице!* Л. Укр.

Нездатний, а, е. 1) Неспособный. 2) Непригодный.

Нездатність, ности, *ж.* 1) Неспособность. 2) Непригодность, неудовлетворительность.

Нездвиже́ний, нездвижни́й, а, е. Неподвижный. *На дух-мару вона походила з своїм нездвиженим обличчям.* МВ. II. 199.

Нездібний, а, е. Неспособный. Желех.

Нездібність, ности, *ж.* Неспособность. Желех.

***Нездійснений, а, е.** Неосуществленный. Сл. Нік.

***Нездійсне́нний, а, е.** Неосуществимый. Ефр.

Нездільливий, нездільний, а, е. Неуслужливый. Вх. Зн. 41.

Нездо́літи, лію, єш, *гл.* Болеть. Борз. у.

Нездо́льний, а, е. Неспособный, слабый, бессильный что-либо сделать.

Нездо́льність, ности, *ж.* Неспособность, слабость, бессилие или невозможность сделать что-либо. Чуб. I. 272.

Нездоля́щий, а, е. Слабосильный. *Їй матері жаль кидати, що така вона дуже нездоляща.* Черниг. у.

Нездоро́вкуватий, а, е. Болезненный, хилый.

Нездоро́в'я, в'я, *с.* Нездоровье. *Моя дочка ніколи тебе обіжати не буде: се вона так щось із нездоров'я.* МВ. I. 31.

Нездужати, жаю, єш, *гл.* 1) Не иметь сил, быть не в силах. *Конфедерат п'яний нездужа встать.* Шевч. 140. *Четвертинський нездужав більш бороться з своїм коханням.* Стор. МПр. 72. 2) Быть больным, болеть, хворать, *недомогать. **Так нездужає, що ведмедя б за вухо вдержав.* Н. посл.

Нездужатися, ється, *гл. безл.* Нездоровиться. *Так щось нездужається мені.*

Нези́стино, *нар.* В выражении: **Як нези́стино.** Точно, точь-в-точь. **Як кези́стино таки́й.** Точно такой, точь-в-точь такой. Лубен. у.

Незичли́вий, а, е. Недоброжелательный. *Співають наші селяне про таємничу, часом незичливу долю.* Г. Барв. 377.

Незичли́вість, вости, *ж.* Недоброжелательство.

Незичли́во, *нар.* Недоброжелательно.

Незла́гі(о)дний, а, е. Неуживчивый, сварливый.

Незла́года, ди, *ж.* Несогласие, разлад. *Бо ти старий, а я молода, то буде між нами незлагода.* Грин. III. 419.

Незліче́ний, а, е. Бесчисленный, несметный. *Кихва незлічені гроші має.* Каменец. у.

Незліче́нне и незліче́но, *нар.* Бесчисленно, несметно; без счету. *Дай горівки незміренне, бери грошей неизліченне.* Гол. I. 171.

Незлобли́вий, а, е. Незлобный.

Незлобли́вість, вости, *ж.* Незлобие.

Незлобли́во, *нар.* Незлобиво.

Незлости́вий, а, е. Незлобный.

Незлости́вість, вости, *ж.* Незлобие.

Незлости́во, *нар.* Незлобно.

Незлюби́ти, блю́, биш, *гл.* Невзлюбить. **Свекруха невістку та й незлюбила.* Нп.

Незмага́ти, га́ю, єш, *гл.* Слабеть. *Здоров'я незмагає; сила незмагає.* Черк. у. **Порубаний, посічений на рани смертельні незмагає.* Нп.

Незми́литися, люся, лишся, *гл.*=**Знеми́литися.** *Її горе ззіло... світ їй незмилився.* Г. Барв. 113.

***Незми́льник, ка,** *м.* (Эпитет к **жи́лник**). Непогрешимый, безошибочный. *Первого тижня в піст—жилник-незмильник: за того тижня жили позбуваються сили.* Крим.

Не́змир, ру, *м.* Ссора, вражда. *Незмир між їх пішов.*

Незмисле́ний, а, е. Бессмысленный. *Мали вони нас за скот незмислений.* К. ЧР. 196.

Незмі́нний, а, е. Неизменяемый; неизменный.

Незмі́нно, *нар.* Неизменяемо; неизменно.

Незмі́рений, незмі́рний, а, е. Неизмеримый.

Незмі́рене и незмі́рено, незмі́рно, *нар.* Неизмеримо; без меры. *Дай горівки незміренне, бери грошей незліченне.* Гол. I. 171.

Незмо́влений, а, е. Невыразимый, несказанный.

Незмо́влено, *нар.* Невыразимо, несказанно.

Незмо́га, ги, *ж.* Невозможность. *Сінешних* (дверей) *незмога и відчинити.* Г. Барв. 21.

Незна́видіти, джу, диш, *гл.*=**Зненави́діти.** *Незнавидів хлопця та й незнавидів і прогнав.* Канев. у.

Незна́й, на́ю, *м.* Незнание. *Незнай гріха не чинить.* Ном. № 106.

Незна́йко, ка, *м.* Незнайка. Мнж. 40.

Незнайо́мець, мця, *м.* Незнакомец. *Стрів її чуждоземець, чуждоземець, незнайомець.* Гол. I. 208.

Незнайо́мий, а, е. Незнакомый, неизвестный.

Незнайо́мість, мости, *ж.* 1) Незнакомство. 2) Незнание. *Незнайомість гріха не творить.* Ном. № 106.

Незнакоми́то, *нар.* Незаметно. *Як твоїх сітей незнакомито при зеленій діброві, так моїх діток незнакомито при молодій вдові.* Гол. II. 587.

***Незна́ний, а, е.** Неизвестный, неведомый. Сл. Нік.

Незна́рошно *и незна́рошне, *нар.* Без умысла, ненарочно. ***Ось піди незнарошне подивися.*** Мирн. ХРВ. II. 162.

Незначни́й, а, е. Незначительный. Левиц. Пов. 280.

Незна́чність, ности, *ж.* Незначительность. Желех.

***Незнаю́чий, а, е.** Невежда. *Клопіт нетямучому та незнаючому.* Мирн. III. 13.

Незно́сний, а, е. Нестерпимый. *Годі мліти серцю моєму з незносної туги.* КС. 1882. VIII. 281.

Незобу́тий, а, е. Необутый. *Посилає рано по воду незобуту, незодягнуту.* Мет. 273.

Незодя́гнутий, а, е. Неодетый. Мет. 273.

Незрахо́ваний, а, е. Неисчислимый, несчетный. *Скарб великий, незрахований.* К. (О. 1861. VI. 30).

Незри́мий, а, е. Незримый. *І зробився я знову незримий.* Шевч. ***Сії незримії скрижалі незримим писані пером.* Шевч.

Незри́мо, *нар.* Незримо.

Незрозумі́лий, а, е. Непонятный. Желех. ***Мова незрозуміла дітям.* Кон.

Незрозумі́літь, лости, *ж.* Непонятность. Желех.

Незрозумі́ло, *нар.* Непонятно.

Незру́чний, а, е. 1) Неловкий, неискусный. 2) Несподручный.

Незру́чність, ности, *ж.* 1) Неловкость. 2) Несподручность.

Незру́чно, *нар.* 1) Неловко. ***Підмости ще трохи сіна, бо незручно сидіти.* С. Пальчик. Звен. у. Ефр. 2) Несподручно.

Незря́чий, а, е. Слепой, невидящий; невежественный. *Знову шкуру деретe з братів незрячих, гречкосіїв.* Шевч. 211.

Незуга́рний, а, е. 1) Неспособный, не мастер. *Незугарний козакувати. Незугарний до роботи.* Левиц. Пов. 229. *2) Некрасивый, неказистый. *Незугарна та дочка твоя, піду до вдовиці.* Нп. Пир. у., Кон.

Незчисле́нний, а, е. Бесчисленный. *Оттоді то Черевань доскочив собі незчисленного скарбу.* К. ЧР.

Незчисле́нно, *нар.* Бесчисленно.

Незчу́тися, чу́юся, єшся, *гл.* Не опомниться, не заметить как... *Незчулися, як смерклося.* Шевч. 249. *Незчулась вона, як кинулась йому назустріч.* Стор. МПр. 56.

***Нез'ясо́вний, а, е.** Необ'яснимый. **Нез'ясо́вна це річ.** Необ'яснимое явление. Ефр.

Неїдна́ковий, а, е=**Неодна́ковий.**

Неїдна́ковість, вости, *ж.*=**Неодна́ковість.**

Неїдна́ково, *нар.*=**Неодна́ково.**

Неїзджа́лий, а, е. Необ'езженный, невыезженный. *Дали йому коня неїздженого.* Чуб.

Ней, *нар.*=**Най.** *Ней іде, ней іде, ней ся забанує.* Гол. I. 337.

Нейминýй, *нар.* Непременно. *Це нейминуй до мене.* Мнж. 187.

Неймовíра, ри, *об.* Недоверчивый человек.

Неймовíрний, а, е. Недоверчивый. *У мене такий чоловік неймовірний, що до всякого мене приклада.* Уманск. у. *В мене матінка нерідная, а дружина неймовірная.* Грин. III. 305.

Неймовíрність, ности, *ж.* Недоверчивость, недоверие. Мир. ХРВ. 177.

Неймовíрно, *нар.* Недоверчиво, с недоверием. *Секретарь неймовірно глянув на Чіпку.* Мир. ХРВ. 190.

Неймовíрство, ва, *с.* = **Неймовíрність.** НВолын. у.

Неква́ря, рі, *ж.* Плохо сваренное кушанье. Вх. Зн. 32.

Неквітýщий, а, е. Бесцветный, серый. *Неквітуща біографія цього галицького священика.* Ніков.

Неке́, *нар.* Неужели, разве. *Неке ж ви йому даєте грошей?* Борз. у.

Некла́дений, а, е. 1) Неположенный. 2) Неоскопленный. *Кінь некладений.*

Некла́н, на, *м.* Сказочный эпитет борова: **Каба́н-некла́н** Рудч. Ск. II. 2. Испорченное вместо **ікла́н,** т. е. имеющий большие **і́кла** (клыки).

Некле́ба, би, *об.*=**Нетямýха.** *Неклеба ще з тебе!* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Не́клен, на, *м.* 1) Раст.: Черноклен, сережник, Acer tataricum. 2) Acer campestre. L. ЗЮЗО. I. 109.

***Некли́каний, а, е.** Незваный. *Прийди некликаний, то й підеш недяканий.* Екат. Вержб.

Не́коли, *нар.* Кое-когда, изредка. *Було прийде неколи, чуєш, а до нас не йде.* Верхнеднепр. у.

***Некоро́ткий, а, е.** Длительный. *Дохтор сказав, що це дуже некоротка хороба.* Крим.

Не́кру́т, та, *м.* Рекрут. *Сказано мені, що на черзі Андрійко у некрути.* МВ. II. 11. *А Оникій нехай здоров буде, бо я учора заплакала за його, як почула, що у некрути братимуть.* О. 1862. IX. 114. *По над садом зелененьким доріжка лежала, молодая туди пані некрут виряжала.* Нп. Ум. **Некру́тик.** *Сидя, леже некрутики в кованих кайданах.* Чуб. V. 969.

Не́кру́тка, ки, *ж.* Жена рекрута.

Некру́тство, ва, *с.* Рекрутская повинность. *Хлопці, тікаючи од некрутства, розбіглись.* Ном. № 972.

Некру́тський, а, е. Рекрутский. *А що бути у неволі, у некрутському наборі.* Чуб. V. 988. ***Некру́тська.** Помещение для рекрутов. *Максим, як тільки випустили з некрутської, зараз потяг з москалями до шинку.* Мирн. ХРВ. I. 157.

Некру́тчина, ни, *ж.* Рекрутский набор. *Пройшла в нас чутка—некрутчина сього року буде.* МВ. II. 11.

Некукі́бниця, ці, *ж.* О женщине: незаботящаяся о порядке, нестарательная. *Уставай, невістко, неробітнице, ти нашому добру некукібнице.* Мет. 305. ***Як би ж я знала, що вона така нехлюя, некукібниця.** Л. Укр. «Ліс. пісня».

Нела́года, ди, *ж.* 1) Несогласие. *Ой ти старий, я молода, тим між нами нелагода.* Нп. 2) Неудача. *Здається й роботящий чоловік, але йому все нелагода.*

Не́лад, ду, *м.* Безладица; беспорядок. ***А лівою** (рукою) *робила собі дорогу між кріслами і стільцями, в неладі розкиненими.* Лепк.

Нела́ден, нела́дний, а, е. 1) Беспорядочный; нехороший, некрасивый. *У кого дочок сім, то й доля всім, а в мене одна, та й та неладна.* Ном. № 1739. *2) Неблагополучный. *Будь ти неладний!* Крим. ***Щось неладне йому сталося.** Крим. *Будь він тричі неладен!* (брань). Ном. № 5136.

Нела́дно, *нар.* Беспорядочно; нехорошо; некрасиво. *Будь воно неладно!* Ном. № 5136.

Нела́ска, ки, *ж.* Немилость, неблаговоление. Желех.

Не́линь, ня, *м.* Дуб, не теряющий листьев на зиму. Чуб. I. 132.

Нелі́вний, а, е. Плохо ловящий. *Кіт нелівний, хлоп немівний—обоє ледащо.* Ном. № 1257.

Неліпа́шка, ки, *ж.* Нелепившая. *Свашка-неліпашка шишок не ліпила.* Грин. III. 486.

***Нелі́пше,** *нар.* Неладно. *Подивилася вона на куму й каже: «Ой, кумо! Коло вас робиться неліпше? Ви сьогодні заслабнете.* Крим.

Нелі́тка, ки, *ж.* Корова, еще не имеющая теленка. Вх. Пч. II. 5.

Не́люб, ба, *м.* Нелюбимый мужчина, немилый. *Хоче мене мати за нелюба дати.* Нп. Ум. **Нелю́бонько, нелю́бочко.** Грин. III. 329.

Нелю́бий, а, е. 1) Немилый, нелюбимый. *Поховаю сина та під церквою, нелюбу невістку під дзвіницею.* Нп. 2) Неприятный.

Нелюбо́в, ви, *ж.* Нелюбовь, неприязнь. *Ці річі здаються нам луною од тієї великої нелюбови, яку виказують нам німецькі писання.* О. 1862. IX. 26.

Нелюбонько и **нелю́бочко, ка,** *м.* Ум. от **не́люб.**

Не́люд, да, *м.* Бесчеловечный, жестокий, свирепый человек.

Нелю́да, ди, *об.* Нелюдим, нелюдимка.

Нелю́дний, а, е. 1) Малолюдный. 2) Нелюдимый. *Якийсь нелюдний, неговіркий, якась тума з його.* Мир. ХРВ. 35.

Нелю́дський, а, е. 1) Нечеловеческий. *В неї щось у очах нелюдське світиться... У людей такого погляду не буває.* Г. Барв. 375. 2) Бесчеловечный, жестокий. *І ти нелюдської дознала муки.* К. XII. 53. 3) Необходительный.

Нелю́дськість, кости, *ж.* 1) Бесчеловечность. 2) Необходительность.

Нелю́дько, ка, *м.* Нелюдим.

Нелю́дяний, а, е. 1) Нечеловеческий, бесчеловечный; злой, недобрый. *Бодай той непрощений був, хто видумав таку нелюдяну науку.* Св. Л. 62. *Який він добрий був для вас, а ви для його сиріт такі нелюдяні.* Св. Л. 127. 2) Необходительный, неприветливый.

Нелю́дяність, ности, *ж.* = **Нелю́дськість.** Желех.

Нема́, нема́є, *нар.* 1) Нет, не имеется. *Нема в саду соловейка, нема щебетання: нема мого миленького,—не буде й гуляння.* Нп. *В мене батька немає, а матуся вмірає.* Нп. *Оттак ходя попід гаєм, Ярема співає, виглядає, а Оксани немає, немає.* Шевч. 141. 2) Не хочет, не желает. *А покоритись батькові й нені нема.* Черном. *А нема щоб піти до сусіди.* Черном. 3) **Нема́ в світі над..., нема́ в світі, як...** Нет выше, лучше... *Нема в світі над бога.* Ном. № 5. *Нема в світі, як у злагоді жити.* Грин. *Нема цвіту білшого та над ожиноньку, нема роду рідшого та над дружиноньку.* Нп. 4) **Нема́ де.** Негде; некуда. 5) **Нема́ кого́, кому́** и т. д. Некого, некому и т. д. *Нема кому роспитати, чого плачуть очі, нема кому росказати, чого серце хоче.* Шевч. 6) **Нема́ коли́.** Некогда. 7) **Нема́ куди́.** Некуда. 8) **Нема́ чо́го́, чому́** и т. д. Нечего, нечему и т. д. 9) **Нема́-що.** Нечего. *Зіма—кожуха нема, чоботи ледащо,—і йти нема-що.* 10) **Нема́ за́що.** Не за что. Ум. **Нема́ечки.**

***Нема́ло,** *нар.* Почти. *Немало десять разів ходив я туди.* Крим. *Немало весь день.* Крим.

Нема́ть, *нар.*=**Нема́.**

Неметки́й, а́, е́. Неловкий, нешустрый; нескорый.

Не́мжитися, жуся, жишся, *гл.* Ежиться, мяться. *У школі холодно, а баби зайшли погріться,—спасенниці,—та так немжаться баби, що холодно в хаті.* Канев. у.

Неми́лий, а, е. 1)=**Нелю́бий.** *Світ мені став немилий.* М. Грин. *Усе немиле, як здоров'я нема.* М. Грин. 2)=**Не́люб.** *Лучче ж умерти, ніж з немилим жити.* Мет. 71.

Неми́ло, *нар.* Неприятно.

Немилосе́рдний, а, е. Немилосердный, безжалостный, жестокий. *Таке молоде, а таке немилосердне.* МВ. (О. 1862. III. 42). *Немилосердні, котрі нас розлучать.* Чуб. V. 117.

Немилосе́рдно, *нар.* Безжалостно, жестоко.

Немилости́вий, а, е. Немилости-

вый, безжалостный. *Серце таке немилостиве.*

Немилости́во, *нар.* Безжалостно.

***Неминá́й, я́,** *м.* Постоялый двор с харчевней и крепкими напитками. *На переяславському тракті тіх неминаїв від Яготина аж до города як кінського кізяку.* Пир. у., Кон.

Не-минá́й-корчмá, ми́, *об.* Прозвание пьяницы. Ном. № 11694.

Неминýче, *нар.* Неминуемо, неизбежно, непременно. *Неминуче коли не п.сля Покрови, то вже після Дмитра засватана буде.* Г. Барв. 305.

Неминýчий, а, е. Неминуемый, неизбежный. *Біду побачив неминучу.* Котл. Ен. IV. 12.

Неминýчість, чости, *ж.* Неминуемость, неизбежность. Желех.

Неминýще, *нар.*=**Неминýче.** *Вже ж його неминуще оддавати.* ХС. VII. 421.

Неминýщий, а, е = Неминýчий. *Смерть—неминуща дорога.* Посл.

Немíвний, а, е. Неразговорчивый, молчаливый. *Кіт нелівний, хлоп немівний—обоє ледащо.* Ном. № 1257.

Немíрний, а, е. Непомерный, не в меру.

Немíряно, *нар.* Неизмеримо, очень много. *У них було землі неміряно.* Мир. ХРВ. 92.

Нéміч, мочи, *ж.* 1) Бессилие, слабость. *Жалує, було, мене дідусь: «Ти, каже, звеселила мою неміч, голубко».* Г. Барв. 358. 2) Немощь, нездоровье. *Я б і робила, та—лишко тяжке—неміч моя.* Кобеляк. у. *3) **З нéмочі.** Из последних сил, выбиваясь из сил. *Вчився з немочі.* Св. Л. 167. **Жéрти як з нéмочі.** Есть слишком много, обжираться. *І жруть і жруть як з немочі, а сплять як мертві.* Тобіл. І. 111.

Нéмний, а, е. Непроворный, неповоротливый. *Яка ти немна.* Ном. № 10953.

Немóв, *нар.* Словно, будто, точно. *Немов би дав бог.* Ном. № 7522.

Немовля́, ля́ти, *с.* Младенец, не говорящий еще ребенок. Ум. **Немовля́тко, немовля́точко.**

Немовля́чий *и **немовля́щий, а, е.** Неговорящий. **Хоч дитина немовляща—і воно вгадає твої думи веселії.* Шевч.

Немóга, ги, *ж.* 1)=**Незмóга.** *І розказати немога, що зі мною діється.* 2)=**Знемóга.** *Хоче встати, в немозі пада.* Г. Барв. 537.

Немогýщий, а, е. Бедный, несостоятельный. *Немогущі не платять подушного.* Волч. у.

Неможли́вий, а, е. Невозможный. *Не буде неможливе у бога всяке слово.* Єв. Л. І. 37.

Неможли́вість, вости, *ж.* Невозможность. Желех.

Неможли́во, *нар.* Невозможно.

Немóжний, а, е. 1) Невозможный. 2) Бессильный, слабый. *Доля карає й вельможного й неможного.* Ном. № 1729.

Немóла, ли. 1) *Об.* Тот, который не молится. Ном. № 10781. 2) *Ж.* Ил. Галиц. Желех.

***Немоля́ка, ки,** *общ.* Безбожник, безбожница. *Та хоч раз лоба перекрести, немоляко ти такий.* Крим.

Немоцéнний, а, е. Превышающий силы. *У неї була немоценна болість.* Лохв. у.

Немошни́й и **немощни́й, а, е.** Немощный, бессильный. *Нападав її якийсь гнів немошний.* МВ. (О. 1862. І. 100). *Думки... підрізують немощну силу.* Мир. Пов. І. 27. *І немощну мою душу за світ посилаю.* Шевч. 263. *Руки у нас немощні уже... не працюють, як колись.* Г. Барв. 502.

Нéмощі, щей и **щів,** *ж. мн.* Болезни, немощи. *Ви, любощі, ви, немощі, хуже тої ви болещі.* Чуб. V. 58.

Немрýщий, а, е=Невмірýщий.

Немýдрий, а, е. 1) Глупый, бестолковый. 2) Немудреный. *Привітай же в своїй славі і мою убогу лепту—думу немудрую.* Шевч.

Ненáвидець, дця, *м.*=**Ненáвидник.** *Прихилить до йас душі ненавидців наших.* К. МБ. XII. 266.

Ненáвидіти, джу, диш, *гл.* Ненавидеть. *Блаженні, коли ненавидітимуть вас люде.* Єв. Л. VI. 22.

Ненáвидний, а, е. Ненавистный. К. Бай. 82. *Ненавиден той нам, хто нас підвів на гріх.* К. Дз. 154.

Ненáвидник, ка, *м.* Ненавистник. *Спасення од ворогів наших і з руки*

всіх ненавидників наших. Єв. Л. І. 71. *Такого ненавидника жидівського... мені ще не доводилось бачити.* Г. Барв. 19.

Нена́висливий, а, е. Недоброжелательный. *У нас люде ненависливі,—хліба шматка старцеві не дадуть.* Волч. у.

Нена́висний, а, е. Ненавистный. *Зосталось тільки ненависне життя.* Стор. МПр. 145.

Нена́висть, ти, *ж.* Ненависть. *Нехай мене бог боронить від лихої напасти, від панської карности, від людської ненависти.* Ном. № 152. **Узя́ти нена́висть на ко́го.** Возненавидеть кого. *Яке моє життє будє? та й її, як я візьму на неї ненависть?* Г. Барв. 201.

Ненаді́я, дії, *ж.* Безнадежность, отчаяние.

Нена́жера, ри и **ненажеря́, рі,** *об.* Обжора, ненасытный человек. Мир. ХРВ. 9. *Оттой ненажеря, скільки йому не дай,—нікому не зоставить* (усе поїсть). Новомоск. у.

Ненажерливий, а, е. Ненасытный, обжорливый. *Скатертина душа ненажерлива.* Ном. № 12126. ***Очі ненажерливі ма́ти.** Быть ненасытным, не знать предела жадности. *Має очі ненажерливі.* Мирн. Пов. І. 165.

***Ненажерливість, вости,** *ж.* Ненасытность, прожорливость, жадность. *Треба тинів та ровів, щоб вашу ненажерливість спинити.* Мирн. І. 437.

Нена́же(и)рний, а, е=Ненажерливий. НВолын. у. *Щоб своєму ненажерному серцеві вгодити, він із світу хоче звести дві душі.* Г. Барв. 454.

Нена́жир, ру, *м.* Обжорство, постоянный позыв к еде. *Ненажир напав.* Ном. № 12222.

Нена́їдний, нена́їсний, а, е. 1) Ненасытный, прожорливый. НВолын. у. и Камен. у. *2) Ненасыщающий. *У дорогу раз-у-раз беріть сало, паничу, да паляницю, а то взяли курча—воно ж ненаїсне.* Пир. у., Конон.

Нена́їсть, ти, *ж.* Ненасытность. Камен. у.

Неналє́жно, *нар.* Ненадлежащим образом.

Ненаро́ком, *нар.* Нечаянно, неумышленно. *Коли кому й лучалось ненароком зблизиться до того острова, то з ляком тікали від його.* Стор. МПр. 13.

Нена́сит, ту, *м.*=**Нена́жир.**

Ненаси́тець, тцю, *м.* Раст. Astragalus glycyphylos L. ЗЮЗО. І. 113.

Нена́ситний, а, е. Ненасытный, алчный. НВолын. у. и Лебедин. у.

***Нена́сить, ті,** *ж.* Ненасытность. *Мати не поволить його ненаситі.* Білик. Правда, 1873, 583.

***Ненаси́чений, а, е.** Ненасыщенный. Сл. Дубр.

***Ненаста́нно,** *нар.* Беспрестанно, не переставая. Франко.

Нена́ський, а, е. Не наш, чужой, чужестранный. *Цього тепер не можна сказати, бо в хаті є ненаські люде.* Козелец. у.

Нена́тлий, а, е. Ненасытный. *Ненатлому чоловікові дай хоч увесь мир, то мало.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нена́тля, лі, *ж.* Ненасытность, жадность. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нена́че, *нар.* Будто, точно. *Вискочив з землі неначе овражок.* Стор. МПр. 44. *Він тільки розглядає її, неначе їсть її очима.* Кв. І. 38. См. **На́че.**

Нендзорі́, рі́в, *м.* Осенние ягнята. Лохв. у.

Не́нечка, ки, *ж.* Ум. от **не́ня.**

Нени́ла, ли, *об.* Высокий, неповоротливый человек. Мнж. 187.

Не́нін, а, е. Матушкин, материн.

Нену́ж, *сз.*=**Ніж.** *Лучче хліб їсти з водою, ненуж буханець з бідою.* Ном. № 7288.

Не́нька, ки, *м.* Ум. от **не́ня.**

Не́ньо, ня, *м.* Отец, батюшка. Галиц. Желех. **Лиш нам неньо, бачу, вмерти хоче.* Франко.

Не́ньчин, а, е. Матушкин, материн.

Не́ня, ні, *ж.*, ласк. 1) Мать, родимая. *—Сину мій, коли приїдеш до нас? «Тогді я, нене, приїду до вас, як павине пір'я наспід потоне, а млиновий камінь наверх випірне».* Макс. (1849). 107. *2) Отец, дядя. Хот. Нік. Ум. **Не́нечка, не́нька.**

Нео́бавки, *нар.* Немедля, сейчас. Угор.

Необа́чка, ки, *ж.* Беспечность, неосмотрительность.

Необа́чний, а, е. Беспечный, не-

осмотрительный. **Прости раз, воно і вдруге буде таким необачним.* Кон.

Необа́чність, ности, *ж.* Беспечность, неосмотрительность. *Складається недогода або необачність яка, то він гукає та махає їм, де що робиться.* Стор. МПр. 166

Необа́чно, *нар.* Беспечно, неосмотрительно. *Живе хто в світі необачно, тому нігде не буде смачно.* Котл. Ен. VI. 90.

Необере́жний, а, е. Неосторожный. *Вхопила вода човен з необережним дідом та й поперла в шум.* Левиц. І. 127. *Русалки залоскочуть необережного, а часом і в воду потягнуть.* Г. Барв. 350.

Необере́жність, ности, *ж.* Неосторожность.

Необере́жно, *нар.* Неосторожно.

Необзир, *нар.* Без оглядки. *Давай на Буджаки необзир утікати.* К. Дз. 15. *А чортяка з-за ліси: кух-кух-кух! Баба необзир додому!* Г. Барв. 195.

Необлу́дний, а, е. Чистосердечный, нелицемерный. Волын.

Необлу́дність, ности, *ж.* Чистосердечие, нелицеприятие. Волын. г.

Необлу́дно, *нар.* Чистосердечно, нелицеприятно. Волын. г.

Необми́льний, а, е=Необми́льний.

Необо́рний, а, е. Неодолимый, непреодолимый. **Як доля, необорна була її краса.* Л. Укр. **Необорна буяє вільна стихія.* Нік. **Замовкали в якійсь фатальній, необорній тиші.* Ніков.

Необо́рність, ности, *ж.* Непреодолимость.

Необходи́мий, а, е. Такой, которого нельзя обойти. *Як підуть дощі, дак грязь буде необходима.* Борз. у.

Нео́глядки, нео́глядком, *нар.* Без оглядки. *Біжить неоглядки.* Рудч. Ск. І. 137. *Пішло все к чорту неоглядком.* Котл. Ен. IV. 61. См. **Нео́збир.**

Неогля́дно, *нар.* И конца невидно; необозримо. *Горя того за нею і попереду нею—неозорно, неоглядно.* Мирн. Пов. І. 127.

Неодино́кий, а́, е́. Неодинокий. *Там неодинокий з нею був би я.* Шевч. 37.

Неоді́жний, а́, е́. Плохо одетый. *Так собі, чоловік неоді́жний, бідний.* Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Неодмі́нне и **неодмі́нно,** *нар.* Непременно. Кв. *Треба неодмінне ті колеса купити.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Неодмі́нний, а, е. Непременный.

Неодмо́вний, а, е. 1) Безотговорочный. *2) Безответный.

Неодмо́вно, *нар.* Безотговорочно.

Неодна́ковий, а, е. Неодинаковый, несходный, различный. См. **Неїдна́ковий.**

Неодна́ковість, вости, *ж.* Несходство, различие. См. **Неїдна́ковість.**

Неодна́ково, *нар.* Неодинаково, несходно, различно. См. **Неїдна́ково.**

***Неодностро́йний, а, е.** Разрозненный. *Самий факт служби у місті... плодить неодностройний елемент у селі.* Ніков.

Неодуко́ваний, а, е. Невежественный, незнающий, необразованный. *Сам крепак, неодукований сіряк.* Шевч. 513.

Неозо́рний, а, е. Необозримый. **По неозорних степах чистий перій посихав на корню.* Мирн. І. 372.

Неозо́рно, *нар.* Необозримо, без конца. *Зайвої землі лежало неозорно перед тобою і за тобою.* Мирн. ХРВ. 80.

Неока́яний, а, е. Окаянный. Харьковск. г.

Неокове́рний и **неокови́рний, а, е.** Неповоротливый, неловкий. *Та вона така неоковерна.* Вас. 209. *Був у вдови хлопчик та такий неоковирний: всі його було б'ють.* Мнж. 9.

Неоми́льний, а, е. Безошибочный.

Неомі́рний, а, е. Неизмеримый.

***Неомі́рно,** *нар.* Неизмеримо. *Землі там, кажуть, неомірно.* Мирн. І. 443.

Неопа́лий, а, е. Неопавший. Стор. МПр. 105.

Неопантро́вність, ности, *ж.* Необдуманность, неосмотрительность, опрометчивость. *Що то за неопантровність: їхав по воду, переїхав гуску.* Могил. у.

Неору́жний, а, е. Безоружный. К. ЧР. 9.

***Неосві́тлений, а, е.** 1) Неосвещенный. Сл. Дубр. 2)=**Неосві́тний.** *Неосвітлена людина.* Сквир. у. Г. Йов.

Неосві́тний, а, е. Непросвещенный.

Розвелось письменство між нашим людом неосвітним. Дещо. 15.

Неосу́дливий, а, е. Не осуждающий других, не говорящий о других дурного. *Пані моя, пані моя, пані влюбленая, неревнивая моя, неосудливая!* Мет. 122.

Неосу́дний, а, е. Не подлежащий осуждению, *невмняемый. *Голод, що рідний батько—злодія неосудним робить.* Волын. г.

Неосяжний, а, е. 1) Необ'ятный. 2) Недостижимый.

Неосяжно, *нар.* 1) Необ'ятно. 2) Недостижимо.

Неоте́са, си, *об.* Неуклюжий, неповоротливый, некрасивый человек. *Чи такому ж бридкому, як ти, женитися з Марусею? Подивись на себе, неотесо! адже ж ти поганіший від...* О. 1861. XI. Кух. 15.

Неофи́т, та, *м.* Неофит. *Не неофит новий, а апостол великого Христового слова.* Шевч. 610.

Неоха́йний, а, е. Неопрятный. *Була в його жінка, та така неохайна, що ні коло себе, ні коло чого рук не доложе.* Н. ск.

Неоха́йність, ности, *ж.* Неопрятность. *Жиди всі біднійші, все більше неохайности.* Св. Л. 23. *Хата вдарила Чіпці в вічі своєю неохайністю. Стіни пооблупувані...* Мирн. ХРВ. 177.

Неоха́йно, *нар.* Неопрятно.

Неоха́я, ха́ї, *об.* Неряха.

Неохо́та, ти, *ж.* Неохота, нежелание. *Яким з більшою неохотою одвітував йому.* Левиц. I.

Неоціни́тний, а, е. Бесценный. *Це корова неоцінитна, відро молока дає.* Миусск. окр.

Неошано́ваний, а, е. Неоцененный по достоинству.

Неоша́тний, а, е. Ненарядный.

Неоша́тно, *нар.* Ненарядно. *Гей корчмо, корчмо-княгине! Чом то в тобі козацького добра багато гине? І сама єси неошатно ходиш, і нас козаків-нетяг, під случай, без свиток водиш.* ЗОЮР. I. 220.

Неоща́дний, а, е. Небережливый.

Неоща́дність, ности, *ж.* Небережливость. Желех.

Неоща́дно, *нар.* Небережливо.

Непам'ятки́й, непам'ятли́вий, непам'яту́щий, а, е. Забывчивый.

Непа́м'ять, ти, *ж.* Забвение. **Піти́ в непа́м'ять.** Быть забытым. *Ми, селяне та хуторяне, нічого не записували,—тим воно й пішло все те в непам'ять.* К. (О. 1861. II. 227). **Пусти́ти у непа́м'ять.** Предать забвению. *Все те пускають наші земляки в непам'ять.* К. Гр. Кв. XXXII.

***Непари́стий, а, е.** 1) Непарный. 2) Нечетный. Сл. Нік.

Непе́вне, *нар.* 1) Неверно, ненадежно, сомнительно. 2) Неуверенно. 3) Подозрительно; не внушая доверия; странно. 4) Опасно.

Непе́вний, а, е. 1) Неверный, ненадежный, сомнительный. *Та се ще непевна річ: може воно буде, а може й ні.* 2) Неуверенный. 3) Подозрительный, не внушающий доверия. *Сей бачить хитрость тут непевну.* Котл. Ен. VI. 75. *Сказано,—знахарка: зараз почула щось непевне.* ЗОЮР. II. 34. *Марусе, кажу, щось мені той чоловік непевен.* МВ. II. 128. 4) Опасный, ненадежный. *Тепер нічки да темненькії, доріженьки да непевнії.* Мет. 217. *Підпалу жде, як той местник, часу дожидає непевного.* Шевч. (пражск. изд.). I. 178 и 180. 5) Знающийся с сверх'естественными силами; демонический. *Дріжу з переляку, що бачив чорта і що моя жінка з ним дружить. От я вам і кажу: непевна моя жінка, зовсім непевна.* Кв. II. 97. *Упир і непевний—усім відьмам родич кревний.* Ном. № 239 и 240. *Минає неясний день мій; вже смеркає; над головою вже несе свою неклепаную косу косарь непевний... мовчки скосить.* Шевч. 241. *6) Диковинный, странный. *Непевний був Максим отой, брате.* Шевч. «Моск. крин.».

Непе́вність, ности, *ж.* 1) Неверность, ненадежность. 2) Неуверенность, сомнение, колебание. 3) Подозрительность, сомнительность. 4) Опасность, ненадежность.

***Непередба́чений, а, е.** Непредвиденный, непредусмотренный. *Війну... рішав... якийсь непередбачений припадок.* Лепк.

***Неперейдений, а, е.** Непревзойденный. *Дав неперейдену в своїй конденсованості пародію.* Ніков.

***Неперекладний, а, е.** 1) Непереложный. 2) Непереводимый. Сл. Нік.

***Неперéливки,** *нар.* Не шутки, не пустяки. Г. Барв. 514. *Наші бачать, що непереливки, страшно!* Кв. *От цариівна бачить, що непереливки, кличе до себе своїх князів.* Гринч. І. 192.

Неперемóжний, а, е. Непреодолимый, неодолимый, непобедимый.

Неперемóжно, *нар.* Непреодолимо, неодолимо, непобедимо.

***Неперерúвний, а, е.** Непрерывный. Сл. Дубр.

Непúсаний, а, е. 1) Не писанный, не написанный. **Про його закон непúсаний.* Умань. Ефр. 2) Устный. *Українська пісня і неписана словесність народу українського.* К. XII. 7.

Неписьмéнний, а, е. Неграмотный. **Прочитайте мені, що син пише, бо я неписьменна.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Неписьмéнність, ности, *ж.* Неграмотность.

Непитýщий, а, е. Непьющий. *Непитущий зроду.* Мирн. Пов. І. 157.

Непúшний, а, е. В выраж.: **як непúшний.** Сконфуженный. *Вилаяли його, а він покліпав очима і вийшов з хати, як непишний.* К. Михальчук.

Непідвлáдність, ности, *ж.* Независимость. Желех.

Непідлéглий, а, е. Независимый. *Непідлегла воля духа.* К., XII. 23.

Непідлéглість, лости, *ж.* Независимость.

***Непідстýпний, а, е.** Недоступный, неприступный. Сл. Нік.

Непідхúльність, ности, *ж.* Неуступчивость, непокорность. Левиц. І 307.

***Непідхлíбний, а, е.** Нелестный. *Вона так багато наслухалася непідхлібних історій про львівських газетярів, про їх цинізм, нічні піятики, галабурди і т. и.* Франко.

Неплíдний, а, е. Неплодный, бесплодный. *Елизавета була неплідна.* Єв. Л. І. 7. *Перва його жінка була неплідна, а се вже з другою дав йому господь на старість утіху.* Г. Барв. 163.

Неплíдниця, ці, *ж.* Неплодная, бесплодная.

Неповáга, ги, *ж.* Непочтение, неуважение.

Неповúдний, а, е. Неказистый. *Воно* (сіно) *даром що неповидне, а істовне.* Черк. у.

Неповúнний, а, е. 1) Невинный, неповинный. *Карайте мене, а неповинного пустіть на волю.* Стор. МПр. 84. 2) Не должный.

Неповúнно, *нар.* 1) Без вины. *Кров християнську неповинно проливали.* Чуб. V. 933. 2) Не должно.

Неповоротúй, á, é. 1) Неудобный для пользования по своей большой величине, громоздкости и пр. *Вила неповороткі; бо дуже довгі й товсті.* Волч. у. *2) Неповоротливый, неуклюжий. *Чи то б хто подумав, щоб... отакий неповороткий та отак плавав.* Мирн. І. 430.

Неповоротнúй, á, é. Неповоротливый. НВолын. у. Левиц. Пов. 10 **Все якось нешвидкі, неповоротні, не моторні.* Мирн. І. 17.

***Неповорýхно,** *нар.*=**Неповорýшно.** *Тихо, неповорухно лежить Христя.* Мирн. Пов. III. ЛНВ. 1919. II. 146.

Неповорýшно, *нар.* Неподвижно, не шевелясь. *О. Мойсей сидів неповорушно.* Левиц. І.

Непогамóваний, а, е. 1) Неукротимый; невоздержный, неумеренный; необузданный. 2) Неукрощенный, неудержанный.

***Непогáний, а, е.** Недурной. *Вона непогана на вроду* (недурна собой). Крим.

Непогóдний, а, е. Ненастный.

Непогóжий, а, е. 1) Неблагоприятный. 2) Ненастный, непогодливый. *Виходила хмара чорная і другая непогожая.* Чуб. V. 764. 3) **Непогóжа водá.** Несвежая вода. **Непогожа та вода в відрі, піду до криниці...* Нп. Пир. у., Конон.

Неподалекý, неподалецí и **неподалéць,** *нар.* Невдалеке; недалеко друг от друга. *Чується йому, наче хто сильне ридає неподалеку.* МВ. (О. 1861.

I. 73). *Хатка була неподалеці від лісу.* Верхнеднепр. у. *Ми неподалеці з ними живемо.* Новомоск. у.

***Неподі́льний, а, е.** Неделимый. Сл. Дубр.

***Неподі́льність, ности,** *ж.* Неделимость. Сл. Дубр.

***Неподі́льчивий, а, е.** Несклонный делиться. *Таке воно якесь скупе та неподільчиве на своє добро.* Умань. Ефр.

***Неподі́льчивість, вости,** *ж.* Нежелание делиться. Звен. у.

Неподо́ба, *нар.* Неприлично, не следует, не подобает. *Неподоба зірці без місяця ізіходити: неподоба дівці до козаченька виходити.* Нп.

Неподо́бний, а, е. 1) Несходный, непохожий. 2) Несообразный, не такой, как следует. *Пусти ж мене, пусти ж мене, подолянко, на піч!—«Ой не пущу, ой не пущу: неподобная річ».* Нп. *Бо' зна' що кажеш, Іване, неподобне!* Лохв. у. Слов. Д. Эварн. 3) *Неприличный, непристойный, зазорный. Крим. **Неподо́бними слова́ми ла́ється.** Бранится скверными словами.

Неподо́бно, *нар.* 1) Не сходно, не похоже. 2) Не так, как нужно, плохо.

***Непожа́даний, а, е.** Нежелательный. *По відході непожаданих гостей наступила инша, цілком відмінна справа.* Бодр.

Непоказни́й, а́, е́. Невидный, неказистый собой. **Дарма, що непоказний з себе, а він трьохжильний, такого коня й на всім селі немає.* Пир. у., Конон.

Непокі́й, ко́ю, *м.* Беспокойство, смущение, тревога. *Красне личко серцю непокій.* Ном. № 8917.

Непокі́рливий, а, е. Непокорный. *Доводилось не один раз не послухати вас і прогнівати непокірливим словом.* О. 1862. IV. 10.

Непокі́рливість, вости, *ж.* Непокорность.

Непокі́рливо, *нар.* Непокорно.

Непокі́рний, а, е, непокі́рність, ности, *ж.*, **непокі́рно,** *нар.*=**Непокі́рливий, непокі́рливість, непокі́рливо.**

Непокі́рниця, ці, *ж.* Непокорная. *Ти ж* (невістко), *моєму роду непокірнице.* Гринч. III. 84.

***Непокла́дливий, а, е.** Неустанный, беспрерывный. *Щира праця та непокладлива робота тому горю завгоре.* Мирн. III. 191.

Непокладни́й, а́, е́. Громоздкий.

Непоко́їти, ко́ю, їш, *гл.* Беспокоить, тревожить.

Непоко́ра, ри, *ж.* Непокорность.

Неполю́дськи, *нар.* Не так, как следует. *Так сяк, на косяк, неполюдськи.* Ном. № 7586.

Непоми́лешний, непоми́льний, а, е. Безошибочный.

Непоми́лешно, непоми́льно, *нар.* Безошибочно. *Твердо й непомилешно темний править службу божу.* МВ. I. 16.

Непоми́льність, ности, *ж.* Безошибочность. Желех.

Непомірко́ваний, а, е. 1) Неумеренный. 2) Невоздержный; запальчивый. *3) Нерассудительный. *Яка бо ти, Оляно, непоміркована. Понесла здачу за пазухою, ну й загубила.* Крим.

Непомірко́вано, *нар.* 1) Неумеренно. 2) Невоздержно; запальчиво.

***Непомі́рний, а, е.** Не приходящийся, не по марке сделанный. *Непомірний,—каже Панько,—великий* (картуз). Кон. III. 147.

***Непопла́тний, а, е.** Неблагодарный (переносно). *Я вже звик до того (вчительского) стану й навіть полюбив тую тяжку й непоплатну працю сільського вчителя.* Борд.

***Непопра́вний, а, е.** Неисправимый. *Нуждений чоловік, п'яниця чорний, непоправний, негідний того, що мене свята земля носить.* Борд.

Непора́дний, а, е. Беспомощный, не могущий справиться. *Йому наказали, щоб не лякав дитини, бо... як заслабне, то хоч з світа втікай: і з одним непорадна голова, а з двома й не кажи.* Св. Л. 101.

Непоро́жній, я, є. 1) Не пустой. 2) О самках и женщинах: беременная. *Е, шкода тепер з сорочками: моя жінка непорожня—шити нікому.*

***Непорозумі́лий, а, е.** Непонимающий. *Певне сліпне непорозумілими очима старий.* Ніков.

Непоро́ки, ків, *мн.* Худая слава? *Чим вони не люде? І добрі, й заможні;*

усі їх на повазі мають... Знали б люде, —чулись би непороки на їх, а то усі шанують. МВ. II. 111.

Непоро́шний, а, е. Не пыльный? *Будь же ти, хато, непорошна, хазяїну дорога і мила* (Заклинание при закладке хаты). ХС. III. 39.

Непорухо́мий, а, е=**Нерухо́мий.**

Непорухо́мо, *нар.*=**Нерухо́мо.**

Непору́шний, а, е. Неподвижный, недвижимый. *Скелі стояли непорушні над водою.* Левиц. I. 96.

***Непору́шність, ности,** *ж.* Неподвижность, твердость, стойкость. *Одвічна непорушність двигтіла, скреготали кам'яні маси, ламався світ.* Коцюб.

Непору́шно, *нар.* Неподвижно, недвижимо.

Непоря́дний, а, е. Беспорядочный. *Всі вони, сі нехворощане, якісь завзяті та непорядні. Скотину б'ють, не доглядають зімою.* Г. Барв. 154.

Непоря́дно, *нар.* Беспорядочно.

Непосиду́(ю)щий, непосидя́чий, а, е. Подвижной, непоседа. *Непосидющий як чорт.* Ном. № 3133.

***Непоси́дько, ка,** *м.* = **Непосидю́щий.** *Отут ще єсть два непосидька.* Тобіл. III. 13.

Непосидя́чка, ки, *ж.* Нетерпеливость, не дающая и на месте усидеть. **Непосидя́чка бере́.** Не сидится от нетерпения. **Мотрю в бабиній хаті непосидячка брала.* Мирн. ХРВ. II. 146 Иногда прилагается к человеку и употребляется в смысле: непоседа. *Ну, та й непосидячка з тебе! Тільки прийшов,—уже й біжить.* Гринч.

Непо́слух, ху, *м.* Ослушание, непослушность.

***Непостере́жно,** *нар.* Неожиданно. *Матвій непостережено з'явився під воротьми з коровою.* Борд.

Непотайни́й, а́, е́. Не скрытный, откровенный. *Полилась їх розмова щира, непотайна.* Левиц. I. 138.

Непотре́ба, би, *ж.*=**Непо́тріб.**

Непотре́бний, а, е=**Непотрі́бний.** Гол. I. 33.

Непо́тріб, ба, *м.* 1) Все ненужное, негодное, плохое. 2) Негодник. Желех.

Непотрі́бний, а, е. Ненужный. *Хто бідний, той нікому непотрібний.* Ном. № 1602.

Непохи́бни́й, а, е. Безошибочный, верный. *Він правдою непохибною дише.* К. ЦН. 193. *Непохибну тобі про це дам раду.* К. ЦН. 270.

Непохи́бно, *нар.* Безошибочно, верно.

Непохи́тний, а, е. Стойкий. Желех. *Непоколебимый. Сл. Нік.

Непохи́тність, ности, *ж.* Стойкость. Желех.

Непохи́тно, *нар.* Стойко.

Непоча́тий, а, е. Неначатый, нетронутый. *Непочатою водою мийте біле тіло.* Мкр. Н.

Непра́вда, ди, *ж.* 1) Неправда, ложь. *А неправда ж! я того не казав.* Гринч. 2) Несправедливость. *Уступіться від мене всі, що робите неправду.* Єв. Л. XIII. 27. *Всякая неправда—гріх.* Ном. № 102. Ум. **Непра́вдонька.** *Неправдонька ваша.* Рудч. Чп. 90.

Неправди́вий, а, е. 1) Лживый, неправдивый. *Моя доле неправдива.* Шевч. 2) Притворный. 3) Не настоящий, поддельный.

Неправди́вість, вости, *ж.* 1) Лживость. Желех. 2) Сомнительность происхождения, поддельность.

Неправди́во, *нар.* 1) Лживо, неправдиво. 2) Притворно.

Неправдува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Жить неправдой. *М. з давнього давна панує, бо неправдує.* Посл.

Непра́вий, а, е. 1) Несправедливый. 2) Неправосудный.

Непра́вість, вости, *ж.* 1) Несправедливость. 2) Неправосудие, беззаконие.

Непра́во, *нар.* 1) Несправедливо. 2) Неправосудно. **Мало того, що він терпить, його ще неправо катують.* Ніков.

Неприві́тни́й, а́, е́. Неприветливый.

Неприві́тниця, ці, *ж.* Неприветливая женщина. *Нашому роду неприві́тниця.* Нп.

Непри́ємний, а, е. Неприятный.

Непри́ємність, ности, *ж.* Неприятность.

Непри́ємно, *нар.* Неприятно.

Неприка́яний, а, е. 1) Нераскаявшийся. *Зробивсь великим грішником та з журби по грошах і вмер без причастя*

неприкаяний. Г. Барв. 459. 2) Окаянный, отчужденный от людей, не находящий себе места. *Доле ж моя неприкаяна*. Св. Л. 319. *3) Неисправимый. *Баламут з його неприкаяний*. Кон. III. 75.

***Непримире́нний, а, е.** Непримиримый. *Бачу, що я все-таки непримиренна*. Кон. I. 117.

Неприпи́нний, а, е. 1) Неудержимый, неукротимый. 2) Беспрепятственный.

***Неприпуще́нний, а, е.** Недопустимый. Сл. Нік.

Непроро́дний, а, е. Неестественный, ненатуральный.

Непроро́дність, ности, *ж.* Неестественность, ненатуральность. Желех.

Непроро́дно, *нар.* Неестественно, ненатурально.

Неприрожде́нний, а, е. Не врожденный, приобретенный. *Неприрожденна відьма*.

Непристо́йний, а, е. Неприличный. Желех.

Непристо́йність, ности. Неприличие. Желех.

Непристо́йно, *нар.* Неприлично.

Неприступни́й, а́, е́. Недоступный, неприступный. *Неприступна панна сама запобігла Четвертинського*. Стор. МПр. 70.

Непристу́пно, *нар.* Недоступно.

Неприта́ма́нний, а, е. Ненормальный в психическом отношении, невменяемый. *Та шо там у нього питати? Він непритаманний*. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. *Сновиґає, немов непритаманний*. Кон. III. 104.

***Непритворе́нний, а, е.** Непритворный, нескрытый. *В очах і радість сяла непритворенна і якесь сердешне тепло щире*. Св. Л. 209.

Неприти́ка, ки, *об.* Бесприютный, бродяга. Встречено только у Кулиша, где говорится о юродивом. *По світу швендяє ся непритика,—ні хати в бідолахи, ні двора*. К. ПС. 113.

Неприто́мний, а, е. Бессознательный, беспамятный. Г. Барв. 386. **Неприто́мним бу́вши.** В беспамятстве.

Неприторе́ний, а, е. 1) Настоящий, чистокровный. *Ці вівці неприторені барабарські*. 2) Совершенный, неисправимый, отчаянный. *Непритомний злодій. Наведе із собою п'яниць неприторених*. О. 1862. VII. 22. См. **Непроторе́ний.** ***Хвалько́ неприторе́ний.** Отчаянный хвастун. Ніков.

Неприту́льний, а, е. Неудобоприложимый.

Неприхи́льний, а, е. 1) Нерасположенный, неблагосклонный. 2) Неприязненный, недружелюбный.

Неприхи́льник, ка, *м.* Противник, неприязненный. Желех.

Неприхи́льність, ности, *ж.* Нерасположенность, неблагосклонность; неприязненность.

Неприхи́льно, *нар.* Неблагосклонно; недружелюбно.

Непричетний, а, е. Непричастный. *Вони сами крали, а возили сюди непричетні*. Миусск. окр.

Непри́чком и непри́чкома, *нар.* 1) Точно, будто, сказать бы. Желех. *Купив, пане, коняку, а у неї під хвостом непричкома як панська шапка*. Канев. у. *2) Неожиданно, нечаянно. *А як непричком станеться божа воля, то й Мотрюк заткнет очі*. Черемш.

Непри́я́зний, а, е. Неприязненный, недружелюбный. *Прощай, світе, прощай, земле, неприязний краю!* Шевч. *Де вона й вродилась така неприязна*. МВ. (О. 1862. III. 58).

Непри́язно, *нар.* Неприязненно, недружелюбно.

Не́прия́тель, ля, *м.* 1) Недруг, неприятель. 2) Чорт. Гринч. I. 9.

Неприя́тельство, ва, *с.* Вражда, неприязнь.

***Непробу́дний, а, е.** Непробудный, непробуждающийся.

***Непробу́дно,** *нар.* Непробудно. *Почав непросипно-непробудно пити*. Мир. Ркп.

Непроворня́ка, ки, *об.* Непроворный человек. *Ішла роззявляка, а їхав непроворняка*. Ном. № 6594.

***Непрозо́рий, а, е.** Непрозрачный. Сл. Дубр.

***Непрозо́рість, рости,** *ж.* Непрозрачность. Сл. Дубр.

***Непропа́щий, а, е.** Неиссякаемый, неувядающий. *Скрито відзивесь та*

вічно непропаща сила. Франко. «В поті ч.». 286.

***Непросипе́нний, а, е=Непроси́пний.**

***Непросипе́нний, а, е.** Непробудный. *П'яниця непросипний.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

***Непроси́пно,** *нар.* Непробудно. *Почав непросипно-непробудно пити.* Мир. Ркп.

Непроторе́ний, а, е=Неприторе́ний. *Непроторені дурні.* МВ. (КС. 1902. X. 153). *Непроторений злодій.* Ном. № 11062.

Непро́ха, хи, *об.* Не просящий. Ном. № 1357.

Непроще́ний, а, е. Которого простить нельзя. *Непрощений гріх.* Волч. у. *Щоб твоя кість непрощена була!* Ном. № 3081.

Непря́ха, хи, *ж.* Неумеющая или не желающая прясть. *Була собі непряха і недбаха.* Рудч. Ск. I. 176.

Не́путити, чу, тиш, *гл.* 1) Мешать, быть помехой, стоять на дороге, сбивать с пути, с толку. *Любов... і мозок непутить, і кров.* Мкр. Г. 17. *Це мені непутить отой Улас головатий, а то б не взяли сина у москалі. Воно б можна до паламарки теє—нема що! але ж батько непутить, а сина чортма.* Канев. у. 2) Портить, развращать. *Багато нашого брата горілка непутить.* Васильк. у. 3) С отрицанием безлично. **Не не́путить.** Не мешает. *Хоч би й десятку дали, то воно не непутило б.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Непу́тній, я, є. Беспорядочный, непорядочный.

Непу́тно, *нар.* Не так, как следует, плохо. *А будь тобі непутно!* Ном. № 3696.

***Непутя́щий, а, е.** 1) Непутевый, непорядочный, сомнительного, предосудительного поведения. *Жінка в його непутяща.* Дн. Чайка. II. 32. 2) Ничего не стоющий, бестолковый, бессмысленный. *Одного ранку бачуть люди, як взявся дід Данило за непутяще діло: зі своїм найменшим сином почав копати криницю.* Ярошенко.

Нера́дісний, а, е. Безотрадный. *Все думки нерадісні клопочуть голову.* Мирн. Пов. I. 139.

Нера́дісно, *нар.* Безотрадно, нерадостно. *Нерадісно і смутно гляділа стара на свого сина.* Стор. МПр. 56.

Неране́нько, *нар.* Ум. от **нера́но.**

Нера́но, *нар.* Поздно. *Калино-малино, чом нерано зацвіла?* Чуб. V. 1008. Ум. **Неране́нько.**

***Нерво́вий, а, е.** Нервный. Сл. Нік.

***Нервово́,** *нар.* Нервно. Коцюб.

***Нервува́ти, ву́ю, єш,** *гл.* Нервировать. Киев.

***Нервува́тися, ву́юся, єшся,** *гл.* Нервничать. Киев.

***Нере́сниця, ці,** *ж.* Мелюзга. *Начальнику красний, побий тоті нересниці за мене молоду.* Черемш.

Не́рести́тися, щуся, стишся, *гл.* О рыбах, змеях: совокупляться. *Гадюки як нерестяться, то звиваються у клубок.* Киевск. у.

Не́рест, ти, *ж.* 1) Совокупление у рыб, змей. 2) Семейные раздоры, несогласия. *Як любляться собі, не робиться між ними нерести, то й добре.* Канев у. См. **Не́ристь.**

Не́рет, та, *м.* Род рыболовной сети. *Як попавсь у нерет, то ні взад, ні вперед.* Ном.

Не́ристь, сти, *ж.* Вражда. *Та таки ж неристь у нього до мене... ненависть.* Миргор. у. *Він неристь положив на мене.* Звенигор. у. Слов. Д. Эварн. *Люде неристь накладали оце на мене.* Екатер. г. См. **Не́рест.**

Нері́вень, вня, *м.* Неравный. *Вельможная пані нерівня кохала.* Чуб. V. 1068.

Нері́вний, а, е. Неравный.

Нері́вно, *нар.* Неравно. *Бог нерівно ділить: жде, щоб сами ділилися.* Ном. № 81.

Нері́вня, ні, *об.* Не пара; неровня. *Зв'яже руку з Опанасом, хоч йому й нерівня.* Мкр. Н.

Не́рість, рости, *ж.* Все земное (кроме воды), что не растет и что не создано искусственно: земля, камни, металлы, т.-е. вообще минералы. *Водиця Іорданниця, очищаєш каміння, кремінця і всякую нерість.* См. **Не́ростъ.**

***Нерóба, би,** *общ.* 1) Неработоспо-

собный. Коцюб. 2) Неработница, ленивица. *І ти прийшла обідати, моя неробо?* Крим.

Неробі́тний, а, е. Не рабочий; во время которого не работают.

Неробі́тник, ка, *м.* Не работник. *Сьогодня св. Івана неробітника.* Н. посл.

Неробі́тниця, ці, *ж.* Неумеющая работать, не работница. *Узяли невістку неробітницю.* Чуб. V. 723. **Чом не стаєш до діла, неробітнице?* Св. Л. 256.

***Нероо́бство, ва,** *с.* Праздность. Крим.

Неро́д, ду, *м.* Неурожай. *Коли неród, то й невмолот.* Ном. № 7134.

Неро́да, ди, *ж.* Бездетная женщина. Мнж. 140.

Неродю́чий, а, е. Бесплодный, не родящий. *Тепер поля неродючії.* Грин. III. 434.

Не́рожень, жня, *м.* Род дикой утки.

***Нерозбі́рко,** *нар.* Невнятно, неразборчиво. *Застрекотів швиденько та нерозбірко Іван.* Гр. Григор.

Нерозбо́рливий, а, е. Непонимающий. Харьк. г. *Я жінка нерозборлива, та й то бачу, що не так.* Змиев. у.

***Нерозва́жений, а, е.** Неразрешимый. *Зосталась Мотря сама-сама, як палець, з своєю нерозваженою думкою.* Мирн. ХРВ. II. 12.

Нерозва́жний, а, е. 1) Неутешный *Плакала нерозважними дрібними сльозами.* Мир. ХРВ. 233. 2) Нерассудительный, легкомысленный. *Нерозважний дячище на підмову дався.* Гол. III. 475.

Нерозва́жно, *нар.* 1) Безутешно. *Нерозважно плакала.* Мир. ХРВ. 317. 2) Нерассудительно, легкомысленно.

Нерозви́тний, а, е. Не развившийся, не распустившийся. *Іно жаль мені на отця свого: оженив мене малолітнього, нерозумного, нерозвитного.* Грин. III. 335.

***Нерозгадни́й, а́, е́.** Не разгаданный, не взвешенный. *То було... нерозгадне почування повного серця.* Мирн I. 76.

Нерозгу́жений, а, е. Верный, не поддающийся стараниям разлучить его с любимою особою путем наговоров. *Сужений-нерозгужений, йди до мене вечерати.* О. 1861. XI. Свидн. 57.

Не́розень, зня, *м.*=**Не́рожень.**

Нерозна́ка, ки, *об.* Несведущий человек, незнающий. *Звісно, ми люде нероззнаки, не знаєм як; то й пішли до волосного писаря порадитися, що нам робити.* Верхнеднепр. у.

***Нерозкла́дний, а, е.** Неразложимый. Сл. Дубр.

***Нерозра́дний, а, е.** Неутешный. *І такий він самотній, такий нерозрадний навіть у рідній своїй родині.* Дн. Чайка. II. 117.

***Нерозсу́дливий, а, е.** Опрометчивый, непонятливый. *Подобався декому з гарячих, та нерозсудливих земляків.* Білик. Правда, 1873, 76. *Дурні ж ви та нерозсудливі.* Мирн. I. 380.

Нерозу́м, му, *м.* Неразумие, глупость. Желех. **Нерозум кидає людину на фабрику, а не лихо, злидні, горе, примус.* Ніков.

Нерозу́мний, а, е. Неумный, глупый. *Дурна дівчина, нерозумная по козаченьку плаче.* Мет. 56.

***Нерозчи́нний, а, е.** Нерастворимый. Сл. Дубр.

Не́рость, сти, *ж.*=**Не́рість.** Липцы Харьк. губ. Слов. Д. Эварн.

Нерухо́мий, а, е. Неподвижный, недвижимый. *Над водою сидить нерухомо сивий дід на камені, а там стоять нерухомі дівчата.* К. Ор. *Обомліла й заніміла, нерухома стала.* К. МБ. III. 253. **Нерухо́ме добро́, майно́.** Недвижимое имущество.

Нерухо́мо, *нар.* Неподвижно. *Звелів стояти, кажеш? — Нерухомо!* К. ЦН. 261. *Цілісінький день пролежить нерухомо.* МВ. II. 8.

***Неру́шений, а, е.** Нетронутый. Сл. Ніков.

***Нерушене́нний, а, е.** Неподвижный. Сл. Нік.

Неруши́ме, *нар.* Не двигаясь с места, постоянно. *Ми з прадіда живемо тут нерушиме.* Борз. у.

***Неруши́мий, а, е.** 1) Не разваливающийся. *У Софії святій стіна нерушима.* 2) О словах: верный, неизменный. *Слово боже нерушиме.* Пир. у., Конон.

Несамови́тий, а, е. 1) Исступленный, сам не свой. *Зробився Турн несамовитий, ярився, лютував неситий.* Котл. Ен. V. 30. 2) В приложении к человеческим действиям, кроме прямого значения, значит еще: в высшей степени сильный. *Несамовитий регіт несеться вулицею.* Мир. Пов. II. 57.

Несамови́то, *нар.* 1) Исступленно. 2) В высшей степени сильно. *Рве, сіпа, горить, та хоч не так болить несамовито.* Мир. Пов. II. 52.

Несвідо́мий, а, е. 1) Неизвестный, неведомый. *Це діло мені овсі несвідоме. Голос... вливався в душу якимсь несвідомим щастям.* Мир. ХРВ. 5. 2) Не знающий чего. *Вербує... кругом себе ватагу людей несвідомих речі і ширить між ними свої... мрії.* К. КР. 36. 3) Бессознательный. *Я вбачала в їй несвідомого поета.* Г. Барв. 372. **Ми люде темні, несвідомі.* Мирн. III. 115.

Несвідо́мість, мости, *ж.* 1) Неведение. Чуб. I. 273. 2) Бессознательность.

Несвідо́мо, *нар.* 1) Не зная; без ведома. 2) Бессознательно.

Несві́тній, я, є, несві́тський, а, е. Необыкновенный, небывалый, неестественный, сверх'естественный. *Щоб же тебе побив несвітський сором.* К. ЧР. 379. *Це вже несвітський сором сидіти в острозі.* Харьк.

***Несвоєча́сний, а, е.** Несвоевременный. Сл. Дубр.

***Несвоєча́сно,** *нар.* Несвоевременно. Сл. Дубр.

Неси́ла, ли, *ж.* Бессилие, немочь. **Неси́ла мені́ це зроби́ти, *неси́ла моя́ це зроби́ти.** Я не в силах это сделать. *Така її досада гризе, що вони вкупці, а розлучити несила.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Неси́тий, а, е. Ненасытный. *Неситії ксьондзи, маґнати нас роз'єднали, розвели.* Шевч. ***Неси́те око.** Завистливый, жадный взгляд; переносно: человек. *Омелько там вам таке несите око, —йому все мало.* Пир. у., Конон.

Неси́тство, ва, *с.*=**Не́сить.**

Не́сить, ти, *ж.* Ненасытность.

Не́сів, ву, *м.* Часть поля, по недосмотру незасеянная. *Якось чудно жито зійшло: там є і густо, а там пусто, мов несів.* Новомоск. у.

Несказа́нний, а, е. Невыразимый, неизъяснимый. *Крик, галас зчинили несказанний.* К. ЧР. 370.

Несказа́нно, *нар.* Невыразимо. *Сей ліс густий був несказанно.* Котл. Ен. *Несказанно тяжко слухати, як плаче оттакий чоловік.* Сим. 223.

Нескінче́нний, а, е. Бесконечный. К. Кр. 15. *О, боже мій, нескінченний! дивитися горе, що тепера на сім світі віра віру боре.* Нп.

Нескінче́нно, *нар.* Бесконечно.

***Нескла́дний, а, е.** Неуклюжий, нестройный. *Він дуже нескладний, повернутися нікуди не вміє.* Крим. *Вибачайте мені за моє нескладне слово.* Крим.

Нескла́дно, *нар.* Нескладно. *А бреше, да так нескладно. *Чогось наші дівчата сьогодні співають нескладно.* Крим.

***Нескінче́нний, а, е=Нескінче́нний.**

Нескре́ба, би, *об.* Неотеса. *Ой вийду я за ворота—нема мого злота, тільки стоїть той нескреба, що мені не треба.* Нп.

Нескре́бений, а, е. Невычищенный; нечищенный. *Казав би, як свиня нескребена попереду ухом веде.* Дума. *Подають їм рибу нескербену.* Грин. III. 452.

Неслава́, ви, *ж.* Бесславие, позор; дурная репутация. *Погубиш їх, і їх слава стане їм в неславу.* Шевч. *Ой він її не займає, бо сватати має, він до неї не горнеться, неслави боїться.* КС. 1887. VIII. 774. *Любив я дівчину, любив я свою, а люде говорять неславу на нюю.* Грин. III. 185. **У неславі́ бу́ти, *ходи́ти.** Быть обесславленным; пользоваться дурной репутацией. *Наш підружбо хороший, пожич дружбі грошей, бо наш дружба в неславі, його шапка в заставі.* О. 1862. IV. 19. **У неславу́ вво́дити.** Подвергать пересудам, бесславить кого. *Сватай мене, козаченьку, не вводь у неславу.* Мет. 83. **У неславу́ вхо́дити.** Бесславить себя, подвергать себя пересудам. *Сама ж бо ти, дівчинонько, у неславу входиш, що пізненько-нераненько із юлиці ходиш.* Мет. 83. Ум. **Неславо́нька.** *Не тра було моїй рідні неславоньки наробити.* Грин. III. 248.

Несли́ханий, а, е. Неслыханный. *Вижени мені звіря неслиханого і невиданого.* Рудч. Ск. I. 44.

Несли́хано, *нар.* Неслыханно.

Несли́д, *нар.* Не следует, неприлично.

Не́слух, ха, *м.* Непослушный человек.

Неслухня́ний, а, е=Неслух'я́ний. *Сказано, що неслухняні.* Ном.

Неслух'я́ний, а, е. Непослушный.

Несло́ушний, а, е. 1) Ненадлежащий. 2) Несвоевременный. **В несло́ушний час.** Несвоевременно. 3) Несправедливый.

Несло́ушно, *нар.* 1) Ненадлежаще 2) Несправедливо.

Не́смак, ку, *м.* 1) Неприятный вкус. 2) Безвкусие. ***Не́смак до чо́го дістати.** Опротиветь чему-либо, потерять желание к чему-либо. Киев.

Несма́чний, а, е. Невкусный, безвкусный.

Несмерте́льний, а, е. Бессмертный

Несмерте́льність, ности, *ж.* Бессмертие.

Несмі́ливий, несмі́лий, а, е. Несмелый.

Несмі́ливість, несмі́лість, ости, *ж.* Несмелость. *Казав Василь, задихаючись од несмілости.* Кв. I. 21.

Несмі́ливо, несмі́ло, *нар.* Несмело. *Дівчина несміливо поглядала на Василя.* Левиц. «Дві моск.».

Несміля́к, ка, *м.* Несмелый человек.

Несогі́рше, *нар.*=**Незгі́рше.**

Несогі́рший, а, е = Незгі́рший. Угор.

***Неспале́нний, а, е.** Несгораемый. Сл. Дубр.

Неспере́чливий, а, е. Уступчивый, покладистый. *Я чоловік неспречливий.* НВолынск. у.

Неспі́рний, а, е. Неспорый. *Робота неспірна.*

Неспля́чки, чок, *ж., мн.* Бессонница (у детей). КС. 1883. VII. 588.

Неспо́вна, *нар.* Не вполне; не сполна. **Неспо́вна ро́зуму.** Полоумный. *Моя жінка несповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

Неспога́даний, а, е. 1) Неожиданный. 2) Невообразимый, неиз'яснимый.

Неспога́дано, *нар.* 1) Неожиданно. 2) Невообразимо, неиз'яснимо.

Несподі́ваний, а, е. 1) Неожиданный. ***З несподіваного часом буває сподіване.** Н. посл. 2) Нечаянный. *Несподіване лихо.* Ном. № 2059.

Несподі́ваність, ности, *ж.* Неожиданность.

Несподі́ванка, ки, *ж.* Неожиданность, сюрприз. ***Це для мене була велика несподіванка.** Кон.

Несподі́вано, *нар.* 1) Неожиданно. 2) Нечаянно.

Несподі́яність, ности, *ж.*=**Несподі́ваність.**

Неспо́кій, ко́ю, *м.* Беспокойство. *А що, нажили собі неспокій? В старій жизні маю неспокій терпіти.* Чуб.

Неспоки́йний, а, е. Беспокойный, неспокойный. *Чого вона така неспокійна стала?* МВ. II. 24.

Неспоки́йник, ка, *м.* Беспокойный человек.

Неспоки́йно, *нар.* Неспокойно, беспокойно.

Неспоку́тований, а, е. Неотмолимый, неотмоленный; неочищенный покаянием.

Неспосі́(о́)бний, а, е. 1) Непригодный. 2) Находящийся не в силах, не в состоянии сделать что.

Неспосі(о)бні́сінький, а, е. Находящийся совершенно не в силах, решительно не в состоянии сделать что. *Та вони (діти) малісінькі, та вони дрібнісінькі, та вони неспособнісінькі.* Мил. 222.

***Неспособли́вий, а, е.** Неспособный, бездарный. *Йому в школі тяжко, бо неспособливий.* Крим.

Неспра́ва, ви и **неспра́вка, ки,** *ж.* Неаккуратность, неисправность. *За це мені малий клопіт, бо то, правду сказавши, його діло. Одколи загад був—і досі ще несправлені гроші. Ой, та попосиде він на вежі за свої несправки!* Васильк. у.

Неспра́вний, а, е. Неаккуратный, неисправный.

Несправува́тися, ву́юся, єшся, *гл.* Быть неаккуратным.

Неспромо́га, ги, *ж.* 1) Невозможность. *Неспромога мені се зробити.* 2)

Несостоятельность, недостаток средств. *Неспромога моя наймита держати.* Г. Барв. 192.

Неспромо́жний, а, е. Не имеющий возможности, не в состоянии, несостоятельный.

Неспромо́жність, ности, *ж.* **Неспромо́га.** *Неспроможність гіркая.* МВ. (КС. 1902. X. 45). * *Біографія починається із неспроможности здобути освіту.* Ніков.

Неста́к, *нар.* Не столько; не так-то. *Нестак то зробив, а що втомився.*

Неста́лий, а, е. Непостоянный, изменчивый.

Нестанівки́й, а́, е́. Непостоянный, неустановившийся.

Нестате́чний, а, е. 1) Не зажиточный, бедный. 2) Непостоянный, неположительный, легкомысленный, ветренный.

Нестате́чність, ности, *ж.* 1) Бедность. 2) Непостоянство.

Неста́ток, тку и **тка,** *м.* 1) Нужда, недостаток. *Прийшов нестаток—випив остаток.* Чуб. I. 233. 2)= **Нестате́чний.** *Дала матка за нестатка, та й навіки-м пропала.* Грин. III. 323.

Нестеле́па, пи, *об.* Неповоротливый, непроворный человек. Ном. № 13950 и 13951. *Така вже вдалась нестелепа, роззява.* Г. Барв. 365.

Нестеме́нний, а, е. 1) Точь-в-точь такой. *Нестеменний покійний батько.* Мир. Пов. II. 95. *2) Настоящий, действительный. *А нестеменний тобі царь.* Мирн. ХРВ. I. 79.

Нестеменні́сінько, *нар.* Точнехонько. *Нестеменнісінько така.* О. 1862. I. 78.

Нестеме́нно, *нар.* Точь-в-точь. *Окунів небіж та й Окунів,—нестеменно Окунів.* Мир. ХРВ. 16.

Нестемки́, *нар.*=**Нестеме́нно.**

Нестемні́сінько, *нар.*=**Нестеменні́сінько.** *Написи біля приказок я робив нестемнісінько такі, які були у Марковича.* Ном., Передм. III.

Нестепний, а, е = Недотепний. Александрийск. у. Слов. Д. Эварн. **Ні до чого тобі дівка нестепна.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Нестерпу́чий, а, е. Нестерпимый.

Нестерпу́чо, *нар.* Нестерпимо.

Не́сти́, су́, се́ш, *гл.* 1) Нести. *І чобітки в руках несе.* Мет. 27. *Ти, кленовий листоньку, куди тебе вітер несе?* Мет. *Голову вгору несе, дивиться сміливо.* Г. Барв. 293. 2) О птицах: нести. *Курка яйця несе.*

Нести́дник, ка, *м.* Раст. Sithospermum officinale. Вх. Пч. I. 11.

Нести́ся, несу́ся, се́шся, *гл.* 1) Нестись, быстро двигаться. 2) Нестись, нести яйца. *Навідала кубелечко, де вутка несеться.* Мет. 86. 3) **Ви́соко нести́ся, вго́ру нести́ся, нести́ся пове́рх де́рева.** Заноситься, важничать. *Чи ти багатий, чи гордуватий, чи високо несешся?* Нп. *Кожен, хто нестиметься вгору,—принизиться.* Єв. Л. XIV. 11. **Було слухати дядини, було не нестися поверх дерева.* Кон. II. 128.

Несто́тно, *нар.* Точь-в-точь. Лох. у.

Нестотні́сінько, *нар.* Точнехонько. *Нестотнісінько у такому ходять котелевські дівчата.* ХС. II. 129.

Нестра́вний, а, е. Несваримый, неудобоваримый.

Нестра́вність, ности, *ж.* Несварение желудка.

***Нестри́мний, а, е.** Неудержимый, непреодолимый. *Отта нестримна охота боротися хоч би і з самим чортом за визволення рідної країни.* Лепк.

Несту́ла, ли, *об.* Неумелый человек, неспособный к самому простому делу, а также и к разговору. Верхнеднепр. у. Залюбовск.

Не́стям, му, *м.*=**Нестя́ма.** Мирн. ХРВ. 307.

Нестя́ма, ми, *ж.* Растерянность, самозабвение. **Уся тварь її була самий жах і нестяма.* Кон. I. 182.

***Нестяме́нний, а, е.** 1) Растерянный. 2) Безумный. **Нестяме́нний жах.** Безумный страх. *Широко відчинені очі, в яких малювався нестяменний жах.* Лепк.

Нестя́митися, млюся, мишся, *гл.* Не опомниться; быть вне себя. *Козак од радости нестямився, що князь виходе битись з ним.* Котл. Ен. VI. 82.

Нестя́мка, ки, *ж.*=**Нестя́ма.** *Христя з нестямки добігла аж до комори.*

Мир. Пов. II. 74. *У нестямках не знав що робити. З нестямки повернули уростич драла.* Полт. **Нестя́мки напа́ли.** Растерялся, растерялись; забылся, забылись.

***Не́стямки́,** *нар.* Растерянно, потерявши голову. Пир. у., Конон.

Нестя́мний, а, е. 1) Растерянный; находящийся вне себя. 2) О действиях: дикий; в высшей степени сильный. *Нестямний регіт.* Мир. Пов. I. 138. *Долітали до їх хати нестямні крики та гуки* (бито людей). Мир. ХРВ. 285.

Нестя́мно, *нар.* Растерянно; вне себя. *О мій батечку, мій таточку! нестямно скрикнула вона.* Мир. Пов. I. 122.

Несудни́й, а́, е́. Негодный. *Цей кінь нікуди несудний.*

***Несупоки́й, ко́ю,** *м.* Беспокойство, тревога. *Та все-таки мене щось тьопнуло, якийсь несупокій заворушився в мені.* Франко.

Несу́щий, а, е. О птицах: дающий много яиц. *Химини кури несущі були.* Посл. *Несущі ці кури придались.* Константиногр. у.

Несхвали́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Не нахвалиться. *Там моя стара несхвалиться, такий добрий пан отой.* Лебедин. у.

***Несхи́бний, а, е.** Безошибочный, правильный. *Ти даси, як кажуть, несхибну раду.* Мирн. III. 109.

***Несхну́чий, а, е.** Невысыхающий. Сл. Дубр.

Несходи́мо, *нар.* Не сходя. *День-у-день сидить собі на печі несходимо.* Кобел. у.

***Несчисле́нний, а, е.** Бесчисленный, неисчислимый. *А народу там—сила несчисленна.* Крим.

Неталáн, ну́, *м.* Несчастие, неудача. *І неталан наш, і талан, як кажуть люде—все од бога.* Шевч. 525.

Не́тварь, рі, *ж.*=**Некваря.** Вх. Зн. 32.

Нетерпі́й, пія́, *м.* Нетерпение. **Йому́ нетерпі́й.** Ему невтерпеж. *Як оце у шинку сидять та п'ють горілку люди, то вже йому нетерпій,—і собі купе.* Волч. у.

Нетерпля́че, *нар.* Нетерпеливо.

Нетерпля́чий, а, е. Нетерпеливый. *Пускай дочку на юлицю, бо я нетерплячий.* Нп. **Нетерпля́ча бере́=Нетерпля́чка бере́.** О. 1862. IX. 27.

Нетерпля́чка, ки, *ж.* Нетерпение. *Зося з великою нетерплячкою дивилась на далекий гай.* Левиц. I. 357. **Бере́ його́ нетерпля́чка.** Ему невтерпеж, он не может утерпеть. Мир. ХРВ. 190.

Нете́саний, а, е. 1) Неотесанный. 2) Неуклюжий, неповоротливый. *Витесав нетесаного тесана.* Ном. № 13127.

Не́теч и **нете́ча, чі, нете́чина, ни,** *ж.* Стоячая вода, болото. Желех. В некоторых выражениях употребляется вместо: **нечи́ста си́ла, чорт. Нете́ча дала́ заня́ть!** Чорт дернул тронуть! Ном. № 13526. В «Степових думах та співах» Манджуры (стр. 20): *Чого мені журитися, якої нетечі?*

***Нетіма́ха, хи,** *общ.* Неудачник, бездарность. *А я думаю, що він нещасливець, невдаха, плохута, нетімаха, мнямло, слебеза й нерозторопа...* Нік.

Нетіпа́нка, ки, *ж.* Неопрятная, неряха. *В мене жуінка нетіпанка і хуісту не має.* Чуб. V. 1137.

Нетіпа́ха, хи, *ж.*=**Нетіпа́нка.** *Топи, нетіпахо!* Рудч. Ск. II. 45.

Нетка́ха, хи, *ж.* Не умеющая или ленящаяся ткать. *Да сказали: Марусенька непряха, а матінка (в) Марусеньки неткаха.* Маркев. 119.

Не́тля, лі, *ж.* 1) Насек. Lithocolletis fritellella. Вх. Пч. I. 6. 2) Ночная бабочка (каждая из меньших). Вх. Пч. I. 6. ***На веранді, як тая нетля, крутилася жвава розмова.** Дн. Чайка. II. 47.

***Не то—не то,** *союз.* Не то чтоб, ни-ни. *Вулиця не то дуже крива, не то дуже й рівна—так собі.* Крим.

Нето́па, пи, *ж.* Нетопящая печи (о ленивой женщине). Ном. № 10781.

***Неторго́ваний, а, е.** Непокупной, не бывший в употреблении. *Доп'яли десь новий неторгований горщик.* Дн. Чайка, II. 16.

Не́тра, ри, *ж.* Употребляется преимущ. во мн. ч.: **Не́три.** 1) Непроходимая заросль, лес, дебрь. 2) Переносно: захолустье, трущоба. *Я живу*

на Вкраїні у таких нетрах, де нема шкіл. О. 1862. I. 71.

***Нетре́ба, би,** ж. Колючки, колюче растение. *Це зілля зветься нетреба. Його у нас перш не було, та погонці з Криму завезли, як була ото велика війна там. З того часу й у нас розкорінилось.* С. Лебедин Черк. у. Ефр.

Нетру́жений, а, е. 1) Не трудовой. *В його хліб нетружений.* *2) Не трудившийся, праздный. *Чи може хочете дождаться, щоб який враг нетружений нашою батьківщиною поживився?* О. Бодян. (I. Материнка—Наськы укр. казкы, XIII). *Нетружені руки.* Умань. Ефр.

Не́тря, рі, ж.=**Не́тра.**

Не́тряний, а, е. Покрытый непроходимым лесом. *Оце ж втікаймо, царю Наливаю, за нетряну тіснину.* К. ЦН. 242.

Нетьопу́ха, хи, ж.=**Нетіпа́нка.** *Там дівчина нетьопуха запаску згубила.* Мил. 77.

Нетя́га, ги, м. Бобыль, бедняга. *Чи нема де якого нетяги?* Рудч. Ск. II. 9. *На козаку, бідному нетязі, три сиром'язі, опанчина рогозовая, поясина хмеловая. На козаку, бідному нетязі, сап'янці—видні п'яти й пальці, де ступить—босої ноги слід пише. А ще на козаку, бідному нетязі, шапка-бирка—зверху дірка, хутро голе, околиці біг має; вона дощем покрита, а вітром на славу козацьку підбита.* ЗОЮР. I. 200—201. Ум. **Нетя́женька.** *Нетяго, нетяго, нетяженько моя! де заслужчина твоя?* Грин. III. 206. Ув. **Нетя́жище.** *Струни мої, струни золотії! заграйте мні стиха, ачей козак нетяжище позабуде лиха.* ЗОЮР. I. 316.

Нетя́зський, а, е. Принадлежащий **нетя́зі** и **нетя́гам.** *У лузі у Базавлузі був курінь нетязський.* КС. 1882. XII. 505.

Не́тям, му, м. Непонимание. *Мрячить їм нетям пам'ять.* К. ПС. 40. *Віддавалась їй безсильна в нетямі людина.* К. МБ. XII. 262.

Нетя́ма, ми, ж. 1)=**Не́тям.** *Наука, із невдячности осліпши, з нетямою по брацьки обнялись.* К. XII. 84. 2) Об. Несмыслящий человек; профан.

Не́тямки, нар. Не понимая, бессознательно. *Пускали нетямки великі добра з рук.* К. Дз. 99.

Нетямни́й, а, е. Бесчувственный, находящийся в бессознательном состоянии. *Та й повінчала нетямну вже мертву.* К. ПС. 21. *З купелі саджали в купіль, як малу дитину, полумертву, невладущу нетямну людину.* К. МБ. XI. 146.

Нетямо́ха, хи, об.=**Нетя́ма 2.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нетямо́щий и* **нетямо́чий, а, е.** Несмыслящий, непонимающий. **Клопіт нетямучому та незнаючому.* Мирн. III. 13.

Неу... Слова, начинающиеся этими буквами и не помещенные ниже, см. на **Нев...**

Не́ук, ка, м. 1) Неуч. *І між дівок сих посадив як неука.* Котл. Ен. III. 71. 2) Необ'езженный конь, *вообще необученное домашнее животное. Пир. у., Конон.

Неу́кий, а, е. 1) Необученный. 2) О лошади: необ'езженный. *Коничок неукий вирве мі ся з руки.* Гол.

Не́уцтво, ва, с. Невежество. Г. Барв. 437.

***Нефаму́зний, а, е.** Неуклюжий, некрасивый, неискусный. *Ніжні тоненькі пальчики виводили... нефамузні каракулі.* Мирн. Правда, 1874. 438.

Нех, нар.=**Нехай.** *Котрі нас розлучять—нех їх бог карає.* Чуб. V. 315.

Нехай, нар. Пусть, пускай. *Ой не спиняйте у ставу води, нехай вода рине: ой не пійду я за п'яниченьку, нехай він ізгине.* Нп. **Нехай і нехай, а воно й вийшло, що «нехай»—недобрий чоловік.* Кон. II. 120.

Нехар, ра и **нехара, ри,** м. 1) Пачкун. Желех. 2) Волк; крупный зверь. Желех. Вх. Зн. 41.

Нехаринець, нця, м. Волк. Вх. Зн. 41.

Нехарний, а, е. Неопрятный, нечистый, грязный; безобразный. *Як покладуть на голову нехарний чепище, то не пустить погуляти проклятий мужище.* Гол. II. 447.

Неха́рність, ности, *ж.* Неопрятность, неряшливость, грязь. Желех.

Не́харь, рі, *ж.* 1) Нечистота, неопрятность. Шух. І. 31. 2) *Соб.* Волки. *Нехарь пошкодила худобу.* Вх. Зн. 41.

Неха́ти, ха́ю, єш, *гл.* Не трогать. *Нехайте, нехайте,—шо з нього буде!* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

***Неха́я, і,** *ж.* Нерадивица. *Нехая, недбаля! Все б тільки нехаяти та гайнувати.* Мирн. III. 215.

Неха́яти, ха́ю, єш, *гл.* 1) Не радеть о чем. 2) Пренебрегать чем. Мир. ХРВ. 260.

Нехвали́тний, а, е. Не хваленый. *Та воно часом з нехвалитного та буває добре.*

Не́хворо́щ, не́хворо́ща, щі, *ж.* Artemisia vulgaris, чернобыльник. **Польова́ нехворо́ща.** Scoparia. ЗЮЗО. І. 112. *Ой як тій дитині в нехворощі, то так мені гулять у тій Польщі.* Чуб. V. 609.

Нехибки́й, а́, е́. Стойкий. *А не погнувся, як твердий дуб, Тарас Шевченко, встояв на своїх ногах до кінця щирим нехибким українцем.* Хата. XXI.

Нехи́бне, *нар.* 1) Безошибочно. 2) Неуклонно.

Нехи́бний, а, е. 1) Безошибочный, беспорочный. *Я ж за правду за нехибну буду бога прославляти.* 2) Неуклонный.

Не́хіть, хоти, *ж.* 1) Нежелание, неохота. *Він з нехіттю це робить.* *2) Нерасположение. *Показував до нього свою нехіть.* Борд.

Нехлю́йство, ва, *с.* Неряшливость. Желех.

Нехлю́я, лю́ї, *ж.* Неряха. **Як би ж я знала, що вона така нехлюя, некукібниця.* Л. Укр. «Ліс. пісня».

Не́хотя, нехо́тячи, *нар.* Нехотя. *П'яні а діти і нехотя правду скажуть.* Ном. № 8079. *Хиба я зумисне його бив у ніс: нехотячи—ми боролися, я його й тее, а він носом об ослін.* Канев. у.

Нехреще́ний, а, е. Некрещенный. *Мене мати породила, нехрещену положила.* Шевч. 28.

Не́христ, та, *м.* Нехристь, не христианин. *Із своїм хоробрим гетьманом Серпягою Йваном тяжко нехриста розбивати.* Макс. (1849). 30.

Не́хта, ти, *ж.*=**На́хта.**

***Нехто́лиця, ці,** *ж.* Неряха, нерадивица, небрежная женщина. *Що ти робила? нездарисько, нехтолице!* Л. Укр. «Ліс. п.».

Не́хтування, ня, *с.* 1) Незаботливость о сохранении чего. 2) Пренебрежение.

Не́хтувати, тую, єш, *гл.* 1) Не беречь, небрежно относиться. *От одежа в його й гарна, коли ж він нехтує нею.* Гадяч. у. *Нехтувать одежину.* Ном. № 11133. *Вона грошима нехтує.* Борз. у. 2) Пренебрегать.

Нехтяни́й, а́, е́. Нефтяной. *Набралась нехтяного духу.* Стор. МПр. 168.

Нехтя́нка, ки, *ж.* 1) Нефтяной колодезь. 2) Сосуд для нефти.

Нехупа́вний, а, е. Неграциозный, некрасивый. Ном. № 6649.

Нехутки́й, а́, е́. Нескорый.

Неху́тко, *нар.* Нескоро. *Як море горить, так нехутко робить.* Ном. № 10909.

Нецві́чений, а, е. Непокрытый цветами. *Ой у лузі калинонька нецвічена,—туди ішла дівчинонька невінчаная.* Мил. Св. 7.

Нецно́та, ти, *ж.* Порок. *Лучче цнота у болоті, як нецнота у золоті.* Ном. № 4447.

Не́цьки, цьок, *ж. мн.*=**Но́чви.** Проскуров. у. **По-німецьки нецьки, а по-руськи ночви.* Ном. № 942.

***Нечасни́й, а́, е́.** Несвоевременный. **Нечасна́ дити́на.** Преждевременно родившийся ребенок. *Здається, в неї або буде дитина нечасна, або родиво буде важке.* Н.-Лев. VII. 83.

Нечая́, чаї, *ж.* Круглое отверстие в центре мельничного жернова. Черн. г.

***Нечви́дний, а, е.** Мерзкий, отвратительный, противный. *Щось іде—таке нечвидне, що й глянути гидко.* Сл. Л. 219.

Нече́вля, вля и **нече́в'я, в'я,** *с.* Употребляется только с предлогом **з: З нече́в'я.** Из ничего. *З нечев'я, а базар в степу як треба став.* Греб. 372. У Кулиша это слово имеет более самостоятельное положение и употреблено в

значении: ничтожество. *У нас на Вкраїні, серед забутих степових могил, мужицька мова піднялась із нечевля до високости всенароднього жалю, плачу, піднялась до погорджування великою гординею і до погрожування великій потузі.* К. XII. 129. См. **Знечев'я.**

***Нечемний, а, е.** Невежливый. Франко.

Нечепу́ра, ри, *об.* Неряха. *Та то, каже, така нетіпаха, нечепура—куди їй.* Рудч. Ск. II. 48.

Нечепу́рний, а́, е́. 1) Некрасивый, нехороший. *Як річ така прийшла до Турна, то так мерзно іскривився, що тварь зробилась нечепурна.* Котл. Ен. VI. 63. 2) Неряшливый.

Нечепу́рно, *нар.* 1) Некрасиво; нехорошо. 2) Неряшливо. 3) Плохо, нехорошо. *Отто тільки нечепурно, що москаль взявся по нашому і про нас писати, не бачивши зроду краю і не знавши звичаїв і повір'я нашого.* Котл. НП. 400.

***Нечепуру́ха, хи,** *ж.*=**Нечепу́ра.** *І сяка, і така—і нетіпанка, і нечепуруха.* Мирн. Пов. I. 125.

Нечеса́ний, а, е. 1) Непричесанный. 2) **Нечеса́ні панночки́.** Раст. Nigela damascena, девица в зелени.

Нечесний, а, е. 1) Нечестный. *2) **Нечеса́на молода́.** Невеста, не сохранившая девственности. Звен. у. Манж.

Нечесні́сть, ности, *ж.* Нечестность.

Нечесно, *нар.* Нечестно.

***Нечести́вий, а, е.** Негодный, подлый, негодяй. *Такий нечестивий хлопець, що я ще й не бачила.* Крим.

Не́четь, ті, *ж.* У товарищества овчинников при дележе ими овчин: кожа, оставшаяся без пары. Вас. 156.

Нечи́стий, а, е. 1) Нечистый, грязный. 2) Чорт. **Забірайся собі к нечистому!* Умань. Ефр. **Нечи́ста си́ла.** Злые духи. **Понесла мене лиха година, попхала якась нечиста сила.* Мирн. Пов. I. 163. **Бий тебе нечиста сила.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. **Нечи́ста ма́ти.** Чортова мать, чертовка. *Яка нечиста мати тебе сюди занесла?* Стор.

Нечи́стість, тости, *ж.*=**Нечисто́та.** Желех.

Нечи́сто, *нар.* Нечисто, грязно.

Нечисто́та́, ти́, *ж.* Нечистота.

Не́чисть, ти, *ж.* Нечистота, грязь. (Свиня) *усяку нечисть жере.* Мнж. 149. *Лопатою нечисть відкидають.* Ном. № 8059.

Нечіпа́й-зілля, ля, *с.* Раст. Bryonia alba.

Нечо́пити, плю, пиш, *гл.* Хворать, болеть. *І на людей було нездорово се літо, так що й тепер нечоплють.*

Нечо́са, си, *об.* Непричесанный, непричесанная.

***Нечу́ваний, а, е.** Неслыханный. Сл. Нік.

Нечу́й-ві́тер, тру, *м.* 1) Раст. Hieratium Filosella. *Ой поріс чебер під нечуй-вітром.* Нп. 2) Раст. Bellis perennis. Шух. I. 21.

Нечу́лий, а, е. Бесчувственный, нечувствительный. К. МБ. X. 17.

Нечу́лість, лости, *ж.* Бесчувственность, нечувствительность.

Нечупа́йда, ди, *об.* = **Нечупа́ра.** Желех.

Нечупа́ра, ри, *об.*=**Нечепу́ра.**

Нечупа́рний, а, е. Безобразный; неряшливый. *Я б її й забрав* (за себе), *так вона дуже нечупарна.* Кобел. у.

Нечупа́рно, *нар.* Безобразно; неряшливо.

Нечувстве́нний, а, е=**Нечу́лий.** Васильк. у. *Робила й не спала, поки аж нечуственний сон обняв її коло колиски.* МВ. (О. 1862. III. 62). *Упав зразу на землю і став нечуственний, а потім очуняв та й прохворів півтора місяця.* Екатер. у.

***Нечутли́вий, а, е.** Нечувствительный. Сл. Дубр.

Нечу́тни́й, а, е. Неслышный.

Нечу́тно́, *нар.* Неслышно.

Нешеретова́ний, а, е. 1) О зерне: не очищенный от шелухи перед помолом. 2) **Нешеретова́на шля́хта.** Захудалая, обедневшая, необразованная шляхта. *Пан Кулінський був собі шляхтич з тієї дрібної нешеретованої шляхти, що крізь щаблі вилітає.* Св. Л. 275.

Нешлю́бний, а, е. 1) О ребенке: внебрачный; о супруге: невенчанный.

Нешпе́тний, а, е. Изрядный. *Один був Турн царьок нешпетний.* Котл. Ен. IV. 17.

***Не́шта, ти,** *ж.* Неряха. *Легенько живе, робити не робить, за мершю дбає, нешта ота безчесна.* Черемш.

Нещади́м, му, *м.* Пустые щи. Мнж. 187.

Нещади́мий, а, е. 1) Никуда не годный, ничего не стоющий. *Голь нещадима.* Ном. № 1513. *2) Беспощадный. Чиг. у. Бл. Неч.-Лев.

***Нещади́мо,** *нар.* Беспощадно. Чиг. у. Ркп. Неч.-Лев.

Нещасли́вий, а, е. Несчастливый, несчастный. *Прости мене нещасливу, я од тебе одрікаюсь.* Стор. МПр. 55.

Нещасли́вість, вости, *ж.* Неудача, горе. *Нещасливость світа—збавилося літа.* Ном. № 10179.

Нещасли́во, *нар.* Несчастливо; неудачно.

Нещасний, а, е. Несчастный. *Ой я нещасний, що маю діяти? Полюбив дівчину, та не можу взяти.* Нп.

Нещасник, ка, *м.* Несчастный мужчина (Маркиян Шашкевич. Желех). **Роботяга з його на все село, а нещасник на цілий світ.* Кон. І. 132.

Нещасни́ця, ці, *ж.* Несчастная женщина. *Ой де ж наша нещасниця, що до нас немає?* Чуб. V. 628. Ум. **Нещасни́чка.** *Моя й дочко, моя й нещасничко!* Мил. 219.

Нещастя, тя, *с.* Несчастье. *Багацтво дме, а нещастя гне.* Ном. № 1592.

Нещи́рий, а, е. 1) Неискренний. 2) Не настоящий. *Нещире то золото, хоть і світиться.* К. Михальчук.

Нещи́рість, рости, *ж.* Неискренность. *Що то політика?—Нещирість.* Ном. № 950.

Нещи́ро (е), *нар.* Неискренне. *Покинь нещире мене кохати.* Чуб.

***Нещи́льний, а, е.** Неплотно прилегающий к ч.-л. Пир. у., Кон.

***Нещи́льність, ности,** *ж.* Неплотность. Сл. Дубр.

Нещи́льно, *нар.* Неплотно.

Не-що́, *нар.* Не очень, не особенно, не так. *Не-що довго. Не-що давно.* См. **Що.**

Неякийсь, *мест.* Какой-нибудь. *Стала трястись, думала спастись неякимсь порядком.* КС. 1882. IV. 170.

Неясни́й, а́, е́. Неясный, темный.

Неясно, *нар.* Неясно, темно.

Ни́ва, ви, *ж.* Вспаханное поле. *Орися ж ти, моя ниво, долом та горою, та засійся, чорна ниво, волею ясною.* Шевч. 652. Ум. **Ни́вка, ни́вонька.** *Ой ми нивку виорем, виорем, й а ми просо засієм, засієм.* Мет. 297.

Ни́вний, а, е. Полевой.

Ни́вонька, ки, *ж.* Ум. от **ни́ва.**

Нивора́, ри, *ж.* Овца, родившаяся в прошлом году и перезимовавшая уже зиму. Херс.

Нив'я́, в'я́, *с.* Пахотное поле, пахоть. *Переорювали панське нив'я.* Мир. ХРВ. 106. *Довго розглядав зелене нив'я.* Мир. ХРВ. 5. *Жайворонки... заливаются собі по-над нив'ям.* О. 1862. IV. 62. *Тепер саме дикі качки по нив'ях пасуться.* Черном. *По нив'ю погана дорога.* Миусск. окр.

Ни́діти, дію, єш, *гл.* 1) Прозябать. **Зерно в землі через ці холода не проростає, а тільки нидіє.* Пир. у., Конон. *Нидієте, а не живете.* Мир. ХРВ. 87. 2) Изнывать, скучать. *Та ти пішов би між хлопці, погрався б! Чого нидієш у хаті?* Св. Л. 39.

Ни́жник, ка, *м.* 1) В картах: валет. **Ти не ту ходиш, ходи нижника.* Ркп. *Вишник б'є нижника.* Мирн. Ркп. 2) **Нижни́к.** Один из распиливающих дерево на доски, стоящий внизу.

Ни́жній, я, є. Нижний. *Не випрохав нижнього, не випросиш вищого.* Ном. № 981.

Нижня́к, ка́, *м.* 1) = **Ни́жник 2.** Борз. у. 2) Южный ветер, ветер с низу реки. См. **Низо́вий 2, Низо́вка.**

Низ, зу, *м.* 1) Низ, ниже лежащее место. *Він і покотився на низ.* 2) Долина. *Пішли низами.* 3) Земли Войска Запорожского. *Славна Чута товстими дубами, ще славніша Низом, козаками.* Нп. 4) *Мн.* **Низи́.** Нижний край невода. Азовск. Стрижевск.

Низа́ти, нижу́, жеш, *гл.* 1) Низать, нанизывать. *Низала, низала намисто, та нанизала тільки один разочок, а он ще скільки не низаного.* Гринч. 2) **Очи́ма низа́ти.** Провожать взглядами, рассматривать, пронизывая глазами. *Ти мені сорому наробила... Тепер мене парубоцтво очима буде низать і вдовш*

і впоперек; просвітку мені не буде. Г. Барв. 105. **А дівчат тих, як той стрілець, одним поглядом десятками б низав.* Мирн. III. 42. *3) **Низа́ти плечи́ма.** Пожимать плечами. *Тільки плечима ниже, на таке диво дивлячись.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Низе́нький, низе́сенький, а, е. Ум. от **низьки́й.**

Низе́нько, низе́сенько, *нар.* Ум. от **ни́зько.**

Низина́, ни́, *ж.*=**Низо́вина.** *На той рік треба й низини виорати.*

Ни́зити, ни́жу, зиш, *гл.* Понижать. **Рушни́ця, ни́зить.** Ружье берет ниже цели.

Ни́зка, ки, *ж.* 1) Связка чего-нибудь нанизанного. 2) Ряд. *Стояли ті рашавці, як вартовики, низкою.* О. 1862. IX. 63.

Низо́ве́ць, вця́, *м.* Запорожский казак. К. ЧР. 137.

Низо́ви́й, а, е. 1) Расположенный по нижнему течению реки. 2)=**Низо́вка.** Мнж. 148. У Кухаренка: юго-западный ветер. О. 1862. V. Кух. 38. *Низовий вітер відки не повійне, то самим долом котиться.* Черк. у.

Низо́вина, ни, *ж.* Низменность, луговое место.

Низо́вка, ки, *ж.* 1) Южный ветер. Браун. 6. Мнж. 148. См. **Низо́ви́й 2.** *2) Всякий ветер от воды к берегу. Херс. Нік.

Низов'я́, в'я́, *с.* Низовье. *Ой попливли наші славні Запорожці та по-над низов'ями широкими та глибокими, та по-над лиманами.* Нп.

I. Низо́та, ти, *ж., соб.* Низшие. *Ось то я богослов, то треба дати почути низоті,—що вона проти мене!* Св. Л. 291.

***II. Низо́та, ти,** *ж.*=**Низо́вина.** *Ой кінь побіг низотою, а орел полетів та висотою.* Нп.

Низьки́й, а́, е́. 1) Низкий. *Через низький тин усі собаки скачуть.* Ном. № 4077. 2) **Низьки́й на о́чі.** Близорукий. Ном. № 8537. **Низе́нький, низьке́нький.**

Ни́зько, *нар.* Низко. ***Ни́зько хили́тися.** Унижаться. *Це такий, що перед паном низько хилиться, а перед своїми кирпу гне.* Крим. Ум. **Низе́нько, низьке́нько.** *Сонце низенько, вечір близенько.* Чуб. V. 39.

Низькоді́л, до́лу, *м.* Низменность, низкое место. *За високими горами, десь на низькодолі.* Мкр. Н. 12.

Низькоо́кий, а, е. Близорукий. Лебед. у. Канев. у. Василь. у. Мнж. 187.

Низькоро́слий, а, е. 1) Низкорослый, малорослый. *Комиш низькорослий.* О. 1862. V. 30. 2) Низкий. *Сю старосвітську низькорослу хату.* К. МБ. X. 9.

Низькосте́блиця, ці, *ж.* О капусте: с коротким стеблем, с кочнем, сидящим низко при земле. *Капуста моя низькостеблиця.* Гринч. III. 229.

Низя́нин, на, *м.* 1) Живущий в нижней части села. 2) Живущий в бассейне нижнего течения реки.

Ник! *Меж.* от **ника́ти.** Глядь! *Ник, аж там бик.* Ном. № 7892. *Ник! як сучка в глек.* Ном. № 3040. *Сидимо тут і балакаємо. А тут у хату ник старий, побачив стару та й пішов.*

Ника́ння, ня, *с.* Шатанье, хожденье, блужданье с места на место.

Ни́ка́ти, ка́ю, еш, *гл.* Ходить, бродить, слоняться, всюду заглядывая. *Никає по-під постаттю, а діла не робить—і снопа досі не вжала.* Бердич. у. *За тим вовк не линяє, що в кошару частенько никає.* Ном. № 7208. См. **Никну́ти.**

Ни́клий, а, е. Поникший, с опущенной головой, а переносно: печальный. *Никлі ходять* (воли), *і їм погано, так як і мені.* Г. Барв. 338.

Ни́кнути, кну, неш, *гл.* Клониться, наклоняться. *Никли трави жалощами, гнулось древо з туги.* К. Досв. *А голова никне набік, никне.* Г. Барв. 116. *Никнув аж до землі з туги.* Г. Барв. 345.

Никну́ти, кну́, не́ш, *гл.*, одн. в. от **ника́ти.** Завернуть, заглянуть. *Їй тепер як тому чоловікові, що у степу заблудився: і туди ткнися — пусто, і туди никни—голо.* Мирн. Пов. II. 101.

Никола́єць, ла́йця, *м.* Раст. Eryngium planum.. Лв. 98.

Ни́кони, нів, *м., мн.* 1) Третий день после праздников. Балт. у. 2) **Ни́кони лови́ти=Ника́ти.** *Що його робить?—Никони ловить.* Ном. № 10345.

Ни́нечка (и), *нар.* = **Ни́ні.** Вх. Зн. 41.

Ни́ні, *нар.* Сегодня. *Бодай мій ворог знав, що нині за день.* Ном. № 4037. ***Від ни́ні.** С настоящего времени. *Від нині бачитимете небо відкрите.* Єв. І. І. 51.

Ни́ніка, *нар.*=**Ни́ні.** Вх. Зн. 41.

Ни́нішній, я, є. Сегодняшний. *Нехай я од нинішньої днини належу до вашої дружини.* Федьк. І. 96.

Ни́нька, *нар.*=**Ни́ні.** Вх. Зн. 41.

Ни́ньки, *нар.*=**Ни́ні.** *Ниньки живеш, а завтра гниєш.* Ном. № 8262.

***Ни́пати, паю, єш,** *гл.* Сновать. *Сидить і вдивляється... в кобликів, що час від часу вилазять зі своїх печер або випливають із глибшого плеса, нипають по дні.* Франко.

Ни́риця, ці, *ж.* Рана после того, как прорвет нарыв.

Ни́рка, ки, *ж.* Почка (у животного и человека).

Нирну́ти. См. **Ниря́ти.**

Нирóк, ркá, *м.* Ныряние. **Нирка́ да́ти.** Нырнуть. *Умань.

Нирцем, *нар.* Ныряя.

Ниря́ти, ря́ю, єш, сов. в. **нирну́ти, рну́, не́ш,** *гл.* Нырять, нырнуть.

Ни́ти, ни́ю, єш, *гл.* Ныть. *Вийшла з села—серце ниє.* Шевч. 75.

Нити́. См. **Нить 2.**

Ни́титися, ни́чуся, тишся, *гл.* Истрепываться. *Ткацьке начиння нититься.* Киев. у.

Ни́тка, ки, *ж.* 1) Нитка. *Батіг не нитка, не увірветься.* Ном. № 1286. *По нитці дійти до клубочка.* К. Михальчук. ***Порва́лась ни́тка.** Постигла неудача. *Порветься і йому нитка.* Кон. II. 211. 2) Вертикально стоящая палка **в вити́ці:** нижний ее конец вдолблен в основание снаряда. См. **Што́мпель.** Чуб. VII. 410. Ум. **Ни́точка.**

Ниткоплу́т, та, *м.* Путающий нитки (презрительное прозвание ткача). *Ой ти ткач, ниткоплут, а я королівна.* Нп.

***Ниткува́тий, а, е.** Нитевидный. Сл. Дубр.

Нито́та, ти, *ж.* Раст. Lycopodium selago. Шух. І. 20.

Ни́точка, ки, *ж.* Ум. от **ни́тка.**

Нить, ті, *ж.* 1) Нитки. *Купіть ту нить, ... а тоді найміть рибалок, хай з тії ниті та вив'яжуть невід.* Мнж. 24. 2) *Мн.* **Нити́.** Часть ткацкого станка, сквозь которую проходит основа. *Тобі, мати, нити й бердечко, мені давай полотенечко.* Мет. 212.

Ни́тяний, а, е. Нитяный.

Ниця́к, ка́, *м.* Низкий душою человек; низкопоклонный льстец. К. Бай. 75. *Покиньте зараз римських ницаків.* К. ПС. 95.

Ницело́з, зу, *м.* Раст. Salix repens. ЗЮЗО. І. 134.

Ни́ций, а, е. Подлый, низкий, пошлый. *Як ниця собака, знишку рве.* Ном. № 3039. *Дітки мої!—каже тоненьким ницим голоском.* К. ЧР. 262. *Чортяці ницу душу продаєш.* К. ПС. 85.

Ни́ціcть, цости, *ж.* Низость, подлость. К. Дз. 40.

I. Ниць, *нар.* Ниц, ничком. *Він так ниць і гепнувся.* Мнж. 131.

II. Ниць, ці, *ж.* = **Нить 1.** *Сидить дівка в темниці, шиє чепець без ниці.* Ном. № 145 (стр. 295).

Ницько́, ка, *м. ? Грицько-ницько по болоту літав, жабенята хватав.* Пог.

Ни́цьма, *нар.*=**I. Ниць.** *Бо лежали на землі ницьма, підложивши руки під голову.* Новомоск. у.

Ницюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* Выворачивать на изнанку.

Ни́чельниця и **ни́чениця, ці,** *ж.* См. **На́чи́ння 3.**

Ни́шкавка, ки, *ж.* Проныра, пролаза.

Ни́шкати, каю, єш, *гл.* Шнырять.

Ни́шкнути, кну, неш, *гл.* Умолкать.

Ни́шком, *нар.* 1) Потихоньку, шепотом. *Щось нишком балакали.* Ном. № 12832. *Ой брат сестру завертає, а невістка нишком лає.* Нп. 2) Потихоньку, украдкой, незаметно. *Я, мамо, нишком прийшла.* МВ. І. 72. *Як хто хоче, так по своїй матері й плаче: їден нишком, другий в голос.* НВолын. у. Ум. **Ни́щечком.** *Ой випиймо, кумо моя, собі нищечком.* Гринч. III. 655.

Ни́шпорити, рю, риш, *гл.* Шарить, искать. *По кишенях нишпорити, обшукувати наче злодія.* Г. Барв. 441. *Чого ти нишпориш у соломі?* Берд. у.

Ни́шпорка, ки, *об.* 1) Человек, по-

стоянно чего-то ищущий, во все сующий свой нос для разведывания. *Годі нишпоркою ходити на довідки до нас.* *2) Скрытное, укромное место, тайник. *Великий світ сей — не осягнеш його відразу, а нишпорки його усі треба провідати.* Мирн. «Спокуса». 56. 3) *Ж.* Шарение, искание. **Піти́ по ни́шпорках.** Начать выискивать, шарить. **Не стільки помочі дають, як лазять по нишпорках.* Дн. Чайка. II. 14.

***Ни́щення, ня,** *ж.* Уничтожение. Киев.

Ни́щечком, *нар.* Ум. от **ни́шком.**

Ни́щий, а, е=Ста́рець. *Оддай нищим, а собі ні з чим.* Ном. № 4758.

Ни́щити, щу, щиш, *гл.* Разорять, уничтожать.

Ни́щитися, щуся, щишся, *гл.* 1) Разоряться, уничтожаться. *2) Притворяться бедным, жалким. *Нищиться, наче й справді нічого не має.* Умань. Ефр.

Нищота́, ти́, *ж.* Нищета. Лебед. у.

Нищу́н, на́, *м.* Нищий; попрошайка. *Як пробували вік свій нищунами, так з голоду та з нужди й помрете.* К. ПС. 84.

Нищу́нство, ва, *с.* Нищенство; попрошайничество. *Я нищуном при церкві був. Покинув і я своє нищунство та на Січ!* К. ПС. 94.

Ні, *нар.* 1) Нет, не. *Підеш ти до його?—Ні.* Гринч. *Скажи правду ти мені, а чи любиш мене, а чи ні?* Нп. *Ні з ким мені розмовляти до· білого світа.* Нп. *Ні на кого жалкувати.* Мет. 259. 2) Ни. *Нічого не брали: ні торбини, ні хліба.* Єв. Мр. VI. 8. **Ні в си́х, ні в ти́х.** В недоумении, в нерешимости, растерявшись. *Сам Турн стоїть ні в сих, ні в тих і репетує на своїх.* Котл. Ен. **Ні сі́ло, ні впа́ло.** Без всякого повода, совершенно неожиданно. *Одного разу сей дурень їй каже так—ні сіло, ні впало: добродійко, чи ви б мене не одружили?* Г. Барв. 306. *То було ніколи й не загляне в нашу хату, обминає наш двір десятою вулицею, ... а це колись одного дня, ні сіло, ні впало, Параска рип нашими сінешними дверима.* Левиц. ПЇО. I. 378. **Ні сюди́, ні туди́.** Для обозначения неловкого или затруднительного положения. Чуб. I. 275. **Тепе́р мені́ так, що ні сюди́, ні туди́.** Я теперь в крайне неловком (затруднительном, безвыходном) положении. *Наїхали гості, вона* (пані) *й покликала якогось там Микиту, що рубав там дрова... і звеліла розносити чаї... Раз по раз смик та смик за поли: —«Сюди, Микито! Туди, Микито!»... Пані якось не потрапила за полу, та за очкур і смикнула, а він, гаспидів, та був зашморгом... Зостався Микита з чаями посеред хати, мов кінь спутаний, та повернувшись до панії: «Сюди, Микито! Туди, Микито! Оттепер вже ні сюди Микиті, ні туди!».* Весел. Оповідач, № 42. 3) **Ні на ві́що и ні на́ що.** Ни к чему. *Оддасте мені те, що вам у дворі ні на віщо не потрібне.* Г. Барв. 196. **Ні на́ що зві́вся.** а) Разорился, обеднел, прожился. б) Обессилел, исхудал от болезни, горя и пр. 4) **Ні в сві́ті.** Ни за что, никогда. *От же, було, й плаче, і тужить, і нарікає на долю, а матері ні в світі не пожаліється.* Г. Барв. 112. 5) **Ні за ві́що.** За ничто. *Старі гроші підуть ні за віщо.* Лебед. у.

Ніб, ні́би, *нар.* Будто, точно, словно; мол; так сказать. *Ніби русавки Клечаними святками вигукують.* Ном. № 280. *Та й торкнув свого молодого: примічай ніби.* МВ. I. 110. *Отсе ж він, ніби його син, то був, бачте, у школі.* К. Михальчук.

Нів, но́ву, *м.* Новолуние. Гайсин. у. и Желех.

Ні́вець. Употребляется в выражениях: 1) **Пішло́ в ні́вець, *зійшло́ на ні́вець.** Пошло прахом. *Пішло ж твоє усе добро в нівець.* Нп. 2) **В ні́вець поверну́ти.** Обратить в ничто. *Жид, пан та німець—усе повернуть у нівець.* Н. посл.

Ні́вечиння, ня, *с.* Порча; уничтожение, разорение.

Ні́вечити, чу, чиш, *гл.* 1) Портить, уничтожать, обращать в ничто, разорять. *Свою одежину нехтує, скот нівечить.* Ном. № 10779. 2) Мучить, издеваться, жестоко обращаться. *Дитино моя, чого ж твій тато мене нівечить?* Г. Барв. 109. *Робили глузи їм досадні, гірш нівечили, як циган.* Котл. Ен. V. 32.

Нівро́ку, *нар.* Не сглазить бы. *Бач як поправивсь, нівроку йому.*

Ні́где, *нар.*=**Ні́де.**

Ніге́, *нар.*=**Ніде́.**

Ні́гди, *нар.*=**Нікóли.** *Бідному нігди нічого не мати.* Ном. № 1471.

Нігúч, *нар.* Ничего, нисколько. *На стіл вона схилившись плаче, нігич одвіту не дає.* Алв. 40. *По лівий бік Дніпра міста нігич не походять на тогобіцькі.* Св. Л. 72.

Ні́готь, гтя, *м.* Ноготь. *Правди на ніготь, а прибавиться на лікоть.* Ном. № 7018. Ум. **Ні́гтик. І на ні́гтик не дав.** Ничего не дал. *Челядників, челядок держав, свої плугатарі були; а нам і на нігтик нічого не зоставив.* Г. Барв. 174

Ні́де, *нар.* 1) Негде. 2) Некуда. *Йому ніде дітись.*

Ніде́, *нар.* Нигде. *Хоч голий біжи, то ніде нема нікого.* Ном. № 1918.

Ні́дра, дер, *с., мн.* Встречено в выражении: **Пійти́ по ні́драх=Піти́ по ни́шпорках.** См. **Ни́шпорки.** Мнж. 168.

Ніж, ножа́, *м.* 1) Нож. ***Без ножа́ різа́ти.** Сильно досаждать, пакостить шутя. *Межовики зарізали нас без ножа.* Кон. II. 186. **Складáний ніж.** Карманный, складной нож. Левиц. Пов. 228. Ум. **Но́жик.** 2)—**у плу́зі=Чересло́.** Шух. I. 165.

Ніж, *сз.* Нежели, чем. *Бог має більше, ніж роздасть.* Ном. № 58. *Лучче було дівчиною, ніж тепера молодицею.* Мет.

***Ніже́,** *сз.* Ни даже, а равно. *Не минайте ані титли, ніж тї коми.* Шевч.

Ніже́-ні, *нар.* Решительно никак, решительно ничем. *Щоб ти ніже-ні не сміла мішатись у суд мій.* О. 1862. VI. Костомар. 59.

Ні́женька, ки и **ні́жечка, ки,** *ж.* Ум. от **нога́.**

Ні́жи, *сз.*=**Ніж.** *Воліла би-сь в мене той ніж вгородити, ніжи-сь мала то до мене слово вимовити.* Гринч. III. 214.

Ні́житися, жуся, жишся, *гл.* Нежиться. *Чому не йде до свого діла? Що вона ніжиться, мов пані з Басані?* МВ. (О. 1862. III. 43).

Ні́жка, ки, *ж.* 1) Ум. от **нога́.** 2) Ножка мебели, снаряда.

Ні́жли, *сз.*=**Ніж.** Галиц.

Ні́жна, жен, *мн.* Нож и **суга́к** (см.) в кожаных ножнах, привешиваемые гуцулом к поясу. Шух. I. 126.

Ні́жний, а, е. Нежный. *Хоч чорна, та моторна, а біла—дуже ніжна.* Ном. № 8534. Ум. **Ніже́нький.** *Притуливши до рота ніжненьку пучечку, вона думала.* Левиц. I. 534.

Ні́жно, *нар.* Нежно. Ум. **Ніжне́нько.**

Ні́звідкіля́, *нар.* Неоткуда. *Нам нізвідкіля сподіватись грошей великих.* К. (О. 1862. III. 23).

Ніздра́(я́), ри́(і́), *ж.* Мездра. Мнж. 187.

Ніздрува́тий, а, е. Ноздреватый, пористый. *Хліб такий ніздруватий.* Лебед. у.

Ні́здря, рі, *ж.* Ноздря. *Так з ніздер полум'я і паше.* Ном. № 10227.

***Ніздря́тий, а, е.** Ноздреватый. *Його прозвали ніздрятий, бо великі ніздрі.* Крим.

Нізіне́ и **нізіне́ у стріть.** Роды гуцульской вышивки. Шух. I. 157—159.

Ні́зка, ки, *ж.* 1) Мякоть в тыкве. Шух. I. 142. 2) В дереве: слой, находящийся непосредственно под корою, cambium. Шух. I. 176.

Нізчи́мний(ній), а, е(я, є). Без всего, без приправы. *Нізчимний борщ, неначе пійло.* Ном. № 12313. *Нізчимня страва.* Г. Барв. 441.

***Нікелюва́ня, ня,** *с.* Никкелирование. Сл. Дубр.

***Нікелюва́ти, лю́ю, єш,** *гл.* Никкелировать. Сл. Дубр.

***Нікеля́р, ра,** *м.* Никкелировщик. Сл. Дубр.

Нікогі́сінько, *мест.* Решительно никого. Г. Барв. 352.

Ні́коли, *нар.* Некогда, нет времени. **То снідаю, то обідаю,—і погулять ніколи.* Н. посл.

Нікóли, *нар.* Никогда. *Такий мені, небожата, сон приснився, бодай ніколи не явився.* АД. I. 210.

Ні́колитися, литься, *гл. безл.* Не хватать, не доставать времени. *Я б тобі й радніший пособити, так і мені так ніколиться.* Волч. у.

Ні́кольство, ва, *с.* Недосуг, отсутствие свободного времени. Сим. 198. *За*

оцим никольством і отченашу не прочитав. Н. посл.

***Нікото́рий, а, е.** Никакой. *Нікоторого пуття з нього не буде.* Крим.

Ні́куди, *нар.* Некогда. *Наставляй ширше, а то, бач, нікуди сипать.* Ном. № 4735. ***По са́ме ні́куди.** С верхом, по горло, до невозможного. ***До-ні́куди.** До-нельзя, до невозможности. *Довгі роки учителювання виробили з нього аж до-нікуди уперту людину.* Ніков.

Нікуди́, *нар.* Никуда.

Нікудо́ю, *нар.* Некуда, нет пути (употребляется только, когда говорится о дороге). *От ти вже назад не вийдеш, бо нікудою.* Рудч. Ск. II. 97. **Не можна нікудою було шинку обійти.* Кон.

Нікче́мний, а, е. Ничтожный, ни к чему не годный. *Нікчемного ви роду.* Ном.

Нікче́мник, ка, *м.* Негодный, ни к чему неспособный человек. Мирн. ХРВ. 87.

Нікче́мниця, ці, *ж.* 1) Ни к чему негодная вещь; безделица. *На шо це воно вам оці наші пісні? Нікчемниця!* Александров. у. Слов. Д. Эварн. 2) Негодная, ни к чему неспособная женщина.

Нікче́мність, ности, *ж.* Ничтожность, ничтожество. К. Грам. 46.

Нікче́мніти, нію, єш, *гл.* 1) Портиться, вырождаться, превращаться в ничтожество. *Забували бога, нікчемніли в гріхах і роскошах.* К. Грам. 72. 2) Оскудевать, беднеть.

Нікче́мно, *нар.* Ничтожно; ни к чему не годно.

Нільга́, *нар.* Нельзя. *Одно я серце маю,—нільга ним ділиться.* Мкр. Н. 39.

Нім, *сз.* Прежде чем, пока. *Три свічки іспалало, нім ся нарадили.* Гол. I. 62.

Ні́мець, мця, *м.* 1) Немец. 2) Род детской игры. О. 1861. XI. Свид. 37. Ум. **Ні́мчик.**

Неме́цький, а, е. Немецкий. *А тут є якась німецька штука.* Рудч. Ск. II. 150.

Неме́ччина и **Неме́щина, ни,** *ж.* Немецкая земля. *Бо ще разів три женюся в Німеччині, в Туреччині.* Чуб. *В далекій стороні, в якій,—про те не знаю,—мабуть в Німещині, а може і в Китаю.* Греб. 379.

Неми́й, а́, е́. Немой; безгласный. *Глухого а німого справи не допитаєшся.* Ном. № 8568. *Поділюся моїми сльозами, та не з братом, не з сестрою,—з німими стінами.* Шевч. 135. **А щоб тебе́ в нім ґ до́шки положи́ли.** Проклятие: пожелание смерти. Г. Барв. 225. Ум. **Неме́нький.** *Ой постіль біленька, а стіна німенька.* Чуб. V. I.

***Німина́, ни́,** *ж.* Бессловесное животное, скот, безгласное существо. *Чоловік, звичайно, не німина.* Франко. *Заслаб ото у мене віл; та що ж—воно німина, не скаже, де болить.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Неми́ця, ці, *ж.* Раст. Белена. Сл. Нік. Datura stramonium L. ЗЮЗО. I. 121. **Пішло на город та й німиці наїлося.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Нім ґти, мі́ю, єш, *гл.* 1) Неметь. *Мати дивиться на неї, од злости німіє.* Шевч. 23. *Поле німіє.* Шевч. *2) Затихать. *Біль німіє трохи.* К. Михальчук.

Ні́мка, ки, *ж.*=**Німке́ня.**

Німке́ня, ні, *ж.* 1) Немая. 2) Немка.

Ні́мо, *нар.* Немо; безгласно; молчаливо. *У хаті сумно, німо.* Мирн. Пов. I. 134. *На мене мати якось приглядається, наче що випитує німо.* Г. Барв. 238.

Німо́та, ти, *ж.* 1) Немота. *Мов поніміли усі. І збоку дивлячись, видно, як та німота кожного гнітить.* Мирн. Пов. I. 131. ***Німо́ту справля́ти.** Безмолвствовать. *У хаті холод панує, а голод німоту справляє.* Мирн. I. 390. 2) *Соб.* Немые. 3) *Соб.* Немцы. *Мірялися з москалями, з ордою, з султаном, з німотою.* Шевч. 130.

Німту́р, ра́ и **німтура́, ри́,** *м.* Немой.

Німува́ти, му́ю, єш, *гл.* 1) Быть немым. 2) Безмолвствовать. *Німує все, могила могилою.* Г. Барв. 467. *Німує розум, серце замірає.* К. ЦН. 187. *Аж подумати гірко, як ото людина гарна зникла німуючи з-посеред миру божого.* Хата. 64.

Німува́тий, а, е. 1) Заикающийся. 2) Молчаливый.

Ні́мфа, фи, *ж.* Нимфа. *Ти вітаєш, як у того Нуми тая німфа Егерія.* Шевч. 240.

Ні́мців, цева, е. Принадлежащий немцу.

Німча́, ча́ти, *с.* Маленький немец. Желех.

Німча́й, чая́, *м.* Немец. *Ой да, жінко, нагая, проучити німчая.* Ном. № 943.

Німча́к, ка́, *м.* 1) Немой человек 2) Немец.

Ні́мчик, ка, *м.* Ум. от **ні́мець.**

Ні́мчин, на, *м.*=**Ні́мець 1.** *З ким я буду сю ніч ночувати? Чи з турчином, чи з німчином, ой чи з поляком?* Чуб. V. 885.

Ні́мчити, мчу, чиш, *гл.* Онемечивать Желех.

Ні́рка, ки, *ж.* 1) Ум. от **нора́.** 2)= **Ни́рка.** Ном. № 1722.

***Ніркува́тий, а, е.** О животн. почковидный. Сл. Дуб.

Ніс, но́са, *м.* 1) Нос. **Но́сом закрути́ти.** Быть недовольным, выражать неудовольствие. *Та й закрутив же носом наш Кузьма Трохимович, неначе тертого хріну понюхав! З біса бо йому досадно стало.* Кв. I. 149. ***В но́сі закрути́ло.** Чувствительно, больно. Мирн. ХРВ. I. 72. ***За но́са води́ти.** Помыкать. *Стала його за носа водити.* Мирн. ХРВ. I. 137. **Ніс під се́бе.** Сконфузиться, оробеть. *Не що бо що, наче й чоловік щирий, а як прийдеться до діла, то й ніс під себе.* **Но́са втере́ти.** Убавить спеси, осадить. ***Утру я йому носа!** Кон. III. 71. ***Но́сом ри́ти, зарора́ти.** Сваливаться с ног. *Повпивалися так, що де хто носом рив.* Крим. ***Венгерський офіцер заорав носом.** Мирн. ХРВ. I. 175. ***Но́сом запоро́ти.** Зарыть носом. Борд. ***Но́са де́рти, дра́ти.** Важничать, чваниться *Нехай носа не дере,—не дуже велика птиця.* Полт. у. Г. Йов. ***Носо́м чу́ти.** Предусматривать, догадываться, предвидеть. *Від нього не скриєшся,—він носом чує.* Полт. у. Г. Йов. 2) Клюв птицы. 3) Носок обуви. Шух. I. 121. 4) Род игры в карты. КС. 1887. VI. 470. Ум. **но́сик, но́сичок, носо́к.** Ув. **Носю́ра, нося́ка.**

***Нісені́тний, а, е.** Вздорный. Коцюб.

Нісені́тниця, ці, *ж.* Чепуха, вздор. *Вигадує нісенітниці.*

Ніт, *нар.*=**Ні 1.** Галиц. *Там люде добрі, де мене ніт.* Гол. III. 84. ***Ти йому ніт кажи, а він все своєї да своєї.** Пир. у., Конон. ***Самий цвіт, а ягід ніт.** Херс. Нік.

Ні́титися, чуся, тишся, *гл.* Жаться, с'еживаться. *І нітився в сусіда під дверима.* К. Іов. 66.

Ні́тник, ка, *м.* Раст. Helianthemum vulgare.

Ніхто́, нико́го, *мест.* Никто. *Ніхто з богом контракту не брав.* Ном. № 36.

Ніхтоґі́сінько, *мест., нескл.* Решительно никто. *Це ти брехню провадиш, бо ніхтогісінько не чув і не бачив такого.* Старод. у.

Ніц, *мест.*=**Нічо́го.** *Панич не знав ніц.* Ном. № 1164.

Ні́цитися, цуся, цишся, *гл.* Жаться, с'еживаться; прикидываться бедным. *Усяк буде щулитись та ніцитись, що грошей нема.* См. **Ні́титися.**

Ніцюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* Уничтожать. *Хто собі що обіцує, тоє бог ніцює.* Ном. № 19.

Ні́цька, *прилаг.* *Ночная. В выражении: **Ніч ні́цьку.** Всю ночь. Ном. № 7789. ***Кицька, то звірюка ніцька.** Н. посл. Пир. у., Конон.

Ніч, но́чі, *ж.* Ночь. *Плачуть мої очі темненької ночі.* Мет. 92. **Ніч-у-ніч.** Каждую ночь. *День-у-день, ніч-у-ніч не переставала мати плакати.* Мирн. Пов. II. 44. **Ніч ні́цьку.** Всю ночь. *І сидить він так на призьбі, часу не мірючи,— коли сидить годину, коли і ніч ніцьку.* МВ. (О. 1862. I. 98). **Ніч зорі́ти.** Не спать ночью. **У-ночі́.** Ночью. ***Проти но́чі.** На ночь глядя. *Що це ви проти ночі їхати зібрались?* С Пальчик Звен. у. Ефр. ***Глу́па ніч.** Поздняя ночь *Ледве глупої ночі до хати долізли.* Мирн. Правда, 1874. 470. ***Горобѝна ніч.** См. **Горобѝний.** *Оце мабуть, паничику, буде горобина ніч.* Мирн. Ркп. ***До-ночи.** Засветло. *Ще до-ночи будемо вдома.* Крим. ***Як ніч (п'яний).** Как стелька (п'ян). *П'яний як ніч.* Крим. *Іде спотикається... дивлюсь, аж він як ніч.* Крим. ***Хо́дить як ніч (те́мний).** Расстроенный, мрачный. *Як повернувся з міста, то оце вже другий день ходе як ніч.* Полт. у. Г. Йов. Ум. **Ні́чень-**

ка, ні́чка. *Аж застигла її ніяка в дорозі.* Рудч. Ск. І. 15.

***Нічви́д, ду,** *м.* Нетопырь. *Вже він більше не вернеться додому, а в тій пустці мешкають тепер сови з нічвидами.* Борд.

Нічви́дний, а, е. Непривлекательный, некрасивый. *Яка вона стала нічвидна.* Уман. у.

Ні́ченька, ні́чка, ки, *ж.* Ум. от **ніч.**

Нічи́й, чия́, є, *мест.* Ничей.

Нічичи́рк! *межд.* Ни-гу-гу! Цыц! *Кажи ти, Яремо, а ти, Хомо, нічичирк!* О. 1862. VI. Костомар. 45.

Нічлі́г, гу, *м.*=**Ночі́вля.** *В вечернім зорі тримаєш нічліг.* Федьк.

Нічліжа́нин, на, *м.* Ночлежник. Лебедин. у.

***Ні́чма,** *нар.* Ночью. *А з храму їдучи нічма співав ще дрібнійшої.* Черемш.

Нічни́й, а́, е́. Ночной.

Нічни́к, ка́, *м.* В жилище горных гуцульских пастухов тот из них, на обязанности которого лежит поддерживать ночной огонь, варя на нем завтрак, и сторожить всю стоянку. Шух. І. 216, 190. См. **Ночни́к 3.**

Нічни́ця, ці, *ж.* 1) Род большой удочки, которая ставится на ночь. Вх. Зн. 41. 2) Один из злых духов (по верованиям гуцулов). Шух. І. 43. 3) *Мн.* Бессоница. *Нічниці напали, та казав би ніч, дві, а то ось тиждень вже затого буде.* Лобод.

Нічо́, *мест.*=**Нічо́го.** Галиц.

Нічоге́нький, а, е. 1) Посредственный. Подольск. г. *2) Изрядный, удовлетворительный, порядочный. *А нічогенький собі* (тютюн)... *хоч нюхай.* Св. Л. 235. *Дочка у його нічогенька собі дівчина була.* Умань. Ефр.

Нічо́гий, а, е. 1) Плоховатый. *Брати взяли собі луччих* (коней), *а дурню остався на(й)гірший, нічогий.* Чуб. II. 409. 2) Сносный. *Наш господарь чоловік собі нічогий.* К. Михальчук.

Нічогі́сінько, *мест.* Решительно ничего. *Хотів йому щось і подарувати, та дідусь нічогісінько не взяв.* Г. Барв. 360.

Ні́чого, *мест.* Нечего. *Нічого робити.*

Нічо́го, *мест.* Ничего. *Нічого не знає.* **Без нічо́го.** Ни с чем, с пустыми руками. *Пішов без нічого.* Гринч. III. 167.

Ні́ччу, *нар.* Ночью.

Ніщо, *мест.* 1) Ничто, нечего. *А до серця ніщо мені не доходить.* МВ. II. 12. *Позичте п'ятак срібла на сливи! ніщо з вами робить.* Лебед. у. *2) Ничего, пустяки. *Пустили собі трохи крови, але то ніщо, присхне.* Лепкий. **Нічи́м.** Ничего, не беда. *Нічим, що в нашого господаря мало паші,—є ще в його озеред соломи.* Драг. 3. *3) Ничтожество. *Там таке ніщо, що сором і дивиться.* Ум. **Ні́щечко.** Полт. у. Г. Йов.

Ні́як, *нар.* Нет возможности. *Ніяк мені його взяти,—далеко лежить.* М. Гринч. *Ніяк їй з дому піти, бо нінакого дитину кинути.* М. Гринч.

Ніяк, *нар.* Никак. *Вона ніяк не підбіжить.* Рудч. Ск. І. 1. ***Ніяк у світі не.** Абсолютно не, совершенно не, безусловно не, нисколько. *Ніяк у світі не знаю.* Крим.

Ніяки́й, а, е. Никакой. *Ніяким богом не допросишся.* Ном. № 4680. *Не буде з цього пива ніякого дива.* Ном. № 5650. **Без ніяко́го.** Без всякого. ***Без ніяко́го жалю́.** Без всякого сожаления. *П'є й гуляє Микола без ніякого жалю й вагання.* Ніков.

Ніяко, ніяково, *нар.* Неловко, не по себе. *Ні, Марку, ніяко мені матіррю сидіти.* Шевч. 113. *Тому й зовсім ніяково стало.* Ном. № 880.

***Ніяковіти, вію, еш,** *гл.* Чувствовать себя неловко, не по себе. *Сам Левицький чи то соромиться, чи ніяковіє в атмосфері...* Ніков.

Но, *сз.* 1) Только, лишь. *Чи всім людям таке горе, чи но мені молоденькій?* Гринч. III. 248. *Так і на всьому, шо но ідол робив.* Драг. 15. *Гляди ж, прийди, а но тільки не прийдеш, то буду на тебе гніватись.* Гринч. III. 502. 2) Же, ка. *Гляди-но! Слухай-но!* 3)= **Але** (Редко употребляется и только некоторыми писателями). 4) *Межд.*= **Ньо.**

Нова́к, ка́, *м.* 1) Новичок. К. ПС. 106. **Саме в цю спеку котив віз за возом все з семинаристами—та не з правдивими, а з тими новаками, що мають їх приймати в семинарію.* Св. Л.

215. 2) Луна в новолуние, молодой месяц. Подольск. г.

Нове́нький, а, е. Ум. от **нови́й.**

Нови́й, а́, е́. Новый. **Нови́й рік.** Новый год. *На щастя, на здоров'я, на той Новий рік, щоб було ліпше, як торік.* Ном. № 347.

Нови́к, ка, *м.* 1)=**Нова́к 2.** *Зійшов місяць ще й новик.* Чуб. V. 18. *2) Новатор. *Бач, який новик об'явився: старе хоче ламать, а нове заводити.* Кон. II. 100.

Нови́на́, ни́, *ж.* 1) Новость. 2) Недавнее происшествие. *Тоді козак у війську пробуває, свою навину козакам оповідає.* ЗОЮР. I. 217. *В славнім місті Ботушанах сталася новина: підмовила Катерина багацького сина.* Гол. I. 79. 3) Новь, новина (земля в первый раз вспаханная). *Поореш років три та й пускаєш знов на переліг, а ореш новину.* ЗОЮР. I. 144. *Да багат, Юрасько, батько твій, густо пшениці на новині.* Мет. 165. 4) Новое платье. Ном. № 4912. 5) Новый хлеб, новые овощи, новая пища в данном году. *Позичений?—каже Павло, краючи хліб.—Оддамо, серце, оддамо новиною.* МВ. (О. 1862. I. 74). *Діти! попаде!.. новина! а йдіть но сюди!—Яка там новина?—Кавун, диня.* Св. Л. 21. *Як що небудь уперве починають їсти (курчата, яблуко, огірок), то перегинають за голову руку і загодовують: нова новина, щоб не болів ні живіт, ні голова.* Константиногр. у. Ум. **Нови́нка.**

Нови́нний, а, е. Новинный. *Новинне поле.*

Нови́ти, влю́, ви́ш, *гл.* Обновлять, заново отделывать.

Нови́тися, влю́ся, ви́шся, *гл.* Обновляться. *Як усякому свою одежу давати, так вона ж не новиться, а все мизкається та мизкається.* Черниг. у.

Нови́ця, ці, *ж. ? Будемо ми* (пчоли) *при саду роі роїти і меди носити у пана господаря у його бортях і в його новицях.* Чуб. III. 392.

Нові́сінький, а, е. Новехонький.

Нові́тній, я, є. Недавно появившийся, новый, *модерный. *Це новітня пісня. Це новітній пан.* Уман. у.

***Нові́тність, ности,** *ж.* Новинка, новшество. К. Михальчук.

Но́во, *нар.* Вновь. *Ново населилося село, а давніш не було.* Черк. у.

Новобра́нець, нця, *м.* Новобранец. *Випровожала матусенька сина да у тиї новобранці.* Лукаш. 72.

Новобра́нка, ки, *ж.* Новенькая, новичок-женщина. *Дітвора сипнула з хати зустрічати новобранку-товаришку.* Св. Л. 79.

Новові́рець, рця, *м.* Последователь нового учения, новой веры. К. ЦН. 297.

Новові́рний, а, е. Относящийся к новому учению. *Нововірні оповідання про світ широкий, про науку правди.* К. Бай. 135.

Новові́рство, ва, *с.* Новое учение, следование новому учению. К. Бай. 81. *Поспільство... стало взивати ляхами... прозелитів чесько-німецького нововірства.* К. XII. 115.

Новодра́нка, ки, *ж.* Изорванная рубаха (Насмешка: вместо—новая рубаха). *Що-вечора і що-ранку то й надінеш новодранку.* Ном. № 11241.

Новоже́нець, нця, *м.* Новобрачный.

Новоже́ння, ня, *с.* Свадьба? Новолуние? *Як хто хоче, щоб свірщки в хаті не водились, то... каже: Свірщки-молодці, ходіть сюди, кличе вас місяць на новоження.* Чуб. I. 68.

Новолі́тувати, тую, єш, *гл.* Поздравлять с новым годом (1-го января), совершая при этом обрядовой посев зерен в хате. Чуб. III. 1 и 2.

Новомли́нка, ки, *ж.* Род водки. КС. 1883. VII. 497.

Новомо́дній, я, є. Новомодный. Вас. 210.

Новонаста́влений, а, е. Вновь назначенный.

Новонаста́ння, ня, *с.* Пакибытие. *Пійшовши слідом за Мною, у новонастанню... сядете також на дванадцяти престолах.* Єв. Мт. XIX. 28.

Новоприста́нний, а, е. Вновь вступивший (в общину). *Що ж ви скажете новопристанному, як прийде до вас? Хоч сих ви не мутіть.* Павлогр. у.

Новоприхо́жий, а, е. Недавно пришедший, поселившийся.

Ново́рілля, лі, *ж.* Вспаханное весной поле для ярового посева. Вас. 196.

Новорі́чний, а, е. Новогодний. Жел.

Новорожде́нець, нця, *м.* Новорож-

денный сын. *Кланяюсь і хлібом, і вином, і сином новорожденцем.* Чуб. IV. 8.

Новоро́чник, ка, *м.* Альманах. *Сніп, український новорочник. Зкрутив Александр Корсун. Рік первий.* Харьк. 1841.

Новосві́т, ту, *м.* Новые века. Встречено у Кулиша: *Шекспіре, батьку наш, усім народам рідний!.. Світило творчества, Гомере новосвіту.* К. XII. 70.

Новосе́лець, льця, *м.* Вновь поселившийся, новопоселенец.

Новосе́лля, ля, *с.* Новоселье. Кв. I. 113.

***Новотві́р, о́ру,** *м.* Неологизм, новообразование.

***Новоутво́рення, ня,** *с.* Новообразование. Сл. Нік.

Новохреще́нець, нця, *м.* Неофит, новокрещенный. Шевч. 605.

Новохреще́ний, а, е. Новокрещенный.

Нога́, ги́, *ж., мн.* **но́ги** и **но́зі.** 1) Нога. *Вовка ноги годують.* Ном. № 7207. *Приїхавши до владики, стала на порозі, вклонилася низесенько аж в самиї нозі.* Закр. I. 117. *Скриплять чоботи на нозіх.* МУЕ. III. 89. ***На но́ги поста́вити.** Вывести на самостоятельный путь. *Скільки то стратили, поки чоловіка на ноги поставили.* Мирн. III. 56. **Но́гу вломи́ти.** Дать тягу, удрать, убежать. *А Максим як ногу вломив: з хати та на вулицю.* Мирн. ХРВ. I. 154. *Як ноги вломили братчики з хати.* Мирн. ХРВ. II. 293. **В но́ги, но́ги на пле́чі.** Дать тягу, удрать. *Которі в плач, а хто в ноги,—тілько залопотіло.* МВ. (О. 1862. III. 62). *Він мене канчуком, а я в ноги.* Канев. у. **А товариство... мерщій ноги на плечі та по-за хатами та по-за огородами—аж у Крутий Яр.* Мирн. ХРВ. II. 125. **Нога́ моя не бу́де там.** Я туда ни ногой. *Нога моя не буде після цього в твоїй хаті.* Мирн. Пов. II. 71. **Нога́ за ногою (іти́).** Медленно (идти). *Ішов захожий тихо, нога за ногою.* Мирн. ХРВ. 11. *Обоє, похнюпившись, мовчки тягли нога за ногою.* Мир. Пов. II. 49. **Витягли* (донощика) *зза парти і повели нога за ногою між лавами самою серединою.* Св. Л. 298. ***Но́ги підволіка́ти.** Еле ноги передвигать. *Инше так підоб'єтьсяя—не здужа ніг підволікти.* Мирн. III. 111. **Прида́ти ходи́ в но́ги.** Поспешить. *Чим дуж придав ходи в ноги.* Мир. ХРВ. 9. **До ніг упа́сти.** Упасть в ноги. КС. 1882. XII. 498. ***До ноги́.** Окончательно, совершенно. *Повиздихали до ноги.* Кон. I. 213. **До ноги́ ви́різати.** Истребить до последнего человека. *Три дні різали усіх липован, геть чисто, до ноги вирізали... і ноги не осталось.* КС. 1883. I. 60. Также: **до ноги́ попро́дати.** Решительно все продать (о домашних животных). *Попродали худобу до ноги.* О. 1862. X. 114. **До ноги́ чо́боти ши́ти.** Шить сапоги на каждую ногу на особую колодку, а не оба на одну. Гол. Од. 15. **Догори́ нога́ми.** Вверх дном. Желех. *Усе догори ногами поперевертав.* **Усе чисто пішло геть догори ногами.* Кон. II. 60 ***Но́ги простягти́.** Умереть. *Вже ділять мої злидні, сподіваються, що к світу ноги простягну.* Кон. I. 145. **Заде́рти но́ги.** а) Окочуриться, околеть. Желех. *б) Упасть торчком. *Так пхнув її, що аж ноги задерла.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. ***Нога́ми вкри́тися.** Упасть, не имея силы подняться. *Засипав йому березової каші такої, що аж ногами вкрився.* Кон. III. 95. ***На но́ги впа́сти.** О лошади: захромать. *Я б і поїхав, так коняка на ноги впала.* Полт. у. Г. Йов. ***До ніг припада́ти.** Умолять, упрашивать, унижаться. *Йому як шо треба, то він уміє до ніг припадати.* Полт. у. Г. Йов. ***Бо́сої ноги́ слід писа́ти.** Иронич. о плохой обуви: оставлять след босой ноги. *На козаку бідному нетязі, сап'янці—видні п'яти й пальці, де ступить — босої ноги слід пише.* ЗОЮР. I. 201. 2) **Соро́чі но́ги.** Раст.=**Остри́жка.** Вх. Пч. I. 10. Ум. **Ні́женька, ні́жечка, ні́жка.** *Літом ніжкою, а зімою ручкою.* Ном. № 559.

Ногави́ця, ці, *ж.* 1) Штанина. 2) *Мн.* Штаны суконные. Kolb. I. 41. *Дівки вінки погубили, а парубки ногавиці.* Чуб. V. 1113.

Нога́вки, вок, *ж., мн.* Штаны из холста. Угор.

***Нога́тий, а, е.** Имеющий ноги, в переносном смысле: человек. *Не вітер кудись хустку заніс, а мабуть ногатий вітер забрав.* Крим.

Но́ді, *нар.* Сокращенное **и́ноді.**

Ножа́ка, ки, *м.* Большой нож. *Рі-жуть мене ножакою і б'ють мене ломакою.* Ном. № 505.

Ножани́й и **ножени́й, а́, е́.** Ножной; к ногам относящийся, на ногах находящийся. *Ножана ступа.* Сим. 139. *Ножені пальці.* Мнж. 42.

***Ножа́р, ра́(я),** *м.* Ножевщик. Сл. Дубр.

***Ножа́рство, ва,** *с.* Ножевое ремесло. Сл. Дубр.

Ноженя́, ня́ти, *с.* Маленькая ножка. *Обідрана, ледве, ледве несе ноженята.* Шевч. 266.

Но́жик, ка, *м.* Ум. от **ніж.**

Но́жиці, ць, *м., мн.* Ножницы. *Вдарь у стіл — ножиці обізвуться.* Ном. № 6799.

***Ножі́вка, ки,** *ж.* Ножевка (столярн. инстр.). Сл. Дубр.

Ножіни́й, а́, е́=Ножани́й. *Ножіна ступа.* Шух. I. 161, 162.

Ножкови́й, а́, е́. — пу́щення. Заговенье перед масляницею, когда едят студень из свиных ног. Марк. 153.

Но́жні, нів, *м., мн.* Ножницы для резания железа. Верхнеднепр. у.

Ноздря́тий, а, е = Ніздрува́тий. Пирятин. у. Слов. Д. Эварн.

***Но́зі,** *дв. ч.* Ноги, две ноги.

Но́зя, зі, *ж.* Детск.: нога, ножка. **Бідненьке моє, нозю забило!* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Но́кати, каю, єш, *гл.* Понукать (лошадь), кричать **но.**

Нора́, ри́, *ж.* 1) Нора. **Суслики в нас скрізь по полю нори поробили.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *2) Трущоба. *Здається, зараз би вернувся до своїх, у ліс, у нори.* Тобіл. IV. 285. 3) Жив. Hypudaens glareolus. Шух. I. 22. См. **Нори́ця 2.** Ум. **Ни́рка.** Ув. **Норо́ха.** Мнж. 69.

Норе́ць, рця́, *м.* 1) Водолаз. *Посилав той купець норця, щоб пурнув у море та подивився, за що він* (корабель) *там зачепився.* Чуб. II. 17. 2) Род утки: нырок, Mergus albellus.

Нори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Рыть норы.

Нори́ця, ці, *ж.* 1) Фистула. *Нориці-гноянки поробилися та течуть.* Херсон. у. *Щоб тебе нориці сточили.* Ном. № 13626. 2) Полевая мышь, Hypudaeus arvalis. Желех.

Нори́чуватий, а, е. Больной фистулой.

Норі́воньки, ків, *м., мн.* Ум. от **но́рови.** См. **Но́ров.**

Но́ров, ва, *м.* 1) Нрав. *У тебе не такий норов і зроду був.* Г. Барв. 502. 2) *Мн.* Капризы, прихоти. *Ой сідай, Марусенько, на вози, да кидай батькові норови: що первії норови—попрядки, а другії норови—досвітки.* Нп. *А я твої норови добре знав, тим я тебе аж ніколи не займав.* Грин. III. 208. Ум. *Мн.* **Норі́воньки.** *Десь ти, мила, норівоньки мої знаєш.* Чуб. V. 593.

Норови́стий, а, е. Капризный, прихотливый; упрямый, *с норовом. *На вгороді бузина коренистая, чорнявая дівчинонька норовистая.* Нп. *Норовистий кінь.*

Норови́тися, вли́ося, ви́шся, *гл.* Капризничать, упрямиться. *Недоросток, моя й мати, норовиться.* Чуб. V. 661.

Норовли́вий, а, е=Норови́стий.

Норо́ха, хи, *ж.* Ув. от **нора́.** Мнж. 69, 40.

Нороцови́й, норцови́й, а, е. Испорченное вм. **марцови́й,** мартовский. ЗОЮР. I. 203. Мет. 378.

***Норце́вий, а, е.** Водолазный. Сл. Дубр.

Носа́й, саю́, *м.* Жук длинноносик.

Носа́к, ка́, *м.* 1) Носок сапога. *Вдарив його носаком.* 2) Удар по носу. 3) Носильщик. Рост.-на-Дону.

Носа́ль, ля́, *м.* 1)=**Носа́й.** 2) Молоток с длинным концом.

Носате́нький, а, е. Ум. от **носа́тий.**

Носати́зна, ни, *ж.* Сап. Галиц.

Носа́тий, а, е. 1) Носатый, длинноносый. *Яка ти носата!* Грин. III. 645. 2) Больной сапом. *Міняй, свату, сліпу кобилу на носату.* Ном. № 12800. Ум. **Носате́нький.**

Носа́тка, ки, *ж.* 1) Мера емкости в 3 и более ведра. 2) Род кувшина с длинным носком. *Барильця, пляшечки, носатку, сулії, тикви, боклажки все висушили без остатку.* Котл. Ен. IV. 20. ***Смокта́ти носа́тку.** Выпивать, напиваться. *З журби цілісіньку ніч смоктав носатку.* Квітка. «Конот. в.» I. 257. 3)

У Василенка: старинный умывальник висячий, с носиком и тремя ручками. Вас. 182. 4) Чайник. *Ото так у нас його дражнять: у панів чайник, а у нас носатка. Я оце як ходив у Комишне та як зайшов у чайну, так аж дві носатки випив того чаю.* Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Носа́ч, ча́, *м.* Имеющий большой нос. Мнж. 26.

Но́сик, ка, *м.* 1) Ум. от **ніс.** 2) *Мн.* **Но́сики комаре́ві.** Раст. Delphinium consolida. ЗЮЗО. I. 121.

Носи́ли, сил, *с., мн.* Носилки. *Ледве на носилах донесли.*

Носиля́нка, ки, *ж.* Одна из пары больших жердей для переноски сена. Вх. Зн. 42. Шух. I. 170.

Носи́ти, шу́, сиш, *гл.* 1) Носить. *Хто ж тобі, моє серденько, обідати носив?* Нп. *Ой Василя, Василечка тихий Дунай носить.* Мет. 19. 2) Носить одежду, обувь. *3) О лошадях: носить, понести. *Мене коні не раз носили, та, бачите ж, живий зостався.* С. Пальчик Звен. у. Ефр.

Носи́тися, шу́ся, сишся, *гл.* 1) Носиться. *Носиться, як дурень з ступою.* Ном. № 2592. *2) Об одежде, обуви: носиться. *Такі чоботи довго не носяться.* Умань. Ефр.

Но́сичок, чка, *м.* Ум. от **ніс.**

Носі́й, сія́, *м.* Носильщик. Миусск. окр.

Носі́льник, ка, *м.*=**Носі́й.** *А носільнички—хлопці-молодці, а кладільнички—середні люде.* Гол. II. 13. Ум. **Носі́льничок.**

Носі́ння, ня, *с.* Ношение, носка. НВолын. у.

Носо́к, ска́, *м.* Ум. от **ніс.** 1) Носик. *У моєї мами носок довгий.* Г. Барв. 504. 2) Клюв птицы. *Рання пташка носок чистить.* Чуб. I. 261. 3) Носок (обуви). *Перебуйся назад носками.* Ном. 4) У яйца: острый конец. 5) Передняя часть, передний угол лезвея топора. Сим. 24. Шух. I. 175, 182. 6) *Мн.* Игра: носки.

Носоро́жець, жця, *м.* 1) Сказочная птица с рогом на носу, погибшая во время потопа, так как она, полагаясь на свою силу, не захотела войти в ковчег. Драг. 95. *2) Носорог.

Носю́ра, ри, *м.* Ув. от **ніс.**

Но́ся, сі, *м.* Детск.: нос.

Нося́ка, ки, *м.* Ув. от **ніс.**

Нота́ція, ції, *ж.* Урок, который не забудется. *Спасибі вам, дядьку, що повчили (=попобили). Ви мені добру нотацію дали.* Осн. 1862. VIII. З нар. уст., 28.

***Нотува́ти, тую, єш,** *гл.* Отмечать. *Одна і друга стаття нотує документальний паралік.* Ніков.

Но́чви, чо́в, *ж., мн.* Корыто (для стирки белья). Ум. **Ночо́вки, ночо́вочки.**

I. Ночі́вля, лі, *ж.* Ночлег.

II. Ночі́вля, ля, *с.* Ночной отдых. *Як тебе забрали в москалі..., — ні одного спокійного ночівля не мали ми, поки тебе визволили.* Г. Барв. 133.

Ночлі́г, гу, *м.* 1) = **I. Ночі́вля.** 2) *Мн.* Ночная пастьба скота пастухами. *Підемо на ночліги.* 3) *Мн.* В черниговском свадебном ритуале обряд жаренья сала: после удостоверения в невинности новобрачной и отправки извещения об этом к матери последней свекор оставшимся на свадьбе женатым мужчинам дает по куску сала, по щепке для вертела и сноп соломы со словами: «їдьте, добрі люде, на ночліги; хто вернеться з добром, тому почот буде». Гости уходят в пустое место и жарят на огне сало, стараясь свое сохранить, а чужое с'есть, а затем снова возвращаются к свекру для продолжения пирушки. МУЕ. III. 157.

Ночлігува́ння, ня, *с.* 1) Пребывание на ночлеге. *Товариш оглядів у корчмі хатину про наше ночлігування.* Г. Барв. 20. 2) Ночная пастьба скота.

Ночлігува́ти, гу́ю, єш, *гл.* 1) Ночевать, быть на ночлеге. *Дико й сумно нам було в дорозі. Ще дикше й сумніше було ночлігувати.* Г. Барв. 19. 2) Пасти ночью скот.

Ночліжа́нин, на, *м.* = **Ночлі́жник.** *По над шляхом ночліжане чумаки постали. Полягали та й не спали, мовчки сумували.* К. (Степові квітки, 89).

Ночлі́жник, ка, *м.* 1) Ночлежник. 2) Ночной пастух. *Ночліжники бачили, що такі то коло тих коней ворожили.* Ном. № 12823.

Ночни́й, а́, е́. Ночной.

Ночни́к, ка́, *м.* 1) Луна. Сосницк. у. Чуб. I. 9. 2) Бес. *Ночник тебе уплодив.* Ном. № 3578. 3) Ночной сторож возле лошадиного табуна. Мариупольск. у. Залюбовск. См **Нічни́к.**

Ночни́ця, ці, *ж.* 1)=**Нічни́ця 3.** *Нате вам ночниці, оддайте нам сонниці.* Грин. I. 29. КС. 1883. VII. 588. 2) Летучая мышь. 3) Сказочная слепая птица, которую водит малая птичка; в летнюю ночь **ночни́ця** жалобно кричит. Драг. 10.

Ночови́д, да, *м.* = **Кажа́н.** Вх. Пч. I. 16.

Ночо́вки, вок и **ночо́вочки, чок,** *ж. мн.* 1) Ум. от **но́чви.** 2) Малое корыто. 3) Род узора в вышивке. Залюбовск.

***Ночува́ка, ки,** *м.* *1) Парень, ходящий на ночь к девушке, ночевальщик. *До цієї дівки вже й ночувака ходить.* С. Пальчик Звен. у. Ефр. *Тесть на мене й досі гнівається, бо я якось незнарошне, ще як ночувакою до своєї жінки ходив, цигаркою клуню запалив був, всилу загасили.* Пир. у., Конон. 2) Ночной сторож, ночной охранник. *І ночувака там ночував, а коней покрали.* Крим. *Тепер злодійства сила,—треба, щоб коло комори ночувака був.* Крим.

Ночува́льник, ка, *м.* Ночлежник, ночевальщик. Константиногр. у.

Ночува́льниця, ці, *ж.* Ночлежница, ночевальщица. Константиногр. у.

Ночува́ння, ня, *с.* Ночевка, ночевание.

Ночува́ти, чу́ю, єш, *гл.* 1) Ночевать. *Питається сон дрімоти: де ти будеш ночувати? Там, де хата тепленькая, де дитина маленькая,—там я буду ночувати, дитиночку колихати.* Мет. 2. **Чи здоро́ві ночува́ли?** Хорошо-ли провели ночь? (Утреннее приветствие). О. 1862. V. 84. 2) Спать вместе девушке и парню. *Уже Василь одкинувсь од Марини, — ночує з Галькою.* Полт. г.

Но́ша, ші, *ж.* Платье. Одежда. Вх. Зн. 42. Шух. I. 120.

Но́ші, нош, *ж., мн.* Носилки. **Почали приносити на ношах тих, що нездужали.* Кул. Єв. *Зробили ноші з зеленої смеречини, зложили на ній обох братів та й понесли.* Федьк.

Ну. 1) *Межд.* Ну. *Ну, їсть! нівроку!* Ном. **Та ну бо кажіть!** Да говорите же! 2) Перед глаголом неопр. накл. употребляется в смысле: начал, давай. *А прокинувся він... і гуком його в хаті аж сохи движать! Ну бігать, гомоніть, гайнувати, аж усе піде жужмом.* МВ. II. 10. 3)=**Но 2** (После глагола в повелит. накл.): *А вийдіть-ну сюди, дядьку Трохиме, ходіть-ну з нами.* Рудч. Ск. I. 78

Нуд, ду, *м.* 1) Скука, тоска, томление. МВ. (О. 1862. III. 35). *З нуду грав на балабайку, брався до сопілки.* Мкр. Г. 2) Тошнота. *Швидко кинувся із хати, щоб холодною водою нуд угамувати.* Мкр. Н. 9.

Ну́да́, ди́, *ж.* 1)=**Нуд 1.** *Де люде, там нуди.* Ном. № 2453. *Що там росказувати? Нуда така!* МВ. (О. 1862 III. 36). *Коли б я була така погана, як оце дзеркало показує, то я б з нуди вмерла б.* Подольск. г. ***Нуда́ пориває.** Тошно, тоска. *Нуда пориває дивитися на таку роботу.* Крим. 2)=**Нуд 2.** *Серце б'ється, дак нуда така візьме.*

Ну́ди́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Наводить, нагонять скуку. 2) Томить, мучить. *Сюди блудить, туди блудить, під собою коня нудить.* Нп. 3) Принуждать. *Учора у росправі нудили хлопців, щоб призналися, хто вкрав гроші у Грицька.* Волч. у. *Став ізнов Грицько нудити Настусиного батька* (щоб Настусю за його віддав). Г. Барв. 455. 4) *Безл.* Тошнить 5)=**Ну́ди́тися.** *Ходжу, нуджу по садочку, милого не бачу.* Чуб. V. 5. 6) **Нуди́ти сві́том.** Томиться. *А Василь собі нудить світом і не знає, на яку ступити.* Кв. I. 11. *Вечір стою, світом нужу, тебе не видати.* Мет. 38.

Ну́ди́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Тосковать, скучать; томиться. *Ой не пряди, моя мила, не нудися: прийде весна, святе літо, приберися.* Нп. *Він з голоду ніколи не нудився.* Греб. 364.

Нудки́й, а́, е́=**Нудни́й.**

Ну́дко, *нар.* = **Ну́дно.** *Нудко мені, тяжко мені, — ні з ким розмовляти.* Чуб. V. 234.

Нудни́й, а́, е́. 1) Скучный; томительный. *Бодай же кінець ваш був нудний та гіркий!* Ном. № 3710. *Нудна моя у полі робота.* Грин. III. 276. 2) Приторный. 3) Тошный.

Ну́дність, ности, *ж.*=**Нудо́та.**

Ну́дно, *нар.* 1) Скучно; томительно. *Нудно без роботи.* МВ. (О. 1862. III. 40). *Так мені, дівчинонько, да без тебе нудно.* Нп. 2) Приторно. 3) Тошно. ***Ох, як мені нудно і на серці трудно!* Тобіл. IV. 285. ***Ну́дно на світ дивúтись.** На мир глядеть тошно. Квітка.

Нудо́та, ти, *ж.* 1) Скука, тоска, томление. *Нудота мені така стала дома сидіти.* *2) Тошнота. *Все солодке та солодке, а з його ніякого наїдку, тільки одна нудота.* Мирн. I. 220. См. **Нуд, нудьга́.**

Нудьга́, ги́, *ж.* 1) Тоска, скука. Г. Барв. 431. 2) **Нудьга́-чолові́к.** Скучный человек. *Семен це нудьга-чоловік.* Миусск. окр. См. **Нуд, нудо́та.**

Ну́жа, жі, *ж., соб.* 1) Вши. *Коли не п'є, так нужу б'є, а все не гуляє.* Ном. № 769. *Убрання, постоли порвались і нужі повна очкурня.* Котл. Ен. ***Ну́жу годува́ти.** Терпеть крайнюю бедность. *Мов їй гірше тепер, ніж тоді як нужу годувала.* Мирн. ХРВ. II. 272. 2) Мухи. *Тут, біля загонів, нужа б'є скотину дуже.* Слов. Д. Эварн. *Воли... ішли нехутко по дорозі да знай хвостами нужу проганяли.* Рудч. Ск. II. 171.

Ну́жда, ди, *ж.* 1) Нужда, недостаток. 2) Надобность, необходимость. *Надумались збірати гроші про таку народню нужду.* К. (О. 1862. III. 22). Ум. **Ну́ждонька, ну́ждочка.**

***Нуждáрь, ря,** *м.* Бедняк. *Хто прийшов з дому нуждарем, став там богачем.* Борд.

Нужда́ти, да́ю, єш, *гл.* Принуждать признаться, добиваться признания. *За гроші* (що вкрадено) *нуждають парубка в росправі.* Волч. у.

***Нужда́тися, юся, єшся (чимсь),** *гл.* Нуждаться в чем. *Я вашою рóботою не нуждаюся.* Крим. *Парубки вдають, буцім-то вони не нуждаються дівками.* Крим.

Ну́жде́нний, а, е. 1) Крайне нуждающийся. 2) Плохой, жалкий. *Коли на тім нужденім полі забачуся в щасливій долі?* Грин. III. 632. 3) Измученный. *Розважає душу вбогу, нуждене серденько.* К. Дз. 130.

***Нужде́нний, а, е.** Ничтожный, недостаточный. *Плата поденної робітниці у нас занадто нужденна.* Борд.

Нуждúти, жду́, диш, *гл.* Принуждать. *Коли схоче син женитись, то не помішаєм і нуждить його не будем.* Мкр. Н.

Ну́ждонька, ки, *ж.* Ум. от **ну́жда.**

Нуждо́та, ти, *ж.* 1)=**Ну́жда.** 2) Болезнь. *Бог дасть нуждоту, бог дасть, що й оздоровить.* Посл.

Ну́ждочка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ну́жда.** 2) Родимчик у детей. Канев. у.

Ну́жний, а, е. 1) Изможденный, истомленный. 2)=**Нужде́ний 1.** *Горе мені нужному, що я винен кожному.*

Нузда́, ди́, *ж.* Узда. Ум. **Нузде́чка.** *Пан і посадить його верхи на свої коліна... а воно тільки: «но, косю, но!..» та за панові вуси й візьметься, наче за нуздечку.* О. 1862. X. 5.

Нузда́ти, да́ю, єш, *гл.* Зануздывать, надевать узду.

Нузде́чка, ки, *ж.* Ум. от **нузда́.**

Ну́кати, каю, єш, *гл.* Кричать: **ну!** понукать. *Не запріг, що нукаєш.* Ном. № 10347.

Нуль, ля́, *м.* Нуль. *Нулі минаються при складуванні.* К. Грам. 101.

Нум, ну́мо, ну́мте *(мн.), межд.* Ну, станем, давайте, *ну-ка. *Нумо, браття, нумо, товариство, нумо коні сідлайте!* Грин. III. 603. *Нумо, діти, нумо, нумо припильнуймо!* Нп. *Нум, діти, паску їсти!* Ном. № 593. *Он де, братці, сидить кравець на дубі. Ох, нумте, братці, як би його достати.* Рудч. Ск. I. 6.

***Ну-ну.** Ладно, хорошо, согласен (без оттенка иронии). *Як це поробиш, принеси води.—Ну-ну!* Крим.

Нуре́ць, рця́, *м.* ? Животн. Шух. 22.

Ну́рка, ки, *ж.* Зоол. Норка, Mustela lutreola. Вх. Пч. I. 16.

Ну́рт, та, *м.* Водоворот, омут. *Всіх німців нуртам Дніпровим оддано.* ***Не знає вона навіть, де він і сидить у світі—чи у лісі, чи під горою на луці, чи у Дніпрі у нурті.** МВ. III. 72.

Ну́рта, ти, *ж.* Пучина, бездна.

***Ну́та, ти,** *ж.* Нота. *Всі ви таку пісоньку співаєте, поки нас на неї не піймаєте, а тоді переходите на иншу нуту.* Лепк.

***Нута́ль, ля,** *м.* Заклепочный гвоздь. Сл. Дубр.

Ну́те, *межд.* Нуте. *Гей, нуте, косарі!* Ном. № 9999.

Ну́трішній, я, є. Внутренний.

Нутро́, ра́, *с.* Нутро, внутренность. *Неначе залізом палили моє нутро.* Стор. МПр. 34.

Ну́трости, стів, *ж., мн.* Внутренности. Черк. у.

Нутря́к, ка́, *м.* 1) Нутреное сало. Хотин. у. 2) Животное, у которого шулята находятся внутри, а не в мошонке. *Як болять зуби, то найди невиложеного жеребця-нутряка здохлого, одірви підкову, з ухналів скуй перстень та й носи.* Мнж. 157.

Нутряни́й, а́, е́. Внутренний, нутреной. *Кров нутряну замовить.* Мнж. 150.

Ньо! *меж.* Но! *Ньо, ньо, урагова!* О. 1862. VI. Костомар. 63.

Нью́кати, каю, еш, сов. в. **нью́кнути, кну, неш,** *гл.* Понукать, понудить лошадь словом **ньо.** *Ньокни на сіру, бо зовсім не везе.* Грин.

Ню́нка, ки, *ж.* Раст. 1) Sparganium simplex L. 2) Sparganium ramosum L. ЗЮЗО. I. 137.

Ню́ня, ні, *ж.* Плакса. Ум. **Ню́нька.** Гол. IV. 480.

Ню́ня́вий, а, е. Плаксивый.

Ню́та, ти, *ж.* Заклепка; спайка. **Взя́ти в ню́ти.** Заклепать.

***Нютова́ний, а, е.** Клепаный. Сл. Дубр.

***Нютови́й, а, е.** Заклепочный. Сл. Дубр.

***Нютува́льний, а, е.** Клепальный. Сл. Дубр.

***Нютува́ння, ня,** *с.* Клепание. Сл. Дубр.

Нютува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Заклепывать, спаивать.

Нюх, ху, *м.* 1) Чутье, обоняние. **Нюх має добрий.* Звен. у. Переносно: нос. *Бережи нюха.* Ном. № 3626. 2) Понюшка табаку. **Усі газети не варті навіть нюха табаки.* Борд.

***Ню́халка, ки,** *ж.* Иронич.: нос. *Така добра нюхалка і пустує,—табаки не вживає.* Полт. у. Г. Йов.

***Ню́хало, ла,** *с.* Нос, переносно: чутье, обоняние. *Ви чули дзвін, та не знаєте, де він, постаріли, нюхало зопсувалося.* Тобіл. III. 250.

***Ню́хальний, а, е.** Нюхательный (табак). Киевск. Бл. Неч.-Лев. *Це ж тютюн не такий, щоб курити: це нюхальний.* Крим.

Ню́хання, ня, *с.* Нюхание.

Нюхарь, ря́, *м.* Нюхатель (нюхающий табак). Мнж. 173.

Ню́хати, хаю, еш, *гл.* Нюхать. *Нюхала квітку.* Гринч. *Я здорово нюхав табаку.* Кв. I. 252.

Нюха́ч, ча́, *м.*=**Нюха́рь.** *Нюхачів багацько, та табаки нема.* Ном. № 4760.

Нюхну́ти, хну́, не́ш, *гл.* Однокр. в. от **ню́хати.** *Тільки що нюхнув — та ачхи!* Рудч. Ск. I. 4.

Нюши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* О животном: нюхать воздух. *Собака нюшить.* Черк. у.

Нюшкува́ти, ку́ю, еш, *гл.*=**Нюши́ти.** *Нюшкує пес.* Камен. у.

Ня, ня-ня! *межд.* Зов. собаки. КС. 1882. VIII. 386.

Няв! *межд.* Мяу! *А котичок няв-няв-няв!* Рудч. Ск. I. 51.

Нявк, ку, *м.*=**Ня́вкання.** Св. Л. 132.

Ня́вка, ки, *ж.* Один из злых духов (по верованиям гуцулов) = **ма́вка.** Шух. I. 43.

Ня́вкання, ня, *с.* Мяуканье.

Ня́вкати, каю, єш, *гл.* 1) Мяукать. 2) О сове: кричать.

Ня́вкнути, кну, неш, *гл.* Мяукнуть.

Нявча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Мяукать. *І в голос, мов кішки, нявчать.* Котл. Ен. VI. 21.

Няга́й, *нар.*=**Неха́й.** Гол. III. 261.

Няй, *нар.*=**Най.** *Няй слівце промовить.* Гол. IV. 372.

Ня́мкало, ла, *с.* Детская игра в бросание палок. То же, что и **шкопирта́.** Ив. 20.

Ня́ньо, ня, *м.* Отец. Гол. II. 43.

Ня́нька, ки, *ж.* Нянька. *Багатому чорт діти колише, а убогий і няньки не найде.* Ном. № 1420.

Ня́нько, ка, *м.*=**Ня́ньо.** *Поколь била'м в свого нянька, коровачки'м пасла.* Гол. II. 444.

Нянькува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть, служить нянькою. *Нянькувала у нас коло меншого брата.* Сим. 209.

Ня́ньчити, чу, чиш, *гл.* Нянчить. *Не ти ж мене колихав, не ти ж мене няньчив.* Чуб.

Ня́ньчитися, чуся, чишся, *гл.* Няньчиться.

Ня́ня, ні, *ж.* 1) Детск.: няня, нянька. О. 1861. VIII. 8. 2) Ласкательное название коровы. *Як виженеш корову у череду, озьми її за хвіст та кажи: «Іди, няня, по густе молоко, по білий сир, по жовте масло».* Мнж. 135.

Ня́ти, йму́, йме́ш, *гл.* 1) Брать. 2) О режущем орудии: брать. *Твоєї шиї мі'ч не йме.* АД. I. 133. 3) **Ня́ти ві'ри.** Верить. *З брехні не мруть, та вдруге віри не ймуть.* Ном. № 6805.

Ня́тися, йму́ся, йме́шся, *гл.* 1) Браться. *Нявся, як на стіну дрався.* Ном. № 3070. 2) **Не йме́ться ві'ри.** Не верится. 3) **Не йме́ться мені'.** Не дается в руки, не спорится.